

Державний комітет архівів України

Український науково-дослідний інститут
архівної справи та документознавства

УКРАЇНСЬКІ АРХІВІСТИ (XIX–XX ст.)

Біобібліографічний довідник

Київ

2007

Українські архівісти (XIX–XX ст.): Біобібліогр. довідник / Держкомархів України. УНДІАСД; Упоряд.: І. Б. Матяш (кер.), С. Л. Зворський, Л. Ф. Приходько та ін. – К., 2007. – 752 с.

Довідник містить біографічні статті про архівістів, археографів, архівознавців, педагогів вищої школи, державних діячів, істориків, юристів, джерелознавців, колекціонерів, меценатів, котрі помітно прислужилися розвитку архівної справи в Україні. При викладі біографічних даних увагу зосереджено на архівному та архівознавчому доробку представників науки і культури, подано відомості про спеціальні публікації архівістів та наявність особових фондів.

Для архівістів, істориків, студентів і викладачів історичних факультетів вищих навчальних закладів України.

Упорядники:

*І. Б. Матяш (керівник), С. Л. Зворський, Л. Ф. Приходько,
Р. В. Романовський, Л. М. Федорова*

Бібліографічне редагування:

Л. П. Одинока, Р. В. Романовський

Рецензенти:

член-кореспондент НАН України П. С. Сохань
(Інститут української археографії та джерелознавства
імені М. С. Грушевського НАН України)

доктор історичних наук, професор Р. Я. Пиріг
(Інститут історії України НАН України)

Рекомендовано до друку Вченою радою Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства (протокол № 6 від 29 листопада 2007 р.)

Біобібліографічний довідник
“Українські архівісти”:
концептуальні засади
та історія створення

Друга половина 1990-х рр. у розвитку української історичної науки позначена помітною активізацією біографічних досліджень. Свідчення тому – численні статті й монографії, присвячені діячам науки і культури, регіональні й галузеві біографічні довідники, енциклопедії з вагомим біографічним компонентом, розвиток теорії та методики біографістики, започаткування спеціальних періодичних видань, зрештою – підготовка Інститутом біографічних досліджень Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського загальнонаціонального Українського біографічного словника. Такий “спалах” зумовлений прагненням досягти в нових політичних умовах об’єктивності історичних студій, не заангажованого тлумачення фактів і подій. Відтак “обезлюднену” за радянських часів історію, коли десятиліттями залишався переважно незатребуваним величезний науковий доробок учених кінця XIX – першої третини XX ст., почали “заселяти” незаслужено забуті трударі історичної ниви, відбулося повернення до вивчення історії нашої держави через дослідження діяльності її громадян.

Не залишилися осторонь цього руху й державні архівні установи України. Біографічні дослідження в контексті вивчення історії архівної справи та архівознавства стали одним із пріоритетних напрямів діяльності створеного наприкінці 1994 р. Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства. Виходячи з того, що біографічні студії в галузі архівної справи сприяють висвітленню історії культурного будівництва (й архівного зокрема) через факти життя та діяльності відомих науковців і архівістів-практиків, педагогів вищої школи, меценатів і колекціонерів, становленню архівознавства як окремої галузі історичної науки, а також належному поцінуванню наукового і практичного доробку тих, хто присвятив себе шляхетній справі збереження національної культурної спадщини, науковці УНДІАСД розробили концепцію біобібліографічного довідника “Українські архівісти”.

Мета розв’язання цієї наукової проблеми полягала передусім у чіткому визначенні шляхом дослідження життя і діяльності особистостей етапів розвитку архівної

справи в Україні, внеску кожного покоління архівістів у формування суспільно значущої архівної спадщини, національних здобутків і прорахунків в управлінні галуззю, в аналізі теоретичних досягнень українських архівознавців як складової світового досвіду розвитку архівістики, в піднесенні соціального рейтингу професії архівіста.

Спроби створення біографічних довідників українськими архівними інституціями відомі з кінця XIX ст. Так, заходами Полтавської вченої губернської архівної комісії було видано праці секретаря цієї комісії І. Ф. Павловського “Краткий биографический словарь ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII в. с портретами” (Полтава, 1912), “Первое дополнение к краткому биографическому словарю ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII в.”, “Полтавцы: иерархи, государственные и общественные деятели и благотворители” (Полтава, 1914). Структура словників Павловського традиційна для видань такого типу: передмова, список персоналій, біографічні статті за абетковим порядком, додатки. Лише в першому словнику й додатку до нього укладач умістив 519 біографічних статей про живих і померлих видатних “полтавців”: “уроженцев Полтавской губернии, лиц, происходящих от того или иного сословия, и лиц неуроженцев губернии, но работающих или работавших в ней на литературном поприще”¹. Причому значну частину біографічних статей на прохання Полтавської губернської вченої архівної комісії вчені й письменники написали про себе. Нині ім’я І. Ф. Павловського як знавця архівів й автора біографічних досліджень знайшло місце в масштабному проекті “Українські архівісти. (XIX–XX ст.)”.

Через кілька років після виходу праць І. Ф. Павловського при УАН розпочала діяльність Постійна комісія для складання біографічного словника діячів української землі (1919–1932), біля витоків якої стояли відомі історики-архівісти: В. Л. Модзалевський, В. О. Романовський, Д. І. Багалій, Н. Ю. Мірза-Авакянц та ін.

Наприкінці 1920-х рр. Історико-археографічний кабінет при Волинському окружному архівному управлінні на чолі з І. М. Шабатініним та В. Я. Гнатюком здійснив аналогічний проект місцевого масштабу. Підготовка біографічного словника “Діячі Волині” спиралася на логічну концепцію і широку джерельну базу (архівні документи, некрологи, мемуари, епістолярій). Першим етапом біографічних досліджень стало створення структурованої за секціями картотеки, встановлення контактів з волиняками, що проживали за межами Волині, науковими товариствами Коростеня й Шепетівки, Бердичівською секцією наукових працівників, Біографічною комісією

¹ Павловский И. Ф. Краткий биографический словарь ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII в. с портретами. – Полтава, 1912. – С. 2.

та Комісією Правобережної України ВУАН, Інститутом єврейської культури.

Загалом автори усіх згаданих проектів ставили перед собою надто широкі завдання, й не мали на меті відтворення біографій осіб, діяльність яких була пов'язана з розбудовою архівів.

Кілька ювілейних статей, присвячених діячам архівної справи й опублікованих упродовж 1920–1930-х рр. у журналі “Архівна справа” – це все, що можна віднести до “архівної біографістики” того періоду. Історія архівної справи за радянської доби поступово “знеособлювалася” під впливом нових хвиль репресій щодо представників науки і культури й намаганням офіційної влади викреслити “табуїовані” імена з суспільної свідомості.

Біографічні студії в архівистиці поновив у 1970-х рр. чернігівський історик О. Б. Коваленко. Значна частина його наукового доробку присвячена видатному діячеві архівної справи В. Л. Модзалевському². Комплексно відтворюючи його діяльність як археографа, генеалога, історика України, джерелознавця, мистецтвознавця, дослідник висвітлив окремі маловідомі сторінки історії архівної справи 1917–1920-х рр., проаналізував внесок ученого в її розвиток. У пізніших розвідках О. Б. Коваленко широко показав участь В. Л. Модзалевського в архівному будівництві “на зламі століть і історичних епох”³, звернувся до творчої спадщини відомих істориків-архівістів В. В. Дубровського, П. К. Федоренка⁴.

Вагомий внесок у розвиток біографічного напрямку в архівознавстві зробив наприкінці 1980-х – у першій половині 1990-х рр. харківський науковець В. В. Кравченко. Його монографія “Д. И. Багалея: научная и общественно-политическая деятельность”⁵ містила, зокрема, короткий огляд архівної діяльності академіка, особливу заслугу якого автор вбачав у становленні науково-видавничої діяльності Укрцентрархіву. Важливу інформацію про участь в архівному будівництві учнів і соратників Д. І. Багалія подали згодом О. М. Богдашина, В. В. Кравченко, Л. А. Савенок, засвідчивши плідний розвиток цього напрямку історичних студій⁶.

Найбільше активізувалися біографічні дослідження в другій половині 1990-х рр. Суттєво поповнили історіографію монографічні дослідження й розвідки С. І. Білоконя про В. В. Міяковського⁷, І. В. Верби про О. П. Оглобллина і Н. Д. Полонську-Василенко⁸, І. Н. Войцехівської про В. С. Іконникова⁹, І. В. Дивного про П. В. Клименка¹⁰, Л. А. Дубровіної про М. В. Гепенера¹¹, Г. Д. Казьмирчука про В. М. Базилевича та В. О. Романовського¹², О. Б. Коваленка про П. К. Федоренка¹³, І. М. Маги про В. О. Романовського¹⁴, С. І. Михальченка про М. В. Довнар-Запольського¹⁵, Г. Л. Малинової та І. В. Сапожникова про О. О. Рябініна-

Українські архівісти (XIX–XX ст.)

² Коваленко О. Б. Модзалевський як історик України // УІЖ. – 1972. – № 4. – С. 121–123;

Він же. Чернігівська архівна комісія // Там само. – 1976. – № 12. – С. 121–126; *Він же.*

В. Л. Модзалевский как историк и источниковед: Дис. ... канд. ист. наук. – К., 1979. – 223 с.

³ Коваленко О. Б. Вадим Модзалевський і розвиток архівної справи на Північному Лівобережжі України за доби визвольних змагань // Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921 рр.): Зб. наук. праць. – К., 1998. – С. 208–213; *Він же.* Модзалевський Вадим Львович // Українські архівісти: Біобібліогр. довідник. – К., 1999. – Вип. 1. – С. 235–236.

⁴ Василь Дубровський. Пожежа 1750 року в старому Чернігові / Підгот. до друку та передмова О. Коваленка і Т. Вороніної // Сіверянський літопис. – 1997. – № 6 (18). – С. 154–166; Коваленко О. Б. Павло Федоренко як архівіст // Актуальні проблеми розвитку архівної справи в Україні: Доп. та повідомл. наук. конф., 15–16 берез. 1995 р. – К., 1996. – С. 199–204.

⁵ Кравченко В. В. Д. И. Багалея: научная и общественно-политическая деятельность. – Х.: Основа, 1990. – 176 с.

⁶ Кравченко В. В., Савенок Л. А. Деятельность Харьковской научно-исследовательской кафедры

истории Украины им. академика Д. И. Багалая (1921–1930) // Вопросы истории народов СССР. – 1990. – № 35. – С. 49–55; *Богдашина О. М.* Діяльність Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури імені академіка Д. І. Багалія (1921–1934). – Х., 1994. – 198 с.

⁷ *Білокінь С. І.* Архівіст Володимир Міяковський // Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921 рр.): Зб. наук. праць. – К., 1998. – С. 213–222; *Він же.* Таємниці архівів не вічні...: [Про В. Міяковського] // Сучасність. – 1998. – Ч. 10. – С. 57–80.

⁸ *Верба І. В. Н. Д.* Полонська-Василенко – історик та археограф (1884–1973): Дис. ... канд. іст. наук. – К., 1994; *Він же.* Життя і творчість Н. Д. Полонської-Василенко (1884–1973). – К., 2000. – 340 с.; *Він же.* Архівна діяльність Олександра Оглоблина // Українське архівознавство, історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. – К., 1997. – Ч. 1. – С. 191–195; *Він же.* Олександр Оглоблин. Життя і праця в Україні. – К., 1999. – 380 с.

⁹ *Войцехівська І. Н.* Академік Володимир Іконников: життєпис та бібліографія. – К., 1998. – 132 с.; *Вона ж.* Володимир Іконников: Джерелознавчі студії. – К., 1999. – 374 с.

Скляревського¹⁶ та ін. Прагнення створити вичерпно інформативну наукову біографію того чи іншого діяча давало помітні результати і в реконструкції загальної картини розвитку архівістики. Подібні дослідження персоніфікували історію архівної справи, сприяли аналізу становлення архівознавства як окремої галузі історичної науки, періодизації архівного будівництва. Тим самим, попри репресії доби тоталітаризму, прагнення “обезлюднити” історію архівної справи за радянських часів, не надто помітну увагу до проблем архівістики, створювався узагальнений портрет архівіста – високоосвіченої особистості, безмежно відданої своїй професії.

На кінець 1980-х рр. мали здобутки в галузі архівної біографістики й польські архівісти. Йдеться передусім про “Słownik biograficzny archiwistów polskich” (Варшава-Лодзь, 1988) за науковою редакцією Марії Білінської та Ірени Янош-Біскупувої. Його відкриває ґрунтовна передмова, де йдеться про актуальність і мету створення цієї праці, концепцію і процес підготовки видання, принципи відбору персоналій і структуру біографічної статті. Подається також список персоналій (201 особа) й авторів біографічних статей (86), список скорочень і власне словникова частина.

Таким чином, науковий проект “Українські архівісти” був значною мірою підготовлений попередніми студіями в цій царині, як українськими, так і зарубіжними.

Ідея створення галузевого біобібліографічного довідника належить колишньому директору ЦДІАК України Л. З. Гісцовій та заступнику Голови Держкомархіву України К. Є. Новохатському.

Оскільки подібне видання в Україні готувалося вперше, довелося розв’язати ряд проблем, іманентно притаманних біографічним дослідженням, і водночас визначити специфічні особливості довідника, який би висвітлював внесок особистостей у розвиток архівістики.

При розробленні концепції довідника потребували вирішення традиційні питання: а) критерії відбору персоналій; б) обсяг статті (уніфікація викладу чи нарисова форма); в) довідковий апарат (у тому числі необхідність представлення архівного компонента); г) авторство (доцільність уміщення статей “про себе”); д) необхідність вміщення електронного додатку. Розробники концепції намагалися не оперувати класичними “радянськими визначеннями” значущості особи – “видатний”, “відомий”, “знаний”, підкріплених академічними званнями й нагородами. Домінантою у концепції довідника була думка про необхідність належного поцінування праці архівіста – чи то керівника, чи то рядового співробітника, зміщення акцентів у державній політиці в архівній справі у бік повсякденних потреб архівістів. Відтак пріоритетним завданням проекту було в такий спосіб скласти шану безкорисливим невтомним охоронцям національної архівної спадщини, показати могутній інтелектуальний

потенціал архівної системи, відтворити “обличчя архівістики”.

Вагоме значення надавалося вивченню джерельної бази біографічних досліджень у галузі архівістики, оскільки від її репрезентативності й повноти великою мірою залежить об’єктивність викладу.

Найважливішу роль у цьому контексті відіграли особові архівні фонди діячів науки і культури: В. М. Базилевича (ф. 833 ЦДІАК України), М. П. Василенка (ф. 3974 ЦДАВО України, ф. 542 ЦДАМЛМ України), М. В. Довнар-Запольського (ф. 262 ЦДІАК України), О. П. Оглоблина (ф. 3561 ЦДАВО України), Н. Д. Полонської-Василенко (ф. 3689 ЦДАВО України; ф. 42 ІР НБУВ), В. В. Міяковського (ф. 3966 ЦДАВО України), В. Л. Модзалевського (ф. 839 ЦДІАК України, ф. XII ІР НБУВ), С. І. Маслова (ф. 33 ІР НБУВ), І. Ф. Павловського (ф. 267 ЦДІАК України), В. О. Романовського (ф. Р-6007 Держархіву Ставропольського краю), І. М. Вагилевича (ф. 19 Відділу рукописів ЛНБ ім. В. Стефаника), родинного фонду Грушевських (ф. 1235 ЦДІАК України) та ін. Відображаючи насамперед віхи життя і діяльності видатних особистостей, їхні наукові інтереси, документи цих фондів, крім того, зберігають маловідомі факти з історії архівної справи та архівознавства.

Не менш істотну інформацію містять фонди установ, де навчалися або працювали герої біографічних розвідок: Головного архівного управління УРСР (ф. 14 ЦДАВО України), Київського університету (ф. 16 Держархіву м. Києва), Київського археологічного інституту (ф. 1187 Держархіву Київської області), Відділу охорони пам’яток старовини і мистецтв Української держави (ф. 2201 ЦДАВО України), Чернігівського губернського архівного управління (ф. Р-651 Держархіву Чернігівської області), Кам’янецького повітового комітету охорони пам’ятників старовини, мистецтв і природи (ф. Р-12 Держархіву Хмельницької області) та ін.

Значну роль у біографічних дослідженнях відіграла інформація особових справ В. І. Веретенникова (спр. 1100), О. Г. Водолажченко (спр. 1227), О. Ю. Гермайзе (спр. 1524), В. В. Дубровського (спр. 2342), Е. І. Когона (спр. 3420), В. О. Щепотьєва (спр. 8857) та ін., що відклалися у фонді 166 – Міністерство народної освіти УРСР (оп. 12), а також М. В. Гливенка (спр. 291), О. П. Насонової (спр. 340), І. М. Премислера (спр. 349), С. Р. Суркіна (спр. 373) та ін. – у ф. 3357 (Центральний архів революції) ЦДАВО України. Інформація цих документів сприяла уточненню анкетних відомостей, даних про коло службових обов’язків, наукові праці тощо.

З’ясуванню деталей біографій істориків-архівістів допомогли документи архіву Науково-дослідної кафедри історії України, що зберігається в Науковому архіві інституту історії України (оп. 3, спр. 170), архівів РАГС, поточних архівів Національної бібліотеки України імені

Українські архівісти (XIX–XX ст.)

¹⁰ Дивний І. В. Український історик Пилип Клименко (1887–1955). Документальний біографічний нарис // *Наук. зап.: Зб. праць молодих вчених та аспірантів / НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського.* – К., 1996. – Т. 1. – С. 356–386.

¹¹ Дубровіна Л. А. М. В. Геппенер – український архівіст і палеограф та його архівні матеріали у фондах ЦНБ ім. В. І. Вернадського АН України // *УАЩ.* – К., 1993. – Вип. 2. – С. 32–37.

¹² Казьмирчук Г. Д. “Апостоли правди”: Рух декабристів в історичній літературі 1917 – першій половині 30-х років. – К., 1997. – 209 с.; Казьмирчук Г., Вербовий О. Василь Митрофанович Базилевич: життя й наукова діяльність // *Спеціальні галузі історичної науки: Зб. на пошану М. Я. Варшавчика.* – К., 1999. – С. 138–146; Казьмирчук Г. Віктор Олександрович Романовський: сучасний стан та перспективи наукової біографії історика // *Київ. ун-т як осередок національної духовності, науки, культури: Матеріали наук.-теорет. конф., присвяч. 165-річчю ун-ту. Гуманітарні науки.* – К., 1999. – Ч. 1. – С. 51–58.

¹³ Коваленко О. Б. Павло Федоренко як архівіст і археограф // *Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Все-*

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

укр. конф. (19–20 листоп. 1996 р.) – К., 1997. – Ч. 1. – С. 199–204; *Він же*.

Невідома праця Павла Федоренка “Архіви Чернігівського шляхетства” // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 1996. – Т. 1. – С. 133–140; *Він же*. Праця П. К. Федоренка “Архів Милорадовичів” // Там само. – К., 1998. – Т. 3. – С. 150–154.

¹⁴ *Мага І. М.* Діяльність В. О. Романовського в галузі архівної справи та архівознавства (1921–1931 рр.) // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 1998.

– Т. 3. – С. 135–137; *Вона ж.* В. О. Романовський на чолі Київського центрального архіву давніх актів // ААД. – К., 1999. – Вип. 1. – С. 90–100; *Вона ж.*

Віктор Олександрович Романовський – історик та архівіст: Дис. ... канд. іст. наук. – К., 2003. – 249 с.

¹⁵ *Михальченко С. И.* М. В. Довнар-Запольский // Михальченко С. И. Киевская школа в российской историографии: (В. Б. Антонович, М. В. Довнар-Запольский и их ученики). – М.; Брянск, 1997. – С. 84–174.

¹⁶ *Малинова Г. Л., Сапожников И. В. А. А. Рябинин-Скляревский:* Материалы к биографии. – О., 2000. – 222 с.

¹⁷ *Юрченко А.* Архивы Украины в борьбе против буржуазно-националистической контрабанды // АД. – 1936. – Вып. 3 (40). – С. 48–61.

В. І. Вернадського, Президії НАН України, особові справи архівістів.

Важливою складовою джерельної бази біографічних студій стали архівно-слідчі справи репресованих істориків-архівістів. Великий масив таких джерел зосереджено у фонді № 263 (Архівно-слідчі справи репресованих) ЦДАГО України. Це справи В. М. Базилевича (спр. 5530, 66177), О. С. Грушевського (спр. 64688), В. О. Романовського (спр. 64454, 66855) та ін. У фондах Держархіву СБУ залишаються справи О. Г. Водолажченко (спр. 22303), С. І. Гаєвського (спр. 11239), В. В. Дубровського (спр. 15598), М. Ф. Тищенко (спр. 11252), П. В. Клименка (спр. 50021) та ін. Тут представлено анкети заарештованих, особисті документи звинувачених, протоколи допитів, очних ставок, судових засідань, характеристики, медичні довідки, акти про виконання вироку, реабілітаційну частину, листи, щоденники, спогади, нерідко – наукові праці вчених або відгуки про них. Архівно-слідчі справи зберігають унікальну джерельну інформацію про життя і творчу діяльність істориків-архівістів і дають підстави для висновку, що арешти співробітників архівних установ були закономірними в процесі реорганізації архівної системи 1930-х рр., яку, на думку О. Т. Юрченка, “не можна розглядати інакше, як послідовну й рішучу боротьбу проти буржуазної методології, принципів та форм в архівному будівництві в УСРР та СРСР”¹⁷. Розпочата чистками та відверто оголошена на II Всеукраїнському з’їзді архівних працівників боротьба з “буржуазною археографією”, “веретенниківщиною”, “техніцизмом” переросла у війну, що призвела до розгрому кращих кадрів ЦАУ УСРР та до замовчування їхніх “політично шкідливих” наукових здобутків¹⁸.

Велику групу джерел біобібліографічного довідника “Українські архівісти” склали спеціальні періодичні видання (“Архівна справа”, “Архів Радянської України”, “Архівознавчий науково-інформаційний бюлетень”, “Бюлетень ЦАУ”, “Архіви України”, “Архивный работник”), інформація яких давала підстави для аналізу особливостей розвитку архівознавства, частоти публікацій різної тематики, продуктивності авторів.

У ході роботи над довідником опрацьовувалися історіографічні та бібліографічні джерела, опубліковані збірники документів, діловодна документація. Дієвим виявилось застосування методик “усної історії”. Спогади осіб, особисто знайомих з героями біографічних розвідок, допомогли уточнити спірні питання щодо фактів їх життя і діяльності.

Засадничим принципом концепції довідника став акцент на “архівному компоненті” діяльності персоналій. Серед них виокремлюється кілька груп:

а) відомі та маловідомі (незаслужено забуті) вчені – історики, архівознавці, юристи, бібліотекознавці, джерелознавці, наукова праця яких сприяла розвитку теорії та методик архівознавства (В. Антонович, Д. Багалій, В. Барвінський, Г. Боряк, В. Веретенников, М. Довнар-Запольський, Л. Дубровіна, С. Кульчицький, І. Курас, І. Линниченко, М. Максимович та ін.);

б) практичні співробітники архівних установ, діяльність яких охоплювала збирання, наукове опрацювання архівних документів, використання їх інформації, створення архівів (М. Астряб, О. Водолажченко, М. Геппенер, М. Грушевський, О. Грушевський, І. Каманін, В. Нікітін, В. Романовський, В. Іванишев, С. Пількевич, Л. Гісцова, М. Крячок, Н. Слончак та ін.);

в) педагоги вищої школи, що прислужилися фаховій підготовці архівістів (В. Астахов, О. Гермайзе, В. Дубровський, В. Замлинський, Я. Калакура та ін.);

г) дослідники-колекціонери, які займалися розшуком архівів та окремих документів, створенням приватних архівів, що згодом стали загальнонародним надбанням (О. Скальковський, М. Судієнко, П. Єфименко, О. Лазаревський, О. Кістяківський, В. Тарновський та ін.);

д) громадські й державні діячі, котрі опікувалися і керували архівною справою (Б. Іваненко, В. Модзалевський, М. Рубач, О. Мітюков, Р. Пиріг та ін.);

е) меценати архівної справи (Г. Милорадович, М. Судієнко та ін.);

є) історики-архівісти – представники української діаспори, які зробили вагомий внесок у розвиток української архівістики (Д. Антонович, В. Ейнгорн, С. Наріжний, В. Міяковський, Н. Полонська-Василенко та ін.).

Хронологічно матеріал довідника охоплює період із середини XIX ст., коли було нарешті усвідомлено унікальну значущість архівів і почало конституюватися архівознавство як наука, і до кінця XX ст., останнє десятиліття якого позначене запровадженням новітніх технологій, розширенням міжнародних зв'язків, помітним поступом архівної науки.

Структура довідника включає такі компоненти: передмова, біографічні статті, систематизовані за алфавітом принципом, список скорочених назв та загальноприйнятих умовних скорочень, покажчик біографій.

Біографічні статті в довіднику подано за єдиним методичним принципом у словниковій формі з трьома блоками:

1. Біографічна довідка (точна дата й місце народження особи, час, місце смерті й поховання – для померлих; національність, наукова спеціалізація; освіта – де й коли навчався; відомості про працю поза архівами та громадську діяльність, нагороди);

2. Відомості про архівну діяльність (де, коли і на яких посадах проходила трудова діяльність; конкретне визначення основних видів архівної роботи: в порядку-

¹⁸ Див. детальніше: *Матяш І. Б.* Архівна наука і освіта в Україні 1920–1930-х років. – К., 2000. – 592 с.

вання та описання фондів, створення довідкового апарату, укладання збірників, авторство загальноновизнаних методичних посібників, збирання в 1920–1930-ті та повоєнні роки архівних документів);

3. Бібліографія та архіви (перелік праць архівіста з архівознавства та архівної справи; перелік літератури, архівних фондів та інших матеріалів, використаних для написання статті; місце зберігання та номер особового фонду архівіста, основних архівних комплексів з відомостями про особу).

Опис друкованих праць у статтях видання здійснено згідно з ГОСТ 7.1-84 “Библиографическое описание документа. Общие требования и правила составления”, а скорочення слів – згідно з ДСТУ 3582-97 “Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі: Загальні вимоги та правила”.

Разом із необхідною уніфікацією у виданні збережено авторський стиль статей.

Практичному втіленню проекту “Українські архівісти” сприяло встановлення контактів УНДІАСД з архівними та академічними науковими установами з метою формування авторського колективу довідника, запровадження рубрики “Видатні архівісти України” в науковому щорічнику “Студії з архівної справи та документознавства” та “Постаті” – в часописі Співки архівістів України “Архівіст: Вісник САУ”, де апробувалися підготовлені біографічні матеріали. Широкому обговоренню концепції довідника прислужилися і її презентація на Науково-практичних конференціях “Український біографічний словник: історія та проблематика створення” (Львів, 8–9 жовтня 1996 р.)¹⁹, “Архівно-слідчі справи репресованих: науково-методичні аспекти використання” (Київ, 1998 р.)²⁰. Завершенням першого етапу роботи стали пілотні випуски довідника²¹, до яких увійшли персоналії – представники поколінь архівістів, що поставили своїм завданням збереження архівних історичних комплексів і намагалися звернути увагу громадськості на архіви як складову духовної культури суспільства. Судячи з позитивної реакції науковців, це видання є першим великим кроком у залученні до наукового й суспільного обігу імен видатних архівістів, які сприяли збереженню архівних скарбів. Пропозиції, що систематично надходять упорядникам, переконують у необхідності включення до довідника біографічних досліджень у галузі архівістики й у суспільній значущості такої праці.

Об’єднаний випуск довідника “Українські архівісти” включає дані пілотних випусків, доповнені відомостями за 2004–2007 рр.

Упорядники складають щиру подяку колегам – архівістам та історикам за надані матеріали, а також заслуженим працівникам культури України Л. З. Гісцовій та К. Є. Новохатському за кваліфіковані поради.

Ірина Матяш

¹⁹ Український біографічний словник: історія і проблематика створення: Матеріали наук.-практ. конф., Львів, 8–9 жовт. 1996 р. – Львів, 1997. – 120 с.

²⁰ Архівно-слідчі справи репресованих: Наук.-метод. аспекти використання: Зб. наук. праць. – К., 1998. – 161 с.

²¹ Українські архівісти: Біобібліогр. довід. У 3 вип. – К., 1999. – Вип. 1. XIX ст. – 1930-ті рр. – 367 с.; К., 2002. – Вип. 2. 1940–1960-ті рр. – 254 с.; К., 2003. – Вип. 3. 1970–1990-ті роки. – 284 с.

АБЕЗГАУЗ Емілія Львівна (31. 05. 1936, ст. Гродекове Далекосхідного, нині Приморського краю, Росія) – архівіст. З родини військовослужбовця, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1959).

У 1959–1965 рр. Е. А. працювала в Читинському облдержархіві та в Архівному відділі Читинського облвиконкому на посадах наукового та старшого наукового співробітника. Брала участь в упорядкуванні архівних документів, залученні до наукового обігу документів з історії повстання декабристів та історії Далекосхідної Республіки.

З травня 1965 р. по 1972 р. Е. А. – старший науковий співробітник Центрального держархіву Казахської РСР. Брала участь у підбитті підсумків першого республіканського громадського огляду стану архівів та діловодства Міністерств і відомств Казахської РСР (1965), здійснювала контроль за станом архівів та діловодства у Міністерствах і відомствах, надавала методичну та практичну допомогу в упорядкуванні архівних документів. Підготувала “Типову інструкцію з ведення діловодства у Міністерствах і відомствах, у державних, кооперативних та громадських організаціях, установах та підприємствах Казахської РСР” та “Методичні рекомендації щодо впорядкування архівних документів ЦСУ Казахської РСР”, що стали підґрунтям для впорядкування та передання на державне зберігання значного за обсягом фонду “Центрального статистичного управління Казахської РСР” (1969).

Працюючи в архіві Міненерго Казахської РСР, розробила “Методичні рекомендації щодо втілення основних положень ЄДСД у діловодство Міненерго Казахської РСР” (1974). З лютого по червень 1973 р. Е. А. – директор Держархіву Алма-Атинської обл. З червня 1973 р. по серпень 1976 р. працювала в архіві Міністерства енергетики та електрифікації Казахської РСР.

У Державному архіві Ворошиловградської області працювала з квітня 1981 р. по серпень 1989 р. Обіймала посади старшого архівіста госпрозрахункового відділу (квітень – жовтень 1981), старшого методиста

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Авраменко Іраїда

Архіви: Держархів
Луганської обл.,
ф. Р-1046, оп. 5, спр. 470,
504, 582. Біографічна
довідка та особисті
спогади Абезгауз Е. Л.

Праці: Номенклатура
справ управління профте-
хосвіти // АУ. – 1965. –
№ 4. – С. 42–48; Відбір
на державне зберігання
документальних ма-
теріалів установ та за-
кладів системи культури
// Там само. – 1969. –
№ 2. – С. 45–53 (у спів-
авт.).

Архіви: Держархів
Сумської обл., особова
справа.

(жовтень 1981 – червень 1984), директора архіву (червень 1984 – серпень 1989). Упорядкувала і підготувала до передання на державне зберігання документи фондів Ворошиловградського обласного шкірно-венерологічного диспансеру (Р-2823) і Ворошиловградського торговельного технікуму (Р-2765). Займалася методичним забезпеченням робіт, які проводив архів. Очолювала ЕПК та науково-методичну Раду архіву. Підготувала “Методичні рекомендації щодо контролю за станом архівів та діловодства в установах і організаціях”, перевела на нову систему індексації окремі розділи систематичного каталогу “Промисловість”, “Сільське господарство” та ін. Організувала переміщення архівних документів до нового, щойно збудованого, будинку архіву (1984). Упорядкувала особовий фонд “Пономаренко Антон Іларіонович, шахтар, лауреат Державної премії СРСР. 1906–1966 рр.” (Р-2839). Займалась просвітницькою роботою. Для пропаганди документів архіву використовувала радіо та газети. Брала участь у підготовці виставок, організованих в архіві, виступала з доповідями та повідомленнями на науково-практичних конференціях. Для навчання працівників, відповідальних за діловодство та архів (якому постійно надавала практичну допомогу) організувала семінари, наради. Так, на семінарі для працівників РАГС навчала описуванню церковних книг про народження, шлюб та поховання громадян, внаслідок чого у держархіві області був створений фонд “Колекція метричних книг церков Ворошиловградської області”. Із завідувачами районних архівів проводила заняття з підготовки архівних документів та довідкового апарату до передання їх на державне зберігання.

Нагороджена медаллю “Ветеран праці” (1988).

Вікторія Кравченко (Луганськ)

АВРАМЕНКО Іраїда Олександрівна (01. 03. 1917, м. Мінусинськ, нині Красноярського краю, Росія – 1987, Суми) – архівіст. З родини службовців. Навчалася на природничому факультеті Красноярського педагогічного інституту (1937–1940), закінчила Сумський державний педагогічний інститут (1955).

Трудову діяльність розпочала 1934 р. З 1940 р. по 1947 р. працювала вчителем хімії та німецької мови в селах Красноярського краю. У Держархіві Сумської області працювала з 1948 р. по 1971 р. старшим науковим співробітником. Брала участь у видавничій роботі архіву. Була членом редакційної колегії збірника документів “Трудящиеся Сумщины в борьбе за власть Советов: 1917–1920” (1957), одним із упорядників путівника “Сумський обласний державний архів і його філіали в містах Конотопі і Ромнах” (1965), збірника “Сумская об-

ласть в період Великої Отчественной війни Советського Союзу: 1941–1945” (1963).

Автор низки статей у місцевих періодичних виданнях. Підготувала робочі інструкції з каталогізації фондів окривиконкомів, виявлення документів до збірників.

Тетяна Кобелєва (Суми)

АЛТУХОВА Олена Іванівна (01. 11. 1946, Станіслав, нині Івано-Франківськ) – історик-архівіст. З родини службовців. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1976).

Архівну діяльність розпочала 1968 р. на посаді архіваріуса Івано-Франківського облдержархіву. Призначалася на посади наукового співробітника архіву, інспектора Архівного відділу Івано-Франківського облвиконкому, з 1977 по 1990 рр. працювала завідувачем Івано-Франківського міськархіву. Упорядковувала документи установ міста і міськархіву. Розробляла інструкції, методичні пам’ятки з питань діловодства та архівної справи для відомчих архівів міста. На нарадах із представниками установ та організацій міста порушувала питання покращення стану впорядкування та збереженості документів. Створювала довідковий апарат до архівних фондів, зокрема, Івано-Франківського міськвиконкому, його відділів і управлінь.

У травні 1990 р., за погодженням із Головним архівним управлінням при Раді Міністрів УРСР, була переведена до Держархіву Хмельницької обл. на посаду завідувача відділу публікації та використання документів. Набутий досвід, наполегливість, вимогливість допомогли О. А. успішно опрацювати нові архівні фонди, організувати створення наукового апарату до документів, які з 1992 р. пройшли процес розтаєнення.

О. А. підготовлено до друку буклет “Державний архів Хмельницької області” (1991). За її керівництвом щорічно випускалися брошури “Календар знаменних та пам’ятних дат на Хмельниччині”. Результатом опрацювання розтаєнених архівних матеріалів стали документальні збірки: “Проскурів: минуле і сучасність” (1993), “Україна сниться... Неотримані листи подолян, відправлені з Німеччини: 1942–1944 рр.” (1995). О. А. належить біля ста наукових та інформаційних статей з історії доби визвольних змагань 1917–1920 рр., голодомору 1932–1933 рр., подій Великої Вітчизняної війни та діяльності видатних осіб Хмельниччини, опублікованих в матеріалах наукових та краєзнавчих конференцій, місцевій пресі, десятки виступів на обласному радіо та телебаченні про наявність в архіві документів з історії Подільського краю. Вона залучала до роботи в архіві студентську молодь,

13

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Алтухова Олена

Праці: Державний архів Хмельницької області в роки фашистської окупації // Проблеми повернення національно-культурних пам’яток, втрачених в роки Великої Вітчизняної війни: Матеріали міжнар. конф. – Чернігів, 1994; Організація та діяльність окружних архівних установ (окрархи) на Хмельниччині (1925–1930) // Укр. архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Тези Всеукр. конф. – К., 1996. – Ч. I. – С. 157–158; Розсекречені фонди ДАХО про німецький окупаційний режим на Старокостянтинівщині (1941–1944) // Тези міжнар. наук.-практ. конф. – Старокостянтинів, 1997. – С. 171–174; Архівні джерела у вивченні голодомору в 1932–1933 рр. // Наук. зап. учасників програм “Просвіти”. – Хмельницький, 1997. – С. 169–176; Наслідки політичних подій у становленні архівної справи на Кам’янецьчині (1920–1921 рр.) // Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921 рр.): Зб. наук. праць. – К., 1998. – С. 64–69.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Андрієвський Олексій

Література: Ростова Л. Пять дней в Прикарпатье // Сов. женщина. – 1990. – № 2. – С. 38; Карамаш С. “Україна сниться...” (відгук на книгу хмельницьких архівістів) // Хрещатик. – 1995. – 13 груд.

Архіви: Держархів Хмельницької обл., особова справа.

проводила шкільні уроки з актуальної тематики. Була учасником Всеукраїнської архівознавчої конференції “Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи” у м. Києві (1996), де виступила з доповіддю про організацію та діяльність окружних архівних установ на Хмельниччині у 1925–1930 рр. О. А. була постійним членом Колегії, науково-методичної ради облархіву, членом президії Хмельницької обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців.

За плідну та творчу діяльність нагороджувалась Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР (1988), Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України (1998), Президії Всеукраїнської спілки краєзнавців (1999) та подяками. За високі результати в організації архівної служби в м. Івано-Франківську 1986 р. за поданням Івано-Франківського міськвиконкому нагороджена медаллю “Ветеран праці”.

Тетяна П'янкova (Хмельницький)

АНДРІЄВСЬКИЙ Олексій Олександрович (псевд., крипт.: Андибер, Каневський А., Канівець Ол., А. А., Т-ий та ін.; 28(16). 03. 1845, м. Канів Київської губ., нині Черкаської обл. – 22(09). 07. 1902, Київ) – український педагог, історик, археограф, філолог, літератор, громадський діяч.

Народився в сім'ї священика. Навчався в Київській гімназії і на філологічному факультеті Київського університету Св. Володимира, який закінчив 1865 р. Викладав російську мову й літературу в гімназіях Катеринослава (нині Дніпропетровськ) та Одеси. З 1877 р. О. А. жив і працював у Архангельську, згодом його було переведено до Тульської гімназії. Невдовзі О. А. повернувся до Одеси, маючи намір заробляти на прожиток приватними лекціями, однак 1879 р. його було заслано на чотири роки до м. В'ятки (нині м. Кіров, РФ), де він працював у місцевому статистичному комітеті, що займався тоді збиранням матеріалів для ювілейних видань. Включившись у цю роботу, О. А. за місцевими архівними документами підготував кілька праць з історії В'ятки і В'ятського краю. 1881 р. О. А. одержав дозвіл на дострокове повернення в Україну, до Києва, де зайняв посаду редактора “Неофіціальної частини Киевских губернских ведомостей” (урядового офіціозу, що виходив у Києві у 1838–1917 рр.). Водночас працював у Київській комісії народних читань, дбав про видання популярних брошур з різних галузей знань, брав участь у громадсько-культурних заходах. Був ініціатором заснування “Товариства сприяння початковій освіті” в Києві, “Товариства піклування про жіночу освіту” в Катеринославі,

сприяв створенню фонду для упорядкування могили Т. Шевченка, заснував школу його імені в рідному Каневі. Попри велику завантаженість громадськими справами, О. А. багато працював у архіві Київського губернського правління. Протягом 1881–1885 рр. за дозволом київського віце-губернатора О. П. Баумгартена О. А., за його власним визнанням, “як звичайний любитель, мало підготовлений для архівної справи”, переглядав в темному і сирому підвалі будинку присутствених місць звалені в купу рештки напівзітлілих архівних документів: установ Гетьманщини, зокрема, полкових канцелярій, судів, Малоросійської колегії, Київського магістрату, губернської канцелярії, намісництв тощо, де вони тривалий час лежали без руху. З них О. А. відібрав усе, що становило історичний інтерес, і видрукував у неофіційній частині “Киевских губернских ведомостей” під рубрикою “Киевская старина”, а згодом і в часописі “Киевская старина”, в тому порядку, в якому ці документи потрапляли до його рук, без додаткового археографічного опрацювання. Свої дії О. А. пояснював прагненням зберегти якомога більше документів, що стосуються “місцевої історії”. З часом, коли в О. А. накопичився великий масив документів і він зорієнтувався в їх загальному характері, в опрацюванні архівів з’явилися елементи групування. Це, зокрема, добірки документів, присвячені історії Києва, Київської губернії, Запорозької Січі. Одні з них О. А. видрукував зі збереженням всіх особливостей оригіналу, інші – без збереження орфографії оригіналу, зі скороченням окремих слів, а деякі наведені у витягах або просто у формі викладу змісту переглянутих справ. У такому ж вигляді і в тій ж послідовності вони були надруковані у збірниках під загальною назвою “Исторические материалы из архива Киевского губернского правления” в десяти випусках (К., 1882–1886). Статті і замітки з текстами документів, що були оприлюднені в “Киевской старине” (1883, тт. V, VI; 1884, т. X; 1885, тт. XI, XII, XVI) О. А. видав окремою книжкою під назвою “Из жизни Киева в XVIII веке: Архивные заметки” (К., 1894). Завдяки археографічній діяльності О. А. Київський ЦАДА звернув увагу на важливість для історичної науки документів архіву Київського губернського правління і через ректора Університету Св. Володимира порушив клопотання про передання їх на зберігання. У травні 1886 р., після тривалих переговорів, архів було перевезено до нового приміщення, де його почали розбирати співробітники Київського ЦАДА І. М. Каманін та О. О. Федотов-Чеховський.

У 1885 р. О. А. було призначено інспектором Златопільської гімназії, тому надалі його археографічна діяльність звелася до опрацювання документів, зібраних у попередні роки. Під час роботи О. А. викладачем

Праці: Поминки Тараса Григорьевича Шевченка в отзывах о нем иностранной печати. – О., 1879; Исторический очерк Вятки до открытия наместничества. – Вятка, 1880; Вятская хроника за последние 25 лет // Столетие Вятской губернии. 1780–1880: Сб. материалов по истории Вятского края. – Вятка, 1880–1881. – Т. 1–2; Войтовство И. Сычевского в Киеве (1754–1766). – К., 1889; Страницы из прошлого г. Переяслава. – К., 1889; Русские конфиденты в Турции и Крыму в 1765–1768 гг. – К., 1894; Материалы по истории Запорожья и пограничных отношений (1743–1767). – О., 1895; Комиссия 1749 г. для разбора взаимных претензий татар и Запорожья. – К., 1896; Последние Киевские сотники. – К., 1896; Еще страничка из прошлого Переяслава. – К., 1901; Поминки Т. Г. Шевченка в русской печати в сороковую годовщину его смерти. – О., 1902; Об отношении Т. Г. Шевченко к жизни. – О., 1903.

Література: Грушевський М. Олексій Андрієвський // ЗНТШ. – 1902. – Т. XLIX; Каманин І. Алексей Александрович Андриевский // КС. – 1902. – № 9; Дорошенко Д. Огляд української історіографії. – Прага, 1923; Романовський В. Нариси з архівознавства. Історія архівної справи на Україні та принципи порядкування в архівах. – Х., 1927.

Першої київської гімназії його археографічні пошуки на деякий час поновилися. Згодом О. А. було призначено інспектором народних шкіл у Катеринославській губ. З 1896 р. і до кінця життя О. А. працював директором сирітського будинку в Одесі.

Проте і в цих несприятливих умовах О. А. не полишав архівно-археографічної діяльності. Одеське імператорське товариство історії і старожитностей видрукувало “Материалы для истории Южнорусского края XVIII ст. (1715–1774), извлеченные из старых дел Киевского губернского архива А. А. Андриевским” (О., 1886), де вміщено документи, що стосуються історії Запорозжя і його відносин з Кримом.

О. А. друкував архівні документи здебільшого без належної систематизації й критичної оцінки, часто без вказівок про місце їх знаходження, тому, не маючи багатьох даних для критичної оцінки джерел, користуватися ними досить складно. Однак за змістом вони становлять значний науковий інтерес, оскільки стосуються історії Києва, його урядування, включаючи Магдебурзьке право, економічного і побутового становища міщан, духівництва, монастирів, козаків та селян, переселення останніх на вільні південні землі, заснування військових постой, розвитку промисловості й торгівлі, шовківництва. Помітне місце у публікаціях та розвідках О. А. займають Запорозька Січ, матеріали з історії України XVIII ст., а також дослідження про Т. Шевченка, Г. Квітку-Основ'яненка, В. Жуковського, Є. Баратинського, Д. Веневітінова та ін.

Іван Бутич (Київ)

АНДРІЯШЕВ Олександр Михайлович (20.08 (01. 09). 1863, Чернігів – 08.02.1939, Київ) – український історик, архівіст, археограф, джерелознавець.

Після закінчення 1882 р. Чернігівської класичної гімназії навчався на історичному відділі історико-філологічного факультету Київського університету Св. Володимира. Учень В. Антоновича, під його керівництвом підготував дисертаційну роботу “Очерк истории Волынской земли до конца XIV в.” (К., 1887), за яку одержав золоту медаль і премію ім. М. Пирогова.

З-за участі в одному з політичних процесів О. А. після закінчення 1886 р. університету був позбавлений права залишитися при ньому для підготовки до наукового звання, незважаючи на підтримку його кандидатури керівництвом факультету. Не знайшовши посади в Україні, О. А. у 1886–1903 рр. працював в архівах міст Ревеля (нині м. Таллінн, Естонія), а потім Риги, де завідував шведським та німецьким відділами-архівами.

Переїхавши до Санкт-Петербурга, О. А. прослухав повний курс Археологічного інституту (1903–1905). На-

далі працював у Петербурзькій археографічній комісії. Досліджуючи історію Новгороду Великого, О. А. підготував перший том “Материалов по исторической географии Новгородской земли” під заголовком “Шелонская пятинна по писцовым книгам 1498–1576 гг.” (опубліковано в т. 250 “Чтений Общества истории и древностей российских” (М., 1914). Другий том цієї праці, присвячений вивченню Деревської п’ятини, та підготовлені О. А. географічний і іменний покажчики до “Новгородских писцовых книг” (т. 1–6) не були опубліковані.

Учасник XV (Новгород, 1911) та XVI (Москва, 1913) археологічних з’їздів; на першому з них зробив доповідь про походження новгородських п’ятин, матеріали якої увійшли до підготовленого О. А. т. VII “Новгородских писцовых книг” (вийшов друком лише у 1930 р.).

Влітку 1917 р. О. А. повернувся до Києва, де влаштувався на посаду ученого-архівіста Київського ЦАДА, завідував відділом. У 1920-х рр. – дійсний член Археологічної комісії при АН СРСР у Ленінграді (нині Санкт-Петербург) та Археологічної комісії при ВУАН у Києві, член-редактор Комісії зі складання біографічного словника діячів України, співпрацівник Історико-географічної комісії та Комісії старої історії України (у 1928–1930 рр. – її голова) при ВУАН. Член Історичного товариства Нестора-літописця, почесний член “Новгородского общества любителей древностей”.

Працюючи в Київському ЦАДА, О. А. опублікував низку джерелознавчих робіт, серед яких важливе значення має аналітичне дослідження “Актові книги Київського центрального архіву давніх актів” (К., 1929), в якій висвітлив діловодну практику XVI–XVIII ст., порядок формування актових книг, особливості внесення записів судових справ до книг, їх нумерації, зробив мовний аналіз цих книг та ін.

О. А. першим серед дослідників звернув увагу на ускладнення практики вітчизняного справочинства та розвиток архівної справи, внаслідок чого в канцеляріях судів у XVIII ст. відбулося виокремлення архівів в окремі структурні підрозділи та введено посади архіваріусів.

Оскільки “Список актовым книгам” 1862–1864 рр. був складений за принципом фондоутворювача, за загальною порядковою нумерацією, але при цьому не було враховано хронологічний принцип, що значно ускладнювало пошук необхідної книги, О. А. уклав “Хронологічний покажчик актових книг”. У цьому покажчику під кожним роком зосереджувалася інформація про книги всіх видів і назв, занесених до “Списку”. Щоб не збільшувати обсягу покажчика, О. А. заніс до нього лише рядкові номери актових книг, не зазначаючи назв фондів.

О. А. також здійснив загальний огляд змісту залишків кременецьких актових книг, що зберігалися у 130

Праці: Нарис історії колонізації Київської землі до кінця XV в. // Київ та його околиця в історії і пам’ятках. – К., 1926. – С. 33–79; Перший архівар Брацлавського земського суду (з матеріалів Київського архіву давніх актів) // АС. – 1928. – Кн. 7. – С. 15–18; Нарис історії колонізації Сіверської землі до початку XVI в. // ЗІФВ ВУАН. – К., 1928. – Кн. 20. – С. 95–128; Актові книги Київського центрального архіву давніх актів // Центральний архів стародавніх актів у Києві – К., 1929. – С. 33–123; Літописне Болохово і Болоховські князі // Зап. УНТ. – К., 1929 – Т. 32; Серія “Б” // Центральний архів стародавніх актів у Києві. – К., 1929. – С. 154–156.

Література:

Венгеров С. А. Критико-биографический словарь русских писателей и ученых. – Пг., 1915. – Т. I, вып. 1–3. – С. 22.

Архіви: ІР НБУВ, ф. X, № 4807, 4808.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Анісімова
(Єпіфанова)
Світлана*

картонах (скриньках), із розподілом актового матеріалу за роками (1541–1700).

Аналізуючи підготовлені на той час 296 описів актових книг, О. А. уклав таблицю цих описів та подав відомості про найважливіші документи актових книг, описи яких не були ще видруковані, виділивши такі рубрики: державне управління, колонізація українських земель, інвентарі та люстрації поселень, фінанси, торгівля й промисловість, історія міських громад, побут тощо із зазначенням їхнього місцезнаходження. О. А. також зробив опис колекції “Серія “Б”, що складається з 10 фондів, до яких входять 463 документи найрізноманітнішого змісту, що хронологічно охоплюють період з другої половини XVI до кінця XIX ст.

Автор праць з історії колонізації українських земель до початку XVI ст., статей з історії Новгороду Великого, архівознавства.

Ірина Ворончук (Київ)

АНИСИМОВА (ЄПІФАНОВА) Світлана Олександрівна (21. 06. 1932, Ленінград) – учитель, архівіст. Із сім’ї службовців, росіянка. Закінчила Кримський державний педагогічний інститут ім. М. В. Фрунзе (1956), заочні річні курси підвищення кваліфікації керівних і наукових працівників архівних установ при Московському державному історико-архівному інституті (1974).

З 1952 р. до 1 липня 1957 р. – учитель історії СШ м. Євпаторії. З 1 червня 1957 р. по 1 жовтня 1987 р. – завідувач Євпаторійським держміськархівом.

Проводила відбір документів установ, організацій, підприємств Євпаторійської зони на державне зберігання, їх упорядкування, удосконалення описів справ фондів міського архіву і створення довідкового апарату до них; підготовку і передавання документів міського архіву довоєнного періоду до Держархіву Кримської обл. Займалася облаштуванням нового приміщення Євпаторійського міськдержархіву, переміщенням справ в нові сховища та розміщенням фондів за розробленою нею схемою (1973). Провела суцільну перевірку наявності справ (1979). Надавала довідки соціально-правового характеру за заявами громадян, виконувала тематичні запити. Неодноразово виступала зі статтями з історії м. Євпаторії і його курортів на сторінках газети “Евпаторийская здравница” та по радіо. Проводила “Дні відкритих дверей” та екскурсії в міському архіві, організувала виставки документів. Уклала довідкові картотеки установ м. Євпаторії та його курортів, документів особового складу відомств.

Велику увагу С. А. приділяла організації діловодства в установах, організаціях і підприємствах та забезпеченню збереженості документів в них. Проводила семінари-

Праці: Робота Євпаторійського міськдержархіву // АУ. – 1979. – № 6. – С. 35–36; Організація Євпаторійським держміськархівом контролю за станом діловодства і архівної справи в установах міста // Там само. – 1981. – № 4. – С. 41–43; Робота Євпаторійського держміськархіву Кримської області з відомчими архівами // Там само. – 1985. – № 3. – С. 43.

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415, оп. 2, спр. 229, 273, 499, 529, 669, 711.

наради з працівниками діловодних служб, членами експертних комісій підприємств із впровадження Основних положень ЄДСД.

Раїса Лахтіонова, Тетяна Шарова (Сімферополь)

АНОХІНА Людмила Степанівна (15. 06. 1953, Чернівці) – історик-архівіст. З родини службовців, українка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1983). Навчалася в Інституті підвищення кваліфікації кадрів Української Академії державного управління при Президентові України за професійною програмою підвищення кваліфікації державних службовців IV категорії (1999, 2002).

Архівну діяльність розпочала в Чернівецькому облдержархіві в липні 1972 р. архіваріусом госпрозрахункового відділу. З грудня 1976 р. – молодший науковий співробітник. В січні 1980 р. призначена на посаду архівіста I категорії. З квітня 1981 р. переведена на посаду інспектора Архівного відділу Чернівецького облвиконкому. З грудня 1983 р. по грудень 1988 р. – старший інспектор архівного відділу. У зв'язку з ліквідацією Архівного відділу Чернівецького облвиконкому в грудні 1988 р. переведена на посаду старшого архівіста – керівника групи комплектування, відомчих архівів та діловодства Держархіву Чернівецької області. В лютому 1990 р. призначена завідувачем відділу комплектування, відомчих архівів та діловодства. Із серпня 1992 р. – заступник директора архіву мережі держархівів. З 1981 р. очолювала курси підвищення кваліфікації працівників відомчих архівів. Брала безпосередню участь у вирішенні питань з визначення джерел комплектування державних архівів області управлінською, науково-технічною документацією, кінофотодокументами, документами з особового складу та особового походження.

У вересні 1998 р. згідно з розпорядженням Чернівецької облдержадміністрації за погодженням з Головним архівним управлінням при Кабінеті Міністрів України призначена директором Держархіву Чернівецької області. Л. А. – державний службовець 7 рангу, IV категорії (2002). 20 січня 2005 р. призначена першим заступником директора Держархіву Чернівецької області. Звільнена 14 червня 2005 р. у зв'язку зі станом здоров'я та достроковим виходом на пенсію.

Досконало володіючи всіма видами архівних робіт (відбором документів на державне зберігання, експертизою наукової та практичної цінності, науково-технічним упорядкуванням документів та створенням довідкового апарату до них), добре знаючи специфіку державних і відомчих архівів зі змінним складом документів, Л. А. успішно здійснювала організаційно-методичне керівництво ними. Значну увагу приділяла поліпшенню умов зберігання документів.

Проводила науково-методичну роботу в галузі діловодства та відбору документів відомств та документів особового походження на державне зберігання. Надавала методичну допомогу завідуючим архівних відділів райдержадміністрацій та Чернівецької, Новодністровської міськрад, працівникам діловодних служб установ та відомчих архівів. Нею розроблено методичні посібники з питань комплектування фондів документами особового походження, їх науково-технічного опрацювання, визначення джерел комплектування державних архівів та рекомендації щодо перевірок діловодства організацій та роботи архівних підрозділів установ, організацій і підприємств.

Л. А. була Головою колегії, очолювала ЕПК. Брала участь у видавничій роботі архіву. Автор статей з історії архівної справи та архівознавства. Член комісії при Чернівецькій облдержадміністрації з розгляду документів щодо встановлення пенсій за особливі заслуги перед Україною. Обиралася членом та головою профкому держархіву області.

Нагороджена Почесними грамотами Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України та Державного комітету архівів України, Чернівецької облдержадміністрації, отримала подяки керівництва архіву за сумлінну працю. Її ім'я занесено на Дошку пошани архіву.

Марія Никирса (Чернівці)

АНТОНОВИЧ Володимир Боніфатійович (псевд. і крипт. спільно з львівськими народовцями-видавцями: Маринчук В., Мельник К., Низенко, Пасічник. Турист, Ткаченко М., А., А. В., В., В. А., В. Б., П. С. К, А-ич, Вл. А., Д-ис-в, П-с-к; 18(06). 01. 1834, м-ко Махнівка Бердичівського пов. Київської губ., нині с. Комсомольське Козятинського р-ну Вінницької обл. – 21(08). 03.1908, Київ, похований на Байковому цвинтарі) – історик, джерелознавець, археограф, археолог, етнограф, громадсько-політичний діяч, фахівець з історичної географії, картографії, нумізматики. Член-кореспондент Петербурзької АН (1902). Батько Д. Антоновича.

Рідним батьком В. А. був Янош (Іван) Джидай (син угорського революціонера, який виступав за відокремлення Угорщини від Австрійської імперії та встановлення республіканського суспільного устрою), який здійснив найбільший вплив на формування світогляду та демократичних переконань майбутнього історика. Формальний батько В. А. – Боніфатій Антонович, литвин з Віленщини, випускник кременецького ліцею, гувернер. Мати – Моніка Гурська (з роду Любомирських), служила гувернанткою. Оскільки вона офіційно не була роз-

лучена з першим чоловіком Б. Антоновичем, сина було записано його іменем.

Освіту В. А. здобував спочатку вдома, а з 1844 р. в Одесі: в пансіоні Я. Джидая, 1-й (Рішельєвській, 1844–1848), 2-й Одеській гімназіях (1848–1850). У 1850–1855 рр. навчався на медичному факультеті Київського університету Св. Володимира. Один рік після університету набував медичну практику в Чорнобилі та Бердичеві. Продовжував навчання на історико-філологічному факультеті Київського університету (1856–1860). Під керівництвом проф. В. Шульгина захистив кандидатську дисертацію “О торговле неграми” (1860). З 1861 р. В. А. приєднався до хлопоманів, став одним з організаторів і керівників Київської громади, брав участь у польському національно-визвольному русі, але згодом відійшов від нього. Викладав латинську мову у 1-й Київській гімназії, загальну історію в Київському кадетському корпусі (1862–1865). У липні 1863 р. В. А. призначено канцелярським чиновником у канцелярію київського, подільського та волинського генерал-губернатора з відрядженням до Тимчасової комісії для розгляду давніх актів (Київської археографічної комісії, з якою він вже співпрацював з 1862); у квітні 1864 р. його було затверджено головним її редактором (1864–1880) замість М. Іванишева.

За час роботи в комісії В. А. зібрав, зредагував і видав 9 з 35 томів “Архива Юго-Западной России”, що стосуються історії Правобережної України XVI–XVIII ст.: Ч. I, т. 4: Акты об униии и состоянии православной церкви в Юго-Западной России во 2-й пол. XVII и в XVIII ст. (1648–1798 гг.). – К., 1871; Ч. III, т. 3: Акты о гайдамаках (1700–1768 гг.). – К., 1876; Ч. III, т. 5: Акты о мнимом крестьянском восстании в Юго-Западном крае в 1789 г. – К., 1902; Ч. IV, т. 1: Акты о происхождении шляхетских родов в Юго-Западной России (1442–1760 гг.). – К., 1867; Ч. V, т. 1: Акты относящиеся к истории городов и местечек в Юго-Западной России (1432–1798). – К., 1869; Ч. VI, т. 2: Акты о крестьянах в XVIII ст. (1700–1799). – К., 1870; Ч. VII, т. 1: Акты о заселении Юго-Западной России (1386–1700). – К., 1886 та ін. Вступні статті В. А. до цих томів присвячені історії: козацтва – “Содержание актов о козаках (1500–1648)” (1863) і “Последние времена козачества на правом берегу Днепра по актам с 1679 по 1716 г.” (1868); гайдамаччини – “Исследования о гайдамачестве по актам 1700–1768 г.” (1876) і “Акты о мнимом крестьянском восстании в Юго-Западном крае в 1789 г.” (1902); селянства – “Исследование о крестьянах в Юго-Западной России по актам 1770–1798 г.” (1870); шляхетства – “О происхождении шляхетских родов в Юго-Западной России” (1867); міст і міщанства – “Акты о городах (1432–1798) (1869); церкви – “Акты об униии и

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Антонович Володимир

Праці: Твори. Повне зібрання. – К., 1932. – Т. 1; Курс лекцій з джерелознавства. 1880–1881. – К., 1995; Моя сповідь: Вибр. істор. та публіцист. твори. – К., 1995; Лекції з джерелознавства. – Ос-трог; Нью-Йорк, 2003. – 381 с.

Бібліографія: *Ткаченко М.* Бібліографія праць В. Б. Антоновича // Антонович В. Твори. – К., 1932. – Т. 1; Бібліографія праць В. Б. Антоновича // Антонович В. Б. Моя сповідь. – К., 1995. – С. 773–791.

Література: Биографический словарь профессоров и преподавателей императорского университета Св. Владимира (1834–1884) / Под ред. В. С. Иконникова. – К., 1884; Критико-биографический словарь русских писателей и ученых / Ред. С. Венгеров. – СПб., 1889. – Т. 1; Материали для біографії В. Б. Антоновича: (З приводу двадцяті річниці з дня смерті) / Зібрав і зредагував акад. Д. Багалій. – К., 1929; *Дорошенко Д.* Володимир Антонович. Його життя й наукова та громадська діяльність. – Прага, 1942; *Сарбей В.* Антонович В. Б. // Славяноведение в дореволюционной России. – М., 1979.

состоянии Православной церкви с половины XVII века (1648–1798)” (1871).

1869 р. В. А. було затверджено дійсним членом Археологічної комісії, а 1870 р. опікунською радою Київського університету – магістром російської історії за дисертацію “Последние времена козачества на правой стороне Днепра (по актам с 1679 по 1716 г.)” і обрано на посаду штатного доцента Київського університету при кафедрі російської історії. 1871 р. В. А. – учасник II археологічного з’їзду в Санкт-Петербурзі. Брав активну участь у підготовці та проведенні III (1874) та IX (1899) археологічних з’їздів у Києві, де зробив 36 доповідей. 1875 р. за дозволом міністра народної освіти вісім місяців працював в архівах та бібліотеках Москви і Санкт-Петербурга. 1877 р. призначений членом комісії для з’ясування фальсифікацій в актах Центрального архіву давніх актів. 1878 р. захистив у Київському університеті докторську дисертацію “Очерк истории Велико-го княжества Литовского до смерти Ольгерда” та став ординарним професором при кафедрі російської історії цього університету. З березня і до кінця грудня 1880 р. перебував за кордоном (Львів, Краків, Прага, Відень, Загреб, Белград) у науковому відрядженні, брав участь у роботі IX Археологічного конгресу в Лісабоні як делегат від Київського університету і Московського археологічного товариства. У 1880–1883 рр. В. А. – декан історико-філологічного факультету Київського університету. У 1872–1906 рр. завідував Мюнцкабінетом (Нумізматичним музеєм) Київського університету, з 1873 р. був членом-співробітником Російського географічного товариства, а згодом очолив його Південно-Західний відділ у Києві. 1892 р. В. А. затверджено позаштатним членом Імператорської археологічної комісії, 1895 р. – заслуженим ординарним професором.

В. А. створив київську школу істориків, був одним з засновників і головою (1881–1887, 1896–1908) Історичного товариства Нестора-Літописця, ініціатором перетворення Літературного товариства ім. Шевченка у Львові на наукове, створення Українського наукового товариства у Києві, сприяв відкриттю кафедри історії України з українською мовою викладання у Львівському університеті, був одним з ініціаторів заснування першого в Україні історичного журналу “Киевская старина” (1882). Своїми працями фактично започаткував українську археологію як науку. Був дійсним членом 27 наукових товариств, комісій тощо. Дослідження В. А. і публікації археологічно опрацьованих ним документів найчастіше з’являлися в “Университетских известиях”, “Киевской старине”, “Чтениях в Историческом обществе Нестора-Летописца”, “Записках императорского Одесского общества истории и древностей”, “Русском архиве” та інших часописах.

При різнобічності наукових інтересів та громадських обов'язків своєю головною справою В. А. вважав археографічну і джерелознавчу працю з документами. Багато дбав про підготовку археографів і джерелознавців високої кваліфікації з числа студентів і молодих викладачів Київського університету. З науковою метою В. А. ретельно опрацював величезну кількість документів в київських, московських, петербурзьких, львівських, варшавських, краківських та ватиканських архівосховищах. Як приклад можна назвати дослідження В. А. гайдамацького руху, який він першим серед вчених поставив на справді науковий, документальний ґрунт. Підсумком шестирічного вивчення ним актових книг Вінницького, Володимирського, Житомирського, Київського, Кременецького, Летичівського, Луцького, Овруцького градських судів, книг Барського замку, Кам'янецького та Олицького магістратів, книг каптурових судів Подільського воєводства, а також тогочасної преси стала публікація спеціального тому АЮЗР (ч. III, т. 3). Серед інших публікацій актових матеріалів насамперед слід назвати “Грамоты великих князей литовских с 1390 по 1569 г., собранные и изданные под редакцией Владимира Антоновича и Константина Козловского” (Университетские известия, 1868, кн. IV–IX), де вміщено 65 грамот. В. А. також здійснив видання багатьох літописів і мемуарів. Зокрема, за його та Й. Самчевського редакцією побачив світ Літопис Самійла Величка під назвою “Летопись в Юго-Западной России в XVII ст., составленная в 1720 г. бывшим канцеляристом малороссийской и генеральной канцелярии Самойлом Величком” (К., 1864, т. 4). 1888 р. В. А. видав “Сборник летописей, относящихся к истории Юго-Западной России”, до якого включено літописи: Київський 1241–1621 рр., Межигірський 1608–1708 рр., Лизогубівський; Хроніка Львівського каноніка Яна Юзефовича та ін. У кінці книги наведено листи й універсали Б. Хмельницького (1655, 1657) та інші матеріали, виявлені В. А. у Львівському магістратському архіві. Водночас В. А. систематично публікував документи й літописи в “Киевской старине”. Найвизначнішими з них є: “Дневник Освенцима”, “Православный монастырь и его униатская летопись (К истории Сатановского монастыря Подольской епархии)”, “Записки киевского мещанина Божка Балыки о московской осаде 1612 г.”, “Дневник новгородского подсудка Федора Балашевского (1564–1604)”, “Летопись Яна Юзефовича, как источник для истории Южной Руси”, “Мемуары, касающиеся истории Южной России” та ін.

З широкого плану видання мемуарів у чотирьох томах, переважно чужинців, В. А. встиг видати два: “Мемуары, относящиеся к истории Южной Руси” (1890, 1896). До т. 1 включено: 10 уривків з мемуарів М. Лит-

– С. 52–53; 150 років розвитку вітчизняної історичної науки в Київському університеті. – К., 1993; Академія пам'яті професора Володимира Антоновича 16–18 березня 1993 р., м. Київ. – К., 1994; Третя Академія пам'яті Володимира Антоновича 11–12 грудня 1995 р., м. Київ: Доп. та матеріали. – К., 1996; Матеріали ювіл. конф., присвяч. 150-річчю Київ. Археогр. комісії (Київ; Седнів, 18–21 жовт. 1993 р.). – К., 1997; Син України: Володимир Боніфатійович Антонович / Упоряд.: В. Короткий, В. Ульяновський. – К., 1997. – Т. 1. – 445 с.; Т. 2. – 447 с.; *Ульяновський В., Короткий В.* Володимир Антонович: Образ на тлі епохи. – К., 1997; *Василюк О. Д.* В. Б. Антонович як археограф: Автореф. дис... канд. іст. наук. – К., 1999. – 16 с.; Четверта Академія пам'яті професора Володимира Антоновича 26–27 берез. 1998 р.: Доп. та матеріали. – К., 1999; *Кіян О.* Володимир Антонович: історик й організатор “Київської історичної школи”. – К., 2005. – 490 с.

Архіви: ЦДІАК України, ф. 844 (особовий);

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Антонович Дмитро

ІР НБУВ, ф. 164 (колекція документів з історії України XVI–XVIII ст., яка зібрана В. А. і 1909 р. передана до б-ки Київ. ун-ту – грамоти, привілеї та універсали, інші документи українською, російською, польською та латинською мовами).

Праці: Козаччина. – Полтава, 1917; Із історії церковного будівництва на Україні. – Прага, 1925. – Вип. 1; Триста років українського театру: 1616–1919. – Прага, 1925; Культ Нарбута і мистецтво нової української

вина “Про звичаї татар, литовців і москвитян” (1550); витяги з “Опису Польського королівства і порубіжних з ним країн” (1573); “Опис війни волоського господаря Івоні Леонарда Горецького” (1574), “Щоденник Еріха Лясоти із Стеблева (1588–1594)”. У т. 2 надруковано: “Щоденник новгородського підсусідка Федора Євлашевського” (1564–1604); “Історія Хотинського походу Івана Собеського” 1621 р.; “Щоденник походу проти козаків запорозьких” 1625 р. (у додатку наведено текст Куруківської угоди); “Відомості про похід у Крим Михайла Дорошенка” 1628 р.; “Щоденник Симеона Окольського” 1637–1638 рр. (у додатку вміщено доповнення С. Величка та ординацію Війська Запорозького реєстрового); “Опис України” Боплана 1630–1648 рр.; “Оповідання про невільників, що визволилися з турецької неволі” 1643 р.; “Щоденник Богуслава Машкевича”. Важливим історично-юридичним матеріалом є публікація “Колдовство” (вміщено в “Трудах етнографіческо-статистической экспедиции в Юго-Западный край, снаряженной Географическим обществом”, СПб., 1877, т. 1, вып. 2), яка була удостоєна медалі Російського географічного товариства, а згодом видрукована українською мовою в “ЛНВ” (1905, Ч. XIV). Питання народних вірувань порушується В. А. також у публікаціях “Процессы по делам об азартной игре” (1888) і “Заклинанія против чар” (1890).

У 1869–1875 рр. В. А. і М. Драгоманов спільно підготували двотомне видання “Исторические песни малороссийского народа” (К., 1874–1875), яке привернуло загальну увагу вченого світу Росії, Англії, Франції, Німеччини, Італії. Це видання було удостоєне Уваровської премії Російської АН. У т. 1 вміщено пісні дружинного і княжого періодів, у т. 2 – козацької доби. У 1885 р. В. А. на прохання О. Барвінського склав програму фундаментального видання “Руська історична бібліотека” – 24-томної збірки праць з історії України XV–XVIII ст., що виходили у Тернополі (з т. 16 – у Львові) у 1886–1904 рр., в якій опубліковано українською мовою праці В. А., Д. Багалія, М. Дашкевича, О. Єфименко, Д. Гловайського, М. Костомарова, І. Линниченка та інших істориків.

Іван Бутич (Київ)

АНТОНОВИЧ Дмитро Володимирович (псевд. і крипт.: Войнаровський, Войнилович, Войнилович С., Войнилович Северин, Войнович, Галин Тодор, Дядько Дмитро, Муха, Подорожний, Шельменко, Gutta, Simplissimus, Skriptor, А. Д., В. С., Д. А., С. В.; 14(02). 11. 1877, Київ – 12. 10. 1945, Прага) – український історик мистецтва і театру, музеєзнавець, архівознавець, громадсько-політичний діяч.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Апанович Людмила

книги // Книголюб.
– 1927. – Ч. 1; Довкола
засновин Центральної
Ради // Діло. – 1937.
– 27 берез.; Українська
культура. – Подєбради,
1940 (перевид. – К., 1993).

Бібліографія (частково):
Жук А. Автобіографія
Д. Антоновича // Сучас-
ність (Мюнхен). – 1961.
– № 1.

Література: *Біднов В.*
Дмитро Антонович //
ЛНВ. – 1927. – № 11;
Наріжний С. Українсь-
ка еміграція. – Прага,
1942. – Ч. 1; *Бирич Я.*
Сторінка з чесько-ук-
раїнських взаємин: Укр.
музей у Празі. – Вінніпег,
1949; *Ульяновський В. І.*
Дмитро Антонович //
Укр. культура: Лекції
за ред. Д. Антоновича.
– К., 1993. – С. 505–514;
Лозенко Л. До історії
Празького українського
архіву // Генеза. – 1995.
– № 1/3. – С. 141–144.

Архіви: ЦДАК України,
ф. 832 (особовий доєміг-
рант. період); ІР НБУВ,
ф. 164; ЦДАВО України,
ф. 3956, спр. 72 (празький
період), ф. 3965, оп. 1,
спр. 214, 232; Центр.
держ. архів у Празі:
Фонд Укр. музею у Празі
(1925–1948),
№ 648–655.

Син В. Антоновича. Здобув домашню початкову і гімназійну середню (4-та київська гімназія) освіту. Навчався в Київському (1895) та Харківському (1897) університетах, однак вищої освіти не здобув через переслідування за участь у революційному русі. У 1906–1912 рр. вивчав західноєвропейську культуру в Німеччині, Франції, Італії і писав наукові праці з історії західно-європейського мистецтва.

Один з засновників РУП у Харкові (1900), “Вільної Громади” РУП у Києві (1901), УСДРП, член бюро ЦК УСДРП (1917), входив до числа найактивніших діячів УЦР (1917–1918), сподвижник М. Грушевського. Голова дипломатичної місії УНР в Італії (1919–1920). Після поразки Директорії – на еміграції, жив у Відні і Празі, де займався науковою і викладацькою роботою. Один з фундаторів УВУ у Відні та Празі, у 1928–1930 та 1937–1938 рр. його ректор, читав в УВУ лекції з історії українського мистецтва. Співзасновник Українського історико-філологічного товариства у Празі (1923), його довголітній голова (1925–1945). Ініціатор створення Музею визвольної боротьби України у Празі, який очолював з 1925 р. Задовго до заснування Музею Д. А. почав збирати історичні та художні пам’ятки, зокрема, українські часописи, архів УНР та документи її закордонних дипломатичних місій, які зберігав у власній квартирі. Як директор-засновник Музею, Д. А. надав йому статусу позапартійної, науково-історичної установи, тому намагався організувати його функціонування на засадах членських внесків та добровільного благодійництва. За статутом Музею пріоритетним завданням визначалося збирання пам’яток визвольної боротьби в Україні, здебільшого архівних документів; перевага надавалася формуванню фондів друкованих документальних збірок, діловодних фондів установ та організацій, колекцій фотографій тощо. Д. А. визначив такі основні напрями діяльності Музею: збирання, зберігання, описування і дослідження пам’яток визвольних змагань українського народу. Завдяки великому авторитетові Д. А. в осередках українських емігрантів Музей постійно поповнювався новими надходженнями архівних документів. Ім’ям Д. А. названо Музей-архів Української академії наук у США.

Валентина Шандра (Київ)

АПАНОВИЧ Людмила Іванівна (04.12.1949, м. Переяслав-Хмельницький Київської обл.) – історик-архівіст. Із службовців, українка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1971), отримала фах історика-архівіста, викладача історії та суспільствознавства з правом викладання німецькою мовою.

Праці: До 100-річчя з дня народження Д. І. Ульянова // АУ. – 1974. – № 4. – С. 49–53; Відображення революційних подій 1905–1907 рр. у документах ЦДІА УРСР у м. Києві // Там само. – 1975. – № 3. – С. 41–45; Документи про рух декабристів на Україні // Там само. – № 6. – С. 23–28; Джерела про декабристський рух в архівосховищах м. Києва // Там само. – 1976. – № 2. – С. 43–47; Нові документи ЦДІА УРСР про революційні події 1905–1907 рр. на Україні // Там само. – № 6. – С. 36–41.

Архіви: Держкомархів України, особова справа.

Праці: Исторические места событий освободительной войны украинского народа. 1648–1654. – К., 1954; Запорозька Січ у боротьбі проти турецько-татарської агресії: 50–70-ті роки XVII ст. – К., 1961; Збройні сили України першої половини XVIII ст. – К., 1969; Передумови і наслідки ліквідації Запорозької

Архівну діяльність розпочала в ЦДІА УРСР (1971), де працювала на посаді молодшого наукового співробітника, старшого наукового співробітника та начальника відділу. 1977 р. переведена до Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР. Працювала у відділі наукового використання документів та інформації на посаді інспектора та старшого інспектора. 1984 р. перейшла до Архівного відділу Київського облвиконкому, де обіймала посаду старшого інспектора до ліквідації відділу (1988). З грудня 1988 р. – у Держархіві Київської області на посаді архівіста I категорії та провідного архівіста відділу діловодства та відомчих архівів. З березня 1995 р. працювала провідним спеціалістом відділу користування НАФ України та зовнішніх зв'язків Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України.

Виступала з доповідями на науково-практичних конференціях, публікувала в періодичній пресі статті та добірки документів. Брала участь в організації виставок архівних документів з метою їх популяризації. Надавала науково-методичну допомогу з питань використання документів НАФ України.

Із 1995 р. Л. А. – член Апеляційної комісії Українського національного фонду “Взаєморозуміння і примирення” при Кабінеті Міністрів України.

Нагороджена Почесними грамотами Президії Українського республіканського комітету профспілки працівників державних установ (1980), Архівного відділу Київського облвиконкому та Київського обкому профспілки працівників державних установ (1987), Почесною грамотою Правління Українського національного фонду “Взаєморозуміння і примирення” при Кабінеті Міністрів України (1999), Почесною грамотою (1998), грамотою I ступеня (1998) та вітальним листом Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України (1999), медалями “В пам’ять 1500-річчя Києва” (1980) та “Ветеран праці” (1981).

Надія Павловська (Київ)

АПАНОВИЧ Олена Михайлівна (09.09.1919, м. Мелекес Самарської губ., нині м. Димитровград Ульяновської обл., Росія – 21.02.2000, Київ, Байковий цвинтар) – історик, архівознавець, філолог, мистецтвознавець, громадський діяч. Кандидат історичних наук.

З родини залізничника. Дитячі роки провела в Північній Маньчжурії. Закінчила філологічний факультет Харківського педагогічного інституту (1941). У 1942–1944 рр. в евакуації – інструктор Башкирського радіокомітету в Уфі. З серпня 1944 р. по вересень 1950 р. працювала у ЦДІА УРСР у м. Києві на посадах наукового,

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Апанович Олена

старшого наукового співробітника, начальника відділу давніх актів. У тяжкий повоєнний час доклала багато праці до організації відділу давніх актів ЦДІА УРСР у м. Києві, приймання документів, повернутих з евакуації та з-за кордону; розбирання розсіпів документів, формування фондів та їх описування та ін. Без відриву від роботи закінчила аспірантуру при ЦДІА УРСР у м. Києві і у 1950 р. захистила кандидатську дисертацію на тему “Запорозьке військо, його устрій та бойові дії у складі російської армії під час російсько-турецької війни 1768–74 рр.”. З 1950 р. по 1972 р. – молодший, згодом старший науковий співробітник Інституту історії АН УРСР; у 1973–1986 рр. – старший науковий співробітник відділу рукописів ЦНБ АН УРСР (нині – ІР НБУВ); з березня 1995 р. поновлена на посаді старшого наукового співробітника Інституту історії України НАН України.

О. А. – відомий дослідник історії України XVI–XVIII ст., зокрема історії козацтва, Запорозької Січі, життя і діяльності першого президента УАН В. І. Вернадського, історії рукописної книги XVI–XVIII ст. Архівіст за покликанням, О. П. багато працювала в українських, ленінградських і московських архівах, особливо над унікальним “Архівом Коша Запорозької Січі” (1734–1775 рр.), а в Архиві МЗС СРСР – над розшуком додаткових документів про експедицію запорозького флоту 1771–1772 рр. Дніпром із Запорозької Січі до Дунаю. Багато доклала праці до створення Державного (нині Національного) заповідника “Хортиця” в Запоріжжі, популяризації й увічнення історії українського козацтва. Під час роботи у відділі рукописів ЦНБ АН УРСР нею описано архівні документи особового походження видатних українських учених та громадських діячів – мистецтвознавця О. Новицького, археолога й етнографа Я. Новицького, істориків А. Степовича та М. Лілеєва, математиків Г. Вороного й М. Остроградського, а також митрополита київського Платона, матеріали фамільних та родових архівів Болсуновських, Дорошенків, Закоморних, Капністів, Жежельських, Лашкевичів, Радзівіллів, Шодуарів та ін. Знайдені нею там же майже випадково, під час опису одного архівного розсіпу щоденники та окремі наукові праці В. І. Вернадського, по суті, поклали початок принципово новим поглядам на місце і роль вченого в розвитку науки і становленні УАН. У наукових бібліотеках Києва, Харкова, Одеси, Москви, Санкт-Петербурга виявила, атрибутувала й реконструювала з літератури 30 нових списків літопису Г. Грабянки.

Білоруска за національністю, О. А. зробила великий внесок у відродження українських національних і історичних традицій. Тісно співпрацювала з відомими істориками М. Брайчевським та О. Компан, входила до кола дисидентів-шестидесятників. У 1970-х рр. зазнала

Січі // УІЖ. – 1970. – № 9; Рукописная светская книга XVIII в. на Украине // Ист. сборники. – К., 1983; В. И. Вернадский. Жизнь и деятельность на Украине. – К., 1984 (перевид. 1988; у спів-авт.); Гетьмани України і кошові отамани Запорозької Січі. – К., 1993; Українсько-російський договір 1654 р.: Міфи і реальність. – К., 1994; Чортомлицька Запорозька Січ: До 345-ї річниці заснування. – К., 1998; Федір Павлович Шевченко: Історик, архівіст, історіограф, джерелознавець, археограф, організатор науки, Людина: Спогади та історіогр. аналіз. – К., 2000; Збройні сили України першої половини XVIII ст. – Д., 2004.

Бібліографія: *Комаренко Т. Апанович Олена Михайлівна // Вчені Інституту історії України: Біобібліогр. довідник. – К., 1998. – Вип. 1; Олена Михайлівна Апанович: (До 80-річчя від дня народж. і 55-річчя наук. діяльності): Біобібліогр. покажчик. – К., 1999.*

Література: *Дмитрієнко М. Штрихи до портрета історика-сучасника // Укр. слово. – 1994. – 8 верес.; На пошану Олени Апанович: Зб. ст. – Д., 1995; Богачевська-Хом'як М. Людина повної посвяти науці // Неопалима купина. – 1995. – № 7–8; Тарнашинська Л. 55 літ “під знаком Кліо” // Дзеркало тижня. – 2005. – 20 серп.*

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Астахов Віктор

Архіви: ЦДІАК України,
особова справа.

Праці: Історія [Харкова] // Харків: Путівник. – Х., 1958. – С. 20–35; Курс лекцій по русской историографии. Ч. 1: До середины XIX в. – Х., 1959. – 285 с.; Курс лекцій по русской историографии. Ч. 2: Эпоха промышленного капитализма. – Х., 1962. – 270 с.; Курс лекцій по русской историографии: (До конца XIX в.): Учеб. пособ. для студ. ист. фак. университетов. – Х., 1965. – 584 с.; Харків // Історія міст і сіл Української РСР: Харківська область. – К., 1967. – С. 67–143 (у співавт.); Харьков // История городов и сел Украинской ССР: Харьковская область. – 2-е изд., перераб. и доп. – К., 1976. – С. 77–133 (у співавт.).

Література: Віктор Іванович Астахов – професор Харківського університета: Биобиблиогр. указатель. – Х., 1993. – 60 с.

Архіви: Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна, особова справа.

переслідувань і була безпідставно звільнена з Інституту історії АН УРСР за відхід від догм офіційної радянської історіографії, що знайшов вияв у висвітленні специфічних явищ суспільно-політичного життя в Україні, національної визначеності української історії. Автор низки монографій з історії України середніх віків, питань розвитку української культури (загалом нею опубліковано близько 400 наукових праць), однак не ставила за мету власне просування шаблями наукової кар'єри. Лауреат Державної премії України ім. Т. Г. Шевченка (1994) та премії Фундації Тетяни і Омеляна Антоновичів (США) (1994). Нагороджена хрестом Українського козацтва.

Любов Гісцова, Сергій Зворський (Київ)

АСТАХОВ Віктор Іванович (29. 05. 1922, с. Маліво Коломенського пов. Московської губ. – 22. 06. 1972, Харків) – історик, історіограф, викладач історії. 1940–1941 рр. – студент Московського інституту філософії, літератури та мистецтва.

В жовтні 1941 р. добровольцем вступив до лав Червоної Армії. У 1941–1945 рр. – політпрацівник 10-ї повітряної армії Далекосхідного фронту. 1950 р. з відзнакою закінчив історичний факультет Харківського державного університету, навчався в аспірантурі при кафедрі історії СРСР та УРСР (1950–1953). 1953 р. захистив кандидатську дисертацію “Студенческое движение в Харьковском университете накануне и в период Первой русской революции (1895–1907 гг.)”. У 1953–1964 рр. – старший викладач, доцент кафедри історії СРСР. У 1959–1961 рр. – секретар Харківського обласного комітету Комуністичної партії України. У 1963–1972 рр. – проректор ХДУ з навчальної роботи. 1963 р. захистив докторську дисертацію за монографією “Русская историография второй половины XIX века”.

1964 р. В. А. став професором, засновником та першим завідувачем кафедри історіографії, допоміжних історичних дисциплін та методики історії, відкритої 1 вересня 1964 р. згідно з наказом МВССО УРСР (№ 2–10 від 20 травня 1964 р.). Кафедра стала центром історіографічних, джерелознавчих та архівознавчих досліджень на історичному факультеті ХДУ.

Викладав загальні курси: історія СРСР, історіографія історії СРСР, джерелознавство історії СРСР та спецкурси. Автор понад 100 наукових, науково-популярних і методичних праць та співавтор монографій: “Харків: справочная книга” (Х., 1953; 2-е вид. – Х., 1957), “Революционные события 1905–1907 гг. в Харькове и губернии” (Х., 1955), “Харьковский государственный университет им. А. М. Горького за 150 лет” (Х., 1955), “Пролетаріат Харкова у трьох революціях” (Х., 1959).

Був членом спеціалізованої ради, членом редколегії “Ученых записок” (“Труды исторического факультета ХГУ”), “Вестника Харьковского университета” (серія “История”), республіканської міжвідомчої наукової збірки “Питання історії народів СРСР”. Під науковим керівництвом В. А. захищені дві кандидатські дисертації.

З 1992 р. на історичному факультеті ХНУ проходять Астахівські читання (I – 1992, II – 1994, III – 1996, IV – 1999, V – 2002).

Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора.

Сергій Куделко (Харків)

АСТРЯБ Матвій Григорович (01. 08. 1843, с. Висове Горлицького пов., Галичина – 18. 01. 1925, м. Лубни Полтавської губ.) – філолог, історик-архівіст, педагог. Народився в українській селянській сім’ї. Упродовж 1859–1862 рр. навчався: в Горлицькому міському училищі, у 1862–1866 рр. – в Перемишльському псаломницькому училищі, у 1866–1869 рр. – в Першій київській гімназії, де познайомився з М. О. Максимовичем і за його підтримкою вступив на філологічний факультет Університету Св. Володимира у Києві, який закінчив зі ступенем кандидата.

Викладав у Першій київській та Глухівській гімназіях, в гімназіях м. Кутаїсі (1874–1880) та м. Катеринодара (1880–1893). Вийшовши у відставку, проживав в Лубенському повіті. Через матеріальну скруту повернувся на педагогічну роботу: 1904–1910 рр. працював вихователем у Полтавському пансіоні-притулку.

Активний діяч і дійсний член Полтавської ГУАК (з 1907 р.), до складу якої ввійшов, перейнятий турботою про врятування історичних документів, у 1906–1910 рр. був її бібліотекарем. Вивчав архівні документи, опублікував ряд досліджень, переважно, з історії Лубенщини. 1906 р. брав участь у перевезенні до Полтавського природничо-історичного музею збірки К. М. Скаржинської, уклав опис колекції її архівних документів. В пореволюційні роки займався охороною архівів Лубенщини: з 1920 р. завідував Лубенським історичним архівом, 1921 р. очолював створену ним Лубенську повітову архівну комісію, що мала виключні права розпоряджатися архівними фондами Лубенщини. Працював над впорядкуванням архіву Лубенського Мгарського монастиря. У серпні 1923 р. на з’їзді красназців Лубенщини виступив з доповіддю “Архіви Лубенщини та їх матеріали для культурно-історичного нарису та розробки”. Став членом лубенської філії УНТ при ВУАН. Останні роки життя присвятив упорядкуванню монастирських архівів та укладенню історичного нарису Лубен (неопубл.). В “Автобіографічній записці” (1923) зазначено, що в руко-

Праці: Процессы Андрея Марковича // Тр. Полтав. ученой архив. комиссии. – 1909. – Вып. VI–VII; Земли церковей Лубенского духовного правления в 1878 г. // Там само. – 1913. – Вып. X; Лубенский монастырь // Там само. – 1915. – Вып. XIII; Войсковая и городовая старшина в малороссийских полках 1725 г. // Там само. – 1916. – Вып. XIV.

Література: Павловский И. Ф. Краткий биографический словарь ученых и писателей Полтавской губернии с половины XVIII века. – Полтава, 1912. – С. 11; *Ванцак Б. С.* Сторінки життя та діяльності М. Г. Астряба // Архів. зб. на посвяту 90-річчя Полтав. Вченої Архів. Комісії: 1903–1993. – Полтава, 1993. – С. 101–107; *Зленко Г. Д.* Прибута автобіографія М. Г. Астряба // Там само. – С. 130–135; *Чиркова М. Ю.* М. Г. Астряб і лубенські архіви // Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921): Зб. наук. праць. – К., 1998. – С. 251–255.

Архіви: ІР НБУВ, ф. X, № 4824–4825. [Біографія]. Особовий архів М. А. було передано до Лубен. наук. т-ва при ВУАН, нинішнє місцезнаходження документів невідоме.

Праці: Уточнить вопрос о справках // Бюл. ЦАУ Крым. АССР. – 1931. – № 1(4). – С. 18; Борьба за Советы: (Очерки по истории Советов в Крыму 1917–1918 гг.). – Симф., 1933; Расстрел Советского правительства Крымской Республики Тавриды: Сб. к 15-летию с дня расстрела (2. 06. 1918 г. – 24. 06. 1933 г.). – Симф., 1933.

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-445, оп. 1, спр. 46, 113, 100; ф. П-150, оп. 1, спр. 121, 114, 1203, 134, 137; ф. П-1, спр. 632, 874, 1230, 1302.

писах залишилися такі матеріали: “Исторический очерк Лубенского городского общественного банка (1866–1916)”, “Ревизия маетностей Лубенского полка 1726–1730”, “Лубенский малороссийский полк”, які були ним відіслані 1913 р. в Петербурзьку АН.

Борис Ванцак (Лубни), Оксана Коваль (Київ)

АТЛАС Михайло Львович (05. 12. 1902, Латвія – ?) – архівіст, краєзнавець. Народився в робітничій єврейській сім’ї. 1922 р. закінчив радянську партійну школу (Сімферополь), 1925 р. – робітничий факультет у Ленінграді.

З 1926 р. по 1927 р. – працював архіваріусом ЦАУ Кримської АРСР, із липня 1929 р. по липень 1931 р. – архіваріусом партійного архіву Кримського обкому ВКП (б), із липня 1931 р. по лютий 1934 р. – його завідувачем, одночасно із січня 1933 р. – позаштатним старшим інспектором, а із січня 1934 р. по травень 1935 р. – науковим співробітником ЦАУ Кримської АРСР. 1934 р. був обраний головою Кримського обласного бюро краєзнавства. 1933 р. був відряджений на допомогу редакції багатотиражки Кадишської і Найдорофської МТС. У травні 1935 р. був звільнений з архівної посади згідно з постановою спеціальної комісії з перевірки апарату ЦАУ Кримської АРСР. Репресований 1936 р., реабілітований 1955 р.

М. А. працював над концентрацією і обліком архівних документів із національного питання в Криму, консультував дослідників із цих проблем, здійснював виявлення джерел до історії громадянської війни та встановлення радянської влади, а також з історії фабрик і заводів. Він входив до групи архівістів, яка готувала архівні документи для публікації в часопису “Економика и культура Крыма” та для науково-дослідної роботи з проблем історії народів Криму, розробляв план підготовки і навчання архівних працівників корінної національності.

М. А. також редагував статті для розділу “Страница и хроника” в “Бюллетене Центрального Архивного Управления Крымской АССР”, опублікував ряд статей з історії встановлення радянської влади в Криму.

Тетяна Шарова (Сімферополь)

БАБЕНКО Арсен Гнатович (19. 07. 1920, с. Шкуринці Вінницького пов. Подільської обл. – 12. 06. 1973, Вінниця) – історик, архівіст, краєзнавець. З родини селян. 1939 р. закінчив Вінницьке педагогічне училище, 1948 р. – учительський інститут, 1953 р. – історичний факультет Вінницького педагогічного інституту.

З 1939 р. учителював у с. Соколівці Крихопільського р-ну, а після війни – в рідному селі (1946–1950). Деякий час працював в органах безпеки та у правоохоронних

органах; з 1953 р. – в архівних установах, спочатку старшим науковим співробітником архівного відділу УМВС по Вінницькій обл., з 1954 р. – начальником підрозділу Держархіву Вінницької області. За його ініціативою та активною участю багато зроблено для упорядкування та поліпшення умов зберігання й каталогізації документальних фондів, розпочато збирання й систематизацію фондів особового походження. Узагальнюючи цей досвід, А. Б. написав ряд методичних посібників з архівної справи, в яких йдеться про нові, нестандартні форми роботи з документами. Доклав чимало зусиль для активізації науково-дослідної й видавничої діяльності архіву, сприяв розгортанню краєзнавчої роботи в області. Співавтор праць: “Боротьба за встановлення радянської влади на Вінниччині” (1957) та “Культурне будівництво на Вінниччині в роки радянської влади” (1959). Один з авторів-упорядників путівника “Вінницький обласний державний архів” (1960), упорядник збірника документів “Пётр Запорожець” (1962), член редколегії і співупорядник видань: “Поділля в період відбудови народного господарства: 1921–1925” (1957), “Вінниччина в період Великої Вітчизняної війни: 1941–1945: Хроніка подій” (1965) та ін. Був членом авторського колективу монографії “Вінниця: Історичний нарис” (1964).

А. Б. зробив значний внесок у виявлення та опрацювання архівних документів для тому “Історія міст і сіл Української РСР: Вінницька область” (1972). Автор довідкових статей у цьому томі. Виявляв глибокий інтерес до історії України та допоміжних історичних дисциплін. За архівними документами опублікував у періодичній пресі низку статей з емблематики України різних періодів історії. Одній з проблем емблематики присвятив кандидатську дисертацію: “Печатки радянських державних установ України 1917–1925 років”. За трагічним збігом обставин життя автора обірвалося саме того дня, на який було призначено її захист.

Борис Хоменко (Вінниця)

БАБ'ЯК Петро Григорович (11. 08. 1926, с. Велика Плавуча, нині Козівського р-ну Тернопільської обл.) – український літературознавець, бібліограф і архівіст, член НТШ. 1952 р. закінчив СШ у м. Львові, а 1960 р. – філологічний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка.

Трудову діяльність розпочав 1952 р. у львівській друкарні “Атлас”. З 1953 р. по 1956 р. працював у видавництві Львівського державного університету ім. І. Франка. З 1956 р. – у Львівській науковій бібліотеці ім. В. Стефаника АН УРСР на різних посадах.

Література: Воловик В. П., Вініковецький С. Я. Архівіст, історик, краєзнавець А. Г. Бабенко // Духовні витоки Поділля: творці історії краю: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф., Кам'янець-Подільський, 9–11 верес. 1994 р. – Хмельницький, 1994. – Ч. 1.

Архіви: Держархів Вінницької обл., особова справа.

Література: Хома В. Дослідник-бібліограф // Жовтень. – 1986. – № 8; *Він же.* Бібліограф і літературознавець // Наше слово. Варшава. – 1987. – 18 січ.; *Полк В.* Баб'як Петро // Бібліогр. словн. Прикарпаття. – Івано-Франківськ, 1993. – С. 17; *Дуда І.* Баб'як Петро // Тернопільщина літературна: Путівник

– Тернопіль, 1994. – С. 43; *Добрий І. Земляк про земляка* // Русалка Дністрова. – 1994. – Ч. 10; *Подуфалій В. Бібліограф* // Тернопілля-96: Регіон. річник. – Тернопіль, 1996. – С. 496–497; *Він же. Збирач золотих зернин* // Свобода. – 1996. – 10 серп.; *Сніцарчук Л. Баб'як Петро Григорович* // Укр. журналістика в іменах. – Львів, 1999. – Вип. 6. – С. 9–13.

Літературознавчі статті почав друкувати з 1970 р. в українських періодичних виданнях. Упродовж багаторічної плідної праці написав понад 300 дослідницьких статей (чимало з них за архівними матеріалами) про творчість Т. Шевченка, І. Франка, Ю. Федьковича, М. Шашкевича, Б. Лепкого, М. Павлика, В. Стефаника, Я. Головацького, Б. Грінченка, багатьох інших діячів української культури.

У збірниках наукових праць та “Записках ЛНБ ім. В. Стефаника” опубліковано ряд джерелознавчих праць П. Б.: “Автографи українських письменників у відділі рукописів”, “Автографи прогресивних чеських і словацьких письменників і вчених”, “Автографи українських радянських письменників у відділі рукописів”, “З архівної спадщини Володимира Січинського”, “Спогади про автора “Журавлів” (у співавт. з О. Дзьобаном) та ін.

У творчій спадщині П. Б. публікації у журналах “Тернопіль”, “Слово і час”, у збірниках “Іван Франко: Статті і матеріали”, “Рукописна україніка у фондах Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника НАН України та проблеми створення інформаційного банку даних”.

Як член НТШ П. Б. опублікував у “Записках НТШ” “Листи Євгена Тимченка до Володимира Гнатюка” (1992. – Т. 224), “Листи Осипа Маковея до Василя Щурата” (1998. – Т. 234), “Листи Михайла Гайворонського до Василя Вітвицького” (1996. – Т. 232). Під час роботи у відділі рукописів П. Б. опрацював чимало архівних фондів, зокрема: Бартосінських, А. Герасимовича, Голубовичів, Й. Гронського, Б. Губриновича, М. Дикарева, К. Забарилла, З. Качури, Л. Набеляка, О. Ортовіна, Т. Островського, Павліковських, О. Плешкан, М. Підгірянки, родинні архіви Савицького, Третерів, С. Чехович та ін.

П. Б. – учасник багатьох наукових конференцій, автор та співавтор низки бібліографічних покажчиків, зокрема “Жите і слово” (1968), “Марко Вовчок” (1969), “Автографи українських і російських письменників” (1976), “Особисті архівні фонди відділу рукописів Львівської наукової бібліотеки ім. В. Стефаника” (1977, 1995), “Іванна Блажкевич” (1980), “Михайло Павлик” (1986), “Яків Струхманчук” (1993) та ін.

Олександр Дзьобан (Львів)

БАГАЛІЙ Дмитро Іванович (07.11 (26. 10.) 1857, Київ – 09. 02. 1932, Харків, похований на 13-му міському кладовищі, Алея почесних поховань) – видатний історик, архівознавець, громадський діяч. Фахівець з історії Слобожанщини (переважно сер. XVII – поч. XIX ст.), соціально-економічної історії Лівобережжя та Півдня України, української історіографії, джерелознавства, історичної географії, археології, археографії. Автор

близько 350 ґрунтовних праць з історії Київської Русі, Харкова і Харківського університету, про життєвий та творчий шлях Г. Сковороди та В. Каразіна, підручників з російської історії та історіографії та ін.

Народився в сім'ї ремісника-лимаря. Українець за походженням та самосвідомістю. Навчався у Другій київській гімназії, закінчив її з золотою медаллю (1876). У 1876–1880 рр. навчався на історико-філологічному факультеті Університету Св. Володимира у Києві (в другому семестрі 1876/77 навчального року – в Харківському університеті). У 1880–1882 рр. – стипендіат при кафедрі російської історії Університету Св. Володимира у Києві, залишений для підготовки до професорського звання. Захистив магістерську дисертацію на тему “История Сиверской земли до половины XIV ст.” (К., 1882). З 1883 р. – штатний доцент кафедри російської історії Харківського університету. Докторська дисертація – “Очерки из истории колонизации и быта степной окраины Московского государства” (М., 1887) – присвячена історії заселення та соціально-економічного розвитку Слобожанщини.

Екстраординарний (з 1887), ординарний (з 1889), заслужений (з 1908) професор, ректор (1906–1911) Харківського університету. У 1906 р. обраний виборщиком до I Державної думи за списком кадетської партії. Член Державної ради Російської імперії від університетів (1906, 1911–1914). Міський голова Харкова (1914–1917). Один з керівників Харківського історико-філологічного товариства (1883–1919), голова видавничого комітету Харківського товариства грамотності (1891–1904), голова правління Харківської громадської бібліотеки (нині Харківська наукова бібліотека ім. В. Г. Короленка, 1893–1910). Один з засновників УАН, її віце-президент, голова ІФВ ВУАН (1918–1920, 1929–1930). Голова Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури (1922–1929), директор першого в Україні НДІ з вивчення життя та творчості Т. Шевченка (Інститут Тараса Шевченка, 1926–1932), та НДІ української культури (1930–1932), очолював Харківське наукове товариство (1921–1922), Українське Центральне бюро Секції наукових працівників (1925–1932). Заступник голови, член Президії Укрнауки.

Теорію і практику архівної справи вивчав у Києві під керівництвом В. Антоновича, був одним з його улюблених учнів. У 1883 р. обраний на громадських засадах хранителем фондів, а з 1884 р. працював завідувачем Харківського історичного архіву (ХІА), створеного при місцевому Історико-філологічному товаристві. Дбав про систематичне поповнення ХІА новими документами за рахунок надходжень від державних установ та з приватних колекцій з Харківщини, Полтавщини, Чернігівщини, їх впорядкування та наукове описання. Завдяки Д. Б.

Праці: Заметка об архиве Малороссийской коллегии, находящемся при Историко-филологическом обществе Харьковского университета. – К., 1882. – 11 с.; Мысли об устройстве исторического архива при Харьковском университете – СПб. 1885. – 16 с.; Памяти Н. В. Калачева. – Х., 1885. – 20 с.; Фамильные бумаги Щербининых, князей Кропоткиных и Донцов-Захаржевских в имении П. П. Флоти в с. Бабаях // КС. – 1888. – Кн. 2. – Отд. 12. – С. 23–27; О вновь открытых материалах для истории Левобережной Украины: (Архив Полтав. губерн. правления) // Тр. VI Археол. съезда в Одессе. – О., 1889. – Т. 4. – С. 79–82; Харьковский исторический архив // Харьков. губерн. ведомости. – 1890. – 12 окт.; Коллекция рукописей покойного проф. А. Ф. Кистяковского // КС. – 1891. – Кн. 3. – С. 494–503; Несколько замечаний по поводу статьи г. Н. В. [асиленко] о децентрализации наших исторических архивов // Там само. – 1893. – Кн. 2. – С. 346–355; Материалы для истории Харьковского университета, открытые в архиве Министерства народного просвещения // Зап. импер. Харьков. ун-та.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Багалій Дмитро

– 1899. – Кн. 1. – С. 45–48; О необходимости превращения Харьковского исторического архива в Центральный архив – М., 1900. – 8 с.; Книги Лифляндского гофгерихта XVII в. в архиве Рижского окружного суда // Тр. X Археол. съезда в Риге. – М., 1900. – Т. 3. – С. 108–109; Українські архівні фонди в межах РСФФР // АС. – 1925. – Кн. 1. – С. 34–44 (у спів-авт.); Про архівну справу на Україні // Культура і побут. – 1925. – № 6.

Бібліографія: Дмитро Іванович Багалій – професор Харківського університету: Біобібліогр. покажч. – Х., 1992. – 124 с.

Література: *Іванов Е. М.* Д. І. Багалей и Харьковский исторический архив // Профессор Дмитрий Иванович Багалей: К тридцатилетней годовщине его учено-пед. деятельности (1880–1910 гг.) – Х., 1912. – С. 50–55; *Горбань М. В.* Археографічні праці акад. Д. І. Багалія // Юв. зб. на пошану акад. Дмитра Івановича Багалія з нагоди сімдесятої річниці життя та п'ятдесятих роковин наук. діяльності. – К., 1927. – С. 165–178; Академик Д. І. Багалій: (З нагоди 50-річчя наук.-іст. та архів. діяльності) // АС. – 1928. – Кн. 5–6. – С. 5–9; *Барвінський В. О.* Дмитро Іванович Багалій (1857–1932) // АРУ. – 1932. – № 1–2. – С. 116–119; *Резнікова В. В., Добреля Л. П.* Д. І. Багалій

ХІА отримав грошові субсидії та постійне приміщення від Харківського університету і на початку ХХ ст. вважався одним з небагатьох організованих, доступних для дослідників архівосховищ України, де відклалися цінні документи з історії Гетьманщини, Слобожанщини XVIII – поч. XIX ст. Зусиллями Д. Б. в Харкові утворилася школа молодих істориків-архівістів (М. Бакай, М. Плохинський, О. Радакова, Д. Міллер, В. Барвінський), а їх наукові дослідження базувалися головним чином на документах ХІА. Д. Б. неодноразово порушував питання про надання ХІА статусу центрального архіву, виступаючи на підтримку загальної реформи архівної справи в Російській імперії за проектом Д. Я. Самоквасова. Д. Б. брав активну участь у роботі численних комісій, комітетів, нарад учених істориків-архівістів, присвячених проблемам архівного будівництва, доводив необхідність збільшення обсягів державного фінансування архівних установ. Заслуги Д. Б. як архівіста відзначені обранням його почесним членом губернських архівних комісій: Тамбовської (1887), Орловської (1889), Таврійської (1890), Чернігівської (1897), Воронежської (1902), Катеринославської (1903, 1910).

За радянської влади Д. Б. поновив свою працю в архівних установах з січня 1920 р., коли він очолив архівну секцію Харківської губернської, а з 1921 р. – Всеукраїнської комісії охорони пам'яток мистецтва і старовини. Д. Б. організував реєстрацію, анкетне обстеження, взяття на державний облік та під охорону архівів спочатку на Харківщині, а згодом на всій території України, перетворення ХІА на Центральний історичний архів при Харківському губернському комітеті народної освіти. З лютого 1920 р. по січень 1922 р. Д. Б. входив до складу особливої Всеукраїнської архівної комісії, організованої при Всеукрревкомі з метою встановлення державного контролю над архівною справою та задоволення потреб паперової промисловості за рахунок архівних фондів. Д. Б. виконував у ній роль наукового консультанта, готуючи інструкції з описання архівних матеріалів, положення про створення архівних установ на місцях, проекти урядових постанов щодо централізації архівної справи в Україні, дбав про організацію системи підготовки кваліфікованих кадрів архівістів, неодноразово виступав з лекціями про історію архівної справи в Україні. Д. Б. став одним з авторів положення про Головне архівне управління Народного комісаріату освіти України, займав в Головарху посаду заступника голови, був членом колегії. Після реорганізації Головарху в Укрцентрархів Д. Б. виконував обов'язки його голови та заступника (1923–1924), завідувача відділу архівознавства (1923–1925). Д. Б. брав активну участь у роботі I Всеукраїнської наради архівних працівників (1924), I Всеукраїнського з'їзду архівних працівників (1926).

Українські архівісти (XIX–XX ст.)

Багалій-Татарінова Ольга

і створення Державного архівного фонду Харківщини. 1919–1920 рр. // Багаліївські читання в НУА: [П]: Програми та матеріали / ХГГ “НУА”. – Х., 1999. – С. 90–93; *Марченко Є. М., Пантелєєва Л. Є.* Д. І. Багалій і його наступники – керівники Державного архіву Харківської області (1932–1952 рр.) // Там само, [П]. – Х., 2000. – С. 95–99.

Архіви: ІР НБУВ; ЦДІАК України; Іст. музей при Харків. держ. ун-ті (особовий фонд; опис матеріалів фонду див.: *Кравченко В. В.* Личний фонд Д. І. Багалєя в рукописном отделе ЦНБ Харьковского государственного университета // АЕ за 1988 год. – М., 1989. – С. 222–228); ВР ІЛ ім. Т. Г. Шевченка НАН України, ф. 37, № 439.

Праці: До джерел про декабристський рух на Україні // АС. – 1926. – Кн. 2–3. – С. 65–70; Дещо про архіви Парижу // Там само. – 1928. – Кн. 5–6. – С. 40–44; Матеріали до історії декабристського руху на Україні // Нариси з соціально-екоп. історії України. – К., 1932. – Т. 1. – С. 295–324.

Література: *Богданина О. М.* Діяльність Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури ім. акад. Д. І. Багалєя. – Х., 1994.

Одним з головних напрямків діяльності Д. Б. в галузі архівної справи було налагодження видавничої діяльності архівних установ: він завідував відділом редакції журналу “Архівна справа”, був автором програми та ініціатором видання журналу “Червоний архів”, редактором наукових тематичних публікацій архівних документів Укрцентрархіву.

Фактично керуючи архівною справою в Україні, Д. Б. послідовно обстоював національні інтереси республіки, зокрема, її право на історико-культурні цінності, вивезені в різні часи з її території до Росії, склав докладний реєстр українських архівних документів у межах РСФРР і неодноразово порушував питання перед радянським урядом про повернення їх в Україну у виступах на I з’їзді архівних працівників РСФРР (Москва, 1925), в публічній полеміці з російськими істориками, зокрема з М. М. Покровським, у якій критикував великодержавно-централістський підхід при визначенні національно-культурної приналежності пам’яток, знайдених на території України. Як офіційний представник УСРР у змішаній комісії щодо розподілу архівних документів між Росією та Україною, Д. Б. домогся часткового повернення Росією близько 2 тис. пудів документів українського походження, датованих переважно XVIII ст. Виступаючи за безумовну централізацію архівної справи в Україні, Д. Б. водночас вів боротьбу проти створення загальносоюзних, наднаціональних архівних установ, рішуче заперечував необхідність підпорядкування республіканських архівних управлінь ЦАУ СРСР. У другій пол. 1920-х – на поч. 1930-х рр. Д. Б. відійшов від керівної роботи в архівній системі, співпрацюючи лише з Археографічною комісією Укрцентрархіву.

Володимир Кравченко (Харків)

БАГАЛІЙ-ТАТАРИНОВА Ольга Дмитрівна (07. 10. 1889, Харків – 1942, Харків) – український історик, бібліотекознавець, бібліограф.

Середня донька академіка Д. І. Багалєя. Вищу освіту здобула на історико-філософському факультеті Вищих жіночих курсів у Москві, де навчалася впродовж 1907–1914 рр. 1918 р. закінчила тримісячні курси бібліотекарів, а 1923 р. – архівознавчі курси в Харкові.

1918–1933 рр. працювала (з перервами) бібліотекарем у Харківській бібліотеці ім. В. Г. Короленка, 1920–1925 рр. – асистентом на кафедрі російської історії, завідувачем кабінету історії України Харківського ІНО. У 1922–1925 рр. – аспірант, у 1925–1933 рр. – науковий співробітник Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури (з 1930 р. – інституту).

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Багнюк Марія

Архіви: РВ ЦНБ Харків.
ун-ту, особовий фонд
Д. І. Багалія.

1934–1935 рр. – науковий співробітник Інституту Тараса Шевченка.

У 1922–1927 рр. працювала (з перервами) архівістом в Харківському історичному архіві, займалася впорядкуванням, описанням архівних фондів і виявленням документів з історії руху декабристів на Слобожанщині, військових поселень на Україні в першій половині XIX ст. 1927 р. відвідувала Париж з науковою метою.

Після смерті академіка Д. І. Багалія здійснила впорядкування та описання його особового архівного фонду.

*Ольга Богдашина,
Володимир Кравченко (Харків)*

БАГНЮК Марія Григорівна (07. 04. 1963, с. Стремільче Радехівського р-ну Львівської обл.) – історик, архівіст, краєзнавець. Народилася у сім'ї робітників, українка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1985).

Трудову діяльність розпочала 1986 р. в Луцькому райдержархіві на посаді його завідувача. 1988 р. переведена на посаду археографа I категорії в Держархів Волинської області. Працювала на посадах старшого методиста, методиста I категорії, головного зберігача фондів. 6 травня 1994 р. переведена на посаду заступника директора Держархіву Волинської області. З 1-го квітня 1998 р. – заступник директора – завідувач відділу формування НАФ та діловодства Держархіву Волинської області.

Як заступник директора – завідувач відділу формування НАФ та діловодства – сприяла формуванню НАФ різними видами документів обласних газет. За її сприяння передано на державне зберігання й описано фотонегативи за 1992–1998 рр., що стосуються історичних подій розвитку Волині, а також ряд цікавих документів до фонду особового походження про першу сенаторку від України в польському сеймі Олену Карпівну Левчанівську.

Добре обізнаний з фондами архіву фахівець, М. Б. вміло використовує цікаві документи для підготовки теле- та радіопередач. Нею підготовлено матеріал до циклу телепередач Волинського телебачення “Вулиці нашого міста”, зокрема про вулиці Кліма Савури, 8-го Березня, Шевченка, проспект Волі. Вона надала значну допомогу у підборі документів для створення фільму про розстріли єврейського населення на Волині, фотодокументів до ілюстрованого літопису політичних подій “Волинь: 90-ті роки XX ст.” (Луцьк, 1998), до книги Чучмана Л. П. “Берестечко: Історико-краєзнавчий нарис” (Луцьк, 1997).

М. Б. – автор тексту історичної довідки про м. Луцьк до альбому, що готувався міською радою для подання на всеукраїнський конкурс “Місто найкращого благоустрою”, за підсумками якого Луцьк визнано переможцем. З новинами архівного життя Волині неодноразово виступала на радіо.

Активний учасник конференцій, здебільшого, з історії греко-католицької церкви. Цікаві матеріали М. Б. подала на наукову конференцію “Українська греко-католицька церква в історії Волині” (листопад 1995 р., міста Луцьк та Володимир-Волинський) та регіональну науково-теоретичну конференцію “Духовенство й освіта волинського краю”, присвячену 900-річчю міста Дубно (Дубно, 1998). На останній виступила з доповіддю “Духовна діяльність греко-католицької церкви на Волині в 20–30-х роках XX ст.”. Основна тематика досліджень М. Б. – біографії історичних осіб краю, історія церкви на Волині, відновлення знищених пам’ятників та могил.

Керувала архівною практикою студентів-істориків Луцького педагогічного інституту, пізніше – Волинського державного університету, що проводилася на базі держархіву області. Цікаво і змістовно проводила оглядові екскурсії по архіву для учнів шкіл, студентів, відвідувачів.

М. Б. – автор статей в ЗМІ Волинського краю (газети “Радянська Волинь”, “Молода Волинь”, “Народна трибуна”, видання “Волинь. Акценти”, “Луцький замок” тощо), упорядник доповнення до путівника “Державний архів Волинської області” (Луцьк, 1997). Автор хроніки архівного життя Волині на сторінках журналу “Архіви України” (№ 6 за 1987 р., № 2 за 1989 р.). Висвітлюючи історію Волині, часто друкувалася на сторінках місцевої періодичної преси.

Бере участь у виборчих кампаніях. М. Б. – член комісії по перейменуванню вулиць м. Луцька при Луцькому міськвиконкомі. За сумлінну працю їй оголошена подяка голови держадміністрації Волинської області з нагоди Дня працівників архівних установ (1998).

Олена Крамар (Луцьк)

БАДЕЦЬКИЙ Кароль Юзеф (Badecki Karol Józef, 28. 01. 1886, Львів – 11. 02. 1953, Краків) – історик літератури, архівіст, бібліотекар. Доктор філології (1912), титулярний професор (з 1944). Походив з родини службовця, поляк. Закінчив гімназію у Львові, у 1909 р. – Львівський університет, де студіював полоністику, історію. У 1911–1914 рр. – вчителював у гімназіях Львова. У 1941, 1944–1945 рр. працював у бібліотеці Львівського університету. У 1945 р. переїхав до Кракова, де працював

Праці: Запрошує державний архів // Рад. Волинь. – 1988. – № 96; Примір-на номенклатура справ професійно-технічного училища управління освіти облдержадміністрації. – Луцьк, 1999. – 12 с. (у співавт.); Примір-на номенклатура справ сільської ради. – Луцьк, 2000. – 7 с. (у співавт.); Примір-на номенклатура справ сільськогосподарського виробничого кооперативу (сільськогосподарського товариства з обмеженою відповідальністю, сільськогосподарського приватного підприємства).. району Волинської області. – Луцьк, 2001. – 7 с. (у співавт.).

Архіви: Держархів Волинської обл., особова справа.

Праці: Zaginione księgi średniowiecznego Lwowa. – Lwów, 1917; Przyszłe nasze ludwisarstwo. – Lwów, 1919; Wystawa zdobnictwa ludwisarskiego. – Lwów, 1920; Średniowieczne ludwisarstwo lwowskie. – Lwów, 1921; Ludwisarstwo lwowskie za Zygmunta I. – Lwów, 1921; Zbiory

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Бадецький Кароль

Bolesława Orzechowicza. – Lwów, 1922; Les monuments de la ville de Lwów // Le Messenger Polonais. – Varsov, 1925; Znaki wodne w księgach Archiwum m. Lwowa od 1383 do 1600. – Lwów, 1928; Lwowskie zbiory naukowe i muzealne. – Lwów, 1932; Archiwum miasta Lwowa. Jego stan obecny oraz potrzeby reorganizacyjne, inwentaryzacyjne i wydawnicze. – Lwów, 1934; Archiwum Akt Dawnych miasta Lwowa. A. Oddział staropolski. III. Księgi i akta administracyjno-sądowe 1382–1787. – Lwów, 1935; Projekt wydawnictwa katalogów Archiwum Akt Dawnych miasta Lwowa. – Lwów, 1935; Archiwum Akt Dawnych miasta Lwowa. A. Oddział staropolski. IV. Księgi rachunkowe (lonherskie) 1404–1788. – Lwów, 1936.

Бібліографія: Słownik pracowników książki polskiej. – Warszawa, 1972.

Література: *Knot A.* Karol Badecki – archiwista i bibliotekarz // Pamiętnik Literacki. – 1953. – Zesz. 3/4; *Tyrowicz M.* Karol Badecki i jego zasługi na polu archiwistyki miejskiej 1886–1953 // Archeion. – 1954. – T. 23. – S. 72–77; Słownik biograficzny archiwistów polskich. – Warszawa; Łódź, 1989. – T. 1. – S. 28–29.

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. 138, спр. 72; ф. 55, ф. 739, оп. 1, спр. 156; Б-ка Нац. закладу ім. Оссолінських у Вроцлаві, сигн. актів №105/53; Ягеллонська б-ка в Кракові, сигн. рукоп. 7760–7803.

у відділі Головної дирекції бібліотек Міністерства освіти Польщі та у Ягеллонській бібліотеці. У 1949–1950 рр. – директор бібліотеки Національного закладу ім. Оссолінських у Вроцлаві, у 1950–1953 рр. – хранитель і завідувач відділу стародруків Ягеллонської бібліотеки. Від 1938 р. – член-кореспондент Польської Академії Мистецтв у Кракові. Член Польського історичного товариства й Товариства ім. Міцкевича у Львові. Нагороджений Офіцерським Хрестом Ордена Відродження Польщі (1953). Архівну діяльність розпочав у 1913 р., тоді ж склав проект організації Архіву давніх актів м. Кракова. У 1914 р. був практикантом Архіву давніх актів (АДА) м. Львова, у 1915–1917 рр. за відсутності д-ра А. Чоловського керував АДА і двома музеями. З 1916 р. – архівіст II класу, з 1918 р. – I класу. З 1920 р. заступник директора Архіву м. Львова, з 1937 р. – директор цього ж архіву, з 1939 р. – одночасно й директор Музею ім. Яна Собеського (нині Львівський історичний музей) і Національної галереї. У 1939–1941 рр. – ст. науковий співробітник АДА м. Львова. Під час нацистської окупації 1941–1944 рр. знову очолював АДА м. Львова. Роботу в АДА м. Львова розпочав з концентрації і впорядкування документів Львова, згодом здійснив їх систематизацію та інвентаризацію (до кінця XVI ст.). Багаторічне вивчення давніх описів, книг і фасцикулів магістрату Львова К. Ю. Б. узагальнив у частково опублікованому каталозі АДА м. Львова з науковим описанням 956 львівських книг, численними ілюстраціями обкладинок, титулів тощо. III і IV томи каталогу вийшли у 1935–1936 рр., у 1940 р. були готові до друку V і VIII томи (нині ці рукописи зберігаються в бібліотеці Національного закладу ім. Оссолінських у Вроцлаві). Поза тим К. Ю. Б. значну увагу присвятив військовим архівам: протягом 1915–1919 рр. збирав *militaria* для майбутнього Польського військового архіву; організував у Львові військову виставку; у 1919 р., працюючи в Архівному управлінні командування Львівського генерального округу, приймав на зберігання архівні документи австрійських військових і цивільних установ. 1934 р. опрацював цікаву програму (меморіал) реорганізації “Архів міста Львова. Його нинішній стан та реорганізаційні, інвентаризаційні й видавничі потреби”. У 1938 р. брав участь у роботі музейно-архівної комісії у Кракові. Опублікував загалом понад 80 наукових праць, в т. ч. архівознавчих, джерелознавчих, історичних, культурологічних, що базуються на архівних документах.

Іван Сварник (Львів)

БАЗАНОВА Олена Миколаївна (12.02.1925, м. Харбаровськ, Росія – 27.02.2001, Київ, кладовище “Лісове”) – історик-архівіст. Народилася в родині військово-службовця. 1949 р. закінчила архівне відділення історичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Була направлена на роботу до ЦДІА УРСР у м. Києві, де обіймала посади наукового, старшого наукового співробітника, начальника відділу.

З 1953 р. О. Б. працювала у ЦДАКФФД УРСР. Спочатку очолювала фото-, кіновідділи, згодом була призначена заступником директора з наукової частини (1964), директором архіву (1978).

О. Б. зробила значний внесок у поповнення та забезпечення збереженості унікального кінофотофонолітопису України, методичне забезпечення усіх ділянок роботи з аудіовізуальними документами. У 1950–1970-х рр., ще до виходу загальних правил та інструкцій щодо роботи з кінофотофонодокументами, О. Б. працювала над розробкою питань збереження і упорядкування цих документів в установах, відбору і прийманню на державне зберігання та їх науково-технічного опрацювання.

Зокрема, О. Б. належать методичні розробки: “Из опыта работы по экспертизе научной и практической ценности кинофотофонодокументов в ЦГАКФФД УССР” (1956), “Из опыта работы ЦГАКФФД УССР по расшифровке и составлению аннотаций на фотодокументы, поступающие на постоянное хранение в архив” (1956), “Обзор состояния, учёта и сохранности фотодокументов в ведомственных фотоархивах организаций, учреждений и предприятий УССР” (1958), “О концентрации фотодокументов в облгосархивах УССР” (1959), “О составлении карточек на кинодокументы для систематического, фильмового и журнального каталогов” (1964), “Критерии отбора кинодокументов телестудий на государственное хранение” (1968), “Використання документів ЦДАКФФД УРСР” (1978), “Перелік звукозаписів, які підлягають передачі на постійне зберігання, до державних архівів УРСР” (1973) (у співавт.) та ін.

З метою підвищення інформаційної діяльності архіву О. Б. значну увагу приділяла удосконаленню НДА архіву та організації всебічного використання документної інформації. Була відповідальним редактором і упорядником трьох видань анотованих каталогів кіножурналів і документальних фільмів українських телестудій – “Кинолетопись: 1923–1941” (1969), “Кинолетопись: Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941–1945 гг.” (1975), “Кинолетопись: Украинская ССР за 60 героических лет: 1917–1977” (1977), одним із упорядників документального альбому “Кроки п’ятирічок” (1976), членом редколегії третього тому видання “Советская Украина в годы Великой Отечес-

Праці: Концентрація фотодокументів місцевих установ // НІБ. – 1959 – № 1. – С. 51–56; Розшифровка і складання анотацій на фотодокументи (запитання і відповідь) // Там само. – 1960. – № 4. – С. 30–37; Опыт работы по комплектованию ЦГАКФФД УРСР кинодокументами. – М., 1966; Комплектування облдержархівів кінофотодокументами, які створюються на телестудіях // АУ. – 1971. – № 6. – С. 3–9; Центральний державний архів кінофотодокументів УРСР // Там само. – 1975. – № 4. – С. 47–57 (у співавт.); Використання документів Центрального державного архіву кінофотодокументів УРСР // Там само. – 1979. – № 3. – С. 7–15; ЦДКФФА України – події і люди // Там само. – 1998. – № 1–6. – С. 73–85.

Література: Василенко С. Відданість улюбленій справі // АУ. – 1976. – № 4. – С. 89–90; Передовики архивных учреждений: М. Н. Базанова // СА. – 1977. – № 4. – С. 107.

твенной войны 1941–1945 гг.” (1980). Брала участь у відборі фотодокументів до видання “Історія міст і сіл Української РСР: Київська область” (1971). Її огляди документів про події з історії Великої Вітчизняної війни та інших тем за кінофотофонодокументами архіву опубліковані в багатьох числах науково-інформаційного бюлетеня “Архіви України” за 1962–1982 рр.

Упродовж багатьох років О. Б. була членом редколегії науково-інформаційного бюлетеня “Архіви України” (1978–1983), членом ЦЕПК, наукової та методичної ради Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, художньої ради Української кіностудії хронікально-документальних фільмів. Як член міжвідомчої комісії з проблем спеціальної документації при Головному архівному управлінні при Раді Міністрів СРСР О. Б. обстоювала принципи комплектування держархівів кінофотофонодокументами за територіальною ознакою їх створення. Їй належить низка рецензій, зауважень, відгуків на проекти нормативних документів, таких як “Основные правила работы государственных архивов с кинофотофонодокументами” (1980), “Инструкция о порядке хранения, учёта и использования кинодокументов на киностудиях Союза ССР” (1978) та ін.

Значну увагу О. Б. приділяла вихованню кадрів, зростанню їх фахового рівня. Своїм прикладом прищеплювала молоді любов до архівної справи, гордість за професію архівіста. Упродовж восьми років (1976–1984) читала спецкурс “Кінофотофоноархіви” студентам Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Після виходу на пенсію (1984–1988) працювала старшим науковим співробітником відділу фондів Українського державного музею Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр., де упорядковувала фонозаписи спогадів ветеранів війни.

1994 р. О. Б. повернулася до ЦДКФФА України, де на посаді старшого наукового співробітника удосконалювала облікову документацію кінодокументів, брала участь у обговоренні проекту термінологічного словника “Архівістика” (1998), розробленні положень з обліку аудіовізуальних документів до “Основних правил роботи державних архівів України”, була одним з укладачів “Інструкції щодо організації роботи з відеодокументами” (1999).

О. Б. нагороджена орденом Трудового Червоного Прапора (1976), Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2000), медаллю “Ветеран праці” (1984), ювілейними медалями: “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970), “В пам’ять 1500-річчя Києва” (1982), нагрудним знаком “Відмінник кінематографії СРСР” (1977).

Ніна Слончак (Київ)

БАЗИЛЕВИЧ Василь Митрофанович (крипт.: Б-ъ, В. Б., 31.12.1892, Київ – 04.09.1942, м. Таганрог, Росія) – історик, джерелознавець, архівіст, музеєзнавець.

Син мирового судді, губернського секретаря Митрофана Григоровича (батько помер у рік народження сина) та Зінаїди Михайлівни Базилевичів, росіянин. Освіту здобував у Першій київській гімназії, по закінченню якої 1910 р. вступив на історико-філологічний факультет Університету Св. Володимира у Києві. У студентські роки (з 1911 р.) був одним із найактивніших учасників історико-етнографічного гуртка М. В. Довнар-Запольського, вивчав малодосліджені питання історії господарства і “соціальної історії московського періоду”. Від 1911 р. до 1919 р. співпрацював з “Киевлянином”, систематично публікуючи літературознавчі статті. Після закінчення зі срібною медаллю університету 1915 р. залишений професорським стипендіатом по кафедрі російської історії. Відтак отримав змогу детально познайомитися з фондами московських архівів, перебуваючи у науковому відрядженні (див. “Отчет о занятиях в Московских архивах”). 2 червня 1918 р. обраний асистентом кафедри юридичних старожитностей Київського археологічного інституту. Протягом 1918–1921 рр. склав магістерські іспити, отримавши право викладати у військовій школі.

Від 1916 р. викладав історію в гімназіях, Народному університеті-політехнікумі, КАІ, ВІНО, Прискорених педагогічних курсах, Педагогічних курсах імені М. Пирогова. 1919 р. на запрошення П. М. Ардашева брав участь в укладанні історико-літературних брошур при Освагу (пропагандистської структури Добрармії). Упродовж 1919–1924 рр. був заступником завідувача (проф. С. І. Маслова) Музею війни і революції при Київському університеті, де продовжував працювати й після передачі музею в серпні 1924 р. до Істпарту (1925–1926). 1925 р. організував виставку “Декабристи”. 1927–1932 рр. був співробітником Київської інспектури охорони пам’яток культури і природи, з грудня 1932 р. – співробітник Всеукраїнського історичного музею. Тричі арештовувався органами ДПУ (1927, 1933, 1935), зрештою, засуджений до 5-ти років позбавлення волі й засланий до Сибіру. Восени 1942 р., намагаючись врятувати цінні експонати Таганрозького краєзнавчого музею, де він тоді працював, від пограбування гестапівцями, професор В. Б. загинув – був розстріляний.

Дійсний член Історичного товариства Нестора-літописця (1917–1930), член президії, помічник секретаря. Член комісії соціально-економічної історії України ВУАН, Товариства української гімназії в Чернігові (з 1917 р.), Товариства друзів церковної культури (з 1917 р.), Історико-літературного товариства при Університеті Св. Володимира у Києві та ін.

Праці: Отчет о занятиях в Московских архивах. – К., 1915; Из лекций по геральдике. Издание студентов КАИ. – К., 1923; Переподготовка архивных работников // Червоний архівіст. – К., 1924; Задачи местных архивов к юбилею декабристов // Там само. – 1925. – № 1(2). – С. 14–17; Питання архівної справи на 2-й союзній конф. краєзнавства в Москві // Червоний архівіст. – 1925. – № 1 (2). – С. 18–19; “Червоний архівіст” // Бібліологічні вісті. – 1925. – № 1–2. – С. 171; Декабристи на Київщині. – К., 1926; Повстання декабристів на Україні. За матеріалами КЦІА. – Х., 1926. (співред.).

Література: Казьмирчук Г., Вербовий О. Василь Митрофанович Базилевич: життя й наукова діяльність // Спеціальні галузі історичної науки: Зб. на пошану М. Я. Варшавчика. – К., 1999. – С. 138–146; Матяш І. Василь Базилевич: грані таланту й трагізм долі // Особа в українській архівістиці: Біогр. нариси. – К., 2001. – С. 99–120; Вербовий О. В. Наукова та педагогічна діяльність Василя Базилевича (1892–1943): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2004. – 17 с.

Діяльність на ниві архівістики пов’язана насамперед з архівною освітою та архівною періодикою. В. Б. – один з перших в Україні викладачів архівознавчих дисциплін. Працюючи в КАІ, він розробив програму курсів “Російські урядові архіви”, “Архіви Петрограда і Москви з оглядом українських документів”, “Українські й російські архіви” і викладав їх впродовж 1918–1922 рр. на архівно-археографічному відділенні. Протягом першого півріччя 1919 р. В. Б. як співробітник Археографічної секції підвідділу по ліквідації майна релігійних установ при Колегії соціального забезпечення Київського виконкому брав участь у обстеженні та описуванні стану збереженості архівів Київської духовної консисторії, Києво-Печерської лаври, Братського, Київського Пустинно-Микільського, Свято-Троїцького монастирів, духовної семінарії та ін. Після скорочення археографічного відділення КАІ в результаті численних реформ і надання в листопаді 1922 р. інституту статусу Вищих археологічних курсів при Науково-дослідній кафедрі мистецтвознавства (кер. – акад. Ф. І. Шміт), В. Б. продовжував архівознавчі студії. Зокрема, він виступав на засіданні кафедри в липні 1923 р. з науковою доповіддю “Архівна справа в Чернігові”, читав курс лекцій “Архівне законодавство на Заході” на короткотермінових курсах архівної справи у Києві (3–19 серпня 1923 р.) при Центральному історичному архіві ім. В. Б. Антоновича. В межах співпраці КАІ з Чернігівським губернським архівним управлінням у липні 1924 р. В. Б. із В. О. Романовським та В. В. Міяковським відвідали Чернігів з метою вивчення досвіду роботи історико-архівного гуртка студентів ІНО під керівництвом В. В. Дубровського. Важливим при цьому було ознайомлення із практичними здобутками гуртківців. Значну увагу прикладним аспектам архівної справи приділяв у своїй діяльності і професор В. Б., залучаючи слухачів до роботи безпосередньо з архівними документами. Разом із своїми вихованцями він брав участь у виявленні і опрацюванні архівних джерел до вивчення руху декабристів в Україні. З метою забезпечення повноти використання джерельної бази цього напрямку досліджень вчений визначив групи архівних фондів, обов’язкові для студіювання: архіви київського генерал-губернатора, губернаторів, дворянських зібрань (біографічні відомості, матеріали щодо землеволодінь), архіви військових частин, де служили декабристи, архіви церковні (для уточнення біографічних даних, родинні архіви. Результатом копіткої роботи стали видання “Декабристи на Київщині” (К., 1926), “Повстання декабристів на Україні. За матеріалами КЦІА” (Х., 1926) та ін.

Упродовж 1924–1925 рр. В. Б. активно публікував статті та інформаційні повідомлення на сторінках

архівної періодики. В бюлетені Київського губернського архівного управління “Червоний архівіст” було видруковано його статті “Переподготовка архивных работников” (1924, № 1), “Задачи местных архивов к юбилею декабристов” (1925, № 2), “Питання архівної справи на 2-й союзній конференції краєзнавства в Москві” (1925, № 2). В останній публікації висвітлювався хід краєзнавчої конференції (9–14 грудня 1924 р.), на якій представником архівістів України був В. Б. Опікуючись проблемою популяризації архівної періодики, подавав короткі замітки про окремі видання. Так, в журналі “Бібліологічні вісті” (1925, № 1–2) вміщено його повідомлення про зміст, авторів та спосіб видання “Червоного архівіста”.

Тісна співпраця вченого з КЦІА тривала до початку 1930-х рр. Як досвідченого фахівця з викладання архівознавства та спеціальних історичних дисциплін його було запрошено для читання лекцій на чергових короткотермінових архівних курсах при КЦІА (жовтень 1929 р.). В. Б. прочитав курси “Історія архівної справи на Заході” (6 год.), “Хронологія, дипломатика, геральдика, сфрагістика” (6 год.). Згодом, на Всеукраїнських музейних курсах (Київ, 1933–1934), він викладав палеографію, епіграфіку, хронологію, сфрагістику, геральдику, нумізматику. Тексти розроблених ним програм та анкети слухачів курсів, що відклалися у фондах ЦДАВО України, свідчать про високий науковий та професійний рівень лекцій В. Б. Багато повчального зберігають вони й донині.

Наукову спадщину вченого складають близько 50 публікацій, тематика яких окреслена його науковими інтересами: спеціальні історичні дисципліни, історія Києва, декабристи в Україні.

Ірина Матяш (Київ)

БАЛАН Теодор (Bălan Teodor, 20. 07. 1885, м. Гура-Гуморулуй Сучавського пов. Південної Буковини (Румунія) – 25. 11. 1972, там само) – історик, філолог, архівіст, архівознавець.

Отримав гімназичну освіту, пізніше навчався в Чернівецькому та Віденському університетах на історико-географічному факультеті, після закінчення якого працював викладачем історії в ліцеях міст Кімполунгу, Чернівців, Сучави. Учасник Першої світової війни. Працював професором кафедри історії у Чернівецькому ліцеї ім. А. Пумнула. Одночасно брав участь у роботі комісії державних архівів Буковини (з 1924 р. виконуючи обов’язки секретаря комісії та заступника директора окружного державного архіву, а 1932–1941 рр. був директором архіву). 1930 р. захистив докторську дисертацію з філософії та румунської літератури, 1931 р. – здав кандидатський мінімум з історії Румунії, 1932 р. одержав

Архіви: ЦДАГО України, ф. 263, оп. 1, спр. 5530 фп.; ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1, спр. 1044; ф. 166, оп. 6, спр. 9410; ЦДАК України, ф. 833, оп. 1, спр. 1; ІР НБУВ, ф. 33 (Маслова С. І.), № 1046; Держархів м. Києва, ф. 16, оп. 462, спр. 432; Держархів Київської обл., ф. 1187.

Праці: Archivele Bucovinei // Revista Arhivelor. – București, 1924–1926. – Vol. I, IV 1–3; Lukian Kobilitz a ein Beitrag zur Renntnis der politischen Ereignisse der Jahre 1848 und 1849 in der Bukowina. – Cernăuți, 1926; Documente bucovinene 1507–1833. – Vol. I–VI. – Cernăuți, 1933–1940; Direcțiunea regionala a Arhivelor Statului din Cernăuți // Inrentarul Arhivelor statului. – București, 1939.

Література: Hurmuzach S. Teodor Bălan // Revista Arhivelor.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Бальцер Освальд

– III. – București, 1975.
– Vol. XXXVII. – № 1.
– P. 66–69; *Olaru D.* Un pionier al arhivisticii bucovinene // *Zorile Bucovinei*. – 1990. – 7 aug.

Архіви: Держархів Чернівецької обл., ф. 349, оп. 1, спр. 3, 6, 8, 9, 10, 19, 28, 41, 49, 98; ф. 216, оп. 6, спр. 2, 4, 31; оп. 7, спр. 3.

Праці: *Kancelarie i akta grodzkie w wieku XVIII. – Lwów, 1882; Grodzkie czy ziemskie? // Kwartalnik Historyczny. – R. 2. – 1888. – S. 571–582; Sądownictwo ormiańskie w średniowiecznym Lwowie. – Lwów, 1909; Porządek sądów i spraw prawa ormiańskiego z r. 1604. – Lwów, 1912; Skarbiec i archiwum koronne w dobie przedjagiellońskiej. – Lwów, 1917; Krolestwo Polskie 1295–1370. – Lwów, 1919–1920. – T. 1–3.*

Література: *Księga Pamiątkowa ku czci prof. O. Balzera. – Lwów, 1925; Nowacki R.* Oswald Balzer – dyrektor Archiwum Akt Grodzkich i Ziemskich we Lwowie // *Archeion*. – 2000. – T. 101. – S. 62–68.

Архіви: ВР б-ки Нац. закладу ім. Осолінських Польс. АН у Вроцлаві (особовий фонд); Б-ка Ін-ту літ. досліджень Польс. АН у Варшаві (“Колекція автографів”, сигн. 364); Держ. музей археології у Варшаві, від. документації; ЦДАЛ України, ф. 146, оп. 4, т. 2, спр. 29, 49; ф. 401, оп. 1, спр. 81; ф. 145, оп. 1, спр. 69; ф. 309, оп. 1, спр. 81; ф. 145, оп. 1, спр. 75–77, 88, 90–94, 165, 251 та ін.

звання доцента кафедри історії Румунії Чернівецького університету. Т. Б. був одним з організаторів румунського державного архіву на Буковині, активним збирачем та описувачем найдавніших архівних документів. Відомий фахівець з палеографії, автор шеститомного видання збірника документів з історії міст і населених пунктів Буковини (1930–1940). Реформатор архівної справи в Румунії, автор статей з питань архівознавства, які друкував у румунському архівному журналі, що видавався в Бухаресті, а також численних доповідних записок на ім'я керівництва Національної дирекції державних архівів Румунії. 1941–1944 рр. був директором бібліотеки Чернівецького університету. Повернувся на батьківщину до Румунії, де і помер. Нагороджений трьома державними нагородами Румунії.

Олена Криган (Чернівці)

БАЛЬЦЕР Освальд Мар'ян (Balzer Oswald Marian, 23.01.1858, м-ко Ходорув, Галичина, нині м. Ходорів Жидачівського р-ну Львівської обл. – 11.01.1933, Львів, похований на Личаківському цвинтарі) – історик права, архівіст, видавець історичних джерел, доктор права і філософії (1883), член Польської АН (з 1900), низки зарубіжних академій наук, почесний доктор Варшавського, Познанського і Вільнюського університетів.

Народився у сім'ї начальника повіту. Закінчив гімназію ім. Франца Йосифа у Львові. Вивчав право у Львівському (1879–1881) та Краківському (1881–1883) університетах. У 1883 р. отримав ступінь доктора права. У 1883–1884 рр. навчався в Берліні, спеціалізуючись у допоміжних історичних дисциплінах, зокрема, в генеалогії. З 1885 р. – приват-доцент, з 1887 р. – професор польського права, декан юридичного факультету (1892–1893, 1913–1914), ректор Львівського університету (1895–1896). Редактор (1891–1894) журналу “Kwartalnik Historyczny”. Представник т. зв. еволюційної теорії утворення держав, автор праць з історії Польщі та історії права слов'янських народів. У 1901 р. заснував у Львові Товариство підтримки польської науки (від 1920 р. – Наукове товариство у Львові), був його головою. З 1888 р. – член-кореспондент, з 1920 р. – член Польської Академії Мистецтв у Кракові. З 1926 р. – дійсний член НТШ у Львові.

Навчаючись у Кракові, був водночас аплікантом Крайового архіву гродських і земських актів. З 1880 р. (з перервою) працював у Крайовому архіві гродських і земських актів у Львові, з 1891 р. і до кінця життя – директор цього архіву. Вивчав історію гродських і земських судів. Організував в архіві спеціалізовану бібліотеку. За час керівництва архівом прийняв на зберігання збірку

пергаментів, документи самоврядування міст і сіл Галичини, судові книги, у 1907 р. – матеріали поземельних кадастрів – т. зв. Йосифінську і Францисканську метрики. Склав індекси до XI–XV томів фундаментального видання “Akta grodzkie i ziemskie z czasów Rzeczypospolitej Polskiej z archiwum t. zm. Bernardyńskiego we Lwowie” (AGZ). Під керівництвом О.Б. було завершено інвентарі галицьких, сяницьких і перемиських городських і земських актів. Виховав 32 апліканти архіву, зокрема, Б. Барвінського, В. Гейноша, Б. Грушевського, П. Домбковського, Г. Полячківну.

Уляна Кришталович (Львів)

БАЛЮК Людмила Пилипівна (24. 09. 1924, Сімферополь – 19. 02. 1998, Сімферополь) – реставратор особливо цінних фондів. З родини робітників, росіянка.

1949 р. розпочала роботу в Держархіві Кримської обл. архіваріусом. З 1965 р. – реставратор особливо цінних документів. За майстерністю та професіоналізмом – кращий реставратор документів у Криму. Л. Б. реставрувала особливо цінні фонди: Канцелярію Таврійського губернатора, Раднаком Кримської АРСР, Кримський ЦВК, Ревком та ін. Проводила навчання всіх реставраторів з музеїв Криму та працівників держархівів. 1979 р. вийшла на пенсію.

Людмила Кравцова (Сімферополь)

БАНТИШ-КАМЕНСЬКИЙ Микола Миколайович (27 (16). 12. 1737, м. Ніжин Новгород-Сіверського пов. Чернігівської губ., нині Чернігівської обл. – 01.02 (20. 01). 1814, Москва, похований у церкві Донського монастиря) – видатний російський і український історик, архівіст, археограф. Походив з дворянської сім'ї вихідців із Молдови. Навчався у Ніжинській грецькій школі, закінчив Києво-Могилянську академію (1745). У 1754–1758 рр. навчався у Заіконоспаському училищі при Московській духовній академії, далі у самій академії, а також у Московському університеті (закінчив у 1762). Володів багатьма мовами. Як поліглот запрошувався канцлером гр. М.І. Воронцовим на дипломатичну службу, але обрав посаду архіваріуса (актуаріуса) у Московському архіві колегії іноземних справ, де працював від 1762 р. У 1783–1788 рр. – другий керівник, 1800–1814 рр. – перший керівник Московського архіву колегії іноземних справ. Під час війни 1812–1813 рр. вивозив архів колегії іноземних справ до Володимира та Нижнього Новгорода. Від 1799 р. – дійсний статський радник. Почесний член Російської Академії наук, наукового товариства Московського університету, віце-президент Біблійного товариства та ін. Автор багатьох археографічних

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, особова справа; ф. Р-425; ф. Р-2638.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Бантшиш-Каменський
Микола*

Праці: Выписка обстоя-
тельная о выборе на поль-
ский престол кандидата в
случае смерти Августа II
и об избрании потом в
короли сына его Авгу-
ста III // Рус. вестн. – 1841.
– Т. 4.

Література: Словарь
достопамятных людей
Русской земли. – СПб.,
1847. – Т. 1. – С. 59–86;
Аскоценский В. Киев з
древнейшим его учили-
щем Академию. – К.,
1856. – Ч. 2. – С. 185;
Белокуров С. Из записной
книги Н.Н. Бантшиш-Ка-
менского. – М., 1899;
Русский биографический
словарь. – СПб., 1900. –
Т. 2. – С. 468–471; СИЭ. –
М., 1962. – Т. 2. – С. 115;
Замлинський В. Батько і
син Бантшиш-Каменські //
КС. – 1994. –
№ 1. – С. 76–83.

Архіви: Рос. держ. іст.
музей (Москва), ф. 4, 11
од. зб.; РДАДА, ф. 192,
56 од. зб.

наукових праць. Один з родоначальників архівної спра-
ви в Росії, видатний археограф. Доклав багато зусиль
для описування неупорядкованого архіву колегії іно-
земних справ та публікації описань і основного корпу-
су документів з зовнішньої політики Росії. Від 1765 р.
М. Б.-К. працював під керівництвом відомого історика
Г. Ф. Міллера, на той час помічника керівника архіву.
У 1769–1771 рр. М. Б.-К. розібрав та описав грамоти
новгородських і великих князів, архівні справи Києво-
Печерської лаври, документи про перехід у підданство
Росії Імеретинської землі (Грузії), про сибірських калми-
ків, а також, після описання російсько-турецьких справ,
для Катерини II – відому працю ”Историческую выписку
из всех дел, происходивших между Российской и Ту-
рецкою империями, с 1512 по 1700 год”. Вся наступ-
на діяльність М. Б.-К. присвячена складанню реєстрів
справ архіву із підготовкою їх до друку. Ним започатко-
ваний реєстр надходжень, прототип архівних описів, –
”Дневная записка всем делам входящим и исходящим в
коллегии иностранных дел с 1727 по 1738 г.” (т. 1–13), та
систематичний перелік всіх справ, що зберігалися в ар-
хіві. Ця робота завершилася фундаментальним архівним
довідником до документів цього архіву – ”Алфавит всем
входящим и исходящим делам архива с 1720 по 1811 г.”
(94 книжок – переліків архівних справ). У 1770-х рр.
М. Б.-К. уклав ”Реестр историческим и церемониаль-
ным делам”, що зберігалися у архіві; документальну
публікацію про династичні справи польського двору
у зв’язку із престолоспадкуванням короля Августа II;
реєстр європейським та азійським дворам та послам
з найдавніших часів, що бували у Росії посланниками;
описання справ кн. О.Д. Меншикова тощо. У 1780–
1790-х рр. М. Б.-К. підготував ”Дипломатическое соб-
рание дел между российскими и польскими дворами,
с самого оных начала (1487 г.) по 1700 г.” (у 5-ти т.);
”Дипломатическое собрание дел между Российскими и
Китайским государствами, с 1619 по 1792 год” (у 2-х т.);
”Историческое известие о возникшей в Польше унии”
(1794); ”Реестр и описание малороссийских и татарских
дел” (1799); ”Сокращенное дипломатическое известие о
взаимных между российскими монархами и европейс-
кими державами посольствах, переписках и договорах,
хранящихся в государственной Коллегии иностранных
дел в московском архиве, с 1481 по 1800 год” в 4-х т.
(1800) та багато ін. За дорученням гр. М.П. Румянцева
здійснив підготовку I тому ”Собрания государственных
грамот и договоров” (1813). М. Б.-К. брав активну участь
у виданнях власних перекладних творів та підручників
для духовних шкіл з латинської, французької, грецької,
єврейської граматики, підручників різних діячів з ритори-
ки, філософії, історії тощо. Більшість його археогра-

фічних праць, незважаючи на їх джерелознавчу цінність, були опубліковані лише у другій пол. XIX – на поч. XX ст. Так, лише у кінці XIX – на поч. XX ст. була опублікована капітальна праця "Обзор внешних сношений России" (у 4-х т.), що містить короткий анотований хронологічний опис документів про зовнішньополітичну діяльність Росії (в тому числі листування, договори, акти тощо) із західноєвропейськими державами з 1481 по 1802 р., яка не втратила свого наукового значення й досі. За архівну, археографічну та видавничу діяльність нагороджений орденами Св. Іоанна Іерусалимського (1800), Св. Володимира 3-го ступеня (1802), Св. Анни I ступеня (1808) та іншими відзнаками Російської держави.

Любов Дубровіна (Київ)

БАРАН Василь Павлович (04. 07. 1943, м. Шепетівка Хмельницької обл.) – історик, архівіст. Із робітників, українець. У 1953–1962 рр. перебував на вихованні у дитячому будинку, де здобув середню освіту. Упродовж 1963–1968 рр. навчався на історичному факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. У 1968–1972 рр. – викладач історії, суспільствознавства та основ наукового атеїзму в Шепетівському сільсько-господарському технікумі бухгалтерського обліку.

Архівну діяльність розпочав 1976 р. на посаді молодшого наукового співробітника відділу публікації та використання документів ЦДІА УРСР у м. Києві. Згодом обіймав посади старшого археографа, старшого наукового співробітника, провідного спеціаліста.

В.Б. – співупорядник збірників документів і матеріалів: "Зародження робітничого класу на Україні. Середина XVIII ст. – 1861 р." (К., 1982); "Робітничий рух на Україні. Становище та боротьба робітничого класу (1861–1884)" (К., 1986); "Селянський рух на Україні: 1850–1861" (К., 1988); "Робітничий рух на Україні: 1885–1894" (К., 1990).

Виконує запити громадян соціально-правового (майнового), тематичного та генеалогічного характеру.

Упродовж 1992–1997 рр. був головою профкому архіву.

Нагороджений грамотами керівництва архіву, Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України та ЦК профспілки працівників державних установ України.

Олена Полозова (Київ)

БАРАНОВИЧ Олексій Іванович (1892, м. Старокостянтинів Волинської губ., нині Хмельницької обл. – 3. 05. 1961, Москва) – історик, архівознавець, педагог, громадський діяч. Доктор історичних наук (1951).

Праці: Нововиявлені документи з історії селянського руху під проводом У. Кармалюка: До 200-річчя з дня народження // АУ. – 1987. – № 2. – С. 44–46; Навіки славою овіяне ім'я: До 200-річчя з дня народження Устима Кармалюка // Молода гвардія. – 1987. – 7 берез.; Нові документи про революційну діяльність Е. Й. Квірінга в роки світової війни: До 100-річчя з дня народження // АУ. – 1988. – № 5. – С. 21–23.

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

Баранович Олексій

Праці: К изучению магнатских архивов Украины // Проблемы источниковедения. – М., 1956. – Вып. V. – С. 146–158.

Література: Звідолення Всеукраїнської Академії наук у Києві за 1923 р. – К., 1924. – С. 60, 150; Звідолення ... за 1924 р. – К., 1925. – С. 76; Звідолення ... за 1926 р. – К., 1927. – С. 107; Діяльність історичної секції Всеукраїнської Академії наук та зв'язаних з нею історичних установ Академії в році 1928. – К., 1930. – С. 7, 25; *Полонська-Василенко Н.* Історична наука в Україні за советської доби та доля істориків // Зб. на пошану укр. учених, знищених большевицькою Москвою. – Париж; Чикаго, 1962; А. И. Баранович [Некролог] // История СРСР. – 1961. – № 5. – С. 246; Алексей Иванович Баранович // Вопросы истории. – 1961. – № 8. – С. 214; О. І. Баранович // УГЖ. – 1961. – № 5. – С. 173; *Білокін С. І.* Київська школа акад. М. С. Грушевського // Там само. – 1996. – № 5. – С. 106–115;

Походив з родини священика. Середню освіту здобув у Житомирській гімназії. У 1916 р. закінчив історичний відділ історико-філологічного факультету Петроградського університету. У 1916–1920 рр. викладав історію в чоловічій та жіночій гімназіях м. Старокостянтинова. У 1918 р. працював у архівно-бібліотечному відділі Головного управління у справах мистецтва та національної культури. У 1920–1923 рр. займав посади завідувача відділом повітнаросвіти м. Старокостянтинова, голови повітвідділу спілки Робітос, завідувача трудшколою, педкурсами, місцевим музеєм та архівом у Старокостянтиніві. З 1923 р. – науковий співробітник Історико-географічної Комісії ВУАН, з жовтня 1924 р. по жовтень 1926 р. – аспірант першого аспірантського набору науково-дослідної кафедри історії України ВУАН, створеної М. Грушевським, у 1926–1934 рр. – її науковий співробітник. Член Археографічної комісії ВУАН. Від 1925 р. викладав курс історії господарства та культури України у Київському інституті народного господарства. У зв'язку із розгромом ВУАН та її наукових установ з 1934 р. викладав у ВНЗ м. Сімферополя, працював в науково-дослідних закладах Москви. Учасник Другої світової війни. У 1946 р. захистив кандидатську, у 1951 р. – докторську дисертації. Від 1951 р. – старший науковий співробітник Інституту історії СРСР.

До історико-економічної проблематики з історії України О. Б. залучився під впливом О. Грушевського, який у час його навчання читав у Петроградському університеті спецкурс з історії України. Був фаховим знавцем архівів, прилучившись до практики архівної роботи ще під час праці в архівному відділі Головного управління у справах мистецтва та національної культури. За підсумками поїздки по Волині (Звягельський, Заславський, Старокостянтинівський повіти), де мав змогу ознайомитися з документальними зібраннями магнатських архівів, що перебували тоді ще у приватному володінні їх власників, у 1918 р. О. Б. підготував довідки бібліотечно-архівному відділу Міністерства народної освіти, в яких відзначав поганий стан збереження приватних архівів, що розграбовувались і гинули і підняв питання про необхідність залучення вчительства до збирання архівних матеріалів та підготовку їх реєстрів, а також клопотався про заборону вивозу цих матеріалів за кордон.

Як аспірант-дослідник, а в подальшому науковий співробітник, О. Б. працював у Київському ЦАДА, вивчаючи документи актових книг гродських і земських судів (вони лягли в основу його роботи з історичної демографії Волині). Досліджуючи магнатські архіви, зокрема, архів гр. Ржевуських, які успадкували значну частину архіву кн. Острозьких, і який в подальшому загинув, О. Б. мав змогу вивчити цілу низку документів

одного з найінформативніших видів тогочасних джерел – інвентарів XVII–XVIII ст. Ці документи були використані ним при написанні дослідження “Панське місто за часів польської доби”, присвяченого виникненню, становленню та розквіту м. Старокостянтинова, та великої праці “Нариси магнатського господарства на півдні Волині у XVIII ст.”. Досвід багаторічної роботи з вивчення магнатських архівів О. Б. виклав у статті архівознавчого характеру “К изучению магнатских архивов Украины”, де порушив питання про необхідність докладного вивчення цих надзвичайно багатих зібрань, які довгий час були недоступними для істориків. Характеризуючи фамільні архіви, він підкреслював цінність та своєрідність зосереджених в них документів, чого не мають інші комплекси та види джерел. Важливість їх, на думку О. Б., полягає в тому, що вони часто містять в собі архіви інших шляхетських родів, які дісталися їхнім власникам у спадок. Зокрема, він з’ясував, що до архіву Мнишків потрапили архіви кн. Вишневецьких та частина архіву Замойських, а до архіву кн. Сангушків – архів кн. Заславських і частина родового архіву кн. Острозьких. Характеризуючи їх, він зазначав, що за своїм змістом ці архіви зосереджують, насамперед, документи на право власності, що дублюють акти державних архівів, копії і виписи з метрик, трибунальських, гродських та земських книг. Оскільки оригінали багатьох з них не збереглися, вони досить часто є унікальними документами, що несуть інформацію про той чи інший факт. Крім того, він відзначав цінність магнатських архівів для вивчення різних аспектів економічно-господарського та політичного життя суспільства протягом багатьох століть. О. Б. визначив особливості справочинства магнатських архівів, засади їхньої систематизації, формування і зберігання справ, розкрив систему літерного позначення фасцикул та окремих документів.

Ірина Ворончук (Київ)

БАРВІНСЬКИЙ Богдан Олександрович (псевд.: Т. Вінковський; крипт.: Б.Б.; 15.07.1880, Тернопіль – 08.02.1958, Львів, похований на Личаківському цвинтарі) – історик, бібліотекознавець, архівіст, археограф, журналіст, спеціаліст з допоміжних історичних дисциплін, доктор філософських наук.

Син відомого політичного діяча і вченого О. Барвінського. У 1888 р. родина Барвінських переселилася з Тернополя до Львова, де Богдан вчився у школі ім. Маркіяна Шашкевича, згодом в Академічній та польській гімназіях. Вступивши на філософський факультет Львівського університету, студіював історію України під керівництвом М. Грушевського (вважався

Верба І., Юркова О. Київська історична школа М. С. Грушевського: організаційно-технічні моменти // УІ. – 1996. – № 1–4. – С 268–284.
Юркова О. Дослідження О. І. Барановичем магнатського господарства Волині XVI–XVIII ст. на терені Науково-дослідної кафедри історії України в Києві (1924–1930) // Там само. – 1996. – № 1–4. – С. 128–131.

Архіви: ІР НБУВ, ф. X, № 1698, арк. 19; № 1861; № 1866, арк. 7–9, 12; № 1868, арк. 14; № 1882, арк. 1; № 2234, арк. 37; № 2782, арк. 2; № 12626, арк. 1; ЦДАВО України, ф. 1235, спр. 1056, арк. 39–42, 44.

Праці: Прешбурзький з’їзд в справі спадщини по Бабенбергах (причинок до історії Великого австрійського безкоролів’я) // ЗНТШ. – Т. 52. – Львів, 1903; Історичні причинки: розвідки, замітки, матеріали до історії України-Руси. – Т. 1–2. – Жовква; Львів, 1908–1909; Історичний розвій імени українсько-руського народу. – Львів, 1909; Pieczęcie książąt halicko-włodzimierskich

z pierwszej połowy XIV wieku // Wiadomości numizmatyczno-archeologiczne. – 1909. – № 6–7; Кілька документів і заміток до часів вел. князів Свидригайла і Жигмонта Кейстувовича // ЗНТШ. – Львів, 1913. – Т. 115; Гомер в Галицькій літописі // Там само. – Львів, 1914. – Т. 117, 118; Польська персоніфікація “України” з 1644 р. // Там само. – Львів, 1914. – Т. 121; Родинні літописи, їхнє історичне й культурно-побутове значення // Стара Україна. – Львів, 1924. – Ч. 1; Пом’яники усопших // Там само. – 1924. – Ч. 6.

Література: Грушевський М. До справи хронологічної зв’язи в Галицько-Волинській літописі, кілька заміток до статті Б. Барвінського // ЗНТШ. – Львів, 1903. – Т. 52; Дзьобан О. Богдан Барвінський – український історик, педагог, бібліотекар, архівіст, журналіст: (За архів. матеріалами) // Укр. періодика: історія і сучасність: Доп. та повідомл. V Всеукр. наук.-теорет. конф., 27–28 лист. 1998 р. – Львів, 1999. – С. 546–551.

Архіви: ВР ЛНБ ім. Стефаника НАН України, ф. 11 (особовий фонд); Держархів Львів. обл., ф. 26; ЦДАЛ України, ф. 130, 145, 146, 201, 309, 401, 402, 408, 711, 755; Наук. б-ка Львів. нац. ун-ту, архів б-ки, ф. 54, оп. 15, спр. 1–4.

його найкваліфікованішим учнем) й історію права під проводом О. Бальцера, став членом Академічної громади, наукового студентського гуртка, де очолював історичну секцію. У 1901–1902 рр. продовжував навчання у Віденському університеті (коштом Міністерства освіти та віросповідань), у 1907–1908 рр. – в Берлінському університеті (коштом дідача з Одещини К. Володковича). 1907 р. отримав докторат у Львівському університеті за працю “Жигмонт Кейстувович – великий князь литовський. 1432–1440”. Член НТШ з грудня 1902 р., дійсний член – з березня 1914 р.; брав участь у роботі Історико-філософської секції, де до 1918 р. виконував обов’язки секретаря, у 1924–1925 рр. – генерального секретаря НТШ й допомагав у роботі бібліотеки. Разом з батьком входив до складу Української Національної Ради ЗУНР (1918–1919). Викладав у Львові історію, географію та пропедевтику філософії в дівочих гімназіях сестер василіянок (1921–1923), “Рідної школи” (1923–1939). У 1921–1923 рр. виконував функції вченого секретаря та як професор викладав в Українському таємному університеті у Львові спеціальні історичні дисципліни та бібліотекознавство. Через це у 1923 р. був ув’язнений. Член-кореспондент Архівної ради у Відні, польського Геральдичного товариства у Львові та Нумізматичного товариства у Кракові.

Фахівець у галузі бібліотечної і архівної справи. Архівну працю розпочав ще студентом, коли одночасно працював на посаді апліканта Архіву гродських і земських актів у Львові (1901–1903, з перервою). Автор путівника “Крайовий архів гродських і земських актів у Львові” (Львів, 1917). Від 1908 р. – практикант, у 1913–1919 рр. – помічник бібліотекаря бібліотеки Львівського університету (був звільнений за відмову складання присяги на вірність Речі Посполитій). У 1918–1922 та 1942–1944 рр. – бібліотекар “Народного Дому” у Львові, у 1939–1942 рр. – директор бібліотеки Львівського державного університету. З 1944 по 1947 р. – завідувач відділу рукописів Львівської філії Бібліотеки АН УРСР (нині Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України). Б. Б. працював над дослідженням історії шляхти в Польщі, Австрії і Росії, розвитку освіти та історії духовенства в Україні. Автор першого галицького шкільного підручника з історії України (перше видання – 1911 р.). Готував до видання збірник документів “До історії греко-католицького сільського духовенства і сільських парафій в Галичині XVI–XVIII ст.”, до якого копіював документи з Архіву гродських і земських актів у Львові. Збирав документи з генеалогії роду Барвінських, історії с. Барвін. Підготував історично-генеалогічні монографії: “Рід Айхінгерів в Польщі й на Русі в XVI–XVIII ст.” (1928), “Рід Хмельницьких” (1930),

”Конашевичі в Перемиській землі в XV і XVI ст.” (1930) та ін. Публікувався в “Літературно-науковому віснику”, “Записках НТШ”, “Записках ЧСВВ”, журналі “Стара Україна”. Загалом бібліографія праць Б. Б. налічує понад 115 найменувань. У повоєнний час з-за цькування з боку владних структур не публікувався.

Галина Сварник (Львів)

БАРВІНСЬКИЙ Віктор Олександрович (09.11. (28. 10). 1885, с. Базаліївка Вовчанського пов. Харківської губ., нині Чугуївського р-ну Харківської обл. – бл. 1940 р., Тайшетлаг) – український історик, архівіст, історик права. Народився в сім’ї вчителя. Навчався в гімназії та на історико-філологічному факультеті Харківського університету, учень Д. Багалія. Після закінчення університету (1907) був залишений для підготовки до професорського звання. За дослідження “Крестьяне в Левобережной Украине в XVII–XVIII веках” В. Б. удостоєно золотої медалі (1909). Викладання в університеті поєднував з діяльністю в Харківському історико-філологічному товаристві, друкуючи свої праці в “Сборнике Историко-филологического общества”, “Журнале Министерства народного просвещения”, “Трудах ПГУАК”, “Записках НТШ”, журналі “Украина”, газеті “Южный край”. Опублікував низку статей історико-етнографічного характеру, біографічний нарис про основоположника української історико-юридичної науки Д. Міллера, археографічну працю “Генеральное следствие о маестностях Миргородского полка. 1729–1730 гг.” (Полтава, 1912) та ґрунтовні досліді з історії селянства і козацтва Лівобережної України. У радянський час продовжував педагогічну діяльність як викладач історії України в Харківському ІНО; з 1922 р. – дійсний член Науково-дослідної кафедри історії української культури ім. акад. Д. Багалія в Харкові, у 1922–1926 рр. керував її історичною секцією. Від 1926 р. був членом Комісії для виучування західноруського та українського права при ВУАН та співробітником Українського інституту матеріальної культури (до 1932). Одночасно у 1920–30-х рр. працював у керівних архівних органах: як завідувач відділом архівознавства архівної секції ВУКОПМІСу та ЦАУ (1921–1925), вчений архівіст та інспектор-інструктор ЦАУ УСРР. З 1929 р. – завідувач ЦАДА у Харкові, згодом старший науковий співробітник цього архіву. Учасник I Всеукраїнського з’їзду архівних робітників у Харкові (1926), де виступив з доповіддю “Облік та реєстрація ЄДАФУ”. Багато уваги у своїй науковій творчості приділяв розробці теоретичних та методичних питань архівної справи, був автором низки статей, рецензій, опублікованих у часописах “Архівна справа”,

51

Українські архівісти (XIX–XX ст.)

Барвінський Віктор

Праці: Дмитрий Петрович Миллер: (Биогр. очерк) // Вестн. ХИФО. – X., 1914. – Вып. 5. – С. 24–41; Короткий нарис історії архівної справи на Україні та діяльності Укрцентрархіва за 1924 р. // АС. – 1925. – Кн. 1. – С. 45–72; Українські архівні фонди в межах РСФРР // Там само. – 1925. – Кн. 1. – С. 34–44 (у співавт.); 1-й Всеукраїнський з’їзд архівних робітників у Харкові (8–13 травня 1926 р.) // Там само. – 1927. – Кн. 2–3. – С. 13–41; Свген Михайлович Иванов: (З нагоди 30-річчя наук.-архів. роботи) // Там само. – 1928. – № 5–6. – С. 10–17; До історії архівної справи в Гетьманщині за часів Розумовського // РА. – 1931. – № 2. – С. 28–33; Архівна справа у Польщі // Там само. – 1931. – Кн. 4–5. – С. 93–97; Всеукраїнський центральний архів стародавніх актів у Харкові (історія та короткий огляд фондів) // АРУ. – 1932. – № 6 (у співавт.)

Бібліографія: Біобібліографічний словник учених Харківського університету. Т. 2: Історики (1905–1920, 1933–2000). – X., 2001. – С. 29–31.

Література: Гузій І. В. Історія Чернігівщини у науковій спадщині В. О. Барвінського // Черніг. обл. наук. конф. з іст. краєзнавства. – Чернігів, 1985. – Ч. 1. – С. 87–88; Дело В. А. Барвинского: [1937 г.: Док. из архива СБУ по Харьк. обл.] // Історія і теорія іст. науки та

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Барвінський Євген

освіти: Харків історіогр.
зб. – Х., 1995. – Вип. 1.
– С. 111–118.

Архіви: ЦДАВО України,
ф. 166, оп. 12, спр. 348
(особова справа); ф. 14,
оп. 1-л, спр. 2, арк. 4;
спр. 11, арк. 1; спр. 20,
арк. 287, 288, 352.

Праці: Причинки до
історії зносин цісаря Ру-
дольфа II і папи Климен-
та VIII з козаками
в р. 1593–1594 // ЗНТШ.
– Львів, 1896. – Т. 10;
Набіг козаків на Очаків
1545 р. // Там само.
– Львів, 1897. – Т. 18;
Biblioteka Uniwersytecka
// Tydzień. – 1905. – Cz. 1;
Diaryusze sejmowe r. 1597:
Dodat. Akta sejmikowe
i inne odnoszące się do
tego sejmu (Scriptores
rerum Polonicarum,
XX). – Kraków, 1907;
Repertorium znajdujących
się w Bibliotece
Uniwersyteckiej we
Lwowie aktów zajęcia i
sprzedaży dóbr królewskich
i kościelnych. – Lwów,
1909; Katalog inkunabułów
Biblioteki Uniwersyteckiej
we Lwowie. – 1912;
Archiwum i zbiory mieiskie
// Gazeta Lwowska.

“Радянський архів”, “Архів Радянської України” та спів-
автором при написанні підручника “Архівознавство”
(Х., 1932). Зверхштатний професор Харківського уні-
верситету. У червні 1937 р. заарештований і за сфаль-
сифікованим звинуваченням (участь у антирадянській
націоналістичній організації) особливою трійкою уп-
равління НКВС по Харківській області засуджений до
10 років ув’язнення в таборах. Порушення законності
у справі В. Б. були настільки очевидними, що вона по-
чала переглядалася ще у 1940 р., але на той час вчено-
го вже не було серед живих. За довідкою ГУТАБ НКВС
СРСР, В. Б. за нез’ясованих обставин і дати загинув під
час відбування покарання у Тайшетлазі. За постановою
президії Харківського облсуду В. Б. посмертно реабілі-
тований 8 травня 1959 р.

Іван Бутич, Оксана Коваль (Київ)

БАРВІНСЬКИЙ Євген Іванович (03.01.1874,
с. Постолівка Тернопільського округу, Східна Галичи-
на, нині Густинського р-ну Тернопільської обл. – 16. 05.
1947, Краків, похований там же на Раковецькому цвин-
тарі) – історик, архівіст, бібліотекар, бібліограф, вида-
вець, д-р філософії.

Навчався у Станіславівській, згодом у Львівській
гімназіях. Восени 1891 р. вступив на правничий фа-
культет Львівського університету, згодом перевівся на
філософський факультет. У 1898 р. захистив дисерта-
цію “Planu wojny tureckiej za Zygmunta III”. У 1895–
1913 рр. працював у бібліотеці Львівського університе-
ту: вільнонайманий працівник, практикант, бібліотекар.
Спеціалізувався на роботі з архівними документами:
описував зібрання рукописів, архівний та рукописний
фонди, опрацював акти зайняття та продажу королів-
ських володінь, склав каталог інкунабулів бібліотеки. У
1913–1939 рр. – директор Державного архіву у Львові,
там же від осені 1939 р. до січня 1940 р. працював
старшим науковим співробітником, з 1941 р. до січня
1944 р. – хранителем фондів. Як керівник архіву, про-
водив політику, скеровану на збирання архівів державних
та самоурядових установ і організацій Галичини. За 25
років керування архівом збільшив його фонди у 10 разів.
До 1940 р. підготував путівник по архіву.

Від березня 1944 р. жив у Кракові, працював хра-
нителем фондів у Державному архіві м. Кракова. Член
НТШ у Львові (з 1893 р.), історичної комісії Поль-
ської Академії Мистецтв, Товариства “Badań Historii
Obrony Lwowa i Wojewódstw Południowo-wschodnich”
Слов’янського інституту в Празі. Брав участь в організа-
ційній роботі Польського історичного товариства і його
львівського відділення, у 1932–1947 рр. – заступник

голови Головної ради товариства, у 1926–1930 рр. – голова львівського відділення. Від 1923 р. – член кваліфікаційної комісії при Міністерстві віросповідань та релігії; від 1926 р. – Генеральний комісар Польщі. Співпрацював у часописі “Kwartalnik Historyczny”.

Активно займався архівною діяльністю в період міжвоєнного двадцятиліття. Здійснював інвентаризацію віденських архівних документів у 1919, 1920 та 1924 рр., опрацьовував і подавав зауваження до проекту польсько-австрійського архівного договору (1923–1930). Перебуваючи у Відні, описав архівні документи з історії Галичини: 1922 р. – виписки з архіву Надвірної палати у Відні, 1924 р. – інвентарний опис документів колишніх австрійських міністерств: внутрішніх справ (1849–1918), юстиції (1772–1918), залізниць. У 1928–1935 рр. перебував на посаді Генерального комісара Польщі для виконання умов архівного договору з Чехословаччиною щодо взаємного видання і розподілу документів Сілезького регіону.

Перебуваючи у відрядженні в Чехословаччині та Сілезії, склав опис архівних документів колишньої Цешинської економії. Впорядкував та описав фонди Державного архіву м. Львова: актів Крайової табулі, Галицького намісництва, Львівського апеляційного суду (1784–1909), Карного суду у Львові (1825–1891), фінансової прокуратури та ін.

Підготував доповідну записку Головному директору архівів Польщі про стан та потребу реорганізації Земського архіву у Львові (1933), довідку щодо архівної підготовки студентів історичного факультету Львівського університету. У 1936–1939 рр. працював над проектом видання архівного довідника “Przewodnik archiwalny”. В період нацистської окупації 1941–1943 рр. як хранитель фондів (кустош) Державного архіву у м. Львові впорядковував документи Крайової шкільної ради у Львові, Дирекції державних лісів, Дирекції та Команди державної поліції у Львові (1919–1939 рр.), Інспекторату праці, Воєводського управління з фінансово-аграрних справ.

Працював над історичною розвідкою “Історія організації австрійських установ Галичини”. Автор понад 100 наукових праць та статей. За заслуги в організації роботи Державного архіву у м. Львові та плідну наукову діяльність Є. Б. був відзначений Офіцерським Хрестом Ордена Відродження Польщі, за заслуги в розвитку польсько-чеських архівних відносин – Офіцерським Хрестом Ордена Білого Лева, за наукові праці з історії польсько-молдавських відносин – румунським орденом “Meritul Cultural” I ступеня.

Мирослава Дядюк (Львів)

53

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Барвінський Євген

– 1916; Pierwsze podziały administracyjne Galicji. – Lwów, 1935; Reformy Józefa II i jego następców i ich pozostałości archiwalne // Ziemia Czerwińska. – 1935. – T. I. – Z. 2.

Бібліографія: *Kamiński A. Eugeniusz Barwiński, historyk, bibliotekarz i archiwista // Archeion. – 1959. – T. 30.*

Література: [Рец. І. Крип'якевича на дослідження Є. Барвінського “Dyaryusze sejmowe z r. 1597” (Краків, 1907)] // Scriptores rerum polonicarum. – T. I. – Kraków, 1907; *Badecski K. Archiwum m. Lwowa // Archeion. – 1934. – T. 12. – S. 77–200; Kamiński A. Eugeniusz Barwiński historyk, bibliotekarz i archiwista // Archeion. – 1959. – T. 30. – S. 95–121; Słownik biograficzny archiwistów polskich. – Warszawa; Łódź, 1988. – T. 1. – S. 34–36.*

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. 776, 755; ф. 401, оп. 1, спр. 70, арк. 159–167; ф. 327, оп. 1, спр. 44, арк. 1–2; Архів Наук. б-ки Львів. нац. ун-ту, ф. 54, оп. 3–5; Держ. архів у м. Кракові (особовий фонд).

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Бачинський Анатолій

Праці: Путеводитель по Центральному государственному архиву Молдавской ССР // Вопросы архивоведения – 1960. – № 7. – С. 127–130 (у співавт.); Журнал болгарських архівістів “Известия на държавните архиви” // НІБ. – 1962. – № 2. – С. 68–73.

Література: Бачинский Анатолий Диомидович // Историки-слависты СССР: Библиогр. словарь-справочник. – М., 1980. – С. 46; Бачинский Анатолий Диомидович // Славчева Ц. Историческата българистика в чужбина: 1944–1980: Библиогр. справочник. – София, 1987. – С. 39–42; Бачинский Анатолий Диомидович // Славчева Ц. Историческата българистика в чужбина: 1980–1985:

БАЧИНСЬКИЙ Анатолій Діомидович (21. 05. 1933, Одеса – 08. 04. 1995, Одеса, Почесна алея Таїрівського цвинтаря) – історик, краєзнавець, архівіст, археограф. Народився у родині медиків. Навчався на економічному, а потім на історичному факультеті Одеського державного університету (1951–1957).

У 1957–1958 рр. працював науковим співробітником Одеського державного археологічного музею. 1958–1963 рр. – старший науковий співробітник Держархіву Одеської обл. З 1963 р. – викладач (з 1991 р. – професор) кафедри історії України Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова. Займався вивченням народної колонізації придунайських степів у XVIII – на початку XIX ст. (кандидатська дисертація), краєзнавством Одещини, історією Задунайської Січі, українських придунайських земель у XX ст., українсько-болгарських зв’язків. Автор понад 400 наукових і науково-популярних праць. Був членом Археографічної комісії НАН України (1987), дирекції Держархіву Одеської області (1987), правління Всеукраїнської спілки краєзнавців (1990), редколегії Одеського археологічного товариства (1972), членом президії і головою секції документальних пам’яток Одеської обласної організації Українського товариства охорони пам’яток історії і культури (1967), правління Одеської обласної організації Українського фонду культури (1992), організаційної ради музею “Степова Україна” (1992), головою Одеського товариства краєзнавців (1992), редактором неперіодичного наукового збірника “Історичне краєзнавство Одещини”.

Під час роботи в Держархіві Одеської області протягом 1959–1963 рр. був начальником відділу науково-довідкової літератури архіву, членом редколегії та упорядником путівника “Государственный архив Одесской области” (1961). Працюючи в фондах Держархіву, А. Б. активно публікував матеріали своїх досліджень, робив огляди архівних джерел з різноманітних проблем краєзнавства, в тому числі про зв’язок з Одесою та Одещиною М. Кутузова, П. Багратіона, І. Вазова, В. Хвойки, М. Павлика, Б. Житкова, С. Петрова та ін. Публікувався у виданнях: “Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР”, “Записки Одесского археологического общества”, “Исторически преглед” (Софія), “Славянский архив”, “Славянское источниковедение”, “Історичні джерела та їх використання”, “Український археографічний щорічник”, журналах: “Архіви України”, “Исторический архив”, “Радянське літературознавство”, “Пам’ятники України”, газетах: “Чорноморські новини”, “Знамя коммунизма” (“Юг”). Був упорядником та членом редколегії збірок документів: “Борьба трудящихся украинских придунайских земель за социальное и национальное освобождение” (1957), “Советский при-

дунайський край: 1940–1945” (1968), “Одесская область в Великой Отечественной войне: 1941–1945” (1970), “Советское Дунайское пароходство: 1944–1969” (1970), “В братской семье: Документы и материалы о борьбе трудящихся украинских придунайских земель за восстановление и дальнейшее развитие народного хозяйства: 1946–1953” (1977), “Революционное движение в придунайском крае: 1900–1917” (1973), “Под солнцем дружбы и братства: Экономическое и социальное развитие советского придунайского края: 1954–1967” (1979), “Дорогой созидания: Социалистическое строительство на Одешине: 1921–1941” (1981), “Дружба, сотрудничество и братская взаимопомощь: Трудящиеся Одесской области в социально-экономическом и культурном сотрудничестве народов СССР: 1917–1918” (1985), “Последние письма с фронта” (1991 – Т. 1–2).

А. Б. нагороджений болгарським орденом “Кирила і Методія” II ступеня (1969), йому присвоєні звання “Почесний член Українського товариства охорони пам’яток історії і культури” (1991) та “Заслужений працівник культури України” (1993).

Вадим Хмарський (Одеса)

БЕЛЕВИЧ Світлана Олексіївна (25. 03. 1941, Москва) – історик-архівіст. З родини службовців, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1966). Працювала у військовій частині, дитячому садку.

З 1966 р. по 1968 рр. С. Б. – співробітник Центрального держархіву РРФСР (Москва): зберігач фондів, згодом молодший науковий співробітник.

З 1980 р. – в ЦДАМЛМ України: старший науковий співробітник, провідний архівіст у відділі комплектування, відомчих архівів і діловодства.

Упорядкувала документи редакцій журналів “Новини кіноекрану”, “Всесвіт”, “Вітчизна”, “Український театр”, “Заклик”, театрив-студій “Театральний клуб” і “Діалоги”. Підготувала методичні посібники: “Организация работы группы ведомственных архивов, комплектования и экспертизы ценности документов (за счет спецсредств)” (1983); “Методические рекомендации по научно-технической обработке документов литературно-художественных издательств “Радянський письменник” і “Дніпро” (1984); “Методические рекомендации по научно-технической обработке документов Киевской ордена Трудового Красного Знамени киностудии научно-популярных фильмов” (1987); “Методичні рекомендації з науково-технічного впорядкування документів Спілки кінематографістів України та її організацій” (1996).

Брала участь у розробленні наукових тем: “Джерела комплектування державних архівів України докумен-

Библиогр. справочник. – София, 1987. – С. 19–20; Бачинський Анатолій Діомидович / Одес. держ. ун-т ім. І. І. Мечнікова, Наук. б-ка; Упоряд. Л. В. Новікова; Ред. С. М. Кириченко; Авт. вступ. ст. В. М. Хмарський. – О., 1994. – 101 с.

Архіви: Особова справа у відділі кадрів Одеського національного університету ім. І. І. Мечникова.

тами установ і організацій літератури”, “Джерела комплектування державних архівів України документами установ і організацій кіно”, “Джерела комплектування державних архівів України документами установ і організацій Спілки художників України”, “Джерела комплектування державних архівів документами установ і організацій Спілки дизайнерів України” – відповідно до програми дослідження теми 1.4.3. “Уточнення джерел комплектування державних архівів України документами установ, організацій профілю літератури і мистецтва” (1992–1994).

С. Б. розробила “Примерную номенклатуру дел областных организаций Союза писателей Украины”. Підготувала статті до “Путівника по ЦДАМЛМ України” про установи і організації (видавництва, кіностудії, творчі спілки, редакції журналів тощо).

З 1983 р. С. Б. здійснює організаційно-методичне керівництво та контроль за роботою відомчих архівів і організацією діловодства установ та організацій профілю комплектування ЦДАМЛМ України.

Ветеран праці.

Віра Вервес (Київ)

БЕЛОБОРОДОВА Олександра Полікарпівна (18.03.1918, м. Аральск Актюбінської обл., Росія – 13.03.1997, м. Ізмаїл Одеської обл.) – архівіст. З родини робітників, росіянка. Закінчила два курси педучилища у м. Самарканді.

З червня 1940 р. по листопад 1946 р. працювала на посаді інспектора архівного відділу УМВС по Ізмаїльській області. В листопаді 1946 р. була призначена в Держархів Ізмаїльської області на посаду начальника відділу таємних фондів. З 1949 р. працювала на посаді директора цього архіву. 1954 р. у зв'язку з ліквідацією Ізмаїльської області була переведена на посаду старшого наукового співробітника філіалу Держархіву Одеської області. Упродовж 1968–1982 рр. – директор філіалу Держархіву Одеської області.

Вагомим був внесок О. Б. у розбудову архівної справи на Ізмаїльщині. З перших років заснування архіву займалася комплектуванням його фондів документами, удосконаленням описів, тематичним розробленням фондів, науково-видавничою діяльністю. За її безпосередньою участю було підготовлено путівник “Філіал Одеського областного архива в г. Измаиле” (1966), збірники документів і матеріалів: “Борьба трудящихся украинских придунайских земель за социальное и национальное освобождение: 1918–1940” (1967), “Советский придунайский край: 1940–1945” (1968), “Советское дунайское пароходство: 1944–1969” (1970), “Революционное движение в придунайском крае: 1900–1917” (1973).

Брала участь у написанні нарису “Архівне будівництво на території Ізмаїльської області”.

Обіймаючи посаду старшого наукового співробітника, займалась упорядкуванням фондів міських та районних виконкомів, Ізмаїльського облстату, Представника у справах колгоспів по Ізмаїльській області та ін.

Нагороджена медалями “За доблесну працю в роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.”, “Ветеран праці” та “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, почесною грамотою Архівного управління при Раді Міністрів УРСР, значком “Відмінник архівної справи”.

Віра Токіой (Ізмаїл)

БЕНДАС Михайло Михайлович (04. 04. 1911, м. Мукачеве – 16. 05. 1977, м. Мукачеве) – історик-архівіст. З багатодітної родини греко-католицького священника. 1930 р. закінчив Ужгородську державну гімназію і вступив до військового училища в м. Пардубіце (ЧСР). 1933 р. був направлений до 10-го драгунського полку в м. Берегово. До вересня 1933 р. проходив військову службу, а після звільнення в запас вступив до духовної академії в м. Пряшів (Словаччина), яку закінчив 1937 р. З 1937 р. по 1941 р. працював вчителем закону божого у початкових школах м. Виноградова. Водночас виконував обов’язки бібліотекаря міської бібліотеки. 1940 р. М. Б. було призначено священником в с. Станово Мукачівського р-ну, де він пропрацював до кінця 1944 р. Саме в цей час він виявив себе як перекладач, а незабаром і як автор науково-публіцистичної статті “Русин или рутен? или народ без имени”. Після визволення Закарпаття Радянською армією в січні 1945 р. М. Б. було призначено завідувачем Мукачівської міської бібліотеки, а з 1946 р. – завідувачем іноземного відділу цієї ж бібліотеки. За час роботи в бібліотеці зумів зберегти її основні книжкові фонди і почати обслуговування населення міста.

Згодом М. Б., як колишнього священника, було звільнено з роботи. У 1948–1950 рр. він займався впорядкуванням фондів бібліотеки Мукачівського монастиря; 1950–1953 рр. – працював секретарем управління Мукачівської православної єпархії; 1954–1960 рр. – правослашний священник у с. Скотарському Воловецького р-ну та с. Ключарки Мукачівського р-ну, в м. Рахові. 26 червня 1960 р. в с. Скотарське прямо після богослужіння перед прихожанами відмовився від церковного сану і назавжди залишив посаду священника.

У липні 1960 р., за рекомендацією відділу пропаганди та агітації Мукачівського міськкому КПУ, М. Б. було направлено на роботу до Мукачівського філіалу Держархіву Закарпатської області на посаду старшого

57

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Бендас Михайло

Архіви: Відділ Держархіву Одеської обл. у м. Ізмаїлі, особова справа.

архіваріуса, а в лютому 1961 р. призначено завідувачем реставраційної майстерні. На цій посаді М. Б. працював до серпня 1962 р. З 1 серпня 1962 р. по 3 червня 1968 р. завідував бібліотекою Інституту охорони матері і дитини, водночас виконуючи обов'язки архіваріуса у відділі охорони Мукачівського міськвідділу міліції. З 2 квітня 1973 р. зарахований до архіву на посаду архіваріуса.

Працюючи в філіалі Держархіву Закарпатської області недовгий час, М. Б. залишив помітний слід в архівістиці краю. Володіючи іноземними мовами, брав участь в упорядкуванні та удосконаленні найважливіших фондів дорадянського періоду, укомплектованих документами латинською, староугорською, старочеською, єврейською мовами, зокрема, фондів апарату міського управління м. Мукачева (1376–1944), колекції королівських грамот, Директоріуму І Національної ради м. Мукачева, Магістрату м. Мукачева, Мукачівської державної тютюнової фабрики австро-угорського періоду та ін. Також брав участь у створенні НДА, зробив каталог документів дорадянських фондів, уклав до них географічний покажчик. Ним було повністю заінвентаризовано і закаталогізовано бібліотечний фонд філіалу (понад 9000 книг). Працюючи архіваріусом, виконував обов'язки завідувача бібліотеки філіалу, а деякий час і завідувача читального залу.

Як аматор-краєзнавець збирав літературу з історії Закарпаття, населених пунктів краю, розвитку культури, мистецтва тощо. Зібрав велику колекцію краєзнавчої літератури про Закарпаття латинською, угорською, чеською, німецькою, українською, російською та іншими мовами, включаючи і періодичні видання. Частина цієї літератури закупив Мукачівський філіал Держархіву Закарпатської області 1965 р. (на суму 249 крб.), а значну частину, включаючи близько 300 книг та 829 справ документів і вирізок із періодичних видань, М. Б. подарував філіалу під час виявлення та каталогізації документів для багатотомного видання “Історія міст і сіл Української РСР: Закарпатська область” (1965–1968).

М. Б. один на все Закарпаття зумів зберегти повний комплект газети “Карпатська правда” за роки окупації, яку видавала підпільна комуністична партія Закарпатської України, мабуть завдяки тому, що він був священником і в роки війни йому не загрожував жандармський обшук.

Після його смерті в Мукачівському відділі Держархіву Закарпатської області деякий час зберігалися зібрані ним документальні матеріали з історії Закарпаття (XVIII–XX ст.), які незабаром увійшли до складу архівної колекції.

*Марія Делеган, Михайло Делеган (Ужгород),
Сергій Вискварко (Мукачево)*

Література: Сухан Ю.
// Закарпатська правда.
– 1960. – 3 лип.

Архіви: Філіал Держархіву Закарпатської обл. в м. Мукачеві, ф. Р-1947, оп. 3, спр. 52, 102.

БЕРЕЗОВСЬКИЙ Олександр Олександрович (20. 08. 1919, с. Яланець Бершадського пов. Вінницької губ.) – історик, архівіст. Із селянської родини, українець. Закінчив історичний факультет Чернівецького педагогічного інституту (1950). Трудову діяльність розпочав 1934 р. в с. Яланець санітаром амбулаторії Червоного Хреста. У 1935–1939 рр. працював у м. Дніпродзержинську теслярем тресту “Дзержинбуд”, фрезерувальником механічного цеху металургійного заводу ім. Ф. Дзержинського.

З 1939 р. по 1945 р. проходив службу у ВМФ, був командиром відділення радистів, шифрувальником на кораблях Дунайської флотилії, в Керченській та Севастопольській військово-морських базах, у штабі охорони водного району м. Варна (Болгарія).

Впродовж 1946–1953 рр. працював в апараті Чернівецького обкому КПУ. У 1954–1961 рр. – завідувач особового сектору Черкаського обкому КПУ. З грудня 1961 р. по січень 1972 р. – завідувач відділу соціального забезпечення Черкаського облвиконкому.

З лютого 1973 р. по липень 1981 р. О. Б. працював у партархіві Черкаського обкому КПУ. За вісім років роботи на посаді наукового співробітника він значно розширив можливості використання архівних документів, працюючи над удосконаленням НДА архіву. Найважливішою роботою О. Б. була підготовка двох видань книги “Герої-визволителі Черкащини” (1975, 1980). Він провів основну пошукову роботу в архіві Міністерства оборони СРСР, Центральному військово-морському архіві, інших архівах, протягом багатьох років листувався з родичами, однополчанами героїв, написав три нариси до книги. Йому вдалося відшукати фотографії майже усіх героїв. В результаті цієї роботи в партархіві були сформовані окремі справи на кожного Героя Радянського Союзу – визволителя Черкащини.

О. Б. брав участь у підготовці збірників документів: “Трудаці Черкащини в період підготовки і проведення Великої Жовтневої соціалістичної революції”, “Розвиток соціалістичного сільського господарства Черкащини”. Автор 34 статей, опублікованих в республіканських та обласних газетах, багатьох радіопередач. Ним була проведена велика робота з удосконалення систематичного каталогу партархіву та персональної картотеки.

О. Б. неодноразово обирався депутатом обласної Ради, членом Президії обкому профспілки працівників державних установ, активно працював у товаристві “Знання”.

Нагороджений орденом Трудового Червоного Прапора (1971), медаллю “За трудову доблесть” (1967), Почесними грамотами Міністерства соціального забезпечення УРСР, Черкаського облвиконкому. Учасник Ве-

Архіви: Держархів Черкаської обл., ф. Р-5549 “Особовий архів О. Б. Березовського (1939–1995)”; П-4619. Особова справа.

ликої Вітчизняної війни. Нагороджений орденами Вітчизняної війни I ступеня, Червоної Зірки, медалями, “За оборону Одеси” і “За оборону Кавказу”.

Микола Белік (Черкаси)

БЄЛІК Микола Зіновійович (10. 10. 1959, с. Салькове Гайворонського р-ну Кіровоградської обл.) – історик, архівіст. З робітників, українець. Закінчив історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1981).

Архівну діяльність розпочав з жовтня 1981 р. на посаді архівіста I категорії відділу комплектування та діловодства (за рахунок спецкоштів) Держархіву Черкаської області. З березня 1985 р. по листопад 1988 р. – старший інспектор Архівного відділу Черкаського облвиконкому, з 22 листопада 1988 р. – заступник директора Держархіву Черкаської області.

М. Б. зробив вагомий внесок у розвиток архівної справи в області. Працюючи у госпрозрахунковому відділі, займався експертизою цінності документів провідних обласних установ, організацій та підприємств, їх науково-технічним опрацюванням. За час його роботи старшим інспектором та заступником директора архіву значно поліпшилась матеріально-технічна база райміськархівів, покращились виробничі показники як архівів, так і їх госпрозрахункових груп. Ним опрацьовані колекції документів: “Толод на Черкащині у 1932–1933, 1946–1947 рр.”, “Участь радянських військовослужбовців – уродженців, жителів Черкащини у військових діях за межами СРСР після Другої світової війни”, “Спогади про репресії 1930-х – початку 1950-х років на території Черкащини”, фонди особового походження “Храбан Григорій Юхимович – краєзнавець”, “Городинець Іван Сергійович – заслужений учитель України, краєзнавець”; проведена експертиза цінності та описування листів, що надійшли до обласної редакції газети “Черкаська правда”. Займався питаннями оптимізації приймання на державне зберігання статистичної документації. Брав участь у розробленні рекомендацій Головного архівного управління з відповідних тем. За участю М. Б. були організаційно і методично вирішені питання повидового вибіркового приймання документів на державне зберігання.

М. Б. є автором численних методичних розробок з важливих питань архівної справи, примірних номенклатур справ, інструкцій з діловодства, співупорядником доповнення до путівника “Державний архів Черкаської області” (1999), співавтором історико-документального нарису “Архіви – скарбниця історії” (1999). З 1980-х рр. бере участь у роботі заочних курсів підвищення кваліфі-

кації завідувачів районних та міських архівних установ, працівників архівних підрозділів та діловодних служб установ, організацій, підприємств. Проводить заняття, організовані Центром підвищення кваліфікації державних службовців при облдержадміністрації, з питань архівної справи та діловодства.

У 1980-ті рр. призначався головою дільничної виборчої комісії по виборах народних депутатів, обирався головою профкому архіву.

За багаторічну сумлінну працю нагороджений нагрудним знаком “Відмінник архівної справи СРСР” (1988), Почесною Грамотою обласної державної адміністрації, грамотами Архівного відділу облвиконкому, його ім’я заносилося на Дошку пошани держархіву (1998).

Світлана Кононенко (Черкаси)

БЄЛІКОВА Олександра Дем’янівна (19. 10. 1919, Сімферополь – 12. 01. 1989, Сімферополь) – історик-архівіст, археограф, організатор архівної справи в Криму. Росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут. Працювала науковим співробітником Хабаровського крайового архіву (1941–1942), завідувачем відділу (1942–1944).

З грудня 1944 р. по грудень 1954 р. обіймала посаду директора Держархіву Кримської області; з 1954 р. по 1975 р. працювала завідувачем архівного відділу Крим-облвиконкому.

Головний напрямок діяльності О. Б. – організація роботи Держархіву Кримської області, керівництво, контроль за діяльністю державних архівних установ Криму, організація роботи по розробленню фондів архіву після реевакуації з м. Тюмені у повоєнні роки, ідентифікація фондів та справ, загублених у роки Другої світової війни, організація роботи з передавання на державне зберігання документів за період до 1941 р. та період окупації Криму (1941–1944).

О. Б. була укладачем збірника документів: “Борьба за Советскую власть в Крыму: Март 1917–1918” (1957. – Т. 1, 1961. – Т. 2), путівника “Крымский областной государственный архив” (1961). Опублікувала велику кількість статей в науково-інформаційному бюлетені Архівного управління УРСР, присвячених проблемам архівного будівництва в Криму, питанням розроблення окремих фондів.

До 1974 р. О. Б. очолювала секцію документальних пам’яток Українського товариства охорони пам’яток історії та культури Криму. Нагороджена медалями: “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”.

Людмила Гурбова (Сімферополь)

Архіви: Держархів Черкаської обл., ф. Р-4319, Р-5624, Р-5664, Р-5666, Р-5667; особова справа.

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415; ф. Р-2638.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Бібіков Дмитро

Література: *Левіц-кий О. И.* Пятидесятилетие Киевской комиссии для разбора древних актов. 1843–1893. – К., 1893; Университетские известия. – 1901. – № 12; Русский биографический словарь. – СПб., 1908. – С. 23–26; Энциклопедический словарь Брокгауза и Ефрона. – Т. 2. – М., 1992. – С. 217–218; *Журба О. І.* Київська археографічна комісія. 1843–1921: Нарис історії і діяльності. – К., 1993; *Шандра В.* Административная деятельность Д. Г. Бибикова и М. В. Юзефовича по развитию архивного дела на Украине // Международная науч. конф. “История и архивисты”. – М., 1997. – С. 157–159.

Архіви: ІР НБУВ, III, № 8957 (частина фамільного архіву Бібікових зберігається у ІР НБУВ); ЦДІАК України, ф. 442, оп. 152, спр. 232; Держархів м. Києва, ф. 16, оп. 389, спр. 391; Російський держ. іст. музей (Москва), ф. 278, 52 справи за 1774–1866 рр. (фамільний).

БІБІКОВ Дмитро Гаврилович (21. 09. [1792] – 21. 02. 1870, похований у Петербурзі на цвинтарі Олександр-Невської лаври) – російський державний діяч.

Народився в сім'ї генерал-майора, учасника Вітчизняної війни 1812 р. Освіта домашня. Генерал-ад'ютант, генерал від інфантерії. Обіймав посади київського військового, подільського і волинського генерал-губернатора (29. 12. 1837 р. – 30. 08. 1852 р.), міністра внутрішніх справ Росії (1852–1855). Член Державної ради. Ініціатор заходів зросійщення зполонізованої Правобережної України, серед яких чільне місце належить створенню Тимчасової комісії для розгляду давніх актів (1843) та Київського центрального архіву давніх актів (1852). Ідею заснування історичного наукового товариства на зразок Московського чи Одеського, висловлену київськими шанувальниками старожитностей, перевів у політичну площину, надавши Комісії статусу державної установи при Канцелярії київського генерал-губернатора. Домігшись урядового дозволу на заснування Комісії 31 травня 1843 р., протягом червня-грудня вжив адміністративних заходів: організував фахові археографічні експедиції до архівів присутствених місць, церков та монастирів, приватних зібрань; залучав до збирання давніх документів місцевих чиновників. Після офіційного заснування Комісії 8 грудня 1843 р. протягом перших трьох років фактично керував її діяльністю: давав розпорядження про сприяння членам Комісії у пошуках архівів, їх описанні та доставленню до Києва, направляв чиновників особливих доручень своєї Канцелярії проводити обстеження архівів, для чого було розроблено спеціальну інструкцію, на які давні папери слід звертати особливу увагу, як їх брати в тимчасове користування з приватних магнатських архівів. Ним було видано кілька циркулярів (1844, 1845) повітовим предводителям дворянства про значимість актових книг. Згідно з доповідними записками Д. Б. відбулася передача з архіву Чернігівського губернського правління в Київ Румянцевського архіву, з Синоду – архіву колишніх уніатських митрополитів. Сприяв видавничій діяльності Комісії: надавав у її розпорядження досвідчених чиновників-перекладачів, сприяв облаштуванню друкарні для видання “Памятников” АЮЗР, прискорював отримання цензурного дозволу на вихід у світ видань Комісії та брав участь у їх розповсюдженні.

Майже десятирічна діяльність Комісії переконала Д. Б. у необхідності мати власне архівосховище. За його поданнями Микола I дав іменний указ Сенату 2 квітня 1852 р. про заснування Київського ЦАДА. Д. Б., як адміністратор, сприяв зведенню актових книг з архівів повітових судів, ратуш і магістратів спершу до Канцелярії генерал-губернатора, а потім до приміщення Уні-

верситету Св. Володимира у Києві. Актові книги, перебуваючи на державному зберіганні, були захищені від фальшування при переведенні шляхти в дворянський стан, а також стали доступнішими для наукового археографічного опрацювання.

Як міністр внутрішніх справ Д. Б. забезпечував стабільне фінансування діяльності комісії та архіву.

Адміністративні заходи Д. Б., спрямовані на забезпечення збереженості архівних джерел, сприяли їх науковому опрацюванню, проте не були позбавлені політичної заангажованості, яка полягала в перевазі актового матеріалу “по-руськи писаном”, тенденційному відборі документів до видання і втручання в тематику формування АЮЗР.

1902 р. книгозбірня Д. Б. (14 тис.) була передана його дочкою, графинею З. Д. Кассіні, до бібліотеки Університету Св. Володимира у Києві.

Валентина Шандра (Київ)

БІДНОВ Василь Олексійович (псевд. В. Поперешній, В. Степовий, В. Широчанський, криптонім К., 02. 01. 1874, м-ко Широке Херсонського пов. і губ. – 01. 04. 1935, Варшава) – історик, педагог, архівознавець, публіцист, редактор, політичний та громадський діяч.

Член церковно-історичного і археологічного товариства при Київській духовній академії, Полтавського церковного історико-філологічного комітету, катеринославських – ученої архівної комісії, товариства “Просвіта”; почесний член музею ім. О. М. Поля, член НТШ, УНТ у Києві, голова Українського педагогічного товариства та Українського православного Кирило-Мефодіївського братства в Кам’янці-Подільському (1919–1920), належав до Товариства українських поступовців, УПСФ, член Української Центральної Ради (1917–1918), депутат Ради Республіки (1921), засновник і ректор першого в еміграції Українського народного університету в Ланьцуті (1921), фундатор українського історико-філологічного товариства у Празі (1923) і його перший науковий секретар (1923–1929), фундатор і член управи Музею визвольної боротьби України.

Народився в селянській сім’ї. Початкову освіту отримав в однорічній Широчанській школі та Херсонському духовному училищі (1885–1889). 1889–1896 рр. продовжив навчання в Одеській духовній семінарії, з 1896 р. – Київській духовній академії, де вступив до наукового гуртка “Семінарська громада”. Під керівництвом О. Я. Кониського залучився до співпраці в бібліографічному відділі “Записок НТШ” у Львові, в яких опублікував одну з перших своїх рецензій на працю Г. Я. Кипріяновича “Исторический очерк православия

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Біднов Василь

Праці: Краткие сведения об архиве Самарского Пустынно-Николаевского монастыря: Доклад, прочит. на XIII Археол. съезде // Тр. XIII Археологического съезда. – Екатеринбург, 1905; Письмо генерального обозного Семена Васильевича Кочубея к митрополиту Киевскому // КС. – 1906. – Т. 92, № 3–4; Письмо полтавского полковника Андрея Горленка к киевскому митрополиту Тимофею Щербицкому // Там само; Сведения об архиве Екатеринославской духовной консистории. (Документы XVIII в.) // Летопись ЕГУАК. – 1908. – Вып. 4. – С. 315–335; Краткие сведения об архиве Самарского Пустынно-Николаевского монастыря // Там само. – С. 337–356; Материалы для истории церковного устройства на Запорожье: Из архива Екатеринославской духовной консистории // Там само. – С. 31–129; Материалы для истории колонизации бывших запорожских владений // Там само. – 1913. – Вып. 9. – С. 168–215; До історії Задунайської Січі (Документи 1778–1780 рр.) // Україна. – К., 1914; – Т. 2.

Література: Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии. – Екатеринбург, 1915. – Вып. 10. – С. 28–32, 35–37, 40, 43, 45, 47–49, 51;

католичества и униї в Белоруссии и Литве с древнейшего до настоящего времени” (1900. – Т. 33). З 1902 р., після закінчення зі ступенем кандидата богослов'я КДА призначається викладачем історії Астраханської духовної семінарії. 1903 р. переводиться помічником інспектора та викладачем історії, філософії, гомілетики та інших курсів Катеринославської духовної семінарії. Захоплення минувщиною привело його до щойно створеної ученої архівної комісії.

1909 р. Рада КДА, на підставі поданої дисертації на тему “Православна церква в Польщі і Литві”, (за “Volumina legum”) присвоїла В. Б. ступінь магістра богослов'я.

В. Б. – дійсний член Київського археологічного інституту (1917). Пропагував серед науковців першочерговість евристичної праці, докладного дослідження регіональних документів, пам'яток, видрукуваних у губернських та єпархіальних “Відомостях”, виданнях архівних комісій, церковно-археологічних комітетів тощо. Про місце, яке він посідав в ієрархії Катеринославської УАК, свідчить не лише кількість опублікованих в її “Летописях” праць – 32, а й ті завдання, які надавалися йому окремими постановами наукового об'єднання. 1906 р. В. Б. обирався управителем (секретарем) комісії із обов'язками не лише ведення протоколів засідань комісії, укладання звітів про її діяльність, а й підготування до друку (разом з А. С. Синявським), тобто редагування матеріалів випусків “Летописи”. Обов'язки секретаря В. Б. виконував на громадських засадах, при значному педагогічному навантаженні в духовній семінарії та науково-дослідній праці. За три роки секретарювання, крім основного доручення, постановами комісії В. Б. доручалося, зокрема, розгляд рукопису М. В. Симонова “Записки лікаря” з метою збору матеріалів із історії військових поселень Новоросійського краю; підготував до друку в IV випуску “Летописи” власні розвідки: “Матеріали для історії церковного устрою на Запоріжжі”, “Переселення архієрейської кафедри із Новомиргорода в Катеринослав” (сторінка з минулого Катеринославської єпархії), в V випуску – “Пам'яті архієпископа Гавріїла Розанова”. В цей час комісія значно збагатила свою колекцію рукописів, стародруків та музейних експонатів, провела насичені засідання, на яких зачитувалися і обговорювалися наукові доповіді, реферати, повідомлення. Аналіз “Збірника постанов Катеринославської губернської ученої архівної комісії за 1-е десятиліття її існування”, зроблений А. С. Синявським у 10-й кн. “Летописи”, засвідчує другий після лідера (38) рейтинг посилянь в них на В. Б. – 25. В. Б. відіграв значну роль і в підготовці та проведенні XIII археологічного з'їзду, який відбувся в Катеринославі 1905 р. Саме його, поруч

із А. С. Синявським та В. І. Пічетою, було обрано делегатом форуму, доручено підготувати від імені комісії вітання конгресу, виступити з доповідями та включено до комісії з підготовки спеціального випуску “Летописи”, присвяченого цій події.

В. Б. за дорученням комісії ґрунтовно дослідив архіви Катеринославської духовної консисторії та Самарського Пустинно-Миколаївського монастиря – одного з найстаріших козацьких монастирів України; про результати роботи двома виступами доповів з’їзду. Доповіді були схвально оцінені делегатами. На їх підставі з’їзд прийняв ухвалу, де високо оцінено значення дослідження архівів духовних консисторій для вітчизняної історії, та звернувся до Синоду з клопотанням про полегшення умов доступу до них дослідникам, а також порушив питання про необхідність реформування архівної справи в Російській імперії. В. Б. брав участь у роботі XV археологічного з’їзду, що відбувся 1911 р. у Новгороді.

Особливу увагу В. Б. приділяв виявленню, описанню, збереженню, дослідженню та використанню архівних документів. Завдяки йому розшукано і залучено до наукового обігу значну кількість цінних писемних джерел з історії та культури України XVIII–XIX ст., в першу чергу – з історії церкви та запорізького козацтва. Він брав участь в організації оглядів й складанні описів церковної старовини в повітових містах Катеринославщини, допомагав різним закладам у збиранні документів і пам’яток, сприяв формуванню архівних фондів Катеринославського музею ім. О. М. Поля. Завдяки інтенсивній пошуковій роботі було опубліковано значну кількість писемних джерел, які дійшли до нашого часу. Це, насамперед, підбірки: “Документы, относящиеся к истории Екатеринославской духовной семинарии”, “Материалы для истории колонизации бывших запорожских владений”, “Сведения об архиве Екатеринославской духовной консистории. Документы XVIII в.”. Окрім того, вчений розшукав та опублікував велику кількість архівних документів щодо історії церкви краю. Зокрема, “Определение” архієпископа Платона (Любарського) касательно порядка замещения приходских должностей”, “О построении в с. Анновка деревенской церкви графом А. Безбородко”, “Краткое историческое известие о Славенской епархии, ныне именуемой Екатериненскою, ее архиереях и семинарии. Примечания автора “Известия”. Значну увагу В. Б. приділив публікації ордерів та розпоряджень Г. О. Потьомкіна: “Распоряжение князя Г. А. Потемкина-Таврического относительно раздачи земель” і “Предложения князя Г. А. Потемкина-Таврического Екатеринославской казенной палате (1788 г.)”, здійснив публікацію комплексу документів Січового архіву, знайдених у Катеринославському губернському

Прокопович В. Пам’яті В. О. Біднова // Тризуб. – 1935. – Ч. 30–31. – С. 2–6; *Дорошенко Д.* Життя і громадська діяльність проф. В. О. Біднова // Пам’яті професора Василя Біднова: Засідання укр. іст.-філол. т-ва в Празі дня 30 квіт. 1935 р. – Прага, 1936. – С. 29–31; *Мицик Ю. А.* Д. І. Яворницький і В. О. Біднов // Вчений-подвижник. – Д., 1991. – С. 19–22; *Ульяновський В. І.* В. О. Біднов // УІЖ. – 1992. – № 10–11. – С. 80–94; *Чабан М.* Похований у Варшаві // Чабан М. Вічний хрест на грудях землі. – Д., 1993. – С. 65–75; *Ульяновська С., Ульяновський В.* Автори української культури (В. Біднов) // Українська культура: Лекції за редакцією Дмитра Антоновича. – К., 1993. – С. 514–626; *Абросимова С. В.* Людина духу та вищих небуденних вимог (Життя і творчість Василя Біднова) // Монастир. острів. – 1994. – Ч. 2. – С. 124–136; *Вона ж.* Наукові розвідки Василя Біднова // Козацтво. – 1996. – № 1. – С. 31–33; *Саламаха І. В.* Громадсько-політична та наукова діяльність В. О. Біднова (кінець XIX ст. – 1935 р.): Авореф. дис. ... канд. іст. наук. – Запоріжжя, 1998. – 16 с.; *Ульяновський В.* Василь Біднов // Історіогр. дослідження в Україні. – К., 2003. – Вип. 12. – С. 303–340.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Білаш Людмила

Архіви: ЦДАВО України, ф. 1072, оп. 2, спр. 63; ф. 4465, оп. 1, спр. 394–400; ЦДАЛ України, ф. 309, оп. 1, спр. 1092; Дніпропетровський іст. музей ім. Д. Яворницького, КП-38720 / арх.-732, КП-38719 / арх.-731, КП-38718 / арх.-730, КП-38717 / арх.-729, КП-38715 / арх.-727; Кам'янець-Подільський міськдержархів, ф. Р-582, оп. 2, спр. 135; оп. 1, спр. 10.

Архіви: Держархів Кіровоградської обл., особова справа.

правлінні. Велика увага приділялась виявленню і публікації джерел, таких як “Автобіографія протоієрея Карпа Павловського”, “Путевые заметки ректора Екатеринославской духовной семинарии, архимандрита Иакова Вечеркова, впоследствии епископа Саратовского, архиепископа Нижегородского”, “Из переписки Дюка де-Ришелье с архиепископом Иовом (Потемкиным)” та ін. В. Б. підготував до друку також листи О. Мартіана Григоровича-Молодшого, щоденник Родзянка, відомості про Калнишевського, останнього кошового Війська Запорізького. Відомо, що він підготував також до друку велику збірку (15 др. арк.) рідкісних документів з історії Запоріжжя 1765–1775 рр., втрачену у вирі революційних подій. Документи, виявлені ним, публікувалися і поза межами Катеринослава. 1905 р. в “Киевской старине” видрукувана низка пам’яток XVIII ст., підбірка матеріалів з історії Задунайської Січі 1778–1780 рр. була надіслана 1914 р. і до редакції “України”.

Діяльність В. Б. на ниві архівознавства та джерелознавства заклала основи археографічного опрацювання документів, зберегла для нащадків цінні джерела з історії української церкви, запорізького козацтва, Катеринославщини, заселення півдня України колоністами та ін.

Володимир Ляхоцький (Київ)

БІЛАШ Людмила Олександрівна (30. 05. 1930, Кіровоград – 13. 01. 2005) – архівіст, краєзнавець. З родини службовців, українка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1955).

З травня 1952 р. по липень 1954 р. працювала в Держархіві Кіровоградської області на посаді архіваріуса таємного відділу; з липня 1954 р. по квітень 1963 р. – секретар-друкарка в архівному відділі УМВС по Кіровоградській області; з квітня 1963 р. по серпень 1987 р. – старший науковий співробітник відділу комплектування, обліку та експертизи документів, завідувач лабораторії забезпечення збереженості документів і мікрофільмування, завідувач відділу інформації, публікації та наукового використання документів в Держархіві Кіровоградської області. З квітня по листопад 1983 р. в. о. директора; у 1983–1987 рр. – завідувач відділу інформації, публікації і наукового використання документів.

Л. Б. брала участь у підготовці до видання збірника документів “Сільське господарство на Кіровоградщині: 1944–1975” (1989), тому “Історія міст і сіл Української РСР: Кіровоградська область” (1972). Підготувала серію радіо- та телепередач, статей у пресі з краєзнавчої тематики, зокрема з історії міста та області.

Була членом ЕПК архівного відділу Кіровоградського облвиконкому, членом методичної ради облдержархіву,

членом історико-революційної секції обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії і культури, входила до складу обласного відділення Спільки архівістів України. Нагороджена медаллю “Ветеран праці”.

Олена Недбальська (Кіровоград)

БІЛЕЦЬКИЙ Степан Теодорович (14. 04. 1904, Львів – 04. 08. 1989, Львів) – історик, картограф, архівіст, стенограф. З родини залізничника, українець. Навчався на історичному та математико-природничому факультетах Львівського державного університету ім. І. Франка. Кандидат історичних наук (1958). Член НТШ (1937).

Після закінчення університету короткий час працював у Ревізійній спілці українських кооперативів. З лютого 1940 р. – молодший науковий співробітник Інституту історії України АН УРСР у м. Львові. Працював художником, потім науковим співробітником Етнографічного музею у м. Львові (1946–1949). За час роботи у Львівському історичному музеї (1949–1951) опрацьовував матеріали до тем: “Народне гірництво західних областей УРСР” та “Північно-західний кордон Галицько-волинських земель XII–XIV віків”, які входили до “Атласу матеріальної культури західних областей УРСР”. З 1951 р. до кінця 60-х рр. працював науковим співробітником відділу історії України Інституту суспільних наук АН УРСР у м. Львові. Спільно з І. П. Крип'якевичем працював над темою: “Джерелознавство західноукраїнських земель періоду феодалізму”. Малював карти та картосхеми до історичних праць І. Крип'якевича, Б. Яремчишина, В. Грабовецького. Збирав матеріали про фонди архівів і рукописних відділів бібліотек у Галичині та матеріали до історично-географічного словника західної України. Виконував карти, діаграми та картосхеми до видань львівських наукових установ. Автор багатьох наукових праць, частина рукописів яких зберігається у бібліотеці Інституту українознавства НАН України у Львові (“Північно-західне пограниччя Галицько-Волинського князівства до к. XIV ст.”, “Початки м. Львова (XIII ст.)”, “Взасмини Данила з Польщею і Литвою 1205–1264 рр.”).

У 1941–1944 рр. працював на посаді архіваріуса в Держархіві м. Львова. Опрацьовував документи нафтових товариств, українських товариств “Сільський господар”, “Просвіта”, розшифровував рукописні документи XVI–XVII ст. Упорядковував українську періодику Галичини 1848–1943 рр. Малював діаграми і картосхеми до виставки української періодици в Галичині. У повоєнні роки, як досвідчений архівіст і палеограф брав участь

67

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Білецький Степан

Праці: Боротьба плебей і селян міста Львова проти міського патриціату напередодні визвольної війни 1648–1654 рр. // Віковична дружба народів-братів. – К., 1954. – С. 45–66; Перша історична згадка про місто // Нариси історії Львова. – Львів, 1956. – С. 18–20; Розвиток ремесла і промислів у Львові в середині XVII ст. // З історії західноукраїнських земель. – К., 1957. – Вип. 2. – С. 3–14; Соціальна структура населення Львова в середині XVII ст. // Там само. – К., 1960. – Вип. 4. – С. 3–14; Боротьба підмайстрів з майстрами у Львові в середині XVII ст. // Там само. – Вип. 5. – С. 15–24.

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. 755, оп. 1, спр. 39; ф. 309, оп. 1, спр. 1095; Архів Ін-ту українознавства НАН України у м. Львові, оп. 3 ос, спр. 88.

Бібліографія: Архіви Одещини. 1920–2005. – О., 2005. – С. 89–92.

Праці: Одесской таможене 200 лет. – О., 1995. – 96 с.; Fond 252: Odessa Office for Foreign Settlers in Southern Russia: Guide / State Archives Odessa Region, North Dakota State University Libraries. – Fargo, 2001. – 187 p. Fond 53: Grossliebenthal (Mariinsky) Volost Office (1815, 1850, 1852–1920): Guide Germans from Russia Heritage Collection / North Dakota State University Libraries. – Fargo. North Dakota, 2001. – 177 s.; Греки Одессы: Именной указатель по метрическим книгам Одесской Греческой Свято-Троицкой церкви. Ч. 1: 1800–1831. – О., 2000. – 364 с. (співупоряд.).

Архіви: Держархів Одеської обл., особова справа.

у підготовці збірників документів Інституту суспільних наук АН УРСР та ЦДА УРСР у м. Львові, надавав консультації дослідникам.

Уляна Кришталович (Львів)

БІЛОУСОВА Лілія Григорівна (23. 10. 1957, м. Овідіополь Одеської обл.) – історик-архівіст. Українка. Закінчила історичний факультет (1979) та факультет романо-германської філології за фахом англійська мова та література (1987) Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова. На початку трудової діяльності один рік працювала учителем історії у США. З листопада 1980 р. по грудень 1983 р. працювала в Одеському історико-краєзнавчому музеї на посаді молодшого наукового співробітника.

Архівну діяльність розпочала у вересні 1985 р. на посаді архівіста I категорії Держархіву Одеської області. Згодом переведена на посаду методиста відділу використання документів, а з березня 1987 р. – завідувача відділу користування документами, інформації та зовнішніх зв'язків. У липні 2001 р. призначена заступником директора архіву.

Л. Б. бере участь у спільних проектах держархіву з науковими інституціями США, Канади, Греції, Німеччини, є активним учасником і організатором міжнародних конференцій. Коло її наукових інтересів охоплює історію національних діаспор на Півдні України (менонітів, німців, євреїв, італійців, поляків), історію Одеси та Причорноморського краю, проблеми археології, джерелознавства. Вона є членом Топонімної комісії при Одеському міськвиконкомі, редакційної колегії серійного видання “Праці Державного архіву Одеської області”, бере участь у рецензуванні методичних посібників УНДІАСД. Їй належить 54 статті, опубліковані в наукових виданнях та ЗМІ впродовж 1985–2002 рр. Л. Б. плідно працює над підготовкою монографічних видань і збірників документів як автор, співавтор і упорядник.

Л. Б. нагороджена грамотою Всеукраїнської спілки краєзнавців за значний внесок у розвиток краєзнавства, пропаганди джерел з історії рідного краю (1998), Почесною грамотою Державного комітету архівів України за багаторічну сумлінну працю, вагомий внесок у розвиток архівної справи (1999).

Зоя Скальська (Одеса)

БІЛЯШІВСЬКИЙ Микола Федотович (12.10.1867, м. Умань Київської губ. – 21. 04. 1926, Київ, похований у м. Каневі на Черкащині) – археолог, етнограф, мистецтвознавець, організатор музейної справи, археолог, академік УАН (1919). Народився в сім'ї вчителя Уманського

повітового духовного училища. 1885 р. закінчив одну з київських гімназій, навчався на юридичному факультеті та одночасно був вільним слухачем історико-філологічного факультету Університету Св. Володимира у Києві (1887–1891), де на становлення його як історика і археолога великий вплив справив В. Б. Антонович. 1891 р., склавши випускні іспити в Новоросійському університеті в Одесі, отримав місце “кандидата на судові посади”. Відпрацювавши за спеціальністю півроку, заглибився в археологію та первісну культуру, інтерес до яких виявляв зі студентських років.

Восени 1892 р. М. Б. виїхав до Москви, де працював під керівництвом відомого спеціаліста з проблем антропології Д. М. Анучіна. В Москві вступив вільним слухачем на природничий факультет університету, де слухав лекції з остеології та геології.

Коло наукових зацікавлень М. Б. було досить широким, але головними напрямками його діяльності впродовж життя залишались археологія та музейна справа. Він проводив розкопки на Княжій Горі поблизу Канева, де знаходилось давньоруське городище Родень, на Волині, досліджував пам’ятки трипільської культури на Київщині. Започаткував і залишався незмінним редактором науково-популярного часопису “Археологическая летопись Южной России”, що виходив як додаток до журналу “Киевская старина” (1899–1901), згодом як самостійне видання (1903–1905).

М. Б. був фундатором, а потім довгі роки директором Київського художньо-промислового та наукового музею (до 1904 р. Київський музей старожитностей та мистецтв), колекції якого склали у майбутньому основу Історичного музею України та Музею українського образотворчого мистецтва.

Архівну діяльність розпочав 1892 р. у Москві в Архіві Міністерства юстиції під керівництвом відомого російського історика права, археолога та архівіста Д. Я. Самоквасова. Службу свою в архіві М. Б. вважав корисною, проте, за його власним зізнанням, архівна справа цікавила його “більш з технічного боку”. Перебуваючи у Москві, познайомився з родиною українського фольклориста та літературного критика І. Рудченка (І. Білика), що на той час обіймав посаду управителя Варшавської казенної палати. За пропозицією І. Рудченка М. Б. виїхав до Варшави, де очолював підпорядковані казенній палаті архів – створений 1869 р. архів самої установи та так званий Архів колишнього фінансового управління Царства Польського. Основу фондів останнього склали документи XVI–XVIII ст. з архіву Коронного Скарбу Речі Посполитої. Серед них чималий відсоток становили документи із соціально-економічної історії інкорпорованих до складу польської держави українських земель.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Біляшівський Микола

Бібліографія: ІР НБУВ, ф. XXXI, № 42; ЗІФВ ВУАН. – К., 1926. – Кн. IX. – С. 4.

Література: *Вінницький А.* Микола Теодотович Біляшівський. Його життя та музейна робота // ЗІФВ ВУАН. – К., 1926. – Кн. IX. – С. 11–13; *Бахмат К. П.* 100 років з дня народження відомого археолога та етнографа М. Ф. Біляшівського // УІЖ. – 1967. – № 10. – С. 112–113; *Антонова О.* Доля вченого // Хроніка-2000. – 2001. – № 45–46. – С. 465–470; *Ковалевська О.* Діяльність М. Біляшівського на посаді завідувача Архіву фінансового управління при Варшавській казенній палаті // Істор. журнал. – 2004. – № 10–11. – С. 118–121; *Дідух Л. В.* Академік М. Ф. Біляшівський у науковому, культурному та громадському житті України (кінець XIX – перша чверть XX ст.): Автореф. дис... канд. іст. наук. – К., 2005. – 17 с.

Архів: ІР НБУВ, ф. XXXI; ВР ІЛ ім. Т. Г. Шевченка НАН України, ф. 146, спр. 1–97; ЦДІАК України, ф. 1235, оп. 1, спр. 331.

Як людина, що з юності сповідувала принципи національно-культурного відродження України, М. Б. не міг лише по-чиновницьки підійти до виконання покладених на нього службових обов'язків. З перших місяців роботи, захоплений документальними скарбами Варшави та підпорядкованого йому архіву, прагнув донести відомості про них до української громадськості. М. Б. виступав з публікаціями джерел у часописах “Киевская старина” та “ЗНТШ”, робив повідомлення про документи архіву на X археологічному з'їзді у Ризі, підтримував тісні контакти з Науковим товариством у Львові. Вагомою була його допомога М. Грушевському у підготовці до друку перших томів люстраційних описів королівщин України в історичній серії “Жерела до історії України-Руси”.

М. Б. виношував ідею про заснування архівного видання і навіть добився виділення на цю справу невеликих коштів. Детально вивчивши фонди архіву, планував укласти фундаментальний покажчик. Проте брак часу і коштів, а також відсутність належної підтримки з боку адміністрації казенної палати (того ж таки І. Рудченка) змусили його обмежитись фактично перекладом вже існуючого польського опису архіву.

М. Б. мав також серйозні наміри у співпраці з О. Я. Єфименко за сприяння Київської комісії для розгляду давніх актів видати друком люстрації королівських маєтностей Волині 1663 р. та Поділля 1665 р. З цією метою він направляв до Харкова оригінальні тексти документів для ознайомлення та опрацювання їх змісту. Вже в ході роботи над цим проектом виникла думка про публікацію ще одного люстраційного опису, а саме люстрацій Руського, Белзького та Волинського воєводств 1616 р., текст якої ним теж було направлено О. Я. Єфименко. Проте у зв'язку з несприятливою фінансовою ситуацією та рядом інших обставин як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру, археографічні наміри М. Б. не знайшли практичного втілення. 1898 р. він залишив архів, Варшаву і переїхав до Києва, де невдовзі розпочав активну роботу щодо організації Київського міського музею старожитностей та мистецтв. Архівна робота як така виходить з поля зору вченого. Однак, створюючи музейні колекції пам'яток матеріальної культури, він не залишав поза увагою і писемні джерела з історії України та її духовності. М. Б. багато зробив для збереження літературної та художньої спадщини Т. Г. Шевченка, про що переконливо свідчать документи його архіву з Відділу рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. Він автор праці “Рассказы крестьян с. Пекарей о Т. Г. Шевченко”, вперше опублікованої в журналі “Киевская старина” 1894 р.

М. Б. справедливо вважають першовідкривачем альбомів Де ля Фліза – унікального етнографічного і

краєзнавчого описання XIX ст. Київщини та прилеглих територій. Саме він дав перші ґрунтовні повідомлення про ці альбоми, їх зміст, структуру та характер вміщеної в них інформації (Киевская старина. – 1889. – Т. 24. – № 7. – С. 256–268; 1891. – Т. 32. – № 3. – С. 508–511).

Вже в 20-х роках XX ст., будучи дійсним членом та академіком ВУАН, М. Б. брав участь у створенні академічного музею. Є відомості про його відрядження до Москви у справі перевезення в Україну рукописів відомого фольклориста, етнографа, редактора журналу “Этнографическое обозрение” (1889–1916) професора М. А. Янчука.

Раїса Майборода (Київ)

БОБОШКО Ганна Федорівна (22. 01. 1940, с. Селище Баришівського р-ну Київської обл.) – історик, архівіст. Із селян, українка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1970).

Після закінчення СШ була обрана головою Селищанської сільської ради. З 1959 р. Г. Б. – на комсомольській роботі.

З 1961 р. – завідувач Баришівського держрайархіву. У зв'язку з укрупненням районів з 1963 р. по січень 1965 р. працювала завідувачем Переяслав-Хмельницького держрайархіву. З 1965 р. (часу розукрупнення районів) по 30. 01. 1997 р. працювала завідувачем Баришівського райдержархіву (пізніше – Архівного відділу районної ради народних депутатів) та головою Баришівської райдержадміністрації.

Г. Б. виступила з доповіддю в школі передового досвіду на ВДНГ СРСР, що проходила під час міжгалузевої виставки “Використання державного архівного фонду СРСР для дальшого розвитку культури”. Брала участь у громадській роботі. Працювала заступником голови адміністративної комісії районної ради народних депутатів, пізніше – райдержадміністрації (1995–1997), головою райкому профспілки працівників держустанов (1984–1999), була членом колегії Архівного відділу облвиконкому.

Г. Б. застосовувала різноманітні форми використання архівних документів: інформаційні листи, підготовка текстів документів до публікації, виставкова робота (у тому числі монтаж фотовітрин), організація зустрічей з громадськістю. В архіві стало традицією проведення уроків з історії для учнівства, завідувач архіву підготувала і прочитала цикл лекцій з історії району, про його кращих людей.

Особливу увагу Г. Б. приділяла комплектуванню архіву документами, зокрема, відбору документів особ-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Боднар Василь

Архіви: Баришівський райдержархів Київської обл., особова справа.

Праці: В Колегії Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР // АУ. – 1976. – № 1. – С. 89–91; Стан роботи з кадрами в архівних установах республіки // Там само. – № 5. – С. 8–14; Плідна діяльність на ниві архівної справи // Там само. – № 6. – С. 67–68; У Головархіві УРСР // Там само. – 1980. – № 6. – С. 72–73 (у співавт.); Документи про соціально-економічний та культурний розвиток Києва у фондах ЦДАЖР УРСР // Там само. – 1982. – № 2. – С. 22–29 (у співавт.).

вого походження та фотодокументів на державне зберігання.

22 червня 1984 р. Колегія Головархіву СРСР, розглянувши питання про роботу Баришівського держрайархіву Київської області УРСР, схвалила його роботу з організації комплектування архіву документами, що мають історичну цінність і відображають діяльність трудящих району і рекомендувала Головархівам союзних республік, архівним управлінням (відділам) при Радах Міністрів автономних республік, виконкомам обласних, крайових рад народних депутатів: 1) провести 1984 р. семінари завідувачів держрай- та міськархівів, на яких обговорити досвід і практику роботи Баришівського райдержархіву; 2) опублікувати в журналі “Советские архивы” статтю про роботу Баришівського держрайархіву.

За багаторічну працю та заслуги в розвитку архівної справи Г. Б. нагороджено Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1978), медалями “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970), “В пам’ять 1500-річчя Києва”, “Ветеран праці”, Почесними грамотами Київського виконкому обласної ради народних депутатів (1984) та виконкому районної ради народних депутатів (1990).

Райдержархів, очолюваний Г. Б., нагороджено Почесною грамотою Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР і ЦК профспілки працівників держустанов та занесено до Книги пошани Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР і ЦК профспілки працівників державних установ.

Надія Павловська (Київ)

БОДНАР Василь Петрович (29. 12. 1935, с. Верхівка Барського р-ну Вінницької обл.) – історик-архівіст. Народився у селянській родині на Поділлі, українець. У тяжкі повоєнні роки здобував освіту у місцевій семирічній школі, потім – у Тульчинському педагогічному училищі на Вінниччині. Закінчив історичне відділення історико-філософського факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1963).

За персональним розподілом був направлений на роботу до Архівного управління при Раді Міністрів УРСР. Працював архіваріусом ЦДА УРСР, старшим науковим співробітником, старшим інспектором, архівістом I категорії, головним спеціалістом, начальником відділу використання документів та інформації Архівного управління. З великою відповідальністю ставився до виконання почесної справи збирання, зберігання і всебічного використання цінного народного надбання – документів ДАФ СРСР. Працюючи начальником відділу кадрів Го-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Бойко Тамара

ловного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, чимало зробив у справі добору, підготовки і виховання молодих кадрів архівістів.

У 1982–1983 рр. обіймав посаду директора Центрального державного архіву Жовтневої революції, вищих органів влади і органів державного управління УРСР. Член колегії Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР (1981–1988), секретар колегії (1964–1971, 1992–1995).

Брав участь у роботі багатьох всесоюзних і республіканських конференцій і нарад з питань теорії і практики архівної справи. Неодноразово обирався керівником громадських організацій Головархіву, членом районної комісії сприяння Фонду миру, був членом оперативної групи Оргкомітету Всесоюзної наукової конференції “Про досвід написання історії міст і сіл, фабрик і заводів, колгоспів і радгоспів СРСР”. Виступав зі статтями і повідомленнями в журналі “Архіви України”.

Нагороджувався Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР і Республіканського комітету профспілок, його ім’я заносилося на Дошку пошани Головархіву. Має урядові нагороди. Пропрацювавши в архівних установах понад 30 років, у грудні 1995 р. звільнений як державний службовець 7 рангу.

Надія Павловська (Київ)

БОЙКО Тамара Миколаївна (18. 02. 1913, м. Троїцькавськ, нині Бурятської АР, Росія – 03. 03. 1991, Суми) – архівіст. З родини службовців. У 1930–1936 рр. навчалась у Московському інституті шкіряної промисловості.

Трудову діяльність розпочала 1936 р. у м. Архангельську в Управлінні заготівлі облспоживспілки. В роки війни працювала в м. Кемерово (Росія). Після війни переїхала в Україну, де працювала в Інституті енергетики АН УРСР в м. Києві. З 1953 р. по 1968 р. обіймала посади завідувача відділу таємних фондів, старшого наукового співробітника Держархіву Сумської області. Брала участь у видавничій роботі архіву. Була членом редакційної колегії збірника документів “Сумская область в период Великой Отечественной войны Советского Союза: 1941–1945” (1963), членом редакційної колегії та одним з упорядників путівника “Сумський обласний державний архів і його філіали в містах Конотопі і Ромнах” (1965).

Тетяна Кобелева (Суми)

Архіви: Держкомархів
України, особова справа.

Праці: Трудящиеся Сумщины в борьбе за власть Советов: 1917–1920: Сб. док. и материалов. – Суми, 1957. – 392 с. (співупоряд.).

Архіви: Держархів
Сумської обл., особова
справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Болотова-Царинна
Галина*

БОЛОТОВА-ЦАРИННА Галина Володимирівна

(23. 02. 1949, Київ) – історик, архівіст. Із робітників, росіянка. Після закінчення СШ працювала екскурсором в Києво-Печерському державному історико-культурному заповіднику (1966–1967), продавцем в “Академкнизі” (1967–1972). Закінчила історичний факультет Київського державного педагогічного інституту (1974) та курси підвищення кваліфікації при Московському історико-архівному інституті (1979).

З лютого 1972 р. – в ЦДІА УРСР у м. Києві: лаборант, старший науковий співробітник, старший палеограф відділу давніх актів. З червня 1981 р. – завідувач науково-методичного відділу Національного музею літератури України.

Брала участь у науково-технічному упорядкуванні фондів “Київська духовна консисторія” (ф. 127), “Генеральна військова канцелярія” (ф. 51) та “Волинський музей” (ф. 2228). Виявляла документи згідно з профілем архіву в ЦДАДА СРСР (м. Москва), Центральному історичному архіві СРСР та у Відділі рукописів Державної бібліотеки ім. М. Є. Салтикова-Щедріна (м. Санкт-Петербург).

Співупорядник збірок документів: “Селянський рух на Україні. Середина XVIII – перша чверть XIX ст.” (К., 1978), “Описи Київського намісництва 70–80 років XVIII ст.” (К., 1989), “Михайло Драгоманов. Документи і матеріали. 1841–1994” (Львів, 2001). Брала участь у виявленні документів до збірника “Зародження робітничого класу на Україні. Середина XVIII ст. – 1861 р.” (1982). Співавтор методичних розробок з музеєзнавства, зокрема, “Принципи комплектування фондової колекції літературного музею” (К., 1992). Автор статті “Основні проблеми теоретичних та методологічних засад роботи з документами Державного архівного фонду в музеях” в збірнику наукових праць “Актуальні проблеми фондової роботи музеїв” (К., 1988) та статей в “Українському історичному журналі”, “Пам’ятки України”, “Слово і час”.

Брала участь в організації виставок у Національному музеї літератури України з використанням документів ЦДІА міст Києва та Львова: “Козацька слава”, “До 100-річчя науково-видавничої діяльності наукового товариства ім. Т. Шевченка”, “До 125-річчя Колегії Павла Галагана”, “Бальзак і Україна”, “Неодмінно заборонити! (імператорські укази і документи про заборону українського слова та культури)”. Популяризує пам’ятки писемності у періодичній пресі та на радіо.

Ніна Грабова (Київ)

Праці: План Києва 1695 р. як джерело до вивчення міста кінця XVII ст. // АУ. – 1980. – № 4. – С. 51–59.

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

Болтенков Володимир

Праці: Трудящі Черкащини в період підготовки і проведення Великої Жовтневої соціалістичної революції: Берез. 1917 – лют. 1918 рр.: Добірка арх. док. – Черкаси, 1977. – 82 с. (співупоряд.); Культурное строительство в Черкасской области: 1917–1980: Сб. док. и материалов. – Д., 1989. – 271 с. (співупоряд.).

Архіви: Держархів Черкаської обл., Р-2635, оп. 1, спр. 280, 294, 305, 316, 339, 358, 382, 405, 423, 442, 460, 475, 477; особова справа.

БОЛТЕНКОВ Володимир Миколайович (05. 06. 1947, м. Хабаровськ, Росія) – архівіст. З робітників, росіянин. Закінчив Московський державний історико-архівний інститут (1975).

Трудову діяльність розпочав 1965 р. палітурником Черкаського міськпобуткомбінату. З жовтня 1975 р. В. Б. – старший науковий співробітник Черкаського облдержархіву. З липня 1976 р. по листопад 1988 р. – директор цього архіву.

Поряд з виконанням адміністративних функцій В. Б. приділяв велику увагу пропаганді документальних пам'яток, питанням розвитку та вдосконалення довідкового апарату архівів. Він є автором пропагандистського буклету “Архіви – джерело вивчення історії” (1984), багатьох статей та лекцій з краєзнавчої тематики, співупорядником збірника документів: “Розвиток соціалістичного сільського господарства Черкащини: 1917–1985” (1985), буклету “Сторінки історії газетним рядком” (1988), “Путівника по Державному архіву Черкаської області” (1989) тощо. За його участю підготовлені документальні виставки з архівознавчої та краєзнавчої тематики, присвячені роковинам перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр. та іншим ювілейним датам.

Надія Шипович (Черкаси)

БОНДАР Марія Василівна (20. 01. 1940, с. Терехи Чорнобильського р-ну Київської обл.) – архівіст. Народилася в селянській родині, українка. Після закінчення Горностайпільської СШ протягом 1956–1969 рр. працювала на гідрологічній станції в м. Чорнобиль.

З жовтня 1969 р. по січень 1989 р. – завідувач Чорнобильського райдержархіву. У січні 1989 р. переведена на посаду старшого інспектора до Ірпінського міськдержархіву, де працювала до виходу на пенсію в лютому 1995 р.

За роки архівної праці М. Б. займалася зберіганням, обліком та каталогізацією документів, їх тематичною розробкою, виконувала соціально-правові запити громадян. Високу громадську мужність проявила під час аварії на Чорнобильській АЕС, коли власноруч, жертвуючи здоров'ям, рятувала документи.

За високі виробничі показники, багаторічну й самовіддану роботу на державній архівній службі нагороджена Почесною грамотою Архівного відділу Київського облвиконкому, медаллю “Ветеран праці”, Почесною грамотою Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України. За збереження й евакуацію документів Чорнобильського районного і Прип'ятського міського архівів з 30-кілометрової зони ЧАЕС нагороджена нагрудним знаком “Відмінник архівної справи”.

Надія Павловська (Київ)

Література: Васько Л. Рятуючи людські долі // АУ. – 1991. – № 5–6. – С. 9–11; З ювілеєм! // Ірпін. вісник. – 1996. – Квіт.

Архіви: Ірпінський міськдержархів, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Борщак (Баршак) Ілько

Праці: Ідея Соборної України в Європі в минулому: По невиданих документах і стародавніх працях. – Париж, 1923; Гетьман Пилип Орлик і Франція // ЗНТШ. – Львів, 1924. – Т. 134–135; Вольтер і Україна // Україна. – 1926. – Кн. 1; Великий мазепинець Григор Орлик, генерал-поручник Людовика XV (1742–1759). – Львів, 1932; Шевченко у Франції. – Львів, 1933; Іван Мазепа: Життя й пориви великого гетьмана. – Львів, 1933 (у співавт.); Наполеон і Україна: З невідомих документів із тогочасними ілюстраціями. – Львів, 1937; Слідами гетьмана Розумовського у Франції. – Мюнхен, 1957; Мазепа. Орлик. Войнаровський: Іст. есе. – К., 1991.

БОРЩАК (Баршак) Ілько Костянтинович (Ілля Львович) (19. 07. 1892, колонія Нагортав, Березнегубатський посад Херсонської губ. – 11. 10. 1959, Париж) – український вчений-історик, архівіст, літературознавець, громадсько-політичний діяч, дипломат. Народився на Херсонщині в сім'ї викладача і директора початкової школи. Навчався у Петербурзькому, Київському і Новоросійському університетах, де студіював філологію, історію і міжнародне право. У 1914–1917 рр. – офіцер російської армії, учасник військових дій на фронтах Першої світової війни. Після Лютневої революції 1917 р. – член Української ради військ Румунського фронту. Влітку 1918 р. приїхав до Києва, де був заарештований і ув'язнений німцями. Після падіння гетьманату – старшина Армії УНР. 3 січня 1919 р. І. Б. входив до складу дипломатичної місії УНР у США. В кінці того ж року Директорія УНР призначила І. Б. членом (секретарем) української делегації на Паризькій мирній конференції. Тут він, зокрема, зустрічався з У. Черчіллем та іншими впливовими діячами Заходу, сподіваючись на їхню підтримку у справедливому вирішенні українського питання. На початку травня 1920 р. І. Б. (у складі Комітету дій) протестував проти угоди С. Петлюри – Ю. Пілсудського, за якою західноукраїнські землі перейшли під владу Польщі.

Залишившись у Франції, як політичний емігрант, І. Б. продовжував активно займатись громадською роботою, журналістикою. Він був співзасновником і членом радянофільського Союзу українських громадян у Франції (1923–1932), членом Ліги української культури (1923), організатором Товариства друзів українського кіно (1926–1927), видавав тижневу газету “Українські вісті” (1926–1929), викладав українську мову й літературу в Національній школі живих східних мов у Парижі (з 1938 р.).

Основною сферою діяльності І. Б. за кордоном була історична наука. З головою поринувши в архівні та бібліотечні пошуки у Франції, а пізніше в сусідніх країнах, він не залишав поза полем свого зору жодної великої бібліотечної чи архівної збірки з україніки. Ґрунтовно опрацювавши архівні фонди Міністерства закордонних справ і військового міністерства Франції, а також деякі приватні колекції Парижа та інших французьких міст, І. Б. невтомно продовжував розшуки джерел з історії України в архівах і бібліотеках Англії, Австрії, Італії, Швеції, Бельгії, Голландії.

Результати цих копітких архівних та бібліотечних пошуків знайшли втілення насамперед у джерелознавчо-історіографічних оглядах І. Б.: “Звідомлення з дослідів в архівах Західної Європи, переслане Українській Академії наук у Києві” (1924), “Українська periodica в

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Боряк Геннадій

паризьких бібліотеках” (1929), “Україна в літературі Західної Європи” (французькою мовою) (1933 – Т. 3–4, 1934 – Т. 1–2, 1935 – Т. 1), “Orlikiana” (Опис невиданих матеріалів про Гетьмана Орлика, його родину і оточення) (1922) та ін. В цих оглядах І. Б. виявив себе видатним знавцем західних джерел та літератури з історії України. У 1930–1934 рр. І. Б. брав участь у виданні 3-томної “Української Загальної Енциклопедії” у м. Львові.

Під час нацистської окупації І. Б. знаходився в ув’язненні. Після закінчення Другої світової війни видавав у Парижі (1949–1953) науковий журнал-збірник “Україна: Українознавство і французьке культурне життя” (вийшло 10 збірників) з численними власними статтями й матеріалами. Загалом перу І. Б. належить понад 400 публікацій з проблем історії України (переважно XVII–XVIII ст.), історіографії, біографістики, наукових і літературних зв’язків України з європейськими країнами тощо, виданих українською і французькою мовами. Окремі з його праць присвячені питанням історії новітньої української дипломатії, зокрема: “Український мир у Брест-Литовському” (Париж, 1929), “Карпатська Україна у міжнародній грі” (1938), “Як була зорганізована Мирова Конференція 1919 р.” (Париж, 1939) та ін.

З 1949 р. І. Б. працював директором Архіву української еміграції у Франції, заснованого того ж року з ініціатииви Івана Бучка при Національній школі живих східних мов у Парижі. Цей архів і досі лишається одним з основних українських науково-культурних закладів у Франції (знаходиться при Інституті східних мов і цивілізацій у Сорбонському університеті). Незадовго до смерті І. Б. передав туди основну частину свого особового і наукового архіву. Деякі матеріали його архіву нині повернулося до фондів НАН України у Києві, зберігається в Інституті української археографії і джерелознавства ім. М. С. Грушевського та бібліотеці ім. О. Ольжича.

Геннадій Стрельський (Київ)

БОРЯК Геннадій Володимирович (15. 12. 1956, Київ) – історик, архівіст, археограф, джерелознавець. Народився в сім’ї робітників. Закінчив історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1978). Доктор історичних наук (1996), професор (2002).

Здобувши університетську освіту за спеціальністю історик-архівіст, викладач історії та суспільствознавства з правом викладання англійською мовою, Г. Б. розпочав трудову діяльність в архівних установах. Пройшов шлях від молодшого наукового співробітника, старшого палеографа до Голови Державного комітету архівів України. Упродовж 1978–1984 рр. працював у ЦДІА УРСР

Література: Дашкевич Я. Ілько Борщак і його вклад в історіографію України // Вісн. Київ. ун-ту. – К., 1990. – Вип. 32. – С. 47–52; Юсип Д. “...І час каміння збирати” // Дзвін. – 1994. – № 7. – С. 142–148; Раскіна-Безпальна Ж. М., Сарбей В. Г. Ілько Борщак (Ілля Баршак) і його родинна династія // Іст. наука на порозі XXI століття: підсумки та перспективи: Матеріали Всеукр. наук. конф., 15–17 листоп. 1995 р., м. Харків. – Х., 1995. – С. 336–339; Череватюк В. Ілько Борщак – невтомний дослідник і поширювач української джерельної спадщини за кордоном // Наук. зап. / Ін-т укр. археогр. та джерелозн. ім. М. Грушевського. – 1996. – Т. 1. – С. 418–429.

Праці: Каталог документів з історії Києва XV–XIX ст. – К., 1982. – 199 с. (у співавт.); Методические рекомендации по использованию документов Литовской метрики XVI в. в курсе источниковедения отечественной истории. – Д., 1987. – 52 с.; Доля українських культурних цінностей під час другої світової війни: винищення архівів, бібліотек, музеїв. – К.,

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Боряк Геннадій

1991. – 107 с.; 2-е вид. – Львів, 1992. – 120 с. (у співавт.); Національна архівна спадщина України та державний реєстр “Археографічна українка”: Архів. документал. ресурси та наук.-інформ. системи. – К., 1995. – 348 с.; Сукупна архівна спадщина України: до проблем змісту понять Державного та Національного архівного фонду // *АУ*. – 1995. – № 4–6. – С. 42–61; Теоретико-методичні розробки в галузі наукового описування 20-х – початку 30-х років // *Укр. архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи*: Наук. доп. Всеукр. конф. (19–20 лист. 1996 р.). – К., 1997. – Ч. I. – С. 83–94; Розвиток камерально-археографічних традицій в Україні у XIX–XX ст.: (3 історії складання описів до книг судово-адміністрат. установ XV–XVIII ст.) // Спеціальні галузі іст. науки: Зб. на пошану Марка Акимовича Варшавчика. – К., 1998. – С. 67–81; “Нацистське золото” з України: У пошуках архів. свідчень. – Вип. 1. – К., 1998. – 136 с. (у співавт.); Вип. 2. – К., 2000. – 388 с. (у співавт.); Каталог стародрукованих книг, що зберігаються у Центральному державному історичному архіві України у м. Києві: 1494–1764. – К., 1999. – 268 с. (співупоряд.); Архівні установи України: Довідн. – К., 2000. – 260 с. (співупоряд.); Проблеми укладання Археографічного реєстру національної архівної спадщини України //

(м. Київ) молодшим науковим співробітником. У цей час розпочав наукові студії метричних книг, досліджував питання історичної географії. Упродовж 1978–1982 рр. заочно навчався в аспірантурі Інституту історії України АН УРСР. 1984 р. очолив відділ давніх актів ЦДІА УРСР (м. Київ). 1988 р. захистив кандидатську дисертацію.

У липні 1988 р. перейшов на наукову роботу до Інституту історії АН УРСР, де до листопада 1990 р. працював науковим співробітником відділу історії феодалізму. Був одним із ініціаторів і промоторів відродження діяльності Археографічної комісії АН УРСР. Перебував на науковому стажуванні в Українському науковому інституті Гарвардського університету (грудень 1989 – січень 1990 рр., листопад – грудень 1993), у Бременському університеті (листопад 1993 р.). У липні 1990 р. брав участь у IV Всесвітньому конгресі славістичних студій у Великобританії.

Упродовж листопада 1990 р. – квітня 1991 р. Г. Б. обіймав посаду старшого наукового співробітника групи Археографічної комісії АН УРСР Інституту історії АН УРСР, був одним із розробників концепції створення на базі комісії наукового інституту відповідного профілю. Після створення Інституту української археографії та джерелознавства НАН України (1991) працював на посаді заступника директора з наукової роботи інституту. Доклав багато зусиль до розвитку видавничої діяльності інституту, встановлення й закріплення міжнародних контактів, поглиблення співпраці з архівними та бібліотечними установами. Обіймаючи відповідальну посаду, плідно працював як науковець.

Г. Б. – відомий дослідник у галузі камеральної археографії. Вагомим внеском в історичну науку стала його монографія “Національна архівна спадщина України та державний реєстр “Археографічна українка”: архівні документальні ресурси та науково-інформаційні системи” (К., 1995). Важливе значення має наголошення в праці тісного зв’язку камеральної археографії з архівознавством. Визначальним у працях Г. Б. є системно-функціональний підхід, реалізований у розгляді структури й методики створення археографічних описів різного рівня. 1996 р. він захистив докторську дисертацію “Камеральна археографія і археографічна українка: теорія і методика актуалізації архівної документальної спадщини”.

Г. Б. є розробником національної архівної інформаційної системи. До кола його наукових зацікавлень належать проблеми реституції мистецьких, книжкових та архівних скарбів, архівної українки. З січня 1998 р. він очолює науково-аналітичну групу при Українському національному фонді “Взаєморозуміння і примирення”. У складі урядової делегації України брав участь у Міжнародній конференції з проблем нацистських активів

періоду Голокосту (1998, Вашингтон). Він – співавтор і науковий редактор низки електронних бібліографічних довідників.

З квітня 2000 р. Г. Б. – заступник Голови Державного комітету архівів України. Багато особистих зусиль доклав до інформатизації архівної справи в Україні, створення галузевого Центру новітніх технологій, репрезентації архівної інформації в світовій мережі Інтернет. З його ініціативи запроваджено інформаційно галузеве видання “Вісник Державного комітету архівів України”, поглиблено інтеграцію України в світове архівне співтовариство. Г. Б. керує галузевою програмою “Архівні зібрання України” (з 2000 р.), в межах якої розпочато видання оновлених архівних довідників, путівників по архівах.

Водночас він проводить активну громадську роботу. Є членом Міжурядової українсько-польської комісії з проблем повернення втрачених і переміщених культурних цінностей (з 2001 р.), українсько-німецької комісії з реституції культурних цінностей, Міжнародної історичної комісії Фонду ФРН “Пам’ять. Відповідальність. Майбутнє” (з 2000 р.). Як член Українського біографічного товариства (з 1998 р.), Українського історичного товариства (з 1995 р.), Спілки архівістів України (з 1991 р.) бере участь у науково-організаційній роботі цих громадських об’єднань.

Г. Б. – заступник головного редактора “Українського археографічного щорічника” (з 1991 р.), науково-практичного журналу “Архіви України” (1993–2002 рр., з 2002 р. по 2006 р. – головний редактор), міжвідомчого наукового збірника “Архівознавство. Археографія. Джерелознавство” (з 1999 р.), член редколегій часописів “Вісник Державного комітету архівів України” (з 2002 – голова), “Пам’ятки України” (1993–1995), “Бібліотечний вісник” (з 1996 р.), “Сіверянський літопис”, наукового щорічника “Студії з архівної справи та документознавства” (з 1996 р.); серій видань “Рукописна та книжкова спадщина України” (з 1993 р.), “Історія архівної справи: спогади, дослідження, джерела” (з 1997 р.).

Бере участь у навчально-педагогічній роботі та атестації наукових кадрів. Тривалий час очолював Державну екзаменаційну комісію в Національному університеті України “Києво-Могилянська академія”. Працює в складі спеціалізованих вчених рад НБУВ та Інституту історії України НАН України. Керує підготовкою кандидатських і докторських дисертацій.

У листопаді 2002 р. указом Президента України призначений Головою Державного комітету архівів України.

З вересня 2006 р. – Перший заступник Голови Державного комітету архівів України.

Лауреат премії ім. В. Веретенникова (2000).

Заслужений діяч науки і техніки України (2006).

Людмила Демченко, Ірина Матяш (Київ)

Спеціальні іст. дисципліни: Питання історії та методики. Ч. 5: Історіогр. дослідження в Україні. Вип. 10: Зб. наук. праць на пошану акад. НАН України В. С. Смоля: У 2-х ч. – Ч. 1. – К., 2000. – С. 284–312; Информатизация архивного дела в Украине: Опыт, проблемы и перспективы // Архивы в новом веке: Стратегич. вопросы автоматизации архивов: Междун. конф. стран Центр. и Вост. Европы “Colloquia Jerzy Skowronek dedicata”. – Варшава, 2001. – С. 76–82; Архіви України: В серці суспільства чи на маргінесі суспільних потреб? // АУ. – 2004. – № 1–2. – С. 5–28; Модерне архівне законодавство України // Там само. – 2004. – № 3. – С. 4–10 (у співавт.); Voting For or Against Access to Archives of Special Services Responsible for the Violating of Human Rights: Reviewing the Last Decade in Ukraine // Comma. – 2004. – № 2. – Р. 93–97; Проблеми подальшого реформування документноінформаційної сфери // АУ. – 2005. – № 1–3. – С. 9–31; Архівні документи на аукціонах світу як нова загроза національній архівній спадщині: Матеріали повідомл. на 7-й Європ. конф. архівів. Варшава, 18–20 трав. 2006 р. – К., 2006. – 60 с.

Архіви: Держкомархів України, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Брекало Валентина

Архіви: ЦДІАЛ України,
ф. Р-1, оп. 1.

БРЕКАЛО Валентина Іванівна (25. 11. 1932, м. Токмак, нині Запорізької обл.) – історик-архівіст. З родини службовців. Закінчила історичний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка (1956).

Архівну діяльність розпочала 1958 р. у філіалі Центрального державного історичного архіву (зараз – ЦДІАЛ України) на посаді архіваріуса, згодом – наукового і старшого наукового співробітника. З 20 січня 1983 р. до 1988 р. – заступник директора ЦДІА УРСР, м. Львів. З 2002 р. – на пенсії.

В. Б. зробила вагомий внесок у справу забезпечення збереження документів та їх використання у наукових і пропагандистських цілях, доклала чимало зусиль для вдосконалення системи довідкового апарату та державного обліку документів архіву. Надавала допомогу з перевірки й уточнення облікових даних до фондів архіву при укладанні путівника по фондах ЦДІАЛ України (2000–2001).

Проводить методичну роботу, надає консультації з питань складання схем систематизації фондів, навчає молоді кадри архіву. Виступала на наукових конференціях та архівних семінарах з доповідями різноманітної тематики про перспективи розвитку НДА, (про переробку та удосконалення описів фондів, системи обліку).

Неодноразово нагороджувалася дирекцією архіву за сумлінну працю й вагомий внесок в архівну справу.

Галина Сварник (Львів)

БРІККЕР Бенедикт Якович (19. 08. 1912, м. Катеринослав (нині Дніпропетровськ) – 05. 10. 1997, Дніпропетровськ) – історик-архівіст. З родини євреїв-міщан. 1939 р. закінчив Одеський державний університет.

У Держархіві Дніпропетровської області працював з 1939 р. по 1983 р., за винятком років окупації (1941–1944). Пройшов шлях від наукового співробітника до завідувача відділу використання та публікації документів.

Б. Б. активно займався науково-дослідною роботою, був укладачем збірників документів: “Октябрь в Екатеринославе” (1957), “Днепропетровская область в годы Великой Отечественной войны: 1941–1945” (1962), “Катеринославщина в революції 1900–1907 рр.” (1975), “Днепропетровску 200 лет: 1776–1976” (1976), “Братством сильны: О дружбе и сотрудничестве трудящихся Днепропетровщины и других областей и республик СССР: 1917–1982” (1982). Брав участь у рецензуванні нарисів 3-го тому “Історії міст і сіл Української РСР: Дніпропетровська область”. Один із авторів нарисів з історії м. Дніпропетровська.

Багато і плідно публікувався в місцевих періодичних виданнях та в “Архівах України”, був серед укладачів

путівників по місту Дніпропетровську: “Днепрпетровськ сьогодні” (1962) і “Улицы и площади Днепрпетровска” (1967).

Б. Б. займався створенням НДА до документів державного архіву: ним були написані “Передмова до опису документів фонду “Катеринославське губернське жандармське управління” (1966) і “Історична довідка про революційні комітети Катеринославщини (1918–1922)” (1968), склав “Огляд фондів науково-технічних товариств Дніпропетровської області 1945–1973 рр.”.

Учасник і інвалід Великої Вітчизняної війни, мав бойові нагороди. За багатолітню роботу в архіві нагороджений ювілейною медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, “Ветеран праці”.

*Галина Данильченко,
Тамара Ібрагімова (Дніпропетровськ)*

БРОЖЕК Василь Михайлович (02. 03. 1918, с. Ленківці, нині Грицівського р-ну Хмельницької обл. – ? . 09. 1999, Київ) – історик-архівист. З родини селян-бідняків, українець. З 1936 р. по 1940 р. навчався на історичному факультеті Київського педагогічного інституту. Після закінчення інституту працював завучем та викладачем історії в СШ с. Курінь Бахмацького р-ну Чернігівської області.

В архівних установах розпочав роботу у травні 1946 р. на посаді наукового співробітника ЦДІА УРСР у м. Києві; з вересня 1947 р. обіймав посаду наукового співробітника відділу таємних фондів. Провів систематизацію архівних документів фондів галицьких та полтавських установ, достроково завершив облік 280 фондів відділу. З травня 1952 р. В. Б. обіймав посаду в. о. начальника відділу загальних фондів ЦДІА УРСР у м. Києві. У жовтні 1970 р., у зв’язку з переведенням відділу фондів республіканських установ ЦДІА УРСР у м. Києві до ЦДАЖР УРСР, В. Б. було призначено на посаду начальника відділу зберігання та обліку фондів ЦДАЖР УРСР; з червня 1971 р. – заступник директора по відомчих архівах ЦДАЖР УРСР, а з червня 1973 р. – заступник директора з наукової роботи. 1978 р., по виході на пенсію, продовжив роботу в госпрозрахунковій групі ЦДАМЛМ УРСР.

В. Б. – відомий фахівець з питань археографічного опрацювання і використання архівних документів, укладач багатьох збірників документів ЦДАЖР УРСР, автор низки статей в галузевій періодиці, учасник багатьох всесоюзних та республіканських конференцій з проблем архівознавства та спеціальних історичних дисциплін. За досягнуті успіхи в архівній справі нагороджений медаллю “За трудову доблесть” (1971).

81

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Брожек Василь

Архіви: Держархів Дніпропетровської обл., ф. Р-1684, оп. 1, спр. 340 а, 390, 461, 581, 588, 631, 647 а, 689, 720, 733, 757, 789, 822, 849, 1011; оп. 6, спр. 105.

Праці: Селянський рух на Україні в 1859–1860 рр. // НІБ. – 1960. – № 1. – С. 51–66; Селянський рух на Україні (Червень 1861–1863 рр.) // Там само. – 1961. – № 1. – С. 40–54; Отмена крепостного права на Украине: Сб. док. и материалов. – К., 1961. – 428 с. (співупоряд.); Радянське будівництво на Україні в роки громадянської війни: Листоп. 1918 – серп. 1919: Зб. док. і матеріалів. – К., 1962. – 764 с. (співупоряд.); Организация работы экспертно-проверочной комиссии в комплектовании документами ЦГАОР УССР // АУ. – 1976. – № 1. – С. 55–61; Центральный государственный архив Октябрьской революции высших органов власти и органов государственного управления Украинской ССР: Крат. справ. – К., 1984. – 415 с. (співупоряд.).

Література: Архипенко К. М. В. М. Брожек // АУ. – 1978. – № 3. – С. 86.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 227.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Бужинський Михайло

Праці: До гімназійних літ М. П. Драгоманова (архівні доповнення до споминів О. Пчілки) // Україна. – 1926. – Кн. 2–3. – С. 59–65; Листи В. Б. Антоновича до Б. С. Познанського // Там само. – Кн. 5. – С. 99–108; Звільнення Куліша з-під цензури “III отделения” // Там само. – Кн. 1. – С. 71; До питання про вміщення справи до річної групи р. закінчення її // РА. – 1931. – Кн. 2. – С. 47–50; Архівознавчий процес – на рівень вимог життя // АРУ. – 1932. – № 6. – С. 118–121.

Література: Жук В. Як фальсифікувалася справа (М. М. Бужинський) // Архів. зб. на посвяту 90-річчя Полтав. вченої архів. комісії. 1903–1993. – Полтава, 1993. – С. 136–145.

Архіви: Держархів Полтавської обл., ф. Р-1505, оп. 1, спр. 308; оп. 4, спр. 3.

Праці: Програма для збирання етнографічних матеріалів по Богодухівському повіту. – Богодухів, 1917; Практичний підручник справочинства української мови. – Х., 1924; Новознайдені листи Сквороди // Черв. шлях. – Х., 1924; Спроба Дальтон-плана в Полтавському ІНО // Шлях освіти. – К., 1926.

Учасник Великої Вітчизняної війни. Нагороджений медаллю “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”.

Тетяна Портнова (Київ)

БУЖИНСЬКИЙ Михайло Михайлович (17. 05. 1879, Полтава – 1934, Полтава) – історик, архівознавець, археограф, краєзнавець. Член наукових установ ВУАН: комісії з розробки територіальної історії України, президії Полтавського наукового товариства, Археографічної комісії, Полтавського краєзнавчого товариства.

Народився в сім’ї чиновника Полтавського окружного суду, який довготривалою службою дослужився до зарахування в дворянство. Закінчив Першу Полтавську чоловічу гімназію. Навчався в Московській юнкерській школі (1900–1902), згодом закінчив вищі курси при Військовій педагогічній академії; вихователь і викладач Московського (1905–1909) та Петровського полтавського (1909–1919) кадетського корпусів. Мав чин підполковника. Один із засновників Полтавської губернської спілки інвалідів (1917). З 1 червня 1923 р. – управитель справ Полтавського губарху, 1924 р. – його секретар. Того ж року брав участь у Всеукраїнській нараді архівних працівників у Харкові. Від 1925 р. – інспектор Полтавського окрарху, виконував обов’язки завідувача історичним архівом Полтавщини. З 1927 р. обіймав посаду вченого архівіста, 1932 р. – керівника організаційно-технічного сектору історичного архіву Полтавщини. Звільнений з роботи згідно наказу Облархуправи від 28 лютого 1934 р. “як буржуазний націоналіст, який в роботі архіву проводив буржуазно-націоналістичну лінію та за постановку роботи, що ускладнювала використання матеріалів для марксистсько-ленінської теорії”. Репресований.

Тарас Пустовіт (Полтава)

БУЗИНСЬКИЙ Олександр Тихонович (09. 10. 1889, с. Топори Київської губ. – ?) – літературознавець, архівіст, педагог.

1914 р. закінчив історико-філологічний факультет (словесний відділ) Ніжинського історико-філологічного інституту. Упродовж 1914–1918 рр. працював у Богодухівській чоловічій гімназії на Харківщині вчителем російської, латинської та грецької мов. У 1919–1924 рр. вів лекторську роботу у Полтавському педагогічному інституті з курсу класичних мов (з 1921 р. – Полтавський ІНО). Деякий час завідував бібліотекою Полтавського ІНО, одночасно головував на словесно-історичному відділі. 1920–1921 рр. був лектором Педагогічної школи ім. Грінченка та головою педагогічної ради у Полтаві.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Булгакова Аліна

З 1926 р. – професор другої категорії Полтавського ІНО. 1924–1927 рр. завідував кабінетом суспільствознавства, виконував обов'язки декана факультету соціального виховання та ректора Полтавського ІНО. З грудня 1925 р. – відповідальний секретар видавничої комісії Полтавського ІНО, а з травня 1927 р. – завідувач окружними курсами з перепідготовки вчителів. Член науково-дослідної кафедри історії української культури у Харкові. Знав іноземні мови: німецьку, польську і французьку. З 1922 р. – член Полтавського губарху, з 1923 р. – завідувач розбірним відділом Полтавського губерньського архіву.

Чимало уваги О. Б. приділяв розробленню теоретичних та методичних питань архівної справи, використанню документів. Виявив і підготував до друку рукопис Г. С. Сковороди “Асхани”. Провів величезну роботу в справі врятування, упорядкування і використання документів Полтавського губерньського архіву.

Заарештований 18 вересня 1929 р. за звинуваченням у проведенні контрреволюційної діяльності серед студентів Полтавського ІНО і засуджений 2 лютого 1930 р. в справі СВУ на 5 років позбавлення волі. Подальша доля О. Б. невідома.

Ігор Верба (Київ)

БУЛГАКОВА Аліна Яківна (26. 06. 1953, Київ) – архівіст, філолог. З родини робітників, українка. Закінчила Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка (1977).

З 1970 р. працює в ЦДАМЛІМ України архіваріусом, зберігачем фондів, молодшим та старшим науковим співробітником відділу НДА. З 1990 р. – архівіст I категорії, з 1993 р. – провідний архівіст.

Основний напрямок роботи А. Б. – наукове опрацювання та каталогізація документів особового походження, створення довідкового апарату до них. Вона описала близько 90 фондів діячів культури: Гудзія М. К., Григор'єва Г. П., Шеремета М. С., Козланюка П. С., Смолича Ю. К., Тичини П. Г., Драча І. Ф., Коновалока Ф. З., Ціаніди Б. М. тощо.

У складі наукової групи брала участь у збиранні ілюстративного матеріалу для “Методичних рекомендацій по роботі з документами особового походження” (1996–1998) та підготовці статей до першого випуску “Путівника по фондах ЦДАМЛІМ України”.

Неодноразово нагороджувалась Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР.

Віра Вервес (Київ)

Література: Наука и научные работники СССР. – Т. 6: Науч. работники без Москвы и Ленинграда. – Л., 1928. – С. 49; *Жук В.* Архівне будівництво на Полтавщині (1918–1965 рр.) // *АУ.* – 1966. – № 2. – С. 22.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 166, оп. 12, спр. 890; ЦДАГО України, ф. 263, оп. 1, спр. 65973.

Архіви: ЦДАМЛІМ України, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Бунькова Олена

Праці: ЦДАНТД УРСР // АУ. – 1973. – № 2. – С. 82.

Архіви: ЦДНТА України, особова справа.

БУНЬКОВА Олена Миколаївна (08. 05. 1928, с. Шабликіно Ярославської обл., Росія – 15. 06. 2006) – історик-архівіст. З родини службовців, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1954).

Архівну діяльність розпочала 1954 р. в Держархіві Ярославської області. 1960 р. переведена на роботу у м. Харків на посаду старшого наукового співробітника філіалу ЦДА УРСР. З 1961 р. очолювала відділ тасмних фондів ЦДАЖР УРСР. Пізніше обійняла посаду начальника відділу схоронності і НДА. З 1968 р. – заступник директора архіву, а з 1969 р. – в. о. директора. Упродовж 1971–1985 рр. – заступник директора ЦДАНТД УРСР.

О. Б. брала участь у підготовці до видання багатьох збірників документів ЦДАЖР УРСР, автор публікацій у галузевій періодиці.

Олена Мащенко (Харків)

БУРИК Ганна Гнатівна (29. 10. 1918, с. Панютіно, нині Лозівського р-ну Харківської обл. – 22. 11. 2004) – історик-архівіст. З родини робітників, українка. Закінчила Харківський державний бібліотечний інститут (1941), річні курси підвищення кваліфікації керівних працівників і спеціалістів з вищою освітою при Московському державному історико-архівному інституті (1967). Трудову діяльність розпочала 1936 р. вчителем школи ліквідації неписьменності допризывників, м. Мерефа.

Г. Б. – учасник бойових дій, в тому числі Курської битви і визволення Харкова (1942–1945), на фронтах війни була санінструктором, медсестрою в таборах німецьких військовополонених. Війну закінчила в Празі в травні 1945 р. Після війни на громадських засадах працювала організатором жіночих рад в західних областях України (Луцьк, Овруч, Львів, Хмельницький) в районних будинках культури та гарнізонних будинках офіцерів. Багато років була секретарем партійних організацій установ.

З жовтня 1963 р. – в Держархіві Харківської області на посадах старшого наукового співробітника, заступника директора архіву з наукової роботи. З 1 лютого 1978 р. до 13 вересня 1983 р. – директор Держархіву Харківської області.

Г. Б. керувала науково-методичною роботою колективу архіву. Вона автор статей в ЗМІ, оглядів фондів, в тому числі Харківського паровозобудівного заводу, Управління Південної залізниці, упорядник іменного покажчика до описів фонду “Харківське губернське правління”, співупорядник видань з історії Харківщини в період громадянської війни та іноземної інтервенції, розвитку промисловості Харківщини за 1917–1941 рр. тощо.

Нагороджена медалями “За визволення Праги”, “За відвагу”, “За перемогу над Німеччиною у Великій Віт-

Праці: Государственный архив Харьковской области: Путеводитель. – Изд. 2-е, перераб. и доп. – К., 1981. – 291 с. (співупоряд.) ; Строки надежды и мужества: 1941–1945: Письма харьковчан. – Х., 1988. – 241 с.

Архіви: Держархів Харківської обл., особова справа.

чизняній війні 1941–1945 рр.”, “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970), “Ветеран праці” (1983).

Вікторія Резнікова (Харків)

БУТИЧ Іван Лукич (псевдонім, крипт.: Б-ч, І. Б., І. Б-ч, Ів. Б., І. Білкун, І. Вільний, І. Кушнарівський, І. Л., І. Недоля, 21. 09. 1919, с. Усівка, нині Пирятинського р-ну Полтавської обл. – 9.05.2007, Київ, похований на кладовищі “Берківці”) – історик, архівіст, археограф. Народився в сім’ї заможного селянина, українець. Закінчив історико-архівне відділення Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1945). Кандидат історичних наук (1950).

Після закінчення університету отримав призначення до Архівного управління МВС УРСР на посаду старшого наукового співробітника науково-видавничого відділу. 1948 р. закінчив аспірантуру і деякий час працював науковим співробітником відділу давніх актів ЦДІА УРСР у м. Києві. 1950 р. захистив дисертацію за темою “Селянський рух на Слобідській Україні у другій половині XVIII ст.”. 16 лютого 1953 р. І. Б. було переведено на посаду начальника науково-методичного відділу, а з 16 липня того ж року – на посаду начальника науково-видавничого відділу Архівного управління УРСР. Упродовж 1971–1991 рр. працював на посаді старшого наукового редактора редакції “Історії міст і сіл Української РСР”. За участь у підготовці та виданні томів “Черкаська область”, “Житомирська область”, “Харківська область”, “Львівська область”, “Сумська область”, “Закарпатська область” та інших 1975 р. нагороджений Грамотою Президії Верховної Ради УРСР. З грудня 1991 р. І. Б. – провідний співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. 15 грудня 1992 р. його обрано дійсним членом НТШ у м. Львові.

З 1950 р. І. Б. займався редакційною діяльністю у “Науково-інформаційному бюлетені Архівного Управління”, спершу в якості відповідального секретаря, а з 1958 р. до 1971 р. – відповідального редактора видання. На сторінках видання І. Б. опублікував низку добірок документів, повідомлень і статей з архівознавства, джерелознавства, археографії, дипломатики, історії установ, рецензій, нотаток, бібліографічних покажчиків, довідок про діячів науки й культури тощо. Упродовж 1957–1972 рр. брав участь у роботі редколегії “Українського історичного журналу”.

І. Б. – відомий фахівець із проблем археографії, архівознавства та видавничої діяльності. За дорученням Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР він проводив лекції з проблем археографії на курсах

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Бутич Марія

Бібліографія: Іван Лукич Бутич: До 80-річчя від дня народження та 50-ї річниці наук. діяльності: Біобібліогр. / НАН України. Ін-т укр. археології та джерелознавства ім. М. С. Грушевського – К., 1999. – 60 с.

Література: *Волга Л.* Пророк, що дивиться в минуле // Уряд. кур'єр. – 1999. – 21 верес.; *Загорецька О.* Ювілей вченого історика-археолога Івана Лукича Бутича // Студії з арх. справи та документознавства. – 1999. – Т. 4. – С. 213–214; *Сохань П. С.* Іван Лукич Бутич: життєвий і творчий шлях // Іван Лукич Бутич: До 80-річчя від дня народж. та 50-ї річниці наук. діяльності: Біобібліогр. – К., 1999. – С. 5–8.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л., спр. 187.

підвищення кваліфікації керівних і наукових співробітників архівних установ.

1961 р. вийшла в світ фундаментальна праця “Документи Богдана Хмельницького”, яку І. Б. підготував разом з академіком І. Крип'якевичем. За ініціативою І. Б. на початку 1960-х рр. була започаткована серія археографічних видань про визначних українських діячів літератури та культури. Друком вийшли лише три видання із цієї серії – про Тараса Шевченка (1963), Івана Франка (1964) та Лесю Українку (1971); четвертим мав вийти збірник, присвячений Володимирі Гнатюку, але документи і матеріали, що склали цей збірник “не витримали” рецензування у політичній ситуації 1970-х рр. і видання побачило світ лише через 25 років, завдяки ініціативі НТШ у м. Львові. Така ж доля ще двох видань, підготовлених за участю І. Б. – 3-томного корпусу документів “Кирило-Мефодіївське товариство” (1990) та 2-томного “Щоденника О. Ф. Кістяківського (1874–1885)” (1994–1995), за високопрофесійну підготовку до друку та наукове опрацювання якого Президією НАН України І. Б. присуджено премію імені М. С. Грушевського. 2001 р. за участю І. Б. побачило світ видання “Михайло Драгоманов. Документи і матеріали. 1841–1994” (732 с.).

З другої половини 1990-х рр. І. Б. займався підготовкою до публікації універсалів українських гетьманів у серії “Матеріали до українського дипломатарію”. 1998 р. вийшов друком перший випуск цієї серії під назвою “Універсали Богдана Хмельницького. 1648–1657”, а 2002 р. – “Універсали Івана Мазепи. 1687–1709”.

Олена Загорецька (Київ)

БУТИЧ Марія Іванівна (30. 03. 1930, м. Самбір, нині Львівської обл.) – історик-архівіст. З робітників, українка. Закінчила заочне відділення Московського державного історико-архівного інституту (1962).

Трудову діяльність в архівних установах розпочала в травні 1954 р. науковим співробітником Держархіву Дрогобицької області. 1959 р. перейшла на постійну роботу до Держархіву Львівської області; з січня 1960 р. – науковий, старший науковий співробітник, а з 1978 р. і до виходу на пенсію у червні 1985 р. – завідувач відділу публікації та використання документів ЦДІА УРСР у м. Києві.

Під час роботи у Держархіві Дрогобицької області упорядкувала документи установ Австро-Угорщини (1772–1918) та Польщі (1918–1939), документи фондів органів прокуратури і суду (окружних, міських судів та

ін.) за 1918–1939 рр. У ЦДІА УРСР у м. Києві займалась науково-технічним опрацюванням та впорядкуванням документів українських емігрантських культурно-освітніх установ, організацій, окремих діячів науки і культури часів Першої світової війни (Празький архів), документів табірних організацій військовополонених Української Галицької Армії. З 1962 р. працювала над історією державних установ України (кінець XVIII ст. – 1917 р.), підготувала розділ “Канцелярії генерал-губернаторів, військових губернаторів, губернаторів, градоначальників” (машинопис зберігається в архіві) та ін. М. Б. була одним із упорядників збірників документів: “Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст.” (1970), “Селянський рух на Україні: Середина XVIII – перша чверть XIX ст.” (1978), “Зародження робітничого класу на Україні: Середина XVIII ст. – 1861 р.” (1982), “Селянський рух на Україні: 1826–1849” (1985), “Робітничий рух на Україні: 1861–1884 ” (1986), “Селянський рух на Україні: 1850–1861” (1988), 3-томного видання “Кирило-Мефодіївське товариство” (1990 – Т. 1–3), “Щоденник О. Ф. Кістяківського” (1994. – Т. 1, 1995. – Т. 2). Виступала з повідомленнями на наукових конференціях, науково-теоретичних семінарах зі спеціальних історичних дисциплін, зокрема, “До історії створення та діяльності генерал-губернаторств на Україні (кінець XVIII – початок XX ст.)” тощо. Автор статей в архівній періодиці, пресі, енциклопедичних виданнях.

За багаторічну та сумлінну працю М. Б. нагороджено двома медалями: “В пам’ять 1500-річчя Києва” (1982) і “Ветеран праці” (1985), грамотами та дипломами Архівного управління МВС УРСР, Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР.

Перебуваючи на пенсії, М. Б. продовжує наукову роботу. Нею підготовлено бібліографічний покажчик до галузевого науково-інформаційного бюлетеня “Архіви України” (1947–1970) (1999), брошуру “Іван Лукич Бутич: Біобібліографія” (1999), укладено іменний, географічний та предметний покажчики до збірника “Універсали Івана Мазепи. 1687–1709” (2002). Брала участь у підготовці до видання збірника документів і матеріалів “Михайло Драгоманов. Документи і матеріали. 1841–1994” (2001).

Людмила Демченко (Київ)

БУЦЕНКО Надія Дмитрівна (23. 06. 1955, Донецьк)

– історик-архівіст.

Росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1990).

Праці: Висвітлення історії міст і сіл України в “Киевской старине” // НІБ. – 1963. – № 6. – С. 64–67; Науково-інформаційна діяльність ЦДІА УРСР у м. Києві // АУ. – 1983. – № 5. – С. 32–40; До історії створення та діяльності генерал-губернаторств і військових губернаторств на Україні (кінець XVIII – початок XX ст.) // Іст. дослідження: Вітчизн. історія: Респуб. міжвід. зб. наук. праць. – К., 1985. – Вип. 11. – С. 45–50.

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Вавричин (Старчак)
Марія*

Праці: Створення трудових архівів в Донецькій області // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 2006. – Т. 14.

Архіви: Держархів Донецької обл., особова справа.

Праці: Карти українських земель Г. Боппана в бібліотеках і архівах СРСР // Бібліографічна інформація і сучасність. – К., 1961. – С. 116–127; Картографические источники по истории Украины XVIII в. в фондах библиотек, архивов и музеев г. Львова // Формирование

В Держархіві Донецької області почала працювати 1976 р. на посаді архівіста III категорії госпрозрахункового відділу. В цьому ж відділі працювала архівістом II категорії, I категорії, старшим архівістом (до 1997 р.). Упорядковувала справи підприємств, організацій та установ всесоюзного, республіканського та обласного підпорядкування, складала історичні довідки, передмови до описів справ.

З 1997 р. – провідний спеціаліст відділу формування НАФ та діловодства, де забезпечувала контроль та методичну допомогу органам державної влади, підприємствам та установам обласного значення з питань архівної справи та діловодства. З 2000 р. – заступник директора Держархіву Донецької області.

З 13 квітня 2004 р. Н. Б. – директор Держархіву Донецької області. Творчо реалізовує державну політику та здійснює управління архівною справою і діловодством на території області, забезпечує збереження документів НАФ.

Взяла активну участь в організації створення трудових архівів в Донецькій області.

Завдяки її зусиллям у 2004–2006 рр. зміцнилася матеріально-технічна база держархіву області. Під керівництвом Н. Б. розроблено регіональну Програму розвитку архівної справи в Донецькій області на 2006–2010 рр.

За її ініціативи активізувалась інформаційна діяльність держархіву області, почав видаватися часопис “Архивная летопись Донбасса”, редколегію якого вона очолює.

Учасник XV Міжнародного конгресу архівістів “Архіви, Пам’ять і Знання” у м. Відні (2004), Міжнародного семінару з проблем збереження архівних фондів “Архіви і катастрофи” у м. Хмельницькому (2005).

Нагороджена Почесними грамотами Донецької облдержадміністрації та держархіву області (2005), їй оголошено подяки Держкомархіву України (2004), Донецької облдержадміністрації (2006).

Відзначена Подякою ЦВК України за забезпечення прийому в архівні установи області виборчих документів по виборах Президента України 2004 року (2005).

Валентина Дмитрієва, Надія Метальнікова (Донецьк)

ВАВРИЧИН (СТАРЧАК) Марія Григорівна (20.03.1935, с. Мшана, Польща) – історик, археограф, бібліограф, історик картографії. Із селянської родини, українка. Закінчила Львівське педучилище (1953), історичний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка (1958).

Трудову діяльність почала 1958 р. коректором Щирецької районної газети. З 1980 р. працювала в ЛНБ АН УРСР ім. В. Стефаніка завідувачем редакційно-видавничого відділу. Керувала виданням щорічних збірників

Українські архівісти (XIX–XX ст.)

Вагилевич Іван

книжних фондів.
– М., 1962. – С. 93–103;
Відомін повстання декабристів на західноукраїнських землях (за матеріалами ЦДІА УРСР у м. Львові) // АУ. – 1976. – № 2 – С. 43–46;
Українські землі на географічних картах XV–XVII ст. // Респуб. наук. конф. з історичного краєзнавства. – Вінниця, 1982. – С. 79–60;
Картографічні видання Київської археографічної комісії // Матеріали ювіл. конф., присвяч. 150-річчю Київ. археограф. комісії. – К., 1997. – С. 336–338; Україна на стародавніх картах. Кінець XV - перша половина XVII ст. – К., 2004. – 208 с. (у співавт.).

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. Р-1, оп. 1 ос, спр. 100, 123.

Праці: O upirech a vidmach // Časopis Českeho Muzeum. – 1840. – Т. 3. – С. 230–261;
Pogrzab u słowian // Biblioteka Warszawska. – 1841. – Т. 2. – С. 649–658; Monaster Skit u Maniawie. – Lwów, 1848;
Wywód początków słowian od Trabo-illyzów z powodu wstępu krytycznego do dziejów Polski przez Augusta Bielowskiego // Biblioteka Warszawska. – 1852. – Т. 4. – С. 528–550; Dodatek tygodniowy do Gazety Lwowskiej. – 1857. – № 7–8, 11–12, 13–14, 16–17, 19, 22–24, 31–32, 34, 36, 38–42, 44–45 [публікації грамот з наук. коментарем]; Początki Lwowa // Kółko

праць, бібліографічних покажчиків. З 1993 р. – провідний археограф Львівського відділення Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Працювала над вивченням картографічної спадщини Г. Л. де Боплана. Підготувала до видання його Спеціальну карту України 1650 р. (у співавт.). Активно виступала з лекціями перед населенням, брала участь у роботі науково-теоретичних семінарів, постійно подавала інформацію про них до журналу “Архіви України”.

Роботу в ЦДІА УРСР у м. Львові почала з 1959 р. Працювала на посадах архіваріуса, наукового співробітника, завідувача відділу спеціальних історичних дисциплін (з 1976 р.), завідувача відділу публікацій і використання документів (з 1978 р.). Займалася удосконаленням фондів, каталогу архіву, створила ряд методичних посібників, зокрема: “Схему класифікації документів дорадянського періоду в систематичних каталогах держархівів України” (1976), опублікувала статті з джерелознавства та картознавства, виступала на республіканських нарадах і конференціях. Брала участь у підготовці документальних збірників: “Боротьба за возз’єднання Західної України з Українською РСР: 1917–1939” (1979), “Селянський рух на Україні: 1826–1849” (1985) та створенні експозиції Кабінетів спеціальних історичних дисциплін ЦДІА УРСР у м. Львові. Була вченим секретарем науково-теоретичного семінару спеціальних історичних дисциплін при архіві.

Уляна Кришталович (Львів)

ВАГИЛЕВИЧ Іван Миколайович (псевд. – Вагилевич Далибор, Волк Заклика; 02. 09. 1811, с. Ясень-Горішній Стрийського пов. на Станіславщині, нині с. Ясень Рожнятівського р-ну Івано-Франківської обл. – 10. 05. 1866, Львів) – український поет, філолог, етнограф, археограф, громадський діяч.

Народився в сім’ї українського священика. Навчався спочатку в Бучацькій нормальній школі, згодом (до 1829) в Станіславській гімназії. З 1830 р. навчався у Львівській греко-католицькій духовній семінарії. Закінчив Львівський університет (1839). Уже під час студій на філософському факультеті І. В. виявляв зацікавлення історією, філологією, етнографією, археологією слов’янських народів, брав участь в етнографічно-збирацькій роботі гурту студентів, упорядковував особові збірки документів та приватні бібліотеки на запрошення їхніх власників, зокрема у 1837 р. спільно з Я. Головацьким наводив лад у бібліотеці графа Я. Тарновського.

Разом з Я. Головацьким відкрив пам’ятки давньоукраїнського законодавства – списки Кормчої книги XII–

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

Вагилевич Іван

rodzinne. – Lwów, 1860.
– № 7; *Latopis Nestora*
// *Monumenta Poloniae*
Historica. – Lwów, 1864.
– Т. I. – С. 521–886;
Nestora latopis. Z
datkami Monomacha
nauki i listu do Olega w
oryginale i w polskim
tłumaczeniu / Wydali i
objasnili A. Bielowski,
J. Wagilewicz. – Lwów,
1864.

Література: *Swiecicki P.* Jan Wagilewicz, wspomnienie pośmiertne // *Słowo*. – Lwów, 1866. – З. 1. – С. 79–98; *Bielowski A.* Wspomnienie o Janie Wagilewiczu // *Dziennik literackie*. – 1886. – С. 24; *Zacharjasiewicz J.* Jan Wagilewicz // *Tygodnik Ilustrowany*. – 1886. – Т. 14. – С. 357–358; *Ваврик В.* Жизнь и деятельность Ивана Далибора Вагилевича // *Науч.-лит. сб. Галицко-Русской Матицы*. – 1934. – Т. 8. – С. 65–92; *Полек В.* І. М. Вагилевич у спогадах польського письменника // *АУ*. – 1967. – № 2; *Дем'ян Г.* Іван Вагилевич – архівіст // *Там само*. – 1971. – № 3. – С. 42–50; *Дзензелевський І. О.* І. Н. Вагилевич как редактор словаря С. Б. Линде: К истории укр.-польс. науч. связей сер. XIX в. // *Сов. славяноведение*. – 1983. – № 6; *Дем'ян Г.* Іван Вагилевич – історик і народознавець. – К., 1993; *Купчинський О. І.* Август Бельовський та Іван Вагилевич: наукові

XIII і XV ст. із статутами Володимира Святославича і Ярослава Мудрого та чимало актових джерел. Писав вірші, один із зачинателів нової української літератури в Галичині. Разом з М. Шашкевичем та Я. Головацьким – один із засновників громадсько-культурного об'єднання “Руська трійця”, співавтор та упорядник альманахів “Зоря” (1836) та “Русалка Дністровая” (1837). Переклав прозою українською і польською мовами “Слово о полку Ігоревім”, додавши до нього науковий коментар. У 1846–1848 рр. парох у с. Нестаничі (нині село Радехівського р-ну Львівської обл.). У 1848 р. редагував пропольську газету “Дневник руський”.

З 1851 р. І. В. працював в Оссолінеумі, (з 1855 – заступник кустоша). Разом з відомим польським істориком і археографом А. Бельовським готував до друку “*Monumenta Poloniae Historica*” (1864). Брав участь у складанні й редагуванні словника польської мови С. Лінде.

Втративши через віровизнання свою посаду, І. В. певний час працював коректором “*Gazety Lwowskiej*”. Протягом 1857 р. систематично друкував на сторінках додатку до газети давні документи з історії Галичини і Буковини XIV–XVIII ст. українською, польською, латинською мовами, які супроводжувалися детальними науковими коментарями та поясненнями. З 1862 р. до кінця життя І. В. працював на посаді наукового керівника впорядкування лонгерського міського архіву Львова (обов'язки кустоша в ньому виконував К. Расп). І. В. застосував новаторський, науково обґрунтований підхід до дорученої справи: розформував значну частину фасцикулів, утворених Д. Зубрицьким під час упорядкування архіву ще у 1838–1839 рр., з них вилучалися пергаменти, листи та переформовувалися фасцикули за їх тематичним змістом. Відтак у архіві були сформовані відділи: перший – пергаментні документи, другий – фасцикули, що залишилися після вилучення з них пергаментів і листів, третій – рукописні книги і зшитки та друковані документи, четвертий – листи. Заслугою І. В. є те, що за його настійливими наполяганнями магистрат розпорядився повернути до міського архіву ту частину документів (головним чином книг і актів давніх урядових установ Львова), які були у 1857 р. передані до Крайового суду. Після переміщення у 1870 р. до міського архіву ці документи стали основою для створення п'ятого відділу. З неписемних пам'яток старовини І. В. і К. Расп утворили шостий відділ, який згодом поклав початок Історичному музею Львова.

Прагнучи скласти загальний регест документів Львова, І. В. опрацював картотеку зі змістом пергаментів, лонгерських книг, листів та ін. Детально розроблена ним картотека до документів першого відділу (перга-

ментів) стала основою для відповідних рубрик книги, надрукованої за його проектом у 1865 р., яка стала першим описом такого типу в Україні. Значну за обсягом роботу І. В. виконав з укладання інвентаря, хронологічного і алфавітного індексів, створення підручної науково-довідкової бібліотеки архіву.

За неповних чотири роки І. В. упорядкував і підготував до друку 1200 документів XIV–XVIII ст. з історії Львова і Східної Галичини. Ці документи згодом увійшли до багатотомного видання “Akta grodzkie i zemskie” (т. 1, 3, 4; 1872). Загалом, згідно з твердженням К. Распа, І. В. виконав більше двох третин обсягу робіт, пов’язаних з упорядкуванням міського архіву Львова. І. В. відіграв важливу роль у розвитку практичних основ класифікації, систематизації, збереження, обліку і археографічного опрацювання львівських документальних матеріалів.

Василь Кметь (Львів)

ВАРІ Владислав (? – 1848) – правник, архівіст, архі-вознавець.

1813 р. призначений на посаду головного нотаря м. Мукачева. Згідно з функціональними обов’язками головний нотар був одночасно головним архівістом, головним хранителем і упорядником документів. До упорядкування архівних документів, розпочатого попередниками, В. В. поставився з високою відповідальністю. Високоосвічений фахівець і людина творчого характеру, дійшов висновку про необхідність якнайточнішого обліку всіх документів, починаючи з основних, що стосувалися привілеїв міста. Тому здійснене 1816–1817 рр. впорядкування документів удосконалив і доповнив. 24 січня 1824 р. старший нотар Бережської жупи видав розпорядження про необхідність суворого обліку і впорядкування всіх документів та видачу їх тільки з дозволу і на обмежений час (під розписку). Ці правила В. В. вже давно були запроваджені у міському архіві Мукачева.

Упорядкуванню архіву В. В. віддавав увесь свій вільний час. 1836 р. міське управління обіцяло йому винагороду за цю роботу, але, як свідчать документи, ніякої оплати за свою працю в архіві він так і не отримав. Це підтвердили і звернення синів В. В. до міської влади після смерті батька.

За час керівництва міським архівом Мукачева (1813–1848) В. В. виконав величезний обсяг робіт: зібрав, систематизував, описав і взяв на спеціальний облік переважну більшість документів апарату управління м. Мукачева за 1376–1848 рр. Повністю закінчити роботу не встиг – раптова смерть обірвала її. Але виконані обсяги роботи були дуже важливими.

91

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Варі Владислав

контакти і співпраця
// *Warszawskie Zeszyty*
Ukrainoznawcze. – 1999.
– № 8–9.

Архіви: ВР ЛНБ
ім. В. Стефаніка, ф. 19
(особовий); 5, оп. 1,
№ 2411.

Література: *Tabody J.* Munkács multja és jelene Magyarország történetében. – Budapest, 1861; *Tabody J.* Munkács ostroma. – Debrecen, 1876; *Bhode T.* Die Munzstadt Munkács unter Franc Rákocsi II. 1705–1711. – Wien, 1877; *Lehoczy T.* Bergvármegye monográphiája. – Ungvarott, 1881; *Vin же.* Munkách Város új monographiája. – Munkács, 1907; *Radványi N.* Die Archive in der Podkarpatska Rus. – Uzhorod; Undvar. – 1922; *Sas A.* Szabadalmas Munkács Város levéltára 1376–1850. – Munkács, 1927; *Шау А.* Архив при велигированного города Мукачева 1376–1850 гг. – Мукачево, 1927; *Делеган М.* Огляд фонду Головного староста м. Мукачева // НІБ. – 1963. – № 2. – С. 71–75.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Варшавчик Марко

Архіви: Держархів Закарпатської обл., ф. 1589, справа фонду, оп. 2, спр. 485.

Праці: Харьковский областной государствен- ный архив: Путеводитель // НИБ. – 1949. – № 1. – С. 23–27 (у співавт.); Вопросы логики историче- ского исследования и исторический источник // Вопросы истории. – 1968. – № 10. – С. 76–89; Ис- точниковедение истории КПСС: Учеб. пособие. – М., 1973. – 360 с.; Методика преподавания истории КПСС в высшей школе. – К., 1974. – 224 с. (відп. ред., чл. автор. кол.); Вопросы методоло- гии историко-партийной

При впорядкуванні документів В. В. користувався австро-угорською системою справочинства в установах. Всі документи було зібрано, оброблено і систематизовано тематично, і в цілому вони становлять собою систему ректифікатів за 1376–1848 рр. Дослідник А. Шаш назвав ті ректифікати в більшості випадків фасцикулами, а в окремих – актовими книгами. Не виключено, що ці ректифікати готувалися В. В. для оправи. Кожний із ректифікатів позначений буквами латинського алфавіту, а ті з них, до складу яких входять судові справи, були позначені римськими цифрами. Всі документи ректифікатів взяті на облік, мають спеціальну нумерацію і зареєстровані у великому каталозі В. В. (“Зелена книга”).

В такому стані документи Мукачівського міського архіву зберігалися із 1848 по 1960 рр., коли розпочалось упорядкування за архівною системою, запровадженою в наш час.

Із них було сформовано так звану “Колекцію В. Варі”, а решта документів, в тому числі і розформовані ректифікати, ввійшли до складу фонду Головного старости м. Мукачева (1376–1872).

Основний каталог (або реєстр) В. В. використано і при складанні опису колекції. Спочатку тут зареєстровано важливі грамоти, розпорядження, різні привілеї місту та дворянам. Далі йдуть документи про компетенцію міського суду та вищих інстанцій, про торгове право, фінансові звіти головного старости міста, про витрати на утримання війська, діяльність церковних парафій тощо. За документами колекції простежується система ведення справочинства в першій половині XIX ст. Уже в дорадянський період документи колекції ввійшли в широкий науковий обіг.

Марія Делеган (Мукачеве)

ВАРШАВЧИК Марко Якимович (17. 12. 1918, м. Сміла, нині Черкаської обл. – 27. 05. 2001, Київ) – історик, джерелознавець, педагог вищої школи. Доктор історичних наук (1972), професор (1971). Заслужений діяч науки і техніки УРСР (1987).

Походив з сім’ї робітника. У 1936 р. закінчив із золотою медаллю Смілянську середню школу; у 1941 р. – з відзнакою історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Вступивши у червні 1941 р. добровольцем до лав Червоної Армії, у складі частин 3-го Гвардійського кавалерійського корпусу пройшов всю війну від України до Берліна.

Після демобілізації з лютого 1946 по 1952 р. – у ЦДІА УРСР в м. Києві: працював начальником науково-видавничого відділу, був вченим секретарем. До-

Українські архівісти (XIX–XX ст.)

Варшавчик Марко

клав багато праці до упорядкування архівних фондів і колекцій, створення перших путівників, відновлення археографічної діяльності. Під його керівництвом було підготовлено і видано збірник документів і матеріалів “Революція 1905–1907 рр. на Україні” (1949), путівник по ЦДА УРСР у м. Києві. В цей час окреслилося коло пріоритетних наукових інтересів вченого: проблеми архівознавства, джерелознавства, археографії та була захищена кандидатська дисертація (1948).

З 1947 р. М. В. за сумісництвом викладав архівознавство студентам історичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, які спеціалізувалися на кафедрі архівознавства і допоміжних історичних дисциплін. З 1952 р. остаточно перейшов на викладацьку роботу в Київському педагогічному інституті ім. М. Горького, згодом в Українській сільськогосподарській академії. У 1957–1990 рр. – доцент, професор (з 1971), вчений секретар Інституту підвищення кваліфікації викладачів суспільних наук при Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка. У 1972 р. захистив докторську дисертацію. У 1991–1999 рр. – професор кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної науки в Київському національному університеті імені Тараса Шевченка, де читав лекції з проблем джерелознавства, методології, логіки і методики історичного дослідження.

В наукових дослідженнях М. В. віддавав перевагу теоретичним проблемам джерелознавства та методології історичної науки, акцентуючи увагу на удосконаленні методологічного інструментарію історика, його методичних навичок в опрацюванні джерел, висловлюючись на користь гуманізації історичної науки. Йому належить вагомий внесок в українське джерелознавство та архівознавство, в розробку теоретичних засад української археографії. Автор понад 150 наукових та науково-методичних праць, серед яких 18 індивідуальних та колективних монографій. Новаторські ідеї вченого сприяли актуалізації багатьох наукових проблем. З ім'ям М. В. пов'язане розгортання на сторінках всесоюзних наукових часописів дискусій з питань історичного джерелознавства та методології історико-партійної науки. Він був учасником майже всіх всесоюзних та всеукраїнських наукових конференцій з цієї проблематики, що відбувалися у 1960–1980 рр.

Значним є внесок М. В. у справу підготовки кадрів істориків, підвищення їх кваліфікації. “Університети” М. В., обов'язковою складовою яких була архівна освіта, підготовка до творчої, копіткої роботи з архівними документами, пройшли тисячі вітчизняних істориків. Він особисто підготував понад 30 докторів і кандидатів наук.

науки // Вопросы истории КПСС. – 1976. – № 4; Методологические проблемы историко-партийной науки. – К., 1976. – 256 с. (у співавт.); О научных основах изучения истории КПСС: Введение в ист.-парт. науку. – М., 1978 (у співавт.); О структуре источниковедческой критики // Источниковедение отеч. истории: Сб. статей. – М., 1980. – С. 23–38; Историко-партийное источниковедение: Теория, методология, методика. – К., 1984. – 319 с.; Источниковедение истории КПСС: Учебн. для вузов. – М., 1989. – 224 с.

Література: Спеціальні галузі історичної науки: Зб. на пошану Марка Якимовича Варшавчика. – К., 1999. – 212 с.; *Корольов Б.* Педагог, вчений, людина: Слово про Марка Якимовича Варшавчика // Там само. – С. 12–18; *Ковальський М.* Деякі роздуми про внесок вчених Київського університету професорів В. І. Стрельського та М. Я. Варшавчика в розвиток проблем теоретичного джерелознавства // Там само. – С. 95–99; Марко Якимович Варшавчик: [Некролог] // АУ. – 2001. – № 4–5. – С. 194–195.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 4703, оп. 1, спр. 20, 22, 27, 28, 31, 47, 66, 76, 83, 88, 113; Архів Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка (особова справа).

Тривалий час М. В. очолював Президію республіканської ради з координації науково-дослідної роботи у галузі історико-партійних досліджень, був керівником авторських колективів, членом редколегій провідних вітчизняних журналів, наукових збірників, довідкових видань. Нагороджений трьома орденами Вітчизняної війни I і II ступенів, орденом Червоної Зірки, багатьма медалями.

Наталія Маковська (Київ)

ВАСИЛЕВСЬКА Катерина Василівна (09. 09. 1934, м. Горохів, нині Волинської обл.) історик – архівіст. Із селянської родини, українка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1964).

Архівну діяльність розпочала 27 лютого 1955 р. на посаді завідувача Горохівського держрайархіву Волинської області, яку обіймала до 1993 р. К. В. – одна з перших в області завідувачів архівом зі змінним складом документів з вищою спеціальною освітою.

За безпосередньою участю К. В. у Горохівському районі створено мережу відомчих архівів сільських Рад, колгоспів, радгоспів, установ, підприємств, організацій. Вона організувала пошуки та збір документів у післявоєнні роки про збитки, завдані народному господарству району за нацистської окупації. Результатом її роботи є концентрація понад 3 тис. архівних справ в держрайархіві, описів та інших видів довідкового апарату до цих документів.

Брала участь у підготовці нарисів історії населених пунктів району для “Історії міст і сіл Української РСР. Волинська область”, довідника вулиць населених пунктів області “Названі їх іменами” та інших видань. Часто публікувалась у місцевій пресі з актуальних проблем архівного будівництва в районі.

Очолувана К. В. архівна установа стабільно виконувала планові завдання з основних напрямків розвитку архівної справи, неодноразово виходила переможцем серед архівних установ області. Досвід роботи з питань організації архівної справи в Горохівському районі вивчався завідувачами райміськархівів Волині і сусідніх районів Львівщини.

К. В. займалася профспілковою діяльністю, була секретарем спостережної комісії при Горохівському райвиконкомі, лектором районної організації Українського товариства охорони пам’яток історії і культури.

За вагомий внесок у розвиток архівної справи в державних архівах низової ланки нагороджена Почесною грамотою Архівного управління при Раді Міністрів УРСР (1963), Почесною грамотою Архівного відділу облвиконкому, обкому профспілки працівників держав-

Праці: Найголовніше свято // Будівник комунізму. – 1987. – 7 листоп.; Сторінки історії // Там само. – 1988. – 3 квіт.; Напишіть спогади // Там само. – 1989. – 12 лют.

Архіви: Держархів Волинської обл., ф. Р-66, Р-67; картотека ДІФ.

них установ (1967), грамотою Волинської обласної Ради депутатів трудящих (1968), ювілейною медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970), нагрудними знаками “Переможець соціалістичного змагання 1973 року” (1974) та “Відмінник архівної служби” (1988). Ім’я К. В. занесено до Книги пошани Архівного відділу облвиконкому (1981).

Володимир Гика (Луцьк)

ВАСИЛЕНКО Микола Прокопович (02. 02. 1866, с. Єсмань Глухівського пов. Чернігівської губ. – 03. 10. 1935, Київ) – історик, правознавець, архівознавець.

Народився в сім’ї дрібного службовця. Після закінчення історико-філологічного факультету Дерптського університету 1890 р. одержав звання кандидата російської історії. 1907 р. витримав іспити в Державній юридичній комісії при Новоросійському університеті й отримав диплом I ступеня. 1910 р. склав іспити на магістра російської історії при Університеті Св. Володимира у Києві, 1911 р. йому присвоєно звання приват-доцента історико-філологічного факультету. Викладав у Київському університеті та інших навчальних закладах. 1918 р. обіймав посади міністра освіти та за сумісництвом – міністра закордонних справ гетьманського уряду. 1921 р. був обраний президентом ВУАН. Брав участь у суспільному житті. Був членом, певний час і головою Історичного товариства Нестора-літописця, головою історичної секції УНТ у Києві, дійсним членом НТШ у Львові, головою товариства правників при ВУАН. Входив до складу Археографічної комісії при історико-філологічному відділі ВУАН, Археографічної комісії НТШ у Львові Київської комісії для розгляду давніх актів, Чернігівської та Полтавської ГУАК, Всеукраїнського археологічного комітету, комісії з вивчення історії західноруського та українського права, інших академічних комісій та комітетів.

Протягом 1890–1893 рр. працював в архівах: у Києві – при бібліотеках Університету Св. Володимира, церковно-археологічного товариства, при Київській духовній академії, при бібліотеках Києво-Печерської лаври, Михайлівського та Видубецького монастирів; в Чернігові – в архівах казенної палати та окружного суду; в Харкові – в Історичному архіві при Харківському університеті. Метою цих занять було збирання документів з історії станів, землеволодіння, головним чином, монастирського, і устрою Лівобережної України після 1654 р. Результатом стало видання 1892–1909 рр. археографічних праць з генерального слідства про маєтності українських полків 1729–1730 рр., які становили собою

Праці: К истории церковных и монастырских архивов // КС. – 1891. – Т. 34. – №. 7. – С. 148–151; Генеральное следствие о маетностях Киевского полка: 1729–1730 / Под ред. Н. П. Василенко. – К., 1892; К вопросу о децентрализации исторических архивов: Судьба Румянцевской Описи Малороссии // КС. – 1892. – Т. 39. – №. 12. – С. 453–461; Генеральное следствие о маетностях Гадяцкого полка: 1729–1730 / Под ред. и с предисл. Н. П. Василенко. – Полтава, 1893; Збірка матеріалів до історії Лівобережної України та українського права XVII–XVIII вв. // УАЗ. – 1926. – Т. 1. – С. 50–164; Вибрані твори: У 3 т. Т. 1. Істор. праці. – К., 2006. – 605 с.; Т. 2. Юрид. праці. – К., 2006. – 560 с.

повний перелік універсалів та інших важливих документів, що закріплювали право на володіння землею у відповідній місцевості. Згодом публікував як окремі документи, так і збірки документів з історії економічного, юридичного та суспільного життя України, серед яких “Протоколы Верховного Тайного Совета как материал для истории Малороссии XVIII в.” (1896), “Экстракт из указов, инструкций и учреждений... Правительствующего Сената по малороссийской экспедиции 1756 года” (1902), “Збірка матеріалів до історії Лівобережної України та українського права XVII–XVIII вв.” (1926), “Матеріали до історії українського права” (1929) тощо.

Досвід роботи в архівах України вже у 90-х роках XIX ст. дозволив М. В. зробити висновки про стан організації архівів та подати пропозиції щодо його поліпшення. У передмові до публікації документів щодо вилучення книг та рукописів з церковних та монастирських архівів у відповідності з указом Петра I 1720 р. (були знайдені ним на батьківщині в архіві Єсманської церкви) він робить висновок, що ця акція спричинила відсутність відомостей з історії Лівобережної України, оскільки вилучені цінні пам’ятки не були повернуті назад церквам та монастирям і подальша доля їх невідома.

М. В. вживав заходів щодо передачі Київському АДА документів монастирів Чернігівщини, що зберігалися в архіві місцевої казенної палати. За порадою О. М. Лазаревського, він писав про це кураторові Київського учбового округу, проф. В. Б. Велямінову-Зернову, і, як наслідок, ці документи були передані Київському АДА. Завдяки його діяльності було передано кілька приватних архівів, зокрема, архів Скоруп.

У публікації “К вопросу о децентрализации исторических архивов. Судьба Румянцевской Описи Малороссии” (1892) він повертається до питання про збереження документальних пам’яток і формулює концепцію територіальної організації архівних установ в Україні і в цілому в Російській державі. Зокрема, пропонує архівні документи, які відносяться до минулого України, зосередити у Києві, для чого вони повинні бути вилучені з архівів Харкова, Катеринослава, Чернігова, Москви, Вільни, Варшави і зосереджені у Київському центральному архіві; матеріали з історії Слобідської України – у Харкові, а документи з історії Новоросії – в Одесі. Концепцію територіальної архівної системи він аргументував трьома чинниками. По-перше, ці міста є центрами названих областей, вони історично пов’язані між собою, і документи, які стосуються цих областей, мають свій особливий характер. По-друге, названі міста є університетськими або великими адміністративними центрами, де збирається інтелігенція, яка б могла зайнятися опрацюванням архівів. По-третє, документи певної

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Васильєва Людмила

місцевості були б зосереджені в одному місці, і на їхні пошуки не витрачалося б багато часу і коштів. М. В. зазначав, що роздрібнення документів з української історії дійшло до того, що половина генеральних слідств про маєтності 1729–1730 рр. знаходиться у Києві, інша – у Москві, у Румянцевському музеї. Що ж стосується долі Румянцевського опису, то більша частина його зберігається у бібліотеці Київського університету, дещо знаходиться у Харківському історичному архіві, а інша частина в бібліотеці АН у Петербурзі. У листі до професора Д. І. Багалія М. В. також висловив думку передати архів Малоросійської колегії з Харкова до Києва. У травні 1918 р., перебуваючи на посаді міністра освіти гетьманського уряду, порушував питання про заснування у Києві Національного архіву, де мали бути зосереджені архівні документи з історії України, розпорошені досі по різних провінційних архівах.

28 листопада 1918 р. був обраний дійсним членом Київської комісії для розгляду давніх актів, що свідчило про визнання його заслуг у галузі археографії та архівознавства.

На початку 1920 р. був головою Архівної ради Київського архівного управління, яке утворилося з реорганізованого у 1919 р. архівно-бібліотечного відділу при Міністерстві освіти. Для “Вістей ВУАН”, які не вийшли в світ з технічних причин, написав статтю “Архівна справа на Україні”.

Олена Загорецька (Київ)

ВАСИЛЬЄВА Людмила Іванівна (20. 10. 1922, Москва – 17. 12. 1999, Сімферополь) – історик-архівіст. З родини робітників, росіянка. 1941 р. вступила до Московського юридичного інституту, в грудні 1941 р. була переведена до Московського державного історико-архівного інституту, який закінчила 1949 р. після демобілізації.

1949 р. була направлена на роботу до Центрального держархіву Радянської армії (Москва) науковим співробітником, де пропрацювала до 1953 р. З 1953 р. – старший науковий співробітник групи використання документів Центрального держархіву Удмуртської АРСР (м. Іжевськ). З 1964 р. по 1986 р. працювала у Держархіві Кримської області старшим науковим співробітником, завідувачем відділу публікацій і використання документів.

Л. В. – укладач збірників документів: “Трудящиеся Удмуртии в борьбе с Колчаком” (1959), “Удмуртия в период иностранной военной интервенции и гражданской войны” (1960. – Т. 1, 1963. – Т. 2), “К истории образования Удмуртской автономии” (1960), “Социалистичес-

Бібліографія: Микола Прокопович Василенко. – К., 1990.

Література: *Вороненко В. В. та ін.* Микола Прокопович Василенко. – К., 1991.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 40, оп. 1, 1454 од. зб.; ЦДАМЛМ України, ф. 542, оп. 1, спр. 346; ЦДАВО України, ф. 166, оп. 12, спр. 1022.

Праці: Використання документальних матеріалів у Кримському облдержархіві // АУ. – 1973. – № 1. – С. 50–52; Робота читального залу Кримського облдержархіву // Там само. – 1979. – № 3. – С. 44–45.

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, особова справа; ф. Р-415; ф. Р-2638.

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

Введенський Андрій

Праці: Об архивах Приуралья // Дела и дни. – 1920. – Кн. 1; 3 минулого російської дипломатики // ЗІФВ. – 1927. – № 51. – Вип. 1; Підробка і фальсифікація історичних документів на Україні і в Білорусії в XVI–XVII ст. // Наук. зап. Київ. держ. пед. ін-ту. – 1939. – Т. 3; Зародження та розвиток документознавства в Росії в XV–XVIII ст. // Вісн. іст.-філос. ф-ту Київ. ун-ту. – 1958. – № 1; Дом Строгановых в XVI–XVII вв. – М., 1962; Лекции по документальному источниковедению истории СССР (дипломатика). – К., 1963; Допоміжні історичні дисципліни. – К., 1963 (у співавт.).

Література: Історія Київського університету. – К., 1959. – С. 522–525; Яковлев С. А. Подготовка архивистов в Киевском университете // Вопросы архивоведения. – 1962. – № 3; Замлинський В., Мельник Л. Основні здобутки істориків Київського університету між двома ювілеями (1959–1984) // УГЖ. – 1984. – № 10. – С. 49–57.

кое народное хозяйство Крымской области: 1945–1970” (1980), “Симферополю 200 лет: 1784–1984” (1984), “По декрету Ильича: Курортное строительство в Крыму: 1920–1989” (1989). Л. В. – укладач “Удмуртского календаря памятных дат” (1963, 1964), автор понад 50 статей з історії Криму у місцевих періодичних виданнях.

Учасник Великої Вітчизняної війни. Нагороджена орденом Вітчизняної війни II ступеня, багатьма медалями.

Любов Кравцова (Сімферополь)

ВВЕДЕНСЬКИЙ Андрій Олександрович (21. 07. 1891, м. Перм, Росія – 14. 09. 1965, Київ) – історик, джерелознавець, архівіст, педагог. Доктор історичних наук (1943), професор (1945). Народився в родині земських фельдшерів, росіянин. 1912 р. закінчив I Пермську класичну гімназію. 1912–1920 рр. навчався у Петроградському державному університеті на факультеті суспільних наук (історико-філологічний відділ) і отримав спеціальність викладача історії. Студентом викладав історію на Троїцьких загальноосвітніх курсах в Петрограді (1915–1918), латинську мову та географію в Слов’янській гімназії (1916–1918), суспільствознавство в Трудових школах Петрограду (1918–1922). У 1921–1923 рр. навчався в аспірантурі та обіймав посаду наукового співробітника НДІ історії при Петроградському університеті. Захистив кандидатську дисертацію “Монастырский стряпчий в XVI–XVII вв.” (1923).

У 1930-х рр. працював викладачем історії у Військово-морському училищі (1928–1932); науковим співробітником 1-го розряду Ленінградського Російського музею, вченим консультантом Головної редакції історії фабрик і заводів (Ленінград); викладачем історії техніки Ленінградського інституту шляхів сполучення, в. о. професора історії у Вологодському та Вітебському педагогічних інститутах; з 1938 р. по 1941 р. очолював кафедру історії СРСР Київського державного університету; у 1941–1943 рр. – завідувач кафедри історії СРСР Уральського університету ім. М. Горького (Свердловськ); 1943–1944 рр. – професор кафедри історії СРСР Об’єднаного Українського державного університету в м. Кзил-Орді (Казахстан). 1943 р. А. В. захистив докторську дисертацію “Очерки истории Строгановских вотчин XVI–XVII вв.”; 1945 р. отримав звання професора. З 1944 р. по 1951 р. працював завідувачем кафедри історії СРСР Київського державного університету. Після прийнятої в серпні 1947 р. Постанови ЦК КП(б)У “Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії Академії наук УРСР” піддався морально-психологічному тиску та був безпідставно звинувачений у “буржуазному об’єктивізмі”,

недостатній увазі до висвітлення марксистсько-ленінського трактування історичних подій у навчальному процесі та вихованні студентів в “дусі комуністичних ідеалів і світогляду”, за що наказом № 455/12 від 22 серпня 1951 р. був звільнений з посади завідувача кафедри історії СРСР Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

З 1951 р. А. В. – професор кафедри архівознавства та допоміжних історичних дисциплін Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Викладав курси з палеографії, сфрагістики, дипломатики, хронології, зарубіжних архівів. Керував науковим студентським гуртком архівознавства.

А. В. спеціалізувався з проблем джерелознавства історії України та Росії XV–XVIII ст., соціально-економічної історії, документознавства, генеалогії. Вивчав вотчинне феодальне господарство, історію техніки виробництва.

У науковому доробку вченого 130 праць, серед яких “Торговый дом Строгановых XVI–XVII вв.” (1924), “Подлог и фальсификация исторических документов в Грузии в XVIII–XIX вв.” (1940), “Иван Грозный” (1946), “Урало-Печорский край на рубеже XIX–XX вв.” (1946), “Київ у XVIII столітті” (1957), “Дом Строгановых в XVI–XVII вв.” (1962) та ін. Перша публікація вченого “Об архивах Приуралья” (1920) започаткувала серію історико-архівознавчих та джерелознавчих праць. Дослідженню проблем зародження та становлення документознавства, як напряму історичної науки, достовірності історичних джерел, розвитку дипломатики та інших спеціальних історичних дисциплін присвячені посібники та підручники вченого. Особливістю його досліджень є широка джерельна база, вагомі узагальнення та висновки, що ґрунтуються на знанні вітчизняних архівів та тогочасної історіографії. Увагу привертає праця вченого “Дом Строгановых в XVI–XVII вв.”, де широко використаний комплекс архівних та рукописних документів, сімейні колекції тощо.

А. В. плідно працював на ниві популяризації історичних знань. Як член товариства “Знання” виступав з лекціями: “Як працювати з книгою”, “Історична хронологія”, “Київ – столиця УРСР”. Був членом науково-методичної ради Київського державного університету, Вчених рад Інституту історії АН УРСР та Архівного управління УРСР.

Ірина Войцехівська (Київ)

ВЕРВЕС Віра Іванівна (06. 06. 1948, с. Ганнівка Кіровоградської обл.) – філолог, архівіст. З робітничої сім’ї, українка. Закінчила Житомирський державний

Архіви: Держархів м. Києва, ф. Р-1535 “Особовий фонд В. І. Стрельського”; ф. Р-1246 “Історичний факультет Київського університету”, оп. 3, спр. 14, 16, 31, 32, 106, 107, 169; оп. 14, спр. 363; Архів Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка. Особова справа А. В. Введенського (№ 77).

педагогічний інститут ім. І. Я. Франка (1970). Викладала українську мову і літературу в СШ с. Городське Житомирської області (1970–1972).

З 1972 р. працює в ЦДАМЛМ України: молодший, старший науковий співробітник. З 1995 р. – начальник відділу публікації і наукового використання документів. З 2004 р. – науковий співробітник архіву.

Головний напрямок роботи В. В. – використання архівної інформації. Протягом 1970–1999 рр. за її участю було створено понад 80 стаціонарних та пересувних виставок до ювілеїв діячів культури – М. Бажана, О. Гончара, Т. Осьмачки, М. Стельмаха, П. Тичини, Григорія та Григора Тютюнників, М. Хвильового, Т. Шевченка та ін. У складі наукової групи ЦДАМЛМ України працювала над створенням меморіальних кабінетів діячів української культури – О. П. Довженка, П. І. Майбороди, А. С. Малишка, М. П. Стельмаха та Ю. І. Яновського.

Брала участь у підготовці і проведенні Міжнародного круглого столу, присвяченого 100-річчю від дня народження О. П. Довженка (1994), створенні тематико-експозиційних планів постійно діючої експозиції “Українська радянська література 1910–1987 рр.” (1985) та розділу “Голодомор у дзеркалі публікацій” виставки “Голодомор в Україні 1930–1933 рр.” до 65-ї річниці голодомору, організованого тоталітарним режимом. Описала фонди М. А. Жовтобрюха, В. С. Василька та ін. У складі робочої групи працювала над підготовкою I випуску “Пугівника по фондах ЦДАМЛМ України”.

Разом з творчою групою Інституту історії НАН України готувала документи до збірників “Збережемо твою славу. Громадський рух за увічнення історії українського козацтва у другій половині 50-х – 80-х рр. XX ст.” (1997), “Тернистим шляхом до храму. Олесь Гончар у суспільно-політичному житті країни. 60–80-ті роки XX ст.” (1999).

Автор низки інформацій, повідомлень в газетах “Літературна Україна”, “Вечірній Київ”, “Робітнича газета” та журналі “Архіви України”.

Відзначена Дипломом 1-го ступеня (1987) та Дипломом Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР в галузі науково-дослідних розробок за створення документально-книжкової виставки, присвяченої 175-річчю від дня народження Т. Г. Шевченка (1989).

Михайло Ходоровський (Київ)

ВЕРЕТЕННИКОВ Василь Іванович (21. 08. 1880, Воронеж – 18. 07. 1942, Вологодський евакогоспіталь) – історик, архівіст, архівознавець, музеєзнавець.

Народився в сім’ї члена Воронежської міської управи, кандидата університету Івана Васильовича Веретенни-

кова та доньки статського радника Єлизавети Феліксівни Серимон. Після закінчення 1-ї Тифліської класичної гімназії вступив на історичне відділення історико-філологічного факультету Петербурзького університету, який блискуче закінчив 1904 р. Його наукові інтереси формувалися під впливом видатного російського історика О. С. Лаппо-Данилевського.

Архівна кар'єра для В. В. розпочалася по закінченні університету 1905 р., коли він вступив на службу до Петербурзького Головного архіву Міністерства закордонних справ. Робота в архіві відкрила доступ до унікальних джерел російської історії, визначила вибір теми магістерської дисертації – історія створення та функціонування Таємної канцелярії. Незабаром у своєму дослідженні В. В. послідовно відтворив історію виникнення Таємної канцелярії з канцелярії П. О. Толстого у 1718 р. аж до її скасування у 1726 р., вперше репрезентував історію майорських розшукових канцелярій, висвітливши міжособистісні взаємини фундаторів та зобразивши портрети окремих впливових осіб (Толстого, Ушакова та ін.), а також детально розглянув групи справ Таємної канцелярії, аналізуючи принципи її діловодства з використанням статистичних методів. Перші публікації В. В. як результати дослідження вийшли друком впродовж 1907–1908 рр. у “Журнале Министерства Народного Просвещения”.

З 1908 р. В. В. мешкав у Харкові, де викладав на Вищих жіночих курсах, а після складання магістерського іспиту при Харківському університеті (1909) та затвердження в званні приват-доцента (березень 1910 р.) – в університеті. Оpubліковану працю “История Тайной Канцелярии Петровского времени” (Х., 1910) В. В. подав до історико-філологічного факультету Санкт-Петербурзького університету на здобуття ступеня магістра російської історії. Після успішного захисту він повернувся до Харкова магістром російської історії, затверджений в цьому званні в грудні 1910 р. 1911 р. В. В. брав участь як делегат від Харківського університету в роботі XV археологічного з'їзду (Новгород). Наполегливо працював над докторською дисертацією, досліджував діяльність генерал-прокуратури “до-Павлівського часу” в архівах Петербурга і Москви (Мамію, Державному архіві Міністерства закордонних справ, Сенатському архіві). Після невдалої спроби балотуватися на посаду професора щойно відкритої Міністерством народної освіти у Харківському університеті кафедри російської історії (жовтень 1913 р.) В. В. переїжджає до Москви, викладає в Московському (1914–1915) та Петербурзькому (від затвердження на посаді приват-доцента 3 листопада 1915 р. до 1916 р.) університетах.

В стінах alma mater 20 березня 1916 р. він захистив докторську дисертацію “Нариси історії розвитку в Росії генерал-прокуратури”, а на початку 1917 р. отримав ординарну професуру в Саратовському університеті. У 1919 р. його призначено завідувачем губернського архіву Саратовської губернії та уповноваженим Центрархіву РСФРР по Саратовській губернії.

Влітку 1920 р. на запрошення академіка Д. І. Багалія В. В. повертається до Харкова для організації курсів архівознавства. Отримавши посаду професора російської історії на кафедрі російської культури Академії теоретичних знань, згодом починає працювати в Харківському інституті народної освіти. Тут до 1934 р. читає курси лекцій з історії Росії, методології історії, історії російської літератури. Одночасно очолює науковий відділ Головного музею. Зі створенням при Харківському ІНО під керівництвом Д. І. Багалія Науково-дослідної кафедри історії України В. В. прилучився до її роботи на чолі секції історії Росії, комісії техніки історичного дослідження, увійшов до складу бюро кафедри. Деякий час (1923) він очолював підсекцію історії українського письменства етнологічно-краснознавчої секції та секцію російської культури (разом із М. В. Довнар-Запольським) кафедри історії європейської культури під керівництвом В. П. Бузескула; комісію з вивчення методології історії при Харківському ІНО (1926).

Початок архівної діяльності В. В. в Україні пов'язаний із участю у 1920–1922 рр. у роботі архівної секції Харківського губкопмису, наукового відділу Вукопису (виконував обов'язки голови Археографічної комісії). У вересні 1921 р. його призначено членом колегії Головарху, а з 1923 р. він працює в Укрцентрархіві (згодом – Центральному архівному управлінні УСРР): завідувачем відділу архівознавства (1924, 1926, 1927); старшим вченим архівознавцем, вченим-архівістом відділу архівознавства (1928–1929); завідувачем секції, науковим співробітником, консультантом Кабінету архівознавства при ЦАУ УСРР (1930–1933). Вагомий науково-організаційний доробок В. В. охоплює практично всі аспекти функціонування архівної системи. З його ініціативи створювалися науково-дорадчі органи Укрцентрархіву (науково-технічна, архівно-методична нарада), наукова архівознавча бібліотека та перша науково-дослідна установа в галузі архівної справи – Кабінет архівознавства при ЦАУ УСРР. В березні 1925 р. В. В. у складі української делегації представляв архівістів УСРР на з'їзді архівних діячів РСФРР у Москві. Він був членом редколегії часопису “Архівна справа” = “Радянський архів” (1925–1931). Крім безпосереднього редагування основного відділу журналу, В. В. брав найактивнішу участь у веденні постійної рубрики консультацій. Він став пос-

тійним ініціатором і учасником наукових зібрань, громадських форумів, різних заходів, присвячених питанням архівної справи. В. В. захоплювала наукова робота й зовсім не вабила адміністративна, тому за можливості він відмовлявся від керівних посад.

Розвитку архівної справи в Україні вчений присвятив свої знання й досвід двадцятирічної роботи. Він розробляв питання розбирання, класифікації й описування архівних документів, створивши оригінальну “фондову теорію”, яка впродовж 1923–1935 рр. визначала принципи організації документів українських архівосховищ. Ґрунтовне дослідження систем класифікації та описування історичних джерел у російській та західноєвропейській традиції переконало В. В. у тому, що найдоцільнішим принципом класифікації архівних документів є класифікація за походженням. Виходячи із обов’язковості збереження первісної структури архівного матеріалу, встановленої в установі, він запровадив поняття діловодного фонду та його підфондів. Учений наголошував на необхідності ретельного вивчення історії державних установ, розглядаючи діловодний фонд установи як головне джерело для вивчення її історії. Основним методом реконструкції історії установи він вважав метод “віддзеркалювання” її в документах.

Вагомий внесок зробив В. В. у розроблення методики описання архівних документів обліково-охоронного та наукового характеру. Певним підсумком розроблення системи описування став ґрунтовний довідник “Примірні описи” (Х., 1928) із передмовою В. В., упорядкований М. Ф. Грибіним та О. П. Насоною. Систему описування В. В. апробував на Всеукраїнській нараді завідувачів центральними і крайовими архівами (10–17 грудня 1928 р.). На початку 1930-х рр. учений опрацьовував засади тематичного описування.

Його дослідження стосувалися також питань забезпечення збереженості архівних документів, обладнання архівосховищ та проектування архівних будівель, вважаючи найприйнятнішим для українських архівів досвід німецьких архівістів. Серед праць В. В. значна кількість присвячена проблемам встановлення норм виробітку архівно-технічної роботи. За його пропозицією було введено спеціальні щоденники обліку роботи, проведено експеримент щодо діяльності госпрозрахункових бригад.

В. В. став одним із фундаторів архівно-хімічної лабораторії, брав участь у нарадах, присвячених проблемам природничих досліджень у галузі архівної справи, висвітлив специфіку класифікації та умов зберігання аудіовізуальних документів.

Важливе значення для збереження цінних документів у часи масової утилізації архівних документів мали

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Веретенников Василь

Праці: Отчет о командировке летом 1912 года в Москву и С.-Петербург приват-доцента В. И. Веретенникова // Зап. Имп. Харьк. ун-та. – 1913. – Кн. 1. – С. 32–33; Уваги з досвіду по архівному будівництву // АС. – 1925. – Кн. 1. – С. 1; Завдання археографічної техніки // РА. – 1931. – Кн. 3 (18). – С. 59–62; Про клясифікацію і переховування кіно-фото-матеріалів // АРУ. – 1932. – № 3. – С. 84–88. (у співавт.); М. В. Ломоносов – творець русской мозаики // Архитектура Ленинграда. – 1940. – № 2. – С. 63–64.

Бібліографія: Веретенников В. И. // Шведова О. И. Историки СССР: Указ. печатных списков и трудов. – М., 1941. – С. 36.

Література: Веретенников Василий Иванович // Новый энциклопед. словарь / Изд. Ф. А. Брокгауз, И. А. Эфрон. – СПб., 1912. – Т. 10. – Стб. 214; *Окиншевич Л.* [Рец.] // Праці Комісії для виучування історії Західньо-руського та українського права / За ред. М. П. Василенка. – 1929. – Вип. 6. – С. 500. – Рец. на ст.: Веретенников В. И. К вопросу о построении истории учреждений: (Из опыта изучения учреждений России XV–XIX веков); Веретенников Василий Иванович

вироблені вченим наукові підходи до вирішення цього питання. В. В. пропонував проводити порівняльний аналіз архівної інформації для визначення її повторюваності; наполягав на зниженні крайньої хронологічної межі “віку документів”, заборонених до знищення (пропонував встановити 1800 р. замість прийнятого 1870 р.); вніс пропозицію залишати на архівному зберіганні зразки діловодних формулярів.

В. В. належить обґрунтована концепція організації архівної освіти в Україні, яка передбачала існування архівознавчих гуртків молоді, проведення курсів підвищення кваліфікації для архівних працівників різних категорій, створення при ЦАУ УСРР Кваліфікаційної комісії, організацію Інституту архівознавства з різними рівнями підготовки (масових архівних робітників, вчених архівістів за трьома напрямками, аспірантуру). Він став одним із організаторів і керівником перших короткотермінових курсів архівознавства в Харкові та Києві (1923), куди спеціально прибув для відкриття навчання. Восени 1924 р. перебував у відрядженні в Чернігові, вивчав досвід історико-архівного гуртка під керівництвом В. В. Дубровського, що справило певний вплив на його концепцію архівної освіти. Рішенням Першого Всеукраїнського з'їзду архівних робітників (Х., 1926) за його доповіддю про підготовку архівних працівників для галузі було впроваджено організацію підвищення кваліфікації архівістів і викладання в ІНО спеціальних архівних дисциплін, заснування при архівах курсів стажування, науково-архівних гуртків. В. В. став керівником перших Всеукраїнських курсів архівознавства (Х., 1926), семінару для працівників місцевих архівних установ (Х., 1928), курсів у Харкові та Києві для різних категорій архівних працівників (1929) та ін. Він розробив примірну схему проведення таких курсів із обов'язковими теоретичними та практичними заняттями, пропонуючи застосовувати диференційований підхід до різних категорій працівників та груповий метод навчання. Практично на всіх курсах 1923–1930 рр. В. В. викладав архівознавство. Йому належить ідея створення спеціальної Кваліфікаційної комісії при ЦАУ, яка б встановлювала відповідність рівня освіти архівістів, розглядала навчальні плани й програми курсів тощо. В цій комісії В. В. працював упродовж її функціонування у 1929–1932 рр. Одночасно він очолював архівознавчу секцію Археографічної комісії ЦАУ УСРР. Під його керівництвом та за його безпосередньою участю розпочалася робота над “Оглядом найважливіших фондів”, підручником з архівознавства (побачив світ 1932 р.), брошури німецькою мовою про архівну справу в УСРР та ін. Важливе значення мали також його публікації бібліографічного характеру.

Кардинально змінив долю В. В. Другий Всеукраїнський з'їзд архівних робітників (X., 1931), що відбувався під гаслом повного підпорядкування архівної справи завданням соціалістичного будівництва. Публікація документів була визнана тією ділянкою історичного фронту, на якій найдовше затрималися “ідеологи недобитків буржуазії”. Відтак “категорична директива” вимагала максимально розгорнути агітаційно-пропагандистську роботу архівних установ з метою марксистсько-ленінського виховання широких мас. Ідеологом теорії техніцизму і об'єктивного документалізму з'їзд оголосив В. В. Підданий нищівній критиці, вчений змушений був вдатися до самокритики. Та ухвалені “настанови до методології і техніки наукової публікації документів для потреб науково-історичного дослідження” оголошували відверту боротьбу з “чужою, ворожою пролетаріатові ідеологією”, одним із проявів якої відтоді вважалася “веретенниковщина”.

Деякий час В. В. працював у штаті ЦАУ УСРР, брав участь у роботі Науково-дослідного історико-архівознавчого інституту аспірантури при ЦАУ УСРР, виїжджав до Києва для інструктажу аспірантської групи, працював консультантом “з усіх складних архівознавчих питань” у Кабінеті архівознавства, вирішував проблеми архівознавчої бібліотеки, викладав на архівознавчому відділі в ХППО. 25 серпня 1933 р. його було звільнено за те, що він “не перебудувався в методологічних настановах своєї наукової роботи”.

Останні роки В. В. пройшли в Ленінграді, де він з 1934 р. до 18 вересня 1940 р. обіймав різні посади у Державному Російському музеї: завідував секцією прикладного мистецтва, науковою бібліотекою, архівом. 26 січня 1937 р. його обирають науковим кореспондентом Кабінету внутрішнього обладнання Всесоюзної академії архітектури. В. В. починає працювати над книгою з історії меблів. Опановуючи нову галузь науки – декоративно-прикладне мистецтво, пише статті з історії бронзи і російських приватних заводів художньої порцеляни XVIII – першої половини XIX ст., співпрацює з журналом “Академія архітектури”.

Життя В. В. обірвалося у Вологодському евакогоспіталі 18 липня 1942 р.

Ірина Матяш (Київ)

ВЕРЗІЛОВ Аркадій Васильович (08. 12. 1867, с. Ковчин Чернігівського пов. і губ. – 14. 07. 1931, Чернігів) – історик-краєзнавець, архівіст, громадський діяч.

Народився в сім'ї дрібних українських землевласників. Закінчив Чернігівську класичну гімназію, навчався на історико-філологічному факультеті Університету

(1880–1942) // СИЭ. – М., 1963. – Т. 3. – Стб. 360; Веретенников В. И. (1880–1942) // История исторической науки в СССР: Дооктябрьский период: Библиография. – М., 1965. – С. 244; *Кравченко В. В., Литвинова В. П.* Изучение отечественной истории в Харьковском университете в дооктябрьский период (1805–1917 гг.) // Вестн. Харьк. ун-та. – 1991. – № 357. – С. 15; *Шандра В., Глизь І.* Веретенников В. И. // Укр. архівісти: Біобібліогр. довідник. – Вип. 1 (XIX ст. – 1930-ті рр.). – К., 1999. – С. 64–68; *Матяш І.* Василь Веретенников – видатний архівознавець // Особа в укр. архівістиці: Біогр. нариси. – К., 2001. – С. 142–161; *Павловська Н. П.* В. И. Веретенников як архівознавець та архівіст: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2003. – 19 с.

Архіви: Держ. рос. музей (м. Санкт-Петербург), ф. 126, 18 од. зб.

Праці: А. М. Лазаревский // Тр. ЧГУАК. – Чернігов, 1903. – Вып. 5; Памяти В. Б. Антоновича // Там само. – Чернігов, 1908. – Вып. 7; П. М. Добровольский // Там само. – Чернігов, 1911. – Вып. 8; Наукове життя в Чернігові в 1914–1924 рр. // Україна. – 1925. – Кн. 3; Спогади про В. Антоновича і М. Костомарова // Там само. – 1928. – Кн. 6.

Література: [Журнали засідань ЧГУАК] // Тр. ЧГУАК. – Чернігов, 1903–1915. – Вып. 5–12.

Архіви: Держархів Чернігівської обл., ф. Р-612, спр. 455 (особова справа); ІР НБУВ, ф. Х, № 4930.

Св. Володимира у Києві, куди вступив, за його власними словами, з міркувань наукових і національних. Навчаючись в гімназії, познайомився з ідеями діячів Старої та Молодї громади, пізніше сам брав участь у діяльності українських громад. Під час навчання в університеті працював у семінарах В. Б. Антоновича з історії України, брав участь в археологічних розкопках під його керівництвом; 1888–1890 рр. працював в Київському ЦАДА, за документами якого написав свою першу наукову працю “Очерки торговли Южной Руси с 1480–1569” (Чернігів, 1898). Нарис дістав схвальні відгуки сучасників, а пізніше був використаний М. С. Грушевським у відповідному розділі “Історії України-Руси”.

З 1893 р. поселився в Чернігові, займався громадською діяльністю. Перебував на посаді секретаря в Чернігівській міській думі, обирався на посаду міського голови 1906, 1909, 1913, 1918 рр. – до скасування органів міського самоврядування 1919 р.

7 листопада 1900 р. став членом Чернігівської ГУАК, в роботі якої брав участь. 1902 р. у складі комісії для розробки програми збирання археологічних, історичних та етнографічних даних готував розділ про старожитності археологічні, історичні та юридичні. Опрацював місцеві архівні документи і підготував на засідання Комісії ряд наукових доповідей з історії краю, які пізніше були опубліковані в “Трудах” ЧГУАК: “Униатские архимандриты в Чернигове”, “О польско-шляхетском землевладении в Черниговщине” та ін. Опублікував ряд нарисів про видатних істориків України.

Під час громадянської війни деякий час (1919–1922) мешкав у Єлисаветграді, де читав лекції з українознавства та історії. Повернувшись до Чернігова, працював у губвиконкомі; з 1923 р. став головою розборочної комісії при Чернігівському губарсі. Після виходу на пенсію у 1928 р. викладав історію та економіку краю в місцевому технікумі землепорядкування.

В. А. співпрацював у наукових установах: був вченим секретарем Чернігівського НТ, членом бюро секції наукових робітників і членом секції наукової роботи Чернігівського відділу профспілки Робос, членом Постійної комісії при ВУАН для складання біографічного словника українських діячів. Уклав ряд біографій, зокрема, М. А. Вербицького, П. М. Добровольського, П. Я. Дорошенка, М. М. Коцюбинського. Активно публікувався в місцевій періодиці та журналі “Україна”.

Оксана Коваль (Київ)

ВЕРЛОКА Людмила Григорівна (10. 01. 1945, Харків) – інженер-механік, архівіст. З родини службовців, українка. Закінчила факультет хімічного машинобу-

дування Харківського політехнічного інституту (1968). Підвищувала кваліфікацію на курсах при Московському державному історико-архівному інституті (1981–1986). Працювала інженером-конструктором в проектних інститутах “ВНДІТелектромаш” та “Діпрококс” (1969–1972).

Архівну діяльність розпочала 1973 р. на посаді старшого наукового співробітника відділу науково-технічного опрацювання документів ЦДАНТД УРСР. Компетентність, старанність та вміння працювати з науково-технічною документацією Л. В. зумовили її призначення 1974 р. завідувачем відділу комплектування, експертизи та відомчих архівів. Вона автор методичних рекомендацій “Із досвіду роботи відділу відомчих архівів комплектування і експертизи ЦДАНТД УРСР по спеціалізації співробітників” (1977), керуючись якими, 1978 р. вперше впровадила спеціалізацію працівників відділу комплектування, що базувалася на вивченні історії розвитку певної галузі народного господарства, складанні бібліографії та написанні тематичного огляду з історії розвитку цієї галузі. Підсумком роботи був зведений перелік проектів, які характеризували основні етапи розвитку народного господарства України.

Найбільшу увагу Л. В. звертала на виявлення особливо цінних проектів, розроблених у 1930-х рр. та в перші роки відбудови народного господарства, зруйнованого гітлерівськими окупантами під час Великої Вітчизняної війни. Було виявлено 200 проектів, які відіграли значну роль у розвитку провідних галузей промисловості, в тому числі, вперше впроваджених в Україні.

З 1988 р. по 2000 р. Л. В. була заступником директора з наукової роботи ЦДАНТД УРСР. Маючи багатий досвід роботи з відомчими архівами, Л. В. протягом багатьох років проводила семінари-наради з представниками обласних та відомчих архівів щодо роботи з науково-технічною документацією. Упродовж 1990–1995 рр. читала курс лекцій при Будинках техніки у Харкові та Одесі про джерела комплектування державних архівів, організувала постійно діючу технічну виставку зі змінними тематичними експозиціями, присвяченими історії розвитку науки і техніки, технічному й науковому становленню виробництва. Л. В. підготувала методичні посібники для співробітників відділу комплектування щодо роботи відомчих архівів з науково-технічною документацією, ведення облікової документації відділу комплектування, зокрема “Методичні вказівки по веденню облікової документації відділу комплектування ЦДАНТД” (Х., 1986) та “Методичні вказівки щодо роботи з науково-технічною документацією у відомчих архівах” (Х., 1987).

Як висококваліфікованому фахівцеві з питань роботи з науково-технічною документацією державних та

Праці: Визначення джерел комплектування ЦДАНТД УРСР // АУ. – 1978. – № 1. – С. 37–40; Виставка в ЦДАНТД України з історії розвитку науки і техніки. Якою їй бути? // Там само. – 1991. – № 5–6. – С. 87.

Архіви: ЦДНТА України, особова справа.

Праці (у співупоряд.):
Херсон: Страницы истории: 1778–1978. – Симф., 1978. – 77 с.; Из истории социалистического преобразования сельского хозяйства на Херсонщине: 1918–1958: Сб. док. и материалов. Вып. 4: 1943–1958 гг. – Симф., 1978. – 285 с.; Херсону 200 лет: 1778–1978: Сб. док. и материалов. – К., 1978. – 406 с.; История городов и сел Украинской ССР: Херсонская область. – К., 1983. – 667 с.; Культурное строительство на Херсонщине: 1921–1987: Сб. док. и материалов. – Симф., 1988. – 271 с.; Немцы Херсонщины: Аннот. перечень дел Гос. Архива (1919–1930). – О., 2002. – 168 с.

Архіви: Держархів Херсонської обл., особова справа.

відомчих архівів Л. В. 2000 р. було доручено написання вступу та розділів “Класифікація науково-технічної документації” і “Експертиза цінності науково-технічної документації та робота з відомчими архівами” до “Правил роботи з науково-технічною документацією в державних архівах”. З 2000 р. – провідний архівіст, провідний спеціаліст, нині на пенсії.

Ольга Сіренко (Харків)

ВИНОГРАДОВА Луїза Веніамінівна (27. 12. 1943, м. Ярославль, Росія) – історик-архівіст. З родини службовців, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1969).

З 1967 р. працювала архівістом, старшим науковим співробітником, завідувачем відділу використання документів, директором, згодом заступником директора Херсонського облдержархіву. Заслужений працівник культури України.

Займалась упорядкуванням документів установ, організацій і підприємств – джерел комплектування держархіву, описуванням фондів установ планування, сільського господарства, промисловості й профспілок. Нею здійснене тематичне розроблення фондів робітничо-селянських інспекцій, органів робітничо-селянської міліції: Дніпровського і Херсонського повітових управлінь, Херсонських міського та окружного управлінь Херсонського окрвиконкому, продовольчих комітетів та ін.

Л. В. брала участь у поповненні документальної бази і опрацюванні фондів особового походження журналістів О. Автомонова, Д. Файнштейна, краєзнавця В. Якименко, письменників П. Резнікова, І. Плахтіна, поетеси М. Фомуляєвої, родинних фондів учасників революційних подій 1910–1921 рр. і Великої Вітчизняної війни Фортус-Міф, громадських діячів Бучинських та ін.

Займалась упорядкуванням, удосконаленням та поповненням систематичного, іменного, географічного, тематичного каталогів облдержархіву. Л. В. створювала й удосконалювала описи фондів системи соціального забезпечення, судів, сільськогосподарських і промислових підприємств ліквідованих Херсонського обласного, міських та районних комітетів Компартії України. Підготувала огляд фондів “Із історії молодіжних та дитячих організацій Херсонщини: 1917–1941”.

Тривалий час була членом обласних організацій Українського товариства охорони пам’яток історії і культури та товариства “Знання”, головою обласного осередку САУ.

Член редакційних колегій та автор-упорядник альманаху соціальних досліджень “Константи” (Херсон,

1996, 1999), Путівника по фондах Державного архіву Херсонської області (2004).

Антоніна Карпова (Херсон)

ВИНОГРАДСЬКИЙ Юрій Степанович (23. 04. 1873, м. Сосниця Чернігівської губ. – 04. 03. 1965, м. Сосниця Чернігівської обл.) – історик, музейний працівник, краєзнавець. Походив з української родини священика. Закінчив Чернігівську чоловічу гімназію та юридичний факультет Університету Св. Володимира у Києві. Упродовж 1897–1918 рр. працював у судових установах Варшави й Чернігова.

Член Чернігівської ГУАК з 1915 р. Один з фундаторів громадського Комітету охорони пам'яток старовини й мистецтва на Чернігівщині (1917–1918) та видавничого товариства “Сіверянська думка” (1917–1919). Перший голова Чернігівського ГУБКОПМИСУ, створеного у березні 1919 р. при губернському відділі народної освіти. Співробітники його архівної секції значною мірою прислужилися збереженню документальної спадщини і фактично поклали початок архівному будівництву в регіоні. Насамперед до усіх повітових і волосних ревкомів було розіслано об'їзник з вимогою взяти під охорону місцеві архіви. На базі найбільших архівосховищ колишніх Чернігівського губернського правління й Чернігівського губернського дворянського зібрання у липні 1919 р. було утворено відповідно I і II радянські архіви. Вживалися заходи щодо порятунку архівів Чернігівської губернської земської управи, зібрання рукописів, що зберігалися у бібліотеці Чернігівської духовної семінарії.

Влітку 1920 р. переїхав до Сосниці, де очолив повітовий КОПМИС, Заснував Сосницький краєзнавчий музей, який нині носить його ім'я. Врятував від загибелі архіви дореволюційних установ і навчальних закладів Сосниці. Відігравав провідну роль у діяльності створеного 1921 р. Сосницького науково-дослідного товариства, в бібліотеці якого зберігалися численні стародруки і рукописні книги з колишніх поміщицьких маєтків, місцевих церков та навколишніх монастирів. У червні 1938 р. заарештований НКВС за звинуваченням у причетності до міфічної “контрреволюційної української націоналістичної організації та проведенні контрреволюційної роботи”. Звільнений з-під арешту в грудні 1938 р. Невдовзі усунутий від керівництва музеєм, але й надалі працював у ньому на посаді наукового співробітника.

Олександр Коваленко (Чернігів)

ВИНОКУРОВА Фаїна Аврамівна (29. 01. 1947, Вінниця) – історик, архівіст, краєзнавець. З родини робітника. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1973).

109

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Виноградський Юрій

Література:

Петров В. П. Краєзнавець Ю. С. Виноградський // УДЖ. – 1966. – № 1. – С. 116–117;
Коваленко О. Б., Ткаченко В. В., Ясновська Л. В. Виноградський Юрій Степанович // Репресоване краєзнавство (20–30-і роки). – К., 1991. – С. 335–336.

Архіви: Чернігівський історичний музей ім. В. В. Тарновського (Ал – 2059); Сосницький краєзнавчий музей ім. Ю. С. Виноградського.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Винокурова Файна

Праці: Створення та діяльність єврейських органів місцевого самоврядування у 20–30-і роки XX ст.: Огляд архів. джерел // Наук. записки. Історія / ВДПУ ім. М. Коцюбинського. – Вінниця, 1999. – Вип. 1. – С. 149–154; Голокост у Вінницькій області // Єврейські корені в Україні та Молдові. – Нью-Йорк, 1999. – С. 332–335; Голод 1932–1933 рр. в містах та єврейських містечках Вінниччини: Огляд архів. джерел // “Штетл” як феномен єврейської історії: Зб. наук. праць. – К., 1999. – С. 134–140; Поглиблене розуміння Голокосту, значення нових архівних відкриттів // Голокост в епоху геноциду: Матеріали міжнар. наук.-практ. конференції. – Лондон; Оксфорд, 2000. – С. 119–128; Доля євреїв Трансністрії під час німецько-румунської окупації: Огляд архів. джерел // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 2003. – Т. 9. – С. 138–143; Особові архівні фонди Держархіву Вінницької області як джерело з історії геноциду єврейського населення Вінниччини у період нацистсько-румунської окупації (1941–1944) // Рукопис. та кн. спадщина України. – К., 2003. – Вип. 8. – С. 58–70.

Література: Подольський А. Дослідження з історії Голокосту в сучасній українській історіографії: Нові підходи

З 1973 р. по 1987 р. Ф. В. працювала старшим інспектором архівного відділу Вінницького облвиконкому. З 1988 р. – заступник директора Держархіву Вінницької області (на цій посаді працює по даний час). Галузі її наукових інтересів – архівознавство, історичне краєзнавство, історія України періоду становлення української державності 20–30 рр. XX ст., історія Другої світової війни, етнопонаціональні відносини.

Ф. В. – голова ЕПК (з 1973 р.), науково-методичної Ради та атестаційної комісії (з 1988 р.), конкурсної комісії (з 1998 р.). На високому професійному рівні організовує та проводить роботу з підвищення ділової кваліфікації працівників архівних установ області та відомчих архівів. Один із керівників та безпосередній учасник процесу реформування архівної справи в області на нових методологічних засадах, інтеграції фондів колишнього партархіву до державної архівної системи. Вона – лектор-викладач семінарів, практикумів, курсу “Документування управлінської діяльності в рамках учбових програм Центру підвищення кваліфікації держслужбовців при Вінницькій облдержадміністрації”. Активно займається збиранням документів особового походження, усної історії, свідчень та спогадів очевидців різних періодів та подій з історії України XX ст.

Ф. В. – автор загально визнаних методичних посібників, зокрема “Комплекс нормативно-методичних документів по організації роботи курсів підвищення кваліфікації працівників ділового апарату та відомчих архівів установ, організацій, підприємств”, удостоєного Диплома III ступеня (1988), буклету “Правдою відтворимо історію” (за документами держархіву області), відзначеного заохочувальною премією Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР (1990), низки нормативно-методичних посібників – робочих інструкцій, пам’яток, методичних вказівок з питань планування роботи архівних установ (1993–2000), впровадження вибіркового приймання документів в практику роботи, фондування документів організацій, підприємств, товариств системи сільського господарства, в тому числі, в період реформування галузі, ведення облікових документів в районних та міських архівних установах, інструкцій з діловодства в органах місцевого самоврядування та виконавчої влади. Вона є одним з головних розробників Програми збереження архівних фондів у Вінницькій області на 2003–2008 рр., активно працює над здійсненням заходів щодо вдосконалення мережі архівних установ – створенню трудових архівів.

Здійснює джерелознавчі дослідження з етнопонаціональної проблематики. Автор-упорядник 4-х збірників документів та матеріалів. Автор близько 50 наукових праць, учасниця багатьох міжнародних, всеукраїнських,

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Висоцька Віра

// Истоки: Вестн. нар. ун-та еврей. культуры в Вост. Украине. – X., 2000. – С. 106, 108–109; *Гальчак С. Д.* Винокурова Фаїна Авраїмівна // Краєзнавці України: Сучасні дослідники рідного краю. – К.; Кам'янець-Подільський, 2003. – Т. 1. – С. 35–36; *Барбан В.* Подолянку знають на різних континентах // Поділ. зоря. – 2003. – 2 серп.

Архіви: Держархів Вінницької обл., ф. Р-649, Р-1812, Р-6121.

Олександр Петренко (Вінниця)

регіональних науково-практичних конференцій, зокрема, в Москві (1998, 2002), Відні (1999, 2001), Лондоні – Оксфорді (2000), Амстердамі (2001), Єрусалимі (2002), Києві (1997–2003), Дніпропетровську (2002–2003), Трускавці (2003), Львові (2004), де виступила з доповідями та повідомленнями, опублікувала ряд статей.

2003 р. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за темою “Фонди Державного архіву Вінницької області як джерело з історії долі євреїв під час німецько-румунської окупації 1941–1944 рр.”. Ф. В. – член Всеукраїнської академічної Ради “Ткума”, голова Вінницького осередку Всеукраїнської громадської організації Українського центру вивчення історії Голокосту.

Нагороджена почесним знаком “Відмінник архівної справи” (1988), за високий професіоналізм та вагомий внесок у розвиток архівної справи їй присвоєно звання – “Заслужений працівник культури України” (1999).

2001 р. створено особовий фонд Ф. В. “Винокурова Фаїна Авраїмівна, заступник директора Держархіву Вінницької області, заслужений працівник культури України, історик-архівіст, дослідник-краєзнавець” (ф. Р-6121).

ВИСОЦЬКА Віра Семенівна (23. 01. 1942, м. Вітебськ, Білорусь) – архівіст. З родини робітників, українка. Закінчила історичний факультет Луганського державного педагогічного інституту ім. Т. Г. Шевченка (1967) та річні заочні курси підвищення кваліфікації при Московському державному історико-архівному інституті (1979).

Працювала науковим співробітником у Луганському художньому музеї ім. Артема, завідувачем Музею бойової та трудової слави Луганського заводу вугільного машинобудування ім. О. Я. Пархоменка, вчителем історії й правознавства у СШ робітничої молоді м. Луганська. Брала участь у роботі Українського товариства охорони пам'яток історії і культури.

У Держархіві Луганської області обіймала посади старшого архівіста (1976 – січень 1988), старшого наукового співробітника, старшого археографа (1988–1990), завідувача відділу інформації та використання документів (1990–1997).

Займалася виявленням та археографічним опрацюванням документів до видань: “Книга Пам'яті України”, “Реабілітовані історією”, “Звід пам'яток історії та культури Луганської області”. Автор публікацій у періодичній пресі та упорядник добірок документів про голодомор 1930-х рр. на Луганщині, репресії, роки Великої

Праці: *Летопись единения: Сб. док. и материалов о вкладе трудящихся Донбасса в экон. и культур. содружество народов СССР: 1917–1982.* – Донецк, 1986. – 182 с. (співупоряд.); *Промышленность и рабочие Донбасса: Октябрь 1917 – июнь 1941: Сб. документов.* – Донецк, 1989. – 240 с. (співупоряд.); Без грифа “Секретно”. Вып. 1: К 55-летию начала Великой Отечеств. войны: 1941–1945. – Луганск, 1996. – 64 с. (чл. авт. кол.); *Фесенко Вадим Олександрович // Укр. архівісти: Біобібліогр. довідн. Вип. 1: XIX ст. –1930-ті рр.* – К., 1999. – С. 329–330.

Архіви: Держархів Луганської обл., ф. Р-702, оп. 1, 6, 699; Р-1046, оп. 5, спр. 384, 399, 417, 434, 450, 470, 582.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Відман Кароль

Праці: Miejskie archiwum we Lwowie // Przegląd bibliograficzno-archeologiczny. – Warszawa, 1881. – S. 398; Wiadomość o archiwum miasta Lwowa // Przegląd archeologiczny. – Lwów, 1882. – № 1. – S. 44–72; 1883. – № 2. – S. 73–107; № 3. – S. 66–101; Archiwum miasta Lwowa opisane przez Karola Widmana: Odbitka z “Przeglądu archeologicznego”. – Lwów, 1882; Archiwum m. Lwowa. – Lwów, 1888.

Література:
Charewiczowa Ł. Historiografia i miłośnictwo Lwowa. – Lwów, 1938;
Badecki K. Archiwum Akt Dawnych miasta Lwowa. IV. Księgi rachunkowe (lonherskie) 1404–1788. – Lwów, 1936.

Вітчизняної війни, статей до краєзнавчих записок “З історії Луганського ливарного заводу: Вип. 3” (Луганськ, 1995) та ін. За матеріалами фільтраційних справ підготувала і провела цикли радіо- та телепередач під рубриками “Реабілітовані історією”, “Окупаційний режим на Луганщині” та про репатрійованих громадян Луганської області. Підготувала виставки документів: “Дореволюційний Луганськ”, “Голодомор 30-х років” та ін.

Нагороджена медаллю “Ветеран праці” (1988).

Вікторія Кравченко (Луганськ)

ВІДМАН Кароль (Widmann Karol, 04. 07. 1821, Львів – 26. 10. 1891, Львів) – громадський діяч, літератор, архівіст, журналіст. Народився у сім’ї австрійського урядовця Йозефа Відмана та Софії з Новицьких.

К. В., юрист за освітою, був активним громадсько-політичним діячем: порушував питання автономії Галичини, ліквідації панщини, відстоював права поляків у Австрійській імперії. Його неодноразово ув’язнювали. Займав посаду секретаря 7 відділу Львівського магістрату, керував міським статистичним управлінням, працював хранителем фондів Міського архіву Львова (1882–1891). Досліджував джерела до історії Львова, автор праці “Archiwum miasta Lwowa”. Складав інвентар дипломів, збирав копії актів, які стосувалися військової історії Львова (описи арсеналів, донесення про битви і т. д.). Ця збірка нараховувала 250 позицій під назвою “Acta militaria”. Досліджував біографію Франциска Смольки, від якого отримав частину документів. Опублікував документи з історії галицьких шкіл (1891), статті про костели Марії Сніжної та Латинську катедр, облогу Львова 1648 р., склав картковий каталог рахункових (так званих лонгерських) книг. К. В. був засновником і першим секретарем Крайового археологічного товариства (1875), редактором його органу “Przegląd Archeologiczny”. 1885 р. разом з В. Дідушицьким та І. Шараневичем організував польсько-українську археологічну виставку, яка збрала українсько-польські археологічні пам’ятки з усієї Галичини, брав участь у польсько-українському археологічному з’їзді й виступив з рефератом про оборону Львова та його фортифікаційні споруди. Останні роки життя провів у приміщенні Міського архіву в будинку Львівської ратуші.

Орест Круковський (Львів)

ВІЗИР Микола Петрович (27. 04. 1924, с. Лоцманська-Кам’янка, нині Дніпропетровського р-ну Дніпропетровської обл.) – історик-архівіст, археограф, організатор архівної справи, громадський діяч. У 1942–1943 рр. навчався в Подільському артилерійському училищі.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Візір Микола

З 1943 р. брав участь у бойових діях як командир взводу 1727 938 артилерійського полку та командир батареї 28 гвардійського артилерійського полку. У 1945–1950 рр. навчався на історичному факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. З 1950 р. – старший науковий співробітник, а з 1951 р. – директор Держархіву Київської області. У 1951–1953 рр. навчався в аспірантурі Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (кафедра архівознавства). З 1953 р. – заступник директора ЦДІА УРСР; з 1954 р. – співробітник відділу рукописів Державної публічної бібліотеки АН УРСР, спочатку на договірних засадах, а у 1957–1985 рр. – на посаді завідувача відділу рукописів; у 1986–1987 рр. – на посаді головного спеціаліста відділу на штатних та у 1988–1990 рр. – на договірних засадах у зв'язку із виходом на пенсію.

Основна діяльність М. В. пов'язана із комплектуванням, організацією та опрацюванням фондів рукописного відділу ЦНБ АН УРСР (нині – Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського). Під час його керування фонди відділу рукописів значно збагатилися архівами М. О. Плевака, Ю. А. Яворського, О. М. Щербини, Г. М. Литвака, П. М. Попова, С. І. та В. І. Маслових, акад. А. М. Вербицького, Б. Я. Букреєва, С. О. Щеглової, М. Ф. Біляшівського, О. В. Молодчикова, А. І. Ярошевича, поліграфіста та художника А. Ф. Середи, акад. К. Г. Воблого, Д. М. Іофанова, М. В. Шарлеманя, П. Т. Глушкова; Є. М. Кротевича, автографами письменника Джеймса Олдріджа (дар Ігоря Діченка), М. В. Геппенера, С. А. Таранушенка, І. Я. Берковича, К. Ф. Кушніра-Марченка, географа І. М. Рибачка, Б. С. Бутника-Сіверського, П. П. Ротача, Є. І. Чепур, О. І. Спасокукоцького, С. І. Карацуби, Ф. З. Коновалюка, В. М. Зуммера, Д. М. Косарика, Н. В. Суровцевої, О. М. Чаговця, В. П. Седашова та ін.

Під керівництвом М. В. проводилися археографічні експедиції, під час яких не лише була придбана значна кількість рукописних матеріалів, а й здійснювалася методична допомога в опрацюванні історичних документів. Він особисто брав участь в описуванні рукописних книг XI–XV ст. та архівних фондів особового походження, публікації документів українських класиків літератури, вчених та громадських діячів, листування, творчих праць видатних письменників та поетів: Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Марка Кропивницького, Івана Манжури, Євгена Гребінки, Павла Тичини, Агатангела Кримського та ін. Він є автором і упорядником понад 40 наукових та 20 науково-популярних праць. М. В. брав участь у всесоюзному обговоренні проблем наукового описування та видання пам'ятників писемності у 1970-х рр., що проводилися на базі найбільших

Праці: Коллекция рукописей Киевского университета, хранящиеся в Государственной публичной библиотеке УССР // НИБ. – 1957. – № 1. – С. 99–108; Листи Івана Франка до Ю. Яворського // Рад. літературознавство. – 1960. – № 3. – С. 119–124; Из рукописной спадщини І. Манжури // Там само. – 1961. – № 4. – С. 110–126 (у співавт.); Архів Василя Васильовича Капніста // Зб. оглядів фондів відділу рукописів ДПБ АН УРСР. – К., 1962. – С. 116; Листи Л. Українки // Рад. літературознавство. – 1965. – № 6. – С. 80–86 (у співавт.); Т. Г. Шевченко в епістолярії відділу рукописів Центральної наукової бібліотеки АН УРСР // З досліджень про Т. Г. Шевченка. – К., 1968. – С. 82–106; Слов'янські рукописи XI–XIX ст. у фондах відділу рукописів Центральної наукової бібліотеки Академії наук Української РСР: Огляд, опис, публікації. – К., 1969 (у співавт.); П. А. Румянцев, А. В. Суворов, М. И. Кутузов: Док. и материалы. – К., 1974 (упоряд.); Описание рукописей в Центральной научной библиотеке Академии наук УССР // Проблемы научного описания и факсимильного издания памятников письменности:

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Вілісова Валентина

Материали всесоюз.
науч. конф., 14–16
февр. 1979 г. – Л., 1981.
– С. 160–167; Сводный
каталог славяно-русских
рукописных книг, храня-
щихся в СССР XI–XIII вв.
– М., 1984 (співупоряд.).

Література: *Дубровіна Л. А.* М. П. Візир – як археограф і організатор української архівної і рукописної справи у 50–80-х роках // *Рукопис. та кн. спадщина України: Археогр. дослідження унікал. архів. та рукопис. фондів.* – К., 2000. – Вип. 6.

бібліотек СРСР. За участю та під загальним упорядкуваннями М. В. підготовленні збірники наукових праць по рукописних фондах ЦНБ АН УРСР: “Збірник оглядів фондів відділу рукописів ДПБ АН УРСР” (1962) та “Рукописні фонди ЦНБ АН УРСР” (1989), збірник документів і матеріалів “Т. Г. Шевченко в епістолярії відділу рукописів АН УРСР” (1966). Брав участь у підготовці статей для “Радянської енциклопедії історії України” (Вінницький полк), другого тому Шевченківського словника (1976) із статтями про Д. М. Іофанова, В. С. Гнилоσιрова, родину Лазаревських, К. М. Обручева та ін.

Проводив значну громадську діяльність. Був членом міжвідомчої методичної ради з використання документальних матеріалів АН УРСР, міжвідомчої ради Міністерства культури УРСР з книгознавства, членом експертної комісії Центрального наукового архіву АН УРСР, Координаційної комісії по роботі з архівами особового походження, членом правління Українського товариства охорони пам’яток історії та культури, членом Всеукраїнського товариства краєзнавців тощо. У 1970–1980-х рр. завдяки його зусиллям було порушене питання про необхідність пошуків бібліотеки Ярослава Мудрого на території Межигірського монастиря, проведені експедиції та перші розкопки разом з археологом В. Харламовим, академіком П. Толочком та ін.

Нагороджений орденами Червоної Зірки і Вітчизняної війни I ступеня, 8-ма медалями (в тому числі медалями “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “Ветеран праці” тощо), знаком “За відмінну роботу” Міністерства культури СРСР, почесною грамотою президії АН УРСР та республіканського комітету профспілки робітників просвіти, вищої школи та наукових закладів.

Любов Дубровіна (Київ)

ВІЛІСОВА Валентина Єфремівна (09. 05. 1921, м. Красnodон, нині Луганської обл. – 05.03. 2000) – архівіст, учитель. З родини робітників, українка. Закінчила Ворошиловградський педагогічний інститут ім. Т. Г. Шевченка (1946).

У 1946–1954 рр. працювала старшим науковим співробітником облдержархіву УМВС, головою обкому профспілки робітників державних установ. Обиралася секретарем парторганізації відділу обласного архіву УМВС, пропагандистом гуртка з вивчення історії КПРС.

У 1954–1980 рр. В. В. – старший науковий співробітник облдержархіву облвиконкому, науковий співробітник обласного партархіву. Працюючи на цих посадах, особливу увагу приділяла дослідженню архівних

фондів та виявленню документів для публікацій. За її безпосередньою участю написані методичні посібники з підготовки, комплектування та упорядкування архівних документів, складено систематичний каталог фонду 179 “Ворошиловградський обласний комітет Компартії України”.

Вона брала участь у редагуванні збірників документів, зокрема “Політична та трудова активність робітничого класу Ворошиловградщини: 1920–1971”, “Трудящиеся Луганщины В. И. Ленину”, створенні довідкового апарату (хронологічний та іменний покажчики) до книги “Нариси історії Ворошиловградської обласної партійної організації”. При складанні довідника “Незаконні партійні органи та партизанські формування України в роки Великої Вітчизняної війни 1940–1945 рр. у Ворошиловградській області” були враховані її пропозиції. В. В. – автор статті “Ворошиловградська обласна партійна організація. Статистичні відомості про склад партійної організації (1900–1973)” для Головної редакції УРЕ.

Організатор нарад-семінарів з профільних питань. Виступала з науковими повідомленнями і статтями, підтримувала контакти з науковими установами, відомствами, музеями і вузами щодо вирішення питань із спільних науково-дослідних тем. З 1980 р. В. В. вийшла на пенсію.

Віра Рудзевич (Луганськ)

ВІНКОВЕЦЬКИЙ Семен Якович (23. 05. 1922, Вінниця – 17. 07. 2002, Вінниця) – історик, архівіст, педагог. Закінчив історичний факультет Вінницького педагогічного інституту (1950). Кандидат історичних наук (1972), доцент (1977). По закінченні інституту працював у Держархіві Вінницької області науковим співробітником, згодом завідувачем відділу, а з 1957 р. по 1970 р. – директором. За його ініціативою й керівництвом був капітально відремонтований будинок архіву – пам’ятник архітектури XVII ст., відомий під назвою “Мури”.

С. В. брав участь у підготовці і науковому редагуванні збірників документів і матеріалів: “Революційні події 1905–1907 рр. на Поділлі” (1956), “Поділля в період відбудови народного господарства: 1921–1925” (1957) та путівника “Вінницький обласний державний архів” (1960). Був одним із авторів-упорядників та членом редколегії ряду ґрунтовних історичних досліджень, зокрема монографій: “Вінниця: Історичний нарис” (1963), “Вінниччина в період Великої Вітчизняної війни 1941–1945: Хроніка подій” (1965), “Вінниччина в роки Великої Вітчизняної війни: 1941–1945” (1971), “Історія міст і сіл Української РСР: Вінницька область” (1972) та ін. Друкувався в загальносоюзних і республіканських

Архіви: Держархів Луганської обл., ф. П-143, оп. 1, спр. 139, 146, 147, 177, 186, 194, 195, 199, 204, 215, 217, 221, 222, 224, 229, 231, 236, 243, 248, 253, 256, 261, 262, 338; ф. 179, оп. 48, спр. 17; ф. Р-702, оп. 2, спр. 47; особова справа.

Література: Воловик В. Історія революційного минулого Поділля // Вінниц. правда. – 1956. – 3 серп.; Бугаєвич І., Канторович Д. Історія міста над Бугом // Комсомол. плем’я. – 1965. – 25 квіт.; Столяренко В. Місто на Бузі // Робітн. газ. – 1965. – 25 черв.; Він же. Летопись героизма // Там само. – 1966. – 27 січ.; Степаненко А. Здійснення мрій // Вінниц.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Владимирський-Буданов Михайло

газ. – 1997. – 22 трав.;
Гальчак С. Вініковецький Семен Якович // Краєзнавці України: сучасні дослідники рідного краю. – К.: Кам'янець-Подільський, 2000. – Т. 1. – С. 36–37.

Архіви: Держархів
Вінницької обл., особова
справа.

журналах. Автор та співавтор низки статей в “РЕІУ” у 4-х томах (1969–1972), співавтор нарисів “Архівне будівництво на Вінниччині у 1918–1969 рр.” з 1970 р. С. В. – викладач Вінницького філіалу Київського торговельно-економічного інституту. Досліджував історію Поділля кінця XIX–XX ст. Виступав з доповідями і повідомленнями на історичних та історико-краєзнавчих республіканських і обласних конференціях в містах Києві, Вінниці, Кам'янець-Подільському. Брав участь у написанні книги-меморіалу про спалені нацистами села України “Вінок Безсмертя” (1988) та наукової розвідки “З історії культурного життя Поділля 1921–1925 рр.”, яка увійшла до збірника “Подільська старовина” (1993) та інших праць.

Упродовж багатьох років С. В. був заступником голови міської організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури УРСР, входив до складу методичної ради обласної організації цього товариства.

Учасник Великої Вітчизняної війни. В лютому 1943 р. був тяжко поранений. Нагороджений трьома бойовими орденами і багатьма медалями.

Борис Хоменко (Вінниця)

ВЛАДИМИРСЬКИЙ-БУДАНОВ Михайло Флегонтович (23 (11). 05. 1838, с. Бороздіно Веневського пов. Тульської губ., Росія – 06.04 (24. 03). 1916, Київ; похований у м. Березні Менського р-ну Чернігівської обл.) – український і російський правознавець, історик, фахівець в галузі історії держави і права, архівознавець, археограф. Доктор російської історії (1874), член-кореспондент Російської АН (1903).

Походив з сім'ї священика. Навчався у Веневському духовному училищі, згодом у Тульській духовній семінарії. У 1857 р. вступив до Київської духовної академії, яку залишив після III курсу, перевівшись у 1860 р. на історико-філологічний факультет Університету Св. Володимира у Києві. Працював викладачем Другої київської гімназії та Київського кадетського корпусу. У 1864 р. обраний Радою університету стипендіатом для підготовки до професорського звання по кафедрі російської історії. У 1868 р. захистив магістерську дисертацію “Немецкое право в Польше и Литве”, яка пізніше була видана як монографія і відзначена Уваровською премією Російської АН (1869).

У 1869–1870 рр. перебував у закордонному відрядженні в м. Гейдельберзі (Німеччина), де прослухав курс лекцій з права. Протягом 1870–1875 рр. – екстраординарний та ординарний (з 1874) професор кафедри історії руського права Демидівського юридичного ліцею (м. Ярославль). Видав працю “Государство и народное

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Владимирський-Буданов Михайло

образование России с XVIII века. Т. I. Система профессионального образования от Петра I до Екатерины II” (Ярославль, 1874), яка була захищена в Харківському університеті як докторська дисертація. З 1876 р. і до кінця життя М. В.-Б. – ординарний, а з 1900 р. заслужений професор кафедри історії руського права юридичного факультету Університету Св. Володимира у Києві.

В галузі юриспруденції був удостоєний вчених ступенів доктора державного права та доктора історії права “*honoris causa*”. Дійсний статський радник. Дійсний член, голова (від 1887) та почесний член Історичного товариства Нестора-літописця, член Київського юридичного товариства, почесний член кількох університетів та наукових товариств. Основоположник київської історико-юридичної школи.

До архівної роботи М.В.-Б. залучився в студентські роки під впливом М. Іванишева, коли працював над кандидатською темою про давні уставні земські грамоти, та під час роботи над магістерською дисертацією, що була написана, головним чином, за неопублікованими документами Київського центрального архіву. Перебуваючи протягом 34 років (від 1882 до кінця свого життя) на посаді головного редактора Київської археографічної комісії, М. В.-Б. докладав багато зусиль задля поліпшення архівної справи, розробляючи її теоретичні засади, беручи участь у практичній архівній роботі та у вирішенні багатьох організаційних питань. Зокрема, як член двох урядових комісій, що призначалися для поліпшення діяльності ЦАДА у Вільні, Вітебську та Києві (1892) і Київського та Віленського центральних архівів давніх актових книг (1902), порушив питання про необхідність встановлення і законодавчого закріплення тісніших контактів між Археографічними комісіями та архівами, для чого пропонував передати Київську археографічну комісію з відомства генерал-губернатора та Міністерства внутрішніх справ до відомства Міністерства народної освіти Російської імперії.

Рішуче виступав проти думки про ліквідацію Археографічних комісій, доводячи їх важливість та доцільність. Розробив проект статуту Київської археографічної комісії, у якому обґрунтував її мету та функції, визначив структуру, склад, штати, підпорядкованість та ін. На його пропозицію Комісії було надане цензурне право дозволу на друкування своїх праць. Піклуючись про створення безпечних умов зберігання історичних документів, вносив пропозицію про будівництво окремого приміщення для Київського центрального архіву. Клопотався у різних інстанціях про поліпшення професійної підготовки архівних працівників та умов їхньої праці, про збільшення штатів архівів, асигнувань на їх утримання та прирівнення статусу архівних працівників до відповідного статусу державних службовців.

Праці: Государственное и народное образование в России с XVII века до учреждения министерств. – СПб., 1884. – 142 с.; История Императорского Университета Св. Владимира. – К., 1884. – Т. 1; Передвижение южнорусского населения в эпоху Богдана Хмельницкого // КС. – 1888. – № 7; Поместья Литовского государства. – К., 1889; Обзор истории русского права. – 6-е изд., перераб. – К., 1909.

Бібліографія: Сборник статей по истории права, посвященных М.Ф. Владимирскому-Буданову его учениками и почитателями. – К., 1904. – С. XIII–XVII (праці до 1904 р.).

Література: Биографический указатель профессоров Киевского университета Св. Владимира. – К., 1884. – С. 111–117; Владимирский-Буданов М.Ф.: Некролог // Ист. вестн. – 1916. – № 5; Дьяконов М. Михаил Флегонтович Владимирский-Буданов: Некролог // Изв. Имп. Акад. Наук. – Пг., 1916. – С. 875–880; Яковкин И.Н. М.Ф. Владимирский-Буданов: Некролог // ЖМНП. – 1916. – Ч. 66. – С. 35–48; Малиновский И. Памяти учителя: (Опыт характеристики ученой и преподавательской деятельности проф. М. Ф. Владимирского-Буданова). – Ростов-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)*Владимирський-Буданов Михайло*

на-Дону, 1917; *Скакун О. Ф.* Политические и правовые идеи в трудах историка государства и права М.Ф. Владимирского-Буданова // Полит. и правов. мысль на Украине (1861–1917). – Х., 1987. – С. 127–142; *Бондарчук Т. І.* Основоположники київської історико-юридичної школи М. Ф. Владимирський-Буданов і Ф. І. Леонтович. – К., 1995; *Михальченко С. І.* Киевская школа в российской историографии (школа западно-русского права). – М.; Брянск, 1996; *Він же.* Владимирский-Буданов М. Ф. // Историки России. – М., 2001. – С. 298–306; *Шемета Ю.* Особовий архівний фонд М. Владимирского-Буданова в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського та Центральному державному історичному архіві в м. Києві // Наук. зап.: Зб. праць молодих вчених та аспірантів / НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – 2002. – Т. 8, Ч. II. – С. 64–75.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 60, № 63-69, 72, 272-275; ф. 59, № 116; ф. 175, № 1309; ЦДІАК України, ф. 442, оп. 520, спр. 140; ф. 707, оп. 60, спр. 79; оп. 35, спр. 151.

Відзначаючи недоліки наявних на той час списків актових книг, М. В.-Б. ставив питання про необхідність створення повних інвентарних описів центральних архівів, без яких, на його думку, були неможливими їх належна охорона та збереження. Але найважливішим завданням архівістів вважав створення систематичного каталогу або наукового описання архівних документів. Виходячи з цього завдання, працював над розробкою вірців “зразкового інвентарного опису” окремої актові книги, що повинні були друкуватись щорічними випусками, а потім поєднуватись в томи, до яких мали додаватись іменний та географічний покажчики.

Як головний редактор Комісії М. В.-Б. здійснював реальну наукову роботу, пов’язану з відбором джерел, їх археографічним опрацюванням та підготовкою до публікації. Під його редакцією було видано 23 томи АЮЗР. Особисто ним було підготовлено 5 томів цього видання, зокрема: три томи 7-ї частини, а також IV та VI томи 8-ї частини. 7-ма частина АЮЗР була підготовлена ним спільно з В. Антоновичем та В. Щербиною. До т. I М. В.-Б. на підставі вивчення документів написав передмову “Население Юго-Западной России от половины XIII до половины XV века”. У т. II, що був повністю підготовлений М. В.-Б., було вміщено історико-статистичні документи XVI–XVII ст.: люстрації, тарифи, обрахунки поселень та димів різних воєводств Правобережної України та вступна стаття “Население Юго-Западной России от второй половины XV в. до Люблинской унии (1569)”. У першій частині т. III ним було опубліковано 22 документи, серед яких люстрації Київського воєводства 1570 р. та Київського замку 1616 р., Овруцького та Брацлавського староств 1616 р. тощо, яким передувала розвідка “Акты о заселении Южной России XVI и XVII вв.”. IV та VI томи 8-ї частини були присвячені проблемам землеволодіння XV–XVIII ст. Зокрема, т. IV налічує 206 актів, що супроводжувались вступною статтею “Церковные имущества в Юго-Западной России XVI века.” У т. VI було вміщено 149 документів з передмовою “Заставное владение”. Всі зазначені томи супроводжувалися іменними та географічними покажчиками (покажчики до т. I 7-ї частини містяться у т. III). Вступні статті М. В.-Б. за змістом та обсягом можуть бути прирівняні до монографічних досліджень.

На підставі глибокого вивчення актового матеріалу Київського центрального архіву та опублікованих документів М.В.-Б. написав низку досліджень про селянство, форми селянського землеволодіння, його становище та правовий статус, про роль місцевого населення в залюдненні Правобережної України тощо. Загалом перу М. В.-Б. належить близько 50 наукових праць.

Ірина Ворончук (Київ)

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Власова Тамара

Праці: Система каталогів ЦГИА УССР в г. Києве // Друга респуб. наук. конф. з архівознавства та ін. спец. іст. дисциплін. – К., 1965; К вопросу о создании перфокаталогов в архиве и механизации поиска информации // Третья респуб. наук. конф. з архівознавства та ін. спец. іст. дисциплін. – К., 1968.

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

ВЛАСОВА Тамара Павлівна (18. 01. 1926, Київ – 24. 08. 1989, Київ, Байкове кладовище) – історик-архівіст. З родини військовослужбовця, росіянка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1950). Водночас закінчила Київську консерваторію по класу вокалу.

З 1950 р. по 1972 р. працювала в ЦДІА УРСР у м. Києві на посадах молодшого наукового, старшого наукового співробітника, завідувача відділу, старшою групи каталогу. За цей час оволоділа палеографією, працювала в столі довідок, займалася науково-технічним упорядкуванням фондів, каталогізацією архівних документів. Під керівництвом Т. В. були створені каталоги архіву, складена схема класифікації документів у систематичному каталозі. Брала участь у підготовці 3-томного збірника документів “Воссоединение Украины с Россией” (1954), написанні статті “Из истории ЦГИА УССР в 1943–1958 гг.” для видання “Історії архівного будівництва на Україні” (1958).

Діана Топчій (Київ)

ВОДОЛАЗЧЕНКО Ольга Гаврилівна (28. 05. 1888, Севастополь – 30. 10. 1972, Миколаїв) – історик, філолог, архівіст, перекладач. Батько – офіцер царської армії – полковник адміралтейства Чорноморського флоту, мати – гувернантка, з родини французьких емігрантів.

За анкетними даними, національність О. В. – українка. У 1896–1905 рр. дівчина навчалася у Севастопольській жіночій гімназії, спеціалізуючись з історії та географії. 1906 р. її було вислано за межі Севастопольського градоначальства через підозру у нелегальній роботі серед матросів. Протягом 1906–1908 рр. проживала у Харкові, заробляючи на життя приватними уроками і співпрацювала з групою українських соціалістів-демократів (1907–1912 рр. – член УСДРП). 1907 р. вступила на історичне відділення Вищих жіночих курсів, згодом – до Харківського університету. Під час навчання (1908) відвідувала гурток “аматорів економічної науки”. 1912 р. склала державні іспити при університеті за історичне відділення історико-філологічного факультету й захистила дипломну роботу “Селяни Правобережної України”. З грудня 1912 р. проживала у Карасубазарі. 1914 р. закінчила екстерном педагогічні курси, а 1917 р. склала іспити за курс слов'яно-російського відділення Харківського університету й отримала диплом I ступеня. 1917 р. прослухала курси українознавства, організовані Харківським губернським земством. Навесні 1922 р. вступила до аспірантури щойно створеної при Харківському інституті народної освіти Науково-дослідної кафедри історії України під керівництвом Д. І. Багалія,

обравши тему дослідження “Шкільна справа в Лівобережній і Слобідській Україні XVII–XVIII ст.”. Закінчила аспірантуру за фахом історія (1927).

Працювала викладачем російської мови й історії Карасубазарської чоловічої гімназії, (1912 р., грудень – 1917 р., липень), викладала українознавство, російську мову та історію у І реальному училищі та 8-й початковій школі Харкова (1918 р., серпень – 1921 р., травень), як член педагогічної секції ДВУ завідувала редакційною частиною журналу “Червоні квіти” (1923–1925), викладала українську мову в Інституті народного господарства (1925–1926), завідувала інформаційно-видавничим бюро Укрнауки (1926–1930), була референтом в справах науково-дослідної літератури та популяризації науково-дослідної роботи сектору науки (1930–1931), інспектором наукового видавництва (1931–1932) та співробітником сектору науки Промкооперації (1931–1936). Як науковець була членом Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури (кер. – акад. Д. І. Багалій), досліджуючи історію Харківського колегіуму на підставі архівних матеріалів із фондів Центрального історичного архіву у Харкові. У 1926–1927 рр. працювала в складі об’єднаної комісії з вивчення методології історії (при ХІНО). Разом з чоловіком, професором В. Д. Гавриленком, 1927 та 1929 рр. перебувала у науковому закордонному відрядженні в Афінах (Греція) та Берліні (Німеччина). Від 1936 р. – доцент Харківського інституту інженерів залізничного транспорту, з 1937 р. викладала у Харківському інституті Держторгівлі. 2 серпня 1937 р. заарештована як “активна учасниця антирадянської української повстанської організації, за завданням якої проводила антирадянську діяльність” і заслана у січні 1940 р. на 5 років до Казахстану. По закінченню терміну покарання з березня 1941 р. працювала рахівником дорожнього відділу шляхів, вчителем російської мови та літератури, англійської мови, історії у середній школі с. Кармакчі Оренбурзької області, з осені 1945 р. викладала мовознавство, історичну граматику російської мови та старослов’янську мову в Кзил-Ординському педагогічному інституті й читала лекції з мовознавства у Вечірньому університеті марксизму-ленінізму. У серпні 1952 р. звільнена. З 1954 р. переїхала до Миколаєва, де проживала її молодша сестра, працювала на громадських засадах у Миколаївській обласній науковій бібліотеці (1954–1966). Реабілітована у березні 1964 р.

Її архівна діяльність (1919–1925) пов’язана, головним чином, із архівною секцією Харківського ГУБКОПМІСу, в якій вона працювала разом із В. О. Барвінським, В. І. Веретенниковим, Є. М. Івановим під керівництвом Д. І. Багалія; Харківським центральним історичним архівом (директор – Є. М. Іванов), де вона була ученим

архівістом (за сумісництвом); Головархом, згодом – ЦАУ (1921–1925) – на посадах ученого секретаря експертного відділу, завідувача секретаріату, виконуючої обов’язки секретаря колегії, члена редколегії Укрцентрархіву.

1919 р. О. В. стала співробітником архівної секції Харківського ГУБКОПИСу, а 1920 р. – ученим архівістом ХЦІА, розпочавши наукове описування архіву Харківського колегіуму. З лютого по травень 1920 р. разом з іншими співробітниками Архівної секції (Л. М. Булат, Л. С. Дудником, О. І. Цветковим) у зв’язку з організацією ОВАК працювала як вчений архівіст наднормово по 2 години на день, займаючись реєстрацією архівів та упорядкуванням архівних матеріалів у архівах Земельного банку, Російсько-Азіатського банку, Продмету, Південстану, Військового начальника та кількох приватних підприємств.

Упродовж травня-червня 1923 р. брала участь у підготовці та проведенні короткотермінових курсів для співробітників архівних установ у Харкові. 1–14 червня 1923 р. прочитала курс лекцій (3 години) “Архівне законодавство в Росії”.

1924 р. О. В., відбуваючи відрядження до Москви разом з тодішнім завідувачем Харківського центрального архіву революції М. В. Гливенком, як член створеної за ініціативою Д. І. Багалія комісії для виявлення за межами України українських архівів та їх повернення на батьківщину, виконувала важливу місію повернення в Україну евакуйованих свого часу українських архівних матеріалів 1919 р. (головним чином Наркомпроду). Водночас влітку 1924 р. вона активно знайомилася з діяльністю губархів (зокрема, Житомирського та Чернігівського) для надання їм наукових консультацій та методичної допомоги, всіляко сприяючи становленню гурткової роботи як форми архівної освіти.

Була одним з організаторів та членом президії Першої Всеукраїнської наради архівних робітників у Харкові (6–10 грудня 1924 р.), керуючи, за дорученням завідувача Укрцентрархіву С. М. Тетіна, розробленням програми наради. Відповідно до затвердженої радою Укрцентрархіву програми, у доповідях 17-и учасників (С. М. Тетіна, Д. І. Багалія, В. О. Барвінського, О. Г. Водолажченко, М. С. Іванова, М. В. Гливенко, Є. М. Іванова, В. О. Романовського, В. В. Міяковського, В. Д. Гавриленка, В. В. Дубровського, С. С. Смеречинського, В. Л. Дашевського, І. А. Хмельницького, В. І. Козлюка, І. І. Ліщини-Мартиненка, М. М. Бужинського) наради увага зосереджувалася не на наукових, а на організаційних питаннях. О. В. виступила з доповіддю “Організація курсів для підготовки архівних робітників”, висвітливши основні проблеми організації архівної освіти. Детально про роботу наради О. В. розповіла у

121

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Водолажченко Ольга

Праці: “Підручник до класифікування та опису архівів” Мюлер’а, Фейт’а та Фруен’а: [Рец.] // АС. – 1925. – Кн. 1. – С. 24–33; Короткий нарис історії архівної справи на Україні та діяльності Укрцентрархіву за 1924 р. (у співавт.) // Там само. – С. 45–72; Перша нарада архівних робітників України // Там само. – С. 144–154; Дженкінсон “Порадник архівної адміністрації, включаючи проблеми архівів війни і складання архівів” // Там само. – С. 165–170; Школа хартій (Французька школа архівістів-техніків і палеографів) // Там само. – 1928. – Кн. 7. – С. 45–47.

Література: Мітюков О. Г. Радянське архівне будівництво на Україні (1917–1973 рр.). – К., 1975; Енциклопедія українознавства. Перевидання в Україні. – Т. 1. – К., 1993. – С. 299; Богдашина О. М. Діяльність Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури імені академіка Д. І. Багалія (1921–1934). – Х., 1994. – 195 с.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1, спр. 11; ф. 166, оп. 1, спр. 1152; оп. 5, спр. 353; ф. 166, оп. 12, спр. 1227; Держархів СБУ, спр. 022303; ВР ІЛ ім. Т. Г. Шевченка НАН України, ф. 37, од. зб. 440.

статті “Перша нарада архівних робітників в центрі й на місцях” (Архівна справа. – 1925. – № 1).

О. В. брала участь у засіданні редколегії Укрцентрархіву 8 квітня 1925 р., на якому було остаточно визначено назву часопису “Архівна справа”, а О. В. обрано відповідальним секретарем редколегії. Виконуючи обов’язки секретаря редколегії, підтримувала тісні контакти з видавництвами, друкарнями та авторами, котрі надсилали матеріали для публікації у “Архівній справі” та “Червоному архіві”. Її публікації на сторінках журналу “Архівна справа” стали вагомим внеском у розвиток історіографії архівознавства.

Була серед організаторів Першого Всеукраїнського з’їзду архівних робітників у Харкові (8–13 травня 1926 р.). Зокрема, брала участь у складанні й затвердженні кошторису діяльності ЦАУ на 1924–1925 рр., яким передбачалися витрати на з’їзд.

Ірина Матяш (Київ)

ВОЗНА Ніна Степанівна (16. 12. 1946, с. Зорівка Київської обл.) – бібліограф-бібліотекар, архівіст. Із селянської сім’ї, українка. Закінчила Київський інститут культури ім. О. Є. Корнійчука (1974).

З 1974 р. працює в ЦДАМЛМ України на посадах молодшого та старшого наукового співробітника, з 1979 р. – старшого архівіста, архівіста I категорії та провідного архівіста відділу НДА та обліку документів. Основні напрямки роботи – наукове описання документів особового походження, каталогізація та створення наукового апарату до них, впровадження АПС, облік документів.

Описала близько 80 фондів діячів культури, літератури та мистецтва: Б. Д. Антоненка-Давидовича, О. В. Килимника, Є. Ф. Маланюка, І. О. Мар’яненка, Л. С. Первомайського, Ф. П. Погребенника, П. А. Полякова, Ю. Т. Тимошенка, І. А. Цюпи.

У складі наукової групи брала участь у збиранні ілюстративного матеріалу для “Методичних рекомендацій по роботі з документами особового походження” (1996–1998) та підготовці статей до першого випуску “Путівника по фондах ЦДАМЛМ України”.

Нагороджена нагрудним знаком “Відмінник архівної справи” (1988), Почесною грамотою Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України, Подякою Президента України (2001).

Віра Вєрвєс (Київ)

ВОЛОШИНА Галина Володимирівна (28. 05. 1947, м. Белебей, Башкортостану, Росія) – історик-архівіст. Із сім’ї військовослужбовця. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1971).

Працювала інспектором, згодом – старшим інспектором Архівного відділу Хмельницького облвиконкому. У 1988–1995 рр. – старший архівіст, завідувач відділу забезпечення, збереженості, держобліку та НДА. З 1995 р. по 2002 р. – заступник директора Держархіву Хмельницької області. З травня 2002 р. на пенсії.

Завдячуючи організаторським здібностям та вимогливості Г. В., посилювався контроль за відомчими архівами та за низовими ланками архівної служби. Чимало уваги приділяла забезпеченню архівних установ приміщеннями, покращенню стану діловодства та своєчасному впорядкуванню архівних документів в установах. Великого значення надавала запровадженню ЄДСД та УСОРД, організовувала курси для завідувачів державних та відомчих архівів.

Як висококваліфікований, досвідчений фахівець проводила інспектування районних архівних відділів, відомчих архівів обласних установ. Так, міські архіви – Хмельницький і Славутський, відомчі – обласного управління зв'язку і обласного управління автотранспорту – завдяки її старанням були кращими в області. Їх передовий досвід узагальнювався та пропагувався у місцевій пресі. Працюючи в держархіві, приділяла увагу виявленню та упорядкуванню документів, переміщених з Держархіву Хмельницької області (у м. Кам'янець-Подільський) (1980–1990) і створенню належних умов для їх зберігання.

У 1970–1988 рр. Г. В. – постійний член дирекції, постійний голова ЕПК з 1980 р., член наукової ради Держархіву Хмельницької області (у м. Кам'янець-Подільський), Держархіву Хмельницької області (у м. Хмельницький) з квітня 1990 р.

На допомогу архівістам різних ланок вона підготувала понад 40 методичних розробок, пам'яток та інструкцій з питань обліку, забезпечення збереженості, про порядок приймання та передавання документів на державне зберігання, організації роботи у відомчих архівах, про порядок проведення перевірок в архівних установах, зокрема “Методичні рекомендації по проведенню експертизи цінності документів в райміськархівах Хмельницької області” (1985), “Методичні рекомендації про розміщення фондів в сховищах держархівів з перемінним складом документів” (1985), “Методичні рекомендації про розробку примірної номенклатури справ для районної (міської) централізованої бібліотечної системи” (1985), “Схема організації обліку документів в Держархіві Хмельницької області” (1993), “Пам'ятка про порядок видачі справ з архівосховищ держархіву” (1993), “Пам'ятка про облік та розшук справ, які не виявлені при перевірці наявності та стану документів в Держархівах області” (1995), “Пам'ятка з перевірки та

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Вольфсон Бенціон

Праці: Изгнание англо-французских интервентов из Крыма. – Симф., 1940; Присоединение Крыма к России в 1785 году // Ист. журн. – 1941. – № 5. – С. 56–57; Кровавые преступления немцев в Крыму // Там само. – 1942. – № 8. – С. 33–36; Крах германской оккупации в Крыму // Там само. – 1957. – № 8. – С. 85–99.

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415, оп. 1, спр. 150, 167, 188 а, 189, 255; оп. 2, спр. 9; оп. 5, спр. 21, 153; ф. П-1, спр. 1203; спр. 2140.

Праці: Reformy Józefa Piłsudskiego i ich pozostałości archiwalne // Ziemia Czerwieńska. – Lwów, 1935. – Т. 11. – З. 2 (у співавт.); Archiwum Główne Akt Dawnych

аналізу стану архівної справи та надання допомоги архівним установам області” (1998), “Методичні рекомендації зі складання історичних довідок” (1999). Постійно складала огляди та аналізи, плани розвитку архівної справи в області.

За сумлінну роботу неодноразово нагороджувалася Почесними грамотами місцевих органів влади.

Наталія Віндіктова (Хмельницький)

ВОЛЬФСОН Бенціон Менделєвич (16. 06. 1906, м. Бобруйськ, Білорусь – ?) – історик, архівіст, археограф. З єврейської родини. 1932 р. закінчив Інститут історії, філософії та літератури (МІФЛІ) при Московському державному університеті. Кандидат історичних наук (1940).

З 1923 р. по 1929 р. працював робітником на лісопильних заводах Білорусі; з 1932 р. по 1933 р. – викладач Кримської вищої комуністичної сільськогосподарської школи (Сімферополь); у 1933–1934 рр. – парторг колгоспу “Фрайгот” Ларіндорфського району; з 1934 р. по травень 1938 р. – вчений секретар комісії з Історії громадянської війни; з 1937 р. був позаштатним співробітником ЦАУ Кримської АРСР; із травня 1933 р. по серпень 1941 р. – науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу держархівів НКВС Кримської АРСР; із серпня 1944 р. по листопад 1947 р. – науковий співробітник відділу держкомархівів МВС Кримської області. У листопаді 1947 р. переїхав до Москви.

Коло наукових інтересів Б. В. пов’язано з розробкою питань історії приєднання Криму до Росії, еміграції кримських татар до Туреччини, історії громадянської та Великої Вітчизняної війн. 1942 р. був призначений головним редактором збірника матеріалів та документів “Зверства германських фашистів в Керчі”. Б. В. підготовлені та видані брошури та збірники документів “Изгнание германских оккупантов из Крыма” (1939), “Конец авантюры барона Врангеля” (1940), “Новые документы А. Суворова, Ф. Ушакова, Г. Потемкина-Таврического и М. Кутузова: К истории борьбы России за выход к Черному морю” (1947), статті в “Историческом журнале”, “Историк-марксист”, в газетах “Красный Крым”, “Советский Крым”.

Тетяна Шарова (Сімферополь)

ВОНСОВИЧ Міхал (Wąsowicz Michał, 14. 07. 1905, с. Урейовичі, Галичина – 15. 08. 1983, Варшава, похований у Перемишлі) – архівіст, історик.

Походив з польської селянської родини. 1925 р. закінчив гімназію у Ланьцуті, 1929 р. – історичний факультет Львівського університету. Від 1932 р. – доктор

філософії, з 1955 р. – доцент. Був членом Польського історичного товариства, Товариства шанувальників історії у Варшаві. Нагороджений кавалерським хрестом ордену Відродження Польщі, золотим хрестом Заслуги, медаллю 10-ліття Народної Польщі.

Архівну діяльність почав 1929 р. у Державному архіві м. Львова під керівництвом Є. І. Барвінського. Опрацьовував документи австрійського періоду, гродські та земські книги. В період німецької окупації (1942–1943) продовжував працювати в архіві, впорядковував метричні книги, документи фінансової прокуратури та ін. 1944 р. брав участь у вивезенні документів зі Львова і Кракова до Тинця. З 1945 р. працював у Державному архіві Кракова, з 1946 р. став директором Державного архіву Вроцлава. 1948–1951 рр. був директором створеного ним Архіву давніх актів м. Вроцлава. Одночасно викладав архівістику на архівних курсах. Із січня 1954 р. до 1976 р. був директором Головного архіву давніх актів у Варшаві. 1966–1983 рр. член редколегії журналу “Archeion”. 1959–1960 рр. виявляв полоніку в архівах Львова, Києва, Москви. Систематично робив огляди публікацій журналу “Архіви України”. Автор багатьох наукових праць з архівістики і джерелознавства.

Євгенія Лісовська (Львів)

ВОСТРИКОВА Варвара Олексіївна (12. 12. 1912, с. Красиве, нині Мічуринського р-ну Тамбовської обл., Росія) – історик-архівіст. З селянської родини, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1937).

В архівних установах розпочала роботу на посаді старшого наукового співробітника Чернігівського обласного архівного управління (вересень 1937). З грудня 1937 р. по 1941 р. очолювала Держархів Чернігівської області на посаді директора. В роки війни В. В. безпосередньо керувала евакуацією архівних документів в м. Ульяновськ, де у 1941–1943 рр. очолювала евакогрупу Управління держархівами НКВС СРСР. Після повернення з евакуації у вересні 1943 р. була призначена на посаду начальника відділу держархівів УНКВС по Чернігівській області, на якій перебувала до 5 лютого 1946 р. З 1946 р. по 1959 р. В. В. очолювала архівний відділ УМВС по Харківській області; з 1960 р. і до виходу на пенсію у грудні 1969 р. – директор ЦДАЖР УРСР.

Значним є особистий внесок В. В. у забезпечення збереженості архівних документів, їх упорядкування, та облік, широке використання в інтересах держави і створення джерельної документальної бази з історії післявоєнного розвитку народного господарства та культури України.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Вострікова Варвара

w Warszawie w 150-tym roku swego istnienia // Archeion. – 1958. – T. 29. – S. 61–92; Materiały do dziejów Polski w Centralnych Historycznych Archiwach Państwowych we Lwowie i w Kijowie // Archeion. – 1960. – T. 33. – S. 99–126.

Література: Płocha J. Michał Wąsowicz // Archeion. – 1985. – T. 79. – S. 382–384; Słownik biograficzny archiwistów polskich. – Warszawa; Łódź, 1988. – S. 224–226.

Архіви: ЦДАЛ, ф. 145, 755; Особовий фонд зберігається у нащадків.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Врадій Надія

Праці: Відповідальна ділянка архівної роботи (Про діяльність експертно-перевірної комісії) // НІБ. – 1958. – № 1. – С. 65–68; Підсумки огляду архівів підприємств та організацій Харківського раднаргоспу // Там само. – 1959. – № 2. – С. 105–111.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 3665. Особова справа; Держархів Чернігівської обл., ф. Р-647, 651.

Праці: Источниковедческий анализ актовых книг ЦГИА УССР в г. Львові // СА. – 1963. – № 4. – С. 58–60; Про удосконалення науково-довідкового апарату в ЦДІА УРСР у м. Львові // АУ. – 1970. – № 6. – С. 44–46; Архівні документи про піднесення революційного руху в Галичині на початку XX ст. // Там само. – 1973. – № 5. – С. 56–60; До історії львівських архівів у 1939–1944 рр. // Там само. – 1974. – № 5. – С. 54–56; 3 досвіду використання і пропаганди документів ЦДІА УРСР у м. Львові // Там само. – 1976. – № 1. – С. 50–55

Велика за значенням та змістом робота була проведена В. В. під час війни по врятуванню архівних документів. Працювала у складі спеціальних оперативних груп НКВС УРСР, діючих у прифронтовій смузі, завданням яких було збирання та повернення архівних документів на державне зберігання.

У післявоєнний період В. В. доклала багато зусиль до відновлення архівної справи у Чернігівській та Харківській області, забезпечила створення мережі архівних установ областей, організацію комплектування державних архівів документами, виховання нових кадрів архівних співробітників, використання архівних документів для відбудови народного господарства Чернігівської та Харківської областей.

Під керівництвом В. В. були підготовлені та видані наукові збірники документів: “Гражданская война на Украине: 1918–1920. В 3 т.” (1965), “Промышленность и рабочий класс Украинской ССР в период восстановления народного хозяйства: 1921–1925” (1964), “Історія колективізації сільського господарства Української РСР: 1917–1937. У 3 т.” (1962–1965).

В. В. була членом Головної вченої ради архіву, членом вченої ради історичного факультету Харківського державного університету, членом ради харківського обласного видавництва “Прапор”.

Нагороджена медалями: “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.” (1945), “30 років Радянської Армії і Флоту” (1948), “За бойові заслуги” (1954).

Ніна Полетун (Чернігів), Тетяна Портнова (Київ)

ВРАДІЙ Надія Федорівна (20. 10. 1923, с. Розкішне, нині Ставищанського р-ну Київської обл. – 13. 08. 1988, Львів) – історик, архівіст. Народилася у багатодітній селянській родині. Після закінчення 9 класу середньої школи с. Розкішне (1940) вступила на 3-й курс Білоцерківського педагогічного технікуму, який закінчила 1941 р. за фахом вчителя молодших класів.

З серпня 1941 р. по березень 1944 р. знаходилась в евакуації. Працювала вчителем (м. Новоросійськ), помічником оперуповноваженого у спецвідділі МВС для боротьби з дитячою безпритульністю (м. Саранськ, Мордовія). Після визволення Київщини від нацистських загарбників Саранський МК ВЛКСМ відрядив Н. В. у розпорядження ЦК ЛКСМУ. З травня по серпень 1944 р. працювала секретарем Ставищенського РК ЛКСМУ. Виїхала до м. Львова, де з серпня 1944 р. по червень 1945 р. працювала завідувачем відділу обліку Залізничного РК ЛКСМУ. Через хворобу тимчасово перейшла на посаду старшого контролера Львівського міжобласного

прес-пункту (липень 1945 р.), де працювала до розформування організації (січень 1947 р.). З лютого 1947 р. по травень 1950 р. була комсоргом дитячої трудової колонії МВС № 2 у м. Львові. З травня 1950 р. по 1958 р. перебувала на роботі в партійних органах – спочатку як штатний пропагандист РК КПУ (1950–1952), потім як звільнений слухач Львівської облпартшколи, яку закінчила з відзнакою (1954), нарешті – інструктор відділу шкіл Львівського МК КПУ (1954–1958). Закінчила заочно Львівський культпросвіттехнікум (1952).

1961 р. без відриву від виробництва отримала освіту на історичному факультеті Львівського державного університету ім. І. Франка. З червня 1958 р. Н. В. очолила ЦДІА УРСР у м. Львові. На цій посаді широко розкрився її талант організатора й адміністратора. Н. В. зробила вагомий внесок у забезпечення збереженості документів, створення належного НДА, використання й публікації архівних джерел. У ЦДІА УРСР у м. Львові було запроваджено постійно діючий науково-практичний семінар з архівознавства та допоміжних історичних дисциплін (з 1961 р.). Н. В. підтримала ініціативу та домоглася створення на базі семінару першого в Україні науково-методичного кабінету архівознавства та допоміжних історичних дисциплін.

Була членом редакційних колегій і упорядником збірників документів, членом редколегії журналу “Архіви України”, де надрукувала близько 20 статей і повідомлень на архівну тематику. Виступала на архівних семінарах, нарадах, конференціях в Україні і за її межами.

Неодноразово була відзначена подяками, почесними грамотами та цінними подарунками Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР та місцевої адміністрації. Нагороджена ювілейною медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970), орденом “Знак пошани” (1971), бронзовою медаллю ВДНГ СРСР (1985), “Ветеран праці” (1986). Н. В. присвоєно звання “Відмінник архівної справи” з врученням почесного знаку № 1 (1987).

У зв’язку з тяжкою хворобою вийшла на пенсію у березні 1988 р.

Наталія Царьова (Львів)

ВТОРУШИНА Каміла Всеволодівна (14. 01. 1943, м. Ніжин Чернігівської обл.) – історик, архівіст. З родини службовців, українка. Закінчила Київський педагогічний інститут ім. О. М. Горького (1974).

Працювала вчителем історії в СШ с. Велика Кошелівка Ніжинського р-ну (1972–1978), секретарем Ніжинського районного осередку товариства “Знання” (1978–

(у співавт.); Джерела ЦДІА УРСР у м. Львові про боротьбу західноукраїнської інтелігенції за возз’єднання з Радянською Україною у 20–30-х рр. XX ст. // Там само. – 1977. – № 6. – С. 62–63; Проти фашизму та війни: Антифашистський конгрес діячів культури у Львові у 1936 р.: зб. док. і матеріалів. – К., 1984. – 349 с. (співупоряд); Науково-методичний кабінет із спеціальних історичних дисциплін ЦДІА УРСР у м. Львові // АУ. – 1986. – № 6. – С. 36–40.

Література:

Врадій Н. Ф.: [Некролог] // АУ. – 1988. – № 5. – С. 80.

Архіви: Держархів Львівської обл., ф. П-3, оп. 7, спр. 1109; ЦДІАЛ України, ф. Р-1, оп. 1 ос.

Архіви: Філія Держархіву Чернігівської обл. в м. Ніжині, особова справа.

1979), завідувачем відділу, директором філії Держархіву Чернігівської області в м. Ніжині (1979–2000). Внесла вагомий доробок у розбудову філії, її матеріально-технічне оснащення. Велику увагу приділяла добору та вихованню кадрів архівістів. Займалася адміністративно-господарською та організаційно-методичною роботою. Упорядкувала та описала фонди: “Ніжинський окружний суд”, “Прокурор Ніжинського окружного суду”, “Ніжинський адмінвідділ окрвиконкому”, викладача Ніжинського ІНО, академіка В. І. Резанова, професора Ніжинського історико-філологічного інституту І. Г. Турцевича, академіка К. В. Харламповича тощо.

Брала участь у виявленні архівних документів до збірників та добірок документів, які видавалися держархівом області з 1980 р. по 2000 р. Автор статей з архівної та краєзнавчої тематики. Вела активну громадську діяльність як лектор та пропагандист.

За сумлінну працю в галузі архівної справи неодноразово відзначалася подяками та грамотами облдержадміністрації (1998, 1999) та держархіву області (2000).

Володимир Симоненко (Ніжин)

ГАСВСЬКИЙ Семен Іванович (1866, м. Золотоноша Полтавської губ. – 1934 ?) – правник, архівіст.

Народився в сім'ї учителя жіночої прогімназії. Середня освіта – гімназійна. Навчався на медичному (1886–1890), юридичному (1891–1892) факультетах Університету Св. Володимира у Києві. Закінчив Київські бухгалтерські курси (1890). Студентом практикував у Київському ЦАДА (1888–1890). Володів давньослов'янською, латинською, грецькою, французькою, німецькою, італійською та польською мовами. Кандидат на судову посаду (1892), помічник секретаря (1893–1898) Київської судової палати, мировий суддя Канівського округу Київської губернії (1899–1902), товариш прокурора Чернігівського окружного суду (1903–1919). Співпрацював у Чернігівській ГУАК (1907–1912). Перейшов на постійну архівну роботу: працював вечнім секретарем губарху (1923–1925), інспектором і вечнім секретарем окрарху (1926–1929) Чернігівщини. Як правник і вчений секретар С. Г. залучався до вироблення положення про Чернігівський крайовий історичний архів ім. В. Л. Модзалевського (1923), статусу експертно-розбірних комісій, обґрунтовував незаконність продажу установами архівних паперів, готував позови в справах фізичного нищення та розкрадання архівів, сприяв поверненню на архівне зберігання Хроніки Леонтія Боболінського. Брав участь у розшуку архівів ліквідованих установ 1917–1919 рр., проводив реєстрацію та облік архівів на Чернігівщині. За його участю відбувалися

виявлення і передавання на державне зберігання архівів духовної консисторії, місцевих управління державного майна, акцизного управління, межових установ, страхового відділу губернського земства, гімназій, монастирів. 1925 р. підготував для публікації в “Червоному архіві” “Описання архіву гр. Милорадовичів” (не опубл.). Працюючи інспектором окрарху, консультував окружних інспекторів, обстежував архіви місцевих установ, контролював базари і крамниці з тим, щоб не продавалися архівні документи, виступав з доповідями про значення архівів на курсах профорієнтації, нарадах архівістів, вів заняття зі справочинства в Чернігівській кооперативній школі.

Заарештований 15 жовтня 1930 р. за звинуваченням в контрреволюційній діяльності. Винним себе не визнав. Засланий на Північ Росії на три роки. За свідченнями родичів приїздив 1934 р. в Україну.

Подальша доля С. Г. невідома.

Валентина Шандра, Ірина Матяш (Київ)

ГАЙОВА Оксана Василівна (02. 09. 1958, м. Коломия Івано-Франківської обл.) – історик церкви, архівіст, джерелознавець. З родини службовців. Закінчила історико-педагогічний факультет Івано-Франківського педагогічного інституту (1981).

З листопада 1982 р. почала працювати у ЦДІА УРСР у м. Львові на посаді архівіста II категорії у відділі Давніх актів, а потім старшого архівіста-інформатора у відділі інформації. З 1987 р. обіймала посаду старшого археографа, з 1993 – старшого наукового співробітника. З 1998 р. працює завідувачем сектору релігієзнавства ЦДІАЛ України.

Брала участь у підготовці збірників документів і матеріалів за фондами архіву. Провела велику археографічну й палеографічну роботу з копіювання та опрацювання листів М. Грушевського до К. Студинського.

З початку 1990-х рр. займається дослідженням історії УГКЦ у Західній Україні, історії релігійних установ та її діячів, зокрема, життя та діяльності митрополита Андрея Шептицького. Є автором концепції, упорядником, редактором та науковим консультантом серії збірників документів і матеріалів “Митрополит Андрей Шептицький: життя та діяльність”. У цій серії досі вийшло три збірники документів. Підготувала та провела 250 телепередач програми “Благовість” на Львівському телебаченні з цієї тематики.

О. Г. – автор сценаріїв телевізійних фільмів, низки статей та документальних публікацій у періодиці України, Росії, Італії, Польщі. Проводить лекційну та пропагандистську діяльність у навчальних та наукових

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1, спр. 97, 98, 131, 212, 301, 408, 708; оп. 1 л, спр. 16; Держархів СБУ, П 11239.

Праці: У півстолітніх змаганнях: Вибрані листи до Кирила Студинського (1891–1941). – К., 1993. – 768 с. (співупоряд.); Церква і церковна єдність: Док. і матеріали: 1899–1944 рр. – Львів, 1995. – Т. I. – 521 с. (у співавт.); Церква і суспільне питання. – Львів, 1998. – Т. II. Кн. 1. – 570 с.; Т. II. Кн. 2. – Львів, 1999. – 1090 с. (у співавт.); Nauka społeczna metropolity Andreja Szeptyckiego w świetle materiałów archiwalnych // Polska-Ukraina. 1000 lat sąsiedstwa. –Przemyśl, 1999. – Т. 4. – S. 273–275. Separatum; До історії Центрального Василянського архіву у Львові // Зап. ЧСВВ. – Рим, 1999. – С. 180–193; Слово Патріарха: Документи. Матеріали. Світлини: 1917–1984. – Львів, 2003. – 240 с.; Митрополит Андрей Шептицький: Життя і діяльність: Митрополит Андрей Шептицький і греко-католики в Росії: Док. і матеріали:

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Галочі Золтан

1899–1917. – Львів, 2004.
– Т. III. Кн. 1. – 1000 с.

Архіви: ЦДАЛ України,
особова справа.

Архіви: Держархів Закар-
патської обл., ф. 4, оп. 1,
спр. 634, 680, 732, 796;
оп. 16, спр. 865.

Праці: Земля над Рос-
сю: Краєзнавчі нариси.
– Вінниця, 1995. – 125 с.;
Джерела до вивчення
історії остарбайтерів //
ААД. – 2001. – Вип. 4.
– С. 393–400; Державний
архів Вінницької області
в період нацистської
окупації // Там само.
2002. – Вип. 5. – С. 86–94;
Краєзнавці Вінниччини:
Біографії. Бібліографія.
– Вінниця, 2005. – 224 с.;
Краєзнавство Східного
Поділля. – Вінниця, 2005.
– 144 с.

Література: Лазарен-
ко В. Гальчак Сергій
Дмитрович // Краєзнавці
України: сучасні дослід-
ники рідного краю. – К.;
Кам'янець-Подільський,
2003. – Т. 1. – С. 41–42.

Архіви: Держархів
Вінницької обл., особова
справа.

установах. Учасник міжнародних конференцій, організатор тематичних виставок.

Починаючи з 1991 р. співпрацює з Постуляційним центром новомучеників УГКЦ, в рамках роботи якого видає періодичне видання “Інформативний вісник” (до 2003 р. вийшло 26 випусків).

Підготувала до друку ряд інформаційно-довідкових видань: буклетів, програм. Автор проекту та літературний редактор серії компакт-дисків “Неофіти”, “Царський в’язень”, “Ораторія, присвячена А. Шептицькому”. Готує альбом фотографій, присвячений життю та діяльності митрополита А. Шептицького. Член культурно-мистецької фундації ім. Митрополита А. Шептицького Львівської Архиепархії.

Галина Сварник (Львів)

ГАЛОЧІ Золтан (25. 12. 1855, с. Тарновці біля Ужгорода – 30. 12. 1929) – правник, архівіст.

Закінчив юридичний факультет Дебреценського університету в Угорщині (1878).

З 1906 по 1919 рр. працював архівістом Ужанської жупи. Провів велику роботу щодо збирання та упорядкування архівних документів. Був членом Ужгородського літературного товариства ім. Дендеші.

1919 р. переїхав на постійне проживання у м. Дебрецен.

Михайло Делеган (Ужгород)

ГАЛЬЧАК Сергій Дмитрович (09. 02. 1949, с. Сосни Літинського р-ну Вінницької обл.) – журналіст, історик, краєзнавець, архівіст. Кандидат історичних наук (2003). Закінчив факультет журналістики Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1973), ВПШ при ЦК КПУ (1979). Член Національної спілки журналістів України (з 1970 р.).

Понад двадцять років працював у редакціях районних та обласних газет Вінниччини, а також на комсомольській та партійній роботі, в апараті секретаріату Вінницької обласної Ради народних депутатів. З 1996 р. директор Держархіву Вінницької області, викладач (за сумісництвом) кафедри українознавства Вінницького національного технічного університету. Член правління Всеукраїнської спілки краєзнавців, член редколегій видань “Книга Пам’яті України. Вінницька область”, “Вінницький мартиролог”, “Звід пам’яток історії та культури по Вінницькій області”. Досліджує різні аспекти історичного минулого Поділля. Учасник міжнародних, всеукраїнських, регіональних наукових та історико-краєзнавчих конференцій.

Автор понад 30-ти наукових праць, в тому числі монографії “Східні робітники з Поділля у Третньому рейху” (2003), підготовлених до друку монографічних видань

“Поділля: природа, людина – еволюція, історичний розвиток” та “Визволення Вінниччини від нацистських загартників”.

За вагомий внесок у розвиток краєзнавства, збереження національної історико-культурної спадщини удостоєний почесного звання “Заслужений працівник культури України” (2001). Лауреат обласної журналістської премії ім. К. Гришина.

Фаїна Винокурова (Вінниця)

ГАЛЬЧЕНКО Сергій Анастасійович (12. 08. 1947, с. Пустовійти Миронівського р-ну Київської обл.) – архівіст, літературознавець. Із селянської родини, українець. Закінчив філологічний факультет Київського педагогічного інституту ім. О. М. Горького (1970). Кандидат філологічних наук, старший науковий співробітник.

Упродовж 1972–1982 рр. працював у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва УРСР, у 1973–1978 – завідувач відділу публікації та використання документів, у 1978–1982 – завідувач відділу НДА.

Підготував і опублікував статті й огляди архівних фондів О. Є. Корнійчука, П. Г. Тичини, В. М. Сосюри, матеріали з особових фондів А. С. Малишка, П. Г. Тичини, В. М. Сосюри, С. Д. Скляренка, Ю. І. Яновського. Очолював наукове упорядкування архіву П. Г. Тичини, уклав проспект Зібрання творів П. Г. Тичини в 12-и томах, що вийшли у 1982–1990 рр. (відповідальний секретар редколегії, упорядник томів 7, 12).

З 1982 р. – науковий співробітник відділу рукописних фондів і текстології Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України. У 1989–1993 рр. – вчений зберігач фондів, з 1993 р. – завідувач відділу рукописних фондів і текстології. Підготував статті, публікації документів з особових фондів та окремі видання спадщини І. Я. Айзенштока, О. І. Білецького, В. К. Винниченка, Остапа Вишні, К. Гриневичевої, М. П. Драй-Хмари, М. Є. Івченка, О. Є. Корнійчука, В. М. Сосюри, В. К. Стефаніка, П. Г. Тичини, І. Я. Франка, Г. М. Хоткевича, Т. Г. Шевченка та ін. Брав участь у комплектуванні архівних фондів І. П. Багряного, Остапа Вишні, Марка Вовчка, О. Т. Гончара, В. М. Сосюри та інших діячів літератури і мистецтва України.

З червня 2000 р. С. Г. – генеральний директор Національного музею Тараса Шевченка.

Віра Вєрвєс (Київ)

ГАРНАГА Іван Володимирович (15. 01. 1924, с. Блощинці, нині Білоцерківського р-ну Київської обл.) – історик, архівіст, краєзнавець. Закінчив історико-

131

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Гальченко Сергій

Праці: Текстологія поетичних творів

П. Г. Тичини: Моногр.
– К., 1990. – 128 с.;

Путівник по фондах відділу рукописів Інституту літератури. – К., 1999.
– 864 с. (співупоряд., відп. ред.).

Архіви: ЦДАМЛМ України, особова справа.

Праці (співупоряд.):

Поділля в роки громадянської війни: Док. і матеріали. – Вінниця,

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Гейнош Войцех

1956; Державний архів Хмельницької області: Путівник – Львів, 1964; Поділля у Великій Вітчизняній війні 1941–1945: Док. і матеріали. – Львів, 1969. – 416 с.; Радянське будівництво на Хмельниччині: 1921–1982: Док. і матеріали. – Львів, 1983. – 187 с.; Соціалістичне будівництво на Хмельниччині: 1921–1941: 36 док. і матеріалів. – Львів, 1989. – 207 с.

Архів: Держархів Хмельницької обл., особова справа.

Праці: Zabłakane księgi miasta Nowego Sącza // Archeion. – 1932. – Т. 10. – S. 94–99; O Studium Archiwalnym na Uniwersytecie im. M. Kopernika w Toruniu // Życie Szkoły Wyższej. – 1957. – R. 1. – № 6. – S. 76–77; O zasadzie pertynencji w archiwistyce polskiej kilka uwag // Księga Pamiątkowa 150-lecia Archiwum Głównego Akt Dawnych w Warszawie. – Warszawa, 1958. – S. 219–225.

Література: Kobo-Ryszewska T. Jubileusz prof. dr Wojciecha Hejnosza // Archiwista. – 1974. – № 37. – S. 23–27; Jasiński K. Wojciech Hejnosz // Zapiski Historyczne. – 1977. – Z. 3. – S. 187–189; Słownik biograficzny archiwistów polskich. – Warszawa; Łódź, 1988. – Т. 1. – S. 80–82.

Архів: ЦДАЛ України, ф. 145; 755, оп. 1. Особовий фонд зберігається у нащадків.

архівне відділення Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1951).

З 1951 р. працював у Держархіві Хмельницької області (м. Кам'янець-Подільський) старшим методистом; з 1955 р. – керівник групи використання документів; з 1954 р. – заступник директора; з 1971 р. по 1977 р. – директор; з 1981 р. по 1990 р. – завідувач відділу архіву. 1990 р. вийшов на пенсію. З 1975 р. по 1985 р. – вчений секретар, член президії Кам'янець-Подільського відділу Українського географічного товариства.

І. Г. – дослідник і популяризатор джерелознавства і археографії, топоніміки, історичної географії та історії Поділля у наукових виданнях і місцевій пресі. Лауреат Хмельницької обласної літературної премії ім. Ф. Савчука.

Активно співпрацював з редакцією “Української радянської енциклопедії” (в перше видання УРЕ вміщено 27 статей І. Г. про Поділля). Учасник I–VII Подільської історико-краєзнавчої та географічної конференцій. Опублікував близько 600 краєзнавчих праць з історії Поділля.

Ветеран і інвалід Великої Вітчизняної війни.

Олена Алтухова (Хмельницький)

ГЕЙНОШ Войцех (в окупаційний період – Адальберт, Hejnosz Wojciech Adalbert, 03. 04. 1895, Буди Ланьцутські, Галичина – 22. 06. 1976, Александров Куявський, Польща, похований у м. Торунь) – історик права, архівіст, археограф.

Походив з польської селянської родини. Початкову школу закінчив у Переворську, 1914 р. – гімназію у Ярославі. 1920–1924 рр. навчався у Львівському університеті, студіював право та історію. З 1924 р. – доктор права. 1925–1929 рр. працював у судовій системі, 1929 р. був призначений гродським суддею у Дрогобичі. 1936 р. як стипендіат фонду національної культури виїхав для продовження освіти до Праги й Відня, того ж року став доктором польського права і доцентом Львівського університету, де викладав 1937–1939 рр. З другої половини 1940-х рр. до 1952 р. керував кафедрою Торунського університету. Упродовж 1957–1960 рр. – декан юридичного факультету. Член Львівського наукового товариства (до 1939 р.), Торунського (1947–1976), та інших наукових товариств, почесний член Польського історичного товариства. Нагороджений Золотим хрестом за заслуги (1938), кавалерським і офіцерським хрестами Ордену відродження Польщі, Золотими відзнаками Польського педагогічного товариства і Торунського університету.

Протягом 1921–1924 рр., 1929–1930 рр. працював помічником та аплікантом у Архіві гродських і земських

актів м. Львова (з 1939 р. – Центральний архів стародавніх актів у м. Львові, Державний архів у Львові – з 1942 р. по 1943 р., Відділ давніх актів Державного архіву Львівської області – 1944–1945 рр.), з 1930 р. – архівіст цього архіву до другої половини 1940-х рр., включаючи і окупаційний період. У 1953–1965 рр. провадив архівні студії у Торунському університеті. Впорядковував та готував до публікації гродські і земські матеріали. XXI та XXII томи AGZ видав самостійно. В німецький період разом із Є. Барвінським та Ф. Погорецьким підготував до видання збірку пергаментів Міського архіву у Львові, впорядковував архів Лянцкоронських. Написав понад 130 наукових праць, переважно з історії держави і права.

Євгенія Лісовська (Львів)

ГЕППЕНЕР Микола Володимирович (14. 09. 1901, Кронштадт – 17. 10. 1971, Київ, похований на цвинтарі в Лісовій Бучі) – архівіст, славіст, палеограф, археограф. Кандидат філологічних наук (1941).

Народився у сім'ї флотського лікаря, яка з 1903 р. мешкала в Києві. Навчався у київській гімназії, яку закінчив у 1918 р., та на літературному факультеті Київського ІНО (1921–1924).

Працював викладачем у П'ятій трудовій школі м. Києва (1925–1930), позаштатним бібліотекарем (1927–1929) та штатним працівником Всенародної бібліотеки України (нині НБУВ), старшим бібліотекарем (1929–1938), в. о. завідувача відділу рукописів Бібліотеки АН УСРР (БАН, нині НБУВ) з 1930 р. Протягом 1927–1930 рр. навчався в аспірантурі БАН за спеціальністю історія та бібліографія рукописної книги (під керівництвом С. Маслова). У 1938–1941 рр. – співробітник відділу історії давньої української літератури Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР, викладач палеографії в аспірантурі Інституту літератури, Інституту історії, Педагогічного інституту та університету; брав участь у підготовці академічного ювілейного видання творів Т. Шевченка, описав автографи Т. Шевченка у відділах рукописів Академічної бібліотеки та Інституту літератури. У 1941 р. захистив кандидатську дисертацію на тему “Повісті про Троянську війну в літературі східних слов'ян XV–XVII ст. (повісті Гвідо де Колумна в новому білоруському перекладі XVI ст.)”.

Хворий на сухоти, М. Г. із родиною залишився у Києві під час нацистської окупації міста у 1941–1943 рр. З кінця 1941 р. працював в Академічній бібліотеці при міській управі, яка з 1942 р. мала назву Краєвої; з 1942 р. – директором Краєвої бібліотеки при об'єднаному бібліотечному комбінаті – т. зв. Центральній бібліотеці на чолі з

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)*Геппенер Микола*

Праці: До історії старої української повісті // ЗІФВ ВУАН. – 1927. – Кн. 12. – С. 12–17; До історії старої повісті: “Стефаній та Іхніал” за рукописом Всенародної бібліотеки України в Києві // ЗІФВ ВУАН. – 1927. – Кн. 2. – С. 40–47; К истории перевода повести о Трое Гвидо де Колумна // Сб. статей, посвящ. акад. А. С. Орлову. – Л., 1934. – С. 67–95; Відділ рукописів бібліотеки Академії наук УРСР // Вісті АН УРСР. – 1937. – № 1. – С. 77–94. Рукописна спадщина Т. Г. Шевченка // Пам’яті Т. Г. Шевченка: Ювіл. зб. АН УРСР. – К., 1939. – С. 11–27; Слов’янські рукописи XI–XIV ст. – К., 1968.

Література: *Грімстед Кеннеді П., Боряк Г.* Доля українських культурних цінностей під час другої світової війни: винищення архівів, бібліотек, музеїв. – К.; Львів, 1991. – С. 25–26, 87–108; *Дубровіна Л. А. М. В. Геппенер* – український архівіст і палеограф та його архівні матеріали у фондах ЦНБ ім. В. І. Вернадського АН України // УАЩ. – К., 1993. – Вип. 2. – С. 32–37; *Ульяновський В. Микола Геппенер: доля вченого та його наукова спадщина* // КС. – 2002. – № 2. – С. 143–175.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 169.

доктором Й. Бенцінгом. У кінці вересня 1943 р. німецьке управління архівів, бібліотек та музеїв залучило М. Г. як охоронця і вантажника до супроводу транспорту найцінніших київських архівних документів XVI–XVIII ст. (фонди ЦДІАК України) та рідкісних бібліотечних фондів (фонди НБУВ), до Кам’янець-Подільського. У січні 1944 р. М. Г. потрапив до Опави (Східна Чехія), а у лютому 1945 р., – до с. Триїсти (Західна Чехія), де німці сконцентрували найціннішу частину київських архівів, а також архівні та музейні матеріали з Риги. Впродовж року він опікувався збереженням архівних фондів, склав охоронні описи всіх архівних документів, через чеських патріотів зв’язався із радянським командуванням у Празі, переправляв архіви до України.

Після повернення багато років, незважаючи на численні запрошення працювати в АН УРСР та БАН, як людина, що залишилася в окупаційній зоні, висилався з Києва. Мешкав у с. Буча під Києвом, працював секретарем заводууправління Бучанського склозаводу, молодшим співробітником Київського НДІ ортопедії, Інституту мікробіології і епідеміології (1947–1948), молодшим бібліографом бібліотеки стоматологічного інституту (1948–1955) і медичного інституту (1955–1956), а також завідувачем бібліотекою та молодшим науковим співробітником відділу інформації Київського інституту ортопедії та травматології (1956–1964, 1968–1971).

Як учень В. Перетца та С. Маслової, М. Г. розвивав камеральні археографічні традиції в галузі вивчення слов’янських та українських рукописних книг XI–XIV ст. Своєю практичною діяльністю з описування пам’яток слов’янської та української писемності вчений сприяв їх палеографічному та кодикологічному вивченню, підготував наукові каталоги. Діяльність М. Г. як архівіста пов’язана з відділом рукописів БАН, архівними та бібліотечними установами в період нацистської окупації Києва та урятування українських рукописних і архівних фондів БАН та ЦДІАК України від вивозу нацистами на Захід.

Як директор Краєвої бібліотеки організував урятування книжкових та рукописних зібрань, залишених власниками під час евакуації з Києва – понад 850000 кн. од., 472 теки рукописних матеріалів та 4000 нот. Серед них – бібліотеки та рукописні колекції установ АН УРСР: інститутів літератури, історії, фольклору, мовознавства, фізики, математики, будівельної механіки, відділу орієнтології; приватні бібліотеки академіків О. Патона, М. Крилова, М. Холодного, О. Богомольця та ін.; бібліотечні фонди Наркомату освіти УРСР, архів Українського науково-дослідного інституту книгознавства, колекційні фонди Музею діячів України, яким загрожувало вивіз до Німеччини. Разом із О. Назаревським, який

очолював відділ рукописів Красвої бібліотеки, М. Г. збирав матеріали від приватних осіб для зберігання. Зокрема, О. Грушевська у лютому 1943 р. передала на тимчасове зберігання архів свого чоловіка. М. Г. врятував від знищення залишені у Києві приватні бібліотеки П. Попова, Н. Медведєвої, С. Серенсена, архіви письменників І. Ле, В. Сосюри, А. Малишка, С. Склярєнка, П. Панча, Н. Рибачка, Ю. Яновського, П. Тичини, М. Рильського, А. Головка, а також акад. О. Богомольця, правника С. Шелухіна та багатьох інших. Після війни більшу частину матеріалів повернуто їх власникам. Під час вивозу німцями архівних та бібліотечних фондів у відділі рукописів М. Г. були приховані не вивезені у тил в Башкирію та не описані на той час бібліотеки Київської духовної семінарії, Волинського музею, Київського університету, Уманського музею, Історичного музею, Софіївського собору, Михайлівського монастиря, колекції східних рукописів, архів Фортеці св. Єлизавети (XVIII ст.), особові архіви А. Степовича, І. Лучицького, Б. Грінченка, В. Антоновича, М. Левицького, родинний архів Шодуарів та ін.

Любов Дубровіна (Київ)

ГЕРАСИМЕНКО Федір Андрійович (1895, с. Лиман Полтавського пов. і губ., нині село Решетилівського р-ну Полтавської обл. – 13. 03. 1942, м. Кустанай, Казахстан) – історик-архівіст, організатор архівної справи на Полтавщині.

Народився в селянській сім'ї. Закінчив Полтавський ІНО (1921), згодом Харківський педінститут (заочно), архівні курси. Протягом 1921–1922 рр. вчителював.

З 1 червня 1923 р. працював архіваріусом у Полтавському губарху. У 1926–1930 рр. – директор Полтавського крайового історичного архіву при ІНО. Член Полтавського наукового при ВУАН товариства. З 1930 р. – завідувач сектору ЦАУ УСРР, згодом – заступник завідувача ЦАУ УСРР. Делегат I Всеукраїнського з'їзду архівних робітників (1926), учасник Всеукраїнської наради завідувачів центральних та крайових історичних архівів у Харкові (1928). Виконував обов'язки відповідального редактора “Бюлетеня Центрального архівного управління УСРР” (1931), був членом редколегій журналів “Радянський архів” та “Архівна справа” (1930–1931).

На початку червня 1941 р. працював біологом та заступником начальника дезінфекційної станції Південної залізниці Харкова. 26 червня 1941 р. заарештований органами УНКВС Харківської області за звинуваченням в антирадянській агітації. У зв'язку з військовими діями був евакуйований до в'язниці № 7 м. Кустанай. Член УКП з 1923 по 1925 рр., член ВКП (б) з 1925 по 1934 рр. (виключений за невизнання помилок, допущених у

Праці: Полтавський крайовий історичний архів. – Х., 1928; До історії архівної справи на Полтавщині: (Короткий іст. нарис) // АС. – 1928. – Кн. 8. – С. 22–39; Реорганізація місцевого архівного управління і подальші завдання архівного будівництва УСРР (До ліквідації округ) // На новому етапі – лицем до соціалістичного будівництва // РА. – 1931. – Кн. 2. – С. 3–10; До питання про перебудову системи архівних установ УСРР // Там само. – 1931. – Кн. 3. – С. 3–8; Архівознавство. Елементарн. підручн. – Х., 1932. – Ч. I (ред.). – С. 32–44.

Література: *Пустовіт Т.* Архівіст Федір Герасименко // ААД. – К., 1999. – Вип. 1. – С. 100–106.

Архіви: Держархів Полтав. обл., ф. П-10, оп. 1, спр. 113, арк. 5, 10; Держархів Харків. обл., ф. Р-6452, оп. 1, спр. 2902.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Герасимов Сергій

Архіви: Держархів
Донецької обл., особова
справа.

Праці: Коліївщина в
світлі новознайдених ма-
теріалів // Україна. – 1924.
– Кн. 1–2. – С. 19–81;
Противоєнні прокламації
часів світової війни // Там
само. – Кн. 3. – С. 123–
148; Матеріали до історії
українського руху за
світової війни // УАЗ. – К.,
1926. – Т. 1. – С. 271–354;
В. Б. Антонович в ук-
раїнській історіографії //
Україна. – 1928. – Кн. 5.
– С. 17–32.

Література: Складен-
ко С. М. У сфабрикованій
справі “СВУ” (Й. Ю. Гер-
майзе) // Репресоване
краєзнавство (20-30-ті
роки). – К.; Хмельниць-
кий, 1991. – С. 129–133;
Водотика С. Г., Кондра-
шов В. Ф. О. Ю. Гермайзе
// УГЖ. – 1992. – № 12.
– С. 80–90; Водотика С.,
Мазур І. Творча спадщина
визначного українознав-
ця: До сторіччя з дня
народж. Осипа Гермайзе
// КС. – 1992. – № 6. –
С. 104–111; О. Ю. Гер-
майзе // Репресоване
“відродження”. – К.,
1993. – С. 116; Казьмир-
чук Г. Д. Юність Осипа

друкованих працях). Посмертно реабілітований 21 жов-
тня 1958 р.

Тарас Пустовіт (Полтава)

ГЕРАСИМОВ Сергій Миколайович (08. 12. 1959,
м. Антрацит Луганської обл.) – історик, архівіст. Росія-
нин. Закінчив Донецький державний університет (1992).

Архівну діяльність розпочав у Держархіві Донець-
кої області на посаді завідувача відділу забезпечення
фізичної збереженості документів. Під його керівниц-
твом відділ займається ремонтом та реставрацією до-
кументів, створенням страхового фонду документів,
обліком фондів фото-та кінодокументів та створенням
довідкового апарату до них. 1993 р. розпочав роботу з
комп'ютеризації архіву. З 1997 р. С. Г. – заступник ди-
ректора Держархіву Донецької області з інформаційних
систем. Відповідає за роботу обчислювальної та копію-
вальної техніки, створює програмне забезпечення для
архівної справи та діловодства.

Тамара Столяренко (Донецьк)

ГЕРМАЙЗЕ Осип Юрійович (Йосиф Георгійович,
до хрещення у 1900 р. – Самуїл-Йосиф Генріх, 05. 08
(23.07). 1892, Київ – 22. 09. 1958, табори) – історик, ар-
хеограф, педагог, громадський діяч.

Народився в сім'ї єврея-фотографа. Навчався в
Третій Київській гімназії (1900–1910) та на істори-
ко-філологічному факультеті Київського університету
Св. Володимира (1910–1916, з перервою, був на деякий
час виключений з-за участі в студентських політичних
демонстраціях; відбував піврічне ув'язнення). Вхід до
складу історико-етнографічного гуртка М. Довнар-
Запольського, активний член історичної секції УНТ у
Києві.

У 1917 р. – член УЦР, заступник голови Всеук-
раїнської Ради солдатських депутатів, член УСДРП. Від
1918 р. – на педагогічній роботі: викладач історії Украї-
ни на літніх учительських курсах в Умані, в гімназіях.
Викладач, професор низки київських ВНЗ (1920–1929),
проректор Київського ІНО, керівник секції методології
та соціологічного обґрунтування історії Науково-до-
слідної кафедри історії України при ВУАН (1924–1929),
секції історії України Науково-дослідної кафедри марк-
сизму та ленінізму при ВУАН (1926–1929).

У 1923–1925 рр. – організатор і керівник історико-
архівного семінару при Київському історичному архіві
ім. В. Антоновича. Згодом семінар злився з також ке-
рованим О. Г. семінаром підвищеного типу при Київ-
ському ІНО. У 1924–1929 рр. керував Археографічною
комісією ВУАН, готував до видання “Коденську книгу

судових справ”, а також “Акти про гайдамаччину”, де планувалося видати насамперед документи про Коліївщину 1768 р. з архіву київського генерал-губернатора. На основі документів історико-революційного архіву Київського істпарту уклад і видав низку праць з історії українського визвольного руху за часів Першої світової війни. Член комісії для підготовки до видання Архіву Коша Запорозької Січі (1927–1929).

Заарештований 26 липня 1929 р. у сфабрикованій справі СВУ. Засуджений на 5 років позбавлення волі з поразкою в правах на два роки. Покарання відбував у Соловецьких таборах до 26 липня 1934 р. За поданням ДПУ О. Г. було заборонено проживати в Україні. О. Г. було вислано у Саратовську область. 8 грудня 1937 р. трійкою УНКВС по Саратовській області знову засуджений до 10 років позбавлення волі. 5 січня 1944 р. особлива нарада при НКВС СРСР втретє засудила О. Г. до 10 років ув’язнення. Помер на засланні. Реабілітований у 1958 і 1989 рр.

Оксана Юркова (Київ)

ГИКА Володимир Миколайович (17. 10. 1951, с. Сваловичі Любешівського р-ну Волинської обл.) – архівіст, історик-краєзнавець. Із селянської родини, українець. Закінчив історичний факультет Луцького державного педагогічного інституту ім. Лесі Українки (1972). Був направлений на роботу в Дольську восьмирічну школу Любешівського р-ну на посаду заступника директора. Після демобілізації з лав Радянської Армії працював учителем Шлапаньської восьмирічної школи Любешівського району. Упродовж 1974–1990 рр. – на комсомольській, партійній роботі.

Трудову діяльність в Держархіві Волинської області розпочав у червні 1990 р. на посаді директора архіву. Кваліфікований спеціаліст, творчий організатор архівної роботи, вмілий керівник, В. Г. активно співпрацює із зацікавленими установами, організаціями, надає їм методичну і практичну допомогу, контактує з керівниками установ – джерел комплектування НАФ. За його керівництвом колектив держархіву області забезпечує комплектування та зберігання документів підприємств, організацій, установ, які діють на території області, а також активне використання архівної інформації.

Професійно підходить до вирішення виробничих та господарських питань. Працює над зміцненням матеріально-технічної бази держархіву. За його участю розпочато комп’ютеризацію архіву, здійснено підключення архіву до мережі Інтернет, покращено умови зберігання документів в ряді архівних установ області. Високий професійний рівень В. Г. допомагає йому

137

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Гика Володимир

Гермайзе // Яковлівські читання. – Черкаси, 2000. – С. 43–48; *Казьмирчук Г.Д., Латин Ю.В.* Українське декабристознавство. – К.; Черкаси, 2002. – С. 135–147.

Архіви: Держархів СВУ, спр. 67098; ДА м. Києва, ф. Р-308, оп. 2, спр. 16; ф. Р-871, оп. 2, спр. 72; ЦДАВО України, ф. 166, оп. 2, спр. 1524.

Праці: Архівні джерела з історії краю // Минуле і сучасне Волині: Проблеми джерелознавства: Тези доп. і повідомл. VII Волин. іст.-краєзн. конф. 15–16 верес. 1994 р. – Луцьк, 1994. – С. 71–73; Окремі архівні документи з історії м. Володимир-Волинського // Минуле і сучасне Волині: Олександр Цинкаловський і Волинь: Матеріали IX наук. іст.-краєзн. міжнар. конф. 20–23 січ. 1998 р. – Луцьк, 1998. – С. 125–131; Практика исполнения запросов физических лиц и учреждений в Госархиве Вольнской области Украины // Accessibility of Archival Materials in Compliant with the Law and General Practices of the states of Central and Eastern European Countries. Materials of the International Conference madralin, October 15–16, 1999. – Warszawa, 2000. – S. 189–191; Завдання, зміст і форми методичної роботи в архівних установах // ААД. – К., 2001.

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

Гирич Ігор

– Вип. 4. – С. 324–328;
Документи Володимир-
Волинської “Просвіти”
та її діячів у фондах
Державного архіву Во-
линської області (до 110-ї
річниці від дня народ-
ження А. Річинського) //
Студії з архів. справи та
документознавства. – К.,
2002. – Т. 8. – С. 157–160;
Фонди Державного архіву
Волинської області – дже-
рельна база для дослід-
ження історії та культури
краю // Там само. – 2003.
– Т. 9. – С. 154–155;
Історія міста Любомля
в документах архіву
(до 460-річчя надання
Любомлю Магдебурзь-
кого права) // Любомль в
історії України і Волині.
– Луцьк, 2003. – С. 74–81.

Архіви: Держархів
Волинської обл., особова
справа.

Праці: Документи
академіка М. С. Грушев-
ського у фонді 1235
ЦДІА УРСР у м. Києві:
Огляд // АУ. – 1989.
– № 4. – С. 53–63; Архів
М. Грушевського // КС.
– 1992. – № 1. – С. 29–37;

активно вивчати вітчизняний та зарубіжний досвід в га-
лузі архівної справи та впроваджувати його в діяльність
архівних установ.

Він бере участь у міжнародних та українських нау-
ково-практичних конференціях, семінарах, у двосторон-
ніх зустрічах архівістів Польщі та України у м. Казіміж
Дольному і Львові. В жовтні 1999 р. у складі офіційної
делегації архівістів України виступав на V Міжнарод-
ній конференції країн Центральної і Східної Європи у
Варшаві. Плідно співпрацює з галузевим інститутом з
питань удосконалення методичної та практичної роботи
архівних установ, член редакційної ради “Студій з ар-
хівної справи та документознавства” (1996–2000).

В. Г. є автором науково-довідкових видань за доку-
ментами фондів архіву, зокрема інформаційного довід-
ника “Обласний державний архів” (1996), відповідаль-
ним редактором видань державних архівних установ
Волинської області.

В. Г. – член редколегії тритомного видання “Книга
Пам’яті України. Волинська область” (1995), наукового
збірника матеріалів VIII Волинської обласної історико-
краєзнавчої конференції 27–29 листопада 1995 року “Ми-
нуле і сучасне Волині. Літописні міста і середньовічна
культура”, присвяченої 910-й річниці літописної згадки
про Луцьк (1998), збірника “Минуле і сучасне Волині:
Олександр Цинкаловський і Волинь” (1998). Відпові-
дальний редактор видання “Державний архів Волинсь-
кої області: Доповнення до путівника” (Луцьк, 1997).
Член редакційно-видавничої групи тому “Волинська
область” із серії книг “Реабілітовані історією”. Постій-
ний учасник наукового семінару “Українсько-польські
стосунки в роки Другої світової війни” в м. Луцьку.

В. Г. нагороджений орденом “Знак Пошани” (1991).
1998 р. йому оголошена подяка голови Волинської обл-
держадміністрації за вагомий внесок у справу попов-
нення, збереження і використання історико-культурного
надбання українського народу – НАФ України і високий
професіоналізм та з нагоди Дня працівників архівних
установ. 15 грудня 2000 р. Указом Президента України
йому присвоєно почесне звання “Заслужений працівник
культури України”.

Олена Крамар (Луцьк)

ГИРИЧ Ігор Борисович (23. 09. 1962, Київ) – істо-
рик, архівіст, археограф, грушевськознавець. Зі служ-
бовців, українець. Закінчив історичний факультет
Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка
(1987). Кандидат історичних наук (1995).

Після закінчення школи обіймав посади зберігача
фондів (1979–1982), археографа I категорії відділу

Щоденники М. С. Грушевського // Там само. – 1995. – № 1. – С. 10–30; Археографічне опрацювання епістолярної спадщини українських громадських і політичних діячів кінця XIX – першої третини XX ст. // АУ. – 1995. – № 4–6. – С. 81–88 (у співавт.).

Архіви: ЦДАК України, особова справа.

інформації, публікації та використання документів (1982–1983), архівіста I категорії (1985–1988), молодшого наукового співробітника (1988–1990) у ЦДІА УРСР у м. Києві.

Працював у Археографічній комісії АН УРСР (1990), Інституті української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України (з 1991). 1995 р. захистив кандидатську дисертацію за темою “Архів М. Грушевського як джерело до вивчення діяльності визначних постатей українського руху (М. Грушевський, С. Єфремов, В. Липинський, М. Василенко)”. У 1992–1995 рр. – головний редактор часопису “Старожитності”. Брав участь у підготовці до видання серійних збірників документів з історії робітничого й селянського рухів на Україні XIX ст., виконував тематичні запити, активно пропагував архівні документи в періодичних виданнях, на радіо. Автор понад 100 наукових і науково-популярних статей та документальних публікацій.

Член редколегії журналу “Пам’ятки України”, входив до складу редколегії журналу “Пам’ятки”. Активний популяризатор спадщини М. С. Грушевського.

Людмила Демченко (Київ)

ГІСЦОВА Любов Захарівна (07. 09. 1937, Баку) – історик-архівіст, палеограф, археограф. З родини робітників, українка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1962) та аспірантуру Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1966).

Трудовий шлях на архівній ниві розпочала на посаді старшого архіваріуса ЦДАКФФД УРСР (1954–1955), згодом – діловод Архівного управління МВС УРСР (1955–1959). З червня 1959 р. працює в ЦДІА УРСР у м. Києві, з яким і поєднала все своє життя, пройшовши шлях від архіваріуса до директора архіву. Тут працювала на посадах старшого архіваріуса (1959–1961), наукового співробітника (1961–1963). Старший науковий співробітник (1966–1967), начальник відділу давніх актів (1967–1970), заступник директора архіву (1970–1977), директор (1977–1999), головний спеціаліст архіву – з 1999 р. З січня 2003 р. – старший науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського.

За роки роботи в архіві виявила організаторські здібності, зарекомендувала себе кваліфікованим фахівцем, спрямовуючи зусилля на реалізацію основних завдань архівної справи. Приділяла велику увагу забезпеченню зберігання документів та їх обліку, створенню та розвитку довідкового апарату архіву, комплектуванню документами профілю архіву і створенню колекцій мікрофільмів з історії України XVI – поч. XX ст., виявлених в інших архівосховищах, використанню та публікації документів, науково-дослідній та методичній роботі, розвитку та

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Гісцова Любов

Праці: Доповнення до “Каталога колекцій документів Київської археографічної комісії” // АУ. – 1974. – № 1. – С. 50–63 (у співавт.); Стан обліку документів і фондів ЦДА УРСР у м. Києві та шляхи його удосконалення // Там само. – 1981. – № 5. – С. 13–16; Архівні джерела ЦДА УРСР з історії Києва [Огляд (До 1500-річчя міста)] // Там само. – 1989. – № 1. – С. 24–31; Чи були блакитні і жовті прапори на Запорозжжі? // Там само. – 1990. – № 5. – С. 72–74; 3 Архіву Коша Нової Запорозької Січі // Там само. – № 6. – С. 66–70; Сусідів не вибирають (Документи Коша Нової Запорозької Січі з історії українсько-татарських зв’язків) // Там само. – 1996. – № 1–3. – С. 16–18; Znaczenie archiwaliów Radziwiłłów, przechowywanych w Centralnym Państwowym Historycznym Archiwum Ukrainy w Kijowie, dla rekonstrukcji Archiwum Radziwiłłów // Miscellanea Historico-Archivistica. – Warszawa, 1997. – T. VII. – S. 99–105; Tulczyńska linia Potockich w actach zespołu nr 49 Centralnego Państwowego Historycznego Archiwum Ukrainy w Kijowie // Ibid. – Warszawa, 1997. – T. VIII. – S. 99–104; Archiwa rodowe Prawobrzeżnej Ukrainy w Centralnym Państwowym Historycznym Archiwum Ukrainy w Kijowie (vol. 1) // Ibid. – Warszawa, 1998. – T. IX. – S. 127–139; Dokumenty Centralnego Państwowego Archiwum

зміцненню матеріально-технічної бази архіву, організації роботи з кадрами. Понад чверть століття Л. Г. очолювала архів, у якому за цей час виросла ціла плеяда відомих нині архівістів і вчених – архівознавців, джерелознавців, археографів, істориків (Н. М. Яковенко, В. С. Шандра, Г. В. Боряк, І. Б. Гирич, В. С. Страшко, Л. Я. Демченко та ін.). Усі вони починали свій творчий шлях як архівісти у 1970–1980 рр., зробивши згодом значний внесок у розвиток різних галузей історичної науки.

Упродовж 1962–1964 рр. брала участь у розробленні важливої і складної наукової проблеми – історії державних установ XVI – початку XX ст., що діяли в Україні. Нею написані розділи: “Судові установи Гетьманщини”, “Поштові установи”, “Російські місцеві адміністративні та військові установи в Україні XVIII ст.” (машинопис зберігається в архіві).

Здійснювала методичне забезпечення та удосконалення описів з одночасною каталогізацією документів ф. 51, Генеральна військова канцелярія та ф. 59, Київська губерньська канцелярія. Працюючи з документами XVI – поч. XX ст., оволоділа основами історичного аналізу, археографічного опрацювання, наукового описання, палеографічного дослідження, джерелознавчої та текстологічної критики тексту. Вона є автором понад 40 статей та підбірок документів, оглядів фондів.

Л. Г. зробила значний внесок у справу якнайширшого користування документами архіву авторськими колективами багатотомної “Історії міст і сіл Української РСР”: брала участь у виявленні документів, створенні довідкових посібників для дослідників, надавала консультації щодо розшуку необхідних документів, допомагала авторам нарисів і довідок вивчати документи XVI–XVIII ст. зі складними палеографічними особливостями, у багатьох томах видання проводила копітку звірку посилань на архівні матеріали.

Л. Г. брала участь у підготовці до видання 16-ти збірників документів, що готувалися в архіві, зокрема, “Тайдамацький рух на Україні в XVIII ст.” (1970); “Селянський рух на Україні. Середина XVIII – перша чверть XIX ст.” (1978); “Зародження робітничого класу на Україні (середина XVIII ст. – 1861 р.)” (1982), “Робітничий рух на Україні (1861–1884)” (1986), “Описи Київського намісництва 70–80-х рр. XVIII ст.” (1989); “Книга Київського підкоморського суду (1588–1644)” (1991), “Селянський рух на Україні: 1569–1647” (1993) тощо.

За її ініціативою та безпосередньою участю 1992 р. відновлено публікацію корпусного видання документів “Архів Коша Нової Запорозької Січі. 1734–1775”. Першу спробу здійснено наприкінці 1920-х – на початку 1930-х рр. Поновлено постановою уряду УРСР від 18 вересня 1965 р. Припинено цю роботу наприкінці

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Гливенко Михайло

Historycznego Ukrainy
w Kijowie odnoszące
się do kompetencji
Skarbu Koronnego
Rzeczypospolitej // Ibid.
– Warszawa, 2000. –
Т. XII. – S. 13–22.

Архіви: ЦДІАК України,
особова справа.

1972 р. Завдяки зусиллям Л. Г. перевидано доповнений опис документів фонду (К., 1994) та видано чотири томи корпусного видання, в яких опубліковано перші двадцять сім справ фонду (Т. 1. – К., 1998; Т. 2. – К., 2000; Т. 3. – К., 2003; Т. 4. – К., 2006).

Л. Г. нагороджено бронзовою медаллю ВДНГ СРСР, медалями “Ветеран праці”, “В пам’ять 1500-річчя Києва”, нагрудним знаком “Відмінник архівної справи”, присвоєно звання “Заслужений працівник культури України”. За роботу над підготовкою видання “Історія міст і сіл України” її нагороджено Грамотою Президії Верховної Ради Української РСР (1975). З нагоди 150-річчя від дня заснування архіву – орденом княгині Ольги III ступеня (2002).

Людмила Демченко (Київ)

ГЛИВЕНКО Михайло Васильович (1888 – ?) – архівіст. З родини службовців. За анкетними даними – росіянин. Освіта середня.

Архівну діяльність розпочав у жовтні 1921 р. З вересня 1923 по березень 1931 р. – завідувач, від 10 березня 1931 р. – заступник завідувача Центрального архіву революції у Харкові. Дійсний член архівознавчої секції Археографічної комісії ЦАУ УСРР у Харкові, при якому у 1935 р. керував аспірантурою, де читав лекції з методики і техніки архівної справи. Учасник Першої наради архівних працівників України (грудень 1924) у Харкові. Брав участь у Всеукраїнській нараді завідувачів центральних та краєвих історичних архівів (17 грудня 1928, Харків), де виголосив доповідь “Про внутрішнє устаткування архівосховищ”. Учасник Всеукраїнського десятиденного семінару-зльоту архівних робітників (квітень 1931), де прочитав лекцію “Виставки архівних матеріалів”.

Надавав великого значення археографічній роботі. У 1931–1932 рр. готував проспекти видань “Огляд матеріалів з історії революції 1905 р.”, “Огляди архівних матеріалів дореволюційних установ по боротьбі з революцією”.

26 травня 1930 р. на бюро Археографічної комісії ЦАУ УСРР був затверджений редактором архівознавчого видання “Огляди найважливіших фондів України XVII ст. – 1917 р.” (20 др. арк.). Входив до складу Центральної експертної комісії з вилучення архівних документів в макулатуру. Брав участь у написанні посібника “Підручник архівної справи” (розділ “Класифікація за походженням”), розрахованого на помічників вчених архівістів і архівістів архівних установ. Член редколегії часопису “Радянський архів”.

Виконав значну роботу у справі виявлення українських архівних фондів і переведення їх до Харкова та

Праці: Про внутрішнє устаткування архівосховищ // Всеукр. нарада завідувачів центр. та краєвих іст. архівів. – К., 1928. – С. 22–23; Виставки архівних матеріалів // РА. – 1931. – Кн. 3. – С. 63–69; Організація внутрішньої роботи в архіві на новому етапі архівного будівництва // Там само. – Кн. 4/5. – С. 15–19.

Література: *Водолажченко О.* Перша нарада архівних робітників України // АС. – 1925. – Кн. 1. – С. 144; Всеукраїнська нарада завідувачів центральних та краєвих історичних архівів. – К., 1928. – С. 3, 110; *Едиційна археографія в Україні у XIX–XX ст.:* Плани, проекти, програми видань. – К., 1993. – Вип. 1. – С. 25, 109, 121, 185.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1-л., спр. 19, арк. 64; спр. 54, арк. 54; спр. 62, арк. 19; спр. 65, арк. 40, 43.

Праці: Теоретична конференція працівників центральних архівних установ у Києві // АУ. – 1971. – № 4. – С. 98–100; Документи про рух декабристів на Україні // Там само. – 1975. – № 6. – С. 23–28 (у співавт.); Документи про видання більшовицької газети “Работник” у Києві // Там само – 1978. – № 3. – С. 63–69; Події Лютневої революції 1917 року в Україні (за документами ЦДІА УРСР у Києві) // Там само. – 1987. – № 1. – С. 38–43 (у співавт.); Кирило-Мефодіївське товариство. У 3-х т. – К., 1990. – Т. 1. – 544 с. (голов. упоряд.); Т. 2. – 696 с. (співупоряд.); Т. 3. – 440 с. (співупоряд.); Кирило-Мефодіївське братство в документах // Отчий край: Іст.-літ. зб. – 1990. – Вип. 4. – С. 49–53; О. Ф. Кістяківський: Щоденник (1874–1885). Т. 1. – 1994. – 644 с. (співупоряд.); Т. 2. – 1995. – 584 с. (співупоряд.); Веретенников Василь Іванович // Укр. архівісти: Біобібліогр. довідник. – 1999. – Вип. 1. – С. 64–68 (у співавт.).

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

Києва. Надавав великого значення внутрішньому устаткуванню архівосховищ. Автор статей про правильне використання архівних документів. З 1930-х років подальша доля М. Г. невідома.

Ігор Верба (Київ)

ГЛИЗЬ Іван Іванович (25. 07. 1936, с. Степанки, нині Черкаського р-ну Черкаської обл.) – історик, архівіст, археограф. Зі службовців, українець. Закінчив історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1966). Кандидат історичних наук (1979).

З 1967 р. працював в ЦДІА УРСР у м. Києві на посадах молодшого, згодом старшого наукового співробітника, начальника відділу публікації та використання документів, заступника директора (до липня 1978 р.). В Головному архівному управлінні при Раді Міністрів УРСР І. Г. обіймав посаду заступника головного редактора “Архівів України” (до грудня 1979 р.). В ЦДАЖР УРСР – посаду старшого наукового співробітника (до травня 1980 р.). З 1980 р. – доцент кафедри історії України Національного педагогічного університету ім. М. Драгоманова.

Відомий фахівець із проблем виявлення, археографічного опрацювання та публікації джерел з історії суспільно-політичної думки в Україні кінця XVIII – початку XX ст. Брав участь у виробленні методики виявлення архівних джерел для підготовки документальних видань, зокрема і тих, у яких виступав як упорядник, активно популяризував досягнення української археографії та архівні матеріали в пресі, а на початку 1970-х рр. і як член методичної комісії Центральної Ради Товариства охорони пам’яток історії і культури УРСР. Співкладач покажчика документів “Твори В. І. Леніна на Україні: 1894 – лютий 1917 р.” (1977) та співупорядник збірника документів та матеріалів “Зародження робітничого класу на Україні. Середина XVIII – 1861 р.” (1982).

Поряд з колегами-архівістами своєю діяльністю сприяв тому, що підготовлений, переданий до друку, але заборонений збірник документів видання “Кирило-Мефодіївське товариство” та частково підготовлений до друку рукопис, але виключений з планів видання “Щоденник О. Ф. Кістяківського” більш як через двадцять років було видрукувано. Брав участь у підготовці до видання “Студій з архівної справи та документознавства” (Т. 4. – 1999).

Лауреат премії ім. М. Грушевського НАН України (1998).

Людмила Демченко (Київ)

ГЛИНСЬКИЙ Михайло Петрович (22. 01. 1930, с. Костянтинівка Велико-Бірківського (тепер Тернопільського) р-ну Тернопільської обл.) – історик, архівіст. Із селянської родини, українець. Закінчив Московський державний історико-архівний інститут (1960).

1953 р. прийнятий на посаду наукового співробітника архівного відділу УМВС Тернопільської області; з 1956 р. – начальник відділу науково-довідкової літератури Держархіву Тернопільської області; 1968–1976 рр. – завідувач відділу використання й публікації документів. З 1977 р. по 1989 р. працював архівістом у Тернопільській облспоживспілці. Займався упорядкуванням та описуванням документації споживчої кооперації.

Працюючи на різних посадах у Держархіві Тернопільської області, М. Г. займався формуванням справ з розсипу, описуванням фондів дорадянського та радянського періодів. Багато зробив щодо створення та удосконалення НДА, особливо системи каталогів. Автор багатьох статей, радіопередач, виставок, лекцій. На сторінках журналів “Архіви України”, “Советские архивы” висвітлював теми революційної боротьби на Тернопільщині, архівного будівництва на Тернопільщині у 1930–1960 рр., використання архівних документів у пропагандистській та культурно-освітній роботі (1944–1964), розвитку архівної справи в Західних областях України в роки Великої Вітчизняної війни та ін. Підготував довідки про міста Тернопільщини для 4-томного видання “Радянська енциклопедія історії України” (1969).

Навчався в аспірантурі при кафедрі джерелознавства та допоміжних історичних дисциплін Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. М. Г. був членом редколегії та брав участь у підготовці путівника по Держархіву Тернопільської області, збірників документів: “Революційна боротьба на Тернопільщині: 1917–1939”, “Радянська Тернопільщина: 1939–1958”, “Історія міст і сіл Української РСР: Тернопільська область”.

За час роботи в архівних установах підготував методичні розробки “Каталогізація документальних матеріалів держархівів: каталоги, схеми”, “Використання документів архівів та їх публікація” тощо.

За досягнення у праці М. Г. нагороджено Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, Тернопільського облвиконкому, ювілейною медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”.

Ніна Сергєєва (Тернопіль)

ГНАТЮК Володимир Якович (08. 06. 1893, Житомир – ?) – архівіст, краєзнавець, літературознавець. Народився в сім’ї українського безземельного селяни-

Праці: Архівне будівництво на Тернопільщині (1939–1960) // НІБ. – 1961. – № 3. – С. 3–17; Путівник по філіалу Львівського облдержархіву в Самборі // Там само. – 1964. – № 1. – С. 78–80; Використання документальних матеріалів у пропагандистській та освітній роботі // Там само. – 1965. – № 3. – С. 8–15; Архівна справа в західних областях України в роки Вітчизняної війни (1941–1945) // АУ. – 1968. – № 2. – С. 14–24; Відзначення 50-річчя радянської архівної справи установами Української РСР у Тернополі // Там само. – 1968. – № 5. – С. 96–103.

Архіви: Держархів Тернопільської обл., ф. Р-222, оп. 5, спр. 104.

на. Навчався в Житомирській чоловічій гімназії. 1916 р. закінчив класичний відділ Петроградського історико-філологічного інституту, 1916–1918 рр. навчався в Петроградському комерційному інституті. Знав польську, німецьку, англійську, французьку, латинську, старогрецьку й староеврейську мови.

Упродовж 1916–1917 рр. учителював у Петроградській гімназії Св. Катерини, 1917–1919 рр. викладав класичні мови у Першій чоловічій та у Третій Маріїнській жіночій гімназіях Житомира.

1920–1921 рр. – голова шкільної ради 56-ї трудової школи м. Житомира. Одночасно організатор і вчитель Андрушівської педагогічної трудової і Андрушівської професійної шкіл у Житомирському повіті.

1921–1922 рр. працював у губвідділі Наросвіти на посаді інспектора соціального виховання, а потім – завідувачем організаційно-інструкторського бюро. 1922–1924 рр. – помічник завідувача Житомирською другою професійною школою, викладач Житомирського ІНО. 1922–1928 рр. – лектор Волинського землеустрійного, а 1926–1928 рр. – викладач Житомирського єврейського технікумів.

Вів велику науково-організаційну роботу. У травні 1925 р. обраний загальними зборами співробітником Київської науково-дослідної кафедри мовознавства. Протягом 1926–1928 рр. – науковий співробітник та член бюро науково-дослідної кафедри вивчення землеустрою при Волинському землеустрійному технікумі. Від 1928 р. – кореспондент і співробітник НДІ Тараса Шевченка у Харкові. Педагогічну працю поєднував з науковою, друкуючи свої студії в “Записках історико-філологічного відділу ВУАН”, “Етнографічному віснику ВУАН”, “Червоному шляху”.

1926 р. призначений вченим архівістом Волинського окрарху. В цей час окрарх переживав не найкращі часи. Концентрація документів не була доведена до кінця, внаслідок чого сталося надзвичайне змішання фондів. В’язні будинку примусової праці, які перевозили архівні документи до сховищ, складали їх на полиці абияк, намагаючись максимально використати площу, через малі розміри приміщень. Іншою бідою архіву була неукомплектованість штатів, низька кваліфікація працівників, нестача асигнувань.

Лише з приходом нового завідувача та вченого архівіста в архіві відбулись суттєві зрушення на краще. Окрарх посилив роботу з інвентаризації архівних фондів, встановив зв’язок із науковими установами Житомира, почав планомірне обстеження та інструктування відомчих архівів.

1928 р., разом із спілкою працівників освіти, було започатковано нову форму роботи – створення мережі

добровільних архівних кореспондентів для виявлення на місцях архівних фондів. Ініціатива цього заходу належала В. Г. У місцевій газеті “Робітник” було опубліковано відозву та розіслано інформаційно-інструктивного листа до вчителів Волині за підписом В. Г. та завідувача окрархом І. М. Шабатіна. В документі пояснювалася важливість збереження для майбутніх поколінь архівних матеріалів та неприпустимість їхньої загибелі. Вказувалося, зокрема, на те, що кожний архівний папірець – це цінний історичний документ, і об’єктивно заслуговує на більшу увагу, аніж такий безперечний культурний чинник як книга, бо книга видається в багатьох примірниках, а архівний документ може зберегтися в найкращому випадку лише в двох примірниках. Діяльність добровільних архівних кореспондентів принесла деякі позитивні результати. Ними було виявлено цінні документи, зокрема, документи педагогічного та етнографічного товариств, філософського товариства ім. Сковороди, народного будинку мистецтва та інші.

Та все ж головним здобутком діяльності архівістів Волині кінця 20-х років стала значна активізація наукової діяльності, безпосередньо пов’язаної з ім’ям В. Г. Він першим поставив питання про виняткову історико-культурну та наукову цінність документів, що зберігалися у Волинському окрарсі. Наполегливо добивався створення на його базі крайового історичного архіву. У відповідній записці до Укрцентрархіву, складеній у вересні 1929 р., В. Г. ґрунтовно, оперуючи цифрами та фактами, довів, що Волинський окрарх за кількістю та змістом документів стоїть на одному з перших місць серед архівів колишніх губернських центрів України (Полтава, Чернігів, Катеринослав, Одеса), а архівознавча праця на Волині має давні традиції і веде свою історію з 1893 р., тобто від єпархіального давньосховища, яке мало власний архів і видавало наукові описи документів.

В. Г. започаткував наукову розробку окремих документів за певною тематикою. Так, із жовтня 1929 р. за ініціативою завідувача єврейською секцією Центрального історичного архіву у Києві Хінчина, почалася каталогізація документів з історії євреїв Волині. У травні 1930 р. Кабінет нацменшин при ВУАН, і особисто його керівник Е. А. Рихлік, запропонував Волинському окрархові описати справи, пов’язані з історією чеської колонізації на Волині. Ця робота була доручена досвідченому архівісту П. Н. Буйницькому. За травень-жовтень 1930 р. ним було складено понад 100 карток, головним чином із фондів Канцелярії волинського губернатора та Волинського губернського правління.

Окрархів працював також на замовлення інших зацікавлених наукових установ та організацій. Так, у грудні 1928 р. за вимогою Комісії з видання документів до

Праці: До історії Бібліковських інвентарів на Волині // Зап. Волин. землеустрійного технікуму. – 1926. – Кн. II; Вплив Максимовича на польсько-українську школу // Україна. – 1927. – Кн. VI; Відгуки справи Кирило-Мефодіївського товариства // ЗІФВ ВУАН. – 1928. – Кн. XVIII; Український фольклор в польських переробках (Олександр Гроза) // Етнограф. вісн. ВУАН. – 1928. – Кн. VII; Подільська група польсько-українських романтиків // Зб. наук. пр. етнограф. комісії ВУАН. – 1930.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Гнедаш (Пасечник)
Світлана*

Література: Кондратюк Р. Ю., Костриця М. Ю. В. Я. Гнатюк – архівіст, літературознавець, патріот // Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921 рр.): 36. наук. праць. – К., 1998. – С. 242–247.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1 л, спр. 34, 55 (особова); ф. 166, оп. 12, спр. 1580; Держархів Житомирської обл., ф. 1, оп. 77; ф. 73, оп. 2, спр. 45; ф. 442, оп. 2, спр. 4; ф. 560, оп. 2, спр. 4.

Праці: Документи з історії Київського університету // НІБ. – 1960. – № 4. – С. 50–62; Використання документів Центрального державного історичного архіву УРСР у м. Києві в 1967–1972 рр. // АУ. – 1973. – № 4. – С. 28–32 (у співавт.).

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

історії польських повстань 1831 та 1863 рр. було надіслано у тимчасове користування 80 справ із фонду Канцелярії волинського губернатора. Підготовлено для наукового дослідження також фонди Волинської казенної палати, Волинського губернського правління, Дирекції народних училищ та низку ін.

Важливим етапом в архівній діяльності В. Г. стало створення у лютому 1930 р. історико-археографічного кабінету. На деякий час архів став осередком, навколо якого почали гуртуватися житомирські науковці, учнівська та студентська молодь. Члени міської секції наукових працівників готували доповіді, інформації, лекції, виступали з ними перед громадськістю міста. При кабінеті діяла комісія для збирання документів до біографічного словника діячів Волині XIX–XX ст.

З відкриттям 1929 р. читального залу поживалося використання архівних документів місцевими дослідниками. Серед відомих науковців, які у той час відвідували читальний зал, були: член Археографічної комісії ВУАН М. І. Корнилович, вчений архівіст ЦАДА В. І. Новицький, співробітник ВУАН Е. Д. Шашевський, літературознавець і бібліограф В. Т. Боцяновський та ін.

Упродовж 1924–1931 рр. В. Г. – науковець, з 7 вересня 1931 р. – вчений архівіст Житомирського архіву. Надавав великого значення розробці теоретичних та методичних питань архівної справи, використанню документів. У 1928–1931 рр. – викладач Волинського ІНО, а у 1931–1933 рр. – професор історії літератури й завідувач кафедрою Криворізького інституту професійної освіти. З 1933 р. – професор Київського педагогічного інституту. Одночасно професор кафедри загальної літератури Польського педагогічного інституту у м. Києві, звідки 10 серпня 1933 р. був звільнений з роботи за “протягування” в навчальний процес буржуазної націоналістичної пропаганди.

Подальша доля невідома.

*Ігор Верба (Київ), Руслан Кондратюк,
Микола Костриця (Житомир)*

ГНЕДАШ (ПАСЕЧНИК) Світлана Кузьмівна (13. 05. 1931, с. Токарівське Лохвицького р-ну Полтавської обл.) – історик-архівіст. З родини службовців, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1954).

Із серпня 1954 р. С. Г. – у ЦДІА УРСР у м. Києві на посадах наукового, старшого наукового співробітника, начальника відділу інформації та наукового використання. З 1973 р. – завідувач техархіву в Київському державному інституті з проектування підприємств промисловості будівельних матеріалів.

Досконало знаючи склад і зміст фондів історичного архіву, виконала тисячі тематичних, біографічних,

краєзнавчих, соціально-правових запитів від установ і громадян.

Любов Гісцова, Людмила Демченко (Київ)

ГОЖКОВСЬКИЙ Маріан (Gorzowski Marian, 1830, м. Біла Церква Васильківського пов. Київської губ. – 1911, Краків) – шанувальник старожитностей, колекціонер, письменник. Представник так званої “української школи” у польській літературі доби романтизму.

Середню освіту здобув у Житомирі, Умані та Києві. Навчався в Університеті Св. Володимира у Києві. 1856–1859 рр. жив у Чернігові. Працював учителем і вихователем пансіону при чоловічій гімназії, викладав французьку мову у приватному жіночому пансіоні. 1859 р. виїхав до Італії, де вступив до ордену єзуїтів. 1872 р. переселився до Кракова і прийняв австрійське підданство. Згодом був особистим секретарем видатного польського маляра Я. Матейка.

Сумнозвісний герой гучної архівної афери. Як за свідчив свого часу В. Б. Антонович, “заявивши про бажання своє науково розробити історію Малоросії, він встиг виклопотати право займатися в усіх монастирських бібліотеках Київської митрополії й переглядати усі церковні архіви, що знаходились у її межах”. Відомо також, що він не обійшов своєю “увагою” архіви державних установ Чернігівської губернії і унікальну бібліотеку Чернігівської духовної семінарії. Зі слів самого М. Г., В. Б. Антонович дізнався “як він скористався цим дозволом: то по довірі іноків, то під виглядом особи, яку буцім-то прислав митрополит.. приватним чином для перевірки стану монастирів, він привласнював собі все, що відносилось до історії краю і до його відносин з Польщею. Ми бачили у нього величезне зібрання давніх актів.., церковних книг і т. п. Гожковський... не зробив його доступним для публіки і навіть приватним знайомим не дозволяв зайнятись зібраними ним матеріалами: він його сховав так, що і слід вистигнув”. Навіть всюдисущий П. О. Куліш на прохання В. В. Тарновського не зміг достеменно встановити місцезнаходження цієї колекції. Про М. Г. та його зібрання в Україні згадали тільки після того, як 1906 р. побачив світ упорядкований Я. Чубеком “Каталог рукописів Академії мистецтв у Кракові”. З’ясувалося, що незначну частину свого зібрання М. Г. передав (або продав) іншому аматору старовини, уманському дідичу С. Кшижановському. Той, у свою чергу, подарував колекцію Краківському історичному товариству, а згодом вона потрапила до бібліотеки Академії мистецтв. Решта старожитностей – документи, стародруки, пам’ятки мистецтва, які М. Г. переховував у маєтку свого знайомця К. Володкевича, загинула, вірогідно, від пожежі.

147

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Гожковський Маріан

Література: Антонович В. Что об этом думать? // Основа. – 1861. – № 7. – С. 10; Грушевський М. Одна з українських колекцій // ЗНТШ. – Львів, 1906. – Т. LXXI. – Кн. III. – С. 158–160; Lepkowski E. Gorzkowski Marian // Polski Słownik Biograficzny. – Wrocław; Kraków; Warszawa, 1960. – VIII/3. – Z. 38. – S. 335–

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Голик Трохим

336; Ковальський Н. П.,
Мыцык Ю. А. Анализ
архивных источников
по истории Украины
XVI–XVII вв. – Д., 1984.
– С. 38–39.

Праці: До питання під-
несення архівної техніки
на вищий щабель // АРУ.
– 1932. – № 6.

Література: Барвін-
ський В. О. 1-й Всеук-
раїнський з'їзд архівних
робітників // АС. – 1927.
– Кн. 2–3. – С. 19; Наука
и науч. работники СССР.
– Т. 6: Науч. работники
без Москвы и Ленингра-
да. – Л., 1928. – С. 272.

Архіви: ЦДАВО України,
ф. 14, оп. 1 л., спр. 16, 54.

Нині документи з колекції М. Г. – С. Кшижановського зберігаються у Відділі рукописів бібліотеки Польської Академії наук у Кракові. Це 21 збірник документів і матеріалів XVII–XVIII ст., пов'язаних здебільшого з Чернігово-Сіверщиною. Значний інтерес становлять, зокрема, 10 універсалів Б. Хмельницького і унікальний універсал його дружини Г. Золотаренківни-Хмельницької, оригінали яких 1954 р. було передано у дар Україні, а також універсали його соратників П. Шумейка, П. Яненка, Р. Катержного, Х. Терещенка. Зберігся і автентичний документ, підписаний ніжинським наказним полковником Р. Ракушкою-Романовським – ймовірним автором “Літопису Самовидця”. Заслужують на увагу збірник документів старовинного Омбиського монастиря, що на Ніжинщині, в якому наявні універсали І. Виговського та Д. Многогрішного, прибутково-видаткова книга Батуриної сотенної канцелярії 30-х рр. XVIII ст. та ін. Перлиною зібрання є рукопис (щоправда, неповний) українського хронографа, який за традицією часом називають “Літописом Л. Боболінського”.

Олександр Коваленко (Чернігів)

ГОЛИК Трохим Нечипорович (23. 07. 1881, с. Надінівка Остерського пов. Чернігівської губ. – ?) – архівіст, краєзнавець. Народився в сім'ї робітника, українця. Закінчив Чернігівське чотирикласне гірниче училище, гімназію для дорослих. Отримав звання домашнього вчителя.

До 1914 р. учителював у Чернігівській губернії, а під час Першої світової війни служив у царській армії, займаючи посаду завідувача канцелярією господарської частини. У 1917–1920-х рр. обирався до полкового комітету, був товаришем голови ради робітничих депутатів. Входив до складу ЦР, був членом Чернігівського ревкому.

У 1916–1918 рр. належав до УСДРП, а 1919–1921 рр. перебував у лавах КП(б)У. З 1919 по 1922 рр. – член Чернігівської губернської професійної ради, голова Чернігівської центральної профспілки робітників освіти.

1922 р. за сімейними обставинами виїхав з Чернігова до Києва, де до 1925 р. займав посаду завідувача Київською губернською політосвітою. Водночас працював завідувачем клубом спілки будівельників, головою повітової спілки радянських робітників. З 15 березня по 15 червня 1925 р. перебував на Донеччині, де секретарював у президії Донецького губернського відділу спілки робітничої освіти. Паралельно з цим обирався на завідувача справами Донецького центрального правління спілки робітничої освіти.

Із серпня 1926 р. по 1927 р. – завідувач Чернігівським окружним архівом. Друкувався в часопису “Архів

Радянської України”. Надавав пріоритетного значення тематичному описанню архівних документів, теорії й практиці архівного будівництва в УСРР. У 1926–1927 рр. – завідувач Чернігівською музичною профшколою. 1932 р. працював ученим архівістом у Маріупольському місцевому архівному управлінні. Автор архівознавчих статей.

Учасник 1-го Всеукраїнського з’їзду архівних робітників у Харкові (8–13 травня 1926 р.), де ставив питання про створення належних умов для функціонування місцевих архівів.

Подальша доля невідома.

Ігор Верба (Київ)

ГОЛУБЕЦЬ Микола (15. 12. 1891, м-ко Зашків, Галичина – 20. 05. 1942, Львів, похований на Личаківському цвинтарі) – мистецтвознавець, літератор, історик, архівіст, журналіст.

Закінчив гімназію у Львові, Академію Мистецтв у Кракові, вчився у Віденському і Львівському університетах. З 1909 до 1939 р. видавав або редагував 14 періодичних видань: “Золочівське слово”, “Волинська неділя”, “Неділя”. “Нове слово”, “Українське мистецтво”, “Час”, де вмщував численні статті. Під час Першої світової війни вступив до Легіону українських січових стрільців, працював у Пресовому бюро УСС у Відні. Після війни викладав у гімназіях Львова, одночасно працював як журналіст і редактор, писав поезію і прозові твори, перекладав. Найактивніше працював як мистецтвознавець, опублікував монографії “Начерк історії українського мистецтва” (1922), “Галицьке малярство” (1926), розділ “Мистецтво” в “Історії української культури” (1937), десятки статей з історії мистецтва в українській періодиці. 1941 р. заснував Літературно-мистецький клуб у Львові.

Архівними пошуками й публікацією статей і брошур з історії давніх міст Галичини (Белза, Буська, Галича, Звенигорода, Львова, Перемишля, Сокаля, Теремовлі) займався з 1920-х років, досліджував українські церкви й мистецтво. Активно співпрацював з редакціями журналу “Стара Україна”, Української Загальної Енциклопедії (його перу належить більшість статей з мистецтва). Автор першого українського путівника по Львову. Підсумком історичних досліджень стала “Велика історія України” з передмовою І. Крип’якевича (1935).

Після вересня 1939 р. працював як дослідник в Архіві м. Львова, з 1941 – кустос (охоронець) Міського архіву у Львові. На цій посаді залишався до смерті, займався перевезенням фондів з ратуші, впорядкуванням документів магістрату Львова та інших фондів і збираючи документи для фундаментального видання з української

Праці: Українське малярство під покровом Ставропігії. – Львів, 1920; Начерк історії українського мистецтва. – Львів, 1922. – Ч. 1; Cerkiew św. Mikołaja we Lwowie // Wiadomości Konserwatorskie. – Lwów, 1924. – № 2; Cerkiew św. Piotra i Pawła // Там само. – № 7; Львів. Провідник. – Жовква, 1925; За український Львів (епізоди боротьби XIII–XVIII в.) – Львів, 1927; Перемишль: іст. огляд. – Львів, 1928; Рік грози і надій 1914. – Львів, 1934; Початки Львова // Укр. Вісти. – Львів, 1936. – № 9; Княжий Галич. – Львів, 1937.

Бібліографія: Микола Голубець (1891–1942): Бібліогр. покажч. / Уклад. С. Костюк. – Львів, 2005. – 149 с.

Література: Б. Д. Про того, хто показав нам город Льва // Дорога. – Львів, 1942. – Ч. 7; Семчишин М. Микола Голубець і його праця // Наші Дні. – 1942. – Ч. 7. – С. 1–2; Мисило С. Бібліографія української преси в Польщі (1918–1939) і Західньо-Українській Народній Республіці (1918–1919). – Едмонтон, 1991.

Архіви: ЦДАЛ України, ф. 402; 755. Доля особового фонду М. Голубця невідома, скоріше всього він не відклався.

генеалогії, яке, крім перших зошитів (літери А-Б), залишилось у рукопису. Невиданим залишився й Український мистецький словник, над яким М. Г. працював до останнього дня.

Іван Сварник (Львів)

ГОЛУБЄВ Степан Тимофійович (25. 09. 1848, с. Ардатов Пензенської губ. – 1920, Київ, похований у Видубицькому монастирі) – історик церкви, архівознавець, професор Київської духовної академії і Київського університету.

Народився в сім'ї протоієрея, росіянин. З 1864 по 1870 рр. навчався у Пензенській духовній семінарії. 1870 р. вступив до Київської духовної академії, яку закінчив 1874 р. За успіхи у навчанні та наукову працю “Вступление Петра Могилы на киевскую митрополию и отношение его к Исае Копинскому” йому було присуджено ступінь кандидата богослов'я з правом одержати ступінь магістра без нового усного іспиту. Цього ж року С. Г. розпочав викладацьку діяльність у Київській духовній академії, спочатку як приват-доцент, читав курс лекцій з історії “південно-західної” (української) православної церкви, 1886 р. затверджений на посаді штатного доцента. З 1885 р. С. Г. почав читати історію церкви в Університеті Св. Володимира у Києві. 1899 р. став ординарним професором КДА, а з 1900 р. – заслуженим ординарним професором Київського університету. 1908 р. С. Г. був обраний членом-кореспондентом Академії наук по відділенню російської мови і словесності. 1910 р. звільнений зі штату духовної академії у зв'язку з вислугою літ (“80 років духовно-наукової служби”), але продовжував читати лекції з історії російського розколу як позаштатний професор.

Наукові інтереси С. Г. визначилися ще у студентські роки – це епоха визначного церковного і історичного діяча митрополита Петра Могилы, його реформи, духовна та літературна діяльність, коло могилянських діячів, заснування Києво-Могилянського колегіуму та ін. Фундаментальна праця С. Г. “Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники” (в 2-х томах) не втратила свого наукового значення і до сьогодні. Він один з яскравих представників київської історичної школи другої половини XIX ст., яка ґрунтувалася на детальному вивченні подій історичного минулого, залучаючи широке коло джерел. Половину великих за обсягом томів його дослідження складають публікації документів з історії церкви, листи, грамоти церковних ієрархів, королівські привілеї, заповіти, дарчі, літературні пам'ятки. С. Г. працював у багатьох архівосховищах та рукописних зібраннях Києва, Москви, Петербурга, в Польщі. Зокре-

ма, опрацював київські монастирські архіви, не лише відбираючи матеріали, які його цікавили, але й укладав попередні описи архівів. У його особовому фондї, що зберігається у ІР НБУВ, є укладені ним описи архівних документів київських монастирів кінця XVII–XVIII ст., зокрема, архіву Київського Видубицького монастиря, перший документ якого датований 1538 р.

Дослідження С. Г. є працями історико-джерелознавчими, в основі методики лежить критичний аналіз тексту. Примітки до публікацій документів містять не лише таку важливу інформацію як походження документу, його попередню публікацію, місце зберігання, але й докази автентичності, зв'язок з іншими джерелами. С. Г. вів наукову полеміку з київськими вченими, зокрема професором київської академії Ф. Тітовим, підкреслював необхідність критичного аналізу джерел, виявлення місця, часу, середовища походження того чи іншого документу та ін. Фактичні помилки, що мали місце у працях Ф. Тітова, на думку С. Г., були наслідком відсутності у дослідника критичного аналізу джерел.

Наукова діяльність С. Г. була високо оцінена. За перший том дослідження присвяченого Петру Могилі, Рада академії надала йому ступінь магістра богослов'я, за другий – доктора церковної історії. У наукових виданнях “Труды Киевской духовной академии”, “Православное обозрение”, “Киевские епархиальные ведомости” С. Г. друкував статті під загальною назвою “Объяснительные параграфы по истории западно-русской церкви”, де повідомляв про нові документи з історії церкви, давав огляд публікацій. Окремими виданнями вийшли його розвідки про стародруки, церковно-історичні пам'ятки Києва; він опублікував давній пом'яник Києво-Печерської лаври, полемічний твір Сільвестра Косова “Ехедезія” та ін.

Як відомий вчений С. Г. співпрацював із Київською археографічною комісією, членом-співпрацівником якої став 1893 р. Він започаткував новий напрямок у видавничій діяльності комісії, підготував три томи АЮЗР, де були опубліковані пам'ятки українського полемічного письменства кінця XVI – першої половини XVII ст. Серед них твори Івана Вишенського, відомі лише у рукописах, полемічні твори Герасима і Мелетія Смотрицьких, Сільвестра Косова, Петра Могилы та ін. Корпус пам'яток полемічного письменства, виданий С. Г., охоплює твори, що вийшли як з табору православних, так і уніатів, зокрема, “Ліфос” Петра Могилы з коментарями Касіяна Саковича. Він підготував до видання “Синопис” та “Хроніку” Ф. Сафоновича. С. Г. продовжив співпрацю у Археографічній комісії в роки існування Української держави, під егідою якої була створена Українська академія наук та національна бібліотека. Професор С. Г. мав

Праці: Киевский митрополит Петр Могила и его сподвижники: опыт исторического исследования. Т. I. – К., 1883; Т. II. – К., 1898; История Киевской духовной академии: период домогилянский. – К., 1886; Несколько страниц из новейшей истории Киевской духовной академии (ответ Ф. Титову). – К., 1907.

Література: Книжкові фонди Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського Академії наук УРСР. – К., 1989; Журба О. І. Київська археографічна комісія. 1843–1921. – К., 1993; Крайній К. К. Історики Києво-Печерської лаври XIX – початку XX століття. – К., 2000. – 240 с.; *Він же.* Київське Церковно-історичне та археологічне товариство 1872–1920. – К., 2001. – 103 с. – (Лавр. альманах; Вип. 4, [Спец. вип. 1]); Шалашина Н. Внесок С. Т. Голубєва у розвиток історико-книгознавчої думки України XIX ст. // Наук. пр. НБУВ. – 2004. – Вип. 13. – С. 127–138.

Архіви: ЦДІАК України, ф. 711, оп. 1, спр. 10907; ІР НБУВ, ф. 194, спр. 5, 104, 112.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Гончаренко Олена

велику власну бібліотеку і Тимчасовий комітет для заснування національної бібліотеки Української держави у березні 1919 р. дав охоронне посвідчення, вказуючи, що веде переговори про придбання його бібліотеки. Бібліотека С. Г. була придбана, але не залишалася цілісним зібранням, а “розсипана” у фондах теперішньої НБУВ.

Олена Дзюба (Київ)

ГОНЧАРЕНКО Олена Миколаївна (06. 04. 1965, с. Борова Фастівського р-ну Київської обл.) – історик, архівіст. З родини робітників, українка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1989).

З 1982 р. працює у ЦДІА УРСР у м. Києві. Обіймала посади архівіста I та II категорій, провідного архівіста відділу НДА (з 1992 р.), завідувача архівосховища (з 1994 р.). З 2002 р. – завідувач сектора відділу забезпечення збереженості документів. О. Г. звільнено з архіву 01. 07. 2005 р.

Займалася каталогізацією розсекречених фондів, описанням документів фондів “Канцелярія київського, подільського та волинського генерал-губернатора” (ф. 442), “Київська духовна консисторія” (ф. 127), “Київська палата цивільного суду” (ф. 486), складанням географічного покажчика та описів до фондів духовних установ, анованого реєстру до фондів архіву та ін. Брала участь у підготовці видання до 150-річчя ЦДІАК України “Київський центральний архів давніх актів. Збірник документів. 1852–1943 роки” (2002), методичних рекомендацій з основних напрямків роботи архіву.

Відзначена подяками керівництва архіву, зокрема, за участь у підготовці до друку видання “Описи Київського намісництва 70–80 років XVIII ст.” (1989).

Ольга Кугай (Київ)

ГОНЧАРОВА Анастасія Степанівна (15. 12. 1911, м. Дмитрів, нині Курської обл., Росія – 26. 02. 1999, Сімферополь) – архівіст. З родини селян, росіянка. Освіта – неповна середня (6 класів 9-ти річної школи у м. Сімферополі, 1928 р.).

З листопада 1930 р. – архіваріус, а з вересня 1938 р. – зберігач фондів партархіву Кримського обкому КПУ. Із серпня 1941 р. по жовтень 1944 р. знаходилась в евакуації у Краснодарському краї та Дагестанській АРСР, працювала в колгоспі. З грудня 1944 р. по вересень 1975 р. – зберігач фондів партархіву Кримського обкому КПУ.

Безпосередньо займалася комплектуванням фондів партархіву, технічним опрацюванням документів, підготовкою їх до евакуації 1941 р. У 1944–1946 рр. брала участь у підготовці повернутих фондів до використання.

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. П-1 “Кримський реском КПУ”, оп. 1, спр. 1993; оп. 4, спр. 489; оп. 15, спр. 26.

У 1950–1970 рр. займалася прийманням документів за післявоєнний період та упорядкуванням фонду Кримського обкому КПУ за 1918–1973 рр.

Нагороджена медалями: “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970), “Ветеран праці” (1978).

Людмила Сергієнко (Сімферополь)

ГОРБАНЬ Микола Васильович (08. 12. 1899, с. Миколаївка Костянтиноградського пов. Полтавської губ. – 19. 04. 1973, Ташкент) – історик, архівіст.

Народився в сім'ї земських учителів. У 1917 р. із золотою медаллю закінчив гімназію в м. Кобеляках і вступив на історико-філологічний факультет Університету Св. Володимира у Києві. Брав участь у Раді об'єднаних студентських громад. Належав до партії УПСР, був активним діячем “Просвіти”; в роки громадянської війни і зміни режимів його кілька разів заарештовували. Певний час працював у Відділі народної освіти Костянтиноградського повітового ревкому. 1920 р. переїхав до Харкова, де вступив на історико-філологічний факультет ІНО. 1921–1924 рр. був аспірантом кафедри історії України ІНО, керованої академіком Д. І. Багалієм. Одночасно працював у газетах “Вісті” та “Селянська правда”, завідував інформаційним відділом радіотелеграфного агентства України (до 1925 р.).

1924 р. М. Г. став науковим співробітником кафедри історії української культури, з 1929 р. – доцентом цієї кафедри, керівником сектору докапіталістичної історії України в науково-дослідному інституті історії української культури. Одночасно працював лектором на трирічних курсах ім. Г. Сковороди, керував екскурсійною роботою у Харківському музеї Слобідської України, читав лекції на архівних курсах. 1929 р. обраний вченим секретарем та дійсним членом Археографічної комісії АН України. В Науково-дослідному інституті сходознавства АН України працював у комісії вивчення українсько-турецьких зв'язків. Добре знав латинську, грецьку, німецьку, французьку мови, вивчав турецьку.

Друкувати свої наукові розвідки М. Г. почав із середини 1920-х років. Першою була брошура “Гайдямаччина: науково-популярний нарис” (Харків, 1923). У “Науковому збірнику” за 1926 р. надрукована його перша наукова розвідка “Записки о Малой России О. Шафонського”. Згодом була надрукована стаття “Новий список літопису “Краткое описание Малороссии” (1928). Результатом його поїздки до Древлехранилища в Москві (архів Давніх актів Росії) стала публікація великої праці (136 стор.) історико-побутових нарисів “Слово и дело государево” (1930). 1929 р. опублікував повість

Праці: Архивные богатства Казахстана: Путеводитель. – Алма-Ата, 1932; Новые материалы к биографии М. В. Фрунзе. – Алма-Ата, 1932; Тобольский архив. – Тобольск, 1937; Омские областные архивы: Путеводитель. – Омск, 1938; Омский областной государственный архив: Путеводитель. – Омск, 1950; Обзор фонда сибирского генерал-губернатора. – Омск, 1959.

Бібліографія: Николай Васильевич Горбань: Биобиблиогр. указатель / Сост. Л. П. Рощевская. – Сыктывкар, 2001. – 70 с.

Література: Рощевська Л. П. Микола Горбань – історик-краєзнавець. // IV Респ. наук. конф. з історії краєзнавства. Тези доп. і повідомлень. – К., 1989. – С. 81; Сенченко І. Ю. Було колись (спогади) // Україна. – 1989. – № 14. – С. 19; Швидько Г. К. Втрачений талант України (М. В. Горбань) // V Всеукр. наук. конф. з істор. краєзнавства: Тези доп. і повідомлень. – К.; Кам'янець-Подільський, 1991. – С. 72–74; Лобурець В. Є. Покликання – краєзнавець (М. В. Горбань) // Репресоване краєзнавство. – К., 1992. – С. 225–228.

“Козак і воєвода”, “Смутное время”. Розвідка “Папери діда та батька Михайла Олександровича Максимовича (матеріали до біографії М. О. Максимовича)” залишилася ненадрукованою. Опубліковані праці свідчили про потужний потенціал вченого, якого Д. І. Багалій називав “любимим учнем і надією”.

6 квітня 1931 р. М. Г. був заарештований у сфабрикованій справі “Українського національного центру”, за якою проходило 50 чоловік. 1988 р. слідчий відділ Комітету Державної безпеки України показав безпідставність звинувачень М. Г. у політичному злочині проти держави.

З 1932 по 1933 рр. М. Г. перебував у засланні в Алма-Аті, де працював у архіві старшим науковим співробітником та одночасно викладав латинську мову в медичному інституті.

Наслідком його нетривалого проживання в Алма-Аті стали три публікації з архівної справи. 1934 р. М. Г. знову був заарештований, тепер вже органами ДПУ Казахстану і відправлений на три роки до Тобольську. Там він також працював старшим науковим співробітником державного архіву. Через кілька років він опублікував путівник по цьому архіву.

У грудні 1936 р. М. Г. звільнили від заслання і відновили у правах, але повернутися в Україну він, як і всі інші репресовані тоді історики (П. П. Смирнов, О. І. Барановський, В. О. Романовський), не міг. Та й до реабілітації було ще далеко. У наступному році на запрошення Омського обласного архівного управління він переїхав до Омська, де обійняв посаду старшого наукового співробітника архіву. Читав лекції по історії в Омському педінституті. І вже наступного року опублікував путівник по архівах Омської області. Для дослідника історії України цей путівник, як і його путівник по держархіву Омської області (1950) має велике значення з огляду на те, що п’ять південних районів області (Новоархангельський, Одеський, Полтавський, Павлоградський, Таврійський) населяли тоді переважно українці.

Українськими студіями М. Г. уже не займався. Після 26-річної перерви у журналі “Прапор” була опублікована єдина його праця “Харківський “Пасквіль” 1800 р.” (1957, № 12).

1946 р. М. Г. захистив у Ленінградському університеті кандидатську дисертацію “Движение крестьян духовных вотчин Тобольской епархии в XVIII в.”, яка за рекомендацією Вченої ради згодом була опублікована в “Ученых записках Омского университета”. Наступного року він отримав учене звання доцента. Успіхи в науково-педагогічній роботі та архівній справі не гарантували М. Г. спокою, його звільнили з архівного відділу і з педагогічного інституту. Тоді він працював учителем

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Горбунова Єлизавета

німецької мови в школі робітничої молоді, російської літератури в середній школі, викладав латинську мову в медичному училищі, медичному та ветеринарному інститутах.

Після реабілітації (1957) М. Г. вже не повернувся до архівних занять та історичних студій, хоча впродовж ще двох років публікувалися його раніше надіслані до редакцій праці. Місцем його роботи тоді був Омський медінститут, де він викладав латинь. 1960 р. Ташкентський медичний інститут обрав його на посаду завідувача кафедри іноземних мов. Останнім місцем його роботи був Ташкентський університет, де він з 1966 р. завідував секцією латинської мови на кафедрі іноземних мов. За свідченням самого М. Г., всього ним надруковано українською, казахською, російською мовами біля 300 розвідок і статей, із них 16 окремими виданнями. Ці праці друкувалися в журналі “Сибирские огни”, в центральних і обласних газетах. Його праця “Крестьянская война 1773–1775 гг. в Западной Сибири” залишилася в рукопису і знаходиться в Держархіві Омської області.

Ганна Швидько (Дніпропетровськ)

ГОРБУНОВА Єлизавета Ісаківна (07. 01. 1909, м. Новоукраїнка, нині Кіровоградської обл. – ?, Кіровоград) – архівіст, філолог. З родини службовців. Закінчила філологічний факультет Кіровоградського інституту соціального виховання за спеціальністю учителя російської мови і літератури (1932). З 1928 р. по 1949 р. викладала російську мову і літературу у в/ч № 45196 м. Кіровограда.

З 1949 р. працювала в Держархіві Кіровоградської області на посадах: наукового співробітника відділу до-революційних фондів (липень 1949 – лютий 1950); начальника відділу науково-довідкової літератури (лютий 1950 – травень 1972).

Автор тематичного огляду документів архіву про колективізацію сільського господарства на Кіровоградщині (1919–1932), огляду фонду “Єлизаветградський підвідділ комнезамів при відділі управління повітового виконавчого комітету ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів”, нарису з історії архівного будівництва на Кіровоградщині (1917–1905) та з історії установ державної влади (виконкомів і рад) Єлизаветградського дослідно-показового округу (1929–1930). Автор статей у періодичних виданнях з краєзнавчої тематики.

Олена Недбальська (Кіровоград)

ГОРВАТ Янош (Іван, 1802, с. Павлово на Закарпатті – ?) – архівіст, архівознавець.

Виховувався у військовій школі. Був управляючим маєтком в Ужанській жупі. Брав участь у визвольній

Архіви: Держархів СБУ, спр. 59861, ф. П, т. 2; Держархів м. Києва, ф. 16, оп. 464, спр. 2655; ІР НБУВ, ф. 274, № 1195–1196; ф. 1, № 45686; ф. X, № 14951–14953, 17115.

Праці: Огляд адміністративно-територіальних змін на Кіровоградщині // НІБ. – 1959. – № 4. – С. 35–38.

Архіви: Держархів Кіровоградської обл., особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Горленко Василь

Праці: Ung megue monogárfiája. – Ungvár, 1872 [Монографія Ужанського комітату]. – Ужгород, 1872.

Література:
Radvani N. Die archive in der Podkarpatska Rus. – Uzhorod–Ungvar, 1922;
Делеган М. В. До питання про історію архівної справи на Закарпатті. // Укр. архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. (К., 19–20 лист. 1996 р.). – К., 1997. – Ч. I. – С. 141–150; *Він же.* Скарби культури чи макулатура? // Карпат. край. – 1997. – № 1–5. – С. 55–58.

Архіви: Держархів Закарпатської обл., ф. 4, оп. 12, спр. 370, 482, 522, 611, 612, 771, 864, 939, 1028, 1203, 1204; оп. 13, спр. 980 982; оп. 16, спр. 705, 792, 800; оп. 17, спр. 865, 1307, 1416; оп. 18, спр. 280, 607, 1507.

боротьбі 1848–1849 рр. 1861–1876 рр. служив архіваріусом Ужанської жупи. Архів прийняв від Салаї Дердя. Я. Г. здійснив систематизацію й облік зібраних архівних документів, встановив і зареєстрував 28 фондоутворювачів, визначив їхні крайні дати, починаючи з 1443 р. Вже через три з половиною місяці після початку роботи архіваріусом, 19 липня 1861 р. Я. Г. направив звіт піджупану про архівну роботу. Аналізуючи стан архіву та умови зберігання документів, він указав на відсутність 384 документів. Одночасно архіваріус Я. Г. пропонував утворити комісію для надання допомоги архіву у створенні кращих умов зберігання. За результатами роботи комісії було прийнято розпорядження жупного управління, а також проведено експертизу цінності документів. До того ж, було завершено їх облік. А основне, були створені необхідні умови для зберігання документів і для цього архіву передали спеціальне приміщення та обладнання.

За невтомну і велику за обсягом роботу по впорядкуванню архіву Ужанської жупи 1861–1863 рр. йому було виплачено, крім зарплати, гонорар у розмірі 3000 флоринів. На той час це була велика сума, що дорівнювала чотирьохрічній зарплаті.

Активно продовжуючи роботу по впорядкуванню документів, Я. Горват 26 липня 1867 р. прозвітував піджупану про те, що в архіві повністю впорядковано 357154 документи. У звіті Я. Г. вказував на готовність документів до використання та проведення історичних досліджень.

Особисто Я. Г. також захоплювався дослідницькою роботою. За 12 років йому вдалося зібрати й проаналізувати документи значних обсягів. На їх основі було написано монографію про Ужанську жупу об'ємом 30 зошитів. 1872 р. тексти трьох зошитів були опубліковані. Інші 27, як писав Я. Г. голові Всеугорської Академії Наук, залишилися в рукописній формі через відсутність коштів.

У березні 1876 р. Я. Г. передав жупний архів досвідченому службовцю жупного управління Імре Полані, котрий успішно продовжував справи свого попередника.

Михайло Делеган (Ужгород)

ГОРЛЕНКО Василь Петрович (01. 03. 1853, с. Ярошівка Прилуцького пов. Полтавської губ. – 12. 04. 1907, Петербург, похований в с. Українському Талалаївського р-ну Чернігівської обл., колишнє с. Ярошівка, на козацькому кладовищі поруч із батьком – Петром Дмитровичем і матір'ю – Марією Яківною, з дому Мамчич) – журналіст, мистецтвознавець, літературний критик, фольклорист, етнограф, знавець і збирач української старовини.

Походив із давнього українського козацького роду, серед яких найвідоміші Лазар і Дмитро (полковники Прилуцького полку), Андрій (полковник Полтавського полку). Навчався в Полтавській і Ніжинській гімназіях, ліцеї та в Сорбонні.

Розпочав творчу діяльність у петербурзьких виданнях із середини 70-х рр. (“Голос”, “Отечественные записки”, “Новое время”). На початку 80-х рр. співпрацював і в київській газеті “Труд”. З 1882 р. друкувався в журналі “Киевская старина”, поступово припиняючи писати до інших видань. Із середини 80-х рр. відновив творчі стосунки з російськими виданнями “Новое время”, “Биржевые ведомости”, “Исторический вестник”, “Этнографическое обозрение” та іншими, не полишаючи “Киевскую старину”. Від 1898 р. писав переважно для “Нового времени”.

В. Г. глибоко цікавився минулим України, знав досконало більшість приватних і громадських колекцій українських старожитностей. Залишив їх опис у листах до Ф. Камінського, О. Лазаревського, Ф. Лебединцева, П. Мартиновича, серед них – колекції В. Тарновського, В. Антоновича, О. Лазаревського, Г. Алексеєва, документальні зібрання у Варшаві та Кракові, де багато бачив українки, а також музею Університету Св. Володимира у Києві, церковно-археологічного музею при КДА, зібрання старожитностей в Одесі, Ставропігії у Львові та ін.; описував склад колекцій, де було багато українських матеріалів, документів, речей з України, і які знаходилися в московських та петербурзьких закладах, (Ермітаж, Академія мистецтв, Публічна бібліотека, Румянцевський музей). Всі перераховані колекції, документальні зібрання В. Г. вивчав особисто з метою написання статей, книжок. Проте залишив тільки два друковані описання: зібрання В. В. Тарновського та музею К. М. Скаржинської. Підготував до видання збірник “Лівобережжя” (“Вістка”), у якому планував подати “статті різних авторів з побутової історії Малоросії про ті чи інші явища старого життя” (Лист до О. Лазаревського від 13 вересня 1888 р. – ІР НБУВ, ф. І, № 68001), та цензура заборонила його без усяких пояснень.

Завдяки В. Г. поповнювалися документами колекції О. Лазаревського, В. Тарновського, К. Скаржинської Полтавський та Чернігівський музеї, музей О. Поля та ін. У власній колекції мав універсали гетьманів Б. Хмельницького, І. Мазепи, І. Скоропадського (на жаль, 1918 р. бібліотека і колекція В. Г. була розтягнута селянами і спалена).

Іван Забіяка (Київ)

Література: Забіяка І. М. До питання про вивчення петербурзької документальної спадщини Василя Горленка // Актуальні проблеми сучасного джерелознавства = Актуальные проблемы современного источниковедения: Матеріали укр.-рос. наук. семінару. – К.; СПб., 1999. – С. 95–98; *Він же.* Епістолярна спадщина Василя Горленка. – К., 2002. – 247 с.; *Розсоха Л.* Естет із козацькою душею (Василь Горленко й Миргородщина) // КС. – 2003. – № 2. – С. 138–143; Василь Петрович Горленко – журналіст, науковець, людина (1853–1907 рр.): Матеріали наук.-практ. конф., присвяч. 150-річчю від дня народж. В. П. Горленка, 10 черв. 2003 р., Київ – Талалаївка – Ярошівка. Вип. 1. – К., 2004. – 51 с.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 1, 3, 8, 31, 37, 170, 179; ЦДАК України, ф. 1219; ВР ІЛ ім. Т. Г. Шевченка НАН України, ф. 5, 102 та ін.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Горн Маврикій

Праці: Розширювання села Руського воєводства в середині XVII ст. // Наук. зап. Львів. пед. ін-ту. – Львів, 1949. – Т. 2. – С. 130–148; Класова боротьба крест'ян западно-українських земель в 1638–1648 гг. // Kwartalnik Historyczny. – 1959. – R. LXVI. – № 2. – S. 379–403; Żydzi na Rusi Czerwonej w XVI i pierwszej połowie XVII wieku. Działalność gospodarcza na tle rozwoju demograficznego. – Warszawa, 1975; Społeczność żydowska w wielonarodowościowym Lwowie 1356–1696 // Biuletyn ZIN. – 1991. – № 1. – S. 3–14.

Література: Гросман Ю. Пережитое и передуманное. – Нью-Йорк, 1994.

Архіви: ЦДАЛ України, ф. Р-1, оп. 1 ос.

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415; ф. Р-2638; ДІФ.

ГОРН Маврикій Вольфович (Horn Maurycy, 16. 11. 1917, Відень – 12. 11. 2000, Варшава) – історик, архівіст. З єврейської родини. Закінчив історичний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка (1940). Кандидат історичних наук (1948).

Під час Другої світової війни перебував в евакуації, де учителював. Після війни деякий час працював у Держархіві Чернігівської області. 1945 р. повернувся до м. Львова, де з липня того ж року по вересень 1950 р. працював у філіалі ЦДА УРСР у м. Львові на посаді старшого наукового співробітника; з 1948 р. – заступник директора. Керував роботою з упорядкування реєстраційних архівних документів, вивезених з Львова німцями наприкінці війни, їх інвентаризацією та розміщенням. Виконував основні роботи з організації науково-технічного опрацювання документів, формування НДА та експертизи цінності науково-історичних документів архіву. 1948 р. захистив кандидатську дисертацію за темою: “Класова боротьба селян Руського воєводства напередодні Визвольної війни українського народу 1648–1654 рр.”.

З вересня 1948 р. працював викладачем історії у Львівському державному педагогічному інституті. З 1952 р. – доцент кафедри загальної історії. 1956 р. був переведений на посаду доцента кафедри стародавнього світу і середніх віків Львівського державного університету ім. І. Франка.

1957 р. М. Г. виїхав до м. Ополь (Польща) на роботу у Вищій педагогічній школі. Був директором Єврейського історичного інституту у Варшаві (1973–1984, 1987–1990). Наукова спадщина М. Г. налічує близько 300 праць.

Володимир Самарський (Львів)

ГОРЯКІН Іван Дмитрович (15. 03. 1929, с. Кругла Курської обл., Росія – 07. 11. 2003, Сімферополь) – історик-архівіст, реставратор, фотограф. Народився в російській селянській родині. 1964 р. закінчив Московський державний історико-архівний інститут.

1954 р. був прийнятий на посаду архіваріуса у Кримський облархів; з 1958 р. – старший архіваріус; з 1962 р. – науковий співробітник, фотограф-оператор; з 1964 р. – начальник фотовідділу, з 1965 р. – начальник лабораторії по реставрації архівних документів. Навчався реставраційній майстерності в містах Москві та Києві, закінчив курси підготовки фахівців для організації реставраційних майстерень. Організував, обладнав та очолив реставраційну лабораторію, підготував фахівців. Розробив, виготовив та запровадив засоби малої механізації: брошурувальний станок, спеціальний реставраційний стіл, барабан для сушки кіноплівки.

І. Г. керував реставрацією зібрань документів митців із фондів картинної галереї К. Айвазовського. Сприяв комплектуванню архіву фотодокументами відомих у Криму фотокореспондентів Яблонського, Бондаренка, Рябцева, Баженова, Каца. Створив фотолітопис Сімферополя, Кримського облдержархіву. Підготував ілюстративний матеріал до збірника документів “Сімферополю 200 лет: 1784–1984 гг.” (1984). І. Г. був членом правління Сімферопольської організації Українського товариства охорони пам’яток історії та культури (1979–1989). 1989 р. вийшов на пенсію.

Любов Кравцова (Сімферополь)

ГОШКЕВИЧ Віктор Іванович (09.03.1860, Київ – 02.03.1928, Херсон) – краєзнавець, археолог, історик, музеєзнавець, публіцист, громадський діяч.

Походив з родини українських священників. Закінчив історико-філологічний факультет Київського університету. У 1890 р. приїхав до Херсона, працював секретарем губернського статистичного комітету. Активно займався археологічними розкопками, зібрав колекцію, яка стала основою створеного ним Херсонського музею старожитностей. У 1898–1907 рр. редагував і видавав громадсько-політичну газету “Юг”. Був членом-кореспондентом Московського археологічного товариства (1914), дійсним членом Археологічної комісії АН УРСР. У 1920-і роки викладав у Херсонському інституті народної освіти.

З 1898 р. – секретар Херсонської губернської вченої архівної комісії, займався експертизою цінності і відбором на зберігання архівних документів губернських відомств; окремі протоколи комісії знаходяться у фонді Гошкевича в Херсонському краєзнавчому музеї.

Нагороджений медалями за участь у Першому загальному переписі населення (1897), в пам’ять царствування імператора Олександра III (1897), орденом Святого Станіслава III ступеня (1898), удостоєний звання Героя Праці (1922).

Антоніна Карпова (Херсон)

ГРАБОВА (ШЕЛУДЬКО) Ніна Степанівна (03.10.1939, смт. Обухів Київської обл.) – історик, архівіст, палеограф. Зі службовців, українка. Закінчила історико-філософський факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1961). Працювала вчителем історії та суспільствознавства в школах м. Києва (1961–1963).

З березня 1963 р. по 1982 р. Н. Г. – старший архіваріус відділу фондів XVIII – початку XX ст., науковий

Праці: Замок князя Симеона Омельковича и летописи Городец под Киевом. – К., 1890; Летопись Херсонского городского музея древностей за 1912 год. – Херсон, 1914. – Вып. 4; Где был древний Одесс? // Зап. Одес. Об-ва истории и древностей. – О., 1915. – Т. 32. – С. 445–456.

Література: Писаренко Э. Е. Археолог В. И. Гошкевич – Герой Труда // Вопросы истории. – 1979. – № 9. – С. 174–178; Пиворович В. Б. Діяльність В. І. Гошкевича у справі охорони пам’яток // IV Респ. наук. конф. з іст. краєзнавства. – К., 1989. – С. 494–495; Гошкевич Віктор Іванович – археолог, музеєзнавець, статистик // Епістол. спадщина акад. Д. І. Яворницького. – Д., 2005. – С. 430–491.

Архіви: Херсон. краєзн. музей, особовий фонд Гошкевича.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Гребенюк Наталія

Праці: Печатки адміністративно-судових установ Лівобережної України XVIII ст. // ЗНТШ. – 1991. – Т. 222. – С. 270–291.

Архіви: ЦДАК України, особова справа.

співробітник відділу комплектування і обліку, згодом відділу публікації та використання, старший науковий співробітник відділу давніх актів, старший методист архіву, старший археограф в ЦДА УРСР у м. Києві. Займалася забезпеченням зберігання документів (перевіряння наявності, видача, підкладка, облік), науково-технічним упорядкуванням фондів “Генеральна військова канцелярія” (ф. 51), “Волинський музей” (ф. 2228), складанням карток з мікротопонімії Генерального опису Лівобережної України (ф. 57), виявляла документи до історії запорозьких козаків у фондах ЦДА УРСР та в архівах Москви, Вільнюса, Каунаса. Брала участь у підготовці до видання збірника документів “Зародження робітничого класу на Україні (середина XVIII ст. – 1861 р.)” (1982).

Із січня 1982 р. – головний зберігач фондів Національного музею літератури України. Н. Г. – співупорядник збірників документів “Селянський рух на Україні. Середина XVIII – перша чверть XIX ст.” (1978), “Описи Київського намісництва 70–80 років XVIII ст.” (1989), “Михайло Драгоманов. Документи і матеріали. 1841–1994” (Львів, 2001). Нею повністю виявлено та описано сфрагістичні знаки в фондах полкових канцелярій Лівобережної України (картки вліто в каталог). Співавтор методичних рекомендацій “Принципи комплектування фондової колекції літературного музею” (1992).

Спільно з ЦДАК України брала участь у розробленні наукових концепцій, виявленні документів та організації виставок “Козацька слава: до 500 річчя козацтва”, до 150-річчя з дня народження М. П. Драгоманова, до 125-річчя з дня народження М. С. Грушевського, до 125-річчя Колегії П. Галагана.

Галина Болотова (Київ)

ГРЕБЕНЮК Наталія Михайлівна (24. 02. 1940, Київ) – історик-архівіст. З робітників, українка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1965).

З лютого 1958 р. працювала у Центральній реставраційній майстерні Архівного Управління при МВС, реставратором в РМ УРСР, згодом – фотолаборантом і фотографом. У жовтні 1963 р. зарахована на посаду наукового співробітника (завідувач столу довідок) Київського міськдержархіву. З червня 1965 р. працювала у мікрофотолабораторії фотографом-реставратором над створенням страхового фонду документів зі згасаючим текстом. З грудня 1971 р. переведена на посаду старшого наукового співробітника відділу використання і публікації, з лютого 1975 р. – в. о. начальника цього відділу. З жовтня 1977 р. – начальник відділу використання

і публікації документів (до виходу на пенсію у жовтні 1997 р.).

Працювала над розробкою наукових тем: “Соціалістичні перетворення промисловості Києва”, “Радянсько-польські відносини” тощо, готувала документальні виставки до ювілейних дат та державних свят, брала участь у комісії Київського міськвиконкому з найменування та перейменування вулиць. Керувала роботою зі створення картотек нових назв вулиць та з історії назв вулиць Києва. Неодноразово виїздила до Архівного відділу Московської міської Ради депутатів трудящих і до Центрального архіву м. Москви у відрядження з обміну досвідом роботи (1975). В центральних архівах Москви виявляла документи до 1500-річчя Києва (вересень 1980). Очолювала роботу з підготовки збірника документів “Дружба і співробітництво трудящих м. Києва з трудящими братерських радянських республік”, у зв’язку з чим працювала у ЦДІА м. Москви, ЦДАЖР м. Москви та ЦДАНГ СРСР (жовтень – листопад 1983). Брала участь у підготовці буклету “Государственный архив г. Киева” (1982), була відповідальним укладачем путівника по Держархіву м. Києва (1989), а також керувала роботою зі створення збірника документів “З історії Київського політехнічного інституту”. Ч. II. (не виданий) тощо, друкувалася у пресі.

Брала участь у громадському житті архіву, обиралася головою профкому. Нагороджена нагрудним знаком “Переможець соціалістичного змагання 1973 року”, Почесною грамотою Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР і ЦК профспілки працівників держустанов (1981), Почесною грамотою Держархіву м. Києва (1990).

Сергій Карамаш (Київ)

ГРЕКОВ Борис Дмитрович (21. 04. 1882, м. Миргород Полтавської губ. – 09. 09. 1953, Москва) – історик, палеограф, археограф, архівіст. 1901 р. вступив на історико-філологічний факультет Варшавського університету, 1905 р. перейшов на навчання до Московського університету, який закінчив 1907 р.

Дослідницьку роботу поєднував з викладацькою. З 1910 р. працював у вузах Петербургу, Пермі, Сімферополя, Петрограду (Ленінграду), Москви. З 1937 по 1953 рр. був керівником Інституту Історії АН СРСР. З 1944 по 1946 рр. очолював Інститут історії матеріальної культури АН СРСР, а 1946–1951 рр. був директором Інституту слов’янознавства. З 1946 р. обіймав посаду академіка-секретаря відділення історії і філософії АН СРСР. Визначний вчений, він активно займався громадською діяльністю. Був депутатом Василеостровської

161

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Греков Борис

Праці: Семінар у Київському міському державному архіві // АУ. – 1976. – № 2. – С. 94; Документи до біографії С. П. Корольова // Там само. – 1978. – № 3. – С. 81; Документальні виставки // Там само. – 1978. – № 4. – С. 90–92 (у співавт.); Використання документів у Держархіві м. Києва в роки десятої п’ятирічки // Там само. – 1981. – № 6. – С. 39–43; Государственные архивы Украинской ССР: Справочник. – 1988. – С. 202–206 (у співавт.); Государственный архив города Киева: Путеводитель. – К., 1989 (відп. упоряд.); Документи свідчать // Київ. будівельник. – 1993. – 28 жовт.

Архіви: Держархів м. Києва, ф. Р-45, оп. 1 л.

Праці: Новгородские бобыльские порядные // Чтения в Московском обществе истории и древностей российских. – М., 1912. – Кн. 2. – С. 1–35; Опись Торговой стороны в писцовой книге по Новгороду Великому XVI в. // Летопись занятий Археол. комиссии за 1911 г. – СПб., 1912. – Вып. 24. – С. 1–89; Отчет об осмотре архива Тихвинского большого монастыря // Летопись ... за 1913 г. – СПб., 1914. – Вып. 26. – С. 10–34; Описание актов книг,

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)*Греков Василь*

хранящихся в архиве Археологической комиссии // *Летопись занятий Археологической комиссии за 1915 г.* – Пг., 1916. – Вып. 28. – С. 1–237; Отчет об осмотре архива Соловецкого монастыря // *Летопись ... за 1923–1925 гг.* – Л., 1926. – Вып. 33. – С. 77–99; Новые материалы о движении Степана Разина // *Летопись ... за 1926 г.* – Л., 1927. – Вып. 34. – С. 203–238; Опыт обследования хозяйственных анкет XVIII в. // *Летопись ... за 1927–1928 гг.* – Л., 1929. – Вып. 35. – С. 39–104.

Література: Б. Д. Греков [Некролог] // *Истор. зап.* – М., 1953. – Т. 44. – С. 3–11; *Валк С. Н.* Б. Д. Греков как деятель археологии // *АЕ за 1958 год.* – М., 1960. – С. 223–233; *Устюгов Н. В.* Деятельность академика Б. Д. Грекова в области издания исторических источников // *АЕ за 1959 год.* – М., 1960. – С. 7–12; *Филимонов С. Б.* Б. Д. Греков – заведующий Крымцентрархивом // *СА.* – 1978. – № 3. – С. 28–32; *Горская Н. А.* Борис Дмитриевич Греков. – М., 1999.

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415, оп. 1, спр. 4, 6; ф. Р-2235, оп. 1, спр. 25.

Праці: Бунт Сіроми на Запоріжжі в 1768 р. // *ЗІФВ ВУАН.* – К., 1926. – Кн. IX; Запорізький кіш

райради Ленінграда (1925), Ленінградської міськради (1926), Московської міськради (1947), Верховної Ради РСФСР (1947), Верховної Ради СРСР (1950). Заслуги Б. Г. як вченого, педагога і громадського діяча дістали загальне визнання. 1934 р. йому присвоєно ступінь доктора наук. Того ж року його обрано членом-кореспондентом, а 1935 р. – академіком АН СРСР.

Б. Г. нагороджено двома орденами Леніна, орденом Трудового Червоного прапора. Тричі йому присуджувалась Державна премія. 1919 р. Б. Г., будучи професором Таврійського університету, запропонував проект створення в Севастополі Центрального архіву, який офіційно було відкрито 15 червня 1919 р. за постановою Комісаріату народної освіти Кримської РСР від 22 травня 1919 р. Він же став першим його завідувачем. Чергова зміна політичної влади Криму, пов'язана з вторгненням у червні 1919 р. військ Денікіна, призупинила діяльність архіву, перетвореного в навчально-допоміжну установу при університеті. Археологічна діяльність Б. Г. в Сімферополі полягала у виданні Таврійським університетом першого пореволюційного навчального посібника по “Руській Правді”.

Після встановлення Радянської влади в Криму в листопаді 1920 р. окремою постановою відділу народної освіти Кримревкому Б. Г. було доручено створення Кримського обласного архівного управління, яким він керував до від'їзду до Петрограду в липні 1921 р. В Ленінграді і Москві найповніше розкрився талант Б. Г. як архівіста. Він готував до друку і публікував архівні документи, вивчав зміст окремих архівних фондів і укладав їх анотації, описував архівні колекції, був організатором видань великих тематичних серій документів і редагував окремі томи цих серій, готував і редагував джерелознавчі праці. За його редакцією вийшли збірники документів: “Крепостная мануфактура в России”. – Ч. 1–3. – Ленінград, 1930–1932; Ч. 4. – Ленінград, 1934; “Материалы по истории народов СССР. Писцовые книги Обонежской пятины 1496 г. и 1563 г.” – Ленінград, 1930; “Хозяйство крупного феодала-крепостника семнадцатого века”. Т. I–II. – Ленінград, 1933–1936; “Материалы по истории волнений на крепостных мануфактурах в XVIII в.” – М.; Ленінград, 1937; “Правда Русская” – Т. I. Тексты. – М.; Ленінград, 1940. – Т. II. Комментарии. – М.; Ленінград, 1947.

Сергій Андросов (Сімферополь)

ГРЕКОВ Василь Олексійович (21. 01. 1870, Харків – після 1934 [?]) – історик, архівіст, педагог, дослідник історії запорізького козацтва.

Українські архівісти (XIX–XX ст.)

Грембецький Дмитро

і коліївщина // Україна. – К., 1928. – Кн. 4; Дніпропетровський крайовий історичний архів та його фонди: Характеристика фондів архіву // АС. – 1929. – Кн. 9–10. – С. 86–87; Фонд Новосербського корпусу приступний для науково-дослідницьких студювань // Там само. – Кн. 11. – С. 68–69.

Література: Полонська-Василенко Н. Д. Українська Академія наук: Нарис історії. – К., 1993. – С. 97, 163.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1, спр. 25, 92, 124, 179, 665, 1322; оп. 1 л, спр. 16, 20, 31, 55, 160; ІР НБУВ, ф. 1, № 45696; ф. X, № 2912, 17137–17144.

Література: Модзалевський В. Л. Малоросійський родословник. – К., 1908. – Т. 1. – С. 335; Гроховецький Д. Документи до історії м. Чернігова // Україна. – 1927. – Кн. 3. – С. 108–110; Коваленко О. Б. Забутий історик Чернігова // Археологічні старожитності Подесення. – Чернігів, 1995. – С. 90–92;

Архіви: Ніжинський відділ Держархіву Чернігівської обл., ф. 347, оп. 1, спр. 32.

Після закінчення історичного факультету Московської духовної академії деякий час був вільним слухачем Московського університету, 1892 р. працював в архіві Міністерства закордонних справ. Володів класичними німецькою та французькою мовами.

Повернувшись на початку 1890-х рр. до Катеринослава, більше тридцяти років викладав у духовній семінарії, гімназіях та трудових школах міста. Відтоді життя історика пов'язане з архівною та музейною справою. У травні 1923 р. призначений на посаду архіваріуса-дослідника Катеринославського губарху, виявляв і обліковував архіви державних установ. Згодом на В. Г. покладено обов'язки помічника завідувача губархом (з 1925 – окрархом) і голови експертної комісії. За його керівництвом відбувалося комплектування Дніпропетровського крайового історичного архіву, де він продовжив свою наукову діяльність на посаді вченого-архівіста, поєднуючи працю в архіві з роботою в Дніпропетровському історичному музеї. Одночасно співпрацював з історико-філологічним відділом ВУАН, був членом Катеринославського наукового товариства.

В. Г. упорядкував і описав багато фондів, ґрунтовно використовуючи у своїх розвідках джерельні багатства архіву, зокрема, документи фонду канцелярії Новоросійської губернії. Результати досліджень друкував на сторінках часописів “Збірник історико-філологічного відділу ВУАН”, “Архівна справа”, “Радянський архів” та ін.

У 1930-х рр. заарештований і розстріляний.

Наталія Христова (Київ)

ГРЕМБЕЦЬКИЙ Дмитро Федорович (21. 04. 1800, Чернігів – [?].10. 1858, Чернігів, там і похований) – архівіст-аматор, історик і колекціонер. Походив із старовинної козацько-старшинської родини, нобілітованої царським урядом.

Працював у місцевих державних установах, з 1841 р. – директор Чернігівського дитячого притулку.

За дорученням імператорської Археографічної комісії, починаючи з 1837 р. розбирав старовинні акти, які зберігалися в архівах чернігівських губернського правління, казенної палати, міської думи. Виявлені ним автентичні документи XVII–XVIII ст. (привілеї польських королів, грамоти російських царів, універсали українських гетьманів та ін.) у супроводі стислих описів були відправлені до Петербургу. 1844 р. обраний членом-кореспондентом Тимчасової комісії для розгляду давніх актів у м. Києві. Мав цінне зібрання писемних пам'яток, подальша доля якого невідома. Автор цікавих “Заметок старожила”, у яких змальовано життя та побут Чернігова у першій половині XIX ст.

Олександр Коваленко (Чернігів)

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Гречана Антоніна

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415, оп. л, спр. 89, 113.

Праці: Без грифа “Секретно”. Вып. 1: К 55-летию начала Великой Отечественной войны: 1941–1945. – Луганск, 1996. – 64 с. (у співавт.).

Архіви: Держархів Луганської обл., ф. Р-702, оп. 1, спр. 699; ф. Р-1046, оп. 5, спр. 450; СІФ № 2. Біографічна довідка та особисті спогади Григор’євої С. І.

ГРЕЧАНА Антоніна Іванівна (16. 02. 1922, с. Тросиково, нині Раменського р-ну Московської обл., Росія) – архівіст. Росіянка. Освіта середня. Закінчила 1938 р. 10-місячні педагогічні курси.

З 1939 р. по 1941 р. працювала рахівником артїлі “Гжельський гончар” (с. Тросиково); з квітня 1942 р. по 20 вересня 1945 р. – червоноармієць-стереоскопіст 1759 зенітно-артилерійського полку (Москва); 1948 р. – рахівник-нарядник Керченської судноверфі; з грудня 1950 р. по січень 1957 р. – інспектор Керченського міського архіву; з січня 1957 р. по березень 1977 р. – завідувач Керченського міського архіву.

Займалася науково-технічним опрацюванням документів, удосконаленням описів фондів, обладнанням приміщень архіву, підготовкою та передачею справ до Держархіву Кримської обл.

Тетяна Шарова (Сімферополь)

ГРИГОР’ЄВА Світлана Іванівна (04. 12. 1943, с. Шугурове Шугурівського р-ну Татарської АРСР) – архівіст. З родини службовців, росіянка. Закінчила історичний факультет Луганського державного педагогічного інституту ім. Т. Г. Шевченка (1967). З 1967 р. по 1969 р. працювала вчителем історії та суспільствознавства у СШ № 4 м. Сарни Рівненської області. З жовтня 1969 р. – завідувач музею історії Луганського заводу ім. 20-річчя Жовтня. Викладач історії і суспільствознавства у ССПТУ № 1 м. Ворошиловград (1969–1978).

Архівну діяльність С. Г. розпочала 1978 р. в Луганському облдержархіві. Обіймала посади: з квітня 1978 р. – старший науковий співробітник, з грудня 1979 р. – архівіст I категорії, з січня 1996 р. – спеціаліст I категорії, з листопада 1997 по грудень 1998 рр. – головний спеціаліст відділу використання та публікації документів.

Складала характеристики фондів, покажчики до описів фондів, добірки документів, готувала виставки, статті, лекції, радіо- та телепередачі, проводила екскурсії. Брала участь у роботі та організації науково-практичних конференцій, семінарів.

Виявляла документи та займалась їх археографічним опрацюванням до збірників документів: “Промышленность и рабочие Донбасса: Октябрь 1917 – июнь 1941”, “Книга Пам’яті України”, “Реабілітовані історією”, “Звід пам’яток з історії та культури Луганської області” та ін. Автор статей у періодичній пресі. Виявляла документи з історії області у центральних архівах Києва та Москви. Готувала фотовиставки про голодомор 1930-х рр. в Україні та про злочини нацистських загарбників у Луганську. Працювала над створенням путівника за фондами архіву.

Вікторія Кравченко (Луганськ)

ГРИЦЕНКО Віра Іванівна (15. 09. 1923, м. Буй, нині Костромської обл., Росія – 02. 03. 1988, Івано-Франківськ) – історик-архівіст. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1962).

З жовтня 1950 р. обіймала посаду наукового співробітника Держархіву Станіславської обл. (тепер – Івано-Франківської обл.). Брала участь у підготовці “Історії міст і сіл Української РСР: Івано-Франківська область” (1971), путівника за документами Держархіву Івано-Франківської області (1983). Підготувала близько 150 статей для місцевих періодичних видань, статті в галузевий журнал “Архіви України”. Написала огляди на документи “Станіславського воєводського управління”, облвиконкому, облвно. Друкувалася у збірнику “Історичні джерела та їх використання” (1970). Підготувала історичні нариси: “3 минулого революційної боротьби робітників-калійників Калуського ТЕСП” (1961), “Революційне минуле села Кобаки Косівського району” (1960), “3 минулого шкірзаводу фірми Я. Маргошеса і сини” (1960).

Нагороджена Грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР і ЦК профспілки працівників держустанов, медалями “30 років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “40 років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, значком “За активну участь в охороні пам’ятників Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.” та ін.

Тетяна Тимків (Івано-Франківськ)

ГРИЦЕНКО Тетяна Тимофіївна (17. 12. 1922, ст. Глобине, нині Глобинського р-ну Полтавської обл.) – історик, архівіст. Українка. 1948 р. закінчила Дрогобицький учительський інститут, а 1955 р. – ВПШ у м. Києві. Кандидат історичних наук.

З 1945 р. по 1966 р. Т. Г. знаходилась на комсомольській та партійній роботі в містах Дрогобичі та Івано-Франківську. Із серпня 1966 р. працювала в Інституті історії партії при ЦК КПУ молодшим та старшим науковим співробітником проблемної групи з історії Великої Вітчизняної війни та в партархіві. Обиралася депутатом Ленінської (тепер Старокиївської) районної ради народних депутатів м. Києва. Була членом вченої ради Інституту.

Працюючи в партархіві, а з 1994 р. в ЦДАГО України, завідувала читальним залом, була науковим та старшим науковим співробітником; брала участь у створенні НДА до фондів партархіву, в опрацюванні та описуванні протокольної частини фонду ЦК КПУ, створенні систематичного каталогу до цього фонду, займалась описуванням фондів архіву для підготовки тематичного

Праці: Про поповнення Івано-Франківського облдержархіву новими документальними матеріалами радянського періоду // АУ. – 1969. – № 1. – С. 93–94; Про нараду дослідників та читачів “Архівів України” в Івано-Франківську // Там само. – 1970. – № 2. – С. 110.

Архіви: Держархів Івано-Франківської обл., ф. Р-2151, оп. 1, спр. 1–5.

Праці: Створення науково-довідкового апарату до фондів партійного архіву Інституту історії партії при ЦК Компартії України // АУ. – 1978. – № 5. – С. 31–35; 3 досвіду роботи по створенню систематичного каталогу на фонди партархіву Інституту історії партії при ЦК Компартії України // Там само. – 1979. – № 6. – С. 26–28; Голод в Україні: 1946–1947: Док. і матеріали. – К.; Нью-Йорк, 1996 (упоряд.); В лещатах тоталітаризму: Перше двадцятиріччя Інституту історії НАН України: 1936–1956: 36. док. і матеріалів. У 2 ч. – К., 1996 (упоряд.).

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Грінберг Абрам

Архіви: ЦДАГО України,
особова справа.

Праці: Матеріали до історії селянських революційних рухів на Чигиринщині: 1875–1879: Зб. документів. – Х., 1934. – 440 с. (упоряд.); Київський обласний історичний архів // Архівозн. зб. – К., 1938; Комплектування документальними матеріалами державних архівів УРСР // НІБ. – 1947. – № 1; Перемога Радянської влади на Україні: Жовт. 1917 – січ. 1918: Зб. документів. – К., 1947. – 158 с. (упоряд.); Повысить качество инспекторских обследований // НІБ. – 1949. – № 1; К вопросу о профиле ЦГАОР УССР // Там само. – 1950. – № 2; Т. Г. Шевченко в документах і матеріалах. – К., 1950. – 516 с. (упоряд.);

довідника з питань Великої Вітчизняної війни. Виступила з доповідями на науково-практичних конференціях та семінарах з проблем створення НДА. Брала участь у науково-технічному опрацюванні та упорядкуванні фондів партизанського руху в Україні, була науковим редактором 7-го тому десятитомного видання “Історії Української РСР”.

Опублікувала близько 30 статей з питань НДА.

Ветеран Великої Вітчизняної війни. Нагороджена орденом Вітчизняної війни II ступеня, медалями: “За бойові заслуги”, “За оборону Ленінграда”, “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “За доблестну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” та ін.

Руслан Пиріг (Київ)

ГРІНБЕРГ Абрам Йосипович (02. 09. 1889, Київ – 25. 03. 1971, Київ) – архівіст, історик, архівознавець, археограф, педагог вищої школи. Походив із купецької єврейської родини. Закінчив 1-е київське комерційне училище (1910), юридичний факультет Паризького університету (1914) із званням бакалавра юридичних наук. Слухав лекції у Сорбонському університеті з історії та філософії. Закінчив курси архівознавства при Київському центральному історичному архіві (КЦІА). Кандидат історичних наук (1941).

Напередодні жовтневих подій 1917 р. повернувся на Батьківщину і займався приватною педагогічною практикою. Працював у КЦІА (1923–1938, з 1932 р. – обласний архів), обіймаючи посади вченого-архівіста, завідувача історико-революційного відділу, заступника директора з наукової роботи. Член комісії з досліджень революційного руху в Україні. За історико-революційним відділом були закріплені фонди або структурні частини з переважною тематикою щодо історії революційних подій, тому тут зосереджувалася основна робота з дослідження документів 1883 р. – початку XX ст. А. Г. розбирав архіви київських губернських комісарів, старост, військово-революційного комітету (1917–1918), складав до них описи. На основі розібраних архівів створено фонд Київської ради робітничих і селянських депутатів, впорядковано таємну частину фонду Канцелярії київського губернатора за 1915–1916 рр., місцевої поштово-телеграфної округи за 1915–1916 рр., політичні справи штабу Київської політичної округи тощо. Брав участь в організації збирання документів до історії революційних подій на Київщині кінця XIX – початку XX ст. Для цієї акції відділ розробив текст спеціальної анкети, яку розсилали і музеї, державні установи, організації та приватним особам із проханням передати на

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Грінберг Абрам

архівне зберігання документи нелегальних організацій і груп, підпільні видання брошур, прокламацій, листівок та інших видань.

Відділом упорядковано жандармську картотеку, фототеку та “зелені листки” (так називалася коротка інформація, вибрана з жандармських документів про учасників революційного руху). А. Г. опрацьовував документи фонду Київського охоронного відділення, укладаючи карткові покажчики про всі форми революційних виступів, в тому числі професійного, склав описи до фонду Канцелярії старшого фабричного інспектора, впорядковував архіви Київського ревкому (1919), повітового комісара Тимчасового уряду (1917), отримувал на державне зберігання волосні архіви за 1917–1919 рр. Доклав багато зусиль до створення газетного фонду в архіві.

А. Г. співпрацював у Комісії АН УРСР та історико-археографічному інституті АН УРСР (з 1934 р.). Читав курси лекцій з архівознавства та історії архівної справи на республіканських і обласних архівних курсах та семінарах (1932–1950). У 1938–1950 рр. – працював в Архівному управлінні МВС УРСР (1938 р. – ЦАУ УРСР, з 1939 р. по 1941 р. – Архівний відділ НКВС УРСР) на посадах ученого-консультанта, наукового працівника і завідувача архівним відділом.

1941 р. захистив кандидатську дисертацію за темою: “Чигиринська справа”.

У роки Другої світової війни був евакуйований до м. Харкова, опісля – до м. Златоуста Челябінської області, де перебував протягом 1941–1944 рр. У травні 1944 р. А. Г. повернувся до м. Києва, де працював на посадах наукового співробітника, завідувача відділу комплектування та експертизи Архівного управління МВС УРСР, займаючись питаннями комплектування держархів УРСР, розподіляючи документальні матеріали між архівними установами різного рівня.

У 1944–1950 рр. читав лекції з архівознавства на республіканських архівних курсах. У 1944–1959 рр. працював на посадах старшого викладача й доцента (з 1952 р.) кафедри архівознавства Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Читав лекційний курс з історії архівної справи в СРСР і УРСР, методики і техніки архівної роботи в Росії, теорії і практики архівної справи в країнах Західної й Східної Європи. В останні роки життя А. Г. підготував курс лекцій з історії державних установ передреволюційного періоду та дореволюційне діловодство. Тексти лекцій не публікувалися.

У статтях і публікаціях А. Г. досліджував історію створення архівів в Україні у 1920–1930-х рр., однак у них мало подавалося фактичного матеріалу, який замінявся декларативними заявками про успіхи розвитку

Пути разыскания утраченной документации // НИБ. – 1955. – № 2; Архівні матеріали й документи про вплив Першої російської революції на Німеччину // Наук. зап. іст. ф-ту Київ. держ. ун-ту. – К., 1955; О работе кафедры архивоведения Киевского госуниверситета // НИБ. – 1955. – № 3; Архівне будівництво на Україні в період іноземної воєнної інтервенції і громадянської війни (1918–1920) // Зб. іст.-філософ. ф-ту Київ. держ. ун-ту. – 1956. – № 7; Успіхи архівного будівництва в Українській РСР за роки радянської влади // Наук. зап. Київ. держ. ун-ту. – К., 1957. – № 10.

Література: Литвак Б. Г. Крестьянское движение в России в 1775–1904 гг.: История и методика изучения источников. – М., 1989.

Архіви: Особова справа А. Й. Грінберга зберігається в архіві Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка; ЦДАВО України, ф. 4642, спр. 23 (особовий фонд); ф. 14, оп. 1, спр. 2, 90, 122, 366, 464, 594; оп. 1 л, спр. 19, 29, 77, 143; Держархів м. Києва, ф. 1, 246, оп. 13, спр. 34. На арх. зберіганні перебуває частина

неопубл. праць вченого, зокрема, до історії держ. установ України др. пол. XIX – поч. XX ст., арх. будівництво в капіталіст. країнах; огляд док. матеріалів про рев. добу в ЦДІАК України.

архівної справи, спрощеними оцінками діячів учених губернських архівних комісій, наукового складу Київського центрального архіву давніх актів, що взагалі було характерним для цього періоду радянської історіографії. Виразними й інформативно насиченими були його статті, присвячені практичним питанням становлення й розвитку архівної справи в Україні. Як археографу А. Г. найбільше вдалася публікація документів до історії Чигиринської справи на Київщині. Ця тематична збірка документів дістала високу оцінку фахівців, зокрема, М. М. Дружиніна та Б. Г. Литвака. Цікавими були пропозиції А. Г., висловлені 1932 р. до Археографічної комісії ВУАН, про видання матеріалів до історії селянських рухів на Україні 1918 р. та Археографічної комісії ЦАУ УРСР 1930–1931 рр. про підготовку до видання двотомника звітів київського, подільського і волинського генерал-губернатора XIX–XX ст., тритомника матеріалів до історії робітничого класу і робітничого руху на Правобережжі, до історії боротьби за Радянську владу, резолюцій Всеукраїнських з'їздів Рад та інших археографічних праць.

Нагороджений медаллю “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”.

Валентина Шандра (Київ)

ГРІОР ПЕТРО ПЕТРОВИЧ (18. 06. 1949, с. Мольниця Герцаївського р-ну Чернівецької обл.) – архівіст, філолог, викладач молдавської мови та літератури. Із селянської родини, румун. Закінчив Ставчанське професійно-технічне училище (1968). 1969 р. вступив на філологічний факультет Чернівецького державного університету, де навчався з перервою на академічну відпустку до 1979 р. Закінчив однорічні курси підвищення кваліфікації при Московському державному історико-архівному інституті (1982).

З 1966 р. працював робітником у різних галузях народного господарства, викладав молдавську мову та літературу в Великобоуцькій СШ Закарпатської області. З червня 1976 по травень 1978 рр. служив у Радянській Армії.

З 1978 р. – в Держархіві Чернівецької області. Оволодів методами робіт із забезпечення збереженості архівних документів, вдосконалення довідкового апарату до документів НАФ України, відбору документів на державне зберігання, експертизи наукової та практичної цінності документів спеціальних фондів, використання документів у наукових, народногосподарських, культурно-освітніх цілях.

Надає постійну методичну та практичну допомогу відомствам, що створюють та зберігають спеціальні

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Гроссман Юрій

фонди, в їх упорядкуванні та прийманні на державне зберігання. Займався розташуванням частини документів спецфондів та їх переданням на загальне зберігання. Член дирекції архіву, експертної та наукової методичної ради архіву, голова комісії з питань дотримання етики, виконавської та трудової дисципліни.

П. Г. публікує статті з історичного та культурного минулого краю в газетах і журналах Республіки Молдова, Румунії, Німеччини. Редактор обласної незалежної газети “Glasus adevăralui” (“Голос правди”).

Брав участь у роботі громадських організацій: голова Чернівецького обласного товариства “Голгофа” румунського населення Чернівецької області – жертв сталінських репресій, член комісії Чернівецької обласної ради з питань поновлення прав реабілітованих, член робочої групи з розгляду документів для подання головою обласної ради клопотання про призначення пенсій за особливі заслуги перед Україною, член Чернівецької обласної комісії з питань встановлення статусу учасника війни, член Чернівецької обласної комісії у справах увічнення пам’яті жертв війни та політичних репресій.

Нагороджений Почесними грамотами Чернівецької обласної ради, облдержадміністрації та міської ради.

Марія Никурса (Чернівці)

ГРОССМАН Юрій Миронович (05. 12. 1919, м. Андижан, нині Узбекистан) – історик, архівіст, джерелознавець. Народився в родині комісара Червоної Армії. Освіта вища. Закінчив Московський історико-архівний інститут (1942). Доктор історичних наук (1968).

Діяльність в архівних установах розпочав 1942 р. науковим співробітником і в. о. директора Центрального держархіву НКВС Киргизької РСР. Упродовж 1946–1953 рр. працював науковим, потім старшим науковим співробітником філіалу ЦДІА УРСР у м. Львові.

З 1949 р. по 1952 рр. викладав у Державному педагогічному інституті в м. Львові; у 1952–1953 рр. – у гірничому технікумі, у 1953–1991 рр. у Львівському державному університеті ім. І. Франка. 1949 р. захистив кандидатську дисертацію за темою: “Економічне становище селян Руського і Белзького воєводства у першій половині XVII ст.” за документами філіалу ЦДІА УРСР у м. Львові. 1968 р. захистив докторську дисертацію “Аграрні відносини в Руському і Белзькому воєводствах Речі Посполитої (друга пол. XVI – перша половина XVII ст.)”. З 1954 р. – доцент, а з 1970 р. – професор. 1971 р. Ю. Г. призначено завідувачем кафедри історії стародавнього світу і середніх віків. 1993 р. виїхав до США, мешкає у Нью-Йорку.

У 1946–1950 рр. Ю. Г. брав участь у підготовці до видання збірника документів “Західна Україна перед

Праці: З аудиторії – за колючі дроти. – Чернівці, 1995 (у співавт.).

Архіви: Держархів Чернівецької обл., особова справа.

Праці: К изучению истории учреждений в западных областях УССР // НИБ. – 1951. – № 2. – С. 17–20; Західноукраїнські землі перед визвольною війною 1648–1654 рр. // 300 років возз’єднання України з Росією: Зб. праць Львів. держ. ун-ту. – Львів, 1954; К характеристике референдарского суда в Речи Посполитой // Доп. і повідомл. Львів. держ. ун-ту. – Львів, 1955. – Вип. 5, ч. 1.; Формы внеэкономического принуждения западноукраинских крестьян в первой половине XVII века // Там само. – 1957. – Вип. 7, ч. 2. – С. 5–78; Оренда маєтків та її вплив на становище західноукраїнських селян в першій пол. XVII ст. // Питання історії СРСР: Зб. праць Львів. держ. ун-ту. – Львів, 1958; Развитие отработочной

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Грушевська Марфа

ренты в государственных имениях Русского и Белзского воеводств во II пол. XVI – I пол. XVII вв. // Ежегодник по аграр. истории Вост. Европы: 1959 г. – М., 1961.

Архіви: ЦДАЛ України, ф. Р-1, оп. 1; Архів Львів. держ. ун-ту ім. І. Франка, особова справа (№ 14704).

Праці: Перевірка наявності документальних матеріалів з одночасною експертизою їх цінності // АУ. – 1966. – № 4. – С. 44–49.

Архіви: ЦДНТА України, особова справа.

визвольною війною 1648–1654 рр.”, 1950–1952 рр. очолював виявлення й археографічне опрацювання документів до 3-томного збірника документів “Воссоединение Украины с Россией”, підготував довідник з історії установ Галичини, перший путівник по фондах архіву “ЦДА УРСР у м. Львові” (неопублікований). З 1959 р. вів на історичному факультеті Львівського державного університету ім. І. Франка курс архівознавства, керував архівною практикою студентів. Працюючи в архіві, читав лекції на семінарах з підвищення кваліфікації співробітників, викладав на курсах підвищення кваліфікації керівників і науковців архівів Західної України.

Ю. Г. – автор відомих автобіографічних спогадів “Пережитое и передуманное” (Нью-Йорк, 1994).

Ветеран та інвалід Великої Вітчизняної війни. Нагороджений орденом Вітчизняної війни I ступеня та багатьма медалями.

Іван Сварник (Львів)

ГРУШЕВСЬКА Марфа Олексіївна (12. 06. 1923, с. Костантинівка, нині Краснокутського р-ну Харківської обл.) – архівіст, фахівець з проблем експертизи цінності архівних документів. Із селянської родини, українка. Закінчила історичний факультет Харківського педагогічного інституту (1949).

З 1952 р. по 1969 р. працювала науковим співробітником, старшим науковим співробітником, методистом ЦДАЖР УРСР (Харків), з 1969 р. по 1973 р. – старший методист ЦДАНТД УРСР. Висококваліфікований співробітник. Брала участь у розробленні методичних посібників з приймання, обліку та збереження науково-технічної документації, які сприяли поліпшенню умов комплектування та реставрації останніх.

Учасник бойових дій у роки Великої Вітчизняної війни.

Олена Мащенко (Харків)

ГРУШЕВСЬКИЙ Олександр Сергійович (крипт.: Г-ий О., Г-ий Ол., Ол. Г., Ол. Гр., Гр-ий Ол., О. Г., Г.; 12. 08. 1877, м. Ставрополь, Кавказ – 1943, с. Іртишськ Павлодарської обл. Казахської РСР) – літературознавець, етнограф, історик, джерелознавець, архівіст. Представник відомої родини Грушевських, українець. Батько – Сергій Федорович та мати – Глафіра Захарівна походили з давніх духовних родин. Брат Михайло – видатний український вчений-історик, сестра Ганна – історик, редактор, співробітник часописів “Засів” та “Літературно-науковий вісник”, дружина – Ольга Олександрівна (до одруження Парфененко) – філолог, літературознавець, бібліограф.

Початкову освіту здобував у Владикавказській класичній гімназії (1888–1893), де захоплювався матема-

тикою і фізикою, проте водночас цікавився історією та літературою. Після закінчення гімназичного навчання вступив на історичний відділ історико-філологічного факультету Університету Св. Володимира у Києві. На I–II курсах слухав виклади лекторів правничого факультету. Пізніше (на двох старших курсах) відвідував практичні заняття з джерелознавства у проф. В. Б. Антоновича. Навчання закінчив 1899 р. з дипломом I ступеня та золотою медаллю за працю “Турово-Пинское княжество”. Відтак працював, перебуваючи у науковому відрядженні, у музеях, архівах і бібліотеках Австрії, Німеччини, Росії. Після повернення видав на основі виявлених архівних джерел та попередніх напрацювань монографію “Пинское Полесье XI–XVI вв. Исторический очерк” (1903). 1904 р. успішно склав іспити на ступінь магістра російської історії.

Важливим етапом у житті О. Г. була науково-педагогічна діяльність у Новоросійському університеті як приват-доцента кафедри російської історії (січень 1907 р. – вересень 1908 р.). Саме тут він отримав премію за спецкурс, присвячений добі Петра I, прочитаний російською мовою, і догану за читання лекцій з історії України українською мовою й змушений був згодом залишити цей навчальний заклад.

Упродовж 1909–1917 рр. історик проживав за межами України, зберігаючи вірність своїм світоглядним цінностям і науковим уподобанням. Викладав у вищих навчальних закладах Москви (1909) й Петербурга (з 1910 р.) “малоросійську” історію. Серед студентів та гуртківців О. Г. цього періоду були І. Крижановський, О. Баранович, О. Шульгин, Л. Чикаленко та ін. Як науковець О. Г. співпрацював з російськими науковими часописами “Известиями отделения русского языка и словесности Императорской Академии наук”, “Журналом Министерства народного просвещения”, зосереджуючи наукові зацікавлення на історико-біографічних дослідженнях. З поверненням до Києва поринув у вир бурхливих подій доби визвольних змагань. Після відкриття Українського університету О. Г. – приват-доцент (пізніше – професор), товариш голови президіуму правничого факультету, першим деканом якого був Б. О. Кістяківський.

Він – дійсний член НТШ (з 1902 р.), Історичного товариства Нестора-літописця, товариства “Бюро труда для интеллигентных” (1903), член бюро УНТ в Києві, Історико-філологічного товариства при Новоросійському університеті (з 1907 р.), Імператорського російського географічного товариства (1913–1916), керівник бібліотечної комісії Українського народного університету (1917–1918), директор, Педагогічного музею Київського учбового округу (вересень 1917 – серпень 1918), голова бібліотечної секції Архівно-бібліотечного відділу Голо-

вного управління у справах мистецтв та національної культури (червень – грудень 1918 р.), директор Постійної Комісії для складання історико-географічного словника українських земель (з березня 1919 р.), член Тимчасового комітету для заснування Національної бібліотеки УД (1919), заступник Голови історичної секції ВУАН (1921–1924), керуючий історичним циклом Вищого інституту освіти ім. М. Драгоманова, член Наукової ради інституту, керівник Секції історії українського права при Правничім товаристві, член Археологічного Комітету при УАН (з 1921 р.), дійсний член Науково-дослідної кафедри історії України під керівництвом академіка М. П. Василенка (1922–1923), керівник Секції соціально-політичної та економічної історії Науково-дослідної кафедри історії України (з березня 1925 р.), дійсний член Археологічної комісії ВУАН, член Всесоюзного добровільного товариства пролетарського туризму і екскурсій (1933), редактор “Історично-географічного збірника”, член редколегії журналу “Україна”, “Записок історико-філологічного відділу ВУАН” та ін.

У серпні 1933 р. його звільнено з посади у ВУАН “за повний саботаж у науковій роботі”. 9 серпня 1938 р. заарештовано як “одного з керівних учасників антирадянської української націоналістичної терористичної організації”. Засуджений в жовтні 1939 р. до 5 років заслання, яке відбував у Іртишському районі Павлодарської області (Казахстан) і працював рахівником. Там, ймовірно, і помер 1943 р.

Архівна діяльність О. Г. в основному пов’язана з Генеральним секретарством справ освітніх УЦР, Головним управлінням у справах мистецтв та національної культури (як за доби Гетьманату, так і за влади Тимчасового робітничо-селянського уряду), Київським археологічним інститутом.

З вересня 1917 р. він очолив Бібліотечно-архівний відділ при Департаменті мистецтв Генерального секретаріату справ освітніх УЦР. Йому доводилося не лише вирішувати складні проблеми архівної та бібліотечної справи, а й керувати Педагогічним музеєм. Передусім він прагнув довести широкому загалу, що “архіви це основа для розвитку студій про минуле українського народу, бо мало хто з дослідників минулого українського життя може обійтись без архівних матеріалів в своїх наукових студіях”. О. Г. було розроблено оригінальну модель організації архівної справи. Згідно з нею, загальне керівництво, координацію теоретичних досліджень і практичних робіт мав здійснювати центральний керівний орган – Бібліотечно-Архівний відділ, при якому б створювалися: а) археографічна комісія з архівним гуртком для розроблення теоретичних проблем архівознавства та наукового опрацювання архівних документів;

Українські архівісти (XIX–XX ст.)

Грушевський
Олександр

б) наукова бібліотека з читальним залом для обслуговування дослідників; в) редакція спеціалізованого часопису “Пам’ятки” для публікації документальних матеріалів. Відділу мали підпорядковуватись Національний архів, спеціалізовані архіви (напр., Музей-архів війни й революції) та районні архіви. У напрямі наукового опрацювання документів відділу мали підпорядковуватись реорганізовані та новостворені архівні комісії (наприклад, Волинська архівна комісія у м. Острозі). У зв’язку з цим у планах відділу було створення Українського національного архіву; підтримка існуючих районних архівів та створення нових (при необхідності); наукове розроблення архівних документів; координація наукових археографічних робіт, що проводилися архівними комісіями (та відкриття нових комісій); створення реєстру українських документів, що знаходяться у російських архівах для повернення цих документів Україні; видання спеціального археографічного часопису “Пам’ятки”; “рятування ушкоджених приватних архівів та архівів установ”. Крім того, при відділі планувалося заснувати дві комісії: бібліографічну і археографічну (з 6–8-ми членів) для розроблення теоретичних і практичних проблем своєї компетенції. При комісіях передбачалося створити бібліографічний і архівний гуртки “з тих, хто має відповідні знання і бажає допомогти праці” Комісії. Ці інституції в подальшому мали перспективу науково-дослідної установи. З метою виконання цих планів співробітниками відділу О. Грушевською, В. Дем’янчуком, Т. Фаранюк, О. Барановичем під керівництвом О. Г. налагоджувалися стосунки шляхом листування з архівними комісіями (Катеринославською, Полтавською, Таврійською, Чернігівською), місцевими відділами товариства “Просвіта”; залучалися до співпраці з відділом відомі вчені та дослідники-аматори (В. Щербаківський, Д. Онацький, С. Глушко та ін.); проводилося анкетування архівів України; у періодичних виданнях оприлюднювалися заклики до громадянства України щодо збереження “друків теперішнього часу” для майбутніх дослідників. Не всі плани знайшли втілення, але О. Г. докладав максимальних зусиль до матеріалізації ідеї рятування народного багатства – документальних пам’яток, звертав увагу широкого загалу на високу наукову вартість архівних документів (напр., у статтях 1918–1919 рр. “Сучасне українське архівознавство”, “Наші наукові потреби”, “Стежки і шляхи української науки” та ін.). Бібліотечно-архівним відділом на чолі з О. Г. було закладено основи висунутої його правонаступником – Архівно-бібліотечним відділом Головного Управління Мистецтв і Національної Культури (голова В. Л. Модзалевський) загальної архівної реформи в Україні 1918 р., що передбачала створення Національного

Праці: Сучасне українське архівознавство // Україна. – 1918. – Кн. 3. – С. 81–90; Наші наукові потреби // Відродження. – 1918. – 22 (8) трав. – № 44. – С. 3; Стежки і шляхи української науки // Наше минуле. – 1919. – Ч. 1–2. – С. 126–133;

Бібліографія: Життєпис і спис праць проф. О. С. Грушевського // ЗІФВ. – 1923. – Кн. II–III. – С. 134–136.

Література: Березовський І. П. Грушевський Олександр Сергійович // УЛЕ. – К., 1988. – Т. 1. – С. 510–511; Пиріг Р. Я. Доля брата М. С. Грушевського – Олександра була типовою для української інтелігенції 1930-х років // Літ. Україна. – 1993. – 15 лип.; *Він же.* Життя Михайла Грушевського: останнє десятиліття (1924–1934). – К., 1993. – С. 162–169; *Він же.* “Рідний брат Михайла Грушевського” // 3 архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1994. – № 1. – С. 89–93; Качкан В. А. З родоводу Грушевських (Олександр Грушевський – історик, етнограф, літературознавець) // Качкан В. А. Українське народознавство в іменах: У 2 ч. Ч. 2. Навч. посібн. – К., 1995. – С. 160–171; *Вєрба І. В.* Родина Грушевських в українській історичній

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)Грушевський
Олександр

науці 1920-х рр. // УІЖ. – 1996. – № 5. – С. 136–138; *Хмарський В. М., Белоусова Л. Г. М. С. Грушевський і одеські науковці* // АУ. – 1996. – № 1–3. – С. 61–68; *Юркова О.* Фундатор історичної географії України // *Іст. календар* – 97. – К., 1996. – С. 247; *Матяш І.* Перший голова Бібліотечно-архівного відділу (до 120-ліття від дня народж. О. С. Грушевського) // *Студії з архів справи та документознавства*. – 1997. – Т. 3. – С. 104–110; *Вона ж.* Літературознавець, історик, архівіст: Олександр Грушевський // *Слово і час*. – 1998. – № 8. – С. 38–39; *Приходько Л. Ф.* Олександр Сергійович Грушевський – історик, організатор архівної та бібліотечної справи, педагог: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2005. – 19 с.

Архіви: ЦДАК України, ф. 1235 (Грушевські: історики і філологи); ЦДАГО України, ф. 263, оп. 1, спр. 64688; ф. 14, оп. 1, спр. 25; Держархів Одес. обл., ф. 45, оп. 9, спр. 10; оп. 4, спр. 1227.

архіву Української держави у Києві та Губерніальних архівів і Комісій на місцях. Склавши обов'язки голови бібліотечно-архівного відділу, О. Г. не припинив кипучої діяльності і не зрікся співпраці з архівними установами в Україні.

На початку 1920-х рр. ним був детально розроблений один з варіантів проекту положення про Український архівно-археологічний інститут. Новий вищий навчальний заклад архівного профілю мав, за задумом ученого, забезпечувати потреби архівів у висококваліфікованих спеціалістах. Усвідомлюючи важливість проблеми підготовки кадрів для архівних установ, О. Г. відгукнувся на запрошення Укрцентрархіву прочитати лекції на перших курсах архівних працівників, які відбулися в два етапи: 1–14 червня у Харкові (для представників архівних установ з Катеринослава, Полтави) та 3–19 серпня – у Києві (для архівістів Вінниці, Одеси, Чернігова). Професор О. Г. прочитав у серпні 1923 р. на заняттях у Києві, які проходили в приміщенні КЦІА, два курси “Архіви УРСР” та “Українські архівні матеріали в західних архівах”.

Варта уваги з точки зору архівістики робота О. Г. у АК ВУАН, яку очолював О. Ю. Гермайзе. Так, за дорученням комісії учений опрацьовував архівні джерела з історії міського землеволодіння часів Гетьманщини, оприлюднюючи результати своїх пошуків у виданнях Історичної секції ВУАН; прилучився до розроблення правил археографічних публікацій у складі спеціального редакційного комітету, до якого увійшли також М. С. Грушевський, О. Ю. Гермайзе, К. О. Лазаревська, Є. К. Тимченко. О. Г. став членом “виділеної Археографічної комісією” наради для обговорення науково-організаційних питань щодо архівної справи в Україні, засідання якої відбулося 17 лютого та 10 березня 1926 р. Нарада у складі М. С. Грушевського, М. П. Василенка, О. С. Грушевського, О. Ю. Гермайзе, В. В. Міяковського, В. О. Романовського, В. І. Щербини, М. І. Корніловича висунула конкретні пропозиції щодо повернення в Україну архівних пам'яток, організацію в Києві курсів археографії згідно затвердженого Історико-філологічним відділом ВУАН 3 липня 1924 р. проекту АК, поглиблення наукової роботи АК в архівах. “Положення про Історично-археографічні курси при Катедрі історії українського народу” було розроблено О. Г. Курси мали існувати як семінар для підготовки “наукових дослідників-спеціалістів в археографічній та бібліотечній справі” і передбачали ознайомлення з теоретичними курсами української історіографії, історичної методики й історичної критики, палеографії, дипломатики, історії графіки книгознавства й бібліотекознавства та практичні заняття у архівах.

О. Г. не залишався осторонь життя архівної системи навіть тоді, коли не був її співробітником.

Ірина Матяш (Київ)

ГРУШКО Олексій Васильович (14. 05. 1918, с. Глодове Грайворонського р-ну Білгородської обл., Росія – 30. 11. 1986, Донецьк) – архівіст. З родини селян-середняків. Закінчив Єнакіївський педагогічний технікум (1936), ВПШ у м. Сталіно (зараз м. Донецьк) (1958).

Завідував партархівом Донецького обкому КПУ (серпень 1968 – 23 травня 1979 рр.). Багато уваги приділяв комплектуванню установи партійними і комсомольськими документами. Брав участь у розробках методичних рекомендацій з питань архівної справи в партійних і комсомольських комітетах. За його керівництвом і участю у 1970–1973 рр. проведена перевірка наявності документів. Керував підготовкою збірників документів: “Пролетарський інтернаціоналізм – наше знамя: Документи и материалы об участии трудящихся Донбасса в укреплении интернациональных связей Советского Союза с народами зарубежных стран: 1917–1974” (1974), “Присяга на верность: Приветствия и письма В. И. Ленину от трудящихся и трудовых коллективов Донбасса: Апрель 1917 – апрель 1925 гг.” (1977).

О. Г. брав участь у відборі й археографічному опрацюванні матеріалів для підготовки тому “Донецька область” для 26-томного видання “Історія міст і сіл Української РСР” (1976). З-під його пера вийшло близько 100 публікацій у місцевих і республіканських виданнях.

Учасник бойових дій у роки Великої Вітчизняної війни. Нагороджений медалями: “За бойові заслуги” (1940), “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.” (1945), “20 років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.” (1965).

Віктор Шевченко (Донецьк)

ГУДЗЕНКО Пантелеймон Петрович (09. 08. (25. 07). 1907, с. Дернове, нині Тростянецького р-ну Сумської обл. – 17. 08. 1994, Київ) – історик, археограф, архівіст, доктор історичних наук (1966), професор, заслужений діяч науки УРСР (1977), лауреат Державної премії УРСР в галузі науки і техніки (1980).

З сім’ї селян. Навчався в агро-професійній школі с. Тростянець Сумської обл. (1924–1926), згодом в Харківському педінституті, Харківському інституті педагогічно-професійної освіти (1927–1931).

З 1926 р. – член Спілки вищих шкіл і наукових установ. Працював викладачем на робітничому факультеті сільськогосподарського інституту.

Архіви: Держархів
Донецької обл., ф. П-326,
оп. 106.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Гудзенко Пантелеймон

Праці: Воссоединение Украины с Россией: Документы и материалы. – М., 1953. – Т. 1; Усилить публикацию документальных материалов по истории социалистического общества // НИБ. – 1953. – № 15. – С. 18–23; Историки-архівісти України у дні Великої Вітчизняної війни // Там само. – 1958. – № 2. – С. 30–42; За владу Рад! З історії боротьби за перемогу Великої Жовтневої соціалістичної революції на Україні: 1917–1920: Альбом фотодокументів. – К., 1957. – 114 с. (упоряд. у співавт.); Робітничий клас України в боротьбі за соціалістичну націоналізацію промисловості. – К., 1957; Борьба за власть советов на Киевщине: Март 1917 – февр. 1918. – К., 1957. – 660 с. (упоряд.); Робітничий контроль і націоналізація промисловості на Україні: Берез. 1917 – берез. 1921: Зб. документів і матеріалів. – К., 1957 (упоряд.); Соціалістична націоналізація промисловості в Українській РСР: 1917–1920. – К., 1968. – Т. 2 (у співавт.); Трудові почини робітничого класу: 1921–1937: На матеріалах Української РСР. – К., 1980. – 338 с.

Література: РЕІУ. – К., 1963. – Т. 1. – С. 487; УРЕ. – 2-е вид. – К., 1979. – Т. 3. – С. 207.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 27; Держархів МВС України (особова справа).

В архівній галузі почав працювати з 1930 р. Був практикантом, згодом науковим співробітником Центрального архіву революції у Харкові. З 1933 р. працював на посадах наукового співробітника, старшого наукового співробітника, вченого консультанта відділу центральних і місцевих архівів ЦАУ УРСР. У 1934 р. закінчив історико-архівну аспірантуру при ЦАУ УРСР.

У 1938 р. призначений на посаду завідувача зазначеного відділу, а у 1939 р. – в. о. начальника Архівного відділу НКВС УРСР. З березня 1940 р. – заступник начальника Архівного відділу НКВС УРСР; з 1943 р. – начальник Управління державними архівами НКВС УРСР.

З початком війни перебував в оперативній групі НКВС, очолював роботу з евакуації архівних документів держархівів України. Брав участь у розбиранні та систематизації реєвакуйованих документів. Був керівником оперативних груп з числа працівників архівів та міліції, які збирали цінні архівні документи на звільненій від окупантів території. Особисто П. Г. було повернено із Румунії до держархівів Одеської, Чернівецької областей та Молдавської РСР вивезені з цих установ документи, а також документи адміністративних органів губерна-торства “Трансїстрія”, що існувало на окупованій румунами території.

У 1947 р. захистив кандидатську дисертацію. Відповідно до постанови організаційного бюро ЦК КП(б)У від 25 серпня 1948 р. (протокол № 169/57) та наказу МВС СРСР від 19 жовтня 1948 р. № 1341 П. Г. було звільнено з посади начальника Управління державними архівами як представника “класово-ворожого елементу” (його батько був урядником). Це було повторне й остаточне звільнення П. Г. з органів НКВС, уперше це трапилося у 1935 р., з тієї ж причини.

У 1948–1950 рр. П. Г. був членом комісії з історії Великої Вітчизняної війни. З 1950 р. – в Інституті історії АН УРСР: старший науковий співробітник, завідувач відділів археографії, історії соціалістичного та комуністичного будівництва (1952–1955, 1959), а після реорганізації – соціалістичного будівництва (1964–1977), водночас заступник директора інституту з наукової роботи (1967–1971), з 1977 р. і до виходу на пенсію (1981) – старший науковий співробітник-консультант.

У 1966 р. захистив докторську дисертацію. Автор низки праць з історії України новітнього періоду, археографії, історії архівної справи.

Нагороджений медалями “За оборону Сталінграда” та “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”.

Надія Платонова (Київ)

ГУМЕНЮК Євген Микитович (07. 11. 1923, с. Суховоля Хмельницької області – 30. 12. 1986, Львів) – архівіст, джерелознавець, бібліограф, фахівець з аграрної історії. Походив із селянської родини. Закінчив юридичний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка (1954), згодом заочно навчався у Львівському політехнічному інституті.

Після закінчення університету працював техніком у Залізничній райраді м. Львова. З 1956 р. викладав у школах м. Львова. У 1959–1960 рр. працював у ЛНБ ім. В. Стефаника АН УРСР бібліотекарем, в. о. завідувача відділу рукописів, головним бібліографом. Опрацьовував рукописні фонди, інвентаризував і каталогізував книжкові фонди. Склав і відредагував анований покажчик особистих архівних фондів ЛНБ ім. В. Стефаника (1977). У 1956–1957 рр. працював науковим співробітником філіалу ЦДІА УРСР у м. Львові; 1960–1966 рр. – архівіст, старший палеограф, старший науковий співробітник ЦДІА УРСР у м. Львові. Описував документи Греко-католицької консисторії, фонду Лянцкоронських, брав участь у підготовці збірників документів і матеріалів “Селянський рух на Україні: 1850–1861” (1988), “Русалка Дністрова: Документи і матеріали” (1989) та виставок документів. Виступав із доповідями на наукових конференціях, симпозиумах та архівному семінарі з допоміжних історичних дисциплін.

Учасник війни. З 1943 р. воював у партизанському загоні на Поділлі, у 1944–1945 рр. – на фронті. 1945 р. закінчив курси перекладачів, працював перекладачем 1-го Білоруського фронту та військових комендатур у Німеччині до 1948 р. Нагороджений орденами Червоної Зірки, Слави та медалями.

Уляна Кришталович (Львів)

ГУРБОВА Людмила Віталіївна (06. 11. 1954, м. Щербаков (нині – Рибінськ) Ярославської обл., Росія) – історик-архівіст. З родини службовців, росіянка. Закінчила Дніпропетровський промислово-економічний технікум (1976), Московський державний історико-архівний інститут (1983), курси підвищення кваліфікації в Інституті підвищення кваліфікації інформаційних працівників Держкомітету з науки та техніки України (1989), курси підвищення кваліфікації в Інституті підвищення кваліфікації кадрів Української Академії державного управління при Президентові України (1999, 2006).

З 1981 р. по 1983 р., працювала інспектором Архівного відділу Кримоблвиконкому. З 27 грудня 1983 р. – директор Держархіву Кримської області (з 2002 р. – Держархіву в Автономній Республіці Крим). У 1987 р. була затверджена на посаду завідувача Архівним відділом

Праці: Архів Потоцьких // НІБ. – 1963. – № 4. – С. 57–65; Nieznany rękopis Tadeusza Kościuszki // Kwartalnik Historyczny. – Warszawa, 1965. – № 1; Магнатское поместье в Галиции в период капитализма: 1871–1910 // Ежегодн. по аграр. истории Вост. Европы. – Кишинев, 1966. – С. 690–705; Раздробление крестьянской земли и применение института рентных имений в Галиции // Там само. – М., 1970. – С. 369–401; Архів столових маєтків Галицької митрополії // АУ. – 1970. – № 1. – С. 66–72; Новознайдені рукописні матеріали до історії боротьби Росії проти Наполеона // Б-ка та інформація. – 1973. – С. 127–158 (у співавт.).

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. Р-1, оп. 1, спр. 15, 111.

Кримоблвиконкому, а з листопада 1988 р., після його ліквідації, знову обійняла посаду директора Держархіву Кримської області.

Головний напрямок діяльності – управління архівною справою та діловодством на території Автономної Республіки Крим. Л. Г. є розробником положення “Про Державний архів при Раді Міністрів Автономної Республіки Крим”; укладачем Програм: “Зберігання бібліотечних і архівних фондів в Автономній Республіці Крим на 2000–2005 рр.” (1999), “Зміцнення матеріально-технічної бази державних архівних установ на 2002–2010 рр.” (2001).

В Автономній Республіці Крим під керівництвом Л. Г. засновано постійно діючий семінар з підвищення кваліфікації працівників діловодних служб та архівних підрозділів органів державної виконавчої влади, установ, організацій та підприємств. Л. Г. є лектором Кримського Центру перепідготовки та підвищення кваліфікації державних службовців та керівників державних підприємств, установ та організацій при Раді Міністрів Автономної Республіки Крим.

Л. Г. є автором численних доповідей, телерадіопередач з питань роботи архівних установ, забезпечення збереженості документів, складу фондів держархіву, застосування документів архіву з депортації для вирішення питань про громадянство України. Вона – відповідальний редактор видання “Курортне будівництво в Криму” (Сімф., 1989), співупорядник збірників документів “Тисячоріччя Росії” (Миколаїв, 1992). Автор статей про Біюк-Онларський і Тельманський райони Кримської АРСР в енциклопедії “Німці Росії” (М., 1999), “Кримська АРСР. 1921–1945. Німці Криму в період адміністративних вирішень національних проблем” в “Нарисах історії і культури Криму” (Сімф., 1999). Член редакційних колегій збірників та добірок документів: “Кримська АРСР: 1921–1975: Питання і відповіді” (Сімф., 1990), “Крим у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.” (Сімф., 1994), “Реабілітовані історією” (Сімф., 1998). Брала участь у підготовці до друку видання “Окупаційний режим в Криму: 1941–1944. За матеріалами преси окупаційних властей” (Сімф., 1996).

Л. Г. є заступником голови комісії при Раді Міністрів Автономної Республіки Крим з питань повернення в Україну культурних цінностей; членом комісій Верховної Ради Автономної Республіки Крим з питань відновлення прав реабілітованих; при Раді міністрів Автономної Республіки Крим зі встановлення статусу учасника Великої Вітчизняної війни (1941–1945), по встановленню пенсій за особливі заслуги перед Україною, членом міжвідомчої комісії Автономної Республіки Крим з увічнення пам’яті жертв війни і політичних репресій, респуб-

ліканської комісії по вирішенню питань встановлення пільг ліквідаторам аварії на Чорнобильській АЕС.

Л. Г. – учасник міжнародних конференцій “Архіви колишніх компартій у країнах Центрально-Східної Європи”, м. Стара Вєсь, (Польща) (1995), “Архіви України у світовому співтоваристві. Історія. Досвід. Сучасність”, м. Одеса, “Німці в Причорномор’ї і на Кавказі в період від Першої світової війни до 1928 року”, м. Геттінген (ФРН) (2000), “Архіви та краєзнавство: шляхи інтеграції”, м. Трускавець (2003) та Міжнародного форуму із толерантності “Від конфлікту культур до культури миру”, смт. Партеніт (Крим) (2003), “Історія німецьких колоній у Криму та на півдні України в XIX–XX ст.”, м. Судак (Крим) (2004), “Молочна–2004: меноніти та їх сусіди (1804–2004)”, м. Запоріжжя (2004), “Актуальні проблеми створення науково-довідкового апарату архівів та дослідження архівної україніки і архівної гунгарики”, м. Київ (2005). Брала участь у роботі XV Міжнародного конгресу архівів “Архіви, Пам’ять і Знання”, м. Відень (2004), міжнародного семінару з проблем збереження архівних фондів “Архіви та катастрофи”, м. Хмельницький (2005). Є членом редколегії журналів “Кримський архів”, “Культура народів Причорномор’я”, входила до складу Редакційної Ради “Студій з архівної справи та документознавства”.

Нагороджена відзнакою “Відмінник архівної справи СРСР” (1991), Почесною грамотою Кабінету Міністрів України, Почесною грамотою Президії Верховної Ради Автономної Республіки Крим (1998), Почесною грамотою Ради Міністрів Автономної Республіки Крим (2003), Подякою Прем’єр-Міністра України (2004). Указом Президента України Л. Г. присвоєно почесне звання “Заслужений працівник культури України” (2000).

Галина Грошева (Сімферополь)

ГУСЄВА Лариса В’ячеславівна (26. 07. 1906, с. Зелений Гай, нині Харківської обл. – 09. 04. 1965, Київ) – історик, архівіст, організатор архівної справи. З міщан, росіянка. 1932 р. закінчила політпросвітній факультет Всеукраїнського інституту Комуністичної освіти (Харків). З 1932 р. по 1934 р. навчалася в аспірантурі при Архівному управлінні УРСР (Харків).

Трудову діяльність розпочала 1925 р. після закінчення 3-х річних педагогічних курсів (Харків) вчителькою місцевої школи в с. Новоселівка Шандриголовського району Ізюмського округу. 1928 р. була прийнята на роботу науковим співробітником Центрального архіву революції в м. Харкові. З 1932 р. по 1936 р. працювала науковим та старшим науковим співробітником Центрального архіву праці в м. Харкові; з 1936 р. по 1940 р. – директор Центрального архіву праці в м. Харкові. 1940 р.

Праці: Государственный архив Крымской области // Государственные архивы Украинской РСР. – К., 1988. – С. 153–157; Административно-территориальные преобразования в Крыму. 1783–1998: Справочник. – Симф., 1999. – 464 с. (співупоряд.).

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, особова справа.

Праці: Научно-издательская работа ЦГАОР УССР // НИБ. – 1950. – № 2. – С. 21–23; К вопросу о профиле ЦГАОР УССР // Там само. – 1951. – № 1. – С. 31–34 (у співавт.); Работа ЦГАОР в 1952 г. // Там само. – 1952. – № 3. – С. 5–11; Деякі питання науково-технічної обробки фондів // НИБ. – 1962. – № 2. – С. 5–7.

Література: Гусева Лариса В'ячеславівна: [Некролог] // АУ. – 1965. – № 3. – С. 106–107.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 27, 127.

Праці: Селянське повстання 1768 р. на Україні. – Х., 1934. – 64 с.; Нариси з історії України: Вип. 1: Київська Русь і феодальні князівства XII–XIII ст. – К., 1937 (у співавт.); Вип. 2: Україна під литовським пануванням і захоплення її Польщею (з XIV ст. по 1569 р.). – К., 1939; Вип. 3: Визвольна

Л. Г. було призначено директором Центрального архіву стародавніх актів Львівської області. Під час війни працювала на різних посадах у м. Іжевську; 1943 р. призначена на посаду заступника директора філіалу Центрального архіву Жовтневої революції у м. Харкові; з 1944 р. по 1956 р. – директор ЦДАЖР УРСР у м. Харкові. За ці роки провела велику роботу зі збирання та опрацювання архівних документів окупаційних установ, пошуку документів (планів, схем) для використання при відбудові підприємств УРСР. Виявлені нею документи були використані при відновленні шахт Донбасу та сприяли прискоренню темпу відбудовчих робіт.

1959 р. Л. Г. було призначено на посаду начальника науково-методичного відділу Архівного управління при Раді Міністрів УРСР; з 1962 р. – затверджено на посаду заступника начальника Архівного управління при Раді Міністрів УРСР.

Під її безпосереднім керівництвом проходила підготовка документального збірника “Історія колективізації сільського господарства Української РСР: 1917–1937: Збірник документів і матеріалів” (1962 – Т. 1, 1965 – Т. 2) та укладання путівника по ЦДАЖР УРСР. Л. Г. брала участь у роботі з упорядкування збірників документів: “Харьков и Харьковская губерния в первой русской революции 1905–1907 годов” (1957), “Харьков и Харьковская губерния в Великой Октябрьской революции: Февраль 1917 – апрель 1918” (1957), “Борьба трудящихся Харьковщины за постройку фундамента социалистической экономики: 1926–1932” (1959). Автор низки наукових статей, нарисів, присвячених проблемам розвитку архівної галузі в Україні. Доклала багато зусиль до організації роботи центральних архівів України та підготовки фахівців у держархівах України.

Л. Г. провела значну роботу з відновлення роботи архівних установ після війни. 1945 р. була нагороджена медаллю “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”.

Тетяна Портнова (Київ)

ГУСЛИСТИЙ Костянтин Григорович (01. 10. (18. 09) 1902, м. Олександрівськ Катеринославської губ., нині м. Запоріжжя – 21. 02. 1973, Київ) – історик, етнограф, джерелознавець, археограф, архівіст. Із сім'ї робітників. Навчався в педагогічній школі (1917–1921). Закінчив Дніпропетровський інститут народної освіти (1928). Працював аспірантом кафедри українознавства (1928–1930 рр., керівник – Д. І. Яворницький) та Харківського НДІ історії української культури (1930–1931 рр., керівник – академік Д. І. Багалій). У 1931–1934 рр. займав посаду старшого наукового співробітника в Харків-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Гуслистий Костянтин

ському НДІ історії української культури, у січні – квітні 1934 р. – вченого секретаря та в. о. директора інституту; 1934–1936 рр. – науковий співробітник ВУАМЛІН; у 1936–1945 рр. К. Г. працював науковим співробітником, а у 1945–1947 рр. – завідувачем відділу історії феодалізму Інституту історії АН УРСР. Кандидат історичних наук (1939).

У роки війни К. Г. перебував в евакуації у містах Москві та Уфі. З 1944 р. по 1945 р. обіймав посаду директора, у листопаді 1945 р. – вересні 1949 р. – старшого наукового співробітника, начальника відділу науково-довідкової літератури ЦДІА УРСР. К. Г. займався педагогічною діяльністю у вищих навчальних закладах м. Києва, у період з 1954 р. до 1971 р. працював заступником директора з наукової роботи та завідувачем відділу етнографії в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР (ІМФЕ). 1963 р. захистив докторську дисертацію. Член президії і заступник голови республіканського правління Українського товариства охорони пам'яток історії й культури (1966–1971). Член редколегії УРЕ, “Історії українського мистецтва”, “Історії міст і сіл УРСР: Київська область” тощо. Мав урядові нагороди.

Один з авторів 1-го тому двотомної праці “Історія Української РСР” (1953, 1955, 1967, 1969). Співавтор видань “Історія України: короткий курс” (1940), “Нариси історії України” (1942, 1943). Керував підготовкою колективної монографії “Українці” (1956).

З 1930-х рр. розпочав діяльність у галузі археографії: здійснював археографічні пошуки, публікацію історичних документів, розробляв методи і засоби підготовки публікації писемних історичних джерел, їх джерелознавчого аналізу. Його археографічна пошукова діяльність відображена в ряді збірників та праць: “Повстання селян в селі Турбаях: 1789–1793: Матеріали до історії селянських повстань на Україні” (1932), “З історії класової боротьби в Степовій Україні в 60–70-х рр. XVIII ст.” (1933), “До історії брацлавського повстання в 90-х роках XVI ст.” (1943), “Україна перед Визвольною війною 1648–1654 рр.: Збірка документів: 1639–1648” (1946), “Устим Кармалюк” (1948), “Запорізька Січ та її прогресивна роль в історії українського народу” (1954), “Українці: Історико-етнографічна монографія” (макет, ротапінт). У 2 т.” (1956). Як визначний фахівець у археографії брав участь в упорядкуванні архівних матеріалів ЦДІА УРСР у м. Києві, підготовці путівника архіву (1958).

Лініна Одинока (Київ)

боротьба українського народу проти шляхетської Польщі. – К., 1941; Центральный государственный исторический архив УССР в Киеве: Путеводитель. – К., 1958. – 348 с. (співупоряд.); К вопросу об этногенезе и начальном этапе этнического развития украинской народности // VII Междунар. конгресс антропологии и этнограф. наук. – М., 1964; До питання про утворення української нації. – К., 1967.

Бібліографія: Гуслистий Кость Григорович: Біобібліогр. вчених Укр. РСР. – К., 1972. – 56 с.

Література: Рильський М. Слово про історика // Веч. Київ. – 1958. – 27 жовт.; Апанович О. К. Гуслистий – історик України // Під знаком КЛІО: на пошану Олени Апанович. – Д., 1995. – С. 196–198; Удод О. А. Кость Гуслистий – історик України. – К., 1998. – 176 с.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 166, оп. 12, спр. 1979; ф. 14, оп. 5 л, спр. 25; ЦДІАК України, ф. 4703, оп. 1 л, спр. 59; Інститут архівознавства НБУВ, ф. 32.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Даниленко Володимир

Праці: Державний архів
Київської області: 1922–
2002 рр. // АУ. – 2002.
– № 1–3. – С. 199–204.
(у співавт.).

Архіви: Держархів
Київської обл., особова
справа.

ДАНИЛЕНКО Володимир Петрович (13. 08. 1946, Чернігів) – історик, політолог, архівіст. З родини службовців, українець. Вищу освіту одержав на історичному факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1971). Протягом 1987–1990 рр. навчався у Вищій партійній школі (м. Київ).

Після служби в армії (1972), працював учителем історії (1973–1976), інструктором шкіл райвно Києво-Святошинського району Київської області (1974–1976), редактором редакції історії видавництва “Радянська школа” (1976–1979), головою районного комітету профспілки працівників культури (1979–1982), завідувачем відділу пропаганди Києво-Святошинського райкому партії (1982–1986), інспектором, консультантом, заступником завідувача ідеологічного відділу Київського обкому партії (1986–1991). З 1991 р. по 1997 р. – керівник робочої групи, завідувач Київської обласної редакції “Книги Пам’яті України”. З травня 1997 р. – директор Держархіву Київської обл.

В. Д. вміло організовує колектив архіву на виконання запитів соціально-правового характеру від громадян, що перебували на примусових роботах у Німеччині в роки Другої світової війни.

За матеріалами архіву підготував ряд публікацій на сторінках журналу “Команда +”, виступів на телебаченні та радіо. За його безпосередньою участю підготовлені до друку і вийшли в світ вісім томів Київської обласної “Книги Пам’яті України”. В. Д. – член обласних редколегій “Книги Пам’яті України” та “Реабілітовані історією”, заступник голови обласної комісії з питань реабілітації репресованих громадян. Учасник ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС.

Неодноразово відзначався подяками, грамотами. Нагороджений медаллю “В пам’ять 1500-річчя Києва”.

Валентина Усенко (Київ)

ДАШКЕВИЧ Ярослав Романович (13. 12. 1926, Львів) – історик, сходознавець, філолог. Доктор історичних наук (1993). Професор (1996), дійсний член Української Вільної Академії Наук у США, президент історичного товариства ім. Нестора-Літописця. Син суспільно-політичного і військового діяча, генерала-хорунжого армії УНР Романа Корибут Дашкевича (1892–1975) та громадської діячки, четаря УГА, педагога і вченої Олени Степанів (1892–1963). Закінчив Академічну гімназію у м. Львові (1944) та філологічний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка (1949).

Працював бібліотекарем та бібліографом кабінету І. Франка, в. о. завідувача бібліографічного відділу Львівської бібліотеки АН УРСР (1944–1949). Упродовж

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Дашкевич Ярослав

1949–1956 рр. знаходився в ув'язненні. З 1957 р. по 1966 р. працював бібліографом відділу історії України Інституту суспільних наук АН УРСР. 1963 р. захистив кандидатську дисертацію за темою: “Вірменські колонії на Україні в джерелах та літературі XV–XIX ст.” в Інституті історії АН Вірменської РСР у Єревані. 1967–1972 рр. – старший науковий співробітник, в. о. завідувача відділу Музею етнографії та художніх промислів АН УРСР. З січня по червень 1973 р. – начальник відділу допоміжних історичних дисциплін ЦДІА УРСР у м. Львові, де займався розробкою концепції та створенням експозиції кабінетів допоміжних історичних дисциплін. З жовтня цього ж року по квітень 1980 р. – науковий співробітник архіву. Упродовж багатьох років був безробітним. З 1990 р. – керівник Львівського відділення Археографічної комісії АН УРСР, з 1992 р. – Інституту археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. 1993 р. захистив докторську дисертацію. Водночас – професор Львівського національного університету ім. І. Франка, завідувач кафедри сходознавства. Професор Українського університету в Москві (2003), провідний науковий співробітник Інституту східноєвропейських досліджень НАН України. Старший науковий співробітник Інституту сходознавства ім. А. Кримського НАН України.

Співробітник багатьох наукових українських і зарубіжних установ та товариств. З 1990 р. – член НТШ у м. Львові; з 1991 р. – голова Історико-філософської секції, член президії НТШ; з 1991 р. – член Українського історичного товариства (США); з 1997 р. – президент історичного товариства ім. Нестора-Літописця та ін. Дійсний член Української Вільної академії наук (США).

Фахівець із джерелознавства. Працюючи в ЦДІА України у м. Львові, займався багатьма напрямками досліджень, зокрема, дослідженнями джерел з історії вірменських колоній на Україні, публікацією вірмено-кипчацьких джерел (спільно з Е. Триярським, Варшава). Брав участь у підготовці серії збірників документів і матеріалів, присвячених видатним особам української культури: Т. Шевченку, І. Франку, Лесі Українці, В. Гнатюку. З політичних мотивів у ряді видань, над якими працював Я. Д. у ЦДІА УРСР у м. Львові, його прізвище не було згадане. Серед них можна відзначити збірник документів і матеріалів “Першодрукар Іван Федоров та його послідовники на Україні: XVI – перша половина XVII ст.” (1975), “Каталог пергаментних документів ЦДІА УРСР у м. Львові: 1233–1799” (1972), альбом О. Я. Мацюка “Папір та філіграні на українських землях: XVI – початок XX ст.” (1974), до якого Я. Д. підготував і написав ґрунтовну передмову, що свого часу не була опублікована. О. І. Дей видав “Словник українських псевдонімів”

Праці: Вірменія і Україна. Armenia and Ukraine by Yaroslav Dashkevych. – Львів; Нью-Йорк, 2001. – 760 с.

Бібліографія: Ярослав Романович Дашкевич: Біобібліогр. довідник. – К., 1993. – 84 с.; Бібліографія праць Ярослава Дашкевича (1992–1996) // *Марра Mundi*: 36. наук. праць на пошану Ярослава Дашкевича з нагоди його 70-річчя. – Львів; К.; Нью-Йорк, 1996. – С. 7–32; Ярослав Дашкевич: Біобібліогр. покажчик. – Львів, 2006. – 264 с.

Література: *Бутич І.* Співпраця Ярослава Дашкевича з архівними установами України у 50–60 роки // *Марра Mundi*: 36. наук. праць на пошану Ярослава Дашкевича з нагоди його 70-річчя. – Львів; К.; Нью-Йорк, 1996. – С. 809–822; Хто є хто в українських суспільних науках. – К., 1998. – С. 104–105; Хто є хто в Україні. – К., 2001.

– С. 117; *Скворцов В. Г.*
Дашкевич Я. Р. // *Укр.*
козацтво: Мала енцикло-
педія. – К.: Запоріжжя,
2002. – С. 125.

Архіви: Приватний архів
Я. Дашкевича.

(1965), у якому широко використав картотеку, складену Я. Д. під час його праці в Львівській бібліотеці АН України у 1946–1949 рр., не згадуючи про це. Ним було підготовлено ряд статей до “Української Радянської Енциклопедії” (1962 – Т. 7–10), видання “Історія міст і сіл Української РСР: Львівська область” (1968), “Шевченківського словника” (1976 – Т. 1, 1977 – Т. 2) та “Вірменської енциклопедії” (Советская Армянская Энциклопедия. – Ереван, 1977. – Т. 3; 1978. – Т. 4).

Займався дослідженням історії друкарства, освіти та релігії в Україні. Зібрав і частково опублікував архівні матеріали до історії вірменів в Україні, з питань східного джерелознавства, історичної географії, картографії, геральдики та сфрагістики. Видав ряд монографій, між іншим, про кам’яні баби на території України, з етнографії Закарпаття, низку статей у збірнику “Історичні джерела та їх використання” “Українському історичному журналі”, “Архівах України”, “Вопросах языкознания” та вірменознавчих журналах. Автор великої кількості рецензій на історичні, сходознавчі праці, видання джерел та ін.

Працюючи в Інституті української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, започаткував видання збірника “Україна в минулому” (9 випусків), керує складанням покажчиків до “Історії України-Руси” М. Грушевського, бере участь у виданні ряду документальних збірників та довідково-інформаційних видань (спільно з архівними й бібліотечними установами).

Я. Д. – лауреат Міжнародної премії ім. Антоновичів (США, 1994). Почесний громадянин міста Львова (1997). Заслужений діяч науки і культури України (2001), Нагороджений медаллю М. Грушевського НТШ (1994) та медаллю “80 років НАН Укаріни ” (1998).

Галина Сварник (Львів)

ДЕГЕН Євген Вікторович (21. 09. 1866, Москва – 1904, загинув у роки російсько-японської війни) – літературний критик, публіцист, архівіст.

Народився в родині генерала російської армії. У зв’язку з переїздами сім’ї, обумовленими службою батька, навчався в кількох гімназіях (Бобруйській Мінської губернії, Смоленській, Другій київській). Повний гімназичний курс закінчив 1884 р. у Четвертій київській гімназії. Цього ж року став студентом фізико-математичного факультету Університету Св. Володимира у Києві, де навчався до грудня 1889 р. Прослухавши повний курс математичних наук, він складав випускні іспити, і в січні 1890 р. вступив на історико-філологічний факультет Харківського університету. У березні 1890 р. Є. Д. зви-

нували в політичній неблагонадійності за зберігання книги І. Франка “На дні” та праці М. Драгоманова “Историческая Польша и великорусская демократия”. Перша, на думку цензури, була занадто реалістичною, а друга відкрито закликала до повалення існуючого ладу, відокремлення України, Польщі та Кавказу і утворення з них незалежних і автономних областей. Завдяки клопотанням батька 28 листопада 1890 р. Є. Д. було звільнено з-під суворого нагляду поліції. Можливо, під тиском всіх цих подій він залишив Харків і став студентом Дерптського (Тартуського) університету, який і закінчив 1893 р. По закінченні повернувся до Києва. Деякий час служив у війську. Є. Д. був одружений на Ганні Ковалевській, дочці відомого українського громадсько-культурного діяча і письменника М. В. Ковалевського, подрузі Лесі Українки. 1897 р. дружина Є. Д. покінчила життя самогубством. Після цих трагічних подій 1898 р., можливо, за пропозицією і сприянням М. Біляшівського переїхав до Варшави і обійняв посаду начальника архівів Варшавської казенної палати і, зокрема, добре відомого в наукових колах Архіву колишнього в Царстві Польським фінансового управління. Перебравши естафету від М. Біляшівського, Є. Д. надавав допомогу М. Грушевському в організації копіювання документів з архіву Коронного Скарбу та звірці версток люстрацій королівщин Руського воєводства XVI ст., що готувались до друку в серії “Жерела до історії України-Руси”. Йдеться передусім про третій том серії, що побачив світ 1900 р. Через Є. Д. М. С. Грушевський підтримував зв’язки з архівістами, які копіювали для нього документи з історії України у Варшавському Головному архіві давніх актів.

За пропозицією М. С. Грушевського Є. Д. почав співпрацювати в “Літературно-науковому вістнику”, бо, за його власним зізнанням, “радий був вийти в безпосередні стосунки з галицькою публіцистикою прогресивно-демократичного напрямку.” За час свого перебування у Варшаві опублікував на сторінках “Літературно-наукового вістника” змістовне дослідження про роман Л. М. Толстого “Воскресение” та дві розвідки про творчість німецьких поетес Ади Негрі та Йоганни Амброзіус.

Спочатку через М. Грушевського, а потім і безпосередньо Є. Д. підтримував зв’язки з І. Франком, творчістю якого давно цікавився. 1897 р. ним була опублікована ґрунтовна стаття “Иван Франко” (Новое слово, 1897. – № 6), що, на думку спеціалістів, була першою серйозною спробою дати творчий портрет українського письменника, на той час вже широко відомого у Галичині й на Буковині, менше – на Наддніпрянщині і в Росії, розкрити провідні тенденції його творчості на тлі тих суспільно-політичних умов, у яких він жив і творив. Є. Д. рецензував твори І. Франка і, можливо, був перекладачем на російську мову його оповідання “Цигани”,

Література: Погребенник Ф. П. Иван Франко в українсько-російських літературних взаєминах. – К., 1986.

Архіви: ЦДІАК України, ф. 1235, оп. 1, спр. 442; ф. 317, оп. 1, спр. 493; ІР НБУВ, ф. XXXI, № 941–945.; ф. III, № 14732–14733.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Дектер (Дегтер)
Наталія*

опублікованого 1897 р. в згаданому журналі “Новое слово”. У листуванні з Грушевським порушувалося питання про долю мемуарів батька першої дружини Є. Д. – М. В. Ковалевського, який багато зробив для збирання коштів на видання прогресивної преси в Галичині. Пізніше (1901 р.) ці мемуари були видані під назвою “Спогади про заслання без суду”.

Раїса Майборода (Київ)

ДЕКТЕР (ДЕГТЕР) Наталія Кипріанівна (15. 09. 1909, Сімферополь – ?) – архівіст. З родини робітників, українка. Освіта – початкова.

В архівних установах почала працювати з вересня 1937 р. архіво-технічним працівником Історичного архіву ЦАУ Кримської АРСР; з грудня 1939 р. по червень 1941 р. – старший архіво-технічний працівник таємного відділу; з червня 1941 р. по серпень 1941 р. та з вересня 1944 р. по листопад 1945 р. – інспектор, старший інспектор відомчих архівів архівного відділу УМВС по Кримській області.

Н. Д. здійснювала науково-технічне опрацювання фондів Історичного архіву, Ялтинського міськдержархіву: “Сімферопольське відділення Російського відділення для Зовнішньої торгівлі банку”, “Керчь-Єнікальська квартирна комісія”, “Таврійська губернська палата громадянського суду”, “Кримська партія водних досліджень” та ін. 1940 р. готувала довідки по таємному архіву.

З 1944 р. по 1951 р. Н. Д. займалася збиранням документів установ, які діяли під час нацистської окупації в м. Сімферополі та інших містах і районах Криму, організацією районних і міських архівів та їх устаткуванням, підбором кадрів для них, уточненням фондів та одиниць зберігання у районних та міських архівах, установах та організаціях. Надавала методичну та практичну допомогу в упорядкуванні документів. Брала участь в розробці та описуванні реєвакуйованих справ, серед яких фонд “Сімферопольское уездное управление”. До числа упорядкованих нею фондів у різні роки відносяться ф. 1193 “Брянцев Олександр – ректор духовної семінарії” та ф. 477 “Сімферопольське повітове поліцейське управління”.

Тетяна Шарова (Сімферополь)

ДЕЛЕГАН Михайло Васильович (17. 01. 1953, с. Загаття Іршавського р-ну Закарпатської обл.) – історик-архівіст. Закінчив історичний (1975) та економічний факультети (1988) Ужгородського державного університету. Кандидат історичних наук (1999).

Трудову діяльність розпочав 1968 р. різноробочим Загаттянського лісництва Мукачівського лісокомбінату. З 1975 р. по 1987 р. М. Д. – на комсомольській та партійній роботі.

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415, оп. 1, спр. 138, 150, 165, 228, 255; оп. 5, спр. 89; ф. 142, оп. 1, спр. 745.

Протягом 1987–1995 рр. працював учителем історії СШ № 1 м. Виноградова Закарпатської області.

Із січня 1995 р. – на посаді директора Держархіву Закарпатської області. М. Д. очолює колегію архіву, обласну організацію Спілки архівістів України, є багаторічним членом правління Спілки архівістів України, членом Спілки журналістів України. З метою забезпечення збереженості НАФ України організував перевірку наявності та фізичного стану документів в результаті якої виявлено 1348 документів, що перебували в розшуку та сотні – раніше не облікованих. За його ініціативою прийнято одну з перших в Україні програм зміцнення матеріально-технічної бази архіву (2003), що нині має логічне продовження у Програмі розвитку архівної справи області на 2006–2010 роки (2006).

М. Д. активно займається науково-дослідною роботою. 1999 р. він захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук в Інституті української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Є автором близько 200 наукових публікацій, одним із ініціаторів та співавторів книги “Вони боронили Карпатську Україну” (2002), членом редколегії та упорядником збірника архівних документів “Возз’єднання” (1999, 2000). Член авторського колективу “Нарисів історії архівної справи в Україні”. Досліджує проблеми історії архівної справи в Україні, реституції архівних цінностей, міжнародного співробітництва в галузі архівної справи, міжконфесійних відносин на Закарпатті, джерелознавства.

М. Д. – член редколегії часопису “Карпатський край”, обласних томів “Книги пам’яті”, “Реабілітовані історією”, і “Книги скорботи України”, “Нарисів історії Закарпаття” (т. III). Тривалий період був членом Археографічної комісії Інституту археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, представником Всеукраїнського товариства “Історичні джерела” у Закарпатській області. Відомий як організатор і учасник багатьох наукових конференцій, у тому числі міжнародних, опікується питаннями регіонального міжнародного співробітництва архівістів. Активний учасник багатьох засідань українсько-угорської комісії з питань реституції культурних цінностей, втрачених у роки Другої світової війни. Його зусиллями виявлено і повернено в копії частину документів із архівів Росії, Угорщини, Сербії, Словаччини та приватних зібрань у США до України. За його ініціативою на базі держархіву області підписано українсько-угорську угоду щодо співробітництва в галузі архівної справи (Ужгород, 2001) та Протокол про спільні проекти Держкомархіву України та Національного архіву Угорщини (Відень, 2004).

За особистий внесок у розвиток краєзнавчого руху в Україні удостоєний Подяки Кабінету Міністрів України (2001), а за розвиток архівної справи – Почесних грамот Кабінету Міністрів України (2002), Закарпатської облдержадміністра-

187

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Делеган Михайло

Праці: Питання реституції архівних документів в умовах Закарпаття // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 1996. – Т. 1. – С. 28–29; Документи Державного архіву Закарпатської області про уніатську церкву на Закарпатті: Заг. огляд // Ужгородській унії – 350 років. – Ужгород, 1997. – С. 139–144; Євреї на Закарпатті: громадське та релігійне життя: 1919–1929 // АУ. – 1997. – № 1–6. – С. 84–89; Україна та Угорщина: Поглиблення співпраці // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 1998. – Т. 3. – С. 188–192; Документи Державного архіву Закарпатської області як джерело дослідження історії поліконфесійного розвитку краю // Там само. – К., 2001. – Т. 7. – С. 46–49; Регіональне міжнародне співробітництво в галузі архівної справи // ААД. – К., 2001. – Вип. 4. – С. 199–223; Архіви та їх роль у розвитку українського суспільства // Наук. вісник Ужгород. нац. ун-ту. Сер. “Історія”. – Ужгород, 2002. – № 7. – С. 182–196; Розвиток архівної справи в Закарпатті XVII–XVIII ст. // Нариси історії архівної справи в Україні. – К., 2002. – С. 177–183 (у співавт.); Архівна справа в Закарпатті у XIX – на початку XX ст. // Там само. – С. 324–328 (у співавт.).

Архіви: Держкомархів України, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Демченко (Свінтицька)
Людмила*

Праці: Документи ЦДІА УРСР у м. Києві до історії діяльності Вузлового бюро РСДРП Південно-Західної залізниці в роки першої російської революції // АУ. – 1981. – № 6. – С. 62–68; Нові документи з історії революційної боротьби селян Сумщини у 1905 р. // Там само. – 1986. – № 1. – С. 40–46 (у співавт.); Документи про історію спорудження пам'ятника Б. Хмельницького в м. Києві // Там само. – 1988. – № 4. – С. 39–49; Сусідів не вибирають (Документи Коша Нової Запорозької Січі з історії українсько-татарських зв'язків) // Там само. – 1991. – № 2. – С. 71–77 (у співавт.); “Щоб зашадьвши леса... можна було і напредки чим користуватись” // Там само. – 1991. – № 5–6. – С. 75–84 (у співавт.); Заповіт княжни Гальшки Острозької // Острозька давнина. – Львів, 1995. – Т. 1. – С. 110–111; Тестаменти княжого роду Збарзьких // АУ. – 1996. – № 4–6. – С. 26–36; Волинські тестаменти

ції (2003), за активну роботу по створенню “Книги Пам'яті України” – Почесної грамоти Головної редколегії Книги Пам'яті України (2004), та Почесної відзнаки творчої асоціації “Corena Carpatika” (2006).

За період його керівництва колектив державної установи за вагомий внесок у справу формування, збереження і використання історико-культурного надбання українського народу – Національного архівного фонду нагороджено Подякою Державного комітету архівів України та Почесною грамотою Закарпатської обласної ради (2005).

Валентина Бездрабко (Київ), Омелян Довганич (Ужгород)

ДЕМЧЕНКО (СВІНТИЦЬКА) Людмила Ярославівна (13. 05. 1957, Київ) – історик, архівіст, палеограф, археограф. Зі службовців, українка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1984).

Після закінчення середньої школи з січня 1975 р. працювала у ЦДІА УРСР у м. Києві на посадах: охоронця фондів відділу давніх актів (1975–1977), старшого охоронця фондів відділу забезпечення зберігання документів (1977–1979), молодшого наукового співробітника, згодом – археографа відділу інформації, публікації та використання документів (1979–1988), завідувача відділу давніх актів (1988–1991). З 1992 р. до серпня 1997 р. обіймала посаду провідного археографа відділу пам'яток княжої та козацької доби Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України. Упродовж 1997–1999 рр. – завідувач відділу публікації та використання документів ЦДІАК України. З лютого 1999 р. – заступник директора архіву.

Приділяла увагу забезпеченню збереженості документів та їх обліку, створенню та розвитку НДА архіву, комплектуванню профільними документами, створенню колекцій мікрофільмів з історії України XVI – поч. XX ст. з інших зарубіжних архівів, використанню та публікації документів, науково-дослідній та методичній роботі. Оволоділа основами археографічного опрацювання, наукового описування, палеографічного дослідження документів XVI–XVII ст., джерелознавчої та текстологічної критики тексту.

Л. Д. є співупорядником збірників документів і матеріалів: “Робітничий рух на Україні. Становище та боротьба робітничого класу. 1861–1884 рр.” (1986), “Селянський рух на Україні. 1850–1861” (1988), “Робітничий рух на Україні. 1885–1894” (1990), “Селянський рух на Україні. 1569–1647” (1993). Разом із Л. З. Гісцовою підготувала до перевидання доповнений опис документів фонду “Архів Коша Нової Запорозької Січі. Опис справ. 1713–1776. Вид. 2-е, доповнене і виправлене” (1994), співупорядник корпусного видання “Архів Коша

Нової Запорозької Січі. Корпус документів. 1734–1775” Т. 2 (2000), Т. 3 (2003), Т. 4 (2006).

Співредактор-упорядник корпусного видання “Руська (Волинська) метрика. Регести документів Коронної канцелярії для українських земель (Волинське, Київське, Брацлавське, Чернігівське воєводства). 1569–1673” (2002). Член авторського колективу з виконання міжнародних проектів “Еліта в Україні. XVIII–XX ст.: національний реєстр особових архівних фондів”, “Відродження пам’яті Польщі”.

До кола наукових інтересів Л. Д. входять дипломатика, археографія та палеографія українського акта XVI–XVII ст., ментальність української еліти XVI ст. Вона активно популяризує документальні джерела, є автором понад 20 публікацій в журналі “Архіви України”, збірниках наукових праць.

Нагороджена медаллю “В пам’ять 1500-річчя Києва”, грамотами та дипломами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР. Заслужений працівник культури України (2003).

Ольга Музичук (Київ)

ДЕМ’ЯНОВА Нінель Андріївна (16. 04. 1925 – 01. 09. 2004) – архівіст. Росіянка. Закінчила середню школу в м. Фрунзе (1943).

В архівних установах пропрацювала 29 років (1948–1977) на посадах старшого наукового співробітника, завідувача столу довідок Держархіву Волинської області, старшого зберігача фондів, секретаря таємної частини архіву. Н. Д. безпосередньо займалася питаннями науково-технічного опрацювання фондів, створенням каталогів до основних фондів архіву, уважно та кваліфіковано розглядала звернення громадян. Працюючи завідувачем столу довідок, 1963 р. започаткувала алфавітну картотеку на звернення громадян; у 1960-х рр. як старший зберігач фондів допомагала у відборі документів для підготовки нарисів та статей до видання “Історії міст і сіл Української УРСР. Волинська область”. Щороку складала алфавітні картки в довідкових цілях за фондами архіву.

Брала участь у методичних та виробничих нарадах. У 1951–1956 рр. була секретарем методичної ради архіву. 1966 р. підготувала огляд про роботу архіву з наведення довідок соціально-правового характеру, постійно виступала з інформацією про стан довідкової роботи на виробничих нарадах архіву.

Марія Багнюк (Луцьк)

ДЕРЕВ’ЯНКО Любов Михайлівна (13. 03. 1939, с. Мишурін Ріг Верхньодніпровського р-ну Дніпропетровської обл.) – історик-архівіст. З родини колгоспників,

189

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Дем’янова Нінель

XVI ст.: дипломатичний аналіз тексту // Наук. записки: Зб. праць молодих вчених та аспірантів. – К., 1997. – Т. II. – С. 35–48; Волинские завещания XVI в. в Литовской метрике: Источниковедческий аспект // Lietuvos Metrika. 1991–1996 metų tyrimėjimai. – Vilnius, 1998. – S. 134–148.

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

Архіви: Держархів Волинської обл., ф. “Архівний відділ Волинського облвиконкому (1948–1977)”.

Архіви: Держархів
Дніпропетровської обл.,
ф. Р-1684, оп. 1, спр. 631,
659, 737, 757, 807, 1011,
1050, 1148, 1185.

українка. Закінчила історико-філософський факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1965).

У Держархіві Дніпропетровської області працювала з 1965 р. по 1996 р. За цей час обіймала посади методиста, старшого наукового співробітника, головного зберігача фондів, завідувача відділу зберігання, обліку та НДА.

Л. Д. зробила великий внесок у розроблення методичних питань: вона була автором методичних посібників: “Удосконалення науково-технічного опрацювання документальних матеріалів фонду “Рада народного господарства Дніпропетровського економічного адміністративного району” (1971); “Удосконалення описів у Дніпропетровському обласному державному архіві” (1979). Брала участь у підготовці до видання путівника “Державний архів Дніпропетровської області. Путівник” (1978). Працювала над удосконаленням довідкового апарату до документів архіву.

Пропагуючи документи архіву, співпрацювала з місцевою пресою, виступала на радіо і телебаченні. Входила до складу редакційної колегії часопису “Спадщина”, що видавався впродовж 1991 р. редакцією газети “Пресс-кур’єр” Дніпропетровської обласної організації Спілки журналістів України та Держархівом Дніпропетровської області. Виявляла документи, що висвітлюють роль представників єврейської нації в історії соціально-економічного і культурного розвитку регіону.

Неодноразово нагороджувалася керівництвом архіву Почесними грамотами за сумлінну та плідну працю.

Тамара Ібрагімова (Дніпропетровськ)

ДЗЬОБАН Олександр Онуфрійович (12. 09. 1931, м-ко Витків Новий, тепер с. Витків Новий Радехівського р-ну Львівської обл.) – історик, бібліограф, археограф, журналіст. Народився в сім’ї шевця. 1957 р. закінчив історичний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка.

Трудову діяльність розпочав з 1952 р. архіваріусом Держархіву Львівської області. З 1955 р. працював на різних посадах у ЛНБ ім. В. Стефаника; з 1992 р. – завідувач відділу рукописів бібліотеки. За більш як 40-річну архівну діяльність впорядкував, описав, створив НДА до архівних фондів (особових, родинних, товариств, колекцій).

У творчому доробку О. Д. близько 200 публікацій у періодичних виданнях, наукових збірниках. Основна тематика його праць – розкриття змісту багатих фондів ЛНБ ім. В. Стефаника. Історик за фахом, досліджував і заповнював “білі” сторінки історії України. Статті-дослідження, написані ним на основі архівних документів,

присвячені життю й діяльності таких визначних постатей як Леся Українка, Іван Франко, О. Кобилянська, М. Шашкевич, І. Вагилевич, Я. Головацький, Р. Мох, М. Лисенко та ін.

Значна частина доробку О. Д. присвячена джерелознавству, популяризації рукописних пам'яток вітчизняної та зарубіжної культури у часописах “Вітчизна”, “Дніпро”, “Українське літературознавство”, “Проблеми слов'янознавства”, “Радянське літературознавство”, “Республіканець”. Він – автор низки архівознавчих розвідок, статей у збірниках наукових праць ЛНБ, які виходили до 1992 р., та в “Записках ЛНБ”: “Нові документи про роботу І. Франка та інших вчених над рукописними джерелами”, “Архіви М. Шашкевича, І. Вагилевича та Я. Головацького (у відділі рукописів ЛНБ)”, “Зв'язки Я. Головацького з південними слов'янами. На матеріалах відділу рукописів ЛНБ”, “Архів М. Й. Бучинського. Огляд документальних матеріалів”, “Архів академіка АН УРСР В. Г. Щурата. Огляд рукописних і документальних матеріалів”, “Митрополит Андрей Шептицький у джерелах відділу рукописів ЛНБ”, “Спогади про автора “Журавлів” (у співавт.). “Рукописні фонди ЛНБ: історія і сучасність”, “Архів Дідушицьких – джерело до господарської історії Галичини”, “Кирилична рукописна книга” (у співавт.), “Структура автоматизованого опису грамот правового змісту для національного зведеного банку даних (Проект)”. Цікавою є і наукова розвідка, вміщена у збірнику праць на пошану Л. І. Крушельницької, “Михайло Грушевський в писемних джерелах відділу рукописів ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України”.

Марія Трегуб (Львів)

ДОБОШ Омелян Іванович (11. 03. 1905, с. Неліпино, нині Свалявського р-ну Закарпатської обл. – 22. 08. 1978, м. Мукачеве) – архівіст, правознавець. Народився у багатодітній родині вчителя. Закінчив юридичний факультет Празького університету (1929). Починав стажування у адвоката Й. Горжейта в м. Ужгороді (1929), а потім проходив дійсну військову службу у чехословацькій армії в м. Мукачеві. Після стажування у відомих адвокатів у містах Виноградіві, Мукачеві та Ужгороді, працював адвокатом в м. Ужгороді (1942) та м. Сваляві (1942–1944). У 1944–1945 рр. був службовцем окружного народного комітету в м. Сваляві, адвокатом юридичної консультації в м. Сваляві (1945–1948), художнім керівником у міському будинку культури в м. Мукачеві (1945), завгоспом в дитячому будинку в м. Мукачеві (1950), екскурсоводом на турбазі в м. Мукачеві (1950), адміністратором в обласній філармонії в м. Ужгороді (1950–1951), екскурсоводом на турбазі в м. Мукачеві (1952–1956), секретарем-діловодом Мукачівського НДІ охорони материнства і дитинства (1956–1958).

Праці: Архів Рудольфа Муха // НІБ. – 1960. – № 6. – С. 75–77; Рукописи архіву М. С. Шашкевича: Опис. – Львів, 1979. – 66 с.; Остап Терлецький: Показчик друкованих і рукописних матеріалів. – Львів, 1984. – 110 с. (у співавт.). Іван Вагилевич: Показчик рукописів праць та матеріалів до біографії. – Львів, 1986. – 75 с.

Література: *Полек В.* Дзьобан Олександр Онуфрійович // Бібліогр. словник Прикарпаття. – Івано-Франківськ, 1994. – Зошит 9. – С. 143; *Трегуб М.* Дзьобан Олександр Онуфрійович // Укр. журналістика в іменах. – Львів, 2000. – Вип. 7. – С. 119–122.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Добровольський Петро

Архіви: Філіал Держархіву Закарпатської обл. в м. Мукачеві. Особова справа.

Праці: Архив черниговского кафедрального собора // Тр. ЧГУАК. – Чернигов, 1902. – Вып. 4; Топографические описания городов Чернигова, Нежина и Сосницы с их поветами // Там само; Сенатский архив // Там само. – Чернигов, 1903. – Вып. 5.

Література: Верзилов А. Петр Михайлович Добровольский: Биограф. очерк // Тр. ЧГУАК. – Чернигов, 1911. – Вып. 8. – С. 195–204; *Бородина З. В., Курас Г. М.* П. М. Добровольський – історик і краєзнавець // Перша Черніг. обл. наук. конф. з істор. краєзнавства: Тези доп. – Чернігів,

з 20 червня 1959 р. працював у філіалі Держархіву Закарпатської області в м. Мукачеві на посаді молодшого наукового співробітника. Займався упорядкуванням документів фондів дорадянського періоду угорською, чеською і німецькою мовами (фонди: “Головний староста м. Мукачева”, “Директоріум м. Мукачева”, “Магістрат м. Мукачева”, “Управління бургомистра м. Мукачева (1872–1918)” і “Управління бургомистра м. Мукачева (1938–1944)”, сільських і районних нотаріальних управлінь Мукачівського, Свалявського й Воловецького округів за період угорської окупації Закарпаття, “Мукачівської державної тютюнової фабрики” (угорський період) та ін.). Каталогізував окремі документи та справи з цих фондів. Брав участь у підготовці збірника “Історія установ дорадянського періоду”.

Виявляв документи для видання “Історія міст і сіл Української РСР: Закарпатська область”. Брав участь у розробці інструкції щодо впорядкування документів фонду “Мукачівської державної тютюнової фабрики”, розробив інструкцію з наведення довідок про нерухоме майно громадян і установ за документами окружних судів за австро-угорський, чеський і угорський період. Цьому сприяло і добре знання специфіки цих установ. Всі довідки про майновий стан за роки роботи наводились ним. О. Д. виконував тематичні запити, писав статті в міську газету, виявляв документи з історії м. Мукачева, інспектував відомчі архіви.

Марія Делеган (Мукачеве)

ДОБРОВОЛЬСЬКИЙ Петро Михайлович (16. 01. 1871, с. Яриловичі Городнянського пов. Чернігівської губ. – 21. 08. 1910, Чернігів, там і похований) – архівіст, музейний працівник, краєзнавець.

Походить із духовного стану. Навчався у чернігівських духовному училищі та духовній семінарії. Вчителював у церковно-парафіяльних школах, працював у Чернігівському сирітському притулку, служив у конторі Чернігівської губернської земської лікарні, Чернігівській духовній консисторії. З 1905 р. – гласний, а з 1906 р. – секретар Чернігівської міської думи.

1899 р. обраний членом Чернігівської ГУАК, а 1902 р. – управителем справ (ученим секретарем). Започаткував систематизацію документів і налагодив комплектування архіву за рахунок справ, описи яких надходили на розгляд з установ Чернігівської та інших губерній, де не було архівних комісій. Упорядковував і вивчав архіви чернігівських установ – духовної консисторії, губернської земської управи, міської думи, общини сестер милосердя Св. Феодосія, місцевих храмів та монастирів. 1905 р. підготував і видав каталог музею комісії, в якому

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Доброгаєв Михайло

зберігалися рукописні книги та стародруки. На сторінках “Трудов Черниговской губернской архивной комиссии”, “Черниговских губернских ведомостей” і “Черниговских епархиальных известий” залучив до наукового обігу топографічні описи населених пунктів краю кінця XVIII ст., що надійшли до комісії з Сенатського архіву в Петербурзі, документи до біографії Св. Феодосія Углицького та Св. Дмитрія Ростовського, документи з історії Чернігівської духовної семінарії та Чернігівської чоловічої гімназії. Учасник XII (Харків, 1902) і XIII (Катеринослав, 1905) всеросійських археологічних з’їздів. Один із організаторів XIV археологічного з’їзду в Чернігові 1908 р. За його редакцією побачили світ “Труды Черниговского предварительного комитета по устройству XIV археологического съезда в Чернигове” (Чернігів, 1908), де вміщено описання архівів Чернігівської та Ніжинської міських дум і низки приватних архівів, а також “Каталог виставки XIV Археологического съезда в Чернигове” (Чернігів, 1908). Учасник наради представників губернських архівних комісій в Петербурзькому археологічному інституті (1908), на якій було розроблено проекти документів, що передбачали реорганізацію архівної справи. Зав’язав контакти з багатьма дослідниками і науковими осередками України та Росії. За одностайним твердженням сучасників, саме завдяки його енергійним заходам ЧГУАК перетворилася на солідну й авторитетну установу в галузі архівознавства та історіографії.

Олександр Коваленко (Чернігів)

ДОБРОГАЄВ Михайло Андріанович (1861, м. Стародуб Чернігівської губ. – 11. 11. 1918, Чернігів) – педагог, краєзнавець, архівознавець.

Народився в сім’ї священнослужителя. Навчався в місцевій духовній семінарії, потім в Московській духовній академії. Після закінчення академії обіймав посаду викладача Шаргородського духовного училища, працював помічником наглядача спершу Новгород-Сіверського, а з 1887 р. – Чернігівського духовного училища. З 1890 р. – на посаді його наглядача.

З перших днів діяльності Чернігівської ГУАК (1896 р.) – один з активних її членів. Вивчав місцеву церковну історію, зокрема, діяльність святителя Феодосія Углицького та Дмитра Ростовського, досліджував як унікальну пам’ятку давньоруської архітектури Спасо-Преображенський собор в Чернігові. Результати цих досліджень обговорювались на засіданнях Комісії.

Брав участь у виданні першого каталогу музею архівної комісії, написав вступ до нього. Окремим виданням каталог вийшов 1900 р. Для історико-археологічного

1985. – С. 83; *Курас Г. М.* Питання церковного краєзнавства у науковому доробку П. М. Добровольського // VIII Всеукр. наук. конф. “Історичне краєзнавство і культура”: Наук. доп. та повідомл. – К.; Х., 1997. – Ч. 1. – С. 174–176.

Праці: Н. Н. Бантыш-Каменский // Чернигов. ист.-археолог. отрывной календарь на 1906 год. – Чернигов, 1906. – С. 700; Три царские грамоты XVIII в. из собрания Е. А. Судненко: Речь М. А. Доброгаева, посвящ. памяти Д. Ростовского // Тр. ЧГУАК. – Чернигов, 1911. – Вып. 8. – С. 27, 105–114.

Література: Черниг. слово. – 1910. – 21 окт.; Черниг. мысль. – 1918. – 19 (6 нояб.).

календаря на 1906 р. підготував статтю про одного з перших істориків-архівістів М. М. Бантиш-Каменського. 1909 р. вийшла його праця про поселення розкольників на півночі Чернігівщини (“Посад Митьковка”). Джерелами для цього дослідження стали опубліковані праці і архівні документи.

Як активний член ЧГУАК, М. Д. всі сили і знання віддавав вивченню історії краю і по праву вважається краєзнавцем з добрим знанням архівного матеріалу Чернігівщини кінця XIX – початку XX ст.

Тамара Зуб (Чернігів)

ДОВНАР-ЗАПОЛЬСЬКИЙ Митрофан Вікторович (02. 06. 1867, м. Речиця Мінської губ., Білорусь – 30. 09. 1934, Москва) – історик, етнограф, краєзнавець, фольклорист, джерелознавець, археограф, педагог.

Професор Університету Св. Володимира у Києві (1901–1918), один із засновників і перший директор Київського археологічного інституту (1916–1920), фундатор Київського комерційного інституту (1918 р.), завідувач підвідділу архівознавства, архівного відділення ВУКОПМИСу (1921 р.), член колегії Головарху України (1921–1922). Член-засновник Товариства економістів Київського комерційного інституту, член Археографічної комісії імператорського Московського археологічного товариства, Тимчасової комісії для розгляду давніх актів, Історичного товариства Нестора-літописця та ін. Кавалер ордена Св. Володимира 4-го ступеня (1916).

Народився в сім’ї столоначальника Речицької повітової поліційної управи, колезького секретаря Віктора Мартиновича та його дружини Олександри Станіславівни. Дворянська приналежність роду Запольських-Довнарів була підтверджена російським Сенатом по гарольдії 1843 р. з занесенням до родоводної книги дворян Мінської губернії.

Через часті переїзди (з Речиці до Бобруйська, далі – до Мозиря) та матеріальну невлаштованість родини М. Д.-З. змушений був кілька разів змінювати місце навчання. Вступивши 1879 р. до Мінської гімназії, провчився там рік і перевівся до Мозерської шестикласної прогімназії, яку теж незабаром залишив. Однак уже в цей період розпочалися його краєзнавчі дослідження, реалізовані в низці видань Мінська, Вільни, Санкт-Петербурга. Згодом М. Д.-З. навчався в Київській першій чоловічій гімназії, звідки був виключений 1888 р. за два місяці до випускних іспитів за звинуваченням у переходуванні забороненої літератури. Рік по тому, склавши екстерном іспити й одержавши документ про закінчення гімназичного курсу, М. Д.-З. вступив на історико-філологічний факультет Університету Св. Володимира

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Довнар-Запольський
Митрофан*

у Києві. Спеціалізувався по кафедрі російської історії, вивчав історію регіонів. Об'єктом його дослідження стали Кривицька та Дреговицька землі (“Очерк истории Кривичской и Дреговичской земель до конца XII столетия”. – К., 1891).

Після закінчення навчання 1894 р. завдяки сприянню В. Б. Антоновича, М. Д.-З. був залишений при університеті як професорський стипендіат і 1896 р. відряджений до Москви для наукових пошуків в архівах за темою магістерської дисертації – “Фінансове господарство Литовсько-Руської держави”. Перебуваючи в Москві, М. Д.-З. був викладачем в приватній жіночій гімназії, працював на посаді приват-доцента Московського університету. Водночас М. Д.-З. працював в Московському архіві Міністерства юстиції (ММЮ) спочатку як позаштатний, а з лютого-березня 1898 р. – постійний співробітник. З 1899 р. його було призначено на посаду старшого помічника архіваріуса Литовської Метрики. Саме на цей час припадає найплідніший період його діяльності як архівіста-практика.

Через два роки після початку роботи в архіві М. Д.-З. подав до університету звіт про наукову роботу з додатком 50 аркушів різних актів, які були видані в “Документах ММЮ” (М., 1897. – Т. I) та “Чтениях в Обществе истории и древностей российских”. 1899 р. ним було опубліковано збірник документів з історії Литовсько-Руської держави XIV–XVI ст. (Акты Литовско-Русского государства (XIV–XVI ст.), обсягом понад 250 сторінок.

Під час роботи в архіві виробив методичні принципи описування документів Метрики. Пропонований ним план описування книг записів Литовської Метрики складався з загального опису кожної книги, поактового опису та покажчиків (імен, географічних назв). На думку М. Д.-З., описування актової книги мало давати загальне уявлення про неї і включати елементи критики джерела. Поактове описування мало складатись із тематичних рубрик (посольські справи, королівські привілеї приватним особам, привілеї публічно-правового характеру, інвентарі маєтків, прибутково-видаткові записи, митні справи, судові справи та ін. – всього 9), в яких документи в свою чергу поділялись за дипломатичними різновидами. Важливим принципом описування М. Д.-З. вважав також адекватне відтворення давньої термінології.

Одним із головних напрямків діяльності М. Д.-З. була археографічна робота. Перебуваючи в Москві, М. Д.-З. працював у складі Археографічної комісії при Московському археологічному товаристві, був її секретарем, підтримував тісні контакти з губернськими вченими архівними комісіями. 1899 р. виступив із доповіддю про діяльність архівних комісій за 1896–1898 рр. на XI археологічному з'їзді у Києві. Як дійсний член від 1908 р.

Праці: Белорусская свадьба и свадебные песни: (Этногр. этюд). – К., 1888. – II, 38 с.; Очерк истории Кривичской и Дреговичской земель до конца XII столетия. – К., 1891. – VI, 170 с.; Белорусская свадьба в культурно-религиозных пережитках: [Гл. 1–4] // Этногр. обозр. – 1893. – № 1. – С. 61–88; № 2. – С. 47–63; № 4. – С. 26–83; Заметки по белорусской этнографии // Живая старина. – 1894. – Вып. 1. – С. 108–114; Государственное хозяйство великого княжества Литовского при Ягеллонах: Т. 1. [Магистр. дис.]. – К., 1901. – VIII, 807, СХІІ с.; Обзор деятельности ученых губернских архивных комиссий 1896–1898 гг. // Тр. одиннадцатого археол. съезда в Киеве, 1899. – М., 1902. – Т. 2. – С. 90–99; Баркулабовская летопись. – К., 1908. – 38, 12 с.

Бібліографія: Мітрафан Віктаравіч Доўнар-Запольскі: Біябібліяграфічны паказальнік. – Мінск, 2001. – 120 с.; Мітрафан Віктаравіч Доўнар-Запольскі: Біябібліягр. паказальнік. – 2-е выд., доп. – Мн., 2007. – 168 с.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Довнар-Запольський
Митрофан*

Література: *Оглоблін О. П.* Буржуазна історична школа Довнар-Запольського // Зап. іст.-археогр. ін-ту. – К., 1934. – № 1. – С. 158–222; *Шохін Л. І.* Маловідомі документи про діяльність М. В. Довнар-Запольського в галузі архівної справи // АУ. – 1987. – № 1. – С. 66–71; *Михальченко С. І.* XVI век в исторической концепции М. В. Довнар-Запольского // Спорные вопросы отеч. истории XI–XVIII веков: Тезисы докл. и сообщ. Первых чтений, посвящ. памяти А. А. Зимины. – М., 1990. – Вып. II. – С. 174–177; *Він же.* М. В. Довнар-Запольский: историк и общественный деятель // Вопросы истории. – 1993. – № 6. – С. 162–70; *Він же.* Киевская школа: Очерки об историках. – Брянск, 1994. – С. 40–59; *Луценко С. М.* Внесок М. В. Довнар-Запольського в джерелознавство України // Укр. архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. – К., 1997. – Ч. 1. – С. – 250–252; *Кыштымов А.* Киевский коммерческий институт в судьбе М. В. Довнар-Запольского // ААД. – К., 2000. – Вып. 2. – С. 114–130; *Матяш І.* Митрофан Довнар-Запольський: внесок в українську

він входив також до складу Київської тимчасової комісії для розгляду давніх актів, був редактором п'ятого тому VIII частини “Архива Юго-Западной России” – “Акты об украинской администрации XVI–XVII вв.”. М. Д.-З. підготував три фундаментальні збірники документів з історії Волині XVI–XVIII ст., які мали скласти дев'ятий том VIII частини “Архива Юго-Западной России”. Перші два випуски в остаточній редакції отримали назву “Акты по статистике и экономическому положению населения Волыни в XVI–XVII вв.”. Вони охоплювали документи з питань економіки, соціальних відносин та народонаселення Волинського краю з архівів Києва, Москви і Варшави, виявлені М. Д.-З. під час роботи в МАМЮ та під час наукових відряджень. За даними на 1917 р. перший випуск видання практично вже був видрукований. Комісія рекомендувала до друку третій випуск, який мав би містити люстрацію королівщин Волинського воєводства 1663 р. та історичну передмову (вступну статтю) до всього дев'ятого тому, але ці проекти не знайшли реалізації.

Активну наукову діяльність М. Д.-З. вдало поєднував з організаційною та викладацькою. Він ініціював створення 1905 р. в Києві приватних жіночих курсів з комерційним відділенням, які в червні 1908 р. було інтегровано до структури новоствореного його зусиллями Комерційного інституту. Директором Київського комерційного інституту М. Д.-З. залишався від часу створення до березня 1917 р.

Учений був також одним із засновників Таврійського університету. Радою Університету Св. Володимира в жовтні 1917 р. його було відряджено для читання лекцій в Ялті та участі в розробленні плану відкриття навчального закладу. 1919 р. у Керчі з ініціативи вченого на приватні пожертви виник інший університет – Боспорійський, який незабаром припинив свою діяльність, а його організатору та ряду інших професорів було запропоновано залишити Крим.

Значним був внесок М. Д.-З. і в справу підготовки кадрів архівних установ України. Від 1916 р. як член ініціативної групи київських професорів з організації археологічного інституту в Києві, а з 1918 р. як перший директор цього інституту прислужився справі становлення архівної освіти. Очолований ним впродовж 1918–1919 рр. Київський археологічний інститут фактично став першим в Україні синкретичним вищим навчальним закладом для підготовки архівістів, бібліотекарів, музеєзнавців, етнографів, культурологів.

1920 р. М. Д.-З. залишив Київ і переїхав до Харкова, де обійняв посаду професора Харківського університету. Він не поривав зв'язків з Археографічною комісією Академії наук, давав відомості про документи харків-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Домбровський Василь

ських архівів, що могли становити інтерес для Комісії, працював у архівному відділенні ВУКОПМИСу.

Діяльність М. Д.-З. на чолі підвідділу архівознавства архівного відділення ВУКОПМИСу позначена детальним розробленням концепції підготовки кадрів для архівних установ, яка полягала у організації диференційованих короткотермінових (трижневих) курсів за прикладом західноєвропейських та тривалих (дворічних), що продовжували ідею археологічного інституту. Зразковим у цьому відношенні М. Д.-З. вважав принцип французької “Школи хартій”: невелика кількість слухачів з вищою освітою, їхня матеріальна забезпеченість та безкоштовне навчання. Впродовж травня-червня 1921 р. М. Д.-З. розробив не лише основні положення організації короткотермінових та 2-річних курсів архівознавства, а й програму їхньої діяльності та навчальний план. Проте перебування вченого у Харкові було короткочасним, 1922 р. він переїздить до Азербайджану, де продовжує викладацьку діяльність як професор Бакинського політехнічного інституту, науково-організаційну – як проректор Азербайджанського університету, управлінську – як начальник управління промисловості та торгівлі Наркопромторгу Аз РСР. Створює й очолює сільськогосподарський і торгово-промисловий музеї. 1925 р. М. Д.-З. приймає запрошення ректора відкритого в Мінську Білоруського державного університету викладати там історію Білорусі. З приїздом ученого на соціально-економічному відділенні педагогічного факультету БДУ починає діяти семінар з архівної справи, готується відкриття кафедри архівознавства.

Останні роки життя М. Д.-З. (1926 – 1934) змушений був провести в Москві. Тут він викладав у Московському інституті народного господарства імені Плеханова, Тимирязівській академії, співпрацював з академічними інститутами. Довелося вченому зазнати моральних утисків й дізнатися про міфічне “існування його буржуазної школи”. Помер від серцевого нападу восени 1934 р.

Ірина Матяш (Київ)

ДОМБРОВСЬКИЙ Василь Федорович (1810, м. Гомель Могильовської губ. – 1845, Київ) – історик, архівознавець.

Народився в сім'ї гомельського городничого. Початкову освіту здобув у місцевому повітовому училищі та Могильовській гімназії. Після смерті батька і переїзду родини до Ніжина навчався в Гімназії вищих наук кн. Безбородька (1825–1831), яку закінчив із званням кандидата та медаллю. Через матеріальну скруту мусив одразу ж розпочати службу – був наглядачем при лицейному пансіоні та в. о. учителя німецької мови. Завдяки

архівну науку та освіту
// Матяш І. Особа в укр.
архівістиці: Біографічний нарис.
– К., 2001. – С. 80–99;
Шумейко М. М. В. Довнар-Запольский и первый съезд исследователей белорусской археологии и археографии // Третья міжнародная доўнарівська читання. – Мінськ, 2002. – С. 132 – 139;
Гурбова Л. М. В. Довнар-Запольский и Крым // Там само. – С. 16–18.

Архіви: ЦДІАК України, ф. 262, 707, оп. 64, спр. 1; оп. 194, спр. 16; ІР НБУВ, ф. III, № 2362, 13695, 19884–19888, 46978–46979, 48795–48810, 53548–53549; ф. X, № 10154, 10542, 0883; Держархів м. Києва, ф. 16, 108, 153.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Дорошенко Володимир

Література: Биографический словарь профессоров и преподавателей императорского Университета Св. Владимира. – К., 1884. – С. 183–186; *Левицкий О. И.* Пятидесятилетие Киевской комиссии для разбора древних актов. 1843 – 1893. Историческая записка о ее деятельности. – К., 1893. – С. 19–24; *Журба О. І., Ковальський М. П.* Значення діяльності В. Ф. Домбровського у становленні Київської археографічної комісії // Вісник Київ. ун-ту. – К., 1989. – Вип. 31. – С. 48 – 55.

Архіви: ЦДІАК України, ф. 442, оп. 152, спр. 232 “В”, ч. 1; ф. 707, оп. 6, спр. 203 “А”; ф. 708, оп. 280, спр. 43.

Праці: Наукове товариство імені Шевченка у Львові (1873–1892–1912). – К.; Львів, 1914; Українська національна бібліотека (б-ка Наук. т-ва ім. Шевченка у Львові). – Львів, 1936; Історія Наукового товариства ім. Шевченка. – Нью-Йорк; Мюнхен, 1949; Огнище української науки – Наукове товариство ім. Шевченка. – Нью-Йорк; Філадельфія, 1951.

своїй глибокій зацікавленості вітчизняною історією, працелюбності, педагогічному хистові зробив викладацьку кар’єру: протягом 1833–1838 рр. В. Д. викладав вітчизняну історію та географію у Київському повітовому училищі, Київській губернській та Першій київській гімназіях. Від 1837 р. викладав історію в Університеті Св. Володимира та Київському інституті шляхетних дівчат; від 1840 р. обіймав посаду екстраординарного професора на новоствореній кафедрі російської історії університету. Особливо цікавився історією правобережних українських земель: на матеріалах, зібраних 1839 р. під час поїздки з метою огляду навчальних закладів Волинської губернії опублікував статті “Луцк” та “Острожская старина” (Киевлянин, 1840–1841 рр.). Був блискучим лектором; 1841–1842 рр. започаткував традицію читання публічних лекцій з вітчизняної історії для киян.

Один з чотирьох членів-співзасновників Київської тимчасової комісії для розгляду давніх актів. У серпні-вересні 1843 рр., за особистим дорученням генерал-губернатора Д. Г. Бібікова, оглядав архіви Волинської губернії, відібрав і доставив в Комісію близько 80 одиниць архівних документів XVI–XVII ст. (в тому числі 13 актових книг), що на час її заснування склали основну джерельну базу. Першим звернув увагу на значення актових книг як важливого історичного джерела, зробив спробу їх класифікації.

1843–1844 рр. В. Д. – редактор історичного відділу “Памятников, издаваемых Временною комиссией для разбора древних актов”. 1844 р. обраний членом Копенгагенського королівського товариства північних антикваріїв. 1845 р. нагороджений орденом Св. Станіслава III ст.

Оксана Коваль (Київ)

ДОРОШЕНКО Володимир Вікторович (03. 10. 1879, Санкт-Петербург – 25. 08. 1963, м. Філадельфія, США) – бібліограф, літературознавець, архівознавець, громадський і політичний діяч.

Народився в сім’ї військового лікаря. Середню освіту здобув у Прилуцькій гімназії (1892–1898), вищу – на юридичному і історичному факультетах Московського університету (1898–1905). Закінчив курси українознавства при Львівському університеті (1904 р.) та філософський факультет цього ж університету (1909–1913).

Службовець статистичного бюро Полтавського земства (1905 р.). Член УНТ в Києві (з 1913 р.), дійсний член НТШ. Член РУП, УСДРП, член-засновник і член президії Союзу визволення України (1914–1918). Бібліотекар бібліотеки НТШ (з 1909 р.), її директор (з 1937 р.), співробітник і директор Музею Визвольної боротьби України у Празі (1944–1945).

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Дорошенко Дмитро

Література: Мияковський В. Володимир Вікторович Дорошенко (1879–1963) // УІ. – 1969. – № 1–3, 4; Данко О. Володимир Дорошенко – праця для книжної культури // 125 років Київської академічної традиції. – Нью-Йорк, 1993. – С. 419–442;

Архіви: ЦДАЛ України; ВР ЛНБ ім. В. Стефаніка НАН України; Архів-Музей УВАН (Нью-Йорк).

Брав участь у формуванні Рукописного відділу бібліотеки НТШ (1893–1939), де зосереджувалися українські рукописи XIV–XX ст.; приймав на зберігання приватні архіви, колекції та особові фонди українських політичних, громадських діячів, діячів науки і культури, архівні фонди українських установ, редакцій газет, журналів, друкарень, громадських товариств. Формував збірку українських стародруків, яка складалася з досить значної кількості книг, від “Апостола” Івана Федорова до “Енеїди” Котляревського. На сьогодні Рукописний відділ бібліотеки не зберігся в первісному комплексі, архівні збірки були розформовані і зберігаються в окремих архівосховищах Львова та Києва.

В. Д. постійно друкував оглядову інформацію про архівні фонди та нові надходження рукописних збірок до бібліотеки НТШ; описав, які з них загинули під час першої більшовицької окупації Львова.

Працював у Музеї Визвольної боротьби України в Празі, впорядкував архів Союзу визволення України.

Валентина Шандра (Київ)

ДОРОШЕНКО Дмитро Іванович (07. 04. 1882, Вільно – 19. 03. 1951, Мюнхен) – видатний український історик, історіограф, архівознавець, політичний і громадський діяч.

Народився у сім’ї вихідців з давнього українсько-козацького роду Чернігівщини.

Член УЦР (1917), міністр закордонних справ в уряді Української Держави (1918), член НТШ (з 1923 р.), перший президент Української вільної Академії Наук (1945–1951), один з фундаторів створення і професор Українського Вільного Університету (1921–1951), професор Карлового університету в Празі (1926–1936), Варшавського університету (1936–1939), директор Українського Наукового інституту в Берліні (1926–1931).

Вищу освіту здобував у Варшавському, Петербурзькому і Київському університетах, закінчив останній 1903 р. Ще студентом, виявив інтерес до історичних джерел, архівних документів, їх систематизації і класифікації за найважливішими періодами української історії. Джерелознавчий хист майбутнього історика виявився в укладеній і виданій першій праці “Указатель источников для ознакомления с Южной Русью” (1904).

Безпосередньо з архівною справою пов’язаний катеринославський період діяльності Д. Д. Працюючи викладачем історії Катеринославського комерційного училища, він з 1909 по 1913 р. був секретарем Катеринославської ГУАК, де співпрацювали відомі історики, архівісти В. Біднов, Д. Яворницький, А. Синявський

Література: Оглоблин О. Рід і земля Дмитра Дорошенка // Укр. літопис (Авгсбург) – 1953. – Ч. 1. – С. 67–76; Полонська-Василенко Н. Дмитро Дорошенко // Там само. – С. 81–89; Винар Л. Дмитро Дорошенко – видатний дослідник української історіографії і бібліографії // УІ. – 1983. – № 3–4. – С. 40–78; Ульяновська С., Ульяновський В. Автори “Української культури” (Дмитро Дорошенко) // Укр. культура: Лекції за ред. Д. Антоновича. – К., 1993. – С. 527–553; Пінчук Ю., Гриневич Л. Дмитро Дорошенко та його твір “Огляд української історіографії” // Дорошенко Д. І. Огляд української історіографії. – К., 1996. – С. IX–XXX.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 4186, спр. 29; ІР НБУВ, ф. 318, № 516.

та інші, зосереджуючи основну увагу на збиранні і дослідженні джерел з історії Запоріжжя, Козацької Січі, адміністративного і церковного устрою, культурного розвитку. Д. Д. укомплектував і відредагував п’ять випусків журналу Комісії “Летопись” (VI–XI), в яких були закладені важливі принципи археографічного опрацювання документів, подачі коментарів.

У процесі вивчення документальних фондів архівів у Катеринославі, Д. Д. підготував низку архівознавчих праць, зокрема, оглядове дослідження “Об архивах Екатеринославской губернии”, окремий відбиток якого вийшов 1914 р. Його можна розглядати як наукову спробу підготовки першого путівника, що знайомив з інформаційними можливостями катеринославських архівів, приватних колекцій, окреслював напрями дальших пошуків документів і старожитностей. Цінні застереження джерелознавчого характеру містить оглядова рецензія історика на перший том серійного видання “Жерела до історії України-Руси”. Його численні наукові розвідки, опубліковані в часописах “Рідний край” (Полтава), “Хлібороб” (Лубни), “Рада”, “Нова громада”, “Україна” (Київ), відзначались документалізмом і відповідальним ставленням до інтерпретації джерел.

Архівознавча діяльність Д. Д. не припинялась у Києві, де на пропозицію М. С. Грушевського, він став секретарем УНТ, редагував і видав два томи “Українського наукового вісника”, а також часопис “Україна”. В добу Української революції Д. Д., незважаючи на велику і активну політичну, державну і громадську роботу, відповідальні державні посади, знаходив час для наукових досліджень, опублікувавши такі праці як “Коротенька історія Чернігівщини” (1918), “П. О. Куліш” (1918), “Адам Міцкевич. Його життя і твори” (1919) та ін. Працюючи 1919–1920 рр. приват-доцентом Українського університету в Кам’янці-Подільському, написав книгу “Про минулі часи на Поділлі”.

Досвід роботи в архівах, археографічна практика, набуті знання з джерелознавства знайшли продовження і збагачення у праці вченого в еміграції. З властивою скрупульозністю він опрацьовував джерельні матеріали з української історії в архівах і бібліотеках Відня, Праги, Варшави, Кракова, Берліна, Мюнхена, використав інші джерела і на цій базі підготував і опублікував ряд ґрунтовних праць з української історії та історіографії. Вже 1921 р. вийшов його “Курс історії України” для вищих класів середніх шкіл, який чітко окреслив його державницький світогляд і національну історіософію. Ряд розділів монографії “Огляд української історіографії” (1923) містить аналіз давньоукраїнських літописів, архівних джерел, проникнутий духом відповідального ставлення історика до використання та інтерпретації

джерел. Прикладом такого ставлення служать власні праці історика, зокрема “Історія України 1917–1923 рр.” (Т. I–II. – 1930, 1932), “Нарис історії України” (1932, 1933, 1990), “Православна церква в минулому і сучасному житті українського народу” (1943).

Вихований на традиціях київської історичної школи документалістів, Д. Д. з честю репрезентував її в європейській історичній науці, переймаючи водночас і кращі здобутки останньої. Низка його праць вийшла німецькою, англійською, французькою та іншими мовами. На принципах документалізму побудовані і мемуари: “Мої спомини про давнє минуле: 1901–1914 рр.” (1949), “Мої спомини про недавнє минуле: 1914–1920 рр.” (Ч. I–IV, 1923–1924). Джерелознавчий характер мають дослідження історика про М. Костомарова, В. Антоновича, П. Дорошенка, Т. Шевченка, В. Горленка та ін.

Нарешті, Д. Д. як політик і державний діяч доби Української революції, причетний до вироблення і реалізації заходів, пов’язаних із збереженням культурно-документальних цінностей, створенням архівів, бібліотек, музеїв. Значну увагу приділяв формуванню архіву УВУ, УВАН, Українського Наукового Інституту, власної колекції.

Ярослав Калакура (Київ)

ДОРОШЕНКО Петро Якович (17. 10. 1857, с. Баничі Глухівського пов. Чернігівської губ., нині Глухівського р-ну Сумської обл. (за іншими відомостями народився у 1858 р. на х. Дорошенків Глухівського повіту, нині с. Дорошенкове Ямпільського р-ну Сумської обл.) – 13. 07. 1919, Одеса) – краєзнавець, історик чернігівського дворянства, колекціонер.

Початкову освіту здобув вдома, пізніше навчався в Новгород-Сіверській гімназії та на медичному факультеті Університету Св. Володимира у Києві (закінчив в 1881), де, зокрема, слухав лекції В. Антоновича з історії України.

Після закінчення навчання працював ординатором університетської хірургічної клініки (1882–1889), потім – міським лікарем у Глухові. Брав активну участь в громадській діяльності (був повітовим та губернським земським гласним), пропагуючи серед українського дворянства ідею піклування про духовну культуру рідного народу. За його сприяння створено музей В. Тарновського в Чернігові, музей старовини в Глухові. З 1908 р. – директор Чернігівського дворянського пансіону. Директор першої української гімназії в Чернігові (1917), створеної його зусиллями, співзасновник Чернігівського народного університету (1918).

Був відомим краєзнавцем; у своєму помісті в с. Баничах зібрав значну колекцію предметів місцевої ста-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Дорошенко Петро

Праці: Семейная хроника дворян Искрицких // Тр. Черниг. губерн. ученой архив. комиссии. – Чернигов, 1911. – Вып. 8; Очерк крепостного права в Малороссии и крестьянская реформа в Черниговской губернии // Там само. – Чернигов, 1914. – Вып. 11.

Література: Труды Черниговской губернской ученой архивной комиссии (дневники заседаний). – Чернигов, 1905–1915. – Вып. 6–12; *Модзалевский В.* Малороссийский Родословник. – К., 1908. – Т. 1 – С. 469; *Зайцев П. П. Я. Дорошенко* // Промінь. – 1919. – № 1. – 14 (27) верес.; *Дорошенко П. Я.*: Некролог // Україна. – 1919. – 6 (19) жовт.; *Дорошенко Д.* Пам'яті П. Я. Дорошенка // Стара Україна. – 1924. – Кн. 7–8.

Архіви: Держархів м. Києва, ф. 16, оп. 324, спр. 133, арк. 6–7; ІР НБУВ, ф. 12, № 686.

ровини, в тому числі – архівних документів, куди, крім фамільних паперів, входили також документи з історії краю: актові та цехові книги, господарчі документи монастирів, автографи видатних діячів України тощо.

П. Д. зробив спробу систематично-хронологічного описання своєї колекції, матеріали якої неодноразово використовувались для наукових досліджень та археографічних публікацій як власником, так і сучасниками П. Д. (О. Лазаревським, В. Модзалевським та ін.). Огляди збірки П. Д. опубліковано у збірниках: “Древности: Труды Археологической комиссии Московского археологического общества” (М., 1898. – Т. 1, вып. 2, с. 111–114); “Труды XII Археологического съезда в Харькове в 1902 г.” (М., 1905. – Т. 2, с. 93–109); “Труды Черниговского предварительного комитета по устройству XIV Археологического съезда в Чернигове” (Чернигов, 1908, с. 3–46).

У низці своїх публікацій П. Д. обстоював значення фамільних архівів як важливого джерела для вивчення місцевої історії. Він підготував кілька досліджень з історії Глухова; досліджував генеалогію місцевих дворянських родів; надавав консультації В. Модзалевському при підготовці відповідних розділів “Малороссийского Родословника” і є автором поколінного розпису роду Дорошенків, опублікованого в т. 1 цього видання (К., 1908).

25 серпня 1903 р. П. Д. було обрано членом Чернігівської губернської ученої архівної комісії (ЧГУАК), надалі він був заступником голови ЧГУАК, працював у складі архівної підкомісії, очолював Музейну комісію Чернігівського земства. За його пропозицією та на основі власної картотеки у складі ЧГУАК було створено бібліографічну комісію, яка займалася укладанням вичерпної бібліографії з історії Чернігівщини. У 1914 р. П. Д. входив до складу бюро для розроблення програми дій з обстеження місцевих архівів й формування з нових надходжень документів архівних фондів у архівосховищах Чернігова. На місцевих матеріалах він підготував низку доповідей, зачитаних на засіданнях ЧГУАК та опублікованих в її “Трудах”.

У липні 1918 р. очолив Головне управління у справах мистецтва й національної культури при Міністерстві народної освіти Української Держави; під його керівництвом велися роботи щодо створення Національного архіву, Національної бібліотеки, Академії мистецтв та інших закладів культури і освіти. Цю ж посаду зберіг і в уряді Директорії УНР.

З наближенням у 1919 р. до Києва російських військ разом з урядом виїхав до Вінниці, звідти – до Одеси, де деякий час співпрацював з українською газетою “Нові шляхи”. Схоплений і розстріляний Одеською надзви-

чайною комісією під час червоного терору. Місце поховання невідоме.

Оксана Коваль (Київ)

ДОЦЕНКО Єлизавета Іванівна (01. 11. 1956, с. Гоголів Броварського р-ну Київської обл.) – філолог, архівіст. Із родини службовців, українка. Закінчила Київський державний педагогічний інститут ім. О. М. Горького (1977). Працювала вчителем української мови та літератури в Київській СШ № 205 (1977–1980) та в Київському технікумі міського електротранспорту (1986–1987).

Впродовж 1980–1986 рр. та з 1988 і донині – в ЦДАМЛМ України: молодший науковий співробітник, старший науковий співробітник, архівіст I категорії відділу комплектування, відомчих архівів і діловодства. Оволоділа багатьма видами архівної роботи – комплектування, описання фондів, проведення екскурсій. Є. Д. описала 35 фондів: актора Василя Василька (Міляєва), письменника Головка А. В., перекладачів Скляра Ф. Ф., Турганова Б. О., оперного співака Роменського М. Д. та ін.

Отримала на державне зберігання 406 надходжень документів діячів літератури і мистецтва: поетів Драча І. Ф., Драй-Хмари І. Ф., Забашти Л. В., Костя Котка, Малишка А. С., Плужника Є. П., Сверстюка Є. О., Симоненка В. А., Світличного І. О., Стуса В. С. тощо, прозаїків Багмута І. А., Байдебури П. А., Головка А. В., Довженка О. П., Зінківського Т. А., Кундзіча О. Л., Кулика І. Ю., Минка В. П., Смолича Ю. К. та ін.; художників та скульпторів Адамовича С. Т., Горської А. О., Гуменюка Ф. М., Ермілова В. Д., Зарецького В. І., Заливахи О. І., Кавалерідзе І. П., Падалки І. І., Петрицького А. Г., Піскорського К. Д. та ін., композиторів Гайдамаки П. Д., Губаренка В. С., Кос-Анатольського А. Й. та ін.

Віра Вєрвєс (Київ)

ДРАГОМІРОВА (СКРИЦЬКА) Лариса Олександрівна (11. 04. 1958, м. Олександрія Кіровоградської обл.) – архівіст. Народилася в родині службовців. Закінчила філологічний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1981).

В архівній системі – з 1984 р. Працювала в ЦДАМЛМ України на посадах молодшого наукового співробітника музейного відділу, старшого архівіста відділу забезпечення збереженості, старшого, провідного архівіста відділу НДА (1984–1999). Займалася веденням централізованого обліку, контролем за організацією і веденням допоміжного обліку в усіх структурних підрозділах, розробляла довідковий апарат до документів архіву. Протягом 1986–1988 рр. Л. Д. уклала картковий путів-

203

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Доценко Єлизавета

Праці: Книжково-документальні виставки у ЦДАМЛМ УРСР // АУ. – 1983. – № 3. – С. 76–78 (у співавт.); Про поповнення колекції екслібрисів у фонді Р. І. Олексієва // Там само. – 1991. – № 3. – С. 78; Духовное наследие – под защиту предпринимателей // Укр. деловые новости. – 1995. – № 39.

Архіви: ЦДАМЛМ України, особова справа.

Праці: Методичні рекомендації з фондування і обліку документів особового походження на прикладі ЦДАМЛМ України. – К., 1996. – 80 с.; Фонд О. К. Богомазова в ЦДАМЛМ України: Огляд // АУ. – 1997. – № 1–6. – С. 73–84; Чи потрібні Україні “радіоактивні” архіви? (до проблеми виявлення і відбору документальних пам’яток в Чорнобильській зоні відчуження) // Студії з архів. справи та документознавства. – 1999. – Т. 4. – С. 64–70; Концепція забезпечення національних інтересів України в архівній справі (проект) // Там само. – 2002. – Т. 8. – С. 53–79 (у співавт.).

Архіви: УНДІАСД, особова справа.

ник за фондами особового походження ЦДАМЛМ України (довідкові і пошукові дані, біографічна довідка, коротка анотація складу і змісту до 1105 фондів) для використання в читальному залі.

У 1986–1999 рр. займалася укладанням розгорнутих біографічних довідок (близько 1500 довідок) до всіх фондів особового походження до справ фондів з уточненням усіх найменувань фондоутворювачів, дат життя і біографічних даних на основі аналізу архівних документів.

У 1984–1985 рр. здійснила експертизу цінності, джерелознавчий аналіз, науково-технічне опрацювання документів ф. 69 О. В. Хвостенка-Хвостова (1895–1969), театрального художника; науково-технічне опрацювання, джерелознавчий аналіз усіх документів; виявлення, добір, координацію, відтворення цілісності змісту наукових праць і педагогічних матеріалів; археографічне описування рукописів і епістолярію ф. 360 О. К. Богомазова (1880–1930), теоретика мистецтва, художника і художнього педагога (1996–1998); науково-технічне опрацювання ф. 13, Матеріали українського некрополя (1996), ф. 644, Комітет по Державних преміях України ім. Тараса Шевченка (1998).

З 1999 р. Л. Д. – в УНДІАСД на посаді старшого наукового співробітника відділу архівознавства. Співавтор 3–7-го розділів і редактор (спільно з К. Є. Новохатським) “Основних правил роботи державних архівів України” (2004). Член робочої групи з розроблення 2-ої редакції Закону України про Національний архівний фонд і архівні установи (1999). Співавтор проекту Концепції забезпечення національних інтересів України в архівній справі (1999–2002). Брала участь у роботі історико-культурної експедиції МНС України (виявлення і відбір цінних архівних документів в Чорнобильській зоні відчуження) (1999) та розробленні Концепції захисту національних інтересів України в архівній справі (1999–2002); Концепції Музею-архіву історико-культурної спадщини територій, що постраждали від аварії на Чорнобильській АЕС (2001). Співрозробник державних стандартів “Правила архівного описування” (1999–2003) і “Архівна справа і діловодство. Терміни і визначення” (2001).

З травня 2006 р. по 2007 р. Л. Д. працювала в Державному комітеті архівів України.

Наталія Христова (Київ)

ДРОЗДОВ Володимир Геннадійович (18. 06. 1879, м. Петровське Саратовської губ. – ?) – історик, педагог, архівознавець, музейний працівник.

Походив з родини священика. Закінчив Саратовську духовну семінарію і Казанську духовну академію.

Отримав ступінь кандидата богослов'я. У серпні 1905 р. призначений на посаду викладача теорії словесності та російської історії Чернігівської духовної семінарії.

Один з фундаторів Чернігівської церковно-археологічної комісії, перший завідувач Чернігівського єпархіального давньосховища, створеного 1907 р. Очолив групу краєзнавців, які фронтально обстежили церкви й монастирі північних повітів Чернігівської губернії. Виявлені та перевезені до Чернігова пам'ятки старовини і мистецтва – ікони, церковне вбрання і посуд, стародруки та рукописи – поповнили зібрання єпархіального давньосховища. До цього церковно-історичного музею надійшли також рукописне “Євангеліє” 1623 р., грамота київського митрополита П. Могили Густинському монастирю 1645 р., видання друкарні Чернігівського Троїцько-Іллінського монастиря XVII–XVIII ст., епістолярна спадщина і деякі документи чернігівського архієпископа середини XIX ст., історика та богослова Ф. Гумілевського. 1908 р. разом з К. Т. Карпинським упорядкував і видав “Описание вещественных и письменных памятников Черниговского епархиального древлехранилища”. Учасник XIV археологічного з'їзду (Чернігів, 1908), директор влаштованої з цієї нагоди виставки старожитностей, на якій було репрезентовано понад 870 експонатів з Чернігівського єпархіального давньосховища, зокрема, 68 стародруків і 37 рукописів XVI–XVIII ст. (Євангелія, Ірмології, синодики, “Літопис келейний” Д. Ростовського та ін.). З 1909 р. завідував фундаментальною бібліотекою Чернігівської духовної семінарії, в якій зберігалися численні рукописи і стародруки XVI–XVIII ст., успадковані від Чернігівського колегіуму. За його безпосередньою участю 1908 і 1916 рр. побачили світ два випуски “Сборника Черниговского епархиального древлехранилища”. 1912–1917 рр. редагував літературно-педагогічний відділ місцевого церковного часопису “Вера и жизнь”, на сторінках якого було опубліковано низку історичних документів та наукових студій. 1917 р. з його ініціативи церковно-археологічна комісія видала книгу С. А. Гатцука “Архив Борщовых: Опыт использования фамильных бумаг”. Готувався до друку, але так і не побачив світ покажчик Д. О. Бочкова “Роспись книг черниговской печати XVII–XVIII вв.”.

Член Чернігівської ГАК. У травні 1919 р. призначений завідувачем Другого чернігівського радянського музею (колишній Історико-археологічний музей ЧГУАК). Згодом очолив П'ятий чернігівський радянський музей (колишнє Чернігівське єпархіальне давньосховище). Після утворення 1925 р. об'єднаного Чернігівського державного музею завідував у ньому відділом культур. Завдяки його зусиллям під час вилучення церковних цінностей було врятовано чимало пам'яток, що мали неабияке

Література: Коваленко О. Б., Ткаченко В. В. Дроздов Володимир Геннадійович // Репресоване краєзнавство: (20–30-і рр.). – К., 1991. – С. 338–339; Коваленко О. Б., Малиновська В. М. Чернігівська церковно-археологічна комісія та її внесок у розвиток історичного краєзнавства // Шоста Всеукр. наук. конф. з іст. краєзнавства: Тези доп. – К.; Луцьк, 1993. – С. 289–290; Ісаєнко О., Мудрицька В. Історія Чернігівського єпархіального давньосховища // Родовід. – 1996. – № 2. – С. 60–64.

історико-художнє значення. 1931 р. переїхав до Києва на посаду наукового співробітника Лаврського музейного містечка. Подальша доля достеменно невідома.

Олександр Коваленко (Чернігів)

ДРОЗДОВ-МИШКІВСЬКИЙ Степан (Стефан) Леонтійович (1867–1933) – краєзнавець, музеєзнавець, організатор архівної справи на Білоцерківщині.

1885 р. вступив на службу в поштове відомство на посаду листоноші Уманської поштової контори, де познайомився з М. Ф. Комаровим, під впливом якого зацікавився українською літературою і з того часу почав збирати українські книжки.

З 1892 р. по 1900 р. С. Д.-М. працював у Київській поштовій конторі. За час перебування у Києві С. Д.-М. мав тісні стосунки з відомими українськими діячами: В. Б. Антоновичем, О. Я. Кониським, І. С. Нечуєм-Левицьким, М. В. Лисенком, М. П. Савицьким, М. І. Петровим, В. М. Науменком і С. О. Єфремовим. Знайомство з археологами Б. І. Ханенком, М. Ф. Біляшівським, В. Е. Козловською, М. О. Макаренком, К. В. Болсуновським, Хойновичем, Кундуревичем стало поштовхом до ретельного вивчення археології та збирання археологічних речей. Археологією, нумізматиною, бібліофілією він продовжував займатися і на нових місцях роботи: м-ко Ківшовате на Таращанщині (1900–1911), м-ко Біла Церква (1911–1912), м. Канів (1912–1915), а з лютого 1915 р. знову Київ.

За весь час перебування на Пороссі С. Д.-М. мав творчі контакти як з відомими вченими, так і з ентузіастами-збирачами старовини, про що свідчить його листування, у якому йшлося про вияви різних напрямків діяльності: придбання та обмін книжок, а також інших речей (монет, фарфору і т. п.), повідомлення про археологічні та церковні пам'ятки, допомога в знайомстві з місцевими збирачами колекцій та шанувальниками минулого, консультації у справі вступу до наукових товариств та архівних комісій, діяльність у цих організаціях.

1918 р. С. Д.-М. переїхав до Білої Церкви, де його було призначено завідувачем археологічного музею при товаристві “Просвіта”. Він подарував музею ряд унікальних пам'яток старовини, в тому числі грамоту гетьмана І. Мазепи. Колекція цього музею стала основою створеного 1924 р. Окружного музею старожитностей, підпорядкованого Окрполітосвіті. На посаду завідувача і організатора державного музею було призначено С. Д.-М. Основою музею стала частина його власної колекції – 633 експонати і археологічна колекція з розкопок В. В. Хвойка в селах Ромашки й Шарки на Рокитнянщині. Музей мав 8 відділів: геологічний, археологічний,

історичний, військовий, етнографічний, відділ культів, мистецький і бібліотеку. Бібліотека налічувала близько 7 тис. томів і складалася із пергаментних та паперових рукописів, книжок, друківаних дерев'яним шрифтом, наказів Олексія Михайловича, Катерини II.

С. Д.-М. став одним із організаторів низки краєзнавчих і пам'яткоохоронних установ Білоцерківщини, які вели активну роботу щодо вивчення і збереження пам'яток минулого. Так, весною 1925 р. було опротестовано вирубку саду біля Зимового палацу і розкопки валів на Замковій горі. Було зібрано відомості і складено список пам'яток, що повинні охоронятися державою. Розповсюджувались відомості про музей, про збір та охорону пам'яток старовини і передачу їх до музею.

З 10 вересня 1923 р. С. Д.-М. став за сумісництвом завідувачем і організатором Білоцерківського окружного архівного управління, а 1926 р. брав участь у I Всеукраїнському з'їзді архівних працівників. На цій посаді він пробув до виходу на пенсію у квітні 1930 р.

Перші два роки свого існування (1925–1926) Білоцерківський архів фактично не функціонував. Це пов'язано, можливо, з тим, що саме в цей час С. Д.-М. всі сили прикладав на боротьбу за врятування новоствореного окружного музею, якому загрожувала загибель. 1 жовтня 1927 р. С. Д.-М. було звільнено з посади директора музею. У цей час (1928–1930), крім завідувача, в Білоцерківському окружному архіві працював лише один архівіст, П. Андрійв.

Після звільнення з посади директора музею С. Д.-М. продовжував брати посильну участь у діяльності Білоцерківського краєзнавчого товариства та Комітету охорони пам'яток старовини.

На початку 1930 р. за сімейними обставинами він переїхав у Черкаси. Через скрутне матеріальне становище С. Д.-М. продав залишки своєї колекції та бібліотеки в різні наукові установи.

Останні відомості про нього датовані вереснем 1933 р.

*Людмила Діденко,
Олексій Стародуб (Біла Церква)*

ДУБІНІН Костянтин Йосипович (13. 07. 1917, ст. Великодвір'я, радгосп ім. Зудова Курловського р-ну Іванівської обл., Росія – 1986?) – історик-архівіст, архівознавець, фахівець з проблем науково-технічного опрацювання та описування архівних фондів. З робітничої родини, росіянин. Закінчив Іванівський вечірній енергетичний робітничий факультет (1935), Московський державний історико-архівний інститут (1939).

З 1933 р. по 1935 р. К. Д. – інспектор Іванівського міського відділу постачання; з 1939 р. по 1941 р. – в. о.

Література: Діденко Л. Сторінками книги життя Степана (Стефана) Дроздова-Мишківського // ААД. – К., 2003. – Вип. 6. – С. 239–250.

директора Архіву Жовтневої революції ЦАУ Кримської АРСР; 1941–1943 рр. – завідувач відділу фондів Жовтневої революції Центрального держархіву Кримської АРСР. В період евакуації працював науковим співробітником філії Держархіву Омської області у м. Тюмені. В лютому 1943 р. обраний секретарем Тюменського МК ВЛКСМ. В 1944–1947 рр. – перший секретар обкому ВЛКСМ в Тюменській обл., пізніше працював в апараті ЦК ВЛКСМ у Москві.

У 1939–1941 рр. К. Д. надавав методичну та практичну допомогу з описування архівних фондів, передачі документів установ на зберігання до Держархівів Кримської АРСР, складав характеристики фондів Історичного архіву ЦАУ Кримської АРСР. З серпня 1941 р. по вересень 1941 р. супроводжував евакуйовані архівні матеріали в м. Тюмень Омської області. Знаходячись в евакуації (1942), займався науково-технічним опрацюванням, описуванням фондів Тюменської філії Держархіву Омської області: “Тюменська воєводська канцелярія”, “Тюменський міськфінвідділ”, експертизою цінності документів 8-ми фондів, складанням вибіркового списку на справи, що не підлягають зберігання, проводив роботу з обліку, уточнення змін у складі фондів, складання списку змін, планування та звітності. К. Д. підготовлено та представлено у Тюменському міському агітпункті виставку “Тюменцы в борьбе за Родину в годы гражданской войны”, підготовлено 4 статті для радіо, в газеті “Красное Знамя”, надруковано статтю “Тюменцы в борьбе за Родину”. По документах філії архіву К. Д. проведено виявлення відомостей про мінеральні родовища колишньої Тюменської губернії та винаходи гірського інженера Фікцинського. Матеріали про поклади цинку та вугілля рішенням наукового консультативного бюро при міському відділі планування були відправлені в комісію з реалізації ресурсів для потреб оборони при АН СРСР. К. Д. стежив за порядком зберігання евакуйованих архівних матеріалів Центрального держархіву Кримської АРСР.

Тетяна Шарова (Сімферополь)

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415, оп. 228, спр. 165, 167, 170, 228.

Література: Багалей Д. О необходимости превращения Харьковского исторического архива в Центральный архив. – М., 1900; Иванов Е. Харьковский исторический архив. – Х., 1904; Мияковський В. Центральный архив ім. Антоновича в Києві (1922–1925 рр.) // АС. – 1925. – Кн. 1.

ДУБРОВА Сергій Павлович (1854 – 05. 01. 1927, Київ) – ветеринарний лікар, професор Київського зоотехнічного (ветеринарного) інституту, архівіст.

Народився у селянській родині. Закінчив Харківський ветеринарний інститут, одночасно під керівництвом Д. Багалія працював в комісії з розбирання архіву Малоросійської колегії в Харківському історичному архіві. Член Харківського історико-філологічного товариства (з 1884).

З-за матеріальних обставин на тривалий час залишив архівну справу і працював ветеринарним лікарем у земстві та на бойнях Києва. Згодом здобув звання магістра

ветеринарних наук, штатного професора з м'ясознавства в Київському зоотехнічному (ветеринарному) інституті, одним з фундаторів якого він був. Від 1917 р. служив контролером у Всеросійському земському союзі.

У 1919 р. брав найактивнішу участь у створенні Центрального (Осередкового) архіву ліквідованих установ військового часу, що входив до складу фондів Київського губарху як VIII архівний фонд. У 1919–1920 рр. – заступник директора, згодом директор Центрального (Осередкового) архіву, особисто брав участь у комплектуванні архіву, систематизації документів, складанні описів та забезпеченні установи технічним обладнанням.

У 1920–1922 рр. – голова Експертної комісії з відбору архівних документів до утилізації, врятував чимало цінних архівних документів від знищення. У 1922 р. – вчений архівіст Центрального історичного архіву у м. Києві; з 1923 р. – завідувач Третього відділу цього архіву. Розробив план організації цього відділу, до якого увійшли фонди колишнього Центрального (Осередкового) архіву ліквідованих установ військового часу та архіви установ земського самоврядування. Вважав своїм найважливішим завданням комплектування архівів та збереження архівних документів.

Наталія Московченко (Київ)

ДУБРОВІНА Любов Андріївна (30. 09. 1950, м. Шадринськ Курганської обл., Росія) – історик, джерелознавець, текстолог, книгознавець, архівознавець. Доктор історичних наук (1993), професор (1996), академік Історичної академії України (1999), член-кореспондент НАН України (2006).

З сім'ї науковців, росіянка. Закінчила з відзнакою історичний факультет Волгоградського педагогічного інституту (1972), де розпочала трудову діяльність з посади лаборанта. 1973 р. переїхала з родиною до м. Йошкар-Ола, столиці Марійської РСР. Працювала в Марійському науково-дослідному інституті мови, літератури та історії при Кабінеті Міністрів автономної республіки. Впродовж 1974–1977 рр. навчалася в аспірантурі Інституту історії СРСР АН СРСР (сектор феодалізму) у Москві, зосередившись на дослідженні середньовічної історії. Формування Л. Д. як науковця відбувалося під впливом видатних істориків: О. О. Зиміна, С. М. Каштанова, Л. В. Черепніна, С. О. Шмідта. Безпосередньо під керівництвом С. М. Каштанова підготувала й успішно захистила дисертацію “Казанський літописець: історико-текстологічне дослідження” (1982).

1978–1981 рр. у житті Л. Д. пов'язані з Марійським НДІ мови, літератури та історії. Після закінчення аспірантури вона обіймала посади наукового співробітника

– С. 102–110; *Барвінський В. С. П. Дуброва* [Некролог] // Там само. – 1927. – Кн. 2–3.

– С. 121; *Московченко Н. С. П. Дуброва: життєвий шлях та архівна діяльність* // ААД. – К., 1999. – Вип. 1. – С. 106–110.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1, спр. 11, 19, 20, 22.

Праці: Кодикологія та кодикографія української рукописної книги. – К., 1992. – 262 с.; Інформаційно-документальні описи писемних джерел: бібліографія, археографія, кодикографія? // Бібл. вісник. – 1993. – № 1–2. – С. 12–20; Інститут рукопису: завдання і перспективи // Там само. – № 3–4. – С. 41–45; Історія Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського: 1918–1941. – К., 1998. – 335 с. (у співавт.); “Фонд Рейхскомісара України (1941–1944)” у ЦДАВО України: Огляд документів з історії бібліотек періоду нацистської окупації Києва // ААД. – К., 2001. – Вип. 4. – С. 408–427 (у співавт.); Научное описание рукописных книг в Институте рукописи Национальной библиотеки Украины имени В. И. Вернадского и создание базы данных “Кодекс” // Там само. – К., 2002. – Вип. 5. – С. 45–55 (у співавт.).

(1978–1979) та завідувача сектору історії (1979–1981), набуваючи науково-організаційного досвіду, видала два випуски праць інституту, працювала як член Науково-координаційної ради історичних досліджень республік Поволжя.

Від 1981 р. Л. Д. постійно мешкає в Києві. Тут розпочинається її архівна діяльність. Вона працює старшим археографом Держархіву Київської області (1982–1983), завідувачем відділу інформації та користування фондами (1983–1984). З 1984 р. Л. Д. – старший науковий співробітник ЦНБ ім. В. І. Вернадського НАН України (1984–1985), завідувач відділу рукописів (1986–1992), з 1993 р. – директор створеного на базі відділу Інституту рукопису, а у 1999–2004 рр. одночасно очолювала й Інститут архівознавства НБУВ, приділяючи велику увагу питанням методики архівної справи, упорядкуванню архівного фонду Академії наук, науковій підготовці кадрів.

За її керівництвом у інституті розробляється методика опису і реєстрації рукописної книги XVI ст., концепція електронного каталогу, готувалися профільні монографії й наукові збірники. Досліджуючи рукописну книгу як історико-культурне джерело, Л. Д. запропонувала своє бачення предмета археографії як усього комплексу наукової та науково-інформаційної діяльності, пов’язаної із залученням історичних джерел до наукового обігу, уточнила методи камерально-археографічного аналізу.

1993 р. у Інституті історії України НАН України захистила докторську дисертацію з теми “Кодикологія та кодикографія як джерелознавчі дисципліни в дослідженнях історії української рукописної книги”.

Надалі до пріоритетної проблематики в наукових дослідженнях Л. Д. належать проблеми археографії, історії бібліотек країни, комп’ютеризації архівної та бібліотечної справи, визначення узгодженої спеціальної термінології, кодикології та кодикографії. Вона є ініціатором і одним із авторів ідеї створення “Національної архівної інформаційної системи” та теоретико-методологічного її забезпечення, керівником колективу розробників Концепції комп’ютеризації архівної справи. Розроблений академічними інститутами спільно з Головним архівним управлінням за її безпосередньою участю і прийнятий 1992 р. Державним комітетом України з питань науки і технологій комплекс проектів, об’єднаних в програму “Книжкова спадщина України: створення бібліографічного та археографічного реєстру і системи збереження й загальнодоступності” відкрив новий етап в розвитку архівної та бібліотечної справи. Одним із напрямів програми (“Архівна та рукописна україніка: Національна зведена система документальної інформації”), координатором якого була Л. Д. (1992–1996), стало створен-

ня бази даних і комплексу документальних публікацій архівної україніки. В ході розроблення основних положень програми були вироблені методологічні принципи і методичні прийоми, активно застосовувані в роботі архівних установ.

Л. Д. – член Національної комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей при Кабінеті Міністрів України (з 1993 р.), Наукової ради Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України (з 1994 р.), член Співки архівістів України (з 1991 р.), спеціалізованих учених рад по захисту докторських дисертацій в Інституті української археографії та джерелознавства імені М. С. Грушевського НАН України та НБУВ.

Відповідальний редактор збірника “Книжкова та рукописна спадщина України: Археографічні дослідження унікальних архівних та бібліотечних фондів” (з 1993 р.), член консультативної ради часопису “Неопалима купина” (1993–1995), член редколегій “Українського археографічного щорічника” (з 1992 р.), часописів “Бібліотечний вісник” (з 1993 р.), наукового щорічника “Студії з архівної справи та документознавства” (з 1996 р.), “Пам’ять століть” (з 1998 р.), міжвідомчого наукового збірника “Архівознавство. Археографія. Джерелознавство” (з 1999 р.).

Творчий доробок Л. Д. складають понад 200 наукових публікацій, серед яких монографії, статті та біографічні нариси у провідних вітчизняних та зарубіжних наукових періодичних виданнях: “Кодикологія та кодикографія української рукописної книги” (К., 1992), “Кодикографія української та східнослов’янської рукописної книги і кодикологічна модель структури формалізованого опису рукопису” (К., 1992, співавт. – О. М. Гальченко), “Інститут рукопису: завдання і перспективи” (Бібл. вісн. – 1993. – № 3–4) та ін.

Л. Д. проводить плідну науково-педагогічну діяльність: за її керівництвом захистили кандидатські й докторські дисертації понад 20 українських науковців, тим самим практично склалася її власна історично-книгознавча школа в галузі української кодикології, камеральної археографії, джерелознавства. Впродовж 1996–2002 рр. Л. Д. працювала в складі Експертної комісії ВАК України.

Міжнародним біографічним центром у Кембріджі (Англія) Л. Д. удостоєна почесного звання “Жінка 1992 року”. Лауреат премії НАН України ім. М. Костомарова (1996), премії імені В. Веретенникова (2000).

Ірина Матяш (Київ)

ДУБРОВСЬКИЙ Василь Васильович (псевд.: Історик, Іллінський, І. Захаревський-Лісковичський, В. Лісковичський, В. Черногай; 19. 05. 1897, Чернігів – 23. 04.

Література: *Щавинская Л. Л.* Первые шаги филологической информатики // Славяноведение. – 1996. – № 6. – С. 114–116; *Матяш І. Б.* Дубровіна Любов Андріївна // Джерелознавство історії України: Довідник. – К., 1998. – С. 169–170; *Онищенко О. С.* Любов Андріївна Дубровіна – сучасний історик, книгознавець, джерелознавець, діяч бібліотечної та архівної справи // Бібл. вісник. – 2000. – № 5. – С. 16–26.

1966, Річмонд, США) – історик, архівіст, музеєзнавець, джерелознавець, краєзнавець, тюрколог.

Народився в сім'ї священика. Дитинство провів під опікою діда. Впродовж 1911–1915 рр. навчався в Чернігівському духовному училищі й Духовній семінарії, яку залишив, не завершивши вивчення спеціальних богословських дисциплін. Захоплення ідеями українського національного відродження привело В. Д. 1915 р. на історичний відділ Ніжинського історико-філологічного інституту кн. О. Безбородька. В студентські роки розпочав наукову роботу під керівництвом проф. Г. А. Максимовича. Досліджував гетьманування Данила Апостола. Дипломну роботу підготував до друку як монографію “Данило Павлович Апостол та його гетьманство” (1919). Здобного випускника Конференція Інституту кн. Безбородька рекомендувала направити до Університету св. Володимира в Києві “для підготовки до професорського звання” по кафедрі історії України з призначенням йому державної стипендії. Не отримавши відповіді на це клопотання, в. о. директора інституту професор П. В. Тихомиров у квітні 1920 р. підписав клопотання про залишення В. Д. як стипендіата в Ніжині. Та через матеріальні негаразди він не зміг продовжувати навчання.

З листопада 1919 р. В. Д. викладає в Чернігівському Інституті народної освіти та технікумі, на курсах перепідготовки шкільних робітників. Читає історію культури, історію громадських рухів і соціальної думки. Водночас входить до складу місцевого наукового товариства, членами якого були Ю. О. Меженко, Т. Н. Голик, В. А. Шугаєвський, Б. Л. Луговський, П. К. Федоренко, Г. І. Холодний, А. В. Верзилов та ін. Зі створенням у лютому 1922 р. при Ніжинському ІНО Науково-дослідної кафедри історії, культури і мови В. Д. прийнято до неї аспірантом секції української історії. В наукових студіях йому стає в нагоді знання латини, грецької, німецької, французької, польської, англійської мов, згодом він опановує турецькою.

На початку 1920-х рр. В. Д. працює в радянських установах: завідує музейно-бібліотечною секцією (1919), позашкільним відділом (1920) Чернігівської політнародосвіти, Чернігівською політосвітою (1921), відділом наукової пропаганди Чернігівської губполітпросвіти (1922). Як представник Чернігівщини бере участь у 2-й Всеукраїнській нараді з освіти (1920), 1-й Всеукраїнській нараді з політосвітпраці (1922). Тематика публікацій цього періоду безпосередньо пов'язана з його функціональними обов'язками: “Роль бібліотек в народном образованні” (1920), “К вопросу о борьбе за грамотность на Черниговщине” (1921), “Оповідання про попів і монахів” (1924) та ін.

1922 р. він створює при ІНО історико-архівний гурток, який, за концепцією В. Д. мав забезпечити місцеві

архівні установи Чернігівщини кваліфікованими кадрами, сприяти популяризації архівної справи, показати особливості архівної роботи майбутнім вчителям-історикам, залучати до архівних студій грамотних зацікавлених дослідників. За керівництвом В. Д. гуртківці вивчали та впорядковували основні фонди Чернігівського історичного архіву; на основі архівних документів писали реферати з місцевої історії, красназвччі розвідки. В січні 1923 р. його призначено завідувачем Чернігівського губернського історичного архіву, а в серпні – завідувачем губернським архівним управлінням. Як керівник губарху В. Д. продовжував розгортати роботу гуртка, дещо удосконаливши принципи діяльності та змінивши структуру. 1924 р. гурток мав уже 4 секції: історично-архівна, учнівська (керівник В. В. Дубровський), історично-революційна (керівник Г. Ф. Кириєнко), “по складанню дипломатарія Чернігівщини” (керівник В. С. Євфимовський). Аналогічний гурток у липні 1924 р. В. Д. допоміг створити в *alma mater*: провів вступну бесіду, прочитав лекцій з архівознавства, дав рекомендації щодо організації роботи. Досвід В. Д. здобув високу оцінку на Першій Всеукраїнській нараді архівних працівників (Харків, 6–10 грудня 1924 р.), де він виступив з доповіддю і взяв участь у дискусії щодо дальшого розвитку системи підготовки та перепідготовки кадрів для архівних установ України. Ідея В. Д. мала успіх – одна з ухвал наради стосувалася запровадження в діяльність архівних установ уніфікованих програм і навчальних планів архівних гуртків.

Не припиняв і особисту наукову роботу. 1923 р. після від'їзду з Ніжину Г. Максимовича, В. Д. прикріплено до Науково-дослідної кафедри історії української культури в Харкові. Новим науковим керівником В. Д. став академік Д. І. Багалій. Вже в березні 1924 р. молодий дослідник обронив працю “Бігли селяни Лівобічної України в XVIII ст.”. Рішення кафедри Науковий комітет Наркомосу затвердив у грудні 1924 р.

1924 р. він брав участь в організації краєзнавчої конференції на Чернігівщині та 1-й Всеукраїнській конференції краєзнавства (24–26 травня 1925 р.), налагоджував зв'язки з науковими та краєзнавчими товариствами в Ніжині, Конотопі, Острі. Впродовж 1924–1925 рр. він був активним автором бюлетеня Київського губарху “Червоний архівіст”, опублікував там дві статті архівної тематики. Як одного з найактивніших діячів архівної справи В. Д. було включено до складу української делегації на 1-й з'їзд архівних робітників РСФРР (Москва, 14–19 березня 1925 р.).

Влітку 1925 р. на запрошення Управління науковими установами НКО УСРР він переїхав до Харкова, де обійняв посаду завідувача музейно-бібліотечної секції.

Відповідальна посада передбачала опікування охороною пам'яток історії та культури у всеукраїнському масштабі, відкривала нові горизонти для творчості. Впродовж 1925–1929 рр. В. Д. працював інспектором та заступником голови (з 23 травня 1930 р.) Українського комітету охорони пам'яток культури, співпрацював з історичною секцією ВУАН (1924–1930), опікуючись розвитком музейної справи на українських теренах. Тематика його публікацій поповнилася тоді новим напрямом: питання охорони пам'яток, екскурсійна робота, життя українських музеїв. В. Д. розглядав музей як науково-освітню установу, що збирає, систематизує, зберігає, вивчає, публікує та експонує для широкої популяризації пам'ятки матеріальної культури і природи. Його підхід до установ, які зберігають історичні пам'ятки, певною мірою опереджав час, оскільки розгортання наукових досліджень у галузі архівної, бібліотечної та музейної справи незабаром стало загальноновизнаним. Важливе значення з точки зору інформативності в поєднанні з приступним стилем викладу та ілюстративним матеріалом мало видання підготовленого В. Д. путівника “Музеї на Україні” (Х., 1929). Це видання разом із першою архівною “пам'ятною книгою” про Київський центральний архів давніх актів (1929) відкривало традицію видання музейних і архівних путівників та довідників.

Паралельно у 1925–1928 рр. викладав у Харківському інституті народної освіти історію України, історію революційних рухів і класової боротьби на Україні, читав прилюдні лекції на запрошення музею Слобідської України, очолював історичну секцію Наукового товариства ІНО.

Як представник Укрнауки В. Д. брав участь у роботі Першої конференції наукових бібліотек України та спеціальної наради академічних бібліотек (Київ, грудень 1925 р.), Першого Всеукраїнського з'їзду архівних працівників (Харків, 8–13 травня 1926 р.), Першого Всеукраїнського з'їзду бібліотекарів (Харків, червень 1926 р.), Всеросійської конференції наукових бібліотек (Ленінград, 2–10 грудня 1926 р.). Провідною думкою його виступів на бібліотечних зібраннях 1925 р. була ідея централізації бібліотечної справи та реорганізації мережі бібліотек.

Іntenсивно займався науковою роботою. Восени 1925 р. на підставі дослідження “Селянські рухи на Україні після 1861 р.” одержав вчене звання за фахом – історія України й був зареєстрований як дійсний член кафедри в Науковому комітеті Наркомосу УСРР. Як позаштатний науковий співробітник Харківської науково-дослідної кафедри історії української культури продовжував працювати до 1930 р. На початку 1930-х років офіційно увійшов до штату кафедри, перетвореної на

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Дубровський Василь

Український інститут матеріальної культури. Опублікував нариси та історичні дослідження: перший том праці “Селянські рухи на Україні після 1861 р.” (Х., 1928), “Нариси з історії Чернігівської Троїцько-Іллінської друкарні в першій половині XIX ст.” (К., 1928), “Музеї на Україні” (Х., 1929), розвідки з історії церкви в Україні. На кінець 1920-х рр. припадає зародження інтересу В. Д. до проблем сходознавства, зокрема – тюркології. Під час відрядження до Ленінграду 1929 р. він відвідує заняття сходознавчого семінару при Музеї Азії АН СРСР. У 1930–1933 рр. він співпрацює як дійсний член з Всеукраїнською науковою асоціацією сходознавства, встановлює наукові й творчі контакти з фахівцями-тюркологами, бере участь у складанні україно-азербайджанського словника, перекладає з турецької праці Рефіка Халіда “Ятик Еміне” (1931), Омара Сейфа Еддіна “Оповідання” (1932), “Якуб Кадрі-Нур Баба” (1933) та ін.

Наукову й викладацьку роботу В. Д. поєднував з громадською діяльністю: виконував обов’язки відповідального секретаря Шевченківського комітету (1925–1933 рр.), Центральної Комісії з увічнення пам’яті М. М. Коцюбинського (1926–1933), очолював соціально-історичну секцію Харківського наукового товариства (1925–1929).

15 листопада 1933 р. його арештовано за підозрою в контрреволюційній діяльності (ст. 54-II КК УРСР). Вже 17 листопада під шаленим тиском написав зізнання про своє членство в контрреволюційному блоці наукових і музейних працівників. У лютому 1934 р. його засуджено до п’яти років виправних робіт. Заслання впродовж червня 1934 – лютого 1936 рр. В. Д. відбував у другому відділі Бамлагу, з лютого 1936 до червня 1939 р. – у 8-му відділі в м. Свободне (Свободненський концентраційний особливий табірний пункт). Про неймовірно тяжкі умови нелюдських знущань згодом розповів у відвертій сповіді “2-й Відділ в Бамлагу ГПУ-НКВД” (Нью-Йорк, 1965).

Після звільнення відчув на собі так зване обмеження в правах “мінус 42”, що означало заборону проживати в 42-х найбільших містах СРСР. “Табірне” минуле завадило також знайти роботу за фахом. З великими складнощами здобув посаду вчителя в Малоперещепинській середній школі на Полтавщині. Викладав російську мову і літературу, оскільки ще одна заборона НКВС торкалася викладання історії, а Полтавська народна освіта поширила її на українську мову і літературу. Влітку 1939 р. зробив невдалу спробу вступити до докторантури Інституту історії Академії наук СРСР.

Під час німецької окупації В. Д. повернувся до викладацької й наукової роботи на історико-філологічному факультеті Харківського університету. Одночасно він

Праці: Досвід архівної роботи в округах // Червоний архівіст. – 1925. – Ч. 1 (2). – С. 5–10; Про перепідготовку і підготовку архівістів та про історико-архівні гуртки // Там само. – № 2 (3). – С. 9–16; Историко-архивный кружок при Черниговском губархе (1922–1924 г.г.) // Летопись революции. – 1925. – № 1 (10). – С. 233–235; Про заповідник біля могили Шевченка // Культура і побут. – 1925. – № 27; До утворення центральному музею України // Вісти. – 1926. – 27 січ.; Чергові завдання сучасного музейного будівництва на Україні // Укр. музей. – К., 1927. – С. 21; Діяльність Історичної секції Всеукраїнської Академії Наук // ЗІФВ. – 1928. – Кн. XX. – С. XVII; Музеї на Україні. – Х.: ДВУ, 1929. – 59 с.; Архів Пульхерії Івановни / Укр. іст.-філол. т-во в Празі. – Прага, 1944. – 10 с.; Sovyet gozlugu ile bugunku Azerbaycan // Dergi. – 1962. – № 30. – Р. 54–72; Сучасний Азербайджан з советського погляду // УІ. – 1963. – Ч. 1. – С. 5–7; 1964. – Ч. 2–3. – С. 26–32 (Підп.: Історик); Спогад про проф. д-р. М. Н. Петровського (26.XI.1894 – 20.VII.1951) // Там само. – 1964. – Ч. 2–3. – С. 21–26; Мій учитель – проф. Г. А. Максимович (спогад) // Там само. – 1964. – Ч. 4. – С. 30–36;

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Дучинський Антонін

Проф. В. Г. Ляскоронський // Там само. – 1965. – Ч. 3–4 (7–8). – С. 48–52.

Література: Дмитрієнко М. Ф., Ясь О. В.

Українське пам'яткознавство і музеєзнавство в науковій спадщині В. Дубровського // VII Всеукр. наук. конф. "Іст. краєзнавство в Україні: традиції і сучасність": Матеріали пленарного та секційних засідань: У 2-х ч. – К., 1995. – С. 369; *Курас Г.* Василь Дубровський. Уривки із споминів // Сіверян. літопис. – 2000. – № 6. – С. 146; *Матяш І.* Василь Дубровський – науковець і організатор // *Матяш І. Б.* Особа в укр. архівістиці: Біогр. нариси. – К., 2001. – С. 121–140; *Вона ж.* Дубровський Василь Васильович // Довідн. з історії України – 2-е вид., доопр. і доп. – К., 2001. – С. 227; *Вона ж.* Мало-відомий історик Василь Дубровський // Проблеми славянознавства: Сб. науч. статей и материалов. – Брянск, 2001. – Вып. 3. – С. 277–290; *Вона ж.* Василь Дубровський // Історіогр. дослідження в Україні. – К., 2003. – Вип. 12. – С. 384–405.

Література: Товариство дослідження й охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині. Хроніка // Зап. УНТ дослідження і

очолив товариство "Просвіта". 1943 р. емігрував до Європи. В еміграції продовжував досліджувати проблеми української історії та культури.

Опинившись у квітні 1945 р. у Німеччині, разом із Л. У. Биковським, М. В. Ветуховим він заснував "циклостилевий часопис" – "Короткі Вісті", який став першим "українським часописом на еміграції в Європі, після війни". Після виходу 10 примірників, друкованих на машинці. Всього вийшло 13 чисел (у Ваймарі, а згодом у Герсфельді). В повоєнні роки вчений мешкав у Штутгарті, Мюнхені. В другій половині 1940-х рр. побачили світ його праці: "Батько Нестор Махно – український національний герой" (Герсфельд, 1945), "Україна й Крим в історичних взаєминах" (Женева, 1946), "СРСР як федерація" (Женева, 1946), "Матеріали для історії нової української еміграції" (Женева, 1947), "Хочемо одного – бути вільними!" (Женева, 1947) та ін. Грунтовну статтю "Музеї і пам'ятники культури і природи" В. Д. подав до "Енциклопедії Українознавства" (1949).

Від 1959 р. проживав з родиною у США, в місті Річмонд (штат Вірджинія). Поступово В. Д. встановив контакти з провідними центрами української еміграції: Українським науковим товариством у Празі, Науковим товариством імені Шевченка, Денверською групою Української вільної академії наук, став активним співробітником цих наукових і громадських установ. Був одним із засновників і перших авторів наукового часопису "Український історик". У серпні 1964 р. став членом редколегії журналу, до якої увійшли М. В. Антонович, Б. Винар, О. Домбровський, М. Ждан, І. Каменецький, О. П. Оглоблин, Н. Д. Полонська-Василенко. У грудні 1964 р. В. Д. увійшов до складу ініціативної групи фундаторів Українського історичного товариства, згодом – до складу Управи УІТ.

Водночас учений брав участь у справах УАПЦ, редагував українські видання, зокрема часопис "Український селянин", співпрацював у журналі Є. Онацького "Наш клич" (Буенос-Айрес), турецькому "Дергі". Опублікував серії статей "Через 20 років" та "Листи переміщеного спостерігача", історичні, релігієзнавчі, літературознавчі розвідки, популярні нариси з історії визвольної боротьби в Україні, історії української еміграції, а також нариси мемуарного характеру, переклади з турецької.

Ірина Матяш (Київ)

ДУЧИНСЬКИЙ Антонін Філаретович (02. 08. 1880, м. Судилків Ізяславського пов. Волинської губ. – ?) – історик, викладач історії, архівознавець. Народився в сім'ї священика; навчався в Кременецькій семінарії, вищу освіту здобував спочатку у Варшавському, потім

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Дьоміна Євфалія

охорони пам'яток старовини та мистецтва на Полтавщині. – Полтава, 1919. – Вип. 1. – С. 101; Про життя й діяльність Полтавського Наукового при ВУАН Товариства в минулі роки (1919–1927) // Зап. Полтав. НТ при ВУАН. – Полтава, 1927. – С. VIII, XIII; *Герасименко Ф.* До історії архівної справи на Полтавщині. – Х., 1928. – С. 3, 7; *Він же.* Полтавський крайовий історичний архів. – Х., 1928.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 166, оп. 12, спр. 2371. У 1928 р. особовий фонд А. Д. зберігався в Полтав. край. іст. архіві, нинішнє місцезнаходження документів невідоме.

в Московському університетах, закінчивши історико-філологічний факультет останнього 1907 р. з дипломом I ступеня.

Працював викладачем історії в Проскурівському реальному училищі та жіночій гімназії, 1910–1920 рр. – в Полтавському реальному училищі, одночасно 1917–1918 рр. читав курс історії російських революційних рухів у Полтавському народному університеті. В революційний час брав участь в реорганізації системи освітніх закладів, викладав історію України та історію культури в різних навчальних закладах Полтави, зокрема в ІНО та Педагогічному інституті.

Був співробітником Полтавської вченої архівної комісії, з 1912 р. – членом її ревізійної комісії. За архівними документами опублікував дослідження “К заботам князя Куракина о судоходстве рек в Малороссии” (Труды ПГУАК. – Вип. 11).

Член Полтавського НТ з часу його створення (1919); на засідання Товариства подав ряд доповідей, зокрема “Нова Польща і українські землі в її складі” та “Революційна Українська Партія (РУП) на Полтавщині за архівними матеріалами 1901–1905 рр.” (публ. не виявл.).

1919 р. як член Виїзної комісії Комітету охорони пам'яток мистецтва і старовини, брав участь у обстеженні і проведенні заходів щодо охорони історико-мистецьких зібрань у поміщицьких маєтках, зокрема, організував перевезення до Історичного архіву Полтавщини з Яготина архіву князів Рєпніних. Брав участь в роботі архівного гуртка при Полтавському ІНО (1925–1927).

Після 1928 р. доля А. Д. невідома.

Оксана Коваль (Київ)

ДЬОМІНА Євфалія Олексіївна (28. 04. 1917, с. Ануфрїївська, нині Вожегодського р- ну Вологодської обл. Росія – 12. 06. 1998, Київ) – архівіст. З селянської родини, росіянка. 1932 р. закінчила семирічку.

Роботу в архівах розпочала в травні 1951 р. в ЦДІА УРСР у м. Києві, де працювала по січень 1976 р. на посадах архіваріуса, охоронця фондів, старшого охоронця фондів відділу давніх актів. Готувала документи на мікрофотокопіювання, ремонт та реставрацію. Зразковий стан архівосховищ, за які несла відповідальність Є. Д., був взірцем порядку та чистоти. Свій багатий досвід вона передавала молодим співробітникам архіву.

Неодноразово заохочувалася Головним архівним управлінням при Раді Міністрів УРСР та керівництвом архіву. За успіхи у розвитку архівної справи нагороджена медаллю.

*Любов Гісцова,
Людмила Демченко (Київ)*

Література: Г. В. Портнов. Е. А. Демина // СА. – 1977. – № 4. – С. 108.

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Дьомушкіна Оксана

Праці: Облік мікрофотокопій архівних документів // АУ. – 1968. – № 1. – С. 64–67.

Література: *Купріянова Л. М.* Дьомушкіна О. М.: (До 30-річчя праці у ЦДА УРСР) // АУ. – 1978. – № 6. – С. 84–85.

Архіви: ЦДАК України, особова справа.

ДЬОМУШКІНА Оксана Миколаївна (07. 11. 1921, м. Сміла, нині Черкаської обл.) – історик-архівіст. З родини службовців, росіянка. У 1941–1948 рр. навчалася на історичному факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Під час війни перебувала в евакуації у м. Курган-Тюбе Таджицької РСР, де працювала в різних державних установах.

З травня 1948 р. і до виходу на пенсію 1984 р. працювала в ЦДА УРСР у м. Києві. Обіймала посади молодшого, старшого наукового співробітника, старшого архівіста, старшого археографа. Доклала багато зусиль і знань у налагодження в архіві чіткого організованого обліку документів, створення страхового фонду, брала участь у науково-технічному упорядкуванні фондів кінця XVIII – початку XX ст., описуванні колекцій мікрофільмів профілю архіву, отриманих з архівосховищ міст Москви, Ленінграда, Вільнюса, Варшави, Кракова; у виявленні документів для збірника “Революція 1905–1907 гг. на Україні” (1955). Надавала методичну і практичну допомогу молодим співробітникам.

Нагороджена грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, ЦК профспілки працівників державних установ, медаллю “Ветеран праці”.

Людмила Купріянова (Київ)

ЕЙНГОРН Віталій Йосипович (21. 08. 1862, Мінськ – 14. 09. 1947, Москва) – історик, архівіст, педагог. Народився в єврейській сім’ї. Батько – військовий лікар, колезький радник, мати – домогосподарка. Початкову освіту здобув дома, 1874–1878 рр. – навчався у Полтаві, 1878–1880 рр. – у Кишиневі. Після закінчення із срібною медаллю Кишинівської гімназії поступив до Петербурзького історико-філологічного інституту (1880–1884) і отримав спеціальність викладача історії, географії та стародавніх мов. Окрім російської та української володів англійською, німецькою, французькою, грецькою, латинською та польською мовами.

З 1884 до 1889 рр. працював учителем історії та географії у чоловічій гімназії Нижнього Новгорода. Протягом 20 років (1889–1909) викладав історію і географію у першій Московській гімназії. У 1909–1910 рр. працював в Одинадцятій московській чоловічій гімназії, у 1910–1911 рр. – директор чоловічої гімназії у м. Карачов Орловської губернії, згодом перевівся у Другу чоловічу гімназію Нижнього Новгорода, де протягом 7 років (1911–1918) обіймав посаду директора та викладача історії. В цей час його обрали головою шкільної ради Першої радянської школи Нижнього Новгорода, де одночасно з 1919 до 1924 р. він викладав суспільствознавство. У 1920–1921 рр. брав участь в організації при Ка-

навінському райкомі КСМ школи-клубу для робітничих підлітків, а у 1922–1923 рр. проводив в ній бесіди з суспільствознавства. У 1920–1925 рр. працював на посаді наукового співробітника губернського управління архівними справами Нижнього Новгороду. З 1925 р. жив і працював в Москві: у 1925–1930 – архівіст, старший архівіст архіву Револуції та зовнішньої політики. Був організатором та керівником архівознавчого гуртка для молодих фахівців архіву. В ці роки як спеціаліст з проблем історії України був членом затвердженої при Центрархіві РСФРР комісії з розгляду питань, пов'язаних з поверненням архівних документів в архіви УРСР. У 1930–1932 – архіваріус, а потім завідувач архівом Московського обласного відділу працівників текстильної промисловості. З травня 1932 до 1940 р. – бібліотекар I категорії відділу рукописів, архіваріус I категорії Державної бібліотеки СРСР ім. В. І. Леніна (нині Російська державна бібліотека), з 1 серпня 1940 р. – начальник загального архіву цієї бібліотеки. За його проектом та при безпосередній участі була проведена реконструкція стелажів у приміщенні архіву та переобладнані окремі архівосховища. В. Е. проводив активну роботу по розбиранню та описуванню рукописних фондів. Протягом кількох років очолював експертну комісію для визначення історичної цінності архівних документів.

На 90-і рр. XIX ст. та перше десятиліття XX ст. припадає найплідніша наукова діяльність В. Е. З 45 наукових розробок вченого в ці роки було написано 26 праць, що вийшли друком як окремими виданнями, так і в періодичній пресі. Більша їх частина написана на багатому архівному матеріалі і висвітлює різноманітні питання історії України. Звертаючи особливу увагу на документи, що стосувалися дипломатичних та культурних зв'язків України та Росії, він підготував ґрунтовне дослідження “О сношениях малороссийского духовенства с московским правительством в царствование Алексея Михайловича” (1899). За цей рукопис Товариство історії і старожитностей російських при Московському університеті присудило молодому історичу премію і відмітило використання у роботі невідомих до того часу численних архівних документів Московського головного архіву Міністерства закордонних справ, Московського архіву Міністерства юстиції, архіву Синодальної бібліотеки і Московської синодальної друкарні. Окрім документів цих архівів у роботі значною мірою використані документи архівів Києва, Чернігова, Харкова, де в місцевих архівосховищах зберігався цінний матеріал XVII–XVIII ст. Фактичний матеріал цієї праці склав великий комплекс джерел, які автор не тільки вперше ввів до наукового обігу, а й зробив науковий коментар і примітки.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Євтушенко Людмила

Праці: Описание столбцов XVII в. // Зап. Нижегород. уч. арх. комиссии. – 1889. – Вып. 5; Из архивных мелочей XVII в. // Библиограф. – 1892. – № 3; Книги Киевской и Львовской печати в Москве в XVII в. – М., 1894; Опись Полтавского полку на реке Ореле (1731). – М., 1909.

Література: А. Л. О малороссийских переписных книгах 1666 г. Вит. Эйнгорна. – М., 1895 // КС. – 1897. – № 4. – С. 32–34; Очерки истории исторической науки в СССР. – М., 1960. – 1965. – Т. 2. – С. 713; *Митрофанов М. В. Й. Эйнгорн* – историк і архівіст // НІБ. – 1965. – № 2. – С. 49–53; Книга памяти Российской государственной библиотеки. – М., 1995. – С. 242;

Архіви: Архів Рос. держ. б-ки, оп. 185, спр. 171; Держархів Нижегород. обл. (Росія), ф. 522, оп. 459, спр. 509; Ін-т рос. літ-ри / Пушкін. Дім. Рукоп. від. – Розряд III, оп. 2, од. зб. 2203–2228.

Не обмежившись дослідженням політичних зносин українського духовенства з російським урядом, В. Е. вивчав проблеми дипломатичних стосунків у XVII ст. Його праця “Дипломатические сношения московского правительства с Правобережной Украиной в 1673 г.” свідчить про обізнаність автора в досліджуваній темі, де він оперує великою кількістю документів.

Значна заслуга належить В. Е. у виявленні та дослідженні переписних книг малоросійського посольства. У своїх працях “О малороссийских переписных книгах 1666 г.” (М., 1895) та “О переписных книгах г. Москвы” (ЧИОИДР – 1890. – Т. III) він використав переписні книги Стародубського, Чернігівського і значної частини Ніжинського полків, як найінформативніших щодо характеристики економічного та політичного становища України у вказаний період. У своїх пізніших працях він неодноразово повертався до питання високої джерелознавчої ваги переписних книг і доводив необхідність їх видання у повному обсязі.

Окрім роботи над сюжетами української історії (“Очерки из истории Малороссии в XVII в.” (М., 1899), “К истории иноземцев Старой Малороссии” (М., 1908), В. Е. вивчав історію народної освіти в Росії. Для цього він 1902–1903 рр. опрацював документи архіву Московського університету, архіву Міністерства народної освіти, Московського губернського архіву давніх актів тощо. На базі знайдених першоджерел він підготував наукову розробку “Краткий очерк истории Московского главного народного училища” (М., 1903), відзначену премією А. П. Бахрушина, Товариства історії і старожитностей російських для нагородження праць з історії Москви та Московської губернії.

В. Е. був членом Товариства історії та старожитностей російських, Історичного товариства Нестора-літописця, Російського воєнно-історичного товариства та ін. Співпрацював із Нижегородською губернською вченою архівною комісією. Протягом 1932–1944 рр. за плідну працю на посадах бібліотекаря I розряду, архіваріуса та начальника загального архіву бібліотеки ім. В. І. Леніна отримував подяки від дирекції бібліотеки. У зв’язку із 80-річчям з дня заснування бібліотеки 1942 р. отримав подяку від Народного комісара освіти РРФСР.

У грудні 1942 р. В. Е. рішенням ВАК СРСР була присуджена наукова ступінь доктора історичних наук без захисту дисертації.

Ірина Войцехівська (Київ)

ЄВТУШЕНКО Людмила Яківна (21. 03. 1954, с. Ясна Поляна Чаплинського р-ну Херсонської обл.) – історик, архівіст. Народилась в сім’ї робітників,

українка. Закінчила Харківський державний університет ім. О. М. Горького (1977). Працювала в СШ м. Харкова і Харківської області вчителем історії та суспільствознавства.

З 1981 р. Л. Є. працює в Держархіві Харківської області на посадах архівіста I категорії, старшого архівіста, провідного спеціаліста режимно-секретного відділу. Брала участь у впорядкуванні та описанні фондів: “Укрінформ”, “Прокуратура Харківської області”, склала до них історичні довідки, “Комінтернівська податкова інспекція”. З 06. 04. 2005 р. – начальник відділу кадрової та режимно-секретної служби.

Людмила Момот (Харків)

ЄВФИМОВСЬКИЙ Володимир Степанович (11. 07. 1899, с. Берестовці Борзнянського пов. Чернігівської губ. – 05. 01. 1942, Ленінград) – архівіст, історик, краєзнавець. Представник київської історичної школи академіка М. С. Грушевського.

Народився в українській сім’ї дяка-псаломщика. Навчався в Чернігівській духовній семінарії. 1922 р. закінчив історичний відділ факультету профосвіти Ніжинського ІНО (колишній Ніжинський Історико-філологічний інститут кн. Безбородька). Протягом 1922–1923 рр. – аспірант Ніжинської науково-дослідної кафедри історії культури і мови при ІНО. Одночасно протягом 1923–1926 рр. працював ніжинським окружним інструктором Чернігівського губарху, архівним реєстратором, завідувачем бібліотекою та кабінетом наукових занять, завідувачем рукописним відділом, вченим архівістом Чернігівського губернського історичного архіву. Значно прислужився справі збереження і впорядкування місцевих архівів. У рукописному відділі зберігалося тоді цінне зібрання Чернігівської духовної семінарії. До нього також надійшли рукописні книги, збірники документів і синодики місцевих монастирів, рукописні плани й мапи, цехові книги. Як зазначав сучасник, ці пам’ятки “цінні не тільки з палеографічного боку, а й... являють собою багатющий матеріал для вивчення краю з різних боків – культурного, соціального, побутового й економічного”. Книгозбірня архіву також успадкувала частину бібліотеки Чернігівської духовної семінарії, інших навчальних закладів, державних установ. Тут зберігалися повні комплекти наукових часописів, місцевих газет і журналів. В. Є. доклав чимало зусиль для систематизації та каталогізації рукописних та друкованих пам’яток, переважна більшість яких, на жаль, загинула за роки останньої війни. Водночас співпрацював із Чернігівським НТ.

У серпні 1923 р. В. Є. був слухачем на короткотермінових курсах при Київському центральному історичному

221

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Євфимовський
Володимир*

Архіви: Держархів
Харківської обл., особова
справа.

Праці: Слідство над миргородським полковником Капністом (1747 р.) // Селянське життя. – Чернігів, 1924; Друкарство на Україні // Там само. – 1925. – № 35; Крестьянское движение на Черниговщине в 1905 р. // Летопись революции. – 1925. – № 2. – С. 174–204; До історії військового суду та земельних відносин на Україні за Хмельниччини // Наук. зб. за рік 1927. Зап. УНТ в Києві. – К., 1927. – Т. XXVI. – С. 27–35; Археографічна експедиція кафедри історії України ВУАН // Україна. – 1928. – Кн. 6. – С. 204–207 (у співавт.); Археографічна експедиція кафедри історії України ВУАН // Там само. – 1929. – Груд. – С. 167–169 (у співавт.); Селянські рухи на Україні після 1861 р. Чернігівська губ. (1861–1866 рр.) – Х., 1928. – Т. I. – 216 с.; Всеукраїнський центральний архів стародавніх актів у Харкові // АРУ. – 1932. – № 2 (у співавт.); Волненія крестьян в удельных имениях Грузии в 1905–1906 гг. // Красный архив. – 1941. – Кн. 3 (106). – С. 40–57.

Література: Коваленко О. Б., Ткаченко В. В.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Єдлінська Уляна

Євфимовський Володимир Степанович: Укр. історик, архівіст, активний учасник краєзн. руху 20-х років // Репресоване краєзнавство (20–30-і роки). – К., 1991 – С. 340; *Вєрба І., Юркова О.* Київська історична школа М. С. Грушевського: організаційно-технічні моменти // УІ. – 1996. – № 1–4. – С. 275, 279–280; *Юркова О. В.* Українська Сівера в працях істориків київської школи М. С. Грушевського // Сіверщина в долі істориків та в історичних дослідженнях. – К.; Новгород-Сіверський, 1996. – С. 73–74; *Вона ж.* Археологічна експедиція науково-дослідної кафедри історії України (1926–1930 рр.) // Наук. зап.: Зб. праць молодих вчених та аспірантів / Ін-т укр. археогр. та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К., 1997. – Т. 2. – С. 464, 466, 468–469.

Архіви: Наук. арх. Ін-ту історії України НАН України, оп. 3, спр. 172, № 14; ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1 л., спр. 16; спр. 54; ф. 166, оп. 6, спр. 601; оп. 12, спр. 2506; Рос. держ. іст. архів. – Архів архіву, оп. 3, спр. 296.

Праці: Питання історичного синтаксису української мови: На матеріалі листів Богдана Хмель-

архіві для працівників архівів Вінниці, Одеси, Чернігова. З 1924 р. по 1930 р. – нештатний співробітник постійної комісії для складання історико-географічного словника української землі та Археологічної комісії ВУАН. У 1924–1926 р. опрацьовував Румянцевський опис. Протягом 1926–1929 рр. – аспірант Науково-дослідної кафедри історії України у М. С. Грушевського. Тоді ж брав участь в археологічній експедиції до московських архівів, під час якої виявляв і копіював документи другої половини XVII ст. Готуючи до видання автентичні універсали Б. Хмельницького як першого тому “українського дипломатарію”, дослідник 1927–1928 рр. склав повний реєстр всіх відомих з попередніх друкованих джерел і знайдених за попередні роки як в архівосховищах СРСР, так і за кордоном універсалів гетьмана з точним означенням їхньої автентичності, місця зберігання, попередніх публікацій тощо. Окремо було ним складено і аналогічний реєстр листів Б. Хмельницького державно-дипломатичного характеру.

З 1929 р. перебував на оперативному обліку ДПУ-НКВС як “український націоналіст”. 1930 р. відбув промощійний захист і отримав звання наукового співробітника. З 15 березня 1930 р. до кінця 1933 р. працював у Харківському центральному історичному архіві на посаді вченого архівіста. Одночасно (1931–1933) В. Є. виконував обов’язки асистента по курсу джерелознавства в Інституті червоної професури у Харкові. З квітня по серпень 1934 р. дослідник працював архівістом у Новгородському відділенні Ленінградського обласного архіву, а потім обіймав посаду наукового співробітника відділу радянського будівництва. У квітні 1935 р. став старшим науковим співробітником. 1935 та 1937 рр. за плідну працю В. Є. отримував премії, а 1928 р. – подяку. Протягом 1938–1939 рр. керував практичними студіями на архівних курсах ЦАУ СРСР та на курсах по технічному Ленінградського обласного архівного управління. З лютого 1939 р. В. Є. став науковим співробітником, а з жовтня того ж року старшим науковим співробітником ЦДАНГ, а потім, після з’єднання у травні 1941 р. ЦДАНГ із Центральним архівом внутрішньої політики, культури і побуту – ЦДІА СРСР (у Ленінграді). Паралельно з цим викладав курс палеографії в Архівній школі в Ленінграді. 5 січня 1942 р. В. Є. був викреслений із списку особового складу ЦДІА як померлий.

*Олександр Коваленко (Чернігів),
Оксана Юркова (Київ)*

ЄДЛІНСЬКА Уляна Ярославівна (07. 06. 1924, м. Хирів, нині Старосамбірського р-ну Львівської обл.) – філолог, автор історичних словників української мови,

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Ємельянова Ольга

архівіст, археограф. З родини робітника-слюсаря. Кандидат філологічних наук (1956). Навчалася в гімназії (Український інститут для дівчат у м. Перемишлі, а після 1939 р. – у середній школі). 1942 р. здала матуру у Львівській гімназії. Під час німецької окупації працювала лаборантом в аптеці у м. Перемишлі. У 1944–1949 рр. навчалася на філологічному факультеті Львівського державного університету ім. І. Франка. У 1949 р. почала працювати у Львівському відділенні Інституту мовознавства ім. А. Потебні АН УРСР на посаді молодшого наукового співробітника. У січні 1956 р. захистила кандидатську дисертацію “Синтаксис листів Богдана Хмельницького в Росію”. З 1959 р. по жовтень 1972 р. працювала на посаді старшого наукового співробітника Інституту суспільних наук АН УРСР у м. Львові. Під час репресій влади проти української інтелігенції була звільнена з роботи.

З січня 1974 р. працювала у відділі інформації, публікації й використання документів ЦДІА УРСР у м. Львові старшим науковим співробітником, а з 1980 р. – завідувачем відділу. Багато зробила для створення експозиції Кабінетів допоміжних історичних дисциплін архіву, зокрема, палеографії та хронології й метрології. Керувала підготовкою збірників документів і матеріалів. Автор ряду рецензій на наукові праці, видання джерел та ін. Організатор документальних виставок і науково-теоретичних семінарів з архівознавства та спеціальних історичних дисциплін, на яких виступала з доповідями, присвяченими давнім кириличним рукописним документам, їх дипломатичним і мовним особливостям. Під час роботи в Інституті суспільних наук АН УРСР працювала над підготовкою “Польсько-українського словника. У 3 т.” (1958–1960), “Короткого тлумачного словника української мови” та “Словника староукраїнської мови XIV–XV ст. У 2 т.” (1977–1978).

1989 р. повернулася на роботу до Інституту суспільних наук (тепер – Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України) у відділ мовознавства, де працює над виданням серії випусків історичного “Словника української мови XVI – першої половини XVII ст. У 10-х вип.” (1994–2004). Співредактор видання “Гуцульщина: Лінгвістичні етюди” (1991). Займається дослідженням історії української мови, палеографії, української наукової термінології. Голова термінологічної комісії Наукового товариства ім. Т. Шевченка у м. Львові, дійсний член НТШ.

Галина Сварник (Львів)

ЄМЕЛЬЯНОВА Ольга Іллівна (01. 05. 1929, Москва) – історик, архівіст. З родини службовців, грузинка. 1951 р. закінчила Московський державний історико-архівний інститут.

ницького. – К., 1961.
– 107 с.; Історія Львова в документах і матеріалах: Зб. док. і матеріалів. – К., 1986. – 424 с. (співупоряд.); Боротьба Південно-Західної Русі і України проти експансії Ватикану та унії: Х – поч. XVII ст.: Зб. док. і матеріалів. – К., 1988. – 288 с. (співупоряд.); Інтернаціональна солідарність трудящих західноукраїнських земель з республіканською Іспанією: Зб. док. і матеріалів. – К., 1988. – 480 с. (співупоряд.); Методичні рекомендації по передачі текстів документів XVI–XVIII ст. // Укр. археографія: Сучасний стан та перспективи розвитку. – К., 1988. – 34 с.; У півстолітніх змаганнях: Вибрані листи до Кирила Студинського: 1891–1941. – К., 1993. – 768 с. (співупоряд., авт. передмови).

Бібліографія: Праці наукових співробітників Інституту суспільних наук АН УРСР. Бібліогр. покажчик. – Львів, 1970 – С. 321–325.

Література: Слово і доля: Зб. на пошану Уляни Єдлінської. – Львів, 2005. – (Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність; Вип. 14).

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. Р-1, оп. 1 спр. 114.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Єременко Михайло

Архів: Держархів Чернівецької обл., ф. Р- 366, оп. 1 ос, спр. 123; спр. 240.

Праці: Печаті установ і підприємств Донбасу за 1917–1920 рр. – джерело до вивчення історії краю // Матеріали III респуб. конф.: Секція II. – К., 1968; Печаті рад фабзавкомів Донбасу за 1917–1920 рр. // Іст. джерела та їх використання. – К., 1968. – Вип. 3; Печаті профспілкових організацій металістів та гірників Донбасу 1918–1930 рр. як історичне джерело // АУ. – 1974. – № 1.

Архів: Держархів Луганської обл. ф. Р-702, оп. 2, спр. 92 “Особова справа М. Ф. Єременка”; ф. Р-702, оп. 1, спр. 376, 398, 417, 439, 461, 475, 495, 516, 535, 559, 575, 596, 612, 631, 653, 676.

З травня 1946 р. по червень 1948 р. працювала художником-декоратором на фабриці культтоварів в м. Москві. Після закінчення інституту була направлена на роботу в архівний відділ м. Південно-Сахалінську (Росія), де працювала на посаді старшого інспектора до 1953 р.

Трудову діяльність в Держархіві Чернівецької області розпочала 1953 р. на посаді начальника відділу радянських фондів. 1960 р. переведена на посаду старшого наукового співробітника, а 19 травня 1965 р. призначена заступником директора архіву з наукової роботи. 17 січня 1968 р. О. Є. було призначено завідувачем партархіву Чернівецького обкому КПУ; з жовтня 1991 р. переведено на посаду завідувача відділу фондів громадсько-політичних організацій. У 1993 р. вийшла на пенсію.

В архівних установах Чернівецької області О. Є. працювала 40 років. Особливу увагу приділяла комплектуванню держархіву, пізніше партійного архіву фондами особового походження, кінофотодокументами. Брала участь у видавничій роботі. Упорядник збірників документів “Радянська Буковина: 1940–1945” (1967) та “Радянська Буковина: 1946–1970” (1980).

О. Є. – автор багатьох виставок, підготовлених за документами архіву, популяризатор історії Буковини на сторінках періодичних видань.

Марія Никирса (Чернівці)

ЄРЕМЕНКО Михайло Фадейович (27. 07. 1923, с. Валер’янівка, нині Волноваського р-ну Донецької обл. – 05. 03. 1988, Луганськ) – архівіст, літератор. Народився в селянській родині, українець. Закінчив Московський літературний інститут ім. М. Горького (1962). Працював у районних газетах на посадах коректора, заступника редактора, редактора. Член Спілки письменників України.

З вересня 1962 р. працював в Держархіві Луганської області на посаді старшого наукового співробітника, з вересня 1964 р. по листопад 1977 р. – директор. Надавав великого значення вивченню, аналізу та використанню документів. Автор статей зі сфрагістики та історії краю. М. Є. підготував ряд історичних довідок, статей з історії краю, міст і селищ Луганської області. Велика кількість статей з історії краю була опублікована ним в місцевих періодичних виданнях. Автор збірки віршів про мужність радянських воїнів під час Великої Вітчизняної війни, працю трудівників Донбасу, красу рідної природи, дружбу і кохання.

Учасник і інвалід Великої Вітчизняної війни. Нагороджений орденом Червоної Зірки, медалями “За взяття Кенігсбергу” та “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”

Віра Висоцька (Луганськ)

ЄРМАКОВА Нінель Олексіївна (09. 11. 1925, м. Курськ, Росія) – історик-архівіст, фахівець з проблем комплектування та експертизи цінності документів. З родини службовців, росіянка. Закінчила історичний факультет Харківського державного університету (1953).

Трудову діяльність у ЦДАЖР УРСР розпочала в березні 1954 р. науковим співробітником. З 1958 р. по 1965 р. обіймала посаду старшого наукового співробітника; 1965–1971 рр. – головний зберігач фондів; 1971–1989 рр. – начальник відділу зберігання та обліку фондів; з 1989 р. по 1996 р. – завідувач відділу забезпечення збереженості та обліку фондів, провідний методист.

Н. Є. займалася обліком, перевіркою наявності документів та упорядкуванням фондів. Фахівець з питань складу та змісту документальних фондів. Займалась науковою розробкою питань комплектування та експертизи цінності документів та роботою з відомчими архівами. За активною участю Н. Є. в ЦДАЖР УРСР здійснено переміщення фондів архіву з м. Харкова до м. Києва, організація галузевих архівосховищ, облік та виявлення особливо цінних документів, утворення на них страхового фонду і НДА. Н. Є. автор ряду важливих методичних розробок з питань комплектування та експертизи цінності документів, організації роботи галузевих архівів установ і організацій України. Брала участь у підготовці видання “Історія міст і сіл Української РСР: Київська область”, путівника по фондах архіву. Була членом дирекції, науково-методичної ради та ЕПК архіву.

Нагороджена медалями: “В пам’ять 1500-річчя Києва” (1982), “Ветеран праці”, знаком “Відмінник архівної справи”, Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1975). За визначні успіхи в архівній справі Н. Є. присвоєно звання “Заслужений працівник культури УРСР”.

Тетяна Портнова (Київ)

ЄРШОВ Анатолій Григорович (08. 06. 1897, с. Толкачівка Львовського пов. Курської губ. – 11. 01. 1938 [розстріляний], Харків, похований ймовірно в Харкові) – історик, джерелознавець, краєзнавець, педагог. Походив із сім’ї священика. 1907 р. закінчив земську школу в м. Львов, куди переїхала сім’я після смерті батька. Далі за відсутністю коштів навчався по духовній лінії – в Білгородському училищі (1907–1911) та Курській семінарії (1911–1917). Згодом, протягом п’яти років навчався на словесному відділенні Ніжинського ІФІ (факпрофосі Ніжинського ІНО з 1921 р.), після закінчення якого повернувся до Курська, де працював інструктором статистики в губернському земстві. З жовтня 1922 р. перебрався до Ніжина у зв’язку з обранням аспірантом тільки-но

Праці: Документальні матеріали періоду Великої Вітчизняної війни // НІБ. – 1963. – № 3. – С. 72–74; Методика перевірки наявності і стану документів та оформлення її підсумків // АУ. – 1977. – № 4. – С. 20–22 (у співавт.); Центральний державний архів Жовтневої революції і соціалістичного будівництва УРСР // Там само. – 1976. – № 6. – С. 61–63.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 3665, особова справа.

Праці: До історії цехів на Лівобережжі XVII–XVIII вв. // Зап. Ніжен. ІНО. – Ніжин, 1926. – Кн. VI. – С. 81–124; “Летописное повествование о Малой России” О. Ригельмана і “Краткая Летопись Малья России”, вид. Рубаном // Там само. – Ніжин, 1927. – Кн. VII. – С. 178–192; Про джере-рела, час складення і автора “Повести о том, что случилось на Украине, как она Литвою завладела...” // ЗІФВ ВУАН. – К.,

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Єршов Анатолій

1927. – Кн. XI. – С. 1–10;
Сторінка з українського
джерелознавства (До
питання про літописні
джерела праці О. Рі-
гельмана “Летописное
повествование о Малой
России” etc.”) // Ювіл. зб.
на пошану акад. Дмитра
Івановича Багалія. – К.,
1927. – Т. I. – С. 841–848.

Бібліографія: Викладачі
Ніжинської Вищої Шко-
ли: Бібліогр. покажчик.
Ч. 2: 1920–1940, Ч. 3:
1940–1970. – Ніжин,
2001. – С. 16–17.

Література: Ковален-
ко О. Б., Ткаченко В. В.
Єршов Анатолій Гри-
горович // Репресо-
ване краєзнавство
(20–30-і роки). – К., 1991.
– С. 341; Кондрашов В. Ф.
Дослідження А. Г. Єршо-
ва з історії Лівобережної
України // Література
та культура Полісся.
– Ніжин, 2002. – Вип. 18.
– С. 93–96.

Архіви: Відділ Держар-
хіву Чернігівської обл.
в м. Ніжині, ф. 1105,
оп. 1, спр. 2132, 2338;
ф. Р- 108, оп. 1, спр. 1;
ф. Р-6112, оп. 1, спр. 61;
ф. Р-6121, оп. 1, спр. 70,
92, 106, 160, 170, 276,
279, 281, 310, 320, 356,
357, 370, 413, 415, 425,
432, 437; оп. 2, спр. 991,
3242, 4656; ІР НБУВ,
ф. X, оп. 1, спр. 17340,
18691; ЦДАВО України,
ф. Р- 66, оп. 2, спр. 464;
оп. 3, спр. 445, оп. 5,
спр. 724 а, 738; оп. 7,
спр. 568; оп. 8, спр. 431,
459; оп. 9, спр. 380, 381;
ЦДАК України, ф. 1235,
оп. 1, спр. 468.

утвореної Ніжинської НДК історії культури та мови. До
осені 1925 р. працював бухгалтером однієї з міських ап-
тек. Після успішної промоції був переведений на штат-
ну посаду наукового співробітника Ніжинської НДК, а
за рік почав викладати в Ніжинському ІНО.

У 1925–1927 рр. з-під пера молодого історика вийш-
ло близько двох десятків різного об’єму розвідок, рецен-
зій. Починаючи наукові пошуки зі студентської праці з
історії міст і містечок Лівобережної України за топог-
рафічним описом О. Шафонського, подальші досліди
А. Є. стосувалися переважно соціально-економічно іс-
торії України другої половини XVII–XVIII ст., зокрема
його провідна робота “До історії цехів на Лівобережжі
XVII–XVIII ст.”, ґрунтувалася на широкій докумен-
тальній базі архівів Ніжина, Чернігова, Києва та Хар-
кова. Іншу частину наукового доробку А. Є. складають
джерелознавчі й історіографічні студії, а також кілька
краєзнавчих розвідок. Спираючись на критичне опрацю-
вання джерел, А. Є. розглядав питання датування й ав-
торства Густинського літопису, “Летописного повество-
вання...” О. Рігельмана, “Історії русів”. На окрему увагу
з точки зору дослідження і використання А. Є. архівної
інформації заслуговують його розвідки щодо реконстру-
ювання авторської джерельної бази кількох історичних
творів XVIII ст.: праць Ст. Лукомського, О. Рігельмана,
В. Рубана та “Повести о том, что случилось на Украине,
какъ она Литвою завладела...”, а також огляд матеріалів
до історії цін на Лівобережній Україні XVIII ст.

Архівна робота займала вагоме місце в діяльності
молодого науковця. Ще за часу аспірантства на почат-
ку 1924 р. разом із тодішнім завідувачем Ніжинським
окрархівом В. А. Фесенком та викладачем Ніжинського
ІНО М. Н. Петровським А. Є. організував студентський
історико-архівний гурток, яким керував протягом 1924
– першої половини 1925 рр. Важливим етапом науково-
го зростання молодого історика стало залучення його у
1926–1930 рр. до роботи Комісії Лівобережної України
ВУАН, та участь у Археографічній експедиції Київської
НДК історії України, керованої М. С. Грушевським, до
Московського Давньосховища (1926–1927).

А. Є. викладав у Ніжинському ІНО (з 1931 р. Ні-
жинському ІСВ), доки не був заарештований у березні
1931 р. Але за браком доказів за півроку його було звіль-
нено. Відтоді припиняється його педагогічна діяльність.
Він переїжджає до Харкова, де протягом 1931–1935 рр.
працював науковим співробітником Харківського НДІ
історії української культури ім. акад. Д. І. Багалія. Пе-
ребуваючи під пильним наглядом, 1935 р. мусив поли-
шити й наукову діяльність, перейшовши працювати за-
відувачем відділу феодалізму Харківського історичного
музею, звідки того ж року був звільнений за “ідеологічне

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Єфименко (Юхименко)
Петро*

незабезпечення” експозиції. Щоправда невдовзі після втручання НКО УРСР його на посаді поновили. Але то був останній акорд. 1937 рік у долі вченого виявився фатальним. Заарештований у жовтні, після вичавлених зізнань у нескосених злочинах та “свідчень” інших співробітників музею, талановитий вчений був засуджений “трійкою” при Управлінні НКВС по Харківській області до розстрілу.

Сергій Зозуля (Київ-Ніжин)

ЄФИМЕНКО (ЮХИМЕНКО) Петро Савович (Літературні псевдоніми – Петро Одинець, Царедавенко. 1835, с. Великий Токмак Бердичівського пов. Таврійської губ. – 07. 05. 1908, Петербург) – український громадський діяч, історик, правознавець, статистик.

Народився в сім’ї колишнього солдата, згодом городничого м. Ногайська. Закінчив Катеринославську гімназію, навчався в Харківському і Московському університетах. За участь у діяльності Харківсько-Київського таємного товариства (1856–1860) був засланий до Пермської і Архангельської губерній (1860–1870). Служив у Краснофімському (Пермська губ.) повітовому, згодом – в Онезькому (Архангельська губ.) земському судах, в Холмогорському поліцейському управлінні, був секретарем Архангельського статистичного комітету. Вивчав історію промислів, вірувань, статистику та звичаєве право народів Північної Росії. Друкував статті в “Архангельських губернських ведомостях” (1865–1871), здійснив 115 публікацій. Видав “Сборник народных юридических обычаев Архангельской губернии” (1869). Московське товариство шанувальників природознавства, антропології та етнографії видало зібрані і опрацьовані ним “Материалы по этнографии русского населения Архангельской губернии” (Ч. I–II, 1877–1878). Його дослідження із звичасвого права були першими у російській науковій літературі, що дало привід М. П. Драгоманову назвати П. Є. “одним із засновників української науки звичасвого права в Росії”.

Після заслання працював у Воронежі і Самарі (1873–1876) секретарем в губернських статистичних комітетах. 1879 р. переїхав в Україну, служив чиновником особливих доручень при чернігівському губернаторі, працював у земській статистиці. 1880 р. очолив у Харкові статистичний відділ повітової управи, 1887 р. працював у губернському статистичному комітеті, в 90-х роках – у Харківському відділенні дворянського банку.

П. Є. – ініціатор створення Харківського історичного архіву. Він відкрив Архів Малоросійської колегії, який, практично невідомий історикам, зберігався в Чернігівському губернському правлінні. 1879 р. ним була зроб-

Праці: Архив малоросійской коллегии при Харьковском университете // КС. – 1882 – № 2; Один из протестовавших: Образцы обличительной литературы // Там само. – 1882. – № 3; Шпитали в Малороссии // Там само. – 1883. – № 6; Могилы гетманцев в Лебедине // Там само. – 1884. – № 4.

Бібліографія: Харьковский сборник за 1887 р. – X., 1888.

Література: *Петров Н.* Разговор Великороссии с Малороссией: Лит. памятник второй пол. XVIII в. // КС. – 1882. – № 2; *Виноградов Н. П. С. Ефименко* // Живая старина. – 1908. – Вып. 2; *Багалій Д. І.* Харківська доба діяльності Олександрі Яковлевни Єфименкової (1879–1906) // Зб. наук.-дослідчої катедри історії укр. культури. – X., 1930. – Т. X. – С. 5–15; *Гуменюк М. П.* Українські біографи XIX – початку XX століття. – X., 1969; Автобіографія П. С. и И. Я. Ефименко / (Публ. В. Н. Ильинской) // Из ист. рус. фольклористики. – Л., 1978. – С. 90–106.

Архіви: ЦДІАК України,
ф. 2017, оп. 1, спр. 265;
ІР НБУВ, № 1 302/6376/
III, № 3855, 9459, 9795,
68444, 68447, 13041,
13042.

лена доповідь для членів Харківського історико-філологічного товариства про історичну цінність знайденого архіву. Товариство доручило П. Є. організувати його перевезення. У серпні 1880 р. архів (600 пудів) на возах перевезено до Ніжина, а звідти залізницею до Харкова. Документи Малоросійської колегії поклали початок створенню Історичного архіву у Харкові. П. Є. першим описав основні його фонди, і зокрема, Генеральної військової канцелярії та Чернігівської полкової канцелярії, постійно звертаючи увагу наукової громадськості на їх джерелознавчі можливості. Повідомив персонально про свою знахідку М. В. Калачова. Продовжував працювати над збиранням і опрацюванням архівних документів, які зберігалися в установах Лівобережної України. Виявив ряд інших цінних у науковому відношенні історичних джерел: описання атласу Малоросії 1778 р., додатки до наказів малоросійським депутатам 1767 р., історичну поему “Разговор Великороссии с Малоросси-ей” та ін. Новознайдені документи і повідомлення про них вміщував на сторінках українських видань: “Киевская старина”, “Черниговские губернские ведомости”, “Харьковский календарь”, “Харьковский сборник”. Фактично був кореспондентом від Харківського історичного архіву в “Киевской старине” (опублікував 17 статей та повідомлень). При публікації статей вдавався до повної передачі фактичних документальних відомостей або дослівного переказування текстів документів сучасною йому мовою. В “Харьковском календаре”, упорядником і редактором якого він був 1884–1888 рр., ввів рубрику “Архивы Харьковской губернии”.

Валентина Шандра (Київ)

ЄФРЕМОВ Сергій Олександрович (06. 10. 1876, с. Пальчик Звенигородського пов. Київської губ. – 31. 03. 1939, Вологда, табір ГУТАБу) – літературознавець, публіцист, політичний та громадський діяч.

Народився в сім’ї священика. Співробітник видавництва “Вік” (1885–1918), газет “Рада” (1907–1914), “Нова Рада” (1917–1919), часописів “Літературно-науковий вісник” (1896–1905), “Нова громада” (1906), “Основа” (1916), “Книгарь” (1917–1918) та ін. Заступник голови Української Центральної Ради (1917–1918 рр.), перший генеральний секретар з міжнародних справ. Академік УАН (1919), голова комісії ВУАН з видання пам’яток нової української літератури (1919), дослідження історії громадських течій в Україні (1921), біографічного словника (1924), з охорони пам’яток культури України (1919) та ін., віце-президент ВУАН (1921–1928); член НТШ у Львові. 1929 р. заарештований, а 1930 р. – засуджений у сфабрикованій ОДПУ справі СВУ. Реабілітований 1989 р.

1917 р. за дорученням Київського виконавчого комітету Тимчасового уряду С. Є. мав доглядати і охороняти архів ліквідованих в ході Лютневої революції київських жандармського управління і охоронки. Очолована ним спеціальна комісія опрацювала цей архів, упорядкувала документи для дослідження історії революційних рухів в Україні. Крім цього, була упорядкована жандармська особова картотека, і 2 серпня 1919 р. жандармський архів було передано до бібліотечно-архівного відділу ВУКОПМИСу з пропозицією С. Є. створити на його базі Український національний архів.

Був членом Тимчасового комітету для створення Національної бібліотеки при ВУАН, залучений також до Комісії ВУАН для дослідження громадських течій в Україні, яка 1921 р. намагалася створити у Києві Головний архів на основі зібраних Київським архівним управлінням фондів, до складу якого мали увійти всі архіви, архівні збірки, фонди урядових, військових, громадських та інших установ. Комісія громадських течій проводила пошуки карткової реєстрації документів в державних архівах, які мали відношення до історії громадських рухів від XVII ст. до 1920-х рр., акцентуючи особливу увагу на рухи XIX – поч. XX ст., збирала мемуарні документи, готувала до видання збірки документальних джерел. Крім того, комісія опікувалася пошуком та збиранням документів з приватних архівів, їх науковим описуванням та використанням. У 1920-і рр. у комісії сформувалась велика збірка рукописних документів: повні архіви або їх частини академіка ВУАН О. І. Левицького, письменників М. В. Шугурова та І. М. Стешенка, письменника і етнографа К. М. Сементовського (раніше перебував в бібліотеці УНТ), історика церкви П. Г. Лебединцева, П. Я. Стебницького, В. Л. Модзалевського, окремі документи В. Б. Антоновича, О. Ф. Кістяківського (пізніше передані Етнографічній комісії ВУАН). На 1930 р. у комісії були зосереджені також документи особових архівів О. М. Лазаревського, київського генерал-губернатора Д. Г. Бібікова, А. В. Ніковського та самого С. Є., письменників Д. Л. Мордовцева, В. К. Винниченка, художника Г. І. Нарбути, редакції газети “Рада”, журналів “Основа”, “Наше минуле”, дореволюційної “України”, альманаху “Гроно” та ін. На час арешту академіка в його кабінеті зберігалися частини рукописних зібрань. Крім документів архіву П. О. Куліша, тут були автографи письменника І. С. Нечуя-Левицького, окремі рукописи М. І. Костомарова, листи О. О. Русова, листи до М. П. Старицького, Л. М. Жебуньова, документи архіву М. І. Петрова, рукописи Є. Х. Чикаленка; епістолярна колекція О. В. Шишацького тощо.

В рамках завдань Комісії громадських течій С. Є. упорядковував документи архіву П. О. Куліша, готував

Праці: Доля жандармської спадщини // Наше минуле. – 1919. – Ч. 1–2. – С. 232–235; Літературно-критичні статті. – К., 1933; Щоденники 1923–1929. – К., 1997.

Література: Одарченко П. Життя і наукова діяльність Сергія Єфремова // Сучасність. – 1976. – № 10; Костюк Г. Сергій Єфремов і

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Жданович Яків

Володимир Винниченко
// Літ. панорама. – 1990.
– К., 1991. – С. 262–276;
Болаболъченко А. Сергій
Єфремов. Повернення
із забуття // КС. – 2006.
– № 5. – С. 107–147; № 6.
– С. 131–141.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 317;
ВР ІЛ НАН України,
ф. 120; ІР НБУВ, ф. 275,
оп. 5.

до видання збірки “Публіцистика 1860-х рр.” та “Галицька публіцистика 1860-х рр.”

За його редакцією вийшли збірки документів та наукових розвідок “Декабристи на Україні” (два томи), за редакцією академіка готувалися збірники документів “Український рух 1870-х рр.”, “М. Драгоманов у Києві”.

Комісією ВУАН з видання пам’яток нової української літератури за редакцією С. Є. було видано чотири томи в межах повного зібрання творів Т. Г. Шевченка, коментарі до щоденних записок (журналу) Т. Шевченка (Т. 4) виконано безпосередньо академіком. Крім того, С. Є. готував до видання “Кулішів Щоденник (1845–1848 рр.)”, за його редакцією та участю у 1925–1927 рр. вийшли збірки наукових розвідок на базі широкого використання архівних документів “Шевченко та його доба”, “Пантелеймон Куліш” тощо.

Сергій Кіржаєв (Київ)

ЖДАНОВИЧ Яків Миколайович (18. 03. 1885, с. Хрінівка Городнянського пов. Чернігівської губ., нині село Щорського р-ну Чернігівської обл. – 05. 04. 1953, Москва, там і похований) — історик, архівіст.

Походив із старовинної дворянської родини, яка вела свій родовід від козацької старшини. Навчався у Полтавському кадетському корпусі, Київському військовому училищі й Петербурзькому археологічному інституті.

До роботи в архівах Я. Ж. ще у юнацькому віці залучив і призначив полтавський історик І. Павловський. У 1908 р. Я. Ж. брав участь у впорядкуванні відділу рукописів та стародруків виставки старожитностей, влаштованої у Чернігові з нагоди XIV Всеросійського археологічного з’їзду. Впродовж 1911–1914 рр. працював в архівних установах Петербурга і Москви. Влітку 1914 р. обстежив архіви повітових установ у м. Городні на Чернігівщині.

У 1920–1921 рр. опікувався охороною пам’яток старовини і мистецтва в Криму. Член Полтавської та Чернігівської губернських вчених архівних комісій. У 1921 р. перебрався до Чернігова. Був першим головою Чернігівського губарху, створеного 1 травня 1922 р. при губернському відділі народної освіти з метою охорони, реєстрації, концентрації та вивчення документальної спадщини. За безпосередньою участю Я. Ж. було припинено безконтрольне нищення документів, зареєстровано і взято під охорону 136 архівів установ дореволюційного часу у Чернігові й 1686 — у повітах губернії.

Після реорганізації архівних установ у квітні 1923 р. очолив Чернігівський губернський відділ ЦАУ при ВУЦВК. Один з фундаторів Чернігівського губернського (згодом

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Житецький Гнат

Література: Коваленко О. Б., Курас Г. М., Ткаченко В. В. Жданович Яків Миколайович // Репресоване краєзнавство (20–30-і рр.). – К., 1991. – С. 342–343; Жданович Н. Я. Воспоминания об отце // СА. – 1990. – № 3. – С. 45–47.

– краєвого) історичного архіву, створеного у 1923 р. Як засвідчили сучасники, Я. Ж. “зарекомендував себе не тільки як досвідчений і енергійний працівник, але і як чудовий адміністратор... Закликаний для припинення знищення архівів Чернігівщини, справився із завданням протягом року. Незважаючи на важкі матеріальні умови установи, ... зумів підібрати кадри співробітників, викликати у них інтерес до архівної справи і втягнути їх у роботу”. Сприяв утворенню на базі архіву студентського історико-архівного гуртка, яким керував В. Дубровський. Досліджував історію визвольного та революційного руху на Чернігівщині.

У серпні 1923 р. виїхав до Москви, де до 1931 р. працював на посаді старшого архівіста-консультанта Централі архіву РСФРР. Повсякчас перебував під наглядом ДПУ-НКВС. Звинуваченого в антирадянських настроях Я. Ж. було звільнено з роботи і ледь не виселено з Москви з усією родиною. У 1936–1941 рр. Я. Ж. працював науковим співробітником сектору рукописів Інституту світової літератури АН СРСР.

Олександр Коваленко (Чернігів)

ЖИТЕЦЬКИЙ Гнат Павлович (15. 02. 1866, Кам’янець-Подільський – 8. 04. 1929, с. Буча Київської обл., похований на Байковому цвинтарі в Києві) – архівіст, історик, літературознавець, книгознавець.

З сім’ї визначного українського філолога і фольклориста П. Житецького. Закінчив історико-філологічний факультет Університету Св. Володимира у Києві (1889). У 1890–1924 рр. вчителював у середніх навчальних закладах Петербурга і Києва; у 1898–1903 рр. – редактор відділу російської і української історії видавництва “Промсвещение”, у 1919 р. – часопису “Книжний вісник”.

Один з фундаторів Національної бібліотеки Української держави у 1918 р. (з 1920 р. – Всенародна бібліотека України, нині – НБУВ), в якій у 1922–1929 рр. завідував відділом рукописів.

Дійсний член НТШ, член петербурзького осередку українського товариства “Громада”, історичної секції та Археографічної комісії ВУАН.

Г. Ж. – автор праць про громадські течії та історію української культури XVII–XIX ст., з історії Київської громади 1860-х років, низки статей про життя й творчість Т. Шевченка, І. Франка, М. Максимовича, М. Костомарова, О. Русова, М. Марковського, М. Драгоманова, І. Вишенського, М. Смотрицького та ін. Вивчав творчість О. Пушкіна, М. Гоголя, Л. Толстого, підготував ряд археографічних публікацій, зокрема, в галузі епістолярії – листування М. Лескова, О. Лазаревського, М. Костомарова та ін.

Праці: Первый ректор Киевского университета (М. А. Максимович) // Рус. школа. – 1904. – № 10/11. – С. 40–54; Українські і російські оповідання А. П. Стороженко // КС. – 1905. – № 9. – С. 367–382; Граматика Мелентія Смотрицького (З приводу 300-ліття її видання) // Книжн. вісн. – 1919. – № 2. – С. 67–86; Лист і вірші Свидницького про селянські екзекуції // Україна. – 1924. – № 4. – С. 93–98; Перші роки “Київської старини” та М. І. Костомаров // Там само. – 1926. – № 4. – С. 97–120; Куліш і Костомаров: (Недруковане листування 1860–1870 рр.) // Там само. – 1927. – № 21. – С. 40–47; Листування О. М. Лазаревського і М. І. Костомарова // Там само. – 1927. – № 23. – С. 98–104; Листування М. С. Лєскова з професором П. О. Терновським // Там само. – 1927. – № 21. – С. 182–193; Відділ рукописів бібліотеки ВБУ: рукописні книги й бібліотеки. Відділ рукописів ВБУ та наукова праця у відділі // Бібл. зб. – 1927. – № 2. – С. 66–73; Архівна справа та відділи рукописів по наукових бібліотеках: Спроби перегляду рукописного матеріалу та його розподілу поміж архівами, музеями та бібліоте-

Г. Ж. – один із авторів концепції створення Національної бібліотеки України та відділу рукописів в її складі як національного рукописного сховища. У зазначеному відділі, на переконання Г. Ж., мала сконцентруватися різноманітна за походженням, змістом, хронологією та характером рукописна продукція українського народу в найширшому її розумінні: рукописні книги та найцінніші архіви творчого характеру – особові архіви видатних вчених, діячів мистецтва та культури, окремі книжки з автографами та рукописними помітками. Г. Ж. особисто причетний до збирання найціннішого українознавчого рукописного фонду Національної (Всенародної) бібліотеки України у 1918–1928 рр., основу якого склали особові архівні фонди В. Науменка (до його складу увійшли документи діячів Старої громади, УНТ, редакцій журналів “Киевская старина”, “Україна”, видавничі портфелі часописів “Червоний шлях”, “Дніпрові хвилі”, “Дзвін”, газет “Рада”, “Народна воля”, архів М. Максимовича, цінні рукописи Ол. Котляревського, О. Русова, М. Шугурова, В. Гнилосирова, Д. Марковича та інших українських письменників і діячів), В. Головні із родинною збіркою Гоголів-Яновських, Лопухіних-Демидових, Сулим-Войцеховичів, Плятерів, Г. Галагана і Колегії Павла Галагана, родинний архів баронів Шодуарів, архіви професорів КДА Ф. Титова та С. Голубєва, М. Петрова, П. Житецького, Г. Афанасьєва, а також О. Кістяківського, О. Лазаревського, В. Модзалєвського, П. Дорошенка, І. Луцицького, О. Русова, Є. Сташевського, О. Попельницького, Д. Марковича та ін. Від 1921 р. Г. Ж. складав свої перші реєстри рукописного матеріалу, особисто описував рукописні книги та збірки документів, створював перші алфавітний та хронологічний каталоги, розробляв інструкції з описання рукописних книг, документів та автографів на книжках, закладав підвалини теоретичного обґрунтування розподілу рукописного матеріалу між архівами, бібліотеками та музеями.

У 1926–1928 рр. у зв’язку зі створенням Центрархіву Г. Ж. брав активну участь у роботі Комісії з розподілу рукописного та архівного матеріалу між архівами, музеями і бібліотеками й обґрунтував недоцільність об’єднання усіх документів, що відклалися в різних сховищах та відомствах, у межах одного лише Центрархіву. Обґрунтовуючи необхідність існування рукописних відділів у складі великих бібліотек, Г. Ж. підкреслював спорідненість рукописних та друкованих фондів бібліотек, наголошуючи, що збирання рукописного матеріалу бібліотеками здійснюється з метою активного залучення його до наукового обігу, на відміну від музеїв, що збирають видатні пам’ятки для виконання лише меморіальної функції. Г. Ж. пропонував розподіляти рукописний матеріал таким чином: до архівів передавати переважно

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Жолтіков Федір

документи офіційно-юридичного, актового, ділового, довідково-діловодного характеру, котрі є продукцією державних установ і відклалися у справочинстві; в рукописних відділах великих бібліотек повинні зберігатися документи літературно-наукового, творчого характеру в широкому розумінні слова – рукописні пам'ятки, збірники рукописів, документів, мемуари, життєписи, автографи письменників, листування тощо. Музеї, на думку Г. Ж., насамперед, мають збирати й охороняти речову продукцію людської творчості, причому, лише книжки (крім спеціальних музеїв книги, друкарства) та рукописи, оскільки вони мають відношення до речового матеріалу, а в меморіальних художніх спеціальних музеях (наприклад, революції, гравюр XVIII ст., первісного письменства) чи музеях окремих видатних людей – якщо це визначено завданням та метою фундації цих музеїв. Водночас, мислячи з державних позицій, Г. Ж. виступав прихильником зведеного державного обліку документів з метою їх державної охорони. Думки Г. Ж., висловлені під час роботи в Комісії з розподілу архівного й рукописного матеріалу, відіграли вирішальне значення і, за підтримкою інших членів Комісії, заклали фундамент сучасного стану профілю комплектування архівів, музеїв та бібліотек України.

Любов Дубровіна (Київ)

ЖОЛТІКОВ Федір Іванович (20. 04. 1910, с. Покровське, нині Апостолівського р-ну Дніпропетровської обл. – 20. 01. 1968, м. Ізмаїл Одеської обл.) – архівіст, організатор архівної справи на Ізмаїльщині. З робітничої родини. Закінчив Дніпропетровський педагогічний інститут (1931). З 1932 р. по 1933 р. проходив службу в лавах Червоної Армії; з 1934 р. по 1944 р. працював на різних посадах у системі народної освіти.

З 1944 р. по 1945 р. Ф. Ж. обіймав посаду старшого наукового співробітника, начальника відділу таємних фондів Держархіву Ізмаїльської області. Значним є його внесок у збирання та систематизацію архівних документів Ізмаїльської області післявоєнного періоду. 1945 р. Ф. Ж. було призначено начальником архівного відділу УМВС УРСР по Ізмаїльській області. З 1954 р. по 1968 р. обіймав посаду директора філіалу Держархіву Одеської області в м. Ізмаїлі. Став першим організатором архівної справи на Ізмаїльщині. Безпосередньо займався питаннями комплектування архіву документальними матеріалами.

Адміністративну діяльність поєднував з науковою роботою. Під керівництвом Ф. Ж. був виданий путівник по філіалу Держархіву Одеської області в м. Ізмаїлі (1967), а також збірник документів “Борьба трудящихся

ками: Конспект доповіді, прочитаної в прилюд. засіданні Наук.-дослід. ін-ту бібліотекознавства ВБУ 7. VI. 1926 р. // Бібл. журн. – 1928. – № 4/5. – С. 48–53.

Література: Плачинда В. П. Павло Гнатович Житецький. – К., 1987; УЛЕ. – К., 1990. – Т. 2. – С. 202.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 86.

Праці: Про відзначення трудовими досягненнями 30-річчя Декрету з архівної справи (підписаного В. І. Леніним) // НІБ. – 1948. – № 2. – С. 32–33.

Література: Жолтіков Федір Іванович: [Некролог] // АУ. – 1968. – № 1. – С. 112.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 27; Відділ Держархіву Одеської обл. у м. Ізмаїлі. Особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Жук Віра

Праці: Комплектування документальними матеріалами Полтавського облдержархіву // НІБ. – 1960. – № 5. – С. 24–26; Ще раз про документальні матеріали колгоспів // АУ. – 1965. – № 5. – С. 13–20; Впорядкування документальних матеріалів Полтавської обласної редколегії “Історії міст і сіл УРСР” // Там само – 1969. – № 6. – С. 53–57; Документи про відбудову і розвиток народного господарства Полтавської області: 1945–1953 // Там само. – 1971. – № 6. – С. 75–79; Про відбір на постійне зберігання звітної документації // Там само. – 1973. – № 6. – С. 33–34; Личний фонд Н. В. Склифосовського // СА. – 1974. – № 2. – С. 118–119; Держархів Полтавської області // Полтавщина: Енцикл. довідник. – К., 1992. – С. 37–38.

Література: Жук В. Н. // Історики-слависти СРСР. – М., 1981. – С. 76–77.

Архіви: Держархів Полтавської обл. Особовий фонд та особова справа.

Праці: Комплектування ЦДАМЛМ України документальними матеріалами особистого походження // АУ. – 1968. – № 3. – С. 92; До скарбниці народних митців // Там

українських придунайських земель за соціальне і національне визволення: 1918–1940” (1967). Займався популяризацією архівних документів, друкувався в періодичних виданнях.

Ф. Ж. брав участь у громадському житті архіву й м. Ізмаїлу. Був нагороджений медаллю “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”.

*Тетяна Портнова (Київ),
Валентина Урсуленко (Ізмаїл)*

ЖУК Віра Никанорівна (12. 04. 1928, с. Кривуші, нині Кременчуцького р-ну Полтавської обл.) – історик-архівіст. Народилася в сім’ї службовця, українка. 1955 р. закінчила історико-архівне відділення історичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Кандидат історичних наук (1977), доцент (1985).

У 1955–1978 рр. працювала в Держархіві Полтавської області на посадах наукового, старшого наукового співробітника, начальника відділу використання та публікації документів. Впорядкувала багато фондів архіву, серед яких фонди Полтавської обласної редколегії “Історії міст і сіл Української РСР” (1970), Полтавського обласного відділення Товариства радянсько-болгарської дружби (1971), М. В. Склифосовського (1972), займалась каталогізацією дореволюційних та пореволюційних фондів. Укладач путівників Держархіву Полтавської області (1959, 1982). Упорядник збірників документів: “Полтаві 800 років: 1174–1974” (1974), “Полтавщина у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу: 1941–1945” (1977), “У братерському єднанні: 1917–1977” (1982).

У 1978–1986 рр. працювала в Полтавському державному педагогічному інституті ім. В. Г. Короленка. Була відповідальним секретарем Полтавської обласної редколегії історії міст і сіл УРСР, відповідальним секретарем історичних секцій Полтавського обласного, міського та Жовтневого районного відділень Українського товариства охорони пам’яток історії і культури.

Нагороджена медаллю: “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970), знаком “Заслужений працівник культури УРСР” (1975).

Марина Чиркова (Полтава)

ЗАБАРИЛО Леся Климівна (22. 08. 1925, с. Гостомель, нині Київської обл.) – архівіст, філолог. З родини службовців, українка. 1948 р. закінчила філологічний факультет Київського державного педагогічного інституту.

Трудову діяльність розпочала 1952 р. на посаді наукового співробітника Державного музею Т. Г. Шевченка,

Українські архівісти (XIX–XX ст.)

Заїка Лариса

само. – 1969. – № 3. – С. 95 (у співавт.); Документи до біографії З. М. Гайдай у фондах ЦДАМЛМ УРСР // Там само. – 1982. – № 4. – С. 49–51.

Архіви: ЦДАМЛМ України, особова справа.

де пропрацювала до 1954 р. У 1957–1964 рр. – інспектор Управління музеїв Міністерства культури УРСР; з серпня 1964 р. – співробітник Київського державного Будинку-музею Т. Г. Шевченка.

З квітня 1964 р. Л. З. – співробітник ЦДАМЛМ УРСР, один з його фундаторів. Працювала у відділі комплектування. Зібрала понад 60 фондів діячів української культури. Ці фонди докладно описані в щорічнику “Наука і культура” (1971).

З 1972 р. переведена до відділу НДА. Впорядкувала значну кількість фондів композиторів, співаків, акторів – З. Гайдай, Б. Лятошинського, К. Стеценка. З травня 1977 р. – завідувач читального залу ЦДАМЛМ УРСР.

Нагороджена нагрудним знаком “Відмінник архівної справи” (1988). Ветеран праці.

Віра Вєрвєс (Київ)

ЗАЙКА Лариса Якимівна (20. 04. 1947, Суми) – бібліотекознавець, архівіст. З сім’ї службовців, українка. Закінчила філологічний факультет Сумського державного педагогічного інституту ім. А. С. Макаренка (1969) та Київський державний інститут культури за спеціальністю бібліотекознавство та бібліографія (1977).

Трудову діяльність розпочала 1969 р. вчителем російської мови та літератури 8-річної школи с. Грицаківка Сумської області. Працювала комплектувальницею Сумського облбібліоколектору, бібліотекарем Сумської обласної медичної бібліотеки, старшим бібліографом-краєзнавцем Сумської обласної наукової бібліотеки ім. Н. К. Крупської. Спеціалізувалася на науково-видавничій діяльності.

З 1979 р. Л. З. працює в Держархіві Сумської області на посадах старшого методиста, старшого наукового співробітника (з 1987 р.), заступника директора (з 1988 р.). З 1991 р. обіймала посаду директора Держархіву Сумської області, керувала архівною службою області. З 2004 р. Л. З. на пенсії.

Л. З. брала участь у підготовці тому “Історія міст і сіл Української РСР. Сумська область” (1980), збірників документів “Социалистическое строительство на Сумщине 1921 – июнь 1941” (1983), “Сумская область в период Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.: Изд. 2-е, дополненное” (1988). Проводила організаторську та науково-дослідницьку роботу в складі редколегії наукового довідника “Сумщина від давнини до сьогодення” (Суми, 2000), оновленого путівника по фондах Держархіву Сумської області (2002).

Входила до складу Головної редакційної колегії серії “Архівні зібрання України”, обласної редколегії “Книги Пам’яті України”, була головним редактором інфор-

Література: Покидченко Л. Обличчя архіву // Архівіст. – 2000. – № 4; Подлуцкий А. Хранительница памяти // Панорама. – 2002. – № 36.

Архіви: Держархів Сумської обл., особова справа.

маційного вісника Держархіву Сумської області “Архівіст”.

Нагороджена Почесними грамотами голови Сумської облдержадміністрації (1998, 2000). Їй присвоєно почесне звання “Заслужений працівник культури України” (1998).

Вікторія Марченко (Суми)

ЗАЙЦЕВ Павло Іванович (23. 09. 1886, Суми – 02. 09. 1965, Мюнхен, Німеччина) – історик української літератури, текстолог, шевченкознавець, археограф. Член УЦР: начальник канцелярії Генерального секретаріату освіти (1917), директор департаменту загальних справ Міністерства освіти (1918). Дійсний член НТШ. Редактор журналів “Наше минуле” (1918–1919), та “Записок” ВУАН (1918–1921).

Середню освіту здобув в Сумській гімназії; закінчив юридичний (1904–1909) та історико-філологічний (1908–1913) факультети Петербурзького університету, однорічні педагогічні курси при Управлінні Петербурзького учбового округу (1913).

1911 р. розпочав пошук і збирання документів про життя і творчість Т. Г. Шевченка, автографів його літературних творів та малюнків. Пошуки велися в приватних архівах українських та російських діячів, в державних архівосховищах. Таким чином було зібрано колекцію рукописних творів Кобзаря, його малюнків, в тому числі віднайдено альбом Т. Г. Шевченка про подорож в Україну 1859 р., збірку його фотографій.

П. З. здійснив підготовку до видання документів Кирило-Мефодіївського братства, які побачили світ 1915 р. (Грушевський М. Матеріали до історії Кирило-Мефодіївського Братства. Збірник пам’яті Тараса Шевченка. 1814–1914 рр. – Київ).

1917 р. брав участь у врятуванні архіву III Відділення власної його імператорської величності канцелярії, в перевезенні його з Департаменту поліції до Російської АН у Петербурзі. Під час розбирання документів та їх систематизації виявив україномовний рукопис М. І. Костомарова “Книги битія українського народу”, який опублікував у журналі “Наше минуле”. – 1918. – № 1. Тут же у передмові обумовив археографічні принципи передачі тексту статутного документу. Як редактор журналу “Наше минуле”, ввів рубрики: “Архів історичний”, “Архів літературний”, де вміщував першодруки художніх творів української літератури, епістолярію видатних українських письменників. У рубриці “Хроніка” подавалася інформація про стан архівної справи в Україні та пропозиції щодо реформи архівної галузі.

Праці: Модзалевський В. Л. [Некролог] // Воля. – 1921. – Т. 1. – Ч. II. – С. 512–514; Життя Тараса Шевченка. – К., 1994.

Література: Міяковський В. Павло Іванович Зайцев (спогади і спостереження) // Недруковане й забуте. – Нью-Йорк, 1984. – Т. 1. – С. 202–224; Бородін В. С. Зайцев П. І. // УЛЕ. – К., 1990. – Т. 2. – С. 229.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Замковий Петро

Перу П. З. належить стаття (некролог) про П. Я. Дорошенка, в якій не лише високо оцінена архівознавча праця діяча Чернігівської вченої архівної комісії, а й відображено ставлення самого автора до архівних документів як пам'яток українських старожитностей, мистецтва та культури.

Перебуваючи на посаді начальника канцелярії Генерального секретаріату освіти і директора департаменту загальних справ Міністерства освіти, П. З. сприяв призначенню В. Л. Модзалевського головою Архівної секції ВУКОПМИСу (згодом – Головне архівне управління при позашкільному відділі Наркомосвіти УСРР); організував ведення переговорів з урядом Росії про повернення архівів українського походження в Україну.

З 1921 р. – на еміграції: професор УВУ, викладач Варшавського університету. Працював редактором і текстологом першого повного 16-ти томного видання творів Т. Г. Шевченка (вийшло 13 томів у 1934–1939 рр.). З 1941 р. – в Німеччині, професор УВУ у Мюнхені. З 1948 р. очолював Інститут шевченкознавства УВАН.

Валентина Шандра (Київ)

ЗАМКОВИЙ Петро Володимирович (25. 02. 1928, с. Малий Карашин, нині Макарівського р-ну Київської обл. – 11. 11. 1989, Київ) – відомий історик, архівіст, археограф. Із селянської родини, українець. Закінчив історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1952). Кандидат історичних наук (1964).

По закінченні навчання був направлений на роботу в Архівне управління МВС України. З 4 вересня 1964 р. П. З. – старший науковий співробітник відділу використання Архівного управління МВС УРСР. Разом з інспекторською займався науково-дослідною роботою – брав участь у підготовці збірника документів до 40-річчя Жовтневої соціалістичної революції, публікував статті на історичні та архівні теми на сторінках журналів та газет.

П. З. – упорядник збірок документів: “Робітничий контроль і націоналізація промисловості на Україні: Березень 1917 – березень 1921” (1957), “З історії архівного будівництва на Україні: Збірник статей” (1958), “Кременецький земський суд: Описи актових книг XVI–XVII ст.: Вип. 1: кн. 1–11: 1568–1598” (1959), “Большевистские организации Украины в период установления и укрепления Советской власти: Ноябрь 1917 – апрель 1918” (1962).

1960–1967 рр. працював на посадах зберігача фондів та старшого наукового співробітника Інституту історії партії при ЦК КПУ. 1964 р. захистив кандидатську

Архіви: ІР НБУВ, 1
12672; ф. 12, № 876;
ЦДАВО України, ф. 2201,
оп. 3, спр. 6.

Праці: Обзор документов, выявленных в госархивах УССР // НИБ. – 1953. – № 1. – С. 44–50; Некоторые вопросы руководства городскими и районными государственными архивами // Там само. – 1955. – № 1. – С. 41–46; Важнейшие задачи архивных органов Украинской ССР // Там само. – 1955. – № 2. – С. 3–9; Важное звено в сети госархивов // Там само. – 1956. – № 4. – С. 12–22; Больше внимания наведению порядка в ведомственных архивах // Там само. – 1957. – № 1. – С. 11–14; Путівник по фондах ЦДАЖР УРСР // Там само. – 1961. – № 5. – С. 55–59; Бюлетень Центрального партійного архіву // Там само. – 1962. – № 2. – С. 81–85; Нові документи з історії революційної боротьби селян Сумщини у 1905 р. // АУ. – 1986. – № 1. – С. 40–46 (у співавт.)

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Замлинський
Володимир*

Література: Українські історики: Бібліогр. довідник. – К., 1996. – Вип. 1 – С. 86–87; Вчені Інституту історії України: Біобібліогр. довідник. – К., 1998. – Вип. 1 – С. 105–107.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 97.

Праці: Деякі питання підготовки путівників // НІБ. – 1960. – № 3. – С. 19–22 (у співавт.); Розробка спеціальних (допоміжних) історичних дисциплін // Вісн. Київ. ун-ту: Іст. науки. – 1984. – № 26. – С. 97–106 (у співавт.); Діяльність кафедри джерелознавства та архівознавства Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка по підготовці кадрів істориків-архівістів // Там само. – 1988. – № 3. – С. 38–42; Современное состояние источниковедения и специальных исторических дисциплин и задачи их дальнейшего развития на Украине // Перестройка в ист. науке и проблемы источниковедения и специальных ист. дисциплин. Тез. докл. и сообщ. V Всесоюз. конф. 30 мая – 1 июня 1990. – К., 1990. – С. 3–9; Специальные исторические дисциплины: Учеб. пособ. – К., 1992. – 323 с. (у співавт.).

Бібліографія: *Войцехівська І. Н., Замлинська О. В.* Хронологічний покажчик праць В. О. Замлинського // Спеціальні іст. дис-

дисертацію за темою: “Боротьба більшовиків України за здійснення ленінського гасла про робітничий контроль над виробництвом в період переростання буржуазно-демократичної революції в революцію соціалістичну. Березень – жовтень 1917 р.”. У 1967–1971 рр. працював старшим викладачем, доцентом кафедри історії Київського інституту культури; у 1971–1986 рр. – старший науковий співробітник Інституту історії АН УРСР; з 1986 р. – завідувач відділу архівних фондів ЦНБ АН УРСР. Опублікував понад 100 наукових праць.

За роботу над багатотомною “Історією Української РСР” був відзначений Грамотою Президії Верховної Ради УРСР, і як член авторського колективу IV і V томів. З 1974 р. був обраний членом редколегії наукового щорічника “Історичні дослідження: вітчизняна історія”. Був членом наукової ради АН УРСР “Основні закономірності вітчизняної історії дожовтневого періоду”.

Тетяна Портнова (Київ)

ЗАМЛИНСЬКИЙ Володимир Олександрович (24. 06. 1930, м. Андрушівка Житомирської обл. – 23. 12. 1993, Київ) – український історик, джерелознавець, архівіст. Закінчив Московський державний історико-архівний інститут (1964). Доктор історичних наук (1979), професор (1985).

Після закінчення Бердичівського ремісничого училища (1949), працював слюсарем, майстром, начальником цеху, технологом. Протягом 1952–1956 рр. служив у військово-морському флоті.

Після закінчення інституту працював учителем, директором Волинського обласного партійного архіву, старшим науковим співробітником Інституту історії партії. У 1975–1981 рр. В. З. – заступник Головного редактора “Українського історичного журналу”. Тривалий час був членом редколегії журналів “Архіви України”, “Пам’ятки України”, “Київська старовина”. З 1982 р. по 1993 р. – завідувач кафедри архівознавства та джерелознавства історичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

В. З. автор понад 300 наукових публікацій, серед яких – 16 індивідуальних монографій. Його перу належать історико-публіцистичні праці “Життя для людей” (Л., 1962), “Астронавт” (Л., 1964), “Волинський полк іде в революцію” (Л., 1967), що витримав чотири видання, “Васюті” (Л., 1973) та ін.

Перші праці В. З. були написані 1958 р. при роботі над підготовкою путівників по архівах України. Тоді ж почалась публікація серії статей, присвячених аналізу народної творчості західних областей України. Були виявлені та систематизовані пісні, вірші та інші джерела

усної народної творчості регіону: “З приводу історичної достовірності змісту революційних народних пісень Західної України 1920–1939 рр.” (1962), “Пісня про героя” (1964), “Народнопісенні переробки творів Шевченка на Волині” (1964).

Цикл праць присвячено вивченню джерел та архівних матеріалів періоду Другої світової війни та Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. Серед них збірники документів та матеріалів: “Днепр – река героев: Свидетельства всенародного подвига” (К., 1983); “В борьбе против фашизма” (К., 1985); “Лето. 1941. Украина: Хроника событий” (К., 1991) тощо; монографічні дослідження “З вірою в перемогу” (К., 1976), “Несокрушимое единство” (К., 1984), “Перемогу кували єдиною сім’єю” (К., 1985), “Подвигом прославлены” (К., 1985) та ін. В них на основі класифікаційних принципів згруповано документальний корпус матеріалів, що характеризує окремі напрямки боротьби з ворогом.

Значна кількість праць присвячена історії розвитку архівознавства, історіографії та окремих джерелознавчих галузей знань. Осібна увага приділена проблемі підготовки кадрів архівістів у Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка. Прикметним у цьому контексті виступає актуалізація навчальної та науково-дослідної роботи по вивченню сучасних проблем архівістики та документознавства в Україні: “Підготовка кадрів архівістів на кафедрі джерелознавства та архівознавства Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка” (1984); “Історична школа Київського університету” (1993); “Історія і національна самосвідомість” (1994). Вийшли друком навчальні посібники “Специальные исторические дисциплины” (К., 1992); зведена галузева бібліографія “Исторические дисциплины. Краткий библиографический справочник-указатель” (К., 1990); численні статті у періодиці з проблем розвитку комплексу спеціальних історичних дисциплін.

В останні роки життя вчений досліджував генеалогію козацьких родів, гетьманів України, ролі і місця особи в історії, проблеми міської і родової геральдики, питань історичної географії та ін. Серед них праці, що висвітлюють життєвий та творчий шлях гетьманів України: Пилипа Орлика, Петра Дорошенка, Павла Полуботка, Петра Сагайдачного та ін. Всі вони написані на архівному матеріалі, значну частину якого вчений ввів до наукового обігу. Значна увага у науковій творчості В. З. приділена постаті Б. Хмельницького (“Богдан Хмельницкий”. – М., 1989). Під його редакцією вийшла друком монографія “Історія України в особах IX–XVIII ст.” (К., 1993).

Цикл робіт присвячено життю і творчості відомих українських діячів та істориків Миколи Костомарова та

ципліни: Питання теорії та методики: Зб. наук. праць та спогадів. – К., 2001. – Чис. 6 (7). – Ч. 2. – С. 406–430.

Література: Джемджула Ю., Войцехівська І. Думка, перервана на злеті // КС. – 1994. – № 3. – С. 102–106; Войцехівська І. Замлинський Володимир // Джерелознавство історії України: Довідник – К., 1998. – С. 170–171; Роде наш красний. Волинь у долях краян і людських документах. – Луцьк, 1999. – Т. 3. – С. 343–374; Войцехівська І. Н. Джерельна база дослідження життя та творчості професора Володимира Замлинського // Спеціальні іст. дисципліни: Питання теорії та методики: Зб. наук. праць та спогадів. – К., 2001. – Чис. 6 (7). – Ч. 1. – С. 43–58; Войцехівська І. Н., Дмитрієнко М. Ф. Серед нас, з нами – назавжди: В. О. Замлинський в житті та науці // Там само. – С. 8–24; Войцехівська І. Н., Сорока Ю. М. Історія Волині у науковій спадщині Володимира Замлинського // Історія міст і сіл Великої Волині: Наук. зб. “Велика Волинь”. – Житомир, 2002. – Т. 25. – Ч. 2. – С. 5–9; Калакура Я. С., Войцехівська І. Н. Особові архівні фонди фондаторів архівної освіти в Київському університеті імені Тараса Шевченка професорів В. Стрельського та В. Замлинського // Архівіст: Ювіл. зб.: – К., 2002. – С. 30–43.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Заремба Валентина

Архіви: Держархів
м. Києва, ф. Р-1600, оп. 1,
160 справ.

Архіви: ЦДАМЛМ Украї-
ни, особова справа.

**Праці (як співупоряд-
ник):** Дружба шахтеров
Донбасса и Кузбасса:
Док. и материалы.
– Донецк, 1972. – 248 с.;
Пролетарский интер-
национализм – наше
знамя: 1917–1974: Док.
и материалы. – Донецк,
1974. – 292 с.; Донецкая
область в годы Великой
Отечественной войны
1941–1945 гг.: Сб. док.
и материалов. – Донецк,

Михайла Максимовича: “Микола Костомаров. Галерея портретів” (К., 1993); “Максимович М. А. Киев явился градом великим...” (1994, упорядник та автор вступної статті).

В. З. автор тексту “Шевченківського календаря на 1994 рік”, керівник авторського колективу праці “Історія України в особах IX–XVIII ст.” (К., 1993). За його участю до 160-річчя з дня заснування університету підготовлено видання “Київський університет імені Тараса Шевченка. Сторінки історії і сьогодення” (К., 1994).

Досліджуючи проблеми джерелознавства історії України, вчений опрацював велику кількість архівних документів, багато з яких введено до наукового обігу вперше.

Ірина Войцехівська (Київ)

ЗАРЕМБА Валентина Іванівна (09. 06. 1956, смт. Верхнячка Христинівського р-ну Черкаської обл.) – історик-архівіст. Із службовців, українка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету (1980).

З 1980 р. по 1988 р. працювала в ЦДАМЛМ України на посадах молодшого та старшого наукового співробітника експозиційного відділу, з 1988 по 1996 р. – старшого архівіста, завідувача першої частини. З 1996 р. працює провідним архівістом, завідувачем першої частини.

За період роботи в архіві-музеї брала участь у створенні експозиції “Українська радянська література: 1917–1985 рр.”. Опрацювала фонди Вершигори П. П., Воскресасенка С. І., Єфименко-Коцюбинської З. Х., Колесника П. Й., Компанієць Л. О., Куліша М. Г., Могиланського О. П. Провела розтаємнення документів і друкованих видань.

З 1994 р. – голова профкому ЦДАМЛМ України та член Київського міського комітету профспілки працівників державних установ. З 1997 р. – член Правління Спілки архівістів України.

Віра Вєрвєс (Київ)

ЗАСТАВСЬКА Ніна Миколаївна (31. 10. 1935, с. Озерянівка Горлівського р-ну Донецької обл.) – історик-архівіст. Народилася в сім’ї робітника, українка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1958).

З серпня 1958 р. працювала в Держархіві Донецької області на посадах наукового, старшого наукового співробітника. З жовтня 1974 р. по лютий 1991 р. – завідувач відділу використання і публікації документів.

Н. З. – провідний спеціаліст з питань використання архівної інформації. Вона автор понад 90 статей та публікацій з історії Донеччини за документами, що

зберігаються в Держархіві Донецької області. Серед них – інструкція “Об организации работы по наведению и выдаче справок социально-правового характера”.

Тривалий час Н. З. була членом науково-методичної секції при Донецькій обласній організації охорони пам’яток історії та культури.

Брала участь у пошуках родичів радянських воїнів, які загинули в таборі радянських військовополонених в м. Донецьку під час Великої Вітчизняної війни.

Рішенням колегії Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР нагороджена нагрудним знаком “Відмінник архівної справи” (1986) та Дипломом Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР (1986) за інструкцію “Об организации работы по наведению и выдаче справок социально-правового характера”.

Тамара Столяренко (Донецьк)

ЗАХАРЧИШИН-ФОСТИК Пелагія Іллівна (18. 06. 1916, с. Репехів, нині Львівської обл. – 17. 03. 1973, Львів, Личаківське кладовище) – історик, архівіст, палеограф. Після здобуття початкової освіти навчалася у жіночій гімназії “Рідної Школи” у м. Львові (1934–1936), вступила на історичний факультет Львівського державного університету, однак початок Другої світової війни перешкодив закінченню навчання. Під час війни працювала в Держархіві у м. Львові, та в інших установах. У 1944–1945 рр. навчалась у Львівському медичному інституті на фармацевтичному факультеті. З кінця 1945 р. працювала лаборантом на кафедрі археології. Цього ж року завершила навчання на історичному факультеті Львівського державного університету ім. І. Франка.

З 1946 р. працювала у філіалі ЦДІА УРСР у м. Львові на посадах старшого наукового співробітника, а з 1952 р. – завідувача відділу публікацій. Під її керівництвом вийшли друком збірники документів: “Соціальна боротьба у м. Львові в XVI–XVIII ст.” (1961), “Йосифінська (1785–1788) і Францисканська (1819–1820) метрики: Перші поземельні кадастри Галичини: Показчик населених пунктів” (1965). Готувався збірник документів про польське повстання 1863–1864 рр., який так і не був виданий. Систематично організувала та проводила семінари з джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін та публікувала про них докладні повідомлення в галузевих виданнях. Автор публікацій про розбудову архівної справи. Як знавець іноземних мов (німецької, польської, латинської) і палеограф, готувала статті з мовознавства та палеографії. Ряд її статей присвячено життю та діяльності Л. Українки та І. Франка.

Орест Круковський (Львів)

241

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Захарчишин-Фостик
Пелагія*

1980. – 311 с.; Государственный архив Донецкой области: Путеводитель. – К., 1984. – 232 с.

Архіви: Держархів
Донецької обл., ф. Р-678,
особова справа.

Праці: Документальні матеріали філіала ЦГИА УССР в г. Львово о жизни и деятельности Ивана Франко // НИБ. – 1955. – № 3 – С. 36–46 (у співавт.); К вопросу о принципах публикации документов XIV–XVIII вв. на иностранных языках // Там само. – 1957. – № 2. – С. 70–62; До питання про словник української актової мови // НИБ. – 1959. – № 1 – С. 69–83; Особливості діловодства в адміністративних установах Галичини: 1772–1918 // Там само. – 1963. – № 1 – С. 15–24; Палеографічні особливості львівського письма XVI–XVII ст. // Іст. джерела та їх використання. – К., 1964. – Вип. 1. – С. 169–194; Писарі й архівісти земських та городських канцелярій на західноукраїнських землях в XV–XVIII ст. // АУ. – 1969. – № 1 – С. 15.

Література: ЦДІА УРСР у м. Львові: Показчик. видань архіву та л-ри про його діяльність: 1947–1988. – Львів, 1990. – 150 с.

Архіви: ЦДІАЛ України,
ф. Р-1, оп. 1 ос, спр. 84 а.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Згерська Марія

Архіви: ДЦЗД НАФ,
особова справа.

Праці: Документальні матеріали архівних фондів: “Канцелярія окружного фабричного інспектора Київського фабричного округу” і “Канцелярія старшого фабричного інспектора Київської губернії”: Огляд // НІБ. – 1960. – № 6. – С. 61–72.

Архіви: ЦДІАК України,
особова справа.

ЗГЕРСЬКА Марія Олександрівна (10. 12. 1945, с. Красне Обухівського р-ну Київської обл.) – історик, реставратор. Народилася в сім’ї робітника. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1975).

З 1968 р. працює в Центральній лабораторії мікрофотокопіювання і реставрації документів центральних державних архівів України на посадах лаборанта, палітурника, старшого майстра, заступника директора (1980–2000).

М. З. – фахівець з брошурувально-палітурних та картонажних робіт унікальних архівних документів. Підготувала декілька поколінь висококваліфікованих фахівців галузі, прищепивши їм високу відповідальність за забезпечення збереженості безцінних історичних документів.

За багаторічну роботу та заслуги в розвитку архівної справи нагороджена Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1978).

Людмила Терещук (Київ)

ЗИКОВА Валентина Михайлівна (14. 12. 1911, с. Бібіки Мозирського пов. Мінської губ. (нині – Мінської обл., Білорусь) – 08. 05. 1996, Київ) – архівіст, педагог. З родини службовців, білоруска. Освіта середня-спеціальна. Закінчила Мозирський педагогічний технікум (1930). З 1930 р. по 1933 р. працювала вчителькою початкових класів у залізничній семирічній школі (ст. Калиновичі) та в дослідно-показовій школі при Мозирському педагогічному технікумі; 1933–1934 рр. – інструктор масової роботи та помічниця завідувача бібліотеки в будинку Червоної Армії (Могилів-Подільський); 1936–1937 рр. – завідувач навчальної частини школи підвищеного типу для дружин керівного складу при військовій частині (Ямпіль). Знаходячись в евакуації в м. Горькому, з 1942 р. по 1944 р. працювала в Держархіві Горьківської області архіваріусом та науковим співробітником.

У квітні 1944 р. В. З. була направлена в розпорядження Архівного управління НКВС УРСР. З 1944 р. по 1945 р. працювала в ЦДАЖР УРСР у м. Києві на посаді наукового, старшого наукового співробітника. З вересня 1945 р. – начальник особового відділу ЦДІА УРСР у м. Києві. З 1 вересня 1950 р. В. З. була відряджена у розпорядження Міністерства іноземних справ УРСР, де працювала завідувачем архіву. 1 грудня 1953 р. призначено на посаду наукового співробітника, а з 15 лютого 1954 р. – старшого наукового співробітника ЦДІА УРСР у м. Києві. 1967 р. вийшла на пенсію.

В. З. брала участь у розшуку і поверненні в Україну документів, вивезених з Києва під час нацистської

окупації, комплектуванні ЦДІА УРСР. Під час роботи начальником відділу особливо-таємних фондів упорядкувала документи фондів жандармських установ для використання їх з оперативною, практичною та науковою метою. Автор методичних розробок з питань упорядкування жандармських і поліцейських установ, історичних довідок та оглядів до фондів архіву.

Нагороджена медаллю “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, грамотами Архівного управління МВС УРСР.

Любов Гіцова (Київ)

ЗУБ Тамара Іванівна (02. 05. 1943, с. Бобруйки Козелецького р-ну Чернігівської обл.) – архівіст, педагог. Із селянської родини, українка. Закінчила Київський педагогічний інститут ім. О. М. Горького за спеціальністю учитель математики (1967) та Одеську Вищу партійну школу (1980).

Працювала вчителем математики (1961–1970) Бобруйківської восьмирічної школи, інструктором Чернігівського обкому ЛКСМУ, заступником завідувача відділу пропаганди і культурно-масової роботи (1970–1974), консультантом-методистом Будинку політосвіти Чернігівського обкому Компартії України, інструктором-контролером фінансово-господарського відділу (1974–1980); секретарем, другим секретарем, першим секретарем Деснянського райкому Компартії України м. Чернігова (1980–1990); заступником завідувача ідеологічного відділу Чернігівського обкому Компартії України (1990–1991). У 1991–2000 рр. Т. З. – директор Держархіву Чернігівської області.

Зробила вагомий внесок у розбудову архівної справи в області. Проводила активну роботу щодо добору та розстановки кадрів архівістів. Брала участь у роботі громадських організацій Держархіву Чернігівської області. Була пропагандистом, членом обласного та міського товариств “Знання”, наставником молоді. Велику увагу приділяла використанню та пропаганді архівної інформації. Контролювала якість виконання планових завдань працівників архіву та архівних установ області. Проводила роботу з розтаємнення фондів держархіву області. Брала участь у теле- та радіопередачах.

Автор низки статей в періодичній пресі. Була відповідальною за випуск добірки документів “Українізація на Чернігівщині в 20–30-ті рр.” (Чернігів, 1997), буклету до 75-річчя архіву “Державний архів Чернігівської області” (Чернігів, 1998), співупорядник довідника “Особові фонди і архівні колекції, які зберігаються в Державному архіві Чернігівської області та його відділах в м.м. Ніжині та Прилуках” (Чернігів, 1999).

Архів: Держархів Чернігівської обл., ф. Р-651, особова справа.

Нагороджена орденом “Знак пошани” (1985), медаллю “Ветеран праці” (1986), Почесними грамотами Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України та облдержадміністрації.

Ольга Баканова (Чернігів)

ЗУБКО Олександр Андрійович (08. 03. 1921, м. Кременчук, нині Полтавської обл. – 22. 03. 1983, Суми) – історик-архівіст. З родини службовців. Закінчив Московський державний історико-архівний інститут.

Трудову діяльність розпочав 1936 р. токарем на деревообробному комбінаті у м. Кременчуку Полтавської області, впродовж 1945–1961 рр. працював на різних посадах у партійних органах м. Суми і Сумської області. З 1962 р. по 1981 р. – завідувач архівного відділу Сумського облвиконкому.

Брав участь у видавничій роботі Держархіву Сумської області. Був членом робочої групи з підготовки до друку тому “Історії міст і сіл Української РСР: Сумська область” (1-го і 2-го вид.), членом редакційної колегії путівника “Сумський обласний державний архів та його філіали у містах Конотопі й Ромнах” (1965), членом редакційної колегії збірника документів “Социалистическое строительство на Сумщине: 1921 – июнь 1941” (1983). Автор неопублікованого нариса “Архивное строительство на Сумщине: 1918–1980” (1980).

Учасник Великої Вітчизняної війни. Нагороджений орденом Червоної Зірки, медалями: “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “За взяття Берліну”, “За визволення Праги”, “20 років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “30 років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, “50 років Радянської Армії та Флоту”, “60 років Радянської Армії та Флоту”.

Тетяна Кобелева (Суми)

Архіви: Держархів
Сумської обл., особова
справа.

Праці: Historyczne badania o drukarniach ruskio-słowiańskich w Galicyi. – Lwów, 1836; Kronika miasta Lwowa. – Lwów, 1844; Летопись Львовского Ставропигиального братства, по древним документам, составленная Дионисием Зубрицким // ЖМНП. – 1849. – № 4. – С. 123–156; № 5. – С. 98–125; № 6. – С. 89–121; 1850. – № 5. – С. 77–98; № 6. – С. 85–105; № 7. – С. 81–109;

ЗУБРИЦЬКИЙ Денис Іванович (01. 07. 1777, с. Батятичі Жовківського повіту, Галичина, нині село Кам'янсько-Бузького р-ну Львівської обл. – 04. 01. 1862, Львів, похований на Личаківському цвинтарі) – історик, архівіст, археограф.

Походив з сім'ї дрібного українського шляхтича-посесора. Після закінчення гімназії у Львові служив дрібним урядовцем магістрату м. Березова, циркул Сянік, від 1809 р. – секретарем Перемиського повітового управління. На початку 1820-х років оселився у Львові, де спершу працював перекладачем з російської мови в апеляційному суді. З грудня 1829 по 1847 р. працював на різних посадах в Ставропигійському інституті: з

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Зубченко Катерина

История древнего Галичско-Русского княжества. – Львов, 1852. – Ч. 1 (с приложением родословной картины). – С. 19–108; Львов, 1853. – Ч. 2. – 368 с.; Львов, 1855. – Ч. 3. – 370 с.

Література:

Г[оловацький] Я. Ф. Денис Зубрицький // Слово (Львів). – 1862. – № 9–12; *Ісаєвич Я. Д. І.* Зубрицький і його діяльність в галузі спеціальних історичних дисциплін // Наук.-інформ. бюл. Львів. ун-ту. – 1963. – № 1. – С. 48–57; *Куций І.* Денис Зубрицький // Історіогр. дослідження в Україні. – К., 2005. – Вип. 15. – С. 3–34.

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. 129; ф. 52; Львів. держ. істор. музей, ВР; ЛНБ ім. В. Стефаніка НАН України, фонд Баворовських; Архів С.-Петербурз. відділення Ін-ту історії РАН, фонд Д. Зубрицького (К. 57, 45 справ, 1381–1847 рр.); Рос. держ. б-ка (Москва), фонд М. П. Погодіна.

1830 р. – керуючий друкарнею, був також касиром, провізором школи, віце-сеньйором, однак найбільш плідно працював, очолюючи архів Ставропігії та її бібліотеку (1831–1833; 1840–1847). За цей час Д. З. упорядкував архів Ставропігії, а у 1838–1839 рр. був запрошений для упорядкування магістратського архіву Львова, де уклав поділений на вісім частин інвентар лонгерської частини міського архіву. Д. З. не брав активної участі у політичному житті, але в історичній науці відомий як яскравий представник москвофільської течії в українській історіографії першої половини XIX ст. Він поділяв концепцію слов'янофілів про принципову відмінність історичного розвитку слов'ян і Західної Європи, був переконаним прихильником збереження кріпацтва й захоплювався ідеями представників теорії “офіційної народності” С. П. Шевирьова і М. П. Погодіна. З Погодіним був у дружніх стосунках і підтримував з ним тісні ділові контакти. Найвагоміший внесок Д. З. в історичну науку полягає в підготовці й публікації архівних документів. Значну кількість копій документів з архіву Львівської Ставропігії та Львівської уніатської консисторії він переслав до Археографічної комісії Російської АН і вони були надруковані в “Актах Западной России”. Документи з архіву Львівського братства опублікував у “Памятниках, издаваемых временной Комиссией для разбора древних актов”. Велика кількість документів, підготовлених ним до друку, не була опублікована, наприклад, двотомна збірка грамот з історії Галичини під назвою “Codex diplomaticus Galiciae”, на видання якої Д. З. не отримав коштів від уряду. Переважно за заслуги в галузі археографії він ще у 1842 р. був обраний членом-кореспондентом Археографічної комісії в Санкт-Петербурзі, у 1844 р. – почесним членом Київської комісії для розгляду давніх актів, у 1846 р. – почесним членом Товариства історії і старожитностей російських, у 1856 р. – зарубіжним членом-кореспондентом Російської АН.

Володимир Самарський (Львів)

ЗУБЧЕНКО Катерина Іванівна (03. 12. 1946, с. Голяки, нині Канівського р-ну Черкаської обл.) – історик, архівіст. Із селянської родини, українка. Закінчила Канівське культурно-освітнє училище, де отримала спеціальність бібліотекаря середньої кваліфікації (1972) та історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка за спеціальністю історик, викладач історії (1987).

Трудову діяльність розпочала 1963 р. на Корсунь-Шевченківському харчокомбінаті, працювала на Канівському харчокомбінаті, в Канівському автопідпри-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Зубченко Катерина

емстві, Канівській санепідемстанції, Об'єднаному будівельному комітеті профспілки Дніпробуду.

Архівну діяльність розпочала з червня 1977 р. завідувачем архіву Канівського міськвиконкому. З березня 1980 р. до листопада 1997 р. працювала в ЦДАВО України на посадах старшого зберігача фондів, архівіста I категорії, старшого архівіста, завідувача архівосховища. З 1984 р. – член дирекції та ЕПК архіву.

За час роботи в архівній системі займалася питаннями комплектування, експертизи цінності документів, удосконалення забезпечення збереженості архівних документів. Провела упорядкування та описання фондів: “Всеукраїнська центральна комісія по боротьбі з дезертирством при командуючому всіма збройними силами в Україні” (ф. 17), “Центральна комісія допомоги дітям при ВУЦВК” (ф. 283), “Центральна комісія національних меншостей при ВУЦВК” (ф. 413), “Німецькі військові частини” (ф. 2453), “Польові пошти німецької армії” (ф. 3014) та ін.

Брала участь у підготовці науково-методичних розробок з питань забезпечення збереженості особливо цінних та унікальних документів. Забезпечувала впровадження в практику роботи архівосховища нормативних та методичних розробок з даного напрямку. Підготувала “Інструкцію з виявлення та обліку документів із згасяючим та слабоконтрастним текстом ЦДАЖР УРСР”, “Інструкцію з підготовки справ для мікрофільмування”, “Методичні рекомендації з підготовки документів на ремонт, реставрацію та оправу”.

З листопада 1997 р. К. З. працює в Держархіві Київської області на посадах начальника відділу формування НАФ та діловодства, заступника директора – головного зберігача фондів. Забезпечувала діяльність підрозділів архіву, які відповідають за зберігання та облік документів, здійснювала постійний контроль за ходом виробничих процесів. Досконало володіючи методикою виконання всіх видів робіт, вимагала від працівників глибокого знання дорученої справи. У межах своєї компетенції здійснювала керівництво архівними відділами держадміністрації, міськими державними архівами. З травня 2003 р. К. З. на пенсії.

Брала участь у виконанні великого потоку запитів соціально-правового характеру від громадян, що перебували на примусових роботах у Німеччині. Неодноразово виступала по телебаченню з висвітленням цього питання.

Брала участь у підготовці описової статті до довідника “Архівні установи України” за документами періоду до 1917 р. та після 1917 р.

Удосконалила довідковий апарат до фондів архіву, зокрема: “Київський міськком Компартії України” (ф. П-1), “Київський обком Компартії України” (ф. П-5), “Партійний комітет Київського радіозаводу” (ф. П-2356),

Праці: До 80-річчя Державного архіву Київської області // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 2002. – Т. 8. – С. 277–281.

Архіви: Держархів Київської обл., особова справа.

“Партійний комітет Київського виробничого хіміко-фармацевтичного об’єднання “Дарниця” (ф. П-8903) та ін. Підготувала методичні рекомендації до підготовки короткого довідника про фонди Держархіву Київської області. З 1981 р. по 1988 р. очолювала групу народного контролю.

Нагороджена Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР та Київської обласної державної адміністрації.

Валентина Усенко (Київ)

ЗУДІНА Ганна Миколаївна (24. 07. 1922, с. Великий Реутець Медвенського р-ну Курської обл., Росія) – історик-архівіст. З селян, росіянка. 1952 р. закінчила Всесоюзний заочний юридичний інститут (Москва). У квітні 1942 р. добровільно вступила до лав Радянської Армії. Була заступником політрука роти 1-го навчального батальйону 4-го полку ПСОЗ 7-го корпусу військ протиповітряної оборони, згодом стала комсоргом батальйону, помічником начальника політвідділу полку по комсомолу. У вересні 1945 р. демобілізувалась у званні молодшого лейтенанта.

З травня 1947 р. по квітень 1951 р. працювала цензором Головліту Литви в газеті “Советская Литва”, начальником відділу кадрів та спецчастини редакції тієї ж газети. З серпня 1951 р. по березень 1954 р. – завідувач спеціальної частини особливого сектору ЦК КП Литви, з березня 1954 р. – інструктор відділу партійних, профспілкових та комсомольських організацій Черкаського обкому КПУ. Неодноразово обиралась делегатом пленуму та членом президії обласної організації Українського товариства охорони пам’яток історії та культури. З 1954 р. по 29 квітня 1983 р. обіймала посаду завідувача партархіву Черкаського обкому КПУ. Зробила вагомий внесок у становлення та розвиток архіву, зміцнення його матеріально-технічної бази, комплектування архіву профільними документами. Багато часу приділяла виявленню документів і створенню архівної колекції періоду Другої світової війни, яка була широко використана при підготовці документальних видань, буклетів, виставок. Г. З. – упорядник збірників документів: “Трудящі Черкащини у боротьбі за владу Рад: 1917–1920” (1957), “До історії більшовицьких організацій Черкащини: 1917–1920: Збірник спогадів учасників революційних подій” (1958), “Черкащина у період відбудови народного господарства: 1921–1925” (1962).

Брала участь у підготовці нарисів: “Зореносні”, “Корсунь-Шевченківська битва”, “Герои-освободители Черкащины”, “До історії Черкаської обласної партійної організації”, “Они отстаивали мир” та у виданні “Історія міст і сіл Української РСР. Черкаська область”.

Архіви: Держархів Черкаської обл., ф. П-4619, оп. 35, спр. 5; Центр архів М-ва оборони РФ, особова справа (інв. № 070021).

Праці: XXVII Міжнародна конференція Круглого столу архівів у Дрездені // АУ. – 1990. – № 6. – С. 3–4; Україна і Америка: шляхи архівного зближення // Там само. – 1992. – № 1–3. – С. 75–76; Антифашистський рух опору в Україні в 1941–1944 рр. у світлі нових документів // Там само. – 1995. – № 1–3. – С. 10–19 (у співавт.); Архівний 1995-й: поступ крізь проблеми // Там само. – 1995. – № 4–6. – С. 4–6; Доступ к документам бывших компартийных архивов (на примере Центрального государственного архива общественных объединений Украины) // Accessibility of Archival Materials in Compliance with the Law and General Practices of the States of Central and East European Countries: Materials of the International Conference Madralin, October 15–16, 1999. – Warszawa, 2000. – С. 168–170 (у співавт.); ЦДАГО: Досвід і проблеми збереженості

Нагороджена орденом Вітчизняної війни II ступеня, медалями: “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “За бойові заслуги”, “За трудову відзнаку”, “Ветеран праці”, Почесними грамотами Президії Верховної Ради Литви, Комітету по пресі при Раді Міністрів УРСР й Українського республіканського комітету профспілки працівників культури, президії української республіканської ради професійних спілок, Інституту історії партії ЦК КПУ, Черкаського обкому КПУ та президії ради ветеранів Київського з’єднання ППО.

Світлана Кононенко (Черкаси)

ІВАНЕНКО Борис Васильович (20. 10. 1933, м. Канів, нині Черкаської обл.) – історик, журналіст, архівіст. Заслужений працівник культури України (1993). З сім’ї вчителів. Закінчив історико-філософський факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1956), відділення преси, радіо і телебачення ВПШ при ЦК КПУ (з відзнакою, 1964). Тривалий час (1956–1966) працював у журналістиці: в районних газетах у Полонному Хмельницької обл. та Любечі Чернігівської обл., у Чернігові (обласні газети “Комсомолец Чернігівщини” та “Деснянська правда”). Згодом на партійній роботі: інструктор Чернігівського обкому КПУ, інструктор, завідувач сектора радіо і телебачення відділу пропаганди й агітації ЦК КПУ (1966–1976), завідувач відділу культури ЦК КПУ (1979–1989). У 1976–1979 рр. – перший заступника голови та голова Державного комітету УРСР з телебачення і радіомовлення. Обирався депутатом Верховної Ради УРСР X–XI скликань. У 1989–1996 рр. – начальник Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР (з 1992 р. при Кабінеті Міністрів України), одночасно головний редактор науково-практичного журналу “Архіви України”. Глибоко знаючи систему української культури та будучи добре обізнаним з проблемами в цій галузі, здійснив вагомий внесок у розвиток архівної справи. На початку 90-х років, у період складного реформування політичної та економічної систем України, Б. І., спираючись на ядро фахівців архівної служби України, зумів зберегти систему державних архівів, запобігти кадровим втратам, забезпечити стабільний розвиток архівної галузі. Під його керівництвом провадилася робота по демократизації діяльності державних архівів, зокрема здійснено масштабну роботу з розсекречення закритих раніше фондів, прийнято на постійне зберігання велику кількість документів колишніх МВС і КДБ УРСР. За ініціативою Б. І. було організовано роботу з передавання на постійне зберігання до державних архівів документів колишніх партійних архівів, внаслідок чого НАФ поповнився документами Компартії України. В цей період суттєво

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Іваненко Борис

зросли масштаби користування архівними документами та кількість споживачів архівної інформації, кардинально змінилася тематика документальних видань та виставок архівних документів, до наукового обігу було введено значний масив історичних джерел, що сприяло ліквідації багатьох “білих плям” в історії українського народу. В галузі було запроваджено нову методику визначення джерел комплектування державних архівів. Б. І. підтримував заходи з організації й проведення державними архівами пошуку й обліку українських архівів, що опинились у деяких центральних державних архівах колишнього СРСР та в зарубіжних архівах, введення в активне користування повернутих з-за кордону документів з історії України. Очолював групу з розроблення першого в історії української архівної справи Закону України “Про Національний архівний фонд і архівні установи”, який після прийняття Верховною Радою України став правовою основою діяльності державних архівів. Під керівництвом Б. І. співробітники управління провели значну роботу з вдосконалення нормативної бази функціонування архівів. Протягом 90-х років істотно зміцніли зв’язки державних архівів з науковими установами НАН України, численними ВНЗ, музеями та бібліотеками в рамках проведення ґрунтовних досліджень вітчизняної історії та об’єктивного її висвітлення. Приділяючи значну увагу піднесенню авторитету українських державних архівів на міжнародній арені, Б. І. брав участь у міжнародних архівних форумах, зокрема в засіданні XII Міжнародного конгресу архівів у Канаді, сприяв розширенню міжнародних контактів архівістів України з архівними службами іноземних держав. У цей період були підписані двосторонні угоди про співробітництво між Головархівом України та архівними службами Швеції, Республіки Білорусь, Російської Федерації, Центральним архівом історії єврейського народу, розпочато переговори з архівними службами США, Німеччини, Румунії, Генеалогічним товариством Юта (США). Б. І. був ініціатором організації та проведення зустрічі керівників державних архівних служб і товариств архівістів країн СНД, Латвійської, Литовської та Естонської республік (Київ, листопад 1994), на якій виступив з пропозицією створити постійно діючий інформаційний центр з архівної справи в країнах СНД та Балтії з метою об’єднання зусиль усіх державних архівних служб з обміну інформацією, досвідом роботи, документальними виданнями. Б. І. стояв біля витоків створення архівного співтовариства країн СНД, брав участь у його засіданнях (Мінськ, Москва, Алмати). Дбав про підготовку національних кадрів істориків-архівістів, за його участю в Київському державному інституті культури (нині Київський національний університет культури і мистецтв) було відкрито спеціальне відділення

документів громадських об’єднань // Студії з архів. справи та документознавства. – 2000. – Т. 6. – С. 51–52; Спілка архівістів України в 1999–2000 рр. // Архівіст: Вісн. САУ. – 2000. – № 2. – С. 5–9; Центральний державний архів громадських об’єднань України. Путівник. – К., 2001. – 495 с. (співупоряд.); Архівному народові: Доброзичливі ямби Бориса Іваненка / Упоряд. І. Б. Матяш. – К., 2003. – 162 с.; Володимир Щербицький. Спогади сучасників. – К.: Вид. дім “Ін Юре”, 2003; Комсомол України. Сторінки історії. Портрети. – К.: “Вид. дім “Ін Юре”, 2004. – 715 с.; Георгій Шевель – міністр, патріот, людина. Очима сучасників. – К.: Парламент. вид-во, 2005. – 157 с.

Література: Хто є хто в українській політиці. – Вип. 2. – К., 1995. – С. 80; Батьківський поріг. – К., 2000. – С. 70; Батьківський поріг: Видання друге перероблене, доповнене. – К.: Український Центр духовної культури, 2002. – С. 158; Серцем до людей (Б. В. Іваненко): Нарис з серії “Знані люди

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Іванішев Микола

Чернігівського земляцтва”. – К.: ТОВ “Новий друк”, 2003. – 16с.;
Собори наших душ.
Чернігівському земляцтву 10 років. Календар 2006. – К.: Видавнича група “Сучасність”, 2006. – С. 538–539.

Архіви: Держкомархів України, особова справа.

з підготовки фахівців архівної справи. Б. І. був одним з ініціаторів створення Українського науково-дослідного інституту архівної справи та документознавства, Спілки архівістів України, правління якої очолював у 1999–2000 рр. У 1996–1998 рр. – провідний спеціаліст, у 1998–2000 рр. – директор Центрального державного архіву громадських об’єднань України. Б. І. – член редакційних рад документальних видань: “Колективізація і голод на Україні. 1929–1933. Збірник документів і матеріалів” (К., 1993), “Голод в Україні. 1946–1947. Документи і матеріали” (К.; Нью-Йорк, 1996), “Чорнобильська трагедія. Документи і матеріали” (К., 1996), “Українська Центральна Рада. Документи і матеріали: У 2-х т.” (К., 1996-1997); автор-упорядник довідкового видання – Центрального державного архіву громадських об’єднань України. Путівник (К., 2001). Упорядник та автор ряду видань, присвячених життю та діяльності політичних діячів радянської доби, зокрема О. П. Ляшка, Г. Г. Шевеля, В. В. Щербицького, член редакційної колегії видання з історії комсомолу України. Примітним виданням, котре розкриває характер Б. І. як керівника й людини є збірник його віршів, в якому містяться доброзичливі присвяти трудовим колективам і людям державної архівної системи України.

Член Національної спілки журналістів України. Б. І. бере активну участь у громадському житті, є одним з організаторів і провідних діячів товариства “Чернігівське земляцтво”, де зараз займається громадською і творчою роботою. Нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора, “Знак пошани”, медалями, Почесною Грамотою Президії Верховної Ради УРСР.

Юлія Прилепішева (Київ)

ІВАНІШЕВ Микола Дмитрович (17 (05). 11. 1811, Київ – 26 (14). 10. 1874, Київ, похований на Флорівському цвинтарі) – правознавець, історик, архівіст, один із засновників української археографії, доктор російського законодавства (1840).

Походив з шляхетсько-духовного роду Чернігівської губернії. У 1821–1829 рр. навчався в Київському духовному училищі, Київській духовній семінарії. Вищу освіту здобував на філософсько-юридичному факультеті Головного педагогічного інституту в Петербурзі (1829–1835), після закінчення якого перебував у закордонному відрядженні (1836–1838) з метою поглиблення теоретичних знань з історії права та методів видання історичних документів: у Берлінському університеті (у Ф. К. фон Савіньї) та Празі (у В. Ганки та ін.).

У центрі наукових інтересів М. І. перебували джерела з історії слов’янських законодавств, давньослов’янські правові пам’ятки, а згодом – історико-правові пробле-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Іванишев Микола

ми історії України XIV–XVI ст. (община, копні суди, унії 1569 і 1596 рр., провінціальні дворянські сейми). Після повернення із закордону М. І. був призначений ад'юнктом юридичного факультету Університету Св. Володимира у Києві. З 1839 р. очолював у ньому кафедру законів державного благоустрою і благочиння. У 1840 р. захистив докторську дисертацію “Про плату за вбивство в давньоруському та інших слов'янських законодавствах у порівнянні з германською виурою”. З 1840 р. – екстраординарний, з 1842 р. – ординарний професор кафедри законів державного благоустрою, декан юридичного факультету (1849–1861), ректор університету (1862–1865). За науковими поглядами належав до історичної школи права.

До архівної справи безпосередньо прилучився, працюючи в архівосховищах Берліна і Праги (бібліотеці Чеського національного музею, Роудницькому архіві кн. Лобковіца), де здобув практичний досвід підготовки історичних джерел до видання (участь в проекті В. Ганки щодо видання богемських юридичних пам'яток в російському перекладі). Архівознавчі дослідження продовжив у Тимчасовій комісії для розгляду давніх актів у Києві (1843–1863), в якій займав різні посади: управителя справ і редактора юридичних пам'яток, віце-голови комісії (1859–1865), головного редактора (1861–1865).

Як фундатор і член Київської археографічної комісії працював з рукописами й документами церковних і духовних архівів та бібліотек, а саме: Києво-Печерської лаври, Софійського собору, Києво-Слузького Пустинно-Миколаївського монастиря, духовної академії й семінарії; обстежив і склав опис документів, що зберігалися у приватних архівах гр. Потоцького у м. Тульчині, кн. Р. Сангушка у м. Заславлі (1852); обстежив архіви адміністративно-судових установ Правобережної України, де зберігався актовий матеріал різних часів. М. І. опрацював проект створення першого спеціалізованого історичного архіву в Україні.

Юрист за фахом, М. І. привернув увагу вчених до актових книг як до важливого історичного матеріалу високої наукової вартості, доводив, що ефективно використання інформаційного потенціалу актових документів можливе за умови їх зосередження в єдиному центральному сховищі, потреба в якому, враховуючи вкрай незадовільні умови зберігання цих документів, відчувалася досить гостро.

М. І. підготував розгорнуту доповідну записку про необхідність створення Центрального архіву давніх актів, у якій науково обґрунтував доцільність цієї установи та виклав організаційні засади її функціонування. На основі плану, розробленого М. І., 2 квітня 1852 р. був виданий закон про утворення центральних архівів у Києві, Вільно, Вітебську. Вчений особисто подбав про облад-

Праці: Древнее право чехов // ЖМНП. – 1838. – Т. XXX; Постановления дворянских провинциальных сеймов в юго-западной России. – К., 1860; О древних сельских общинах в Юго-Западной России. – К., 1863; Сочинения Н. Д. Иванишева. – К., 1876.

Література: Романович-Славатинский А. В. Жизнь и деятельность Н. Д. Иванишева // Древняя и новая Россия. – СПб., 1876. – Ч. I. – С. 18–44; Ч. II. – С. 141–159, 212–226; Вин же. Жизнь и деятельность Н. Д. Иванишева, ректора Университета Св. Владимира и вице-председателя Киевской археографической комиссии – СПб., 1876; Кистяковский А. Ф. Профессор Н. Д. Иванишев и его сочинения. – М., 1877; Лобода Ф. Из воспоминаний о Н. Д. Иванишеве // КС. – 1887. – № 12. – С. 794; Францев В. А. Очерки по истории чешского возрождения. – Варшава, 1902. – С. 237–242; Центральный архив стародавних актів у Києві / Передм. В. Романовського. – К., 1929. – С. 224–227; Скакун О. Ф. М. Д. Иванишев як історик і археограф // УГЖ. – 1971. – № 9. – С. 118–122; Лантева Л. П. Профессор Уни-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Іванов Євген

верситета Св. Владимира
Н. Д. Иванишев (1811–
1874) и его деятельность
в Киевской археогра-
фической комиссии //
УАЩ. – К., 1992. – Вып. 1.
– С. 47–58; *Дідун Н. В.*
Архівна та едиційна
діяльність М. Д. Іванише-
ва (до 185-річчя від дня
народження) // Українське
архівознавство: історія,
сучасний стан та перспек-
тиви: Наук. доп. Все-
укр. конф. (Київ, 19–20
листоп. 1996). – К., 1997.
– Ч. 1. – С. 264–267; *Ан-
дрейцев В., Короткий В.*
Микола Іванишев. – К.,
1999; *Гончар О.* Микола
Іванишев // Історіогр.
дослідження в Україні.
– К., 2005. – Вып. 15.
– С. 72–96.

Архіви: Держархів
м. Києва, ф. 16; ЦДАК
України, ф. 131, оп. 18,
спр. 29; ф. 707, оп. 18,
спр. 328; оп. 26, спр. 118.

нання архівного приміщення Київського архіву давніх актів, в якому було зосереджено 5838 актових книг, 453381 окремих документ. Документи архіву склали основу видань Археографічної комісії.

М. І. надавав першочергового значення публікації найцінніших у джерельному відношенні архівних документів, залучаючи їх у такий спосіб до наукового обігу. Він брав участь у створенні першого серійного видання комісії періоду 1845–1859 рр. – “Памятники, издаваемые Временной комиссией для разбора древних актов”. М. І. належить також опрацювання у 1857 р. плану та концептуальних засад фундаментального видання “Архив Юго-Западной России” (АЮЗР), за основу якого було взято власний досвід вивчення актових книг та видавничої діяльності комісії. Цей план передбачав пріоритет публікації документів актових книг та інших матеріалів юридичного характеру, тематичний поділ документів, наявність монографічного дослідження та науково-довідкової частини. Джерельною базою АЮЗР стали документи ЦАДА Києва. За пропозицією М. І. описи справ, що зберігалися в архіві, друкувалися в “Университетских известиях”.

Під час археографічних експедицій М. І. працював також в архівах Вільно, Вітебська, Петербургу, Варшави. У Варшаві (1860) він переглянув 220 книг Коронної метрики і Люблінського трибуналу, зібрав документи з історії місцевої адміністрації України, з історії церкви, акти про козаків, жалувані грамоти Києву, Чернігову, Володимир-Волинському, київським війтам.

У 1865–1866 рр. М. І. працював у Варшаві в юридичній комісії статс-секретаря Царства Польського М. О. Мілютіна. У 1867 р. подав у відставку й займався науковою діяльністю. М. І. – кавалер орденів Св. Анни II ступеня (1851), Св. Володимира III ступеня (1862), заслужений професор (1864 р.), почесний член Університету Св. Володимира у Києві (1869).

Ярослав Калакура, Наталія Дідун (Київ)

ІВАНОВ Євген Михайлович (24. 02. 1873, с. Мо-
наше Єнісейської губ. – 27. 10. 1929, Харків) – історик-
архівіст.

З сім'ї міщан. Закінчив Красноярську гімназію (1883–
1892) та історико-філологічний факультет Харківського
університету (1892–1897). Учень Д. Багалія.

У 1897 р. Харківське історико-філологічне товари-
ство (ХІФТ) обрало Є. І. на посаду архіваріуса історич-
ного архіву, з листопада 1899 р. він працював також
архіваріусом архіву університету. У 1898–1899 рр. Є. І.
разом з Д. Багалієм та Д. Міллером, а згодом самотужки
обстежив архіви Харкова, зокрема в архіві губернського
правління виявив цінні документи з історії Слобідської
України XVIII–XIX ст., які були передані до Харківсько-
го історичного архіву (ХІА).

У 1889 р. Є. І. на власні кошти здійснив поїздку до Петербургу для виявлення документів з історії Слобожанщини та Харківщини в архіві МВС Росії. У 1900–1901 рр. за дорученням Підготовчого комітету з улаштування XII археологічного з'їзду в Харкові, членом якого він був, Є. І. здійснив археографічні поїздки по Харківській губернії, обстеживши 24 архіви у Валківському, Зміївському, Куп'янському та Вовчанському повітах. За підсумками цих обстежень ХІА збагатився фамільними архівами Пасеків, Малиновських, Самборських та ін.

У 1909 р. ХІФТ обрало Є. І. своїм секретарем. Цю посаду він обіймав 10 років до припинення існування Товариства (1918). Редактор багатьох видань ХІФТ: “Сборник Харьковского историко-филологического общества” (тт. 18–22), “Вестник Историко-филологического общества” (вип. 1–5) та ін.

У 1903–1907 рр. Є. І. входив до складу Комітету редакторів ювілейних видань Харківського університету з нагоди століття його заснування, був секретарем Комітету. З метою підготовки біографічного словника професорів та написання нарисів історії кафедр і учбово-допоміжних установ університету провів всебічне обстеження архіву Харківського університету і Харківського учбового округу за 100 років їх існування та склав систематичний покажчик до цих архівних документів. У 1912 р. для виставки “Ломоносов и Елизаветинское время” в Петербурзі склав огляд документів ХІА, що стосувалися доби гетьманства К. Розумовського, який було визнано зразковим.

Під час революційних подій 1905 р. Є. І. збирав прокламації, листівки, брошури, відкладав в ХІА документи партійних організацій. Ці документи згодом було передано до організованого у 1920 р. Харківського архіву революції, план створення якого належав Є. І. Разом з співробітниками ХІА брав активну участь в організації роботи цього архіву на першому етапі його становлення.

У 1918 р., завдяки активній діяльності Є. І., двічі були врятовані від знищення місцеві архіви жандармського управління та охоронного відділення, які у 1922 р. також були передані до Архіву революції. В перші роки радянської влади в Україні Є. І. активно працював у всіх центральних архівних установах у Харкові. У 1919 р. він очолив архівну секцію ГУБКОПМИСу при губернському відділі народної освіти, яка виконувала величезний обсяг праці з виявлення покинутих напризволяще архівів та здійснювала заходи щодо їх рятування і обліку. З 1920 р. Є. І. – член архівної секції, яку очолював Д. Багалій, і весь організаційний період до серпня 1920 р. був її секретарем. Розробив план первинного розбирання та описування безгосподарних архівів, входив до складу створеної у 1920 р. у зв'язку з паперовою кризою Губернської архівної комісії для утилізації архівних

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Іванов Євген

Праці: Описание документов Харьковского отделения Исторического архива // Сб. ХИФО. – Т. XII. – X., 1900. – С. 129–176; Отчет Исторического архива за 1898–1899 академический год (с 1 сентября 1898 г. по 1 сентября 1899 г.) // Там само. – X., 1900. – Т. XII. – С. VI–VII; Харьковский Исторический архив // Там само. – X., 1902. – Т. XIV. – С. 75–108; Багалей Д. И. и Харьковский Исторический архив // Там само. – X., 1902. – Т. XX. – С. LVI–LXI; Центральный исторический архив у Харкові (1886–1924 рр.) // АС. – 1925. – Кн. 1. – С. 119–143; Українські фонди, перевезені з Москви // Там само. – 1927. – Кн. 4. – С. 44–65.

Література: Труды Харьковского предвостановительного комитета по устройству XII археологического съезда. – X., 1902. – Т. I. – С. 7, 39, 52, 53, 61; Ювіл. зб. на пошану акад. Дмитра Івановича Багалія. – К., 1927. – С. 139; *Барвінський В.* Євген Іванов. До 30-річчя творчої діяльності // АС. – 1928. – Кн. 5–6. – С. 10–16; *Є. М. Іванов:* [Некролог] // Там само. – 1929. – Кн. 11. – С. 3–5.

документів, де докладав багато зусиль щодо захисту цінних історичних документів від знищення, складаючи плани роботи комісії та розробляючи спеціальні інструкції з первинного розбирання архівів різних типів.

У січні-вересні 1921 р. Є. І. працював в архівному відділі ВУКОПМИСу, надалі завідувачем експертного відділу створеного при Наркоматі освіти УСРР Головного архівного управління, контролюючи роботу місцевих органів щодо вилучення непотрібних архівних документів.

Від 1922 р. зі створенням Харківського губарху Є. І. був призначений його керівником. На цій посаді працював до 1924 р. Весь цей час Є. І. поєднував роботу у названих архівних органах з роботою у ХІА, який у 1920 р. було перетворено на Центральний історичний архів (ЦІА), де він завідував його Слобідсько-Українським відділом, а з 1922 р. став директором архіву, яким фактично керував з 1906 р., коли Д. Багалія було обрано ректором Харківського університету.

Працюючи в галузі організації архівної справи в нових умовах (1918–1922 рр.), докладав багато зусиль для поповнення ЦІА цінними документами. У 1925 р. на запрошення ЦАУ Є. І. увійшов до складу редколегії журналу “Архівна справа”, де редагував документи з історії архівної справи в Україні й огляди архівних фондів, виконував обов’язки відповідального секретаря і відповідав за всю технічну сторону видання. За його участю підготовлено ювілейний збірник “Рух декабристів на Україні”, монографію В. Романовського “Нарис з архівознавства” та ін.

У 1926 р. за дорученням ЦАУ Є. І. працював у Московському давньосховищі, виявляючи документи центральних та місцевих установ Гетьманщини та Слобожанщини, які внаслідок судової реформи 1864 р. були передані до Московського архіву Міністерства юстиції і відтепер підлягали поверненню в Україну. Завдяки цій роботі до ЦІА повернулися цінні документи з історії Лівобережної України та Слобожанщини, до Київського центрального архіву давніх актів – документи установ Катерининських часів та часів польського панування колишніх Київської, Волинської та Подільської губерній, до Одеського та Дніпропетровського крайових історичних архівів – відповідно документи з історії Херсонської та Катеринославської губерній.

Свій багатий практичний досвід Є. І. передавав молодим колегам – працівникам ЦІА та Харківського губарху, керував практичними заняттями по розбиранню та описуванню архівних документів на короткотермінових курсах з підготовки архівних працівників. З 1923 р. Є. І. став аспірантом Харківського ІНО секції історії російської культури при кафедрі історії європейської культури, у 1925 р. за поданням кафедри був затверд-

жений дійсним її членом. Дійсний член кафедри історії української культури ім. Д. Багалія.

Брав активну участь в архівних форумах у Харкові: першій нараді архівних працівників (грудень 1924), де виступив із звітом про склад та діяльність Харківського ЦДА; був членом організаційної комісії з підготовки Першого Всеукраїнського з'їзду архівних працівників (травень 1926), на якому були зачитані тези його доповіді "Утворення мережі архівних кореспондентів на Україні" (з-за хвороби Є. І. не був присутній на з'їзді); займався організаційною підготовкою Всеукраїнської наради завідувачів центральними та крайовими історичними архівами (грудень 1928 р.).

Є. І. – автор багатьох праць з архівознавства, організації роботи архівних установ, проекту інструкції про виділення до знищення непотрібних архівних документів, тексту програми (анкети) для короткого описання архівів, планів роботи архівної секції ГУБКОПМИСу та короткотермінових архівних курсів та архівного практикуму з описання архівних документів, пам'ятки про порядок приймання, розміщення та складання описів архівних документів, плану обстеження архівів Харкова та Харківської губернії, роботи з палеографії та про засоби практичного вивчення документів XVII–XVIII ст., про порядок зберігання ушкоджених документів, топографічного покажчика фондів тощо. Він є автором проекту Декрету про ліквідацію ОВАК та губернських архівних комісій і секцій (1921) і передачі їх функцій Головарху та губархам, інструкції про порядок організації губархів. Є. І. брав участь у складанні проекту Декрету про державну охорону архівів. Йому належить план організації довідкової бібліотеки при Головарху. Входить до складу комісії з вироблення заходів щодо охорони архівів діючих установ. У 1929 р. від імені ЦАУ Є. І. було запропоновано взяти участь у підготовці підручника з архівної справи.

Наталія Московченко (Київ)

ІВАНОВА (ГЕЙДОР) Галина Юліївна (21. 09. 1932, м. Артемівськ Донецької обл. – 03. 05. 2001, Київ, Пирогівське кладовище) – історик-архівіст. Із сім'ї військовослужбовця, українка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1955).

З 1972 р. Г. І. – у ЦДІАК УРСР у м. Києві на посаді старшого, згодом головного зберігача фондів, старшого архівіста відділу забезпечення зберігання документів. Вона доклала чимало зусиль для покращення забезпечення збереженості документів архіву, створення та удосконалення НДА. Велику і копітку роботу провела під час розшуку справ, невиявлених при перевірках наявності документів, нею було описано новонадходження

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Іванова (Гейдор)
Галина*

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1, 5л; ф. 166, оп.1, спр. 512; ЦДІАК України, ф. 2017, оп.1; ф. 1672 (особовий фонд Є. І.; налічує 395 справ за 1723–1929 рр).

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Івахова (Котик) Олена

Архіви: ЦДІАК України,
особова справа.

Праці: Про перевірку
фондування документаль-
них матеріалів у ЦДІА
УРСР у м. Києві // АУ.
– 1972. – № 5. – С. 51–53
(у співавт.); Удоско-
налення описів фонду
“Канцелярія київського,
подільського і волинсько-
го генерал-губернатора” //
Там само. – 1973. –
№ 2. – С. 42–45; Доку-
менти ЦДІА УРСР у
м. Києві про економічний
розвиток і благоустрій у
XIX – на початку XX ст.:
Огляд // Там само. – № 3.
– С. 65–70.

Архіви: ЦДІАК України,
особова справа.

з Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського НАН України, з обласних архівів, від приватних осіб тощо.

За її ініціативою вперше в Україні було складено картотеку стану довідкового апарату ЦДІА УРСР у м. Києві. Г. І. брала участь у розробленні методичних порад, виступала з повідомленнями та доповідями на семінарах і конференціях з основних напрямків роботи архіву, зокрема, щодо забезпечення зберігання та обліку документів тощо.

Нагороджена грамотами Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України і ЦК профспілок державних установ, медаллю “Ветеран праці”.

Людмила Курріянова (Київ)

ІВАХОВА (КОТИК) Олена Миколаївна (25. 02. 1935, Київ) – історик-архівіст. Із сім’ї військовослужбовця, росіянка. Закінчила історико-філософський факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1958).

Після закінчення навчання працювала в ЦДІА УРСР у м. Києві на посадах старшого архіваріуса, молодшого, старшого наукового співробітника відділу НДА, провідного наукового співробітника. З 1991 р. О. І. – на пенсії.

З перших днів роботи в архіві увагу спеціалістів привертала її ретельність та акуратність. Вона брала участь у науково-технічному упорядкуванні унікальних фондів: родини Грушевських, останнього гетьмана України Павла Скоропадського, Київської духовної академії, жандармських установ, Канцелярії київського, подільського та волинського генерал-губернатора. Підготовлений нею довідковий апарат, зокрема, предметно-тематичні покажчики до описів ф. 442, Канцелярія київського, подільського і волинського генерал-губернатора, ф. 707, Управління київського учбового округу, ф. 127, Київська духовна консисторія, мають важливе практичне значення для вивчення історії України та роботи працівників і науковців архіву.

О. І. розробляла методичні пам’ятки і рекомендації з основних напрямків діяльності архіву; підготувала ряд статей та оглядів документів.

Нагороджена Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, медалями “Ветеран праці”, “В пам’ять 1500-річчя Києва”.

Людмила Курріянова (Київ)

ІВАЩЕНКО Іван Климович (06. 05. 1920, с. Лузички, нині Сосницького р-ну Чернігівської обл.) – історик-архівіст. З селянської родини, українець. Закінчив історичний факультет Харківського педагогічного інституту (1948). З червня 1945 р. працював на партійній роботі

(Понорницький, Коропський, Дмитровський, Прилуцький райкоми КПУ Чернігівської області). З грудня 1964 р. – завідувач відділу науки та навчальних закладів Чернігівського обкому КПУ.

З 1974 р. по 1991 р. працював директором Держархіву Чернігівської області. Зробив вагомий внесок у розбудову архіву, його матеріальне-технічне оснащення. Велику увагу приділяв добору та вихованню кадрів архівістів. Активно сприяв використанню та пропаганді архівних документів. Член редакційних колегій збірників архівних документів і матеріалів: “Черниговщина в период Великой Отечественной войны: 1941–1945” (1978), “Сила братства: О дружбе и сотрудничестве трудящихся Брянской, Гомельской и Черниговской областей: 1946–1977” (1980), “Социалистическое строительство на Черниговщине: 1921–1941” (1983), “Социалистическая Черниговщина: 1946–1980” (1987), “Чернигову 1300 лет” (1990), “Історія міст і сіл Української РСР: Чернігівська область” (1983). Співавтор добірок архівних документів і матеріалів, які видавалися архівом впродовж 1974–1991 рр. Автор більше 40 опублікованих в періодичній пресі статей, багатьох лекцій, написаних за документами архіву.

Учасник Великої Вітчизняної війни, заступник голови Ради ветеранів Чернігівської області. Нагороджений багатьма урядовими нагородами, почесними грамотами, подяками, знаком “Відмінник архівної справи СРСР” (1990).

Людмила Сурабко (Чернігів)

Архіви: Держархів Чернігівської обл., ф. Р-5333; ф. 651 “Особовий фонд І. К. Іващенко”.

ІКОННИКОВ Володимир Степанович (21 (09). 12. 1841, Київ – 26. 11. 1923, Київ, похований на Щекавицькому цвинтарі, могила втрачена за радянських часів) – історик, джерелознавець, педагог, бібліограф. Академік Російської АН (1914), академік УАН (1921).

Походив з російської дворянській сім’ї. Початкову освіту здобував удома, у 1851 р. поступив у Першу київську гімназію, надалі (1852–1861) навчався у Київському кадетському корпусі за казенний кошт. У 1862–1865 рр. – студент Університету Св. Володимира у Києві, який закінчив із званням кандидата історико-філологічного факультету і був зарахований у стипендіати для приготування до професорського звання по кафедрі російської історії.

У 1865–1866 рр. викладав історію у Київській воєнній гімназії та історію загальної літератури у Київському інституті шляхетних дівчат. У 1866–1867 рр. – приватдоцент у Харківському університеті, у 1867 р. – викладач російської історії та словесності в Одеській гімназії та у приватній жіночій гімназії міста. У 1867 р. у Новоросійському університеті захистив дисертацію на тему

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Іконников Володимир

Праці: Скептическая школа в русской историографии и ее противники. – К., 1871; Губернские ученые архивные комиссии (1884–1890) // Университет. изв. – 1891. – № 12. – Неофициал. ч. – С. 101–136; О разборе архива П. А. Румянцова-Задунайского (Записки М. О. Судьенко) // ЧИОНЛ. – 1892. – Кн. 6. – С. 138–142; Киев в 1654–1855 гг.: Истор. очерк. – К., 1904; Крестьянское движение в Киевской губернии в 1826–1827 гг. в связи с событиями того времени (по архивным материалам). – СПб., 1905; Историчні портрети. – К., 2004. – 426 с.

Бібліографія: Материалы для биографического словаря действительных членов АН. – Петроград, 1917. – Ч. 2. – С. 304–314 (список праць В. І. за 1865–1916 рр.).

Література: Добровольський Л. П. В. С. Іконников про Київ та місцеве минуле // ЗІФВ ВУАН. – 1929. – Кн. 25. – С. 223–233; Сарбей В. Г. Один з перших істориків-академіків АН УРСР (До 125-річчя з дня народження В. С. Іконникова) // УГЖ. – 1966. – № 12. – С. 130–132; Киреева Р. А. Неизданный том “Опыта русской историографии” В. С. Иконникова // АЕ за 1977 год. – М., 1978. – С. 323–335; Зазначена праця // АЕ за 1978 год. – М., 1979. – С. 265–275;

“Максим Грек” й отримав ступінь магістра російської історії, у 1869 р. – докторську дисертацію на тему “Опыт исследования о культурном значении Византии в русской истории” й обраний доцентом по кафедрі російської історії Київського університету.

З 1871 р. – екстраординарний, а згодом ординарний професор Київського університету. На цій посаді В. І. протягом 50 років поспіль читав загальні та спеціальні курси з історії Росії з найдавніших часів до новітніх та спецкурс з історії географії. У 1892 р. отримав звання заслуженого професора Київського університету. Поряд з викладацькою роботою В. І. 40 років поспіль (1873–1913) виконував обов’язки головного редактора “Университетских известий”. У 1877–1880 та 1883–1887 рр. – декан історико-філологічного факультету Київського університету.

Член-засновник, у 1874–1877 та 1893–1895 рр. – голова Історичного товариства Нестора-літописця. Один із засновників і 1878–1889 рр. – завідувач Вищих жіночих курсів у Києві, одночасно викладав там історію. Член Попечительської ради Київського учбового округу (1871–1887); голова Бібліотечної комісії при університеті (1889–1904); член Ради Колегії Павла Галагана (1881–1883); дійсний член (з жовтня 1890) та голова (з лютого 1904) Тимчасової комісії для розгляду давніх актів у Києві; з 1910 р. – заступник голови Київського товариства охорони пам’яток, старожитностей і мистецтва. В. І. обирався почесним членом Юр’ївського, Харківського, Київського і Петербурзького університетів, КДА, Московського археологічного інституту, Російського бібліотечного товариства, Московського історико-родовідного товариства, Товариства історії та старожитностей Прибалтійських губерній тощо. Дійсний член Московського археологічного товариства (з 1875), Імператорського археологічного товариства (з 1896), Товариства любителів природознавства, антропології та етнографії (з 1978), Товариства історії та старожитностей при Московському університеті (з 1893) та ін. Брав участь від Києва в діяльності Російського імператорського історичного товариства (з 1906). Голова Київського товариства охорони пам’яток старожитностей та мистецтва (з 1910).

Наукова спадщина В. І. налічує 716 опублікованих праць, серед яких чільне місце займають історіографічні та джерелознавчі дослідження, що висвітлюють проблеми методології історії, теоретичного та конкретного джерелознавства, методики опрацювання різних видів джерел, архівістики, музейництва, бібліотекознавства тощо. Вчений проаналізував документальні колекції вітчизняних та іноземних архівів, бібліотек та музеїв,

дослідив літописи, життя, хронографи, мемуари, епістолярію та інші види джерел.

Серед праць вченого, присвячених проблемам джерелознавчих галузей знань, зокрема, архівознавству та документалістиці, особливе місце посідає “Опыт русской историографии” (К., 1891–1892. – Т. 1. – Кн. 1-2; К., 1908. – Т. 2. – Кн. 1-2). Третій том, в якому особлива увага приділена огляду зібрань архівних документів архівів та бібліотек Російської АН, Московського, Казанського, Київського, Харківського університетів, особових архівних фондів, приватних колекцій та інших архівних збірок, залишився невиданим і зберігається у рукописі в Санкт-Петербурзькому філіалі архіву РАН.

Як знавець вітчизняних та зарубіжних архівів, історії архівного будівництва, шляхів та засобів комплектування архівних установ, в “Опыте” В. І. провів ґрунтовний огляд комплексу тогочасних архівів Росії – від центральних державних до губернських, міських, монастирських, приватних та особових. Він вивчив структуру архівного будівництва в Росії, а також найбільш відомих іноземних архівів (розд. 1–3 другого відділу II книги I тому; розділи 6, 7, 9 продовження другого відділу II книги I тому та інші розділи праці). Так, висвітлено історію створення та діяльності архіву Міністерства закордонних справ Росії, архіву Сенату та Синоду, архіву Державної ради, низки архівів міністерств – воєнного, внутрішніх справ, народної освіти, фінансів та ін. Окремий розділ праці присвячений Київському центральному архіву, а підрозділ – Архіву Малоросійської колегії. В. І. провів систематичний огляд справ архіву, історії їх надходження та комплектування, упорядкування тощо. Вчений підтвердив наявність в архіві справ Генеральної військової канцелярії, Чернігівської полкової канцелярії й цивільного суду та ін. В “Опыте” історик проаналізував також документи архіву Харківського губернського правління, де зберігались справи колишньої харківської полкової канцелярії, справи слобідських полків, збірки документів канцелярії Харківського губернатора та ін.; документи архіву Київського губернського правління, що висвітлюють питання внутрішнього життя міста, соціальні проблеми, торгівлю, промисли, історію козаків. Зупинився В. І. і на родових архівах відомих діячів науки та культури України: М. Маркевича, гетьманів І. Скоропадського, К. Розумовського, Кочубеїв, Ханенків, Полуботків та ін. Окремий розділ вчений присвятив висвітленню проблем українки в архівах слов'янських країн, Італії, Австрії, Саксонії, Пруссії, Данії, Англії тощо. Він перелічив численні збірки вітчизняних раритетів, що опинились у названих архівах, серед яких зібрання джерел з історії козацьких війн, епістолярні колекції Б. Хмельницького, І. Мазепи, І. Самойловича,

Українські архівісти (XIX–XX ст.)

Іконников Володимир

*Дмитрієнко М. Ф.,
Войцехівська І. Н.* 150-річчя з дня народження В. С. Іконникова // УГЖ. – 1991. – № 12. – С. 141–148; *Куликова-Радзивіл О.* Формування історіософії В. С. Іконникова (до постановки проблеми) // Історія, історіографія, джерелознавство: Істор. зб. – К., 1996. – С. 138–160; *Войцехівська І. Н.* Архівознавство у науковому доробку Володимира Іконникова // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 1996. – Т. 1. – С. 115–123; *Вона ж.* Основні напрями джерелознавчих студій В. С. Іконникова // Вісн. Київ. ун-ту: Сер.: Історія. – К., 1996. – Вип. 34. – С. 146–152; *Вона ж.* Від предків до нащадків: (Життєпис вітчизн. вченого-історика Володимира Степановича Іконникова) // Пам'ять століть. – 1997. – № 3. – С. 75–91; *Радзивілл О.* Археографічна діяльність В. С. Іконникова // Матеріали ювіл. конф., присвяч. 150-річчю Київ. археогр. комісії (Київ, Седнів, 18–21 жовт. 1993 р.). – К., 1997. – С. 234–244; *Войцехівська І. Н.* Академік Володимир Іконников: життєпис та бібліогр. – К., 1998. – 132 с.; *Вона ж.* Володимир Іконников: Джерелозн. студії. – К., 1999. – 374 с.; *Ульяновський В.* Знаний і незнаний Володимир Іконников // Іконников В. Історичні портрети. – К., 2004. – С. 6–82.

Архіви: IP НБУВ, ф. 46; ЦДІАК України, ф. 849; Архів Президії НАН України, ф. 1, спр. 168/34; С.-Петербурз. філіал архіву РАН, разр. II, оп. 1, спр. 249-254 (включаючи невиданий 3-й том “Опыта русской историографии”).

Праці: Обзор документов, выявленных в Киевском облгосархиве к истории города Переяслав-Хмельницкого и его района // НИБ. – 1954. – № 1. – С. 41–48 (у співавт.).

С. Полоцького, Л. Барановича та інших видатних діячів України. Ця праця, охарактеризована сучасниками як “перша російська методологія” й досі зберігає наукову цінність як найповніший систематизований огляд джерел з вітчизняної історії.

Проблеми архівістики висвітлені і в низці інших праць історика, серед яких стаття “Губернские ученые архивные комиссии (1884–1890)”, де В. І. проаналізував передумови та початки діяльності перших губернських вчених архівних комісій у Росії: Орловської, Тамбовської, Рязанської, Тверської, Костромської, Саратовської, Нижегородської та Таврійської, підкреслив їхній внесок у збереження документальної бази. Праці “О разборе архива П. А. Румянцева-Задунайского (Записки М. О. Судиенко)”, “Письмо С. А. Неплюева к новобрачной дочери”, “Новые коллекции рукописей в России” та інші написані на основі архівних джерел та містять багатий фактичний матеріал. Особливу увагу привертає значна щодо архівного матеріалу та джерелознавчого аспекту дослідження праця вченого “Граф Н. С. Мордвинов” (СПб., 1873), де використано документи з сімейного архіву гр. Мордвинова і його рукописи.

В. І. плідно працював на посаді дійсного члена низки губернських архівних комісій: Рязанської, Нижегородської, Тамбовської, Саратовської, Орловської, Владимирської, був почесним членом Чернігівської, Полтавської, Тульської, Київської та Таврійської вчених архівних комісій. Брав участь в Археологічних з’їздах у Росії, у тому числі в організації III з’їзду у Києві у 1874 р. На IV з’їзді виступив з доповіддю “К вопросу об издании местных источников края”. У квітні 1917 р. був обраний почесним членом Спілки російських архівних діячів.

Наукова та педагогічна діяльність В. І. неодноразово відзначалася орденами: св. Станіслава II ст. (1871) і I ст. (1890), св. Анни II ст. (1874) і I ст. (1916), св. Володимира III ст. (1886). Він був також нагороджений бронзовою медаллю на честь столітнього ювілею Вітчизняної війни 1812 р. та відзначений знаком за 50-річну сумлінну службу у Київському університеті (1915).

Ірина Войцехівська (Київ)

ІЛЬЇН Федір Ілліч (17. 10. 1928, Дніпропетровськ – [?]. 07. 1989, Київ) – історик, архівіст, фахівець з проблем упорядкування архівних документів. Народився в родині військовослужбовця. 1946 р. закінчив середню школу у м. Нальчику. Впродовж 1946–1950 рр. навчався на історичному факультеті Кабардинського державного педагогічного інституту.

Трудову діяльність розпочав 1951 р. у Держархіві Київської області на посаді наукового співробітника; з

1955 р. – старший науковий співробітник. 1962 р. був призначений на посаду начальника відділу обліку та НДА. З 1970 р., до виходу на пенсію 1988 р., працював старшим науковим співробітником госпрозрахункового відділу архіву.

Наталія Христова (Київ)

261

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Льїна Тамара

ЛЬІНА Тамара Опанасівна (16. 02. 1936, м. Гомель, Білорусь) – історик-архівіст. Із сім'ї військово-службовця, українка. В травні 1946 р. її родина переїхала до Чернівців. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1962).

В архівних установах області Т. І. почала працювати архіваріусом (з грудня 1955 р.), інспектором (1958), завідувачем Чернівецького міськархіву (1959). 5 березня 1980 р. вона призначена завідувачем Архівного відділу виконкому Чернівецької обласної Ради народних депутатів. У зв'язку з ліквідацією Архівного відділу облвиконкому (згідно з рішенням обласної Ради народних депутатів) 7 грудня 1988 р. переведена на посаду заступника директора Держархіву Чернівецької області. З червня 1993 р. по березень 1994 р. – провідний архівіст держархіву.

Працюючи на цих посадах, Т. І. зарекомендувала себе висококваліфікованим фахівцем, принциповим і вимогливим керівником, чуйною людиною. Очолюваний нею колектив архівістів завжди успішно виконував плани розвитку архівної справи в області. Значну увагу приділяла поліпшенню умов зберігання архівних документів в районних архівах. Завдяки її допомозі та наполегливості ряд архівів отримали приміщення, встановили охоронну та протипожежну сигналізацію.

Велику увагу приділяла створенню довідкового апарату, організації широкого користування архівною інформацією та комплектуванню облархіву та райдержархівів документами особового походження. Довгий час очолювала колегію Архівного відділу, науково-методичну та експертно-перевірну комісію.

Розробляла фонди архіву зі створення зведеної національної архівної системи “Архівна та рукописна українця”. Безпосередньо займалася складанням автоматизованих описів архівних фондів для включення їх в комп'ютерний банк даних цієї системи.

Нагороджена Почесними грамотами Чернівецького облвиконкому, Чернівецької облдержадміністрації, Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, медаллю “За доблесну працю” (1984) та нагрудним знаком “Відмінник архівної справи” (1988).

Марія Никурса (Чернівці)

Архіви: Держархів Чернівецької обл., ф. Р-2356, оп. 1, спр. 233.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Ільченко Ірма

Праці: Документальні матеріали з історії боротьби трудящих Сумщини за встановлення та зміцнення Радянської влади (1917–1918 рр.) // *Ист. джерела та їх використання.* – К., 1969. – Вип. 4. – С. 94–103 (у співавт.); *Государственный архив Сумской области // Государственные архивы Украинской ССР: Справочник.* – К., 1988. – С. 177–181; *Государственный архив Сумской области // Государственные архивы СССР: Справ. В 2 ч.* – М., 1989. – Ч. 1. – С. 558–561.

Література: *Покидченко Л.* Хранитель героичного минулого (до 55-річчя від дня народження Ільченко І. О.) // *Ленін, правда.* – 1987. – № 108. – С. 3; *Він же.* Обличчя архіву // *Архівіст.* – 2000. – № 4; *Він же.* Хранителька історії // *Архівіст.* – 2002. – № 3.

Архіви: Держархів Сумської обл., особова справа.

ІЛЬЧЕНКО Ірма Олексіївна (09. 06. 1932, Москва) – історик-архівіст. З родини службовців, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1955).

Архівну діяльність розпочала 1955 р. у Держархіві Сумської області на посаді наукового співробітника. Впродовж 1972–1987 рр. – заступник директора держархіву області з наукової роботи.

І. І. була членом робочої групи з підготовки першого і другого видань, “Історії міст і сіл Української РСР. Сумська область” (1973, 1980), збірника документів “Трудящиеся Сумщины в борьбе за власть Советов. 1917–1929 гг.” (Сумы, 1957), співупорядником збірників документів “З історії комсомольських організацій Сумщини” (1958), “Сумская область в период Великой Отечественной войны Советского Союза 1941–1945 гг.” (Х., 1963), “Социалистическое строительство на Сумщине: 1921 – июнь 1941” (Х., 1983), путівника “Сумський обласний державний архів і його філіали в містах Котопі і Ромнах” (К., 1965), а також збірника документів “Сумская область в период Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. Изд. 2-е, дополненное” (К., 1988), членом редакційної колегії збірника документів “Трудящиеся Сумщины – В. И. Ленину” (Сумы, 1980).

Багато працювала над збиранням та описуванням фондів особового походження. Нею започатковані колекції документів про славетних воєначальників Сумщини П. С. Рибалка, І. Ф. Федька, про багатодітну сім’ю Деревських з м. Ромни Сумської області, описані фонди професора-краєзнавця Ю. П. Ступака, двічі Героя Соціалістичної Праці М. Х. Савченко. Займалася науково-методичною роботою: розробила інструкції з каталогізації документальних матеріалів, виявлення та археографічного опрацювання документів до збірників. З 2001 р. І. І. працює у редакційній колегії регіонального відділення пошуково-видавничого агенства “Книга Пам’яті України”, є одним з наукових редакторів історико-меморіального видання “Книга Скорботи України. Сумська область” (Суми, 2003).

Нагороджена медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970), Почесними грамотами, грамотою Державного комітету архівів України у зв’язку з 75-річчям Держархіву Сумської області. Її ім’я занесено до “Книги Пошани працівників архівних установ Сумської області”.

Вікторія Марченко (Суми)

ІСАЄНКО Валентина Іванівна (17. 06. 1948, с. Шапівка Сквирського р-ну Київської обл.) – реставратор. Народилася у селянській родині, українка. Закінчила

Київський технікум радянської торгівлі (1965). З 1965 по 1971 рр. працювала у торгівлі. З 1971 по 1973 рр. була інспектором відділу кадрів у Київхлібторзі.

Архівну діяльність розпочала 1974 р. на заводі “Буревісник”, де по 1981 р. працювала старшим техніком-конструктором у відділі архіву. З 1984 по 1991 рр. – зберігач фондів та старший реставратор в Інституті історії партії при ЦК КПУ. З 1991 р. обійняла посаду завідувача лабораторії реставрації та палітурних робіт у ЦДАГО України.

В. І. проводить архівно-ознайомчу та виробничу практику (згідно з навчальним планом) для студентів Київського національного університету ім. Тараса Шевченка, Київського національного університету культури і мистецтв (факультет бібліотекознавства, музеєзнавства), Київського геологорозвідувального технікуму (діловодство та архівознавство). У ході практики студенти мають можливість прослухати лекції, ознайомитися з роботою архівної установи.

За сумлінну працю до 70-річчя архіву була відзначена Грамотою Президента України (1999).

Ірина Павленко (Київ)

КАГАМЛИК (ФЕДОРКІВ) Світлана Романівна (22. 10. 1961, с. Косів Чортківського р-ну Тернопільської обл.) – історик. З родини службовців, українка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1982), кандидат історичних наук (2000).

З 1982 до листопада 1998 рр. – молодший, згодом старший науковий співробітник відділу НДА ЦДІА УРСР у м. Києві. З листопада 1998 р. – вчений секретар Інституту українознавства. З вересня 2000 р. – науковий, старший науковий співробітник Центру українознавства Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Брала участь у каталогізації документів та створенні покажчиків до описів ф. 127, Київська духовна консисторія, автор серії покажчиків (предметно-тематичний, географічний, іменний) до описів ф. 128, Києво-Печерська лавра. В лютому 2000 р. захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук: “Культурно-просвітницька діяльність Києво-Печерської лаври другої половини XVII–XVIII ст.”. Підготувала понад 100 біографічних статей до “Історії Києво-Могилянської академії в іменах та особах”, повідомлення і статті до журналів “Архіви України”, “Український історичний журнал” та ін.

Людмила Демченко (Київ)

263

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Кагамлик (Федорків)
Світлана*

Архіви: ЦДАГО України,
особова справа.

Праці: Нововиявлені документи про родовід Муравйових-Апостолів // АУ. – 1989. – № 1. – С. 68–71; Монастирські фонди та науково-довідковий апарат до них // Укр. архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. (19–20 листоп. 1996 р.). – К., 1997. – Ч. II. – С. 172–177; Матеріали до біографій вихованців Києво-Могилянської академії у фондах ЦДІАК України // Наук. зап. НаУКМА. – 2000. – Т. 18. – С. 124–128; Архів Києво-Печерської лаври як джерело до вивчення культурно-просвітницької діяльності монастиря в XVII–XVIII ст. // Студії з архів. справи та документознавства. – 2001. – Т. 7. – С. 142–150.

Архіви: ЦДІАК України,
особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Казанцева Ганна

Література: Покидченко Л. Обличчя архіву // Архівіст. – 2000. – № 4; Кузьменко Л. “Пил століть” як поклик долі // Сумщина. – 2001. – 27 січ.

Архіви: Держархів Сумської обл., особова справа.

Праці: Архівознавство: Наука чи система наукових знань? // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 1996. – Т. 1. – С. 43–50; Сучасна концепція архівознавчої освіти // Укр. архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи. – Ч. I. – К., 1997. – С. 42–48; Концепція підготовки кадрів для архівних установ України // Студії з архів. справи та документознавства. – 1998. – Т. 3. – С. 17–24

КАЗАНЦЕВА Ганна Федотівна (26. 01. 1926, с. Процівка, нині Роменського р-ну Сумської обл.) – історик-архівіст. З родини службовців. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1962). Трудову діяльність розпочала 1944 р. секретарем виконкому Процівської сільської ради Роменського р-ну Сумської області. З вересня 1944 р. по липень 1946 р. – секретар Представництва Уряду УРСР по евакуації польських громадян з території УРСР на територію Польщі.

З 1955 р. – співробітник архівних установ: спочатку завідувач Роменського райархіву, згодом працювала науковим співробітником філіалу Держархіву Сумської області в м. Ромни. З 1967 р. по 1972 р. – директор філіалу Держархіву Сумської області в м. Ромни, з 1 вересня 1972 р. по 31 грудня 1990 р. – директор Держархіву Сумської області.

Г. К. брала участь у видавничій роботі архіву. Була членом робочої групи з підготовки до друку “Історії міст і сіл Української РСР: Сумська область” (1973, 1980), співавтором хроніки подій “Роки, осяяні Жовтнем (1917–1977)” в книзі нарисів “Жовтень у моїй долі” (1983), членом редакційної колегії збірника документів “Сумська область в період Великої Отчужденної війни: 1941–1945” (1988), співупорядником буклету “Архів – сокровищниця документальних пам’яток” (1988).

Нагороджена медалями: “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “30 років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “40 років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, “Ветеран праці”, почесними грамотами, знаком “Відмінник архівної справи”.

Тетяна Кобелева (Суми)

КАЛАКУРА Ярослав Степанович (24. 09. 1937, с. Рудники, нині Підгаєцького р-ну Тернопільської обл.) – історик, історіограф, архівознавець, доктор історичних наук (1980), професор (1981).

Закінчив Коломийське педучилище (1955), історичний факультет Чернівецького університету (1963). Працював учителем СШ, з 1964 – викладач, згодом доцент Івано-Франківського педагогічного інституту. Від 1972 р. працює в Київському університеті імені Тараса Шевченка: впродовж 1972–1981 – заступник директора Інституту підвищення кваліфікації викладачів суспільних наук при Київському університеті; з 1981 р. – проректор з навчальної роботи Київського університету імені Тараса Шевченка; завідувач кафедри архівознавства та спеціальних галузей історичної

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Калініченко Володимир

(чл. авт. кол.); Історичне архівознавство в Україні // ААД. – К., 2001. – Вип. 3. – С. 8–17; Історичне джерелознавство. – К., 2003 (кер. авт. кол.); Українська історіографія: курс лекцій. – К., 2004 (2-е вид. – К., 2007); Історичні засади українознавства. – К., 2007.

Література: *Войцехівська І.* Архівознавчі студії професора Ярослава Калакури // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 2002. – Т. 8. – С. 273–274; *Корольов Б.* Зоряний час професора Калакури // Освіта. – 2002. – 18–25 верес. – С. 7; Тернопільський енциклопедичний словник. – Тернопіль, 2005. – С. 12; *Войцехівська І., Мага І.* Штрихи до портрета історика (до 70-річчя від дня народження професора Ярослава Калакури) // Студії з архів. справи та документознавства. – 2007. – Т. 15. – С. 164–167.

науки (1994–2002). У науковому доробку вченого понад 350 праць, які висвітлюють проблеми історії України, історіографії, архівознавства, джерелознавства. Ряд його досліджень вийшли друком у Болгарії, Канаді, Німеччині, Росії, Словаччині, Угорщині, Хорватії. Лише протягом 1990–2007 рр. вчений опублікував понад 150 наукових розвідок, 40 з яких безпосередньо стосуються проблем архівознавства, історії архівної справи, джерелознавства.

Серед них праці, в яких висвітлюються проблеми становлення та розвитку архівознавства в Україні, теоретичні та методологічні проблеми архівістики, організація архівної освіти і підготовки архівознавців у Київському університеті імені Тараса Шевченка.

Я. К. – член авторського колективу першого національного підручника “Архівознавство” та навчальних посібників “Архівістика. Термінологічний словник”, “Джерелознавство історії України. Довідник” (1998).

За його ініціативою на історичному факультеті Київського університету імені Тараса Шевченка започатковано щорічні архівознавчі, джерелознавчі та історіографічні читання, які набули статусу наукової сесії кафедри, де розглядається спектр різноманітних проблем в галузі архівістики. Я. К. – член колегії Державного комітету архівів України, член редколегії серії видань “Історія архівної справи: спогади, дослідження, джерела”.

Я. К. – заслужений працівник вищої школи України, академік АН Вищої школи України (1997), Відмінник освіти України, заслужений професор Київського університету.

Лауреат премії ім. В. Веретенникова (2000). Удостоєний нагороди АН ВШ України Ярослава Мудрого (2001), нагороджений орденом “За заслуги” III ступеня (2002), знаком Петра Могили та Антона Макаренка Міністерства освіти і науки України (2007), Срібною відзнакою Київського університету II ступеня (2007).

Ірина Войцехівська (Київ)

КАЛІНІЧЕНКО Володимир Леонідович (29. 11. 1930, с. Глodosи, нині Новоукраїнського р-ну Кіровоградської обл.) – історик, архівіст. Закінчив історичний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова (1954).

Працював учителем історії Новомиколаївської СШ Іванівського р-ну Одеської області, інструктором відділу пропаганди і агітації Кіровоградського обкому ЛКСМ України, консультантом-методистом будинку політичної освіти Кіровоградського сільського обкому КП України, консультантом-методистом Будинку політичної освіти Кіровоградського обкому КП України.

З 1957 р. по 1963 р. працював директором Держархіву Кіровоградської області, впродовж 1974–1991 рр. –

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Каманін Іван

Праці: Кіровоградщина в роки Великої Вітчизняної війни: 1941–1945: 36. док. і матеріалів. – Д., 1965. – 305 с. (співупоряд.).

Архіви: Держархів Кіровоградської обл., особова справа.

Праці: Киевский центральный архив (1852–1880 г.) // Сб. археол. ин-та. – СПб., 1881. – Кн. 5, ч. 1. – С. 45–56; К вопросу о казачестве до Богдана Хмельницкого. – К., 1894; Чем должны быть описи архивов // ЧИОНЛ. – 1895. – Кн. 9. – С. 45–53; Описи актовых книг Киевского центрального архива № 3502–3511. – К., 1897; Опись актовой книги Киевского центрального архива № 5882. – К., 1897; Палеографический изборник: Материалы по ист. южнорус. письма в XV–XVIII вв. – К., 1899. – Вып. I; Вопросы археологии на XI археологическом съезде // ЧИОНЛ. – 1899. – Кн. 13. – С. 167–168; Очерк гетманства Петра Сагайдачного. – К., 1901. – 51 с.; Об экспертизе древних подложных документов // Тр. XI археолог. съезда в Киеве. – М., 1902. – Т. 2. – С. 38–42; Киевский центральный архив для древних актовых книг губерний Киевской, Подольской и Волынской в течение протекших 50 лет его

завідувачем партархіву Кіровоградського обкому КП України, з 1991 р. по 1992 р. – завідувачем відділу спеціальних фондів Держархіву Кіровоградської області.

В. К. брав участь у підготовці збірників документів і матеріалів: “Боротьба робітників і селян за встановлення влади Рад на Єлисаветградщині: 1917–1920” (Кіровоград, 1957), “Сільське господарство Кіровоградщини: 1944–1975” (Д., 1987) та ін. Автор шести нарисів, відповідальний секретар редколегії “Історії міст і сіл Української РСР: Кіровоградська область” (К., 1972), підготував статті з історії партизанського руху та краєзнавчої тематики. Зараз В. К. працює відповідальним секретарем обласної редколегії “Книги Пам’яті України”.

Нагороджений медалями “Ветеран праці”, “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, нагрудним знаком “Відмінник архівної справи”.

Тетяна Портнова (Київ)

КАМАНІН Іван Михайлович (літ. псевдоніми – А. Щуровський, О. Щ.; 23 (11). 09. 1850, с. Димер Київської губ., нині смт. Димер Вишгородського р-ну Київської обл. – 11. 01. 1921, Київ, похований при вході в Звіринецькі печери) – історик, архівіст, палеограф, археограф, літературознавець, громадський діяч.

З сім’ї військовика. Закінчив Другу Київську гімназію (1868), історико-філологічний факультет Університету Св. Володимира у Києві (1872). З-за прогресуючої глухоти не мав можливості займатися викладацькою діяльністю. У 1872–1883 рр. працював акцизним наглядачем на Київській тютюновій фабриці.

З 1883 р. працював в Київському ЦАДА на посадах бібліотекаря, архіваріуса, з 1890 р. до кінця життя очолював ЦАДА. Під керівництвом І. К. в архіві було розгорнуто активну роботу з упорядкування фондів, складання описів до актових книг і окремих документів. Зокрема, до 1913 р. Центральним архівом було опубліковано 70 описів актових книг, 121 опис був у процесі видання, 58 – підготовлено до видання. Працюючи з документами ЦАДА, І. К. особливу увагу зосереджував на вивченні актового матеріалу, розробив методику його описування, займався створенням першої української актографії за зразком історично-правничих бібліографій. Досліджуючи актові книги України XVI–XVII ст., він звернув увагу на численні фальсифікації стародавніх документів. Питанню експертизи давніх рукописів вчений присвятив окрему доповідь на XI археологічному з’їзді (Київ, 1899), наголошуючи на тому, що така експертиза має відбуватися лише у спеціалізованих архівних установах, за участю професійно підготовлених архівістів.

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

Каманін Іван

Багато уваги І. К. приділяв палеографії, зокрема дослідженню українського скоропису, а також водяних знаків на папері XVI–XVII ст. Наукову цінність праці І. К. з палеографії, виданої Київською археографічною комісією у 1899 р., відзначив XI археологічний з'їзд та Московське археологічне товариство, “Палеографічний збірник” був також відзначений Уваровською премією Російської АН. Керуючи роботою з підготовки збірника водяних знаків, І. К. підкреслював наукове значення філіграней на папері для визначення місця і часу створення недатованих архівних документів, їхньої автентичності. Член низки комісій для укладання історико-географічних та біографічних словників України.

І. К. плідно працював в галузі архівної евристики: розшукував документи і матеріали в бібліотеках і архівах, в тому числі приватних, монастирських і церковних на Київщині, Поділлі та Волині. За дорученням підготовчого комітету XI археологічного з'їзду він обстежував бібліотеки та архіви Почаївської лаври, Житомира, Кам'янця-Подільського, Острога, Луцька й інших міст.

Актові матеріали, виявлені та зібрані І. К. в Київському ЦАДА, Московському архіві Міністерства закордонних справ, Московському архіві Міністерства юстиції, Імператорській публічній бібліотеці в Петербурзі склали основу окремих томів фундаментального серійного видання київських археографів “Архив Юго-Западной России”.

У 1912 р. І. К. входив до складу комісії для розгляду справ і виявлення в архівах документів воєнно-історичного значення. Результатом роботи стала записка І. К. про воєнно-історичні матеріали з архіву Київського губерньського правління. Як член архівної комісії Київського відділу імператорського Російського воєнно-історичного товариства (ІРВІТ) він розробив проект організації в Києві Центрального воєнно-історичного архіву. На високому фаховому рівні обґрунтував структуру та функціональне призначення Військово-центрального архіву, принципи класифікації документів в архіві воєнно-історичного профілю, розглянув питання збереження військових справ та їхнього використання в наукових цілях.

Зі створенням у 1918 р. Київського археологічного інституту І. К. читав для слухачів археографічного відділення загальний курс архівознавства та української палеографії, вів семінари, неодноразово порушував питання про створення в Києві архівного ін-ту.

Важливим архівознавчим доробком є праці І. К., присвячені історії та діяльності ЦАДА, проблемам організації архівної роботи, зокрема й неопубліковані – “Волынские и подольские губернские архивы”, “По поводу разбора архива Киевской городской думы”, “Организация комиссий по охране письменных памят-

существования (1852–1902) // ЧИОНЛ. – 1903. – Кн. 17. – Вып. IV. – С. 73–86; Из истории подложных документов: (Грамота Галицкого князя Льва. Универсал гетмана Богдана Хмельницкого) // Там само. – 1907. – Кн. 20. – Вып. 1. – С. 3–11; Записка об учреждении в Киеве ученой архивной комиссии // Воен.-ист. вестн. – 1912. – Кн. 1. – С. 131–138; Зверинецкие пещеры в Киеве. – К., 1914. – 168 с.; Водяні знаки на папері українських документів XVI–XVII вв. (1566–1651) // ЗІФВ УАН. – К., 1923. – № 11. – С. 1–29 (у співавт.); Невидані спомини І. М. Каманіна про В. Б. Антоновича // Україна. – 1928. – Кн. 6. – С. 66–70.

Література: Василенко М. Наукова діяльність Івана Михайловича Каманіна // Зап. соц.-екон. від. УАН. – К., 1926. – Т. II–III. – С. 54–64; Щербина В. І. Іван Михайлович Каманін: Біографія І. М. Каманін як архівіст // Там само. – С. 47–53; Ситник О. Український історик Іван Каманін // УІ. – 1991. – № 1–2. – С. 115–132; Ємець О. Археографічна діяльність І. М. Каманіна // Матеріали ювіл. конф., присвяч. 150 річчю Київ. археогр. комісії, Київ – Седнів, 18–21 жовт. 1993 р. – К., 1997. – С. 168–178; Крячок М. І. Документи фонду Івана Михайловича Каманіна як історичне джерело (за матеріалами ЦДАМЛМ України) //

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Канарчук Світлана

Укр. архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи. – К., 1997. – Ч. I. – С. 213–220.

Архіви: ЦДІАК України, ф. 237; ІР НБУВ, ф. X, № 10141, ф. 83; ЦДАМЛМ, ф. 13; Держархів Київ. обл., ф. 1187, оп. 1, спр. 24 (Романовський В. О. Доповідна записка про наукові заслуги завідувача Центральним архівом давніх актів Івана Михайловича Каманіна).

ников”. На документах Київського центрального архіву базувалися історичні наукові розвідки вченого, опубліковані в журналах “Чтения в Историческом обществе Нестора-летописца”, “Киевская старина”. Брав активну участь у діяльності Київської археографічної комісії, Історичного товариства Нестора-літописця, Київського відділу ІРВІТ, Товариства охорони пам’яток старовини та мистецтва, НТШ у Львові; був одним із засновників Київської ученої архівної комісії (1914). На засіданнях наукових товариств та археологічних з’їздах виступав з доповідями та повідомленнями, присвяченими питанням архівознавства. У 1919–1921 рр. очолював комісію ВУАН для вивчення історії західно-руського і українського права.

Загалом перу І. К. належать понад 200 наукових праць і документальних публікацій з історії України та Росії XVII–XVIII ст., загальної історії, літературознавства, славістики, палеографії, дипломатії, архівознавства, в яких міститься значна кількість фактографічного матеріалу, що був взятий із документальних джерел, які пізніше були знищені.

Катерина Климова (Київ)

КАНАРЧУК Світлана Іванівна (18. 12. 1945, смт. Чорнухи Полтавської обл.) – інженер-технолог. Із службовців, українка. Закінчила Київський технологічний інститут харчової промисловості (1971), курси при Державній академії керівних кадрів культури і мистецтв України (2000).

Працювала завідувачем лабораторії Пирятинського овочесушильного заводу, лаборантом-хіміком Пирятинського комбикормового заводу (1971–1980).

З 1982 р. С. К. – старший інспектор Архівного відділу Полтавського облвиконкому. Упродовж 1988–2000 рр. – заступник директора Держархіву Полтавської області. Здійснювала організаційно-методичне керівництво архівними відділами райдержадміністрацій та держміськархівними архівами області. Брала участь у засіданнях зонально-методичних рад архівних установ низової ланки, неодноразово ініціювала питання про поліпшення стану архівної справи на Полтавщині перед органами місцевого самоврядування. Голова ЕПК держархіву (1988–2000). З 2000 р. – на пенсії.

С. К. – автор методичних посібників: “Взірцева номенклатура справ для міськрайархівів” (Полтава, 1989), “Методичні рекомендації по складанню науково-довідкового апарату до опису” (Полтава, 1993), “Методичні рекомендації проведення перевіряння наявності і стану справ та уточнення облікових документів у держархівах з перемінним складом документів” (Полтава, 1999).

Архіви: Держархів Полтавської обл., особова справа.

Нагороджена Почесною грамотою Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України (1998), Вітальним листом Державного комітету архівів України (2000).

Тарас Пустовіт (Полтава)

КАНДАЛА Олександр Григорович (23. 11. 1927, с. Миколаївці, нині Петропавлівського р-ну Дніпропетровської обл.) – архівіст. З родини робітника. Закінчив Львівський торгово-економічний інститут (1951).

З 1979 р. по 1988 р. О. К. – завідувач партархіву Донецького обкому КПУ. Багато уваги приділяв комплектуванню архіву партійними і комсомольськими документами, проводив навчання із завідувачами загальних справ міських та районних партійних комітетів з архівної справи. Керував науково-технічним опрацюванням документів фонду № 326 “Донецький обком КПУ (1932–1970)”, складанням НДА архіву. Брав участь у пропаганді документів партархіву. За його участю підготовлено і видано збірники документів: “Донецкая область в годы Великой Отечественной войны: 1941–1945” (1980), “Промышленность и рабочие Донбасса: Октябрь 1917 – июнь 1941” (1989), “Летопись единения: О вкладе трудящихся Донбасса в экономическое и культурное сотрудничество народов СССР: 1917–1982” (1986). Крім того, написав 17 статей в УРЕ про видатних людей Донбасу: О. Стаханова, М. Изотова, М. Мазая, П. Ангеліну, П. Кривоноса, В. Тащилова, В. Никитенка, О. Кольчика, М. Гринду, М. Гришутіну, В. Довбиша та ін.

О. К. підготував близько 10-ти рецензій на збірники документів, 5-ти книг, присвячених партизанському й підпільно-патріотичному руху в Україні й Донбасі. Публікувався у періодичній пресі.

Нагороджений орденом “Знак Пошани” (1976), медалями “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970), “Ветеран праці” (1985).

Віктор Шевченко (Донецьк)

КАПКАЛО Лідія Павлівна (23. 12. 1927, Дніпропетровськ) – архівіст. З родини службовців, українка. Закінчила історичний факультет Саратовського педагогічного інституту (1949).

Трудову діяльність розпочала у Гомельському облархіві з вересня 1949 р. на посаді наукового співробітника. В Держархіві Дніпропетровської області працювала впродовж 1950–1986 рр. старшим науковим співробітником, завідувачем відділу використання та публікації документів, директором архіву (з 1978 р.).

Л. К. була укладачем збірників документів “Дніпропетровську 200 років: 1776–1976” (1976), “Братством

Архіви: Держархів
Донецької обл. ф. 326,
оп. 106.

Архіви: Держархів Дніпропетровської обл., ф. Р-1684, оп. 1, спр. 366, 461, 549, 581, 631, 647 а, 688 а, 715, 757, 807 а, 1011, 1068; оп. 6, спр. 227.

сильны: О дружбе и сотрудничестве трудящихся Днепропетровщины и других областей и республик СССР: 1917–1982” (1982), “Творча активність робітників Дніпропетровщини: 1920–1985” (1988), путівника “Государственный архив Днепропетровской области” (1987). Брала участь у рецензуванні нарисів 3-го тому “Історії міст і сіл Української РСР: Дніпропетровська область”.

Займалась тематичним виявленням документів, зокрема до збірника “Промышленность и рабочий класс в Украинской ССР: 1933–1941”, “Промышленность и рабочий класс в Украинской ССР: 1946–1950”. Багато друкувалася у місцевій періодиці, в “Архівах України”.

Склала методичні розробки: “Інструкція по удосконаленню науково-технічної обробки документів фонду “Дніпродзержинська міська рада депутатів трудящих” (1952), “Методичні вказівки по об’єднанню дрібних роз’єднаних описів фондів” (1964).

За плідну і довголітню роботу відзначена медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, медаллю “Ветеран праці”, почесними грамотами.

*Галина Данильченко,
Тамара Ібрагімова (Дніпропетровськ)*

КАПУСТЯНСЬКИЙ Іван Назарович (18. 09. 1894, с. Ракити Хорольського пов. Полтавської губ. – 24. 11. 1937, виправно-трудоий табір поблизу м. Чиб’ю Республіки Комі, де й похований) – літературознавець, педагог, музейний працівник, архівіст.

Походив із родини дяка. Навчався у Лубенському духовному училищі, Полтавській духовній семінарії та Ніжинському історико-філологічному інституті. Впродовж 1916–1918 рр. служив у війську, деякий час працював у навчальних закладах на Черкащині й Полтавщині. 1919 р. затверджений професорським стипендіатом при Університеті Св. Володимира у Києві.

У квітні 1919 р. переїхав до Прилук і був призначений головою повітового КОПМИСу, який фактично поклав початок архівному будівництву в регіоні. Його нечисленні співробітники взяли під охорону найбільші архівосховища міста – міської думи, повітового земства та повітового предводителя дворянства. Надрукував у місцевому часопису “Гасло” статтю-відозву “Вивчайте архіви Прилуччини”, у якій наголосив на необхідності зберегти для нащадків документальні пам’ятки, що мають виняткове значення для розвитку науки і культури. У грудні 1919 р. заснував і очолив повітовий історико-краєзнавчий “Музей Прилуччини”, якому, зокрема, належало близько 50 рукописних книг XVII–XIX ст., у тому числі чотири збірники історичного змісту, що по-

ходили з бібліотеки відомого історика XVIII ст. С. Лук-комського.

Вживалися також заходи щодо збереження волосних та монастирських архівів, бібліотек і колекцій, що залишились без догляду в поміщицьких маєтках. Було, зокрема, врятовано й описано архів Густинського монастиря. З ініціативи І. К. у лютому 1920 р. створено унікальний музей у колишньому маєтку Галаганів у с. Сокиринцях. Був одним з фундаторів громадського Товариства по дослідженню міста Прилук та його повіту, що діяло впродовж 1919–1920 рр. у складі археологічної та археографічної секцій. Викладав історію української літератури в Прилуцькому народному університеті.

Влітку 1921 р. І. К. обійняв посаду голови Полтавського губернського КОПМИСу, водночас викладав у Полтавському ІНО. Організував у Полтаві філію Спільки селянських письменників “Плуг”. У липні 1923 р. І. К. переїхав до Харкова, аби продовжити навчання в аспірантурі. Згодом працював науковим співробітником в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка. Брав участь в літературно-мистецькому житті. У липні 1933 р. звільнений з роботи, а в грудні 1934 р. заарештований НКВС за звинуваченням у приналежності до міфічної “контрреволюційної організації, що провадила роботу, спрямовану на організацію терористичних актів проти керівництва партії і Радянської влади”. У червні 1935 р. засуджений до п’ятирічного ув’язнення у виправно-трудовах таборах. Посмертно реабілітований 21 червня 1989 р.

Олександр Коваленко (Чернігів)

КАРАМАШ Сергій Юрійович (29. 06. 1955, Київ) – історик, журналіст. Зі службовців, українець. Закінчив історичний факультет Київського державного педагогічного інституту ім. О. М. Горького (1977), Інститут підвищення кваліфікації інформаційних працівників (Москва, 1982), дворічний народний університет робкорів м. Києва по відділу преси Київської організації Спільки журналістів України (1990). Працював учителем історії СШ № 193 м. Києва.

Член Правління Спільки архівістів України, Київської міської та Шевченківської районних організацій УТОПШКу, ради Державного Лук’янівського історико-меморіального заповідника, Всеукраїнського громадського комітету “Бабин Яр”, президент Клубу “Скарбниця документальної пам’яті”. Коло його наукових інтересів: біографістика, історія підприємств, установ, навчальних закладів, краєзнавство, киевознавство, архівна справа, документознавство.

У Держархіві м. Києва С. К. розпочав працювати 1978 р. молодшим науковим співробітником відділу

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Карамаш Сергій

Праці: Рукописні матеріали 1-го Державного музею української старовини ім. В. Тарновського // Червоний шлях. – 1925. – № 1–2; Рукописи Гоголя в Полтавському музеї // ЗІФВ ВУАН. – К., 1925. – Кн. 5.

Література: *Ротач П. П.* Капустянський Іван Назарович // УЛІЕ. – К., 1990. – Т. 2. – С. 406; *Грив В. І.* Яскраве, неспокійне життя (Капустянський Іван Назарович) // Реабілітовані історією. – К.; Полтава, 1992. – С. 94–98.

Архіви: ІЛ ім. Т. Г. Шевченка НАН України (особовий фонд).

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Карамаш Сергій

Праці: Маловідомі документи до біографії М. Лисенка // АУ. – 1984. – № 1. – С. 62–63; Нове про В. Д. Бонч-Бруевича як пропагандиста архівної справи // Там само. – 1987. – № 1. – С. 68; Государственный архив города Киева: Путеводитель. – К., 1989. – 212 с. (співупоряд.); Нові документи сім'ї Шмідтів з фондів Держархіву м. Києва // АУ. – № 6. – 1989. – С. 74; Діяльність Центрального робітничого кооперативу “Сорабкоп” м. Києва в роки нової економічної політики // Сторінки політ. історії. – К., 1992. – Вип. 3. – С. 2–11 (у співавт.); Матє і Україна // Старожитності. – 1993. – Ч. I (37). – С. 21–22; Документи про Максима Мержинського – лікаря і порадирика Лесі Українки у фондах Держархіву м. Києва // ААД. – К., 1999. – Вип. 1. – С. 163–166 (у співавт.).

Література: *Артемко О.* Про людину легендарної долі (про книгу С. Карамаша “Отто Шмідт у Києві”) // Хрещатик. – 1998. – 26 трав.; *Богдан О.* Визначний математик, дослідник (про нову книгу С. Карамаша) // Магістраль. – 1998. – 12 черв.; *Івахненко А.* Його перша книга // Київ. будівельник. – 1998. – 16 черв.; *Пасльон Ю.* Книга, написана на основі архіву університету // Київ. університет. – 1998. – Черв.; *Богдан О.* Презентація нової книги (про книгу С. Карамаша “Отто

використання та публікацій. 1979 р. – старший науковий співробітник, з грудня 1979 р. – старший архівіст, а з 1990 р. по 1991 р. – архівіст I категорії. З 1991 по 1993 р. – провідний архівіст відділу інформації, публікації та наукового використання документів, з 1993 р. – старший науковий співробітник цього відділу.

С. К. сприяв поповненню особових фондів архіву приватними архівами доктора фізико-математичних наук В. О. Добровольського, доктора історичних наук М. Лисенка, відомого архівіста-некрополознавця Л. А. Проценко, доктора фізико-математичних наук С. М. Усатого, професора А. Ф. Трубайчука та ін. Він брав участь у створенні путівника по Держархіву м. Києва (1989) та Тематичного покажчика до 1500-річчя Києва. С. К. опікується бібліотекою архіву, до якої добирає киевознавчу і краєзнавчу літературу.

С. К. є автором огляду документів фонду “Київський будівельний комітет”, понад 400 наукових і науково-популярних публікацій з історії Києва. Веде сторінку “З підвальных архівів” (з 2002 р. – “З архівної скрині”) в авторській програмі журналіста Віктора Ісакова “Варіації на міські теми” на радіостанції “Голос Києва”, у якій знайомить громадськість з новими історичними фактами, новим історико-архівними виданнями і цікавими постатями істориків як минулого, так і сучасності (близько 20 радіовиступів на рік).

С. К. проводить публікаційну діяльність у наукових і науково-популярних виданнях Києва і України. Його пізнавальні, аналітичні публікації охоплюють широкий спектр тем. До найцінніших знахідок належить документ-автограф, лист класика російської літератури, драматурга О. М. Островського. Цей лист увійшов до 12-го тому зібрання творів письменника. Ним віднайдені документи про київських меценатів батька і сина Зайцевих; здійснені перші публікації розтаємнених архівів діяльності єврейських громадських організацій та про Куренівську катастрофу 13 березня 1961 р. За публікаціями дослідника вперше оприлюднені документи Держархіву м. Києва про нищення військовополонених у німецькому таборі Цайтхайн. С. К. віднайшов документ, який засвідчив про виділення земельної ділянки розміром 5 га для знищення людей після репресій і тортур НКВС у лісі поблизу с. Биківні.

С. К. налагоджені творчі зв'язки з Музеєм історії м. Києва, будинками-музеями Т. Шевченка, М. Рильського, М. Булгакова, Г. Світлицького, видатних діячів української культури Лесі Українки, М. Лисенка, М. Старицького, П. Саксаганського та Національним музеєм медицини.

У творчому доробку С. К. – неопубліковані книги, які знаходяться у видавництвах, деякі завершуються:

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Карєва Людмила

Шмідт у Києві”) // Київ
Шевченківський. – 1998.
– Черв. – № 6.

Архіви: Держархів
м. Києва, особистий архів
Карамаша С. Ю. Альбом
публікацій співробітників
архіву.

“Давня земля – давня історія гімназії № 56”, з історії монастирів Києва, путівники з історії районів міста, книга про І. Франка та ін. Він бере участь у підготовці до перевидання путівника по фондах Держархіву м. Києва. Виступає з лекціями у клубі шанувальників старого Києва УТОПШКу. Проводить вечори, читацькі конференції у бібліотеках ім. Горького, Котляревського, Міцкевича, а також готує виставкові експозиції і проводить екскурсії по Держархіву м. Києва, виступає по телебаченню. Окремі статті та бібліографія праць С. К. представлені в Інтернеті на Web-сторінці “Погляди на Київ” (автор В. Лисенко) за адресою: <http://1000years.uazone.net/Kyiv.htm>.

Нагороджений Почесними грамотами правління Шевченківської районної організації УТОПШКу (1987), нагрудним знаком міської організації УТОПШКу та ін.

Ганна Волкотруб (Київ)

КАРЄВА Людмила Миколаївна (29. 09. 1907, м. Ветлуга Костромської губ. – 1971, Київ, кладовище “Берківці”) – архівіст. З родини службовця, росіянка. З 1929 р. по 1931р. навчалась в Окррадпартшколі.

Трудовий шлях розпочала працівником парників в м. Києві (1919–1920). З 1921 р. по 1929 р. проживала у м. Олександрівці Шевченківського округу. Працювала на польових роботах в радгоспі (1921–1926), діловодом Олександрівського РК КП(б)У (1926–1927), головою районного бюро юних піонерів (1927–1928) та секретарем Олександрівського РК ЛКСМУ (1928–1929). З 1931 р. по 1938 р. обіймала посаду інструктора Київської обласної філії Українського інституту масової заочної освіти партійного активу (УІМЗ); у 1932–1933 рр. працювала інструктором культпросвітвідділу Київського обкому КП(б)У; з 1938 р. по 1940 р. – науковий співробітник Центрального держархіву давніх актів, завідувач судового відділу Київського обласного історичного архіву (1940–1941). 1938 р. поступила на заочне відділення історичного факультету Київського педагогічного інституту ім. М. Горького. Під час війни була евакуйована до м. Алма-Ати, де працювала інспектором міськвню.

1943 р. повернулася до Києва. Обіймала посади завідувача відділу фондів Великої Вітчизняної війни ЦДАЖР УРСР (1943–1944), заступника начальника архіву (1944–1945), старшого наукового співробітника ЦДІА УРСР у м. Києві (1951–1956); начальника відділу таємних фондів (1956–1968). 1968 р. вийшла на пенсію.

Л. К. брала участь в організації відділу фондів Великої Вітчизняної війни ЦДАЖР УРСР, керувала збиранням, упорядкуванням та опрацюванням документів з оперативною та науковою метою. В ЦДІА УРСР у м. Києві організувала упорядкування фондів, зокрема

Архіви: ЦДІАК України,
особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Карпинець Іван

Праці: Документи до історії першого соціалістичного процесу в Галичині 1877–1878 рр. // ЗНТШ. – Львів, 1931. – Т. 151; Plość osad miejskich byłej Galicji i podział ich na miasta i miasteczka // Roczniki dziejów społecznych i gospodarczych. – Lwów, 1932–1933. – Т. 2. – С. 1–37; Історія 8-ої Галицької бригади // Літопис Червоної калини. – Львів, 1932–1935; Галицькі залізні гуті та їх продукція в роках 1772–1848 // ЗНТШ. – Львів, 1937. – Т. 154.

Література: Стеблій Ф. Іван Карпинець – історик збройних сил ЗУНР // Дзвін. – 1994. – № 6. – С. 129–131; Українська державна гімназія у Перемишлі. – Дрогобич, 1995. – С. 161–162.

Архіви: ЦДАЛ України, ф. 309; ф. 755.

Київської духовної консисторії, здійснювала забезпечення зберігання документів, створення облікової документації до них. Багато уваги приділяла навчанню молодих спеціалістів.

Нагороджена медаллю “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”.

Любов Гіцова, Людмила Демченко (Київ)

КАРПИНЕЦЬ Іван Іванович (26. 12. 1898, м-ко Рудки, Галичина – 17. 11. 1954, Львів) – історик, дослідник історії Галичини XVIII–XX ст., мистецтвознавець, архівіст.

Закінчив чоловічу гімназію у Перемишлі (1912–1921). В листопаді 1918 р. був одним з ініціаторів і організаторів встановлення української влади в Рудках. Згодом брав участь у створенні українських військових формувань: І групи (“Гофмана” або “Рудки”), 8 самбірської бригади. Під час українсько-польської війни служив писарем в І курені 8 бригади УГА, брав участь в усіх бойових операціях, в тому числі проти Червоної Армії на Правобережжі, в Києві. Після повернення з польського полону навчався у Львівському таємному університеті (1921–1923), 1923–1928 рр. – на філософському факультеті Львівського університету. З 1932 р. – учитель української та німецької мов у приватних школах Львова. В цьому ж році отримав ступінь доктора філософії. Секретар Історично-музейної секції товариства “Молода громада” у Львові (1935). З 1936 р. працював у бібліотеці НТШ, де упорядковував архів УГА ЗОУНР і брав участь в організації відділу Історично-воєнних пам’яток при музеї НТШ. 1937–1939 рр. – кустош (хранитель фондів) цього Музею. Згодом – учитель семінарії для дошкілля, інспектор Комісії з охорони пам’яток історії та культури при Тимчасовому управлінні Львівської області. З 1940 р. – науковий співробітник Львівського відділення Інституту історії України АН УРСР. З 1942 р. працював кустошем Державного архіву м. Львова. Описував документи реєстратури Львівського воєводства та документи Галицького намісництва. Більше упорядковував документи економічного характеру, описував періодику радянського періоду та документи будівельного управління Львівської області, документи архіву митрополита А. Шептицького, Стрийського магістрату. З 1943 р. виконував обов’язки бухгалтера Державного архіву м. Львова.

Після війни знову працював у Львівському відділенні Інституту історії України АН УРСР, а 1946 р., після закриття відділу, переведений разом з М. Возняком, І. Крип’якевичем, В. Огоновським до Києва, де захворів, і 1947 р. був звільнений з інституту. З 1948 р. – викла-

дач німецької мови у Львівському зооветеринарному, з 1950 р. і до смерті – у Львівському торгово-економічному інституті.

Автор багатьох праць з історії Галичини, військової історії, економіки та ін. В рукописах залишилися праці: “Справа міст Галичини 1772 року”, “Чортківська офензива”, “Кримська війна”, “Колонізація західноукраїнських земель польськими осадниками з 1918 по 1939 рр.”, “Огляд праць по історії Галичини австрійського періоду. 1772–1914”. “Нафтова ропа в Галичині. 1772–1848”, “Історія газифікації західних областей України до 1939 р.”.

Уляна Кришталович (Львів)

КАШЕВСЬКИЙ Петро Васильович (01. 06. 1921, с. Миловиця Олицького р-ну Волинської обл. – 1991, Луцьк) – історик-архівіст. Українець. Закінчив Луцьке педагогічне училище (1940), Томське артилерійське училище (1942), Московський державний історико-архівний інститут (1961).

З 1948 р. працював інспектором Волинського облвн; 1949 р. – завідувач кабінету політосвіти інституту удосконалення вчителів; 1950 р. – інструктор Луцького МК КПУ; 1951 р. – заступник голови Луцького міськвиконкому; 1951–1955 рр. – власний кореспондент та перекладач газет “Вольность” та “Знамя победы”. З 7 грудня 1955 р. по 20 травня 1970 р. працював директором Держархіву Волинської обл.

П. К. проводив значну роботу із забезпечення повноти архівних фондів та їх надійного збереження. Здійснював передачу і взаємообмін документів та друкованих видань з Держархіву Волинської обл. і навпаки. Був членом редакційної колегії з підготовки і видання путівника “Волинський обласний державний архів в м. Луцьку” (1964), збірників документів і матеріалів “Боротьба трудящих Волині за визволення з-під гніту панської Польщі і возз’єднання з Радянською Україною: 1921–1939: Ч. 1: 1921–1928” (1957) та “Боротьба трудящих Волині за возз’єднання з Радянською Україною: Ч. 2: 1929–1939” (1965).

Проводив велику роботу з організації використання і популяризації документів, виявлення архівних матеріалів з історії Волині в інших архівах. Був організатором проведення конференцій дослідників, зустрічей з громадськістю.

Ветеран Великої Вітчизняної війни. Брав участь у визволенні міст Турійська і Ковеля Волинської обл. від нацистських загарбників. У 1945–1948 рр. проходив службу у лавах Польської армії. Нагороджений двома орденами Вітчизняної війни I ступеня, медалями: “За

275

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Кашевський Петро

Праці: Луцьк: Нариси історії міста. – Луцьк, 1959. – 120 с. (упоряд.); Використання архівних матеріалів у Волинському обласному Держархіві // НІБ. – 1959. – № 4. – С. 39–44; Деякі питання підготовки путівників // Там само. – 1960. – № 3. – С. 19–22 (у співавт.); Використання документальних матеріалів з народногосподарською метою // Там само. – 1960. – № 5. – С. 100–101; До 100-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка // Там само. – 1961. – № 3. – С. 97–100; Ювілей Т. Г. Шевченка на Волині за часів буржуазного режиму // Там само. – 1961. – № 6. – С. 33–38; Методичне забезпечення комплектування та експертизи документів у Волинському облдержархіві // АУ. – 1970. – № 3. – С. 51–53.

Архіви: Держархів Волинської обл., особова справа.

Праці: Підсумки роботи архівістів над історією Івано-Франківщини // АУ. – 1971. – № 4. – С. 39–40; Зв'язки Івано-Франківського облдержархіву з музеями та школами // Там само. – 1974. – № 2. – С. 55–59; Государственный архив Ивано-Франковской области: Путеводитель. – К., 1983. – 221 с. (співупоряд.).

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 27; Держархів Івано-Франківської обл., ф. Р-2151, оп. 1, спр. 6; Особова справа.

Праці: Итоги работы Госархива Хмельницкой области за 1955 г. // НИБ. – 1956. – № 1 – С. 25–28; Підвищення кваліфікації архівних кадрів // Там само. – 1958. – № 1. – С. 50–53; Поділля в роки громадянської війни: Лют. 1918 р. – груд. 1920 р.: Док. і матеріали. – Вінниця, 1959. – 486 с. (співупоряд.); Архівне будівництво у Хмельницькій області // АУ. – 1968. – № 4. – С. 13–22.

Архіви: Держархів Хмельницької обл., особова справа.

оборону Варшави”, “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “За взяття Берліну”, польськими орденами: “За Варшаву” та “За перемогу і свободу”.

Антоніна Кравчук (Луцьк)

КИРИЛЮК Лідія Андріївна (25. 03. 1925, м. Собінка Володимирської обл., Росія – 26. 01. 1994, Івано-Франківськ) – історик-архівіст. Народилася в сім'ї службовців. 1947 р. закінчила Московський державний історико-архівний інститут. У 1947–1951 рр. – начальник Ленінабадського облархіву Таджицької РСР. Впродовж 1951–1952 рр. – начальник відділу фондів Жовтневої революції Володимирського облархіву. У 1952–1985 рр. працювала в Держархіві Івано-Франківської області на посадах: старшого наукового співробітника, методиста, директора архіву. Завідувала архівним відділом Івано-Франківського облвиконкому.

Розробила класифікатор до тематичного каталогу, пам'ятку з каталогізації документів радянського періоду. Брала участь у роботі з використання та публікації документів у збірниках: “Радянське Прикарпаття: 1939–1959” (1964), “Ордена Леніна колгосп “Перше Травня” с. Стецева Снятинського р-ну: 1940–1945” (1968), “Калуш – місто хіміків” (1970), “Енерговелетень Прикарпаття: 1962–1973” (1974). Була ініціатором пересувних виставок фотокопій архівних документів. Публікувала статті в обласних та районних газетах, науково-інформаційному бюлетені “Архіви України”.

Нагороджена почесними грамотами, медаллю “Ветеран праці”.

Тетяна Тимків (Івано-Франківськ)

КИРИЧЕНКО Іван Іванович (10. 01. 1920, с. Копані, нині Васильківського р-ну Дніпропетровської обл. – 14. 11. 1979) – історик-архівіст, археограф. Закінчив історичний факультет Кам'янець-Подільського педагогічного інституту (1956). У 1930–1940 рр. знаходився на військовій службі.

З 1949 р. науковий співробітник, упродовж 1949–1971 рр. директор Держархіву Хмельницької області (м. Кам'янець-Подільський).

Організатор і практичний виконавець робіт з упорядкування архівних документів та передачі їх на постійне зберігання у Держархів Хмельницької області. Сприяв обладнанню архівосховищ, створенню умов для зберігання архівних документів. Автор статей з практики архівного будівництва та проблем підвищення кваліфікації

архівних кадрів, один з авторів документальних збірок з історії м. Кам'янець-Подільський та Поділля.

Зінаїда Клімішина (Кам'янець-Подільський)

КИСЕЛЬОВА Ніна Костянтинівна (27. 01. 1931, Москва – 23. 07. 2003, Москва) – історик-архівіст. Із родини службовців, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1953).

Працювала старшим інспектором в Архівному відділі Чкаловського (тепер м. Оренбург) облвиконкому (1953–1955), старшим науковим співробітником, згодом начальником відділу Чкаловського облдержархіву (1956–1957), науковим співробітником Архівного відділу Львівського облвиконкому (1962–1964), інспектором Архівного відділу Хабаровського крайвиконкому (1964–1965), старшим науковим співробітником, старшим методистом держархіву Хабаровського краю (1965–1975), зберігачем фондів (1975–1976), в. о. старшого методиста (1976–1977) Чернігівського облдержархіву.

Н. К. брала участь у роботі громадських організацій Держархіву Чернігівської області, була пропагандистом, членом обласного та міського товариств “Знання”. Працювала над створенням та удосконаленням довідкового апарату до документів. Проводила тематичне опрацювання фонду Канцелярії Чернігівського цивільного губернатора, фондів духовних консисторій тощо. Склала великі за обсягом систематичні покажчики до фондів Чернігівської та Новгород-Сіверської духовних консисторій (ф. 679, 712; загальна кількість справ – 10956) та фонду Чернігівського губернського по земських та міських справах присутствія (ф. 145; 4491 справ).

28 червня 1977 р. Н. К. переведено на посаду завідувача Архівного відділу Чернігівського облвиконкому, де вона займалася удосконаленням системи діловодства в відомчих, районних та міських архівах, тематичним розробленням документів, виготовленням картонажів для документів райміськархівів. Була членом комісії сприяння архівній справі в області при Архівному відділі Чернігівського облвиконкому. Членами комісії було зібрано та передано на державне зберігання велику кількість документів, насамперед, учасників Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.

В області працювали заочні курси підвищення кваліфікації завідувачів райміськархівами, для яких Н. К. підготувала лекції та методичні матеріали за такими темами: “Організація документообігу”, “Облік і реєстрація документів у діловодстві установ”, “Побудова обліково-інформаційного апарату” (1977), “Тематична розробка фондів районних, міських Рад народних депутатів та їх виконавчих комітетів” (1981), “Матеріали науково-теоретичного семінару співробітників Держар-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Кіржаєв Сергій

Архіви: Держархів Чернігівської обл., ф. Р-647; матеріали особової справи та методкабінету.

Праці: Рукописные материалы В. И. Вернадского, документы о его жизни и деятельности в архивохранилищах г. Киева // Бюл. комис. по разраб. науч. наследия акад. В. И. Вернадского. – 1990. – № 7. – С. 3–40 (у співавт.); Протоколи перших років діяльності Академії наук України // Вісн. Акад. наук України. – 1990. – № 2, 7; Документальні матеріали М. С. Грушевського у фондах відділу рукописів ЦНБ ім. В. І. Вернадського АН УРСР: Каталог. – К., 1991. – 114 с.; З історії рукописних зібрань установ Всеукраїнської Академії наук // Рукопис. та кн. спадщина України. – К., 1993. – Вип. 1. – С. 140–153; М. С. Грушевський и Академія. Ідеї, змагання, діяльність. – К., 1993. – 322 с. (у співавт.).

хіву Чернігівської області по УСОРД” (1981). Проводила науково-практичні семінари працівників державної архівної служби області з питань архівознавства та діловодства, огляди-конкурси на кращий удосконалений опис тощо. Звільнена у грудні 1988 р. в зв’язку з ліквідацією Архівного відділу облвиконкому та виходом на пенсію.

Н. К. була членом редакційних колегій “Історії міст і сіл Української РСР. Чернігівська область” (1983), збірників документів і матеріалів: “Черниговщина в период Великой Отечественной войны. 1941–1945” (К., 1978), “Сила братства. О дружбе и сотрудничестве трудящихся Брянской, Гомельской и Черниговской областей. 1946–1977” (1980), “Социалистическое строительство на Черниговщине” (1983), “Социалистическая Черниговщина: 1946–1980” (1987).

Нагороджена Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, Держархіву Чернігівської області, нагрудним знаком “Отличник архивного дела СССР”, медаллю “Ветеран праці”.

Людмила Сурабко (Чернігів)

КІРЖАЄВ Сергій Миколайович (07. 07. 1958, м. Міасс Челябінської обл., Росія) – історик-архівіст, журналіст. Після закінчення 1975 р. СШ у м. Караганда (Казахстан), вступив до Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. На історичному факультеті обрав для спеціалізації кафедру архівознавства та джерелознавства, яку очолював тоді В. І. Стрельський. Для дипломної роботи визначив тему з історії геральдичного мистецтва. 1980 р. здобув вищу освіту, закінчивши університет із відзнакою за фахом історик-архівіст, викладач історії та суспільствознавства. Кандидат історичних наук (1994).

Працював у Держархіві м. Києва на посаді архівіста відділу комплектування та відомчих архівів. У 1981–1988 рр. був інспектором, старшим інспектором, керівником групи із забезпечення схоронності документів Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР. У 1988–1994 рр. займався науковою діяльністю в Інституті рукопису Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського НАН України.

1994 р., після закінчення заочної аспірантури при Інституті української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України, захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за темою “Археографічна комісія ВУАН (1918–1934). Внесок у розвиток археографії в Україні”.

Опублікував понад 40 наукових розвідок. У співавторстві вийшли книжки з історії діяльності М. Грушевського як академіка ВУАН, підготував до друку та

опублікував щоденники першого президента ВУАН В. І. Вернадського. Лауреат премії ім. М. С. Грушевського НАН України (1993). Від 1994 р. працює у ЗМІ, із 1998 р. – на посаді випускового редактора агентства “Інтерфакс – Україна”. Продовжує займатися виданням джерел та історіографічних пам’яток.

Людмила Васько (Київ)

КІСТЯКІВСЬКИЙ Олександр Федорович (14. 03. 1833, м-ко Городище Сосницького пов. Чернігівської губ. – 13. 01. 1885, Київ, Байковий цвинтар) – учений-криміналіст, історик права, археограф, архівознавець, громадський діяч.

Народився в сім’ї сільського священика. Початкову освіту здобув вдома, закінчив чернігівські духовні училище, семінарію (1853–1857). Навчався на юридичному факультеті Університету Св. Володимира у Києві (1853–1857), який закінчив із званням дійсного студента.

Один із засновників і помічник редактора журналу “Основа”. Засновник і голова Київського юридичного товариства, член Південно-Західного відділення Російського географічного товариства, Історичного товариства Нестора-літописця, дійсний член Московського товариства шанувальників природознавства, антропології та етнографії.

Досліджував українське звичаєве право, судовий устрій Гетьманщини. Видав збірку законів “Права, по которым судится малороссийский народ” (К., 1879). Вивчаючи звичаєве право та юридичні традиції минулих століть, багато часу приділив описанню рукописів українських законодавчих збірок, які зберігалися в Рум’янцевському музеумі (ІР НБУВ, ф. 61, № 137). Його перу належить також описання всіх відомих йому примірників Литовського статуту, які зберігалися в Київській археографічній комісії, Румянцевському музеумі, Публічній бібліотеці та Археологічному інституті в Петербурзі, Лубенській гімназії та приватних колекціях. Порівняльний аналіз зовнішнього виду та структурних текстових частин цих примірників зроблено до тих текстів, які знаходилися в колекції вченого і були подаровані йому П. О. Кулішем, В. І. Баршевським та іншими шанувальниками давніх юридичних писемних пам’яток (ІР НБУВ, ф. 61, № 126). 1871 р. О. К. відгукнувся рецензією на “Опись актовой книги Киевского центрального архива, означенной по списку № 6 (официальное издание архива)”, яку підготував до видання І. П. Новицький (К., 1871). Високо оцінюючи це та подібні видання, вчений висловив свою думку щодо вибору методики описання актових книг, вважаючи, що не варто лякатися довготерміновості цієї справи.

Праці: Щоденник (1874–1885). У двох томах. – К., 1994. – Т. 1; К., 1995. – Т. 2.

Бібліографія: Науменко В. Александр Федорович Кистьяковский. [Додаток: Бібліогр. покажчик праць О. Ф. Кістяківського] // КС. – 1895. – № 1. – С. 1–43.

Література:

Багалеї Д. І. Коллекция рукописей покойного проф. А. Ф. Кистьяковского // КС. – 1891. – № 3. – С. 494–503; Лучицкий И. Кистьяковский (некролог) // Там само. – 1885. – № 2; Науменко В. Александр Федорович Кистьяковский и украинство (К 30-ти летию со дня смерти его) // Укр. жизнь. – 1915. – № 1. – С. 36–42; Каталог документів з історії Києва XV–XIX ст. / Упоряд. Г. В. Боряк, Н. М. Яковенко. – К., 1982; Кіржаєв С. М. З історії рукописних зібрань установ Всеукраїнської Академії наук // Рукопис. та кн. спадщина України. – К., 1993. – Вип. 1. – С. 140–153; Глизь І. Олександр Кістяківський // Історіогр. дослідження в Україні. – К., 2005. – Вип. 15. – С. 150–169.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 61, № 1–1655; ЦДІАК України, ф. 263, 86 справ за 1864–1920 р.; ф. X, 6794; ф. 61, № 136.

О. К. зібрав значну за розмірами цінну колекцію історичних документів, яка становила його науковий архів (Збірка О. Ф. Кістяківського, ІР НБУВ, 1, 183). До її складу входили, в основному, історико-юридичні рукописні матеріали, зокрема, актові книги магістратів, ратуш, цехові книги (біля 30), які вчений скупляв в антикварних магазинах, в колекціонерів, відшукував в приватних архівах. Певну її частину становили книги правових норм, якими користувалися юристи-адвокати XVIII ст., рукописні та стародруковані примірники Литовського статуту, уривки з книг магдебурського права – Саксонського зерцала і Порядку. Діловодні справи судових установ початку XIX ст. потрапляли до нього від його колишніх студентів, які працювали в судових палатах. Етнографічні записи про народні повір'я, вірування осіли в його колекції як діяча Південно-Західного відділення Російського географічного товариства. Оскільки О. К. уклав програму про юридичні звичаї, то значна частина відповідей також відклалася у його науковій колекції. Ця частина його архіву була передана родиною до Етнографічної комісії АН України 1928 р. Науковий архів О. К. надійшов до Комісії з вивчення історії громадських течій ВУАН у січні 1924 р. від І. В. Антонович. Основна ж його частина була придбана ВУАН для ВБУ разом з бібліотекою у вдови вченого, О. І. Кістяківської, 1919 р.

Валентина Шандра (Київ)

КЛЕПАТСЬКИЙ Павло Григорович (12. 01. 1885, с. Пугачівка, Тарашанського пов. Київської губ. – 1938?) – історик, історіограф, архівіст, архівознавець, краєзнавець.

Народився в сім'ї священика. Освіта вища. Закінчив історико-філологічний факультет Новоросійського університету в Одесі (1908). За фахом – історик. По закінченні університету працював там же на кафедрі історії. За досягнення у дослідженні проблем історії Київської землі другої половини XIV та початку XVI ст. П. К. був висунутий на здобуття золотої медалі історико-філологічного факультету.

1917 р. П. К. залишив роботу в університеті і переїхав до Кам'янець-Подільського на посаду приват-доцента новоствореного Українського університету. Саме тут він розкрився як вчений-історик, історіограф, архівознавець, архівіст. З'явилися праці, присвячені дослідженню творчої спадщини Є. П. Гребінки, Г. С. Сковороди, П. П. Гулака-Артемівського. 1931 р. П. К. опублікував курс лекцій з джерелознавства історії України. Багато його наукових статей, оглядів та заміток були опубліковані в “Записках Кам'янець-Подільського університету”.

П. К. брав участь у краєзнавчій роботі. Завдяки йому проводились перші заходи з обстеження історико-культурних об'єктів Кам'янця-Подільського, визначені конкретні заходи щодо їх охорони та збереження.

З 7 червня 1922 р. П. К. очолював районне архівне управління, яке було утворене з архівної секції Кам'янець-Подільського повітового комітету пам'яток старовини, мистецтв і природи, проводив велику роботу щодо формування фондів подільських губернських установ революційного періоду, дав ґрунтовну характеристику стану збереження архівних документів на Поділлі.

На хвилі розпочатих репресій серед української інтелігенції 1922 р. П. К. було заарештовано Кам'янець-Подільським відділом НК. Через півтора місяця його відпустили, після чого він переїхав до Полтави, де працював викладачем інституту соціального виховання (пізніше – Інститут народної освіти). У Полтаві завершив підготовку докторської дисертації, тема якої стосувалася історії Диканського маєтку Кочубеїв другої половини XVII – першої третини XIX ст. Ця праця підсумовувала багаторічну роботу вченого над документами Диканського архіву Кочубеїв. З часом вона стала основою для підготовки П. К. матеріалів з краєзнавства, опублікованих ним у третьому томі “Записок” Полтавського ІНО за 1926 р. Серед інших праць, написаних П. К. на основі місцевих архівних джерел, слід назвати статті про літопис Самійла Величка та дворянське земське ополчення 1812 р. на Полтавщині, які були опубліковані у другому томі “Записок” Полтавського ІНО.

1931 р. професора П. К. було заарештовано в справі СВУ. Тривалий час він перебував в ув'язненні, а по виході переїхав до Мелітополя, де його зарахували викладачем місцевого педагогічного інституту. Восени 1934 р. П. К. звільнився з роботи, не витримуючи жорсткого тиснення, та переїхав до Оренбурга, де був зарахований на посаду штатного професора історичної дисципліни Татаро-Башкирського держуніверситету. Після закінчення 1934–1935 навчального року П. К. залишив Оренбург і переїхав до Махачкалі, працював у Дагестанському педагогічному інституті на кафедрі історії. Там у вересні 1936 р. його звільнили за “троцькізм”. Він повернувся до Оренбурга, а потім перебрався до міста Соль-Ілецка, де з великими труднощами влаштувався на роботу в середню школу.

9 травня 1936 р. був підписаний ордер на його арешт. У постанові відзначалося, що П. К. “є одним із керівників контрреволюційної повстанської організації, яка готувала кадри для боротьби з радянською владою, з метою відторгнення України від СРСР і створення незалежної України”. Суд 10 серпня 1936 р. визнав П. К. винним

Праці: Императрица Екатерина Вторая: Характеристика личности и царствования (по новейшим документам и исследованиям). – О., 1912; Очерки по истории Киевской земли. Литовский период. – О., 1912; Огляд джерел до історії України (курс лекцій, читаних протягом 1919 академ. року). – Кам'янець на Поділлі, 1921. – Вип. I; Огляд джерел до історії України: Джерела візантійські, арабські західні, українсько-руські юридичні пам'ятники, літописи, хронографи й синодики, подорожні чужоземців. – Кам'янець, 1920. – Вип. I.

Література:

Кириченко І. Архівне будівництво у Хмельницькій області // АУ. – 1968. – № 4. – С. 14;
Ричка В. М. Загублене життя (П. Г. Клепатський) // Репресоване краєзнавство. – К., 1991.

Архіви: ІР НБУВ, ф. X, № 17465; ЦДАВО України, ф. 166, оп. 12, т. 1, спр. 3307.

та засудив його до позбавлення волі у виправно-трудо-вих таборах у віддалених місцях терміном на 5 років з позбавленням прав на 3 роки, без конфіскації майна за відсутністю такого. Після розгляду скарги справу було переглянуто і у квітні 1938 р. винесено новий вирок – 7 років таборів і позбавлення прав на 3 роки. Де і коли помер П. К. – невідомо.

Праці П. К. з історіографії, архівознавства стали національним надбанням.

Тетяна Портнова (Київ)

КЛИМАСЬ Марія Артемівна (27. 07. 1909, с. Рудня, нині Броварського р-ну Київської обл. – 02. 07. 1980, Київ) – архівіст, філолог. З селянської родини. Закінчила філологічний факультет Київського державного університету (1936). Кандидат філологічних наук (1950).

Трудову діяльність розпочала 1925 р. вчителькою школи с. Рудня; з 1936 р. по 1941 р. викладала українську мову і літературу в школах м. Києва. В евакуації (1942–1948) в м. Челябінську (Росія) працювала плановиком-ливарником Челябінського тракторного заводу, кореспондентом Челябінського радіокомітету. З 1945 р. по 1948 р. – аспірант Інституту літератури АН УРСР; з 1952 р. по 1954 р. працювала в цьому ж інституті. 1950 р. захистила кандидатську дисертацію за темою “І. Я. Франко і М. Г. Чернишевський”.

До архівних установ М. К. прийшла 1931 р. Працювала завідувачем таємної частини ЦАУ УРСР у м. Харкові; з 1944 р. – старший науковий співробітник Держархіву Челябінської області; з 1950 р. призначена науковим співробітником Архівного управління МВС УРСР; з листопада 1962 р. – старший науковий співробітник відділу науково-довідкової літератури, обліку і використання документальних матеріалів у Держархіві м. Києва; з середини 1960-х рр. – старший науковий співробітник відділу використання і публікацій.

М. К. автор книги “Світогляд Івана Франка” (1959). Готувала матеріали для київського та обласного радіо, опублікувала ряд статей в журналі “Архіви України”, зокрема “Живі традиції” (І. Франко – історик-архівіст, публікатор і дослідник архівних джерел), “Радянсько-болгарські відносини в галузі науки, культури і техніки (огляд документів архіву)”, “Джерела для вивчення питання про співробітництво вищих учбових закладів м. Києва з виробництвом: 1920–1960”, “Документальна виставка, присвячена 60-річчю Великої Жовтневої соціалістичної революції”, “До 60-річчя Ленінського декрету про архівну справу”, “Вірний син партії і народу”, “До 90-річчя з дня народження В. П. Затонського”.

Сергій Карамаш (Київ)

Праці: Іван Франко – непримиренний борець проти націоналізму і космополітизму // Більшовик України. – 1952. – № 9. – С. 28–39; Документи Київського міськдержархіву про співробітництво учбових закладів і науково-дослідних установ м. Києва з виробництвом // АУ. – 1979. – № 1. – С. 58–60.

Архіви: Держархів м. Києва, ф. Р-45, оп. 1 л, спр. 114; оп. 3, спр. 41, 183, 205, 280, 300, 327, 353.

КЛИМЕНКО Пилип Васильович (06.11.1887, с. Ярославка Козелецького повіту Чернігівської губ., нині Козелецького р-ну Чернігівської обл. – 08.07.1955, м. Козелець, там і похований) – вчений історик, архівознавець, джерелознавець, організатор архівної справи.

Походив з багаті козацької родини. Початкову освіту здобув у Ярославській земській початковій школі (1894–1897). У 1897 р. вступив до Козелецького міського повітового училища (3-є відділення), але, провчившись два роки, вибув. У 1899 р. зарахований до 1-го класу класичної гімназії при Історично-філологічному інституті кн. Безбородька у Ніжині. Вищу освіту здобував на економічному відділенні Санкт-Петербурзького політехнічного інституту, до якого вступив у 1907 р. Проте через кліматичні умови, що призвели до погіршення стану здоров'я П.К., він у 1908 р. повернувся в Україну і вступив на відділення російської історії історико-філологічного факультету Київського університету Св. Володимира, який закінчив у 1912 р.

Під час навчання в університеті П. К. брав участь у роботі студентського семінару – Історично-етнографічного гуртка, створеного і очолюваного проф. М. Довнар-Запольським. Тут він розпочав свої наукові дослідження з литовської феодальної доби і написав дипломну роботу “Западно-русские цехи XV–XVIII вв.”, за яку П. К. було присуджено золоту медаль.

Після закінчення університету П. К. працював у Київському центральному архіві давніх актів (1912–1914). На пропозицію проф. М. Довнар-Запольського у 1914 р. його затвердили професорським стипендіатом на кафедрі російської історії історико-філологічного факультету університету Св. Володимира. У 1915 р. університет, в зв'язку з військовими діями Першої світової війни, було евакуйовано до Саратова, а П. К. виїхав до Москви, де продовжив свою освіту та роботу над магістерською дисертацією у місцевих архівах і бібліотеках. Повернувшись у 1916 р. до Києва, П. К. став членом “Молодої академії”, яка об'єднувала прихильників українського національного відродження серед професорських стипендіатів, викладачів та приват-доцентів. За участь у діяльності цієї організації П. К. заборонили читати лекції в університеті, він також не був допущений до захисту дисертації.

На запрошення М. Довнар-Запольського П. К. у 1918 р. деякий час (один семестр) читав лекції із західно-руської історії в Київському археологічному інституті, створеному при гетьмані П. Скоропадському на пропозицію Бібліотечно-архівного відділу Міністерства освіти та мистецтва (пізніше, при Директорії УНР П. К. став членом цього відділу).

З 1919 р. життя П. К. пов'язане з Кам'янець-Подільським, де він працював в Українському державному університеті, спочатку на посаді приват-доцента, потім – професора та декана історико-філологічного факультету, а з кінця 1919 р. – в. о. екстра-ординарного професора. Крім роботи в університеті П. К. брав активну участь у роботі та головував в Архівній комісії, створеній в університеті за наказом його ректора І. Огієнка, яка стала основним осередком архівної та пам'яткоохоронної роботи на Поділлі.

На цей період життя П. К. припадає його активна діяльність у справі рятування безгосподарних державних, громадських, церковних архівів та встановлення державного нагляду за ними.

11 серпня 1919 р. товариш міністра народної освіти Директорії УНР Н. Григорій звернувся до П. К. з пропозицією прийняти на себе тимчасове керування відділом охорони пам'яток старовини й мистецтв при Головному управлінні мистецтв Директорії УНР. Деяко пізніше, з 30 серпня 1919 р. П. К. очолив також Архівну комісію для вироблення заходів щодо охорони архівів.

У січні 1921 р., після встановлення радянської влади на Поділлі, було створено Кам'янецький повітовий комітет охорони пам'яток старовини, мистецтва і природи, головою якого призначено П. К. Одночасно він продовжував працювати на посаді професора тепер уже Кам'янецького інституту народної освіти.

У жовтні 1921 р. П. К. був заарештований органами ВУНК по звинуваченню у проведенні “контрреволюційної націоналістичної роботи” і через шість місяців звільнений за недоведеністю звинувачень. Весною 1922 р. П. К. був призначений завідувачем сектора історії культури, створеної за наказом НКО УСРР Науково-дослідної кафедри історії Поділля при Кам'янець-Подільському інституті народної освіти, а з січня 1924 р. очолив цю кафедру, що проводила велику наукову роботу з історії, археології, етнографії та економіки Поділля. Одночасно з січня 1923 р. по вересень 1924 р. П. К. завідує Кам'янець-Подільським окружним архівним управлінням, яке перебрало на себе функції скасованого повітового комітету охорони пам'яток старовини, мистецтва і природи. Основним завданням управління залишалася концентрація архівів у центральному архіві, перевіркою фондів якого П. К. зайнявся з перших же днів. За період завідування П. К. розробив і здійснив план конфіскації архівних документів з крамниць Кам'янця, під його керівництвом було упорядковано метричні уніатські книги XVIII ст. із архіву Духовної консисторії, виявлено втрачені документи архівів Губернського правління, Губернської земської управи, Духовної консисторії, з січня 1924 р. почала діяти Архівна розбірна комісія.

Для проведення наукових досліджень П. К. часто бував в архівах Києва, де його запросили на роботу до Науково-дослідної кафедри історії України, створеної 3 липня 1922 р. акад. М. Василенком при Київському інституті народної освіти. Проте кафедра проіснувала до весни 1923 р. в зв'язку з арештом акад. М. Василенка за звинуваченням в участі у “справі Київського окружного центру дії”.

У червні 1924 р. П. К. за результатами чергової “чистки” викладацького складу Кам'янецького ІНО був звільнений з інституту за політичними мотивами. Він переїхав до Києва, де читав лекції з курсу методології історії аспірантам Науково-дослідної кафедри історії України М. Грушевського і водночас продовжував керувати Кам'янецькою науково-дослідною кафедрою, для чого періодично приїжджав до Кам'янця. Однак невдовзі працю П. К. в Кам'янці було перепинено.

Київський період наукової праці П. К., на який припадає його діяльність на посаді дійсного члена Науково-дослідної кафедри історії України при ВУАН під керівництвом М. Грушевського (квітень 1925 р. – жовтень 1930 р.), робота в Археографічній комісії ВУАН (1924–1933) і Археографічній комісії Центрального архівного управління (ЦАУ) УСРР (1931–1933) був найбільш плідним у його житті.

Крім науково-дослідної роботи, яку здійснював П. К., обіймаючи посаду дійсного члена Кафедри та завідувача підсекції джерелознавства й політичних історичних наук, він керував роботою кількох аспірантів та вів семінарські курси з архівознавства і методології історії.

Співпрацюючи з Київською філією Археографічної комісії ЦАУ УСРР та Археографічною комісією ВУАН, П. К., згідно з видавничими планами, у співавторстві та одноосібно працював над підготовкою до видання збірок документів з історії ліквідації кріпацтва на Україні, селянських рухів на Україні під час проведення реформи 1861 р., диференціації населення Правобережжя України у XVIII–XIX ст., панського фільваркового господарства на Правобережній Україні XVIII ст., історії міст і міського господарства Правобережжя в XIX–XX ст., київського міського господарства XIX ст. Ці праці, як і збірки, підготовлені в співавторстві, так і не були видрукувані в зв'язку з оголошеною Другим Всеукраїнським з'їздом архівних робітників (Харків, грудень 1931 р.) відвертою боротьбою проти будь-яких проявів “буржуазного націоналізму”. Зокрема, це стосується збірки документів “Інвентарна реформа на Правобережній Україні”, яка не була допущена до друку редакційним відділом ЦАУ УСРР. Така ж сама доля спіткала збірник матеріалів з історії обривування людності на Україні у XVIII ст., підготовлений П. К. (збереглися лише передмова та робочі матеріали).

Праці: Западно-русские цехи XVI–XVIII ст. – К., 1914. – IV, 166 с.; Архівна справа на Україні // Укр. старовина. – 1919. – № 1. – С. 2; Місто і територія на Україні за Гетьманщини 1654–1754 // ЗІФВ ВУАН. – К., 1926. – Кн. VII–VIII. – С. 309–357; Записові книга Люблінського Спаського братства 1551–1637 // Там само. – К., 1929. – Кн. XXI–XXII. – С. 297–310; Цехи на Україні. – К., 1929. – Т. 1, вип. 1; Компуті та ревізії XVIII століття // УАЗ. – К., 1930. – Вип. 3. – С. 57–241.

Бібліографія: Українські історики XX століття: Біобібліогр. довідн. – К., 2003.

Література: *Компан О. С., Суслопаров М. З.* До 80-річчя з дня народження П. В. Клименка // УІЖ. – 1967. – № 6. – С. 135–139; *Матяш І. Б.* Архівна наука і освіта в Україні 1920-х – 1930-х років. – К., 2000. – 591 с.; *Вона ж.* Особа в українській архівістиці: Біогр. нарис. – К., 2001. – 228 с.; *Вона ж.* Пилип Клименко: архівіст, учений,

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Клименко Тетяна

організатор науки // Пам'ять століть. – 2001. – № 1. – С. 123–134; *Волкотруб Г.* Життя та творчість П. В. Клименка у працях українських та зарубіжних дослідників // Студії з архів. справи та документознавства. – 2004. – Т. 12. – С. 194–206; *Вона ж.* Історик Пилип Клименко: марксист, “попутник” чи націоналіст? // Література та культура Полісся. – Ніжин, 2005. – Вип. 29. – С. 164–170; *Вона ж.* Пилип Васильович Клименко (1887–1955): Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2005. – 20 с

Архіви: Ін-т архівознавства НБУВ, ф. 354 (особовий фонд); ЦДАВО України, ф. 14, ф. 166, ф. 1267 та ін.; Держархів Київ. обл., ф. 1187; Галузев. держ. архів СБУ, спр. 50021 фп.

Після розгрому Науково-дослідної кафедри історії України П. К. залишився без роботи, але продовжував працювати на громадських засадах у Київській обласній інспектурі охорони пам'яток старовини, розробляючи тему “Генеза литовського феодалізму” та “Техніка феодалного цехового ремісництва і річево-символістичні елементи цехової організації”. Загалом перу П. К. належить близько 60 наукових праць.

У травні 1932 р. за сприяння Ф. Ернста П.К. влаштувався на роботу до Всеукраїнського історичного музею ім. Т. Шевченка на посаду завідувача відділу феодалізму. Але у грудні 1933 р., після обстеження Музею комісією, виділеною партколективом об'єднаних музеїв, яка звинуватила його та О. Оглоблина у “протягуванні” в експозиціях націоналістичних концепцій М. Грушевського, був звільнений. Після цього п'ять років П. К. був безробітним.

9 травня 1938 р. П. К. удруге заарештували, цього разу за звинуваченням у причетності до “антирадянської буржуазної націоналістичної організації”.

У березні 1939 р. П. К. було засуджено до позбавлення волі на 6 років з поразкою у правах на 3 роки. Заслання він відбував у м. Солікамську.

У листопаді 1943 р. П. К. був звільнений по “актировке” й направлений на поселення в с. Чилик Чиликського району Алма-Атинської області. У березні 1946 р. він повернувся на батьківщину в м. Козелець Чернігівської області до рідні, але на роботу влаштуватися не зміг, тому працював науково самостійно, однак публікуватися йому не вдавалося.

Усвідомлення неможливості реалізувати себе, бути корисним суспільству, важкий стан здоров'я, злиденне існування спричинилися до рішення П. К. піти з життя добровільно.

Посмертно реабілітований у 1958 р. військовою колегією Верховного суду СРСР.

Ганна Волкотруб (Київ)

КЛИМЕНКО Тетяна Анатоліївна (01. 12. 1960, м. Володимир-Волинський Волинської обл.) – архівіст. Кандидат історичних наук (2004).

Із родини військовослужбовця, українка. Закінчила факультет іноземних мов Івано-Франківського державного педагогічного інституту ім. В. Стефаніка (1983). Упродовж 1983–1987 рр. працювала учителем англійської і німецької мов у Володимир-Волинській СШ № 4.

Архівну діяльність розпочала у вересні 1987 р. Працювала в Держархіві Черкаської області на посадах архівіста I категорії відділу забезпечення схоронності та державного обліку документів, інспектора архівного

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Клименко Тетяна

відділу облвиконкому, археографа та старшого археографа відділу інформації та використання документів, провідного методиста організаційно-планового відділу, завідуючої архівосховищем I категорії, завідуючої відділом громадських організацій та об'єднань, головним спеціалістом з питань кадрової роботи. З квітня 2000 р. працює директором Держархіву Черкаської області.

Т. К. зробила вагомий внесок у розвиток архівної справи на Черкащині. Описувала документи, удосконалювала та переробляла описи, брала участь у підготовці методичних документів з профільних питань діяльності, в уточненні фондування документів, створенні і вдосконаленні довідкового апарату, проводила роботу щодо пошуку фондоутворювачів за межами області та за кордоном.

За час її роботи на посаді завідувача відділу громадських організацій та об'єднань значно підвищився рівень організаційно-методичного керівництва архівними підрозділами і діловими службами організацій, профільні документи були включені до складу Національного архівного фонду. Працюючи на посаді старшого археографа відділу інформації та використання документів, підготувала документальні виставки, радіо- та телепередачі з історико-краєзнавчої тематики, понад 20 статей для обласних та місцевих газет. Займалася виявленням документів з історії краю в Російському державному історичному архіві.

Т. К. керує архівною практикою студентів історико-юридичного факультету Черкаського національного університету ім. Б. Хмельницького. Проводить значну роботу з популяризації архівної справи.

За її безпосередньої участі встановлено контакти з іноземними громадянами, власниками документів з історії Черкащини. За допомогою сучасних комп'ютерних технологій налагоджена робота каталогу, читального залу, столу довідок, канцелярії і бухгалтерії, встановлено електронний зв'язок з доступом до Інтернету.

Т. К. брала участь у впорядкуванні фонду особового походження родини Симиренків, впровадженні в практику "Методичних рекомендацій з цільової комплексної експертизи цінності документів органів сільського господарства", розробці рекомендацій Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України щодо оптимізації прийому на державне зберігання статистичної документації.

Провела роботу з експертизи цінності документів тимчасового терміну зберігання, прийнятих від ліквідованих райкомів та обкому Компартії і комсомолу УРСР. За її участю було здійснено приймання великого комплексу документів від Управління Служби безпеки України по Черкаській області.

Праці: Державний архів Черкаської області. – Черкаси, 1999. – 62 с. (співупоряд.); Комплектування фонду документів из личного, семейного и фамильного архивов Б. А. Вакка // Гербовед. – М., 2002. – № 6. – С. 79–101; Голод 1932–1933 років на Черкащині. – Черкаси, 2002. – 225 с. (співупоряд.); Документи Держархіву Черкаської області як джерельна база краєзнавчих досліджень // Студії з архів. справи та документознавства. – 2003. – Т. 9. – С. 129–133; 3 історії розвитку архівної справи на Черкащині // Там само. – Т. 10. – С. 8–12; Мошногородищенський маєток графині Катерини Андріївни Балашевої // Пам'ятки: Археогр. щорічник. – 2003. – Т. 4. – С. 244–251; Архівна справа на Черкащині: історія та сучасність. Довідник. – Черкаси, 2003. – 131 с.; Охорона пам'яток історії та культури Чигиринщини в 20-х роках ХХ ст. за документами Державного архіву Черкаської області // ААД. – К., 2003. – Вип. 6. – С. 91–111.

Архіви: Держархів
Черкаської обл., ф. Р-661,
Р-5799, Р-579, Р-2635, Р-
2471, особова справа.

З 1990-х рр. Т. К. бере участь у роботі заочних курсів підвищення кваліфікації начальників архівних відділів райдержадміністрацій, міських рад, працівників архівних підрозділів та діловодних служб установ, організацій, підприємств.

Проводить заняття, організовані облдержадміністрацією, держархівом області та Центром підвищення кваліфікації державних службовців і керівників державних підприємств, установ і організацій з питань архівної справи та діловодства. Бере активну участь у міжнародних науково-практичних конференціях з архівної справи та краєзнавства.

У 2004 р. Т.К. захистила кандидатську дисертацію на тему “Розвиток архівної справи на Черкащині” (1919–2000 рр.)”.

Т. К. – член Комітету з архівного обладнання та устаткування у зоні помірного клімату Міжнародної Ради Архівів, член обласних редколегій “Книги Пам’яті України”, “Реабілітовані історією”, президії Черкаської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавства.

Бере участь у роботі обласних комісій у справах увічнення пам’яті жертв Великої Вітчизняної війни та політичних репресій, з питань пов’язаних із встановленням статусу учасника війни, поновлення прав реабілітованих, повернення в Україну культурних цінностей.

За багаторічну сумлінну працю нагороджена Почесною грамотою Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України (1999).

Микола Белік (Черкаси)

КНИШ Нінель Володимирівна (05. 07. 1939, Суми) – вчитель, архівіст. Із родини службовців. Освіту здобула у педагогічному училищі м. Броди, Львівської області (1953–1957).

Трудову діяльність розпочала 1958 р. вчителем сільської школи у Червоноармійському р-ну Рівненської області. 1959 р. повернулася до Сум, працювала на машинобудівному заводі ім. Фрунзе, потім завідувачем відомчого архіву Сумського обласного статистичного управління. З 1974 по 1994 рр. – на різних посадах у Держархіві Сумської області (архіваріусом, зберігачем фондів, молодшим науковим співробітником, архівістом I категорії, провідним архівістом).

Н. К. працювала над удосконаленням НДА фондів дореволюційного періоду та фондів особового походження. Описала та впорядкувала документи Межирицького волосного управління, Путивльського повітового суду, Охтирського, Глинського та Сумського духовних правлінь, листи громадян, вивезених на примусові роботи до Німеччини в період тимчасової окупації тери-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Кобяковська Лариса

Література: Покидченко Л. Обличчя архіву // Архівіст. – 2000. – № 4.

Архіви: Держархів Сумської обл., особова справа.

торії Сумської області нацистськими загарбниками, сімейного фонду відомої співачки Хатаєвої Є. І. та письменника Гусева-Оренбургського С. І. Склала огляди фондів Сумського обласного управління сільського господарства, установ і організацій православної церкви, Путивльського повітового суду XVIII ст., була укладачем неопублікованого довідника “Административно-территориальное деление Сумщины (1654–1987 гг.)”. На сторінках місцевої періодики публікувала статті про навчальні заклади дореволюційних часів м. Суми, матеріали про стан торгівлі у м. Суми і Сумському повіті, про голів Сумської міської управи, про заснування Кадетського корпусу.

Тетяна Кобелева (Суми)

КОБЯКОВСЬКА Лариса Семенівна (20. 11. 1946, Київ) – історик-архівіст. З родини службовців, росіянка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1970).

З 1973 р. працювала у відділі НДА ЦДІА УРСР у м. Києві на посадах молодшого, старшого наукового співробітника, провідного архівіста. Виконувала роботу з перероблення описів фондів, каталогізації архівних документів, зокрема, цензурних установ та ф. 442, Канцелярія київського, подільського і волинського генерал-губернатора, систематизації та включення тематичних карток у каталоги. Нею розроблені методичні вказівки з каталогізації фондів цензурних установ.

Діана Топчій (Київ)

КОВАЛЬОВА Зінаїда Андріївна (29. 01. 1922, с. Пашкіно Оленінського р-ну, нині Тверської обл., Росія) – історик-архівіст. Із селянської родини. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1961).

Трудову діяльність розпочала 1937 р. у колгоспі в Калінінській області. З 1938 р. працювала в тресті “Міст-промбуду” (Москва), наркоматі СРСР по будівництву. З травня 1943 р. по вільному найму зарахована до відділу кадрів штабу Радянської Армії, а потім в евакогоспіталь. Після закінчення війни працювала в партійних органах, УНКВС та УМВС. Упродовж 1953–1961 рр. – директор Держархіву Сумської області, у 1961–1968 рр. – науковий співробітник партархіву Сумського обкому КПУ; з грудня 1968 р. по 1977 р – старший науковий співробітник, завідувач відділу відомчих архівів Держархіву Сумської області.

Брала участь у видавничій роботі, була членом редакційної колегії збірників документів “Трудящиеся Сумщины в борьбе за власть Советов: 1917–1920” (1957),

Праці: Каталогізація фондів цензурних установ України XIX – початку XX ст. в ЦДІА УРСР у м. Києві // АУ. – 1984. – № 4. – С. 38–40.

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Ковальова Тамара

Література: Покидченко Л. Обличчя архіву // Архівіст. – 2000. – № 4.

Архіви: Держархів Сумської обл., особова справа.

“Сумская область в период Великой Отечественной войны Советского Союза 1941–1945 гг.” (1963), “Історія міст і сіл Української РСР: Сумська область”.

Нагороджена орденом Вітчизняної війни II ступеня, медалями: “За бойові заслуги”, “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “20 років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “30 років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “40 років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “50 років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “50 років Радянської Армії та Флоту”, “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”.

Тетяна Кобелева (Суми)

КОВАЛЬОВА Тамара Миколаївна (20. 08. 1935, с. Воздвиженка Михайлівського р-ну Приморського краю, Росія – 06. 09. 2001, Київ) – історик-архівіст. Народилася в родині військовослужбовця, росіянка. Закінчила Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка (1960).

Трудову діяльність розпочала 1960 р. в архівних установах Кіровської області (Росія). З 1964 р. працювала в архівних установах м. Києва – міському держархіві, Головному архівному управлінні при Раді Міністрів УРСР, ЦДІА УРСР у м. Києві. З 1974 р. – в ЦДАМЛМ УРСР на посадах наукового співробітника, старшого наукового працівника, старшого архівіста.

Основними напрямками її роботи були – наукове опрацювання та каталогізація документів особового походження, створення НДА до них. Описала близько 90 фондів діячів української культури, переважно в сфері образотворчого мистецтва (Гаєвський Г. П., Голованов В. Ф., Єрмілов В. Д. та ін.).

Вона є автором методичних розробок “Принципиальная схема организации именованного каталога ЦГАМЛИ УССР” (К., 1980) та “Методика тематической разработки и описания основных категорий документов, отложившихся в фондах личного происхождения деятелей украинской культуры, для именованного и систематического каталогов ЦГАМЛИ УССР” (К., 1983).

Нагороджена медаллю “Ветеран праці” (1988), Почесними грамотами Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України.

Віра Вєрвєс (Київ)

КОЗЛОВСЬКИЙ Костянтин Є[вгенович] (? – між 1874–1875, Київ) – історик, архівознавець, археограф.

Деякий час працював у Москві в архіві Міністерства іноземних справ і був добре обізнаний з архівною

Архіви: ЦДАМЛМ України, особова справа.

справою. У Києві почав працювати з 60-х рр. XIX ст. З 1866 р. до 1873 рр. перебував на посаді тимчасового помічника архіваріуса Київського ЦАДА як вільнонайманий службовець. З 1868 р. член Тимчасової комісії для розгляду давніх актів у Києві.

Намагаючись привернути увагу київської громадськості до центральної архівної установи у Києві, К. К. у міській газеті “Киевлянин” вмістив ряд статей про значення для наукової роботи київського архівосховища та архівної справи взагалі. Зокрема, він звернув увагу на формальний підхід до описування актових книг, яке проводилося за порядковим номером їх знаходження в загальному списку. Але оскільки цей список був складений не за хронологічним принципом, а за географічною ознакою судових установ і під першими номерами в цьому списку опинилися книги XVIII ст., то описання почали з них. У зв’язку з цим, він порушив питання про необхідність першочергового описання найдавніших книг, а саме книг XVI ст., особливо тих, що, по-перше, не мали внутрішніх реєстрів справ, а, по-друге, знаходилися в поганому фізичному стані. Крім того, він клопотав про збереження та описання документів, що знаходилися у розсіпу, зокрема, про зв’язки кременецьких актових книг та розрізнені документи інших судових урядів, що у кількості 453 тис. значилися в архівному списку і у такому стані були непридатними для будь-якої наукової роботи. “Привести эти два рода документов в порядок и подвергнуть какой бы то ни было описи есть дело первой необходимости”, – писав К. К. Турбуючись про архіви присутствених місць та місцеві архіви (магістратів, ратуш, полкових канцелярій тощо), він вважав, що їх потрібно перевезти до київського архівосховища. Він конкретно ставив питання про необхідність перевезення до Києва Румянцевського архіву, який частково загинув в результаті його розпорошення між Чернігівською казенною палатою, статистичним комітетом та губернським правлінням, а також архіву та книгосховища Бердичівського кармелітського монастиря, що був ліквідований.

Розглядаючи архіви “посредствующим звеном между архивными материалами и наукой”, К. К. порушив питання про безцільність стислих описів актових книг, які вимагали тривалого часу і, на його думку, не могли принести користі для наукової роботи в архіві. Через це він пропонував перебудувати роботу архіву. Розуміючи, що повністю відмовитись від таких стислих описів не можна, бо вони є своєрідним інвентарем архівних документів, запропонував у відповідності до закону 1852 р. про утворення Київського архіву робити описання тільки тих книг, які не мали внутрішніх реєстрів. Там, де вони були, він вважав можливим обмежитись їхніми копіями.

291

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Козловський
Костянтин*

Праці: Грамоты великих князей литовских с 1390 по 1569 г. – К., 1868; Научное значение Киевского центрального архива при Университете // Киевлянин. – 1868. – № 28. – С. 111–113; О подлогах, открытых в актовых книгах Киевского Центрального Архива // Там само. – 1868. – № 42. – С. 163–164, № 43. – С. 167–168; Подложные документы и фальшивые дворяне в Юго-Западном крае // Там само. – 1868. – № 96. – С. 377–378; № 97. – С. 381–382; № 99. – С. 389–390; № 100. – С. 394–395; Киевский центральный архив и его будущность // Там само. – 1869. – № 89. – С. 352–353; О необходимости издания в Киеве специально-местного журнала // Там само. – 1870. – № 102. – С. 1–2; События на Волыни в 1789 г. – К., 1871; Судьба малороссийского крестьянства XVII–XVIII в. – К., 1871; Опись актовой книги Киевского центрального архива, означенной по списку оною под № 9. – К., 1872; Темный вопрос в истории евреев // Киевлянин. – 1873. – № 96. – С. 1–2; № 97. – С. 1–3; Опись актовой книги Киевского центрального архива № 10. – К., 1878.

Література: Венгеров С. А. Критико-биографический словарь русских писателей и ученых. – Пг., 1915. – Т. I. – Вып. 1–3. – С. 382; Попова Л. Описання актових книг у відділі стародавніх актів ЦДІА УРСР // НІБ. – 1958. – № 3. – С. 80.

Архіви: Держархів Київської обл., особова справа.

Детально описувати пропонував тільки такі документи, що могли б бути використані для наукових досліджень. Саме ці описання, які він розглядав як матеріал і посібник для вчених, підлягали друкуванню. Такий підхід до організації роботи, на його думку, мав значно скоротити час для доведення архівних документів до науковців.

Перебуваючи на посаді помічника архіваріуса, К. К. брав практичну участь у підготовці описів актових книг. На сьогодні є в наявності описи двох записових актових книг Житомирського гродського суду: № 9 за 1590–1644 рр. (К., 1872) та № 10 за 1605–1606 рр. (разом з Г. В. Донцовим – К., 1878). Всього в цих книгах описано 1291 акт (413+878).

1868 р. К. К. разом з В. Б. Антоновичем було підготовлене видання “Грамоты великих князей литовских”. В ньому було вміщено 64 документи (59 в основному тексті і 5, які були виявлені в актових книгах вже під час друкування видання – в “Приложении” до нього). 44 грамоти, що були почерпнуті з актових книг Київського архіву, 20 – з приватного зібрання В. Б. Антоновича і 5 – з “Athenaeum” (1842. – Т. II) – видання, що на той час вже було раритетом, хронологічно охоплюють період з 1390 до 1569 рр.

Він також брав участь у підготовці до видання корпусу джерел АЮЗР. Зокрема, йому належить підбір документів першого тому 6 частини АЮЗР та 14 актів “Приложение” до першого тому. Всього ним було підібрано і археографічно опрацьовано до цієї частини АЮЗР 199 актів.

На підставі документів К. К. було підготовлено дослідження “Судьба малороссийского крестьянства XVII–XVIII в.” (К., 1871) та розвідку “События на Волыни в 1789 году” (К., 1871).

Ірина Ворончук (Київ)

КОЛОМОЙСЬКИЙ Михайло Абрамович (20. 06. 1930, м. Кременчук, нині Полтавської обл.) – архівіст. Із родини службовців, єврей. Закінчив Московський державний історико-архівний інститут (1963).

Роботу архівістом розпочав 1950 р. у Держархіві Київської області, з 1951 р. працював науковим співробітником. 1960 р. переведений на посаду старшого наукового співробітника Київського облдержархіву, а в травні 1965 р. призначений начальником лабораторії мікрофотокопіювання й реставрації документів. У жовтні 1968 р. перейшов працювати до госпрозрахункової групи Києво-Святошинського райдержархіву.

За час роботи М. К. пройшов шлях професійного зростання, оволодів тонкощами роботи на багатьох ділянках архівної справи. Відзначався властивою справжнім архівним спеціалістам сумлінністю, наполегливістю, прагненням до знань, високим фаховим рівнем.

Надія Павловська (Київ)

КОМЕНДАНТ Валентина Сергіївна (17. 11. 1931, Донецьк) – історик-архівіст. Із сім'ї робітників, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1962).

З 16 липня 1951 р. до 6 березня 1987 р. працювала в Держархіві Донецької області на посадах архіваріуса, старшого архіваріуса, наукового співробітника, методиста, завідувача відділу зберігання, обліку та довідкового апарату документів. Впорядковувала фонд Донецького губернського відділу Всеросійського союзу гірничих робітників (1958–1960), каталогізувала фонди Донецького губвиконкому (1965), Сталінського окрвиконкому (1966), сільських рад та виконкомів за довоєнний час (1965–1967), Донецької обласної ради профспілок (1984). Провела велику роботу з комплектування архіву документами. З введенням в експлуатацію нового приміщення держархіву області розробила й склала схему розміщення фондів в архівосховищах (1985).

Приділяла велику увагу науковій експертизі документів як в держархіві області, так і в архівах установ та підприємств. Надавала методичну та практичну допомогу місцевим та районним держархівам у питаннях підготовки документів до передання їх на державне зберігання.

За особистою участю та керівництвом В. К. була проведена робота з удосконалення НДА документів фондів 1-ї та 2-ї категорії в Держархіві Донецької області (1975–1980).

Вона – автор низки робочих інструкцій з науково-технічного опрацювання документів довоєнного періоду, методичних посібників з удосконалення описів фондів райкомів профспілок гірничих робітників (ВСГ 1966), щодо приймання документів на державне зберігання (1967).

Тамара Столяренко (Донецьк)

КОНДРАНОВ Іван Петрович (01. 01. 1922, с. Большоє Шуватово, нині Ульяновської обл., Росія – 18. 12. 2004, Сімферополь) – історик, архівіст, археограф. З селянської родини, росіянин. Закінчив історичний факультет Киргизького державного університету (1957).

Працював завідувачем кабінету Кримського обласного інституту удосконалення вчителів (1957–1960); з 1960 р. – науковий співробітник, а з травня 1962 р. по жовтень 1990 р. – завідувач партархіву Кримського обкому КПУ; з жовтня 1990 р. по вересень 1991 р. – інструктор та консультант цього ж архіву.

У період роботи завідувачем партархіву Кримського обкому КПУ керував науково-технічним опрацюванням основних фондів архіву обкому партії за 1918–1975 рр., міськкомів та райкомів за весь час їх існування. Був чле-

Архіви: Держархів Донецької обл., ф. Р-678.

Праці: Хроника революционных событий в Крыму: 1917–1920 гг. – Симф., 1969. – 189 с. (упоряд.); Очерки истории Крымской областной парторганизации: Сб. док. и материалов. – Симф., 1981. – 374 с. (чл. редкол., авт. нарисів); Севастополю 200 лет: 1783–1983: Сб. док. и материалов. – К., 1983. – 410 с.; Крым: 1941–1945: Хроника. – Симф., 2000. – 224 с.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Кондратьєв Микола

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. П-І, оп. 2, спр. 7709; ф. Р-5026, оп. 1, од. зб. 1-33.

Праці: Инструкция о порядке подготовки научно-технической документации для передачи на государственное хранение в ЦГНТА УССР. – Х., 1971; Критерии определения круга научно-исследовательских и проектно-конструкторских организаций, научно-техническая документация которых подлежит передаче в ЦГНТА УССР. – Х., 1971; Рабочая инструкция по составлению схемы размещения научно-технической документации в ЦГНТА Украины. – Х., 1981; Рабочая инструкция по заявлению, учету, описанию, хранению особо ценной документации. – Х., 1982; Рабочая инструкция по организа-

ном редколлегии, відповідальним секретарем та укладачем збірників документів, нарисів та спогадів. Автор статей та низки публікацій в обласних газетах “Крымская правда”, “Курортная газета”, “Советский Крым”.

Учасник Великої Вітчизняної війни, інвалід II групи. Нагороджений орденами: Вітчизняної війни I та II ступенів, Червоної Зірки (двічі); медалями: “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “60 років Радянської Армії та Флоту”, “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, Грамотою Президії Верховної Ради УРСР.

Людмила Сергієнко (Сімферополь)

КОНДРАТЬЄВ Микола Федорович (23. 02. 1926, с. Плесо-Курья Лабарского р-ну Алтайського краю, Росія) – історик-архівіст. Закінчив Московський державний історико-архівний інститут (1960).

Після закінчення інституту був направлений на посаду старшого наукового співробітника ЦДАЖР УРСР. Проводив перевірку наявності документів, брав участь у виявленні документів до наукових збірників з історії становлення промисловості і робітничого класу в Української РСР. З 1961 р. спеціалізувався на роботі з науково-технічною документацією. Багата документальна база ЦДАЖР УРСР, в тому числі і науково-технічна, слугувала розвитку таких важливих галузей народного господарства як електрифікація України, будівництво дніпровської електростанції, шляхове будівництво, розвиток окремих галузей промисловості, важкої індустрії. У цей період у М. К. виникла ідея створення архіву з історії науки і техніки, де були б зосереджені лише наукові та технічні документи. З 1962 р. по 1971 р. М. К. – завідувач архівного відділу Харківського облвиконкому – здійснює організаційне та науково-методичне керівництво архівною справою в обласному, міському та районних держархівах Харківської області, забезпечує комплектування, упорядкування і використання документів, вивчає їх фізичний стан, розробляє заходи з ремонту і реставрації документів. 1964 р. зусиллями М. К. при архівному відділі Харківського облвиконкому був створений один з перших в Україні господарсько-розрахунковий відділ науково-технічного опрацювання документів.

1971 р. М. К. було призначено директором створеного в Україні ЦДАНТД УРСР. На початковому етапі становлення архіву під керівництвом М. К. були розв’язані методичні та організаційні питання визначення установ, науково-технічна документація яких підлягає державному зберіганню, розроблення оптимальних критеріїв

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Кондратьєв Микола

відбору технічної документації на державне зберігання і організація експертизи її наукової і практичної цінності, створення сприятливих умов зберігання документів архіву. На відміну від принципів роботи інших республіканських профільних архівів, М. К. вирішив проблему необхідності збереження ретроспективної інформації з історії науки і техніки при науково обґрунтованому мінімумі самих документів, які несуть максимум інформації.

М. К. встановив єдині принципи науково-технічного опрацювання документів, переданих на державне зберігання в ЦДАНТД УРСР. Йому належить ідея систематизації науково-технічної документації в одиниці зберігання, фіксування аркушів креслень у внутрішніх описах, за його участю вироблені вимоги щодо створення НДА до науково-технічної документації.

На основі досвіду роботи з науково-технічною документацією, під керівництвом М. К. була видана “Інструкція про порядок подготовки научно-технической документации для передачи на государственное хранение в ЦГНТА Украины” (1970), що стала першим в Україні нормативно-методичним документом з підготовки науково-технічної документації для передавання на державне зберігання і нею користувались до розробки “Правил работы с научно-технической документацией в государственных архивах СССР” (1984) не тільки архівісти ЦДНТА УРСР, але й більшість державних науково-технічних архівів інших республік.

Досвід його багаторічної роботи з науково-технічною документацією та спеціальна освіта прислужилися при створенні “Правил работы с научно-технической документацией в государственных архивах СССР”. Ним написано розділ “Учет научно-технической документации” для “Правил работы с научно-технической документацией в организациях и на предприятиях”.

Вагомим внеском в архівну справу були його публікації на сторінках журналів “Советские архивы” та “Архіви України”. Особливу увагу М. К. приділяв виявленню, збереженню та використанню архівних науково-технічних документів. Завдяки йому знайдено значну кількість цінних документів з історії науки і техніки на Україні: парова турбіна АК-50 потужністю 5000 Квт (1935); доменна піч об’ємом 842 м³ (1929); гідрошахта треста “Ордженікідзевугілля” (1939); тепловоз ТЭ1 (1947); трактор СХТЗ (1931). Ці документи були розшукані на Алтайському тракторному заводі. Під керівництвом М. К. було складено “Перелік об’єктів, які відображали основні етапи розвитку народного господарства України”. Цьому передувала велика організаційна і практична робота, яка полягала у вивченні історії розвитку галузей народного господарства. В результаті було складено ґрунтовну історичну довідку з історії галузей промисло-

вої научно-технической документации, подлежащей государственному хранению. – Х., 1983; Инструкция по составлению списков № 1, 2 организаций источников комплектования ЦГНТА Украины. – Х., 1983; Инструкция по подготовке научно-технической документации к страховому копированию. – Х., 1984; Рабочая инструкция по усовершенствованию и переработке описей. – Х., 1985; Организация использования научно-исследовательской, проектной, конструкторской и технологической документации в ЦГНТА Украины. – М.: ВНИИДАД, 1987; Инструкция по использованию научно-технической документации в читальном зале ЦГНТА Украины. – Х., 1987; Рабочая инструкция по организации научно-технической обработки НТД, подлежащей государственному хранению. – Х., 1988; Проспект “Центральный государственный архив научно-технической документации Украинской ССР”. – Х., 1988.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Коновалова Валентина

Архів: ЦДНТА України,
особова справа.

Праці: Использование документальных материалов государственных архивов УССР для народнохозяйственных целей // НИБ. – 1947. – № 1. – С. 18–22; Устраним недостатки в проведении экспертизы // Там само. – 1952. – № 11. – С. 19–22; К вопросу об экспертизе ценностей документальных материалов в ведомственных архивах // Там само. – 1953. – № 2. – С. 35–39 (у співавт.); К вопросу об учете документальных материалов и усовершенствовании учетно-справочного аппарата в госархивах УССР // Там само. – 1955. – № 1. – С. 25–31; Про експертизу цінності документальних

вості та характеристики проектів, які відіграли значну роль у розвитку науки і техніки України.

Впродовж роботи у ЦДНТА УРСР М. К. проводив наради-семінари, брав участь у підготовці та роботі короткотермінових курсів для співробітників відомчих архівів. Читав лекції з питань підготовки науково-технічної документації для передавання на державне зберігання та принципів складання переліків об'єктів (проектів), науково-технічна документація яких підлягає державному зберіганню.

М. К. був членом науково-методичної ради та ЦЕПК Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР.

Учасник Великої Вітчизняної війни. 1945 р. у складі Забайкальського фронту брав участь у війні з Японією. Нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора, Вітчизняної війни I ступеня, медалями: “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “За перемогу над Японією”, “Ветеран праці”, медалью Жукова та шістьма ювілейними медалями.

Ольга Сіренко (Харків)

КОНОВАЛОВА Валентина Сергіївна (18. 02. 1918, м. Стародуб Орловської обл., Росія – 09. 07. 2002, Київ) – історик-архівіст, фахівець з питань комплектування та експертизи цінності архівних документів, НДА держархівів. З міщан, росіянка. Закінчила Московський історико-архівний інститут (1940) та аспірантуру при ЦДІА УРСР (1947).

Трудову діяльність розпочала науковим співробітником, пізніше заступником начальника архівного відділу УНКВС по Станіславській області (1940–1941). Під час Другої світової війни була евакуйована з архівом до м. Краснодар. З 1941 р. по 1942 р. працювала старшим інспектором Краснодарського архівного відділу; 1942 р. – начальником відділу таємних фондів крайового Краснодарського держархіву; з 1942 р. по 1943 р. – старшим науковим співробітником Центрального військового історичного архіву Грузинської РСР (Тбілісі). 1943 р. повернулася до м. Краснодару на посаду начальника відділу таємних фондів крайового Краснодарського держархіву. У грудні 1943 р. В. К. було направлено на роботу до Управління держархівами НКВС УРСР (Київ), де вона обіймала посади старшого наукового співробітника відділу використання (1943–1948), в. о. начальника відділу використання (1947–1948). З 1948 р. по 1949 р. працювала начальником відділу загальних фондів ЦДІА УРСР. 1949 р. повернулася до Архівного управління МВС УРСР на посаду старшого наукового співробітника науково-видавничого відділу. 1950 р. була призначена

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Кононенко Світлана

на посаду в. о. начальника відділу комплектування Архівного управління МВС УРСР. З 1956 р. – начальник цього ж відділу. До 1975 р. працювала начальником організаційно-методичного відділу, потім начальником відділу кадрів та І частини (1975), начальником організаційно-методичного відділу, начальником відділу НДА, науково-дослідної і методичної роботи. З 1984 р. завідувала читальним залом ЦДІА УРСР у м. Києві.

Великим є внесок В. К. у справу відновлення архівних установ в Україні у повоєнні роки. Після звільнення Києва (1943) працювала над виявленням та опрацюванням документів для державних органів. За її ініціативою було створено відділ використання документальних матеріалів Архівного управління МВС УРСР. Робота В. К. значною мірою сприяла розвитку архівної справи в республіці, зокрема, організації роботи архівних установ, забезпеченню зберігання документів, створенню НДА, проведенню науково-методичної роботи.

В. К. була членом колегії (з 1977 р.), наукової та методичної рад Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, членом редколегії науково-інформаційного бюлетеню “Архіви України”, укладачем документальних збірників: “Революція 1905–1907 гг. на Україні: Т. 1: Подъем революционного движения на Украине накануне первой русской революции: 1901–1904” (1955), “Большевистские организации на Украине в период подготовки и проведения Великой Октябрьской социалистической революции: Март – ноябрь 1917” (1957), “Кременецкий земський суд: Описи актових книг XVI–XVII ст.: Вип. 1, кн. 1–11: 1568–1598” (1959), “Большевистские организации Украины в период установления и укрепления Советской власти: Ноябрь 1917 – апрель 1918” (1962), “Державні архіви Української РСР: Короткий довідник” (1972), автором великої кількості наукових статей та публікацій.

За сумлінну працю мала неодноразові подяки від керівництва Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, нагороджена Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР та ЦК профспілки працівників держустанов. Нагороджена медалями “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.” та “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”.

Тетяна Портнова (Київ)

КОНОНЕНКО Світлана Іванівна (02. 01. 1942, с-ще Черлак Черлакського р-ну Омської обл.) – викладач історії та географії, архівіст. Із сім’ї військовослужбовців, росіянка. Закінчила історико-географічний факуль-

матеріалів // НІБ. – 1958. – № 2. – С. 86–87; Питання діяльності державних архівів у галузі комплектування і наукової експертизи документальних матеріалів радянських установ // Там само – 1961. – № 1. – С. 7–11; Методика і практика комплектування держархівів документальними матеріалами та експертиза їх наукової цінності // Там само. – 1963. – № 6. – С. 8–15; Организация работы укрупненных районных и городских государственных архивов. – К., 1964 (у співавт.); П’ятирічний план розвитку архівної справи в УРСР (1966–1970) // АУ. – 1966. – № 1. – С. 3–7; Вдосконалення системи науково-довідкового апарату про склад і зміст архівних фондів – важливе завдання архівних установ республіки // Там само. – 1981. – № 6 (у співавт.).

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 1, 27, 256.

Праці: Культурное строительство в Черкасской области: 1917–1980: Сб. док. и материалов. – Д., 1989. – 271 с. (співупоряд.); Государственный архив Черкасской области: Путеводитель. – К., 1989. – 259 с. (співупоряд.); Державний архів Черкаської області: Доповнення до путівника. – Черкаси, 1999. – 62 с. (співупоряд.); Архіви – скарбниця історії: Іст.-док. нарис. – Черкаси, 1999. – 31 с. (співавт.); Черкащина в період Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.: Сб. док. та матеріалів. – Черкаси, 2000. – 207 с. (співупоряд.); Голод 1932–1933 років на Черкащині. Док. і матеріали. – Черкаси, 2002. – 220 с. (співупоряд.).

Архіви: Держархів Черкаської обл., ф. Р-3990, Р-5445, Р-5585, Р-5624, Р-5799, Р-6169.

тет Псковського державного педагогічного інституту ім. С. М. Кірова (1966). Працювала учителем в СШ Псковської області (1966–1969).

В Держархіві Черкаської області С. К. з 2 лютого 1970 р. Обіймала посади архівіста II категорії госпрозрахункового відділу, молодшого наукового співробітника (1971–1972), старшого археографа (1972–1979), завідувача відділу інформації, публікації та наукового використання документів (1979–1983). З липня 1983 р. по жовтень 1988 р. – завідувач Архівного відділу облвиконкому. З жовтня 1988 р. до виходу на пенсію у березні 2000 р. обіймала посаду директора Держархіву Черкаської області.

С. К. зробила великий внесок у розвиток архівної справи на Черкащині. За час її керівництва Архівним відділом облвиконкому і Держархівом Черкаської області близько половини районних, міських архівних установ одержали нові, значно кращі за попередні, приміщення, в яких було встановлено металеві стелажі, завершено картонування справ. Райміськдержархіви, крім виконання запитів, почали займатися активними формами користування архівними документами (організація і проведення виставок, радіо та телепередач, написання статей). Розширилась робота держархіву з приймання документів особового походження на зберігання, встановлено контакти з іноземними громадянами – власниками документів з історії Черкащини. В сфері обліку та використання документів впроваджені комп'ютери. За її участю оперативно вирішені організаційні та методичні питання прийому до держархіву області документів колишнього партархіву обкому КПУ та комплексу документів (кримінальних та фільтраційних справ) колишнього КДБ, проведена цільова комплексна експертиза цінності документів в державних архівних установах області.

С. К. упорядкувала та описала фонди особового походження красзнавців Комарницького М. Ф., Нехорошева С. С., Храбана Г. Ю, академіка Артеменка А. М., родинний фонд сім'ї Смиренків, колекцію спогадів Героїв Радянського Союзу – визволителів Черкащини. Розробила тематичний огляд документів з історії сільського господарства області за 1917–1941 рр., склала історичні довідки про Кам'янський цукрокомбінат за 1844–1994 рр. та Черкаську обласну друкарню (1878–1980).

С. К. є автором багатьох важливих методичних посібників, зокрема, “Методичні рекомендації з цільової комплексної експертизи цінності документів органів сільського господарства”, в результаті користування яким протягом 1989–1991 рр. було знищено близько 40 тис. дублетних справ. Понад 250 статей С. К. істо-

рико-краєзнавчої тематики опубліковано в обласних, регіональних і загальнодержавних журналах, газетах, альманахах, часописах.

Велика заслуга С. К. в ефективному вирішенні питань підвищення кваліфікації працівників державних архівів, архівних підрозділів установ. Крім виконання адміністративних функцій у цій сфері, вона брала участь у проведенні занять, що організовувалися облдержадміністрацією, держархівом області, обласними установами, райдержадміністраціями. Роботу у держархіві області С. К. поєднувала з викладацькою діяльністю вузах м. Черкаси (лекції з історії архівної справи та діловодства), яку продовжує і тепер.

С. К. обиралася головою профкому Держархіву Черкаської області, членом правління Співки архівістів України, правління Черкаської обласної організації Товариства охорони пам'яток історії та культури, президії обкому профспілки працівників державних установ, обласних комісій з питань поновлення прав репресованих, з розгляду питань встановлення статусу учасника війни, обласних редколегій “Книги Пам'яті України”, “Реабілітовані історією” та ін.

За багаторічну сумлінну працю С. К. нагороджена Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР (1980), Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України (1998), облдержадміністрації (1997, 1998), грамотами Архівного відділу облвиконкому та Держархіву Черкаської області.

Микола Белік (Черкаси)

КОНОТОП Яків Юхимович (1871, с. Карасівка Харківського пов. і губ. – ?) – архівіст.

Народився в сім'ї чабана. Отримав початкову освіту. З дитинства працював наймитом в економіях, служив в армії, деякий час працював на залізниці. У вересні 1898 р. влаштувався до Харківського університету на посаду молодшого технічного робітника університетського архіву. 1 листопада 1898 р. перейшов на місце кур'єра до Харківського губарху, у лютому 1925 р. – на цю ж посаду до Харківського окрарху.

За період роботи Я. К. на різних посадах виявив себе самовідданим працівником архівної справи, виконуючи всі доручення щодо упорядкування архівних фондів, підготовці їх до наукового використання. Харківський окрвиконком 1928 р., з нагоди 30-ліття безперервної праці в архівних установах, підвищив заробітну плату Я. К. до рівня архівіста, підкресливши таким чином значимість його посадових обов'язків.

Тетяна Портнова (Київ)

Праці: 30 років праці в архівних установах // АС. – 1928. – Кн. 8. – С. 65.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1 л, спр. 11, 25, 27.

КОПЕЛОВИЧ Розалія Германівна (28. 10. 1919, Чернівці – 1996, м. Кельн, Німеччина) – історик, архівіст. З родини службовця. 1938 р. закінчила 2-гу жіночу державну гімназію в м. Чернівцях. Через рік поступила на відділення іноземних мов філологічного факультету в Чернівецький державний університет. Після возз'єднання території Північної Буковини з Радянською Україною поступила на історичний факультет Чернівецького державного університету. 1941 р. закінчила перший курс. З початком війни була евакуйована в Узбекистан. 1944 р. повернулася в м. Чернівці і продовжила навчання в університеті. 1948 р. закінчила історичний факультет університету і заочно третій курс філологічного факультету, відділення англійської мови.

Трудову діяльність в Держархіві Чернівецької області розпочала в листопаді 1948 р. на посаді старшого наукового співробітника. В травні 1950 р. призначена начальником відділу дорадянських фондів і пропрацювала 19 років до виїзду 1969 р. за кордон. За кордоном працювала в архівній системі Німеччини. Знання іноземних мов (зокрема німецької, румунської, французької) дозволило Р. К. добре орієнтуватися в змісті архівних документів, виконувати найвідповідальніші завдання.

З 1964 р. по 1969 р. працювала над історією державних установ Буковини. Склала довідки майже на усі державні установи, що діяли в період входження Буковини до складу Австрії (з 1863 р. Австро-Угорщини). Займалася упорядкуванням та описуванням основних фондів архіву “Буковинська окружна управа”, “Крайова управа”, “Митрополії Буковини” та ін. Керувала науково-методичним та практичним опрацюванням фондів, використанням документів, створенням довідкового апарату. Брала участь у підготовці публікацій за документами архіву, часто виступала по радіо та телебаченню.

Упорядник збірника “Боротьба трудящих Буковини за соціальне й національне визволення і возз'єднання з Українською РСР: 1917–1941” (1958). Автор статей з історії краю, зокрема про боротьбу трудящих Північної Буковини за возз'єднання з Україною, виборчу систему, тяжке минуле жінок Буковини.

За наказом начальника Архівного управління при Раді Міністрів УРСР від 7 жовтня 1959 р. Р. К. оголошено подяку за багаторічну працю, сумлінне ставлення до своїх службових обов'язків.

Марія Никирса (Чернівці)

КОРДТ Веніамін Олександрович (Kordt (Cordt) Venjāmin, 19. 02. 1860, Дерпт, нині Тарту, Естонія – 1934, Київ) – історик, картограф, бібліограф, археограф, бібліотекар.

За національністю – німець. Закінчив юридичний факультет Юр'ївського університету у Дерпті, учень проф. Є. Ф. Шмурла, кандидат дипломатії, знавець німецької, шведської, датської та голландської мов. З 1893 р. працював у бібліотеці Юр'ївського університету (у 1888–1894 рр. помічником бібліотекаря).

У 1894 р. за пропозицією попечителя Київського учбового округу переведений на посаду бібліотекаря (фактично директора бібліотеки) Університету Св. Володимира у Києві, в якій працював 35 років до її приєднання у 1928 р. до Всенародної бібліотеки України (тепер НБУВ). Під час Першої світової війни вивіз до Саратова фонд бібліотеки (700 тис. томів) і через кілька років повністю привіз його в Київ. В. К. був автором плану спеціальної споруди бібліотеки університету, одним з фундаторів ВБУ при ВУАН, тривалий час працював в ній завідувачем університетським відділом, науковим співробітником, а з 1930 р. до кінця життя очолював створений ним картографічний сектор, збирав і описував карти, яких на 1933 р. тут налічувалося понад 20 тис.

З жовтня 1911 р. В. К. – член-співробітник Київської археографічної комісії, з квітня 1921 р. – дійсний член АК ВУАН. Дійсний член Одеського товариства історії та старожитностей (з 1900), Московського товариства шанувальників природознавства, антропології і етнографії (з 1906), член-кореспондент Товариства істориків у Ризі (з 1911), почесний член Московського археологічного товариства (з 1899), Історичного товариства в Утрехті (з 1924). Праці В. К. двічі відзначалися преміями ім. Геймбюргера Дерптського університету (1902, 1907), Макаріївською премією Петербурзької АН (1907), медаллю ім. П. П. Семенова-Тянь-Шанського Російського географічного товариства (1911).

Разом з помітним внеском у розвиток бібліотечної і архівної справи у Києві (у бібліотеці університету зберігалися поряд з друкowanими матеріалами також рукописи й рукописні книги, під час революції до неї потрапили архівні зібрання та приватні особові архіви професури), В.К. здобув визнання в археографії і, насамперед, як автор фундаментальних праць з картографії та історико-географічної бібліографії України. Перші археографічні роботи, виконані у Дерпті та Кенігсберзі (нині Калінінград, РФ), ще не мали чітко визначеного наукового напрямку, а почасти були й перекладами: серед них листування В. А. Жуковського, Й. Мюллера, спогади гр. Солوغуба про М. В. Гоголя, О. С. Пушкіна і М. Ю. Лермонтова та ін.

Значну наукову цінність становили дослідження архівних документів з історії російсько-голландських та російсько-шведських стосунків XVI–XVII ст. Завдяки знанню кількох мов В. К. мав можливість працювати у

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Кордт Веніамін

Праці: Матеріали по истории русской картографии. Сер. 2, вып. 1. – К., 1906; Матеріали по истории русской картографии. – К., 1910. – Т. 1; Лист Орлика до англійської королеви з 20. XII. 1720 р. // Стара Україна. – 1925. – № 11/12; Русское зерно на голландском хлебном рынке в 30-х годах XVII века // Науч. зап. Киев. ин-та нар. х-ва. – 1925. – № 1; Російське громадянство під час розкряпання селян в листуванні тогочасного дипломата // Ювіл. зб. на пошану акад. Д. І. Багалія. – К., 1927. – Ч. 1; Бої під Лісним і під Полтавою за щоденником шведського лейтенанта Ф. Вейс // ЗІФВ ВУАН. – 1931. – Кн. 26; Матеріали до історії картографії України. – К., 1931.

Література: *Дубьева Л. В.* Связи библиотеки Тартуского университета с другими библиотеками России в 1802–1917 гг. // Вопросы ист. Тартуск. ун-та. – Тарту, 1985. – Вып. 17; *Кіржаєв С. В. О.* Кордт та традиції київських археографів в діяльності Археографічної комісії ВУАН // Матеріали ювіл. конф., присвяч. 150-річчю Київ. археогр. комісії (К.; Седнів, 18–21 жовтня 1993 р.). – К., 1997. – С. 369–881.

Архіви: ЦДІА Естонії, ф. 402, оп. 1, спр. 834; ІР НБУВ, ф. 10, № 10714, 10722; ф. 33, № 3046; ф. X, № 10354.

всіх великих архівах і картосховищах Європи, зокрема, виявивши в них 41 карту України і Росії, раніше не відомі. Розпочавши наукові архівні дослідження в Голландії ще за дерптських часів, В. К. продовжував їх за відрядженнями Петербурзької АН у 1895 та 1911 рр.

У виданнях Київської АК (1916) В. К. опублікував зібрані проф. В. Александренком документи про П. Орлика і А. Войнаровського, розшукані в архівах Гамбурга, Гааги, Копенгагена, Берліна і Дрездена. Документи подані мовою оригіналу з передмовою та примітками В. К. У 1930 р. в “Українському археографічному збірнику” (т. 3) В. К. опублікував з передмовою та коментарями десять документів за 1658–1721 рр., що колись скопіював у державному архіві Стокгольму член Київської АК Н. В. Молчановський. Ці документи є найціннішими серед тих, що з різних причин не були видруковані у 1908 р. в т. VI АЮЗР (Ч. III).

В. К. був піонером у галузі укладання друкованих картографічних каталогів, що супроводжувалися зображеннями карт. Його три томи (два випуски) “Матеріалов по истории русской картографии”, що вийшли друком за планами Київської АК (1899, 1906, 1910), були відзначені Уваровською премією Російської АН (1911). Випуски В.К. є першими оглядами розвитку в Росії та за кордоном картографічних уявлень про нашу країну. У 1913 р. на X Міжнародному географічному конгресі в Римі дослідника було обрано членом Міжнародного комітету для видання стародавніх карт. Виконані на високому науковому та поліграфічному рівні, ці видання й сьогодні слугують важливим джерелом з історії картографії, історичної географії, бібліографії.

В. К. був організатором у 1899 р. виставки картографічних документів з нагоди XI археологічного з’їзду в Києві. Київська АК у 1917 р. розпочала друкування карт для 3-го випуску “Матеріалов” за редакцією В. К. У 1926 р. В. К. видав “Бібліографію подорожей по Східній Європі до 1520 р.” (ЗІФВ ВУАН, кн. 7/8), а його робота “Чужоземні подорожі по Східній Європі до 1700 р.” дістала високу оцінку наукової громадськості та премію Укрголовнауки. Ці праці й досі не втратили наукової новизни та актуальності.

Унікальною для розвитку історичної картографії в Україні і досі залишається праця В. К. “Матеріали до історії картографії України”, яку АК ВУАН видала у 1931 р. Вона стала продовженням попередніх картографічних публікацій В.К. і в той же час лише першою частиною великої праці, яку він задумав. В ній поряд з факсимільними репродукціями карт, що наочно висвітлювали відтворення України на картах XVII–XVIII ст., подано яскраву характеристику розвитку картографії під впливом Г. Л. де Боплана, поступового переходу від

закордонного типу до нової самостійної діяльності до кінця XVIII ст. Готуючи другий випуск “Матеріалів”, у 1932 р. В.К. передбачав подати в томі описання і репродукції 40 карт, а також огляд картографії України XIX–XX ст. На весну 1933 р. ним було зібрано 60 карт, проводилося описання карт з фондів Військово-історичного архіву в Ленінграді, але не вдалося зробити знімки. Можливо, частину віднайдених карт В. К. планував видати й іншим шляхом. У 1933 р. він брав участь у роботі над збірником “Матеріали до історії Запоріжжя XVIII ст.”, що готувався колективом науковців.

Сергій Кіржаєв (Київ)

КОРНИЛОВИЧ Михайло Іванович (псевд.: Вильд М., Дикий М., Котик М.; крипт.: К., М. К., Кор. Г. М.; 07. 11. 1870, с. Квасове Володимир-Волинського пов. Волинської губ., нині с. Квасів Горохівського р-ну Волинської обл. – після 1957 р. [?]) – історик, архівіст, політичний діяч.

Народився у сім’ї службовця митниці. Закінчив юридичний факультет Московського ун-ту. До 1917 р. працював у петербурзьких архівах. М. К. був членом наукового Історичного товариства Нестора-літописця, співпрацював у журналі “Киевская старина”, де публікував замітки про життя української громади у Петербурзі, рецензії, огляди.

У колі наукових інтересів М. К. переважали проблеми політичної історії, історичної географії, становища селянства в Холмщині та Підляшші. Його історичні праці ґрунтуються на джерелах, власноруч відшуканих у архівах Петербурга, Любліна, Варшави. У 1912 р. М. К. залучався до роботи в Державній канцелярії з кодифікації узаконень про селян Царства Польського. Брав участь у студентському революційному русі напередодні 1917 р.

Як освічений представник українського населення, М. К. сприяв консолідації і національному самовиявленню депортованих царським урядом під час Першої світової війни українців Холмщини, друкував матеріали на захист їх майнових, культурних, конфесійних прав. Зокрема, у 1917 р. на з’їзді холмських біженців, що відбувся у Києві, М. К. виголосив промову про становище виселених холмських українців у 37-ми губерніях Російської імперії, там же М. К. було обрано делегатом до Ліквідаційної комісії у справах Царства Польського, утвореної Тимчасовим урядом.

Працював у Прилуцькому окружному суді, пізніше – агентом держстраху у Люблінській і Холмській губерніях. Після Жовтневого перевороту й утвердження радянської влади М. К. оселився у Києві, де з 1922 р. працював у архівах. Очолював експертну комісію

Праці: 50-летие крестьянской реформы в Холме. – Холм, 1913; Очерк крестьян и крестьянского дела в губерниях царства Польского. – СПб., 1914; Земское и городское самоуправление в Царстве Польском в революционную эпоху 1861–1863. – СПб., 1916; Заповіт Олександра II і окраїнна політика [публ. заповіту] // Україна. – 1924. – Кн. 1–2. – С. 161–163; Плани “Воссоединения галицких униатов” в 1914–1915 pp. // Україна. – 1925. – Кн. 3; Бібіковські обов’язкові інвентарі й селянство в Володимирському повіті на Волині // УАЗ. – К., 1926. – Вип. 1; Біженська трагедія Холмщини і Підляшшя // Україна. – 1927. – Кн. 3; Волинський кріпацький селянський двір і громада в першій половині XIX віку // УАЗ. – К., 1930. – Вип. 3.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Корноухов Євген

Література: *Очертенко В. І.* Системі не скорився (М. І. Корнилович) // *Історія України: маловідомі імена, події, факти.* – К., 1997. – Вип. 2. – С. 293–299.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1л, спр. 18; ІР НБУВ, ф. X, № 11642-11677, 1060, 11641, 14546, 14548, 17545–17548, 17552, 17553, 17549–17551; ф. 56, № 243–246.

Праці: Из архива кн. В. Д. Голицына: письма разных лиц к вдове Стародубского полковника Марии Самойловичевой, урожденной Сулимовой, к ее зятю М. Корсаку и сыну последнего Максиму, с предисловием Е. А. Корноухова // *Тр. ЧГУАК.* – Чернигов, 1911. – Вып. VIII. – С. 115–151; Судьба бобровников, стрельцов и пташников Черниговской губернии // Там само. – Чернигов, 1913. – Вып. X. – С. 56–73; Материалы по истории формирования ополчения 1812 г. в Черниговской губернии (извлечены из дел Архива Черниговского дворянского депутатского собрания) // Там само. – Вып. X. – С. 91–136.

з розбирання Київського губернського архіву. З вересня 1925 р. працював на посаді заступника завідувача Київського окружного архіву. Співпрацював з Археографічною та Етнографічною комісіями ВУАН. Науковий доробок М. К. частково опублікований в періодичних академічних виданнях 1920-30-х рр.

Перу М. К. належить написана за архівними документами, свідченнями очевидців та приватними документами (нині втраченими), ґрунтовна праця про долю депортованого українського населення Холмщини й Підляшшя, його умов життя в Російській імперії та повернення на спустошену рідну землю вже в Польській державі. За документами КЦІА написано статтю “Голодування селян на Ковельщині”. Значну наукову цінність мають історико-краєзнавчі статті “Опис сіл Грубешівського повіту на Холмщині”, “Зміни назви сіл на Холмщині”, де прослідковано зміну українських назв 51-го села у п’яти повітах; “Родові прізвища айсорських (асірійських) біженців на Україні”. Ці та інші наукові праці М. К. зберігаються в ІР НБУВ.

У серпні 1938 р. М. К. був заарештований і після суду засланий до Казахстану (Кустанайська обл.), де продовжував краєзнавчі студії. У 1946 р. з М. К. було знято судимість і пов’язані з нею обмеження прав. У 1950-х рр. М. К. мешкав у м. Георгіївську Ставропольського краю, де домагався своєї реабілітації. У 1957 р. звинувачення проти М. К. були повністю зняті.

Олена Дзюба (Київ)

КОРНОУХОВ Євген Олександрович (1881 – [?]. 04. 1919, Чернігів) – архівіст, музейний працівник, знавець чернігівських церковних старожитностей.

Один із найактивніших членів Чернігівської ГУАК від 2 липня 1901 р. до кінця її існування: хранитель музею, архіву та бібліотеки ЧГУАК (з 1909 р.). Освіту здобував самостійно. Служив у Чернігівській духовній консисторії.

Брав участь у систематизації та упорядкуванні історичного архіву Комісії, до якого надходили на постійне зберігання відібрані, щоправда, здебільшого, за “глухими” описами, документи, котрі мали наукове значення, з установ Чернігівської, а також Київської, Подільської, Волинської та Мінської губерній, де архівних комісій не було. Розбирав рукописні архівні документи Ленківської церкви, Чернігівського губернського правління, Чернігівської духовної консисторії, відбирав у архіві Чернігівського дворянського депутатського зібрання та готував до публікації документи про формування дворянством Чернігівської губернії 1812 р. народного ополчення, а також брав участь у підготовці розділу “Материалы и заметки” періодичного видання “Труды Черниговской губернской архивной комиссии” (вип. X, XI, XII).

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Корогодський Роман

За дорученням Чернігівської ГУАК брав участь в роботі комісії для розгляду і знищення старих діловодних справ архіву губернського правління; відібрані ним для зберігання справи обговорювалися на засіданнях Чернігівської ГУАК та публікувалися в її “Трудах”. Був делегатом Першого з’їзду губернських архівних комісій та установ, що їм відповідають (6–8 трав. 1914, Петербург). На його пропозицію про систематичне обстеження архівів губернії Чернігівською ГУАК влітку 1914 р. було створено архівне бюро для вироблення програми обстеження, куди ввійшов і Є. К. Разом з іншими співробітниками Комісії готував до друку документи з соціально-економічної історії Лівобережної України XVIII ст., про життя та побут місцевого духівництва, підготовку селянської реформи 1861 р., покажчик статей історичного змісту в місцевій пресі. 1915 р. упорядкував і видав найповніший каталог музею Комісії.

Автор повідомлень і досліджень, здійснених за документами місцевих архівів, зокрема, до історії місцевих промислів; публікував також розвідки в періодичних виданнях з оглядами місцевої, зокрема, церковної старовини, піднімав питання охорони історичних та мистецьких пам’яток. Був одним із укладачів покажчика статей з історії, археології та етнографії, опублікованих у “Черніговских губернских ведомостях” (“Труды” ЧГУАК. – Вып. 7. – С. 1–142).

Учасник XIV (Чернігів, 1908) та XV (Новгород, 1912) Всеросійських археологічних з’їздів. Член Чернігівського ГУБКОПМИСу з часу його заснування (поч. 1917 р.), Комісії для обстеження церков і будівель художньої та історичної цінності (поч. 1919 р.).

*Олександр Коваленко (Чернігів),
Оксана Коваль (Київ)*

КОРОГОДСЬКИЙ Роман Миронович (03. 02. 1933, Київ) – культуролог, архівіст. Із родини робітників, євреїв. Закінчив Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка (1956).

З 1955 р. – на творчій роботі: мистецтвознавець в народних промислах, управлінні “Фарфор-фаянс”, архітектурно-реставраційному управлінні Товариства пам’яток історії і культури України та ін.

Від 1962 р. Р. К. веде активну творчу і громадсько-культурну діяльність: він член Клубу творчої молоді (КТМ), шістдесятник, автор кількох сотень статей з проблем літератури, кіно, театру, музичного театру, народного мистецтва, фольклору, етнографії, етнології, психології творчості, культурології, історіософії.

З 1977 р. Р. К. – науковий співробітник ЦДАМЛМ України. Ветеран праці. Основний напрямок його роботи – використання архівної інформації. Він автор брошур про

Література: Є. О. Корноухов. [Некролог] // Наше минуле. – 1919. – Ч. 1–2. – С. 191; *Курас Г. М.* Чернігівський історик і краєзнавець Є. О. Корноухов // Питання вітч. та заруб. історії. – Чернігів, 1991. – С. 41–42.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Коротков Михайло

Праці: Леонид Быков. – М., 1977. – 30 с. (у співавт.); Константин Степанков. – М., 1978. – 30 с.; Екран героїки. – К., 1985. – 60 с.; Довженко в полоні. – К., 2000. – 348 с.; І дороги. І правди. І життя. У 2-х т. Т. I: У пошуках внутрішньої людини. – К., 2001. – 196 с.; Т. II: І дороги. І правди. І життя. – К., 2001. – 366 с.

Література: Мистецтво України: Біограф. Довідник. – К., 1977; Slavic Review. Vol. 60. – № 3. – Fall 2001. – P. 640–641.

Архіви: ЦДАМЛМ України, особова справа.

Леоніда Бикова, Костя Степанкова і Миколу Машенка. Спільно з В. Шевчуком – автор і упорядник проекту видання серії “Українська модерна література” (видано 30 томів). Упорядник, автор вступних статей, післямов, приміток до книжок: “З архіву П. Г. Тичини” (К., 1991), “Поле відчаю і надії” (К., 1994), “Сергій Параджанов. Злет. Трагедія. Вічність” (К., 1994), “Валерій Шевчук. Стежка в траві. Житомирська сага. У 2-х т.” (Х., 1995), “Олександр Довженко. Господи, пошли мені сили” (Х., 1996), “Олександр Довженко. Зачарована Десна” (К., 1996), “Юрій Андрухович. Рекреації” (К., 1997), “Юрій Шерех. Поза книжками і з книжок” (К., 1998), “Юрій Шерех. Пороги і запоріжжя” (Х., 1998), “В. Домонтович. Без ґрунту” (К., 2000), “Іван Дзюба. З криниці літ. В 3-х т. Т. 2” (К., 2001), “Юрій Луцький. З двох світів” (К., 2002).

Автор сценаріїв фільмів “Анатоль Петрицький” (режисер Р. Балааян), “Тригорій Гавриленко. Образ світлий” (у співавторстві з А. Ящишином, режисер А. Сирих), “І правда вас вільним зробить” (у співавторстві з Вл. Кузнецовим, режисер Л. Удовенко), “Українці. Любов” (режисер А. Ящишин).

В ЦДАМЛМ України зберігається частина архіву Р. К. Це рукописи його творів та листування з Зіною Генік-Березовською (Прага), Юрієм Луцьким (Торонто), Ларисою Онишкевич-Залеською і Юрієм Шевельовим (Нью-Йорк), Мариною Тарнавською (Філадельфія), Петром Васильєвим і Юхимом Левіним (Москва), Юрієм Корниловим (Ярославль) та ін.

Про творчість Р. К. писали І. Диченко, В. Войтенко, Л. Череватенко, А. Макаров, Л. Касенко тощо в пресі 1970-х рр. у містах Києві, Львові, Таллінні, Нью-Йорку.

Віра Вєрвєс, Людмила Федорова (Київ)

КОРОТКОВ Михайло Олександрович (16. 10. 1926, с. Старе Бачеєве, нині Богородського р-ну Нижегородської обл., Росія – 2000, м. Севастополь) – історик-архівіст. 1950 р. закінчив Військово-морське училище в м. Ленінграді, 1966 р. – Вищу партійну школу при ЦК КПРС (економічне відділення). У 1943–1973 рр. служив у ВМФ СРСР. Капітан I-го рангу.

З 1973 р. по 1975 р. працював старшим науковим співробітником, завідувачем відділу Музею героїчної оборони та визволення м. Севастополя. З 1975 р. – директор Держархіву м. Севастополя. Брав участь у підготовці до видання збірника документів “Севастополю – 200 лет: 1783–1983” (1983).

За виявлення та залучення до наукового обігу архівних документів Головний Комітет ВДНГ СРСР 1985 р. нагородив М. К. бронзовою медаллю ВДНГ СРСР.

1987 р. за досягнуті успіхи у розвитку архівної справи він був нагороджений Грамотою Верховної Ради України, 1988 р. – знаком “Відмінник архівної справи”. Указом Президента України від 18 січня 1996 р. за значний особистий внесок у збагачення культурно-мистецького спадку України, високий фаховий рівень М. К. було присвоєно почесне звання “Заслужений працівник культури України”.

Учасник бойових дій у Великій Вітчизняній війні. Нагороджений орденами Вітчизняної війни, Червоної Зірки та 17-ма медалями.

Ніна Фоміна (Севастополь)

КОСТОМАРОВ Микола Іванович (псевд. і крипт. – Ієремія Галка, Иван Богучаров, Николай Н., Н. К. та ін.; 04. 05. 1817, слобода Юрасовка Острогозького пов. Воронезької губ. – 07. 04. 1885, С.-Петербург, Волковське кладовище) – громадсько-політичний діяч, український і російський історик, археограф і архівознавець, фольклорист і етнограф, письменник і публіцист, один із засновників й ідеологів Кирило-Мефодіївського братства.

Був позашлюбним сином російського дворянина, нащадка козаків-переселенців, і української кріпачки. Закінчив Воронезьку гімназію (1833) і Харківський університет (1836), склав іспити на ступінь кандидата (1837) і магістра (1840). 1841 р. подав дисертацію “Про причини і характер унії в Західній Росії”, захист якої заборонила адміністрація. 1844 р. захистив другу дисертацію “Про історичне значення руської народної поезії”, за яку одержав ступінь магістра. Протягом 1844–1845 рр. учителював у гімназіях Рівного і Києва, з 1846 – ад’юнкт-професор Університету Св. Володимира у Києві, член-співпрацівник Тимчасової комісії для розгляду давніх актів. 1847 р. М. К. заарештовано як кирило-мефодіївця, провідника і автора найголовніших програмних документів (“Книга буття українського народу” та ін.) таємного політичного братства і ув’язнено на рік у Петропавлівській фортеці. По тому, за вказівкою імператора вислано до Саратова, де він служив чиновником у губернському статистичному комітеті. У 1859–1862 рр. – професор С.-Петербурзького університету, з 1860 р. – член Археографічної комісії. Співпрацював з журналами “Современник”, “Отечественные записки” та іншими, був одним з ініціаторів видання часописів “Основа” і “Вестник Европы”.

Науковою заслугою М. К. є те, що він звернув увагу на народ, як на важливий об’єкт історії, започаткував і розвинув ідею необхідності дослідження всіх верств суспільства, суттєво поглибив і надзвичайно широко популяризував знання з історії, до якої небувало підніс заці-

307

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Костомаров Микола

Архіви: Держархів
м. Севастополя, особова
справа.

Праці: Рец.: “Архив Юго-Западной России, издаваемый Временною комиссиею для разбора древних актов. – К., 1859. – Ч. I.” // Отеч. записки. – 1859. – № 8; Отчет о варшавских библиотеках // Летопись занятий Археограф. комиссии. – 1865–1866. – Т. IV; О командировке для осмотра Несвижского архива князей Радзивиллов // Там само. – Т. V; Рец.: “Новые документы, относящиеся к истории Северо-Западной Руси” // Отеч. записки. – 1868. – № 1; Библиографична замітка: “Сборник Московского Главного архива Министерства иностранных дел” – Вып. 1. – М., 1880 // Ист. вестн. – 1881. – № 2.

Бібліографія: Бібліографічний покажчик творів Миколи Івановича Костомарова / Ред.: Ю. Пінчук. – К., 2003. – 195 с.

Література: *Иконников В. С.* Опыт русской историографии. – К., 1891. – Кн. I. – Т. I; *Крип’якевич І. П.* Археографічні праці Миколи Костомарова // ЗНТШ. – 1918. – Т. 126–127; *Пінчук Ю. А.* Микола Іванович Костомаров. – К., 1992; *Пінчук Ю.* Микола Костомаров // Історіограф.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Костомаров Микола

дослідження в Україні.
– К., 2003. – Вип. 12.
– С. 74–112; Микола
Костомаров: віхи життя
і творчості: Енцикл.
словник / В. А. Смолій,
Ю. А. Пінчук, О. В. Ясь.
– К., 2005. – 544 с.

Архіви: ІР НБУВ,
ф. XXII; ВР ЛНБ ім.
В. Стефаніка НАН Ук-
раїни, ф. 11, 36, 57, 142;
ЦДІАК України, ф. 873,
1235; ВР ІЛ ім. Т. Г. Шев-
ченка НАН України,
ф. 1, 3, 77, 99; Держархів
м. Києва, ф. 16, 144; ВР
Нац. б-ки Росії (СПб.),
ф. 385, 418, 621, 179,
236, 738, 874, 598; Рос.
держ. архів літератури і
мистецтва, ф. 2430, 1348,
1091; Рос. держ. істор.
архів (СПб.), ф. 1603;
ВР Держ. істор. музею
(Москва), ф. 2, 3699, 440,
450; Черніг. істор. музей
ім. В. В. Тарнавського,
№ 527, 719, 722, 734; Во-
ронез. обл. краєзн. музей,
№ 3818.

кавлення серед громадськості. В українській історіографії започаткував народно-державницьку концепцію, пропагував принцип національного державотворення на основі народних демократичних витоків. 1864 р. Рада Київського університету присудила М. К. вчений ступінь доктора історії, 1876 р. – він був обраний член-кореспондентом Академії Наук, членом багатьох вітчизняних і зарубіжних наукових закладів і товариств, почесним членом Київського університету (1884). 1867 р. за його активною участю (передмова, упорядкування і редагування) вийшов у світ “Кобзар”.

Особливе значення має археографічна діяльність М. К., пов’язана з роботою в архівах, з пошуком, опрацюванням і виданням письмових історичних джерел, пам’яток культури, у тому числі – усної народної творчості. Ім’я вченого безпосередньо причетне до унікальних серійних фундаментальних видань, якими є “Акты Южной и Западной России”, публікація котрих здійснювалась під його редакцією з 1863 р., “Архив Юго-Западной России”, томи якого ним рецензувалися. Архівні пошуки М. К. розпочав 1837 р. у Воронежському краї, у м. Острогозьку, в архіві повітового суду, де зберігалися справи, що стосувалися історії колишнього козацького Острогозького слобідського полку з часів заснування даного міста. Тоді він склав описання Острогозького полку, додав до нього у списках багато документів і підготував до друку. Водночас займався збиранням, вивченням і підготовкою до опублікування фольклорних і етнографічних документів, запис яких значно поповнив за 1844–1845 рр. на Волині, будучи учителем історії у Рівненській гімназії.

1846 р. М. К., як член-співпрацівник Київської археографічної комісії, почав готувати до друку літопис С. Величка, проте археографічна діяльність була перервана його арештом навесні 1847 р. Згодом він продовжив свою діяльність як археограф, працюючи в архівах Саратовської губернії, Москви, С.-Петербурга та ін. Особливої інтенсивності архівні пошуки набули, коли 1860 р. вчений став членом Петербурзької археографічної комісії і прийняв на себе спеціально видання актів, що відносилися до історії Південної і Західної Росії. В комісії він працював до кінця свого життя, друкуючи один за другим томи АЮЗР. Під його редакцією їх видано 12.

Масштаби й значення здійсненої М. К. археографічної роботи, котра включала пошук і відбір документів в архівосховищах, їхнє упорядкування, редагування, коментування тощо, величезні. У своїй науково-пошуковій і видавничій діяльності використав 65 архівів і бібліотек, в двадцяти з них працював особисто. Діапазон археографічних публікацій дуже різноманітний: видання грамот

і актів, пам'яток старовинної літератури, етнографічних документів, пісенних збірників та ін. За участю М. К. були розглянуті в архівах міністерств іноземних справ і юстиції Росії і надруковані стовпці Устюзької воєводської канцелярії XVII ст.; юридичні акти Південної і Західної Росії; акти про міста і писцеві книги; приказні книги XVII ст.; записні книги і переписні книги Московської соборної церкви Успенія; приказні справи і боярські книги XVII ст. З бібліотек Синодальної, Публічної, Академії наук – щоденники Люблінського сейму, документи з історії північно-західної Росії XVI–XVII ст. та ін. Він зняв копію з рукопису великої історичної цінності під назвою: “Книжка мниха Й. Вишенского на Потейскую ересь”, підготував і надрукував в “Киевской старине” (1882, № 8) комплекс документів з історії Коліївщини та ін. У своєму звіті від 16 жовтня 1865 р. Археографічній комісії про проведені ним пошуки в бібліотеках Варшави вказав на надзвичайно багатий зміст у них документів для історії України, Білорусії і Росії, особливо з часів XVII ст.

М. К., працюючи в архівах і сховищах Румянцевського музею, Троїцько-Сергіївської лаври, Московської духовної академії, Волоколамського монастиря, Новгородського Софійського собору, Кирило-Білозорського монастиря тощо, бачив, в якому іноді жалюгідному вигляді знаходились найцінніші пам'ятки історії, як важко ними користуватися і скільки потрібно зробити, щоб привести їх у належний стан. Приділяючи увагу питанням організації архівної справи, першочерговим завданням вважав упорядкування фондів і складання докладних описів документів, підготовку каталогів і путівників. У дискусії на засіданні Археографічної комісії у жовтні 1870 р. з питання про те, чи потрібен опис Центрального архіву давніх актів у Києві, ним обстоювалася думка щодо визнання необхідності опису для кожного архіву так само, як каталогу для бібліотеки.

На думку вчених (І. Крип'якевич та ін.), археографічні роботи М. К. назавжди залишаться величним пам'ятником його праці.

Юрій Пінчук (Київ)

КОСЦОВ Володимир Петрович (15. 03. 1930, с. Великі Кулики Рокшанського р-ну Тамбовської обл., Росія) – історик-архівіст. Із селянської родини, росіянин. Закінчив Московський державний історико-архівний інститут (1966).

Трудову діяльність розпочав 1946 р. у рідному селі в колгоспі. Після закінчення (1949) Моршанського ремісничого училища Тамбовської області працював токарем,

проходив службу у Військово-Повітряних Силах Радянської Армії (1950–1953). З січня 1954 р. по листопад 1956 р. працював інструктором оргвідділу Ігнатівського райкому КПРС. З листопада 1956 р. по березень 1966 р. працював на заводі “Комунар” в м. Лубни Полтавської області: рік – фрезерувальником, чотири роки – звільненим секретарем партійного бюро заводу, п’ять років – старшим інженером з технічної інформації. Впродовж 1963–1965 рр. був головою Полтавської обласної ради Всесоюзного товариства винахідників і раціоналізаторів.

У Держархіві Черкаської області В. К. пропрацював 22 роки – з березня 1966 р. до жовтня 1988 р. Впродовж 1988–1991 рр. був головою кооперативу “Архівіст”, що функціонував при держархіві. Обіймав посаду старшого наукового співробітника (1966–1972), старшого архівіста, методиста, архівіста I категорії госпрозрахункової групи (1972–1988).

Його інститутська дипломна робота “Історія Лубенського станкобудівного заводу “Комунар” була видана брошурою під назвою “Шляхами батьків” тиражем 3 тис. екземплярів (1965). Він є автором двох винаходів, у тому числі “Пристосування для оправи”, відомості про який опубліковані в журналі “Советские архивы” (1984. – № 1). За час роботи в госпрозрахунковій групі В. К. було впорядковано понад 40 тис. справ постійного зберігання та з особового складу. Як правило, це були найважливіші, складні і інформаційно насичені фонди (облвиконком, його управління та відділи, крупні промислові підприємства, облсуд, облпрокуратура тощо). В. К. був ініціатором спеціалізації бригад госпгрупи за галузями народного господарства, чіткого планування роботи згідно із заявками установ, вів роботу з підвищення кваліфікації співробітників госпрозрахункового відділу, був наставником молоді. Зробив значний внесок у вдосконалення систематичного каталогу держархіву. З метою підвищення продуктивності праці при каталогізації документів він застосував штампи для заповнення трафаретних відомостей, ввів різні за формою і кольором роздільники.

У 1970–1971 рр. В. К. брав участь у підготовці видання “Історія міст і сіл УРСР. Черкаська область”, для двох нарисів – “Кам’янка” (райцентр) і “Жаботин” (село), співавтором яких він був, займався виявленням документів у держархіві області, інших державних архівах. В. К. розроблено тематичний огляд документів з історії містобудування й архітектури, охорони пам’яток історії й культури, ряд історичних довідок, зокрема, “Розвиток торгівлі на Черкащині (1917–1965)”, “Боротьба трудящих Черкащини за встановлення та зміцнення Радянської влади (1917–1920)”.

Праці: Кам’янка // Історія міст і сіл УРСР: Черкаська область. – 1978. – С. 296–309 (у співавт.); Жаботин // Там само. – С. 296–309 (у співавт.); Приспособление для брошюрования // СА. – 1984. – № 1. – С. 58–59.

Архіви: Держархів Черкаської обл., ф. Р-2635, особова справа.

У 1986–1988 рр. В. К. за сумісництвом читав курс “Архівна справа” в Черкаському кооперативному технікумі, брав участь у наукових конференціях з архівної справи; роботу в архіві поєднував з широкою лекційною пропагандою історичних знань. Розроблені ним лекції з історії архівного будівництва та геральдики використовуються міськими, районними державними архівними установами.

Нагороджений медалями “За доблесну працю” (1970), “Ветеран праці” (1986), нагрудними знаками “Винахідник СРСР” (1981), “Відмінник архівної справи СРСР” (1990), Почесною грамотою Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР (1988).

Микола Белік (Черкаси)

КОЧЕВСЬКИЙ Михайло Андрійович (14. 10. 1904, м. Катеринослав (нині Дніпропетровськ) – ?) – архівіст. З родини службовця Катеринославської духовної консисторії, українець. Навчався в духовній семінарії, закінчив богословські курси.

Роботу в Катеринославському крайовому історичному архіві (на той час – губернському архівному управлінні) розпочав у березні 1923 р. До 1938 р. працював на посадах помісного, інспектора, старшого інспектора, а впродовж 1941–1943 рр. (в період тимчасової німецько-фашистської окупації міста) обіймав посаду завідувача.

Брав участь в прийманні на зберігання та опрацюванні багатьох архівних фондів, зокрема, родинного фонду поміщиків Фальц-Фейнів. З 1944 р. служив у Радянській Армії, брав участь в бойових діях, мав бойові нагороди. В жовтні 1945 р. його було заарештовано і притягнуто до відповідальності за співробітництво з німецьким окупаційним режимом. Засуджений до 10 років таборів. Реабілітований (1991).

Автор спогадів, що зберігаються в Держархіві Дніпропетровської області.

*Дмитро Мєшков,
Тамара Ібрагімова (Дніпропетровськ)*

КРАВЦОВА Любов Павлівна (02. 09. 1950, Сімферополь) – історик-архівіст. Білоруска. Закінчила історичний факультет Сімферопольського державного університету ім. М. В. Фрунзе (1976), однорічні заочні курси керівних і наукових працівників архівних установ при Московському державному історико-архівному інституті (1978), Державну академію керівних кадрів культури і мистецтв України (2002).

У Держархіві Кримської області почала працювати з 11 березня 1974 р. Пройшла шлях від архіваріуса відділу користування до завідувача відділу інформації і використання документів.

Література: Данильченко Г. П. К истории архивных учреждений Днепрорепетровска // Спадщина: До 75-річчя Держархіву Дніпропетров. обл.: Ювіл. зб. – Д., 1997. – С. 40–41.

Архіви: Держархів Дніпропетровської обл., ф. Р-1684, спр. 141 а.

Праці: Симферополь 200 лет: 1784–1984: Сб. док. и материалов. – К., 1984. – 317 с. (співупоряд.); 3 досвіду підготовки збірника документів і матеріалів “Симферополь 200 лет” // АУ. – 1986. – № 2. – С. 50–54; Обзор документов по истории евреев в фондах Государственного архива Крыма // Евреи Крыма: Очерки истории.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Кравченко Іван

– Симф.; Іерусалим, 1997. – С. 100–109;
Административно-территориальные преобразования в Крыму: 1789–1998. – Симф., 1999. – 464 с.;
Немецкое население Таврической губернии: Аннот. темат. перечень дел. Канцелярия Таврич. губернатора: 1803–1917. Таврическое губернское правление: 1803–1917. – О., 2000. – Т. 1. – 514 с. (співупоряд.);
Передайте детям нашим о нашей судьбе...: Сб. док., дневников и воспоминаний. – Симф., 2001. – 294 с. (співупоряд.).

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-2638, оп. 1, спр. 493, 510, 523, 56; оп. Л, спр. 45, 60, 75.

Праці: Борьба за радянську владу на Радомщині // Під гнітом німецького імперіалізму (1918 р. на Київщині). – Х., 1927; Ямпільський маєток наприкінці XVIII та в першій чверті XIX століття // Студії з іст. України Наук.-дослідчої катедри історії України у Києві. – К., 1929. – Т. 2. – С. 56–95; Фашистські концепції Грушевського і його школи в українській історіографії: Академік Грушевський і його школа після повернення з білоеміграції // Зап. Іст.-археогр. ін-ту. – К., 1934. – Т. 1. – С. 9–54; Збирання і публікація фольклору в Сталінградській області // Укр. фольклор. – 1938.

Займається організацією та проведенням виставок архівних документів, екскурсій, зустрічей з громадськістю, підготовкою радіо- та телепередач за документами архіву. Надає методичну допомогу музеям, школам з питань наукового користування документами. Бере участь в організації й проведенні конференцій, семінарів, нарад та зустрічей, у підготовці до видання збірників документів і матеріалів, переліку документів, путівників, проспектів, створенні документальних фільмів з історії м. Сімферополя. У 1987 р. Л. К. започаткувала “Школу юних археографів”, якою довго керувала. Керує архівною практикою студентів історичного факультету Таврійського національного університету ім. В. І. Вернадського, довідковою службою архіву, консультує дослідників. Л. К. – член редколегій часописів “Крымский архив”, “Москва – Крым”, “Крымский альбом”, організатор і укладач бази архівних даних з історії та культури німецького населення в Таврійській губернії (1803–1920 рр.).

Л. К. нагороджена дипломом I ступеню і I премією Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР за кращу наукову роботу в галузі археографії (1985), Почесними грамотами Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України (1994), Ради міністрів Автономної Республіки Крим (1998). Заслужений працівник культури Автономної Республіки Крим (1999), лауреат премії ім. В. Веретенникова в галузі архівознавства (2001), лауреат премії Автономної Республіки Крим (2003).

Тетяна Шарова (Сімферополь)

КРАВЧЕНКО Іван Іванович (20.06.1899, с. Троїцьке Київської губ., нині с. Довгалівське Рокитнянського р-ну Київської обл. – 18.02.1953, Київ) – український історик, архівіст, доктор історичних наук (1952), професор (1952).

З сім'ї селянина-незаможника. Активний учасник боротьби більшовиків за владу в Україні: товариш голови міської ради в м. Радомишлі (1917), член окружного повстанського комітету (1918), заступник голови повітвиконкому (1919), член Київського губвиконкому, голова комісії з ліквідації у м. Києві установ царського і Тимчасового урядів (1919–1920), член ВУЦВК УСРР (1920–1921).

Закінчив Заболотську педагогічну школу (1921) та Київський ІНО (1924). Член Історичного семінару підвищеного типу при Київському ІНО (1923–1926). Під керівництвом проф. О. Оглоблина вивчав тему “Аграрна фабрика на Україні в умовах кризи 20–40-х рр. XIX ст.”. Навчався в аспірантурі Науково-дослідної кафедри історії України у Києві М. Грушевського

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Краснощок Анатолій

(1925–1928), де досліджував тему “Великопанське господарство на Поділлі в першій половині XIX ст.” (наук. керівники – проф. О. Гермайзе і проф. П. Клименко). Промоційну роботу не захистив.

Член Археографічної комісії ВУАН (1930–1934), Комісії ВУАН для виучування соціально-економічної історії України XIX–XX ст. (1929–1934), Комісії революційних рухів в Україні при ВУАН (1930).

Займався дослідженням соціально-економічної історії України XVIII–XX ст. Брав участь у підготовці збірників документів під спільним заголовком “Матеріали до історії...” (київського Арсеналу”, польського повстання 1831 р., польського повстання 1863 р., робітничого класу і робітничого руху на Правобережжі, соціальних рухів на Україні XVIII ст., української буржуазії на Правобережжі в XIX–XX ст.). Викладач Київського ІНО (1928–1933).

Вчений архівіст Центрального історичного архіву у м. Києві (1930). Як секретар Історичного циклу ВУАН (1933–1934) активно виступав проти школи М. Грушевського. Вчений секретар, директор Історично-археографічного інституту ВУАН (1934). Науковий співробітник Київського обласного історичного архіву (1934–1936). Співробітник, заступник директора з наукових питань Центральної наукової бібліотеки АН УРСР (нині НБУВ, 1936–1940). Під керівництвом І. К. у бібліотеці розроблявся важливий науковий проект “Бібліографія актово-документального матеріалу з історії України”.

В роки війни працював у тилу викладачем у вчительському інституті (м. Моздок, 1941–1942), Ростовському університеті (1942–1944).

Як викладач, декан історичного факультету, проректор Чернівецького державного університету (1944–1952) брав активну участь у “радянській” Буковині. З 1952 р. – завідувач кафедрою історії народного господарства у Київському фінансово-економічному інституті.

Ігор Верба (Київ)

КРАСНОЩОК Анатолій Матвійович (12. 05. 1940, с. Старі Шепеличі Ново-Шепелицького р-ну Київської обл.) – архівіст. Із родини службовців, українець. Закінчив Московський державний історико-архівний інститут (1970).

Трудову діяльність розпочав у Держархіві Луганської області у березні 1970 р. керівником групи відомчих архівів, комплектування і експертизи цінності документів (за рахунок спецкоштів). З березня 1982 р. – завідувач відділу комплектування, відомчих архівів і діловодства. Здійснював контроль за станом діловодства і архівів в установах, організаціях і на підприємствах – джерелах комплектування держархіву області. Надавав їм необ-

– Кн. 1. – С. 181–182;
Народна творчість донських козаків // Там само.
– Кн. 5–6. – С. 115–124.

Література: Рубльов О. С., Черченко Ю. А. Сталінщина й доля західноукраїнської інтелігенції: 20–50-ті роки XX ст. – К., 1994;
Юркова О. Діяльність Науково-дослідної кафедри історії України М. С. Грушевського. – К., 1999;
Верба І. Олександр Оглоблин: Життя і праця в Україні. – К., 1999;
Матяш І. Архівна наука і освіта в Україні 1920–1930-х років. – К., 2000.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Красовський Антон

Архіви: Держархів Луганської обл., ф. Р-1046, оп. 5, спр. 384, 399, 417, 470.

Праці: Список актових книг, хранящихся в Киевском центральном архиве. – К., 1862–1864. – Оттиск из “Университетских известий”.

Література: Столетие Киевской первой гимназии (1809–1811–1911). – К., 1911. – С. 108.

Архіви: Держархів Київської обл., ф. 16, оп. 389, спр. 380, 382, 383; ІР НБУВ, ф. VIII, № 3046; ф. 60, № 82; ф. 83, № 1, 2.

хідну методичну та практичну допомогу. Завідувач відділу збереженості, обліку та довідкового апарату (1990–2000).

А. К. займався переробленням і вдосконаленням ряду описів управлінської документації архівних фондів. Створив об'єднаний архівний фонд первинних партійних організацій Білокуракінського р-ну Луганської області. Склав каталог з історії установ, організацій і підприємств Луганщини за довоєнний період.

Автор методичних рекомендацій щодо складання передмов до списків 1-ої категорії, відбору на постійне зберігання листування з документальних фондів установ, підприємств і організацій та проведення перевірки наявності і стану справ в них. Склав пам'ятку про проведення розшуку відсутніх справ в установах, підприємствах і організаціях та методичного листа про перевірку їхньої роботи експертними комісіями. Виступав з лекціями та доповідями за тематикою створення довідкового апарату до архівних документів на науково-практичних конференціях, семінарах та на курсах підвищення кваліфікації.

Нагороджений медаллю “Ветеран праці” (1988).

Вікторія Кравченко (Луганськ)

КРАСОВСЬКИЙ Антон Якович (1810 – ?) – архівіст, бібліотекар; перший завідувач Київського ЦАДА (1852–1866).

Народився у дворянській сім'ї. Закінчив етико-філологічне відділення філософського факультету Харківського університету зі ступенем кандидата. Працював учителем латинської мови в Першій та Другій київських гімназіях (1836–1845), з 1845 р. – завідував бібліотекою Університету Св. Володимира у Києві. З відкриттям Київського ЦАДА поєднував посади завідувача бібліотекою і архівом. Провів підготовчі роботи щодо забезпечення відповідних умов для зберігання актових книг архіву у приміщенні регреційного залу Київського університету. За його участю відбувалося прийняття актових книг, які почали надходити із судових установ Правобережної України. Вже на перших порах А. К. організував виявлення, перевірку записів про дворянське походження, насамперед для Київського депутатського дворянського зібрання, та їх засвідчення, ввів формуляр, консультуючись із фахівцями міністерств юстиції та внутрішніх справ, для виписів з актових книг, які були б юридично правочинні для подання до Герольдії. Протягом перших десяти років архівом було підготовлено і видано біля 900 виписів із актових книг.

Починаючи з 1855 р. в архіві розпочалася робота з описування актових книг, в напрацюванні методики

якої взяв участь і А. К. Вибір було зроблено за запропонованим ним коротким або швидким описанням. Суть його полягала в тому, що протягом року кожний архівіст мусив описати 35 актів. Для цієї роботи були залучені і чиновники канцелярії київського генерал-губернатора. Безпосереднє керівництво описуванням здійснював ад'юнкт грецької словесності Київського університету К. Ф. Страшкевич. Описи під його керівництвом були складені до 34 актових книг XVIII ст., для описання яких було найнято 24 особи. Описання актових книг XVI ст. не розпочато через недостатній рівень кваліфікації виконавців. За час керівництва архівом А. К. було описано за скороченою системою 216 книг, які увібрали 45756 документів. Підготовлені описи не були опубліковані, оскільки спеціально призначена комісія з професури Київського університету визнала їх неякісними, констатуєючи “отсутствие всякого однообразия”. Протягом 1862–1864 рр. був виданий лише “Список актовых книг, хранящихся в Киевском центральном архиве”.

Валентина Шандра (Київ)

КРЕПИШЕВА Ніна Олександрівна (03. 07. 1947, с. Старостинці Погребищенського р-ну Вінницької обл.) – історик. Із селянської родини, українка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1970).

Трудову діяльність розпочала в ЦДАЖР УРСР (з 1992 р. – ЦДАВО України) 3 листопада 1970 р. на посаді зберігача фондів. Працювала старшим науковим співробітником, а з березня 1996 р. – завідувач відділу спецфондів. Займалася науково-технічним упорядкуванням, каталогізацією документів, питаннями їх збереженості. В період роботи у відділі спецфондів готувала робочі інструкції з упорядкування документів. Звільнилася з архіву 12 грудня 2000 р.

Н. К. брала участь у громадському житті колективу, була членом місцевому, членом і головою групи народного контролю, головою товариського суду.

Нагороджена грамотами та подяками Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР та дирекції архіву, медалями “За трудову доблесть” та “В пам'ять 1500-річчя Києва” (1986).

Тетяна Портнова (Київ)

КРЕСТЬЯННИКОВ Валерій Васильович (03. 10. 1944, м. Советская Гавань Приморського краю, Росія) – історик-архівіст. Із родини військовослужбовця, росіянин. Закінчив історичний факультет Харківського державного університету ім. О. М. Горького (1972).

Архіви: ЦДАВО України, особова справа.

Трудову діяльність В. К. розпочав у Херсонському історико-археологічному заповіднику, де брав участь в археологічних експедиціях, став фахівцем-реставратором з кераміки й металу, займався дослідженнями в галузі гліптики.

Під час проходження служби в лавах Радянської армії В. К. брав участь в раціоналізаторській роботі, отримав посвідчення за раціоналізаторські пропозиції.

1974 р. В. К. був призначений завідуючим відділу пропаганди й агітації Ленінського райкому Компартії України м. Севастополя. Неодноразово обирався депутатом Ленінської районної Ради народних депутатів м. Севастополя. За організацію збору підписів в підтримку мирної ініціативи В. К. був нагороджений Почесною медаллю Радянського фонду миру.

Майже два десятиліття (1970–1973, 1982–1998) В. К. працював у Музеї героїчної оборони й визволення Севастополя, де пройшов шлях від екскурсовода до заступника директора з наукової роботи. Вивчаючи історію Російської армії й флоту другої половини XIX – початку XX ст. революції й громадянської війни в Росії, він встановив наукові зв'язки з ученими зарубіжних країн, активізував науково-дослідну, експозиційну, масову й науково-освітню роботу. Особливу увагу В. К. приділяв каталогізації музейного фонду, участі співробітників музею в наукових конференціях, сесіях, публікаціям в науково-історичних журналах. За його керівництвом побачили світ два збірники наукових праць співробітників музею: “Исторические улицы и памятники Севастополя”, “Достойные поклонения” та енциклопедичний словник “Севастополь” (2000). З його ініціативи запроваджено щорічне музейне свято “День Історичного бульвару”.

В. К. – автор багатьох виставок, які з успіхом експонувались в Севастополі, Києві, Дніпропетровську, Сімферополі, Бахчисараї. Каталог В. К. “Награды и наградные знаки России XIX – нач. XX вв.” отримав диплом на українському конкурсі на кращу музейну роботу.

В листопаді 1998 р. В. К. був призначений на посаду директора Держархіву м. Севастополя, що засвідчило про його високий авторитет історика, вмілого організатора.

Важливе значення В. К. надає популяризації архівних документів. За останні роки значно виріс рівень науково-дослідної роботи в архіві. Участь працівників архіву та його директора в міжнародних наукових конференціях, публікації й виступи в ЗМІ, в тому числі й на телебаченні, сприяють відродженню інтересу громадськості до історії Севастополя.

Під керівництвом В. К. вперше побачив світ короткий довідник фондів Державного архіву м. Севасто-

поля. Ним написана стаття до довідника “Украинская интеллигенция XX столетия: национальный реестр личных архивных фондов”. Він має понад 30 публікацій у наукових журналах, являється рецензентом наукових творів, учбових посібників з історії, займається викладацькою діяльністю, передаючи свій багатий досвід і знання студентам Санкт-Петербурзького гуманітарного університету профспілок.

Завдяки зусиллям В. К., в Держархіві м. Севастополя почалася комп’ютеризація, а також поновлено будівництво нової споруди архіву. Ці досягнення були відзначені міською владою. За досягнуті успіхи й до 80-ліття від дня заснування Держархіву м. Севастополя В. К. було нагороджено Почесною грамотою Севастопольської міської ради й Севастопольської міської державної адміністрації з врученням пам’ятного знаку “За заслуги перед містом” (2006).

Разом з іменами 20 севастопольців його прізвище було внесено до короткого біографічного довідника “Дух личности вечен. 2000–2001 гг. (500 личностей Крыма)” (2000).

1999 р. В. К. передав на збереження до Державного архіву м. Севастополя особисті документи. Вони внесені до архівної колекції документів з історії міста Севастополя (Р-567, оп. 6 за 1963–1966 рр., 1969–1999 рр., 88 од. зб.). До опису ввійшли наукові роботи, статті, листування, біографічні, зображувальні матеріали тощо.

Серед творчих матеріалів В. К. заслуговують на увагу каталоги “Награды и наградные знаки России XIX – нач. XX вв.”, “Вооружение русской армии XVIII – нач. XX в.”, наукова робота “Севастополь: Хроника пламенных лет: 1917–1920 гг.”, попередні дослідження пам’ятників історії (кладовища м. Севастополя), наукові статті з історії міста, Російської армії й флоту, довідкові матеріали, тематико-експозиційні плани виставок та ін. У великому обсязі представлено листування В. К. з істориками Канади, США, Англії, Нідерландів з питань історії Кримської війни 1853–1856 рр.

В. К. – Заслужений працівник культури України (2002).

*Наталія Давидова,
Наталія Калініна (Севастополь)*

КРИВЕНКО Сергій Іванович (10. 07. 1958, м. Томськ, Росія) – історик. Із службовців, росіянин. Закінчив Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка (1986).

Архівну діяльність розпочав у серпні 1986 р. на посаді архівіста I категорії Держархіву Черкаської області. Займався питаннями організації роботи відомчих

Архіви: Держархів
м. Севастополя, ф. Р-567,
оп. 6.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Кривошеєва Ольга

Архіви: Держархів Черкаської обл., ф. Р-2635, оп. 1, спр. 478, 479, 500, 501, 529–531, 561–563, 591, 592, 614, 634, 657–659, 729, 751; оп. 1, спр. 79, 81.

Праці: Підготовка описів до видання // АУ. – 1960. – № 2 – С. 23–28.

Архіви: ЦДНТА України, особова справа.

Праці: Перші вибори до Рад Криму // АУ. – 1965. – № 2. – С. 62–66; Ревкомы Крыма. Сб. док. и материалов. – Симф., 1968. – 244 с. (співупоряд.); Відбір документальних матеріалів на державне

архівів та комплектування держархіву документами установ, організацій, підприємств. З вересня 1987 р. до листопада 2002 р. працював (до виходу на пенсію за станом здоров'я) начальником відділу інформації та використання документів. За його участю підготовлені документальні виставки, радіо- та телепередачі з історико-краєзнавчої тематики. Він є співупорядником збірників документів “До історії відносин радянських установ Черкащини і Російської православної церкви в 1917–1965 рр.” (1988), “Черкащина в період Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.” (2000), “Голод 1932–1933 років на Черкащині” (2002), “Г. Ю. Храбан. До 100-річчя з дня народження” (2002); автором історичних нарисів “Назви вулиць, провулків і площ м. Черкаси (1892–1992)” (1992), “Вулиці Черкас” (1997), співавтором історико-документального нариса “Архіви – скарбниця історії” (1999). Ним підготовлено понад 40 статей для журналів “Доба”, “Родовід”, “Краєзнавство Черкащини” та місцевих газет.

С. К. брав участь у створенні Черкаської обласної організації Всеукраїнської спілки краєзнавців, обраний членом її правління. Він – член редколегії томів “Реабілітовані історією”, “Книга Пам'яті України: Черкаська область” та член Черкаської міської топонімічної комісії, учасник багатьох науково-практичних краєзнавчих конференцій. Продовжує активно займатися історико-краєзнавчою роботою.

Надія Шитович (Черкаси)

КРИВОШЕЄВА Ольга Омелянівна (19. 05. 1920, с. Мар'ївка, нині Полтавської обл. – [?] 1980) – архівіст, історик. З родини службовців, українка. Закінчила історичний факультет Харківського державного університету (1945). Працювала вчителем історії у СШ № 6 м. Харкова (1945–1946).

З 1946 р. по 1970 р. обіймала посади старшого наукового співробітника, старшого методиста, начальника відділу у ЦДАЖР УРСР (Харків). 1971 р. переведена на посаду начальника відділу ЦДАНТД УРСР, де працювала до 1974 р. Займалася підготовкою архівних описів до видання.

Олена Мащенко (Харків)

КРИВЦОВА Ніна Григорівна (27. 01. 1935, м. Генічеськ Херсонської обл. – квітень 1989, Сімферополь) – історик-архівіст. Із родини робітників, українка. Закінчила Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка (1957).

В Кримському облдержархіві працювала за направленням з серпня 1957 р. до серпня 1976 р. завідувачем

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Криган (Сажин) Олена

читального залу, старшим методистом, завідувачем відділу публікації та використання документів. З серпня 1976 р. по вересень 1980 р. обіймала посаду директора Держархіву Кримської області. Відтак обіймала посаду асистента кафедри історії СРСР, згодом УРСР в Сімферопольському державному університеті ім. М. В. Фрунзе до квітня 1989 р.

Основні напрямки діяльності Н. К. – організація обслуговування дослідників в читальному залі архіву, підготовка документів до публікації, розроблення методичних посібників та інструкцій з різних питань діяльності архіву, участь в упорядкуванні збірників документів. За її участю 1960 р. були створені тематичний каталог публікацій, літератури, в якому були використані документи архіву, фондний каталог. Роботу в архіві поєднувала з викладанням на кафедрі історії СРСР предмету “Музеєзнавство та архівознавство”, керівництвом практикою з архівознавства студентів історичного факультету Сімферопольського держуніверситету.

Основні напрямки її діяльності з 1976 р. – керівництво роботою Держархіву Кримської області, організація переміщення фондів архіву до нової споруди, проведення суцільної перевірки наявності документів, їх розміщення, оснащення архіву системами хім-пожежогасіння, кондиціонування, охоронної сигналізації, забезпечення лабораторії з реставрації та мікрофільмування необхідним обладнанням.

Н. К. – автор статей з історії революційного руху, становлення й розвитку народного господарства Криму, що публікувались в районних, міських, обласних газетах Кримської області.

Людмила Гурбова (Сімферополь)

КРИГАН (САЖИН) Олена Семенівна (03. 12. 1943, с. Лопатник Єдинецького р-ну Молдавської РСР) – філолог, викладач молдавської [румунської] мови та літератури. З селянської родини, румунка. Закінчила факультет романо-германської філології Чернівецького державного університету (1965) та курси підвищення кваліфікації при Московському державному історико-архівному інституті (1986).

Працювала коректором в редакції газети “Буковина Советіке”, з січня 1966 р. по листопад 1968 р. – диктор молдавського телебачення в Чернівецькому обласному комітеті з радіомовлення та телебачення.

Трудову діяльність в Держархіві Чернівецької області розпочала в листопаді 1968 р. Пройшла шлях від молодшого наукового співробітника до старшого архівіста (1982). Пізніше обіймала посади старшого методиста, старшого бібліографа, провідного наукового співробіт-

зберігання у Кримському облдержархіві // АУ. – 1972. – № 1. – С. 35–36; Документи Кримського облдержархіву про земельну політику Рад у 1921–1925 рр. // Там само. – 1974. – № 2. – С. 76–81; До 60-річчя радянської архівної справи // Там само. – 1978. – № 3. – С. 91–93 (у співавт.); Социалистическое народное хозяйство Крымской области: 1945–1970. – Симф., 1980. – 288 с. (співупоряд.); Симферополю 200 лет: 1784–1984: Сб. док. и материалов. – К., 1984. – 317 с. (співупоряд., авт. передмови).

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415; ф. Р-263.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Крикуненко
(Кондратенко) Тетяна*

ника, бібліографа-методиста, головного архівіста. В грудні 1998 р. вийшла на пенсію.

Понад 20 років О. К. присвятила організації роботи науково-довідкової бібліотеки архіву та методичного кабінету. За її активною участю систематизовано книжковий фонд бібліотеки, створені довідковий апарат, фонди “Буковина” (сконцентрована література з історії та культури Буковини за дорадянський період), періодичних видань Буковини, обмінно-резервний, плакатний та відділ рідкісних книг бібліотеки.

О. К. – автор понад 100 статей з історії та культури Буковини (про першу газету, перші календарі, видані на Буковині, рідкісні видання бібліотеки, з історії Чернівецького театру та музично-драматичного товариства “Гармонія”, про першого буковинського академічного художника Є. Бучевського, про художників – Є. Максимовича, Ф. Кнаппа, В. Загородникова, Г. Левендаля, П. Вероне, Л. Грушку; про буковинських письменників С. Воробкевича, І. Гремале, про Т. Шевченка і Буковину, Л. Азакієвича, про перебування в Чернівцях класика румунської літератури В. Александри, про історію Чернівецького окружного архіву, народну освіту, про Чернівецькі ліцеї, церкви, архітектурні пам’ятники). Протягом багатьох років вела постійну рубрику “Сто років тому” в газеті “Зоріле Буковіней”.

О. К. (літературний псевдонім Єлена Маріца) – румуномовна поетеса. Дебютувала 1966 р. в обласній газеті “Зоріле Буковіней”. Її вірші надруковані в колективних збірниках “Glasuri tinere” (Ужгород, 1971), “Ghiocelul” (Ужгород, 1974), “Dintre sute de catarge” (Кишинів, 1975). Друкується в Чернівецькій періодиці, в Молдові та Румунії: “Zorile Bucovinei”, “Concordia”, “Septenbrion literar”, “Literatura și arta”, “Moldova suverană”, “Țara fașilor”. Видала власну збірку віршів “Notarul de foc” (2001).

Нагороджена Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, обласної державної адміністрації, її ім’я заносилось на Дошку пошани Держархіву Чернівецької області.

Марія Никурса (Чернівці)

КРИКУНЕНКО (КОНДРАТЕНКО) Тетяна Дмитрівна (23. 12. 1954, Вінниця) – історик, викладач. Із родини службовців, росіянка. Закінчила історичний факультет Сімферопольського державного університету ім. М. В. Фрунзе (1977), заочні курси керівних та наукових працівників архівних установ при Московському державному історико-архівному інституті (1987), курси підвищення кваліфікації в Державній академії керівних кадрів культури і мистецтв України (2000).

Працювала інспектором Архівного відділу Кримоблвиконкому (1977–1981), (1985–1987). 3 липня 1987 р.

до листопада 1988 р. – директор Держархіву Кримської області. З 22 листопада 1988 р. Т. К. обіймає посаду заступника директора Держархіву в Автономній Республіці Крим.

Т. К. – керівник та організатор архівної справи та діловодства архівних установ Криму. Здійснює організаційно-методичне керівництво відділами організації і координації архівної справи, формування Національного архівного фонду та діловодства держархіву, архівними відділами райдержадміністрацій і міських рад Автономної Республіки Крим, організовує підготовку та узагальнення планів розвитку архівної справи в Автономній Республіці Крим, контролює їх виконання, готує проекти нормативно-розпорядчих документів Ради міністрів Автономної Республіки Крим з питань архівної справи, керує підготовкою методичних документів для архівних установ Криму, проводить їх рецензування, є головою науково-методичної ради, ЕПК держархіву, з 2006 р. керує проведенням грошової оцінки унікальних документів НАФ, що зберігаються в держархіві, та документів, що затримала митна служба.

Організовує та проводить щорічні семінари, наради для керівників архівних установ низової ланки за теми: “Організація проведення експертизи цінності документів з метою віднесення їх до НАФ”, “Про застосування Закону України “Про Національний архівний фонд та архівні установи”, “Про недоліки планової та звітної документації, що надають архівні відділи”, “Про особливості упорядкування документів та вимоги до складання описів справ відповідно до Правил роботи архівних підрозділів”, “Про порядок вилучення архівних документів та контроль за їх поверненням”. Проводить заняття з підвищення кваліфікації молодих співробітників архіву за темами: “Управління державними архівними установами Планування роботи, звітність, нормування праці. Організація діловодства. Оформлення організаційно-розпорядчих документів”.

Т. К. брала участь у підготовці довідників, посібників та збірників документів: “Довідник документів з особового складу, що зберігаються в ЦДА Криму” (1994), “Показчик до методичних рекомендацій, складених Держархівом Криму за 1980–1992 роки” (1997), “Адміністративно-територіальні преобразования в Крыму: 1783–1998” (1999), “Документи з історії та культури євреїв в архівах України” (2000), “Архівні установи України”, Т. 1 (2005).

За завданням Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України нею випробувані проекти нових форм планово-звітної документації та внесені пропозиції щодо їх удосконалення (1999). Т. К. – укладач Програми збереженості бібліотечних та архівних фондів в Автономній Республіці Крим на 2000–2005 рр.

(1999), Програми зміцнення матеріально-технічної бази державних архівних установ на 2002–2010 рр. (2001), Державної програми розвитку архівної справи в Автономній Республіці Крим на 2006–2010 рр. (2006).

Нагороджена Почесними грамотами Кабінету Міністрів України, Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України (1994, 1998).

Галина Грошева (Сімферополь)

КРИЛОВСЬКИЙ Амвросій Семенович (19. 11. 1853, м. Угнів Рава-Руського пов. в Галичині – 1930, Київ) – бібліограф, бібліотекар, історик, археограф, джерелознавець.

Українець (писав про себе “червонорус”), син міщанина. Навчався у Холмській та Люблінській гімназіях, з 8-го класу перейшов до Волинської, а згодом Холмської семінарії, останню закінчив 1881 р. 1882–1886 рр. студіював у Київській духовній академії. Закінчив із ступенем кандидата богослов'я КДА і почав працювати бібліотекарем. Коли 1919 р. академію було закрито, а бібліотеку приєднано до Київського університету (тоді – ІНО), А. К. продовжував працювати старшим бібліотекарем фондів академічної бібліотеки. 1923 р. бібліотека КДА увійшла до складу Всенародної бібліотеки України, діяла як її філія у приміщенні Академії на Подолі. Тут, а також в інших фондах ВБУ, А. К. працював до 21 листопада 1929 р., коли у віці 76 років вийшов на пенсію. Протягом 1920–1924 рр. працював також бібліотекарем у Вищому технікумі зовнішніх відносин.

У своїх біографічних замітках А. К. писав, що не шукав собі інших чинів, а вірно служив обраному фаху бібліотекаря. Він упорядкував бібліотеку Академії, уклав алфавітний та систематичний каталоги.

Як вчений історик А. К. досліджував історію православної церкви, Львівського братства. За дорученням Київської археографічної комісії підготував три томи АЮЗР, був упорядником і автором вступних розвідок. В томах опубліковано документи з історії православної церкви в Галичині та Львівського братства. В основу видання були покладені документи з архіву Львівського братства, які висвітлювали історію виникнення та культурно-просвітницьку діяльність цієї громадсько-політичної інституції, що відіграла важливу роль у піднесенні визвольного руху та формуванні національної свідомості в кінці XVI – початку XVII ст. Опубліковано також документи з архівосховищ та рукописних зібрань Москви, Петербурга, Варшави, Вільно, Холма та ін. На основі цих цінних документів А. К. написав монографічне дослідження, присвячене Львівському братству. Як археограф і джерелознавець А. К. вмістив у своїй праці додатком документи з історії заснування братства, його видавничої діяльності, листи, грамоти православних

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Крип'якевич Іван

патріархів, польських королів, а також літературні твори. Ряд його наукових розвідок з історії церкви та братств було опубліковано у наукових періодичних виданнях та збірниках (“Чтения в историческом обществе Несторалетописца”, “Бесіда”, “Киево-Могилянський збірник” та ін). За монографію та підготовку до видання трьох томів АЮЗР А. К. Радою Київської духовної академії 1905 р. було присуджено ступінь магістра богослов'я.

А. К. був членом Історичного товариства Несторалітописця, з 1908 р. – членом-співробітником Київської археографічної комісії, 1918 р. обраний її дійсним членом. Свою археографічну та архівну діяльність продовжив у Археографічній комісії при ВУАН. За завданням комісії укладав бібліографію стародруків, які вийшли на території України з 1574 по 1800 р., виявив і описав стародруки, що зберігалися у бібліотеках Київського університету та духовної академії. Готував до видання збірник передмов, післямов та присвят до українських стародруків. 1927 р. повідомив Археографічній комісії, що скопіював 500 передмов, післямов і присвят на 700 аркушах і просив заплатити за цю працю 200 або 150 крб., оскільки жив матеріально скрутно. Ще 1918 р. на засіданні комісії А. К. доповідав, що має готовий до видання твір М. Смотрицького “Тренос”. Брав участь у перевиданні літопису Г. Граб'янки (вийшов перший том), зв'язав раніш опублікований том з рукописами. Його праця, як і інших вчених, не була належно оцінена більшовицькою владою. Незважаючи на клопотання голови Археографічної комісії М. С. Грушевського, А. К. не одержав пенсію наукового працівника. Виходячи у відставку, А. К. писав, що буде працювати “науково й далі, поки стане сил”.

Олена Дзюба (Київ)

КРИП'ЯКЕВИЧ Іван Петрович (25. 06. 1886, Львів – 21. 04. 1967, Львів, похований на Личаківському цвинтарі) – видатний український історик, джерелознавець, педагог, фундатор львівської історичної школи, академік АН УРСР (з 1958), заслужений діяч науки УРСР (з 1961).

Походив з родини священника, доктора богослов'я Віденського університету. Закінчив школу та гімназію у Львові. Навчався на філософському факультеті Львівського університету (1904–1909).

Наукову діяльність під керівництвом М. Грушевського (був одним з найвидатніших його учнів) розпочав у 1904 р. з вивчення документів магістрату м. Львова, співпрацював з НТШ, зокрема з Археографічною комісією. Впродовж 1906–1907 рр. працював у архівах Кракова та Львова, а виявлені документи з історії козащини опублікував у т. VIII “Джерел до історії України-

Праці: Систематический каталог книг библиотеки Киевской духовной академии, составленный библиотекарем академии А. С. Крыловским. В 5-и томах, 14 выпусках. – К., 1890–1915; Львовское Ставропигиальное братство: опыт церк.-ист. исследования. – К., 1904.

Література: Журба О. І. Київська археографічна комісія. 1843–1921. – К., 1993.

Архіви: ЦДІАК України, ф. 711, оп. 1, спр. 10927; ІР НБУВ, ф. 184, № 1–15.

Праці: Матеріали до історії торгівлі Львова // ЗНТШ. – Львів, 1905. – Т. 65. – С. 1–46; Львів. Його минувшина і теперішність. – Львів, 1910; Нові матеріали до історії соборів 1629 р. // ЗНТШ. – Львів, 1913. – Т. 116. – С. 5–39; Козаччина в політичних комбінаціях 1620–1630 рр. // Там само. – Львів, 1914. – Т. 117–118. – С. 65–114; Археографічні праці Миколи Костомарова // Там само. – Львів, 1916. – Т. 126–127 – С. 105–140; З козацької сфрагістики // Там само. – Львів, 1917.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Крип'якевич Іван

– Т. 123–124. – С. 1–16;
Ставропігійська літографія в 1647–1654 рр. // 3б. Львів. Ставропігії. – Львів, 1921. – Т. I. – С. 143–159; До історії українського Державного Архіву в XVII в. // ЗНТШ. – Львів, 1924. – Т. 134–135. – С. 67–76; Середньовічні монастирі в Галичині: Спроба каталогу // ЗЧСВВ. – Жовква, 1926. – Т. 2. – С. 70–104; Причинки до історичної географії українських земель // ЗУНДІ географії та картографії. – К., 1930. – Вип. 2. – С. 213–244; Допоміжні дисципліни історії в науковій роботі архівів // НІБ. – 1961. – № 5. – С. 7–10; Літописи XVI–XVIII ст. в Галичині // Іст. джерела та їх використання. – К., 1964. – Вип. 1. – С. 63–50; Галицько-волинське князівство. – К., 1964; Богдан Хмельницький. – Львів, 1990; Львівська Русь в першій половині XVI ст.: Дослідження і матеріали. – Львів, 1994.

Бібліографія: *Кізлик О. Іван Петрович Крип'якевич*. Бібліогр. покажчик. – Львів, 1966; Бібліографія друкованих праць Івана Крип'якевича // *Іван Крип'якевич у родинній традиції, науці, суспільстві*. – Львів, 2001. – С. 19–31.

Література: *Грабовецький В.* Наукові праці І. П. Крип'якевича з архівознавства і допоміжних історичних дисциплін (До 75-річчя з дня народж.) // НІБ. – 1961. – № 6. – С. 79–82; *Крип'якевич Р.* Історик України // *Дзвін*. – 1990. – № 5; *Іван Крип'якевич*

Руси”. У 1910 р. працював в архівах Варшави і Москви, виявляючи документи про Хмельниччину. У 1908 р. при студентському товаристві “Академічна громада” у Львові організував курси самоосвіти для робітничої та сільської молоді (“Просвітний кружок”), тісно співпрацював з львівською “Просвітою”, багатьма українськими періодичними виданнями, що виходили в Галичині. У 1911 р. захистив докторську дисертацію на тему “Козаччина й Баторієві вольності”, тоді ж обраний дійсним членом НТШ.

Редагував дитячий журнал “Дзвінок” (1911–1914), водночас видавав і редагував популярний журнал “Люстрована Україна” (1913–1914). У 1912 р. заснував українську школу на Жовківському передмісті Львова. Впродовж 1911–1939 рр. викладав історію в державних гімназіях у Жовкві, Рогатині та Львові (Академічна гімназія). У 1918–1919 рр. – приват-доцент Кам'янець-Подільського Українського державного університету. Секретар історико-філософської секції НТШ (з 1920), з 1934 р. – голова історичної секції, редактор історичної серії “Записок НТШ” (1924–1937).

У міжвоєнний період плідно займався науково-педагогічною діяльністю: професор Львівського (таємного) Українського університету (1921–1924), секретар його сенату, викладав історію України у Греко-католицькій богословській академії (1934–1939). У жовтні 1939 р. І. К. було призначено професором Львівського університету, зав. кафедри історії України, тоді ж обрано депутатом Народних Зборів Західної України, згодом – депутатом Верховної Ради УРСР. У 1940 р. – директор філії Інституту історії АН УРСР у Львові. У 1941 р. на підставі сукупності друкованих праць отримав ступінь доктора історичних наук.

В роки нацистської окупації Львова працював редактором наукових видань в Українському видавництві. Після війни повернувся до роботи в університеті, був зав. кафедри, деканом історичного факультету, знову очолив філію Інституту історії АН УРСР у Львові. У 1946 р. був звинувачений в “українському буржуазному націоналізмі”, зазнав переслідувань і разом з частиною львівських науковців депортований до Києва, де у 1946–1948 рр. працював зав. відділу стародруків Державної публічної бібліотеки УРСР (нині НБУВ), старшим науковим співробітником Інституту історії України АН УРСР.

Повернувшись у травні 1948 р. до Львова, працював у Музеї етнографії та художнього промислу АН УРСР. У 1951 р. очолив відділ історії України в Інституті суспільних наук АН УРСР у Львові, з 1953 р. до виходу на пенсію (1962) був директором інституту. Редактор “Українського історичного журналу” (1957–1966), член

Головної редакційної колегії 1-го видання УРЕ (1959–1965).

І. К. був блискучим знавцем архівної україніки, автором низки наукових досліджень про українську козацьку державність та Б. Хмельницького, праць з історіографії, археології, сфрагістики, історії культури України, численних науково-популярних нарисів та підручників з історії України, велику увагу надавав історичному краєзнавству. У 1928 р. на запрошення М. Грушевського І. К. перебував у Радянській Україні, збирав документи в Історичному архіві м. Києва та бібліотеках. Цю роботу продовжив у 1946–1948 рр., вивчав матеріали про Б. Хмельницького та книгодрукування. У 1961 р. спільно з І. Бутичем видав збірник “Документи Богдана Хмельницького: 1648–1657”, що включав листи, універсали, накази, виявлені в архівах України, Польщі, Росії, Швеції, Австрії, Німеччини. Джерелознавчі пошуки з історії міст і сіл узагальнив у посібнику “Джерела з історії Галичини періоду феодалізму (до 1772 р.)”.

В останні роки життя І. К. був ініціатором поглибленого вивчення допоміжних історичних дисциплін, організатором семінару з архівознавства та спеціальних історичних дисциплін у ЦДІА УРСР у м. Львові і склав його програму. Серед учнів І. К. – відомі вчені О. Купчинський, Е. Ружицький, О. Мацюк, О. Маркевич, В. Гавриленко, П. Захарчишин, М. Вавричин, Я. Ісаєвич та ін.

Іван Сварник (Львів)

КРИШТАЛОВИЧ Уляна Романівна (18. 08. 1956, м. Коломия, Станіславської (нині Івано-Франківської) обл.) – історик-архівіст, археограф, джерелознавець. Із родини службовців, українка. Закінчила факультет французької філології Чернівецького університету (1982), отримавши спеціальність філолога й перекладача французької мови.

Архівну діяльність розпочала 1983 р. в ЦДІА УРСР у м. Львові. Спершу працювала архіваріусом у відділі збереження та вдосконалення фондів. З 1985 р. – у відділі Давніх актів на посаді архівіста, а з 1990 р. – наукового співробітника. Під час роботи у відділі Давніх актах описувала і каталогізувала актові книги та документи давнього періоду. Впорядковувала і описувала картографічні колекції архіву. З 1995 р. – провідний науковий співробітник, з 2003 р. – головний спеціаліст відділу використання інформації документів. 1995 р. У. К. як архівіст-картограф проходила стажування в архівах Канади, 1997 р. закінчила міжнародні архівні курси при Національній бібліотеці в Парижі. Секретар Археографічної комісії НТШ (з 1997 р.).

325

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Кришталович Уляна

у родинній традиції, на-
уці, суспільстві. – Львів,
2001; *Заболотна І.* Іван
Крип’якевич // Історіогр.
дослідження в Україні.
– К., 2005. – Вип. 15.
– С. 486–558; *Литвин Т.*
Особиста бібліотека
вченого як пам’ятка
культури та історичний
архів епохи: приклад
Івана Крип’якевича //
Бібл. вісн. – 2006. – № 2.
– С. 30–35.

Архіви: ЦДІАЛ Украї-
ни, ф. 357, ф. 309; ВР
ЛНБ ім. В. Стефаника
НАН України. Частина
архіву І. К. зберігаєть-
ся у його сина, Романа
Крип’якевича та в архіві
Ін-ту українознавства
ім. І. Крип’якевича НАН
України у Львові.

Праці: Покуття на давніх
картах і планах ЦДІА
України у Львові // Тези
доп. та повідомл. на між-
нар. наук. конф. “Гали-
цько-Волинська держава:
передумови виникнен-
ня, історія, культура,
традиції”. – Львів, 1993.
– С. 126; Листи Івана
Йосафата Скрутеня до
Романа Луканя // Україна
модерна. – Львів, 1996.
– Ч. 1. – С. 172–185; Пер-
ша топографічна карта
Галичини Й. Лізганіга
// Боплан і Україна. Зб.
наук. праць. – Львів,
1996. – С. 146–154;
Городок і його околиці на
картах XVIII ст. // Гали-
цька брама. – Львів, 1999.
– № 8. – С. 11, 14–15; Ру-
кописні карти Галичини
XVII–XVIII ст. у фондах

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

Крупіна Лідія

ЦДІАЛ // Картографія та історія України: Зб. наук. праць. – Львів, 2000. – С. 215–224.

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. Р-1, оп. 1, особова справа.

Праці: Картотека довідкових матеріалів у Запорізькому обласному архіві // НІБ. – 1959. – № 1. – С. 88–90; Поповнення Запорізького облдержархіву документальними матеріалами // Там само. – 1961. – № 2. – С. 85; Організація роботи стола довідок у Запорізькому облдержархіві // АУ. – 1967. – № 2. – С. 27–29; Нове приміщення Запорізького облдержархіву // Там само. – 1974. – № 2. – С. 88–89.

Фахівець з історичної картографії, зокрема, займається рукописними картами XVII–XVIII ст. Підготувала каталог рукописних карт ЦДІАЛ України. У 1995 й 1997 рр. виявляла картографічні джерела з історії України в архівах Канади та Франції, а 2004 р. – україніку в м. Бітбурзі (Німеччина).

Учасниця та співорганізатор виставок документів, науково-теоретичних семінарів і конференцій з архівознавства та картографії. Брала участь у підготовці збірників документів: “Ольга Басараб” (2000), “Головна Руська Рада 1848–1851 рр.” (2001), “Хроніка міста Львова Д. Зубрицького” (2001), “Українське державотворення. Акт 30 червня 1941” (2001), підготувала до публікації першу топографічну карту Галичини Й. Лізганіга 1790–1824 рр.

Іван Сварник (Львів)

КРУПНА Лідія Федорівна (15. 02. 1925, Запоріжжя – 27. 09. 1995, Запоріжжя) – історик-архівіст. Закінчила Запорізький державний педагогічний інститут (1949). З березня 1950 р. працювала у Держархіві Запорізької області молодшим науковим співробітником. З 1951 р. – начальник відділу, а з 1959 р. по січень 1981 р. – директор архіву.

Поєднуючи організаторську і наукову діяльність, Л. К. сприяла зміцненню матеріально-технічної бази архіву (за цей час було побудоване та облаштоване нове приміщення архіву), активізації інформаційної та видавничої роботи архіву. За участю Л. К. підготовлено та опубліковано низку збірників документів: “За власть Советов: Сборник документов и материалов о борьбе трудящихся за установление и упрочнение Советской власти на территории Запорожской области: 1917–1920” (1957), “Запорожская область в годы Великой Отечественной войны: 1941–1945” (1959) та інших, путівник “Запорізький обласний державний архів та його філіал у м. Мелітополі” (1968). Вона автор публікацій і тематичних добірок документів з історії Запорізької області в періодичній пресі, радіо- і телепередач.

Нагороджена медалями “За доблесну працю”, “Ветеран праці”, почесними Грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР, Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, Запорізького облвиконкому, нагрудним знаком “За активну участь в охороні пам’ятників Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.”. Впродовж тривалого часу Л. К. була членом правління обласної організації Українського товариства охорони пам’яток історії й культури.

Олександр Тедєєв (Запоріжжя)

КРУТОЯРЕНКО Тетяна Василівна (02. 01. 1895 – ?) – педагог, архівіст. Найбільш ймовірно, що Т. К. народилася в одному з сіл (чи слобід) Павлівського пов. Воронежської губ. Її батьками були селяни-хлібороби. 1912 р. закінчила восьмикласну жіночу гімназію у м. Павлівську і працювала вчителькою спочатку у с. Буйлівка, пізніше – у містечках Великі Гнилушани (з 1915 р.) та Лосево (з 1920 р.) Павлівського пов. 1922 р. Спілка працівників освіти (Робос) направила її на навчання до Воронежського державного університету (слов'яно-історичний відділ педагогічного факультету). 1924 р. Т. К. перевелася до Харківського ІНО, який закінчила 1926 р.

Ще до закінчення вузу, у жовтні 1925 р., пішла працювати в Центральний архів революції, де обіймала посади спочатку реєстратора, потім – вченого архівіста (з 1926 р.), наукового співробітника II категорії (з 1932 р.). Протягом 1928–1932 рр. Т. К. здійснювала розбирання, упорядкування, описування та редагування описів фондів центральних установ України 1917–1920 рр., (тобто часів Центральної ради, Української Держави, Директорії УНР, перших років існування Радянської України), Українського товариства “Просвіта” (1904–1920), редакції “Державного вісника” (1918), Центру профспілки учителів (1918) та ін. За результатами цієї роботи опублікувала в часопису “Радянський архів” статтю, в якій проаналізувала специфіку архівного опрацювання фондів центральної влади і управління зазначеного періоду. Це єдиний приклад публікації з даної проблематики у радянські часи. Сформульовані в цій невеликій за обсягом статті висновки і досі не втратили свого практичного значення і є цінним джерелом з історії діловодства і архівної справи.

У травні 1933 р. Т. К. було призначено технічним директором, а у березні 1934 р. – тимчасово виконуючим обов'язки директора Всеукраїнського державного архіву (Харків). Однак вже у серпні 1934 р. її звільняють з цієї посади і призначають старшим науковим співробітником. Можливо, через свої дослідження фондів українських “буржуазно-націоналістичних” урядів вона стала об'єктом “чистки” кадрів, яка тоді широкомасштабно проводилась в радянських установах. Двічі протягом жовтня-листопада 1934 р. її звинувачували у недбалому ставленні до виконання своїх службових обов'язків і врешті з 5 грудня 1934 р. звільнили з роботи. Подальша доля Т. К. невідома.

Олена Загорецька (Київ)

КРЯЧОК Микола Іванович (14. 03. 1930, с. Селище, нині Канівського р-ну Черкаської обл.) – історик-архівіст. Із селянської родини, українець. Закінчив

Праці: До питання про розбір і описання архівних документів зрощених діловодств установ 1917–1919 рр. // РА. – 1931. – № 1.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 3355, оп. 1, спр. 349; ф. 14, оп. 1, спр. 659, 867, 1393, 1605.

Праці: До біографії А. Кримського // АУ. – 1971. – № 1. – С. 68–69;

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Крячок Микола

Декабрист Іван Сушинов // Там само. – 1975. – № 6. – С. 29–35; По сторінках Нюрнберзького щоденника Юрія Яновського // Там само. – 1981. – № 4. – С. 35–39; Документи ЦДАМЛМ УРСР про діяльність архітекторів Беретті в Києві // Там само. – 1982. – № 1. – С. 70–72; Матеріали про Київ у фондах ЦДАМЛМ УРСР // Там само. – № 2. – С. 48–51; Особовий фонд І. П. Кавалерідзе у ЦДАМЛМ УРСР // Там само. – 1987. – № 2. – С. 53–55; Листи Бориса Грінченка у фондах ЦДАМЛМ УРСР // Там само. – № 6. – С. 38–48; Документи особового фонду Т. Г. Шевченка у ЦДАМЛМ УРСР // Там само. – 1989. – № 2. – С. 5–15; 3 листів Д. І. Яворницького до Н. Д. Полонської-Василенко // Там само. – 1993. – № 4–6. – С. 51–55; Документи родини Алчевських у фондах ЦДАМЛМ України // Там само. – 1996. – № 1–6. – С. 88–96; Листи Михайла Жука до Юрія Меженка // Україна. Наука і культура. – К., 1996. – Вип. 29. – С. 232–239; Фонд поета трагічної долі: (До 100-річчя від дня народження В. Л. Поліщука) // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 1998. – Т. 3. – С. 119–124.

історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1962). Спеціалізувався по кафедрі архівознавства.

З 1962 р. старший науковий співробітник Київського міськдержархіву, а з 1964 р. по 1969 р. – співробітник Архівного управління при Раді Міністрів УРСР. У 1969–1970 рр. обіймав посаду заступника директора Центрального держархіву Жовтневої революції і соціалістичного будівництва УРСР. З 1970 р. по 1977 р. – директор ЦДІА УРСР в м. Києві. У 1977–1999 рр. очолював ЦДАМЛМ УРСР (з 1992 р. – ЦДАМЛМ України).

У 1970-х рр. за його ініціативою і участю ЦДІА УРСР у м. Києві включив до плану документальні видання, що згодом побачили світ: “Кирило-Мефодіївське товариство: У 8-ми т.” (К., 1990) та “О. Ф. Кістяківський. Щоденник (1874–1885): У 2-х т.” (К., 1994). Як член редколегії від ЦДАМЛМ УРСР він брав участь у підготовці до друку збірника документів і матеріалів “З архіву П. Г. Тичини” (К., 1990). Був членом редакційної колегії “Українського історичного журналу” та журналу “Архіви України”.

У співавторстві з М. Д. Ходоровським підготував статті про ЦДАМЛМ УРСР, що з’явилися друком у виданні “Государственные архивы Украинской ССР: Справочник” (К., 1988. – С. 99–107), “Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва Української РСР: Буклет” (К., 1988. – 11 с.); “Государственные архивы СССР: Справочник: В 2-х ч.” – Ч. 1. – М., 1989. – С. 464–469).

М. К. виступав з науковими повідомленнями на літературних читаннях “Нові аспекти творчості Івана Кавалерідзе” (Суми, 1992), міжнародних конференцій: “Образ епохи. Культурне середовище Києва кінця XIX – початку XX ст.” (К., 1995); “Повернуті імена” (м. Олешки Херсонської обл., 1997); “Гетьман Павло Скоропадський та Українська Держава 1918 року” (К.; Чернігів, 1998); всеукраїнських конференцій: “Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи” (К., 1996); “Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань” (К., 1997).

М. К. – учасник Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.

Нагороджений медалями “В пам’ять 1500-річчя Києва” (1982), “Ветеран праці” (1988), нагрудним знаком “Відмінник архівної справи”. Відзначений Головним комітетом ВДНГ СРСР дипломом 2-го ступеня (1964) та колегією Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР дипломом 1-го ступеня (1987), дипломом 2-го ступеня (1988). Указом Президії Верховної Ради Української РСР йому присвоєно почесне звання “Заслужений працівник культури Української РСР” (1988).

Віра Вервес (Київ)

КУГАЙ (ПАВЛОВИЧ) Ольга Миколаївна (28. 01. 1956, с. Черці Лепельського р-ну Вітебської обл., Білорусь) – історик, архівіст. Із родини робітників, білоруска. Закінчила історичний факультет Білоруського державного університету (1978). Працювала учителем історії у школі с. Старе Село Вітебської області.

З 1983 р. працює у ЦДІА УРСР у м. Києві на посадах: архівіста, завідувача архівосховища, старшого наукового співробітника відділу НДА. З січня 2003 р. – начальник відділу науково-довідкового апарату та обліку документів. Виконувала роботи, спрямовані на створення та розвиток довідкового апарату до документів архіву та страхового фонду, забезпечення збереженості документів, проводила розташування документів архіву, відповідала за облік документів.

Складала покажчики до описів ф. 127, Київська духовна консисторія, ф. 707, Управління Київського учбового округу, нею підготовлено “Пам’ятку для складання іменного покажчика до описів ф. 707”, довідник “Науково-довідковий апарат до фондів і документів архіву” (машинопис), “Анотований реєстр розсекречених фондів”.

Олена Гончаренко (Київ)

*Архіви: ЦДІАК України,
особова справа.*

КУЗНЕЦОВА Лариса Василівна (29. 06. 1941, с. Олексіївка Харківського р-ну Харківської обл.) – історик, архівіст, документознавець. Народилася в сім’ї військовослужбовця і вчительки. Навчалась у школах різних міст Білорусі. Закінчила Білоруський державний університет за спеціальністю історик, вчитель історії та суспільствознавства (1963), річні курси при Московському державному історико-архівному інституті (1972) та тримісячні курси за спеціальністю “аналітико-синтетична обробка джерел інформації” в Інституті підвищення кваліфікації інформаційних працівників Державного комітету Ради Міністрів СРСР з науки і техніки (1975). Деякий час викладала історію і географію в освітніх закладах Білорусі.

З 1969 р. почала працювати в архівних установах України. Спочатку – у ЦДІАК УРСР на посаді молодшого наукового співробітника відділу науково-довідкового апарату. У вересні 1970 р. була переведена на посаду старшого наукового співробітника Центрального державного архіву Жовтневої революції УРСР (ЦДАЖР УРСР) (тепер – ЦДАВО України), який у той час переїхав з Харкова до Києва. З жовтня 1970 р. Л. К. обіймала посаду завідувача відділу НДА ЦДАЖР УРСР. Впродовж 1976–1991 рр. Л. К. – заступник директора ЦДАЖР УРСР з відомчих архівів. З жовтня 1991 р. до листопада 1998 р. працювала на посаді провідного архівіста відділу відомчих архівів та діловодства ЦДАВО

Праці: Науково-методичне керівництво ЕПК ЦДАЖР УРСР роботою експертних комісій міністерств республіки // АУ. – 1978. – № 4. – С. 23–26; Роль обліку в організації роботи з відомчими архівами // Там само. – 1979. – № 6. – С. 23–26; Стан архівної справи та діловодства у міністерствах і відомствах УРСР та завдання щодо їх поліпшення // Там само. – 1983. – № 4. – С. 18–24 (у співавт.); Нове у роботі ЦДАЖР УРСР з відомчими архівами республіканських міністерств і відомств // Там само. – 1989. – № 2. – С. 48–54; Стандартизація в галузі справочинства в Україні: невирішені проблеми // Там само. – 2001. – № 1–2. – С. 23–26 (у співавт.); Нормативно-методична база з організації діловодства в установах, підприємствах і організаціях // Студії з архів. справи та документознавства. – 2002. – Т. 8. – С. 289–292; Нормативно-методична база з організації діловодства на підприємствах, в установах і організаціях // Секретар-референт. – 2002. – № 2. – С. 9–12.

Архіви: УНДІАСД, особова справа.

України. 1998 р. УНДІАСД запросив Л. К. як кваліфікованого архівіста-практика на посаду старшого наукового співробітника відділу документознавства працювати над розробленням фундаментально-прикладних та науково-методичних тем.

Працюючи на посаді заступника директора ЦДАЖР УРСР, Л. К. відповідала за організаційно-методичне керівництво відомчими архівами та ведення діловодства у міністерствах і відомствах України. Розробляла плани заходів ЦДАЖР УРСР щодо удосконалення ведення діловодства й архівної справи у державних установах України, покращання якості і скорочення термінів упорядкування та описування документів ДАФ (тепер – НАФ), що тимчасово перебувають на зберіганні у відомчих архівах, посилення ролі в цій роботі експертних служб організації, підвищення ефективності використання архівних фондів організації тощо. У 1980-х рр. у планах накресливалися шляхи та методи розв'язання проблем забезпечення збереженості документів. Однією із форм втілення планів у життя були наради і семінари з керівниками загальних відділів, завідувачими відомчими архівами, головами центральних експертних комісій (ЦЕК) міністерств і відомств, що проводилися майже щорічно. Як голова ЕПК і заступник директора ЦДАЖР УРСР, Л. К. організувала наради і семінари, на яких розглядалися такі питання: створення об'єднаних архівів; робота експертних комісій міністерств і відомств; організація та підведення підсумків громадського огляду стану збереженості документів ДАФ; участь ЦЕК міністерств і відомств у складанні списків №1 джерел комплектування ЦДАЖР УРСР; удосконалення номенклатур справ; виконання вимог постанов Ради Міністрів УРСР від 6 червня 1980 р. № 383 та 30 січня 1985 р. № 41 щодо удосконалення архівної справи в Україні; перебудова принципів комплектування й оптимізації складу управлінської документації міністерств і відомств України, що передається на державне зберігання.

Проблеми організаційно-методичного керівництва і контролю ЦДАЖР УРСР за роботою відомчих архівів й організацією роботи з документами у діловодстві державних установ України Л. К. висвітлювала в “Архівах України”. Досвід роботи ЦДАЖР УРСР розкривала на сторінках всесоюзного галузевого видання “Советские архивы”.

В останні роки, працюючи в УНДІАСД, Л. К. брала безпосередню участь у розробленні ДСТУ “Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів”, займається підготовкою “Примірних норм часу й виробітку на роботи в архівах (архівних підрозділах) державних органів влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ

і організацій”. Примірні норми покликані забезпечити раціональну організацію роботи архівних підрозділів організацій України, зокрема, складання перспективних і річних планів їхньої роботи, контроль за виконанням цих планів; вони дадуть можливість розрахувати потребу часу на розроблення відомчих переліків документів, примірних номенклатур справ, а також визначити необхідну кількість працівників цих архівів.

Олена Загорецька (Київ)

КУЗЬМЕНКО Володимир Васильович (10. 10. 1926, с. Блідча, нині Іванківського р-ну Київської обл. – 25. 07. 2001, Київ) – історик, архівіст. З селян, українець. 1958 р. закінчив з відзнакою історичне відділення історико-філософського факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

За розподілом був направлений на роботу до ЦДІА УРСР. Працював науковим, старшим науковим співробітником, начальником відділу (1961); у 1961–1965 рр. – начальник відділу Архівного управління при Раді Міністрів УРСР; упродовж 1965–1982 рр. – директор ЦДАЖР УРСР; 1982–1990 рр. – заступник начальника Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР.

В. К. зробив вагомий внесок у справу збирання, збереження і всебічного використання архівних документів НАФ України. Автор багатьох наукових статей, опублікованих у багатотомних виданнях УРЕ, “Історії міст і сіл Української РСР” в “Українському історичному журналі”, журналах “Архіви України”, “Прапор”. Брав участь у підготовці документальних збірників: “Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні” (1963), “Суспільно-політичний рух на Україні: 1863–1864” (1964), “Коммунистическая партия – вдохновитель и организатор объединительного движения украинского народа за образование СССР” (1972), “Культурне будівництво в Українській РСР: 1917–1927” (1979), 3-томного видання “Советская Украина в годы Великой Отечественной войны: 1941–1945” (1980).

Нагороджений Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР і Республіканського комітету профспілки, Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР і ЦК профспілки. Ветеран Великої Вітчизняної війни. Нагороджений орденом Вітчизняної війни II ступеня і 8 медалями. В. К. присвоєно звання “Заслужений працівник культури УРСР”.

Василь Боднар (Київ)

КУК Василь Степанович (11. 01. 1913, с. Красне Золочівського пов. (нині Буський р-н Львівської обл.) – 09. 09. 2007, Київ, похований в с. Красне) – історик,

331

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Кузьменко Володимир

Праці: Обстеження роботи архівних установ Львівської та Дніпропетровської області // НІБ. – 1963. – № 4. – С. 83–84; Використання документальних матеріалів у сучасних умовах // Там само. – 1964. – № 5. – С. 7–13; Висвітлення Великої Вітчизняної війни на Україні в публікаціях документів // АУ. – 1965. – № 3. – С. 3–7; Центральний державний архів Жовтневої революції і соціалістичного будівництва УРСР // Там само. – 1975. – № 4. – С. 25–32; Документи ЦДАЖР УРСР на службі радянської науки // Там само. – 1978. – № 5. – С. 35–38; Документи ЦДАЖР УРСР з історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. // Там само. – 1980. – № 2. – С. 40–45.

Архіви: Держкомархів України, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Кукоба Катерина

Праці: Генерал Роман Шухевич – головний командир Української Повстанської Армії (УПА). – К., 1997. – 110 с.; Державотворча діяльність ОУН: Акт відновлення укр. держави 30 черв. 1941 р. – К.; Львів, 2004. – 31 с.; Колгоспне рабство. – Львів, 2005. – 263 с.

Література: Українські історики: Біобібліогр. довідник. – К., 1996. – Вип. 1. – С. 123–124; Вчені Інституту історії України: Біобібліогр. довідник. – К., 1998. – Вип. 1. – С. 164–165; Василь Кук – полковник УПА // Сурмач. – 1997. – Ч. 1–4. – С. 46–51; *Дам'ям Г.* Головний командувач УПА (До 80-річчя Василя Кука) // Шлях перемоги. – 1998. – 1 квіт.

дослідник історії української культури XVIII ст. та аграрної історії початку XX ст., політичний та військовий діяч. З робітників, українець. З 1932 р. навчався на юридичному факультеті Люблінського університету. 1934 р. був заарештований. З 1937 р. до початку війни перебував на нелегальному становищі; закінчив військову школу ОУН у Кракові (1941). З 1942 р. служив в УПА, обирався заступником, згодом – Головою Проводу, Головним командиром УПА. У 1954–1960 рр. перебував під арештом, звільнений на підставі Постанови Верховної Ради СРСР від 21 липня 1960 р.

З 1961 р. – старший науковий співробітник ЦДІА УРСР у м. Києві. 1964 р. закінчив повний курс історико-філософського факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. У 1969–1972 рр. – співробітник Інституту історії АН УРСР, у 1972–1986 рр. – товаровознавець об'єднання “Побутреклама”, у 1993–1995 р. – науковий співробітник Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України.

З січня 1961 р. – науковий співробітник ЦДІА УРСР у м. Києві (за трудовою угодою), з серпня 1961 р. – штатний старший науковий співробітник відділу комплектування, зберігання, обліку та НДА. Напередодні його працевлаштування на спеціальних загальних зборах колективу працівникам архіву було рекомендовано не контактувати з В. К. 29 квітня 1969 р. він перейшов на роботу до Інституту історії АН УРСР. Під час роботи в архіві займався каталогізацією документів ф. 442, Канцелярія київського, подільського і волинського генерал-губернатора, удосконаленням описів ф. 51, Генеральна військова канцелярія, підготовкою розділу “Професійні освітні установи Міністерства фінансів в Україні” до довідника з історії державних установ України, машинопис якого зберігається в архіві.

Автор праць: “Роль Селянського поземельного банку в проведенні Столипінської аграрної реформи в Україні: Моногр.” (Рукопис); “Документальні матеріали фонду Генеральної військової канцелярії та особливості їх каталогізації” (Машинопис, зберігається в архіві).

Любов Гісцова (Київ)

КУКОБА Катерина Іванівна (03. 01. 1947, с. Терентіївка Полтавської обл.) – організатор архівної справи. Українка. Закінчила Полтавський педагогічний інститут за спеціальністю “біологія та хімія” (1969), курси Української Академії державного управління при Президентові України (1999). Працювала на партійній роботі (1972–1987).

З 1987 р. – директор Держархіву Полтавської області. За час її керівництва зміцнено матеріально-технічну

базу архіву, розпочато комп'ютеризацію архівних установ області, активізувалася популяризація архівних документів шляхом проведення наукових конференцій, циклів бесід, екскурсій, уроків, виставок, радіо- та телепередач, видання збірників документів, науково-популярних видань. Налагоджена чітка робота щодо надання довідок соціально-правового характеру за запитами громадян, колишніх “остарбайтерів” та ін. З 2002 р. К. К. – на пенсії.

К. К. – головний редактор та редактор видань, що вийшли друком у Полтаві: “Архівний збірник на посвяту Полтавської Вченої Архівної Комісії” (1993. – 264 с.), “Несвіцький О. О. Полтава у дні революції та в період смуті: 1917–1922” (1995. – 277 с.), “Архівний збірник до 80-річчя Держархіву Полтавської області: Матеріали наук. конференції” (1998. – 338 с.), “Колективізація сільського господарства і голод на Полтавщині: 1929–1933: Зб. док. і матеріалів” (1997. – 262 с.), “Голод 1946–1947 років на Полтавщині: До п'ятдесятиріччя трагедії: Матеріали і документи” (1996. – 138 с.).

Нагороджена Почесною грамотою Полтавської обласної Ради (2000).

Тарас Пустовіт (Полтава)

КУЛАЧКОВСЬКИЙ Роман Станіславович (26. 10. 1915, м. Станіславів (нині Івано-Франківськ) – 1990, Львів, Личаківське кладовище) – архівіст, джерелознавець. З родини службовців, українець. Упродовж 1933–1939 рр. навчався на правничому факультеті Львівського державного університету, магістр права.

Архівну діяльність розпочав у філіалі ЦДІА УРСР у м. Львові в травні 1951 р. науковим співробітником. З 1957 р. Р. К. – завідувач відділу адміністративно-судових установ; з квітня 1965 р. – завідувач відділу збереження, обліку та НДА. На цій посаді працював до виходу на пенсію (січень 1983 р.).

Був одним з авторів методу диференційованого описування документів. Безпосередньо керував впорядкуванням найбільшого архівного фонду “Галицьке намісництво” (ф. 146). Організував систематизацію та впорядкування документів Крайового та Апеляційного судів, Галицької фінансової прокуратури, вдосконалив багато менших фондів. Вперше порушив питання про використання земельних кадастрів Галичини в наш час. Постійно виступав з доповідями й повідомленнями на архівних науково-практичних семінарах з допоміжних історичних дисциплін та наукових конференціях. Виховав багатьох архівістів, був постійним консультантом при підготовці багатотомного краєзнавчого видання “Історія міст і сіл Української РСР”, архівних видань

Архіви: Держархів
Полтавської обл., особова
справа.

Праці: Учреждения
Западной Украины до
воссоединения ее в еди-
ном Украинском Совет-
ском социалистическом
государстве: Справочник.
– Львов, 1955. – 180 с. (у
співавт.); Характеристи-
ка земельних кадастрів
Галичини і можливість їх
використання в наш час
// Друга респуб. конф. з
архівозн. та ін. спец. іст.
дисциплін: Друга секція.
– К., 1965. – С. 149–156;
28 травня 1921 року... //
Літ. Україна. – 1966. –
6 верес. (у співавт.).
Автограф Адама Міцке-
вича // АУ. – 1976. – № 3.
– С. 60–81 (у співавт.).

Архіви: ЦДІАЛ України,
ф. Р-1, оп. 1, спр. 106.

Кулеба Галина

Праці: Показчик документів з історії Києва // АУ. – 1981. – № 4. – С. 13–17 (у співавт.); Методичні вказівки по каталогізації документів ф. 692, Правління Київського округу шляхів сполучення. – 1976 (машинопис); Тематический обзор документов архива по истории градостроительства, архитектуры и охраны памятников истории и культуры. – 1978 (машинопис, у співавт.); Показчик документів в ЦДІА УРСР до історії м. Києва. – Т. I–VI. – 1981 (машинопис, у співавт.); Методические указания по каталогизации документов ф. 442, Канцелярия киевского, подольского, волынского генерал-губернатора. – 1982 (машинопис); Методические указания по усовершенствованию описей и каталогизации ф. 486, Киевская палата гражданского суда. – 1987 (машинопис, у співавт.).

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

1960–1970 рр., фахівець з іншомовних джерел, знавець готичного письма, досвідчений палеограф і практик архівної справи.

Євгенія Лісовська (Львів)

КУЛЕБА Галина Іванівна (25. 04. 1949, м. Барвінкове Харківської обл.) – історик-архівіст. Із родини службовців, українка. Закінчила Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка (1974).

Архівну діяльність розпочала 1974 р. у ЦДІА УРСР у м. Києві молодшим, згодом старшим науковим співробітником відділу НДА, з 1990 – головний зберігач фондів. З січня 2003 р. – заступник директора – головний зберігач фондів. Виконувала роботи, спрямовані на створення та розвиток довідкового апарату до документів архіву та забезпечення збереженості документів. Нею складено “Методичні вказівки по каталогізації документів ф. 692, Правління Київського округу шляхів сполучення”, “Методичні вказівки по каталогізації документів ф. 442, Канцелярія київського, подільського, волинського генерал-губернатора”, “Методичні вказівки по удосконаленню описів ф. 486, Київська палата цивільного суду”. Вона є співавтором “Тематичного огляду документів архіву з історії містобудування, архітектури і охорони пам’яток історії і культури”, “Показчика документів з історії Києва”, автором ряду статей та повідомлень у періодичній пресі.

Останнім часом Г. К. досліджує історію втрат архіву в роки Другої світової війни, є членом авторського колективу з підготовки Національного реєстру втрачених і переміщених архівних фондів.

За багаторічну і плідну працю на архівній ниві неодноразово відзначалася подяками керівництва архіву та Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР та Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України. Нагороджена Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2002).

Людмила Купріянова (Київ)

КУЛІНІЧ Юрій Якович (09. 05. 1948, Київ) – історик. Із службовців, українець. Закінчив Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка (1976).

З 1977 р. працював у системі Міністерства культури України на посадах завідувача сектору інспекції науково-методичного відділу охорони пам’яток культури при Державному історичному музеї УРСР, завідувачем відділу охорони пам’яток історії та культури при Музеї історії Києва та ін. Впродовж 1986–1995 рр. – директор історико-архітектурного пам’ятника-музею “Київська Фортеця”. Протягом 1995–1999 рр. – директор Держав-

ного історико-культурного заповідника “Качанівка” (Чернігівська область).

З 1999 р. по 2006 р. Ю. К. – директор ЦДАМЛМ України. Започаткував новий напрямок у галузі користування документами музичних фондів НАФ України. Ініціював в межах Міжнародного музичного фестивалю Київ Музик Фест проведення концертів в Київській Національній філармонії та в Чернігівській філармонії за музичними творами, які зберігаються в ЦДАМЛМ України, насамперед з ф. 441, Твори композиторів і письменників XVI–XIX ст. Колекція. Автор проекту “Музичні академії в ЦДАМЛМ України” спільно з Всеукраїнським благодійним фондом “Українське філармонійне товариство”.

Під керівництвом Ю. К. створено страховий фонд ф. 441. Як співголова комісії українських і німецьких експертів стосовно ф. 441 виступив з пропозицією залишити в Україні в архіві-музеї на постійне зберігання унікальні музичні твори М. Березовського та інших композиторів, чия діяльність пов’язана з вітчизняною культурою.

Здійснив ряд важливих заходів щодо зміцнення матеріально-технічної бази архіву-музею (ремонт експозиційних залів, приміщення реставраційного центру та ін.). Активно сприяв вдосконаленню та впровадженню в практику архіву-музею автоматизованої інформаційно-пошукової системи документів, зосереджених у фондах ЦДАМЛМ України.

Ю. К. – автор текстів буклетів про ф. 441 та мистецьку спадщину художника М. П. Глуценка. Виступав у газетах “Київські відомості”, “Українське слово” зі статтями про діяльність ЦДАМЛМ України.

Співавтор сценарію документального фільму про ЦДАМЛМ України, здійсненого студією ОРФ (Австрійське радіо і телебачення).

З 2006 р. Ю. К. – заступник директора ЦДАВО України.

Заступник голови Співки архівістів України (2000–2004, з 2004 р. – голова). Заслужений працівник культури України (1994). Відзначений подякою та цінним подарунком Голови Київської міської держадміністрації. Нагороджувався грамотами Міністерства культури України.

Віра Вєрвєс (Київ)

КУЛІШ Пантелеймон Олександрович (26. 07. 1819, м-ко Вороніж Глухівського пов. Чернігівської губ. – 02. 02. 1897, хут. Мотронівка поблизу м. Борзни Чернігівської губ., похований там же) – історик, письменник, етнограф, археограф, перекладач.

В українській культурній традиції П. К. є представником романтичного напрямку, що знайшло місце в

335

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Куліш Пантелеймон

Праці: Державний історико-культурний заповідник в селищі Качанівка Чернігівської області // Скарбниця укр. культури: Матеріали наук. конф., присвяч. 100-річчю Черніг. іст. музею ім. В. В. Тарновського. – Чернігів, 1996. – С. 127–128; Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ України) // Хто є хто в економіці, культурі, науці Києва. – К., 2001. – Т. III. – С. 262; Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України (ЦДАМЛМ України) // Архівні установи України: Довідник. – К., 2005. – Т. I. – С. 156–174 (у співавт.).

Архіви: ЦДАМЛМ України, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Кульчицький Станіслав

Праці: Материали для истории воссоединения Руси. – М., 1877. – Т. 1; Сочинения и письма. – К., 1908–1910. – Т. 1–5; Твори в 2 т. – 2-е вид. – К., 1998.

Бібліографія: Пантелеймон Куліш (1819–1897): Бібліогр. покажчик. – Суми, 1994. – 65 с.

Література:
Нахлік С. К. Пантелеймон Куліш. – К., 1989; *Шандра В. С.* Архівні документи до біографії П. О. Куліша // АУ. – 1989. – № 5; Кирило-Мефодіївське товариство. – К., 1990. – Т. 2; *Журба О. І.* Київська археографічна комісія: 1843–1921. – К., 1993; *Ковальчук О.* Пантелеймон Куліш // Історіогр. дослідження в Україні. – К., 2005. – Вип. 15. – С. 97–125.

Архіви: ІР НБУВ; ІЛ ім. Т. Г. Шевченка НАН України; ЦДІАК України, ф. 442, оп. 1, спр. 3882; ф. 707, оп. 9, спр. 206; оп. 87, спр. 890.

Його захопленні історією, архівними джерелами. Інтерес до старожитностей проявився, коли П. К. працював викладачем Луцького дворянського повітового училища (1841), де він почав вивчати місцеві архіви та історичні пам'ятки. Його зацікавленість викликала підозру штатного наглядача, тоді П. К. і отримав відкритий лист від київського генерал-губернатора Д. Г. Бібікова на право вивчення луцьких архівів та колишніх приватних архівів бібліотек, конфіскованих в учасників польського повстання 1830–1831 рр. У 1843–1845 рр. П. К., як член-співпрацівник Тимчасової комісії для розгляду давніх актів у Києві здійснював археографічні експедиції з метою виявлення архівів і бібліотек присутніх місць, православних, римо-католицьких монастирів Київщини. Виявив один із списків літопису Самовидця, який і передав 1846 р. О. М. Бодянському з короткою власною передмовою для публікації в ЧОИИДР (1846. – Ч. 1). Одним з перших приступив до розшуків і текстологічного дослідження епістолярної спадщини М. В. Гоголя, в результаті чого видав “Опыт биографии Н. В. Гоголя с включением до сорока его писем”. (СПб., 1854), “Записки о жизни Н. В. Гоголя, составленные из воспоминаний его друзей и знакомых и из его собственных”. (СПб., 1856. – Т. 1–2), “Сочинения и письма Н. В. Гоголя”. (СПб., 1857. – Т. 1–6).

Під час підготовки “Материалов для истории воссоединения Руси” П. К. зібрав в Архіві Міністерства іноземних справ та в Публічній бібліотеці в Петербурзі актовий матеріал про козацький рух, який Тимчасова комісія для розгляду давніх актів у Києві намагалася видати, починаючи з 1909 р. під назвою “Матеріали для історії українського козацтва 1626–1638 рр.”. Підготовку до видання Кулішівського рукопису здійснював І. М. Каманін, якому було передано для опрацювання науковий архів П. К. Археографічна комісія ВУАН також ставила перед собою завдання видати матеріали до історії козацтва, зібрані П. К.

Архів родини Кулішів як і невидані “Матеріали” було передано до ВУАН і сьогодні він зберігається в ІР НБУВ.

Валентина Шандра (Київ)

КУЛЬЧИЦЬКИЙ Станіслав Владиславович (10. 01. 1937, Одеса) – історик. Із службовців. Закінчив історичний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова (1959). Доктор історичних наук (1978), професор (1986), заслужений діяч науки і техніки України (1996), лауреат премії Освітньої фундації ім. Петра Яцика (університет Альберта, Едмонтон, Канада) (1995, 2000).

У 1958–1960 рр. працював науковим співробітником, старшим науковим співробітником Одеського обласно-

го державного архіву. Аспірант (1960–1963), молодший науковий співробітник (1963–1972), старший науковий співробітник Інституту економіки АН УРСР. У листопаді 1963 р. захистив дисертацію “Розвиток залізничного транспорту дореволюційної України” на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (наук. керівник – проф. Д. І. Вірник).

З 1972 р. працює в Інституті історії України НАН України: старшим науковим співробітником, завідувачем відділу історії України 1920–1930-х рр. XX ст. (з 1977 р.), заступником директора з наукової роботи (1977–1979; з 1990 р.). 1976 р. захистив дисертацію “Внутрішні ресурси соціалістичної індустріалізації СРСР (1925–1937)” на здобуття наукового ступеня доктора історичних наук. З 1988 р. – член редколегії “Українського історичного журналу”. З 1997 р. – заступник головного редактора “Енциклопедії історії України”.

Одночасно у 1983–1988 рр. та з 1998 р. – заступник академіка-секретаря Відділення історії, філософії та права НАН України, у 1990–1993 рр. – член бюро Відділення. У 1991–2000 рр. – голова Співки архівістів України.

Упродовж 1988–1991 рр. – член Експертної ради з історичних наук ВАК СРСР. 2000–2004 рр. – голова Експертної ради ВАК України з історичних наук. З жовтня 2005 р. – заступник Голови науково-видавничої ради НАН України.

Дослідник історії України другої половини XIX та XX ст., зокрема питань “воєнного комунізму”, непу, історії голодоморів 1921–1923, 1932–1933, 1946–1947 рр. Автор та редактор понад 1200 наукових праць, в тому числі автор понад 45 монографій, підручників та довідників. Підготував 28 кандидатів та 16 докторів наук.

Указом Президента України “За вагомі особисті заслуги в розвитку вітчизняної науки, створення національних наукових шкіл, зміцнення науково-технічного потенціалу України” нагороджений орденом “За заслуги” III ступеня (2001). Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (2001) (монографія “Україна між двома війнами (1921–1939)”. – Т. 11 циклу “Україна крізь віки”. – К.: Альтернативи, 1999).

Оксана Юркова (Київ)

КУПРІЯНОВА Людмила Михайлівна (16. 09. 1945, Київ) – історик, архівіст. Із родини службовців, українка. Закінчила історико-філософський факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1970).

З 1963 р. працює в ЦДІА УРСР у м. Києві на посадах старшого архіваріуса, зберігача фондів, молодшого наукового співробітника, заступника директора архіву, начальника відділу забезпечення збереженості документів. З 2006 р. провідний науковий співробітник. 1970 р.

Бібліографія: Станіслав Кульчицький: Бібліогр. покажчик. – К., 2002. – 225 с.

Література: Станіслав Кульчицький: Матеріали до біографії. – К., 1997. – 64 с.; *Животівський В.* Кульчицький Станіслав Владиславович // Вчені Ін-ту історії України: Біобібліогр. довідник. – К., 1998. – С. 168–169; *Юркова О.* Історіографічний нарис // Станіслав Кульчицький: Бібліогр. покажчик. – К., 2002. – С. 8–62; Проблеми історії України: Факти, судження, пошуки. Вип. 6: На пошану доктора іст. наук проф. С. В. Кульчицького з нагоди 45-річчя наук. діяльності та 65-річчя від дня народження. – К., 2002. – 567 с.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Купченко Віра

Праці: З іскри полум'я: До 60-річчя виступу робітників на Ленських приїздах // Веч. Київ. – 1972. – 17 квіт.; Фонд ЦДІА УРСР у м. Києві “Управління Південно-Західних залізниць” як джерело до вивчення історії вітчизняного транспорту: Огляд // АУ. – 1983. – № 4. – С. 59–62.

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

Праці: З досвіду роботи Держархіву м. Києва по вдосконаленню діловодства на промислових об'єднаннях і підприємствах міста // АУ. – 1985. – № 5. – С. 65–66; Співпраця Державного архіву м. Києва з міськими та районними органами виконавчої влади по збереженості документів Національного архівного фонду України на підприємствах, установах і організаціях м. Києва // Архівіст: Ювіл. зб. – К., 2002. – С. 27–30; Державний архів м. Києва // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 2002. – Т. 8. – С. 274–277.

Література: Іваненко Б. Спілка архівістів України в 1999–2000 роках // Архівіст. Вісник САУ. – К., 2000. – Вип. 2 (5). – С. 8; Державний архів міста Києва // Хто є хто в економіці, культурі, науці Києва. – К., 2002. – Т. III: 2001–2002. – С. 259.

Архіви: Держархів м. Києва, особова справа.

брала участь у облаштуванні нових архівосховищ у зв'язку з переїздом архіву до нового приміщення. Певну увагу приділяла комплектуванню, обліку та експертизі цінності документів відділу забезпечення збереженості та науково-технічному впорядкуванню фондів, зокрема, ф. 442, Канцелярія київського, подільського та волинського генерал-губернатора. Описувала нові надходження документів з Центральної наукової бібліотеки ім. В. І. Вернадського, з обласних архівів, від приватних осіб тощо. Надавала методичну і практичну допомогу молодим співробітникам, організовувала роботу відділу. Розробляла методичні поради та вказівки, пам'ятки та рекомендації стосовно фізичного стану документів архіву, вивчення впливу на них зовнішніх факторів та шляхи продовження життя документів XVI – початку XX ст.

Нагороджена Почесною грамотою Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, нагрудним знаком “Відмінник архівної справи”, медалями “Ветеран праці” та “В пам'ять 1500-річчя Києва”, Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2002).

Галина Кулеба (Київ)

КУПЧЕНКО Віра Петрівна (30. 03. 1952, Київ) – історик-архівіст. З робітників, росіянка. Закінчила історичний факультет Київського державного педагогічного інституту ім. О. М. Горького (1977), курси польської мови (1972), курси підвищення кваліфікації заступників директорів державних архівних установ при Державній академії керівних кадрів культури і мистецтв (2000). Кандидат історичних наук (2004).

Архівну діяльність розпочала у Держархіві м. Києва 1976 р. Обіймала посади молодшого наукового співробітника відділу використання і публікацій, старшого наукового співробітника відділу відомчих архівів, комплектування і експертизи, старшого архівіста цього ж відділу, завідувача відділу комплектування, експертизи цінності документів та контролю за відомчими архівами. З лютого 1996 р. – заступник директора, а з серпня 2002 р. – директор Держархіву м. Києва.

У 2004 р. В. К. захистила кандидатську дисертацію на тему “Науково-методичні засади комплектування державного архіву (на прикладі Державного архіву м. Києва)” – першу в Україні за спеціальністю “документознавство, архівознавство”.

Ініціатор створення трудових архівів на території Києва, проведення курсів підвищення кваліфікації для начальників архівних відділів районних у м. Києві державних адміністрацій, працівників архівних і діловодних служб.

Член правління Спілки архівістів України.

Нагороджена медаллю “В пам’ять 1500-річчя Києва”, нагрудним знаком Київського міського голови “Знак Пошани”, Почесною грамотою Київського міського голови, подякою Головного управління державної служби України, грамотою-подякою Управління культури Київської міської державної адміністрації, Почесною грамотою Державного комітету архівів України, подякою Голови Київської міської державної адміністрації. Державний службовець 9 рангу 5 категорії.

Сергій Карамаш (Київ)

КУПЧИНСЬКИЙ Олег Антонович (18. 05. 1934, с. Сороцьке, нині Терехівського р-ну Тернопільської обл.) – філолог, джерелознавець. З родини священика. Закінчив факультет української філології Львівського державного університету ім. І. Франка (1958). Кандидат філологічних наук.

У ЦДІА УРСР у м. Львові працював з 1960 р. по 1978 р. архіваріусом, старшим архіваріусом, науковим співробітником (1960–1964); начальником відділу давніх актів (1964–1971); начальником відділу використання і публікації (1971–1978). Підготував методичні розробки до опрацювання архівних фондів, у тому числі, до фонду “Львівський Ставропігійський інститут” та збірки актових книг XIV–XVIII ст. За час роботи в архіві опублікував близько 40 наукових статей і повідомлень з археології, дипломатики, топоніміки, історичної географії та оглядів архівних джерел до біографій видатних діячів української культури В. Стефаніка, М. Шашкевича, І. Труша тощо. Брав участь у підготовці збірників документів, був співупорядником “Каталогу пергаментних документів Центрального державного історичного архіву УРСР у м. Львові. 1223–1799” (1972). Здійснюючи керівництво цим виданням, опрацював схему опису кирилических документів і структуру видання, склав передмову. “Каталог” було представлено на здобуття премії ім. Д. З. Мануїльського.

З 1978 р. О. К. працював в Інституті українознавства АН УРСР ім. І. Крип’якевича. Брав участь у наукових семінарах і конференціях в Україні та за її межами. Готував корпусне видання давньоруських актових документів. Був одним з ініціаторів відновлення діяльності НТШ у м. Львові. З 1991 р. – вчений секретар НТШ і редактор “Записок Наукового товариства ім. Шевченка” у м. Львові. Публікується під псевдонімом “Олег Антонович”.

О. К. брав участь у підготовці збірників документів: “Іван Франко: 1856–1965” (1966), “Акти села Одрехови” (1970), “Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст.” (1970);

Праці: Некоторые вопросы изучения: проблем исторической географии по материалам архивов Украины // Тр. науч. конф. по вопросам архив. дела в СССР. – М., 1965. – Т. 2. – С. 131–136; Василь Стефаник у документах Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові // АУ. – 1971. – № 4. – С. 23–30; Україна в картографічних працях колекції Центрального державного історичного архіву УРСР у Львові // Укр. іст.-геогр. зб. – К., 1971. – Вип. 1. – С. 226–237; Іван Франко в документальних джерелах ЦДІА УРСР у м. Львові // АУ. – 1972. – № 5. – С. 73–82; Документи ЦДІА УРСР у м. Львові про Івана Федорова та їх використання у вітчизняній археології // Там само. – 1974. – № 3. – С. 60–65; До питання про характеристику формуляра рукописних документів середньовіччя // Там само. – 1974. – № 6. – С. 12–20; До історії створення науково-довідкового апарату до фондів судово-адміністративних установ України XV–XVIII ст. // Там само. – 1976. – № 1. – С. 27–36; Земські та гродські судово-адміністративні документи фонди Львова. – К., 1998. – 98 с.; Акти та документи Галицько-Волинського князівства XIII – першої пол. XIV ст. Дослідження. Тексти. – Львів, 2004. – 1284 с.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Курандіна Віра

Бібліографія: Олег Купчинський: Бібліогр. покажчик. – Львів, 2006. – 232 с.

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. Р-1, оп. 1 ос, спр. 95.

“Леся Українка: 1871–1971” (1971), “Каталог пергаментних документів ЦДІА УРСР у Львові: 1233–1799” (1972), “Класова боротьба селянства Східної Галичини: 1772–1849” (1974), “Першодрукар Іван Федоров та його послідовники на Україні: XVI – перша половина XVII ст.” (1975), “Селянський рух на Україні: Середина XVIII – перша чверть XIX ст.” (1978), “Боротьба за возз’єднання Західної України з Українською РСР: 1917–1939” (1979), “Зародження робітничого класу на Україні: Середина XVIII ст. – 1861 р.” (1982), “Селянський рух на Україні в 1826–1849 рр.” (1985), “Історія Львова в документах і матеріалах” (1986), “Володимир Гнатюк: 1871–1989” (1998).

Ніна Шестакова (Львів)

КУРАНДІНА Віра Тимофіївна (16. 08. 1911, ст. Никитівка, нині Горлівського р-ну Донецької обл. – ?) – архівіст, педагог. З робітничої родини, українка. Закінчила Харківський технікум громадського харчування (1933), Ростовський педагогічний інститут (1941). Упродовж 1941–1943 рр. працювала завідувачем навчальної частини Гукинської неповної середньої школи (Дагестанська АРСР); у 1944–1946 рр. – завідувач діловодства у військах НКВС.

Трудову діяльність в архівних установах розпочала 1948 р. науковим співробітником ЦДІА УРСР у м. Києві, згодом обійняла посаду старшого наукового співробітника відділу загальних фондів, відділу давніх актів, відділу публікацій та використання документів. У вересні 1969 р. перейшла на роботу до Держархіву м. Києва.

За роки роботи в ЦДІА УРСР у м. Києві брала участь в розбиранні розсипу фондів, систематизації документів, складанні заголовків, проведенні експертизи цінності, зокрема, упорядкувала та описала фонд Терещенків; готувала до видання збірники документів: “Революція 1905–1907 гг. на Україні. У 2 т.” (1955), “Отмена крепостного права на Украине” (1961); “Кирило-Мефодіївське товариство. У 3 т.” (1990) тощо, брала участь у підготовці “Довідника з історії державних установ на Україні”, машинопис якого зберігається в архіві.

Любов Гісцова (Київ)

КУРАС Іван Федорович (03. 10. 1939, с. Немирівське Балтського р-ну Одеської обл. – 16. 10. 2005, Київ, похований на Байковому цвинтарі) – український вчений-історик, політолог, державний діяч. Доктор історичних наук (1982), професор (1985), академік НАН України (відділення історії, філософії і права, спеціальність політологія, 1995), віце-президент НАН України (1998).

Праці: Селянський рух на Україні в 1859–1860 рр. // НІБ. – 1960. – № 1. – С. 51–66 (у співавт.); Селянський рух на Україні (березень – травень 1861 р.) // Там само. – 1960. – № 4. – С. 40–49.

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

З сім'ї селянина. Навчався у Немирівській семирічній школі (1946–1953) та Перелітській середній школі (1953–1956) Балтського р-ну Одеської обл. Вищу освіту здобув на історичному факультеті Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова (закінчив у 1962 р. з відзнакою). У 1962–1964 рр. працював науковим співробітником партархіву Кіровоградського обкому КПУ, водночас викладав (з 1963 р.) у Кіровоградській філії Харківського політехнічного інституту. У 1964 р. вступив до аспірантури Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, достроково підготував і успішно захистив кандидатську дисертацію з проблем національно-визвольного руху в Україні початку ХХ ст. (1967). З квітня 1967 р. по грудень 1970 р. – старший викладач, в. о. доцента, доцент кафедри історії КПРС гуманітарних факультетів КДУ.

У 1970–1972 рр. працював в Інституті історії партії при ЦК Компартії України (старшим науковим співробітником, ученим секретарем). З 1972 р. І. К. – інструктор, консультант, у 1974–1983 рр. – зав. сектору суспільних наук відділу науки і вищих навчальних закладів ЦК КПУ.

Брав участь в підготовці багатьох наукових видань, зокрема: багатотомної “Історії Української РСР”, серії документальних збірників (у тому числі – “Радянська Україна у роки Великої Вітчизняної війни. Документи і матеріали. У 3-х т.”), енциклопедичного довідника “Великий Жовтень та громадянська війна на Україні” та ін.

У 1983 р. повернувся до Інституту історії партії при ЦК Компартії України (з 1991 р. – Інститут політичних досліджень при ЦК Компартії України), де обіймав посади заступника директора – спочатку по партархіву, згодом – по науковій роботі. Велику увагу приділяв організаційним, науково-методичним питанням діяльності архіву, широкому розгортанню археографічної роботи, пошукам шляхів демократизації архівної справи. З березня 1985 р. архів працює у новому, по-сучасному обладнаному, приміщенні. Чимала заслуга у цьому належала І. К., який безпосередньо опікувався питаннями належного облаштування архівосховищ, читального залу, службових приміщень. Під його керівництвом проведено серйозну, копітку роботу по забезпеченню збереженості та обліку архівних документів партархіву Інституту, на базі якого в жовтні 1991 р. створено ЦДАГО України, де нині зосереджено значний масив унікальних документів новітньої української історії. З другої половини 1980-х рр. в Інституті активізувалися вивчення цих документів та актуалізація архівної інформації.

І. К. брав участь у археографічній підготовці та виданні корпусу цінних документальних та довідкових видань, монографій, наукових статей, присвячених пе-

Праці: Джерела про ленінську тактику лівого блоку в діяльності більшовиків України (1905) // АУ. – 1969. – № 6. – С. 3–10 (у співавт.); Торжество пролетарського інтернаціоналізму и крах мелкобуржуазных партий на Украине. – К., 1978. – 315 с.; До питання про методологію вивчення історії непролетарських партій Росії // УІЖ – 1984. – № 4; Документи про діяльність нелегального ЦК КП(б)У 1942–1943 рр. // Там само. – 1985. – № 5; Штаб непокоренных: Украинский штаб партизанского движения в годы Великой Отечественной войны. – К., 1988. – 330 с. – (у співавт.); Перебудова і актуальні проблеми вивчення історичного досвіду // УІЖ. – 1989. – № 7; Про минуле – заради майбутнього. – К., 1989. – 408 с. (голова ред. кол., автор); Маршрутами історії. – К., 1990. – 656 с. (чл. ред., автор); М. І. Міхновський: Постать на тлі епохи // УІЖ. – 1992. – № 9, 10, 11; 1993. – № 11; Федерация чи унітарна держава?: Загальнонаціональні та регіон. державотворчі інтереси в сучасній Україні // Політика і час. – 1993. – № 6; Євреї в незалежній Україні: Проблеми досліджень // Там само. – 1994. – № 8.; Крим і Україна: нова сторінка історії // КС.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Курінний Борис

– 1994. – № 6; Нагороди України. Історія. Факти. Документи. – К., 1996. – Т. 1-4. (чл. ред. кол., автор); Етнополітика: історія і сучасність: Статті, виступи, інтерв'ю 90-х років. – К., 1999. – 656 с.; Україна: інтелект нації на межі століть. – К., 2000. – 508 с. (у співавт.).

Література: *Солдатенко В. Ф.* Талант ученого – організатора науки // Пам'ять століть. – 1999. – № 5. – С. 65–67; 60-річчя академіка НАН України І. Ф. Кураса // Вісн. НАН України. – 1999. – № 10. – С. 57–58; Іван Курас // Золота книга укр. еліти. – К., 2001. – Т. 6. – С. 66–67; *Шаповал Ю.* Іван Курас: спроба неупередженої біографії // Курасівські читання – 2005. – К., 2006. – Кн. I. – С. 11–18. – (Наук. зап. / НАН України. Ін-т політич. і етнонаціонал. досліджень ім. І. Ф. Кураса; Вип. 30).

Архіви: ЦДАГО України, ф. 1, оп. 62, спр. 4577, арк. 3–56; ф. 39, оп. 1, спр. 153, арк. 1–17, спр. 748, арк. 17.

реважно подіям 1917–1920 рр. і які базувалися на ґрунтовному аналізі архівних джерел. Водночас читав лекції студентам КДУ та слухачам ІПК викладачів суспільних наук при КДУ. У грудні 1991 р. очолив новостворений Інститут національних відносин і політології НАН України (з 1996 р. – Інститут політичних і етнонаціональних досліджень НАН України).

Значними є заслуги І. К. як організатора науки: у 1988–1993 рр. він академік-секретар відділення історії, філософії та права АН України, член Президії АН України. Особисто підготував близько 100 докторів і кандидатів наук, незмінний член спеціалізованих вчених рад, керівник авторських колективів, член редколегій провідних вітчизняних журналів, наукових збірників, довідкових видань. Автор понад 200 праць з політичної історії України та етнології.

У 1994–1997 рр. І. К. – віце-прем'єр-міністр України, у його віданні перебувала вся гуманітарна сфера держави. Очолював державні комісії: у справах депортованих народів Криму; у справах депортованих німців; у справах неповнолітніх; з питань координації, приймання, транспортування, охорони та розподілу гуманітарної допомоги, що надходить із зарубіжних країн, при Кабінеті Міністрів України; з питань реформування вищої освіти в Україні; з питань реорганізації в галузі науки. Був членом Конституційної комісії від Президента України (1994–1996), членом Ради з питань науки та науково-технічної політики при Президентові України, головою Ради з питань мовної політики при Президентові України (1997), Ради з питань збереження національної культурної спадщини (1997–1998). З 1997 р. – член Комісії з державних нагород України при Президентові України, з 1998 р. – член Координаційної ради з питань внутрішньої політики при Президентові України, з 2001 р. – голова асоціації “Українсько-Французький форум”. Обирався народним депутатом України (2002).

Нагороджений орденами: Дружби народів (1986), “Великий Хрест” (1997, Італія), князя Гедімінаса IV ст. (1998, Литва), Ярослава Мудрого V ст. (1999), багатьма медалями. Заслужений діяч науки і техніки України (1998). Лауреат Державної премії України в галузі науки і техніки (1999), премії ім. Д. З. Мануїльського.

Наталія Маковська, Юрій Шаповал (Київ)

КУРІННИЙ Борис Пантелеймонович (24. 06. 1938, Київ) – історик. Із службовців, українець. Закінчив історико-філософський факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1965), Українську Академію державного управління при Президентові України та навчання в Інституті підвищення кваліфікації кадрів (1999).

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Курсова Любов

По закінченні університету з 23 лютого 1965 р. Б. К. зарахований науковим співробітником Київського міського держархіву (нині Держархів м. Києва). З липня 1966 р. призначений в. о. начальника відділу відомчих архівів, комплектування і експертизи, а з вересня – начальник цього ж відділу. З жовтня 1973 р. – начальник госпрозрахункового відділу з науково-технічного упорядкування відомчих архівів, з вересня 1979 р. – заступник директора архіву. З червня 1983 р. по липень 2002 р. – директор Держархіву м. Києва.

Наради органів виконавчої влади та місцевого самоврядування, які проводив Б. К., будучи директором Держархіву м. Києва, сприяли кращій організації архівної справи в м. Києві. Розробив та підготував низку нормативно-правових актів, спрямованих на організацію, збереження документів НАФ в установах, організаціях та підприємствах м. Києва. За його участю створено ряд міських галузевих архівів – міського центру зайнятості, нотаріального архіву та ін.

Б. К. виступив ініціатором забезпечення збереження документів з особового складу установ, підприємств та організацій різних форм власності. Починаючи з 1998 р. всі районні державні адміністрації в м. Києві прийняли зазначені документи на зберігання, що гарантує захист соціально-правових інтересів громадян.

Б. К. – член редакційної колегії видань “Звід пам’яток історії та культури України: Київ” (К., 1999) та “Подвиг на віки: Книга Пам’яті України: Місто-герой Київ” (К., 2000).

Під час проведення виборів до Верховної Ради і до місцевих органів влади призначався секретарем, головою дільничної, окружної виборчих комісій, завідувачем агітпункту.

2002 р. Б. К. присвоєно 7 ранг державного службовця.

Нагороджений медалями: “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970), “В пам’ять 1500-річчя Києва” (1982), грамотами і подяками. За вагомий особистий внесок у створення духовних і матеріальних цінностей та досягнення високої майстерності у професійній діяльності нагороджений Подяками Голови Київської міської державної адміністрації (1998, 2001), Почесною грамотою Державного комітету архівів України (2000).

Сергій Карамаш (Київ)

КУРЦОВА Любов Петрівна (30. 03. 1922, с. Ординка, нині Ново-Водолазького р-ну Харківської обл.) – архівіст, перекладач. З родини робітників, українка. Закінчила Харківський педагогічний інститут іноземних мов за фахом референт-перекладач з німецької мови (1947),

Праці: Государственный архив г. Киева // Государственные архивы Украинской ССР: Справочник. – К., 1988. – С. 202–206 (у співавт.); Государственный архив города Киева: Путеводитель. – К., 1989 (співупоряд.); Організація роботи читального залу Держархіву м. Києва // АУ. – 1989. – № 2. – С. 54–55.

Література: Воронежська О. Вітер віків // Веч. Київ. – 1986. – 14 серп.; Дубас О. Три поверхи “нижче нуля” // Молода гвардія. – 1987. – 15 лют.; Думська І., Жаловага Л. Архіваріус // Прапор комунізму. – 1988. – 10 лип.; Карамаш С. У Державному архіві м. Києва // Архівіст. – К., 2000. – Вип. 2. – С. 11.

Архіви: Держархів м. Києва, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Куцинда В'ячеслав

Праці: Підготовка описів до видання // НІБ. – 1960. – № 2. – С. 23–28 (у співавт.); Джерела про боротьбу за владу Рад на Україні // АУ. – 1967. – № 4. – С. 3–9.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 3665, оп. 1 л, спр. 54.

дворічні курси підвищення кваліфікації архівних співробітників при ЦДАЖР УРСР (1952).

Трудову діяльність в архівній системі розпочала в жовтні 1947 р. науковим співробітником Центрального архіву революції УРСР; у 1951–1960 рр. – старший науковий співробітник ЦДАЖР в м. Харкові; у 1960–1971 рр. – старший науковий співробітник ЦДАЖР УРСР.

Під час роботи в архіві Л. К. працювала у відділі таємних фондів над групою матеріалів, які відклалися в період тимчасової окупації України нацистськими військами, займалася науково-технічним опрацюванням документів, в тому числі німецькою мовою. Л. К. підготовлено методичні посібники з удосконалення науково-технічного упорядкування документальних матеріалів та НДА. Автор публіцистичних статей в галузевих виданнях.

Тетяна Портнова (Київ)

КУЦИНДА В'ячеслав Іванович (21. 02. 1947, с. Новий Вишневець Збараського р-ну Тернопільської обл.) – історик, архівіст. Із робітників, українець. Закінчив Львівський державний університет ім. І. Франка (1975).

З березня 1986 р. по грудень 1988 р. обіймав посаду завідувача архівним відділом Львівського облвиконкому. З грудня 1988 р. – директор Держархіву Львівської області.

За роки діяльності на архівній ниві В. К. уміло організовує і активно проводить роботу в науково-дослідницькій сфері архівних установ області. Завдяки його наполегливій праці та керівництву Держархів Львівської області став визнаною науковою установою в наукових колах Європи та світу в галузі архівної справи, набув високого рейтингу серед зарубіжних архівних та наукових установ, значно зміцнив матеріально-технічну базу, зв'язки з громадськістю та органами виконавчої влади і місцевого самоврядування.

Під його керівництвом написано ряд наукових праць, статей, публікацій, посібників та методичних розробок, серед них: довідник з адміністративно-територіального поділу області, методичний посібник з ведення діловодства в сільських та селищних радах; путівник по фондах КПУ Львівської області (2001), “Державний архів Львівської області: Доповнення до путівника” (1988), “Суспільно-політичний розвиток західних областей УРСР: 1939–1989” (1989). Розроблено іменні картотеки про переселення громадян при операції “Вісла” (1945–1946) та громадян України, примусово вивезених на роботи до Австрії і Німеччини (1941–1944).

В. К. – автор низки статей з архівної проблематики в галузевій періодиці, керівник і безпосередній органі-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Куш Світлана

Архіви: Держархів
Львівської обл., особова
справа.

затор комп'ютеризації архівної справи в Львівській області, формування і впорядкування документальної бази архіву КПУ та науково-технічного упорядкування документів УСБУ у Львівській області.

За високі досягнення в сфері архівознавства, В. К. неодноразово відзначався почесними грамотами, цінними подарунками Головного архівного Управління при Кабінеті Міністрів України та Державним комітетом архівів України, нагороджений іменним годинником від Президента України. У травні 2002 р. за вагомі досягнення у праці, активну участь у прискоренні економічних реформ В. К. присвоєно почесне звання “Заслужений працівник культури України”.

Петро Кравчук (Львів)

КУШ Світлана Григорівна (20. 01. 1952, сел. Андріївка Запорізької обл.) – філолог, архівіст. Із службовців, українка. Закінчила філологічний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1976).

Працювала викладачем російської мови та літератури в СШ (1976–1979). З липня 1979 р. – в ЦДАМЛМ України у відділі комплектування, відомчих архівів діловодства на посаді молодшого наукового співробітника, з 1980 р. по 1988 р. – архівіста I категорії цього ж відділу, з 1988 р. по 1991 р. – в. о. завідувача відділу публікації та наукового використання документів. З 1991 р. – провідний науковий співробітник.

За час роботи в архіві-музеї С. К. опрацювала фонди М. П. Глуценка, І. В. Лубенського, Н. Л. Забіли, О. І. Заливахи, В. С. Земляка, Й. М. Кисельова, Ф. І. Лаврова, М. О. Новицької, І. Г. Пантелюка, М. А. Плевако, колекції діячів українського театру і кіно, Національної опери України, симфонічного оркестру України, Будинку органної музики тощо.

С. К. – автор близько 500 статей до I і II випусків “Путивника по фондах ЦДАМЛМ України”.

Віра Вервес (Київ)

ЛАЗАРЕВСЬКИЙ Олександр Матвійович (20. (08). 06. 1834, с. Гирявці Конотопського пов. Чернігівської губ., нині с. Шевченкове Конотопського р-ну Сумської обл. – 13.04. (31. 03). 1902, Київ, похований у с. Гирявці (від 1923 р. – с. Шевченкове) на цвинтарі сільської церкви) – український історик, археограф, генеалог.

З сім'ї службовця з дрібних дворян, що перебувала в довголітніх товариських стосунках із Т. Шевченком. Закінчив Конотопське повітове дворянське училище, Петербурзьку гімназію (1850–1854). Вищу освіту здобув на історико-філологічному факультеті Петербурзького університету (1854–1858).

Праці: 3 архіву
П. Г. Тичини: Зб. документів. – К., 1990. – 604 с. (співупоряд.).

Архіви: ЦДАМЛМ України, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Лазаревський
Олександр*

Праці: Указатель источников для изучения Малороссийского края – СПб., 1858; Малороссийские посполитые крестьяне 1648–1783. Историко-юридический очерк по архивным источникам // Зап. Черниг. Стат. Комитета. – Чернигов, 1866. – Кн. 1; Очерки старейших дворянских родов Черниговской губернии // Там само. – Кн. 2, вып. 1 и 2; Люди старой Малороссии // КС. – 1882. – № 1, 3, 8; 1884. – № 1; 1885. – № 5; 1886. – № 1, 7; 1887. – № 6, 7, 8; 1888. – № 11; Сулимовский фамильный архив // Там само. – 1882. – № 11. – С. 292–328; Галагановский фамильный архив // Там само. – 1883. – № 11. – С. 452–456; Из истории сел и селян левобережной Малороссии // Там само. – 1891. – № 1, 11; Замечания на исторические монографии Д.П. Миллера о малорусском дворянстве и о статутных судах. – Х., 1898.

Бібліографія: *Ткаченко М.* Список праць О.М. Лазаревського і праць про нього // УАЗ. – К., 1927. – Т. 2. – С. 51–76; *Олександр Матвійович Лазаревський. 1834–1902: Матеріали до бібліогр.* – К., 1994.

Література: *Багалеї Д. І.* Новый историк Малороссии. – СПб., 1891; *Василенко Н. К.* История мало-

Ще під час навчання в гімназії у 1853 р. розпочав друкувати свої перші статті з історії України в “Черниговских губернских ведомостях” (“Василий Золотаренко, полковник нежинский”, “Про шведских пленников 1709 г.”, “Опыт указателя источников для изучения Малороссийского края в историческом и географическом отношениях” та ін.), у наступні роки там же друкував “Украинскую литературную летопись”.

У студентські роки працював доглядачем музею та бібліотеки графа О. Уварова, уклав каталог рукописів з його колекції. До переїзду в Чернігів (1861) служив урядовцем Петербурзького губернського правління, чиновником Петербурзької археографічної комісії. У 1860 р., за дорученням Петербурзької АН збирав матеріали (переважно в московських монастирях) для історії російського хронографа; за підсумками роботи опублікував в “Известиях Академии Наук” “Записку о русском хронографе”.

Протягом 1861–1863 рр. брав участь у здійсненні селянської реформи на Чернігівщині, згодом працював секретарем Чернігівського статистичного комітету. З 1868 р. обіймав різні посади в установах судового відомства на Чернігівщині (Ніжин, Конотоп), Полтавщині. У 1880 р. переїхав до Києва, де працював товаришем голови Київського окружного суду. Від грудня 1885 р. до кінця життя – член Київської судової палати.

Виконання службових обов’язків О. Л. поєднував з активним вивченням історії Лівобережної України. Працюючи в Чернігові, де в місцевих архівах зберігалися найбільші комплекси документів з історії Лівобережної України XVII–XVIII ст. (другої Малоросійської колегії, Генеральної військової канцелярії, Чернігівської казенної палати, земельні документи монастирів, архів дворянського депутатського зібрання тощо), О. Л. розгорнув ґрунтовні дослідження з історії України доби Гетьманщини, першим звернув увагу наукової громадськості на нововиявлені комплекси, зніціював переміщення архівів до інших, кращих за умовами зберігання, приміщень та їх упорядкування й археографічне опрацювання. Зокрема він домігся, щоб цінні у науковому відношенні справи з архіву Чернігівського окружного суду, відібрані на знищення, були передані до Києва і ЦАДА, водночас рішуче протестував проти передачі Румянцевського опису з Чернігова до АН в Петербург, наполягаючи на тому, що писемні пам’ятки повинні зберігатися в тих місцях, де вони історично виникли.

За підсумками досліджень архівних документів О. Л. опублікував низку важливих історичних джерел: “Отрывки из нежинских магистратских книг 1657–1674 гг.” (1887), “Акты из истории землевладения в Малороссии (1630–1690 гг.)” (1890), “Отрывки из дневника гетман-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Лазаревський
Олександр*

скої канцелярії. 1722–1723 гг.” (1898), “Акты по истории монастырского землевладения в Малороссии. 1636–1730 гг.” (1899), “Малороссийские переписные книги 1666 г.” (1899), “Цеховые акты Левобережной Малороссии (1622–1645 гг.)” (1901) та ін.

Вчений широко використовував у своїх працях відомості з фамільних архівів. Ним виконана значна за обсягом робота з виявлення та збереження документів із зібрань визначних українських родин: Миклашевських, Милорадовичів, Марковичів, Ханенків та ін. Окремими збірками О. Л. видав документи кількох родинних архівів, що містили цінну інформацію з історії та культури Лівобережної України – “Сулимовский архив” (К., 1884), який включав 183 документи, “Мотыжинский архив” (К., 1890) – 93 джерела, “Любецкий архив графа Милорадовича” (К., 1898) – 198 документів тощо, а також ґрунтовні роботи з генеалогії: “Очерки малороссийских фамилий” (1875–1876), “Люди Старой Малороссии” (1880–1888) та ін.

Протягом багатьох років О. Л. збирав архівні відомості для своєї фундаментальної праці “Описание Старой Малороссии”, яку мав намір підготувати в десяти томах (за кількістю полків). Видав у Києві три книги “Описания...” – історію Стародубського (1888), Ніжинського (1893), Прилуцького (1901) полків, в яких наведено важливі відомості про місцеве заселення, землеволодіння і управління; два томи відзначені Уваровськими преміями Російської АН. Четвертий том (“Полтавский полк”) закінчити не встиг з-за раптової смерті.

Був чл.-кор. Російського археологічного товариства (з 1860), чл. Тимчасової комісії для розгляду давніх актів у Києві (з 1880). Тривалий час О. Л. активно співпрацював із Історичним товариством Нестора-літописця (деякий час був його головою), Чернігівською вченою архівною комісією, ініціатором створення якої він був, обирався почесним членом Чернігівської губернської вченої архівної комісії та інших наукових товариств. Активно друкувався на сторінках “Киевской старины” (один із засновників журналу, член редколегії), а також “Известий императорской Академии наук по отделению русского языка и литературы”, “Библиографических записок”, “Основи”, “Северной пчелы”, “Черниговского листка”, “Русского Архива”, “Чтений в Историческом обществе Нестора-летописца” та ін.

Загалом перу О. Л. належать близько 450 праць і статей, переважно з історії Лівобережної України XVII–XVIII ст., майже всі вони ґрунтуються на раніше невідомих архівних документах. Брав діяльну участь в організації у Конотопі історичного архіву, ініціатор створення повітового історичного музею (1900), подарувавши йому багато експонатів.

росской историографии и малорусского общественного строя // КС. – 1894. – № 11; *Грушевський М.* Пам’яті Олександра Лазаревського // ЗНТШ. – Львів, 1902. – Т. XLVII. – С. 1–10; *Він же.* Кілька слів про наукову спадщину та її дослідження // Україна. – 1927. – Кн. 4. – С. 3–17; *Василенко М.* Олександр Матвійович Лазаревський (1834–1902) // Там само. – С. 18–97; *Федоренко П.* О. М. Лазаревський та культурні цінності Чернігівщини // УАЗ. – К., 1927. – Т. 2. – С. XXII–L; *Марченко М. І., Полухін Л. К.* Видатний історик України О. М. Лазаревський. – К., 1958; *Швидько Г. О.* М. Лазаревський: (До 150-річчя з дня народження) // УІЖ. – 1984. – № 6. – С. 130–132; *Воронов В. О.* М. Лазаревський як архівіст та архівознавець // Укр. архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доповіді Всеукр. конф. (19–20 лист. 1996 р.). – К., 1997. – Ч. 1. – С. 221–224; *Герасименко Н.* Олександр Лазаревський // Історіограф. дослідження в Україні. – К., 2005. – Вип. 15. – С. 170–226.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 1, № 68441, 68445, 68459, 68463–68466.

Праці: Архивные данные о бейльках в Крымском ханстве // Тр. VI археолог. съезда в Одессе. – О., 1899. – Т. 4. – С. 96–110; Памятники дипломатических сношений Крымского ханства с Московским государством в XVI–XVII вв., хранящиеся в Московском Главном архиве Министерства иностранных дел // Изв. ТГУАК. – Симф., 1890. – № 9. – С. 1–47; № 10. – С. 9–60; № 11. – С. 1–56; 1891. – № 2. – С. 1–62; Князь Г. А. Потемкин-Таврический как деятель Крыма: Краг. очерк по архив. материалам. – Симф., 1890; Сборник документов по истории Крымско-татарского землевладения // Изв. ТГУАК. – 1895. – № 22. – С. 82–115; № 23. – С. 118–129; 1896. – № 24. – С. 72–137; № 25. – С. 89–158; 1897. – № 26. – С. 24–154.

Література: Маркевич А. И. Памяти Ф. Ф. Лашкова // Изв. ТГУАК. – Симф., 1918. – № 55. – С. 203–207; Шарина В. Ф., Непомнящий А. А. Лашков Ф. Ф. – краевед Крыма // Материалы по археологии, истории и этнографии Таврии. – Симф., 1993. – Вып. 3. – С. 175–181; Непомнящий А. А. Развитие исторического краеведения в Крыму в XIX – начале XX в. – Симф., 1995.

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. 49, оп. 1, спр. 5255, арк. 1–13; ф. 104, оп. 1, спр. 439, арк. 8–10, 21, 24; спр. 612, арк. 173.

За своє життя О. Л. зібрав велику бібліотеку з історії України і колекцію рукописів, які незадовго до смерті передав до Чернігівського музею В.Тарнавського та бібліотеки Київського університету (нині вони частково зберігаються в ІР НБУВ).

Надія Павловська,
Валентина Шандра (Київ)

ЛАШКОВ Федір Федорович (25. 08. 1858, с. Киперчени Оргіївського пов. Бессарабської губ. – 09. 12. 1917, с. Мамак Сімферопольського пов. Таврійської губ.) – історик, архівіст, археограф.

Народився в сім'ї протоієрея. Після закінчення Кишинівської духовної семінарії навчався на історико-філологічному факультеті Новоросійського університету в Одесі (1874–1879). Викладав історію та географію у Сімферопольській чоловічій гімназії (1879–1890). У 1891 р. переїхав до Одеси, де працював податковим інспектором. У 1892 р. Ф. Л. було призначено земським начальником у Бендерському повіті Бессарабської губ. У 1893–1900 рр. працював податковим інспектором у Сімферополі. На поч. XX ст. багато подорожував по Європі, найдовше зупинявся в Парижі.

З початком Першої світової війни повернувся до Криму. Був одним із засновників і активних діячів Таврійської ГУАК (1887), першим редактором її “Известий”, першим керуючим справами Комісії. Активно працював над розбиранням та систематизацією справ у різних архівах Таврійської губернії: Магометанського духовного правління, губернського правління, управління державними маєтностями, Таврійської казенної палати, окружного суду, канцелярії Таврійського губернатора тощо.

Багато уваги приділяв створенню губернського історичного архіву. На VIII археологічному з'їзді у Москві (1890) виступив з доповіддю “Про губернські історичні архіви” і запропонував проект здійснення архівної реформи в Росії, за яким ГУАК, що створюють архіви, передбачалося: забезпечення безперешкодної діяльності щодо розбирання архівів губернських та повітових установ; передавання до губернських історичних архівів всіх справ губернських і повітових установ, що діяли до середини XIX ст.; визнання губернських історичних архівів офіційними установами (з метою надання юридичної сили виданим ними довідкам). Ф. Л. пропонував також, щоб архіви очолювали вчені архівісти, перепідпорядкувати ГУАК Археографічній комісії з метою забезпечення додаткових субсидій; виділити приміщення для губернських архівів із числа державних споруд.

Ф. Л. є автором численних археографічних публікацій на сторінках “Известий Таврической ученой

архивной комиссии”, укладачем краснзнавчого збірника “Третья учебная экскурсия Симферопольской мужской гимназии. Симферополь и его окрестности” (1890), збірника документів з історії Кримського ханства (1895–1897), статей з питань історичного краєзнавства Криму. Загинув від рук грабіжників у власному маєтку.

Андрій Непомнящий (Сімферополь)

ЛЕБЕДИНЦЕВ Феофан Гаврилович (псевд. Ф. Лобода, Холмский Братчик, Холмский Старожил, Н. Цибульский, Т. Шнейдер, К. Ц., Ц.К.; 12. 03. 1828, с. Зелена Діброва Звенигородського пов. Київської губ. – 12. 03. 1888, Київ) – історик церкви, археограф, журналіст.

Походив з родини сільського священика Гаврили Лебединця (Лебединцева). Навчався у Богуславському духовному училищі та Київській духовній семінарії. 1851 р. закінчив Київську духовну академію зі ступенем кандидата богослов'я, захистивши дисертацію “Взгляд на унию, бывшую в Юго-Западной России”.

1852 р. Ф. Л. було призначено вчителем історії і грецької мови у Воронежську семінарію. 15 вересня 1854 р. постановою Синоду його затвердили магістром богослов'я. 3 червня 1855 р. працював викладачем риторики й латинської мови у Київській духовній семінарії, де заснував та редагував упродовж 1860–1863 рр. журнал “Руководство для сельских пастырей”. У грудні 1861 р. Ф. Л. було переведено до КДА; 1864 р. він отримав звання екстраординарного професора. У цей період разом з братом П. Лебединцевим брав участь у редагуванні “Киевских епархиальных ведомостей”.

1865–1880 рр. Ф. Л. перебував на посаді начальника Холмської, згодом – Радомської дирекції училищ у Царстві Польському. За 16 років служби в Царстві Польському він був нагороджений чотирма орденами, 1874 р. став дійсним статським радником. 29 серпня 1880 р., за власним бажанням, був звільнений у відставку. Повернувшись до Києва, взяв участь у заснуванні першого на теренах Російської імперії українського історичного журналу “Киевская старина”, видавцем і редактором якого він був з 1882 по 1887 р.

Значне місце у науковій діяльності Ф. Л. посідала робота з вивчення та збирання архівних документів. Працюючи 1860–1864 рр. діловодом у Київській археографічній комісії, вів документацію і відповідав за архівні установи. Існує припущення, що його перу належить анонімний звіт про діяльність Комісії з 1843 по 1865 рр., який зберігається в ІР НБУВ (ф. Х, № 10206). Ф. Л. взяв участь у збиранні документів, укладанні та редагуванні 2-го і 3-го томів АЮЗР (К., 1864. – Ч.1. – Т. 2–3. Мате-

Праці: Рец.: “Памятники русской старины в Западных губерниях, издаваемые П. Н. Батюшковым. Вып. 8. Холмская Русь. – СПб., 1885” // КС. – 1886. – № 4; Письмо кошевого Осипа Гладкова к А. А. Скальковскому // Там само. – 1883. – № 4; Из воспоминаний о Т. Г. Шевченко // Там само. – 1887. – № 11; Рец.: “Материалы для истории Воронежской и соседских губерний. Воронежские акты. – Т. 1. – Воронеж, 1887” // Там само. – 1887. – № 11; Рец.: “Свободная галицко-русская летопись с 1700 до конца августа 1772 г. / Сост. А. С. Петрушкевич. – Ч. 1. – Л., 1887” // Там само. – 1887. – № 12.

Література: К литературной деятельности Ф. Г. Лебединцева // КС. – 1888. – № 4. – Отд. 3. – С. 28–31; *Сумцов Н. Ф.* Памяти Ф. Г. Лебединцева // Там само. – 1889. – № 3. – С. I–VI; Памяти Ф. Г. Лебединцева: По поводу десятилетия со дня его смерти // Там само. – 1898. – № 3. – Отд. 1. – С. 314–317; *Житецкий И.* “Київська старина” за часи Ф. Г. Лебединцева (1882–1887) // Україна. – 1925. – Кн. 6. – С. 113–120; *Шурляков С.* Перший редактор “Киевской старины” // КС. – 1992. – № 5. – С. 109–114; *Журба О. І.*

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Левицький Орест

Київська археографічна комісія 1843–1921: Нарис історії і діяльності. – К., 1993. – С. 12, 173, 177–178.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 155, № 4428; ф. 11, № 4428; ф. X, № 10206; ЦДІАК України, КМФ 19, оп. 1, спр. 20; ф. 295, оп. 1, спр. 16.

Праці: Очерк внутренней истории Малороссии во второй половине XVII в. – К., 1875. – Вып. 1; Опись актовой книги Киевского Центрального Архива № 2036. – К., 1883; Опись ... № 17. – К., 1884; Опись ... № 2038. – К., 1884; Опись ... № 2039. – К., 1885; Опись ... № 2044. – К., 1888; Опись ... № 2045. – К., 1889; Опись ... № 2047. – К., 1890; Опись ... № 2050. – К., 1891; Опись ... № 2048. – К., 1892; Пятидесятилетие Киевской комиссии для разбора древних актов (1843–1893). Ист. записка о ее деятельности. – К., 1893; О судьбе древних актовых книг и собрания их в центральных архивах // ЧИОНЛ. – 1896. – Кн. 10. – С. 11–14; К истории

риалы для истории православия в Западной Украине в XVIII ст.). Ці томи містять документи з історії боротьби православного населення Київської губернії з унією у середині XVIII ст. Як відзначено у передмові, більшість актів була виявлена Ф. Л. серед документів Переяславської консисторії, які були передані на зберігання до архіву Київської консисторії; деякі документи надійшли з колекції М. О. Максимовича. У вступі до 2-го тому була надрукована ґрунтовна стаття Ф. Л. “Архимандрит Мелхиседек Значко-Яворский”.

Згодом, перебуваючи на посаді редактора журналу “Киевская старина”, Ф. Л. продовжував приділяти значну увагу дослідженню та публікації архівних документів. Програма часопису, що була 1881 р. надіслана ним для затвердження до Головного управління в справах друку, передбачала публікацію “особливо цінних історичних документів, мемуарів, хронік, щоденників, записок, спогадів” та інших документів з української історії (ЦДІАК України, ф. 295, оп. 1, спр. 16, арк. 2–2 зв.). Спільно з працівниками часопису було виявлено та залучено до наукового обігу величезний масив документів державних, церковних, родинних архівів та приватних колекцій (зокрема, архіву Київської духовної консисторії, Московського головного архіву Міністерства закордонних справ, родинних архівів Полетик, Лизогубів, Милорадовичів та ін.).

Марина Палієнко (Київ)

ЛЕВИЦЬКИЙ Орест Іванович (25. 12. 1848, с. Маячка Кобеляцького пов. Полтавської губ., нині Новосанжарського р-ну Полтавської обл. – 09. 05. 1922, с. Драбів Золотоніського пов. Полтавської губ., нині смт. Драбів Черкаської обл., похований в с. Митлашівка поблизу Драбова) – історик, архівіст, археограф, етнограф, правознавець, белетрист.

З сім'ї дякона з попівського роду Носів-Левицьких та відомих живописців Левицьких. Після навчання в приватній школі (1857–1859) здобував освіту спершу в Полтавському духовному училищі та семінарії (1859–1869), пізніше навчався на юридичному (1869–1870) та історико-філологічному факультетах Університету Св. Володимира у Києві (1870–1874).

Учень В. Антоновича, під його керівництвом почав працювати у Київському ЦАДА. Як державний стипендіат, після закінчення університету працював вчителем Четвертої київської гімназії (1874 – бл. 1906) і одночасно довголітнім членом-секретарем (діловодом) Тимчасової комісії для розгляду давніх актів у Києві (1874–1921), був першим її історіографом: опубліковані О. Л. дослід-

ження з історії Комісії охоплюють майже весь період її активної діяльності.

О. Л. у Комісії працював також як редактор: за його редакцією і передмовою уперше видано “Летопись Самовидца по новооткрытым спискам”, АЮЗР, ч. I, т. 6 (К., 1878), “Акты о церковно-религиозных отношениях в Юго-Западной России”, АЮЗР, ч. VIII, т. 3 (К., 1883), “Акты о брачном и семейном быте в Юго-Западной России в XVI–XVII вв.” (К., 1909), а також друге видання “Памятников, изданных Временною комиссиею для разбора древних актов”, т. I–III. (К., 1898).

У 1879–1887 рр. О. Л. працював в Київському ЦАДА на посаді помічника завідувача архівом, яку змушений був залишити з-за упередженого ставлення з боку тогочасного ректора університету М. К. Ренненкампа. В ЦАДА описав луцькі актові книги за 1562, 1564, 1565, 1570, 1571, 1573, 1574, 1576 рр. (опубліковані як офіційне видання архіву), науково оформив низку козацьких літописів.

Був членом наукових товариств: Историчного товариства Нестора-Літописця (з 1878), Київського юридичного товариства по відділу звичаєвого права (з 1883), НТШ, УНТ (1907–1914), Московського археологічного товариства, Російського географічного товариства, Київського товариства охорони пам’яток старовини, Полтавської губернської вченої архівної комісії. Активно друкувався в журналі “Киевская старина” від початку його заснування, входив до редколегії науково-літературного часопису “Україна” (1906).

Крім суто наукових праць (понад 200 публікацій, в т.ч. на тему жіноцтва в українській історії; довів, що українські жінки в XVI ст. мали майже такі ж громадянські права, як і чоловіки), багато писав у жанрі т. зв. історичних оповідань.

Після 1917 р. брав активну участь у заснуванні УАН, розбудові її інституцій, був одним з перших академіків УАН (з 1918), головою соціально-економічного відділу УАН, з 1918 р. – також головою Комісії звичаєвого права УАН. У березні 1922 р. обраний Президентом ВУАН. Дбав про організацію архівної справи в Україні, в т.ч. як голова Комісії з вироблення проекту утворення Центрального архіву і передачі йому справ ліквідованих губернських і повітових інституцій Міністерства внутрішніх справ (квітень 1918).

Власний архів та колекцію історичних документів О. Л. ще за життя (1921) передав разом з бібліотекою до ВУАН; нині вони зберігаються в ІР НБУВ.

Оксана Коваль (Київ)

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Левицький Орест

учреждения Киевского и других Центральных Архивов актовых книг в 1852 г. // КС. – 1902. – № 5. – С. 81–86; История учреждения Киевского Центрального Архива древних актовых книг // ЧИОНЛ. – 1903. – Кн. 17. – Вып. 1. – С. 3–36; Вып. 2. – С. 37–73; Сведения о деятельности Киевской комиссии для разбора древних актов // Сб. ст. и материалов по истории Юго-Зап. России, изданных Комиссией для разбора древних актов. – К., 1911. – Вып. 1. – С. 1–37.

Бібліографія: О. І. Левицький: Біобібліогр. покажч. – Полтава, 1993.

Література: Василенко М. Академік Орест Левицький // Зап. соц.-екон. відділу ВУАН. – Т. 1. – К., 1923. – С. XLVI–XCVIII; Грушевський М. Орест Левицький // Україна. – 1924. – Кн. 1–2; Горбань М. [Передмова.] // О. Левицький. По судах Гетьманщини. – Х., 1930. – С. 5–36; Москвич Л. Г. Творчий шлях О. І. Левицького // Історіогр. дослідження в УРСР. – К., 1971. – Вып. 4. – С. 63–76; Сарбей В. Г., Москвич Л. Г. Академік УАН Орест Іванович Левицький (1848–1922 рр.). – К., 1998. – 151 с.

Архіви: ЦДАК України, ф. 1143; ф. 1235, оп. 1, спр. 1052, арк. 41; ІР НБУВ, ф. 1, № 11769–11966; ф. 2, № 22092–22679; ф. 81, № 14–31.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Леонтович Федір

Праці: Крестьяне Юго-Западной России по литовскому праву XV и XVI вв. – К., 1863; Исторические исследования о правах литовско-русских евреев. – К., 1864; Русская Правда и Литовский статут. – К., 1864; Заметки о разработке обычного права // ЖМНП. – 1874. – Ч. 198. – Отд. 2; Старый земский обычай. – О., 1889; Источники русско-литовского права. Общий обзор источников. Договоры. Земские и областные привилегии. – Варшава, 1894; Панский двор в Литовско-русском государстве // Варшав. университет. изв. – 1895. – № 5; Сословный тип территориально-административного состава Литовского государства и его причины. – СПб., 1895; Крестьянский двор в Литовско-русском государстве // ЖМНП. – 1896. – № 2–4, 5, 12; 1907. – № 4–5; Акты Литовской метрики. – Варшава, 1896–1897. – Т. 1. – Вып. 1–11; К вопросу о выморочных имуществах по литовскому праву // ЖМЮ. – 1897. – № 6, 9; К вопросу о происхождении семьи вообще и о ее организации по древнему русскому праву // Там само. – 1900. – № 6; Бояре и служилые люди в Литовско-русском государстве // ЖМНП. – 1907. – № 5–6; Рада великих князей Литовских // Там само. – 1907. – № 10; Пра-

ЛЕОНТОВИЧ Федір Іванович (15 (03).01.1833, с. Попівка, нині Конотопського р-ну Чернігівської обл. – 03.01.1911 (21.12.1910), м. Кисловодськ, Росія) – історик, історик права, архівознавець, археограф, доктор державного права (з 1868).

Закінчив у Ніжині гімназію та лицей кн. Безбородька. Навчався на юридичному факультеті Університету Св. Володимира у Києві (1856–1860); за конкурсну працю “История постановлений о крепостном сословию в России до второй четверти XVIII в.” отримав золоту медаль.

Деякий час працював позаштатним вчителем законодавства в Першій київській гімназії. Викладач кримінального права в Київському університеті (1860–1861). У 1861 р. переведений до Рішельєвського лицю (Одеса) як ад’юнкт кафедри державного права, руського права та огляду законів. З грудня 1863 р. – приват-доцент кафедри Київського університету, читав лекції з історії руського права. У 1864 р. одержав ступінь магістра державного права за дисертацію “Историческое исследование о правах литовско-русских евреев”, у 1868 р. – ступінь доктора державного права за дослідження “Древнее далматинское законодательство”.

Тривалий час працював в Одесі в Новоросійському університеті: доцент кафедри історії руського права (1865–1868), екстраординарний та ординарний професор (1868–1869), ректор (1869–1877), декан юридичного факультету (1878–1881), проректор (1881–1884). Деякий час був директором Одеського комерційного училища.

У 1892 р. переїхав до Варшави, займав посаду професора історії руського права Варшавського університету (1892–1902), з 1897 р. – голова редакційної комісії “Варшавских университетских известий”. Один із засновників, а згодом голова Товариства історії, філософії і права при Варшавському університеті.

Дійсний член Сербського наукового товариства у Белграді (з 1870) та Одеського товариства історії і старожитностей. У 1902 р. вийшов у відставку, але продовжував активно займатися науковою діяльністю. Мав чин дійсного статського радника.

До наукової архівної роботи Ф. Л. прилучився ще в студентські роки як учень професора Університету Св. Володимира М. Іванишева. Праці Ф. Л. завжди базувалися на досконалому знанні джерел. Вже перша дисертація Ф. Л. про *venia legendi* “Крестьяне Юго-Западной России по литовскому праву XV–XVI вв.” (1863), що давала право викладання в університеті, була написана на підставі глибокого вивчення історичних джерел.

Тематично наукова спадщина Ф. Л. охоплює кілька напрямів: історію первісного права, слов’янського права, литовсько-русського та права т. зв. іногородців Росії.

Найвагомішими є його дослідження з історії литовсько-руського права, що дало підстави вважати Ф. Л., нарівні з М. В. Владимирським-Будановим, одним із фундаторів нової “західно-руської школи в історико-юридичній науці”. Він поділяв історію права на зовнішню та внутрішню, розуміючи під зовнішньою власне історію джерел, а під внутрішньою – історію окремих юридичних правил та постанов. Тому у багатьох працях з історії права він, перш за все, аналізував джерела права. Зокрема, у праці “История русского права” (Одеса, 1869) він подав характеристику широкого кола джерел, а саме: договорів Русі з греками, “Руської правди”, уставів Володимира, Ярослава, Всеволода та інших князів, а також пам’яток литовсько-руського права: литовських статутів, конституційних ухвал та універсалів, земських і обласних привілеїв та ін. Ще детальніший аналіз джерел міститься в роботі “Источники русско-литовского права” (Варшава, 1894), де загальний огляд доповнюється конкретною характеристикою пам’яток литовсько-руського права, які з’явилися ще в часи правління перших литовських князів у формі угод та договорів литовської держави з сусідніми народами та пізніших жалуваних грамот і привілеїв, що надавалися окремим землям. Зокрема, тут аналізуються найдавніші договори литовських князів Ольгерда та Кейстута (1345), Ягайла та Скиргайла зі смоленським князем Юрієм Святославичем (1386), земський Городельський (1413), обласні (Волинський 1501 та 1509, Київський 1507) привілеї та інші документи.

Цінним елементом робіт Ф. Л. є найширша бібліографія, що стосується тієї чи іншої пам’ятки. Так, характеризуючи найдавніші литовські договори, земські та обласні привілеї, він дає перелік всіх відомих публікацій цих пам’яток в російській та польській науковій літературі. Характеристика пам’яток законодавчого характеру, актів адміністративної та судової практики, різного роду приватних угод разом з ґрунтовною бібліографією міститься також у праці “Очерки истории литовско-русского права. Образование территории литовского государства” (СПб., 1894).

Мешкаючи у Варшаві, Ф. Л. підготував до видання збірку актів Литовської метрики за копією кінця XVIII ст., що зберігалася у Головному архіві Царства Польського (нині – ГАДА у Варшаві). У двох випусках першого тому “Актов Литовской метрики” (Варшава, 1896) було опубліковано 775 документів (1413–1507), серед яких жалувані грамоти (листи, привілеї) великих литовських князів, судові вироки та ін. Зокрема, ця публікація містить три земські привілеї (1413, 1434, 1457) та два обласні: Волинський (1501) та Жмудський (1507), грамоти удільних князів Свидригайла, Кобринських, Мстиславських, привілеї ряду міст на магдебурзьке право.

воспособность литовско-русской шляхты // Там само. – 1908. – № 4, 5, 6, 7.

Бібліографія: [Труды проф. Ф. И. Леонтовича] // Зап. Об-ва Истории, Филологии и Права при Варшав. ун-те. – 1908. – Вып. IV.

Література: Биографический указатель профессоров Киевского Университета Св. Владимира. – К., 1884. – С. 366–368; Энциклопедический словарь Ф. А. Брокгауза и И. А. Ефрона. – СПб., 1896. – Т. XVII–А. – С. 561; *Авалиани С. Л.* Заслуги Ф. И. Леонтовича в изучении обычного права русских инородцев // ЖМЮ. – 1911. – № 6. – С. 169–175; *Тарановский Ф. В.* Ф. И. Леонтович: [Некролог] // Юрид. зап., издаваемое Демидов. юрид. лицем. – Ярославль, 1911. – Вып. 1; *Бондарук Т. I.* Основоположники киевской историко-юридической школы: М. Ф. Владимирский-Буданов і Ф. І. Леонтович. – К., 1995.; *Михальченко С. И.* Ф. И. Леонтович // Киевская школа в российской историографии. – М.; Брянск, 1996. – С. 30–58; *Він же.* Леонтович Ф. И. // Историки России. – М., 2001. – С. 273–280; *Музичко О.* Федір Леонтович // Історіогр. дослідження в Україні. – К., 2005. – Вип. 15. – С. 125–149.

На підставі глибокого знання джерел з історії права та актового матеріалу Ф. Л. було написано дослідження з історії різних верств українського суспільства XV–XVI ст.: селянства, боярства, шляхти, а також тогочасних соціальних інституцій тощо. Цінність історичних праць Ф. Л. полягає у глибокому аналізі джерельної бази, що була підставою для цих досліджень.

Ірина Ворончук (Київ)

ЛЄВЄНЦОВ Валентин Іванович (28. 12. 1936, м. Краматорськ Донецької обл. – 27. 03. 2004, Запоріжжя) – інженер, комсомольський, партійний, профспілковий діяч, архівіст.

Трудову діяльність розпочав у 1959 р. по закінченню Дніпропетровського металургійного інституту. Працював інженером-конструктором проектного відділу заводу “Запоріжсталь”. У листопаді 1961 р. був обраний секретарем комітету комсомолу заводу, з 1963 р. працював старшим інженером-дослідником центральної заводської лабораторії, завучем школи майстрів підприємства. У квітні 1965 р. був направлений на роботу в Запорізький обком комсомолу, де працював завідувачем сектору, згодом відділу комсомольських організацій. З 1969 р. до 1971 р. В. Л. – інструктор відділу оргпартроботи Запорізького обкому Компартії України. У листопаді 1971 р. був обраний головою Запорізького обкому профспілки працівників місцевої промисловості та комунально-побутових підприємств. З 1974 р. працював інструктором оргінструкторського відділу Запорізького облвиконкому.

У 1983 р. призначений завідувачем архівного відділу Запорізького облвиконкому, у листопаді 1988 р. – директором Державного архіву Запорізької області. Зробив значний внесок у зміцнення матеріально-технічної бази архівних установ, підготовку та виховання кадрів архівістів, створення колективу спеціалістів, відданих архівній справі. Під його керівництвом було підготовлено низку публікацій та виставок архівних документів.

В. Л. входив до складу обласної редакційної колегії Книги Пам’яті України, правління Запорізької обласної організації охорони пам’яток історії та культури.

Нагороджений медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” та Почесними грамотами.

Ксенія Острогляд (Запоріжжя)

ЛИННИЧЕНКО Іван Андрійович (12. 10. 1857, Київ – 09. 06. 1926, Сімферополь) – історик, історіограф, архівознавець.

Син Андрія Івановича Линниченка – історика літератури, директора Фундуклівської жіночої гімназії, до-

цента Університету Св. Володимира у Києві. По жіночій лінії нащадок знаменитого роду Балабух, представники якого у XVII–XVIII ст. відігравали значну роль у київському магістраті.

1879 р. закінчив історико-філологічний факультет Київського університету із ступенем кандидата (учень В. Б. Антоновича); того ж року був залишений стипендіатом по кафедрі російської історії. Магістерську дисертацію “Взаимные отношения Руси и Польши до половины XIV в.” захистив 1884 р. у Петербурзькому університеті; 1894 р. у Київському університеті захистив докторську дисертацію “Черты из истории сословий Юго-Западной (Галицкой) Руси”, написану за документами архіву Коронної метрики.

Працював у Московському та Новоросійському університетах; від 1898 р. – професор Новоросійського університету в Одесі. Дійсний член Петербурзької Академії наук. 1919 р. виїхав до Криму, де викладав у Сімферопольському університеті. Автор праць з історії Київської Русі і Галицько-Волинської держави, досліджень творчої спадщини М. І. Костомарова, О. І. Маркевича, М. І. Стороженка, М. В. Гоголя.

Проблемам архівознавства присвячена ґрунтовна стаття “Архивы в Галиции”, надрукована в журналі “Киевская старина”. У ній дана характеристика документів і матеріалів з української історії, які зберігаються у Бернардинському архіві у Львові, Львівському міському архіві, бібліотеці Оссолінських, бібліотеці Львівського університету, архіві Львівського Ставропігійного інституту, архіві Перемишльського греко-католицького єпископства, рукописному зібранні бібліотеки Ягеллонського університету в Кракові. Стаття містить відомості про історію створення архівних закладів у Галичині, особливості їхнього комплектування і функціонування, знайомить з правилами використання документів і науково-довідковим апаратом архівів. Особливе місце автор приділив цитуванню найцінніших, на його думку, документів, ставлячи за мету привернути увагу дослідників до вивчення і використання галицьких архівів.

Серед праць І. Л., присвячених критичному аналізу архівних джерел, слід відзначити дослідження “Грамоты галицкого князя Льва и значение поддельных документов, как исторических источников”.

Марина Палієнко (Київ)

ЛІЛЕСВ Михайло Іванович (08. 11. 1849, с. Нікольське Ярославської губ. – 27. 11. 1911, похований у Ніжині) – історик, педагог, громадський діяч. Досліджував старожитності Лівобережної України XVII–XIX ст., історію поселень російських розкольників на Чернігово-Сіверщині.

355

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Лілесв Михайло

Праці: Архивы в Галиции. – К., 1889; Грамоты галицкого князя Льва и значение поддельных документов, как исторических источников. – СПб., 1904.

Література: Линниченко Иван Андрійович: Некролог // Україна. – 1927. – Кн. 3. – С. 210; Чухрай П. Г. Линниченко Иван Андреевич // Славяноведение в дорев. России: Библиогр. словарь. – М., 1979. – С. 220–221; Толочко О. П. Дві не зовсім академічні дискусії (І. А. Линниченко, Д. І. Багалій, М. С. Грушевський) // УАЩ. – К., 1993. – Вип. 2. – С. 92–103.

Архіви: Держархів Одес. обл., ф. 153; Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. 538; ВР Одес. держ. наук. б-ки ім. М. Горького, ф. 45, к. 1; Держархів м. Києва, ф. 16, оп. 316, спр. 28.

Праці: Описание рукописей, хранящихся в библиотеке Черниговской духовной семинарии. – СПб., 1880. – 215 с.

Література: Историко-филологический институт князя Безбородко в Нежине: 1875–1900: Преподаватели и воспитанники. – Нежин, 1900. – С. 43–44; Историко-филологический институт князя Безбородко в Нежине: 1901–1912: Преподаватели и воспитанники. – Нежин, 1913. – С. 33.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 127.

Походив з родини священника. Закінчив Ярославську духовну семінарію та КДА. Магістр російської історії.

Протягом 1874–1878 рр. викладав у Чернігівській духовній семінарії й водночас завідував бібліотекою цього навчального закладу. Упорядкував і описав зібрання документів та рукописних книг, яке налічувало 201 пам'ятку церковнослов'янською, латинською, польською, грецькою, французькою та російською мовами. Вони походили з бібліотеки Чернігівського колегіуму, храмів та монастирів краю. Частина рукописів була пожертвована місцевими церковними ієрархами і можливо-владцями. М. Л. розподілив зібрання на 4 розділи. До першого увійшли 94 рукописи богословського змісту й богослужбового призначення. Другий розділ становили 59 рукописів історичного змісту – кілька хронографів, у тому числі так званий Літопис Л. Боболинського, життя святих, список Літопису Г. Грабянки, традиційні компакти історичних документів XVII–XVIII ст., збірник листів Л. Барановича і низка розкольницьких рукописів, 42 унікальні рукописні курси філософії та риторики, що викладалися у Києво-Могилянській академії, Чернігівському колегіумі й Чернігівській духовній семінарії, становили третій розділ зібрання. До найменшого, четвертого, упорядник включив 4 рукописи з географії, економіки та юриспруденції. Згодом рукописні книги, що зберігалися в бібліотеці семінарії, опинилися у Чернігівському крайовому історичному архіві й загинули за років останньої війни.

Протягом 1878–1910 рр. викладав педагогіку, російську історію та географію у Ніжинському історико-філологічному інституті. Виконував обов'язки наставника студентів і члена Правління цього навчального закладу. Впродовж 1883–1897 рр. – завідувач фундаментальної бібліотеки інституту, в якій був рукописний відділ. За його ініціативи до інститутської книгозбірні надійшов унікальний архів Ніжинського грецького магістрату. Порухував питання про передачу інститутіві для постійного зберігання і наукового опрацювання старовинних документів, які знаходились у губернських установах Чернігова.

Один з фундаторів Ніжинського історико-філологічного товариства. Член Історичного товариства Несторалітописця у Києві та Чернігівської вченої архівної комісії. Учасник XI Всеросійського археологічного з'їзду (Київ, 1899). Гласний Ніжинської міської думи. 1904 р. обраний міським головою Ніжина. Виступив проти революційної сваволі й зажив собі репутації монархіста-чорносотенця.

Олександр Коваленко (Київ)

ЛІСКЕ Франц-Ксаверій (Liske Franciszek-Ksawery, 18. 10. 1838, Шльонсков Равицького пов. Познанського воєводства – 27. 02. 1891, Львів, похов. на Личаківському цвинтарі) – історик, професор і ректор Львівського університету, директор Крайового архіву гродських і земських актів у Львові.

Після початкової домашньої освіти та парафіяльної школи в Стжельцах, з 1850 р. Ф. Л. навчався у німецькій гімназії в Лешні. З 1859 р. – студент філософського відділення Вроцлавського університету. Вивчав історію, філософію, мистецтво. Активний член Літературного слов'янського товариства. Брав участь у конспіративних акціях при підготовці Січневого повстання 1863 р. Був заарештований і ув'язнений в Берліні, але звільнений через брак доказів. Після короткої служби у війську добровольцем був звільнений за станом здоров'я і продовжив навчання в Берлінському університеті (1865). Вивчав палеографію і дипломатику, після захисту докторату з філософії в Липську (Лейпцігу) в березні 1867 р. почав також архівну практику.

В кінці 1868 р. Ф. Л. переїхав до Львова. У травні 1869 р., захистивши габілітаційну працю з загальної історії, розпочав викладання у Львівському університеті як приват-доцент. З листопада 1871 р. – надзвичайний професор загальної історії, з 1872 р. – звичайний професор. 1876–1877 рр. – декан філософського відділення, у 1879–1880 рр. – ректор університету. Депутат Крайового сейму. Співзасновник і голова Літературно-мистецького кола у Львові.

Ф. Л. створив у Львові потужний осередок дослідження історії. У своїх оригінальних, написаних на підставі архівних джерел працях найбільше уваги присвятив добі короля Сигізмунда Старого. 1878 р. ініціював створення студентського товариства “Коло істориків” у Львові. Підготував ряд істориків, згодом відомих науковців, архівістів, бібліотекознавців і викладачів. Серед його учнів були О. Бальцер, А. Чоловський, Л. Фінкель, Ф. Папе, А. Прохаска, А. Семкович, С. Смолька та ін. Засновник і редактор (1887–1890) “Kwartalnika Historycznego”. Попри важку хворобу, якою з 1888 р. був прикований до ліжка, ініціатор скликання у Львові 1890 р. другого з'їзду істориків. Відзначений шведським Орде́ном північної Зірки.

У грудні 1868 р. Ф. Л. було запрошено до Львова для продовження видання гродських і земських актів Бернардинського архіву (фінансовою основою цих заходів була фундація історика Александра Стадніцького 1865 р.). Перший том, що з'явився 1868 р., був критично оцінений науковцями, тому Ф. Л. було доручено вирішити долю видання. З 1 січня 1869 р. історик повністю перейняв наукове керівництво підготовкою

Праці: Studia z dziejów wieku XVI. – Poznań, 1867; Przyczynki do historyi wojny moskiewskiej z lat 1633–1634. – Lwów, 1868; Marcin Kromer, biskup warmiński, dziejopis wieku XVI // Dziennik Poznański. – 1869. – S. 3–24; Przyczynek do krytyki Tomicianow // Przegląd Lwowski. – R. III. – 1873; W sprawie wydawnictwa aktów grodzkich i ziemskich // Gazeta Lwowska. – 1874. – № 148; Odpowiedź na “Kilka uwag w sprawie wydawnictwa kodeksów dyplomatycznych” P. M. Bobrzynskiego // Przewodnik naukowy i literacki. – 1874. – T. II. – S. 80–82; Memoriale ordinis Fratrum Minorum a fratre Ioanne de Komorowo complilatum, ed. Xaverius Liske et Antonius Lorkiewicz // Monumenta Poloniae historica. – T. V; odb. Leopoli, 1886; Kilka uwag o sądownictwie czerwonoruskiem // Kwartalnik Historyczny. – 1888. – S. 388–399.

Бібліографія: Xawery Liske. Zarys biograficzny. – Lwów, 1891. – S. 76–84;

Література: Перелік праць про Ф. Ліске див.: *Knot A. Liske Franciszek Ksawery // Polski Słownik Biograficzny.* – T. XVII. – Wrocław; Warszawa; Kraków, 1972. – S. 464–465.

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. 145.

“Aktów Grodzkich i Ziemskich z czasów Rzeczypospolitej Polskiej” (AGZ). Розробив свою методику підбору та археографічного опрацювання документів, вдосконалив науковий апарат до наступних томів. До збірника залучалися документи не лише з Бернардинського, але й інших львівських архівів – консисторських, капітульних, міських, приватних та ін. 1878 р. Бернардинський архів перейшов під опіку Крайового відділу, рішенням якого Ф. Л. було призначено директором Крайового архіву. Він провів реорганізацію та впорядкування архіву, картотеки, складені до переглянутих актових книг, стали основою для публікацій судових записок у формі реєстрів.

Таким чином, Ф. Л. підготував до друку II–XV томи AGZ; тт. II–IX – дипломатарій Галицької Русі головним чином II половини XIV–XV ст.; т. X (1884) – реєстр об'яв; тт. XI–XV (1885–1889) – судові записки. Ф. Л. – автор багатьох публікацій з історії, дипломатики, археографії, рецензій та оглядів, видавець ряду джерельних пам'яток.

Друкувався в “Dzienniku Literackim”, “Przewodniku Naukowym i Literackim”, “Przeglądzie Krytycznym”, “Kwartalniku Historycznym”.

Василь Кметь (Львів)

ЛІСНЯК Наталія Сергіївна (18. 02. 1954, смт. Верхня Синячиха Алапаєвського р-ну Свердловської обл., Росія) – історик-архівіст. З родини службовців. Закінчила історико-архівне відділення історичного факультету Уральського державного університету ім. О. М. Горького в м. Свердловську (1976).

У 1976–1978 рр. працювала в Куйбишевському обласному архіві на посадах старшого архівіста та начальника групи НДА відділу забезпечення збереженості та обліку фондів.

З 1978 р. обіймала посади архівіста I категорії, старшого та провідного архівіста, молодшого та старшого наукового співробітника, в. о. завідувача відділу у відділі НДА ЦДАЖР УРСР (ЦДАВО України). В лютому 1998 р. призначена завідувачем відділу НДА.

Виконувала роботу зі створення довідкового апарату. Підготувала інструкції з науково-технічного упорядкування ф. 34, ВРНГ УСРР, ф. 539, НК РСІ УСРР, ф. 559, Всеукраїнська спілка сільськогосподарських колективів, а також тематичний огляд “Документи ЦДАЖР УРСР про стаханівський рух”, огляди документів ф. 1115, Українська Центральна рада, ф. 2581, Народне міністерство освіти УНР. Брала участь у переробленні та удосконаленні описів ф. 8, Наркомост УСРР, ф. 34, ВРНГ УСРР, ф. 288, Прокуратура УРСР, ф. 539, НК РСІ УСРР, ф. 1261, Всесоюзне об'єднання “Сталь”, ф. 1325,

Праці: Документи ЦДАЖР УРСР про стаханівський рух // АУ. – 1985. – № 4. – С. 28–33.

Архіви: ЦДАВО України, особова справа.

Харківський губернський староста та ін. Займалася тематичною розробкою документів уряду, міністерств та відомств.

Нагороджувалася Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР.

Тетяна Портнова (Київ)

ЛІЩИНА-МАРТИНЕНКО Іван Іванович ([?]. 04. 1883, с. Ліщинівка Біликівської волості Кобеляцького пов. Полтавської губ., нині смт Білики Кобеляцького р-ну Полтавської обл. – після 1936 [?]) – архівіст, педагог, культурно-просвітній діяч.

Походив з збіднілої української дворянської сім'ї. Закінчив Першу Полтавську чоловічу гімназію (1903), навчався спершу на факультеті східних мов, згодом – на історико-філологічному факультеті Санкт-Петербурзького університету (1910). Одночасно отримав диплом Санкт-Петербурзького археологічного інституту.

У 1912–1914 рр. І. Л.-М. викладав російську мову і літературу в приватних вищих і середніх закладах Варшави, Вацлавека та інших міст Варшавської губернії, деякий час викладав у Варшавському університеті.

З початком Першої світової війни евакуювався до Полтави, де до 1918 р. працював учителем та вихователем у приватних польських школах та гімназії. У 1919–1920 рр. – губернський інспектор позашкільної освіти, у 1921 р. – статистик Полтавського губернського статистичного бюро. Активний член Полтавської губернської “Просвіти” та культурно-просвітницького товариства “Українська культура”, гласний Полтавської міської думи (1917–1919). Був вимушений переховуватися від червоних і білих, зокрема деякий час перебував на Галичині. Арештовувався за належність до “петлюрівської організації” (червень 1920 р.) і знаходився в ув'язненні майже 2 роки.

Від серпня 1922 р. І. Л.-М. працював у Полтавському центральному історичному архіві вченим-архівістом, згодом очолив в ньому відділ, а з вересня 1923 р. по грудень 1924 р. обіймав посаду завідувача Полтавським губархом. І. Л.-М. дбав про наведення ладу в архівах Полтави та Полтавської губернії, особисто брав участь в обстеженні стану архівів, упорядковував архів та бібліотеку місцевого відомого історика, колишнього співробітника Полтавського центрального історичного архіву І. Ф. Павловського. Тісно співпрацював з О. Володажченко, В. Барвінським, Д. Багалієм.

В період перебування І. Л.-М. на посаді керівника Полтавського губарху від загибелі були врятовані архіви ліквідаційної комісії управління Військово-продовольчого постачання на Полтавщині (Губвоенпродснабу),

359

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Ліщина-Мартиненко
Іван*

Література: Жук В. Архівне будівництво на Полтавщині (1918–1965 рр.) // АУ. – 1966. – № 2. – С. 22; Срмак О. Подвижник “Просвіти” // Виявлення та дослідження пам'яток нац.-визвол. змагань укр. народу на Полтавщині (1917–1920). – Полтава, 1995. – С. 143–147; Семистяга В. Український архівіст Іван Ліщина-Мартиненко // Студії з арх. справи та документознавства. – К., 1999. – Т. 4. – С. 92–94; Пустовіт Т. Документи про завідуючого Полтавським Губернським архівним управлінням Івана Ліщину-Мартиненка // Архів. зб. на посвяту 100-річчя Полтав. вченої архів. комісії “Архіви і документальна спадщина Полтавщини: минуле, сучасне, перспективи (1903–2003)”: Матеріали наук. конф. – Полтава, 2003. – С. 96–108.

Архіви: ЦДАВО України, ф.14, оп. 1, спр. 16, арк. 17; спр. 67, арк. 25, 25 зв., 33, 34, 118; спр. 128, арк. 123, 124, 124 зв.; ф.166, оп. 12, спр. 4418, арк. 1-2 зв.; Держархів Полтав. обл., ф. Р-1503, оп.1, спр. 111, арк. 57 зв.; ф. Р-495, оп. 1,спр. 5, арк. 113; Держархів До-нец. обл., ф. Р-1146, оп.1, спр. 167, арк. 76.

колишнього окружного суду, каси співпрацівників Полтавського губернського земства, військового продовольчого комітету часів війни, приказу громадської опіки, телеграфної контори, поземельного, дворянського та селянського банків, Першої Полтавської чоловічої гімназії, губінспектора місць позбавлення волі тощо. До Центрального пролетарського музею в Полтаві з Гадяча було перевезено архів та бібліотеку Олени Пчілки.

Розробив анкету до видання “Календаря революції на Полтавщині”. І. Л.-М. брав активну участь у підготовці і проведенні Першої Всеукраїнської наради архівних працівників у Харкові (грудень 1924 р.).

У грудні 1924 р., після того як безпартійного І. Л.-М. “вичистили” з Полтавського губарху, за розпорядженням Укрцентрархіву його було переведено до Артемівська на посаду заступника завідувача Донецького губарху при президії губвиконкому, де він, як вчений архівіст, працював до серпня 1926 р., одночасно й на посаді завідувача губернським історичним архівом, в. о. голови Донецького губарху, заст. голови Артемівського окрарху. Брав участь у заходах з українізації державного апарату: викладав в Артемівську українську, російську та латинську мови, історію, географію, сприяв заснуванню української школи ім. Б. Грінченка.

З вересня 1926 р. працював у Луганську на посаді професора Донецького ІНО, викладав у ньому та у вечірньому робітничому університеті, сільськогосподарському інституті, кооперативному технікумі та інших навчальних закладах предмети українознавчого циклу. Як кореспондент ВУАН зібрав у Донбасі і передав цікаві фольклорні та діалектичні матеріали до академії. Разом з луганськими істориками С. Грушевським та В. Фесенком видрукував огляди архівних фондів Луганщини.

У серпні 1929 р. І. Л.-М. був арештований по обвинуваченню в антирадянській контрреволюційній діяльності та в участі в СВУ. Покарання (10 років позбавлення волі) відбував у таборах м. Свободного Управління Біломоро-Балтлагу НКВС СРСР. Подальша доля І. Л.-М. невідома. Посмертно реабілітований у травні 1989 р.

*Тарас Пустовіт (Полтава),
Наталія Московченко (Київ)*

ЛОЗЕНКО Людмила Іванівна (22. 05. 1939, Київ – 21. 04. 2004, Київ) – історик-архівіст. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1961).

З листопада 1956 р. працювала в державних архівах Київської області та м. Києва, ЦДАМЛІМ УРСР, ЦДАЖР УРСР (ЦДАВО України), Головному управлінні архівів України на посадах архіваріуса, молодшого, старшого наукового співробітника, начальника відділу.

Л. Л. – фахівець в галузі наукового використання документів та історії архівної справи.

Нею підготовлено тисячі довідок соціально-правового характеру, здійснено наукове опрацювання особових фондів письменників, художників, написано та опубліковано в журналі “Архіви України” статті і підбірки документів.

Л. Л. являлась упорядником і керівником підготовки до видання збірників документів, зокрема: “Промисловість і робітничий клас УРСР у 3-х томах: 1933–1950” (1977; 1978), “Культурне будівництво в Українській РСР: 1917–1927” (1979), довідника “Государственные архивы Украинской ССР” (1988). Вона автор тематико-експозиційних планів і співвиконавець міжнародних виставок документів, присвячених 1500-річчю м. Києва, 40-річчю визволення України від фашистських загарбників, виставки, що репрезентувала архіви України на ВДНГ СРСР (1982) та ін.

В роки незалежності України нею було здійснено ряд науково-дослідних розвідок, присвячених втратам архівного фонду України у ретроспективному вимірі, опубліковано статті, присвячені шляхам і методам вивезення з України архівних документів. Зокрема, підготовлено “Список фондів, тематичних груп і окремих документів українського походження, що зберігаються в Центральних архівах Російської Федерації” (1993) та “Реєстр фондів Державних архівів України, втрачених під час Другої світової війни” (1994).

Після виходу на пенсію (1995) Л. Л. продовжувала роботу над цією тематикою у Національній комісії з питань повернення в Україну культурних цінностей.

Із 2 лютого 2002 р. Л. Л. працювала співробітником відділу фондів Національного музею літератури України де займалася науково-технічним упорядкуванням документальної спадщини відомого лексикографа, перекладача, письменника Микола Лукаша.

Надія Павловська (Київ)

ЛОЗИЦЬКИЙ Володимир Сергійович (01. 02. 1948, с. Макіївка Носівського р-ну Чернігівської обл.) – історик, архівіст. Закінчив історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1976). Кандидат історичних наук (1984).

До березня 1991 р. працював в Інституті історії партії при ЦК Компартії України – оператором, старшим науковим співробітником, заступником директора. 1984 р. захистив кандидатську дисертацію з історії діяльності ЗМІ і пропаганди України в роки війни (1941–1945). З березня 1991 р. по квітень 2000 р. В. Л. – заступник начальника Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України. Водночас, з 1998 р. завідувач кафедри архівознавства, професор Київського національного

Праці: Втрачене з архівів: Чи назавжди? // Літ. Україна. – 1993. – № 3. – 21 січ. (у співавт.); Празький історичний архів: історія і сьогодення // АУ. – 1994. – № 1–6; До історії Празького Українського архіву // Генеза. – 1995. – № 1 (3). – С. 141–144.

Архіви: Держкомархів України, особова справа.

Праці: Правові засади міжнародного співробітництва в галузі реституції архівних фондів і документів: історія, проблеми, перспективи // Там само. – 1997. – № 1–6. – С. 15–22; Національний архівний фонд України як складова частина інформаційних ресурсів суспільства // Студії з архів. справи та документознавства. – 1998. – Т. 3. – С. 51–53; Історія міжнародного архівного співробітництва:

1898–1998 рр. – К., 1999. – 130 с.; Україна партизанська: 1941–1945: Партизанські формування та органи керівництва ними. – 2001. – 319 с. (співупоряд., кер. авт. кол.); Політбюро ЦК Компартії України: історія, особи, стосунки (1918–1991 рр.). – К., 2005. – 368 с.

Архіви: Держкомархів України, особова справа.

університету культури і мистецтв. З квітня 2000 р. – директор ЦДАГО України та голова Спільки архівістів України. На XIII Міжнародному конгресі архівів (Пекін, 1996) обирався членом Виконкому Міжнародної ради архівів та заступником голови Європейського бюро архівів. Успішно провів переговори в Канаді й Швейцарії щодо повернення в Україну архівних фондів: “Державний центр УНР в екзилі” та “Надзвичайна дипломатична місія УНР в Берні (1918–1926)”.

В. Л. є членом колегії Державного комітету архівів України, Державної міжвідомчої комісії у справах увічнення пам’яті жертв війни та політичних репресій, членом редколегій журналу “Архіви України”, міжвідомчого збірника наукових праць “Архівознавство. Археографія. Джерелознавство”, “Вісника САУ”, історико-меморіального серіалу “Подвиг на віки: Книга Пам’яті України: Місто-герой Київ.”, багатотомного видання “Літопису Української Повстанської Армії”.

Автор понад 50 наукових праць з історії України та архівознавства.

Ірина Павленко (Київ)

ЛУГАНСЬКА Ася Олексіївна (14. 11. 1935, м. Кіровськ Луганської обл.) – історик, архівіст.

Із родини робітників, українка. Закінчила історичний факультет Одеського державного університету ім. І. І. Мечникова (1958). Працювала вчителем історії в загальноосвітніх навчальних закладах Херсонщини, в обласному відділі народної освіти, на партійній роботі, в обласному відділенні Українського товариства культурних зв’язків із зарубіжними країнами. З 1975 р. на громадських засадах – відповідальний секретар, заступник голови ради обласної організації Українського товариства охорони пам’яток історії та культури, член обласної ради жінок.

У 1975–1986 рр. працювала завідувачем Архівного відділу Херсонського облвиконкому, у 1989–1990 рр. – директором Держархіву Херсонської області. За цей час була зміцнена матеріальна база держархівів області, поліпшено умови зберігання документів.

А. Л. активно впроваджувала різноманітні форми роботи архівів, які сприяли популяризації архівних документів та розширенню тематики архівних досліджень: дні відкритих дверей в архівних установах, тематичні виставки, шкільні уроки на краєзнавчу тематику, лекції, телевізійні і радіо-вікторини, дні інформатора. За участю А. Л. з 1977 р. встановлено зв’язки облдержархіву з окружним архівом м. Шумена (Болгарія). Особисто А. Л. записані спогади херсонців – учасників Великої Вітчизняної війни, що визволяли Болгарію. Херсонські

архівісти першими в Україні почали надавати ініціативні інформації зацікавленим установам і організаціям. Досвід херсонців з ініціативного інформування був рекомендований Головним архівним управлінням при Раді Міністрів УРСР для поширення.

А. Л. закаталогізовано фонд держархіву області “Виробниче об’єднання “Херсонський комбайновий завод ім. Г. Петровського”, розтаємно і закаталогізовано колекцію листів херсонців, відправлених до Німеччини.

Вона була членом редакційної колегії, співавтором статей “Херсонська область” та “Херсон” тому “Історія міст і сіл Української РСР. Херсонська область” (К., 1983); членом редколегії збірників документів і матеріалів “Херсону 200 років: 1778–1978” (К., 1978), “З історії соціалістичної перебудови сільського господарства на Херсонщині 1918–1958 рр. Вип. 4: 1943–1958” (Сімф., 1978); упорядником та членом редколегії збірника документів “Культурне будівництво на Херсонщині: 1921–1987” (Сімф., 1988).

Нагороджена грамотами Верховної Ради Української РСР, Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР та Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР.

Антоніна Карпова (Херсон)

ЛУЧИЦЬКИЙ Іван Васильович (02. 06. 1845, Кам’янець-Подільський – 22. 08. 1918, Київ) – історик, архівознавець, редактор, політичний діяч.

Народився в сім’ї учителя, викладача семінарії (згодом гімназії) Василя Івановича Луцицького. Навчався спершу в Кам’янець-Подільській гімназії, потім перевівся 1861 р. до сьомого класу Першої київської гімназії (1862). Вищу освіту здобув в Університеті Св. Володимира у Києві на історико-філологічному факультеті (1862–1866), який закінчив із званням кандидата. Був залишений стипендіатом для підготовки до професорського звання. Працював учителем російської словесності, історії та географії Києво-Подільської прогімназії (1869–1871), приват-доцентом Київського (1870), магістром загальної історії Казанського (1872–1873), доцентом, доктором, професором Київського (1875, 1888), професором Петербургського (з 1907 р.) університетів. Викладач Вищих жіночих курсів у Петербурзі. Член-кореспондент Петербурзької АН (з 1908 р.). Гласний Золотоніського повітового та Полтавського губернського земства. Депутат 4-ї Державної думи (1907). Член партії кадетів. Редактор київських газет “Киевские отклики”, “Свобода и право”. Дійсний член Київського літературно-артистичного товариства.

Для написання історичних досліджень вперше опрацював значну кількість архівних джерел в українських,

Література: Південний архів: Зб. наук. праць: Іст. науки. Вип. VI. – Херсон, 2001.

Архіви: Держархів Херсонської обл., ф. Р-2011, оп. 1, спр. 614.

Праці: Сборник материалов для истории общественных земель и угодий в Левобережной Украине (Полтавской губ.) // Университет. изв. – К., 1883. – № 2, 5, 7, 12; 1884. – № 3, 4; Три документа к истории бунта в Малороссии в 1687 г. // КС. – 1884. – № 6; О Румянцевской описи малороссийских полков // ЧИОНЛ. – 1888. – Кн. 2. – Отд. 1. – С. 115–166, 211–212; По поводу одного научного открытия (о рукописи архива Министерства юстиции – описание “Берестейского староства”) // КС. – 1900. – № 4; Договори прихожан со священниками в старой Малороссии (предисл. к публ.

С. Рклицкого) // Там само. – 1901. – № 1. – С. 115–121.

Література: *Иконников В. С.* Биографический словарь профессоров и преподавателей императорского Университета Св. Владимира (1834–1884). – К., 1884. – С. 376–378; *Таран Л. В.* Письма И. В. Луцицкого (вступ. статья, коммент.) // Франц. ежегодн. – 1987. – М., 1989; *Онопрієнко В. І.* Володимир Іванович Луцицький. – К., 1991; *Таран Л. В.* Українські сторінки творчості І. В. Луцицького: Шляхи розвитку слов'янських народів // Акт. проблеми історії. – К., 1992. – Вип. 2–3. – С. 229–235; *Погодин С. Н.* “Русская школа” историков: Н. И. Кареев, И. В. Луцицкий, М. М. Ковалевский. – СПб., 1997. – 371 с.; *Логунова Н. А.* Наукова та громадсько-політична діяльність І. В. Луцицького: Автореф. дис... канд. іст. наук. – К., 2006. – 19 с.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 66, № 1–573; ЦДІАК України, ф. 274, оп. 1, спр. 888.

російських і французьких архівах, набувши великого досвіду фахівця-архівознавця. Під час роботи в Національному архіві та відділі рукописів Національної бібліотеки Парижу, в більше як 30-ти департаментських архівах Франції вчений виявив унікальні документи про політичний вплив кальвінізму на французьку історію. Та особливо багато виявлено документів до історії аграрних відносин напередодні і під час Великої Французької революції. Значна їх частина була опублікована у французьких, українських та російських історичних виданнях. На підставі цих архівних розвідок були написані документальні праці з історії французького селянства XVIII ст., які набули світового визнання. Про діяльність І. Л. в цій галузі Ж. Жорес говорив з трибуни палати депутатів та запропонував створити комісію для публікації архівних документів з аграрної історії французької революції. Така комісія була створена під головуванням самого Ж. Жореса, але фактично справу очолив А. Олар. Завдяки залученню до наукового обігу масивів нових джерел, вивчення історії французького селянства було піднято на якісно новий рівень, а в світі заговорили про “школу французьку й російську” (Жорес), маючи на увазі І. Л., М. І. Карєєва, М. М. Ковалевського, Ф. Сан’яка та А. Се. Оскільки з трьох корифеїв школи двоє – І. Л. та М. М. Ковалевський були українцями, то є всі підстави вважати цю школу російсько-українською.

1883 р., опрацьовуючи архівні документи Полтавської казенної палати, І. Л. виявив кілька справ за 1767–1768 рр., які атрибутував як частину Румянцевського опису Лубенського, Миргородського, Гадяцького, Переяславського та Прилуцького полків. Ці відомості І. Л. передав до розпорядчого комітету VI археологічного з’їзду, що спонукало до пошуків втрачених частин цього архіву. Документи Румянцевського опису було ним та його учнями розшукано в архівах Київського університету та в архіві Чигиринської казенної палати. Тоді ж вчений запропонував передати на зберігання до Києва унікальні архіви полтавських губернського правління та казенної палати, в яких зберігалися справи Катеринославського намісництва та Малоросійської колегії.

Публікував статті критичного характеру, в яких, полемізуючи, розвінчував хибні або упереджені чи незрілі висновки про походження писемних джерел. Готував публікацію архівних документів, зокрема, збірники документів з історії общинного землеволодіння в Лівобережній Україні (1885). На основі вивчення архівних джерел опублікував 32 статті з історії українських аграрних відносин, а також фінансового управління, козацтва тощо.

Лідія Таран, Валентина Шандра (Київ)

Праці: Совершенство-
вать организацию и
методику справочной
работы в архивах // НІБ.
– 1957. – № 1. – С. 29–55;
З історії архівного будів-
ництва на Миколаївщині
(1917–1925) // Там само.
– 1958. – № 2. – С. 13–18;
Документи про останні
години життя лейтенан-
та Шмідта // Там само.
– 1961. – № 6. – С. 61–62;
Виїзні засідання ЕПК
(Архівного відділу Мико-
лаївського облвиконкому)
// АУ. – 1970. – № 3. –
С. 53–54; До питання про
взаємозв'язок і наступ-
ність науково-довідко-
вого апарату державних
і відомчих архівів // Там
само. – 1973. – № 4. –
С. 21–27; Комплектуван-
ня Миколаївського обл-
держархіву фотодокумен-
тами та їх використання
// Там само. – 1975. –
№ 6. – С. 73–78; Науково-
інформаційна діяльність
Миколаївського обл-
держархіву // Там само.
– 1978. – № 5. – С. 46–48;
Нововиявлені документи
видатного російського
флотоводця Ф. Ф. Уша-
кова // Там само. – 1983.
– № 6. – С. 28–29.

Архіви: Держархів Мико-
лаївської обл. ф. Р-982;
ф. Р-5788 – Особовий
фонд Ш. С. Людковсь-
кого.

ЛЮДКОВСЬКИЙ Шнеєр Самарович (23. 07. 1923, м. Щорс, нині Чернігівської обл. – 13. 02. 1987, Миколаїв) – історик-архівіст, краєзнавець. З єврейської родини. Закінчив історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1951).

Трудову діяльність розпочав 1951 р. старшим науковим співробітником Держархіву Миколаївської області. З 1952 р. по 1983 р. обіймав посаду директора, а з 1984 р. по 1987 р. – старшого наукового співробітника архіву.

Під безпосереднім керівництвом Ш. Л. був створений НДА архіву, упорядковані та описані особливо цінні фонди за період до 1917 р. і передвоєнні часи, налагоджено справу комплектування архіву, забезпечення збереженості та використання документів. Ш. Л. був упорядником і членом редакційних колегій збірників документів: “Борьба за Великий Октябрь на Николаевщине: Февраль 1917 – март 1918” (1957), “Бойова молодість: 1917–1920: Збірник документів, матеріалів і спогадів” (1959); “Николаевщина в годы иностранной интервенции и гражданской войны: Март 1918 – декабрь 1920” (1962), “Николаевщина в годы Великой Отечественной войны: 1941–1945” (1964), “В труде, как в бою: Из истории социалистического соревнования на Николаевских судостроительных заводах: 1920–1972” (1972), “Чудесный сплав: Документы и материалы из истории дружеских связей трудящихся Николаевщины с трудящимися братских советских республик: 1917–1977” (1981), “Социалистическое строительство на Николаевщине: 1921–1941” (1984), “Николаеву 200 лет” (1989). Автор низки публікацій з проблем архівознавства та архівної справи. Відомий популяризатор історії Миколаївщини. Автор численних статей з історії Миколаївщини в періодичній пресі та спеціальних історичних виданнях. Протягом багатьох років Ш. Л. був керівником історико-краєзнавчої секції обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії і культури.

Нагороджений орденами Червоного Прапора, Вітчизняної війни II ступеня; медалями: “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “Ветеран праці”. За значні досягнення в справі розбудови архівної справи на Миколаївщині нагороджений знаком “Відмінник архівної справи”.

Марія Явланова (Миколаїв)

ЛЯПУНОВ Юрій Павлович (23. 05. 1938, м. Джелал-Абад Киргизької РСР) – історик-архівіст. Із родини службовців, росіянин. Закінчив Московський державний історико-архівний інститут (1961).

Архівну діяльність у Держархіві Чернівецької області розпочав в березні 1958 р. на посаді архіваріуса.

Праці: Об'єднання фондів у Чернівецькому обласному архіві // АУ. – 1960. – № 6. – С. 31–32 (у співавторстві); Комсомольське підпілля Хотина // Там само. – 1963. – № 3. – С. 57–59; Популяризація документів через фотогазети // Там само. – 1966. – № 3. – С. 106; Радянська Буковина: 1940–1945: Док. і матеріали. – К., 1967. – 404 с. (співупоряд.); Споконвічна українська земля: Іст. зв'язки Півн. Буковини з Наддніпрян. Україною: Док. і матеріали. – Львів, 1990. – 470 с. (співупоряд.); Люди остаеться людьми: Свідчення очевидців // Вестник. – Чернівці, 1991–1996. – Вып. I–V (упоряд.).

Література: Головні оберіг істини // Буковин. віче. – 1997. – 5 листоп.; Profil aniversar. Impliniri cununa vietii // Зоріле Буковиней. – 1998. – 23 трав.

Архіви: Держархів Чернівецької обл., ф. Р-2366, оп. 106, спр. 249.

В жовтні 1961 р. його було переведено на посаду старшого наукового співробітника. 1963 р. тимчасово виїхав до м. Джамбула, де до 1964 р. обіймав посаду старшого наукового співробітника Держархіву Джамбульської області. В січні 1965 р. повернувся до Чернівців, де знову приступив до роботи в Держархіві Чернівецької області. У листопаді 1981 р. призначений заступником директора, 29 квітня 1984 р. – директором архіву. На посаді директора працював 13 років. Звільнений з посади директора архіву у травні 1998 р. на підставі розпорядження облдержадміністрації у зв'язку з досягненням граничного віку перебування на державній службі і виходом на пенсію.

Тривалий час очолював ЕПК архіву, науково-методичну раду, брав участь у роботі курсів з підвищення кваліфікації працівників державних та відомчих архівів області. Брав безпосередню участь у вирішенні питань з визначення джерел комплектування держархіву управлінською, науково-технічною документацією та документами особового походження. Працював над створенням довідкового апарату архіву (складанням описів та передмов до них, характеристик до путівника та короткого довідника за фондами архіву). Розробляв питання історії архівної справи Буковини та держобласархіву.

Крім пропаганди та популяризації архівних документів досліджував питання їх комплектування, експертизи цінності, науково-технічного опрацювання.

Його перу належать 24 публікації в таких виданнях, як “Український історичний журнал”, “Вопросы архивоведения”, “Архіви України”, а також понад 100 газетних статей. Серед його праць з історії архівної справи та архівознавства – статті про роботу госпрозрахункового відділу Чернівецького держобласархіву, про популяризацію документів через фотогазети, про нові надходження до архіву, про відбір на державне зберігання та науково-технічне опрацювання документів Чернівецького держуніверситету, про участь архівістів у історико-краєзнавчій роботі, про особові фонди і колекції держобласархіву та перспективи їх поповнення тощо. Брав участь у складанні окремих статей для довідників “Государственные архивы Украинской ССР” (1988), “Документальна скарбниця Буковини” (1998). Співупорядник та член редколегій збірників документів та матеріалів.

Брав активну участь у роботі громадських організацій, був членом топонімичної комісії Чернівецького міськвиконкому, членом Президії обласного товариства охорони пам'ятників історії та культури, членом правління Спілки архівістів України, членом обласної редколегії “Зводу пам'яток історії та культури”, членом комісії Чернівецької обласної ради з надання допомоги реабілітованим.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Лятошинський Микола

Неодноразово нагороджувався Почесними грамотами Чернівецької обласної ради, обласної державної адміністрації, Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР “за багаторічну сумлінну працю з розвитку архівної справи, активну участь у громадському житті та за особистий внесок в організацію, створення і зберігання архівних документів з історії Буковинського краю”. Нагороджений медаллю “Ветеран праці” та нагрудним знаком “Відмінник архівної справи” (1987). Почесний член Спілки архівістів України (1997).

Марія Никурса (Чернівці)

ЛЯТОШИНСЬКИЙ Микола Володимирович (20. 12. 1897, Москва – 06. 07. 1967, Полтава) – історик-архівіст, краєзнавець.

Народився в сім’ї лікаря та кравчині. Закінчив комерційне училище в Москві (1918). У 1918–1919 рр. М. Л. працював робітником-сортувальником у Центральній продовольчій комісії Московсько-Казанської залізниці. У травні 1919 р. він добровільно вступив до лав Червоної армії і служив до жовтня 1923 р. писарем та справочинцем при військових госпіталях. Водночас 1919 р. став слухачем історико-філологічного факультету Житомирського педагогічного інституту, навчання в якому змушений був покинути у зв’язку з воєнними діями Червоної армії. З лютого 1923 р. до жовтня 1923 р. працював у Полтавському окрарху. 21 квітня 1926 р. М. Л. був призначений після місячного терміну стажування на посаду архівіста резервного архівосховища Полтавського окрарху. У травні 1927 р. звільнився з роботи за станом здоров’я.

Почав працювати з 10 листопада 1928 р. у Полтавському крайовому історичному архіві на посадах помічника вченого архівіста, завідувача секції профруху та праці, вченого архівіста, наукового співробітника. Екстерном закінчив історико-економічне відділення Полтавського інституту соціального виховання (1932) та історичний факультет Харківського державного педагогічного інституту (1938–1946). 1935 р. М. Л. змушений був полишити роботу в архіві і до 1937 р. перебивався випадковими заробітками. З 1937 до 1947 рр. працював науковим співробітником Полтавського краєзнавчого музею. У зв’язку із хворобою в роки Другої світової війни в армії не служив, і, перебуваючи на тимчасово окупованій території, продовжував працювати в музеї. По закінченні війни перейшов на архівну роботу: працював архіваріусом відомчого архіву Полтавського інституту інженерів сільськогосподарського будівництва до виходу на пенсію 1958 р.

Неопублікований творчий спадок М. Л. становлять рукописні праці з історії м. Полтави: “Полтава, нарис

Праці: Історичний нарис територіального складу Полтавщини // Істор.-географ. зб. ВУАН. – 1929. – Т. III; Про можливість запровадження бібліотечної десятичної системи в архівній справі // АС. – 1930. – Кн. 1. – С. 60–62; Секція профруху та праці Полтавського крайового історичного архіву та її фонди // РА. – 1931. – № 3. – С. 25–30; Організувати роботу архігуртків // АРУ. – 1931. – № 7–8. – С. 215–216.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1, спр. 615; оп. 1 л, спр. 16, 25, 27, 53, 54, 209; Держархів Полтавської обл., ф. Р-8831, оп. 9. (Рукописні праці).

Література: Дроб-
нис Я. Н. Пролетаріат и
искусство // Изв. Полтав.
губисполкома и Пол-
тав. губерн. комитета
Коммунист. партии.
– 1919. – 27 квіт. – № 37;
Герасименко Ф. До
історії архівної справи на
Полтавщині // АС. – 1928.
– Кн. 5–6. – С. 64–73;
Короленко С. В. Книга об
отце. – Ижевск, 1968. –
С. 233–371; Граб В. В
лавах революційної
демократії (К. І. Ляхович)
// Архів. зб. до 80-річчя
Держ. архіву Полтав.
обл.: Матеріали наук.
конф. – Полтава, 1998. –
С. 57–67; Коротенко В. В.
Костянтин Ляхович – пер-
ший завідувач Централь-
ного історичного архіву
Полтавщини // Архівна
та бібліотечна справа в
Україні доби визвольних
змагань (1917–1921 рр.).
– К., 1998. – С. 247–250.

Архіви: Держархів Пол-
тав. обл., ф. 138, оп. 1,
спр. 439, арк. 1–51.

археологічний та історичний”, “Герби м. Полтави” та короткий історичний нарис про місцевості та будівлі, де пізніше (1930) було організовано Полтавський інститут інженерів сільськогосподарського будівництва (XVII–XX). У його працях використано чимало цінних документів з архівних фондів Держархіву Полтавської області, більшість яких загинула у роки Другої світової війни. Тому ці роботи набувають значення першоджерел: вони складають окремий опис (Держархів Полтавської обл., ф. Р-8831, оп. 9) у фонді “Колекція документів з історії краю”.

*Зінаїда Яненко (Полтава),
Наталія Московченко (Київ)*

ЛЯХОВИЧ Костянтин Іванович (06. 08. 1885, м-ко Острог Волинської губ., нині місто Рівненської обл. (за деякими архівними документами як місце народження вказано м-ко Хорол Полтавської губернії) – 16. 04. 1921, Полтава) – журналіст, архівіст, політичний діяч.

Походив з сім’ї міщан. Закінчив Полтавське Олександрівське реальне училище, надалі заробляв на прожиття приватними уроками. Соратник письменника В. Г. Короленка, був одружений на його дочці Софії. Соціал-демократ, лідер полтавських меншовиків. Брав участь у революційних подіях 1905 р. в Полтаві. За політичну діяльність був засуджений у 1909 р. на довічне заслання в Сибір, однак зумів втекти з лікарні за допомогою родини Короленків і тривалий час перебував в еміграції у Франції, де працював журналістом в соціалістичних газетах, закінчив історичний факультет університету в Тулузі.

У травні 1917 р. повернувся до Полтави, де знову брав активну участь у громадському житті, обирався депутатом Ради робітничих і селянських депутатів, гласним міської думи, очолював Полтавську організацію РСДРП (меншовиків), співробітничав з газетою “Свободная мысль” (1917–1919) – спільного органу небільшовицьких соціалістичних партій, яка виходила також під назвами “Свободная жизнь”, “Наша мысль”, “Наша жизнь”.

Завідував Політичним архівом при Полтавському губернському громадському комітеті; з серпня 1918 р. – перший завідувач Центральним історичним архівом Полтавщини (проіснував до серпня 1922 р.). Організував у Полтаві і губернії збір документів періоду 1917–1920 рр., дбав про їх збереження в часи частого зміни політичних режимів. За підписом К. Л. протягом 1918–1919 рр. практично в усіх губернських та повітових газетах і журналах Полтавщини друкувалися відозви про необхідність збирання, описування, вивчення докумен-

тів з історії краю та революційного руху та передачі їх до Центрального історичного архіву Полтавщини.

У 1919 р. завідував підвідділом літератури та мистецтва Полтавського губвідділу освіти. Зібрав і передав до Полтавського краєзнавчого музею багато мистецьких творів та старожитностей. Арештовувався за часів Гетьманату (1918) та більшовиками (1921).

Володимир Коротенко (Полтава)

МАКАРЕНКО Софія Іванівна (07. 11. 1919, с. Замостя, нині Прилуцького р-ну Чернігівської обл. – 01. 08. 1984, Київ) – архівіст, педагог. З робітників, українка. 1937 р. закінчила Прилуцьку СШ, педагогічні курси, працювала в залізничній школі м. Сміла (1937–1938). У 1939–1941 рр. навчалася в Київському учительському інституті на історичному факультеті, після закінчення якого працювала вчителем історії в СШ м. Караганди (під час евакуації) та м. Києва (1944–1951).

У вересні 1952 р. прийнята на роботу до ЦДІА УРСР у м. Києві на посаду наукового співробітника; у листопаді 1954 р. призначена завідувачем читального залу. У січні 1976 р. вийшла на пенсію.

Досконало знала склад і зміст документів фондів архіву, самостійно проводила виявлення документів з актуальних питань, склала тематичний покажчик до виявлених документів, картки якого згодом було влино до каталогів архіву. Надавала дослідникам консультації з будь-якого питання. Користувалася авторитетом і любов'ю дослідників, що працювали в читальному залі архіву.

Неодноразово заохочувалася Головним архівним управлінням при Раді Міністрів УРСР та керівництвом архіву, нагороджена медаллю “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”.

Любов Гісцова, Людмила Демченко (Київ)

МАКСИМОВИЧ Михайло Олександрович (03. 09. 1804, х. Тимківщина Золотоніського пов. Полтавської губ. – 22. 11. 1873, х. Михайлова гора, поблизу с. Прохорівки, того ж повіту і губернії; там і похований; на могилі споруджено високий кам'яний надгробок) – видатний історик, фольклорист, письменник, архівознавець і природознавець.

Народився в сім'ї збіднілого українського дворянина. Батько, Олександр Іванович Максимович, і мати, Гликерія Федорівна Тимківська, були вихідцями із старшинських козацьких родів, з яких вийшло немало відомих діячів науки і літератури.

Початкову освіту отримав у Золотоніській Благівіщенській монастирській школі. 1812 р. вступив до

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Максимович Михайло

Праці: Київъ явился градомъ великимъ...: Вибрані українознавчі твори. – К., 1994. – 448 с.; У пошуках омріяної України: Вибрані українознавчі твори. – К., 2003. – 360 с.

Бібліографія: Бібліографія праць М. О. Максимовича // Максимович В. О. Київъ явился градомъ великимъ...: Вибрані українознавчі твори. – К., 1994. – С. 405–413.

Література: Голубовський П. Исторические труды М. А. Максимовича // ЧИОНЛ. – 1905. – Кн. 18. – Вип. 3–4. – С. 118–123; Грушевський М. Малоросійські пісні М. Максимовича і століття української наукової праці // Україна. – 1927. – Кн. 6. – С. 1–13; Клепатський М. М. Максимович як історик // Там само. – С. 80–87; Франко О. О. З архівних матеріалів про М. А. Максимовича // Народна творчість та етнографія. – 1980. – № 1. – С. 71–77; Журба О. І. Київська археографічна комісія. 1843–1921: Нарис історії і діяльності. – К., 1993; Марков М. Г. Жизнь и труды М. А. Максимовича. – К., 1994; Короткий В. Михайло Максимович // Історіограф. дослідження в Україні. – К., 2005. – Вип. 15. – С. 35–71.

Архіви: ІР НБУВ, ф. І, П, П, XXXI, 2965 од. зб.; ЦДІАК України, ф. 772 (фамільний фонд); ЦДАМЛМ Росії, ф. 311 – літературний архів (частково).

Новгород-Сіверської гімназії, яку закінчив 1819 р. Захоплювався ботанікою і фольклором, цікавився історією, побутом і звичаями українського народу. Вищу освіту М. М. здобув у Московському університеті, який закінчив 1823 р. Був залишений при університеті для підготовки до професорського звання.

Майже 15 років прожив М. М. у Москві. Цей період був заповнений напруженою працею: викладанням у різних навчальних закладах, підготовкою публікацій, громадською діяльністю. Був знайомий і приятелював з багатьма відомими письменниками, поетами, літературними критиками: О. С. Пушкіним, М. В. Гоголем, Т. Г. Шевченком, В. А. Жуковським, В. Г. Белінським, А. Міцкевичем, а також діячами різних напрямів суспільної думки – декабристами, західниками, слов'янофілами. Розширенню його літературних зв'язків сприяло членство в “Товаристві друзів” С. Раїча.

1834 р. М. М. було затверджено завідувачем кафедри російської словесності й деканом історико-філологічного факультету, а у вересні того ж року – першим ректором Університету Св. Володимира у Києві. Він доклав чимало зусиль для організації діяльності новоствореного університету, проте через погіршення стану здоров'я у грудні 1835 р. мусив залишити цю посаду.

Багато сил та енергії віддав М. М. вітчизняній науці, освіті й культурі. Працюючи в архівних установах і бібліотеках, активно й наполегливо досліджував історію Київської Русі, Запорізької Січі, Визвольної війни 1648–1654 рр., руху гайдамаків та ін.

Велике значення для вивчення історії України мала діяльність Київської археографічної комісії, організованої 1843 р. До її складу входили, в основному, професори Київського університету, серед них фундатори: М. М., М. Д. Іванишев, В. Ф. Домбровський, О. І. Ставровський та ін. М. М. стояв біля її витоків і розпочав працювати в ній надзвичайно енергійно і продуктивно. Ним був підписаний акт про заснування Тимчасової комісії для розгляду давніх актів від 19 листопада 1843 р. У книзі “Письма о Киеве и воспоминания о Тавриде” М. М. описав передумови її створення. Саме в його оточенні виникла ідея створення у Києві історичного товариства, яка була переведена київським генерал-губернатором Д. Г. Бібіковим в політичну площину зацікавлень російського самодержавства. Як дійсний член Тимчасової комісії вчений брав участь в напрацюванні проблематики та плану її видавничої діяльності, розширюючи джерельну базу досліджень історії України. Він підтримував наукові студії професора Київського університету В. Ф. Домбровського, присвячені історії Волині, опублікувавши його статті на сторінках свого альманаху “Киевлянин” (1840, 1841). М. М. був одним

із перших п'яти редакторів комісії. Перший відділ першого тому “Памятників”, редактором якого був М. М., присвячувався історії Луцького православного братства в XVII ст. Редактор всупереч клерикальній направленості видання намагався підібрати джерела, щоб показати роль братств Волині у розвитку освіти та культури.

Відійшовши від активної діяльності в комісії, М. М. уважно стежив за її виданнями, рецензуючи її праці. Так, ним були опубліковані ґрунтовні рецензії у журналах “Москвитянин” та “Журнале Министерства народного просвещения” (1855) про видання “Летописи гадяцького полковника Григорія Грабянки” за редакцією І. О. Самчевського (К., 1853). 1876 р. була опублікована рецензія М. М. у вигляді листів до голови комісії М. В. Юзефовича з критикою основних положень розвідки-передмови В. Б. Антоновича про походження козацтва від слов'янських общин, яка була вміщена в “Актах о козаках” (АЮЗР. – Ч. 3. – Т. 1, 2).

Анатолій Іваненко, Валентина Шандра (Київ)

МАЛЬЧЕНКО Володимир Михайлович (05. 04. 1954, військова база № 572 Білоярського р-ну Свердловської обл., Росія) – історик-архівіст. Із родини військовослужбовця, росіянин. Закінчив Уральський державний університет (1976).

Архівну діяльність розпочав з листопада 1976 р. на посаді інспектора Архівного відділу Одеського облвиконкому. З серпня 1986 р. по листопад 1988 р. працював учителем історії в СШ м. Одеси. У листопаді 1988 р. – березні 2003 р. В. М. обіймав посаду директора Держархіву Одеської області.

За роки його керівництва у Держархіві Одеської області склалася творча атмосфера сприяння розвитку таких пріоритетних напрямків роботи архіву, як налагодження міжнародних зв'язків, впровадження інформаційних технологій, покращення видавничої діяльності, розширення кола дослідників, активна участь архіву в суспільному житті м. Одеси та області. В. М. є членом Комісії з поновлення прав реабілітованих при Одеській облдержадміністрації, членом редакційних колегій багатьох видань, зокрема, “Одеського Мартиролога”, “Праць Державного архіву Одеської області” та ін.

Зоя Скальська (Одеса)

МАРКЕВИЧ Арсеній Іванович (31. 03. 1855, м. Брест-Литовський Гродненської губ. – 18. 01. 1942, Ленінград) – історик, архівіст.

Народився в сім'ї священика. 1872 р. вступив на слов'яно-російське відділення історико-філологічного факультету Варшавського університету. 1876 р., після

Архіви: Держархів
Одеської обл., особова
справа.

Праці: Матеріали архива канцелярії тавричеського губернатора, относящиеся к путешествию императрицы Екатерины II в Крым 1787 году // Известия ТГУАК. – Симф.,

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Маркевич Арсеній

1891. – № 11. – С. 76–43;
Таврическая губерния в
эпоху Крымской войны:
По архивным материалам
// Там само. – Симф.,
1905. – № 37. – С. 1–260;
Тридцатипятилетие су-
ществования Таврической
губернской ученой архи-
вной комиссии // РИЖ.
– 1922. – № 8. – С. 307–
309; Краткий очерк
деятельности ТГУАК и
ТОИАЭ за 1887–1927
годы // Известия ТОИАЭ.
– Симф., 1928. – Т. 2.
– С. 181–187.

Література: Кошляко-
ва Е. А. К 100-летию со
дня рождения А. И. Мар-
кевича // ВДИ. – 1955.
– № 4. – С. 173–175; Ко-
злов В. Ф. Автобиография
А. И. Маркевича (1934) //
АЕ за 1987 г. – М., 1988.
– С. 312–313; Уша-
тая Р. И. А. И. Маркевич
и ТУАК // Изв. Крым.
респ. краевед. музея.
– Симф., 1995. –
№ 10. – С. 13–18; Не-
помнящий А. А. Арсеній
Іванович Маркевич і
розвиток архівної справи
в Криму // Укр. архіво-
знавство: історія, сучас-
ний стан та перспективи:
Наук. доп. Всеукр. конф.
(Київ, 19–20 листоп.
1996 р.). – Ч. 1 – К., 1997.
– С. 225–235; *Він же.*
Арсеній Маркевич: стра-
ниці історії кримського
краєзнавства. – Симф.,
2005. – 432 с.

Архіви: Держархів в
Автономній Республіці
Крим, ф. 49, оп. 1,
спр. 5469; ф. 104, оп. 1,
спр. 1264; ф. Р-415, оп. 1,
спр. 418; спр. 6.

закінчення університету, призначений вчителем російсь-
кої та церковнослов'янської мови Холмського Маріїнсь-
кого жіночого училища. 30 липня 1879 р. призначений
вчителем російської словесності Шавельської гімназії.
З 1 червня 1883 р. його переведено на посаду виклада-
ча російської словесності Сімферопольської гімназії.
2 червня 1907 р. звільнився зі служби в зв'язку з вис-
лугою. 27 листопада обраний почесним членом Таврій-
ського губернського попечительства дитячих притулків,
а з 4 жовтня 1911 р. став директором Сімферопольсько-
го дитячого притулку ім. графині Адлерберг. В жовтні
1918 р. обраний доцентом Таврійського університету.

Педагогічна і громадська діяльність А. М. була від-
значена як в дореволюційний, так і в радянський час.
Його було нагороджено орденами Св. Станіслава і
Св. Анни 3-го і 2-го ступеню, Володимира 4-го ступеня,
медалями в пам'ять царювання імператора Олександра
III і 300-річчя правління дому Романових. За участь в
розробці питань, пов'язаних з відзначенням сторіччя
Вітчизняної війни, представлений до нагородження
ювілейною медаллю в честь цієї дати. 1913 р. йому при-
своєно чин дійсного статського радника, що надавало
право потомственного дворянства. За наукові заслуги об-
раний співпрацівником Петербурзького археологічного
інституту, членом Товариства шанувальників історії,
Московського родословного товариства, Археологічно-
ї комісії, Московського археологічного товариства,
Одеського товариства історії і старожитностей, Воро-
неської, Оренбурзької, Рязанської, Саратовської, Смо-
ленської, Тамбовської, Чернігівської вчених архівних
комісій. 1927 р. йому було присвоєно звання члена-корес-
пондента Академії Наук СРСР без захисту дисертації.

А. М. стояв біля витоків Таврійської губернської
ученої архівної комісії (ТГУАК). 1891–1908 рр. був уп-
равителем справ комісії і редактором її “Известий”, з
1908 до 1923 р. – головою ТГУАК, потім – її наступни-
ка, Таврійського товариства історії, археології і етно-
графії. В червні 1919 р. призначений старшим архіваріу-
сом і правителем справ ЦАУ в Сімферополі. З лютого
1921 р. до 1 листопада 1926 р. перебував на службі в
Кримському центральному архівному управлінні на по-
саді архіваріуса. Працюючи в ТГУАК на громадських
засадах, особисто розібрав понад 20 архівів, що міс-
тили документи Таврійської губернської палати кримі-
нального суду, Сімферопольського окружного суду,
Старокримської міської ратуші, Катеринославської
казенної палати, Сімферопольського і Перекопського
повітових поліцейських управлінь, Мелітопольського
казначейства, скасованих судових установ Міністерства
юстиції. Завдяки його старанням до Кримцентрархіву
було передано, а потім ним же описано архіви: 1919 р.

– Таврійського дворянського депутатського зібрання, 1920 р. – мандрівно-приймального будинку А. С. Таранова-Белозерова, дирекції училищ Таврійської губернії, Першої сімферопольської гімназії, 1922 р. – комісії про вакуфи, 1923 р. – дитячого притулку Фабра, Сімферопольської міської управи, 1924 р. – Бахчисарайської міської управи.

Сергій Андросов (Сімферополь)

МАРКЕВИЧ Микола Андрійович (26. 01. 1804, с. Дунайці Глухівського пов. Чернігівської губ. – 20. 06. 1860, Марсель, Франція, 1878 перепохований, очевидно, в с. Турівка Прилуцького пов. Полтавської губ.) – історик, етнограф, літератор.

Походив з українського шляхетського роду Марковичів (Маркевичів). Початкова освіта домашня; 1814–1817 рр. навчався в Прилуках у приватній школі П. П. Білецького-Носенка, 1817–1820 рр. – у благородному пансіоні для дворянських дітей при Головному педагогічному інституті в Петербурзі. В роки навчання та військової служби (1920–1924) заприятелював з багатьма представниками опозиційного дворянства, зокрема, Л. Пушкіним, Ф. Глінкою, декабристами К. Рилєєвим, М. Кюхельбеккером. Був близько знайомий з діячами української культури: О. Бодянським, І. Котляревським, М. Максимовичем, Т. Шевченком.

Залишивши 1824 р. військову службу, М. М. поселився в маєтку Туровка, де жив майже постійно, віддаючи увесь час літературній творчості, етнографічним, історичним та історико-статистичним дослідженням. 1829–1831 рр. опублікував переклади поезій Байрона та власні вірші, серед яких збірка поезій “Украинские мелодии” (М., 1831), написаних за мотивами народних повір’їв та переказів. Збірка супроводжується докладними коментарями української міфології та історичних подій, згаданих у віршах. Поезії та етнографічні дослідження М. М. – “Народные украинские напевы, положенные для фортепиано” (М., 1840) та “Обычаи, поверья, кухня и напитки малороссиян” (К., 1860) – дістали схвальні відгуки української громадськості. Велика кількість етнографічних та статистичних праць М. М. залишилися неопублікованими.

В 1840-х рр. М. М. опублікував кілька невеликих розвідок з української історії, підбірку “Акты, поясняющие историю Малороссии” (Чтения в Обществе истории и древностей Российских. – 1848. – Кн. 1) та п’ятитомну “Историю Малороссии” (СПб., 1842–1843), що дістала неоднозначні відгуки критиків, проте була досить популярною в Україні. В 1850-х рр. М. М. працював над дослідженнями здебільш внутрішнього життя України, декілька праць із статистики та землеоблаштування надрукував в “Журнале сельского хозяйства” та “Записках РГО”.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Маркевич Микола

Праці: Історія Малоросії.
– К., 2003. – 664 с.

Література: Архив
М. А. Маркевича // Отечественные записки.
– 1851. – Т. 74. – № 2.
Смесь. – С. 328–338;
Маркевический архив
// Современник. – 1859.
– № 4. – С. 352–356;
Макаров Н. Воспоминания
о Н. А. Маркевиче //
Основа. – 1861. – Кн. 1.
– С. 293–297; *Жемчужников М.*
Воспоминания
о Н. А. Маркевиче // Там
само. – 1861. – Кн. 2.
– С. 185–187; *Грушевский А. С.*
Н. А. Маркевич: из прошлого
украинской литературы
и историографии // ЖМНП.
– 1911. – № 1.
– С. 59–142; *Маслов В.*
М. А. Маркевич. – Прилуки,
1929; *Щапов Я. Н.* Собрание
И. Я. Лукашевича и Н. А. Маркевича:
Описание. – М., 1959; *Косачевская Е. М.*
Н. А. Маркевич. – Л., 1987;
Ульяновский В. И. Незавершені та
маловідомі праці М. А. Маркевича
// Рукописна та книжкова
спадщина України. – К., 1994.
– Вип. 2. – С. 42–62.

Архіви: Ін-т рос. літератури
РАН в Санкт-Петербурзі, ф. 488,
од. зб. 1–84; ІР НБУВ, ф. 14,
№ 4982.

При підготовці своїх історичних студій М. М. зібрав велику колекцію документів до історії України XVII–XVIII ст. Основою його колекції стали успадковані архіви власного та споріднених родів, суттєво доповнені шляхом купівлі та отримання в подарунок архівів і колекцій. Зокрема, великі документальні збірки надійшли до М. М. від П. Горленка, М. Максимовича, Скоропадських, Розумовських, Кочубеїв. Кількість зібраних істориком документів була настільки значною (на 1851 р. – до 12 тис. од.), що він зміг упорядкувати лише частину їх, в основному стосовно періоду від гетьманства Б. Хмельницького до Скоропадського. Розібрані документи власник класифікував за рубриками: історія міст і сіл України, історія урядових фамілій і заботони населення України. 1848–1849 рр. М. М. уклав опис колекції в трьох розділах: опис 6550 документів, алфавітний покажчик автографів (близько 6000 од.), опис 81 рукописної книги.

Частина документів була вміщена в додатках до “Истории Малороссии” (Т. III–IV). За матеріалами колекції готувалися інші історичні та статистичні дослідження, зокрема, праця “Статистика прошлого столетия. Монастыри киевские. Духовенство вообще и др.”, в додатках до якої передбачалося розмістити витяги та повні публікації окремих документів, а також описання архівів окремих монастирів (на сьогодні відомо місцезнаходження однієї книги додатків, сама праця вважається втраченою). Усвідомлюючи значення свого документального зібрання для вітчизняної історії, М. М. планував опублікувати його повністю, окремим багатотомним виданням, проте не зміг цього зробити через тяжку хворобу і матеріальні нестатки. 1859 р. М. М. публічно оголосив про продаж колекції з умовою здійснення такого видання, а незадовго до смерті основну її частину продав І. Я. Лукашевичу, поміщику з Пирятинського повіту, власнику найповнішої на той час збірки книг з української історії. Новий власник не зміг здійснити побажань М. М. 1870 р. спадкоємці Лукашевича продали колекцію Румянцевському музею. На даний час вона знаходиться у відділі рукописів Російської державної бібліотеки у складі двох фондів: “Рукописи” (ф. 152) та “Коллекция документальных материалов” (ф. 159). Частиною рукописів М. М. разом з бібліотекою 1871 р. придбала К. В. Галаган для Колегії Павла Галагана; теперішнє їх місцезнаходження невідоме. Окремі рукописи колекції потрапили, очевидно, до більш пізніх колекцій – О. Лазаревського, П. Дорошенка.

Оксана Коваль (Київ)

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Маркевич Олексій

МАРКЕВИЧ Олексій Васильович (14. 12. 1932, м. Глиняни, нині Золочівського р-ну Львівської обл.) – історик-архівіст. Із селянської родини, українець. Середню освіту здобув у школі робітничої молоді. Закінчив історичний факультет Львівського університету ім. І. Франка (1955). 1962 р. навчався в аспірантурі при Львівському університеті.

З 1949 р. працював у Філіалі ЦДА УРСР (м. Львів) на посаді архіваріуса. 1951 р. переведений на посаду старшого наукового співробітника. З 1956 р. очолював реставраційну лабораторію архіву.

Проводив роботу з забезпечення збереження документів архіву. Доклав багато зусиль для налагодження систематичного мікрофільмування документів архіву з метою створення страхового фонду. Одночасно працював над виявленням, опрацюванням та обліком сфрагістичних пам'яток Західної України. Зібрав велику колекцію печаток сіл, міст, товариств, установ. На її основі опублікував відомості про сфрагістичні пам'ятки, класифікував їх, написав ряд наукових і джерелознавчих статей та рецензій. Брав участь у створенні експозиції кабінетів геральдики та сфрагістики в архіві. Неодноразово виступав на науково-практичному семінарі з допоміжних історичних дисциплін, започаткованому в архіві на початку 1960-х рр., та на наукових конференціях. Науковою роботою О. М. керував відомий історик І. Крип'якевич. З 1968 р. перейшов на викладацьку роботу до Львівської консерваторії.

Тетяна Семенів (Львів)

МАРКЕВИЧ Олексій Іванович (17. 03. 1847, с. Смоші Прилуцького пов. Полтавської губ. – 05. 06. 1904, Одеса) – історик, джерелознавець, археограф.

Навчався в Ніжинському юридичному ліцеї кн. Безбородька (1867–1868) та, як вільний слухач, у Новоросійському університеті на історико-філологічному факультеті (1868–1869); закінчив останній зі званням кандидата. Працював учителем історії і географії у Таганрозькій гімназії, з 1871 р. – в середніх навчальних закладах Одеси (комерційному училищі, інституті шляхетних дівчат, Маріїнській жіночій гімназії). 1879 р. на підставі дисертаційного дослідження “О местничестве. Часть 1. Русская историография в отношении к местничеству”, захист якого відбувся в Університеті Св. Володимира у Києві, затверджений в ступені магістра російської історії. Викладав у Новоросійському університеті як приват-доцент. В жовтні 1888 р. захистив докторську дисертацію “История местничества в Московском государстве в XV–XVII в.” (О., 1888) і наступні шість років був екстраординарним професором на кафедрі російської історії.

Праці: Вопросы выявления, учета и описания сфрагистических памятников в государственных архивах г. Львова // Гос. архивы Украины: Тезисы и тексты докладов конф. – 1963. – Вып. 1. – С. 79–83; Час і причини виникнення сільських печаток в Галичині // НІБ. – 1963. – № 6. – С. 15–19; Документальні матеріали ЦДА УРСР у м. Львів як джерело для вивчення сфрагістики // Іст. джерела та їх використання. – К., 1964. – Вип. 1. – С. 233–247.

Архіви: ЦДАЛ України, ф. Р-1, оп. 1 ос., спр. 49.

Праці: О летописях. Вып. 1. – О., 1883; Вып. 2. – О., 1885; Образчик Малорусских эпитафий XVIII в. // КС. – 1883. – № 3. – С. 393–396; Двадцатипятилетие Императорского Новороссийского университета: Ист. записка и акад. списки. – О., 1890; Марковичи // КС. – 1890. – № 10–12. – С. 1–55; Дело о Марковичах в тайной канцелярии // Там само. – 1891. – № 5. – С. 298–303; Описание актов, принадлежащих гр. М. М. Толстому. – О., 1891; Документы, относящиеся к истории г. Одессы // Записки Одес. об-ва истории и древностей. – 1893. – Т. 16. – С. 55–116;

А. А. Скальковский. По-минки // Зап. Одес. об-ва истории и древностей. – 1900. – Т. 22. – С. 23–42; Костомаров Н. И. // Рус. биограф. словарь. – Т. 9. – С. 305–319; Дневник Г. И. Соколова // Зап. Одес. об-ва истории и древностей. – 1904. – Т. 25. – С. 1–16; 1905. – Т. 26. – С. 75–90.

Бібліографія: Алексей Иванович Маркевич: Биобиблиогр. указатель. – О., 1997. – 150 с.

Література: Грушевський М. Пам'яті Олексія Маркевича // ЗНТШ. – 1903. – Т. 55. – С. 1–14; Маркевич Арс. И. Памяти А. И. Маркевича // Изв. ТГУАК. – Вып. 35. – Симф., 1903. – С. 27–30; Шехин С. А. И. Маркевич // КС. – 1903. – № 7–8. – С. 240–244; Атлас Д. Архив профессора А. И. Маркевича // Изв. Одесского библиогр. об-ва. – 1915. – Т. 4, Вып. 2. – С. 77–79; Попова Т. Алексей Маркевич // Историогр. дослідження в Україні. – К., 2003. – Вип. 12. – С. 113–152; Синявська О. О. Историк Олексій Іванович Маркевич: життя та діяльність. – О., 2003. – 116 с.

Архіви: Держархів Одеської обл., ф. 150 (особовий).

Знавець місцевої історії, О. М. постійно читав в університеті курс історії України та її південного регіону, що в умовах ідеологічної реакції 80-х років часто викликало підозри щодо його політичної благонадійності. Виступав з публічними лекціями, підтримував студентів, що входили до Молодої громади, мав дружні стосунки з діячами Одеської громади, інших громадських і просвітницьких організацій, хоча безпосередньої участі в їхній роботі не брав. Керівництво Одеським учбовим округом насторожено ставилося до Олексія Івановича і, зрештою, саме зацікавленість українською історією та прогресивними науковими й політичними ідеями призвели до відставки О. М. від служби відразу після закінчення 25-річчя його педагогічної діяльності (1895).

Як учений-історик, О. М. співпрацював з численними науковими товариствами: з 1887 р. – дійсний член Одеського товариства історії і старожитностей (пізніше його вчений секретар, редактор видань), з 1889 р. – Історико-філологічного товариства при Новоросійському університеті, Таврійської вченої архівної комісії, Церковно-археологічного товариства при КДА, з 1890 р. – Московського археологічного товариства (з 1896 р. – Археографічної комісії при ньому), з 1891 р. – Історичного товариства при С.-Петербурзькому університеті, з 1892 р. – Історичного товариства Нестора-літописця при Університеті Св. Володимира у Києві, з 1901 р. – Історико-філософської секції НТШ.

За архівними документами опублікував близько 400 досліджень, повідомлень, заміток як окремими виданнями, так і на сторінках періодичних видань: “Записки Одесского общества истории и древностей”, “Киевская старина”, “Журнал Министерства народного просвещения”, “ЗНТШ”, інших часописів та видань наукових товариств. Активно працював і на ниві археографії – виявляв і публікував історичні джерела, архівні документи до історії краю.

О. М. утворив великий науковий архів, куди крім особистих та сімейних паперів входили документи з історії України, фольклорні матеріали, а також зібрав бібліотеку із значним українознавчим відділом. Після смерті історика та його дружини Любові Семенівни (1906) архів перейшов до І. А. Линниченка, бібліотека – у власність Вищих жіночих курсів.

Оксана Коваль (Київ)

МАРКОВИЧ Олександр Михайлович (20 [31]. ?. 1790, с. Сваркове, нині Глухівського р-ну Сумської обл. – 15 [27]. 12. 1863) – історик і етнограф, громадський діяч, брат історика Якова Михайловича Марко-

вича (1776–1804), автора “Записки о Малороссии, ее жителях и произведениях. Ч. 1” (СПб., 1798), внук державного діяча Гетьманщини, письменника, автора Щоденника Якова Андрійовича Марковича (1696–1770).

На початку XIX ст. закінчив Харківський університет. Служив чиновником у державних установах Чернігова. Був суддею (1827–1831), предводителем дворянства Чернігівської губернії (1832–1838). Обраний 1838 р. знову на цю посаду, не був затверджений російським урядом. Усунутий з громадської посади в Чернігівському губернському дворянському зібранні, О. М. зосередив свої сили на науковій діяльності і підготовці проєктів про відпущення своїх кріпаків на волю і передачу їм у користування на певних умовах власної землі. Проте цей проєкт 1852 р. був відхилений як такий, що містив істотні відступи від узаконень щодо “звільнення з кріпосного володіння”. Брав активну участь у підготовці реформи 1861 р. Він входив до Чернігівського губернського комітету поліпшення й устрою побуту поміщицьких селян від Глухівського повіту. Виступав у комітеті як представник так званої меншості в опозиції до консервативної більшості, яку очолювали Г. П. Галаган та В. В. Тарновський. Після оголошення положень і маніфесту 19 лютого 1861 р. звільнив своїх селян на вигідних для них умовах.

О. М., як і його брат Яків, дуже рано виявив схильність до науково-літературної діяльності, спрямованої до минулого своєї вітчизни. Не виключено, цьому сприяла та обставина, що О. М. успадкував великі і дуже цінні архів та бібліотеку, зібрані його дідом і батьком. Серед інших матеріалів XVII–XVIII ст. тут зберігався 10-томний “Діаріуш” (Щоденник) Якова Андрійовича Марковича, який той вів протягом 50 років. Відкривається він хронікою 1652–1715 рр., складеною Павлом Полуботком, чернігівським полковником і наказним гетьманом, тестем Якова Марковича. Щоденник містить докладні відомості про господарства, життя і побут козацької старшини, взаємини з селянами, про стан і розвиток сільського господарства, ремесел, детальні описи Сулацького (1725–1727) та Хотинського походів. Родинний архів став джерелом і для першої наукової праці О. М. – “Малороссийская старина”, надрукованої у № 19–20, 21 “Украинского журнала” (X., 1824). До неї потрапили документи, що відносяться до соціально-економічних і побутових явищ історії Лівобережної України XVII–XVIII ст.: до того невідомі гетьманські універсали 2-ї пол. XVII і 1-ї пол. XVIII ст. про земельні надання, маєтності, про торгівлю і промисли, мемуари і листування козацької старшини, про побут, родинні стосунки старшини. Це було перше оприлюднення документів з фамільних архівів. На підставі документальних матеріалів була

Праці: Историческая и статистическая записка о дворянском сословии и дворянских имуществвах Черниговской губернии // Материалы для статистики Российской империи. – Чернигов, 1894. – Вид. 2. – Т. 2.

Література: Маркович М. Исторические бумаги из семейного архива // Укр. журнал. – X., 1824. – № 19–20, 21; Лазаревский А. Памяти А. М. Марковича // КС. – 1892. – Т. 38. – №. 9; Він же. Прежние изыскатели Малороссийской

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Марченко Євгенія

старини // Там само.
– 1897. – Т. 56. – № 1;
Марченко М. І. Українська історіографія (з давніх часів до середини XIX ст.). – К., 1959; *Литвиненко М. А.* Джерела історії України XVIII ст. – К., 1979.

Праці: Харківський облдержархів // АУ. – 1978. – № 4. – С. 70–71; Государственный архив Харьковской области: Путеводитель. – 2-е, изд. перераб. и доп. – К., 1981. – 291 с. (співупоряд.).

Архіви: Держархів Харківської обл., особова справа.

написана, як гадає О. Лазаревський, у 20-х рр. XIX ст. і праця “Описание Малороссии”, яка залишилася незакінченою. 1841 р. з’явилася друком “Историческая и статистическая записка о дворянском сослови и дворянских имуществах Черниговской губернии”, де наведено широкий огляд соціальних процесів, зокрема, на Лівобережній Україні. Праці “История Гамалиевского монастыря” (уривки з неї надрукував О. Лазаревський в “Описании Старой Малороссии”. Т. 2.), Нежинский полк та “Малороссийская свадьба” (опублікована 1897 р. у додатку до “Киевской старины”). 1859 р. О. М. видав у скороченій редакції невелику частину 10-томного щоденного Щоденника під назвою “Дневные записки Малороссийского подскарбия генерального Якова Марковича” (1717–1767) у 2-х томах у перекладі російською мовою. Друге, повніше видання, з деякими скороченнями і змінами у мові почалося друком 1891 р. з 4 кн. “Киевской старины” як додаток (1717–1734). Окремо вийшов у трьох частинах 1-й випуск (1893), 2-й (1895), 3-й (1897). Друкувався за редакцією О. Лазаревського з його передмовою та примітками. Четвертий випуск (1835–1840) з’явився 1913 р. як 22 том “Жерел до історії України-Руси” за редакцією В. Модзолевського.

Іван Бутич (Київ)

МАРЧЕНКО Євгенія Михайлівна (17. 01. 1949, селище Краснопавлівка Лозівського р-ну Харківської обл.) – історик-архівіст. З родини робітників, українка. Закінчила Харківський університет ім. О. М. Горького, за спеціальністю історик, викладач історії та суспільствознавства (1979).

В Держархіві Харківської області працювала з 1973 р. на посадах зберігача фондів, старшого наукового співробітника, головного зберігача фондів, завідувача відділу комплектування. З 1984 р. по січень 2004 р. – заступник директора архіву.

Упорядкувала фонди особового походження, займалася тематичним розробленням та удосконаленням описів фондів волосних виконкомів за 1920–1923 рр., складанням методичних рекомендацій щодо проведення цільової комплексної експертизи цінності документів, складала огляди фондів Харківського раднаргоспу за 1957–1966 рр. та облвиконкому, підготувала перелік тем з науково-технічної документації, склала номенклатури справ Харківських митниць та банків. Розробила навчальну програму та читала лекції слухачам курсів підвищення кваліфікації з діловодства для працівників архівних установ, організацій та підприємств.

Вікторія Резнікова (Харків)

МАРШУБА Олександра Григорівна (20. 10. 1931, с. Шпитки, нині Києво-Святошинського р-ну Київської обл. – 27. 05. 1998, Київ, Берковецьке кладовище) – архівіст. Із селянської родини, українка. Освіта середня. Закінчила курси підвищення кваліфікації при Московському державному історико-архівному інституті (1978).

Архівну діяльність О. М. розпочала 1956 р. у ЦДІА УРСР у м. Київ вахтером, згодом стала зберігачем, старшим зберігачем фондів. 1970 р. перейшла до ЦДАЖР УРСР (нині ЦДАВО України) на посаду старшого зберігача фондів відділу зберігання та обліку фондів. З 1973 р. працювала на посаді головного зберігача фондів архіву, з квітня 1980 р. – завідувача архівосховища.

Під час роботи у ЦДАВО України займалась питаннями удосконалення збереженості архівних фондів, експертизи цінності документів, упорядкуванням та описанням фондів архіву. Була одним із упорядників “Схеми розміщення документів архіву”. Підготувала “Методичні рекомендації з організації роботи хранителів фондів по забезпеченню збереженості документів в архіві”, “Методичні рекомендації з організації експертизи цінності документів фонду Української ради народного господарства” та ін.

Працюючи у ЦДАВО України, О. М. виконувала громадські доручення, працювала агітатором під час виборів, членом місцевого комітету архіву.

Нагороджена Грамотою Верховної Ради УРСР (1970), Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР та Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, нагрудним знаком “Відмінник архівної справи”, медалями “Ветеран праці”, “В пам’ять 1500-річчя Києва”.

Тетяна Портнова (Київ)

Архівні: ЦДАВО України, особова справа.

МАСЛОВ Сергій Іванович (16. 11. 1880, м. Ічня Чернігівської губ. – 11. 01. 1957, Київ) – філолог, книгознавець, палеограф, архівіст.

Виходець з російської купецької родини – переселенців з Орловської губ. Батько – Іван Васильович Маслов, мати – Ганна Никифорівна Александренко. Крім Сергія, у родині було ще четверо дітей – брати Володимир (загинув у дитинстві) та Василь (майбутній професор Київського університету, відомий філолог, етнограф, музезознавець), сестри Ганна та Анастасія.

Після закінчення Прилуцької класичної гімназії 1898 р. став студентом хімічного відділення Київського політехнічного інституту, 1900 р. перейшов на перший курс природничого відділення Університету Св. Володимира у Києві. З січня по серпень 1901 р. як покарання за участь у студентській сходці відбував солдатську

службу в Луцьку рядовим 43-го Охотського піхотного полку. Восени 1902 р. повернувся до навчання, але вже як студент слов'яно-російського відділення історико-філологічного факультету. Тут він виявив здібності до наукової роботи, студіюючи під керівництвом професорів В. М. Перетца та С. Т. Голубева історію давньої російської та української літератури, палеографію, бібліографію та ін. Одночасно відвідував психологічний семінарій. Після закінчення університету (1907) С. М. було залишено професорським стипендіатом на кафедрі історії російської мови та літератури, де він склав магістерські іспити (1912–1913) й розпочав викладацьку діяльність як асистент на Вищих жіночих курсах та приват-доцент (пізніше – професор) Київського університету. Водночас викладав латинь та історію російської літератури в київських гімназіях.

З січня 1908 р. С. М. – дійсний член УНТ у Києві, дійсний член (пізніше – секретар) Історичного товариства Нестора-літописця (з 1908 р.), чл.-кор. Імператорського петербурзького товариства шанувальників стародавньої писемності (з 1911 р.), член Історико-філологічного товариства при Харківському університеті (з 1912 р.), член Київського науково-філософського товариства (з 1912 р.), дійсний член Саратовської вченої архівної комісії (з 1916 р.), голова Історико-літературного товариства при Університеті Св. Володимира (з 1917 р.), голова гуртка друзів книги у Києві (з 1921 р.), дійсний член Науково-дослідної кафедри мовознавства (з 1922 р.), голова Комітету для опису видань, що вийшли на території України в XVI–XVIII вв. при ВУАН (з 1924 р.), член Київського товариства дослідження мистецтв (1917), Товариства друку церковної культури (1917), член Російського бібліографічного товариства при Московському університеті (з 1924 р.), член Товариства дослідників української історії, літератури і мови (1930–1931), член Комісії КІНО у справі вилучення архівних та інших матеріалів на користь паперової промисловості (1929–1930), дійсний член Археографічної комісії ВУАН (з 1930 р.), чл.-кор. АН УРСР (з 1939 р.).

Трудова діяльність С. М. в основному пов'язана з Київським університетом, Академією наук УРСР, Українським науковим інститутом книгознавства та Всенародною бібліотекою України. Крім викладання в університеті та на Вищих жіночих курсах, протягом 1918–1924 рр. він працював на посаді професора у Київському археологічному інституті, де був головою професорської ради (1919–1920), проректором з наукової роботи (1921), ректором (1921–1922).

Навесні 1919 р. С. М. створено при Київському університеті Музей війни та революції, який було у жовтні 1921 р. включено до складу історичного кабінету під

керівництвом О. П. Оглобліна, а у серпні 1924 р. передано до Істпарту. Музей комплектувався газетами: “Известия Киевского Губревкома”, “Більшовик”, “Червоний прапор”, “Боротьба”, “Червоний стрілець”, “Галицький комуніст”, “Трудове життя” тощо, плакатами, брошурами, книгами революційної тематики. Були серед музейних фондів і архівні документи. Це, зокрема, архів профгрупи Першої київської гімназії, частина архіву друкарні І. М. Кушнарєва і КО. С. М. докладав значних зусиль, щоб зберегти такі матеріали від знищення, усно і письмово звертаючись до керівників установ з проханням передати архівні документи до музею, проводив значну науково-організаційну роботу.

Від 1923 р. С. М. співпрацював із журналом УНІК “Бібліологічні вісті”, став його позаштатним співробітником, а впродовж 1926–1935 рр. працював як голова секції історії книги в штаті інституту й одночасно (1926–1937) обіймав посаду завідувача відділу стародруків ВБУ. З 1927 р. вів заняття з аспірантами кафедри мистецтвознавства УНІКу та ВБУ. 1935 р. йому присуджено звання професора. Від 1939 р. після обрання чл.-кор. АН УРСР С. М. очолював відділ стародавньої української літератури в Інституті літератури ім. Т. Г. Шевченка АН УРСР. Впродовж 1943–1944 рр. перебував у евакуації в Уфі, а після повернення знову (до 1950 р.) працював у Київському університеті та Інституті літератури. 1948 р. С. М. присуджено науковий ступінь доктора філологічних наук без захисту дисертації.

Впродовж всього життя вчений тісно співпрацював з архівними установами. Перебуваючи 1915–1916 рр. у евакуації в Саратові, С. М. спільно з завідувачем Київського ЦАДА І. М. Каманіним студіював архівні документи та стародруки, що зберігалися в бібліотеках Саратовської вченої архівної комісії, Братства Св. Хреста і у приватних збірках саратовських старовірів. Після повернення до Києва йому довелося працювати у складі експедиції Російської Академії Наук, спорядженої у район військових дій на південно-західному фронті з метою виявлення і охорони історичних пам’яток та наукових колекцій. Протягом чотирьох місяців (квітень – липень) 1917 р. С. М., Ф. В. Коралов та художник А. П. Хотулев на чолі з академіком архітектури П. П. Покришкіним виявляли, описували й рятували архівні документи і книги у містах, містечках, селищах Буковини та Галичини: Чернівцях, Сучаві, Сучевиці, Путні та ін. Так, були упорядковані бібліотека і архів сейму Буковини: почасти переписані, почасти полічені й перевезені для зберігання до приміщення бібліотеки Чернівецького університету. Серед архівних документів м. Сучевиці була виявлена, скопійована та описана С. І. Масловим “Грамота Петра воєводи” 1587 р., а у

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Маслов Сергій

Праці: Рукописи Софійської катедри в Києві: Огляд // ЗНТШ. – 1906. – Т. 72. – С. 122–140; Описание рукописей Исторического общества Нестора-летописца // ЧИОНЛ. – 1908. – Кн. 21. – Вып. 1–2. – С. I–IV, 1–50 (Окр. відбитка. – К., 1908); Обзор рукописей Библиотеки императорского Университета Св. Владимира // Унив. изв. – 1910. – № 5. – С. 1–44; Критико-библиографический обзор новейших трудов по славяно-русской библиографии и палеографии // Унив. изв. – 1918. – № 1–2 (Окр. відбитка. – К., 1918); Передмова // Каманін І., Вітвицька О. Водяні знаки на папері українських документів XVI–XVII вв. (1565–1651). – К., 1923; Из истории русской филигранологии // Известия АН СССР. Отд. общ. наук. – 1934. – № 3. – С. 225–234; Інструкція про відновлення музеїв, бібліотек і архівів у містах, звільнених від фашистських загарбників. – Уфа, 1942; Определение дублетов в области старопечатных книг. – Л., 1960. – 18 с.

Література: Сергій Маслов, 1902–1927. – К., 1927. – 50 с.; *Левченко М.* Сергій Іванович Маслов

маєтку Поповича в с. Костино було знайдено “Грамоту господина землі молдавської Іоанна воеводи, сина Стефана Воеводи” від 17 березня 1573 р.

Свій внесок С. М. зробив і у справу описування та реєстрації архівних фондів. З кінця березня до серпня 1919 р. працював у Археографічній секції підвідділу з ліквідації майна релігійних установ при Колегії соціального забезпечення Київського виконкому. До компетенції секції входила реєстрація приміщень, меблів, рукописів і книг архівів та бібліотек за каталогами і описами, а також при відсутності довідкового апарату створення його (при можливості), фіксація наявності найважливіших архівних справ, рукописів, книг та опрацьованих, визначення наукової і художньої цінності архівів і бібліотек. Під керівництвом В. С. Кульженка у секції працювали В. М. Базилевич, С. М., В. О. Мошин, М. М. Прокоф’єв, П. П. Смирнов, М. Ф. Тищенко, І. В. Тучапський, Ю. А. Яворський, учасником засідань секції був представник Архівного відділу ВУКОПМІСу М. М. Аргамаков. Після злиття археографічної секції з археологічною (7 травня) роботу об’єднаних секцій очолював М. Ф. Біляшівський, а С. М. став заступником завідувача секції. 6 серпня його за скороченням штату було звільнено з роботи. Результатом обстеження працівниками археографічної секції архівів і бібліотек монастирів, церков та інших релігійних установ Києва і його околиць стала ґрунтовна довідка про стан архівів та бібліотек релігійних установ. Зокрема, було встановлено наявність 300 тис. справ у архіві Київської духовної консисторії, 22 291 справ у архіві Києво-Печерської лаври, відсутність опису або каталогу у архіві Братського монастиря, Київського Пустинно-Микільського монастиря, майже повне знищення архіву духовної семінарії солдатами, що перебували тут 1918–1919 рр., знищення архіву і бібліотеки Свято-Троїцького монастиря під час вибуху у Звіринці і пожежі 6 червня 1918 р.

Навесні 1919 р. С. М. очолює професорську раду відкритого в листопаді 1918 р. Київського археологічного інституту – першої в Україні “науково-навчальної установи” для підготовки археологів, архівістів, бібліотекарів, музеєзнавців, мистецтвознавців. У КАІ, де він викладав палеографію від початку існування вузу, С. М. перебуває на керівних посадах до 1922 р.

У вересні 1922 р. С. М. запрошували як члена Експертної комісії при Київській філії Головархіву очолити комісію з упорядкування архіву Київської контрольної палати. З 14 вересня по 10 листопада комісія проводила упорядкування архіву. Документи описували С. М., М. Ф. Тищенко, М. М. Флисюков. Лише з 30 вересня до 9 жовтня були описані звітні документи “дорожного капіталу”, інтендантських управлінь, вищих, середніх

та початкових шкіл Київського учбового округу, справи опікування “народною тверезістю”, податкової інспекції, Міністерства юстиції по тюремній частині та ін. Комісії також було поставлено завдання експертної оцінки архівних документів з метою подальшої утилізації тих, що не мають історичного значення. У жовтні було розпочато також упорядкування архіву Согора (“Союза городов”), але 20 листопада 1922 р. С. М. подав заяву про звільнення.

В подальшому з архівною справою його пов’язує викладацька діяльність. Як званого фахівця у серпні 1923 р. С. М. запрошено до викладання на перших Курсах архівних працівників, де читалися лекції з архівознавства, архівного законодавства, історії України тощо, проводилися практичні заняття з палеографії, архівної техніки, філігранології, дипломатики. С. М. з 3 по 9 серпня прочитав курс лекцій з палеографії та провів практичні заняття. Програма курсу охоплювала питання походження абеток, загальної історії кирилицьких шрифтів, значення записів писців для вивчення рукописів, способів визначення віку рукописів з допомогою водяних знаків на папері, передбачала вивчення зразків напівуставного письма та скоропису.

У травні 1927 р. С. М. працював у складі паритетної комісії у справі розподілу рукописів ВБУ, створеної згідно з постановою Укрцентрархіву від 4-го грудня 1926 р. № 6800/11 “Про передачу архівних документів з музеїв і бібліотек до архівних органів”. Паритетною комісією було проведено три засідання, на яких Київський окрарх представляли В. В. Міяковський, М. І. Корнилович, з дорадчим голосом В. О. Романовський, а ВБУ – Г. П. Житецький, С. М., з дорадчим голосом В. М. Перетц, Ю. П. Дияківський. За результатами дебатів вирішили до архівних органів передати архів газети “Рада”, збірки документів київських шкіл діловодного характеру, папери приватних осіб фамільно-маєткового характеру та всі документи, що мають діловодний характер. Важливим було рішення комісії про відхилення претензій Вологодського архівного бюро щодо 21-го рукопису Є. Болховітінова, оскільки вони не могли бути відокремлені без порушення колекції відомого історика, яка близько ста років була власністю Софійської бібліотеки, як така заведена до друкованого каталогу й давно відома вченому світові за місцем зберігання.

У січні 1929 р. вчений спільно з О. П. Оглобліним очолив Комісію у справі вилучення архівних та інших документів КІНО на користь паперової промисловості, створеної у відповідності з ухвалою управи ІНО від 24 січня 1929 р. Комісія у складі дев’яти осіб (завідувач бібліотекою О. А. Назаревський, секретар управи Вілич, секретар канцелярії студентських справ Крижановський

// ЗІФВ УАН. – 1928. – № 16. – С. 283–287; *Маслов В. І.* С. І. Маслов // Рад. літературознавство. – 1957. – № 1. – С. 153–160; *Він же.* Маслов Сергій Іванович // УРЕ. – 1962. – Т. 8. – С. 528; *Він же.* Сергій Іванович Маслов // Укр. письменники: Біобібліогр. слов. У 5-ти т. – К., 1965. – Т. 5. – С. 110–114; *Корнейчик І. І.* Український книгознавець, бібліограф та бібліотекознавець С. І. Маслов (1880–1957) // Бібліотекознавство та бібліогр. – 1967. – Вип. 4. – С. 101–114; *Крекотень В. І.* Лицар філологічної науки // Рад. літературознавство. – 1980. – № 11. – С. 73–79; Маслов Сергей Иванович // Книговедение: Энциклопед. словарь. – М., 1982. – С. 338; *Маслов В. І.* Маслов Сергій // Енциклопедія українознавства. – Львів, 1994. – Т. 4. – С. 1484; *Ковальчук Г. І., Королевич Н. Ф.* Книгознавець, бібліограф і бібліотекар Сергій Іванович Маслов (1880–1957): Біобібліогр. нарис. – К., 1995. – 44 с.; *Матяш І. С.* Маслов та архівна справа України // Перші книгознавчі читання: Зб. наук. праць. – К.,

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Мацан Таїсія

1997. – С. 20–28; *Степченко О.* Особовий архівний фонд С. І. Маслова як джерело для вивчення історії Всенародної бібліотеки України // *Наук. зап. Ін-ту укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАНУ: Зб. наук. праць молодих вчених та аспірантів.* – Т. 2. – К., 1997. – С. 396–422; *Степченко О., Воронкова Т.* Особовий архівний фонд С. Маслова в Інституті рукопису Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського // *Перші книгознавчі читання: Зб. наук. праць.* – К., 1997. – С. 13–20.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 33 (особовий).

Архіви: ЦДАМЛМ України, особова справа.

та ін.) провела експертизу документів фундаментальної бібліотеки, бібліотеки лабораторії та кабінетів, канцелярії управи, канцелярії студентських справ та факультетів Профосу, Соцвиху, Рабфаку, бухгалтерії та здала вилучені папери на утилізацію. Водночас були виявлені документи, що мали наукову й історичну цінність.

Зі створенням у 1931–1932 рр. при КЦІА аспірантури С. М. увійшов до складу “наукових співробітників і дійсних членів Київської філії Археографічної комісії ЦАУ та Київського Архівознавчого кабінету”, що за дорученням ЦАУ мали проводити підготовку аспірантів. Палеографія викладалася вченим згідно навчального плану два роки (“теоретична частина”: 1-й рік – 20 годин, 2-й – 10; “практична” – відповідно по 10 годин) з трьох років навчання в аспірантурі.

У воєнні роки, перебуваючи в евакуації в м. Уфі, С. М. у березні 1942 р. разом з чл.-кор. АН УРСР Л. М. Славіним підготував “Інструкцію про відновлення музеїв, бібліотек і архівів у містах, звільнених від фашистських загарбників”, у якій перу С. М. належать практичні вказівки. Він вважав обов’язковим складання акту про стан архівів і бібліотек звільнених від окупантів міст, ретельне збирання, обстеження стану та збереження всього майна архівів і бібліотек, навіть якщо рукописи, газети, книги пошкоджені, пропонував розшукувати документи не лише у приміщеннях архівів та книгосховищ, але і у приватних осіб, запрошуючи їх повернути знайдене, обстежувати залізничні вокзали, де могли випадково осісти евакуйовані історичні цінності. До кінця життя С. М. не поривав стосунки з архівною системою, викладав палеографію для співробітників архівних установ, докладав максимальних зусиль до справи збереження вітчизняної історико-культурної спадщини.

Ірина Матяш (Київ)

МАЦАН Таїсія Іванівна (15. 05. 1939, Мінськ, Білорусь) – історик-архівіст. Із родини службовців, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1969).

З 1980 р. Т. М. працювала в ЦДАМЛМ України на посаді архівіста I категорії у госпрозрахунковому відділі та у відділі зберігання та обліку документів (з 1981 р.). Обіймала посаду провідного методиста архіву-музею (з 1993 р.), завідувача відділу науково-технічного опрацювання документів діячів мистецтв (з червня 2001 р.). Зараз працює завідувачем сектору організації упорядкування документів відділу НДА та обліку документів.

За період роботи в архіві-музеї займалась підготовкою і проведенням науково-методичних семінарів, сприяла апробації результатів науково-методичних

досліджень в архіві-музеї та впровадженню їх у практику, готувала повідомлення з методичних питань для співробітників, надавала консультативно-методичну допомогу працівникам профільних архівів. Брала участь в роботі ЕПК та методичної ради установи. Займалась складанням планів та звітів архіву-музею. Опрацювала фонди В. І. Зарецького, О. М. Новицького, С. Г. Нечипоренка, П. В. Носка, В. Ф. Овчинникова, Комітету по Шевченківських преміях, Музичного фонду України, Бюро пропаганди художньої літератури СПУ, Спілки письменників України.

Віра Вєрвєс (Київ)

МАЦЮК Орест-Нестор Ярославович (24. 06. 1932, м. Трускавець, нині Львівської обл. – 17. 07. 1999, Львів, Личаківське кладовище) – історик паперу, архівіст, краєзнавець. Закінчив Львівський сільськогосподарський інститут (1956) і Московський державний історико-архівний інститут (1972). Доктор історичних наук (1995), професор (1997). Заслужений працівник культури України (1994).

Народився в сім'ї учителів Ярослава і Розалії Мацюків. Любов до рідного міста, перлини Прикарпаття – Трускавця з його неповторною природою і цілющими джерелами проніс через все життя.

Трудову діяльність розпочав після закінчення Трускавецької СШ № 1 1949 р. молодшим геологом Бориславської геологорозвідувальної партії тресту “Укрнафторозвідка” у с. Стебник Дрогобицького р-ну. Потім були роки навчання на економічному факультеті в інституті за фахом економіка і організація сільського господарства (1951–1956). Здобувши кваліфікацію вченого агронома-економіста, працював інструктором по зоні діяльності МТС Золочівського РК ЛКСМУ, економістом-плановиком на Золочівській МТС. 1956 р. у місцевій пресі з'явилися його перші публікації, підписані псевдонімами: О. Ярославенко, О. Лідін, М. Гоцак.

1960 р. пов'язав життя з архівною справою, розпочавши роботу в ЦДІА УРСР у м. Львові. Секрети практики архівної роботи осягав на різних посадах: архіваріуса, наукового (згодом старшого наукового) співробітника, завідувача відділу інформації, публікації та наукового використання документів, заступника директора архіву. Як пошукач Московського державного історико-архівного інституту під керівництвом професора О. І. Каменцевої готувався до захисту кандидатської дисертації “Філігранологія на службі архівістики”. З 1991 р. по 1999 р., аж до дня своєї передчасної смерті, очолював найстаріший архів України. Велику увагу приділяв міжнародній діяльності архіву, співпраці з ви-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Мацюк Орест-Нестор

Праці: Водяні знаки деяких українських папірних XVI – початку XX ст. // НІБ. – 1964. – № 1. – С. 13–26; Архівні документи – важливе джерело до вивчення життя і діяльності Івана Федорова: До 400-річчя книгодрукування // Там само. – № 2. – С. 23–26; Водяні знаки на папері друків Івана Федорова // Там само. – № 3. – С. 37–46; Матеріали з історії України в бібліотеках і архівах Варшави // АУ. – 1966. – № 2. – С. 73–74; 3 архівних джерел: Як обирали до парламенту // Літературна Україна. – 1966. – 27 трав. (у співавт. з Р. Кулачковським); Чи було книгодрукування на Україні до Івана Федорова // АУ. – 1968. – № 2. – С. 3–14; Філіграні архівних документів України XVIII–XX ст.: Альбом. – К., 1992. – 347 с.; Архівні документи з історичного краєзнавства // Історичне краєзнавство і національне виховання: Матеріали наук.-практ. конф. – Львів, 1994. – С. 62–63; Історія українського паперу. – К., 1994. – 250 с.; Нове слово в українській історичній науці // Студії з архів. справи та документознавства. – 1997. –

щими навчальними закладами, зокрема з Львівським національним університетом імені І. Франка, розвитку науково-дослідної роботи, всебічно сприяв освіті й самоосвіті співробітників ЦДІАЛ України.

Обіймаючи відповідальну посаду директора ЦДІАЛ України, активно працював як науковець. До пріоритетних тем його досліджень належать історія паперової промисловості та друкарства, пам'ятки оборонного будівництва, архівознавство, бібліографія. Його науковий доробок складають понад 200 публікацій різного жанру, в тому числі монографії: “Папір та філіграні на українських землях (XVI–XX ст.)” (К., 1974), “Історія українського паперу” (К., 1994), “Короткий нарис історії Трускавця” (Трускавець, 1997), бібліографічний покажчик “Трускавець за 500 лет” та ін. Праці про виробництво паперу і з філігранології становлять понад третину всіх публікацій О. М. Високим науковим рівнем відзначалися вже його перші розвідки з цих питань – “До історії українських папірних XVI ст. та їх водяних знаків” (НІБ. – 1962. – № 5) і “Водяні знаки деяких українських папірних XVI–початку XX ст.” (НІБ. – 1964. – № 1). Великою заслугою дослідника було зібрання ним малюнків та фотографій фабрик паперу. Особливо цінним став альбом філіграней – 841 одиниць. Його монографія “Папір та філіграні на українських землях (XVI–XX ст.)” (К., 1974) – зібрання ґрунтовних довідок-нарисів про старовинні папірні і механізовані фабрики паперу, що прийшли їм на зміну – відзначена премією Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР “За кращу наукову працю” й знайшла серйозну апробацію в українській і зарубіжній пресі: на неї опубліковано 26 відзивів.

Підсумком багаторічних студій стала книга “Історія українського паперу” (К., 1994), а також німецькомовні статті, опубліковані в Німеччині і Португалії. Значення цих статей іноземними мовами, як і доповідей вченого на міжнародних конгресах, полягає в тому, що автор інформував світову наукову громадськість про українську філігранологію, розроблювану насамперед його зусиллями.

Впродовж грудня 1994 р. і до кінця 1995 р. О. М. працював за сумісництвом у новоствореному Українському науково-дослідному інституті архівної справи та документознавства. Був членом редколегії наукового щорічника інституту “Студії з архівної справи та документознавства” (1996–1999). Прилучався до розроблення концепції та підготовки колективної монографії “Нариси історії архівної справи в Україні”, брав участь у рецензуванні наукових праць, у роботі Вченої ради інституту.

1995 р. О. М. блискуче захистив докторську дисертацію з історії папірництва в Україні без захисту канди-

датської, фактично започаткувавши в Україні нову дисципліну – філігранологію. Він був членом Міжнародної асоціації дослідників паперу, брав участь у конгресах цієї асоціації, які відбувалися у Франції, Португалії, Австрії. Представляв Україну на перших міжнародних конференціях країн Центральної і Східної Європи в Польщі.

О. М. був одним із фундаторів професійного громадського об'єднання українських архівістів – Спільки архівістів України. Його кипуча енергія, постійне прагнення добрих вчинків реалізовувалися в активній громадській роботі. Був членом комісії Верховної Ради України з міжконфесійних справ, колегиї Львівської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури, Міжнародного товариства фортифікацій, Наукового товариства ім. Т. Г. Шевченка у Львові, очолював Товариство прихильників фортець і палаців у Львові. Йому належить ідея унікального туристичного маршруту по замках і фортецях Львівщини. Ним підготовлена величезна база даних, яка включає численні виписки з архівних документів, малюнки, фотографії, записи інформації обізнаних людей. Все це стало підставою для фундаментальної праці, публікацію якої він не встиг здійснити за свого життя.

Діяльність О. М., спрямована на рятування і реставрацію пам'яток старовини, стала його великою заслугою поряд з науковими і науково-популярними творами про замки. В цьому плані він плідно працював як активіст Українського товариства пам'яток історії та культури, готував матеріали для майбутнього музею паперу.

Високої оцінки заслуговує внесок О. М. у вивчення джерел до історії друкарства. Він виявив невідомі раніше документи про Івана Федорова та Спиридона Соболя, брав участь (з Я. Ісаєвичем, О. Купчинським, Е. Ружицьким) у підготовці збірника документів “Першодрукар Іван Федоров і його послідовники на Україні: XVI – перша половина XVII ст. Збірник документів” (К., 1975).

О. М. займався викладацькою роботою, готуючи молоді зміню архівістів. Викладав архівознавство і спеціальні історичні дисципліни на історичному факультеті Львівського державного університету ім. І. Франка, надавав консультації аспірантам.

Удостоєний пам'ятної медалі митрополита Андрея Шептицького.

Ірина Матяш (Київ)

МАШУКОВ Володимир Дмитрович (02. 04. 1866, м. Барнаул Томської губ. – ?, місце поховання невідоме) – архівіст, археограф, історик церкви, краєзнавець.

Народився в сім'ї російських дворян. Закінчив Олександрівський кадетський корпус (1884), Павлівське вій-

Т. 2. – С. 151–153; Фонды Центрального государственного архива Украины во Львове как часть общего архивного наследия стран Центральной и Восточной Европы // The common archival Heritage of States and Nations of Central and Eastern Europe. Materials of the international Conference, Gdowice, October 22–24, 1997. – Warszawa, 1998. – Р. 140–144; Історія паперу як спеціальна історична дисципліна // Студії з архів. справи та документознавства. – 1998. – Т. 3. – С. 69–72.

Література: Пам'яті Ореста Мацюка: Нос erat in fati (Так судилося долею) // Студії з архів. справи та документознавства. – 1999. – Т. 4. – С. 156–171.

Праці: Опись кафедральной Успенской церкви в г. Екатеринославе, учиненная 1808 г. и пополненная 1823 и 1830 гг. // Тр. XIII археолог. съезда

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Мащенко Олена

в г. Екатеринославе. – М., 1905. – Т. 2; Несколько документов, относящихся к епархиям Полтавской и Херсонской // *Летопись ЕГУАК*. – 1910. – Вып. 6. – С. 161–193; Из архива Николаевской церкви села Беленького Екатеринославской губернии того же уезда // Там само. – 1913. – Вып. 9. – С. 136–156.

Література: [Біднов В. О.] Биографические сведения о члене Екатеринославской архивной комиссии В. Д. Машукове // *Летопись ЕГУАК*. – 1915. – Вып. 10. – С. 370–375; Ковальский Н. А., Абросимова С. В. Из истории Екатеринославской ученой архивной комиссии (1903–1916) // АЕ за 1988 г. – М., 1989. – С. 52–57.

Архіви: Дніпропетр. іст. музей ім. Д. Яворницького, ВР, ф. 23, спр. 8; ф. 10, Арх. 955, 17111, 17112.

ськове училище, Офіцерську стрілецьку школу (1914). З 1886 р. до 1915 р. служив у 133 піхотному Сімферопольському полку (м. Катеринослав), мав офіцерські чини: підпоручник (1886), поручник (1890), штабс-капітан (1899), капітан (1901), підполковник (1914). Брав участь у бойових діях під час російсько-японської та Першої світової війни. 16 січня 1915 р. був поранений у Карпатах (лишився правого ока). Мав нагороди: ордени Св. Станіслава 2 та 3 ст., Св. Анни 2 ст., 3 ст. та 4 ст., Св. Володимира 4 ст.

У складі Катеринославської губернської вченої архівної комісії (1903–1916) досліджував архіви Катеринославщини, передусім церковні – архів Катеринославської духовної консисторії, Преображенського та Успенського кафедральних соборів, а також архів Катеринославського губернського правління; виявив, систематизував і опублікував корпус документів цих архівів, що стосуються церковної історії Катеринославської, Полтавської та Херсонської губерній, біографії місцевих діячів, окремих пам'яток історії та культури. 8 квітня 1910 р. одержав дозвіл Комісії на працю у губернському архіві. На засіданні Комісії виступав з оглядами архівних документів, що були ним розшукані. За утвердженням Комісії ревізував справи архівів Волинської та Херсонської губерній й Області Війська Донського. Внаслідок подорожей зібрав архівні документи й уклав описи церков і монастирів Київщини, Одещини, Полтавщини, Чернігівщини, Мурома, Петербурга тощо; впорядкував велику колекцію фотографій і історичних пам'яток, частину якої придбала Імператорська археологічна комісія (1910), частину В. М. подарував Публічний бібліотеці й Московському Історичному музею.

В. М. друкувався у виданнях: “Летопись Екатеринославской губернской ученой архивной комиссии” (ЛЕГУАК), “Московские церковные ведомости”, “Русский паломник”, “Екатеринославские губернские ведомости”, “Приднепровский край”, “Сборник Харьковского историко-филологического общества” та ін.

Світлана Абросимова (Дніпропетровськ)

МАЩЕНКО Олена Миколаївна (28. 04. 1947, Харків) – історик, архівіст. Із родини військовослужбовця, українка. Закінчила Харківський державний університет ім. О. М. Горького за спеціальністю історія (1972).

Архівну діяльність розпочала 1969 р. у Центральному державному архіві Жовтневої революції і соціалістичного будівництва УРСР (м. Харків). 1969 р. ЦДАЖР УРСР переїхав до Києва. У Харкові засновується Центральний державний науково-технічний архів УРСР (ЦДАНТД УРСР), де О. М. пройшла всі шаблі архівної

кар'єри: реставратор, зберігач фондів, провідний інженер відділу комплектування, начальник відділу збереженості документів, заступник директора архіву, а з 1988 р. по 2007 р. – директор архіву.

Працюючи лаборантом-реставратором, займалася ремонтом та реставрацією фонду Народного Комісаріату фінансів (Наркомфін), який потім було переведено до Кисва в ЦДАЖР УРСР.

З 1973 р. О. М. працювала зберігачем фондів архіву. Перейшовши у відділ комплектування на посаду провідного інженера (1974), займалася питаннями комплектування архіву, разом із співробітниками відділу проводила пошук особливо цінних проектів, розроблених у довоєнний період та в період відбудови народного господарства. Такі проекти були знайдені та прийняті на державне зберігання. Прикладом цих проектів стала документація про виробництво перших радянських тракторів, блюмінгів, слябінгів, зернозбиральних комбайнів, потужних парових турбін, перших вітчизняних паровозів, вугільних комбайнів та ін. У цьому ж відділі О. М. проводила інспекторську роботу з перевірки відомчих архівів організацій і підприємств Української РСР – джерел комплектування архіву.

З 1976 р. до 1985 р. О. М. працювала завідувачем відділу збереженості документів, де, зокрема, займалася удосконаленням схем розміщення документів у архівосховищах, розробленням допоміжних науково-довідкових документів, що сприяли раціональному пошуку інформації та виконанню запитів громадян. Вона розробила робочі інструкції з основних напрямів діяльності відділу: збереженості документів, обліку, складання архівних описів, виділення із загальних фондів особливо цінних документів.

З 1985 р. О. М. – вже як заступник директора архіву опрацьовувала питання роботи ЕПК архіву, проводила наради, семінари. Брала участь у розробленні наукових тем, у підготовці курсу лекцій для організацій – джерел комплектування, який читався при Будинках техніки у Харкові та Одесі. Тобто, вся діяльність у ці роки була спрямована на посилення науково-методичного напрямку роботи ЦДНТА України – єдиного центру науково-методичної роботи з науково-технічною документацією в Україні.

1988 р. на загальних зборах співробітників архіву О. М. була обрана директором архіву. За її участю розробляються нормативи робіт з НТД, вдосконалюються методи ремонту і реставрації графічної документації, ведеться пошук нових форм роботи зі створення НДА. О. М. здійснює загальне керівництво підготовкою розробки “Правил роботи з науково-технічною документацією у державних архівах України”

Праці: Центральний державний архів науково-технічної документації УРСР // АУ. – 1977. – № 2. – С. 76–77; Методика виявлення особливо цінної науково-технічної документації в ЦДНТА України. – Х., 1994; Методичні рекомендації виявлення унікальних документальних пам'яток науково-технічних документів та включення їх до Державного реєстру національного культурного надбання. – Х., 2001; Анотований реєстр описів фондів ЦДНТА України. – Х., 2003. – (співупоряд.).

(2000–2001) та безпосередньо пише окремі розділи “Правил...”. На базі документів архіву висвітлено історію розвитку науки і техніки багатьох галузей промисловості, яка подана у галузевих довідниках. Вона є співупорядником “Анотованого реєстру описів ЦДНТА України”, довідників, в яких висвітлюється інформація за фондами архіву про науково-виробничий Київ та Київську область, економіку і виробництво Донбасу тощо.

З липня 2007 р. О. М. – головний науковий співробітник архіву.

Нагороджена Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2006), Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР. О. М. присвоєно почесне звання “Заслужений працівник культури України” (2007).

Ольга Сіренко (Харків)

МЕЛЬНИК Людмила Леонідівна (17. 04. 1939, с. Снігірівка Снігірівського р-ну Миколаївської обл.) – історик-архівіст.

Працювала архіво-технічним працівником, секретарем Ворошиловградського обласного державного архіву (1959–1960), згодом – лаборантом дільничної лабораторії відділу головного металурга п/с–18 м. Запоріжжя (1961–1965). У 1965 р. без відриву від виробництва закінчила Московський державний історико-архівний інститут.

З 1965 р. до 1971 р. працювала науковим, старшим науковим працівником Запорізького обласного краєзнавчого музею. З лютого 1971 р. по 1985 р. Л. М. – референт Запорізької обласної організації товариства “Знання”. У липні 1988 р. призначена директором Державного архіву Запорізької області. З листопада 1988 р. у зв’язку з реорганізацією державної архівної служби і ліквідацією архівного відділу облвиконкому стає заступником директора Держархіву Запорізької області. На цій посаді працювала до 1997 р.

У 1989 р. отримала диплом Інституту підвищення кваліфікації інформаційних працівників Держкомітету СРСР з науки і техніки (м. Москва).

Виконуючи свої функціональні обов’язки в Держархіві Запорізької області, виявила високу професійну кваліфікацію у питаннях збереженості документів та поповнення архіву колекціями документів видатних людей краю, впровадження різноманітних форм використання архівних документів, розширення доступу дослідників до документальної спадщини регіону. Є автором низки статей у місцевих періодичних виданнях, радіо- та телепередач. Розробляла інструкції, методичні посібники

з питань діловодства та архівної справи. Нею було підготовлено та опубліковано статті до книги “Повернені імена” (1998), науково-документального видання “Реабілітовані історією (Запорізька область)”.

Очолювала експертно-методичну комісію держархіву області. У 1996–1998 рр. – член Президії Співки архівістів України. Входила до складу Запорізької обласної комісії з питань поновлення прав реабілітованих.

Нагороджена знаком “За активну роботу” Всесоюзного товариства “Знання” (1976), медаллю “Ветеран праці” (1988).

Олена Величко (Запоріжжя)

МЕЛЬНИЧУК Василь Миколайович (20. 08. 1922, м. Бердичів, нині Житомирської обл. – 9. 02. 2005) – архівіст. Із робітників, українець. Закінчив Бердичівський учительський інститут (1949) та Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка (1960). У 1952–1960 рр. працював заступником редактора, редактором районних газет.

У 1960–1970 рр. – директор СШ.

З січня 1970 р. по травень 1993 р. обіймав посаду директора філіалу Держархіву Житомирської області в м. Бердичеві. Брав участь в упорядкуванні і описуванні фондів, створенні систематичного каталогу, а також каталогу адміністративно-територіального поділу Бердичівщини (1917–1980). Написав історичний нарис філіалу, а також нарис про адміністративно-територіальний поділ Бердичівщини. Підготував декілька лекцій з історії м. Бердичева і краю. Написав і надрукував близько 30 статей з історії міста і краю. Брав безпосередню участь у підготовці збірників, що видавалися обласним архівом і республіканськими установами. Збирав архівні матеріали про революційні події 1905–1907, 1917–1920 рр. у Бердичівському повіті, а також про історію вулиць м. Бердичева.

Жанна Дудніченко (Житомир)

МЕНЬШОВ Дмитро Петрович (17. 11. 1855, Москва – 04. 01. 1918, Київ, Аскольдова могила (поховання не збереглося) – генерал-лейтенант, військовий історик, архівіст. Батько визначної дослідниці історії України Наталії Полонської-Василенко.

Закінчив Першу московську військову гімназію, Третє військове Олександрівське училище, служив у Харківському та Київському військових окружних артилерійських управліннях, з 1908 р. – начальник Київського окружного артилерійського складу. Кілька років у вільний від службових обов’язків час розбирав папери, які безсистемно зберігалися на Київському окружному артилерійському складі. Тут зосереджувалися

Архіви: Держархів Житомирської обл., особова справа.

Праці: Из архивных дел // Воен. ист. вестник. – 1909. – № 1–2. – С. 100–108; Киевский военный некрополь. Несколько слов от Архивной комиссии // Там само. – 1910. – № 5–6. – С. 91–92; Отчет о деятельности Архивной и библиотечной комиссии Киевского отдела Императорского Русского военно-исторического общества (за 1910 г.) //

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Мердер Олексій

Там само. – 1911. –
№ 5–6. – С. 53–61.

Література: Список генералам по старшинству. Исправлен по 10 июля 1916. – Пг., 1916. – С. 73; *Полонська-Василенко Н. Д.* До історії архівів Києва (зі спогадів) // УІ. – 1968. – № 1–4. – С. 90–91; *Климова К. І.* Архівна діяльність Київського відділу Імператорського Російського воєнно-історичного товариства // Історія, історіософія, джерелознавство: Іст. збірник. – К., 1996. – С. 231–250.

Архіви: ЦДАК України, ф. 985, 1196, 1382; ЦДАВО України, ф. 3806; ЦДАМЛМ України, ф. 542.

справи польових артилерійських управлінь Першої та Другої армій, штабів артилерійських дивізій, облогових парків за 1828–1829 рр., накази по військах і арміях за 1820–1840 рр.

Виявив і упорядкував цінний архів Другої армії, яка була розквартирована в Україні 1810–1840 рр., систематизував документи, пронумерував їх, на кожну справу прикріпив металевий номер, склав короткий опис. В результаті систематизації документів в архіві Київського артилерійського складу було сформовано кілька тисяч справ. Дослідження цього архіву використані для публікацій у періодичних виданнях, зокрема, в “Военно-историческом вестнике” – журналі Київського відділу ІРВІТ. З 1910 р. – голова Розпорядчого комітету Київського відділу ІРВІТ, вів поточну документацію Товариства, упорядкував його діловодний архів. Брав участь у роботі Архівної комісії Відділу, очолюваної В. С. Іконниковим, займав посаду товариша голови Архівної комісії, здійснював підбір кадрів до Архівної комісії, розробляв “Інструкцію” Архівної комісії Київського відділу ІРВІТ. Хранитель і упорядник наукового архіву (документальної колекції) Відділу, видав збиранням воєнно-історичних документів, склав опис наукового архіву Київського відділу ІРВІТ. Д. М. належить ідея об’єднання в цьому архіві воєнно-історичних документів, розпоршених в архівах Київського військового округу, серед яких справи Першої армії часів першої чверті XIX ст. Один із ініціаторів організації Військово-центрального архіву Київського військового округу.

Катерина Климова (Київ)

МЕРДЕР Олексій Іванович (11. 09. 1861 – не пізніше березня 1920, Київ) – чиновник особливих доручень при київському, подільському і волинському генерал-губернаторові, дійсний статський радник; архівознавець.

Народився в дворянській сім’ї Санкт-Петербурзької губернії, батько його був шталмейстером при царському дворі. Освіту здобув в Пажеському корпусі по першому розряду (1868–1879). Служив ад’ютантом при Іркутському генерал-губернаторові (з 1885 р.), молодшим (з 1889 р.) та старшим чиновником з особливих доручень при київському, подільському і волинському генерал-губернаторові (з 1893 р.). Одночасно виконував обов’язки члена Луцько-Дубенського з’їзду мирових посередників, голови повітового предводителя дворянства Луцького повіту Волинської губернії (1906).

Дійсний член Історичного товариства Нестора-літописця, член-засновник Київського товариства охорони пам’яток старовини та мистецтва. Секретар останнього з 1915 р.

Зацікавлення місцевою старовиною привело О. М. до вивчення та впорядкування документів архіву Київського генерал-губернаторства. З часом він став найкращим знавцем його ретроспективних інформативних можливостей, добровільно почав виконувати обов'язки головного хранителя архіву, який під його дбайливою опікою зберігався в архівному приміщенні Київського губернського правління. Так, 1901 р. він самостійно приймав справи за 40-і рр. XIX ст. від О. І. Левицького для передачі в архів Київського губернського правління, які відносилися до таємної частини канцелярії генерал-губернатора. Починаючи з 1900 р., О. М. друкував в журналі “Киевская старина” замітки і невеликі повідомлення про історичне минуле Правобережної України під рубрикою “Мелочи из архивов Юго-Западного края”.

1911 р. О. М. організував і очолив групу з чиновників канцелярії київського генерал-губернатора, яка займалася розбиранням документів архіву Канцелярії київського губернського правління, в тому числі і архіву київського генерал-губернатора. До певної міри, він, використовуючи своє службове становище, почав на власне розуміння роздавати архівні справи, зокрема, з його дозволу були передані до Володимирського собору (Київ) деякі архівні документи. Таким же чином були передані документи про церковні справи до Церковно-археологічного товариства при Київській духовній академії, що, звичайно, не сприяло збереженню повноти архівного фонду. 1914 р. очолював ліквідаційну комісію Управління Київського генерал-губернаторства, яка і впорядковувала архів цієї установи.

Сприяв створенню Київської вченої архівної комісії (1915) та формуванню архівосховища при ній. До нього за консультаціями неодноразово звертався М. І. Каманін. За рекомендацією О. М. з архіву канцелярії київського генерал-губернатора були вилучені і передані Комісії оригінали універсалів гетьманів Скоропадського, Мазепи, грамоти царів Олексія Михайловича, Анни Іоанівни, Єлизавети Петрівни, короля Владислава IV та інші унікальні документи, які лягли в основу новостворюваного архіву. Ця колекція була прийнята І. М. Каманіним і передана на зберігання В. О. Романовському. Фахові консультації надавав О. М. і співробітникам Археографічної комісії ВУАН, коли там розпочався збір інформації про підготовку до видання інвентарних описів поміщицьких маєтків Правобережної України часу введення інвентарних правил 1847 р.

Валентина Шандра (Київ)

Література: Петров Н. О положении архивного дела на Украине // Віра та держава. – 1918. – Ч. 17–18. – С. 10–14; Хроника // РИЖ. – Пг., 1922. – Кн. 8. – С. 328.

Архіви: ЦДІАК України, ф. 442, оп. 527, спр. 121; ф. 1073 (особовий); ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1, спр. 6, арк. 4; ІР НБУВ, ф. III, № 13371–13376, 50159, 50161, 53719, 61841.

МЕССІНГ Давид Мойсейович (19. 04. 1918, с. Острів, нині Галицького р-ну Івано-Франківської обл. – 15. 05. 1990, Івано-Франківськ) – архівіст. З єврейської родини. 1925 р. разом з батьками переїхав на постійне місце проживання до м. Станіслава (нині – Івано-Франківськ). Закінчив Станіславську єврейську приватну гімназію (1938). Працював експедитором хлібопекарні в м. Станіславі (вересень 1939 р. – жовтень 1940 р.).

Діяльність в архівних установах розпочав на посаді наукового співробітника Держархіву Івано-Франківської області у 1947 р; з серпня 1948 р. по січень 1977 р. працював старшим науковим співробітником; з січня 1977 р. по лютий 1981 р. – в. о. директора архіву. Після виходу на пенсію (1981) продовжував працювати на посаді архівіста I категорії. За майже півстолітній період роботи в Держархіві Івано-Франківської області, володіючи польською, німецькою мовами, маючи великий практичний досвід архівної роботи, Д. М. брав безпосередню участь у найважливіших напрямках роботи архіву.

У 1940–1950 рр. Д. М. разом з іншими співробітниками архіву провів надзвичайно складну і важливу роботу з упорядкування і прискореного науково-технічного опрацювання документів, які надійшли до архіву в розсіпу, або в фасцикулах (великі зв'язки непідшитих документів) практично всіх фондів періоду до 1939 р., в тому числі й тих, що знаходились на таємному зберіганні. В 1949–1950 рр., працюючи на посаді начальника відділу таємних фондів, а з 1951 р. – начальника відділу дореволюційних фондів, Д. М. займався розробкою робочих інструкцій з науково-технічного опрацювання фондів, схеми систематизації документів фондів, працював над описуванням одиниць зберігання, складав заголовки справ та ін. Серед упорядкованих Д. М. разом з іншими архівістами фондів – найцінніші фонди архіву: “Станіславське воєводське управління”, “Староства та повітові управління державної поліції Станіславського воєводства”, “Станіславський та Коломийський окружні суди та інші фонди органів суду та прокуратури”, “Станіславське воєводське управління державної поліції”, “Станіславська в'язниця”, фонди економічних установ та організацій Станіславського окружного земельного та гірничого управлінь, сільськогосподарського інспекторату, управлінь з будівництва та регуляції річок та ін. Виявлені в процесі впорядкування цінні архівні документи про стан економіки Станіславського воєводства до 1939 р. були активно використані установами народного господарства у відбудові, реконструкції та економічному розвитку області після війни. Д. М. були розроблені тематичний та географічний каталоги фондів періоду до 1939 р.

Д. М. працював над створенням іменного, систематичного каталогів, каталогу з особового складу та з історії державних установ, брав участь в роботі над науковими публікаціями архіву. Д. М. був упорядником збірників документів: “Боротьба трудящих Прикарпаття за своє визволення і возз’єднання з Радянською Україною: 1921–1939” (1957), “Радянське Прикарпаття: 1939–1959” (1964), “Ордена Леніна колгосп “Перше Травня”: 1940–1967” (1968), “Калуш – місто хіміків” (1970), “Енерговелетень Прикарпаття: 1962–1973” (1974), “Радянське Прикарпаття: 1959–1975” (1983), путівника по Держархіву Станіславської області (1960), працював також над виявленням документів до загальнореспубліканського збірника: “Робітничий рух на Україні: 1885–1894” (1990). У складі упорядників брав участь у підготовці тому “Історія міст і сіл УРСР: Івано-Франківська область”, та збірників документів: “Німецько-фашистські окупанти на Станіславщині і боротьба з ними за вигнання з області: 1941–1944”, “Хронологічний довідник про тимчасову окупацію німецько-фашистськими загарбниками населених пунктів Станіславської області і звільнення їх Радянською Армією: 1941–1944”. Дві останні праці, хоча й не були опубліковані, але стали важливими джерелами у вивченні історії Великої Вітчизняної війни в Україні.

Д. М. опубліковано низку наукових статей та добірок. Ініціатор виставок фотокопій цінних архівних документів, які відображали важливі сторінки життя краю. Ініціатива і досвід роботи з організації виставок була високо оцінена Головним архівним управлінням при Раді Міністрів УРСР, а досвід роботи вивчався в Україні.

Д. М. був першим серед архівістів Держархіву Івано-Франківській області, який розпочав роботу з комплектування архіву фондами особового походження. Свої знання, вміння, досвід завжди з радістю передавав іншим: підготував плеяду архівістів, навчав архівній справі студентів-істориків.

За плідну працю Д. М. нагороджений медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970), грамотами виконавчого комітету Івано-Франківської обласної Ради народних депутатів (1978), архівного відділу Івано-Франківського облвиконкому (1968, 1978), преміями та цінними подарунками.

Учасник бойових дій, ветеран Великої Вітчизняної війни. За бойові заслуги нагороджений орденом Вітчизняної війни II ступеня, медалями: “За бойові заслуги”, “За оборону Кавказу”, “За взяття Кенігсбергу”, “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.” та медаллю Польщі “За Одер, Ніссу і Балтику”.

Любов Соловка (Івано-Франківськ)

Праці: Підготовка путівника по Станіславському обласному архіву // НІБ. – 1959. – № 3. – С. 12–15 (у співавт.); Виставка архівних документів, присвячена 300-річчю м. Івано-Франківська (Станіслава) // Там само. – 1963. – № 3. – С. 94–95 (у співавт.).

Архіви: Держархів Івано-Франківської обл., особова справа.

МЕТАЛЬНИКОВА Надія Борисівна (03. 03. 1948, Ленінград) – історик-архівіст. Із родини службовців, росіянка. З 1953 р. – мешкає в м. Донецьку. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1971). Під час навчання в інституті працювала в Будинку дружби та зв'язку з іноземними країнами, де займалася питаннями організації діловодства і комплектування архіву, півроку працювала в Академії наук СРСР (1970), де одержала перший досвід роботи з фондами особового походження.

Трудову діяльність розпочала 1971 р. у м. Канібадам в філіалі Центрального архіву Таджикиської РСР, де втиршувала питання комплектування архіву та розроблення методичних посібників. З 1972 р. по 1976 р. – в Інституті економіки промисловості АН УРСР (Донецьк) займалася створенням наукового архіву інституту та організацією його діловодства.

У лютому 1976 р. розпочала роботу в Донецькому облдержархіві на посаді архівіста 2-ї категорії госпрозрахункового відділу, а з серпня 1976 по травень 1982 рр. – завідувач госпрозрахункового відділу з упорядкування документів установ, організацій і підприємств. Особливу увагу приділяла питанням організації діловодства, упорядкування фондів, їх якісного складу та повноти. За її керівництвом в Інституті гірничої механіки був створений і переданий на державне зберігання особовий фонд відомого українського вченого-геофізика М. М. Федорова. Одним з найважливіших аспектів її роботи у госпрозрахунковому відділі була підготовка архівістів-професіоналів.

У 1982–1988 рр. Н. М. – старший інспектор архівного відділу Донецького облвиконкому. У цей період її діяльність була спрямована на удосконалення роботи міських і районних архівів Донецької області, поліпшення їхньої матеріально-технічної бази, підвищення якості комплектування, удосконалення списків джерел комплектування, організації оглядів-конкурсів архівних установ.

Після ліквідації архівного відділу облвиконкому в листопаді 1988 р. перейшла на роботу в Державний архів Донецької області у відділ інформації та використання документів на посаду старшого археографа. З червня 1989 р. – його директор.

За 15 років талановитого керівництва організації архівної служби області Н. М. активно сприяла поліпшенню умов збереження документів НАФ міських і районних архівів області. З 1992 р. почала займатися питаннями створення архівів для збереження документів особового складу ліквідованих підприємств. Завдячуючи її зусиллям з 2002 р. за розпорядженням голови Донецької облдержадміністрації щодо створення “тру-

дових” архівів, у всіх районах і містах області працюють архівні установи зі збору документів особового складу підприємств, що ліквідувалися, забезпечуючи населення інформацією соціально-правового значення.

У листопаді 1996 р. виступила з доповіддю на Всеукраїнській конференції “Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи”, у якій обґрунтувала ідею скорочення кількості архівних установ у областях шляхом створення філій обласного архіву. Реалізація цієї ідеї зменшила б обсяги фінансування держави на архівну справу та скоротила б шлях архівного документа до споживача інформації.

За більш як 30 років архівної діяльності Н. М. накопичений величезний досвід з упорядкування, описання та проведення експертизи цінності документів фондів установ та підприємств республіканського та обласного рівня, скорочення обсягів прийнятої документації при збереженні інформаційної насиченості фондів, надана підтримка в організації нових госпрозрахункових груп в області, організована робота з виявлення та приймання на державне зберігання особових фондів, документів політичних партій та суспільно-політичних формувань. У 1989–1996 рр. Держархів Донецької області прийняв на зберігання унікальний фонд Донецького страйкому (страйкового руху шахтарів регіону), У 1992–1994 рр. в області був організований збір документів воїнів-інтернаціоналістів, учасників війни у Афганістані, де представлені анкети воїнів-афганців, їхні спогади, особисті документи, щоденники і фотоматеріали. За ініціативою Н. М. упорядковані фонди вченого-геофізика М. Федорова, лікаря ортопеда-травматолога М. Ревенко, донецького поета Павла Безпощадного, вчених-хіміків І. Е. Коробчанського, В. І. Коробчанського та заслуженої артистки УРСР балерини О. П. Горчакової.

Науковий доробок Н. М. включає друковані праці, виступи на науково-практичних конференціях та семінарах, зокрема, доповідь “Голод в Донбасі в 1932–1933 гг. По документах госархива Донецкой области” на Донецькій обласній науковій конференції, присвяченій 60-річчю голодомору в Україні, участь в наукових дискусіях на зустрічах за “Круглим столом”, зокрема, “О проблеме комплектования госархивов в современных условиях” (1992) тощо.

У 1995 та 1997 рр. за запрошенням архівістів з Великобританії відвідала архів графства Гламорган в Уелсі (Glamorgan Record Office, Cardiff), де відбувся обмін документами з історії Ново-Російського товариства, заснованого валійським інженером-металургом Джоном Юзом. У цій поїздці вона ознайомила з роботою архіву Великобританії в Лондоні (Public Record Office, London) з комплектування, каталогізації, реставрації, збереження

Праці: Их новый порядок. Документы госархива о злодеяниях фашистов на оккупированной территории // Венец терновый. – Израиль, 1995; История Донецкого края в документах и материалах XVII – начала XX века. Материалы для учителей истории. – Донецк, 1995 (у співавт.); Органы народного образования в 18–19 гг. XX столетия: (Из рассекреченных фондов госархива Донецкой области) // Педагогична скарбниця Донеччини. – 1996. – № 1. – С. 61; Модель организации архивной службы (на примере госархива Донецкой области) // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. (К., 19–20 листоп. 1996 р.). – К., 1997. – Ч. 1. – С. 318–327.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Милорадович Григорій

Архіви: Держкомархів
України, особова справа.

Праці: Материали для історії Южної Руси. – Чернігов, 1858; “Книга пожиткам бывшего черниговского полковника Павла Полуботка 1724 г.” – М., 1859; Акты фамилии Полуботок с 1669 по 1734 гг. – Чернігов, 1889; Материали для історії Малороссии. – Чернігов, 1890; Любецкий архив графа Милорадовича / Под ред. А. М. Лазаревского. – К., 1898. – Вып. 1; Любецкий синодик (факсимиле). – Чернігов, 1902.

Література: Памятная книга графа Милорадовича. – Чернігов, 1892; *Модзалевский В. Л.* Малороссийский родословник. – Т. 3. – К., 1912; *Оглоблин О.* Милорадович Григорій // *Енциклопедія українознавства: Словникова частина.* – Львів, 1994. – Т. 4. – С. 1534; *Коваленко О.* Історія Північного Лівобережжя у науковій спадщині Г. О. Милорадовича // Чернігівська земля у давнину і середньовіччя: Тези доп. Міжнар. наук. конф. – К., 1994. – С. 9–11.

Архіви: Чернігівський історичний музей ім. В. В. Тарновського (інвентарний номер Ал-506).

і використання документів, а також з роботою муніципальних архівів у місті Кардіффі (Glamorgan Record Office, Cardiff) і Свансі (West Glamorgan Record Office, Swansea). В університеті міста Свансі брала участь у “Круглому столі”, де виступила з доповіддю про історію заселення Донбасу.

У березні 2004 р. відповідно до Закону “Про державну службу” Н. М. звільнилася з Держархіву Донецької області у зв’язку з виходом на пенсію.

Н. М. присвоєно почесне звання “Заслужений працівник культури України” (2002).

Надія Буценко (Донецьк)

МИЛОРАДОВИЧ Григорій Олександрович (24. 09. 1839, Чернігів – 14. 08. 1905, м. Любеч Чернігівської губ., похований у Чернігові) – урядовець, громадський діяч, історик, колекціонер і меценат.

Походив з відомої аристократичної родини. Його предки на початку XVIII ст. перебралися в Україну з Герцеговини, поріднилися з впливовими козацько-старшинськими фаміліями, прибрали до рук численні маєтки і посіли поважне місце серед українських та російських можновладців. Досліджував історію Лівобережної України XVII–XIX ст., генеалогію українського та російського дворянства. Навчався в елітарному Пажеському корпусі в Петербурзі. Служив у війську, учасник російсько-турецької війни 1877–1878 рр., генерал-майор. 1862 р. призначений мировим посередником в Городнянському повіті Чернігівської губернії. З 1890 р. – Чернігівський губернський предводитель дворянства. Граф, сенатор, нагороджений численними орденами Росії, Румунії та Чорногорії. Член багатьох наукових товариств.

Протягом 1890–1896 рр. домігся зразкового впорядкування багатого, але занедбаного архіву Чернігівського губернського предводителя дворянства і Чернігівського губернського дворянського депутатського зібрання: усі справи було підшито, пронумеровано, розташовано у спеціально виготовлених шафах, складено описи. Один з фундаторів Чернігівської ГУАК та її голова 1896–1901 і 1903–1904 рр. Засідання комісії довгий час влаштовувались у його чернігівському будинку, де мешкав і перший керуючий справами П. М. Тиханов. Як додаток до “Трудов Черниговской губернской архивной комиссии” за ініціативою і коштом Г. М. 1902 р. було видано факсиміле синодика Любецького Антоніївського монастиря, в якому збереглися унікальні відомості з історії Чернігово-Сіверщини. У часописах і окремими виданнями впровадив у науковий обіг значний комплекс документів з історії Північного Лівобережжя XVII–

XIX ст., переважна більшість яких походила з фамільного архіву Милорадовичів. У пореволюційні часи це зібрання спочатку потрапило до Музею поміщицького побуту та мистецтва, облаштованого в чернігівському будинку Милорадовичів, а 1924 р. – до Чернігівського губернського (з 1925 р. – крайового) історичного архіву. На початку 30-х рр. його ретельно опрацював і описав архівіст та історик П. К. Федоренко. Він, зокрема, засвідчив: “архів Милорадовичів являє собою 181 окрему книжку, які опрацьовано в міцні палітурки з шкіряними корінцями. На корінцях золотом видрукувано заголовки. Крім цього є дві папки з окремими документами. Такий вигляд архів має завдяки Г. М., який старанно збирав родові документи, систематизував їх по одноманітних групах, опрацьовує у палітурки”. Фонд Милорадовичів, до якого увійшли також фамільні архіви споріднених родин – Полуботків і Туманських, складався з різноманітних джерел XVII–XX ст. Неабияке наукове значення мали копії царських грамот і гетьманських універсалів, господарські та фінансові документи (прибутково-видаткові книги, купчі, ревізькі реєстри та ін.), службові формуляри, духівниці, листування. Значний інтерес становив особовий “мікроархів” самого Г. М., зокрема, понад 4500 листів до нього за 1849–1904 рр., опрацьовані у 44 окремі книги, 30 томів щоденника за 1857–1905 рр. і двотомний рукопис його спогадів. З-поміж них у другому томі “Українського археографічного збірника” (К., 1927) було оприлюднено тільки добірку листів О. М. Лазаревського до Г. М. На жаль, архів Милорадовичів загинув за роки останньої війни. Щоправда, вельми строкатий за своїм складом комплекс розрізнених документів, пов’язаних з родиною Милорадовичів, зберігається у Чернігівському історичному музеї ім. В. В. Тарновського, але його походження досі не з’ясовано.

Олександр Коваленко (Чернігів)

МИЛОСЛАВСЬКА Фаня Олександрівна (31. 07. 1917, м. Великий Токмак, нині м. Токмак Запорізької обл. – ? Ізраїль) – архівіст. З родини службовців. Закінчила хімічний факультет Харківського державного університету (1941).

З 1941 р. по 1969 р. працювала у ЦДАЖР УРСР (м. Харків) науковим, старшим науковим співробітником, начальником відділу. З 1970 р. по 1972 р. обіймала посаду старшого наукового співробітника ЦДАНТД УРСР. Укладач путівника за фондами ЦДАЖР УРСР, автор наукових статей на історичну тематику та з проблем архівної справи. Проводила науково-методичну роботу, володіла усіма видами науково-технічного опрацювання документів та їх упорядкуванням.

Олена Мащенко (Харків)

Праці: Експертиза цінності документальних матеріалів ЦДАЖР // НІБ. – 1960. – № 3. – С. 33–38.

Архіви: ЦДНТА України, особова справа.

МИХАЙЛИЧЕНКО Ганна Митрофанівна (19. 08. 1929, м. Артемівськ Донецької обл.) – історик-архівіст, археограф. З родини робітників, українка. Закінчила історичний факультет Харківського державного університету (1956).

В ЦДАЖР УРСР (з 1992 р. – ЦДАВО України) працювала з січня 1947 р. архівотехнічним працівником, а з грудня 1964 р. по 1998 р. – старшим науковим співробітником. У грудні 1998 р. призначена в. о. завідувача відділу використання та публікації документів. Г. М. набула значного досвіду в упорядкуванні, описуванні та археографічному опрацюванні документів. Фахівець найвищої кваліфікації. Починаючи з 1970 р. (після переїзду архіву до м. Києва) постійно працювала у відділі використання та публікації документів.

Г. М. – упорядник збірників документів: “Історія колективізації сільського господарства Української РСР: 1917–1937 рр.” (1965 – Т. 2), “Гражданская война на Украине: 1918–1920 гг.” (1967 – Т. 2), “Промышленность и рабочий класс Украинской ССР: 1933–1965. У 4 т.” (1977, 1980, 1984, 1987), “Колективізація і голод на Україні: 1929–1933” (1992), “Українська Центральна рада” (1996 – Т. 1). Автор методичних рекомендацій з археографічного опрацювання збірників документальних матеріалів, статей, що відображали події радянського будівництва на Харківщині, трудові досягнення робітничого класу УРСР у відбудові промисловості, надрукованих у галузевих виданнях.

За багаторічну роботу на архівній ниві нагороджена знаком “Відмінник архівної справи”, почесними грамотами і подяками Держкомархіву України.

Тетяна Портнова (Київ)

МИХАЙЛОВА Таїсія Василівна (30. 08. 1924, Смоленська обл., Росія) – історик-архівіст, краєзнавець. З родини робітників, росіянка. Закінчила історичний факультет Дніпропетровського державного університету (1951).

З 1952 р. по 1969 р. працювала в Держархіві Кіровоградської області на посадах: в. о. начальника відділу науково-довідкової літератури (серпень 1952 р. – жовтень 1952 р.), начальника відділу дореволюційних фондів (жовтень 1952 р. – лютий 1969 р.). Т. М. була упорядником збірників документів: “Борьба робітників і селян за встановлення і зміцнення радянської влади на Єлисаветградщині: 1917–1920” (1957), “Кіровоградщина в роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945” (1965), “Соціалістична перебудова сільського господарства Кіровоградщини: 1917–1941” (1974), путівника “Кіровоградський обласний державний архів” (1966).

Олена Недбальська (Кіровоград)

МИХАСЕНКО Любов Олександрівна (27. 01. 1966, сел. Рогань Харківського р-ну Харківської обл.) – історик-архівіст, викладач історії та суспільствознавства. Із родини робітників, українка. Закінчила історичний факультет Харківського державного університету ім. О. М. Горького (1990).

В Держархіві Харківської області працює з 1983 р. на посадах реставратора, архівіста II категорії, старшого архівіста, з 1995 р. – начальник відділу формування НАФ та діловодства.

Л. М. – співупорядник збірників документів серій “Краю мій, Слобожанщино!” та “Старовинні міста Харківщини”, таких як: “Бабаї”, “Краснокутськ”, “Мерефа” тощо. В рамках реалізації програми “Українська інтелігенція у XX столітті” є автором статей до Національного реєстру особових архівних фондів (зокрема, про артистку В. М. Каракоз, композитора С. П. Нанія, фізіолога В. М. Нікітіна, лікаря Л. Т. Малую).

Лідія Пантелєєва (Харків)

МИЦАН Катерина Петрівна (04. 01. 1955, с. Букачівці Рогатинського р-ну Станіславської (нині Івано-Франківської) обл.) – історик, викладач історії. Із родини службовців, українка. Закінчила Львівський державний університет ім. І. Франка, здобувши спеціальність історика, викладача історії та суспільствознавства (1979). В 1997–1999 рр. пройшла курс навчання в Українській Академії державного управління при Президентові України (Львівська філія), отримала другу повну вищу освіту за спеціальністю “Державне управління” та здобула кваліфікацію магістра державного управління.

У 1979–1981 рр. викладала історію у Надвірнянській СШ № 1. Протягом 1981–1984 рр. К. М. – лаборант кафедри історії КПРС та політекономії Івано-Франківського медичного інституту. Входила до Обласної асоціації молодих істориків.

У системі архівних установ області К. М. працює з 1984 р. За час роботи в Держархіві Івано-Франківської області на посаді архівіста I категорії працювала практично на всіх основних ділянках роботи архіву: в господарсько-розрахунковій групі, відділі комплектування, відомчих архівів та діловодства, відділі зберігання (старшим зберігачем фондів), відділі фізичної збереженості документів (реставратором), відділі інформації та використання документів. З 1990 р. по 1993 р. К. М. – завідувач міським архівом Івано-Франківського міськвиконкому. 1993 р. призначена директором Держархіву Івано-Франківської області.

Тематика наукових досліджень К. М. найрізноманітніша: самоврядування в Станіславському воєводстві в

Архіви: Держархів
Харківської обл., особова
справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Мицан Катерина

Праці: Через кордони і відстані: Свідчать архіви // Прикарпатська правда. – 1989. – 18 черв.; Державний архів Івано-Франківської області: 50-річчю архівної справи на Івано-Франківщині присвячується. – Івано-Франківськ, 1989. – 14 с. Гортаючи сторінки газет. Подія 22 січня 1919 року в оцінках її сучасників, очевидців // Прикарпатська правда. – 1990. – 21 січ. (у співавт.); ОУН-УПА на Прикарпатті в 1944–1950 роках: За матеріалами Станіславського обкому КП(б)У // Галичина. – 1997. – № 1. – С. 69–87 (у співавт.); Західно-Українська Народна Республіка: 1918–1923: Док. і матеріали. У 5 т. Т. 1. – Івано-Франківськ, 2001. – 584 с. (співупоряд.); Життя, присвячене служінню науці: До 80-ліття професора О. Ю. Карпенка // Галичина. – 2001. – № 5–6. – С. 21–34 (у співавт.).

Архіви: Держархів Івано-Франківської обл., ф. Р-909, оп. 1, спр. 982; ф. Р-909, оп. 1 д, спр. 243; особова справа.

20–30-і рр. ХХ ст. (тема магістерської роботи); антивоєнний рух на Західній Україні в 1917–1939 рр.; прогресивний жіночий рух в Галичині (кінець ХІХ ст. – 1939 р.), діяльність “Союзу Українок”; шевченкіана на Прикарпатті на початку ХХ ст.; боротьба ОУН-УПА на Прикарпатті в 1944–1950 рр.; наукова діяльність професора О. Ю. Карпенка тощо. К. М. належать численні публікації в обласних та районних газетах, в часописах “Галичина”, “Галицька старовина” та ін. К. М. є автором буклету “Державний архів на Івано-Франківщині: 50-річчю архівної справи присвячується”, огляду фонду “Відділ охорони здоров’я виконавчого комітету Івано-Франківської обласної ради депутатів трудящих (1939–1975)”.

Найвагомішим науковим здобутком К. М. є робота над історією ЗУНР: підготовка тематичних підбірок за матеріалами преси періоду ЗУНР (“Републіка”, “Покутський вісник” та ін.), які зберігаються в науково-довідковій бібліотеці Держархіву Івано-Франківської області; участь у пошуках документів ЗУНР в архівах ФРН (Бонн, Мюнхен); робота над упорядкуванням 5-томного збірника документів “Західно-Українська Народна Республіка: 1918–1923”. Цінність цього археографічного видання полягає в комплексності висвітлення складного історичного процесу, пов’язаного з підготовкою та перемогою листопадової (1918) національно-демократичної революції, утворенням суверенної української держави на західно-українських землях. Збірник документів з історії ЗУНР – унікальне видання у світовій історичній науці, оскільки нікому ще не вдавалося висвітлити історію держави від моменту виникнення до кінця існування через документи і матеріали. Загалом, принцип висвітлення історичних подій мовою документів проходить червоною ниткою в науковому доробку К. М. Вона – співзасновник та член редколегій незалежного історичного культурологічного щомісячника “Галицька старовина”, культурно-просвітнього краєзнавчого часопису “Галичина”, видань “Книга Пам’яті України”, “Рєабілітовані історією”.

З самого початку роботи на посаді директора Держархіву Івано-Франківської області К. М. займається питаннями архівного будівництва в області. Завдяки її зусиллям архіву виділено нове приміщення.

Маючи високий професійний рівень, К. М. постійно надає допомогу архівістам Держархіву Івано-Франківської області в роботі над використанням документів архіву, виконанням завдань Держкомархіву України, підготовкою статей, публікацій, оформленням довідок та ін.

Любов Соловка (Івано-Франківськ)

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Миць Марія

МИЦЬ Марія Романівна (05. 04. 1933, м. Камінь-Каширський, нині Волинської обл. – 19. 08. 1995, Луцьк) – історик, архівіст. Із родини робітників, українка. Закінчила Камінь-Каширське педучилище (1953) та історико-філософський факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1958).

1958 р. як молодий спеціаліст була направлена Управлінням державними архівами Народного комісаріату внутрішніх справ УРСР на роботу до Волинського облдержархіву, де розпочала трудову діяльність на посаді старшого наукового співробітника. З 1970 р. – керівник групи з використання та археографічного опрацювання архівних документів. Працюючи в архіві, займалася різними напрямками використання документів НАФ, створенням повноцінної системи НДА до документів, керівництвом мережею архівних установ області.

Від 1 листопада 1988 р. М. М. – заступник директора архіву по мережі. Загальний трудовий стаж в архіві – 34 роки.

З перших кроків в архіві прагнула пізнати правдиву історію свого краю, по краплині вишукувала відомості про видатних його представників, була талановитим організатором різноманітних конференцій, зустрічей, виставок, бесід за круглим столом з питань архівознавства, краєзнавства, дослідження історичних джерел.

Основна тематика її друкованих праць: розвиток освіти на Волині, політична боротьба в Західній Україні в 1921–1939 рр., біографічні матеріали про родину Косачів, біографічні матеріали персоналій (громадських і політичних діячів Волині), історія архівної справи на Волині, проблеми комплектування архівів та використання архівної інформації.

М. М. приділяла увагу висвітленню історичних сторінок Волині на шпальтах місцевої періодичної преси. Лише впродовж 1970-х – поч. 1990-х рр. вона підготувала понад 60 статей, нарисів, підбірок документів. Брала участь у підготовці довідника “Адміністративно-територіальний поділ Волині: X ст. – 1939 р.” (1982). М. М. – член редколегії путівників по архівних фондах Держархіву Волинської області: “Волинський обласний державний архів в м. Луцьку” (Львів, 1964), “Державний архів Волинської області” (К., 1990). Співупорядник збірників документів: “Волинь радянська: 1965–1975 рр.” (Львів, 1984), “Луцьку – 900 років: 1085–1985” (К., 1985).

За багаторічну сумлінну працю нагороджена бронзовою медаллю ВДНГ УРСР, нагрудним знаком “Відмінник архівної справи” (1988) та Дипломом Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР.

Володимир Гика (Луцьк)

Праці: Дипломатичні особливості актових документів Волинського облвиконкому // Історичні джерела та їх використання. – К., 1969. – Вип. 4. – С. 122–129; Літопис пам’ятних подій історії Волині: 1900–1939: Бібліогр. покажчик. – Луцьк, 1976. – 66 с. (співупоряд.); Довідкове видання волинських архівістів // АУ. – 1977. – № 1. – С. 83; Документи Волинського облдержархіву про боротьбу трудящих Волині за владу Рад (1917–1920) // Там само. – № 6. – С. 72–75; Методичні рекомендації по наведенню довідок у Волинському облархіві. – Луцьк, 1980; Документи Держархіву Волинської області про опір фашистському окупаційному режиму на Волині в роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. // АУ. – 1981. – № 3. – С. 51–54 (у співавт.); Документи і матеріали з історії міста Луцька (1085–1985 рр.) // Там само. – 1985. – № 5. – С. 35–42 (у співавт.).

Архіви: Держархів Волинської обл., ф. Р-66; ф. Р-67, оп. 6, спр. 156.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Мишак Григорій

Праці: Об упорядочении документальных материалов избирательных комиссий по выборам в местные Советы депутатов трудящихся // НИБ. – 1958. – № 1. – С. 5–11.

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

Праці: Архивы Харьковской губернии. – Х., 1902; Архивы Харьковской губернии // Тр. XII археолог. съезда в Харькове. – М., 1905. – Т. III. – С. 376–377.

Бібліографія: В. Барвінський Д. П. Миллер

МИШАК Григорій Федорович (27. 02. 1905, с. Пенежково Уманського пов. Київської губ. – 05. 10. 1964) – історик, архівіст. З селянської родини, українець. Закінчив трудову школу (1922), історико-економічний факультет Київського інституту професійної освіти (1931). З 1931 р. по липень 1941 р. працював викладачем у навчальних закладах міст Суми, Миргорода, Олександрії, Корсунь-Шевченківського, Фастова, Києва.

Після демобілізації з Радянської Армії працював інспектором-методистом Міністерства освіти (1946–1947), заступником начальника архівного відділу (1947–1949), а з 1949 р. начальником архівного відділу УМВС по Київській області. Під його керівництвом здійснювалося комплектування Держархіву Київської області, перевірка наявності документів, науково-технічне опрацювання фондів, становлення районних відомчих архівів установ області у повоєнні роки та ін. 1952 р. Г. М. було звільнено з посади начальника архівного відділу органів МВС за антирадянські та націоналістичні висловлювання. З 1953 р. по 1958 р. працював старшим науковим співробітником Архівного управління МВС УРСР у м. Києві; у 1958–1964 рр. був завідувачем створеного за його участю відділу фондів республіканських установ. Г. М. організував архівосховища у відведених міською владою підвальних приміщеннях, керував перевезенням відомчих архівів з установ, ліквідованих в результаті адміністративної реформи 1956–1957 рр., у новообладнанні сховища, навчав архівній справі молодих співробітників відділу. Брав участь у підготовці до видання збірників документів: “Революція 1905–1907 гг. на Україні. У 2 т.” (1955), “З досвіду діяльності органів партійно-державного контролю України по залученню мас до управління державою: 1923–1934” (1965).

Учасник Великої Вітчизняної Війни. Закінчив війну у званні капітана. Був командиром взводу, згодом – роти на Сталінградському та 2-му Українському фронтах. Нагороджений орденом Червоної зірки, медалями “За оборону Сталінграду”, “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”.

Любов Гісцова, Людмила Демченко (Київ)

МІЛЛЕР Дмитро Петрович (19. 09. 1862, с. Котельва Охтирського пов. Полтавської губ. – 01. 06. 1913, Харків) – історик, архівіст, бібліограф.

Народився в українській дворянській сім’ї. Закінчив Харківську губернську гімназію (1882) та історико-філологічний факультет Харківського університету (1888). Учень професора Д. І. Багалія. Член Харківського історико-філологічного товариства з 2 травня 1892 р.

(біографічний очерк)
// Вестник ХИФО. – Х.,
1914. – Вып. 5.

Література: *Іванов Е.* Харьковский исторический архив // Тр. XII археолог. съезда в Харькове. – М., 1905. – Т. III; *Барвінський В. Д. П. Миллер* (біографічний очерк) // Вестник ХИФО. – Х., 1914. – Вып. 5; *Багалій Д.* Памяти Д. П. Миллера (Некролог) // Там само; *Вирський Д. Дмитро Миллер* // Історіогр. дослідження в Україні. – К., 2005. – Вып. 15. – С. 308–319.

Архіви: ЦДІАК України, ф. 2040, 114 спр. (особовий).

Д. М. зі студентських років розпочав діяльність ко-ректором в газеті “Южный край”. Вже 1903 р. він став одним з редакторів газети. З 1895 р. працював помічником бібліотекаря Харківського університету. Свій вільний час віддавав улюбленій архівній справі. Завдяки його старанням Харківський історичний архів значно поповнився новими документами. 1898 р. разом з Д. І. Багалієм брав участь в обстеженні Харківського губернського архіву, в результаті чого було виявлено цінні документи XVIII – поч. XIX ст., що увійшли до другого відділення архіву – Слобідсько-Українського.

Влітку 1900–1901 рр. Д. М. обстежив дев’ять приватних архівів північно-західних повітів Харківської губернії: Сумського, Лебединського, Охтирського, Богодухівського та Харківського. Серед них – фамільні архіви Строганових (документи XVII–XIX ст.), сімейний архів Литварьових, фамільний архів Капніста та ін. В результаті збирання відомостей про повітові архіви ним була написана книга, в якій автор детально описав ці архіви та опублікував найцікавіші документи.

За документами Харківського історичного архіву Д. М. опублікував ряд ґрунтовних досліджень з історії України. За капітальну роботу з історії Харкова (Т. I. – 1906; Т. II. – 1912). Д. М. був відзначений премією Олександра II.

В останні роки життя Д. М. працював над виданням пам’яток історії, планував видати статистично-економічний опис Полтави другої пол. XVIII ст., рукописи Харківського архіву з ґрунтовним дослідженням.

Наталія Московченко (Київ)

МІЛОВА Ганна Ісаківна (20. 02. 1905, Одеса – ?) – архівіст. З єврейської родини ремісників. Закінчила інженерно-економічний факультет Одеського інституту профосвіти (1933).

Початок трудової діяльності пов’язаний з бібліотечною справою в м. Одесі. 1923–1924 рр. працювала бібліотекарем-практикантом Центральної робітничої бібліотеки; у 1924–1927 рр. завідувала бібліотекою клубу трамвайного управління; у 1927–1932 рр. – спеціальною бібліотекою оргвідділу Церобкопу; у 1932–1934 рр. – методист бібліотеки Будинку партійної роботи та міському КП(б)У; 1934–1938 рр. – консультант-бібліограф відділу марксизму-ленінізму Державної наукової бібліотеки; 1938–1941 рр. – бібліограф наукової бібліотеки Одеського державного університету та Одеського військового округу (за сумісництвом).

Під час війни Г. М. знаходилась в евакуації в м. Джелал-Абаді (Киргизія), працювала викладачем і завідувачем бібліотеки педагогічного училища, пізніше

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Мількович Володимир

Архіви: ЦДАВО України, ф. 3665, оп. 1 л, спр. 257; Держархів Київської обл., ф. 910, оп. 2, спр. 8, 19, 31, 40, 51, 65, 106, 129, 216, 227, 237, 262, 264, 283, 262; Держархів м. Києва, ф. Р-45, оп. 1 л, спр. 12, 13; оп. 3, спр. 141, 116, 161, 183, 226, 262.

Праці: Ein Beitrag zur Chronologie des Hedwigsfestes // Der Zeitschrift für Geschichte und Altertum Schlesien. – 1884; Heinrichs IV Aufenthalt bei König Ottokar von Böhmen in der Zeit nach 1266 // Idid. – 1885; Über die Zeit des gütlichen Übereinkommen zwischen König Johann von Böhmen und Hg. Johann von Steinau // Idid; Heinrich IV und Boleslaus II 1277 // Idid; Ein Blick auf die neueste Literatur Kreins. – Leibach, 1888; Beiträge zur Rechts und Verwaltungsgeschichte Krains // Die Mitteilungen

переїхала до м. Ісфара (Таджикистан), де працювала економістом райвиконкому.

З 1944 р. працювала у Держархіві Київської області на посаді старшого наукового співробітника відділу дожовтневих фондів, завідувача відділу. 1964 р. перейшла на роботу до Держархіву м. Києва на посаду старшого наукового співробітника відділу загальних фондів. 1965 р. обіймала посаду завідувача відділу загальних фондів. Згодом була переведена на посаду начальника відділу використання і публікації. З 1975 р. працювала архівістом госпрозрахункового відділу з науково-технічного упорядкування документів міністерств і відомств України у ЦДАЖР УРСР. 28 березня 1977 р. звільнилася з роботи у зв'язку з виходом на пенсію.

Автор статей, оглядів, інформацій: “Огляд документів про вшанування пам'яті Леніна трудящими Києва” (1968), “Ленінський декрет про архівну справу” (у співавт., матеріал було передано по обласному радіо 1968 і 1970 рр.), “О ремесленных цехах г. Киева” (у співавт.) (1968), “С. П. Королев” (1968), “О подготовке Киевского горгосархива к 100-летию со дня рождения В. И. Ленина” (1969), “Київський міський архів з постійним складом документальних матеріалів” (1973), “Київські зустрічі М. Є. Жуковського” (1973), “Всенародний підхід” (55 років декрету про ліквідацію неписьменності) – текст до радіопередачі (1974). Г. М. була співупорядником збірника документів і матеріалів “Из истории Киевского политехнического института” (1961).

Нагороджена медаллю “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”.

Сергій Карамаш (Київ)

МІЛЬКОВИЧ Володимир (28. 08. 1857, с. Полянчик в Галичині, нині Польща – 1916, Відень) – історик, архівіст.

Навчався в початковій школі та гімназії м. Перемишля. Після закінчення гімназії записався на теологічний факультет Львівського університету, закінчив його 1880 р. з відмінними успіхами, проте духовний сан його мало приваблював і він відправився для продовження навчання в Чернівці. Спочатку хотів вивчати юриспруденцію і влаштувався безкоштовним практикантом в кримінальний суд для того, щоб мати канцелярську практику. Пізніше розпочав навчання на філософському факультеті, де слухав лекції з слов'янської філології та історії. Через два роки (1882) для продовження навчання направився в Відень, де після здачі екзаменів з слов'янської філології 15 травня 1884 р. отримав вчену ступінь доктора філософії. Пізніше закінчив трирічний курс при Інституті австрійських історичних досліджень.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Мільшина Анастасія

des Musealvereines
für Krein. – Leibach,
1889; Die allmähliche
Absonderung des Ostens
Europas von dem Westen
// Beilage der München
Allgemeine Zeitung.
– 1895; Zum 300 jährigen
Jubileum der Berester
Kirchenunion in Polen
1598 // Idid. – 1896;
Ein Nordrussischer auf
Holz gemalter Kalendar
aus der Zeit um 1600 //
Mitteilungen der Central
Komission. – 1896.

Література: Alma-Mater
Francisco Josephina.
– 1900. – С. 65.

Архіви: Держархів Чер-
нівецької обл., ф. 3, оп. 1,
спр. 9957; ф. 3, оп. 2,
спр. 30478.

За підтримкою Міністерства віросповідань та освіти Австрії здійснив навчальну поїздку з метою вивчення історії старих монастирів Крайни. На власний кошт здійснив поїздки по всій Австрії, Угорщині, Італії, Німеччині, зібрав багато історичного матеріалу, який пізніше використав у своїх працях. Його цікавила історія, хронологія і історія мистецтва.

1895 р. був призначений професором кафедри загальної історії та нового світу Чернівецького університету. 24 травня 1898 р. В. М. отримав звання екстраординарного професора кафедри Східної Європи цього ж університету.

1884–1887 рр. В. М. опублікував свої перші роботи в історичному журналі у Бреслау. Результатом наукової поїздки до Крайни стала ціла серія робіт про неї. Потім вийшли роботи про малярство в монастирях Воронеж та Сучавиця. Написав ряд праць з російсько-польської історії, зокрема, з історії унії. 1906 р. йому було доручено створення архіву Чернівецької крайової управи, а 18 вересня 1907 р. було офіційно призначено відповідальним за крайовий архів. В. М. розпочав створення архіву із публікації відозв у всіх місцевих газетах і особистого обстеження документів установ та тих документів, що знаходилися у приватній власності.

25 травня 1912 р. був призначений кореспондентом архівної ради для Буковини терміном на 5 років. З початком Першої світової війни В. М. виїхав до Відня, куди і перевіз найцінніші архівні документи.

Марія Никурса (Чернівці)

МІЛЬШИНА Анастасія Дмитрівна (15. 04. 1915 –?) – історик-архівіст, організатор архівної справи на Львівщині. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1938).

Трудову діяльність в архівних установах розпочала 1940 р. на посаді старшого наукового співробітника Львівського обласного історичного архіву. Згодом була призначена заступником директора. З 1946 р. по 1951 р. працювала начальником відділу науково-довідкової літератури Держархіву Львівської області; у 1951–1974 рр. – заступник директора архіву. А. М. – упорядник 3-томного збірника архівних документів “Під прапором Жовтня” (1957, 1964, 1966), редактор путівника по Держархіву Львівської області (1965). Автор ряду статей з архівної проблематики у періодичній пресі та галузевих виданнях.

В’ячеслав Куцинда (Львів)

Праці: Діловий контакт між архівістами Львова // АУ. – 1966. – № 3. – С. 56–57; Львівський обласний державний архів // Там само. – 1972. – № 5. – С. 22–23.

Архіви: Держархів Львівської обл., особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Мінасва Лідія

Праці: Джерела з історії Комуністичної партії Польщі у Волинському облдержархіві // НІБ. – 1964. – № 5. – С. 78–80 (у співавт.); Каталогізація фонду “Волинське вєводське управління” // АУ. – 1966. – № 1. – С. 26–29 (у співавт.); Вшанування пам’яті Т. Г. Шевченка на Волині // Там само. – 1969. – № 2. – С. 61–69.

Архіви: Держархів Львівської обл., особова справа.

МІНАЄВА Лідія Михайлівна (14. 12. 1930, м. Сталінград (нині Волгоград, Росія) – 21. 02. 1999, Львів) – історик-архівіст, археограф. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1953).

Трудову діяльність в архівних установах розпочала в 1953 р. старшим науковим співробітником. З лютого 1968 р. по травень 1973 р. – завідувач партархіву Волинського обкому КПУ; з 1973 р. по жовтень 1988 р. – директор Держархіву Львівської області; з жовтня 1988 р. по серпень 1997 р. – заступник директора архіву.

Під керівництвом Л. М. в архіві було здійснено технічне переоснащення архівосховищ, замінено основну частину дерев’яних стелажів на металеві і комбіновані, переведено на єдиний облік і перевезено до м. Львова фонди Самбірського філіалу архіву (колишнього Дрогобицького облдержархіву), для кінодокументів встановлено спеціальні металеві стелажі.

Л. М. – співупорядник та редактор збірників архівних документів: “З історії колективізації сільськогосподарства західних областей Української РСР” (1976), “Львівщина індустріальна” (1979), “Боротьба за возз’єднання Західної України з Українською РСР: 1917–1939” (1979), “Соціалістичні перетворення в західних областях Української РСР: 1939–1979” (1980), “Проти фашизму та війни: Антифашистський конгрес діячів культури у Львові у 1936 р.” (1984), “Історія Львова в документах і матеріалах” (1986), “Інтернаціональна солідарність трудящих західноукраїнських земель з республіканською Іспанією” (1988), “Державний архів Львівської області: Доповнення до путівника” (1988), “Суспільно-політичний розвиток західних областей УРСР: 1939–1989” (1989). Л. М. – автор статей з архівної проблематики в галузевій періодиці.

В’ячеслав Куцинда (Львів)

МІНАЄВА Марія Захарівна (10. 04. 1898 – ? 12. 1969, Київ) – архівіст. З родини службовців, росіянка. Закінчила неповних два курси Інституту народної освіти (Харків), вечірній Комвуз і річні курси архівних працівників (1928–1932).

Архівну діяльність розпочала 1924 р. завідувачем відділу партійних фондів у Центральному держархіві Жовтневої революції (до 1929 р.); у 1929–1932 рр. – заступник завідувача Єдиного партійного архіву Інституту історії партії і Жовтневої революції при ЦК КП(б)У; у 1932–1945 рр. – завідувач цього ж архіву; у березні – листопаді 1945 р. – завідувач сектору партархіву Інституту історії партії ЦК КП(б)У; 1946–1951 рр. – зберігач фондів республіканської виставки “Партизани України”; з

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Мінаєва Наталія

Архіви: ЦДАГО України, ф. 39, оп. 3. Особова справа.

1951 р. і по виході на пенсію 1957 р. працювала у відділі фондів Київського державного історичного музею.

М. М. – керівник і безпосередній організатор формування і упорядкування документальної бази архіву КП(б)У, де проводилось науково-технічне опрацювання архівних документів, були закладені основи їхнього використання. Під час війни М. М. забезпечувала евакуацію архіву до м. Челябінська (Росія) і повну його збереженість. Після повернення 1944 р. чимало зусиль доклала до відновлення документальних матеріалів, втрачених під час евакуації (значна кількість документів була спалена через нестачу транспортних засобів), а також відродження джерел комплектування, організації й розвитку науково-дослідної діяльності архіву.

Віра Мазур (Київ)

МІНАЄВА Наталія Костянтинівна (17. 07. 1921, с. Юркіно Риботкінського р-ну, нині Нижегородської обл., Росія) – архівіст. З родини службовців, росіянка. У 1939–1942 рр. навчалася у Горьковському державному педагогічному інституті на географічному факультеті.

Трудову діяльність розпочала у вересні 1942 р. оперативним співробітником в управлінні НКВС по Горьковській області. В Держархіві Луганської області працювала з червня 1957 р. на посадах наукового співробітника, старшого наукового співробітника (з жовтня 1957 р.), начальника 1-го спецвідділу та старшого наукового співробітника (з липня 1966 р.). У 1957–1966 рр. перейшла до загального відділу Держархіву Луганської області, де займалась створенням НДА, вдосконаленням описів, каталогізацією документів, виконувала довідки. З липня 1966 р. вела таємне діловодство архіву. Здійснила вдосконалення і переробку описів фонду Р-2519 – “Обласне статистичне управління. м. Ворошиловград”, фондів виконавчих комітетів області та їх відділів. Проводила виявлення документів до збірника “Україна у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, збирала матеріали для статей про історію населених пунктів області до видання “Історія міст і сіл Української РСР: Ворошиловградська область”. Співавтор статей в УРЕ про міста Брянка, Антрацит, Артемівськ, Вахрушеве, Луганськ. Розробила інструкцію до складання довідника з адміністративно-територіального поділу області та очолювала роботу зі складання “Довідника найважливіших змін у адміністративно-територіальному поділі Луганської області за 1920–1970 рр.”. Укладач картотеки про особовий склад Старобільської авіашколи пілотів (ф. Р-1668 “Старобільська авіашкола пілотів”) та про громадян, які загинули під час нацистської окупації Луганської області (ф. Р-658 “Ворошиловградська облас-

Архіви: Держархів Луганської обл., ф. Р-702, оп. 6, спр. 171, 177, 180, 183, 187, 190, 192, 194, 197, 201, 203, 206, 417, 537, 602, 618, 619, 620; ДІФ № 23, 23 а.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Мірошниченко Ничипір

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. П-І, оп. 2, спр. 5591; ф. Р-849, оп. 1, спр. 6, 9, 11, 24, 38, 49.

Праці: До питання про форми і методи керівництва відомчими архівами // НІБ. – 1959. – № 2. – С. 20–24; Обстеження діяльності архівних установ Тернопільської та Вінницької областей // Там само. – 1960. – № 5. – С. 98–100; Організація роботи районних та міських архівів // Там само. – 1963. – № 5. – С. 3–8 (у співавт.); Организация работы укрупненных районных и городских государственных архивов. – К., 1964 (у

на комісія сприяння Надзвичайній державній комісії зі встановлення та розслідування злочинів німецько-фашистських загарбників”), а також “Переліку населених пунктів Ворошиловградської області з датами їх окупації німецько-фашистськими загарбниками та визволення частинами Червоної армії”. Готувала тематичні підбірки документів для шкільних музеїв СШ № 30 м. Луганська та школи с. Широке Станично-Луганського р-ну.

З 1983 р. на пенсії.

Нагороджена медаллю “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.” (1946).

Вікторія Кравченко (Луганськ)

МІРОШНИЧЕНКО Ничипір Федорович (06. 03. 1901, с. Городне Харківської губ. – 28. 04. 1962, Севастополь) – архівіст. З селянської родини, українець. Освіта – неповна середня: Городнянська середня школа (1909–1913), Кримська обласна річна школа профруху (1930–1931). Після служби в армії знаходився на профспілковій роботі у м. Феодосії та м. Сімферополі (1925–1939). Згодом обійняв посади інструктора та завідувача сектору партобліку Кримського обкому ВКП(б).

З вересня 1944 р. по січень 1958 р. працював завідувачем архіву Кримського обкому КП(б)У в м. Сімферополі. Організував реєвакацію документів партархіву з м. Тюмені та м. Челябінська (Росія) (1944–1946), здійснював науково-технічне опрацювання фондів, створення НДА, приймання документів партійних та комсомольських органів за повоєнний період, роботу дослідників з документами.

Н. М. був членом редакційної колегії 1-го тому збірника документів “Борьба за советскую власть в Крыму: Март 1917 – апрель 1918” (1957).

Людмила Сергієнко (Сімферополь)

МІССЕРМАН Михайло Олександрович (05. 06. 1923, м. Ушомир, нині Коростенського р-ну Житомирської обл. – ?, США) – архівіст, фахівець з питань роботи відомчих архівів, документознавства та діловодства. З родини службовців, єврей. Закінчив історико-архівне відділення історичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1950).

В архівній системі розпочав працювати 1950 р. старшим науковим співробітником. Згодом очолив відділ до революційних фондів архівного відділу УМВС по Чернівецькій області, та відділ фондів Жовтневої революції та соціалістичного будівництва Держархіву Чернівецької області, де безпосередньо займався упорядкуванням архівних документів, формуванням фондів, науковою та методичною роботою.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Мітюков Олександр

З 1956 р. по 1957 р. – фотолаборант, фотограф, науковий співробітник ЦДКФФА УРСР; з 1958 р. по 1977 р. обіймав посади старшого інспектора відділу відомчих архівів, начальника відділу відомчих архівів та організації діловодства Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР; з 1977 р. по 1980 р. – директор Центральної реставраційної майстерні Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, потім перейшов на роботу до госпрозрахункової групи при ЦДАМЛМ України.

Творчим надбанням М. М. стали методичні розробки та нормативні документи щодо роботи з відомчими архівами та організації діловодства в архівних установах України. Він проводив велику роботу з інспектування обласних та місцевих архівів, зокрема Тернопільської, Рівненської, Вінницької області з проблем організації архівної справи. В колі його виробничих та наукових інтересів знаходились питання централізації зберігання та використання науково-технічної документації, проблеми роботи госпрозрахункових груп держархівів України.

1968 р. нагороджений почесною грамотою Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР та Президії ЦК профспілки працівників держустанов.

Учасник Великої Вітчизняної війни. Нагороджений орденами: Вітчизняної війни II ступеня (1944), Червоної Зірки (1944), Вітчизняної війни I ступеня (1945) та медаллю “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.” (1946).

Тетяна Портнова (Київ)

МІТЮКОВ Олександр Георгійович (20. 04. 1923, с. Подболотье, нині Бабушкінського р-ну Вологодської обл., Росія) – історик, архівіст, начальник Архівного управління (з 22 жовтня 1974 р. – Головного архівного управління) при Раді Міністрів УРСР (1969–1988). Кандидат історичних наук (1964), член-кореспондент Академії історичних наук України (1999). Заслужений працівник культури УРСР (1983).

Народився в селянській родині. Після закінчення семирічної школи, навчався в Архангельському педагогічному училищі (1938–1941). В травні 1941 р. вступив до Ленінградського артилерійського училища. Від початку Великої вітчизняної війни О. М. воював у складі Карельського, Західного, Південно-Західного, Сталінського, 2, 3 і 4-го Українських фронтів як командир взводу, командир батареї, згодом – начальник штабу артилерійського дивізіону. Після двох серйозних поранень щоразу повертався на фронт.

У повоєнні роки (1945–1952) працював викладачем Київського індустріального технікуму трудових резер-

співавт.); Про централізацію зберігання та широке використання науково-технічної документації // НІБ – 1964. – № 4. – С. 3–7 (у співавт.); Про основні принципи упорядкування документальних матеріалів редколегій “Історії міст і сіл Української РСР” // АУ. – 1971. – № 4. – С. 62–66; Про принципи класифікації документів: складання галузевих класифікаторів з питань діяльності міністерств і відомств // Там само. – 1976. – № 6. – С. 19–26.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 277.

Праці: XIII Міжнародна конференція “Круглого стола архівів” // АУ. – 1972. – № 1. – С. 3–9; Джерельна база “Історії міст і сіл Української РСР” // Там само. – 1972. – № 4. – С. 26–31; Архівне будівництво в Україні в перші роки Радянської влади (1917–1919) // Там само. – 1973. – № 4. – С. 11–20; XIV Міжнародна конференція “Круглого стола архівів” // Там само. – 1973. – № 6. – С. 3–10; Підсумки роботи архівних установ Української РСР у 1973 році та завдання на 1974 рік // Там само. – 1974. – № 2. – С. 3–12; Радянське архівне будівництво на Україні в 1932–1937 рр. //

Там само. – 1975. – № 1. – С. 12–23; Діяльність архівних установ Української РСР у період Великої Вітчизняної війни (1941–1945 рр.) // Там само. – 1975. – № 2. – С. 9–18; Радянське архівне будівництво на Україні. 1917–1973. – К., 1975. – 272 с; Науково-довідковий апарат до фондів державних архівів Української РСР // АУ. – 1975. – № 4. – С. 13–23; 60 років архівної справи в Українській РСР // Там само. – 1978. – № 3. – С. 20–34; Радянське архівне будівництво в західних областях Української РСР // Там само. – 1979. – № 5. – С. 16–22; IX Міжнародний конгрес архівів // Там само. – 1980. – № 6. – С. 3–12; XXI Міжнародна конференція “Круглого стола архівів” // Там само. – 1983. – № 2. – С. 17–24; Делегація радянських архівістів у Індії // Там само. – 1986. – № 3. – С. 66–72.

Бібліографія: Олександр Мітюков: Бібліогр. покажчик. До 80-річчя від дня народження. – К., 2002. – 66 с.

Література: Збірник на пошану Олександра Георгійовича Мітюкова. – К., 2007. – 236 с.

Архіви: Держкомархів України, особова справа.

вів. Одночасно навчався на історичному факультеті Київського педагогічного інституту ім. М. Горького (1948–1952).

Після закінчення інституту впродовж 1952–1969 рр. О. М. – на партійній роботі (завідує парткабінетом Жовтневого райкому, працює інструктором Київського міськкому КПУ, в апараті ЦК КПУ).

1964 р. О. М. закінчив аспірантуру Академії суспільних наук при ЦК КПРС і захистив кандидатську дисертацію, присвячену історії українського робітничого класу кінця 1950-х – початку 1960-х рр.

8 жовтня 1969 р. його призначено на посаду начальника Архівного управління при Раді Міністрів УРСР. Майже двадцятилітня діяльність О. М. на чолі архівної галузі України була орієнтована на розбудову та реформування галузі, залучення до роботи молодих фахівців і мала показові результати як у сфері зміцнення матеріально-технічної бази архівних установ, впровадження нових технологій зберігання архівних документів, розвитку видавничої діяльності архівів, так і в поглибленні співпраці з академічними установами та виходу українських архівістів на міжнародну арену. Важливе значення мало запровадження якісно нових підходів до комплектування та експертизи цінності документів, контролю за організацією відомчого зберігання, ведення діловодства в установах і організаціях. Належному забезпеченню збереженості архівної спадщини українського народу сприяло будівництво низки спеціально призначених для архівів споруд. На початку 1970-их рр. побудовано головний корпус споруд центральних державних архівів, нові приміщення Центрального республіканського архіву кінофотодокументів, держархівів областей у містах Миколаєві, Запоріжжі, Рівному, Дніпропетровську, Ворошиловграді (Луганську), Кіровограді, Луцьку, Хмельницькому. У цей час було створено Центральний державний архів науково-технічної документації республіки, Центральний архів-музей літератури і мистецтва, Літературно-меморіальний будинок-музей О. Є. Корнійчука.

З метою вирішення актуальних питань розвитку архівної справи в Головархіві було створено колегію, активізовано діяльність наукової ради.

Велику увагу О. М. приділяв розвитку видавничої діяльності архівних установ та використанню архівної інформації, працював як член Археографічної комісії АН СРСР (1972–1981), заступник голови Археографічної комісії АН УРСР (1970–1980), головний редактор науково-інформаційного бюлетеня “Архіви України” (1971–1988). Як член Головної редакційної колегії

26-томної “Історії міст і сіл Української РСР” (1968–1983), Головної редколегії 10-томної “Історії Української РСР” (1977–1985) сприяв участі архівістів у підготовці цих фундаментальних видань, під час якої співробітники архівних установ набували істотного досвіду наукової роботи.

О. М. поєднував організаційну роботу з науковою. Він – автор понад 200 наукових праць, серед яких монографії “Рабочий класс Украины в борьбе за развитие промышленности (1956–1961)” (К., 1965), “Радянське архівне будівництво на Україні (1917–1973)” (К., 1975), брошури, численні статті в колективних монографіях та періодичних виданнях, основна проблематика яких – історія робітничого класу України, теорія архівознавства, історія та методика архівної справи. О. М. очолював вчену раду Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР (1970–1988), брав участь у роботі правління Українського республіканського товариства охорони пам’яток історії і культури.

Міжнародний авторитет української архівістики формувалася упродовж керівництва О. М. архівною галуззю республіки. Протягом багатьох років він представляв архівну справу України в міжнародних архівних органах, був членом Комісії у справах України при ЮНЕСКО, брав участь в VII–XI Міжнародних конгресах архівістів у Москві (1972), Вашингтоні (1976), Лондоні (1980), Бонні (1984), Парижі (1988); Міжнародних конференціях “Круглого столу архівів” в Бонні (1971), Люксембурзі (1973), Оттаві (1974), Києві (1975), Найробі (1978), Куала-Лумпурі (1982), Братиславі (1983). У 1975 р. Міжнародну конференцію “Круглого столу архівів” було проведено на базі Головархіву в м. Києві.

Від 1989 р. працює в Інституті архівознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського НАН України (на посадах старшого наукового співробітника, завідувача відділу документації, провідного наукового співробітника).

В березні 1999 р. О. М. обрано членом-кореспондентом Української Академії історичних наук.

О. М. нагороджений орденами Трудового Червоного Прапора, орденами Вітчизняної війни I і II ступеня, орденами Червоної Зірки і “Знак Пошани”, Орденом Богдана Хмельницького, 20 медалями; Почесною грамотою Президії Верховної Ради України (1975), галузевим знаком “Відмінник архівної справи СРСР” (1986).

Ірина Матяш (Київ)

МІЯКОВСЬКИЙ Володимир Варлаамович (псевд.: В. Порський, В. Світлицький, Б. Янівський, В. С-кий, Володимир Варда-мов, Б. Стохід; крипт.: В. М., В. П.; 18, за ін. даними, 17. 07. 1888, м. Ковель, Волинської губ. – 22. 03. 1972, Нью-Йорк) – історик-архівіст, літературознавець.

Дійсний член НТШ з 1947 р., УВАН з 1948 р. у США.

Народився в сім'ї мирного посередника Варлаама Міяковського (пом. 1896 р.), який працював під безпосереднім керівництвом батька Лесі Українки Петра Косача. Родини Косачів і Міяковських підтримували між собою дружні стосунки. Навчався у Ковельській гімназії, а потім – у Київській першій гімназії, яку закінчив 1906 р. і вступив на юридичний факультет Університету Св. Володимира у Києві. Згодом перейшов на історико-філологічний факультет Петербурзького університету. Брав участь у громадському русі. 1911 р. за участь у забороненій демонстрації, присвяченій пам'яті Льва Толстого, на рік був звільнений з університету і висланий під поліцейний нагляд до Полтави. Працював у Полтавській культурно-біологічній станції (досліджував шкідників пшениці і плодкових дерев). Водночас у вільний від роботи час вивчав творчість російського письменника О. Радищева (підготував шість публікацій про нього). Через рік, повернувшись до університету, включився в діяльність українського студентського гуртка. Саме до цього гуртка звернувся Михайло Грушевський з пропозицією скопіювати документи польською мовою про суспільно-політичний рух на поч. XIX ст. Завдяки участі в цій роботі В. М. познайомився з діячами польського руху і набув певного досвіду роботи з архівними документами. По закінченні 1913 р. університету викладав російську мову і літературу в одній з Петербурзьких гімназій. 1916 р. працював у Комісії для наукового описання архіву Міністерства освіти під керівництвом історика С. Ф. Платонова. За дорученням Російської АН продовжив вивчення творчості О. Радищева та його доби за архівними документами Петербурзького цензурного комітету. Доступ до цих документів відкрив йому багато нових тем з україністики, зокрема, тоді він підготував і 1917 р. опублікував у часопису “Україна” розвідки про гетьмана Петра Дорошенка і “Малоросійський лексикон” Каленика Шейковського. Черговою стала розвідка про видання 1861–1863 рр. Леонідом Глібовим щотижневої громадсько-літературної газети “Черниговский листок”. Наступного, 1918 р., здебільшого за документами цензурного комітету, надрукував 9 розвідок, у тому числі 7 з україністики, хоч, правда, перші його праці з україністики з'явилися 1912 р. в часопису “Украинская жизнь”, який редагував Симон Петлюра (згадка про

П. Якубовича та рецензії на дві збірки Христі Алчевської). Крім того, написав низку біографій для Словника Гранат.

Наприкінці 1917 р. В. М. з дружиною Інною Леонтієвною повернувся в Україну. Після короткого перебування у Переяславі в родичів дружини Міяковський оселився у Києві. Тут він продовжив розпочате в Петербурзі вивчення документів про духовну культуру 60–70 рр. для Комітету охорони пам'яток історії і старовини. З травня 1918 р. працював в архівно-бібліотечному відділі Головного управління мистецтв і національної культури, згодом в Архівному управлінні. 1920 р. очолив Архівне управління і Київський центральний історичний архів ім. В. Б. Антоновича, віддаючи всі сили і знання збиранню, забезпеченню зберігання й упорядкування документів. Тому й не випадково, що історик Олександр Оглоблін назвав його фундатором і душею архіву. У праці "Володимир Антонович та його історична школа" він писав: "Ще кілька кварталів і – Св. Софія і чудовий старовинний пізньобароковий з домішкою вже класицизму будинок з написом "Центральний історичний архів ім. В. Б. Антоновича" й перед кабінетом директора – ні, більше, фундатора й душі архіву Володимира Варлаамовича Міяковського мармуровий бюст Антоновича, немов би на сторожі цих архівних скарбів римський *genius loci*" (О. Оглоблін. Студії з історії України. – Нью-Йорк; К.; Торонто. – 1995. – С. 216). Цілковиту відданість В. М. архівній справі Оглоблін проілюстрував у доповіді "Володимир Міяковський на тлі доби": "1921. Засніженими дорогами Києва В. Міяковський "тягне санчата з паперами та книжками. Біля нього два його співробітники. Це так він рятував архіви губерніяльного управління, які інакше радянська влада загрозила, що викине й не дала фондів на перенесення".

Та 20 серпня 1929 р. його подвижницька праця була перервана незаконним арештом і засудженням в результаті сфабрикованого процесу над Спілкою визволення України, і до 1933 р. В. М. був на засланні в Карелії. Після повернення до Києва він не мав доступу до праці за своєю професією, тому змушений був трудитися як статистик у дослідній медичній установі, хоч і не мислив свого життя поза архівом. 18 березня 1930 р., тобто напередодні суду, В. М. писав дружині: "Архіви – це та справа, якій присвятив я ліпші роки свого життя. Це потішає мене. Все таки щось зробив, прожив не марно. Я завжди був захоплений цією працею. В цілому ж життя, в цілому ж щастя. Чи не правда? Знаєш, цього академічного року скінчиться рівно 10 років з того часу, як я став завідувати архівною справою Києва".

Під час окупації 1941–1943 рр. очолював Головний історичний архів ім. В. Б. Антоновича і працював в ус-

тановах АН. 1943 р. В. М. з родиною відбув до Львова, де продовжив бібліографічні пошуки. Їдучи в еміграцію, В. М. не брав з собою особисто потрібних речей, а лише мішок документів та виписок про Кирило-Мефодіївське братство. На початку 1944 р. він зі Львова переїхав до Праги, працював в еміграційному архіві. Десь до 1 квітня 1945 р., з наближенням фронту, подався на Захід. Зупинився разом з іншими діячами культури в с. Трансфельден (Баварія). Тут з його ініціативи було відновлено діяльність Історично-філологічного товариства, відбувалися щотижневі засідання. Як справжній історик-архівіст, що не боявся чорної роботи, добре орієнтувався в паперовому морі, і в Аугсбурзі збирав все нові й нові документи, друковані матеріали, творячи таким чином архів повоєнної еміграції, хоч спочатку й не мав де його переховувати, хіба що в скринях під сходами будинку. Перед перевезенням за океан близько 150 пачок було спаковано в 47 великих дерев'яних скринях. Спочатку і в Нью-Йорку не було де їх розмістити – вони знайшли притулок в різних інституціях міста та в книгарні “Сурма”.

Оскільки в ці роки жодна інституція не вела систематичного обліку друкованих видань, не реєструвала й періодику, завдяки енергії В. М. цей тягар взяв на свої плечі Музей-архів, що діяв в Аугсбурзі до 1949 р. Намагаючись якомога повніше комплектувати тодішню періодику, книжки й брошури, у грудні 1946 р. В. М. звернувся до установ й організацій, окремих діячів з закликом надсилати йому документи, книги й інші види друку.

1949 р. УВАН офіційно було переведено до Вінніпегу, а центр УВАН у Європі – до Мюнхена. 1950 р. УВАН одержала дозвіл американського суду на діяльність у США. Тоді й Міяковський переїхав до Нью-Йорку, де зразу ж поринув у науково-громадські справи, насамперед, він зосередив свої сили на забезпеченні зберігання та публікації українських архівів. Посилено шукав придатне приміщення. 1961 р. йому вдалося віднайти такий будинок, його продавала Публічна бібліотека Нью-Йорку. Але лише 1965 р. УВАН змогла його купити. Тут було відведено достатню площу для розміщення Архіву ім. Дмитра Антоновича та Бібліотеки ім. Володимира Міяковського. У другій частині приміщення знаходилися зал для засідань, приміщення для виставок і канцелярії УВАН.

Віднині В. М. з 9 годин ранку і до 9 годин вечора проводив у цьому будинку, працюючи над розміщенням й упорядкуванням документів, дбаючи про поповнення архіву новими фондами. Завдяки його старанням сюди потрапили документи установ, організацій, об'єднань, письменників, композиторів, учених, політичних і громадських діячів. Серед них Василя Барка, Докії Гуменної,

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Міяковський
Володимир*

Людмили Коваленко, Євгена Маланюка, Павла Печеніга-Углицького, Никифора Григорієва, Аркадія Животка, Олександра Йолтуховського, Володимира Дорошенка, Наталії Полонської-Василенко та ін. До складу Музею-архіву входить і велика збірка документів Володимира Винниченка (зберігається в архіві Колумбійського університету в Нью-Йорку). В. М. домагався і того, щоб усі редакції і видавництва надсилали до Музею-архіву по 7 примірників своїх видань, які в майбутньому, коли Україна стане вільною, їх можна буде передати новим бібліотекам.

Крім основної мети – бути сховищем документальних джерел, незалежно від місця і часу виникнення, Музей-архів, за В. М., мав стати видавцем зібраних документів. Він заохочував до створення окремої серії для публікації спогадів.

В особистому архіві В. М. зберігся “Проект музею архівознавства” (ця мрія не була втілена в життя). У ньому детально описано кожний відділ, названо потрібні посібники, література, архівне устаткування, накреслено схему розміщення документів, систему консервації документів. Передбачено відділ археографії та архівно-технічну лабораторію (з переліком необхідної апаратури). Одним з найвагоміших здобутків В. М. у музейній справі була організація Музею-будинку Тараса Шевченка в Києві (на Козиному болоті, тепер пров. Шевченка), який було відкрито 1928 р. Це був перший державний літературно-меморіальний музей в Україні. Ним він керував до арешту 1929 р.

Керуючи архівною справою в Києві, В. М. систематично друкував статті, добірки документів, рецензії в журналі “Архівна справа” (“Центральний архів ім. Антоновича”, “Про реконструкцію архівних фондів”, “Архівний з’їзд у Москві 14–19 березня 1925”). Він також автор праць з історії громадсько-політичних течій в Україні в XIX ст. (“Революційні відозви до українського народу”, (1920); “З нових документів до історії Кирило-Мефодіївського братства”, (1924); “Люди сорокових років. Кирило-Мефодіївці в листуванні”, (1928); “Кирило-Мефодіївці в Археографічній комісії”, (1928); досліджень з російської літератури (про О. Радищева, М. Михайлова). Написав примітки до т. 3–4 Повного зібрання творів Т. Шевченка (Х., 1927–1929, за ред. С. Єфремова). Співредактор (з С. Єфремовим) збірки “Декабристи на Україні” (1926).

В еміграції вчений найбільше сил і праці вклав у вивчення і популяризацію творчості Тараса Шевченка. Так, він в УВАН заснував і проредагував 10 випусків шевченкознавчого збірника (1952–1964), в яких умістив 28 власних розвідок. 1984 р. УВАН за ред. М. Антоновича в серії “Джерела до новітньої історії України” видала

Література: Міяковський Володимир // ЕУ. – Т. 5. – Париж; Нью-Йорк, 1966; *Ізарський О.* Володимир Міяковський // *Сучасність.* – 1972. – № 6; *Лавриненко Ю.* Від пуделка до будинку з колонами // *Нові дні.* – Ч. 265, лютий 1972; *Домбровський О.* Пам’яті Володимира Міяковського // *Свобода.* – 13 квітня 1973; Міяковський Володимир // *УЛЕ.* – Т. 5. – К., 1985; *Балабольшенко А.* “СВУ” суд над переконаннями // *Вітчизна.* – 1989. – № 11; *Залеська-Онишкевич Л.* Володимир Міяковський (1888–1972) // 125 років Київської української академічної традиції: 1861–1986: Зб. – Нью-Йорк, 1983; *Оглоблин О.* Володимир Антонович та його історична школа // *Там само; Він же.* Володимир Антонович та його історична школа // *Студії з історії України: Статті і джерельні матеріали.* – Нью-Йорк; К.; Торонто, 1995; *Син України:* Володимир Боніфатійович Антонович. – К., 1997. – Т. 2; *Білокін С. І.* Архівіст Володимир Міяковський // *Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921).* – К., 1998.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 3966, оп. 1, 36 спр. за 1903–1943 рр. (особовий).

книгу: Володимир Міяковський. Ненадруковане й забуте. Громадські рухи дев'ятнадцятого сторіччя. Новітня українська література. Т. 1. – Нью-Йорк, 1984, де вміщено бібліографію праць Міяковського, яка, крім численних рецензій, налічує 176 розвідок і публікацій, у тому числі 44 стосуються російської історії і 132 – українистики. 40 праць присвячено питанням історії і 108 – літературознавству. Більшість праць (126) відноситься до XIX ст. і лише 50 – до XX ст.

Іван Бутич (Київ)

МОВЧАНІВСЬКИЙ Тодось Миколайович (09. 05. 1899, с. Берестовець Уманського пов. Київської губ. – 10. 05. 1938, Київ) – археолог, архівіст, краєзнавець.

Народився в сім'ї сільського священика. Здобув традиційну для духовенства освіту – навчався в Уманському духовному училищі, в Київській (1913–1914) та Одеській (1914–1918) семінаріях, проте духовного сану не прийняв. Присвятив себе громадській і просвітницькій діяльності: 1919 р. очолив школу в Берестовці, організував курси самоосвіти та осередок “Просвіти”, створив сільський музей. З 1921 р. працював у галузі освіти і культури у волосному виконавчому комітеті (с. Краснопілка), очолював місцеву трудову школу, організував музей при клубі. Під впливом знайомства із П. П. Курінним, директором Уманського краєзнавчого музею, Т. М. захопився дослідженням місцевих археологічних старожитностей.

1925 р. Т. М., як досвідченого краєзнавця-організатора, було запрошено Бердичівською окрполітпросвітою очолити організаційні роботи щодо створення окружного архіву та краєзнавчого музею. З 1 жовтня 1925 р. він приступив до роботи в Бердичеві.

За рік перебування на посаді завідувача окрархом Т. М. започаткував охорону архівів на Бердичівщині. Завдяки його клопотанням було виділено приміщення для архівосховища в колишньому кармелітському монастирі (там же розмістився і музей), відремонтовано і устатковано одну з кімнат, що дало змогу розпочати концентрацію архівних документів. Всього з жовтня 1925 по листопад 1926 р. було відвідано з метою інструктажу і контролю за справочинством 68 установ в місті та окрузі. Регулярно публікувалися обіжники та інструкції з архівної справи. З метою популяризації архівної роботи Т. М. проводив лекції та бесіди, працював над створенням архівних гуртків та мережі архівних кореспондентів в окрузі. При окружному музеї діяла змінна виставка архівних документів.

На кінець 1926 р. Бердичівським окрархом було, в основному, закінчено організаційний період архівного

будівництва. Через листування, анкетування, обстеження охоплено майже всі архівні джерела, виявлено і сконцентровано 33 фонди ліквідованих установ, розпочато роботу по розбиранню і впорядкуванню архівних документів.

В грудні 1926 р. Т. М. відмовився від посади завідувача окрархом – значною мірою через непорозуміння з місцевою виконавчою владою, що зволікала із ремонтом та облаштуванням приміщень окрарху, проте, як директор музею, продовжував сприяти роботі архівної установи: допомагав у виявленні та описуванні документів, популяризації архівної справи.

З 1928 р. Т. М. працював заступником директора музею з наукової роботи, захоплювався археологічними розкопками, а 1933 р. перейшов на постійну роботу в археологічні установи ВУАН. Відомий як дослідник Ольвії, Райковецького городища; організував Київську та Вишгородську археологічні експедиції.

17 лютого 1938 р. його заарештовано за звинуваченням у причетності до української націоналістичної терористичної організації, а 8 травня трійкою при Київському обласному управлінні НКВС засуджено до вищої міри покарання. Вирок виконано 10 травня 1938 р.

Оксана Коваль (Київ)

МОДЗАЛЕВСЬКИЙ Вадим Львович (28. 03. 1882, Тбілісі – 03. 08. 1920, Київ, тут і похований) – історик, архівіст, громадський діяч. Автор численних праць з історії Лівобережної України XVII–XVIII ст., генеалогії, геральдики та мистецтвознавства.

Представник відомої дворянської родини, що походила з Чернігово-Сіверщини. Освіту здобув у Першому кадетському корпусі й Миколаївському військово-інженерному училищі у Петербурзі. Протягом 1902–1911 рр. перебував на військовій службі. Ще з юнацьких років започаткував наукові студії. 1903 р. обраний членом Чернігівської, 1904 р. – Полтавської вчених архівних комісій, 1905 р. – Історичного товариства Нестора-літописця у Києві.

1911 р. вийшов у відставку, переїхав до Чернігова і обійняв посаду правителя справами (вченого секретаря) ЧГУАК. Водночас протягом 1911–1912 рр. завідував Музеєм українських старожитностей ім. В. В. Тарновського. Протягом 1912–1918 рр. працював секретарем в установі чернігівського дворянства. Надав цілеспрямованого характеру діяльності архівної комісії, яка здобула значний авторитет серед фахівців. Створив і очолив так зване “архівне бюро” комісії, покликане здійснювати фронтальне обстеження усіх відомчих і приватних архівів краю. Розробив критерії відбору документів на

Література:

Нестуля О. О. Неспокій серця (Ф. М. Мовчанівський) // Репресоване краєзнавство. – К., 1991. – С. 209–215.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1 л, спр. 17, 26; ф. 14, оп. 1, спр. 182, 264.

Праці: Докладна записка про видання документів Генерального військового суду // ЗІФВ ВУАН. – К., 1919. – Кн. I. – Частина офіціальна. – С. LCIV–LCV; Докладна записка про видання міських актових книг Лівобережжя // Там само. – К., 1923. – Кн. II–III. – Частина офіціальна. – С. 3–6.

Література: *Коваленко О. Б.*

В. Л. Модзалевський як історик України // УІЖ. – 1972. – № 4. – С. 121–123; *Белоконь С. И.* Генеалогические материалы в архиве В. Л. Модзалевского // АЕ за 1979 год. – М., 1981. – С. 266–273; *Білокінь С. І.* Матеріали з історії мистецтвознавства в архіві В. Л. Модзалевського // УАЩ. – К., 1992. – Вип. 1.

– С. 186–210; *Коваленко О. Б.* “Археографічний заповіт” В. Модзалевського і актуальні проблеми розвитку археографії на Лівобережній Україні // *Людина, суспільство, культура: історія і сучасність.* – Чернігів, 1996. – С. 76–79; *Коваль О. М.* В. Модзалевський і архівна реформа в Україні (1918–1920 рр.) // *Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи.* Наук. доп. Всеукр. конф. – К., 1997. – Ч. 1. – С. 253–259; *Вона ж.* Вадим Львович Модзалевський // *Студії з архів. справи та документознавства.* – 1997. – Т. 2. – С. 110–115; *Матяш І. Б.* Основні проблеми архівного будівництва доби визвольних змагань // *Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921 рр.).* – К., 1998. – С. 11–26; *Коваленко О. Б.* Вадим Модзалевський і розвиток архівної справи на Північному Лівобережжі України за доби визвольних змагань // *Там само.* – С. 213–222.

Архіви: ІР НБУВ, ф. XII (особовий), I, II, III; ЦДАК України, ф. 856.

постійне зберігання від державних установ Чернігівської та інших губерній, де не було своїх архівних комісій. Домігся передачі до архіву комісії цілісних фондів Чернігівського та Новгород-Сіверського намісницьких правлінь другої половини XVIII ст., Чернігівської міської думи, 8 томів Генерального опису Лівобережної України 1765–1769 рр. Загалом 1915 р. в архіві комісії було зосереджено майже 20 тис. справ XVII–XIX ст. Приділяв значну увагу едиційній археографії. Публікації документів становили три чверті наукової продукції, оприлюдненої у 9, 10, 11 та 12 випусках “Трудов ЧГУАК”. У травні 1917 р. був призначений губернським комісаром з охорони пам’яток старовини та мистецтва. Один з фундаторів громадського Комітету охорони пам’яток старовини та мистецтва на Чернігівщині, який опікувався, насамперед, збереженням місцевих архівів, музеїв та бібліотек. Зокрема, до Чернігова було перевезено низку фамільних архівів та колекцій з поміщицьких маєтків, що потерпали від стихійних селянських погромів. Очолив ліквідацію Чернігівського губернського жандармського управління і врятував від загибелі його цінний архів.

У квітні 1918 р. запрошений до Києва на посаду голови Архівно-бібліотечного відділу Головного управління мистецтв і національної культури. Доклав значних зусиль для порятунку київських архівосховищ. Розробляв проект архівної реформи в Україні, яким передбачалося, зокрема, оголосити архівну спадщину власністю держави, створити централізовану систему архівних установ у складі Головного (Національного) архіву в Києві та губернських архівів на місцях, відновити діяльність архівних комісій, що мали одержати відповідні повноваження та кошти. У березні 1919 р. після приходу до влади в Україні більшовиків і переїзду до Києва радянського уряду очолив Архівну секцію ВУКОПМИСу. Під охорону було взято усі відомчі й приватні архіви Києва. На їхній базі почалася організація ядра єдиного державного архівного фонду. Розгорнулося створення архівних секцій у складі губернських КОПМИСів. У липні 1919 р. після реорганізації Архівної секції очолив Головне архівне управління і Всеукраїнський Головний архів. Невеликий колектив ентузіастів під його проводом заклав підвалини архівного будівництва в Україні: було розпочато формування центральних архівосховищ, у яких мали зберігатися архівні документи загальнодержавного значення; визначено порядок утворення місцевих архівів; опрацьовано структуру установи, покликаної забезпечити організаційно-методичне керівництво розвитком архівної справи і підготовку фахівців; започатковано розробку державного законодавства у цій галузі.

Брав участь у роботі Комісії для розгляду питання про герб та печатку Української держави. Виконував

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Мокляк Людмила

обов'язки секретаря Комісії щодо створення Української Академії Наук. Член Українського наукового товариства, Археографічної комісії, Комісії для вивчення західноруського та українського права, Комісії з охорони пам'яток культури, керівник Комісії для складання біографічного словника при Українській Академії Наук. Управитель канцелярії і викладач Української Академії мистецтв.

Залишив помітний слід у розвитку археографії. Розробив власну методику передачі текстів історичних документів, що спиралася на принцип транслітерації. Ввів у науковий обіг близько 1300 джерел XVII–XIX ст. з історії Лівобережної України. Йому належали зібрання історичних документів, які походили здебільшого з фамільних архівів Модзалевських, Константиновичів, Марковичів, Кир'якових, Ждановичів, Фененків, Красовських, Лашкевичів та ін.

Олександр Коваленко (Чернігів)

МОКЛЯК Людмила Миколаївна (02. 03. 1947, с. Долина Полтавської обл.) – історик-архівіст. Українка. Закінчила Полтавський педагогічний інститут, за спеціальністю історія (1971). Кандидат історичних наук (1979), доцент (1984).

Працювала секретарем комітету комсомолу, бібліотекарем, старшим лаборантом кафедри загальної історії Полтавського державного педагогічного інституту ім. В. Г. Короленка (1971–1977), асистентом, старшим викладачем, доцентом кафедр історії, загальноосвітніх дисциплін (1977–1993), заступником декана, деканом підготовчого факультету для іноземних громадян Полтавського сільськогосподарського інституту (1981–1992).

Протягом 1993–1997 рр. – старший науковий співробітник, завідувач сектору, завідувач відділу громадських об'єднань Держархіву Полтавської області. З 1997 р. – заступник директора Держархіву Полтавської області. Заступник голови науково-методичної ради держархіву, член експертної ради Полтавського обласного представництва Українського національного фонду “Взаєморозуміння і примирення”. Під її керівництвом організовано і проведено приймання від УСБУ в Полтавській області понад 110 тис. фільтраційних справ на колишніх жертв нацистських переслідувань та німецьких трофейних документів на військовополонених. В березні 2002 р. вийшла на пенсію.

Л. М. – автор близько 100 наукових праць та методичних розробок. Провідною темою її досліджень є історія Великої Вітчизняної війни (1941–1945). Член редколегії та упорядник збірників документів.

Праці: Тотальний терор фашистів проти військовополонених Червоної армії в роки Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр.: За док. і матеріалами Держархіву Полтав. обл. та редколегії Книги Пам'яті // Архівний зб. на посвяту Полтав. Вченої Архівної Комісії. – Полтава, 1993. – С. 207–213 (у співавт.); Голод 1946–1947 років на Полтавщині: До п'ятдесятиріччя трагедії: Матеріали і документи. – Полтава, 1996. – 139 с. (співупоряд.); Колективізація сільського господарства і голод на Полтавщині: 1929–1933: Зб. док. і матеріалів. – Полтава, 1997. – 262 с. (співупоряд.).

Архіви: Держархів Полтавської обл., особова справа.

Нагороджена Почесною грамотою Полтавської облдержадміністрації (2000), подяками та грамотами керівництва держархіву.

Тарас Пустовіт (Полтава)

МОЛЧАНОВСЬКИЙ Никандр Васильович (1858 – 17. 12. 1906, Київ) – історик, археограф, громадський діяч.

Народився в сім'ї протоієрея на Поділлі. Навчався в Уманській гімназії, згодом у Київській 2-й гімназії, яку закінчив 1876 р. Того ж року вступив на історико-філологічний факультет Університету Св. Володимира у Києві. За активну участь у студентському русі 1879 р. був виключений з університету як “політично неблагонадійний” і засланий на два з половиною роки до Вятської губернії. 1881 р. повернувся до Києва і продовжив навчання в університеті під керівництвом В. Антоновича, який закінчив 1884 р. зі ступенем кандидата.

1884 р. був призначений секретарем мирового з'їзду; з вересня 1890 р. працював секретарем Київського окружного суду. 1891–1906 рр. перебував на різних посадах у Канцелярії київського, волинського і подільського генерал-губернатора (1902–1906 рр. був управителем Канцелярії). Брав участь у культурно-просвітницькій діяльності київської Старої громади.

Н. М. вів широку дослідницьку роботу, результатом якої стало написання монографічних праць “Очерк известий о Подольской земле до 1434 г.” (К., 1885) та “Цеховая система в Пруссии XVIII в. и реформы цехов при Штейне и Гарденберге” (К., 1887).

Н. М. був дійсним членом Київської археографічної комісії, за дорученням якої 1898–1899 рр. працював в архівах Стокгольму й Будапешту. Зібраний ним матеріал з історії України XVII ст. було опубліковано в АЮЗР (К., 1908. – Ч. 3. – Т. 6. Акты Шведского государственного архива, относящиеся к истории Малороссии (1649–1660 гг.) / Под ред. Н. В. Молчановского. – 482 с.) та в “Українському археографічному збірнику” (К., 1930. – Т. 3. – С. 17–55). В АЮЗР вміщено 130 документів з історії українсько-шведських відносин доби Б. Хмельницького та І. Виговського, серед них: “Дневник путешествия шведского дипломатического агента Иоганна Майора из Бахчисарая через Молдавию, Украину и Польшу в Стокгольм 1651 г.”, “Письмо Богдана Хмельницкого к шведской королеве Христине о прибытии аббата Даниила и о продолжении переговоров 28 июня 1654 г.”, “Копия письма шведского короля Карла X Густава к Ивану Виговскому с благодарностью за содействие к установлению дружественных отношений между Швецией и Войском Запорожским 19 января 1655 г.”,

“Инструкция шведского короля Карла X Густава своему послу Густаву Лильекроне, отправленному к Богдану Хмельницкому и в Крым для заключения союзных договоров 10 апреля 1657 г.” та ін.

Значний інтерес становить також стаття Н. М. “Письмо к редактору из Стокгольма: О бумагах Шведского государственного архива по истории Малороссии”, яка була надрукована в журналі “Киевская старина” (1899. – Т. 65. – № 4. – Отд. I. – С. 75–89), де охарактеризовано архівну систему, що склалася у Швеції наприкінці XIX ст., проаналізовано основні напрями діяльності шведських державних і приватних архівів, визначено умови зберігання та правила використання документальних колекцій. Особливу увагу звернено на характеристику архівних документів, які безпосередньо торкаються історії України і містяться у відділі “Cosacica”, – це документи 1654–1747 рр., у тому числі оригінали листів Б. Хмельницького, І. Виговського, донесення шведських послів, кореспонденція П. Орлика та членів його родини. Крім того, Н. М. були виявлені документи з української історії і в інших відділах архіву, зокрема, у справах московських, турецьких, татарських, трансільванських і польських.

У 1889–1903 рр. на сторінках “Киевской старины” Н. М. було надруковано значну кількість історичних документів, виявлених під час тривалої пошукової роботи у вітчизняних та зарубіжних архівах. Серед них: “Английское известие 1736 г. о запорожцах” (1889, № 11), “Донесение венецианца Альберте Вимина о козаках й Б. Хмельницком 1656 г.” (1900, № 1), “Три письма кошовых атаманов к шведским королям” (1899, № 1), “Киевское городское управление в 1786 г. по протоколам заседаний городской думы” (1889, № 5, 7), “Несколько данных о смерти и наследстве Мазепы” (1903, № 1). Деякі з археографічних публікацій Н. Молчановського у журналі були підписані криптонімом “Н. М.”, зокрема: “Арест Т. Г. Шевченко в 1859 г.: Материалы для биографии” (1899, № 2), “Из семейных архивов: Выдержки из писем малороссийских генерал-губернаторов кн. Лобанова-Ростовского и кн. Репнина: 1811–1819 гг.” (1893, № 7), “Материалы для новейшей истории Юго-Западного края: Проект поручика Нечая 1832 г. об улучшении быта крестьян” (1899, № 6), “Письмо диакона Иосифа Симашки, впоследствии митрополита Литовского, к своему брату, 24 февраля 1821 г.” (1897, № 1), “Пререкания ведомств по поводу Запорожья в 1751 г.” (1898, № 1).

Перу Н. М. належать також ґрунтовні рецензії на окремі випуски “Архива Юго-Западной России”, а саме, на “Переписи еврейского населения в Юго-Западном крае в 1765–1791 гг. / Под ред. И. Каманина. – К., 1880. –

Література: Энциклопедический словарь / Ред. Брокгауз Ф. А., Ефрон И. А. – СПб., 1896. – Т. 38. – С. 1644–1645; Никандр Васильевич Молчановський: Некролог // Україна. – 1907. – Т. 1. – № 1. – С. 97–105; Кордт В. О. Матеріали з Стокгольмського державного архіву до Історії України другої половини XVII – початку XVIII вв. // УАЗ. – К., 1930. – Т. 3. – С. 17–55; Журба О. І. Київська археографічна комісія 1843–1921: Нарис історії і діяльності. – К., 1993. – С. 21, 179; Енциклопедія українознавства. Словникова частина / За ред. В. Кубійовича. – Львів, 1996. – Т. 5. – С. 1644–1645.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 81, № 54.

Ч. 5. – Т. 2” (КС. – 1891. – № 3) і на “Материалы для истории местного управления в связи с историей сословной организации. Акты Барского староства / Под ред. М. Грушевского. – К., 1893–1884. – Ч. 8. – Т. 1” (Там само. – 1895. – № 3).

Марина Палієнко (Київ)

МОМОНТ Андрій Гнатович (17. 08. 1904, с. Писарівщина, нині Диканського р-ну Полтавської обл. – 19. 09. 1997, Полтава) – архівіст. Народився в селянській родині, українець. Закінчив робітничий факультет Полтавського інституту народної освіти (1932).

У 1943–1950 рр. працював начальником архівного відділу УМВС (УНКВС) Полтавської області. Впродовж 1932, 1936–1943, 1950–1971 рр. обіймав посади архівотехніка, асистента, завідувача відділу таємних фондів, наукового співробітника, завідувача архівосховищ, директора Держархіву Полтавської області. Після виходу на пенсію продовжував працювати в архіві на різних посадах до 1985 р. Займався каталогізацією дореволюційних та пореволюційних фондів. Укладач путівників Держархіву Полтавської області (1959, 1982), збірників документів: “Революционные события 1905–1907 гг. на Полтавщине” (1957), “Трудящиеся Полтавщины в борьбе за установление и укрепление Советской власти: 1917–1920” (1957), “Розвиток профспілкового руху на Полтавщині: 1905–1920” (1958), “Діяльність партійної організації Полтавщини у відбудовний період: 1921–1925” (1961), “Комсомол Полтавщини у відбудовний період: 1921–1925” (1962), “Полтавщина у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу: 1941–1945” (1977), “У братерському єднанні: 1917–1977” (1982), “Соціалістичне будівництво на Полтавщині: 1921 – червень 1941” (1984), “Соціалістичне будівництво на Полтавщині: 1945–1985” (1989).

Учасник Великої Вітчизняної війни. Нагороджений медалями: “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “30 років Радянській Армії та Флоту”, “20 років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “30 років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “40 років перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, “Ветеран праці”.

Марина Чиркова (Полтава)

МОМОТ Людмила Михайлівна (06. 01. 1953, с. Штепівка Сумської обл.) – історик, архівіст. Народилася в сім’ї службовців, українка. Закінчила історич-

Праці: Документальні матеріали Государственного архива Полтавской области о революционных событиях 1905–1907 гг. в Полтавской губернии // НИБ. – 1956. – № 1. – С. 35–49 (у співавт.); Про що говорять архівні матеріали // Зоря Полтавщини. – 1956. – 28 груд.

Архіви: Держархів Полтавської обл., особова справа.

ний факультет Харківського державного університету (1977). Працювала вчителем історії в СШ Архангельської області.

З 1981р. працює в Держархіві Харківської області на посадах архівіста I категорії, старшого архівіста. З 1987 р. по 2004 р. очолювала відділ інформації та використання документів, з березня 2004 р. – заступник директора архіву.

Л. М. є автором оглядів фондів Держархіву Харківської області за темами: “Установи і організації фізичної культури і спорту на Харківщині. 1923–1970 рр.” (1983), “Врожайність сільськогосподарських культур по Харківській області. 1920–1968 рр.” (1985), За матеріалами фондів Держархіву Харківської області склала історичні довідки “Комплекс споруд, розташованих на території Покровського монастиря в м. Харкові” (1992), “Харківський державний академічний театр опери та балету ім. М. В. Лисенка. 1870–1945 рр.” (1998), “Державний науковий центр лікарських рослин. 1913–1975 рр.” (2000), “Історія розвитку пошти на Слобожанщині в період XVIII–XX ст.” (2002), “Харківська пробірна установа. Середина IXX–XX ст.” (2003).

Підготувала десятки добірок документів і статей для обласних та районних газет “Время”, “Вечірній Харків”, “Слобода” тощо. Провела більше двадцяти телепередач на обласному телебаченні. Брала участь в регіональних наукових конференціях “Астахівські читання”, підготовці міжнародних та загальнодержавних видань, зокрема довідника “Єврейські корені з України і Молдови” (вийшов у Нью-Йорку під егідою Інституту єврейських студій “VIVO”), довідника “Українська інтелігенція у XX столітті: Національний реєстр особових архівних фондів”. Л. М. співупорядник низки видань із серій “Краю мій, Слобожанщино!” та “Старовинні міста Харківщини”: “Бабаї”, “Чугуїв”, “Куп’янськ”, “Вовчанськ” тощо, член редакційної колегії нової серії збірників архівних документів “Слободжанські родоводи”, перша книга якої “Село Лозова Богодухівського району” видана 2003 р. З 1998 р. – постійний член топонімічної комісії Харківського міськвиконкому.

Вікторія Резнікова (Харків)

МУЗИЧУК Ольга Володимирівна (15. 01. 1965, Київ) – історик, архівіст, археограф. Із службовців, українка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1987), де спеціалізувалася на кафедрі джерелознавства та архівознавства.

Одразу після закінчення університету прийшла на роботу до ЦДІА УРСР у м. Києві, в якому працювала

Архіви: Держархів
Харківської обл., особова
справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Мусарська Галина

Праці: Колекція Павла Потоцького // Старожитності. – 1991. – № 6. – С. 7; Листи Івана Огієнка до Михайла Грушевського // Там само. – 1992. – № 18–19. – С. 4; Документи жандармерії про діяльність М. Грушевського // Там само. – С. 6; Листи Симона Петлюри до М. Г. Грушевського // УІ. – 1991–1992. – № 3–4, 1–4 (110–115). – С. 438–448; Муравйовщина та інші події в Україні 1918–1919 років очима сучасника [листи до М. Сумцова його сина Дмитра] // Пам'ятки України. – 1993. – № 1–6. – С. 208–212; Нове надходження ЦДІАК України [Повернення вивезеної під час війни Жалуваної грамоти Петра I київ. митрополиту В. Ясинському] // АУ. – 1995. – № 1–3. – С. 77–78; Організація архівної служби (з досвіду роботи архівів Франції) // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи. – К., 1997. – Ч. 1. – С. 300–301; Колекція тор ЦДІАК України: зберігання, користування, відновлення // АУ. – 2000. – № 1–3. – С. 63–65.

Архіви: Держкомархів України, особова справа.

архівістом I категорії відділу забезпечення збереженості документів (1987–1988), науковим співробітником відділу публікації та використання документів (1988–1990), завідувачем цього відділу (1990–1995), заступником директора архіву (1995–1999). З лютого 1999 р. – директор ЦДІАК України.

За роки роботи основну увагу приділяла забезпеченню збереженості й обліку документів, створенню довідкового апарату, використанню документної інформації, організації роботи архіву, підвищенню професійної кваліфікації співробітників. Брала участь у таких архівних роботах як перевіряння наявності та розшук документів, уточнення облікової документації, організація роботи користувачів у читальному залі, підготовка збірників та підбірок документів, написання статей, виконання запитів, організація виставок, телепередач та кінозйомок, екскурсій та лекцій за документами архіву.

Працює над підготовкою Анотованого реєстру описів архіву, ряду видань до ювілею ЦДІАК України, зокрема збірника документів “Київський центральний архів давніх актів. 1852–1943” (Т. 1. – 2002). Член авторського колективу з виконання міжнародних проектів “Відродження пам'яті Польщі”, “Автоматизована інформаційно-пошукова система “Радзивілли”, “Історія євреїв в Україні”. О. М. першою з українських архівістів закінчила Міжнародні технічні архівні курси в Парижі (1994), проходила стажування в Архіві департаменту Еро (м. Монпельє, Франція, 1996), у Літньому університеті Амстердам-Маастріхт (2001). Вона є членом Комітету сприяння та обслуговування користувачів Міжнародної Ради архівів (ІСА/СОУ), групи експертів з питань архівної спадщини Міжурядової українсько-польської комісії в справах охорони та повернення втрачених і незаконно переміщених під час Другої світової війни культурних цінностей, експертної групи Державної служби контролю за переміщенням культурних цінностей через державний кордон України. Брала участь у вітчизняних та міжнародних конференціях.

Сферою професійних інтересів О. М. є організація роботи архівів світу. Вона вивчає досвід національних та регіональних архівів Франції, Бельгії, Німеччини, Швеції, Іспанії, Польщі, Італії, Росії та інших країн.

Відзначалася грамотами та подяками адміністрації архіву та Державного комітету архівів України.

Людмила Демченко (Київ)

МУСАРСЬКА Галина Автономівна (10. 06. 1931, с. Животівка Ораківського р-ну Вінницької обл.) – учитель, архівіст. Із родини службовців, українка. Закінчила геолого-географічний факультет Дніпропетровського

університету (1954). У 1954–1957 рр. – учитель історії та географії у СШ м. Черкаси.

В Архівному відділі Луганського облвиконкому працювала з березня 1958 р. до серпня 1986 р. науковим співробітником, згодом старшим інспектором Архівного відділу. Займалася забезпеченням збереженості документів архівів області, вирішенням питань виділення державним архівам приміщень, які відповідали б встановленим нормам. Здійснювала контроль за станом діловодства в архівах установ, підприємств та організацій, надавала завідувачам архівів необхідну методичну й практичну допомогу.

Г. М. є співавтором нарисів “Історія архівного будівництва у Луганській області”, путівника за фондами держархіву області. Збирала архівні документи з історії населених пунктів області для видання “Історія міст і сіл УРСР. Ворошиловградська область”.

Нагороджена медаллю “Ветеран праці” (1988).

Вікторія Кравченко (Луганськ)

НАЗАРЕНКО Лідія Григорівна (07. 12. 1943, с. Михайлівці Кам'янського р-ну Черкаської обл.) – учитель, архівіст. Із службовців, українка. Закінчила Черкаський державний педагогічний інститут за фахом учитель української мови і літератури та англійської мови (1966).

Трудову діяльність розпочала 1966 р. учителем англійської мови. Працювала у школах Миколаївської, Черкаської, Мурманської області.

25 років трудової діяльності Л. Н. віддала архівній справі: з 1973 р. працювала старшим зберігачем фондів, молодшим науковим співробітником, старшим науковим співробітником, старшим архівістом, старшим методистом, провідним науковим співробітником. У січні 1993 р. призначена на посаду завідувача організаційно-планового відділу, у січні 1997 р. – завідувача відділу організації і координації архівної справи. З лютого 1998 р. до виходу на пенсію у квітні 1998 р. працювала на посаді заступника директора Держархіву Черкаської області.

Л. Н. зробила вагомий внесок у комплектування держархіву документами установ, організацій, підприємств; забезпечення їх збереженості; створення до них НДА; популяризацію документальних пам'яток та науково-дослідну роботу. Нею описана колекція документів “Спогади про репресії 1930 – початку 1950-их років на Черкащині” (1994), підготовлені огляди фондів районних відділів і управлінь сільського господарства за 1944–1970 рр. (1984), Черкаського окрвиконкому за 1923–1930 рр. (1991), адміністративно-територіального поділу Черкащини з кінця XVIII ст. по 1995 рік, складені

427

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Назаренко Лідія

Праці: Новатори виробництва передають свої матеріали в архіви // НІБ. – 1961. – № 4. – С. 83.

Архіви: Держархів Луганської обл., ф. Р-702, оп. 1, спр. 461; ф. Р-1046, оп. 5, спр. 200, 225, 227, 384.

Праці: Організація виконання запитів соціально-правового характеру в Держархіві Черкаської області // АУ. – 1983. – № 1. – С. 33–35; Государственный архив Черкасской области: Путеводитель. – 1989. – 259 с. (співупоряд.); Культурное строительство в Черкасской области: 1917–1980: Сб. док. и материалов. – 1989. – 271 с. (співупоряд.); Впровадження науково-методичних розробок і передового досвіду в практичну роботу Держархіву Черкаської області // АУ. – 1990. – № 3. – С. 54–56.

Архіви: Держархів Черкаської обл., ф. Р-2635, оп. 1, спр. 333 а, 353, 353 а, 411, 441, 473; оп. 1 о, спр. 59, 62, 66, 70, 72, 89, 93; ф. Р-184, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Назаренко Микола

Праці: Полтавщина: Енцикл. довідник. – К., 1992. – 1024 с.; Голод 1946–1947 років на Полтавщині (до п'ятидесятиріччя трагедії): Матеріали і документи. – Полтава, 1996. – 139 с.; 3 архівних джерел про бойові дії на Полтавщині у 1941 році // Безсмертя подвигу народу: Матеріали наук. конф. до 55-річчя з дня початку Великої Вітч. війни. – Полтава, 1996. – С. 13–16; Колективізація сільського господарства і голод на Полтавщині: 1929–1933: Зб. док. і матеріалів. – Полтава, 1997. – 264 с.

Архіви: Держархів Полтав. обл., ф. Р-1505, оп. 32 о, спр. 252.

Праці: Виступи селян України проти грабіжницького характеру реформи 1861 р. (До 125-річчя з часу скасування кріпосного права) // АУ. – 1986. – № 2. – С. 42–47; Його перша музична столиця [Про С. С. Гулака-Артемівського] // Молода гвардія. – 1988. – 16 листоп.; Маловідомий лист Олени Пчілки // АУ. – 1989. – № 6. – С. 72–74.

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

“Хроніка подій на Черкащині: 1965–1975 рр.” (1981), “Хроніка історико-революційних подій на Черкащині: 1917–1920 рр.” (1987), написані лекції “Історія міста Черкаси” (1985).

Л. Н. нагороджена нагрудним знаком “Відмінник архівної справи СРСР” (1988).

Надія Шипович (Черкаси)

НАЗАРЕНКО Микола Іванович (25. 09. 1938, с. Курінька Чорнухинського р-ну Полтавської обл. – 25. 11. 1997, Полтава) – історик-архівіст. Закінчив Полтавський державний педагогічний інститут (1965).

Працював секретарем комітету ЛКСМУ Полтавського пединституту (1964–1966), секретарем Полтавського обкому ЛКСМУ (1966–1970). З 1970 р. – консультант-методист Будинку політосвіти Полтавського обкому КП України. З серпня 1970 р. – інструктор відділу пропаганди і агітації Полтавського обкому КП України. Завідувач партархіву Полтавського обкому Компартії України (1978–1991), заступник директора Держархіву Полтавської області (1991–1997).

Під керівництвом М. Н. проведена велика робота з комплектування держархіву новими фондами, зі створення необхідних умов зберігання документів НАФ, користування документальною базою.

М. Н. – автор, упорядник та співупорядник понад 70 друкованих праць, численних публікацій про події Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. на Полтавщині.

Людмила Мокляк, Тарас Пустовіт (Полтава)

НАЙДЕНКО Петро Петрович (02. 01. 1951, с. Клавдієво Бородянського р-ну Київської обл.) – історик-архівіст. Із родини службовців, українець. Закінчив історичний факультет Київського університету ім. Т. Г. Шевченка (1978).

У 1969–1973 рр. працював у тресті “Київоргбуд” Міністерства промислового будівництва УРСР на посаді кресляра.

Упродовж 1978–1982 рр. за направленням працював у Держархіві Київської області на посаді молодшого наукового співробітника, архівіста I категорії. З 1982 р. – співробітник відділу публікації та використання документів ЦДІА УРСР у м. Києві. З 2003 р. – провідний спеціаліст.

Співупорядник збірників: “Робітничий рух на Україні: 1861–1884 рр.” (К., 1986), “Селянський рух на Україні: 1850–1861” (К., 1988), “Описи Київського намісництва 70–80 років XVIII ст.” (1989), “Робітничий рух на Україні: 1885–1894 рр.” (К., 1990). Виконує запити соціально-правового (майнового) та тематичного характеру. Автор низки статей у періодичних виданнях.

Олена Полозова (Київ)

НАКОНЕЧНИЙ Владислав Андрійович (10. 10. 1936, м. Барвінкове Харківської обл.) – історик-архівіст. Із родини службовця, українець. Закінчив Московський державний історико-архівний інститут (1965).

З грудня 1957 р. працював молодшим науковим співробітником Волинського облдержархіву, з грудня 1958 р. – науковим співробітником Архівного відділу Волинського облвиконкому.

З грудня 1960 р. по серпень 1966 р. працював у Волинському обкомі комсомолу (інструктором, заступником завідувача, завідувачем відділу). Обирався членом бюро обкому комсомолу.

З 1966 р. по 1968 р. навчався у Вищій партійній школі при ЦК Компартії України, по закінченні якої працював у Волинському обкомі Компартії України – лектором, консультантом-методистом Будинку політосвіти, інструктором відділу пропаганди та агітації. З серпня 1973 р. по червень 1988 р. був завідувачем партархіву Волинського обкому Компартії України. З червня 1988 р. по жовтень 1989 р. В. Н. працював директором Волинського краєзнавчого музею, а з жовтня 1989 р. і до цього часу відповідальним секретарем редакційної колегії з підготовки та видання “Книга Пам’яті України: Волинська область”, завідувачем редакцією, керівником її робочої групи. З червня 1993 р. був членом оргкомітету з відновлення роботи обласної організації Компартії України. На установчій конференції обраний секретарем Волинського обкому Компартії України. З березня 1995 р. – редактор газети “Радянська Волинь”, органу Волинського обкому Компартії України.

Займався громадською, лекторською, пропагандистською, науково-дослідною та видавничою роботою. Друкувався в пресі з питань історії області, краєзнавства. Брав участь у підготовці та виданні 72-х книг, брошур, збірників документів та нарисів, статей в наукових журналах, також у виданнях Польщі, Ізраїлю, Молдови. Кілька років очолював обласний клуб “Краєзнавець” при Волинській обласній науковій бібліотеці, був членом правління Українського товариства охорони пам’яток історії та культури, обласного товариства краєзнавців.

Основний напрямок роботи В. Н. в архівній справі – всебічне використання документів архівного фонду в наукових, пропагандистських та краєзнавчих цілях. Він підготував 28 текстів лекцій з історії Волині, понад 200 виступів по місцевому радіо, консультував два телефільми – “Під світлом Жовтня” та “Праведниками не народжуються”. Опублікував близько тисячі статей в газетах “Радянська Волинь”, “Молодий ленінець”, “Волинь”, “Віче”, “Народна трибуна”, “За єдність”, “Справедливість” в усіх міських та районних газетах Волині, в республіканських газетах “Молодь України”, “Ленінська молодь”,

Праці: Літопис пам’ятних подій історії Волині: 1900–1939: Бібліогр. покажчик. – 1976. – 66 с. (співупоряд.); Літопис найважливіших пам’ятних подій історії Волині: 1939–1952: Бібліогр. покажчик. – 1976. – 104 с. (співупоряд.); Літопис найважливіших пам’ятних подій історії Волині: 1953–1979: Бібліогр. покажчик. До 40-річчя воз’єднання західно-українських земель в єдиній Українській радянській державі. – 1976. – 79 с. (співупоряд.); Луцьку – 900 років: 1085–1985: Зб. док. і матеріалів. – К., 1985. – 300 с. (співупоряд.); Злочини ОУН – УПА на Волині: З ким і проти кого вони воювали. – Луцьк, 2001. – 136 с.; Еврейское наследие: Каталог. – Луцьк, 2002. – 28 с.; Холокост на Волині: Жертви і пам’ять. Луцьк, 2003. – 66 с.

Архіви: Держархів Волин. обл., ф. Р-66, Р-67, картотека ДІФ; особова справа.

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

Наріжний Симон

Праці: “Московська служба” Івана Виговського // ЗНТШ – 1928. – Т. 149. – С. 117–139; Гетьманство Івана Виговського // Праці Укр. Високого пед. ін-ту ім. М. Драгоманова. – Прага, 1929. – 30 с.; 15 років діяльності Українського Історично-Філологічного Товариства в Празі (1923–1938). – Прага, 1940; Розвідування московських посланців на Україні в другій половині XVII віку. – Прага, 1941. – 22 с.; Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. Ч. 1. – Прага, 1942. – 367 с.; Українська еміграція: Культурна праця української еміграції 1919–1939: Матеріали, зібрані С. Наріжним до частини другої / Упоряд.

“Комсомольское знамя”, “Товариш”, “Комуніст”. Брав участь у роботі науково-теоретичних та науково-практичних конференцій у Москві, Києві, Луцьку, Рівному, Бресті, Любліні (Польща), оновленні музейних експозицій, створенні меморіалів героям Великої Вітчизняної війни, Луцького меморіалу Вічної слави (1979), музею села Кортеліси (1980), Лопатенського та Лобненського музеїв партизанської слави (1976, 1988), меморіальних дощок в містах Луцьк та Володимир-Волинський. За створення 46 пам’ятників на місцях масового знищення єврейського населення області був запрошений до Ізраїлю і має подяку всесвітньо відомого меморіалу Яд Вашем.

Вперше в Україні партійний архів Волинського обкому Компартії України разом із облдержархівом, обласною науковою бібліотекою підготував та видав 4 літописи найважливіших подій із бібліографією та підготував біографічні анотовані покажчики “Вкарбовані у вічність”, “Їх славні імена”, “Названі їх іменами”, упорядником яких він був.

Нагороджений нагрудними знаками “За активну роботу в комсомолі” (1964), “Відмінник архівної справи СРСР” (1986), золотою медаллю “Опікуна місць пам’яті народної” (Польща, 1985) та Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР.

Антоніна Горалюк (Луцьк)

НАРІЖНИЙ Симон Петрович (30. 01. 1898, с. Соколівка Полтавської губ. – 23. 07. 1983, м. Сідней, Австралія) – український історик, музеєзнавець, архівіст, бібліограф. Походив з давнього козацького роду. Закінчив середню комерційну школу в Кобеляках (1918). У жовтні 1918 р. поступив на заочне відділення історико-філологічного факультету щойно заснованого Полтавського університету. З 1919 р. був редактором полтавської української газети “Рідне слово”. З серпня 1921 р. працював секретарем Полтавського кооперативного технікуму. У жовтні 1922 р. емігрував до Чехословаччини, де через місяць став студентом Карлового університету; паралельно навчався на філологічному факультеті Українського Вільного університету (1922–1926). У березні 1927 р. захистив дисертацію за темою “Гетьманування Виговського, Хмельниченка та Тетері”, отримав диплом доктора філософії.

З 1928 р. по 1932 р. С. Н. працював на кафедрі всесвітньої історії середніх і нових віків Українського Високого педагогічного інституту ім. М. Драгоманова у Празі. Видав навчальний посібник “Нариси з історії середньовіччя: Мусульманський світ” (Прага, 1931), огляд “Українські публікації до всесвітньої історії.

Кн. 3–4” (1931), вів постійну рубрику аналізу матеріалів з українистики у часопису “Слов’янський огляд”.

1933 р. перейшов на посаду професора кафедри історії України і Східної Європи в Українському Вільному університеті (Прага). У 1923–1938 рр. С. Н. був активним членом Українського історико-філологічного товариства в Празі, з 1929 р. виконував обов’язки вченого секретаря товариства. Його праця “15 років діяльності Українського Історично-Філологічного товариства в Празі (1923–1938)” (Прага, 1940) – своєрідний звіт про його діяльність, що містить повний список усіх 611 доповідей, проголошених і обговорених на 404 засіданнях товариства.

З 1930 р. по 1948 р. С. Н. займався науковою роботою в Музеї визвольної боротьби України в Празі, де організовував збирання, упорядкування, збереження і дослідження фондів музею. За матеріалами музею С. Н. створив книгу “Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами” (Прага, 1942. – Ч. 1). Другу частину праці С. Н. видати не вдалося, але її рукопис зберігається у ЦДАВО України.

Після американського бомбардування Праги 14 лютого 1945 р. С. Н. брав участь у врятуванні архівних цінностей. Біля 40 тон архівних матеріалів і майже мільйон музейних експонатів було перевезено до Національної та Університетської бібліотек у Клементинумі та в Архів Міністерства внутрішніх справ Чехословаччини.

Після смерті директора музею Д. В. Антоновича став його директором. Присвятив йому багато статей та наукових доповідей. Прикладами може служити твір С. Н. “Як рятували Музей Визвольної Боротьби України” (Цюріх, 1959) і підготовлені ним “Матеріали до історії Музею Визвольної Боротьби України в Празі. Т. 1–3” (Цюріх; Вінніпег, 1957–1959), видані після переїзду вченого до Австралії (1951). С. Н. належить авторство й інших праць з історіографії та історії України.

Геннадій Стрельський (Київ)

НАСОНОВА Ольга Павлівна (12. 07. 1899, Харків – ?) – архівіст, організатор архівної справи в Україні.

Народилася в сім’ї російського службовця. У Харкові закінчила 8-річну гімназію I групи викладачів. 1918–1919 рр. О. Н. навчалася на Вищих жіночих курсах, а з 1920 по 1925 р. – у Харківському ІНО на літературному відділенні. Добре володіла французькою, німецькою та англійською мовами. За фахом – архівознавець. До вступу на службу хранителем Церковно-історичного музею Харківського ГУБКОПМИСу 1920 р. давала приватні уроки. З жовтня по грудень 1920 р. працювала перепи-

431

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Насонова Ольга

Л. Яковлева. – К., 1999.
– 272 с.

Література: Повернення культурного надбання України: проблеми, завдання, перспективи. – К., 1999. – Вип. 12. Матеріали наук.-практич. конф. “Симон Наріжний та українська еміграція 20-30-х рр. XX ст. у Празі” (Полтава, жовт. 1998 р.); *Мушинка М.* Музей Визвольної боротьби в Празі та доля його фондів: Історико-архівні нариси. – К., 2005. – 158 с.

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. 309, оп. 1, спр. 1669.

Праці: До огляду Єдиного державного архівного фонду УСРР // АС. – 1929. – Кн. 11. – С. 22–30; До огляду Єдиного Державного фонду УСРР // Там само. – 1930. – Кн. 3. – С. 53–61; До розроблювання “оглядів найважливіших архівних фондів ЄДАФу УСРР”. “Змиєвський уездний земельний отдел” – “УЗО” // Там само. – Кн. 1; Про роботу Центральної кваліфікаційної комісії при ЦАУ // Там само. – С. 81.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1 л, спр. 11; ф. 3357, оп. 1, спр. 20, 33, 34, 44, 88, 111, 223, 240.

сувачем запасного телефонно-телеграфного батальйону штабу Південно-Західного фронту у Харкові. З 1923 по 1928 р. працювала у Центральному державному архіві революції УРСР архівним реєстратором, потім була переведена до ЦАУ УРСР, на посаду інструктора-інспектора (1928–1935). Виконувала обов'язки секретаря кваліфікаційної комісії. 1930 р. О. Н. була затверджена у складі архівної секції Археографічної комісії ЦАУ секретарем. 1931 р. призначена інструктором планово-інструкторського сектору, а 1932 р. – в справі техніки та обліку (завідувача центральним каталогом). Водночас працювала консультантом кабінету архівознавства, брала участь у підготовці інструкції для складання картотеки з обліку Єдиного Державного архівного фонду УСРР, опрацьовувала пояснення для ведення щоденного обліку. 1932 р. за дорученням ЦАУ разом з Пташинським О. Н. була відряджена до Москви для роботи в центральних архівах СРСР з метою виявлення документів, що висвітлювали історію України 1917–1921 рр. Під час роботи в ЦАУ О. Н. особливу увагу звертала на розроблення схеми і методики складання оглядів фондів ЄДАФ УРСР. Так, нею повністю був розроблений “Змиєвський уездний земельний отдел” – “УЗО”. Підсумковою являється велика стаття в журналі “Архівна справа” за 1930 р. – “До огляду Єдиного Державного фонду УСРР”.

1935 р. О. Н. повернулася до Центрального державного архіву революції на посаду старшого наукового співробітника. В різні роки була на посадах бригадира, начальника відділу загальних фондів. В архіві безпосередньо відповідала за наукову роботу. Під її керівництвом складено перелік загальних алфавітів, карток, фототек та інших довідників по відділу загальних фондів ЦДАР УСРР. О. Н. до того ж працювала над систематизацією документів Одеського жандармського управління за 1908–1909 рр., систематизацією та упорядкуванням документів канцелярії харківського губернатора за 1876, 1881–1882 рр. Брала участь у підготовці збірника документів “История Харьковской парторганизации”. 1941 р. О. Н. тимчасово виконувала обов'язки начальника архіву з правом розпоряджатися кредитами. За сумлінну працю отримувала від керівництва подяки та грошові премії. В архівній системі відома як авторитетний фахівець з питань формування Єдиного Державного фонду УРСР. Її наукові розробки стосовно методики складання оглядів фондів і по сьогодні знаходять місце в сучасних дослідженнях з проблем архівознавства та архівної справи.

Тетяна Портнова (Київ)

НЕДІЛЯ Анатолій Іванович (03. 04. 1944, Чернігів) – історик. Із родини службовців, українець. Закінчив Львівську школу кіномеханіків (1962), Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка за спеціальністю історик (1972).

Працював кіномеханіком в кінотеатрі ім. Щорса м. Чернігова (1966–1968), в облкінопрокаті (1968–1969); методистом, завідувачем бюро пропаганди обласного Товариства охорони пам'ятників історії та культури (1969–1973), завідувачем відділу Чернігівського історичного музею (1973–1974), інструктором організаційного відділу Деснянського райкому (1974–1979), Чернігівського міськкому Компартії України (1979–1980), головою Чернігівського міськкому профспілки працівників культури (1980–1982), директором Чернігівського обласного історичного музею (1982–1993), консультантом оргвідділу апарату облдержадміністрації (1993–2000), директором Держархіву Чернігівської області (2000–2004), завідувачем господарського відділу Держархіву (2004–2005).

А. Н. очолював архівну секцію обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії й культури. Був членом редколегії “Зводу пам'яток історії та культури” і “Книги Пам'яті України”. Здійснював координацію діяльності державних органів, підприємств та установ з архівної справи і діловодства, займався адміністративно-господарською роботою. Велику увагу приділяв використанню та пропаганді архівних документів – брав участь у проведенні днів інформації, виступав у ЗМІ. Вживав заходи щодо зміцнення матеріально-технічної бази державних архівних установ Чернігівської області, їхнього кадрового забезпечення. Здійснював організаційно-методичне керівництво діяльністю архівних установ та діловодної служби організацій та підприємств – джерел комплектування НАФ України.

А. Н. брав участь у виданні добірки документів “Німецько-фашистський окупаційний режим на Чернігівщині” (2000), путівника-довідника “Державний архів Чернігівської області та його відділи в містах Ніжині та Прилуках” (2001), є автором статей з краєзнавчої тематики.

Валентина Саржан (Чернігів)

НЕКЛЕСА Григорій Прокопович (23. 04. 1916, с. Закотное, нині Краснолиманського р-ну Донецької обл. – 18.06.2000) – історик-архівіст. З селянської родини, українець. 1926 р. разом із сім'єю переїхав до м. Артемівська. Навчався у ФЗУ Артемівського заводу “Перемога праці”, працював на цьому заводі слюсарем-інструментальником. Закінчив історичний факультет Ужгородського державного університету.

Архіви: Держкомархів
України, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Некlesa Григорій

Праці: Впорядкування матеріалів у Закарпатському обласному державному архіві // НИБ. – 1948. – № 2. – С. 28–29; О руководстве работой городских и районных государственных архивов Полтавской области // Там само. – 1951. – № 3. – С. 32–35; Обеспечение сохранности документальных материалов // Там само. – 1955. – № 1. – С. 47–56; Создать условия для работы исследователей // Там само. – 1957. – № 1. – С. 56–60; Методична вказівка про комплектування державних архівів // Там само. – 1959. – № 1. – С. 174; Теоретична конференція та семінар завідуючих міськрайархівів // Там само. – 1961. – № 2. – С. 81–82; Характеристика документів та організація поточного діловодства на промислових підприємствах // Там само. – 1962. – № 1. – С. 8–17.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 27; Держархів Донецької обл., ф. Р-6774 “Особовий фонд Г. П. Неклеси (1938–1991)”.

У квітні 1941 р. був направлений на роботу начальником відділу Сталінського облдержархіву у м. Артемівськ. На початку війни брав особисту участь в евакуації архівних документів Сталінського облдержархіву до м. Балашова Саратовської області (Росія), де з серпня 1941 р. по січень 1942 р. займався розміщенням евакуйованих документів, довідковою роботою. У січні 1942 р. переведений до складу опергрупи НКВС УРСР, що діяла в прифронтовій смузі України. До завдань опергрупи входило: просування разом з контррозвідкою і передовими частинами, виявлення і забезпечення збереженості архівних документів у звільнених населених пунктах, створення на звільненій території держархівів і комплектування їх кадрами. У березні 1944 р. Г. Н. було призначено заступником начальника відділу Держархіву Львівської області. Протягом війни виконував роботу з організації архівів й збирання архівних документів у Харківській, Сталінській, Ворошиловградській, Запорізькій, Ровенській, Луцькій, Тернопільській та Львівській області.

У лютому – квітні 1945 р. з групою львівських архівістів виїжджав до Польщі й Німеччини, де разом із контррозвідкою “СМЕРШ” і за допомогою польських архівістів займався розшуком і поверненням до СРСР документів держархівів, вивезених на захід у період окупації. Всього було повернуто сім вагонів документів. З травня по жовтень 1945 р. з групою архівістів України був відряджений до Чехословаччини, де разом із чеськими архівістами займався розшуком і поверненням вивезених архівних документів. За цей період у різних містах і селах Чехословаччини було розшукано і повернуто до СРСР 13 вагонів архівних документів. Після повернення з Чехословаччини, у листопаді 1945 р. призначений начальником відділу Держархіву Закарпатської області; у березні 1950 р. переведений на посаду начальника архівного відділу УМВС по Полтавській області; у жовтні 1954 р. призначений на посаду помічника начальника Архівного управління МВС УРСР з адміністративно-господарської роботи; з 1956 р. – начальник Держархіву м. Києва; з 1960 р. – начальник архівного відділу Київського облвиконкому; з 1970 р. працював методистом, начальником госпрозрахункового відділу Держархіву м. Києва. У листопаді 1989 р. повернувся до м. Артемівська і продовжив активну співпрацю з міським і районним архівами.

У 1937–1940 рр. служив у Ленінградському прикордонному окрузі, брав участь у фінській війні. Учасник Великої Вітчизняної війни. Нагороджений орденом Червоної Зірки та 10 медалями.

Тамара Столяренко (Донецьк)

НЕНЕНКО Борис Дмитрович (17. 03. 1929, м. Острогжск, нині Воронежської обл., Росія – 04. 11. 2000, Київ) – історик-архівіст, фахівець з проблем комплектування та використання архівних документів. З родини службовців. Закінчив історико-архівне відділення Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Трудову діяльність розпочав у Держархіві Вінницької області з посади наукового співробітника. У січні 1962 р. Б. Н. був переведений до Архівного управління при Раді Міністрів УРСР. Під його керівництвом було створено першу в системі Академії наук УРСР архівну установу – Центральний науковий архів АН УРСР, який він очолював впродовж 1968–1973 рр. Повернувшись на роботу до Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР 1973 р., Б. Н. обійняв посаду начальника відділу наукового використання документів і інформації. 1981 р. затверджений завідувачем архівного відділу Київського облвиконкому, де працював до 1988 р. У зв'язку з ліквідацією обласного архівного відділу, у грудні 1988 р. призначений на посаду заступника директора Держархіву Київської області. За час роботи в архівній системі Б. Н. виявив себе як організатор архівної справи в республіці. За його участю підготовлені та опубліковані документи про життя та діяльність М. Фрунзе, М. Щорса, Я. Фабриціуса, Г. Котовського та ін. Брав участь у підготовці та виданні збірника документів: “Трудящиеся Подолии – В. И. Ленину”, “Вінниччина в період Великої Вітчизняної війни: 1941–1945: Хроніка подій” (1965), опублікував понад 60 наукових доповідей, статей, повідомлень тощо.

1974 р. у складі радянської делегації представляв архівні установи Української РСР на Міжурядовій конференції у рамках ЮНЕСКО в Парижі. Очолював республіканський оргкомітет з проведення XVI Міжнародної конференції “Круглого столу архівів” (Київ).

Помітною була наукова і громадська діяльність Б. Н. З 1969 р. по 1973 р. він очолював республіканську раду з організації комплектування та використання архівних документів Академії наук УРСР. У 1974–1981 рр. був членом редколегії журналу Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР “Архіви України”. 1976 р. у складі робочої групи працював над підготовкою проекту Закону про охорону та використання пам'яток історії та культури Української РСР. З 1976 р. по 1988 р. брав участь у роботі секції при республіканському правлінні Українського товариства пам'яток історії та культури. За безпосередньою участю Б. Н. проведено велику роботу з виявлення, вивезення та забезпечення збереженості архівних документів, що залишилися на забрудненій території після аварії на ЧАЕС.

Праці: Поповнення архівних фондів Вінницького облдержархіву // НІБ. – 1961. – № 3. – С. 96; Як обліковувати роботу завідувачому районним (міським) державним архівом // АУ. – 1967. – № 6. – С. 49–50; Центральний науковий архів Академії наук Української РСР // Там само. – 1969. – № 1. – С. 102–103; Підготовка зведених номенклатур справ в установах Академії наук УРСР // Там само. – 1971. – № 6. – С. 65–67; Діяльність архівів Західного наукового центру АН УРСР // Там само. – 1972. – № 2. – С. 92–94; Міжнародна конференція в Парижі // Там само. – 1974. – № 6. – С. 89–90; Всесоюзна наукова конференція з проблем науково-інформаційної діяльності державних архівів СРСР // Там само. – 1977. – № 1. – С. 15–23 (у співавт).

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 157.

За заслуги у справі виявлення, охорони, збереження, пропаганди пам'яток історії та культури 1987 р. йому присвоєно звання “Почесний член Українського товариства пам'яток історії та культури” із занесенням його ім'я до книги Пошани республіканського товариства. За значний внесок у розвиток архівної справи та високий професійний рівень 1988 р. нагороджено знаком “Відмінник архівної справи”.

Наталія Христова (Київ)

НЕСТЕРЕНКО (ПІЛЬКЕВИЧ) Галина Семенівна (07. 10. 1939, Київ) – історик, етнограф. Із службовців, українка. Закінчила історико-філософський факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1961).

Працювала науковим співробітником музею-заповідника “Києво-Печерська лавра” (1961–1962). З листопада 1962 р. – науковий працівник відділу фондів республіканських установ, згодом – відділу публікації та використання документів ЦДІА УРСР у м. Києві. У 1967–1969 рр. – інспектор науково-дослідної групи культурного і наукового співробітництва з зарубіжними соціалістичними країнами Київського державного університету. З січня 1970 р. – старший науковий співробітник відділу публікації та використання ЦДІА УРСР у м. Києві. Звільнена за власним бажанням у січні 1975 р.

Займалася удосконаленням НДА до документів, виконувала тематичні та біографічні запити, брала участь в організації виставок, підготовці збірника документів “Щоденник О. Ф. Кістяківського: 1874–1885”. Виступала з доповідями та повідомленнями на науково-теоретичних семінарах. Автор ряду публікацій до ювілейних дат діячів науки і культури: М. М. Коцюбинського, І. Карпенка-Карого, М. П. Старицького та ін.

Людмила Демченко (Київ)

НЕСТЕРЕЦЬ Марія Михайлівна (27. 07. 1922, с. Митченки, нині Бахмацького р-ну Чернігівської обл. – 2. 11. 2003) – архівіст, краєзнавець. Із родини колгоспників, українка. 1941 р. закінчила Ніжинський вчительський інститут.

У листопаді 1944 р. М. Н. була прийнята на посаду старшого наукового співробітника відділу таємних фондів Держархіву Тернопільської області; у 1950-х рр. працювала на посаді начальника відділу дореволюційних фондів та відділу загальних фондів облдержархіву; з серпня 1960 р. по червень 1967 р. – керівник групи використання; з липня 1967 р. по 1977 р. – директор Держархіву Тернопільської області. У листопаді 1977 р. М. Н. вийшла на пенсію, але до 1985 р. продовжувала працювати в архіві на посадах методиста та архівіста II категорії.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Немець Раїса

Займалася виявленням документів, які використовувались у відбудові народного господарства області та м. Тернополя. Проводила роботу зі створення архівної мережі в області. Разом з іншими співробітниками архіву здійснювала формування справ із розсипу, проводила описування фондів Тернопільського воєводського управління, повітових староств, Духовного Собору Почаївської Успенської лаври, органів поліції та повітових судів, фінансових органів та ін. М. Н. провела роботу зі складання характеристик до путівника по Держархіву Тернопільської області. Їй належить значний внесок у справу забезпечення пошуку документальної інформації в архіві: підготовка описів, створення системи каталогів, складання оглядів фондів.

Автор статей та радіопередач з історії Тернопільського краю. Виступала з доповідями на наукових конференціях, присвячених 30-річчю Перемоги в Великій Вітчизняній війні, 50-річчю архівної справи в СРСР та ін. Автор методичних розробок: “Застосування принципів диференційного підходу до описування документів в процесі створення та удосконалення системи НДА в держархіві області”, “Організація планування та звітності в держархівах”, “Коротка пам’ятка по тематичній розробці документальних матеріалів органів поліції та судових справ по засудженню осіб, що брали участь у революційних подіях до 1939 р.”, “Робоча інструкція по упорядкуванню фонду Тернопільського міського комісаріату держполіції”, співупорядник низки збірників архівних документів та матеріалів.

М. Н. – організатор підготовки молодих спеціалістів, наставник молоді. За досягнення в праці неодноразово нагороджувалася почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР та Тернопільського облвиконкому. Нагороджена ювілейною медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”.

Ніна Сергєєва (Тернопіль)

НСМСЦ Раїса Пилипівна (26. 11. 1936, м. Новомосковськ Дніпропетровської обл.) – історик-архівіст. Із родини робітників, українка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1968).

З липня 1954 р. по вересень 1991 р. працювала в партійному архіві Дніпропетровського обкому Компартії України архіваріусом, науковим співробітником, з жовтня 1991р. – у Держархіві Дніпропетровської області на посадах провідного наукового співробітника, архівіста I категорії, провідного архівіста. У квітні 1995 р. вийшла на пенсію, але продовжує працювати, передаючи свій багатий досвід молоді.

Праці: Путівник по державному архіву Тернопільської області. – Львів, 1961. – 203 с. (співупоряд.); Створення народних музеїв та кімнат // АУ. – 1967. – № 2. – С. 39–45; Радянська Тернопільщина: 1939–1958: Док. і матеріали. – Львів, 1971. – 432 с. (співупоряд.); Радянська Тернопільщина: 1959–1975: Док. і матеріали. – Львів, 1986. – 238 с. (співупоряд.); У братній сім’ї: 1939–1980: Док. і матеріали. – Львів, 1989. – 224 с. (співупоряд.).

Література: Лаврук О. І. М. М. Нестерець // АУ. – 1977. – № 5. – С. 80–81.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 1; Держархів Тернопільської обл., ф. Р-222, оп. 1, спр. 8, 27, 37, 53, 111.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Никирса Марія

Праці: Екатеринославщина в революции 1905–1907 гг.: Док. и материалы. – Д., 1975. – 369 с. (співупоряд.); Творческая активность рабочих Днепропетровщины: 1920–1985: Летопись трудового героизма и социалистического соревнования рабочих Днепропетровской области. – Д., 1988. – 277 с. (співупоряд.).

Архіви: Держархів Дніпропетровської обл., ф. П-125, оп. 1, спр. 426, 446, 455, 463, 474, 509, 541, 553, 564.

За 42 роки архівної роботи Р. Н. внесла значний доробок у розвиток архівної справи Дніпропетровщини, зокрема, у справу популяризації архівних документів та користування ними. Брала участь у виявленні документів до республіканських збірників документів “Культурне будівництво в Українській РСР” (1979–1989) та “Колективізація і голод на Україні: 1929–1933” (1992).

Багато і плідно співпрацювала з місцевою періодичною пресою. Їй належить понад 200 публікацій з історії рідного краю. Брала участь у підготовці статей, довідок для Української Радянської енциклопедії. Рецензувала рукописи документальних публікацій (повість Т. Гусарової “Люди в білих халатах”, главу “Місто-герой” для довідника-путівника “Дніпропетровськ”).

Брала участь у науково-технічному опрацюванні документів фонду “Дніпропетровський обком Компартії України за 1932–1937 рр.”. Працювала над виявленням документів і складанням тематичних переліків документів з Історії єврейської общини, німців-колоністів, що проживали в області у 1920–1930 рр.

Брала участь в описанні архівних фондів “Катеринославський губком КП(б)У”, “Дніпропетровський округком КП(б)У”, “Дніпропетровський обласний філіал Інституту історії партії і Жовтневої революції при ЦК КП(б)У (Обліспарт)” для національного об’єданого банку даних “Архівна і рукописна україніка” та підготовці до друку збірників документів “Відбудова Придніпров’я. 1946–1950” (1986), “Нестор Махно і махновський рух” (Д., 1993) і ювілейного збірника статей “Спадщина: До 70-річчя Державного архіву Дніпропетровської області” (Д., 1997).

Нагороджена грамотами центральних архівних органів, відзначена медаллю “Ветеран праці”. Почесний член Спілки архівістів України.

Тамара Ібрагімова (Дніпропетровськ)

НИКИРСА Марія Дмитрівна (10. 06. 1949, с. Кобаки Косівського р-ну Станіславської (нині Івано-Франківської) обл.) – філолог, викладач німецької мови та літератури, архівіст. Із селянської родини, українка. Закінчила Чернівецький державний університет, факультет іноземних мов (1971) та однорічні курси підвищення кваліфікації при Московському державному історико-архівному інституті (1986). Після закінчення СШ (1966) деякий час працювала на Київському комбінаті будівельних матеріалів.

М. Н. – член Президії Чернівецького обласного відділення та заступник голови Чернівецького міського відділення Всеукраїнської спілки краєзнавців, член генеральничної та топонімичної комісії Чернівецької міської

ради, консультативної науково-реставраційної ради при відділі заповідної території департаменту містобудівного комплексу та земельних відносин.

У серпні 1975 р. М. Н. була прийнята в Держархів Чернівецької області на посаду молодшого наукового співробітника, в квітні 1978 р. переведена на посаду старшого наукового співробітника відділу дорадянських фондів, у січні 1982 р. призначена старшим археографом, керівником групи інформації, публікації та наукового використання документів. З лютого 1990 р. – завідувач відділу інформації, публікації та наукового використання документів. В червні 2005 р. вийшла на пенсію.

За час роботи в архіві оволоділа комплексом робіт, пов'язаних зі створенням НДА до документів НАФ та їх використанням у наукових, народногосподарських та культурно-освітніх цілях. Упорядкувала та описала фонди Буковинської крайової управи Чернівецького міського магістрату, Буковинського сейму, працювала над створенням предметно-систематичного каталогу архіву, брала участь у виявленні та археографічному опрацюванні документів для союзних та республіканських збірників. Автор близько 40 фотогазет та документальних виставок. Досвідом роботи з питань організації документальних виставок та підготовки фотогазет ділилася на сторінках журналу “Архіви України”. Автор-упорядник “Короткого довідника фондів архіву” (1978), співупорядник збірника документів “Народне віче Буковини: 1918–1993” (1994), путівника “Чернівці” (1994), довідника “Документальна скарбниця Буковини: До 90-річчя створення архіву” (1998). Перекладач документів з німецької мови до збірника “Споконвічна українська земля” (1990).

Виступала з доповідями на історико-краєзнавчих наукових конференціях. На міжнародній конференції, присвяченій 100-річчю української еміграції в м. Івано-Франківську (1991), виступила з доповіддю “Документи держархіву Чернівецької області про еміграцію до Канади”, на III міжнародній історико-краєзнавчій науковій конференції, присвяченій 120-річчю заснування Чернівецького університету (1995) – з доповіддю “Документи держархіву Чернівецької області – джерельна база для вивчення стану освіти на Буковині (поч. XIX – поч. XX ст.)”. Проводить роботу з організації ініціативного інформування зацікавлених організацій про обсяг і зміст документів архіву. Бере участь у видавничій роботі архіву. Регулярно публікує статті та добірки документів в обласних та міських газетах, архівних журналах. Вона автор близько 100 публікацій. Проводила екскурсії по архіву і шкільні уроки, керувала практикою студентів філософсько-теологічного та історичного факультетів Чернівецького державного університету.

Праці: Під колоніальним гнітом: Північна Буковина у другій половині XIX – на поч. XX ст.: Док. і матеріали. – Ужгород, 1986. – 207 с. (співупоряд.); Від гімназії до колегіуму: До 100-річчя української середньої загальноосвітньої школи на Буковині. – Чернівці, 1996. – 39 с. (співупоряд.); Чернівецька загальноосвітня школа № 1 ім. М. Емінеску. 190 років. – Чернівці, 1998. – 16 с. (співупоряд.); Нації та народності Буковини у фондах Державного архіву Чернівецької області (1775–1940). – Чернівці, 2003. – 172 с. (співавт.).

Література: Шануймо людей безкорисливих // Час. – 1991. – № 5.

Архіви: Держархів Чернівецької обл., особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Нікітін Василь

Праці: Київський, Волинський та Одеський окрархи в 1925–26 операційному році (замітки з інструкторського обслідування) // АС. – 1927. – Кн. 2–3; До теорії відокремлення непотрібних архівних матеріалів. – Х., 1928; 3 досвіду роботи по виявленню утилізаційних матеріалів // АС. – 1928. – Кн. 5–6; Попередні підсумки складання окрархами п'ятирічних планів концентрації архівних матеріалів // Там само. – 1928. – Кн. 7; До теорії відокремлення непотрібних архівних матеріалів // Там само. – 1928. – Кн. 8; Більше уваги архівам дієвих установ // Там само. – 1931. – Кн. 4–5; Архівне законодавство СРСР та постановка архівної справи в УРСР. – Х., 1930; Соціалістичне будівництво і архівна справа. – Х., 1931.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1 л, спр. 11, 25, 58; оп. 1, спр. 107.

За значний особистий внесок у розвиток краєзнавства України та пропаганду джерел з історії рідного краю отримала подяку від Всеукраїнської спілки краєзнавців України. 1987 р. була учасницею Всесоюзної виставки досягнень народного господарства в Москві. Неодноразово нагороджувалася Почесними грамотами Чернівецької обласної Ради, облдержадміністрації та міськради. За рішенням колегії Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР та Президії ЦК профспілки працівників держустанов нагороджена нагрудним знаком “Відмінник архівної справи” (1988).

Олена Криган (Чернівці)

НІКІТІН Василь Костянтинівич (1898, Харків – ?) – архівіст, фахівець з питань архівного законодавства, теорії і практики архівного будівництва.

Освіта вища. Національність – росіянин. З 1923 р. працював на посаді архівіста у Харківському Центральному архіві революції. Як молодий фахівець був відряджений архівом того ж року на курси архівознавства. Після завершення навчання прийнятий на посаду інспектора-інструктора до Харківського окрарху. 1925 р. на прохання ЦАУ був переведений на посаду інспектора-інструктора ЦАУ. У грудні 1927 р. В. Н. призначений секретарем Центральної перевіркової комісії ЦАУ; з 1931 р. – на посаді заступника керівника планово-інструкторського сектору. За дорученням ЦАУ проводив перевірку діяльності Архівного управління Маріуполя, крайарху Донбасу, Київського, Волинського та Одеського окрархів. Водночас виконував науково-кваліфікаційну роботу з підготовки лекцій для студентів і педагогів Всеукраїнського інституту підвищення кваліфікації архівних працівників. 1929 р. читав лекції на архівних семінарах з проблем архівного законодавства, а також проводив курси з організації архівної справи в УРСР.

В. Н. відомий своїми науковими працями з проблем використання документів поточних архівів чинних установ, розробленням теорії виокремлення утилізаційних архівних документів. Особливу увагу приділяв питанню підвищення кваліфікації архівних працівників та комплектуванню штатів архівів, архівних установ. Ним написана низка праць про організацію архівної справи в Україні, СРСР та в інших республіках. Подальші відомості про В. Н. відсутні.

Тетяна Портнова (Київ)

НОВИЦЬКИЙ Віктор Ізмайлович (03. 02. 1884, м. Двінськ Вітебської губ. – 1938) – історик, правник, архівіст.

Народився в знаній у Києві сім'ї Новицьких. Був внуком Ореста Марковича Левицького (1806–1884),

українського філософа, професора Київської духовної академії та Університету Св. Володимира у Києві; батько, Ізмаїл Орестович, закінчив Петербурзький технологічний інститут. В. Н. навчався у Київському університеті на юридичному факультеті. Протягом 1912–1915 рр. працював у Московському архіві Міністерства юстиції. Повернувшись до Києва активно включився у наукову діяльність. Брав участь у роботі УАН, до 1920 р. був членом і секретерем Комісії з історії західноруського та українського права. З 23 лютого 1920 р. до 1932 р. працював на посаді вченого архівіста, завідувача Другим відділом Центрального архіву стародавніх актів у Києві. Ймовірно, з початком репресій був звільнений з архіву, а саме 1933 р. Як свідчить його лист до А. І. Степовича (від 06. 04. 1934 р.) в цей час він уже працював у “Кредит-біро”, але як і багато інших діячів ВУАН, був репресований 1934 р. Подальша доля невідома.

В. Н. отримав блискучу освіту, володів латиною, грецькою, французькою, німецькою і польською мовами. Відомий знавець актових книг. Автор-упорядник ґрунтовного огляду документів, які зберігалися у Другому відділі ЦАДА. Зокрема, В. Н. детально проаналізував окремі документи, так звані фасцикули, які надійшли з архівів гродських судів Кам’яця, Летичева та Житомира (XVIII ст.) – Летичівські фасцикули. Для підготовки цього огляду В. Н. переглянув 68 тис. документів з 90-тисячної їх кількості, дослідив історію появи у XVIII ст. у справочинстві гродських судів окремих записів, які були, як правило, копіями документів і не вписувалися до основної актової книги, а лише до протоколу. Серед цих документів виявив багато оригінального матеріалу, що стосувався інвентарів міста Бара, подільських староств, окремих населених пунктів України. Мав намір укласти каталог фасцикулів. Зберігав у своїй колекції грамоти та універсали відомої козацької родини Тимківських, які передав на державне зберігання до ЦАДА.

Олена Дзюба (Київ)

НОВИЦЬКИЙ Іван Петрович (1844, м. Тараща Київської губ. – 31. 06. 1890) – історик, етнограф, археограф, статистик.

Походив з старовинного українського шляхетського, але на той час вже збіднілого роду. Навчався у Другій київській гімназії, проте через хворобу, не закінчивши навчання, вийшов з 5-го класу. Займався самоосвітою. Як вільний слухач прослухав курс історико-філологічного факультету Університету Св. Володимира у Києві.

Впродовж шести років (1869–1874) обіймав посаду тимчасового помічника архіваріуса ЦАДА, потім

Праці: Летичівські фасцикули // Центральный архів стародавніх актів у Києві. – К., 1929. – С. 124–174; Перелік історичних праць див.: Новицький Віктор // ЕУ. – Перевид. в Україні. – Львів, 1996. – Т. 5. – С. 1784.

Література: Наука и науч. работники в СССР. – Л., 1928. – Ч. VI; Полонська-Василенко Н. Д. Українська академія наук: Нарис історії. – К., 1993.

Архіви: ЦДАВО України, ф.14, оп.1 л, спр.19; ІР НБУВ, ф. 179, № 102.

Праці: Архивы упраздненных судебных мест // Киевлянин. – 1869. – 2 авг. – № 90. – С. 355–356; Справочный словарь юридических терминов древнего актового языка Юго-Западной России (б. м. и г.); АЮЗР. Ч. 6, Т. 1. – К., 1876; АЮЗР. Ч. 6. Приложение к т. 1. – К., 1876; Указатель к изданиям Временной комиссии для разбора древних актов, высочайше учрежденною при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе (с 1845 по 1877 гг.). Т. 1: Имена личные. – К., 1878; Указатель к изданиям Временной комиссии для разбора древних актов, высочайше учрежденною при Киевском, Подольском и Волынском генерал-губернаторе (с 1845 по 1877 гг.). Т. I: Имена географические. Материалы для исторической географии Южной и Западной России. – К., 1882; Князья Ружинские // КС. – 1882. – № 4. – С. 58–84; Адам Кисель – воевода киевский // Там само. – 1885. – № 9. – С. 51–72; № 10. – С. 204–219; № 11. – С. 408–430; № 12. – С. 612–638.

деякий час був працівником Київської комісії для розгляду давніх актів, пізніше – секретарем Київського статистичного комітету. У 1873–1876 рр. І. Н. активно співпрацював з Південно-Західним відділенням Російського географічного товариства: як досвідчений статистик взяв участь у проведенні одноденного перепису населення в м. Києві 2 березня 1874 р., розробив програму для експедиції щодо збирання матеріалів з української мови; зібрав для “Трудов этнографическо-статистической экспедиции в Западнорусский край. Т. V.” (СПб., 1874) 5000 українських пісень та підготував до друку побутові пісні. Був постійним дописувачем “Киевской старины” та газети “Киевлянин”. Діяч київської Старої громади та член Київського юридичного товариства. Дійсний член Київської археографічної комісії.

Як помічник архіваріуса Київського центрального архіву, він не тільки практично опрацьовував архівні документи, але й брав участь у дискусії щодо методики інвентарно-описової роботи. У поданій ним 30 жовтня 1869 р. правлінню університету “Записке о состоянии актов и их описей” намагався з’ясувати найраціональніший та доцільний спосіб описання актового матеріалу, зазначаючи, що при описанні, насамперед, потрібно визначати науковий зміст акту. Саме такий підхід було покладено ним в основу описання актових книг. В. О. Романовський згодом підкреслював, що з приходом І. Н. та К. Є. Козловського архівні описи почали відповідати науковим вимогам. Оскільки спочатку описи друкувалися без зазначення прізвища складача, важко абсолютно точно визначити кількість підготовлених ним описів. На сьогодні відомо 6 описів актових книг Житомирського гродського суду та 2 описи книг Київського гродського суду, підготовлених І. Н. Опис книги Луцького земського суду, що був виконаний ним разом з І. В. Тарнопольським, залишився в рукопису. Всього в цих книгах було описано 3817 актів.

Працюючи над описами, він уклав своєрідний посібник для археографів та науковців – “Справочный словарь юридических терминов древнего актового языка Юго-Западной России” (б. м. і б. р.).

Під час ліквідації внаслідок судової реформи існуючих судових установ був залучений до перевірки описів справ повітових судів, що підлягали знищенню, в результаті чого підняв питання про необхідність уважного ставлення до документів, що висвітлюють внутрішнє життя суспільства і можуть мати науковий інтерес. На прикладі описів справ Сквирського повітового суду, які були вже підготовлені до знищення, показав значення їх для наукового дослідження історії кріпосного права в останні роки його існування. Як дійсний член Археографічної комісії, клопотався про видання окремих до-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Новицький Іван

кументальних збірок. Зокрема, дізнавшись, що відомий польський вчений доктор А. І. Ролле мав у своєму розпорядженні великий рукопис, що стосувався роду князів Острозьких, він, за власною ініціативою, ввійшов з ним у листування і, отримавши цей фоліант, звернувся до Комісії з пропозицією про необхідність його видання.

Разом з К. Є. Козловським І. Н. підготував до друку актові матеріали з історії селянства XV–XVIII ст., що склали дві книги (том I та “Приложение” к тому I) 6 частини АЮЗР. Документи до першого тому та 14 актів “Приложения” були підібрані К. Є. Козловським. І. Н. підготовлено 166 актів “Приложения” про становище селянства за 1665–1770 рр. Редагування “Приложения”, написання передмови до першого тому “Акты об экономических и юридических отношениях крестьян в XV–XVIII веке”, а також складання покажчиків до обох книжок належить І. Н. Того ж 1876 р. передмова вийшла окремим виданням під іншим заголовком: “Очерк истории крестьянского сословия в Юго-Западной России в XV–XVIII веке”.

Вважаючи головним для місцевої історії питання колонізації краю, опублікував у “Киевских губернских ведомостях” за 1870 р. низку документів про заселеність Київського воєводства у XVI–XVII ст. Виключно на підставі архівних документів були написані дослідження про представників української еліти “Князя Ружинские” та “Адам Кисель – воевода киевский”.

Підготував два покажчики (іменний та географічний) до видань Комісії (27 томів), що вийшли впродовж 1845–1877 рр. Покажчик “Имена личные” містить перелік усіх згадуваних у виданнях прізвищ і прізвиськ осіб із зазначенням їхнього стану, титулів, звань, професії або роду занять. У зв’язку з тим, що в документах часто зустрічається різне написання особистих імен та прізвищ, у покажчику передаються всі їхні варіанти. Покажчик “Имена географические” містить перелік усіх географічних назв в їхньому історичному розвитку, тобто простежується зміна назви та визначається місцезнаходження поселень на кінець XIX ст. Великі географічні пункти подаються не тільки під єдиною назвою, а й зазначаються їхні складові частини: передмістя, замки, двори, урочища, вулиці, монастирі тощо, адміністративні установи та суспільні інститути.

І. Н. належить також підготовка покажчика до газети “Киевлянин” за 1864–1878 рр. Беручи до уваги нерозробленість питань місцевої історії, що надавало місцевим газетам характеру видань з дослідження краю і зберігало науковість газетних повідомлень, укладач ставив своїм завданням подати повний їх інвентар. Весь газетний матеріал було згруповано у 6 рубрик, які охоплювали питання: національні, політичні, релігійні,

Література: Камин І. М. Киевский центральный архив // Сб. археол. ин-та. – СПб., 1881. – Кн. V. – Половина первая. – С. 50–53; *Він же.* Памяти Ивана Петровича Новицкого // КС. – 1890. – № 9. – С. 486–491; *Романовський В. О.* Архів стародавніх актів та його фонди // Центральный архив стародавніх актів у Києві. – К., 1929. – С. 18; *Ворончук І. О.* Археографічна діяльність та історичні погляди І. П. Новицького // Матеріали ювіл. конф., присвяч. 150-річчю Київської Археографічної Комісії. – К.; Седнів, 1993. – С. 144–161; *Крамар Ю.* Історія українського селянства у дослідженнях та документальних публікаціях І. Новицького // Там само. – С. 162–167.

Архіви: ІР НБУВ, ф. XXII, № 229; ф. X, № 10878; ф. 202, № 195–197; ЦДІАК України, довідкова картотека відділу давніх актів.

Праці: Описание границ Азовской губернии (1775–1783) // Летопись ЕГУАК. – 1904. – Вып. 1. – С. 62–71; Описание городов Азовской губернии // Там само. – С. 72–93; Доклад в Екатеринославскую губернскую архивную комиссию // Там само. – С. 104–109; Опись архивных дел Мариупольского и Александровского уездных предводителей дворянства // Там само. – С. 11–137; Материалы для истории запорожских казаков: Из Запорожского Сечевого архива за 1770 и 1771 гг. // Там само. – 1909. – Вып. 5. – С. I–VI, 1–98.

Література: Я. П. Новицький и его труды по истории и этнографии Екатеринославщины // Летопись ЕГУАК. – 1912. – Вып. 8; Автобіографія Якова Павловича Новицького // Україна. – 1925. – Кн. 6. – С. 186–191; Бровко А. С., Бровко Б. А. Яків Новицький та його імениті предки. – Запоріжжя, 1997; Матеріали Перших Новицьких читань: 24 жовт. 2002 р. – Запоріжжя, 2002.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 202, № 1–223; ВР ІМФЕ НАН України, ф. 4, 142 од. зб.; Держархів Запорізької обл., ф. 161, 12 спр.

адміністративні та земсько-суспільні, юридичні, економічні, культурно-мистецькі та ін. Статті, що одночасно зачіпали кілька питань, згадувалися в різних рубриках (відділах) покажчика. Крім того, додавалися іменний та географічний покажчики, причім в іменному покажчику були збережені не тільки скорочення і монограми, але і анонімність автури, оскільки дослідник вважав для себе неможливим розкривати їх без згоди самих авторів.

Ірина Ворончук (Київ)

НОВИЦЬКИЙ Яків Павлович (14. 10. 1847, с. Аули Катеринославської губ. – 19. 05. 1925, Запоріжжя) – фольклорист, етнограф, історик, археолог, архівист, археограф, педагог.

Походив з українських потомствених дворян. Свій родовід веде від козацького полковника Ілька Новицького. Батько, Павло Іванович Новицький, канцелярист низового земського суду, колезький реєстратор. Мати, Єлизавета Петрівна Мартиненко, донька майора.

Навчався в Олександрівському повітовому училищі, багато займався самоосвітою. 1865–1868 рр. служив канцеляристом Олександрівського повітового казначейства. З 1868 р. працював учителем у Вознесенській та Іванівській сільських школах, очолював Ольгінську зразкову школу (Маріупольський пов.). 1877 р. зазнав утисків з боку царату і, як “неблагонадійний”, був звільнений з посади вчителя “за поширення в народі українофільських тенденцій”. Деякий час працював у статистичному бюро Чернігівського губернського земства під керівництвом О. О. Русова. 1879 р. повернувся в Олександрівський повіт: з 1880 р. учителював в с. Білоцерківка і секретарював в Олександрівській шкільній раді. 30 вересня 1885 р. Я. Н. був обраний секретарем канцелярії предводителя дворянства Олександрівського повіту; 1883–1917 рр. обирався попечителем шкіл Олександрівського повітового земства; 1894–1917 рр. був діловодом Олександрівського повітового попечительства дитячих притулків (з 30 листопада 1905 р. – почесний його член).

Я. Н. – засновник і перший директор (1913–1925) Олександрівського історичного музею. З 1919 р. працював у військовому комісаріаті, потім – у губернському відділі народної освіти. У 1919–1925 рр. завідував місцевим архівом, що був ним створений. 1924 р. обраний членом-кореспондентом ВУАН України.

Я. Н. – автор біля 40 наукових праць. Перша публікація побачила світ 1876 р. у збірнику М. Драгоманова “Малорусские народные предания и рассказы”. Був членом товариств: Харківського історико-філологічного, Катеринославського наукового, шанувальни-

ків природознавства, антропології та етнографії при Московському університеті, Катеринославської ГУАК. Обстежив і розібрав архіви Олександрівська: міської управи, повітового предводителя дворянства, опіки, сирітського суду, Покровського собору, особові архіви місцевих дворян, частину архіву Коша Нової Січі. Видав значний корпус архівних документів і фольклорних матеріалів. На засіданні ЕГУАК 3 травня 1904 р. виступив з оглядом архівів Олександрівського повіту.

Світлана Абросимова (Дніпропетровськ)

НОВИЧЕНКО Марія Пилипівна (24. 12. 1914, м. Ніжин Чернігівської губ.) – історик-архівіст. З родини робітників, українка. 1939 р. закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. У 1938–1939 рр. працювала екскурсоводом в Центральному історичному музеї (м. Київ); з 1941 р. по 1943 р. знаходилась в евакуації в Саратовській області; 1942 р. працювала вчителем історії та географії в Чуваській АРСР. Після повернення з евакуації працювала на посаді наукового співробітника в Центральному історичному музеї (1948).

1950 р. була прийнята на посаду наукового співробітника у ЦДІА УРСР. У 1951–1953 рр. завідувала читальним залом архіву. З 1967 р. по 1988 р. обіймала посаду старшого наукового співробітника ЦДАМЛІМ УРСР у відділі науково-технічної обробки фондів НДА. Упорядкувала фонди В. Василевської, П. Вершигори та ін. У грудні 1979 р. як фахівець високої кваліфікації була переведена на посаду старшого архівіста. М. Н. – один із фундаторів ЦДАМЛІМ УРСР.

За багаторічну працю нагороджена медалями “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, “Ветеран праці”.

Віра Вєрвєс (Київ)

НОВІКОВ Олександр Олександрович (25. 03. 1920, с. Тислино, нині Оленінського р-ну Тверської обл., Росія – 07. 02. 2001, м. Сміла Черкаської обл.) – архівіст. Із селянської родини, росіянин. Закінчив Московський державний історико-архівний інститут (1954).

У 1938–1940 рр. навчався в Зубцовському бібліотечному технікумі Калінінської області. На початку Великої Вітчизняної війни закінчив курси удосконалення командного складу і з травня 1942 р. до Дня Перемоги воював на Південно-Західному – Другому Українському фронтах, був командиром зенітно-кулеметного взводу, потім – роти, у складі кінно-механізованої групи Двічі Героя Радянського Союзу І. О. Плієва брав участь у рейдах по тилах ворога, був учасником Корсунь-Шевчен-

Архіви: ЦДАМЛІМ України, особова справа.

ківської битви, визволяв Бухарест, Будапешт, Відень, Прагу. За бойові заслуги нагороджений орденом Вітчизняної війни II ступеня, двома орденами Червоної Зірки, шістьма медалями. В 1945–1956 рр. проходив військову службу в Далекосхідному військовому окрузі, у вересні 1956 р. у званні капітана звільнений у запас.

З жовтня 1956 р. по грудень 1960 р. О. Н. працював завідувачем Смілянського райдержархіву, з грудня 1960 р. по вересень 1961 р. – старшим науковим співробітником Черкаського облдержархіву, з вересня 1961 р. до виходу на пенсію у лютому 1985р. – старшим інспектором Архівного відділу облвиконкому.

О. Н. зробив вагомий особистий внесок у розвиток архівної справи, особливо – в питаннях оптимізації складу архівних документів, впровадження ЄДСД. Ним була здійснена організаційно-методична робота з перебудови системи комплектування держархівів області в першій половині 1960-х рр., впровадження групового вибіркового приймання документів навчальних закладів в середині 1970-х рр. Під керівництвом О. Н. велася розробка та коригування списків джерел комплектування держархіву області та райміськдержархівів. О. Н. брав дієву участь у розробленні наукової теми “Критерії експертизи цінності документів”. У його роботі “Про результати вивчення вибіркового прийому на державне зберігання документів установ по галузі “сільське господарство” (1984) обґрунтовані сучасні підходи до приймання документів установ районної міської ланки на державне зберігання.

Очоловав ЕПК. Брав участь у проведенні виїзних розширених засідань ЕПК в районах і містах області, в науково-практичних семінарах, республіканських нарадах з питань комплектування і експертизи цінності документів. Великий особистий внесок зробив О. Н. у створення та діяльність дворічних заочних курсів підвищення кваліфікації завідувачів райміськдержархівів, постійно діючих курсів підвищення кваліфікації працівників діловодних служб та архівів установ області, що функціонували при Архівному відділі облвиконкому. О. Н. є автором понад 30-ти методичних посібників, які відіграли важливу роль в методичному забезпеченні діяльності райміськдержархівів, ЕПК; ряду інструкцій з діловодства, примірних номенклатур справ, зразків описів справ; буклетів, плакатів, циклу лекцій з основних положень ЄДСД та стандартів на організаційно-розпорядчу документацію.

За багаторічну сумлінну працю нагороджений медалями “За доблесну працю” (1970), “Ветеран праці” (1980), Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, облвиконкому, Архівного відділу облвиконкому.

НОВОХАТСЬКИЙ Костянтин Євгенович (27. 02. 1949, радгосп Уразовський Валуйського р-ну Курської (нині Белгородської) обл., Росія) – історик-архівіст. Закінчив Московський державний історико-архівний інститут (1972). В інституті займався в семінарах і писав курсові роботи під керівництвом Л. О. Никифорова, М. П. Єрошкіна, В. І. Кострикіна, Д. М. Епштейн, С. О. Шмідта, Ю. Я. Рибакіна та ін. Був членом відомого гуртка джерелознавства під керівництвом С. О. Шмідта, під його ж керівництвом виконував дипломну роботу за темою “Історик В. В. Пассек”.

З 1972 р. – старший інспектор, з 1977 р. – начальник відділу відомчих архівів і організації діловодства, з 1980 р. – начальник організаційно-аналітичного відділу Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР (з 2000 р. – Державного комітету архівів України). Член колегії Держкомархіву України (з 1981 р.). Член редколегії журналу “Архіви України” (з 1979). 15 січня 2003 р. К. Н. призначений заступником Голови Державного комітету архівів України, 26 грудня 2003 р. – першим заступником голови. З 7 вересня 2006 р. – заступник Голови Державного комітету архівів України.

Брав участь у підготовці та проведенні XVI Міжнародної конференції Круглого столу архівів у м. Києві (1975).

Представляв архівні установи України на Всесоюзних нарадах архівних працівників (1987, 1990), міжнародних наукових конференціях і семінарах у Сант-Августині (Німеччина, 1993), Пулавах (Польща, 1996), Москві (1995, 1998), Одесі (2000), Києві (2001), де виступав з повідомленнями з організації діяльності державних архівів, архівного законодавства та галузевої належності архівних установ, на зустрічах керівників архівних служб і архівних товариств країн СНД у містах Києві (1994), Москві (1999), Астані (2002), Мінську (2003).

У другій половині 1980-х рр. обстоював ідею вдосконалення організаційної структури управління архівною справою, посилення в ній ролі й значення обласних державних архівів. І хоча ця ідея не дістала підтримки у тогочасного керівництва Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР (стаття з цього питання не була дозволена до публікації в журналі “Советские архивы”), в Україні 1988 р. було ліквідовано архівні відділи облвиконкомів, а їхні функції передано держархівам областей. На розвиток цієї реформи у другій половині 1990-х рр. за безпосередньою участю К. Н. держархівам областей та низовим державним архівним установам було офіційно надано статус місцевих органів виконавчої влади, а також ліквідовано філіали держархівів областей.

К. Н. – співрозробник Національної автоматизованої інформаційної системи “Архівна та рукописна Україніка”

Праці: Архивные материалы о жизни и творчестве В. В. Пассека // АЕ за 1975 год. – М., 1976. – С. 277–287; Архивные отделы в Украине – “возвращаться смысла нет” // ОА. – 1992. – № 4. – С. 113–115; Первый архивный закон в Украине (глазами члена авторского коллектива) // Мир источниковедения. – М.; Пенза, 1994. – С. 299–303; “Сила закону – в державному мисленні його виконавців” // АУ. – 1994. – № 1–6. – С. 7–14; Zasoby archiwalne i archiwa Ukrainy // Archwista Polski. – Warszawa, 1996. – № 3. – С. 41–44; До розробки концепції забезпечення національних інтересів України в галузі архівної справи // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. (19–20 листоп. 1996 р.). – К., 1997. – Ч. 1. – С. 284–287; Архів і особа: аспекти виміру // ААД. – К., 1999. – Вип. 1. – С. 8–12; Документ Національного архівного фонду – документальна пам’ятка історії та культури: співвіднесення понять // АУ. – 1999. – № 1–6. – С. 26–34; Проблеми вдосконалення нормативно-правової бази діяльності архівних установ // Там само. – 2000 – № 1–3. – С. 3–8; Документ як об’єкт інформаційних відносин

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Новохатський
Костянтин*

у законах України: спроба огляду деяких визначень // ААД. – К., 2001 – Вип. 3. – С. 361–370; Національні архівні фонди в пострадянських державах: порівняльний аналіз архівних законів // АУ. – 2001. – №. 1–2. – С. 30–40; НАФ України: склад, структура, правові засади // Архівознавство: Підручник. – 2-е вид., випр. і доп. – К., 2002. – С. 99–114 (у співавт.); Новая редакция архивного закона Украины // ОА. – 2002. – № 3. – С. 48–55; Основні напрями архівного будівництва // Нариси історії архівної справи в Україні. – К., 2002. – С. 559–574 (у співавт.); Концепція забезпечення національних інтересів України в архівній справі // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 2002. – Т. 8. – С. 53–79 (у співавт.); Краєзнавство, літописання, архіви: можливі перспективи // Там само. – 2003. – Т. 10. – С. 5–6; Гуманитарная миссия архивов на постсоветском пространстве // ОА. – 2006. – № 3. – С. 10–15.

Архіви: Держкомархів України, особова справа.

(1992), співавтор проекту Закону України “Про Національний архівний фонд і архівні установи”, від імені колективу розробників забезпечував разом з І. Б. Усенком його доопрацювання у Комісії з питань культури та відродження духовності Верховної Ради України та підготовку для розгляду на сесійних засіданнях (1993). Забезпечив підготовку та подання проекту нової редакції Закону України “Про Національний архівний фонд та архівні установи” (2001), співавтор ще кількох законопроектів.

Був членом громадської ради з архівної справи при Головному архівному управлінні при Раді Міністрів СРСР (1989), Підготовчого комітету зі створення Товариства архівістів СРСР, делегатом його установчого з’їзду (1990), представляв архівістів України у Правлінні Товариства архівістів СРСР (1990), є одним з фундаторів Спільки архівістів України. На її Установчому з’їзді (1991) робив доповідь про мету і завдання Спільки, був обраний, а на II з’їзді переобраний ще на один строк першим заступником голови Правління САУ. Представляв Спільку архівістів України на конференціях Товариства угорських архівістів (1996, 1998). На III з’їзді САУ обраний її почесним членом (1999). Був членом Ради правління Українського відділення Міжнародного фонду слов’янської писемності та слов’янських культур (1989) (з жовтня 1990 р. – Слов’янського фонду України), Всеукраїнської спілки краєзнавців (1991).

Учасник Всесоюзної (у Пензі), всеукраїнських та міжнародних краєзнавчих конференцій у Києві, Кам’янці-Подільському, Харкові, Трускавці, Пензі, Воронежі.

Брав безпосередню участь у ініціюванні питання про створення в Україні галузевого архівного науководослідного інституту (УНДІАСД) та організації його діяльності (1994), певний час працював у ньому як науковий співробітник, член робочої групи зі створення Українського інституту національної пам’яті (2006).

Брав участь у конгресі Міжнародної асоціації україністів (1990), XV Міжнародному конгресі архівів (Відень, 2004).

Ініціював та очолив роботу з удосконалення української архівної термінології. Керівник авторського колектива і головний редактор першого термінологічного тлумачного нормативного словника “Архівістика” (1998). Ініціатор, організатор і координатор розроблення концепції захисту національних інтересів України в архівній справі (1998–2002).

Співавтор підручника “Архівознавство” (1998, 2002), міжархівних довідників “Государственные архивы Украинской ССР” (1988), “Архівні установи України” (2000), “Документы по истории и культуре евреев в архивах Украины” (1997–2005), посібника “Нариси

історії архівної справи в Україні (2002)”. К. Н. є одним з авторів і членів редколегії “Основних правил роботи державних архівів України” (2004). Автор низки нормативно-методичних документів з архівної справи, статей і публікацій з історії, архівознавства, архівного права, історичного краєзнавства.

Відмінник архівної справи (1987). Заслужений працівник культури України (1999). Лауреат премії імені Василя Веретенникова (2000).

Людмила Васько (Київ)

ОБІДНИЙ Михайло Юр’евич (11. 07. 1889, м. Миргород Полтавської губ. – 07. 01. 1938, Мукачеве) – етнограф, музесзнавець, архівіст.

Навчався у Другому московському кадетському корпусі, Київському географічному інституті (відділ етнографічно-антропологічний), Українському високому педагогічному інституті ім. М. Драгоманова у Празі. Працював у музеях: Катеринославському ім. Поля, Київському художньо-промисловому та науковому, Державному військово-історичному (віце-директор), Кам’янець-Подільському церковно-історичному. Брав участь у пам’яткоохоронних заходах як член Комісії з охорони пам’яток при Головному управлінні мистецтв і національної культури та член-секретар Подільського товариства охорони пам’яток старовини і мистецтва. З 19 березня 1920 р. – помічник начальника культурно-освітнього відділу Військового міністерства УНР. З листопада 1920 р. – на еміграції в Польщі та Чехословаччині. 1933 р. переїхав до Закарпаття, де був співзасновником Етнографічного товариства Підкарпатської Русі, став хранителем етнографічного музею.

Архівна діяльність М. О. пов’язана з Комісією для вироблення статуту Українського національного архіву в Києві (входив до складу Комісії), Військово-історичним відділом Головного управління Генерального штабу (начальник цього відділу), Українським військово-історичним товариством (секретар Товариства). Один із ініціаторів створення Військово-історичного архіву при Генеральному штабі. З весни 1921 р. очолив Головний військово-історичний музей-архів (ГВІМА), який став центром зосередження воєнно-історичних матеріалів, вивезених українською еміграцією на чужину. М. О. вів листування з різними інституціями (культурно-освітніми відділами дивізій, українськими дипломатичними місіями, Міністерством закордонних справ УНР, редакціями часописів, таборами інтернованих українських військ) з питань передачі документів до ГВІМА, упорядковував папери, які надходили до архіву, складав описи, здійснював відрядження з метою перегляду на місцях

449

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Обідний Михайло

Праці: В справі українського Воєнного архіва // Діло. – Львів, 1916. – № 14; Військово-архівна справа в Україні // УС. – Ч. 1. – Камінець, 1919. – С. 3; Архіви Світової війни // Стара Україна: Часопис історії і культури. – 1924; Як охоронялися пам’ятки // Нова Україна. – 1925. – Ч. 4–6. – С. 95–104; Архіви та музеї української визвольної боротьби в рр. 1917–1932 (рукопис) – ЦДАВО України, ф. 3504, оп. 1, спр. 2 а.

Література: *Наріжний С.* Українська еміграція. Культурна праця української еміграції між двома світовими війнами. – Прага, 1942. – Ч. 1. – С. 331; *Обідний Михайло* // ЕУ. Словникова частина 5. – Париж; Нью-Йорк, 1966. – С. 1802; *Савченко Г., Срібняк І.* Заснування Головного військово-історичного музею-архіву Армії УНР // Історія України: Маловідомі імена, події, факти: Зб. ст. – К., 1996. – С. 188–198; *Палиєнко М.* “Це потрібно для історії...”. (Доля архівних колекцій Головного військово-історичного архіву Армії УНР у Польщі) // Сторінки воєнної історії України: зб. наук. статей. – К., 2003. – Вип. 7,

Ч. I. – С. 85–91; *Вона ж.*
Український національ-
ний архів-музей у Празі
(1923–1930): історія
створення та основні
напрями діяльності //
Студії з архів. справи та
документознавства. – К.,
2004. – Т. 11. – С. 13–24.

Архіви: ЦДАВО Украї-
ни, ф. 3504 (особовий),
ф. 3179, 3670.

архівних документів і їх відбору для ГВІМА, надавав архівні довідки Похідній канцелярії Головного отамана, канцелярії військового міністра, приватним особам. З прийняттям Закону УНР від 1 вересня 1921 р. про утворення за кордоном Музею-архіву Визволення України (М. О. був членом-секретарем Комітету Музею-архіву) відстоював ідею самостійного існування ГВІМА, був проти влиття останнього до Музею-архіву Визволення України та передачі ГВІМА на утримання Міністерства освіти. Вів активну роботу за збереження фондів ГВІМА у несприятливих умовах еміграції. Заходами М. О. була збережена частина варварськи понищеного у вересні 1923 р. ГВІМА і вивезена з польського міста Тарнова до Праги. Врятовані документальні та речові матеріали ГВІМА лягли в основу Українського національного музею-архіву при Українському громадському комітеті (з 1925 р. при Українському інституті громадознавства) в Празі. З 5 вересня 1923 р. по 1 березня 1930 р. був управителем відділу документів та музейного відділу Українського національного музею-архіву в Празі, членом редакційної колегії “Вісника музею-архіву”, референтом Українського історичного кабінету (1930–1933).

Катерина Климова (Київ)

ОГІЄНКО Іван Іванович (митрополит Іларіон, псевд. (бл. 50): Дід Огій, Око, Пошкодований, Професор, Іван Рулька та ін.; крипт.: І., І. О., М. І., О., О-ко; 15. 01. 1882, м-ко Брусилів Радомишльського пов. Київської губ. – 29. 03. 1972, м. Вінніпег, Канада) – мовознавець, історик, джерелознавець, палеограф, книгознавець, бібліограф, видавець і редактор, педагог, теоретик канонічного права, перекладач на українську мову Біблії, громадський і політичний діяч. Науковий доробок налічує майже 2 тис. праць.

Член УНТ в Києві, Історичного товариства Несторалітописця, “Просвіти”, чл.-кор. товариства любителів давньої писемності в С.-Петербурзі, НТШ у Львові, польського мовознавчого товариства, Британського закордонного біблійного товариства в Лондоні, фундатор і голова науково-богословського товариства в Вінніпезі, доктор філософії (1931), належав до української партії соціалістів-федералістів.

Народився в селянській сім’ї. Початкову освіту здобув у Брусилівській чотирирічній школі (1892–1896). У 14 років прибув до Києва і успішно склав іспити до військово-фельдшерської школи, навчання в якій було безкоштовним (1896–1900). По закінченні школи – трілітня служба фельдшером у відділенні психічних та нервових хвороб Київського військового шпиталу. 1903 р. при

Острозькій класичній гімназії І. О. на відмінно склав іспити на атестат зрілості (матуру). Залишив військову службу із зобов'язанням вступити на медичний факультет Університету Св. Володимира у Києві. Записався на медичний факультет, згодом (1904) перевівся на історико-філологічний. Був Кирило-Мефодіївським стипендіатом, що забезпечувало право на безкоштовне навчання.

Виступив членом-співзасновником “Семінарія російської філології” проф. В. Перетца (1907–1914). 1907 р. почав писати монографію про відомого полеміста XVII ст., І. Галятовського. 1909 р. завершив навчання в університеті з дипломом I ступеня. Дипломну роботу “Ключ розуміння” Іоаникія Галятовського” захистив як магістерську дисертацію (1915).

В університетському “Семінарії”, основним завданням якого було студіювання архівних джерел та стародруків відбулося становлення І. О. як джерелознавця, архівіста, палеографа, книгознавця. Він досліджував київські, брусилівські архівосховища, давні акти, зібрані Віленською архівною комісією. Неодноразово виїжджав до архівів С.-Петербурга, Москви, інших міст, брав участь у діяльності Архівної комісії при Київському товаристві пам'яток старовини й мистецтва, архівної комісії Київського відділу Імператорського російського воєнно-історичного товариства, комісії з питань вивчення давнього міста “Старий Київ”, комісії художньо-промислового музею, товариства шанувальників давньої писемності та ін. Дописувач “Летописи Екатеринославской ученой архивной комиссии”. 1905 р. І. О. почав друкуватися українською мовою. Його роботи з'являються на сторінках “Записок наукового товариства ім. Шевченка”, “Літературно-наукового вісника”, виходять окремими виданнями.

1915–1918 рр. – приват-доцент Університету Св. Володимира у Києві, співзасновник, секретар історико-філологічного факультету Українського народного (1917) та Українського державного (1918) університетів у Києві, фундатор і перший ректор Кам'янець-Подільського державного українського університету (1918), один із активних діячів ВУАН, мережі національних вищих навчальних закладів, міністр освіти і мистецтв (1919), ісповідань (1919–1922), Головноуповноважений міністр уряду УНР на Поділлі (1919–1920), професор кафедри старослов'янської мови та палеографії православного відділу теологічного факультету Варшавського університету (1926–1932), єпископ, архієпископ, митрополит Холмський і Підляський (1940–1944), первоієрарх Української греко-православної церкви в Канаді (1951–1972).

Значний внесок у розбудову архівної справи України І. О. зробив за доби Визвольних змагань (1917–1921).

Праці: Палеографії, науки про давні рукописи, що й досі нема по університетах ССРСР // Віра й культура. – 1954. – Ч. 1. – Обкл.; Цінні рукописні книги // Там само. – Ч. 2. – Обкл.; Документи ватиканських архівів про українські справи // Там само. – Ч. 4. – Обкл.; Огляд журналів “Исторический архив” // Там само. – Ч. 10–11. – С. 25; Український архів-музей в Чикаго // Там само. – 1958. – Ч. 4. – Обкл.; Зберігаймо архіви // Там само. – Ч. 12. – С. 29–21; Архів М. Чалого // Там само. – 1959. – Ч. 4. – Обкл.; Українська Вільна Академія Наук у США // Там само. – С. 29–30; Невідомі матеріали про Т. Г. Шевченка в архівах Москви і Ленінграда // Там само. – Ч. 8. – С. 19; Невідомі рукописи Г. Ф. Квітки-Основ'яненка // Там само. – Ч. 10–11. – С. 26; Посвідка про смерть Т. Шевченка // Там само. – 1960. – Ч. 6. – С. 26; Шевченків лист // Там само. – 1963. – Ч. 4. – Обкл.; У справі матеріалів до збірника з нагоди 50-річчя Української національної революції // Там само. – 1966. – Ч. 6–9. – Обкл.; Архів-музей літератури та мистецтва // Там само. – Ч. 12. – Обкл.

У Кам'янець-Подільському університеті він заснував архіви університету та бібліотеки, архівну комісію, яка організувала зберігання історичних документів; висунув програму архівного будівництва, підготовки національних кадрів-архівістів. І. О. – один з ініціаторів і розробників закону “Про державну охорону пам'яток старовини і мистецтва”. На базі університету він прагнув створити навчально-дослідний (історичний) архів, домагався постанови військово-архівної комісії Головного управління мистецтва про передачу в її розпорядження архівів колишніх подільських жандармських управлінь та депутатського зібрання. До університету при несприятливих військових умовах відомства, установи, організації звозили свої архіви, часто безсистемно нагромаджуючи їх прямо у вестибюлі. Звідти ректор І. О. разом з викладачами і студентами переносив їх до спеціально відведеного приміщення, ризикуючи життям, переховував пам'ятки в більшовицькі та польські окупаційні часи. Обіймаючи високі урядові посади, особисто керував національним архівним будівництвом, рятував десятки тисяч документів, зокрема, значний фонд російського штабу Південно-Західного фронту під командуванням О. О. Брусилова. Очоливши Міністерство народної освіти (06. 01–25. 04 1919 р.), І. О. висунув низку цінних ініціатив, спрямованих на охорону національної архівної спадщини; 8 лютого домагається перепідпорядкування урядом Київської, Катеринославської, Полтавської та Чернігівської учених архівних комісій Головному управлінню мистецтв та національної культури (ГУМНК). На їхнє утримання із скарбниці виділяється 48 тис. гривень. Ще 300 тис. гривень виділялося для комплектування архівів документами з приватних колекцій. Побачив світ Закон УНР про перепідпорядкування Київського центрального архіву давніх актів без зміни місця знаходження в Університеті Св. Володимира з призначенням на його утримання 66 400 гривень. Міністерство розповсюджувало відозви із закликami збирати, переховувати, охороняти для передачі уряду цінні пам'ятки та документи. І. О. сприяв передачі архівних документів на державне зберігання. Перебуваючи на посаді міністра ісповідань (15. 09. 1919 р. – 30. 09. 1922 р.) продовжував піклування про збереження архівних джерел. Вже 3 жовтня 1919 р. видав розпорядження до духовних консисторій, в якому пропонував вжити заходів щодо охорони культурно-історичних пам'яток в залишених маєтках, пограбованих селянами, духовенству запропоновано звернутися до селянства з відозвою про переховування і збереження в цілості документів, книжок, картин і т. ін. Видав низку наказів про охорону пам'яток старовини, зокрема, церковної, вживав рішучих заходів, аби церковні архіви та бібліотеки Поділь-

ської єпархії надіслали до духовної консисторії дублікації своїх книжок, “а також непотрібні зшитки, рукописи до XIX ст.”. В період гострої нестачі паперу запобіг масовому нищенню архівів.

Помітний слід в архівній справі залишив І. О. і за час свого перебування на посаді Головноуповноваженого уряду УНР (15. 11. 1919 р. – 31. 10. 1920 р.), активно і наполегливо здійснював заходи у вирішенні проблем національної архівістики. За його вказівкою Товариство охорони пам’яток старовини і мистецтва, до якого входили переважно викладачі університету, виявляло залишені відомствами, установами, організаціями, військовими частинами архіви, переносило їх у виділені приміщення, в міру сил і можливостей устатковували. Була здійснена спроба створення у Кам’янці-Подільському єдиного Центрального державного архівосховища Військово-історичного архіву в Кам’янецькій фортеці. З цією метою Рада при Головноуповноваженому УНР ухвалила “зібрати відомості про сучасне становище архівів, скільки потрібно людей для догляду за ними і обслуговування архівів, а також відносно перевезення архівних справ в одне помешкання”. Постанова Ради відзначала, що “у своїй діяльності належить доложити всіх старань для збереження архівальних цінностей”. Волею долі І. О. в роки української революції став організатором архівної справи Поділля і України в цілому. Його зусиллями збережено від знищення тисячі унікальних історичних документів, а під час евакуації за межі України уряду і військ УНР він організував вивезення документів, які згодом передав на зберігання до Головного військово-історичного музею-архіву України в еміграції. Перебуваючи у вигнанні, здійснював складання описів українських архівних документів за кордоном (зарубіжної україніки), формував особистий архів високої національної цінності (близько 10 тис. од. зб.) та книгозбірню безцінних пам’яток українського книгодруку. Зокрема, в 30-і роки І. О. на пропозицію митрополита Галицького А. Шептицького виконав значну працю з виявлення і ресстрації документів історичного минулого України в Архиві давніх актів м. Варшави. В ньому виявив листування П. Орлика, документи про діяльність митрополита М. Рогози й архієпископа Н. Тура (XVI ст.), склав список документів із Литовської метрики, провів аналіз щодо автентичності оригіналу опублікованих документів у збірнику “Архивы Западной России”, засвідчивши численні відступи від оригіналів, неточності, допущені при публікації документів, відзначив, що до Варшави з Москви повернулися метрики не оригінальні (кирилівські), а тільки відписки латинською, що були зроблені 1777–1778 рр. тощо.

Незаперечна заслуга І. О. як джерелознавця полягала у дослідженні й залученні до наукового обігу,

453

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Огієнко Іван

Бібліографія: Перелік персональних бібліографій І. Огієнка див.: *Тюрменко І.* Іван Огієнко (митрополит Іларіон) // *Історіогр. дослідження в Україні.* – К., 2003. – Вип. 12. – С. 495–499.

Література: *Качкан В. А.* Етнокультурний пласт Івана Огієнка // *Укр. народознавство в іменах.* – К., 1994. – Ч. 1. – С. 281–295; *Нестуля О.* Біля витоків державної системи охорони пам’яток культури в Україні. – Полтава, 1994. – С. 195–219; *Ляховський В. П.* Просвітитель: Видавничо-редакційна діяльність Івана Огієнка (митрополита Іларіона). – К., 2000. – 528 с.; *Він же.* Тільки книжка принесе волю українському народові...: Книга, бібліотека, архів у житті та діяльності Івана Огієнка (митрополита Іларіона). – К., 2000. – 663 с.; *Тимошик М.* “Лишусь навіки з чужиною...”: Митрополит Іларіон (Іван Огієнко) і українське відродження. – Вінніпег; К., 2000. – 545 с.; *Тюрменко І.* Іван Огієнко (митрополит Іларіон) // *Історіогр. дослідження в Україні.* – К., 2003. – Вип. 12. – С. 458–507.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 1871, 1072, 1131, 1429, 2201, 2582, 3560, 3563, 3695, 3696, 3830, 3864, 3876, 3878, 4001, 4424, 4463, 4465; ЦДІАК України, ф. 1235, 2052; ЦДІАЛ України, ф. 201, 309, 310, 344, 357, 358, 359, 361, 362, 376, 379, 384, 388, 581, 684, 771; ЦДАМЛМ України, ф. 1294; Держархів м. Києва, ф. 16, 80, 173, 182, Р-936; Кам'янець-Подільський міськдержархів, ф. Р-582; ВР ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України, ф. 11, 29, 34, 232; Національний музей у Львові, – П-519; ВР ІЛ ім. Т. Г. Шевченка, ф. 3, 59; Держархів Львівської обл., ф. 306.

введенні в науковий обіг значної кількості виявлених ним історичних пам'яток, зокрема, у працях “Пам'ятки старослов'янської мови X–XI віків. Історичний, лінгвістичний і палеографічний огляд з повною бібліографією та альбом 155 знімків пам'яток з кирилівською транскрипцією” (Варшава, 1929), “Повстання друку й літературної мови у слов'ян з 75 знімками стародавніх пам'яток” (Жовква, 1937), “Українська Житомирська Євангелія 1571 р. Опис пам'ятки, аналіз мови і словник. Нарис з історії культурного життя старої Волині” (Тарнів, 1922) та ін. Виявлені джерела стали підґрунтям численних історично-лінгвістичних монографій, розвідок, нарисів. Зокрема, в розвідці “Загублений Крем'янецький стародрук: “Синод луцький 1638 р.”” (Варшава, 1931) вчений досліджував історію виникнення і діяльності друкарень на Волині у першій половині XVII ст., висвітлював змістову і художню його вартість.

У духовному житті нації визначною подією стало дослідження І. О. “Загублена українська грамота першої половини XV віку. Палеографічно-лінгвістичний нарис” (Львів, 1935). Полемізуючи з проф. В. Розовим, автор доводив, що грамота написана на пергаменті, з якого змито старий текст і нанесено новий: “півуставний, нестандартний скоропис, який належить до молдавської школи”. З допомогою лінгво-історичного аналізу, базуючись на порівняльному методі дослідження, довів, що це є світський лист, і українська мова зростала без впливу мови церковнослов'янської.

І. О. розшукав і описав не лише українські та російські пам'ятки, а й білоруські, грецькі, молдавські, польські, словацькі, чеські та ін. Він упорядник “Загального каталогу кирилівських рукописів” (Прага, 1932), автор посібників “Програма опису кирилівських стародруків. Для вжитку палеографічного семінару” (Варшава, 1932), “Як описувати рукописи. Методично-критичні uwagi” (Прага, 1932) та ін.

І. О. визначний популяризатор пам'яток та архівних джерел. У виданнях, редактованих ним часописів “Рідна мова” (1933–1939), “Наша культура” (1935–1937, 1951–1953), “Слово істини” (1947–1951), “Віра й культура” (1953–1967), ця тема є однією з основних. Як досвідчений учений-джерелознавець, наголошував на вирішальному значенні історичних джерел для створення об'єктивної картини розвитку української культури, мови, церкви. Доказом цього постулату стали його наукові праці й громадська діяльність на архівній ниві.

Володимир Ляхоцький (Київ)

ОГЛОБЛІН Олександр Петрович (24. 11. 1899, Київ – 16. 02. 1992, м. Лудлов, похований в Спрінгфілді, штат Массачусетс, США) – історик, архівіст.

Народився в українській дворянсько-козацькій сім'ї. Рідним батьком О. О. був Михайло Миколайович Мезько (1870–1938), який походив із козаків Новгород-Сіверського повіту на Чернігівщині. Його вітчим, Петро Іванович Оглоблін (1865–1919), був глухонімим і через це не мав істотного впливу на формування світогляду хлопчика. Мати вченого, Катерина Платонівна (1867–1932) походила із знатного шляхетського роду Лашкевичів, також відзначалася подібними вадами. Закінчивши із золотою медаллю Третю київську чоловічу гімназію, О. О. восени 1917 р. поступив на історико-філологічний факультет Університету Св. Володимира у Києві. Тут під керівництвом професури (М. В. Довнар-Запольського, С. Т. Голубева, М. М. Бубнова та ін.) прослухав скорочений курс гуманітарних дисциплін і 1919 р. почав викладати історію та українознавство в київських середніх школах. Однак цей період тривав недовго, і вже 1921 р. О. О. був запрошений до читання лекцій в стінах Київського ІНО, (колишній Київський університет). Без малого 20 років (з перервою) віддав вчений цьому шанованому вищому навчальному закладу України. Тут він сформувався як здібний і талановитий дослідник, блискучий лектор та педагог, неперевершений організатор навчального процесу. Великого наукового та громадського розголосу набув заснований в стінах КІНО за його участю і під безпосереднім керуванням Історичний семінар вищого типу. Ця інституція готувала молоду генерацію суспільствознавців для українських вищих шкіл та науково-дослідних закладів. Разом зі своїми учнями зростав і Олександр Петрович. Вже 1925 р., завдяки своїй несамовитій енергії та працездатності, вмінню не гаяти жодної хвилини, зміг підготувати і видати два об'ємистих наукових томи з історії української економіки XVIII–XIX ст. За одну з цих праць, видану під титулатурою “Предкапиталистическая фабрика на Украине”, після публічного захисту в Одесі влітку 1926 р., першим із вітчизняних істориків був удостоєний наукового ступеня доктора історії української культури.

Ще молодим професором О. О. виступив ініціатором боротьби за повернення у ІНО Київського центрального архіву давніх актів, який ще з 1840-х р. перебував як науково-допоміжна структура в стінах колишнього Університету Св. Володимира. 1926–1930 рр. керував у ІНО архівним семінаром. Через нього пройшли відомі в майбутньому дослідники – К. Є. Антипович, Д. Є. Бованенко, І. І. Кравченко, І. К. Кушнірчук, М. З. Левченко та ін. Відвідувачі семінару, які працювали під орудою О. О., вивчали актуальні для тогочасної історіографії проблеми з історії України, наполегливо студіювали документи, зокрема, головний Румянцевський опис та архіви Києво-Межигірської фабрики. Відзначили джерела

Праці: Очерки истории украинской фабрики. Мануфактура в Гетьманщине. – К., 1925; Очерки истории украинской фабрики. Предкапиталистическая фабрика. – К., 1925; Архів Києво-Межигірської фабрики // ЗІФВ ВУАН. – К., 1926. – Кн. IX; Фабрично-заводські архіви України за кріпацької доби // АС. – 1928. – Кн. 7; Архів Бахмутських і Торських соляних заводів XVIII ст. // Там само. – 1929. – Кн. 9–10; Архів Шостенського порохового заводу // Там само. – 1930. – Кн. 1 (12); Ескізи з історії повстання Петра Іваненка (Петрика). – К., 1930; Українсько-московська угода 1654. – Нью-Йорк; Торонто, 1954; Люди Старої України. – Мюнхен, 1959; Гетьман Іван Мазепа та його доба. – Нью-Йорк; Париж; Торонто, 1960 (2-е вид. 2001); Думки про українську советську історіографію. – Нью-Йорк, 1963; Люди Старої України та інші праці. – Острог, 2000. – 454 с.

Література: Оглоблін Олександр // ЕУ. – Париж; Нью-Йорк, 1966. – Т. 5; Збірник на пошану професора доктора Олександра Оглоблина. – Нью-Йорк, 1977; *Бойко Ю.* Професор доктор О. П. Оглоблін як історик духовно-політичного розвитку козацької України // УІ. – 1975. – Ч. 1–2; *Винар Л.*

і доповіді самого промотора цієї справи: “Внутрішній бік Румянцевського опису України”, “Про архівні фонди Київського Центрального Історичного Архіву” тощо.

Постійний контакт з архівною скарбницею, досконале знання джерел і обізнаність в царині української історії очевидно вже в середині 20-х років висунули О. О. на одне з чільних місць серед викладачів Київського ІНО. Саме йому керівництво інституту доручило очолити організаційну комісію у справі вилучення архівних та інших малозначних документів ІНО на користь паперової промисловості. Ця пропозиція була підтримана 17 жовтня 1928 р. на факультеті профосу ІНО присутніми професорами літературознавцями-універсалами М. К. Зеровим, О. Є. Корнійчуком, Б. В. Якубським, П. П. Филипповичем. Комісія у складі професорів О. О. і С. І. Маслової та групи відповідальних осіб інститутської бібліотеки і канцелярії ретельно переглянула у січні 1929 р. переважну більшість паперових справ, головне за 1917–1926 рр. Їхню історичну цінність визначав сам О. О. В процесі цієї роботи йому вдалося відшукати і повернути до ужитку цінні документи з історії перших Жіночих курсів за 70–80-і рр. XIX ст. й Українського народного університету за 1918 р. Ймовірно, на терені цієї праці у нього з’явилась думка разом із Центральним архівним управлінням УСРР заснувати при ІНО архівознавчий цикл. Історик розумів величезне значення цієї акції, зважав на наявність в Києві висококласних фахівців і розвинуту базу джерелозібрань в системі різних архівів. В заяві до Управи ІНО від 21 вересня 1929 р. він намалював широку панораму археографічних досліджень в Україні, рішуче поставив питання про запровадження не тільки курсу української та російської палеографії, а ще й польської та латинської. У цьому ж документі зазначалась і важливість розробки історично-допоміжних дисциплін та актуальність вивчення правничих інститутів й установ, які діяли в Україні в різні історичні проміжки часу. Підкреслював він і доцільність практикуму для видання документів, і в цілому предмету археографії.

Згодом, йому як авторитетному науковцю і знавцю південних архівів, вмілому організатору і послідовному джерелознавцю ЦАУ УСРР 1929 р. доручило з’їздити до м. Миколаєва для ознайомлення з матеріалами для створення Центрального історичного архіву Південної України.

Важливою віхою в житті О. О. було директорство в Київському архіві давніх актів, який він очолював з 14 березня 1932 р. по 3 лютого 1934 р. Під його безпосереднім керівництвом бригада архівістів у складі наукового працівника М. Ф. Тищенка, старшого асистента В. Т. Гришка, асистентів Г. Т. Подоляки та Н. К. Кокуль-

ської склала описи 4 актів книг за 1646–1657 рр. (до 3000 аркушів), переглянула 239 актових книг, де були вибрані 778 документів до тематичної збірки “Колоніальна залежність України від Польщі за доби феодалізму”. Окремо було організовано й відкрито виставку на тему “Наступ феодалів Польщі в спілці з феодалами України на селянина України”, де відвідувачі оглянули 180 документів. Співробітники проводили й іншу роботу. Так, до Київського обласного історичного архіву було передано 10 і підбрано 240 м документів з фондів установ Київщини XIX ст., до Харківського архіву давніх актів відвантажено 23 метри документів з історії Гетьманщини. Зрозуміло, що за цими лаконічними рядками наведених кількісних вимірів, простежується гігантська робота О. О., як керівника архівної установи. Велика ділянка праці ЦАДА включала роботу з упорядкування документів відомих діячів України – Кулаківського, Довнар-Запольського, Федотова-Чеховського, Левитського, Іконникова, Жевохова, Каманіна та Бубнова. Більшість з них історик знав особисто, з деякими навіть підтримував близькі стосунки. Тому цю роботу він розцінював як першочергову в пам’ять про своїх вчителів і дорадників. О. О. вважав, що очолюваний ним колектив мав значні здобутки, і в грудні 1933 р. подав списки сподвижників до ЦАУ УСРР на преміювання. Проте замість заслуженої винагороди, вже в різдвяні свята, в стінах ЦАДА з’явилась група партократів на чолі із заступником керівника ЦАУ УСРР Сенченком, яка недвозначно констатувала, що архів, буцімто, став місцем зібрання українських буржуазних націоналістів, оплотом контрреволюційного табору, бо, як було зазначено, тут працювали Грушевський, член СВУ Гермайзе, націоналіст Романовський, фашист Дубровський. За визначенням названої комісії, це товариство використовувало архів, як притулок для своєї праці, а його директор спрямовував роботу на обслуговування документальної бази класово-ворожих буржуазних елементів, здекларувавши в свій час потребу перебудувати архів на нові рейки. Комісія зробила закиди вченому і в тому, що він, мовляв, не цікавився справами архіву, затверджував контрабандистські буржуазно-націоналістичні проспекти збірок, і постановила його звільнити. Останні передвоєнні роки діяльності суспільствознавця пройшли в стінах Інституту історії України АН УРСР (1937–1941). В цьому науковому закладі вчений посів поважне місце: впродовж декількох років він очолював сектор історії капіталізму, підготував цілу плеяду авторитетних в майбутньому дослідників: В. А. Дядиченка, М. І. Марченка, Ф. Є. Лося та ін.

В перші місяці воєнного лихоліття почалася евакуація академічних осередків, склалися списки

Олександр Оглоблін як дослідник гетьмана Івана Мазепи і його доби // УІ. – 1989. – Ч. 4; *Винар Л.* Олександр Петрович Оглоблін (1899–1992): Біографічна студія. – Нью-Йорк; Торонто; К., 1994; *Верба І.* Гетьман історичної науки. Життя і діяльність О. П. Оглобліна в Україні // *Старожитності*. – К., 1993. – Ч. 14–19; 1994. – Ч. 1–2; *Він же.* О. П. Оглоблін // УІЖ. – 1995. – № 5, 6; *Він же.* Олександр Оглоблін: Нарис життя і діяльності // *Сіверщина в долі істориків та в історичних дослідженнях*. – К.; Новгород-Сіверський, 1996; *Він же.* Архівна діяльність Олександра Оглобліна // *Українське архівознавство, історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф.* – К., 1997. – Ч. 1; *Він же.* Бібліотечна діяльність Олександра Оглобліна на початку 1920-х рр. // *Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1920 рр.)*. – К., 1998; *Він же.* Олександр Оглоблін. Життя і праця в Україні. – К., 1999. – 380 с.; Олександр Мецько-Оглоблін: дослідження та матеріали / *Ред. Л. Винар; Упоряд. А. Атаманенко*. – Нью-Йорк; Острог; К.; Торонто, 2000. – 190 с.

від'їжджаючих. О. О. не запропонували виїхати, і він не потрапив до цього реєстру. Правда, існували і інші списки – НКВС, до яких потрапили науковці Академії, насамперед, академіки А. Ю. Кримський та К. Й. Студинський, шлях котрих трагічно обірвався на радянських обширах. На щастя, з О. О. цього не сталося.

Із вступом німецьких частин до Києва вчений у вересні-жовтні 1941 р. очолював Київську міську управу. Як перший голова, він піклувався про відродження міста, дбав про його нормальне функціонування, сприяв заснуванню в окупованому місті Української академії наук. Як авторитетний науковець, влітку 1942 р. за завданням нової адміністрації О. О. очолив Комісію з української емблематики, яка мала за мету обґрунтувати доцільність введення в Україні геральдичних атрибутів державності. Ця інституція, до якої входили історики, архівісти, літературознавці (Н. Д. Полонська-Василенко, П. П. Курінний, В. В. Міяковський та ін.), підготувала три розвідки, одну з яких – “Герб м. Києва” написав власноручно О. О.

До архівної справи в Україні історик був причетний і за часів окупації. З 17 квітня по 18 листопада 1942 р. О. О. очолював Музей-архів переходової доби м. Києва. За досить короткий час його заходами під стелею цього мистецько-освітнього закладу зібрались визначні сили тогочасної київської громади: історик Н. Д. Полонська-Василенко, архітектор І. В. Моргілевський, мистецтвознавець С. О. Гіляров, літературознавець В. В. Міяковський, археолог П. П. Курінний. Він виступив ініціатором зібрання архівних документів, фотознімків, картин, письмових та усних свідчень, які б фіксували злочини більшовицького режиму. За його пропозицією готувалась виставка “Руйнування більшовиками культурних пам'яток м. Києва”, підбирались експонати музею, що висвітлювали процес відбудови міста українськими установами за часів окупації. Остання обставина скандалізувала уяву головного “культфюрера” Києва доктора Бенціга, який побачив в ньому паростки незнищеного німцями націоналізму і наказав музей закрити.

1943 р. з наступом Червоної Армії О. О. переїхав до Львова, влітку 1944 р. перебрався до Праги, де викладав в Українському вільному університеті, а після його відродження в Мюнхені наприкінці 1945 р. продовжив там професорствувати. Однак вже 1951 р. історик перебрався до США, де заснував і очолив низку товариств міжнародного значення: Українське генеалогічне й геральдичне товариство (1963) та Українське історичне товариство (1965), 60-ті – 70-ті рр. позначились для О. О. новим витком в розбудові історичної науки в еміграції. Довгий час він головував в Науковій раді Східноєвропейського дослідного інституту ім. В. К. Липинського

(Філадельфія), а впродовж 1969–1977 рр. працював науковим консультантом для докторантів з історії України в Українському науковому інституті Гарвардського університету. З 1970 р. Олександр Петрович був президентом УВАН у США.

До кінця свого життя науковець жваво і з ностальгічним почуттям цікавився всіма процесами, що відбувались в Україні, з радістю вітав хвилю державотворчого оновлення.

Ігор Верба (Київ)

ОКОРОКОВА Людмила Іванівна (21. 07. 1948, м. Новий Буг Миколаївської обл.) – архівіст, вчитель. Закінчила Стерлітамакський державний педагогічний інститут у Башкирії (1970). Працювала вчителем російської мови і літератури в середніх школах міст Стерлітамака і Миколаєва (1970–1976).

Працює в архівних установах Миколаївської області: архівіст госпрозрахункової групи архівного відділу облвиконкому (з вересня 1976 р.), старший архівіст Держархіву Миколаївської області (з 1980 р.), заступник директора (з 1989 р.), директор (з 1997 р.), головний науковий співробітник (з 2003 р.).

Безпосередньо займалась роботою з упорядкування документів в установах, організаціях, на підприємствах Миколаєва, створенням і удосконаленням довідкового апарату держархіву, здійснювала наукове впорядкування ряду архівних фондів, зокрема, Канцелярії Миколаївського і Севастопольського військового губернатора, проводила тематичне розроблення ряду архівних фондів, переведення систематичного каталогу держархіву на нову схему класифікації документної інформації, підготувала методичні рекомендації з цього питання. Започаткувала каталоги кінофотофондоментів, займалась виявленням особливо цінних документів архіву, брала участь в підготовці збірників документів.

Обіймаючи посаду заступника директора держархіву, здійснювала методичне та організаційне керівництво райміськдержархівами. Член редколегії науково документальної серії “Реабілітовані історією”, збірника документів і матеріалів “Миколаївщина: колективізація сільського господарства і голод (1929–1933 рр.)”.

Під керівництвом Л. О. підготовлені до друку збірник документів “Єврейське населення на Миколаївщині”, буклет “Державний архів Миколаївської області (до 80-річчя утворення)”.

Нагороджена Почесними грамотами Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України і Миколаївської облдержадміністрації, отримала Подяку Кабінету Міністрів України.

Марія Явланова (Миколаїв)

459

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Огорокова Людмила

Праці: Шнеєр Самарович Людковський – краєзнавець, історик-архівіст, громадський діяч // Запорожские еврейские чтения. 17–18 мая 2001 г. – Запорожье, 2001. – Вип. 5. – С. 353–361 (у співавт.); Створення страхового фонду на цифрових носіях в Держархіві Миколаївської області (з досвіду роботи) // Студії з архів. справи та документознавства. – 2000. – Т. 6. – С. 85–87 (у співавт.).

Архіви: Держархів Миколаївської обл., особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Оксман Юліан

Праці: Очерки из истории цензуры в России // Лит. Музеум. – Пг., 1919. – Т. 1; Костомаров и его неизданная статья “Украинский сепаратизм”. – О., 1921; И. С. Тургенев. Исследования и материалы. – О., 1921. – Вып. 1; Полежаев перед судом Николаевской цензуры // Ученые зап. высш. школы. – О., 1921; Пушкин. Новые тексты // Атеней (Ист.-лит. временник). – 1924. – Т. I–II; Восстание Черниговского полка (Обзор источников, публикаций и исследований) // Восстание декабристов. – М.; Л., 1929. – Т. VI.

Література: Из переписки Ю. Г. Оксмана // Четвертые тынянов. чтения. – Рига, 1988; *Богаевская К. П.* Возвращение // Лит. обозрение. – 1990. – № 4; “Человек жизнерадостный и деятельный.” (Набросок портрета Ю. Г. Оксмана по материалам его архива) // Встречи с прошлым. – М., 1990. – Вып. 7; *Эджертон В. Ю.* Г. Оксман, М. И. Лопатто, Н. М. Бахтин и вопрос о книгоиздательстве “Омфалос” (Переписка и встреча с М. М. Лопатто) // Пятые тынянов. чтения. – Рига, 1990; *Боровой С.* Воспоминания. – М.; Иерусалим, 1993.

ОКСМАН Юліан Григорович (11. 01. 1895, м. Вознесенськ Херсонської губ. – 15. 09. 1970, Москва) – архівіст, історик літератури.

Народився в сім’ї провізора. Закінчив 1917 р. історико-філологічний факультет Петроградського університету, спеціалізувався в області джерелознавства, текстології та історії в Гейдельберзькому та Боннському університетах. Працював у Петроградському університеті (1917–1919), археологічному інституті (1919), археографічній комісії (1915–1919), Державному архіві в Петрограді (1917–1920). 1917–1919 рр. керував організацією Архіву цензури та друку і брав участь у створенні Центрархіву РСФСР.

З 1920 по 1923 рр. завідував Одеським губернським архівним управлінням. На базі архіву Новоросійського генерал-губернаторства організував Одеський історичний архів. Очолював комісію для концентрації та вивчення історико-революційних документів. Під керівництвом Ю. О. було систематизовано і описано архіви Управління Новоросійського і Бессарабського генерал-губернатора, Канцелярії попечителя Одеського учбового округу, Одеської міської думи (управи), Канцелярії Одеського градоначальника і Запорізької Січі, прийнято на державне зберігання архів РУМЧЕРОДа, складено каталог до архіву генерал-губернатора, взято на облік ряд архівів губернії. Водночас був засновником і ректором Одеського археологічного інституту, при якому існувало і археографічне відділення (1920–1921), професором Одеського інституту гуманітарних і суспільних наук, завідувачем музейно-архівно-бібліотечним відділенням ІНО.

1923 р. Ю. О. переселився до Петрограду і продовжував професорську діяльність. У 1933–1936 рр. був заступником директора Пушкінського дому (ІРЛ). 1936 р. заарештований і десять років провів в ув’язненні на Колімі. 1946–1957 рр. – професор Саратовського університету, 1964–1968 рр. – старший науковий співробітник ІСЛІ ім. А. М. Горького. Автор книги “Летопись жизни и творчества В. Г. Белинского”, що дістала 1958 р. премію ім. Белінського. Брав участь в редагуванні і укладанні коментарів до творів Рилєєва, Пушкіна, Лермонтова, Гоголя, Гаршина, Достоевського, в підготовці наукових серій “Литературные памятники”, “Литературное наследие”, короткої літературної енциклопедії.

В 60-х роках знову переслідувався (обшуки, звільнення, виключення з Спілки письменників). Останні роки життя працював в Московському поліграфічному інституті.

Галина Малинова (Одеса)

ОРЛОВА Зоря Соломонівна (15. 12. 1927, Москва) – історик-архівіст, краєзнавець. З родини репресованого військового, єврейка. Закінчила історичний факультет Херсонського педагогічного інституту (1950).

З 1950 р. працювала в Держархіві Херсонської області науковим співробітником, завідувачем відділу публікацій та використання документів. Здійснила упорядкування і каталогізацію, у тому числі тематичну розробку, багатьох фондів установ Херсонської губернії/області дорадянського (канцелярії губернатора, губернського правління, земських і міських управ тощо) і радянського (повітових і міських ревкомів, окрвиконкому та його відділів тощо) періодів.

Зусиллями З. О. на державне зберігання прийнято особові фонди художників Г. Курнакова та І. Гопкала; письменників Н. Фогеля, П. Цокоти, М. Давидова; краєзнавців Л. Соловійова і А. Вірліча; родинні фонди народовольців Франжолі, інженерів Кривошеїних.

Співупорядник понад 10-ти документальних видань з історії Херсонського краю, серед яких “Победа Советской власти на Херсонщине: 1917–1920: К 40-летию Великого Октября” (1957), “Херсонская область в годы Великой Отечественной войны: 1941–1945” (1975), “Херсон: Страницы истории: 1778–1978” (1978), “Культурное строительство на Херсонщине: 1921–1987” (1988).

Підготувала тематичні огляди документів: “З історії Херсона”, “З історії містобудівництва і охорони пам’ятників історії та культури”, “Розвиток народної освіти на Херсонщині за довоєнні роки” та ін.

Брала участь у розробленні методичних посібників з упорядкування документів фондів особового походження та фондів установ дореволюційного періоду.

У Держархіві Херсонської області створено “Особовий фонд З. С. Орлової (1927–1998)”.

Антоніна Карпова (Херсон)

ОСАДЧА Клавдія Петрівна (19. 12. 1928, с. Шибене, нині Бородянського р-ну Київської обл.) – архівіст. У 1946–1950 рр. навчалася в Ірпінському гірничо-паливному технікумі. Протягом 1950–1954 рр. працювала у Вінницькому обласному паливному тресті.

У березні 1955 р. стала завідувачем Іванківського райдержархіву. На цій посаді працювала без перерви до квітня 1995 р. і була звільнена з посади у зв’язку з досягненням граничного віку перебування на державній службі.

За час роботи К. О. в Іванківському райдержархіві кількість фондів зросла з 5 (1950) до 162 (1995). Вона провела кваліфіковане приймання документів, склала

Праці: Из истории заселения Херсонщины. Краткий справочник. – Херсон, 1993 (у співавт.); 3 історії благодійництва на Херсонщині. – Херсон, 2000. – 24 с. (у співавт.); Державний архів Херсонської області: Путівник. – К., 2003. – 736 с. (співупоряд.)

Архіви: Держархів Херсонської обл., ф. Р-4077, спр. 11.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Отліванова Людмила

Архіви: Іванківський райдержархів, особова справа.

Праці: Составление путеводителей госархивами УССР // НИБ. – 1947. – № 1. – С. 13–17; О недостатках в работе госархивов УССР по упорядочению документальных материалов // Там само. – 1949. – № 1. – С. 14–17; Научно-методическая работа в госархивах // Там само. – 1950. – № 2. – С. 5–11; О работе государственных архивов Львовской и Запорожской областей и филиала ЦГИА УССР в г. Львове // Там само. – 1951. – № 2. – С. 17–20; Комплектування та експертиза документальних матеріалів // Там само.

описи на всі фонди, зразково вела облікову документацію. Проводила відбір документів до знищення, науково-технічне опрацювання та каталогізацію документів, перевіряла стан зберігання документів в установах району, де постійно надавала потрібні консультації й методичну допомогу.

К. О. – автор публікацій “Ніхто не забутий”, “50 років великої Перемоги”, “Наш вічний біль і наша вічна пам’ять”, “Початок промисловості в Іванкові”, “Історія Іванкова”, “Чому так названі села району”, “В боротьбі за хліб”, “Історія села Прибірськ”, “Іванкову – 400”, “Архівній справі – 70” тощо у газеті “Трибуна праці”. До видання “Книга Пам’яті України” підготувала нарис про історію Іванківського району.

К. О. мала ряд громадських доручень: обиралася депутатом Іванківської селищної ради, засідателем Іванківського районного та Київського обласного судів, секретарем районного комітету профспілки працівників державних установ.

Нагороджена Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР (1962, 1978, 1981), медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970) та “Ветеран праці” (1992).

Надія Павловська (Київ)

ОТЛІВАНОВА Людмила Михайлівна (25. 06. 1906, м. Скородное Мозирського пов. Мінської губ. (нині – м. Скородное Єльського р-ну Гомельської обл.), Білорусь – 19. 04. 1982, Київ) – історик-архівіст, фахівець з проблем комплектування і проведення експертизи цінності архівних документів. Із селянської родини, білоруска. Закінчила педагогічний технікум у м. Мозирі (1926), Московський державний історико-архівний інститут з відзнакою (1939).

З 1926 р. по 1935 р. працювала вчителькою с. Михалки Наровлянського р-ну Поліської області (Білорусь), в м. Мозирі і м. Могилів-Подільський Вінницької області.

З 1939 р. по 1940 р. – старший науковий співробітник Горьковського обласного історичного архіву, 1940 р. призначена старшим інспектором, а потім начальником відділу держархівів НКВС Горьковської області.

20 квітня 1945 р. була направлена у розпорядження НКВС УРСР і зарахована на посаду старшого наукового співробітника Управління держархівами УРСР. З 1945 р. по 1946 р. працювала начальником відділу кадрів Архівного управління НКВС УРСР; з 1953 р. і до виходу на пенсію 1966 р. – начальник організаційно-інспекторського відділу Архівного управління МВС УРСР (з 1960 р. – Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР).

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Павлова Олена

За час роботи на керівних посадах Л. О. організувала курси та семінари з підвищення кваліфікації архівних працівників, особисто сприяла організації вивчення діловодства колишніх іноземних установ, фонди яких були сконцентровані у західних областях України, складала ряд методичних посібників для архівних органів західної України з питань упорядкування архівних фондів польських, австрійських та румунських державних установ, провела значну роботу з комплектування архівних органів МВС (НКВС) УРСР керівними та науковими кадрами. За її керівництвом створено науково-методичні кабінети держархівів УРСР. Під час роботи на посаді начальника організаційно-інспекторського відділу інспектувала архівні заклади та надавала їм методичну й практичну допомогу.

Л. О. входила до складу редакційних колегій з підготовки путівників по архівах: “Центральный государственный исторический архив УССР в г. Киеве” (1958), “Житомирский областной государственный архив и его филиал в г. Бердичеве” (1961), збірника статей “З історії архівного будівництва на Україні: Збірник статей, присвячених 40-річчю архівного будівництва на Україні” (1958).

Нагороджена медаллю “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.” (1948).

Тетяна Портнова (Київ)

ПАВЛОВА Олена Федорівна (13. 10. 1960, смт. Вилки Виноградівського р-ну Закарпатської обл.) – бібліотекар-бібліограф, архівіст. З родини робітників, українка. Закінчила Київський інститут культури ім. О. Є. Корнійчука (1983).

З 1983 р. працює в ЦДАМЛМ України на посадах молодшого та старшого наукового працівника. З 1994 р. – провідний науковий співробітник музейного відділу ЦДАМЛМ України. Основний напрямок її діяльності – використання архівної інформації. О. П. брала участь у створенні двох постійно діючих експозицій музею та понад 60-ти стаціонарних і пересувних та документальних виставок, організованих Головним архівним управлінням при Кабінеті Міністрів України: “До 100-річчя трудової еміграції до Канади”, “Діяльність українських громад за кордоном”, “Українські громади на території колишнього СРСР”, “Голодомор в Україні: 1932–1933 рр.” тощо. В галузі науково-дослідних розробок – у розробленні тематико-експозиційних планів постійно діючих експозицій архіву-музею “Українська радянська література: 1917–1987 рр.”, “Матеріали до історії української культури початку ХХ ст.”, “Із скарбів архіву-музею”, “Письменники “празької школи”,

– 1958 – № 4. – С. 43–45 (у співавт.); Нарада архівістів Чехословаччини // Там само. – С. 24–29.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 5, 17, 24, 27, 115.

Праці: Відкриття у ЦДАМЛМ УРСР виставки графічних творів Л. І. Левицького // АУ. – 1987. – № 1. – С. 80 (у співавт.); У ЦДАМЛМ УРСР // Там само. – 1989. – № 2. – С. 75–77; “Прохання надіслати “Кобзар” на фронт” // Там само. – № 3. – С. 22–27.

Архіви: ЦДАМЛМ України, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Павловський Іван

Праці: К десятилетию Полтавской ученой архивной комиссии. Отчет со дня открытия, с 26 октября 1903 г. по 26 октября 1913 г. – Полтава, 1913; Отчет Полтавской ученой архивной комиссии за 1913 год. – Полтава, 1913; Отчет Полтавской ученой архивной комиссии за 1914 год. – Полтава, 1915; Отчет Полтавской ученой архивной комиссии за 1915 год. – Полтава, 1916; Отчет Полтавской ученой архивной комиссии за 1916 год. – Полтава, 1917; Первый съезд представителей губернских ученых архивных комиссий в Петрограде (6–8 мая 1914 года) // Тр. ПГУАК. – Полтава, 1915. – Вып. 11; Полтавцы. – Полтава, 1914. – С. 219–220.

Література: Ротач П. П. І. Ф. Павловський – історик Полтавщини // УІЖ. – 1966. – № 6. – С. 100–103; Коротенко В. В. Особовий архівний фонд І. Ф. Павловського в ЦДІА України // Архів. зб. на посвяту 90-річчя Полтав. вченої архів. комісії. – Полтава, 1993. – С. 108–112.

“Український мистецький авангард: 1910–1930-ті рр.”, “Іван Багряний”, “Матеріали Т. Шевченка у фондах архіву-музею”. Остання робота була відзначена дипломом I ступеня Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України.

О. П. є автором повідомлень, публікацій документів архіву-музею в газетах “Літературна Україна”, “Вечірній Київ”, “Культура і життя”, журналах “Архіви України”, “Образотворче мистецтво”, “Музика”. Брала участь у підготовці збірників документів про українську діаспору та український мистецький авангард.

Віра Вервес (Київ)

ПАВЛОВСЬКИЙ Іван Францевич (09. 01. 1851, с. Боброве Калужької губ. – 14. 05. 1922, Полтава) – історик, архівознавець, музеєзнавець, педагог. Народився в сім’ї службовця. Закінчив Полтавську гімназію (1870), історико-філологічний факультет Університету Св. Володимира у Києві із званням кандидата (1874); викладач історії в Полтавському кадетському корпусі (1874–1913); організатор та учасник народних читань і недільних шкіл; завідувач організованого ним музею Полтавської битви (1909–1918). Автор біля 150 наукових праць, написаних за архівними документами. Залучаючи документи до наукового обігу, І. П. підкреслював їх значимість для історичних досліджень.

І. П. готував один з проектів статуту Полтавської ГУАК, був правителем її справ і скарбником (з 1903 р.), постійним членом редакційної комісії. Редагував всі випуски “Трудов” (1903–1919). Брав участь в розгляді описів архівних справ, які надходили до Комісії з державних установ Полтавської, Харківської та Подільської губерній на предмет їх архівного зберігання.

Дійсний член Таврійської губернської ученої архівної комісії (з 1915 р.), учасник обговорення урядового проекту правил про охорону пам’яток старовини, створеного в системі Міністерства внутрішніх справ. Висловив пропозицію про доцільність створення спільного археологічного округу у складі Полтавської та Чернігівської губерній.

Як член урядової комісії по збиранню відомостей про архіви, створеної на базі Російського історичного товариства 1911 р., підготував і видав дослідження “Описание архивов Полтавской губернии” (Полтава, 1915), в якому охоплені практично всі архіви відомств губернії, а також міські, повітові, волосні, монастирські й церковні архіви. Це видання стало першим в Україні регіональним міжархівним путівником. Крім інформативних можливостей основних архівних комплексів в книзі наведені дані про фізичні умови зберігання документів в державних установах, церквах і монастирях.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Павлюк Павло

Був учасником з'їзду представників учених архівних комісій Росії, скликаного 6–7 травня 1914 р. у Петербурзі, доповідь про роботу якого зачитав на одному із засідань Полтавської архівної комісії та опублікував в “Трудах ПГУАК” (Вип. 13). Вніс пропозицію про необхідність закріплення на законодавчому рівні права вчених губернських архівних комісій здійснювати контроль за станом збереженості документів у відомчих архівах державних установ. Під час революційних подій у Полтаві виступив з ініціативою збереження від фізичного нищення архіву губернського правління. І. П. допомагав В. Л. Модзалевському у вивченні родоводів полтавського дворянства, консультував його з питань архівних пошуків.

І. П. постійно сприяв розвитку архівної справи залученням до неї молодих науковців, зокрема, йому вдалося переконати М. Г. Астряба присвятити себе архівістиці.

Валентина Шандра (Київ)

ПАВЛЮК Павло Іванович (05. 11. 1909, с. Велика Дорога, нині Лосинівського р-ну Чернігівської обл. – 16. 10. 1992, Київ) – історик-архівіст, джерелознавець. Народився у селянській родині, українець. Навчався у педагогічному технікумі (1927–1929, с. Мрин), Інституті соціального виховання (1929–1932, м. Ніжин), Інституті педагогічної професійної освіти (1932–1933, м. Харків). Закінчив історико-архівознавчу аспірантуру при ЦАУ УРСР (1933–1936), кандидат історичних наук.

Перебуваючи в аспірантурі (1934–1943), одночасно працював у ЦДІА УРСР, спочатку молодшим, потім старшим науковим співробітником (1936–1939); У 1939–1943 рр. – заступник директора ЦДІА УРСР; з жовтня 1943 р. по 1954 р. обіймав посаду заступника начальника Архівного управління МВС УРСР; з травня 1954 р. по листопад 1976 р. – заступник директора Інституту історії партії при ЦК КПУ (він же – завідувач партархіву). 1976 р. вийшов на пенсію.

І. П. багато зробив для підготовки кадрів істориків-архівістів. Працював асистентом кафедри історії УРСР у Всеукраїнському інституті комуністичного виховання (1934–1936), викладачем історії у Харківському педагогічному інституті (1936–1941), Республіканській партшколі при ЦК КПУ (1950–1954), одночасно – старшим науковим співробітником Інституту історії АН УРСР. З 1954 р. – доцент кафедри історії КПРС Інституту підвищення кваліфікації викладачів суспільних наук при Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка, впродовж 9-ти років читав спецкурс “Джерелознавство історії КПРС” на історичному факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Архіви: ЦДІАК України, ф. 267, 108 спр. за 1879–1915 рр. (особовий); ІР НБУВ, ф. 111, № 33972–33982, 53735–53747, 38998.

Праці: Центральний державний історичний архів УРСР до XX роковин Великої пролетарської революції // Архівознавчий збірник. – К., 1938 (у співавт.); Архіви України в роки Великої Вітчизняної війни // НІБ. – 1948. – № 2. – С. 11–14; Повысить уровень работы партийных архивов // Ист. архив. – 1955. – № 6; Третий Международный конгресс архивистов // НИБ. – 1957. – № 1. – С. 69–81; Деятельность партийных архивов Украины // АУ. – 1965. – № 4. – С. 32–38 (у співавт.); О роли партийных архивов Украины в разработке истории Компартии Украины // НИБ Центрального партархива при ЦК КПСС. – 1969. – № 4.

Архіви: ЦДАГО України, ф. 1, оп. 62, спр. 2251; ф. 39, оп. 3. Особова справа.

Праці: До історії боротьби трудящих Полтавщини проти німецько-фашистських загарбників (вересень 1941 – вересень 1943 рр.) // НІБ. – 1961. – № 3. – С. 70–75 (у співавт.); Документальні матеріали виконавчого комітету Полтавської обласної Ради депутатів трудящих – джерело для вивчення політичного, господарського і культурного життя Полтавщини // АУ. – 1969. – № 4. – С. 69–72.

Архіви: Держархів Полтавської обл., особова справа.

Самостійно і в співавторстві П. П. опублікував монографії: “Харьковская Красная гвардия”, “Украинская ССР в период гражданской войны: 1917–1920”, “Нариси з історії Компартії України”, автор близько 50 статей з історичної проблематики, брав участь у підготовці 12-ти збірників документів (автор, редактор, упорядник), у написанні методичних посібників з архівознавства і архівної справи. Багато уваги приділяв питанням пошуку, збирання і упорядкування архівних документів, відновленню роботи архівних установ. 1945 р. був відраджений до Чехословаччини з метою пошуку і повернення в Україну архівних фондів, вивезених німецько-фашистськими окупантами. 1956 р. брав участь у роботі 3-го Міжнародного конгресу архівістів. П. П. виконував обов’язки відповідального редактора науково-інформаційного бюлетеня Архівного управління МВС УРСР, був членом Колегії Архівного управління при Раді Міністрів УРСР.

Нагороджений орденом “Знак Пошани”, Грамотою Президії Верховної Ради УРСР, медалями.

Віра Мазур (Київ)

ПАЙДЕМ Надія Харитонівна (15. 08. 1924, с. Маячне Каракульського р-ну Челябінської обл., Росія) – історик-архівіст. Народилася в сім’ї селянина. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1948), річні курси підвищення кваліфікації при Московському державному історико-архівному інституті (1968).

З грудня 1952 р. працювала в Держархіві Полтавської області на посадах наукового співробітника та начальника відділу таємних фондів. Займалась упорядкуванням значної частини фондів, що перебували на таємному зберіганні. З лютого 1971 р. по липень 1981 р. – директор Держархіву Полтавської області. За період її керівництва зміцнено матеріально-технічну базу архіву: створено фотолaboratorію та забезпечено її необхідним обладнанням для проведення фоторобіт і робіт з мікрофільмування документів, придбано нове обладнання для реставраційних робіт.

Н. П. виявляла архівні документи з історії міст і сіл, написала декілька нарисів та довідок до тому “Історії міст і сіл Української РСР: Полтавська область”. За її керівництвом і безпосередньою участю перевидано путівник “Государственный архив Полтавской области” (1982) та видано збірники документів: “Полтаві – 800 років: 1174–1974” (1974), “Полтавщина у Великій Вітчизняній війні Радянського Союзу: 1941–1945” (1977), “У братерському єднанні: 1917–1977” (1982), “Соціалістичне будівництво на Полтавщині: 1921 – чер-

вень 1941” (1984). Опублікувала низку статей та добірок документів з історії Полтавщини у місцевій пресі.

Зінаїда Яненко (Полтава)

ПАЛАДЯН Іван Георгійович (15. 09. 1939, Чернівці – 17. 10. 2001, Чернівці) – філолог, викладач російської мови та літератури, архівіст. Із робітничої родини, румун. Навчався в Чернівецькому педагогічному училищі (1953–1957). Згодом – на філологічному факультеті Чернівецького державного університету, який закінчив 1962 р. Трудову діяльність розпочав з посади вчителя російської мови у восьмирічній школі с. Куликівка Герцаївського району Чернівецької області. Закінчив однорічні курси підвищення кваліфікації при Московському державному історико-архівному інституті (1967).

Архівну діяльність розпочав 1 листопада 1963 р. на посаді наукового співробітника Чернівецького облдержархіву. 1 серпня 1969 р. призначений начальником зональної лабораторії архіву, 3 травня 1984 р. – заступником директора з наукової роботи. З 1 лютого 1990 р. І. П. – завідувач зональної лабораторії забезпечення збереженості документів та мікрофільмування, яка обслуговувала держархіви трьох західних областей: Івано-Франківської, Тернопільської та Хмельницької. 1 квітня 1998 р. звільнений з архіву за власним бажанням.

Досвідчений фахівець з питань забезпечення збереженості документів, І. П. в Держархіві Чернівецької області пропрацював майже 35 років. Він безпосередньо вирішував питання комплектування архіву кінофотофонодокументами та створення страхового фонду архіву. Завдяки його особистій ініціативі в архіві була розгорнута робота з відбору на державне зберігання, науково-технічне опрацювання та використання кінофотофонодокументів, він є автором інструкції з питань відбору, експертизи цінності, науково-технічного упорядкування кінофотофонодокументів. За час його роботи на збереження надійшло 13 785 одиниць обліку кінодокументів (1027 од. зб.), 64 855 од. зб. фотодокументів та 1 058 од. зб. фонодокументів. І. П. ділився досвідом роботи з питань комплектування Держархіву Чернівецької області кінофотофонодокументами з архівістами України на сторінках журналу “Архіви України”.

І. П. брав активну участь у роботі громадських організацій: впродовж багатьох років – голова профкому держоблархіву, голова бюро фізкультури та спорту Чернівецького обкому профспілки працівників державних установ. Нагороджувався Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, Чернівецької обласної Ради та Укрспорткомітету.

І. П. виступав на Чернівецькому обласному радіо-та телебаченні. Він автор статей в обласних газетах

467

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Паладян Іван

Праці: Комплектування кінофотофонодокументами Чернівецького облдержархіву // АУ. – 1976. – № 3. – С. 36–42; Чернівецький облдержархів // Там само. – № 5. – С. 73–76; Фотогазета до ювілею І. Я. Франка // Там само. – 1981. – № 5. – С. 79; Участь архівістів у відзначенні 45-річчя возз'єднання Північної Буковини з Радянською Україною // Там само. – 1985. – № 5. – С. 78 (у співавт.).

Архіви: Держархів Чернівецької обл., ф. Р-2366, оп. 1 ос., спр. 247; спр. 250.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Панкратьєва
Валентина*

Праці: Государственный архив Харьковской области: Путеводитель. – 2-е изд., перераб. и доп. – К., 1981. – 291 с. (співупоряд.); Строки надежды и мужества: 1941–1945: Письма харьковчан. – Х., 1988. – 241 с. (співупоряд.).

Архіви: Держархів Харківської обл., особова справа.

Архіви: Держархів Харківської обл., особова справа.

“Радянська Буковина” та “Зоріле Буковіней”. Лауреат журналістської премії газети “Радянська Буковина”.

Марія Никирса (Чернівці)

ПАНКРАТЬЄВА Валентина Григорівна (04. 09. 1936, с. Чапаєвка Кегичівського р-ну Харківської обл. – 13. 07. 2002, Харків) – історик, архівіст. Народилася в сім’ї робітників, українка. Закінчила історичний факультет Харківського державного університету ім. О. М. Горького (1958).

У Держархіві Харківської області В. П. працювала на посадах молодшого, старшого наукового співробітника, старшого археографа, головного археографа (1973–2002). Вона – автор методичного посібника “Підготовка публікацій документів у періодичній пресі” (1979), короткого тематичного огляду “Документи Харківського облдержархіву з історії містобудування, архітектури, охорони пам’ятників історії та культури XVIII–XX ст.” (1978), статей та добірок документів для журналу “Архіви України”, обласних, міських і районних газет. В. П. – співупорядник збірників документів про визвольну війну українського народу проти німецько-австрійських окупантів, денікінщини і петлюрівщини, історію колективізації сільського господарства та розвиток колгоспного ладу в Українській РСР тощо, промисловість і робітничий клас Харківщини за 1917–1980 рр., стаханівський рух на підприємствах м. Харкова, а також низки видань із серій “Краю мій, Слобожанщино!” та “Старовинні міста Харківщини”.

Лідія Пантелєєва (Харків)

ПАНТЕЛЄЄВА Лідія Єгорівна (05. 04. 1959, Харків) – історик-архівіст. Народилась в сім’ї робітників, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1988).

У Держархіві Харківської області – з 1977 р. на посадах зберігача фондів, старшого наукового співробітника, завідувача архівосховища, головного спеціаліста, начальника відділу схоронності та обліку документів.

Займалась розробкою методичного посібника з перевірки наявності та фізичного стану документів, покажчиків до метричних книг з фонду Харківської духовної консисторії, покажчиків до ревізьких казок з фонду Харківської казенної палати. Брала участь у проекті “Українська інтелігенція у XX столітті: Національний реєстр особових архівних фондів”.

Любов Михасенко (Харків)

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Папакін Георгій

Праці: Розробка теоретичних питань української археографії у діяльності Археографічної комісії ЦАУ УСРР (1929–1930) // Студії з архів. справи та документознавства. Т. 1. – К., 1996. – С. 53–61; 1998. – Т. 3. – С. 72–76; Фонди з історії Української повстанської армії в державних архівосховищах України. Вип. 1. Анотований покажчик фондів УПА (1942–1946). – К., 1999. – 62 с. (кер. авт. кол.); Фонди з історії Української повстанської армії у державних архівосховищах України. Вип. 2. Анотований покажчик фондів партійних органів УРСР, в яких відбулася боротьба з УПА. – К., 2000. – 48 с. (упоряд.); Загальний міжнародний стандарт архівного описування ISAD(G) та перспективи його впровадження в Україні (на прикладі фамільного фонду Скоропадських ЦДІАК України) // АУ. – 2001. – № 4–5. – С. 3–24; Церковні фонди християнських конфесій у складі Національного архівного фонду України: структура, зміст, історія надходження // Студії з архів. справи та документознавства. – 2001. – Т. 7. – С. 5–13; Павло Скоропадський: патріот, державотворець, людина. – К., 2003. – 282 с.; Архів Скоропадських: Фамільні архіви української еліти другої половини XVII–XX ст. та архівна спадщина роду Скоропадських. – К., 2004. – 420 с.

Архіви: Держкомархів України, особова справа.

ПАПАКІН Георгій Володимирович (20. 05. 1953, Київ) – історик, архівіст. Закінчив Державний університет ім. М. Лобачевського (м. Горький, нині – Нижній Новгород, Росія) (1975). Доктор історичних наук (2005).

У 1975–1976 рр. працював учителем Афанасіївської СШ Кіровської області Російської Федерації.

З вересня 1976 по березень 1980 рр. був співробітником ЦДАЖР УРСР (старший зберігач фондів, старший науковий співробітник, завідувач архівосховища). Роботу в системі архівних установ продовжив як інспектор оргвідділу Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР (березень – липень 1980 р.), пізніше – помічник начальника, секретар колегії Головархіву УРСР (липень 1980 – серпень 1991 рр.). Від серпня 1991 р. очолює відділ використання і публікації документів, від 1994 р. – інформації, використання НАФ та зовнішніх зв'язків Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України (з 2000 р. – Держкомархіву України), від 2006 р. – начальник управління інформації та міжнародного співробітництва. Від 1992 р. – член колегії Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України.

Брав безпосередню участь у розробці Законів України “Про нотаріат”, “Про вивезення, ввезення та повернення культурних цінностей”, автор Концепції виставкової діяльності державних архівів.

У 1995 р. захистив кандидатську дисертацію в Інституті української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України за темою “Археографічна комісія Центрального архівного управління УСРР: історія створення і науковий доробок (1928–1934)”. У 2005 р. захистив докторську дисертацію в Національній бібліотеці України ім. В. І. Вернадського за темою “Приватні архіви української родової еліти в національній історії другої половини XVII – XX ст. (на прикладі архівної спадщини роду Скоропадських)”. До сфери наукових інтересів Г. П. належать питання історії та джерельної бази українських визвольних змагань XX ст., використання ретроспективної інформації, виникнення фамільних архівів національної еліти XVII–XX ст. та їх роль в історії України, історична біографістика.

Організатор II Міжнародної наукової конференції “Гетьман Павло Скоропадський та Українська Держава 1918 р.” (травень 1998 р.), секретар урядового оргкомітету з відзначення 130-річчя від дня народження Павла Скоропадського (2003).

Г. П. – рецензент і науковий редактор ряду фахових довідкових видань, член редколегій періодичних видань та видань, що продовжуються, зокрема: “Архіви України” (з 1993 р.), “Студії з архівної справи та документознавства” (з 1997 р.), “Архівознавство. Археографія.

Праці: Народа архівістів з питань наукової організації праці // АУ. – 1970. – № 3. – С. 102; Огляд стану діловодства та архівів в органах соціального забезпечення УРСР // Там само. – № 5. – С. 44 (у співавт.); Огляд стану діловодства та архівів в органах народної освіти // Там само. – 1971. – № 4. – С. 59; Питання відбору на державне зберігання документів позашкільних закладів // Там само. – 1973. – № 4. – С. 57; До питання відбору на державне зберігання документів загальноосвітніх шкіл // Там само. – № 6. – С. 29–33.

Архіви: Держархів Чернігівської обл., ф. Р-647, Р-651; поточний архів відділу кадрів, особова справа.

Джерелознавство” (з 1999), “Вісник Державного комітету архівів України” (з 2000, з 2003 р. – заступник головного редактора).

У 1997–2000 рр. – експерт Ради Європи з міжнародної програми “Відновлення Пам’яті Польщі”; учасник XIV та XV Міжнародних конгресів архівів у Севільї (Іспанія, вересень 2000 р.), Відні (Австрія, вересень 2004 р.) У 2001–2004 рр. – член комітету МРА з правових питань.

Людмила Васько (Київ)

ПАРМУЗІНА Лариса Борисівна (22. 07. 1937, Чернігів) – історик-архівіст. Із родини службовців, українка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1964).

Архівну діяльність розпочала в серпні 1964 р. на посаді наукового співробітника Воронежського облдержархіву. У 1967–1969 рр. – молодший науковий співробітник госпрозрахункового відділу Чернігівського облдержархіву. Впродовж 1969–1973 рр. – інспектор Архівного відділу Чернігівського облвиконкому. З 1973 р. по 1979 р. – старший методист облдержархіву. З 1979 р. по 1988 р. – завідувач відділу комплектування, експертизи цінності документів та контролю за відомчими архівами облдержархіву. За її керівництва стан діловодства в установах, відомчих архівах, організаціях і на підприємствах Чернігова та області значно покращився.

З 1988 р. по 1994 р. Л. П. – старший науковий співробітник Держархіву Чернігівської області. З 1994 р. по 1997 р. – архівіст I категорії відділу комплектування (за рахунок спецкоштів). У листопаді 1997 р. звільнена з роботи в архіві у зв’язку з переведенням до командитного товариства – фірми “Архівіст”.

Л. П. зробила вагомий внесок у розбудову архівної справи та архівознавства в Україні та області. Пріоритетними напрямками її роботи були організаційно-методичне керівництво і контроль за роботою архівних підрозділів державних органів, об’єднань громадян, підприємств, установ, організацій – джерел комплектування держархівів області документами, експертиза цінності архівних документів. Тривалий час очолювала ЕПК Архівного відділу Чернігівського облвиконкому. Передавала свій досвід молодим спеціалістам архівних установ.

Л. П. працювала над науковими темами “Форми і різновиди документів, які ведуться в архівах”, “Оптимізація архівного фонду СРСР та України”, брала участь у складанні Типового переліку документів, Переліків документів установ освіти, культури, статистики тощо, в розробленні взірцевих номенклатур справ виконкомів Рад народних депутатів, їх відділів та управлінь, райдержадміністрацій.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Педашенко Ганна

Вона є автором “Методичних рекомендацій щодо відбору на державне зберігання документів системи установ культури” (1974), “Методичного посібника щодо проведення комплексної експертизи цінності документів фондів профспілкових організацій” (1975), ряду статей до енциклопедичного довідника “Чернігівщина” (К., 1990) та публікацій у періодичній пресі. Займалася вирішенням питань наукової організації праці в Чернігівському облдержархіві та проблемами комплектування держархівів Чернігівської області, брала участь у роботі науково-теоретичного семінару з архівознавства та спеціальних історичних дисциплін в Чернігівському облдержархіві (1975) та ін.

За досягнення високих показників у праці ім'я Л. П. заносилося на Дошку пошани архіву. Нагороджена орденом “Знак Пошани” (1981) і медаллю “Ветеран праці” (1985), нагрудним знаком “Відмінник архівної справи СРСР” (1988). Рішенням колегії Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР за наукові роботи і методичні розробки в галузі архівознавства, документознавства і археографії Л. П. була присуджена перша премія з врученням Диплому I ступеня (1988).

Людмила Сурабко (Чернігів)

ПЕДАШЕНКО Ганна Михайлівна (04. 10. 1907, Харків – 31. 12. 1999, Івано-Франківськ) – архівіст. Народилася в сім'ї робітника. Закінчила Харківський поліграфічний технікум (1929), Харківський робочий вечірній університет (1932).

У 1934–1939 рр. Г. П. – завідувач тасмних фондів Харківського облархіву; 1939–1941 рр. – начальник Харківського військово-історичного архіву; 1941–1943 рр. – директор Південно-казахського облархіву; 1943–1945 рр. – начальник архівного відділу УМВС по Миколаївській області; 1945–1947 рр. – завідувач Харківського міськархіву; 1947–1976 рр. – завідувач архівного відділу Івано-Франківського облвиконкому.

Під час роботи в архівних установах проводила впорядкування та описування фондів, вирішувала питання про забезпечення обласного, районних та міських архівів приміщеннями, керувала проведенням експертизи цінності документів у районних і міських архівах, організувала огляди стану збереженості документів. Брала участь у підготовці статей, публікацій. Здійснювала керівництво підготовкою першого путівника по фондах Держархіву Івано-Франківської області (1960); була членом редколегії видання “Історія міст і сіл Української РСР: Івано-Франківська область”.

Нагороджена почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР, Головного

Праці: Станіславський облархів до 90-річчя з дня народження В. І. Леніна // НІБ. – 1960. – № 3. – С. 101–104; Народи-семінари з архівної справи // Там само. – 1962. – № 3. – С. 105; Народа-семінар в Галицькому райархіві // Там само. – 1965. – № 1. – С. 92 (у співавт.); Семінар з працівниками відомчих архівів Івано-Франківська // АУ. – 1967. – № 1. – С. 107.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 60; Держархів Івано-Франківської обл., ф. Р-2151, оп. 1, спр. 7.

Праці: До ювілею Володимира Гнатюка // АУ. – 1991. – № 5–6. – С. 85–86; Збірник “Володимир Гнатюк. Док. і матеріали” // Там само. – 1992. – № 4. – С. 48, 53–56; Archiwa rodowe Lanckoronckich, Lubomirskich i Dzieduszyckich w zbiorach SPAH we Lwowie // Miscellanea historico-archivistica. – Warszawa, 1998. – Т. IX. – S. 111–118; Zasób Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego Ukrainy we Lwowie i przechowywane w nim polonika // Teki archiwalne. – Warszawa, 2000. – Seria nowa. – Т. 4. – S. 189–192; Михайло Драгоманов. Док. і матеріали. 1841–1994. – Львів, 2001. – 731 с. (співупоряд.).

Архіви: Держкомархів України, особова справа.

архівного управління при Раді Міністрів УРСР, Івано-Франківського облвиконкому, медалями: “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “30 років Радянської Армії та Флоту”, “За бездоганну службу”, “Ветеран праці”, знаком “50 років перебування у КПРС”, “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”.

Тетяна Тимків (Івано-Франківськ)

ПЕЛЬЦ Діана Іванівна (22. 07. 1954, м. Костопіль Рівненської обл.) – архівіст. Із родини робітників. Закінчила факультет іноземних мов Львівського державного університету ім. І. Франка (1978) та Міжнародний курс архівістики в Парижі (1998).

Архівну діяльність розпочала 1980 р. на посаді архіваріуса відділу Давніх актів Центрального державного історичного архіву УРСР у м. Львові. З 1983 р. по 1989 р. працювала на посаді молодшого наукового співробітника архіву. З 1989 р. по 1994 р. була старшим науковим співробітником ЦДІА УРСР у м. Львові.

У березні 1994 р., за погодженням з Головним архівним управлінням при Кабінеті Міністрів України, Д. П. була призначена на посаду заступника директора ЦДІАЛ України. З 19 липня 1999 р. її було призначено в. о. директора. З серпня 1999 р. – директор ЦДІАЛ України.

Д. П. впорядковувала описи фондів центральних установ і організацій регіону старопольського та австро-угорського періодів, Української Народної Республіки і Західно-Української Народної Республіки, Польщі міжвоєнного періоду; особових фондів. Брала участь у підготовці до друку видань архіву: “Історія Львова в документах і матеріалах. Збірник документів і матеріалів” (1986), “Володимир Гнатюк. Документи і матеріали” (1998), “Покажчик видань архіву та літератури про його діяльність (1947–1988 рр.)” (1990). Д. П. – упорядник видання “Центральний державний історичний архів України, м. Львів. Путівник” (2001).

Автор багатьох статей зі спеціальних історичних дисциплін. Неодноразовий учасник наукових семінарів, нарад, конференцій регіонального, всеукраїнського, міжнародного рівнів.

Член комісії допоміжних історичних дисциплін, секретар археографічної комісії Наукового товариства ім. Т. Шевченка.

Валентина Бездрабко (Київ)

ПЕНЦАК Раїса Павлівна (01. 12. 1938, с. Піддубці, Теремнівського р-ну Волинської обл. – 23. 10. 2000, Луцьк) – історик-архівіст. Із робітників, українка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут

(1966). Ще студенткою на виробничій практиці з археографії досліджувала тему “Боротьба трудящих Волині за своє соціальне і національне визволення і возз’єднання з УРСР (1931)”. У процесі виявлення документів займалась їх археографічним опрацюванням, складанням довідкового апарату.

Трудову діяльність Р. П. розпочала в обласному архіві, куди була прийнята 1 квітня 1957 р. на посаду архіваріуса. У серпні 1961 р. переведена на посаду наукового співробітника відділу загальних фондів. Брала участь у виявленні документів до збірника документів і матеріалів “Боротьба трудящих Волині за своє звільнення з-під гніту панської Польщі і возз’єднання з Радянською Україною: Частина друга: 1929–1939 рр.” (1964). 1965 р. обійняла посаду методиста, підготувала ряд методичних посібників: “Перелік груп документів, які підлягають державному зберіганню по системі сільського господарства”, “Пам’ятка по каталогізації документальних матеріалів виконкомів районних і міських Рад депутатів трудящих”, “Методичні вказівки по перевірці наявних документальних матеріалів”, “Пам’ятка по проведенню перевірки наявності і стану документальних матеріалів у Волинському облдержархіві”. З 1971 р. працювала над документами системи народної освіти. З грудня 1978 р. – старший архівіст, керівник групи забезпечення збереженості, державного обліку і НДА до документів. З квітня 1990 р. – головний зберігач фондів. Р. П. брала участь у експертизі цінності окремих фондів обласного архіву, регулярно надавала практичну допомогу госпрозрахунковій групі.

Розробила ряд переліків дублетних документів і тих, що втратили науково-практичне значення і підлягають утилізації із фондів районних відділів культурно-освітніх установ (з 1953 р.); районних відділів культури, райвідділів кінофікації, дирекцій кіномереж за 1944–1985 рр.; райспоживспілок Волинської області за 1944–1985 рр.; райміськфінвідділів Волинської області за 1944–1986 рр.; міжколгоспбудів Волинської області за 1959–1985 рр.; колгоспів за 1953–1985 рр.; установ охорони здоров’я районної і міської ланки за 1945–1981 рр.

Розробила “Методичні вказівки по проведенню перевірки наявності і стану справ після переміщення у нове приміщення Держархіву” (1986). Підготувала “Довідник назв вулиць міста Луцька, їх перейменування, ліквідація за 1938–1968 рр.” (1980), ряд методичних рекомендацій, довідників, покажчиків: “Методичні рекомендації по наведенню довідок у Волинському облархіві” (1980), “Довідник адміністративно-територіального поділу Волині (X ст. – 1939 р.)” (1982), “Список фондів районної і міської ланок, документи яких збереглися за довоєнний

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Петренко Емма

Праці: Джерела з історії радянського суспільства. Волинська область // АУ. – 1969. – № 5. – С. 102; Волинський облдержархів: Огляд нових надходжень // Там само. – 1977. – № 4. – С. 76–77; Історична пам'ять народу: до 70-річчя архівної справи // Радянська Волинь. – 1988. – 7 трав.; Держархів Волинської області: Путівник. – 2-е, вид. доп. і перероб. – К., 1990. – 224 с. (співупоряд.).

Архіви: Держархів Волинської обл., ф. Р-66, Р-67; картотека ДІФ.

період (1940–1941) станом на 1991 рік” (1991), “Відомості про наявність метричних книг у фондах архіву станом на 1991 рік” (1991), “Список колгоспів Волинської області з вказівкою дат їх утворення” (там же – список перших колгоспів, створених 1945 р. (1991), “Алфавітний покажчик ліквідованих сільських Рад Волинської області станом на 01.01.68 року” (1991). Нею розроблені “Методичні рекомендації про порядок наведення у Волинському облдержархіві довідок про трудовий стаж, розміри заробітної плати, освіту та з інших питань соціально-правового характеру”.

Р. П. провела опис планів обміру земель Горохівського, Здолбунівського, Камінь-Каширського, Ковельського, Костопільського, Луцького, Рівненського повітів Волинського воєводства за 1921–1938 рр. (ф. 277, справа фонду). Нею складена таблиця аналізу складу документів базового фонду Р-59 “Відділ народної освіти виконкому Волинської обласної Ради народних депутатів за 1968–1985 роки” (1988).

Надавала значну допомогу з удосконалення науково-технічного опрацювання документів працівникам обласного архіву, районним державним архівам. Значну увагу приділяла питанням збереженості документів, їх обліку. Підтримкою, добрим словом сприяла становленню молодих кадрів.

Нагороджена грамотами Архівного відділу облвиконкому, Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР (1979) та Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР (1982), Українського республіканського комітету профспілки працівників держустанов (1988) та нагрудним знаком “Відмінник архівної служби” (1988).

Олена Крамар (Луцьк)

ПЕТРЕНКО Емма Аркадіївна (23. 03. 1938, Дніпропетровськ) – історик, архівіст, реставратор. Із родини службовців, українка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1968).

З 1957 р. працює в Державному центрі збереження документів Національного архівного фонду України на посадах реставратора, палітурника, фотографа. 1968 р. призначена заступником директора, а 1980 р. – директором Центральної лабораторії мікрофотокопіювання і реставрації документів ЦДА України (тодішня назва ДЦЗД НАФ України). З 2002 р. – на пенсії. За цей час вона, ставши висококваліфікованим фахівцем, здібним організатором, зробила вагомий внесок у реалізацію політики держави в архівній сфері, зокрема, у справу забезпечення збереженості документів НАФ України.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Петренко Емма

Очолований Е. П. колектив вів творчий пошук новітніх, досконалих й ефективних технологій поліпшення фізичного стану найцінніших архівних скарбів, забезпечення гарантованого збереження унікальних документальних пам'яток. Під її керівництвом здійснювалося методичне забезпечення усіх ділянок роботи з фізичної збереженості документів на паперовій основі і на плівкових носіях, створення страхового фонду копій та фонду користування особливо цінних документів на рулонній та плоскій плівках, контроль, реставраційно-профілактичне оброблення раніше створених мікрофільмів страхового фонду і фонду користування та виготовлення копій мікрофільмів зі страхових копій документів.

За керівництва Е. П. Центральна лабораторія перетворилася на загальнодержавний науково-методичний центр з питань фізико-хімічного збереження НАФ України, широко відомий не лише у нашій країні, а й за кордоном. Вона особисто вела активну роботу з підвищення кваліфікації як своїх працівників, так і працівників держархівів України з профільних питань, проводить семінари-практикуми та надає консультації з питань фізичної збереженості документів центральним держархівам України, держархівам областей, міст Києва і Севастополя, архівним підрозділам підприємств і організацій, незалежно від форм власності. Е. П. неодноразово виступала на міжнародних і вітчизняних науково-практичних конференціях та семінарах (Естонія, Латвія, Литва, Росія, Угорщина, Польща).

Як досвідчений організатор і керівник Е. П. приділяла постійну увагу добору, вихованню і навчанню кадрів, згуртуванню колективу, займається підготовкою фахівців унікальних архівних професій з фізичної збереженості письмових пам'яток історії.

З метою популяризації архівної діяльності Е. П. створено відділ інформаційних технологій (1980), де проводиться видання путівників по фондах центральних держархівів, держархівів міст і областей, часописів “Архіви України”, “Вісник Держкомархіву України”, “Архівіст. Вісник САУ” та ін.

Нагороджена медалями “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, “В пам'ять 1500-річчя Києва”. 1985 р. керований нею колектив нагороджено грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР і Українського республіканського комітету профспілки працівників державних установ, 1995 р. – Почесною грамотою Кабінету Міністрів України. 2000 р. Указом Президента України Е. П. присвоєно звання “Заслужений працівник культури України”.

Людмила Терещук (Київ)

Праці: Реставрація і опрацювання документальних матеріалів // АУ. – 1971. – № 5. – С. 40–44 (у співавт.); Роль Центральної лабораторії мікрофотокопіювання і реставрації документів у поліпшенні їх схоронності // Там само. – 1988. – № 5. – С. 12–20; З досвіду роботи ЦЛМРД з реставрації та стабілізації документів методом превентивної консервації // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 2000. – Т. 6. – С. 53–54 (у співавт.).

Архіви: ДЦЗД НАФ, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Петренко Олександр

Праці: Опис документів, які зберігалися в маєтку князів Четвертинських у селі Янкові // Поділ. старовина. – Вінниця, 1993. – С. 283–321; 3 історії архівної справи на Брацлавщині у XVI–IX ст. // Тези доп. і повідомл. 19-ї Вінниц. обл. іст.-краєзн. конф. 18 лют. 1999 р. – Вінниця, 1999. – С. 19–22; Лука-Мелешківська: нариси історії села. – Вінниця, 2001. – 328 с.; Документи традиційних християнських церков у фондах Державного архіву Вінницької області дорадянського періоду // Студії з арх. справи та документознавства. – 2001. – Т. 7. – С. 52–56; Ревізійний перепис населення 1795 р.: Брацлавська губернія. – Т. 1, Ч. 1. – Вінниця, 2003. – 284 с. (у співавт.).

Праці: Описание рукописей, находящихся в музее Церковно-археологического общества при Киевской духовной академии // ТКДА. – 1874. – № 3, 4, 5, 6, 7, 10, 12; Описание рукописей, находящихся в музее Церковно-археологического общества при Киевской духовной академии // Там само. – 1875. – № 1, 2, 3, 5, 6, 7, 11; Описание рукописей Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии. – К., 1875. – Вып. 1; Описание рукописей Церковно-археологического музея

ПЕТРЕНКО Олександр Степанович (08. 02. 1968, с. Лука-Мелешківська Вінницького р-ну Вінницької обл.) – історик, архівіст. Народився в сім'ї учителя. Закінчив історичний факультет Вінницького державного педагогічного інституту (1992).

Архівну діяльність розпочав 1992 р. в Держархіві Вінницької області, на посаді архівіста I категорії, з 1993 р. – провідний архівіст, а з 1997 р. – головний охоронець фондів, з 2003 р. – заступник директора – головний зберігач фондів.

Займається підготовкою і впровадженням в практику роботи архіву організаційно-методичних документів з питань забезпечення схоронності документів НАФ, удосконаленням обліково-довідкового апарату. Здійснює тематичну розробку дореволюційних фондів, в тому числі польсько- і латиномовних, зокрема, судових та адміністративних установ; здійснює організаційно-методичні заходи з передання на державне зберігання органами РАГС метричних книг та книг записів актів громадянського стану, які зберігалися на місцях понад встановлений термін; автор методичного посібника зі збору свідчень очевидців про події ХХ ст. Досліджує історію архівної справи на Вінниччині та Держархіву Вінницької області. Очолює робочу групу зі створення нового путівника по архіву (з 1997 р.). Являється автором-упорядником збірника документів з історії Брацлавського намісництва (2001), автором оглядів архівних фондів, що містять інформацію з історії традиційних християнських конфесій, панських маєтків кінця XVIII – першої половини XIX ст. на Східному Поділлі, історії Вінниці 1793–1861 рр.

Файна Винокурова (Вінниця)

ПЕТРОВ Микола Іванович (31. 03. 1840, с. Вознесенське Макарівського пов. Костромської губ. – 29. 06. 1921, Київ, похований біля Флорівського жіночого монастиря) – літературознавець, бібліограф, архівознавець, археограф, етнограф, фахівець з проблем археології, образотворчого мистецтва, історії церкви.

Народився в сім'ї сільського дяка. 1850 р. почав навчання в другому класі Макарівської духовної школи, звідти 1856 р. перейшов до Костромської духовної семінарії. 1861 р. продовжив навчання у Київській духовній академії. Після її закінчення (1865) працював учителем російської словесності, латинської і німецької мов та логіки у Волинській духовній семінарії в м. Крем'янці.

У 1867–1868 рр. М. П. був редактором “Волинских епархиальных ведомостей”. 1870 р. його призначено доцентом словесності та історії зарубіжної і російської літератури КДА. В травні 1907 р. Харківський універ-

Українські архівісти (XIX–XX ст.)

Петров Микола

ситет присудив йому ступінь доктора російської мови і словесності, а 11 липня цього ж року цей присуд затвердив міністр освіти. 1910 р. за вислугою 30 років М. П. звільнили від штатної служби і залишили позаштатним професором Академії: 1916 р. з приводу 50-ліття наукової діяльності Російська Академія наук обрала М. П. членом-кореспондентом, а Петроградська й Московська духовні Академії – своїм почесним членом. 14 листопада 1818 р. його було введено до складу історично-філологічного відділу ВУАН.

Важливою була діяльність М. П. на посаді завідувача Церковно-археологічного музею та секретаря Церковно-археологічного товариства, заснованого 1872 р. при Київській духовній академії. М. П. виявив великий інтерес і фактично очолив роботу з пошуку нових надходжень до музею. Він був творцем унікальної збірки церковної старовини, складав описи документів та експонатів, видав їх обліком.

Прочитав численні лекції та доповіді в Церковно-археологічному товаристві (до 1910 р. – 90 доповідей), помістив в “Трудах Киевской духовной академии” і в інших журналах звіти про придбання музею і працю Церковно-археологічного товариства, а також статті про збірки, що надійшли до музею: Сорокіно-Філаретівську, Порфиріївську, Муравйовську, Леопардівську, колекцію Фальковського та ін.

Наукова спадщина М. П. свідчить про широке коло його наукових інтересів. Він написав сотні великих і малих студій, начерків, заміток з різних галузей: української літератури, історії, археології, історії мистецтва, історії духовних шкіл і т. ін. За наукові праці М. П. дістав численні премії: “Свгенієво-Румянцевську”, “Макаріївську” (двічі), “Уваровську”, “Велику золоту медаль” (двічі), був членом більш як 40 наукових товариств і інституцій (У 1905 р. – обраний почесним членом Київської археологічної комісії).

М. П. відомий як прекрасний знавець київських архівів і рукописних збірок. Він підготував і опублікував фундаментальні видання “Акты и документы, относящиеся к истории Киевской духовной академии 1722–1795” в 5 томах і 6 книгах, видав три томи “Описания рукописей, находящихся в музее Церковно-археологического общества при Киевской духовной академии” і окремо три томи “Описания рукописных собраний, находящихся в Киеве”.

З історичних праць М. П. більш значні “Новые материалы для истории Юго-Западной России и в частности г. Киева”, “Очерки истории базилианского ордена в бывшей Польше”, “Начало греко-болгарской распри и возрождение болгарской народности”, “Исторический взгляд на взаимные отношения между сербами и русскими в образованности и литературе”. Багато науко-

при Киевской духовной академии. – К., 1879.
– Вып. III; Указатель Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии. – К., 1880; Указатель книг и статей по истории Южной России за 1881 год // КС. – 1882. – № 1, 2; Указатель Церковно-археологического музея при Киевской духовной академии. – 2-е изд., испр. и доп. – К., 1887; Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. – М., 1891–1904. – Вып. 1–3; Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве. Вып. I: Собрание рукописей Московского митрополита Макария (Булгакова), Мелецкого монастыря на Вольни, Киево-Печерского монастыря и Киевской духовной семинарии. – М., 1892; Киев, его святыни и памятники. – СПб., 1896; Описание рукописных собраний, находящихся в г. Киеве. Вып. II. Собрание рукописей Киево-Печерской лавры, Киевских монастырей: Златоверхо-Михайловского, Пустынно-Никольского, Выдубецкого и женского Фроловского и Десятинной церкви. – М., 1897; Историко-топографические очерки древнего Киева. – К., 1897; О работах по описанию архива Киевской духовной консистории // Тр. имп. Моск. археол. об-ва. – М., 1910. – Т. XXII. – Вып. 1. – С. 171–193; О положении дела на

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Петров Микола

Украине // Віра та держава. – 1918. – № 17, 18; Скрижалі пам'яті. – К., 2003. – 336 с.

Бібліографія: Академік Микола Іванович Петров: Біобліогр. – К., 1994. – 79 с.

Література: Життєпис академіка Миколи Івановича Петрова // ЗІФВ ВУАН. – 1919. – Кн. 1. – С. LXXI–LXXII; *Щербаківський Д.* Микола Іванович Петров (1840–1921 рр.) [Некролог] // 36. секції мистецтв УНТ. – К., 1921. – Т. 1; Петров Микола Іванович: Заслужені для української науки та українства діячі, що померли в роках 1918–1923 // Україна. – 1924. – № 3; *Гуменюк М. П.* Петров М. П. // Укр. бібліографі XIX – поч. XX ст.: Нариси про життя і діяльність. – Х., 1969; *Сохань С.* Микола Петров // Історіогр. дослідження в Україні. – К., 2005. – Вип. 15. – С. 226–263.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 12240.

вих праць присвятив “старому Києву”. Найважливіші з них – “Историко-топографические очерки древнего Киева”, “Киев, его святыни и памятники”. З історією стародавнього Києва пов’язані статті про малюнки Києва 1651 р., про окремі церкви Києва, описання стінопису Лаври, Спаса на Берестові, Софіївки. Взагалі, стінопису, іконопису та мініатюрі М. П. присвятив найбільше уваги. Він видав цінний для сприйняття стінопису “Типик о настенном письме” єпископа Нектарія 1599 р., дав перший огляд українського іконопису з давніх часів (“Южно-русские иконы”) і опублікував у журналі “Искусство” прекрасні знімки і описання відомих ікон, мозаїки та предметів старовини із збірок Музею КДА.

Велика бібліографічна спадщина широко представлена в “Каталоге книг и периодических изданий, принадлежащих Петрову Н. И.”, яка знаходиться в Інституті рукопису НБУВ. Вчений почав складати його в березні 1880 р., останній рік запису книг до каталогу – 1919. Всього каталог містить 3218 назв. Окремими розділами виділена теорія літератури, історія російської й української літератури, бібліографія. Заанотовано також бібліографічні покажчики, каталоги книгарень та ін. 1994 р. вийшло окреме видання “Бібліографія Петрова М. П.”.

М. П. – укладач покажчиків “Описание рукописей, находящихся в музее Церковно-археологического общества при Киевской духовной академии”, “Описание рукописных собраний, находящихся в городе Киеве” тощо. Музей у рукописних фондах мав багаті збірки грецьких, латинських, арабських, грузинських, південно-слов’янських та інших рукописів, а також цінну колекцію слов’янонських рукописів. Усі рукописи систематизовані в каталозі за галузями знань. При описуванні М. П. зазначав, хто був їх попереднім власником, на якому матеріалі вони написані, визначав особу автора переказу, переписувача, докладно викладав зміст, для чого наводив не тільки заголовки, а й назви окремих частин. В “Описании рукописных собраний, находящихся в г. Киеве” М. П. розмістив рукописи (оригінали й копії) за століттями, зазначивши формат, кількість аркушів, наявність ілюстрацій, мову рукопису. Пізніше покажчики М. П. сприяли дослідникам в розробці питань історії давньої української літератури, етнографії, археології, історії образотворчого мистецтва, культури, історії і теорії церковних шкіл та ін.

Роботу М. П. продовжив О. Лебедев. Він видав працю “Рукописи церковно-археологического музея Императорской Киевской духовной академии” (Саратов, 1916), в якій описав рукописи, що надійшли до церковно-археологічного музею 1877–1911 рр. В передмові до свого покажчика автор назвав М. П. “королем київських архівів”.

Тетяна Портнова (Київ)

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Петрова Галина

ПЕТРОВА Галина Петрівна (12.12.1929, с. Березайка Бологовського р-ну Калінінської (нині Тверської) обл., Росія) – історик-архівіст. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1952).

З 1952 р. по 1974 р. працювала начальником відділу, старшим науковим співробітником, заступником директора з наукової роботи Держархіву Чернігівської області. У складі упорядників брала участь у створенні путівника “Черниговский областной государственнй архив и его филиалы в городах Нежине и Прилуках” (1963), збірників архівних документів і матеріалів: “Борьба трудящихся Черниговщины за власть Советов: 1917–1919” (1957), “Черниговщина в годы гражданской войны: 1919–1920” (1975). У 1974–1978 рр. Г. П. – завідувач фондів в Чернігівському літературно-меморіальному музеї М. М. Коцюбинського, де брала активну участь у роботі загальносоюзних, республіканських, кущових архівних та музейних нарад і семінарів. З 1979 р. і до виходу на пенсію – референт правління Чернігівської обласної організації “Знання”.

Г. П. автор методичних розробок та інструкцій з питань експертизи цінності архівних документів і комплектування ними архівів, створення НДА та використання документів архіву. Вона провела значну роботу зі створення особових фондів та колекцій діячів науки, літератури Чернігівського краю. Брала участь у створенні тематичних колекцій “Літопис культурного життя м. Чернігова”, “Спортивний Чернігів”, “Колекція рукописних, стародрукованих та книг” та ін. Автор ряду статей в періодичній пресі, виступів на радіо, в яких висвітлювала історію Чернігівщини, привертала увагу громадськості до питань збереження документів сучасності.

Тамара Зуб (Чернігів)

ПЕТРОВСЬКИЙ Микола Неонович (12. 11. 1894, с. Кудрівка (нині – с. Городище) Сосницького пов. Чернігівської губ. – 20. 07. 1951, Київ, похований там же) – історик, джерелознавець, археограф, педагог.

Батько М. П. був сільським священиком, що дозволило майбутньому вченому без перешкод після одержання початкової освіти в повітовій школі продовжити її в Чернігівській духовній семінарії (1909–1915). Однак, не зважаючи на закінчення повного курсу семінарії, по духовній лінії М. П. не пішов – далася взнаки сформована за часу навчання в цьому богословському закладі відраза до “схоластичного марнослів’я” і “фальші при нечистих ділах”. Вищу освіту він здобув у Ніжинському ІФІ, по закінченню якого 1919 р. отримав направлення до Київського університету Св. Володимира для підготовки до професорського звання. Але революційні

Праці: Відбір на постійне зберігання документальних матеріалів, що утворюються в діяльності музеїв м. Чернігова // НІБ. – 1964. – № 4. – С. 11–14; Поповнення фондового складу Чернігівського облдержархіву // АУ. – 1965. – № 6. – С. 5–14; Комплектування облдержархіву документами особового походження // Там само. – 1967. – № 3. – С. 44–47; Колекції Чернігівського облдержархіву // Там само. – 1968. – № 3. – С. 60–62; Деякі питання організації і методики комплектування Чернігівського облдержархіву документами особового походження // Там само. – 1975. – № 3. – С. 50–54 (у співавт.).

Архіви: Держархів Чернігівської обл., особова справа.

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

Петровський Микола

Праці: До питання про певність відомостей літопису Самовидця і про автора літопису (Романа Ракушку-Романовського) // Зап. Ніжен. ін-ту нар. освіти. – Ніжин, 1926. – Кн. VI. – С. 1–80; Надання Ніжину Магдебурзького права у 1625 році // Чернігів і Півн. Лівобережжя: огляди, розвідки, матеріали. – К., 1928. – С. 301–314; Псевдо-Діаріуш Самійла Зорки // ЗІФВ ВУАН. – К., 1928. – Кн. XVII. – С. 161–204; Нариси історії України XVII – початку XVIII століть (Досліди над літописом Самовидця). – Х., 1930. – 452 с; 3 матеріалів до історії м. Ніжена: Вступ. I. Звідомлення Константина Христофорова 1670–1671 рр. II. Тестамент Семена Адамовича. III. Погром 1905 року в Ніжені, поданий в щоденнику проф. М. М. Бережкова // Зап. Ніжин. і-ту соціального виховання. – Ніжин, 1932. – Кн. XII. – С. 75–109.

Література:

Л. О[киншевич]. Дослідник Самовидця (Пам'яті М. Н. Петровського) // Україна: Українознавство і франц. культ. життя. – Париж, 1952. – Ч. 7. – С. 535–537;
Дубровський В. Спогад про проф. М. Н. Петровського // УІ. – 1964. – Т. I, ч. 2–3. – С. 21–26;
Швидко А. К. Вопросы истории Левобережной Украины XVII–XVIII вв.

негаразди і перепиті громадянської війни, що поставили українське місто на межі голодного вимирання змусили М. П., як людину прагматичну, повернутися до рідного села. Там він вчителює до кінця 1923 р., певний час завідує школою. Кардинально життя М. П. змінює його колишній науковий наставник по Ніжинському ІФІ проф. Г. А. Максимович своїм рішенням переїхати до Сімферополя. Ніжинський професор тримав постійний контакт із колишнім студентом, навіть, намагаючись, наскільки це було можливим у тих умовах, керувати науковими заняттями останнього протягом 1919–1923 рр. Тому цілком природно, що М. П. отримав запрошення від Г. А. Максимовича зайняти його місце (завідувача кафедри) в Ніжинському ІНО.

Після досить складного конкурсу на заміщення вакансії, з 1924 р. викладає українську історію в Ніжині (з 1928 р. – в якості професора). Наступного року спільне зібрання Ніжинської НДК історії культури та мови без відбуття промоції обрало молодого викладача науковим співробітником кафедри, хоч ще на початку 1924 р. він мав намір вступати до ніжинської аспірантури. Тут, як і у справі влаштування до Ніжинського ІНО, крім природного обдарування самого М. П., певну роль відіграло прихильне ставлення до нього в НКО УСРР, зокрема акад. Д. І. Багалія. В 1926–1930 рр. М. П. був керівником історичної секції Ніжинської НДК, керував роботою кількох аспірантів, але, у силу різних обставин, наукових послідовників-учнів не набув.

З 1926 р. М. П. попадає під вплив київського наукового центру і тяжіння до нього молодого вченого стає дедалі очевиднішим. Особливо після проваленої 1930 р. партійним осередком Харківської НДК історії української культури спроби захистити докторську дисертацію на основі щойно видрукованої монографії “Нариси історії України. Т. I: Досліди над Літописом Самовидця”. В ній, як і варто було чекати від документалізованого дослідження, недорахувалися марксизму-ленізму і класового підходу.

Протягом 1926–1933 рр. М. П. входить до ряду академічних і науково-дослідницьких установ М. С. Грушевського: Комісії Лівобережної України ВУАН (1926), Київської НДК історії України (1927), Археографічної комісії ВУАН (1930). Двічі побував у Москві у складі Археографічної комісії вказаної кафедри М. С. Грушевського, що стимулювало надалі досліди з джерелознавства та фактично поклато початок його археографічної діяльності. Однак близькі стосунки з “грушев'янцями”, мали й зворотній бік – ніжинський вчений мусив пройти їх шляхом у 1930-х рр. Щоправда, без фізичної розправи. 1933 р. почалася масова чистка професорсько-викладацького складу Ніжинського педінституту, і після

кількох викривальних зборів, критичних публікацій К. Г. Гуслистого і публічних визнань власних “помилки” М. П. був звільнений із роботи зі “штампом на спині” буржуазного націоналіста і проповідника “фашистських теорій” М. С. Грушевського. З розгромом установ останнього уже колишній ніжинський вчений позбувся попередніх посад у структурах ВУАН.

Перебравшись до Києва, протягом 1934–1936 рр. працював науковим співробітником бібліотеки АН УРСР, а з 1937 р. перейшов до Інституту історії АН УРСР на посаду старшого наукового співробітника. За два роки отримав докторську ступінь. 1942 р. під час евакуації Інституту до м. Уфа був призначений директором об’єднаного Інституту історії та археології АН УРСР. З 1945 р. – член-кореспондент АН УРСР. У середині 1940-х рр. був також науковим консультантом МЗС УРСР, брав участь у Асамблеї ООН у Сан-Франциско (1945) та Паризькій мирній конференції (1946). Працював у Всеслов’янському комітеті.

Архівна, археографічна та джерелознавча діяльність М. П. органічно переплетені з суто історичними студіями, складаючи їм міцну основу і, власне, виділяючи цим самого дослідника з-поміж інших. Принципи наукової історичної школи Г. А. Максимовича, що зароджувалася в першій половині 1920-х рр. у Ніжині, вимагали від її репрезентантів фундаментального знання джерельної бази і бездоганного наукового оперування ними. Феноменальна фактологічна пам’ять, природні аналітичні здібності та належна працездатність дозволила М. П. бути чи не найкращим знавцем джерел з історії України другої половини XVII ст. в 1920–1940-х рр.

Активна архівна діяльність М. П. почалася на початку 1924 р., коли він разом із колегою по Ніжинській НДК (тоді ще аспірантом) А. Г. Єршовим та завідувачем Ніжинського окрархіву, майбутнім аспірантом тієї ж кафедри, В. А. Фесенком заснували при Ніжинському ІНО на кшталт керованого В. В. Дубровським у Чернігові студентський історико-архівний гурток, що згодом переріс у загальноміський. Проте участь у ньому М. П. носила яскраво виражений науковий напрям, на відміну від переважно організаційного інших його лідерів. У цьому чітко проглядається життєвий практицизм М. П. Наступним етапом, на якому виявляється схильність молодого дослідника більше до археографічної діяльності, ніж до архівної, було відрядження до Московського Давньосховища в 1926 та 1927 рр. М. П. паралельно з науковими завданнями кафедри (власне академіка) поповнював свої напрацювання з історії доби Хмельниччини та Руїни, внаслідок чого протягом 1926–1931 рр. з’явилося більше 40 розвідок, статей та рецензій, частина з котрих – “До питання про певність відомостей літо-

в трудах Н. Н. Петровского // Актуал. историогр. проблемы отечественной истории XVII–XVIII. – Д., 1982. – С. 48–52; *Сарбей В. Г., Швидько Г. К.* Видатний радянський історик: (Життєвий і творчий шлях М. Н. Петровського) // Феодализм: экономика, классовая борьба, культура: Сб. науч. трудов на укр. языке. – К., 1986. – С. 3–18; *Дмитрієнко С.* Студентські роки Миколи Петровського // Сіверян. літопис. – 1995. – № 4. – С. 96–103; *Бойко О. Д.* Дослідницька кафедра Ніжинського інституту народної освіти // Там само. – 1998. – № 5. – С. 120–127; *Дмитрієнко С. В., Коваленко О. Б.* Листи М. Н. Петровського до М. С. Грушевського // Україна і Росія в панорамі століть: Зб. наук. праць на пошану проф. К. М. Ячменіхіна. – Чернівці, 1998. – С. 325–335; *Дмитрієнко С.* Невідомі сторінки біографії Миколи Петровського // Україна на порозі XXI століття: актуальні питання історії: Зб. наук. праць. – К., 1999. – С. 168–181; *Острянюк А.* Ніжинська історична школа: доба розквіту (20-і – початок 30-х рр. XX ст.) // Сіверян. літопис. – 2000. – № 5. – С. 31–38; *Страшко С.* Гоголівський інститут у 20–30-х рр. // Там само. – 2000. – № 5. – С. 24–27.

Архіви: Відділ Держархіву Чернігівської обл. в м. Ніжині, ф. 1105, оп. 1, спр. 2283, 2364; ф. Р-6112, оп. 1, спр. 63; ф. Р-6121, оп. 1, спр. 70, 92, 106, 160, 170, 276, 279, 281, 310, 320, 356, 357, 413, 415, 425, 432, 437, 1068; ф. Р-6121, оп. 2, спр. 436, 991, 2146, 2486, 3254, 3331; Держархів Чернігівської обл., ф. П-1669, оп. 1, спр. 124, 200, 240; ІА НБУВ. – ф. 230 (особовий); ІР НБУВ, ф. X, оп. 1, спр. 7110; ЦДАВО України, ф. Р-166, оп. 2, спр. 464; оп. 5, спр. 738; оп. 7, спр. 568; оп. 8, спр. 431, 459; оп. 9, спр. 380, 381; оп. 12, спр. 5847.

Праці: Заметки о некоторых рукописях, хранящихся в библиотеке историко-филологического института кн. Безбородко в Нежине. – К., 1895; Из бумаг П. И. Шафарика и В. В. Ганки: К истории русско-чешских ученых и литературных сноше-

пису Самовидця і про автора літопису (Романа Ракушку-Романовського)”, “З матеріалів до історії м. Ніжена”, “Псевдо-Діаріуш Самійла Зорки”, “З матеріалів до історії українсько-турецьких взаємин другої половини XVII-го віку” (остання була підготовлена для видання Візантологічної комісії ВУАН і видана лише 1997 р.) – була побудована на безпосередньому джерелознавчому та археографічному опрацюванні архівного матеріалу. Надалі була перерва в 5 років у дослідницьких студіях М. П. і з переходом на роботу до Інституту історії археографічна діяльність стає чи не провідним його науковим напрямом. Змінивши методологічні засади, він, однак, залишився вірним джерелознавчим принципам своєї наукової діяльності. За його безпосередньої участі як редактора і укладача в 1940-х рр. Інститутом історії України АН УРСР було видано кілька збірок документів: Т. I і Т. III “Історії України в документах і матеріалах”, “Україна перед визвольною війною 1648–1654 рр.”. Не менш глибоким, ніж роботи 1920-х – початку 1930-х рр., джерелознавчим аналізом вирізнялась і фундаментальна монографія “Нариси з історії України. Вип. VI: Визвольна війна українського народу проти гніту шляхетської Польщі і приєднання України до Росії (1648–1654)”, що побачила світ 1940 р.

Відмова від об’єктивізму в дослідженнях і прийняття радянської історичної догматики дозволила М. П. знайти певне порозуміння з офіційною наукою і владними установами. З 1944 р. вчений навіть спромігся повернутися до викладацької діяльності, посівши посаду завідувача кафедри історії України КДУ ім. Т. Г. Шевченка. Однак такий симбіоз завжди нетривалий і почасти небезпечний. Майже через 15 років після розгрому київської школи М. С. Грушевського зв’язок із нею знову дався визнаки: після постанови ЦК КП(б)У “Про політичні помилки і незадовільну роботу Інституту історії України Академії наук УРСР” від 29. 08. 1947 р. М. П. усунули з посади директора, угледівши відлуння впливу теорій покійного академіка на роботу цієї установи. Від 1947 р. і до часу своєї смерті М. П. очолював відділ археографії Інституту.

Сергій Зозуля (Київ-Ніжин)

ПЕТУХОВ Євген Вячеславович (06. 02. 1863, м. Маріїнськ Томської губ. – 02. 11. 1948, Сімферополь) – філолог, історик літератури, архівіст.

Народився в сім’ї заводського конторщика. 1885 р. закінчив історико-філологічний факультет Петербурзького університету. Працював: приват-доцентом в Петербурзькому університеті (1888–1889), професором Ніжинського історико-філологічного інституту

(1889–1895), Юр'ївського (Дерптського, 1895–1918), Воронежського (1918–1919), Таврійського (1919–1925) університетів, Кримського педагогічного інституту (1925–1931, 1938–1941, 1944–1948). 1931–1932 рр. був науковим співпрацівником соціально-культурної секції в Кримдержплані, з кінця 1941 р. до квітня 1944 р. – у відділі художнього радіомовлення Сімферопольського міського управління.

1888 р. одержав ступінь магістра, 1895 р. – доктора російської словесності. 1916 р. його обрано членом-кореспондентом Академії Наук, 1941 р. присвоєно учений ступінь доктора філологічних наук.

1 січня 1933 р. Є. П. був зарахований до штату службовців Кримського ЦАУ на посаду наукового співпрацівника, на якій був до 3 травня 1937 р. Опрацьовував особові фонди: ним було описано фонди професора медицини А. Є. Голубєва, доктора медицини Н. П. Сусліної, князів Воронцових-Дашкових, Карамзінних-Мещерських, Романових, Юсупових, графів Клейнміхелів. Заявляв неопубліковані документи періоду приєднання Криму до Росії. Брав участь в складанні довідника архівних фондів Крим ЦАУ.

Сергій Андросов (Сімферополь)

ПИРИГ Руслан Якович (30. 06. 1941, с. Супротивна Балка Новосанжарського р-ну Полтавської обл.) – історик, архівіст, державний службовець. З родини вчителів історії, українець. Доктор історичних наук (1994), професор (1996), академік Історичної академії України (1999); начальник Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України (1998–1999), Голова Державного комітету архівів України (2000–2002). Заслужений діяч науки і техніки України (2001).

Молоді роки Р. П. пройшли на Полтавщині, де він закінчив школу і Полтавське медичне училище. Тут-таки розпочав трудовий шлях: працював фельдшером у селах Новосанжарського та Решетилівського районів. Після служби в лавах Радянської армії вступив на історичний факультет Харківського державного університету ім. О. М. Горького. Відмінне навчання поєднував з суспільною роботою, долучався до редагування газети “Харківський університет”. Чесність, вимогливість до себе, людяність сформували незаперечний авторитет Р. П. серед студентської молоді. Його було обрано секретарем комітету комсомолу університету, згодом заступником секретаря парткому. Після закінчення навчання (1970), працював у alma mater асистентом, незабаром був рекомендований до аспірантури, де навчався в 1973–1976 рр. Захистивши кандидатську дисертацію, присвячену

483

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Пиріг Руслан

ний в первой половине XIX века. – Юрьев, 1896; Кафедра русского языка и словесности в Юрьевском (Дерптском) университете (по архивным материалам). – Юрьев, 1900.

Література: Научные работники Крыма: Справочник. – Симф., 1927. – С. 8.

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-21, оп. 6, спр. 2; ф. Р-415, оп. 1, спр. 114; 183, 456.

Праці: Життя Михайла Грушевського: Останнє десятиліття (1924–1934). – К., 1993. – 198 с.; Рідний брат Михайла Грушевського // З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ. – 1994. – № 1. – С. 89–93; Документальна спадщина Компартії України: проблеми інтеграції в систему державної архівної служби // Константи: Альманах соціальних досліджень. – 1996. – № 2. – С. 5–10; Михайло Грушевський: між історією та політикою (1920–1930-ті роки): Зб. док. і матеріалів. – К., 1997. – 183 с. (співупоряд.); Документи “окремої папки” ЦК КП(б)У як історичне джерело // УАЩ. – 1999. – Вип. 3–4. – С. 331–343; “Глибоко верю в подъем нашей отрасли” // ОА. – 2000. – № 6. – С. 92–99; Архівіст, педагог, учений

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Пиріг Руслан

// Проблеми архівознавства і джерелознавства: Зб. наук. пр. до 90-річчя від дня народження проф. В. І. Стрельського. – К., 2001. – Вип. 4. – С. 4–5; Організація роботи державних архівів // Архівознавство: Підручник. – 2-е вид., випр. і доп. – К., 2002. – С. 133–146; Документи з історії голоду у фондах архівосховищ України // УІЖ. – 2003. – № 5. – С. 82–101; Проблеми підготовки наукової біографії Михайла Грушевського // Там само. – 2005. – № 4. – С. 178–189.

Бібліографія: Руслан Пиріг: Біобібліогр. покажчик / Упоряд.: Г. В. Боряк, І. Б. Матяш. – К., 2001. – 43 с.

Література: Пиріг Руслан Якович // Хто є хто в Україні. – К., 1997. – С. 395–396; *Сакада Л.* Збори Київського осередку УІТ // УІ. – 1999. – № 2–3. – С. 356–358; Пиріг Руслан Якович // Офіційна Україна сьогодні. – К., 2000. – С. 136; Пиріг Руслан Якович // Золота книга ділової еліти України. У 4 т. – К., 2000. – С. 242–243.

Архіви: Держкомархів України, особова справа; приватний архів Р. Я. Пиріга.

питанням партійного будівництва в Україні 1918–1919 рр., продовжив працю в університеті старшим викладачем, доцентом, деканом по роботі з іноземними студентами.

1976 р. переїхав з родиною до Києва, де отримав посаду інструктора відділу науки і навчальних закладів ЦК КП України, з 1983 р. працював консультантом сектору суспільних наук.

Архівну діяльність розпочав 1989 р., коли його було призначено заступником директора Інституту політичних досліджень при ЦК КП України – завідувачем Архіву ЦК КП України. Після відновлення державної незалежності України Р. П. займався передаванням архівів Компартії України на державне зберігання, проводив активну роботу з інтеграції партійних архівів України до системи державної архівної служби. У жовтні 1991 р. був призначений директором Центрального держархіву громадських об'єднань України. Очолюваний Р. П. колектив на початку 1990-х рр. доклав чимало зусиль для впорядкування документів поточного діловодства ЦК КП України, розтаєнення архівних матеріалів, організації роботи з українськими та зарубіжними дослідниками, виконання запитів соціально-правового характеру, зокрема тих, що стосувалися реабілітації жертв політичних репресій, проводив значну роботу з публікації історичних джерел. Під керівництвом Р. П. видано збірники документів “Голод 1932–1933 років в Україні” (1990), “У лещатах тоталітаризму” (1996), “Михайло Грушевський: між історією і політикою” (1997) та ін.

З 1992 р. Р. П. – член колегії Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України, співзасновник і член першого складу Правління галузевої професійної організації – Спілки архівістів України. Як один із найавторитетніших українських істориків-архівістів упродовж 1991–1997 рр. очолював Раду директорів Центральних державних архівів України.

Р. П. – один із розробників Закону України “Про Національний архівний фонд і архівні установи” (1993), багатьох нормативно-методичних документів з питань архівної справи, співавтор підручника “Архівознавство” (1998, 2002), термінологічного словника “Архівістика” (1998), навчального посібника “Нариси історії архівної справи в Україні” (2002), посібників з історії України.

1994 р. Р. П. захистив докторську дисертацію, ґрунтовно дослідивши останнє десятиліття життя видатного історика М. С. Грушевського. 1997 р. отримав вчене звання професора. Його обрано членом багатьох наукових товариств: Українського історичного товариства, Історичного товариства Нестора-Літописця, Асоціації дослідників голоду-ґеноциду 1932–1933 рр. в Україні та ін. Серед наукових зацікавлень Р. П. як вченого – проблеми

новітньої історії України, джерелознавства, архівознавства, історіографії. Він є одним із фундаторів вітчизняного грушевськознавства, автором понад 250 наукових публікацій. Проводить активну науково-педагогічну роботу: керує підготовкою докторантів і аспірантів, тривалий час очолював Наукову раду Держкомархіву України, експертну комісію з історичних дисциплін при Вищій атестаційній комісії України (1998–2000).

У березні 1998 р. Указом Президента України Р. П. призначено начальником Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України, із січня 2000 р. по серпень 2002 р. Р. П. – Голова Державного комітету архівів України. Обіймаючи цю посаду, Р. П. пріоритетного значення надавав розробленню нормативно-правових актів у галузі архівної справи та діловодства, внесенню змін та доповнень до Закону України “Про Національний архівний фонд та архівні установи”, зміцненню матеріально-технічної бази архівів, комп’ютеризації архівної справи. Завдяки його зусиллям згідно з Указом Президента України від 30 жовтня 1998 р. 24 грудня щороку відзначається професійне свято архівістів – День працівників архівних установ. Активізувався вихід галузевих періодичних видань.

З вересня 2002 р. Р. П. – головний науковий співробітник відділу історії Української революції 1917–1921 рр. Інституту історії України НАН України. Активно працює як науковець, бере участь у міжнародних наукових конференціях і конгресах, роботі спеціалізованих вечірніх рад Інституту історії України та УНДІАСД.

Р. П. – головний редактор журналу “Архіви України” (1998–2002), “Вісника Державного комітету архівів України” (2000–2002), міжвідомчого наукового збірника “Архівознавство. Археографія. Джерелознавство” (1999–2002); член редколегії видань: “Український історичний журнал”, “Студії з архівної справи та документознавства”, “З архівів ВУЧК-ГПУ-НКВД-КГБ”, “Пам’ятки: археографічний щорічник”, “Архівіст: Вісник САУ” та ін.

Організатор і учасник наукових міжнародних і всеукраїнських конференцій з питань архівної справи і джерелознавства. Очолював делегацію українських архівістів на XIV конгресі архівів у Севільї (2000).

Лауреат премії імені Василя Веретенникова (2000).

Ірина Матяш (Київ)

ПИРОЖЕНКО Петро Харитонович (08. 04. 1925, с. Городище, нині Дніпропетровської обл. – 06. 11. 1997, Львів) – історик-архівіст, палеограф. Українець. З вересня 1945 р. по серпень 1947 р. навчався у Дніпропетровському державному університеті. За станом здоров’я

Праці: Зв'язки Грабовського з Галичиною // Жовтень. – 1959. – № 5. – С. 118–132; Матеріали ЦГИА УССР во Львові по истории армянских поселений на Украине: Исторические связи и дружба армянского и украинского народов // Сборник материалов науч. сессии. – Ереван, 1961. – С. 237–251; Йосифінська (1785–1788) і Францисканська (1819–1820) метрики: Перші поземельні кадастри Галичини: Показч. населених пунктів. – К., 1965. – 356 с. (у співавт.).

Література: ЦДІА УРСР у м. Львові: Показч. видань архіву та л-ри про його діяльність: 1947–1988. – Львів, 1990. – 150 с.

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. Р-1, оп. 1 ос, спр. 49.

П. П. було переведено до Львівського державного університету ім. І. Франка (1947). Після закінчення університету (1950) викладав історію та географію у сільській школі. 1951 р. вступив до аспірантури Інституту суспільних наук АН УРСР (відділ історії України, науковий керівник І. П. Крип'якевич), але дисертацію через погіршення стану здоров'я не завершив.

1975 р. влаштувався в Музей народної архітектури та побуту у м. Львові, спочатку на посаду наукового співробітника, пізніше – старшого наукового співробітника. Був організатором експедицій у пошуках експонатів по Передкарпаттю та Поділля, які збагатили фонди музею та його експозицію. Під час роботи у музеї П. П. продовжував працю над кадастровими картами і як приклад їх можливого використання опублікував статтю про динаміку рослинного покриву Українських Карпат та Прикарпаття. 1976 р. залишив роботу у музеї. Повернувшись у м. Павлоград, продовжував вести активне громадське життя, виступав по місцевому телебаченню з роз'ясненням історичних подій минулого, допомагав у оформленні стендів та розділів місцевого краєзнавчого музею, за його ініціативою у музеї було створено експозицію зі споминами про голодомор 1933 р. та про участь павлоградців у війні.

З квітня 1958 р. по липень 1964 р. працював у ЦДІА УРСР у м. Львові на посадах наукового співробітника (1958–1959), завідувача відділу давніх актів (1959–1964) та старшого наукового співробітника (з 1960 р.). Під його керівництвом були підготовлені до друку географічний показчик до поземельних кадастрів Галичини, Йосифінської і Францисканської метрик. П. П. також брав участь у підготовці видання каталогу документів на пергаменті. Коло його наукових досліджень охоплювало допоміжні історичні дисципліни, україно-вірменські відносини. Брав участь у підготовці видання “Історія міст і сіл Української РСР: Львівська область”.

1964 р. П. П. розпочав безпрецедентний на той час судовий процес з Архівним управлінням при Раді Міністрів УРСР, обстоюючи своє право на авторство книги-показчика до поземельних кадастрів Галичини. Під час слідства П. П. було звільнено з архіву і цей конфлікт позбавив його можливості працювати в архівній системі. Впродовж наступних 11 років П. П. працював за контрактами, впорядковуючи архіви різних державних установ, продовжував займатись науковими дослідженнями, збирав відомості про так зване Іванівське жито. Друга велика тема наукового дослідження – дешифрування незрозумілих виразів “Слова о полку Ігоревім” – також залишилась незавершеною, хоча, на думку фі-

логів, його тлумачення багатьох виразів було досить вдалим. Виходячи з сучасних етнографічних даних про мешканців Передкарпаття та Карпат, П. П. стверджував, що автор “Слова” походив з Галичини.

Орест Круковський (Львів)

ПИХТІНА Лариса Анатоліївна (03. 03. 1946, с. Шамхор Кіровобадської обл., Азербайджан) – історик, архівіст. Із родини службовців, українка. Закінчила історичний факультет Харківського державного університету ім. О. М. Горького (1981).

Трудову діяльність розпочала 1964 р. в Управлінні Київської міської телефонної мережі. Архівну діяльність – в ЦДАЖР УРСР (тепер ЦДАВО України) в січні 1975 р. на посаді зберігача фондів (читальний зал) у відділі інформації і наукового користування документами. У серпні 1978 р. обійняла посаду молодшого наукового співробітника. З грудня 1979 р. – архівіст I категорії, з вересня 1981 р. – старший архівіст, з 1993 р. – завідувач сектору користування документами через читальний зал. Проводила тематичні виявлення документів, готувала довідки соціально-правового характеру.

Брала участь в організації та проведенні конференцій дослідників з різних тем, що проходили в читальному залі архіву. Працювала в комісії зі зняття обмежень з документів, які зберігаються в ЦДАВО України. Розробляла науково-методичні рекомендації з питань роботи читального залу та впроваджувала їх в практику. Звільнилася з архіву у січні 2001 р.

Нагороджена медаллю “В пам’ять 1500-річчя Києва” та Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР.

Тетяна Портнова (Київ)

ШКІНА Валентина Вікторівна (06. 06. 1938, с. Ма-ла Лохня Суджанського р-ну Курської обл., Росія) – історик, архівіст. Народилась в сім’ї службовців, росіянка. Закінчила історичний факультет Харківського державного університету ім. О. М. Горького (1977).

Трудову діяльність розпочала на Новотаволжанському цукрозаводі Білгородської області (1956), працювала на підприємствах та в установах м. Харкова (до 1975 р.).

15 жовтня 1975 р. обійняла посаду технічного співробітника партійного архіву Харківського обкому Компартії України, згодом працювала на посадах наукового співробітника, архівіста I категорії. З 1991 р. – головний спеціаліст Держархіву Харківської області.

В. П. брала участь у розробленні “Робочої інструкції з удосконаленню науково-технічного опрацювання

Пихтіна Лариса

Праці: Використання документів ЦДАЖР УРСР через читальний зал // АУ. – 1983. – № 4. – С. 33–37; Читальний зал ЦДАЖР УРСР // Там само. – 1987. – № 4. – С. 42–46; Невідомий автограф С. Петлюри (до 115-річчя від дня народження Симона Васильовича Петлюри) // Літературна Україна. – 1994. – 9 черв.

Архіви: ЦДАВО України, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Пількевич Людмила

Праці: З історії митної справи в Україні: ілюстрація науково-інформаційного забезпечення в Держархіві Харківської області // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 1996. – Т. 1. – С. 92–97 (у співавт.).

Архіви: Держархів Харківської обл., особова справа.

документів фонду Харківського обкому Компартії України”, “Методичної розробки і рекомендацій зі створення і організації роботи тимчасових архівів партійних і комсомольських органів, первинних організацій і установ”. Займалася науково-технічним опрацюванням і описуванням документів фондів Харківського обкому Компартії України за 1932–1973 рр., Богодухівського окружного комітету КП(б)У і чотирьох повітових комітетів партії. Склала історичну довідку до документів фонду Харківського обкому Компартії України за 1932–1981 рр.

Вона – автор 147 повідомлень та публікацій у місцевій періодиці, співупорядник низки видань серій: “Краю мій, Слобожанщино!”, “Старовинні міста Харківщини”, “Митна справа на Слобожанщині” та видань з історії Харківської обласної комсомольської та партійної організацій, розвитку промисловості Харківщини тощо.

Людмила Момот (Харків)

ПІЛЬКЕВИЧ Людмила Броніславівна (22. 05. 1930, с. Фастовець, нині Фастівського р-ну Київської обл.) – філолог, архівіст. Народилася у сім’ї селянина. Закінчила Київський державний педагогічний інститут іноземних мов (1953), працювала викладачем іспанської мови в СШ.

З 1954 р. Л. П. працює у Центральному державному архіві кінофотофонодокументів УРСР (нині – Центральный державний кінофотофоноархів України ім. Г. С. Пшеничного) на посадах наукового, старшого наукового співробітника, начальника відділів фото-та кінодокументів, згодом – заступника директора по науковій частині (1978–1982). За збігом обставин вимушена перейти на посаду старшого, згодом провідного наукового співробітника, з 1993 р. – головний архівіст архіву.

З 1 січня 2003 р. – провідний науковий співробітник.

Вагомий внесок Л. П. зробила у розроблення теоретичних і практичних питань роботи з документами, методичне забезпечення усіх ділянок роботи з аудіовізуальними документами. Нею розроблена (у співавторстві) науково-дослідна тема “Машинний спосіб консерваційно-профілактичної обробки фотодокументів”, яку відзначено дипломом II ступеня Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР (1989).

Вона є укладачем низки методичних посібників: “Рабочая инструкция по проверке наличия кинодокументов” (1964), “Рабочая инструкция по обработке кинодокументов на 16-мм пленке производства Харьковской телестудии” (1966), “Методическое пособие по научно-технической обработке кинодокументов производства

телестудій“ (у співавт., 1968), “Методическое пособие по научно-технической обработке кинодокументов в ЦГАКФФД УССР” (у співавт., 1970), “Порядок формирования дела фильма” (1971), “Методичний посібник з науково-технічної обробки кінодокументів на 16-мм плівці” (1972), “Робоча інструкція щодо організації роботи з науково-технічної обробки кінодокументів Львівської студії” (1973), “Схема классификации документной информации в систематическом каталоге кинофотодокументов” (1985), “О некоторых особенностях каталогизации кинодокументов на 16-мм пленке Республиканской студии телевидения. Методические указания” (1990), “Підготовка даних кінофільмів для автоматизованої системи. Методичні рекомендації” (1993), “Методика описання кінодокументів в монтажних листах і на каталожних картках. Методичні рекомендації” (1984, 1995), “Описання фотодокументів в описах і на каталожних картках. Методичні рекомендації” (1996), “Описування фонодокументів магнітного запису. Методичні рекомендації” (у співавт., 1998), “Описування фонодокументів на каталожних картках. Методичні рекомендації” (1999), “Інструкція по складанню робочих карток на фонодокументи магнітного запису” (у співавт., 2000), “Інструкція щодо ведення опису фонодокументів магнітного запису” (у співавт., 2000), “Методичні рекомендації щодо створення іменного каталогу на кіно-, відео-, фото-, фонодокументи” (2002), “Інструкція щодо ведення опису фонодокументів грамофонного запису” (у співавт., 2003).

Л. П. брала участь у підготовці відповідних положень до “Основних правил роботи державних архівів України”. Вона є укладачем трьох анованих каталогів кіножурналів і документальних фільмів: “Кинолетопись. 1923–1941” (К., 1969); “Кинолетопись. 1941–1945 гг.” (К., 1975); “Кинолетопись. 1917–1977” (К., 1977); брала участь у підготовці кінолітописів за червень 1945 – 1955 рр. та 1956–1965 рр. Автор ряду наукових повідомлень, тематичних оглядів і добірок документів на сторінках науково-інформаційного бюлетеня “Архіви України”.

Значним є внесок Л. П. у вдосконалення організації праці в архіві. У її доробку – положення про структурні підрозділи архіву, посадові інструкції співробітників, норми часу і виробітку на основні види робіт з документами архіву. Очолюючи раду з наукової організації праці архіву, вона внесла ряд пропозицій щодо вдосконалення трудових процесів на основних ділянках роботи, поліпшення умов праці, раціонального режиму праці і відпочинку.

Вона підготувала низку рецензій, зауважень на проекти нормативних документів, підготовлених ВНДІДАС

Праці: Архів школам // НІБ. – 1962. – № 3. – С. 61–67; Нормативні матеріали для роботи з кінофотодокументами в державних архівах // АУ. – 1971. – № 6. – С. 57–58; Про науково-технічне опрацювання кінодокументів телестудій у ЦДАКФФД УРСР // Там само. – 1974. – № 2. – С. 59–64; Організація обліку кінодокументів у ЦДАКФФД УРСР // Там само. – 1977. – № 4. – С. 30–33; Документи ЦДАКФФД УРСР у фільмі “Відродження” // Там само. – 1980. – № 3. – С. 5–12; Діяльність ради наукової організації праці ЦДАКФФД УРСР // Там само. – 1985. – № 4. – С. 42–44; Машинний спосіб консерваційно-профілактичної обробки фотодокументів // Там само. – 1989. – № 3. – С. 62–66 (у співавт.); Кінодокументи. Правила зберігання Національного архівного фонду. – К., 2003. – 36 с. (у співавт.).

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Пількевич Семен

Архіви: ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, особова справа.

Праці: Архивное дело в Германской демократической республике // НИБ. – 1957. – № 1. – С. 82–87; Архивное дело в Югославии // Там само. – 1957. – № 3. – С. 75–80; Міжнародна конференція Круглого столу // НІБ. – 1958. – № 2. – С. 55–60; 40 років радянського архівного будівництва на Україні // З історії архівного будівництва на Україні. – Х., 1958. – С. 3–27; Центральный государственный исторический архив УССР в Киеве: Путеводитель. – К., 1958. – 348 с. (чл. редкол.); IV Міжнародний конгрес істориків-архівістів // НІБ. – 1960. – № 6. – С. 3–6; VI Міжнародна конференція Круглого столу архівів // Там само. – 1961. – № 4. – С. 85; Суспільно-політичний рух на Україні в 1856–1864 рр. – К., 1963. – Т. 1; К., 1964. – Т. 2; Німецько-фашистський окупаційний режим на

(Москва), таких як “Основные правила работы с кинофотофонодокументами в государственных архивах” (М., 1980); “Типовые нормы времени и выработки на основные виды работ, выполняемые в государственных архивах, хранящих кинофотофонодокументы” (М., 1982); “Классификационные перечни работ, выполняемых в государственных архивах, хранящих кинофотофонодокументы” (М., 1978; 1982) та ін.

Л. П. – член науково-методичної ради і ЕПК архіву.

Нагороджена ювілейними медалями, нагрудними знаками “Відмінник архівної справи” (1988), “Відмінник кінематографії СРСР” (1977), грамотою Президії Верховної Ради Української РСР (1978), Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2000). Заслужений працівник культури України (2002).

Тетяна Думанчук (Київ)

ПІЛЬКЕВИЧ Семен Данилович (18. 09. 1897, с. Гришківка, нині Радомишльського р-ну Житомирської обл. – 14. 03. 1975, Київ) – історик-архівіст, організатор архівної справи в Україні. Народився в бідній селянській родині, працював наймитом. 1914 р. – землекоп на будівництві залізниці Овруч – Мозир – Коленковичі, через рік – на залізниці Ставрополь – Винодилине – Олександрія. У вересні 1920 р. за рекомендацією Комітету незаможних селян вступив до Житомирського педагогічного технікуму, по закінченні якого (1924) працював учителем Баришівської семирічної школи. У 1926–1927 рр. – інспектор райвно Олевського р-ну та викладач історії в Олевській семирічній школі. У березні 1927 р. був призначений завідувачем райвно Базарського р-ну Житомирської обл.

У вересні 1927 р. вступив до Київського інституту народної освіти, по закінченні якого (1931), залишився асистентом на кафедрі історії народів СРСР. За сумісництвом працював завідувачем навчальної частини Київської радпартшколи.

З 1932 р. по травень 1937 р. обіймав посаду директора Київського обласного історичного архіву. Закінчив аспірантуру при Архівному управлінні НКВС УРСР (1932–1934). З 1937 р. працював викладачем київських середніх та вищих навчальних закладів. 1938 р. призначений деканом історичного факультету Київського педагогічного інституту.

1941–1942 рр. – лектор та агітатор у діючій армії. Брав участь у боях на Південно-Західному та Сталінградському фронтах. 1942 р. поранений у битві під Сталінградом. Після одужання – старший викладач на курсах молодших лейтенантів Сталінградського фронту. У травні 1943 р. С. П. було направлено до 8-ї повітряної армії, яка була у складі 4-го Українського фронту.

Після війни С. П. повернувся до роботи в архівних установах. З 11 грудня 1945 р. по 14 лютого 1946 р. працював директором Держархіву Київської області; з 14 лютого 1946 р. по 13 жовтня 1948 р. – начальник архівного відділу УМВС по Київській області.

Багато сил і вміння С. П. віддав відбудові одного з найбільших архівів України – Держархіву Київської області, який за часів окупації зазнав величезних втрат. Документи, що збереглися під час війни, потребували упорядкування. Для цього необхідно було відремонтувати приміщення, встановити стелажі, розмістити на них врятовані документи. Цю роботу С. П. поєднував з участю у підготовці збірника документів про окупаційний режим фашистів на Київщині та хронологічного довідника про окупацію та визволення міст і сіл Київщини від фашистських загарбників (не виданий, рукопис зберігається у Держархіві Київської області).

У жовтні 1948 р. С. П. призначено начальником Архівного управління МВС УРСР, згодом Архівного управління при Раді Міністрів УРСР. С. П. керував архівною галуззю України до виходу на пенсію (8 жовтня 1969 р.). На цій посаді виявив себе талановитим організатором, педагогом, науковцем, зосередив увагу архівістів на збиранні та упорядкуванні документів та взяв під особистий контроль питання забезпечення архівів України приміщеннями. Завдяки зусиллям С. П. у 1968–1969 рр. було завершено будівництво комплексу центральних архівів України у м. Києві, облдержархівів у містах Донецьку, Черкасах та Сумах. Почалося будівництво архівів в інших містах України.

С. П. сприяв створенню ЦДАМЛІМ УРСР, який розпочав свою роботу 1 серпня 1967 р., а в 1970 р. відкрив свої двері для дослідників ЦДАНТД у м. Харкові. Цьому передувало переміщення до м. Києва фондів колишнього ЦДАЖР з філіалу ЦДІА УРСР у м. Харкові. Всі ці складні завдання вирішувалися під його безпосереднім керівництвом.

С. П. опікувався роботою лабораторій мікрофотокопіювання та реставраційних майстерень, що забезпечували задовільний фізичний стан архівних документів та створювали страховий фонд. С. П. зробив вагомий особистий внесок у справу взаємодії відомчих архівів з державними. Завдяки його зусиллям підвищилися критерії відбору документів на державне зберігання, їхнє науково-технічне опрацювання. Було організовано перевірку ведення діловодства в установах, організаціях і підприємствах та стану відомчих архівів. У складі архівних установ і державних архівів створено господарські групи, які упорядковували документи.

Значною виявилась роль С. П. як заступника керівника головної редколегії (1962–1967), а потім як члена

Україні. – К., 1963; Тарас Шевченко: Док. і матеріали: 1864–1963 – К., 1963; Основні завдання архівів як наукових установ // НІБ. – 1963. – № 2. – С. 3–7; Документи об освободительной войне украинского народа 1648–1654 гг. – К., 1965; Головні етапи розвитку архівної справи на Україні: 1917–1965 // Іст. джерела та їх використання. – К., 1968. – Вип. 3. – С. 5–30; Леся Українка: Док. і матеріали: 1871–1970. – К., 1971.

Література: Пількевич С. Д.: [Некролог] // АУ. – 1975. – № 2. – С. 96; Бутич І. Л. Семен Данилович Пількевич (До 100-річчя від дня народження) // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 1997. – Т. 2. – С. 115–120; Збірник на пошану Семена Даниловича Пількевича. – К., 1998. – 113 с.

Архіви: ЦДАВО України, ф.14, оп. 5 л, спр. 163.

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

*Пічукова (Абрамович)
Клара*

головної колегії та консультанта головної редакції УРЕ з питань підготовки видання “Історія міст і сіл Української РСР” (з кінця 1969 р. і до смерті). Він був одним з найактивніших ініціаторів створення цього видання та його виконавцем. С. П. протягом багатьох років представляв українських архівістів на всесоюзних та міжнародних конгресах і конференціях.

Наталія Московченко (Київ)

ПІЧУКОВА (АБРАМОВИЧ) Клара Іванівна (13. 02. 1940, с. Хімки Красногорського р-ну Московської обл.) – історик-архівіст. Із родини військовослужбовця, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1964).

З лютого 1958 р. по лютий 1961 р. К. П. працювала архіваріусом у Держархіві Кримської області. З лютого 1961 р. по вересень 1964 р. обіймала посаду старшого інспектора Архівного відділу виконкому Кримської обласної Ради депутатів трудящих. Надавала методичну й практичну допомогу Азовському, Джанкойському, Красноперекіпському, Куйбишевському, Первомайському, Роздольненському, Судакському райдержархівам та обласним установам в забезпеченні збереженості документів та організації діловодства. З жовтня 1964 р. по квітня 1965 р. – лаборант-оператор, з травня 1965 р. по січня 1968 р. – старший науковий співробітник Держархіву Кримської області.

З лютого 1968 р. по листопад 1979 р. К. П. – начальник відділу комплектування, обліку й НДА. В 1975–1976 рр. провела звірення облікових документів архіву з Центральним (м. Москва) й Республіканським (м. Київ) фондovими каталогами.

Брала участь в складанні схеми розміщення фондів у новому приміщенні Держархіву Криму, була відповідальною за переміщення й розміщення документів (626 тис. справ). Займалась удосконаленням довідкового апарату, описів справ фондів й експертизою цінності документів (як голова експертної комісії держархіву), прийманням документів (на 1 листопада 1976 р. було прийнято 44 тис. справ, у 1977–1978 рр. – 52 тис. спр. за 1920–1941, 1944–1976 рр.) та забезпеченням їх збереженості.

З грудня 1979 р. по червень 1981 р. завідувала відділом комплектування, експертизи цінності й контролю за відомчими архівами Держархіву Кримської області. З липня 1981 р. по липень 1982 р. працювала начальником загального відділу Кримської обласної контори Держбанку України.

З вересня 1982 р. по січень 1984 р. К. П. – завідувач Сімферопольського райдержархіву. З лютого 1984 р. по

Праці: Методика учета документов учрежденный районного звена в Государственном архиве Крымской области // СА. – 1981. – № 5. – С. 63–64.

Література: Абрамович К. І. Кримський облдержархів // АУ. – 1977. – № 1. – С. 76–79.

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415, оп. 2, спр. 591; оп. л, спр. 77, 100; ф. Р-2638, оп. 1, спр. 508 а, 568.

березень 1995 р. – завідувач Сімферопольського міськдержархіву. Обіймаючи ці посади, займалась удосконаленням описів та довідкового апарату на справи й фонди райархіву і міськархіву, прийманням справ установ, організацій та підприємств на державне зберігання, їх обліком і забезпеченням збереженості, складанням довідок соціально-правового характеру за заявами громадян, виконанням тематичних запитів, публікацією статей, підготовкою й проведенням виставок документів.

У зв'язку з досягненням пенсійного віку в березні 1995 р. перейшла на посаду архівіста I категорії відділу забезпечення збереженості, НДА та обліку документів Держархіву Республіки Крим, де займалась обліком документів, розробкою методик обліку документів установ районної ланки. З березня 1997 р. по лютий 1998 р. – зберігач фондів.

Тетяна Шарова (Сімферополь)

ПЛАТОНОВА Надія Володимирівна (22. 11. 1950, с. Горськ Щорського р-ну Чернігівської обл.) – інженер, програміст, архівіст. Народилася у сім'ї службовця. Закінчила Київський політехнічний інститут за спеціальністю звукотехніка, спеціалізація – техніка магнітного запису (1973). З 1977 р. працює в МВС України.

Архівну діяльність розпочала 1985 р. начальником Держархіву МВС України. Вона є автором нормативно-методичних посібників “Інструкція щодо організації архівної роботи в органах внутрішніх справ”, “Довідник про склад та зміст архівних документів МВС України, УМВС України в областях, внутрішніх військах”, “Перелік документів, що утворюються в діяльності органів внутрішніх справ, внутрішніх військ, навчальних закладів, підприємств, установ, організацій системи МВС України із зазначенням строків зберігання документів”. Брала участь у розробленні автоматизованої системи архівної інформації, що охоплює облік нормативних документів НКВД, МОГП, МВС СРСР, УРСР, МВС України; закриті кримінальні справи; протоколи “трійок” та Окремих нарад; облік нарахувань заробітної платні працівникам; облік колишніх працівників, які загинули або пропали без вісти в роки Великої Вітчизняної війни; облік військовополонених, які померли в таборах та робітничих батальйонах. Виступала з доповідями на всеукраїнських науково-практичних конференціях. Захистила дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук за темою “Архівна служба МВС України: історія, інформаційні ресурси, сучасні методи їх репрезентації” (2003).

Н. П. є членом Наукової ради Державного комітету архівів України.

Праці: Фонди держархіву МВС України та їхня роль у дослідженні історії України XX століття // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. – К., 1997. – Ч. 2. – С. 191–195; Історія та сучасний стан галузевого держархіву Міністерства внутрішніх справ України // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 1999. – Т. 4. – С. 127–132; Сучасні методи репрезентації архівної інформації у Державному архіві МВС України // АУ. – 2002. – № 4–6. – С. 199–206; Депортація населення західно-українських областей у 1948–1950 роках // Студії з архів. справи та документознавства. – 2003. – Т. 9. – С. 143–146; Архівні матеріали НКВС і ДПУ у фондах Державного архіву МВС України // Голод в Україні 1932–1933 рр.: Причини і наслідки. – К., 2003. – С. 26–41.

Нагороджена медаллю “В пам’ять 1500-річчя Києва” (1982) та нагрудними знаками “За відзнаку в службі” III ступеня (1996) і II ступеня (2000).

Тетяна Білас (Київ)

ПЛАХОТНЮК Галина Іванівна (23.07.1957, с. Малин Млинівського р-ну Рівненської обл.) – історик-архівіст. З службовців, українка. В 1979 р. закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка за спеціальністю історик-архівіст. З 1979 р. по 1985 р. працювала в Держархіві Одеської області на посадах молодшого та старшого наукового співробітника, старшим інспектором архівного відділу Рівненського облвиконкому (1985–1988), старшим методистом, старшим науковим співробітником, начальником відділу організації і координації архівної справи держархіву області (1988–2001), з вересня 2001 року – заступник директора Державного архіву Рівненської області.

Г. П. – розробник ряду номенклатур справ установ районного рівня та методичних рекомендацій на допомогу начальникам архівних відділів райдержадміністрацій та працівникам діловодних служб, автор архівних статей в галузевій періодиці та місцевих ЗМІ, вона редактор та автор деяких статей у збірці статей та документів “Скарбниця історичної пам’яті Рівненщини” (Рівне, 2004).

Активний організатор архівної роботи, кваліфікований спеціаліст, Г. П. плідно співпрацює з архівними відділами райдержадміністрацій, іншими зацікавленими установами і організаціями, надає їм методичну і практичну допомогу. Була секретарем ЕПК і секретарем колегії; на даний час – голова ЕПК (в т. ч. ЕПК (звуженого складу), голова науково-методичної ради, очолює багато комісій, що діють в установі.

Г. П. читає лекції з питань архівознавства і діловодства у центрі підвищення кваліфікації державних службовців Рівненської облдержадміністрації та проводить практичні заняття із студентами вищих навчальних закладів.

Була делегатом установчого з’їзду Спілки архівістів України (1990) та представляла Рівненську область (до 2001 р.) у Раді Спілки як її член та член ревкомісії.

Неодноразово відзначалася Подяками та нагороджувалася Почесними грамотами Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України, Держкомархіву України, Рівненської облдержадміністрації, обкому профспілки працівників державних установ.

Микола Григорук (Рівне)

ПЛЕТНЬОВ Ігор Олександрович (18. 05. 1931, м. Брянськ, Росія – 21. 05. 1965, м. Брянськ, Росія) – історик-архівіст. Росіянин. Закінчив Московський державний історико-архівний інститут (1957).

З 23 серпня 1957 р. до 1965 р. працював директором Держархіву Чернігівської області (Чернігівського облдержархіву – з 1958 р.). Зробив вагомий внесок у розвиток архіву, його матеріально-технічне оснащення. Займався питаннями планування та звітності держархіву області та його філіалів в містах Ніжині та Прилуках, здійснював контроль за роботою працівників архіву, надавав їм необхідну методичну допомогу.

Був членом редакції та одним із упорядників путівника “Черниговский областной государственный архив и его филиалы в городах Нежине и Прилуках” (К.; Чернигов, 1963). Працював над виявленням документів до видання “Історія міст і сіл УРСР. Чернігівська область”. Читав лекції, готував статті, виступав на радіо. Виявляв документи за темами “Війна 1812 р.”, “Селянська реформа 1861 р.” та ін. Для публікації в “Українському історичному журналі” ним були написані статті: “Про підготовку виставок” (1961), “Розставлення і спеціалізація співробітників облдержархіву” (1964) та ін. В обласних газетах надрукував статті: “Кобзар” і царська цензура”, “Наш земляк – герой війни 1812 р.” (про Четвертакова), “Архівні скарби”, “Арештований кобзар”, “135 років повстання Чернігівського піхотного полку”, “Сторінки минулого” та ін.

Людмила Сурабко (Чернігів)

ПЛЕХАНОВА Маргарита Олександрівна (15. 12. 1938, м. Первоуральськ Свердловської обл., Росія) – філолог, архівіст. Народилася в сім’ї службовця, росіянка. Закінчила філологічний факультет Тамбовського державного педагогічного інституту за спеціальністю викладач російської мови і літератури (1963).

З 1964 р. – в Держархіві Харківської області. Працювала на посадах архіваріуса, молодшого, старшого наукового співробітника, з 1980 р. очолювала відділ схоронності та НДА. Займалась упорядкуванням та описуванням фондів, готувала історичні довідки на архівні фонди, методичні посібники з каталогізації документів, зі створення об’єднаних архівних фондів та експертизи цінності документів. Розробляла покажчики до метричних книг з фонду Харківської духовної консисторії, до ревізьких “сказок” з фонду Харківської казенної палати, огляди до фондів.

М. П. брала участь у підготовці путівника “Государственный архив Харьковской области. Изд. 2-е, переработанное” (1981), історичної довідки “Харківська

Праці: Архіви України до 100-річчя з дня смерті Т. Г. Шевченка // НІБ. – 1961. – № 3. – С. 97–100; Нові матеріали з історії Чернігівщини // Там само. – № 5. – С. 73; Комплектування облдержархіву фотодокументами // Там само. – 1962. – № 6. – С. 76–81.

Література: Плетньов Ігор Олександрович: [Некролог] // АУ. – 1965. – № 4. – С. 107.

Архіви: Держархів Чернігівської обл., ф. Р-651.

Архіви: Держархів Харківської обл., особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Плохинський Михайло

Праці: Архивы Черниговской губернии. – М., 1899.

Література: Энциклопедический словарь / Под ред. Брокгауза Ф. А. и Ефрона И. А. – СПб., 1898. – Т. 46. – С. 923–924; Труды XII археологического съезда в Харькове 1902 г. – Т. II, III. – М., 1905; *Бутич І. Л.* М. М. Плохинський // РЕІУ. – К., 1971. – С. 396.

Архіви: ЦДІАК України, ф. 2017, оп. 1, спр. 182; ф. 2043, 198 спр. (особо-вий).

Архіви: ЦДАМЛІМ України, особова справа.

прокуратура (1865–1945 рр.)” (Х., 2000), огляду “Иностранные инвестиции на Украине” (Х., 1996). Виступала з доповідями на Багалійських читаннях в Народній українській академії: “Багалеї Д. И. и его последователи – руководители Государственного архива Харьковской области” (Х., 2000. – Вип. III) та “Документи з історії Харківського колегіуму в архівному фонді Харківської духовної консисторії (історичний довідник “Навчання і виховання на початку XIX ст.”) (Х., 2001. – Вип. IV).

Нагороджена медаллю “Ветеран праці” (1984).

Лідія Пантелеєва (Харків)

ПЛОХИНСЬКИЙ Михайло Мелентійович (1864, Курська губ. – 1906, Харків) – історик-архівіст.

Народився в селянській сім’ї. Після закінчення історико-філологічного факультету Харківського університету працював викладачем історії у Першій чоловічій гімназії Харкова. З 1889 р. – член Харківського історико-філологічного товариства; з 1888 р. по серпень 1897 р. поєднував роботу в гімназії з роботою штатного архіваріуса Харківського історичного архіву. Деякий час працював архіваріусом архіву Харківського університету. Автор праць з історії України, які були опубліковані в “Сборниках Харьковского историко-филологического общества”. Працюючи в Харківському історичному архіві, М. П. здійснював каталогізацію архіву Малоросійської колегії та систематичне описання Харківського відділення архіву.

Влітку 1889 р. він обстежив приватні, монастирські, церковні та відомчі архіви Чернігова та Чернігівської губернії; склав описи 20 архівів, в яких зберігалися документи XVI–XIX ст. та зробив копії найцінніших документів. В результаті цієї роботи вийшла книга “Архивы Черниговской губернии”, за яку М. П. було обрано членом-кореспондентом Московського археологічного товариства.

Наталія Московченко (Київ)

ПЛУГАТАР Надія Іванівна (19. 12. 1926, с. Рубченки, нині Володарського р-ну Київської обл.) – архівіст, реставратор. З сім’ї робітників, українка. Освіта – середня. Трудову діяльність розпочала лаборантом в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії ім. М. Т. Рильського, де пропрацювала до 1961 р.

З жовтня 1963 р. – співробітник архівних установ, спочатку – ЦДІА УРСР на посаді зберігача фондів, а з січня 1973 р. по грудень 1975 р. – старший технік Центральної реставраційної майстерні Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР. З грудня 1975 р. по серпень 1983 р. – реставратор унікальних документів

ЦДАМЛІМ України. По виході на пенсію (1983) продовжила трудову діяльність наглядцем музейної експозиції ЦДАМЛІМ України (з 1986 р.). Ветеран праці.

Віра Вервес (Київ)

ПОГОДІНА Олена Іванівна (25. 10. 1932, с. Лозно-Олександрівка, нині Білокуракинського р-ну Луганської обл.) – учитель, історик. Українка. Закінчила Ворошиловградський педагогічний інститут ім. Т. Г. Шевченка (1954).

Трудову діяльність розпочала 1954 р. учителем історії в м. Ворошиловграді. У 1963–1970 рр. працювала викладачем історії підготовчих курсів при Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка. Обиралася секретарем партійної організації восьмирічної й середньої шкіл та партархіву. З 1971 р. по 1990 р. О. П. – інструктор Луганського партархіву Луганського обласного комітету Компартії України.

Працюючи на важливій ділянці роботи партархіву з відбору документів на постійне зберігання, О. П. приділяла увагу формуванню архівних фондів партійних, комсомольських органів та їх первинних організацій. Проводила консультації, семінари, наради працівників, відповідальних за організацію діловодства, з метою надання методичної й практичної допомоги партійним та комсомольським органам в організації роботи їх поточних архівів. Допомогала в розробленні номенклатури справ, систематизації документів для постійного зберігання, їх описанні та забезпеченні збереженості.

О. П. брала участь у постійно діючих курсах перепідготовки кадрів, проводила екскурсії по партійному архіву, виступала у ЗМІ з профільних питань. Вона уклала декілька методичних посібників з підготовки, комплектування й упорядкування документів, оформила методичний куток. Готувала інформації на бюро та секретаріат обласного комітету партії з питань підготовки документів для здавання до партійного архіву, забезпечення їх збереженості та висловлювала конкретні пропозиції щодо удосконалення цієї роботи. Нею щорічно складався огляд документів партійних та комсомольських організацій, прийнятих на зберігання до архіву. Документи, що надійшли на зберігання до архіву за часів роботи О. П., зразково оформлені – мають дати, підписи та печаті, сформовані у справи та описані відповідно до установлених правил і повною мірою відображають діяльність партійних та комсомольських органів.

З 1990 р. О. П. – на пенсії.

Віра Рудзевич (Луганськ)

Архіви: Держархів Луганської обл., ф. П-143, оп. 1, спр. 153, 16, 221, 261, 371, 441, 447; ф. П-179, оп. 79, спр. 145.

ПОДКОПАЄВА Марія Федотівна (11. 11. 1921, м. Лубни, нині Полтавської обл.) – архівіст. З робітничої родини. Освіта середня. Після звільнення м. Лубни від нацистської окупації, працювала позаштатним інструктором РК ЛКСМУ; з 1944 р. по 1951 р. – інспектор з обліку в Лубенському дитячому приймальнику-розподільнику МВС УРСР. 20 лютого 1951 р. зарахована на посаду завідувача Лубенського міськархіву, в якому пропрацювала до 23 грудня 1987 р.

Під керівництвом М. П., крім документів установ, у Лубенському міськархіві зібрані і впорядковані документи особового походження письменників Олеса Донченка, Надії Хоменко, Петра Лубенського, Володимира Малика, Петра Мостового, колишнього в'язня концтабору “Бухенвальд” Б. Даниленка. Найцікавіші з них – “Історія Бухенвальдського опору”, документи про 94-й погранполк, який у вересні 1941 р. обороняв м. Лубни, про Жмеринсько-Будапештську Червонопрапорну стрілецьку дивізію та ін.

М. П. розроблено та впроваджено в життя методичні рекомендації з використання документів держархіву в науково-пропагандистських, народногосподарських цілях, зі складання історичної (біографічної) довідки на фонди особового походження, робочі інструкції щодо складання історичної довідки фондоутворювача, проведення експертизи цінності документів, з діловодства в апараті виконкому та ін. Автор інформаційних повідомлень в галузевій періодиці.

М. П. нагороджена медалями: “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “Ветеран праці”. За досягнуті успіхи в комплектуванні, забезпеченні збереженості й використання документів, вихованні молодих спеціалістів нагороджена почесними грамотами міськвиконкому, архівного відділу Полтавського облвиконкому, почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР та Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1970).

Любов Кислицина (Лубни)

Архіви: Держархів
м. Лубни, особова справа.

ПОДОЛЯКА (ВЛАСЕНКО) Ганна Тарасівна (29. 10. 1900, Київ – ?) – архівіст, археограф.

Народилася у сім'ї дрібного службовця, батько – Тарас Данилович – працював в Університеті Св. Володимира у Києві на посаді технічного працівника, а з 1923 р. – служником у ЦАДА. Освіта середня: 1919 р. закінчила гімназію у Києві. Стаж роботи в архівних установах близько 20 років.

Трудову діяльність Г. П. розпочала в березні 1920 р. як рахівник Київського університету, а з червня 1922 р.

пов'язала свою долю з ЦАДА у Києві. Спочатку працювала бібліотекарем, згодом палеографом, помічником ученого архівіста, асистентом. З березня 1932 р. у складі бригади, до якої, крім неї, входили старший асистент В. Т. Гришко, асистент Н. К. Кокульська, під керівництвом старшого наукового співробітника М. Ф. Тищенка виконувала роботи з едиційної археографії. Ця бригада із 4-х осіб складала описи 4 актових книг за 1646–1657 рр., переглянула 239 актових книг, звідки вибрала 778 документів до тематичної збірки “Колоніальна залежність України від Польщі за доби феодалізму”. Залишити роботу довелося в грудні 1934 р. у зв'язку з народженням сина. Чоловік її, Власенко Дмитро Порфирівич, був 1937 р. репресований і засланий на 10 років. З 1938 р. як єдиний годівник у родині працювала не за фахом – була секретарем і бухгалтером Київського педагогічного інституту. Напередодні війни втратила роботу.

Повернулася до архівної діяльності у грудні 1941 р. в окупованому Києві – за рекомендацією Н. Д. Полонської-Василенко безробітна жінка отримала посаду лаборанта в Головному історичному архіві ім. В. Б. Антоновича. В серпні 1943 р. за наказом німців брала участь у підготовці до евакуації українських історичних пам'яток. Від виїзду до Кам'янка-Подільського врятувалася, оскільки, за її особистими спогадами, “втікла за місто, бо не бажала брати участь у вивезенні архівних скарбів”.

У березні 1948 р. Г. П. була залучена як свідок до розслідування справи М. Ф. Тищенка, арештованого за підозрою в пособництві нацистам у вивезенні історичних цінностей. Чесно охарактеризувала колегу як досвідченого фахівця-архівіста.

Подальша доля Г. П. невідома.

Ірина Матяш (Київ)

ПОКОЛЕНКО Олена Лазарівна (07. 06. 1912, м. Слов'янськ, нині Донецької обл. – 21. 04. 1983, Донецьк) – історик-архівіст. Народилася в сім'ї робітника, українка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1935). В архівних установах почала працювати з серпня 1935 р. на посаді старшого наукового співробітника Держархіву Сталінської (Донецької) області, виконувала обов'язки директора архіву; червень 1939 – 1940 рр. – науковий співробітник партійного архіву області; У 1945–1948 та 1952–1957 рр. – начальник відділу, впродовж 1948–1952 рр. – директор Держархіву Сталінської (Донецької) області; у 1957–1965 рр. – старший науковий співробітник архівного відділу Донецького облвиконкому; у 1965–1967 рр. – старший науковий співробітник, керівник групи комплектування Держархіву Донецької області.

Література: Верба І.

Архівна діяльність Олександра Оглоблина в Україні // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. – К., 1997. – Ч. I. – С. 191–195;

Дубик М. Архіви Києва часів німецької окупації (вересень 1941 – листопад 1943) // Наук. зап.: Зб. праць молодих вчених та аспірантів / НАН України. Ін-т укр. археограф. та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К., 1997. – Т. 2. – С. 519–543, 540–541.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 3847, оп. 1, спр. 74; Держархів Хмельницької обл., ф. Р-851, спр. 162.

Праці: Підвищення кваліфікації працівників районних архівів у Сталінській області // НІБ. – 1959. – № 1. – С. 104–106; До історії організації дитячого будинку ім. Жінок-патріоток Карагандинської області у Донбасі: Добірка документів // Там само. – 1959. – № 4. – С. 54–58; Пионеры коммунистического труда: Сб. док. и материалов о первых коллективах коммунистического труда на шахтах

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Полані Імре

Донецького совнархоза.
– Донецьк, 1963. – 112 с.
(упоряд.).

Архіви: Держархів
Донецької обл., ф. Р-678
“Архівний відділ До-
нецького облвиконкому”;
ф. Р-1136.

Архіви: Держархів Закар-
патської обл., ф. 4, оп. 17,
спр. 1411, 1423; оп. 18,
спр. 1473, 1764, 1768,
1794, 1809.

Праці: Нове архівне дже-
рело до біографії першод-
рукаря В. М. Гарабурди
// АУ. – 1986. – № 4.
– С. 59–60; Свинцова
гирька из г. Изяслава и ее

Значним є внесок О. П. у справу архівного будівництва області. Працюючи в повоєнні роки начальником відділу, приділяла велику увагу створенню НДА до фондів архіву. О. П. автор ряду робочих інструкцій із науково-технічного опрацювання фондів виконкомів, органів міліції довоєнного періоду (Р-1145, 1176, 1202, 327). Очолювала комісію з приймання документів після науково-технічного опрацювання (1950–1952). Під її керівництвом (1948–1950) проведена значна робота зі створення архівних фондів із документів окупаційного періоду, які знаходились у розсіпу. Працюючи керівником групи комплектування, забезпечувала кваліфіковане керівництво з приймання документів на державне зберігання, була відповідальною за комплектування архіву фондами особового походження.

Брала участь у підготовці путівника по фондах Держархіву Донецької області, виявленні документів до багатотомного видання “Історія міст і сіл УРСР: Донецька область”, автор статей з історії Донбасу.

Тамара Столяренко (Донецьк)

ПОЛАНІ Імре (1828, м. Мукачеве – ?) – архівіст. Народився в дворянській сім’ї. Розпочав навчання у м. Буді, частині нинішнього Будапешта.

1850 р. поступив на службу в Земплинське жупне управління, в Ужанському жупному управлінні розпочав свою службову діяльність 1862 р. на посаді нотаріального радника.

1876 р. був призначений жупним архіваріусом. На цій посаді працював впродовж 30 років – до 1906 р., і проявив себе гідним спадкоємцем свого попередника-архівіста і архівознавця Яноша Горвата. Провів значну роботу з систематизації, обліку та фондування документів. Добре забезпечував збереження документів та їх використання. За багаторічну кваліфіковану роботу в архівній системі у віці 76 років був нагороджений 20 березня 1904 р. однією з найвищих урядових нагород – Kőronás Arany Érdemkereszt – “Золотий гербовий хрест”. Це був єдиний випадок в історії архівної справи Закарпаття, коли архівіст був удостоєний найвищої державної нагороди.

Жупний архів І. Полані передав своєму учневі Кенде Іштвану 1906 р. на 78 році життя.

Михайло Делеган (Ужгород)

ПОЛЕГАЙЛОВ Олександр Георгійович (26. 08. 1951, Київ) – музезознавець, історик-археолог, архівіст. Із родини службовців, українець. Закінчив історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1978).

Працював старшим науковим співробітником Українського державного музею історії Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр., молодшим науковим співробітником, археологом відділу історико-архітектурних досліджень інституту “Укрпроектреставрація”. З 17 травня 1985 р. – співробітник ЦДІА УРСР у м. Києві: старший архівіст, старший археограф, науковий співробітник, провідний спеціаліст. Учасник ліквідації наслідків аварії на Чорнобильській АЕС (квітень – серпень 1989 р.).

Працюючи у відділі давніх актів, описував документи фондів: “Луцький гродський суд” (ф. 25), “Володимирський гродський суд” (ф. 28), “Колекція інкунабул, стародрукованих і рідкісних видань” (ф. 739), “Генеральна військова канцелярія” (ф. 51) та ін.; брав участь у складанні анотацій до печаток, виявлених в родових фондах архіву (Правобережна Україна XIV – початку XX ст.). Підготував “Пам’ятку для складання анотованого переліку печаток, виявлених в родових фондах”, співупорядник видань: “Описи Київського намісництва 70–80 років XVIII ст.” (К., 1989), “Архів Коша Нової Запорозької Січі: Корпус документів. 1734–1775”. – Т. 1 (К., 1998), старший упорядник видання “Каталог стародрукованих книг, що зберігаються у Центральному державному історичному архіві у м. Києві (ЦДІАК України). 1494–1764 рр.” (1999).

Нагороджений Вітальним листом Державного комітету архівів України.

Віктор Страшко (Київ)

ПОЛЕТИЛЮ Антоній (Poletyło Antoni, бл. 1743–1823, Львів) – архівіст. Походив з родини бранського гродського віце-регента Івана Полетила гербу Тшивдар. 1782 р. був реєстратором Шляхетського трибуналу у Львові. 1791 р. ця гілка Полетилів отримала титул баронів, 1800 р. – графів.

Архівну діяльність А. П. почав 1784 р., коли був призначений регентом давніх актів і начальником установи з корроборації документів. Керував перевезенням документів ліквідованих Австрією гродських і земських судів з усієї Галичини до Бернардинського монастиря у Львові, яке завершилося 1785 р. 28 лютого 1787 р. разом з А. Лодинським (заступник регента) склав проект зберігання і впорядкування цих документів, який уряд 24 травня доручив виконувати Галицькому губернаторству. А. П. керував разом з Т. Щукою працею 150 поденних писарів, які займалися нумерацією справ і складенням індексів. Одночасно книги й індекси опрацьовувалися. Цю роботу було завершено 1800 р. Після впорядкування архів налічував 15530 книг, фасцикулів, індексів і сумаріїв. А. П. особисто видавав і засвідчував архівні довідки про

взаимосвязь с различными весовыми системами Древней Руси // Актуальные проблемы ист.-археолог. исследований. – К., 1987. – С. 131–132; Свинцовая гирька из Изяслава на р. Горыни // Сов. археология. – М., 1988. – С. 253–254 (у співавт.); Кириличні стародруки XVI–XVIII ст. у збірці Центрального історичного архіву (м. Київ) // Наук. праці нац. б-ки України ім. В. І. Вернадського. – К., 2000. – Вип. 4. – С. 73–82.

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

Література: Polska Encyklopedia Szlachecka. – Warszawa, 1938. – Т. X. – С. 39.

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. 145.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Полонська-Василенко
Наталія*

Праці: Происхождение и состав Русской правды // Русская история в очерках и статьях. – К., 1910. – Т. I; Историко-культурный атлас по русской истории с объяснительным текстом. – К., 1913–1914. – Вып. 1–3; Перший Всеукраїнський з'їзд архівних робітників в Харкові // Бібліологічні вісті. – К., 1926. – № 1; Історики Запоріжжя // Ювіл. зб. на пошану акад. Д. І. Багалія. – К., 1927; Майно запорізької старшини як джерело для соціально-економічного дослідження Запоріжжя // Нариси з соціально-економічної історії України:

шляхетське походження, документи про яке відкриті в фонді Станового комітету у Львові (ф. 165.) На посаді регента архіву А. П. перебував до 1810 р., коли архів було підпорядковано Крайовій табулі.

Іван Сварник (Львів)

ПОЛОНСЬКА-ВАСИЛЕНКО Наталія Дмитрівна (31. 01. 1884, Харків – 08. 06. 1973, Дормштадт (Німеччина), похов. в м. Новий Ульм) – історик, археолог, архівіст. Народилася в дворянській сім'ї. Закінчила Києво-Фундукліївську жіночу гімназію (1900) і Київські вищі жіночі курси (1911). До періоду навчання відноситься її захоплення археологією. Цей предмет, патронуваний в стінах Київського науково-промислового і художнього музею ім. Миколи II заходами провідного археолога В. В. Хвойка, де з 1909 р. працювала Н. П.-В., на все життя став її улюбленою справою. Саме на археологічному матеріалі вчена написала розвідку про віднайдені пам'ятки церковно-світського мистецтва в княжому Білгородку. Подальші віхи біографії Н. П.-В. були пов'язані з ВЖК та Університетом Св. Володимира у Києві. На курсах вчена як асистент по кафедрі російської історії та кафедрі методики працювала впродовж 1912–1915 рр., а в університеті, з 1913 р., вела семінарські заняття з історії Росії.

1915 р. Н. П.-В. здала магістерські іспити і, прочитавши пробні лекції, наприкінці 1916 р. була удостоєна посади приват-доцента Університету Св. Володимира у Києві. Це був справжній тріумф однієї з перших жінок, яка так високо піднялася на щаблях дореволюційної вищої освіти. 1916 р. ознаменувався в її житті і вдалою поїздкою до Сімферополя, де Н. П.-В. понабирала в тамтешніх архівах джерела з історії Південної України XVIII ст. Брала участь в діяльності багатьох наукових товариств, насамперед, історичних: в Київському товаристві пам'ятників старовини та мистецтва (1911), в Історичному товаристві Нестора-літописця (1912), Таврійській ученій архівній комісії (1916).

1917 р. Н. П.-В. була причетна до заснування Київського археологічного інституту (КАІ). Заручившись підтримкою багатьох колег і соратників на терені археології (М. В. Біляшівського, В. Є. Козловської, П. П. Курінного), ініціативна група, до якої входила і Н. П.-В., змогла зфундувати робочий процес КАІ наприкінці 1917 р. Як вчений секретар цієї інституції, Н. П.-В. запросила до викладання ціле гроно поважних вчених: академіків А. Ю. Кримського, М. П. Василенка, Д. І. Багалія, професорів І. М. Каманіна, М. В. Довнар-Запольського, а також науковців, які згодом посіли провідні позиції в історіографії та архівознавстві – О. П. Оглобліна, В. О. Ро-

мановського та ін. В КАІ Н. П.-В. впродовж шести років читала курс археології Росії та України, вела семінарські заняття, а влітку, з групою здібних студентів проводила розкопки на територіальному обширі Києва. В цей час її досвід красзнавця збагатився завідуванням університетським музеєм старожитностей. Це були складні часи, і Н. П.-В. неодноразово доводилось рятувати музей від реквізиції представниками влади, а то й просто від окремих злодіїв.

Так тривало до початку 1920-х рр., аж поки молода радянська влада в процесі насильницької реорганізації вищої школи не перетворила університет на інститут народної освіти. В новому закладі для дослідниці не знайшлося місця. Почалися пошуки роботи, які врешті-решт закінчились її працевлаштуванням до київської трудової школи № 56.

Тим часом заходами академіків А. Ю. Кримського та С. О. Єфремова вчена стала співробітником ВУАН, де працювала під патронатом академіка Д. І. Багалія над дослідженням історії Південної України та Запоріжжя XVIII ст., а 1 січня 1925 р. влаштувалася архівним реєстратором ЦАДА, де працювала впродовж двох років помічником ученого архівіста. За цей час їздила в наукові відрядження до Харкова, Ленінграду, Москви. У травні 1926 р. була учасницею I Всеукраїнського з'їзду архівістів України, де виголосила доповідь “Порядок користування архівними матеріалами, що забезпечує їх збереження”.

1929 р. позначився в житті Н. П.-В. плідною роботою в Постійній комісії для складання біографічного словника діячів України, якою керував літературознавець М. М. Могилянський. Того ж року її було обрано вченим секретарем Комісії для вивчення соціально-економічної історії України XVIII–XIX ст.

8 травня 1930 р. Н. П.-В. була обрана членом Археологічної комісії ВУАН. У травні 1932 р. вона разом з архівістом М. Ф. Тищенком розробила план грандіозного видання “Архіву Коша Запорозької Січі” у 8 томах. Вони склали детальну довідку про розкидані частини архіву Коша в Києві, Ленінграді, Москві, Одесі, Дніпропетровську, Кам'янці-Подільському, розробили орієнтовний кошторис, однак довести справу до кінця не змогли. Наприкінці 1920-х рр. почалася реорганізація Академії Наук, що принесло хвилю репресій, продовжувались показові судові процеси, облудливе цькування вчених, розгулялася нова кампанія “чисток”, розгром наукових шкіл, закриття цілих наукових напрямків.

1930 р. Н. П.-В. теж пройшла одну з багатьох “чисток”. На цей раз були піддані нещадній безпідставній критиці школи М. В. Довнар-Запольського, Д. І. Багалія, М. П. Василенка, М. С. Грушевського, вплив яких, в тій

Праці комісії соціально-економічної історії України. – К., 1932. – Т. I; До історіографії Запоріжжя XVIII століття (Леклерк і Болтін) // ЗІФВ Львів. ДУ. – Львів, 1940. – Т. I; Професор д-р О. Оглоблин // Вісник ООЧСУ. – 1955; Українська академія наук. – Мюнхен, 1955–1958. – Ч. 1–2; Історична наука в Україні за советської доби та доля істориків // ЗНТШ. – Париж; Чикаго, 1962. – Т. 173; Запоріжжя XVIII століття та його спадщина. – Мюнхен, 1965–1967. – Т. 1–2; Архів Запорізької Січі та питання про видання його // УІ. – 1968. – № 1–4; До історії архівів Києва (Зі спогадів) // Там само; Історія України. – Мюнхен, 1972–1976. – Т. 1–2. (2-е вид. – К., 1993. – Т. 1–2).

Література: *Винар Л.*

Професор Наталія Полонська-Василенко і Українське історичне товариство // УІ. – 1969. – № 1–3; *Омельченко В.* Наталія Полонська-Василенко: З нагоди 85-ї річниці з дня народження і 60-ї річниці науково-академічної діяльності // Там само. – 1969 – № 1–3; *Винар Л.* Матеріали до біографії проф. Наталії Полонської-Василенко // Там само. – 1983. – № 2–4; *Моргун О.* До життєпису Наталії Полонської-Василенко-Моргун // Там само. – 1983. – № 2–4; *Пазуняк Н.* Постать

великої ученої // Свобода. – 1983. – 8–10 листоп.;
Блокін С. Н. Д. Полонська-Василенко – історик, філософ, біограф. // Книжник. – 1991. – № 4;
Верба І. В. “Запорізька матка...”: Н. Д. Полонська-Василенко: короткий нарис життя та діяльності // Старожитності. – 1992 – № 20; *Мазур Т. Д., Водотика С. Г.* Н. Д. Полонська-Василенко як історик Запоріжжя // Шляхи розвитку слов'янських народів. Актуальні проблеми історії. – К., 1992. – Вип. 2–3; *Верба І. В.* Н. Д. Полонська-Василенко // КС. – 1993. – № 5;
Він же. Н. Д. Полонська-Василенко: сторінки життєвого та творчого шляху // УІЖ. – 1993. – № 7–8; *Верба І. В., Водотика С. Г.* Документи архівосховищ України про життєвий і творчий шлях Н. Д. Полонської-Василенко // АУ. – 1993. – № 4–6; *Верба І. В., Овчаренко П. Д., Рубльов О. С.* Н. Д. Полонська-Василенко: історично-біографічний нарис життя та діяльності // Полонська-Василенко Н. Д. Українська академія наук (нарис історії). – К., 1993; *Верба І. В.* Археографічна діяльність Н. Д. Полонської-Василенко. – К., 1996; *Ульяновський В.* Наталія Дмитрівна Полонська-Василенко-Моргун: Сторінками життєпису //

чи іншій мірі, відчувала на собі Н. П.-В. Її праці потрапили до розряду “націоналістично-буржуазних, що йдуть від нацдемівства до націонал-фашизму з широким блокуванням російського великодержавництва й місцевого націоналізму”.

1934 р. приніс новий виток поневірянь. Вона була звільнена з роботи і відправлена на пенсію. Почалися скрутні часи і нові пошуки роботи. В жовтні 1934 р. відомий історик М. Н. Петровський, який на той час працював у Рукописному відділі ВБУ, запропонував їй взяти участь у великому виданні, що саме готувалось. Видання це мало дати докладний реєстр документів з історії України, надрукованих в п'яти різних джерелах. Для цього реєстру були зроблені стандартні картки, на які заносили відомості про характер документу, дату, зміст, назву друкованого органу. Всього вчена підготувала 5 тисяч карток.

1938 р. Н. П.-В. відновила свої дослідницькі студії в створеному Інституті історії України АН УРСР, де обіймала посаду старшого наукового працівника відділу феодалізму. Тут увійшла вона до гурту різнобічних і талановитих вчених – М. Н. Петровського, О. П. Оглобліна, М. І. Марченка, В. А. Дядиченка, К. Г. Гуслистого, К. І. Стецюк. Під час роботи в цьому осередку дослідниця готувала монографію “Очерки по истории заселения Южной Украины в середине XVIII века (1734–1775)”, яку захистила як докторську дисертацію (минаючи ступінь кандидата історичних наук) в жовтні 1940 р. в Інституті історії СРСР (Москва).

Вдало складалась її педагогічна робота. В листопаді 1940 р. Н. П.-В. відновила професорство в Київському державному університеті, де читала курс історії України на історичному факультеті для студентів V курсу та аспірантів.

На початку 1941 р. вона очолила великий колектив істориків, археологів, мистецтвознавців, економістів, що мав написати і видати 4-х томну “Історію м. Києва”.

З початком німецької окупації Києва Н. П.-В. 20 жовтня 1941 р. очолила Археологічний інститут, а з грудня того ж року і Київський ЦАДА (з травня 1942 р. на правах відділу Головного історичного архіву). Основна робота її була зосереджена в архіві, оскільки німецька адміністрація надавала цій справі особливого значення. За рішенням окупантів перед архівними працівниками було поставлено завдання розшукати вивезені більшовиками архівні надбання і перейти до їх практичного використання. Для розшуку цих цінностей були створені особливі “команди”. Їм вдалося з'ясувати, що при евакуації радянською архівною адміністрацією були відібрані та вивезені лише три-чотири скрині оригінальних пергаментних грамот (кількістю 327 документів, найдавні-

ший з яких був датований 1369 р.) з колекції Київської археографічної комісії. Решта документів, перш за все унікальний комплекс актових книг, що складали центральний і єдиний суцільний масив джерел з історії Правобережної України XVI–XVIII ст., були кинуті напризволяще як такі, що не мали практичного значення. В результаті копійчої пошукової роботи було віднайдено і повернуто лише третину всіх документів. Решта, як свідчать детальні інвентарі, які місцеві архівісти склали, загинули у Феодосійській церкві біля Лаври та в бомбосховищах Києва.

1942 р. за ініціативою О. П. Оглобліна було створено Музей-архів Переходової доби історії м. Києва, де працювала дослідниця. В його роботі, крім Н. П.-В., брали участь видатний історик, архітектор І. В. Моргілевський, колишні директори Музею західного та східного мистецтва С. О. Гіляров, Лаврського музею П. П. Курінний, Головного історичного архіву В. В. Міяковський та ін. Але в умовах окупації цей культурний осередок проіснував недовго – наприкінці 1942 р. німці закрили його.

Так продовжувалось до вересня 1943 р., коли окупанти почали тікати під масовим наступом Радянської Армії, і Н. П.-В. разом з групою вчених виїхала спочатку до Львова, а потім в еміграцію. На чужині історик відразу ж включилась у роботу Українського Вільного Університету (УВУ) у Празі та після його відродження у Мюнхені. Зробити це було нелегко: не вистачало коштів, кваліфікованих фахівців, бракувало й студентів. Але згодом групі еміграційних діячів вдалося відродити в Мюнхені цей вищий український навчальний заклад. На першого ректора УВУ було обрано професора В. М. Щербаківського, серед ініціаторів воскресіння університету, крім Н. П.-В., були І. І. Мірчук, Д. І. Дорошенко, О. І. Баранів, П. К. Ковалів, П. П. Курінний, О. П. Оглоблін, А. І. Яковлів та ін. Згодом Н. П.-В. очолила деканат філософського факультету університету, де читала курс історії України.

Незважаючи на свій немолодий вік, учена взяла активну участь у творенні еміграційної української історичної науки. Так, у жовтні 1964 р. вона увійшла до ініціативної групи з організації Українського Історичного Товариства (УІТ). Крім того, упродовж багатьох років вона очолювала ще й Мюнхенську філію УІТ, була обрана дійсним членом УВАН і НТШ, а з 1953 р. і Міжнародної Академії Наук у Парижі.

Останні роки життя важко хворіла, але продовжувала свою плідну науково-педагогічну діяльність.

Ігор Верба (Київ)

Полонська-Василенко Н.
Історія України. У 2-х т.
– 3-е вид. – К., 1996.
– Т. 1; *Верба І. В.* Життя
і творчість Н. Д. Полонської-Василенко
(1884–1973). – К., 2000.
– 340 с.

Архіви: ЦДАВО України,
ф. 3806; ІР НБУВ,
ф. 42; ЦДАМЛМ України,
ф. 542.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Попов Павло

Література: Сухобрус Г. С. Павло Миколайович Попов // НТЕ. – 1960. – № 3. – С. 41–46; Білецький О. І., Шолом Ф. Я. П. М. Попов // Рад. літературознавство. – 1960. – № 6. – С. 67–72; Білецький О. І., Сухобрус Г. С., Шолом Ф. Я. Павло Миколайович Попов [Бібліографія]. – К., 1961. – 32 с.; Попов Павло Миколайович // УРЕ. – К., 1963. – Т. 11. – С. 393; Павло Попов // Письменники Радянської України: 1917–1987. – К., 1988. – С. 490; Історія Академії наук України: 1918–1923: Док. і матеріали. – К., 1993. – С. 534; Академія наук України: Персональний склад.

ПОПОВ Павло Миколайович (16 (28). 07. 1890, с. Миколаївка, нині Сумської обл. – 04. 04. 1971, Київ) – літературознавець, фольклорист, мистецтвознавець, славіст, архівіст, книгознавець, археограф. Член-кореспондент АН УРСР (1939), доктор філологічних наук (1946), професор (1934), член Спілки письменників України (1939).

Закінчив Курську духовну семінарію та художню школу (у класі М. М. Якименка-Забуги), Київський університет (1916). Працював позаштатним співробітником УАН (1920–1923); старшим науковим співробітником УАН; завідувачем відділу письма і друку Лаврського музею та Портретної галереї Київського державного культурно-історичного заповідника (1923–1929); завідувачем відділу рукописів Всенародної бібліотеки України (1929–1934); професором Київського художнього інституту (1928–1930); професором кафедри історії української літератури Київського державного університету (1934); викладачем давньої української літератури українського та російського фольклору у Київському педагогічному інституті (1935–1940); співробітником Інституту мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР (1938–1971). П. П. – член кількох комісії ВУАН з літератури та мистецтва, української писемності періоду феодалізму, давньої української писемності, археографічній, етнографічній, діалектологічній та ін.

Здійснив ряд етнографічних та археографічних експедицій в галузі польової і камеральної археографії на Сумщину, де в 1914–1920 рр. зібрав численні записи фольклорного матеріалу; на Чернігівщину (м. Ічня), до міст Курська (1915) і Смоленська (1916–1917), м. Харкова (1918), м. Путивля (1921–1922), кол. Софронівської пустині (1923–1924) тощо, де зібрав цінні збірки рукописів та стародруків (частина з них опублікована, зокрема І. Галятівського “Скарга нищих”). Колекції нині зберігаються в Інституті рукопису та Лаврському державному заповіднику. Збереглися й описання стародруків та рукописних збірок м. Курська (описано 38 рукописів), м. Смоленська (описано 220 рукописів); Харківської духовної семінарії (описано 49 рукописів); колишньої Софронівської пустині (описано 137 рукописів). Загалом описано близько 500 рукописів з XII по XIX ст. П. П. зробив опис рукописів і стародруків відділу письма і друку Лаврського музею, Софійської та Лаврської бібліотек, а також спеціально обстежив рукописні латино-польські піітики у сховищах м. Києва. П. П. каталогізував і здебільшого описав близько 180 західних інкунабулів, альдів та ельзевірів, зробив вибіркові списки палеотипів (до 1525), що зберігалися у колишній університетській бібліотеці та інших бібліотеках м. Києва (Духовної Академії, Софії, Лаври, Лаврсько-

му та Історичному музеях). Як археограф та бібліограф П. П. опублікував невідомі твори та бібліографію праць Г. С. Сковороди, Т. Г. Шевченка та ін.

П. П. плідно працював як історик книги. Його перу належать монографія “Друкарство, його винахід і поширення в Європі”, статті “Початки друкарства у слов’ян” про першодрукарів Швайпольда Філя, Григорія Скорину, з історії Лаврської типографії, праці, присвячені книгодрукуванню у Києві у XVII–XVIII ст., на Східній Україні та значенню м. Києва в історії книгодрукування XIX–XX ст.

П. П. – відомий музеєзнавець. Йому належить створення відділу “Письма і друку” (до 30 000 прим.) і галереї українського портрета (відомі праці з іконографії письменників XVII ст. Мелетія Смотрицького та Йосипа Беняміна Рущького, а також Г. С. Сковороди). П. П. організував колекцію дощок-гравюр українських друкарень XVII–XIX ст. і написав капітальну працю “Матеріали до словника українських граверів” (1926). У відділі рукописів Всенародної бібліотеки України, описував найдавніші рукописні пам’ятки XIII–XVI ст. Викладав історію книги і історію гравюри на типографському факультеті Київського художнього інституту (1928–1930). Як завідувач відділу рукописів Всенародної бібліотеки України П. П. доклав багато зусиль до організації обліку та описування фондів, їх зберігання (1929–1934). Працював у Паритетній Комісії з розподілу рукописного та архівного матеріалу між архівами, музеями і бібліотеками, продовжував розвивати концепцію Г. П. Житецького щодо профілю комплектування бібліотек, архівів та музеїв за соціальною роллю документів та їх функціями (до бібліотечного профілю комплектування пропонував віднести документи творчого характеру, рукописні книги та стародруки). П. П. почав реальний розподіл фондів (1929 р. організував передачу Окружному архівному управлінню при окрвиконкомі 21 пакунку архівно-діловодної документації з фондів ВБУ). 1941 р. як член Спеціальної комісії з евакуації АН УРСР, разом з С. І. Масловим, брав участь в евакуації рукописного фонду ВБУ до м. Уфи та його поверненні до м. Києва 1943 р.

Любов Дубровіна (Київ)

ПОПОВА Онисія Кіндратівна (06. 09. 1925, с. Липівка, нині Макарівського р-ну Київської обл. – 19. 09. 1998, Черкаси) – історик-архівіст. З селянської родини, українка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1949).

Після навчання була направлена на роботу до Черкаського філіалу Київського державного історичного

– К., 1993. – С. 246;
Лисоченко І. Д. Огляд архіву П. М. Попова // *Рукоп. та книжк. спадщина України.* – К., 1994. – Вип. 2. – С. 156–160;
Попов П. М. // *Видавні вчені Національної академії наук України: Особові архіви та рукоп. фонди акад. і чл.-кор. у Нац. б-ці України ім. В. І. Вернадського: 1918–1998: Путівник.* – К., 1998. – С. 65–71.

архіву, де до створення Держархіву Черкаської області працювала науковим співробітником; з травня 1954 р. – старший науковий співробітник архіву; з травня 1956 р. – начальник відділу загальних фондів; у березні 1958 р. призначена на посаду директора, яку обіймала до 14 липня 1976 р. З 1976 р. по 1985 р. працювала завідувачем навчальної частини у школі господарського управління при Черкаському обкомі КПУ.

У повоєнні роки займалась збиранням документів установ, організацій, підприємств періоду тимчасової окупації міста 1941–1945 рр. та їх описуванням; листів громадян, вивезених до нацистської Німеччини. Нею описані фонди Шевченківських (Черкаського та Корсунського) окрвиконкомів, Шевченківської (Черкаської) окрпрофради за 1923–1930 рр., Вільшанського, Завадівського, Канівського, Корсунського, Мокрокалигірського, Смілянського районних виконкомів рад робітничих, селянських та червоноармійських депутатів за 1919–1934 рр., фонди сільських рад перших років радянської влади; удосконалені описи справ Стеблівського та Черкаського райвиконкомів за 1923–1940 рр., Черкаського міськвиконкому за 1922–1939 рр.; підготовлений огляд фонду “Черкаська повітова рада народного господарства 1919–1922 рр.”, тематичний огляд “Життя та діяльність Т. Г. Шевченка”, “Хроніка подій на Черкащині 1901–1965 рр.”.

О. П. автор методичних розробок: “Пам’ятка про комплектування архіву фондами особового походження”, “Схема класифікації тематичних карток у географічному каталозі Черкаського облдержархіву (радянський період)”, “Первинний облік і звітність у Державному архіві Черкаської області”, а також багатьох статей з історії краю. Зробила вагомий внесок у комплектування архіву документами особового походження. О. П. сформовані фонди: “Спогади старих більшовиків, червоноармійців, червоних партизан та інших учасників громадянської війни і соціалістичного будівництва”, “Радомський С. Е. – учасник громадянської війни, другий секретар Черкаського обкому та перший секретар Черкаського райкому Компартії України, депутат Верховної Ради України”, “Брайченко Н. С. – краєзнавець”, “Недоля-Гончаренко Л. В. – поет, драматург, журналіст”. Упорядник збірника документів: “Черкащина в період відбудови народного господарства: 1921–1925” (1961).

За вагомий внесок у становлення та розвиток Держархіву Черкаської області, зміцнення його матеріально-технічної бази, поповнення документами з історії краю О. П. нагороджена Почесними грамотами Черкаського облвиконкому.

Світлана Кононенко (Черкаси)

Архіви: Держархів Черкаської обл., ф. Р-2635, оп. 1 л, спр. 77; справи фондів Р-1, Р-12, Р-67, Р-81, Р-121, Р-184, Р-185, Р-235, Р-624, Р-2475.

ПОПОВИЧ Дмитро Петрович (14. 02. 1906, с. Хуст-Боронява – 26. 02. 1979, Ужгород) – архівіст. З родини селянина-бідняка. Закінчив народну школу в Бороняві. З 14 років працював на приватних підприємствах, лісорозробках, на залізниці, де прилучився до революційного руху. 1928 р. вступив до лав Комуністичної партії Чехословаччини. За рішенням ЦК КПЧ 1928 р. був направлений до Радянського Союзу на навчання до Радпартшколи (Київ). Повернувшись на Закарпаття працював на партійній роботі. 1936 р. його було обрано делегатом VII з'їзду КПЧ (Прага).

За революційну діяльність кілька разів був засуджений до тюремного ув'язнення та концтабору. Після визволення Радянською армією з Шопронського концтабору (Угорщина) повернувся на Закарпаття. 1945 р. Д. П. було обрано головою Берегівського окружного народного комітету. З 1946 р. працював першим секретарем Берегівського окружного КПУ. 1948 р. закінчив однорічні партійні курси при ВПШ ЦК ВКП(б) (Москва).

З 1951 р. працював заступником голови Закарпатського облвиконкому, з 1958 р. – завідувачем відділу організованого набору робітників облвиконкому. Неодноразово обирався депутатом Верховної Ради УРСР, обласної та районної рад депутатів трудящих. Обирався членом Закарпатського обкому КПУ. Нагороджений орденами Леніна та “Знак Пошани”, медаллю “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”.

З 1962 р. по 1976 р. Д. П. працював завідувачем архівного відділу Закарпатського облвиконкому. Організовуючи роботу архівів, домагався підвищення їх ролі в суспільному житті краю. Велику увагу Д. П. приділяв питанням збереження, обліку та використання архівних документів у наукових, народногосподарських, культурно-освітніх цілях. Предметом особливих турбот були незадовільні умови збереження документів в Держархіві Закарпатської області, особливо в м. Берегові, що склалися внаслідок зневажливого “поселення” його в недобудований ще в минулому столітті будинок австро-угорської в'язниці. Д. П. неодноразово порушував питання перед керівництвом області, Головним архівним управлінням при Раді Міністрів УРСР про необхідність будівництва приміщення обласного архіву в м. Ужгороді. Але, на жаль, далі виготовлення проектної документації, справа будівництва Держархіву Закарпатської області не пішла. За особистою участю Д. П. у 1960-ті рр. продовжилась робота колективу обласного архіву з підготовки до видання 6-томного збірника документів “Шляхом Жовтня”. Д. П. чимало зробив для організації редагування, уточнення, встановлення достовірності архівних документів, відібраних для збірника.

Архіви: Держархів Закарпатської обл., особова справа.

Д. П. був членом редколегії багатьох документальних видань з історії краю, зокрема “Історії міст і сіл Української РСР. Закарпатська область”. За власними спогадами та архівними документами написав книгу “Крізь тортури”, в якій яскраво і змістовно показав героїчну боротьбу закарпатців за визволення краю та його возз’єднання з Україною.

Михайло Делеган, Надія Кирик (Ужгород)

ПОРОХНЮК Галина Віталіївна (04. 02. 1950, Житомир) – бібліотекар, бібліограф. З родини робітників, українка. Закінчила бібліотечний факультет Київського державного інституту культури (1974).

З 1968 р. по 1970 р. працювала бібліотекарем бібліотеки № 10 Залізничного р-ну м. Києва.

Протягом 1970–1971 рр. Г. П. – молодший бібліотекар НДБ ЦДА УРСР, у 1976–1979 рр. – головний бібліограф НДБ ЦДА УРСР. 1979 р. переведена до Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР у зв’язку з наданням НДБ ЦДА УРСР статусу самостійної організації, підпорядкованої Головному архівному управлінню при Раді Міністрів УРСР; 1988 р. Г. П. – старший архівіст НДБ ЦДА УРСР; 1989–1991 рр. – старший інспектор 1-ої частини відділу організаційно-планової та науково-методичної роботи Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР; з 1991 р. – завідувач НДБ ЦДА України.

Г. П. – фахівець з проблем бібліографічного опрацювання галузевої літератури, висококваліфікований бібліограф і організатор діяльності НДБ ЦДА України. Надавала кваліфіковану допомогу працівникам Київської обласної бібліотеки для дітей у пошуковій науково-дослідній роботі за темою “Історія та розвиток бібліотечної справи на Україні. Кінець XIX–XX ст.” (1997). Учасник підготовки документальних виставок “Народна трагедія. Голодомор 1932–1933 рр. в Україні” (1998) та “До 85-ої річниці утворення Української Центральної Ради” (2002). Г. П. – учасник наукових конференцій “Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи” (1996), “Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань. 1917–1921 рр.” (1997).

Неодноразово отримувала подяки Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР та Державного комітету архівів України.

Тетяна Портнова (Київ)

ПОРУНОВА Тетяна Олександрівна (07. 11. 1923, Луганськ – 4.01.1998) – історик-архівіст. З родини службовців, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1948). Трудову діяльність

Праці: Архівознавча література у фондах НДБ ЦДА України // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. – К., 1997. – Ч. 2. – С. 46–48; Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань. 1917–1921 рр.: Каталог книжкової виставки. – К., 1997. – 59 с. (співупоряд.).

Архіви: Держкомархів України, особова справа.

розпочала у січні 1942 р. вчителем та бібліотекарем у с. Княжий Погост Комі АРСР. З листопада 1954 р. по серпень 1958 р. працювала помічником начальника відділу з виписування перепусток через держжордон.

В архівні установи була зарахована на посаду старшого наукового співробітника архівного відділу УМВС м. Архангельська 1948 р. З 1949 р. по 1951 р. – начальник архіву Архангельської області; з 1966 р. – інспектор архівного відділу Луганського облвиконкому. З 1966 р. по 1981 р. – старший науковий співробітник, старший методист Держархіву Луганської області. Відповідала за роботу читального залу архіву, здійснювала тематичні виявлення документів, за якими готувала статті, огляди, переліки.

Т. П. автор публікацій: “Архівне будівництво на Луганщині”, “Трудова армія Донбасу та Центральне Правління Кам’яновугільної промисловості”, “Трудівники Ворошиловградщини фронту” та ін. Співавтор нарисів в УРЕ про населені пункти Луганської області. Готувала матеріали до радіопередач (радіобесіди). За активною участю та керівництвом Т. П. складено путівник “Державний архів Луганської області”. Склала декілька нормативно-методичних розробок: “Методичні рекомендації зі складання покажчиків до описів і документів облдержархіву”, “Рекомендації по організації робіт щодо впровадження в роботу 2-го видання “Системи єдиної класифікації документальної інформації у систематичних каталогах держархіву”, “Пам’ятка з організації ревізії каталогів”, декілька робочих інструкцій з каталогізації документів фондів різних установ та ін. Неодноразово брала участь у роботі наукових семінарів, виступала з доповідями та повідомленнями.

Віра Рудзевич (Луганськ)

ПОТОЦЬКИЙ Павло Платонович (12. 12. 1857, с. Просяниківка Кобеляцького пов. Полтавської губ. – 27. 08. 1938, Лук’янівська в’язниця Києва, місце поховання не встановлено) – воєнний історик, колекціонер, музеєзнавець, засновник Музею України (Зібрання Потоцького).

Нащадок стародавнього українського козацько-дворянського роду. Закінчив Петровську Полтавську військову гімназію, Михайлівське артилерійське училище та Михайлівську артилерійську академію в Санкт-Петербурзі, генерал від артилерії. Автор капітальних праць, які базувалися на аналізі архівних джерел. У додатках до праць П. П. публікував документи, виявлені в архівах Воєнно-ученого комітету Артилерійського музею. Як член Імператорського Російського воєнно-історичного товариства (член його Ради, очолював “Разряд”

Праці: Архівне будівництво на Луганщині // АУ. – 1967. – № 5. – С. 38–46.

Архіви: Держархів Луганської обл., ф. Р-702, оп. 1, спр. 495, 537, 539, 620, 699, 708; ф. Р-1046, оп. 5, спр. 218, 225, 227, 243, 350, 384, 399, 417, 434, 450.

Праці: Столетие российской конной артиллерии (1794–1894). – СПб., 1894; История гвардейской артиллерии. – СПб., 1896; 4-я батарея лейб-гвардии 1-й артиллерийской бригады и краткий исторический очерк начала, развития и заслуг гвардейской артиллерии. – СПб., 1898.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Потоцький Павло

Література: Павловський І. Ф. Полтавцы иерархи, государственные и общественные деятели и благотворители. Опыт краткого биографического словаря Полтавской губернии с половины XVIII в. со 182 портретами. – Полтава, 1914. – С. 236–237; Список генералам по старшинству. Составлен по 15 апреля 1914 года. – Пг., 1914. – С. 264; Наук. зб. Ленінградського т-ва дослідників укр. історії, письменства та мови. – К., 1931. – Вип. 3. – С. 116; Музей України (Собрание П. П. Потоцкого). Ч. 1. Указатель архив. материалов и библиографии. – К., 1995; Білокін С. Музей України (Збірка П. Потоцького): Дослідження, матеріали. – 3-є вид., допов. – К., 2006. – 406 с.

Архіви: ЦДІАК України, ф. 2213 (особовий); ф. 1196 (Київський відділ Воєнно-істор. т-ва); ф. 49 (Потоцькі – графи, польські магнати); ІР НБУВ: ф. 1, № 27086–27783 (архів Єрмолових); ф. 96 (архів Єрмолових); ф. XIV (істор. мат-ли); ф. XXVIII (Всеукр. істор. музей ім. Т. Г. Шевченка); ф. 30 (рукопис, книга); Архів Національного музею історії України: ф. 6 (особовий).

полкових історій та історій кораблів) проводив роботу щодо розшуку документів і пам'яток з історії російських полків, сприяв організації полкових музеїв. Організував і завідував першим у Росії музеєм при військовій частині – лейб-гвардії першій артилерійській бригаді. Вивчав полкові архіви, архіви Головного артилерійського управління та Артилерійського музею, Лефортовський архів, сімейні архіви військових діячів. З травня 1919 р. П. П. входив до складу позаштатних членів Народи воєнно-науково-видавничого відділу Єдиного державного архівного фонду (ЄДАФ), працював позаштатним науковим співпрацівником 1-го (петроградського) відділу III секції ЄДАФ, обирався дійсним членом Полтавської губернської ученої архівної комісії. Брав участь у роботі Товариства дослідників української історії письменства та мови, створеного 1921 р. в Петрограді, метою якого було розроблення документів з українознавства в петроградських архівах.

Збирач, хранитель і дослідник власного наукового архіву, який за складом і характером документів умовно поділявся на чотири групи. Перша – складала родинний архів українських козаків (з XVIII ст. дворян) Потоцьких, документи якого хронологічно охоплюють період від початку XVIII ст. до 30-х рр. XX ст. Родинний архів створювався кількома поколіннями української гілки знаменитого у Європі роду. В архіві зберігалися гетьманські універсали, грамоти польських королів і російських царів стосовно цього роду, купчі на землю, тестаменти, грамоти і патенти на чини, атестати, щоденники. П. П. упорядкував родинний архів, згрупував документи, склав описи. На документах залишилися його позначки: “Архів Потоцьких. Дело №. Документ №”. Документи родинного архіву зберігалися в папках і зв'язках у хронологічному порядку. П. П. уклав описи рукописних документів архіву козаків Потоцьких, однак вони не збереглися. Три інші групи архіву Потоцького характеризують особисті та наукові інтереси колекціонера, напрямок його збиральницької діяльності. Цінну групу склали документи з історії України та історії роду Потоцьких, зібрані колекціонером за п'ятдесят років. Як військовий історик та історик російської артилерії збирав документи з історії воєн, родів військ, біографії військових діячів. До колекції Потоцького потрапила частина найбагатшого в Росії біографічного архіву видавця “Русской патриотической библиотеки” Всеволода Миколайовича Мамишева. Останню групу складав архів Єрмолових – документи близьких родичів відомого російського генерала, героя війни 1812 р. Олексія Петровича Єрмолова. “Опись бумаг Алексея Петровича Ермолова” серед зазначе-

них паперів фіксувала повний склад приватного архіву О. П. Єрмолова. Трагічна смерть П. П. (був безпідставно звинувачений в антирадянській діяльності) стала причиною знищення значної частини приватного архіву.

Катерина Климова (Київ)

ПРЕМИСЛЕР Ілля Михайлович (1904, Харків – ?) – історик, архівіст. Соціальне походження – із службовців, євреї. Закінчив чотирикласне міське училище та історичний факультет Харківського ІНО. За фахом – літератор. З 1917 по 1927 рр. працював робітником на залізниці, трамвайному заводі, завідувачем клубу, викладачем в школі. Деякий час працював в Істпарті ЦК КП(б)У.

1927 р. І. П. був зарахований на позаштатну посаду архівіста Центрального архіву революції. З жовтня 1927 р. призначений для виконання тимчасової роботи при складанні покажчика до газет 1917–1920 рр., що зберігалися в ЦАР. На цій роботі показав себе як кваліфікований працівник. З 27 листопада 1927 р. по листопад 1928 р. перебував у лавах Червоної армії. 26 листопада 1928 р. І. П. був призначений на посаду вченого архівіста ЦАР, працював на цій посаді до 1931 р., потім – референтом сектору агітації, пропаганди та археографії ЦАУ УСРР. Проводив копітку роботи з інспектування архівних управлінь Вінниці, Дніпропетровська.

1931 р. І. П. був зарахований науковим працівником першої категорії ЦАР до відділу друкованих видань, де безпосередньо відповідав за формування газетного каталогу та за листування про обмін газетами з бібліотекою ім. Леніна, Ленінградським музеєм революції, бібліотекою Академії наук СРСР, інститутом ім. В. Леніна. Упорядковував та шифрував відозви, накази та оголошення за 1917–1921 рр., складав бібліографію прокламацій соціал-демократичних організацій України 1898–1916 рр., брав участь у підготовці до видання науково-документальних збірок (“1905 рік на Україні”, “Газети України за 1917–1920 рр.”), написанні та опублікуванні статей з питань пропаганди архівних документів.

Тетяна Портнова (Київ)

ПРИСТАЙКО Володимир Ілліч (16. 12. 1941, с. Болохів, Долинського р-ну Станіславської (нині Івано-Франківської) обл.) – українець, з родини селян, генерал-лейтенант юстиції у відставці.

Закінчив Харківський юридичний інститут (1968) за спеціальністю правознавство та Вищі курси КДБ СРСР (1974).

У 1958–1960 рр. працював електромонтажником в Одеській механізованій колонії № 10. 1960–1961 рр. –

513

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Премислер Ілля

Праці: До методології та техніки пропаганди архівами матеріалами через пресу // РА. – 1931. – Кн. 4–5; Архівні матеріали на допомогу соціалістичному будівництву // Там само. – 1931. – Кн. 3; До методології історії робітництва підприємств України // АРУ. – 1932. – № 1–2; До історії зовнішньої політики Центральної Ради // Там само. – 1932. – № 1–2; До історії заводу ім. Петровського (Кол. Брянського) у Катеринославі // Там само. – 1932. – № 4–5.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1, спр. 58; ф. 3357, оп. 1, спр. 2, 349.

електрик у колгоспі “Шлях Леніна” Іванівського р-ну Одеської обл. 1961–1964 рр. служив у Радянській армії. 1968–1971 рр. – слідчий прокуратури Кілійського р-ну Одеської обл.; 1971–1973 рр. – слідчий слідчого відділення УКДБ при РМ УРСР в Одеській обл.; 1973–1981 рр. – слідчий, ст. слідчий Слідчого відділу КДБ УРСР; 1981–1985рр. – начальник слідчого відділу УКДБ УРСР в Запорізькій обл.; 1985–1987 рр. – начальник слідчого відділу УКДБ УРСР в м. Києві і Київській обл.; 1987–1989 рр. – заступник начальника, 1989–1991 рр. – начальник Слідчого відділу КДБ УРСР; 1991 р. – т. в. о. начальника Слідчого управління Служби національної безпеки України; 1991–1993 рр. – начальник Слідчого управління; 1993–1996 рр. – радник голови СБ України з правових питань, березень 1996 р. – березень 2000 р. – заступник голови СБ України, березень 2000 р. – вересень 2001 р. – начальник Слідчого управління СБ України, член Колегії СБ України; 2001–2004 рр. – заступник Голови СБ України. Після виходу 2004 р. у відставку та звільнення з посади заступника голови СБ України працює провідним науковим співробітником Інституту оперативної діяльності та державної безпеки, є членом Міжвідомчої робочої групи з питань утворення Українського інституту національної пам’яті.

В. П. член виконкому Спілки юристів України та Всеукраїнської юридичної ради, Української асоціації міжнародного права. Був членом Комісії при Президенті України у питаннях помилування (з січня 1997 р.), Міжвідомчої координаційної ради з адаптації законодавства України до законодавства Європейського Союзу та Державної міжвідомчої комісії у справах увічнення пам’яті жертв війни та політичних репресій та робочих груп з підготовки проектів Законів України: “Про реабілітацію жертв політичних репресій на Україні” (1991), “Про Службу безпеки України” (1992), “Про оперативно-розшукову діяльність”, Кримінального кодексу України. Брав участь в опрацюванні проекту Закону України “Про Національний архівний фонд і архівні установи”, реалізації основних концептуальних проблем зі створення СБУ, у підготовці проекту постанови ВР України від 20 вересня 1991 р. “Про створення Служби безпеки України” та ін. нормативних актів; у розробці розпорядчих документів і методичних рекомендацій, з організації та реалізації заходів з реабілітації жертв репресій.

Із кінця 1980-х років як фаховий юрист займається вивченням архівних документів щодо жертв часів тоталітаризму. За його безпосередньої ініціативи почали друкуватися матеріали, що зберігалися в архівах колишнього КДБ, про сфабриковані справи та процеси сталінської доби. Знаючи про величезний громадський

інтерес до цих проблем, В. П. значну увагу приділяє сприянню пошуку документальних матеріалів, що мають наукову та історичну цінність.

Оскільки закритий архів спецслужби з його секретними фондами не міг забезпечити належні умови роботи український та зарубіжних дослідників, які вивчають проблематику сталінського терору, він активно втілює в життя ідею створення на базі колишнього архіву КДБ УРСР Державного архіву СБ України, діяльність якого здійснюється у межах правового поля, що в цілому регламентує сферу архівної справи країни.

Завдяки цьому лише за один рік було виявлено, опубліковано та передано зацікавленим установам понад 500 документів, які висвітлювали долі репресованих учених, письменників, діячів культури, їхні особисті документи, праці та дослідження з національної історії, філософії, літератури та з інших галузей знань. Серед цих документів – щоденники та особисті листування академіка С. Єфремова, частина творчого доробку академіка М. Грушевського, академіка М. Кравчука, матеріали з архіву відомого українського літератора В. Винниченка та документи видатного поета М. Рильського.

За підтримки та активної участі В. П. у засобах масової інформації, історичній та науковій літературі України вперше почали згадуватися імена відомих діячів України, які зазнали репресій чи політичного терору. Серед них: М. Грушевський, С. Єфремов, О. Шумський, М. Волобуєв, М. Яворський, М. Слабченко, П. Христюк, А. Любченко та ін.

1996 р. в рамках Програми Президента України про святкування 130-річчя академіка М. Грушевського в співавторстві з відомим істориком Ю. Шаповалом була підготовлена та видана книга “Михайло Грушевський і ГПУ–НКВД. Трагічне десятиліття: 1924–1934”. Опрацьовані авторами унікальні документи архівів колишнього КДБ мають велике значення для відтворення невідомих навіть фахівцям грушевськознавцям сторінок біографії М. Грушевського, історії Всеукраїнської Академії наук (ВУАН) у 20-30-ті роки, розуміння першопричин багатьох важливих подій громадсько-політичного і культурного життя згаданого періоду. 1999 р. вийшла друком друга книга про М. Грушевського – “Михайло Грушевський: Справа “УНЦ” і останні роки (1931–1934)”.

В. П. був безпосередньо причетний до передавання у січні 2000 р. для фонду Президентів України НБУВ понад сотні документів із справи-формуляру на М. Грушевського та з архівної кримінальної справи, що зберігались в архіві СБУ.

В. П. був співавтором вступної статті та членом редакційної колегії науково-документального видання

515

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Пристайко Володимир

Праці: Жертви репресій. – К., 1993. – 292 с. (у співавт.); Справа “Спілки визволення України”: невідомі документи і факти. – К., 1995. – 446 с. (у співавт.); Михайло Грушевський і ГПУ–НКВД. Трагічне десятиліття: 1924–1934. – К., 1996. – 233 с. (у співавт.); ЧК–ГПУ–НКВД в Україні: Особи, факти, документи. – К., 1997. – 605 с. (у співавт.); Михайло Грушевський: справа “УНЦ” і останні роки (1931–1934). – К., 1999. – 351 с. (у співавт.); Я жив разом із країною... Інтерв’ю, виступи, коментарі. – К., 2004. – 224 с.; Чи був “матч смерті”? Документи свідчать. – К., 2005. – 168 с.

Література: Пристайко Володимир Ілліч // Юридична енциклопедія. – К., 1998; Пристайко Володимир Ілліч // Визначні юристи сьогодення. – К., 2001; Пристайко Володимир Ілліч // Хто є Хто в Україні. – К., 2004.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Прохаска Антоній

Архіви: Приватний архів
Пристайко В. І.

Праці: Archiwum domu
Sopiechów. – Lwów, 1892;
Król Władysław Jagiełło.
– Kraków, 1908. – Т. 1–2;
Dzieje Witolda. – Wilno,
1914; Lwów a szlachta.
Biblioteka Lwowska.
– Lwów, 1919. – Т. XXIV–
XXV; Uposażenie
Benedyktynk lwowskich
// Przewodnik naukowy i
literacki. – Lwów, 1921.
– Т. XLIX. – S. 167–188;
Sejmik Wiszeński 1503 r.
– Lwów, 1922.

Бібліографія:
Sprawozdania Towarzystwa
Naukowego we Lwowie.
– Lwów, 1921. – S. 131–
134.

Література: *Maleczyński K., Zajaczkowski S.*
O działalności naukowej
i pracach A. Prochaski // Kwartalnik Historyczny.
– Lwów, 1931. – Т. XLV. –
S. 53–74; *Charewiczowa Ł.*
Historiografia i
miłośnictwo Lwowa.
– Lwów, 1938. – S. 101;

Архіви: ЦДІАЛ України,
ф. 139, 39 спр. (1819–
1928 pp.); ф. 145.

“Остання адреса. До 60-річчя соловецької трагедії” (1997–1999 рр., у 3 томах; 2003, друге видання, у 2-х томах), керівником української частини спільної українсько-польської робочої групи та член редакційної колегії багатотомного науково-документального видання “Польща та Україна у тридцятих – сорокових роках ХХ століття. Невідомі документи з архівів спеціальних служб” (1998–2006. – Т. 1–5), членом редакційної ради науково-документального видання “Київ у дні нацистської навали. До 60-річчя визволення України від гітлерівських загарбників” та 5-томного видання “Бабин Яр”: людина, влада, історія”.

Заслужений юрист України (1992). Лауреат премії СБУ (1996, 1997, 2000). Нагороджений Почесною відзнакою СБУ (1996), медаллю “За бездоганну службу” III ст. (1997), II ст. (1999), орденом Богдана Хмельницького III ст. (2001) та іншими державними нагородами, іменною вогнепальною зброєю (2000).

Учасник ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС.

Валерій Пристайко (Київ)

ПРОХАСКА Антоній (Prochaska Antoni, 23. 03. 1852, Малі Заліщики – 23. 09. 1930, Львів, похований на Личаківському цвинтарі) – історик, архівіст.

Народився у сім’ї польського службовця. Навчався в гімназіях Бучачі і Львова. З 1871 р. – у Львівському, впродовж 1872–1873 рр. – у Віденському університетах на філософському факультеті, потім знову у Львівському, який закінчив 1875 р. Викладачами у А. П. були Ліске, Шараневич, у Відні – Міклошич. З 1878 р. й до кінця життя (51 рік) працював у Крайовому архіві гродських і земських актів, пройшов шлях від ад’юнкта до директора архіву. З 1891 р. – член-кореспондент, з 1929 – дійсний член Академії Мистецтв Польщі. 1920 р. Львівський університет надав А. П. звання доктора філософії без захисту. З 1924 р. – почесний член Польського історичного товариства. 1928 р. нагороджений науковою премією ім. К. Шайнохи. Архівну діяльність А. П. розпочав 1878 р., прийшовши ад’юнктом до щойно створеного Крайового архіву гродських і земських актів у Львові. Перед тим, отримавши наукову стипендію ім. Л. Сапіги (1875), пройшов практику в архівах Кролевця (Кенігсберга), Москви, Петербурга, де зібрав матеріал для майбутніх наукових праць. У Львові вів активну дослідницьку й видавничу роботу. 1891 р., після смерті К. Ліске, очолив видання Актів гродських і земських, підготував і видав 8 томів. Основною темою досліджень А. П. була історія Польщі та Литви XIII–XV ст., крім того працював над історією Чехії, Ватикану, Львова й Галицької Русі, сеймами й сеймиками, шляхтою. Загалом

опублікував понад 150 наукових праць, багато популярних статей, рецензій, шкідців.

Іван Сварник (Львів)

ПРОЦЕНКО Людмила Андріївна (19. 04. 1927, Київ – 07. 09. 2000, Київ) – історик-архівіст, педагог, культуролог, некрополознавець. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1954) та Київську державну консерваторію (1954).

Трудовий шлях розпочала 1951 р. на посаді наукового співробітника ЦДІА УРСР у м. Києві. З січня 1953 р. – завідувач відділу довідкової літератури; з травня 1953 р. – завідувач відділу давніх актів; з 1967 р. – директор ЦДАМЛІМ УРСР. Л. П. фактично організувала цю архівну установу як центр архівних досліджень про українських письменників і діячів культури і мистецтва. Збирала фонди і упорядковувала їх, проводила велику організаційно-практичну роботу з забезпечення збереженості архівних документів.

1973 р. звільнена з посади директора за привезення до м. Києва в контейнері документів репресованих і знищених українських діячів культури. Завдяки Л. П. документи збереглися у спеціальних сховищах до сьогодні.

Працюючи на посаді вчителя історії СШ № 38 та № 1, виховувала учнів в любові до історії, архівів, документів, прищеплювала їм ази наукових підходів до краєзнавчої роботи. У школах організувала хори, музичні спектаклі, поєднуючи історію і музику.

По виході на пенсію, 1982 р., почала активно досліджувати київські некрополі. Л. П. пішки декілька разів обходила всі київські кладовища, вишукуючи могили, занедбані й майже втрачені, фіксує це у своїх нотатках. За радянські часи багато наукових напрацювань вона видати не могла і тільки 1991 р. побачила світ її унікальна карта “Пам’ятки Києва, знищені у ХХ столітті”.

Проводила велику роботу на громадських засадах у Шевченківській районній організації УТОПШу м. Києва зі створення Лук’янівського державного історико-меморіального заповідника. Вона реєструвала похованих, писала їх біографії, збирала документи, фотографії, описувала втрачені могили і встановлювала місця поховання репресованих громадян, мріяла створити тут пантеон українських поховань і зробити це кладовище зразковим в Україні. Нині заповідник діє і працює за розробленим нею напрямком. Л. П. входила до редакційної колегії серії книг “Некрополі України” і фактично була першим дослідником некрополів у нашій країні. Вона підтримувала зв’язки з зарубіжними знавцями некрополів, брала участь у наукових конференціях та симпозіумах.

517

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Проценко Людмила

Праці: ЦГИА УССР в Києве: Путеводитель. – К., 1958 (співупоряд.); Генеральний опис Лівобережної України. 1765–1769 рр. Показчик населених пунктів. – К., 1959 (співупоряд.); Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст. – К., 1970 (співупоряд.); Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва УРСР // АУ. – 1972. – № 4. – С. 19–20; З історії Київського некрополя до 1917 р. // Історичні дослідження: Вітчизняна Історія. – 1982. – Вип. 8. – С. 117–120; Про пустирі пам’яті й траву забуття // Вітчизна. – 1987. – № 11. – С. 194–200 (у співавт.); Довідник “Київський некрополь” // Тези доп. на респуб. нараді укр. археографів. – К., 1988. – С. 131–132; Некрополь Аскольдова могила в Києве // Памятники культуры: Новые открытия: Письменность: Искусство: Археология. – М., 1989. – С. 498–507; Знайомі і друзі Тараса Григоровича одержують паспорти: За матеріалами Київського некрополя // В сім’ї вільній, новій. Шевченківський збірник. – К., 1989. – Вип. 5. – С. 223–230; Методика укладання довідників “Некрополі України” // Вісник УТОПШ. – 1991. – № 2. – С. 6–22; Поховання Києво-Печерської лаври // КС. – 1995. – № 2. – С. 18–40.

Література: Збірник на пошану Людмили Андріївни Проценко. – К., 2000. – С. 27–38.

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

Пшеничний Гордій

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 291; ЦДАМЛМ України, ф. 673, оп. 1 ос, спр. 16.

Праці: Досягнення Центрального фотофонокіноархіву // НІБ. – 1948. – № 2. – С. 18–22; Улучшить контроль за фотоархивами учреждений // Там само. – 1953. – № 1. – С. 12–15; Выступление на республиканском совещании архивистов УССР // Там само. – 1954. – № 2. – С. 12–14; Из опыта подготовки выставок документальных материалов Центральным государственным архивом кинофотофонодокументов УССР // Там само. – 1956. – № 2–3. – С. 78–84; Кінофотофонодокументи – на службу соціалістичному будівництву // Там само. – 1960. – № 1. – С. 17–21; Источники комплектования государственных архивов Украины кинофотофонодокументами // Тр. науч. конф. по вопросам архив. дела в СССР. – М.,

3 1994 р. по 1998 р. побачили світ пізнавальні довідникові дослідження Л. П.: “Київський некрополь”, “Письменники”, “Історія київського некрополя”, “Лук’янівське цивільне кладовище”, за її участю були підготовлені до друку перевидання про Лук’янівське кладовище, а також нова книга про Аскольдову могилу. Вона є автором великого за обсягом некрополезнавчого матеріалу у “Зводі пам’яток історії по м. Києву”. Л. П. консультувала сотні дослідників у галузі некрополезнавства, сама працювала як дослідник-архівист у багатьох українських та зарубіжних архівах.

Сергій Карамаш (Київ)

ПШЕНИЧНИЙ Гордій Семенович (03. 01. 1914, с. Карабчєєв Сквирського пов. Київської губ. – 23. 02. 1994, Київ) – відомий український архівист, архівознавець, засновник Центрального державного архіву кінофотофонодокументів України. З селянської родини. Закінчив Бердичівський педагогічний технікум (1933) та три курси історичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1952). З 1938 р. працював в архівних установах м. Житомира заступником завідувача облпартархіву, начальником архівного відділу УНКВС по Житомирській області. З серпня 1941 р. Г. П. займався підготовкою та евакуацією архівних фондів. Наказом Головного архівного управління НКВС СРСР був призначений начальником групи евако-архівів п’яти областей України розташованих в м. Балашові Саратовської області (Росія). З весни 1942 р. Г. П. було направлено в район діючої армії Донського і Сталінградського фронтів для виконання спеціальних завдань особового відділу фронту. З початком звільнення території України від німецьких окупантів і після завершення війни Г. П. здійснив значний обсяг роботи з виявлення та збирання документів вермахту та окупаційних німецьких установ у складі опергрупи НКВС УРСР.

Г. П. зробив вагомий внесок у справу повернення в Україну архівних і музейних документів, які були вивезені німецькими окупантами за межі країни. 1945 р. брав безпосередню участь в передачі Україні Празького українського архіву. 1 грудня 1943 р. Г. П. було призначено директором ЦДАКФФД УРСР, якій він очолював на протязі 35 років (1943–1978). Організаційні здібності та високий фаховий рівень, працьовитість Г. П. сприяли тому, що архів зайняв провідне місце серед подібних архівів СРСР. Г. П. розробляв теоретичні та практичні питання архівної справи. З його ініціативи в державних архівах областей України були відкриті відділи, які приймали на державне зберігання кінофотофонодокументи. ЦДАКФФД УРСР став науково-методичним центром

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Пшеничний Гордій

в Україні по роботі з аудіовізуальними документами. З ініціативи та завдяки клопотанню Головного архівно-го управління Рада Міністрів УРСР прийняла рішення про будівництво спеціального приміщення для архіву за індивідуальним проектом. Г. П. особисто контролював хід будівництва, керував його технічним устаткуванням. На правах “майстра – золоті руки” зробив унікальну конструкцію першого в світовій практиці спеціального стелажу для зберігання кінодокументів, якими були обладнані кіносховища новобудівлі, а згодом і всі кіносховища України та багатьох інших країн. За винахід “Стелаж Пшеничного – для зберігання предметів”, відзначений Золотою медаллю ВДНГ СРСР (1984), Г. П. отримав авторське свідоцтво № 082386 від 27.05.1981 р. Після виходу на пенсію Г. П. до кінця життя виконував важливу роботу з забезпечення довготривалого зберігання фотодокументів (розробив конструкцію та виготовив стаціонарну установку для механізованої консерваційно-реставраційної обробки фотонегативів на плівці та склі різних розмірів). За розробку науково-дослідницької теми “Машинний засіб консерваційно-профілактичної обробки фотодокументів” (у співавт.) Г. П. був нагороджений Дипломом II ступеня Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР (1989). За роки роботи на посаді директора ЦДАКФФД УРСР Г. П. зумів створити стабільний колектив фахівців. Велику увагу приділяв вихованню архівних кадрів, підвищенню їх майстерності. За його пропозицією 1976 р. на кафедрі архівознавства Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка був впроваджений спецкурс “Кінофотофоноархіви”. На протязі багатьох років (1958–1971) Г. П. був членом редколегії науково-інформаційного бюлетеня “Архіви України”, членом ЦЕПК, вченої ради Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР. Г. П. – укладач документальних фотоальбомів: “Львів у фотоілюстраціях” (1956), “За власть Советов” (1957), “Кроки п’ятирічок” (1976), член редколегії видання “Історія міст і сіл Української РСР: Київська область” (1971), укладач видання “Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг. Т. 1” (1975), керівник групи укладачів анотованих каталогів: “Кинолетопись Украинской ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза 1941–1945 гг.” (1975), “Кинолетопись Украинской ССР за 60 героических лет: 1917–1977” (1977), співакладач методичних розробок: “Перечень звукозаписей, подлежащих передаче на постоянное хранение в государственные архивы Украинской ССР” (1973), “Инструкция по подготовке и проведению общей консервационно-реставрационной обработке фотонегативов на стекле и пленке” (1980–1982). 1972 р. Г. П. був делегатом VII Міжнародного

1965. – Т. 1; До питання комплектування державних архівів УРСР кінофотофонодокументами // Третя респ. наук. конф. з архівознавства та ін. спеціал. іст. дисциплін. – К., 1968; Сторінки фотолітопису Великої Вітчизняної війни // АУ. – 1975. – № 2. – С. 24–31; Центральний державний архів кінофотофонодокументів УРСР // Там само. – 1975. – № 4. – С. 47–57 (у співавт.); Машинний спосіб консерваційно-профілактичної обробки фотодокументів // Там само. – 1989. – № 3. – С. 62–66 (у співавт.).

Література: Гордій Семенович Пшеничний: 1914–1994: [Некролог] // АУ. – 1994. – № 1–6. – С. 103; *Лозенко Л.* Празький український архів: історія і сьогодення // Там само. – 1994. – № 1–6. – С. 18–30; *Базанова О.* ЦДКФФА України: події і люди // Там само. – 1998. – № 1–6. – С. 73–85.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

П'ятигорова Ганна

Архіви: ЦДКФФА України,
особова справа.

Праці: Мирослав Ірчан і революційний рух у Галичині // Радянське літературознавство. – 1958. – № 5. – С. 114–117 (у співавт.); Листи М. Лисенка // Вільна Україна. – 1959. – 19 верес. (у співавт.); Листи друзям // Там само. – 1959. – 11 жовт. (у співавт.).

Література: ЦДІА УРСР у м. Львові: Показч. видань архіву та л-ри про його діяльність: 1947–1988. – Львів, 1990. – 150 с.

Архіви: ЦДІАЛ України,
ф. Р-1, оп. 1 ос, спр. 111.

конгресу архівів в м. Москві, де виступив з повідомленням на секції “Кінофотофоноархіви”.

Нагороджений орденами Вітчизняної війни II ступеня (1985), Трудового Червоного Прапора (1989), медалями: “За оборону Сталінграда” (1945), “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.” (1945), “За бойові заслуги” (1954), “Ветеран праці” (1974), знаками “Відмінник кінематографії” (1977), “Відмінник архівної справи” (1986), Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1974). Враховуючи особисті заслуги Г. П. в архівному будівництві України, утворенні, становленні та розвитку ЦДКФФА України, постановою Кабінету Міністрів України від 28 грудня 1998 р. Центральному державному кінофотофоноархіву України присвоєно ім'я Г. С. Пшеничного.

Олена Базанова (Київ)

П'ЯТИГОРОВА Ганна Іванівна (10. 12. 1927, м. Орел, Росія) – архівіст. З родини робітників, росіянка. Закінчила Всесоюзний заочний інститут радянської торгівлі (1952) та курси підвищення кваліфікації при Московському державному історико-архівному інституті.

З 1947 р. по 1953 р. працювала у філіалі ЦДІА УРСР у м. Львові на посадах: архіваріуса, старшого архіваріуса, наукового співробітника; з 1953 р. до виходу на пенсію 1983 р. на посадах: старшого наукового співробітника, начальника відділу, головного зберігача фондів, начальника відділу спецфондів, завідувача архівосховища. У перші повоєнні роки, в часи реорганізації львівських архівів, Г. П. описувала бібліотечну збірку. Працювала над упорядкуванням Крайового суду, Апеляційного суду, Крайової шкільної ради, Галицького намісництва, Крайової табулі, документів нафтових акціонерних товариств. Працюючи у відділі спецфондів, постійно входила до складу комісії з питань передачі документів так званого “польського походження” до Польщі. Доклала чимало зусиль, щоб залишити у м. Львові документи про діяльність ОУН, КПЗУ, КСМЗУ. Опрацьовувала фонди єврейських сіоністських організацій, редакцій періодичних видань, особові фонди (В. Старосольського, С. Горука, Р. Луканя тощо). Склала ряд методичних рекомендацій. Багато уваги приділяла підвищенню професійної кваліфікації і навчанню молодих архівістів. У спецвідділі склала картотеки (політичних в'язнів, емігрантів), проводила довідково-пошукову роботу, забезпечувала належний режим зберігання документів. Виступала на науково-практичних семінарах з архівознавства та допоміжних історичних дисциплін, публікувалася у періодичній пресі.

Нагороджена почесною грамотою Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР (1971), медаллю “Ветеран праці” (1987).

Наталія Царьова (Львів)

РАДВАНІ Микола (Radvani Mikukaš, Nikolaus, 14. 05. 1865, с. Бановец Тренчінської жупи – 13. 08. 1928, м. Тренчін, Словаччина) – керівник архівної справи на Закарпатті, архівознавець.

Освіту М. Р. розпочав здобувати у провідних гімназіях в Тренчині, Трнаві і завершив у Остригомі у 1884 р. Вищу освіту здобув в університеті в Будапешті (1890). Крім того, чотири семестри навчався на факультеті теології (1886 р.) та на юридичному факультеті (1901 р.), вивчав книгознавство, а також іноземні мови: німецьку, французьку та італійську. М. Р. перекладав із зазначених мов на словацьку для потреб владних структур. Згодом він зазначав, що досконало володіє латинською, угорською, німецькою та словацькою, задовільно – французькою та може спілкуватися на чеській і русинській мовах.

У 1888 і 1901 рр. вивчав основи архівних знань у королівському земському архіві, а у 1904 р. юридичні науки в Будапешті.

З 27 грудня 1888 р. до 22 лютого 1922 р. перебував на жупній архівній державній службі, зазначається в його особовій справі. Від 27 грудня 1888 р. і до кінця вересня 1895 р. працював на посадах другого архівіста у місті Тренчін, з жовтня 1895 і до січня 1910 р. – головного архівіста Белеградської (Belehradskey) жупи, з 12 січня 1910 р. займався систематизацією та впорядкуванням документів у міському архіві, з 11 квітня 1911 р. працював у м. Жіліні писарем, з 1913 року і до 24 квітня 1919 р. – керівником міського архіву м. Жіліна Тренчінської жупи на Словаччині, а з 24 квітня 1919 р. – керівником архіву Ужгородської жупи. Водночас, у кінці 1901 р. він короткий період працював головним жупним нотарем. Під час роботи в зазначених установах захоплювався бібліографією та історичною літературою. Брав участь у підготовці збірки “Monumenta Juridico Hungarica” та “A Pallas nady lexikona”. “Я написав багато статей з історії Тренчінської жупи, що публікувалися в місцевій пресі як додатки та котрі я планував видати – і видав”, – не без гордості стверджував фанатично відданий архівній справі М. Р.

У листі-рекомендації керівництва Ужгородської жупи від 22 січня 1920 р., адресованому Міністерству у справах Словаччини Чехословацької республіки з нагоди розгляду справи щодо призначення М. Р. штатним

державним службовцем, жупан характеризує його як такого, що володіє найвищими моральними якостями, є висококваліфікованим, старанним, добросовісним і чесним спеціалістом.

Таких працівників, як рекомендований, завершує свого листа жупан, є дуже мало та особисто пропонує призначити його на штатну державну службу. В результаті, рішенням Міністерства Чехословацької республіки у справах Словаччини в лютому 1920 р. М. Р. був призначений керівником архівної служби Ужгородської жупи, а з липня 1921 р. – керівником земського архіву Підкарпатської Русі.

Присягу державного службовця приймав три рази: 29 грудня 1888, 24 квітня 1919 та 15 січня 1920 рр.

У 1920-х рр. був керівником архівної служби Підкарпатської Русі (тодішня назва Закарпаття). Йому було доручено провести перевірку стану всіх архівів Закарпаття. Протягом 1921–1922 рр. М. Р. побував у всіх найбільших архівах краю і підготував ґрунтовні звіти про їхній стан. На основі цих звітів 1922 р. видав книжку, в якій намагався подати аналіз основних документальних зібрань та охарактеризувати найбільші архіви Закарпаття. Це дослідження отримало міжнародне визнання, про що свідчать заявки про надіслання книги до різних країн Європи. Запити на книгу поступили із Національного архіву Німеччини, Угорської Національної бібліотеки ім. Сечені (Будапешт), Карлового університету (Прага) та інших науково-культурних центрів.

Дослідження крайового архівіста було надіслано також Президенту Чехословацької республіки. Високо оцінив науковий доробок архівіста відомий історик краю В. Гаджега. Він вважав цю книгу основою подальшого розвитку архівного будівництва в краї.

З метою повернення архівних документів, захоплених румунами під час окупації частини Закарпаття, М. Р. в листопаді 1921 р. та в лютому 1922 р. направив доповідні записки на ім'я губернатора Підкарпатської Русі. Губернатор подав ці записки на розгляд уряду Чехословаччини. Рішенням уряду Чехословацької республіки була утворена міжнародна архівна комісія, завдання якої полягало в організації та проведенні обміну документів між Чехословаччиною та Румунією.

У Державному архіві Закарпатської області збереглися окремі протоколи засідань цієї комісії, у тому числі в м. Кошице і Холмеу. У роботі чехословацької делегації в м. Кошице брав участь і М. Р. Його також було запрошено і до співпраці в комісії Холмеу.

Аналізуючи стан архівів Підкарпатської Русі, М. Р. дійшов висновку, що найважливішим на той час завданням було за будь-яку ціну зібрати всі комітатські розрізнені архіви в єдиний цілісний земський архів. Це

завдання він вважав важливим не лише для сучасності, а й для майбутнього. Створення централізованого архіву Підкарпатської Русі М. Р. небезпідставно вважав одним із найважливіших напрямків діяльності новоствореної адміністрації краю у складі Чехословацької республіки.

Необхідність створення єдиного архіву М. Р. обґрунтував тим, що комітатські архіви знаходилися на значній відстані один від одного, що створювало незручності при їх використанні. По-друге, чимало з них розміщувалися у переповнених іншими установами приміщеннях. По-третє, доведені до хаотичного, непорядкованого стану документи потребували інвентаризації та упорядкування.

М. Р. переконливо стверджував: “Ми впевнені, що виходячи із вищевказаного, губернатор Підкарпатської Русі знайде можливість створення крайового архіву. Ідея сама по собі не нова, бо раніше були створені комітатські чи окружні архіви. Мова йде лише про те, щоб розрізнені архіви об’єднати в єдиний крайовий архів. Нашим обов’язком є і те, щоб зберегти історичні і культурні надбання для майбутнього ... в інтересах держави і науки”.

Ініціатива створення єдиного архіву Підкарпатської Русі з’явилася ще на початку 1921 р. У підготовці проекту єдиного архіву брав участь і М. Р. Не дивлячись на величезні зусилля, справа створення архіву не вирішувалася, тому земський архівіст домагався утворення Крайової архівної комісії, яка розпочала свою діяльність 25 травня 1923 р. До її складу було включено деяких чиновників Цивільного управління Підкарпатської Русі, зокрема, працівника реферату освіти. Комісія вбачала основне своє завдання в створенні крайового архіву. Вже на першому засіданні М. Р. запропонував проект формування архіву Підкарпатської Русі. Комісія внесла на розгляд крайового управління пропозицію про включення до бюджету витрат на будівництво приміщення архіву, однак вона не була прийнята. В результаті значна частина документів продовжувала залишатися у несприятливих для зберігання умовах. 16 лютого 1924 р. реферат освіти Підкарпатської Русі, представник якого був членом Крайової архівної комісії, вніс пропозицію у Міністерство шкіл та освіти Чехословаччини про нагальну потребу в будівництві крайового архіву. Однак, і це звернення залишилося у міністерських кабінетах без реалізації. У кінці 1920-х рр. під архів було виділено підвальні приміщення та кілька кімнат у старому жупному адміністративному будинку. Сюди були звезені документи більшості архівів Закарпаття.

За багаторічну, висококваліфіковану, самовіддану працю, з врахуванням особистих заслуг, у справі

виконання вимог статті 191 Тріанонської угоди, з 1 травня 1925 р. статус М. Р. та рівень його оплати було підвищено: посаду земського архівіста було включено до штату Політичного управління Підкарпатської Русі. Високо цінуючи працю земського архівіста, керівництво Підкарпатської Русі згодом рекомендувало його на вищу посаду з присвоєнням йому 3-ї категорії в системі категорійності державних службовців.

Цікаво зауважити, що річний розмір зарплати земського архівіста у 1927 р. становив 33 600 чехословацьких крон.

Високоосвічений фахівець, знавець багатьох іноземних мов, М. Р. також займався перекладом з німецької на чеську мову окремих законів Австро-Угорської імперії. Зокрема, серед недавно виявлених документів у Державному архіві області – закон про пресу № XIV від 1914 року, переклад якого з угорської на німецьку мову здійснив М. Р. та офіційно запропонував для розгляду губернатору Підкарпатської Русі 24 квітня 1922 р. Знайдено його неопубліковані дослідження з історії розвитку залізниць Підкарпатської Русі. А в особовій справі вперше виявлено невелику його книжечку під назвою “Жіліна – привілейоване місто”, що вийшла у світ у місті Жіліна в 1911 р. Вперше виявлено також коротку історію архіву Ужгородського комітату, написану М. Р. на німецькій мові.

Велика працездатність та ефективність архівіста, особливо у важкий повоєнний час, викликає здивування і, безсумнівно, захоплення. Через короткий період після прибуття на Підкарпатську Русь, вже 8 червня 1921 р., він вніс на розгляд шкільного відділу Цивільного управління Підкарпатської Русі та жупана детально та логічно-послідовно розроблений ним особисто проект енциклопедичного довідника про Підкарпатську Русь. Сам автор звернення до вищестоячих посадовців визначає предмет своєї пропозиції як “vydane uhadneho lexikona”, а жупний уряд в м. Ужгороді у листі на адресу Президії Цивільного управління Підкарпатської Русі – як “Alamanach Podkarpatske Rusi” (збережено стиль оригіналу документа).

Зміст проекту був викладений автором німецькою мовою на більш, ніж 10 сторінках машинописного тексту.

У червні 1922 р. предметом посиленої уваги М. Р. стає збір та формування бібліотеки крайового архіву. З цього приводу він 3 та 17 червня звертався до шкільного відділу Цивільного управління Підкарпатської Русі. Зокрема, в листі від 17 червня він просить сприяти у доставці книг, що знаходилися в Мукачівському замку, в м. Ужгород до жупанату. У цьому зібранні, зазначає

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Ракова Лідія

М. Р., є близько 500–600 зв'язок книг, які потрапили туди із офіцерського казино та із зібрання Легоцького.

На підставі вивчення стану справ та з урахуванням історичного значення, 14 листопада 1922 р. М. Р. вносить на розгляд шкільного відділу місцевої адміністрації пропозицію щодо видання манускрипту “Humillimus Promemoria” від 1749 р. (у листі Радвані подає повну назву документа – “Humillimus Promemoria de Ortn, Priogressn et in Hungaris Incolatn Gentis Ruthenicae”).

На жаль, видання пропонованого архівістом документа не було здійснено.

М. Р. займався також упорядкуванням архівів. Зокрема, за упорядкування архівів у м. Берегові та м. Виноградів у квітні 1923 р. йому було нараховано 3 000 чехословацьких крон.

Важка праця та життєві негаразди підірвали здоров'я талановитого крайового архівіста. Зберігся висновок головного лікаря санаторію в Подебрадах (Чехія) Ладислава Філіпа від 26 квітня 1927 р., в якому характеризується стан здоров'я М. Р. У висновку зазначено, що захворювання ангіною призвело до атеросклеротичних наслідків. Але в результаті лікування стан здоров'я дещо поліпшився.

На початку травня того ж року консилиум лікарів констатує погіршення стану здоров'я пацієнта. Хворий скаржиться на біль у серці, важке дихання, безсоння та ряд інших проблем.

З 1 травня 1928 р. річний розмір заробітної плати М. Р. підвищили до 39 000 чехословацьких крон, одночасно присвоївши йому чин радника. Однак одержувати таку зарплату архівісту, на превеликий жаль, прийшлося не довго. 14 серпня 1928 р. із м. Тренчін (Словаччина) до м. Ужгорода надійшла коротка телеграма за підписом вдови М. Р.: “Мій чоловік сьогодні вночі в лікарні Тренчїна помер”.

Помер М. Р. під час перебування в зазначеній лікарні на лікуванні на 64 році життя. За повідомленням Ф. Радвані, М. Р. було поховано 16 серпня 1928 р.

М. Р. присвятив усе своє свідоме життя архівній справі: на цій ниві він пропрацював 39 років, 7 місяців та 13 днів, зазначалося в пенсійному листі, виданому 1 серпня 1928 р. вдові М. Р.

М. Р. зробив вагомий внесок у розвиток і дослідження архівної справи на Закарпатті.

Михайло Делеган (Ужгород)

РАКОВА Лідія Іванівна (28. 10. 1920 – 29. 10. 1998, Луцьк) – архівіст, археограф. Українка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1946).

Праці: Zsolna szabadalmas varos. – Zsolnam, 1911. – 57 s; Die archive in der Podkarpatska Rus. – Užhorod; Ungvar: Buchdruckerei “Victoriya”, 1922. – 145 s.

Література: Делеган М. В. До питання про історію архівної справи на Закарпатті // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. – К., 1997. – Ч. 1. – С. 141–150; *Він же.* Скарби культури чи макулатура? // Карпат. край. – 1997. – № 1–5. – С. 55–58. *Він же.* Микола Радвані – організатор і дослідник архівної справи Підкарпатської Русі (до 75-річчя з дня смерті) // Наук. вісн. Ужгород. нац. ун-ту. Сер. “Історія”. – Ужгород, 2003. – Вип. 8. – С. 54–68.

Архіви: Держархів Закарпатської обл., ф. 298, оп. 1, спр. 1, 15, 16, 17, 18, 20, 21 та ін.; ф. 2, оп. 3, спр. 888; Statni ustredni archiv v Praze. – PMV. – 1925–10. – 11 k/4. – kart. 122.

Праці: Організація роботи в Державному архіві Волинської області по виявленню документальних матеріалів для

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Рапарт Генріх

використання в народно-господарських цілях // НІБ. – 1956. – № 2–3. – С. 94–98; Волинський облархів запозичує досвід // Там само. – 1960. – № 5. – С. 29–30.

Архіви: Держархів Волинської обл., особова справа.

Праці: Методическая работа в филиале ЦГИА УССР в г. Львове // НІБ. – 1951. – № 2. – С. 8–9; Упорядкування документальних матеріалів президіального відділу Галицького Намісництва в ЦДІА УРСР у м. Львові // НІБ. – 1959. – № 3. – С. 8–11.

Література: ЦДІА УРСР у м. Львові: Показч. видань архіву та л-ри про його діяльність: 1947–1988. – Львів, 1990. – 150 с.; *Гроссман Ю.* Перезжитое и передуманное. – Нью-Йорк, 1994.

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. Р-1, оп. 1 ос.

Трудовий стаж в архіві – 29 років (1947–1976). Працювала зберігачем фондів, старшим науковим співробітником, начальником відділу Держархіву Волинської області. 1955 р. підготувала “Робочу інструкцію з удосконалення науково-технічного опрацювання фонду “Луцьке повітове староство”, 1963 р. – огляд фонду “Волинське воєводське управління”, 1964 р. – перелік документів про гідрометеологічне обстеження Волинської області. Брала участь у підготовці путівника “Волинський обласний державний архів в м. Луцьку” (1964). Упорядник збірників архівних документів: “Боротьба трудящих Волині за визволення з-під гніту панської Польщі і возз’єднання з Радянською Україною: 1921–1939” (1957 – Ч. 1, 1965 – Ч. 2).

Автор низки публікацій з архівознавчої тематики в галузевих виданнях.

Антоніна Гурська (Луцьк)

РАПАПОРТ Генріх Юліанович (19. 10. 1919, Львів – 12. 07. 1975, Львів) – історик, архівіст. 1943 р. закінчив Нижньо-Тагільський (Росія) інститут вчителів і до 1944 р. вчителював у м. Свердловську (Росія). З 1944 р. і до кінця 1945 р. був мобілізований до лав Радянської Армії. У липні 1947 р. поступив на роботу до ЦДІА УРСР у м. Львові. Працював на посаді завідувача бібліотеки, згодом науковим співробітником. З 1950 р. – заступник директора. 1958 р. був переведений на посаду керівника відділу фінансово-економічних та культурно-просвітніх установ архіву. У липні 1960 р. перейшов на роботу до Львівського облвиконкому. За час роботи у ЦДІА УРСР у м. Львові Г. Р. виконував переважно адміністративну і організаційну роботу, займався упорядкуванням фондів, впровадженням чіткої системи обліку документів, розробкою НДА, проведенням консультацій та ін. Вільно володів польською, німецькою мовами, читав латинською та грецькою мовами, єврейську вважав рідною.

Друкована спадщина представлена невеликою кількістю газетних публікацій документальних матеріалів ЦДІА УРСР у м. Львові, а також окремими статтями у галузевій періодиці.

Володимир Самарський (Львів)

РАСП Карл-Вільгельм (Rasp Karol-Wilhelm, 16. 11. 1805, м. План (Баварія) – 09. 04. 1874, Львів, похований на Личаківському цвинтарі) – історик, архівіст, міський і громадський діяч.

Син поштового службовця Матея Распа. Навчався у Відні та Празі, вивчав право. З 1829 р. – практикант магістрату в м. Бохні. 1831 р. перейшов працювати

до Львівського магістрату, як практикант, з 31 грудня 1840 р. – секретар магістрату. У квітні 1856 р. призначений на посаду державного комісара, з 1846 р. – радник магістрату, виконував функції перекладача англійської мови при судовому відомстві, одночасно був цензором англійських видань.

Громадська праця К.-В. Р. була надзвичайно активною. На правах патронату від міста опікувався реорганізацією захоронок для дітей (дитячих садків), міських фондаций для сиріт; упорядкуванням цвинтарів; розбудовою дому для убогих, закладенням ботанічного саду; справою надання дотацій для костелів, театру Скарбка, польській гімназії, реальній школі, школі рабінів та ін.

З 1861 до 1872 р. К.-В. Р. був хранителем фондів Міського архіву у Львові, упорядковував та описував фонди, склав іменний покажчик до фонду “Листи державних, церковних та громадських діячів XVIII ст.”. Підготував списки фасцикул та рідкісних документів Львівського архіву давніх актів (1861); списки документів до історії Львова та зробив виписки з документів до історії підміських сіл II половини XIX ст.; виготовив списки міських гармат (1866). Рукописна праця “Історичні докази про права міста Львова і міщан” з додатками зберігається в ЦДІАЛ України.

Мирослава Дядюк (Львів)

РАССКАЗ Ніна Пантелеймонівна (28. 04. 1919, с. Іванівка, нині Недригайлівського р-ну Сумської обл. – 12. 09. 1997, Суми) – історик-архівіст. З родини службовців. Закінчила Сумський державний педагогічний інститут (1940) та Московський державний історико-архівний інститут (1962).

Трудову діяльність розпочала 1940 р. вчителем фізики в сільських школах Сумщини. З 1943 р. по 1974 р. працювала у Держархіві Сумської області на різних посадах: науковим співробітником, старшим науковим співробітником, головним зберігачем фондів. Н. Р. брала участь у видавничій роботі архіву, була членом робочої групи з підготовки до друку тому “Історія міст і сіл Української РСР: Сумська область”.

Тетяна Кобелева (Суми)

РАФАЛЬСЬКИЙ Ігор Олексійович (11. 06. 1963, с. Забріддя Черняхівського р-ну Житомирської обл.) – історик, викладач історії та суспільствознавства, кандидат історичних наук. Із сім’ї селян, українець. Закінчив Київський університет ім. Т. Г. Шевченка (1981–1986) та Київський педінститут іноземних мов (1993).

Після закінчення Забрідської середньої школи (1980) працював у місцевому колгоспі. У 1986–1990 рр.

Праці: Opisanie Zakładu dla mieszczan kalek we Lwowie. – Lwów, 1867; Beiträge zur Geschichte der Stadt Lemberg. – Wien, 1870.

Література:
Charewiczowa Ł.
Historiografia i miłośnictwo Lwowa. – Lwów, 1938. – S. 66–68, 83, 105, 245.

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. 55, оп. 1, спр. 74, 253.

Праці: Архівне будівництво на Сумщині: 1918–1965 // АУ. – 1968. – № 5. – С. 3–10 (у співавт.).

Архіви: Держархів Сумської обл., особова справа.

працював викладачем історії в Житомирському СПТУ-13, а за сумісництвом – на кафедрі історії і політології Житомирського державного педагогічного інституту ім. І. Франка викладачем історії.

Після підготовки та захисту дисертації на здобуття наукового ступеня кандидата історичних наук на тему “Політична боротьба в Радах робітничих і солдатських депутатів України в 1917 р.” з жовтня 1993 р. по грудень 1997 р. І. Р. працював на посаді консультанта з питань зв’язків з громадськими організаціями та політичними партіями відділу з гуманітарних питань Житомирської обласної державної адміністрації. В 1995 році призначений на посаду завідуючого інформаційно-аналітичним відділом облдержадміністрації.

З 1997 по 2005 рр. І. Р. – заступник голови облдержадміністрації з політико-правових та гуманітарних питань.

У лютому 2005 р. І. Р. призначено на посаду директора Державного архіву Житомирської області.

І. Р. – голова колегії, науково-методичної ради Держархіву Житомирської області, керівник групи з підготовки анотованого реєстру описів фондів, голова Товариства охорони пам’яток історії і культури, голова обласної редколегії по підготовці тому Зводу пам’яток історії та культури України.

І. Р. є автором багатьох наукових праць.

Має почесне звання “Заслужений працівник освіти України”. Відзначений Подякою Кабінету Міністрів України та знаком “За розбудову освіти”. Нагороджений Грамотою Співдружності Незалежних Держав і Почесною грамотою Міністерства охорони здоров’я України; медалями Міністерства оборони України “10 років Збройним силам України” та Федерації космонавтики України ім. Ю. В. Кондратюка, ім. академіка М. К. Янгеля.

Ніна Савченко (Житомир)

РАЧЕСВА Віра Василівна (07. 08. 1935, с. Новоселиці Боровичського р-ну Новгородської обл., Росія – 20. 07. 1995, м. Бахчисарай). Із селянської родини, росіянка. Освіта середня.

З 1952 р. по серпень 1972 р. В. Р. працювала в різних галузях народного господарства. З серпня 1972 р. по вересень 1994 р. – завідувач Бахчисарайського держрайархіву. Доклала великих зусиль для покращення стану архівної справи в районі. Добилась виділення чотирьох посадових одиниць завідувачів архівами в радгоспах (1975), призначення в установах, організаціях, підприємствах, колгоспах, радгоспах відповідальних осіб за

збереження, своєчасне упорядкування документів. За участі В. Р. було створено комісію сприяння розвитку архівної справи при Бахчисарайському райвиконкомі. Разом з райвиконкомом та архівним відділом Кримоблвиконкому проводила районні семінари з працівниками діловодної служби та відомчих архівів з впровадження основних положень ЄДСД, організації діловодства в відомствах і забезпечення збереженості документів. Надавала методичну й практичну допомогу в упорядкуванні документів установам, організаціям, працівникам господарсько-розрахункових груп.

1976 р. займалась облаштуванням нового приміщення Бахчисарайського держрайархіву, керувала переміщенням справ в нове приміщення та їх розміщенням. 1978 р. закінчила роботу з суцільної звірки наявності справ. Займалась картонуванням справ, складанням топографічного покажчика, прийманням справ на державне зберігання та передачею справ до Держархіву Криму (список № 2); проведенням експертизи цінності документів, удосконаленням описів справ фондів і створенням наукового апарату до них, виконанням тематичних запитів та наданням довідок соціально-правового характеру за заявками громадян, інформуванням установ про документи, які зберігаються в держрайархіві й справи з особового складу ліквідованих установ, колгоспів, що зберігаються в відомствах і господарствах району.

У 1983–1987 рр. В. Р. були підготовлені три стаціонарні виставки: “200 лет городу Симферополю” (1983), “40 лет Победы советского народа в Великой Отечественной войне” (1985), “70 лет Октябрьской революции” (1987). У зв’язку з цим на базі Бахчисарайського держрайархіву 1987 р. було створено школу передового досвіду з організації виставок для завідувачів держрайархівами. В. Р. – автор статей на сторінках районної газети “Слава труду”.

Тривалий час В. Р. була секретарем адміністративної комісії Бахчисарайської районної Ради народних депутатів. Нагороджена медаллю “Ветеран праці” (1983).

Тетяна Шарова (Сімферополь)

РАЧКОВСЬКА Олена Зіновіївна (27. 03. 1959, с. Врадіївка Миколаївської обл.) – викладач історії, архівіст. Із родини службовців, українка. Закінчила Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка (1981). З 1981 р. по 1982 р. працювала вчителем історії в Каховській СШ.

З 1983 р. працює в ЦДАМЛІМ України у відділі комплектування, відомчих архівів і діловодства. З 1999 р. – завідувач читального залу відділу публікації і наукового використання документів. Упорядкувала та описала

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415, оп. 2, спр. 541; 586; 660; 711; 825; 863; 905; 906.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Ревнівцева Катерина

Архіви: ЦДАМЛМ України,
особова справа.

документи особових фондів (Стах Т., Булаєнко В., Багмут П., Лозовий П. та ін.) та відомчих організацій (всеукраїнське товариство “Просвіта”, Спілка кобзарів, театр естради, театр-студія “Дзвін”, “Аматор” тощо).

Підготувала методичний посібник “Науково-методичні рекомендації з науково-технічного опрацювання документів Національної опери України” (1998).

Відповідно до програми дослідження наукової теми “Уточнення джерел комплектування державних архівів України документами установ і організацій профілю літератури і мистецтва (списки організацій № 1 і № 2)” опрацьовувала напрямок комплектування архівів документами установ і організацій Спілки композиторів України, Всеукраїнської музичної спілки, Спілки архітекторів України, Спілки театральних діячів України.

Віра Вервес (Київ)

РЕВНІВЦЕВА Катерина Георгіївна (21. 11. 1906, м. Острогозьк, нині Воронежської обл., Росія – 06. 10. 1976, Київ) – архівіст. З міщан, росіянка. 1926 р. закінчила педагогічний технікум у м. Острогозьку. Працювала завідувачем школи, вчителькою, 1941 р. разом з родиною переїхала до м. Києва.

Під час війни була евакуйована в с. Арськ Татарської АРСР, де працювала бригадиром (1941–1943), старшим рахівником відділу державного забезпечення сімей військовослужбовців при Арському райвиконкомі (1943–1944). Після звільнення м. Києва повернулася додому і у серпні 1944 р. була зарахована на посаду наукового співробітника ЦДАЖР УРСР; з 1945 р. – науковий співробітник ЦДІА УРСР у м. Києві. В листопаді 1962 р. вийшла на пенсію.

Брала участь в упорядкуванні реєвакуйованих з Росії фондів, комплектуванні відділів таємних фондів і давніх актів, розбиранні розсипу документів, формуванні фондів, складанні описів, зокрема фондів особового походження, полкових судів, сотень, канцелярій тощо. Особливо багато К. Р. зроблено з упорядкування сховищ відділу давніх актів: нею складено топографічний покажчик, книги спостережень за фізичним станом документів, які особливо постраждали у роки нацистської окупації м. Києва, організовано відбір документів на реставрацію та ремонт. Брала участь у підготовці до видання покажчика населених пунктів до “Генерального опису Лівобережної України: 1765–1769” (1959).

Любов Гісцова (Київ)

РЕЗНІКОВА Вікторія Вікторівна (19. 12. 1939, м. Гродно, Білорусь) – історик, архівіст. Закінчила історичний факультет Харківського державного університету ім. О. М. Горького (1968).

Праці: Генеральний опис Лівобережної України: 1765–1769: Покажч. населених пунктів. – К., 1959. – 185 с. (співупоряд).

Архіви: ЦДІАК України,
особова справа.

З 1966 р. – в Держархіві Харківської області. Працювала на посадах молодшого, старшого наукового співробітника, старшого методиста, заступника директора. З 1983 р. до 2003 р. – директор архіву.

Займалася каталогізацією фондів: “Харківський губвиконком (1919–1925)”, “Харківський окрвиконком (1923–1930)”, “Райком профспілки “Металіст” (1917–1930)”. Вдосконалювала описи архівних фондів Харківського губвоєнкомату (1919–1925), Народних судів Харківської губернії за 1920-ті рр., відділу праці Харківського окрвиконкому (1923–1930) та ін. Склала багато науково-методичних оглядів, розробок, пам’яток, інструкцій тощо.

В. Р. брала участь у підготовці до видання збірників документів та матеріалів: “Промышленность и рабочий класс Харьковщины. 1917 – июнь 1941 г.” (Х., 1986), “Промышленность и рабочий класс Харьковщины. 1943–1980” (Х., 1987), “Строки надежды и мужества: 1941–1945: Письма харьковчан” (Х., 1988). Співупорядник ряду видань серії “Краю мій, Слобожанщино!” та “Старовинні міста Харківщини”. Член редакційної ради збірника документів і матеріалів “Митниці Слобожанщини. 1660–1870; 1992–2000” (2000). В. Р. – автор низки статей для преси, радіо- та телебачення, один із фундаторів Спілки архівістів України, член Президії САУ.

Нагороджена медалями “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, (1970) “Ветеран праці” (1983), Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (1999). Заслужений працівник культури України (1995).

Лідія Пантелєєва (Харків)

РЕЛІ СІМЕОН (Reli Simeon, 25. 06. 1882, с. Верхні Петрівці Сучавського пов., Румунія – 1945, м. Сучава, Румунія) – теолог, філолог, історик, архівіст.

Закінчив школу та духовну семінарію. Протягом 1906–1920 рр. був священником та викладачем релігії в школах Чернівців та інших населених пунктів Буковини. В липні 1921 р. закінчив факультет теології та літератури Чернівецького університету, одержав кваліфікацію викладача історії та географії. 8 лютого 1922 р. С. Р. одержав наукову ступінь доктора теологічних наук. Цього ж року прослухав спеціальний курс у Віденському та Лейпцігському університетах. Був викладачем історії релігії в ліцеях міст Кіцмань та Чернівців. Одночасно з викладацькою роботою в ліцеї ім. А. Пумнула в Чернівцях (1924–1940) працював професором теологічного факультету Чернівецького університету (1929–1944) та педагогічної семінарії при університеті (1934–1935); був деканом теологічного факультету університету (1934–1935), нагороджений орденом “Корона Румунії” (1931).

Праці: Государственный архив Харьковской области: Путеводитель. – 2-е изд., перераб. и доп. – К., 1981. – 291 с. (співупоряд.); 3 історії митної справи в Україні: ілюстрація науково-інформаційного забезпечення в Держархіві Харківської області // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 1996. – Т. 1. – С. 92–97 (у співавт.).

Архіви: Держархів Харківської обл., особова справа.

Праці: Ceva despre fondurile Arhivelor din Bucovina // Revista Arhivelor. – București, 1924–1926. – Vol. I. – № 1–3; Documente slavo-române din secolul XV–XVII. – Cernăuți, 1925; Începuturile catolicismului austriac în Bucovina: Studiu istoric bisericesc din trecutul Bucovinei după acte și documente. – Cernăuți, 1928; Bucovineni celebri în ierarhia Moldovei (1777–1850). – Cernăuți, 1928; Din trecutul Ceho-Slovacilor așezați pe domeniile Fondului Bisericesc ort. român al Bucovinei (1840–1880). – Cernăuți, 1932.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Рибаков Іван

Література: Anuarele Universității regale Carol al II-lea din Cernăuți pe anii de studii 1936–1937, 1937–1938, 1938–1939. – Cernăuți, 1937–1939.

Архіви: Держархів Чернівецької обл., ф. 319, оп. 1, спр. 465; ф. 349, оп. 1, спр. 1–3, 5, 6, 10–15, 25–102.

Праці: Міське населення і соціальні революції в Європі XIII–XV вв. – Полтава, 1920; Яготинський архів кн. Репніних: Доповіді на засіданнях Полтав. наук. товариства при ВУАН // Червоний шлях. – 1923. – № 7. – С. 218–222; 1825-й рік на Україні // Україна. – 1925. – Кн. 6 (15). – С. 5–24; Українці-народники 1870–80-х років на Карійській каторзі та на засланні в Сибіру (з портретами) // Там само. – 1929. – Трав.-черв. (34). – С. 43–76.

Архіви: Держархів Полтавської обл., ф. П-533, оп. 1, спр. 195, 300; ф. Р-4057, оп. 1, спр. 6; ф. Р-1503, оп. 1, спр. 45; ф. Р-1871, оп. 1, спр. 5; ф. Р-3154, оп. 2, спр. 4; ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1, спр. 61.

С. Р. брав участь у роботі комісії державних архівів Буковини з початку створення останньої 23 серпня 1924 р., виконував обов'язки секретаря комісії та директора державного архіву (1924–1933). Очолював та проводив збирання і приймання до архіву історичних документів. Предметом його наукових розробок була історія церкви на Буковині (православної, католицької, протестантської). Найголовніша наукова праця – двотомний курс історії румунської православної церкви від її походження до сучасності, написаний на підставі виявлених та описаних ним історичних документів. Автор наукових праць про населені пункти Буковини, будівництво резиденції митрополитів в Чернівцях та церков Буковини, а також монографії про визначних представників румунської культури.

1944 р. виїхав до м. Сучави (Румунія).

Олена Криган (Чернівці)

РИБАКОВ Іван Федотович (1889 – ?) – історик-архівіст. Закінчив юридичний та історико-філологічний факультети Московського університету. Був першим деканом історико-філологічного факультету Полтавського університету, деякий час його ректором. Член Полтавського губернської “Просвіти”. 1920 р. спільно з Г. Ващенком редагував журнал “Українська культура”, член відділу охорони та наукового вивчення пам'яток мистецтва старовини і природи на Полтавщині. З 1920 р. виконував обов'язки завідувача Центральним історичним архівом Полтавщини, у 1922–1924 рр. був ректором Полтавського ІНО. Розбирав архіви князів Репніних та Кочубеїв, полтавських церков, губернського земства, розробив проект видання “Календар революції на Полтавщині”.

На засіданнях Полтавського наукового товариства виступав з доповідями про зміст документів Яготинського архіву князів Репніних, про В. Н. Каразіна (1923) та про функціонування у 1803–1858 рр. Полтавського совісного суду (1924). 1 жовтня 1923 р. був звільнений з архіву. Згодом вимушений був виїхати з України. Помер і похований у Москві.

Тарас Пустовіт (Полтава)

РИЖКОВА Галина Пилипівна (04. 06. 1949, м. Путивль Сумської обл.) – історик-архівіст. Народилася в сім'ї службовців. Закінчила з відзнакою історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1974).

Архівну діяльність розпочала в Центральному державному історичному архіві УРСР у м. Києві (1974). 1975 р. переведена до Головного архівного управління при Раді

Міністрів УРСР, де працювала до 1985 р. Упродовж 1985–1997 рр. Г. Р. – в архіві спецдокументів Держплану УРСР. З 1987 р. до 1991 р. обіймала посади інженера-технолога I категорії та завідувача бюро технічної та нормативно-технічної документації в Особливому конструкторсько-технологічному бюро Інституту хімії поверхні АН УРСР. З липня 1991 р. по грудень 1994 р. – відповідальний секретар правління Московської районної організації Товариства книголюбів України. З 1995 р. Г. Р. – у Державному комітеті архівів України на посадах архівіста I категорії організаційно-аналітичного відділу (1995–1996), головного спеціаліста того ж відділу (1996–1997), з травня 1997 р. – начальник відділу зберігання та обліку НАФ. Член колегії Держкомархіву України (з 1998 р.). З 2006 р. – на пенсії.

Брала участь у розробленні “Типових норм часу і виробітку на основні види робіт з управлінською документацією та документами особового походження на паперових носіях, що виконуються державними архівними установами” (1997), Програми збереження бібліотечних та архівних фондів на 2000–2005 роки (1999), Програми розвитку музейної справи на період до 2005 року (2001), Державної програми розвитку культури на період до 2007 р. (2002), а також низки нормативних актів з питань забезпечення збереженості та обліку документів НАФ.

Г. Р. – член Спілки архівістів України.

Нагороджена Почесними грамотами Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України (1998, 1999). Заслужений працівник культури України (2003).

Наталія Московченко (Київ)

РІГЕЛЬМАН Микола Аркадійович (1817, с. Андріївка, Чернігівського пов. і губ. – 21. 05. 1888, Київ) – письменник, публіцист, археограф, меценат.

Народився в сім’ї чернігівського поміщика А. О. Рігельмана, колезького асесора, мати – з роду Галаганів. Закінчив перше відділення філософського факультету Московського університету з званням кандидата (1839). Дійсний член товариства любителів російської словесності при Московському університеті (1860), голова Київського слов’янського благодійного товариства (з 1878 р.) та Київського відділення російського музичного товариства. Служив у званні титулярного радника в канцелярії московського цивільного губернатора (1839–1845), київського військового, подільського і волинського генерал-губернатора (1845–1850), був директором училищ Київської губернії та Другої київської гімназії (1850–1854).

За зв’язки з П. О. Кулішем М. Р. був запідозрений в належності до Кирило-Мефодіївського братства (1847),

Архіви: Держкомархів України, особова справа.

Праці: Летопись событий в Юго-Западной России в XVI ст. – К., 1848. – Т. 1; К., 1851. – Т. 2 (ред.); Два письма Н. А. Ригельмана к Вячеславу Ганке и Людевиту Штуру // КС. – 1897. – № 1; Допрос Т. Г. Шевченка в 1847 г. (Из рукописных заметок Н. А. Ригельмана) // Там само. – 1902. – № 2.

Література: Некролог: 1888. – Киевлянин. – № 112; Киевское слово. – № 398; Чернигов. губ. ведомости. – № 42; Донская речь. – № 60–62, 67; *Левицкий О. И.* Пятидесятилетие Киевской комиссии для разбора древних актов. – К., 1893;

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Рожко Володимир

Кирило-Мефодіївське товариство. У 3 т. – К., 1990; Драгоманов М. П. Шевченко, українофілий соціалізм // Вибране. – К., 1991. – С. 333; Журба О. І. Київська археографічна комісія. 1843–1921. – К., 1993.

Архіви: ЦДІАК України, ф. 442, оп. 807, спр. 229; ф. 707, оп. 31, спр. 17; ІР НБУВ, ф. І, № 7279.

притягався до слідства. Записки М. Р. про ці події були опубліковані 1902 р. в “Киевской старине” його сином.

За політичними переконаннями – слов’янофіл. М. П. Драгоманов назвав його “колишнім доосновським”, “урядовим” українофілом. У 1870–1880-х рр. переконував урядові кола Росії в необхідності проведення активнішої русифікації Правобережної України вбачаючи в цьому один з шляхів боротьби з польськими впливами, “за единую неделимую Россию”.

За дорученням Д. Г. Бібікова включився в роботу Тимчасової комісії для розгляду давніх актів: член-співробітник (з 1845 р.), дійсний член (з 1848 р.). Працював переважно над збиранням історичних документів та інформації про місцезнаходження актових книг; брав участь в редагуванні видань Комісії. 1846 р. працював в архіві Чернігівського губернського правління над документами фельдмаршала гр. Румянцева-Задунайського. Того ж року здійснив поїздку до Москви, під час якої зустрічався з керівництвом архівів Сенату, Оружейної палати, Міністерства закордонних справ, домовлявся про співпрацю з Київською археографічною комісією, виявляв листи Богдана Хмельницького. Через нього М. П. Погодін передав для публікації до Києва літопис С. Величка. Після арешту М. І. Костомарова йому доручено видання літопису, два перші томи якого і вийшли за його редакцією. Відмовився, як редактор, від передачі літописного тексту методом транслітерації. 1857 р. М. Р. виявляв актові книги у Львові в Бернардинському монастирі, відшукав актові книги Київського, Волинського, Подільського воєводств, клопотався про їх передачу до Києва.

Валентина Шандра (Київ)

РОЖКО Володимир Євтухович (05. 12. 1940, с. Красноволя Цуманського р-ну (тепер Маневицького) Волинської обл.) – архівіст, історик церкви, публіцист. Із селянської родини, українець. Закінчив історичний факультет Луцького педагогічного інституту ім. Лесі Українки (1967) та Волинську Духовну семінарію (1999) з відзнакою.

Студентом розпочав наукову діяльність з вивчення минулого рідної землі. З 1970 р. досліджував історію церкви на історичній Волині (монастирі, храми, ікони). Працював старшим науковим співробітником Волинського краєзнавчого музею (1970–1973). Зібрав документи і уклав “Хроніку подій на Волині. 1961–1991 рр.”, яка була опублікована спочатку на Заході, пізніше – в незалежній Україні. Дійсний член Інституту дослідів Волині у Він-

ніпезі (Канада) та його представник в Україні, почесний доктор історії Української православної церкви.

З червня 1973 р. В. Р. – архівіст Держархіву Волинської області. Зібрав і впорядкував кілька десятків фондів особового походження видатних волинян. Організував передавання найбільшої збірки україніки Австралії 1950–1995 рр. журналіста, письменника, громадського і політичного діяча Степана Радіона. Має 51 публікацію з архівної справи в журналах “Архіви України”, “Советские архивы”, наукових збірниках, періодичних виданнях Волинської, Рівненської, Тернопільської областей. В “Архівах України” ділився досвідом роботи госпрозрахункової групи Держархіву Волинської області з питань надання методичної і практичної допомоги установам з діловодства та архівної справи, виявлення, упорядкування та передачі на державне зберігання документів особового походження та ін. Про архівну наукову, літературну і громадську працю В. Р. писали “Архіви України”, (1987, № 1; 1989, № 6; 1990, № 5) журнали і газети України, США, Канади, Австралії, Великобританії.

В Держархіві Волинської області започатковано фонд особового походження В. Р. В справах фонду – документи, фотодокументи, виявлені і зібрані автором під час його наукових подорожей по історичній Волині, в архівах, бібліотеках Москви, Санкт-Петербурга, Мінська, Бреста, Пінська, Тернополя, Рівного, Житомира тощо, листування з визначними волинянами західної діаспори та ін.

Протягом багатьох років В. Р. – кореспондент українських часописів “Свобода”, “Українське православне слово”, журналів: “Віра”, “Патріархат”, “Наш світ” (США), “Літопис Волині”, “Рідна Нива”, “Віра й культура”, “Нові Дні”, “Вісник”, “Гомін України” (Канада), “Вільна Думка”, “Церква й життя”, “Праця й життя” (Австралія), “Відомості”, “Українська Думка”, “Визвольний шлях” (Лондон, Великобританія). Учасник багатьох міжнародних, всеукраїнських, регіональних конференцій.

Автор праць з історії Української православної церкви на Волині, спогадів, буклетів. Друкувався в журналах, наукових збірниках, газетах в Україні, США, Канаді, Австралії, Великобританії, Німеччині, Польщі, Росії. Автор понад тисячі статей з історії Волині, історичного краєзнавства, архівної справи, публіцистики, поезій, пісень, художніх творів. 1995 р. в журналах “Віра й культура”, “Рідна нива” (Канада) надрукована його книга “Дорогами Полісся”, окремими книгами “І потекла сторіччями.. могили не можуть мовчати”, “Інститут дослідів Волині і товариство “Волинь” (Мельбурн,

Праці: Методична робота госпрозрахункової групи Держархіву Волинської області // АУ. – 1983. – № 2. – С. 38–39; З досвіду роботи госпрозрахункової групи Держархіву Волинської області з документами особового походження // Там само. – 1988. – № 1. – С. 47–49; Нові документи Держархіву Волинської області про родину Косачів // Там само. – № 5. – С. 67–68 (у співавт.); Використання періодичної преси працівниками госпрозрахункової групи Держархіву Волинської області // Там само. – 1989. – № 5. – С. 31–35; Робота працівників Держархіву Волинської області по створенню фонду документів Б. М. Харчука // Там само. – 1990. – № 4. – С. 31–35;

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

Розін Самуїл

Інститут дослідів Волині і товариство “Волинь” та їх науково-видавнича діяльність у Канаді // Там само. – 1992. – № 1–3. – С. 44–52; Духовні православні освітні заклади Волині Х–XX ст. – Луцьк, 2002. – 278 с.; Українські православні святі історичної Волині IX–XX ст. – Луцьк, 2002. – 224 с.; Національний пантеон “Козацькі могили”. – Луцьк, 2003. – 543 с. (у співавт.).

Архіви: Держархів Волинської обл., ф. Р-67, Р-3441.

Праці: Групповая консультация в ЦГАОР УССР на тему: “Составление описей документальных материалов” // НИБ. – 1953. – № 1. – С. 40–43; Микола Степанович Данилевський: Історико-біографічний нарис. – Х., 1962. – 102 с.; Каталогізація документальних матеріалів в ЦДАЖР УРСР // НИБ. – 1962. – № 2. – С. 29–33; Більшовицька преса і літературні джерела з історії Великої Жовтневої соціалістичної революції на Україні в фондах ЦДАЖР УРСР // АУ. – 1967. – № 5. – С. 74–79; Перша Всеукраїнська нарада архівних працівників // Там само. – 1968. – № 3. – С. 22–25.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 3665, оп. 1 л, спр. 86.

1994), “Древні святині Полісся” (Луцьк, 1995), “Православні монастирі Полісся” (Луцьк, 1996), “Православні монастирі Волині” (Луцьк, 1997), “Чудотворні ікони Волині і Полісся” (Луцьк, 1998, 2002), “Православні монастирі глибокого Полісся; (Берестейщина, Пінщина, Турівщина, Підляшшя і Холмщина)” (Луцьк, 1999). До 2000-річчя Різдва Христового видав монументальні праці: “Православні монастирі Волині і Полісся”, “Нарис історії Української Православної Церкви на Волині. 870–2000”. Працює над монографією з історії духовних освітніх закладів історичної Волині, книгою “Тарас Шевченко і Волинь”.

Активний учасник українського церковного життя на Волині, викладає спецкурс “Духовна спадщина Волині” у Волинській духовній семінарії. Співзасновник Наукового товариства імені Митрополита Полікарпа, член редколегії органу товариства – науково-популярного збірника “Волинський православний Вісник”.

Нагороджений грамотами та подяками Волинського облвиконкому, Волинської держадміністрації за розбудову архівної справи і науково-громадську роботу. Відзначений Інститутом дослідів Волині, Товариством волинян імені Лесі Українки в Сідней (Австралія), Митрополією Української Православної Церкви в США, Святійшим Патріархом Київським і всієї Руси-України Філаретом, Високопреосвященнішим Яковом, Митрополитом Луцьким і Волинським.

Олена Крамар (Луцьк)

РОЗІН Самуїл Осипович (? . 11. 1902, містечко Сенча Полтавської губ. – ?) – історик-архівист. З єврейської родини. Закінчив два курси Комуністичного університету ім. Артема 1924 р. (Харків) та аспірантуру при Інституті червоної професури (1933).

Після завершення навчання С. Р. був зарахований на посаду наукового співробітника історико-партійного відділу ЦК КП(б)У (1932–1935). З 1935 по 1937 рр. обіймав посаду старшого наукового співробітника, директора Центрального архіву революції (1940–1944); заступника директора філіалу ЦДАЖР УРСР (1944–1946); заступника директора ЦДАЖР МВС УРСР (1946–1956); заступника директора ЦДАЖР УРСР з наукової частини (1956–1960); старшого наукового співробітника ЦДАЖР УРСР (1960–1967).

С. Р. проводив значну роботу, пов’язану з проблемами використання архівних документів в науково-видавничих цілях та з метою їх популяризації. Ним опублікована низка статей в галузевих виданнях на загальноісторичні та теми історії радянського періоду України. Співупорядник збірників документів та матеріалів: “Победа Великой Октябрьской социалистической революции

и установление Советской власти на Украине” (1951), “Артем на Украине” (1961).

Нагороджений медалями: “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.” (1950), “За трудову доблесть” (1952).

Тетяна Портнова (Київ)

537

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Розовська Єлизавета

РОЗОВСЬКА Єлизавета Едмундівна (13. 06. 1918, м. Ніредьгаза (Австро-Угорщина) – 20. 06. 1992, м. Мукачеве) – архівіст. В дитячі роки разом з батьками проживала в м. Марибор (Словенія) і Тюрінгії (Німеччина). 1930 р. оселилася на Закарпатті. 1937 р. закінчила українську реальну гімназію в м. Берегові.

Трудову діяльність розпочала 1938 р. референтом фірми “Латориця”. 1944 р. працювала референтом Народної Ради Закарпатської України, а потім в облраді; з квітня 1948 р. – робітниця швейної артілі. 1961 р. Є. Р. призначено архіваріусом філіалу Держархіву Закарпатської області (м. Мукачеве); 1964 р. переведено на посаду молодшого наукового співробітника, на якій вона пропрацювала до виходу на пенсію (1973). Є. Р. здійснила великий обсяг робіт з науково-технічного опрацювання документів фондів АТ “Латориця” (1928–1944)” та “Управління домінії графа Шенборна (1928–1944)”. Упорядкування останнього фонду не було завершено через великий масив документів різними мовами. Документи обох вищезгаданих фондів написані латинською, німецькою, французькою, англійською, іспанською, чеською, угорською мовами. Поряд з іншими чинниками це створювало додаткові труднощі в упорядкуванні та використанні документів. Завдяки володінню іноземними мовами, зокрема, угорською, німецькою й чеською Є. Р. змогла упорядкувати і зробити доступними для дослідників важливі документи з історії Закарпаття за 1728–1944 рр. У вищезгаданих фондах вона проводила виявлення документів для збірника “Історія установ дорадянського періоду” та видання “Історія міст і сіл Української РСР: Закарпатська область”, здійснювала переклади з іноземних мов багатьох документів для авторів численних статей для тому “Закарпатська область”.

Є. Р. спільно з директором філіалу Держархіву Закарпатської області в м. Мукачеві було розроблено робочі інструкції з удосконалення науково-технічного опрацювання документів фондів АТ “Латориця” та “Управління домінії графа Шенборна”, а також з каталогізації останнього (1966–1968). З 1969 р. по 1971 р. працювала секретарем первинної організації товариства “Знання” філіалу Держархіву Закарпатської області в м. Мукачеві.

Задля популяризації цікавих документів архіву Є. Р. публікувала в місцевій пресі статті, читала лекції на

Архіви: Філіал Держархіву Закарпатської обл. в м. Мукачеве, особова справа.

підприємствах, в установах і організаціях міста, проводила заняття зі школярами м. Мукачева. Впродовж 1966–1971 рр. нею опубліковано 17 статей і прочитано 61 лекцію.

Нагороджена ювілейною медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”.

Марія Делеган, Михайло Делеган (Ужгород)

РОМАНІЙ Григорій Павлович (13. 02. 1922, с. Бакаєве, нині Чорнобаївського р-ну Черкаської обл. – 27. 03. 2002) – історик-архівіст, архівознавець. З селян, українець. Закінчив історичний факультет Полтавського державного педагогічного інституту (1958). У липні 1941 р. був мобілізований до лав Червоної Армії. Після закінчення 2-го Харківського танкового училища (1942) був призначений командиром взводу курсантів цього ж училища. Звільнений від військової служби в 1946 р. через хворобу. Після демобілізації з армії працював учителем історії та математики у Хрестителівській семирічній школі, а пізніше – директором цієї школи.

З 1 жовтня 1955 р. по 2 липня 1983 р. завідував архівним відділом Черкаського облвиконкому. Впродовж 28 років Г. Р. займався організацією та координацією архівної справи в області. У зв’язку зі створенням у січні 1954 р. архівного відділу нагальними завданнями стали: створення матеріально-технічної бази архівних установ області, підбір, розстановка та навчання кадрів, налагодження організаційно-методичного керівництва, комплектування архівних установ області документами з історії краю та їх використання. Ці завдання на тривалий час визначили основні напрямки діяльності архівного відділу, як органу управління архівною справою в області та його завідувача. Г. Р. зробив вагомий внесок в їх вирішення. З метою впровадження державних стандартів на організаційно-розпорядчу документацію у виконкомі обласної, районних та сільських рад депутатів трудящих, підготував інструкції з діловодства (1975). Впродовж багатьох років на постійно діючих курсах читав лекції з питань організації роботи із службовими документами в установах, організаціях, на підприємствах. Г. Р. автор нарисів “З історії архівного будівництва на Черкащині: 1918–1974”, який зберігається у фонді архівного відділу, статей з питань організаційної роботи архівного відділу у періодичній пресі та галузевих виданнях.

Нагороджений медалями “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, “Ветеран праці” та почесними

Праці: Про огляд міських, районних і відомчих архівів Черкаської області // НІБ. – 1958. – № 3. – С. 162.

Архіви: Держархів Черкаської обл., ф. Р-2635, оп. 1 л, спр. 52.

грамотами Черкаського облвиконкому, Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР.

Світлана Кононенко (Черкаси)

РОМАНОВА Олена Павлівна (23. 09. 1934, Кіровоград) – історик-архівіст. З родини військовослужбовця, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1957).

Працювала у Верхне-Волжському управлінні гідрометслужби інспектором-метеорологом (м. Горький) та Архівному відділі Управління внутрішніх справ Чернігівської області інспектором.

Архівну діяльність розпочала у вересні 1959 р. на посаді старшого методиста Чернігівського облдержархіву. З січня 1972 р. по грудень 1980 р. – начальник відділу комплектування, експертизи та НДА. О. Р. провела значну роботу зі створення в архіві системи каталогів, покажчиків та вдосконалення довідкового апарату до документів, здійснила поодиначну та тематичну каталогізацію ряду фондів, в тому числі, канцелярії Чернігівського цивільного губернатора, Чернігівського губерньського правління. Здійснювала експертизу цінності фондів установ споживчої кооперації, комплектувала архів фондами особового походження.

О. Р. брала участь у розробленні наукових тем “Удосконалення та введення в експлуатацію автоматизованої системи науково-технічної інформації (АСНТІ) по документах ДАФ СРСР”, “Удосконалення та введення в експлуатацію АППС по документах ДАФ СРСР за темою “Перемога Великого Жовтня” тощо, у роботі наукових конференцій, нарад республіканського та всесоюзного рівнів.

О. Р. – автор тематичного огляду документів Чернігівського облдержархіву з питань історії міського будівництва, архітектури, охорони пам’яток історії та культури, методичних посібників, рекомендацій, інструкцій: “Про категорії установ та види документації, яка відбирається на державне зберігання в системі споживчої кооперації Чернігівської області” (1963), “Облік та вдосконалення описів фонду Чернігівського губерньського правління та поодиначна каталогізація документів фонду” (1969), “Про відбір на державне зберігання документації Чернігівського кооперативного технікуму” (1971), “Методика створення іменного каталогу в держархіві області” (1974), “Про розміщення та картування документів в архівосховищах облдержархіву” (1976), “Складання до документів держархіву області фондів та міжфондових довідників типу покажчиків” (1976), “Про комплексне вдосконалення системи НДА

539

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Романова Олена

Праці: Науково-методична робота в Чернігівському облдержархіві // НІБ. – 1962. – № 1. – С. 23–25; Ще раз про номенклатури справ // Там само. – 1962. – № 5. – С. 33–35; Види документації системи споживчої кооперації // Там само. – 1963. – № 6. – С. 20–29; Важлива форма розробки питань архівознавства // Там само. – 1964. – № 4. – С. 85–86; До питання про створення єдиної системи науково-довідкового апарату в державних архівах УРСР // Там само. – № 6. – С. 12–21 (у співавт.); Деякі питання наукової організації праці в державних архівах // АУ. – 1969. – № 2. – С. 12–18; Методическая работа в архиве и ее роль в научной организации труда // СА. – 1972. – № 2. – С. 63; Використання документів у читальному залі Чернігівського облдержархіву // АУ. – 1972. – № 2. – С. 35–38 (у співавт.); Семінар з архівознавства та спеціальних історичних дисциплін // Там само. – № 3. – С. 91–92; Деякі питання планування роботи облдержархіву // Там само. – 1973. – № 6. – С. 20–25; 3 досвіду створення фондів та міжфондових довідників у Чернігівському облдержархіві // Там само. – 1977. – № 1. – С. 39–43.

Архіви: Держархів Чернігівської обл., особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Романович-Слава-
тинський Олександр*

Праці: Жизнь и деятельность Н. Д. Иванишева, ректора университета Св. Владимира и вице-председателя Киевской археографической комиссии. – СПб., 1876; Воспоминания об архиве Государственного совета // КС. – 1888. – № 6. – С. 409–458. Окремий відтиск. – К., 1888; Систематические каталоги делам, хранящимся в архиве Департамента таможенных сборов // Университетские известия. – 1888. – № 8.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 144, № 1–58 (особовий).

до документів фондів установ контролю та РСГ” (1976), “Про комплексну експертизу цінності документів фондів контролю та РСГ” (1976). Автор багатьох публікацій архівних документів в періодичній пресі.

Брала участь у роботі громадських організацій, була позаштатним екскурсоводом Чернігівського бюро подорожей та екскурсій.

Нагороджена медаллю “Ветеран праці”, Почесними грамотами облвиконкому та Держархіву Чернігівської області. Її ім’я заносилося на Дошку пошани архіву.

Людмила Сурабко (Чернігів)

РОМАНОВИЧ-СЛАВАТИНСЬКИЙ Олександр Васильович (02. 07. 1832, с. Войтове Переяславського пов. Полтавської губ. – 07. 09. 1910, Київ) – правник, архівознавець.

Народився в сім’ї українського потомственного дворянина-землевласника. Освіта: початкова – домашня, середня – Ніжинська гімназія (1844–1850), вища – юридичний факультет Університету Св. Володимира у Києві (1850–1855), який він закінчив із званням кандидата прав. Викладач, доктор державного права, ординарний професор кафедри державного права Київського університету (з 1859 р.). Автор досліджень з історії російського державного права, зокрема, монографічної праці “Дворянство в России от начала XVIII в. до отмены крепостного права” (СПб., 1870; 1912) та ін. Дослідження О. Р.-С. базувалися на архівних джерелах, які він опрацював у Петербурзі і Москві. В результаті підготував і опублікував огляди архівних документів “Воспоминания об архиве Государственного совета” і “Систематические каталоги делам, хранящимся в архиве Департамента таможенных сборов” (1888), в яких здійснив наукову систематизацію архівної інформації та показав джерелознавчі аспекти вивчення діловодної документації вищих органів та державних установ Росії. У першій з них дана загальна оцінка та основні напрямки діяльності Державної ради (1810–1917), вищої законодавчої установи Російської імперії, охарактеризовано архівні приміщення та умови праці науковців; найбільше уваги звернуто на внутрішню документацію Державної ради, яка представлена журналами надзвичайних зібрань та меморіями, а також “паперами” таких державних діячів як О. М. Голіцин, Д. М. Блудов, М. М. Сперанський та ін. Джерелознавча оцінка документів супроводжується публікацією найінформативніших з них та тих, які мають безпосереднє відношення до історії України, зокрема, документів цензурної сторінки “Історії русів” тощо. Друга архівна розвідка О. Р.-С. присвячена розглядові видрукованих каталогів справ,

які зберігалися в Департаменті таможніх зборів, та визначення їх значимості для вивчення історії становлення та розвитку промисловості і торгівлі в Росії і, зокрема, в Україні. Проаналізована методика підготовки таких каталогів, застосована їх автором, відомим російським архівістом М. І. Кайдановим, який служив начальником архіву Департаменту таможніх зборів.

О. Р.-С. вперше у вітчизняній історіографії проаналізував життя і творчу спадщину М. Д. Іванишева, присвятивши йому монографічне дослідження “Жизнь и деятельность Н. Д. Иванишева, ректора Университета Св. Владимира и вице-председателя Киевской археографической комиссии” (СПб., 1876). Дано високу оцінку фаховим і науковим знанням вченого у дослідженні давніх правових писемних пам’яток. Завдяки підготовленому М. Д. Іванишевим аналітичному археографічному плану, видання Київської археографічної комісії у науковому відношенні були одними з найкращих в Росії.

Валентина Шандра (Київ)

РОМАНОВСЬКИЙ Віктор Олександрович (18. 01. 1890, м. Глухів Чернігівської губ. – 16. 02. 1971, м. Ставрополь, Росія) – історик, археограф, архівіст, джерелознавець. Доктор історичних наук, професор.

Народився в сім’ї українського службовця земської управи. 1909 р. закінчив місцеву гімназію, 1914 р. – історично-філологічний факультет Університету Св. Володимира у Києві. Впродовж 1914–1921 рр. був помічником, а в 1921–1931 рр. – завідувачем ЦАДА у Києві. Водночас, у 1916–1919 рр., В. Р. читав лекції з історіографії на Вищих жіночих курсах, 1918 р. – з історії України в Археологічному інституті. 1919 р. його було обрано до УАН на посаду позаштатного редактора історично-біографічного словника. 1929 р. він став науковим працівником ВУАН: обіймав посаду секретаря, а з 1930 р. – голови Археологічної комісії.

1931 р. на другому Всеукраїнському з’їзді архівних працівників В. Р. був звинувачений у “вузькому техніцизмі” і звільнений з роботи як у архіві, так і в Академії наук. З початку 1932 р. і до арешту 1934 р. працював у Київському облплані. Тільки 1940 р. йому було дозволено працювати викладачем у Карагандинському вчительському інституті і відновити наукову роботу. 1944 р. В. Р. було затверджено в ученому званні доцента. 1947 р. він захистив докторську дисертацію на тему “Нариси з історії державного господарства України XVII ст.”, став завідувачем кафедри історії Ставропольського державного педагогічного інституту. Тут під його керівництвом підготовлено і захищено понад 20 кандидатських і кілька докторських дисертацій.

Праці: Нариси з архівознавства. Історія архівної справи на Україні та принципи порядкування в архівах. – Х., 1927; До історії бюджетного права Гетьманщини за Кирила Розумовського // Ювіл. зб. на пошану акад. Д. І. Багалія. – К., 1927; Переписні книги 1666 року. – К., 1933 (підгот. до друку та ред.); Вміло користуватися історичними джерелами // НІБ. – 1960. – № 2; Ставропольский край в истории СССР: Учебное пособие для учеников 7–8 классов. – Ставрополь, 1964 (ред.); Перепись населения Левобережной Украины 1666 года, ее организация и критическая оценка. – Ставрополь, 1967.

Література: Мага І. М. Віктор Олександрович Романовський – історик та архівіст: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2003. – 19 с.; *Матяш І.* Віктор Романовський // Історіограф. дослідження в Україні. – К., 2003. – Вип. 12. – С. 508–525.

Архіви: ЦДАГО України, ф. 263, оп. 1, спр. 66855, короб. 1960; Держархів Ставропольського краю (РФ), ф. Р-6007 (644 справа за 1900–1971 рр.).

Поряд з науково-організаційною і педагогічною діяльністю В. Р. займався науково-дослідною роботою, в якій провідне місце належить історії України другої половини XVII–XVIII ст., археографії, архівознавству та джерелознавству. Першу наукову працю “Господарство монастирських селян Любецької сотні в 1776 році” написав ще студентом у семінарі проф. В. Є. Даниловича, яка була відзначена золотою медаллю. Незважаючи на те, що на посадах помічника завідувача ЦАДА у Києві у В. Р. багато сил і енергії відбирала поточна організаційна та архівно-технічна робота, він брав участь у Першій республіканській нараді істориків-архівістів (1924), Першому Всеукраїнському з’їзді архівістів у Харкові (1926), а також розгорнув багатопланову наукову роботу з архівознавства та археографії. Насамперед активно розробляв історію, теорію і методику архівної справи. Її наслідки узагальнив у першому українському підручнику з архівознавства, де історія архівної справи в Україні викладена у тісному зв’язку з її розвитком у Західній Європі, Литві, Польщі і Росії. У підручнику зосереджено чимало відомостей про установи, в результаті яких відкриті цінні документи. Не залишилися поза увагою ученого й документи з історії України в зарубіжних архівах. Друга частина книги присвячена викладові теоретичних і методичних питань, пов’язаних з упорядкуванням документів, а також основних засад підготовки документів до друку. Посібник має доволі повний для свого часу список літератури з архівознавства. Нариси були прихильно зустрінуті фахівцями, а автор удостоєний премії Всеукраїнського комітету сприяння вченим (1927). Статті з історії, теорії і практики архівної справи В. Р. публікував також у тематичних збірках (див. Центральний архів давніх актів у Києві. – К., 1929), періодичних виданнях – “Архівній справі” (“До історії архівних фондів старої Гетьманщини”, “Київський Центральний архів давніх актів”, “Про переховування Московських приказних “стовпців”, “Боротьба з архівними шкідниками”, “Консервація пошкоджених грамот”); “Радянському архіві” (“До кінця довести нормальне влаштування заводського архіву”) та ін. Його перу належать огляди й рецензії на зарубіжні архівознавчі видання. В. Р. ґрунтовно вивчав історію книгодрукування в Україні (він співавтор видання “Українська книга XVI–XVII–XVIII ст.”. – К., 1926), готував каталог українських стародруків, опис грамот та актів до збірки Київської археографічної комісії для розгляду давніх актів, добірки документів: Грамоти місту Києву XV–XVI ст., Грамоти про Магдебургію містам і містечкам Правобережжя та ін. Та справою всього життя В. Р. було дослідження господарського ладу Гетьманщини. Насамперед він вивчав як історичне джерело переписні книги 1666 р., складені згідно з мос-

ковськими статтями 1665 р., підписаними гетьманом І. Брюховецьким. Ним були підготовлені до друку київські, ніжинські і батуринські переписні книги (1933), публікації “До історії бюджетного права Гетьманщини за Кирила Розумовського (1927), “Документи до історії державного скарбу давньої Гетьманщини” (1930), “Війна 1735–1739 років та її наслідки для України” (1932). До розроблення цих же тем В. Р. повертається і після тривалої вимушеної перерви. Він, зокрема, писав праці: “Сільське і міське населення Лівобережної України в 60-ті роки XVII ст.” (1958), “Феодално-кріпосницькі відносини і класова боротьба на Лівобережній Україні в кінці XVII – початку XVIII ст.” (1959), “Українські городяни і політика царського уряду в другій половині XVII ст.” (1966). Своєрідним підсумком багаторічного вивчення переписних книг 1666 р. стала монографія “Перепис населення Лівобережної України 1666 року, його організація і критична оцінка” (1967).

Працюючи в Ставрополі, В. Р. не стояв осторонь і від питань вивчення історії Північного Кавказу. Зокрема, він підготував навчальний посібник з історії краю (1964), огляд дисертацій з історії Ставрополя (1957) та ін. Приділяв увагу і розробленню правил археографічного опрацювання документів. Так у кінці 1929 – на початку 1930 р. ним були розроблені правила для копіювання документів Остерського магістрату за 1625–1687 рр., де викладені вимоги щодо передачі тексту. 1930–1931 рр. він розробив проект правил археографічного опрацювання історичних пам’яток. Великий досвід праці з джерелами, участь у підготовці їх до друку вчений виклав у статті “Вміло користуватися історичними джерелами” (1960).

Іван Бутич (Київ)

РУБАЧ (РУБАНОВИЧ) Михайло Абрамович (20. 11. 1899, с. Чернеча Слобода Роменського пов. Полтавської губ. – 17. 01. 1980, Київ) – історик, архівіст, археограф. Фахівець з проблем історії Великої Жовтневої соціалістичної революції і громадянської війни та питань історіографії і археографії.

Народився в єврейській купецькій сім’ї. Початкову і середню освіту здобув в Катеринославі. Закінчив історичне відділення інституту Червоної професури 1927 р. Член РСДРП з 1916 р., ВКП(б) – з 1945 р. Учасник революційних подій 1917 р. та громадянської війни 1918–1921 рр. в Україні. По закінченні інституту направлений на науково-педагогічну роботу до Харкова, де завідував кафедрою в Інституті марксизму-ленінізму, 1929–1932 рр. – директор Інституту історії партії при ЦК КП(б)У. Редактор журналу “Літопис революції”

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Рубач (Рубанович)
Михайло*

Праці: До історії “Гетьманщини” 1918 р. // АС. – 1927. – Кн. 2–3; До історії утворення Генерального секретаріату // Там само. – Кн. 4; Про деякі чергові завдання архівного будівництва // Там само. – 1927. – Кн. 2–3; Про п’ятирічний план концентрації архівних матеріалів // Там само. – Кн. 4; Про археографічну роботу архівних органів // Там само. – 1928. – Кн. 5–6; Доклад о работе Централархива Украины // Тр. Первой Всесоюз. конф. историков-марксистов. – М., 1930. – Т. 1. – С. 67–72.

Література: Бюлетень Центральної архівної управи УСРР. – 1931. – № 1 (69); *Верба І.* Архів Михайла Рубача як джерело до вивчення його біографії // ААД. – К., 2000. – Вип. 2. – С. 91–95; Михайло Рубач: архівіст, історик, педагог. – К., 2000. – 207 с.

(1923–1924). За сумісництвом працював завідувачем ЦАУ УСРР (1925 – поч. 1931). Як керівник архівної галузі, М. Р. докладно зусиль для створення централізованої системи архівів, в основу якої був покладений адміністративно-територіальний принцип підпорядкування архівних установ; особливу увагу звернув на функціонування історичних архівів в Україні та, зокрема, утворення Центрального архіву революції. За час його керівництва була налагоджена система здавання документів в архіви тих установ, які ліквідувалися в ході адміністративної реформи 1925 р.; здійснена спроба підрахунків, скільки надійде на зберігання документів від установ протягом п’ятирічного терміну. Ці підрахунки мали сприяти цілеспрямованому будівництву архівних приміщень, але оскільки коштів на це не було виділено, то М. Р. запропонував використовувати під архівосховища храмові споруди.

Заходами М. Р. було розпочате приймання на державне зберігання архівів посольств в Україні, зокрема, віденського.

Після завершення концентрації архівних документів зосередив увагу архівістів на важливості археографічної діяльності, яка, на його думку, повинна була розвиватися в двох напрямках – видання систематичних збірників документів і описів. М. Р. підпорядкував цю ділянку архівної роботи політичним цілям, які співпадали з загальним курсом владної партії у ставленні до історичної науки. Перевага повинна була надаватися упорядкуванню і вивченню документів історико-революційного характеру, які б висвітлювали історію класової боротьби в Україні і вихід на її політичну арену пролетаріату. Очолював секцію історико-революційних пам’яток АК ЦАУ (з 1930 р.).

М. Р. підтримав ініціативу і сам взяв участь у проведенні Першого Всеукраїнського з’їзду архівних працівників (1926), на якому були обговорені назрілі питання архівного будівництва та визначені перспективи його розвитку. На обговорення учасників з’їзду М. Р. виніс доповідь “Діяльність та чергові завдання Укрцентрархіву” з висвітленням актуальних проблем, які стояли на той час перед галуззю і мали програмний характер: поліпшення матеріальної бази архівних установ, удосконалення їх внутрішньої структури, розподіл та концентрація архівних документів і створення схеми архівосховищ, зміцнення окрархів. Напрямки діяльності кожного архіву повинні були забезпечити виявлення, облік, концентрацію, впорядкування, складання описів та зберігання архівних документів “як слід, по науково-організованих архівосховищах, що мають науково-історичну та довідкову вагу”.

1927 р. М. Р. опублікував в журналі “Архівна справа” кілька добірок документів з історії створення Генерального секретаріату та про розвиток історичних подій в Україні 1918 р. Брав участь у Першій всесоюзній конференції істориків-марксистів (1929–1930), на якій виступив з доповіддю про роботу ЦАУ України, де, зокрема, вказав на необхідність повернення Росією українських архівних документів, які були вивезені з України до Петербургу. 1935 р. працював в Інституті Комуністичної академії, був заарештований за звинуваченням у політичній справі (українського націоналістичного характеру). Внаслідок слідства справу було припинено і в січні 1936 р. його було звільнено з-під арешту, однак Фрунзенський РК ВКП(б) Москви виключив М. Р. з партії “за націоналістичні тенденції”. 1936–1940 рр. працював економістом на заводі, викладав історію в середній школі для дорослих, 1940 р. почав працювати викладачем, а потім і завідувачем кафедрою історії СРСР Харківського державного університету. Поновлений у партії 1945 р.

1942 р. розпочав роботу в Інституті історії АН УРСР, 1955 р. призначений завідувачем відділу археографії, з 1963 р. – працівник відділу історії Жовтневої революції і громадянської війни цього ж інституту. 1957–1969 рр. – професор кафедри історії КПРС Інституту підвищення кваліфікації викладачів суспільних наук при Київському університеті. З 1961 р. член Наукової ради Архівного управління при Раді Міністрів УРСР. Підготував до видання збірник документів “История Екатеринославской социал-демократической организации 1889–1903 гг.” (1923), був головним редактором і автором передмови до збірника документів “Рабочее движение на Украине в годы нового революционного подъема (1910–1914)”, головним редактором збірника документів “Радянське будівництво на Україні в роки громадянської війни 1919–1920 рр.” (1962).

Валентина Шандра (Київ)

РУДИЧІВ Іван Опанасович (28. 05. 1881, м. Кишеньки, нині Полтавської обл. – 28. 10. 1958, Париж) – український громадсько-політичний діяч, журналіст, правник, про життя і діяльність якого донині мало відомо на Батьківщині.

Народився в сім'ї псаломщика Архангело-Михайлівської церкви. Навчався у Полтавській духовній семінарії (з 1897), де зблизився із С. Петлюрою та іншими національно-свідомими членами семінарської української громади, вступив до Полтавського осередку РУП (1900). 1902 р. І. Р. було виключено з п'ятого класу семінарії, а у жовтні 1903 р. заарештовано і ув'язнено до Полтавсь-

Архіви: Науковий архів Інституту історії НАН України, ф. 1, оп. 1 л, спр. 969; ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1 л, спр. 11; ІР НБУВ, ф. 1., № 45782.

кої тюрми. Після звільнення (червень 1904) виїхав до м. Катеринослава, де брав участь в організації таємної друкарні та виданні часопису “Добра порада” (1906). Впродовж кількох місяців співробітничав у Полтавському тижневику “Рідний край”. У вересні 1906 р. вступив на правничий факультет Казанського університету, де протягом всього періоду навчання брав активну участь у діяльності української студентської громади. Цей період життя і громадсько-політичної діяльності (1906–1912) описано у спогадах “Мої студентські роки в Казані”, виданих через півстоліття в еміграції. Після закінчення університету працював у канцелярії гірничого інституту в Катеринославі (1912), в Катеринославському видавництві, в “Просвіті”, в редакціях ряду газет.

1917 р. І. Р. був мобілізований до російської армії. Займаючи посаду старшого полкового писаря 271 пішого запасного полку, він проводив активну агітаційну роботу серед військовиків, спрямовану на українізацію частин російської армії.

З квітня 1918 р. І. Р., перебуваючи в м. Києві, перейшов у розпорядження Вищого Корпусного військового суду, займав ряд судових посад в армії УНР (Київ, Вінниця, Кам’янець-Подільський). Після поразки визвольних змагань виїхав до Варшави, потім (у червні 1921) – до Берліну, де працював коректором в українському емігрантському видавництві. Жив у Празі (1922–1923), звідки переїхав до Парижу, де на той час осів уряд УНР в екзилі. Після трагічної загибелі С. Петлюри І. Р. взяв найдіяльнішу участь у створенні бібліотеки його імені, був її директором упродовж багатьох років (з березня 1927 р. до початку 50-х рр.).

Саме завдяки зусиллям цієї людини, винятково відданої справі збереження пам’яті про одного з найвидатніших діячів УНР, організатора її збройних сил у 1917–1920 рр., фонди Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі швидко зростали, і 25 травня 1929 р. її було відкрито для відвідувачів. Перед окупацією Парижа гітлерівською Німеччиною Бібліотека ім. С. Петлюри складалася з трьох частин: книгозбірні, музею і архіву. Кількість книг та періодичних видань станом на кінець 1940 р. становила 14458 од. зб. та близько 3000 од. зб. у філіях. Одночасно активізувалася і науково-видавнича діяльність бібліотеки.

Про життя і діяльність І. Р. в роки воєнного лихоліття збереглися дуже скупі і непевні відомості. Ймовірно, що на початку 1940-х рр. йому вдалося здійснити свою мрію – відвідати рідну Полтавщину. Підставу для цього припущення дають його невеличкі за обсягом спогади “На шляху до Житомира”, видані у часопису “Дніпрова хвиля” (м. Кременчук) 20 листопада 1941 р. За іншими даними, за окупації німцями Франції І. Р. виїздить

примусово до Берліну, ніби щоб дали завідувати бібліотекою.

Після звільнення Парижу від нацистських загарбників І. Р. першим проникає у спустошене приміщення бібліотеки ім. С. Петлюри на вул. Де ля Тур д'Овернь. Тимчасові “господарі” заподіяли бібліотекосховищу чимало шкоди: вивезли вантажівками понад 100 великих скринь, які містили безцінні національні книжкові реліквії, комплекти рідкісних видань українських науково-дослідних інститутів і вузів Праги й Варшави, архіви української еміграції тощо. Незважаючи на літа й хворобу очей, І. Р. самовіддано займався відновленням бібліотечних фондів, пошуками вивезених книжкових та архівних скарбів.

Предметом особливої уваги І. Р. завжди було збереження і вшанування історичної пам'яті про С. Петлюру, відтворення правди про його життя, діяльність, погляди. Він допомагав В. Іванису в написанні монографії “Симон Петлюра – Президент України” (Торонто, 1952), брав участь у підготовці до видання першого тому збірника “Симон Петлюра: Статті, листи, документи” (Нью-Йорк, 1956), видав власні спогади у збірнику “Симон Петлюра в молодості” (Львів, 1936).

Найповніший рукописний варіант своїх мемуарів (про життя і діяльність у Полтаві, Казані, Парижі) І. Р. відіслав до Українського музею-архіву Баунд-Брука (США), де він зберігається й донині. Частина цих мемуарів була оприлюднена ще за життя автора у духовних еміграційних виданнях – “Українському Православному слові” та “Українському Православному календарі на 1957 рік”.

Останні роки життя І. Р. провів безрадісно і нужденно в Українсько-грузинському домі для старих людей в Абодані (поблизу Парижу).

Геннадій Стрельський (Київ)

РУДНЄВА Ірина Миколаївна (17. 12. 1919, с. Кримське, нині Луганської обл.) – архівіст. З родини службовців, росіянка. Закінчила філологічний факультет Харківського державного університету (1945).

З 1946 р. по 1970 р. працювала в ЦДАЖР УРСР (м. Харків) науковим співробітником, старшим науковим співробітником, завідувачем читального залу; займалась видавничою діяльністю, брала участь у підготовці до видання документів з історії колгоспного будівництва в Україні.

Працювала в ЦДАНТД УРСР на посаді старшого наукового співробітника відділу комплектування (1971–1975). Вела активну роботу з комплектування архіву науково-технічною документацією науково-дослідних,

547

Українські архівісти (XIX–XX ст.)

Руднєва Ірина

Література: Стрельський Г. В. Товариш Симона Петлюри // Укр. календар'96. – К., 1995. – С. 375; Пустовіт Т., Наконечна Л. Іван Рудичів – перший директор Бібліотеки ім. С. Петлюри в Парижі // Укр. слово. – 1996. – № 44–45. – 7, 14 листоп.; Михальчук В. Українська бібліотека ім. Симона Петлюри в Парижі: Заснування, розвиток, діяльність (1926–1998). – К., 1999. – 656 с.; Палієнко М. “Був вірний Петлюрі, є і залишаюся...” (діяльність Івана Рудичева на посаді директора Української бібліотеки імені Симона Петлюри у Парижі) // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 2005. – Т. 13. – С. 192–198; Йосипишин Я., Палієнко М. Українська бібліотека імені Симона Петлюри в Парижі в світлі джерел та спогадів. – К.; Париж, 2006. – 123 с.

Архів: ЦДНТА України, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Ружицький Едуард

Праці: Скорочення в латинських документах XIV–XVIII ст // Третья Респ. наук. конф. з архівознавства та ін. спеціал. іст. дисциплін. – К., 1965. – С. 393–414; Цифри латинського письма XIV–XVIII ст // Іст. джерела та їх використання. – К., 1971. – Вип. 6. – С. 166–175; Скорочення в латинському готичному письмі XIII–XVI ст // Там само. – К., 1972. – Вип. 7. – С. 93–102; *Z dziejów książki we Lwowie w XVII wieku.* – Katowice, 1991.

Архіви: ЦДАЛ України, ф. Р-1, оп. 1 ос., спр.; оп. 2 ос., спр. 5420; особова справа.

Праці: Древности Вольни. – Ровно, 1910; Документы о восстании на броненосце “Потемкин” 1905 г. // Потемкинские дни 1905 г. – Х., 1925; Запорозька козаччина і Котляревський І. П. // Україна. – 1926. – Кн. 2–3; Українські кафедри та друк в Одесі 1905 р. // Червоний Архів. – 1926; З революційного українського руху в добу тимчасових генерал-губернаторів. // За сто літ: 36. ВУАН. – 1927. – Кн. 1; Одеська Громада 1880 р. // За сто літ: 36. УАН. – Кн. 4; Київська громада 70 років // Україна. – 1927. – Кн. I–II; Одеський крайовий історичний архів // АС. – 1928. – Кн. 6. – С. 73–86; Огляд фонду Одеського генерал-

проектних та конструкторських установ промислових центрів України.

Олена Мащенко (Харків)

РУЖИЦЬКИЙ Едуард Йосипович (01. 01. 1939, с. Тинна Смотрицького р-ну Хмельницької обл.) – архівіст, джерелознавець. Народився в родині вчителів, поляк. Закінчив факультет класичної філології Львівського державного університету ім. І. Франка (1961).

З 1964 р. працював у відділі Давніх актів ЦДІА УРСР у м. Львові науковим співробітником; з 1972 р. – старшим науковим співробітником. Захистив докторську дисертацію за темою “Львівська книжка в XVII ст.” (1988). З 1994 р. працює у Сілезькому університеті в м. Катовіце (Польща).

Під час роботи в архіві займався історією друкарства та палеографією. Брав участь у створенні експозиції Кабінетів допоміжних історичних дисциплін архіву, зокрема, палеографії. Опрацьовував латинські та польські документи, склав довідковий апарат до “Каталогу пергаментних документів ЦДІА УРСР у м. Львові. 1233–1799 рр.” (1972), який був представлений на здобуття премії ім. Д. З. Мануїльського. Співупорядник збірника “Першодрукар Іван Федоров та його послідовники на Україні (XVI – перша половина XVII ст.)” (1975). Автор низки рецензій на наукові праці та видання.

Уляна Кришталович (Львів)

РЯБІНІН-СКЛЯРЕВСЬКИЙ Олександр Олександрович (11. 05. 1878, Київ (?) – 10. 03. 1942, Свердловська обл., Росія) – військовий діяч, історик-архівіст. Народився в сім’ї дрібного російського чиновника. Закінчив Казанське юнкерське училище (1899), Академію Генерального штабу (1907) та Петербурзький археологічний інститут (1911). Учасник російсько-японської та Першої світової війни, полковник Генерального штабу російської армії. Військовий оглядач “Русского слова”. Звільнений з військової служби в листопаді 1917 р. через хворобу в чині генерал-майора. За бойові заслуги нагороджений 7 орденами.

В січні-лютому 1918 р. – тимчасовий командувач XXVI корпусу армії УНР. У 1919–1921 рр. служив на штабній роботі у Червоній армії (1919 р. – Київ, Колегія для збирання військово-історичних матеріалів; 1920–1921 рр. – Москва, Військово-історична комісія Всеросголовштабу). Був направлений до Одеси для організації Одеського відділення військової секції ЄДАФ на підставі наказу Реввійськради республіки № 82 від 10 січня 1921 р. З 1921 до 1937 р. працював на посаді помічника завідувача Одеським обласним відділенням

ЄДАФ, правителем Одеського обласного відділення ЄДАФ, викладачем Одеського ІНО на кафедрі історії культури, викладачем артилерійської школи, науковим працівником Одеського губарху, Одеського крайового і обласного історичного архіву.

Під керівництвом і за безпосередньою участю О. Р.-С. проведено концентрацію і первинне опрацювання ряду цінних фондів, насамперед, архівів штабів, частин і установ Румунського та Південно-Західного фронтів, а також Одеського військово-окружного суду, земського і міського союзів Румфронту, штабу Одеського військового округу, Червоного хреста Румфронту тощо, що склали кілька тисяч справ. Більшу частину цих документів було пізніше передано на зберігання до центральних архівів Києва та Москви. 1935 р. О. Р.-С. було нагороджено грамотою і порушено клопотання про присвоєння йому звання “знатного архівіста”.

1931 р. О. Р.-С. був заарештований органами ОДПУ за звинуваченням у зв'язках з військовою офіцерською організацією та СВУ. Звільнений з-під арешту за недостатчею доказів. 23 грудня 1937 р. був заарештований вдруге за ст. 54-1 як “агент польсько-петлюрівської розвідки”, звинувачення йому не пред'являлось, фактично інкриміновано зв'язок з українськими націоналістами. На підставі постанови ОС при НКВС СРСР № 22.03.38 ув'язнений на 10 років у ВТТ, де і помер. Реабілітований Військовим трибуналом ОдВО 11 червня 1966 р. за відсутністю складу злочину.

Галина Малинова (Одеса)

РЯБКО Євгенія Петрівна (11. 11. 1919, с. Заплісся Миропольського р-ну Харківської обл.) – архівіст, філолог. З родини службовців, українка. Закінчила філологічний факультет Харківського державного університету (1945).

Працювала в ЦДАЖР УРСР (м. Харків) на посадах наукового та старшого наукового співробітника (1946–1971). Була переведена на роботу до ЦДАНТД УРСР на посаду старшого наукового співробітника (1971). Займалась створенням НДА до бібліотечного фонду.

Олена Мащенко (Харків)

САВЧЕНКО Микола Григорович (24. 12. 1927, с. Дубове Ново-Празького р-ну Кіровоградської обл. – 1982, Київ) – архівіст, фахівець з питань діловодства та документознавства. З селян, українець. Закінчив історико-філософський факультет (історико-архівне відділення) Київського державного університету

549

Українські архівісти (XIX–XX ст.)

Рябко Євгенія

губернатора 1879–1889 рр. // Вісн. Одес. комісії краєзнавства при ВУАН. – 1929. – Ч. 4–5. Секція соц.-іст. – С. 8–9.

Література: *Гісцова Л. З.* Олександр Олександрович Рябінін-Склярєвський // АУ. – 1992. – № 4. – С. 30–31; *Малинова Г. Л., Сапожников І. В. А. А.* Рябінін-Склярєвський: матеріали к биографии. – О.; К., 2000. – 220 с.; *Сапожников І.* Олександр Рябінін-Склярєвський як історик українського козацтва // КС. – 2002. – № 3. – С. 125–132.

Архіви: Держархів Одеської обл., ф. Р-1142, оп. 1, спр. 377; ф. Р-100, оп. 1, спр. 86; архівно-слідча справа УКДБ по Одеській обл. № 15156-П.

Праці: Відділ науково-довідкової літератури ЦДАЖР УРСР // НІБ. – 1953. – № 1. – С. 29–36.

Архіви: ЦДНТА України, особова справа.

Праці: Деякі питання наукової організації поточного діловодства в установах УРСР // НІБ. – 1961. – № 6. – С. 6–16 (у співавт.); Організація контролю за станом

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Сайчук Іван

архівів і поточного діловодства в міських, районних і сільських установах // Там само. – 1963. – № 5. – С. 8–20; Участь істориків-архівістів у підготовці “Історії міст і сіл Української РСР” // АУ. – 1968. – № 4. – С. 9–13; Підсумки роботи архівних установ Української РСР за 1972 р. та завдання на 1973 р. // Там само. – 1973. – № 2. – С. 9–14; Основні підсумки роботи архівних установ у 1978 р. та завдання на 1979 р. // Там само. – 1979. – № 2. – С. 12–20.

Література: Микола Григорович Савченко: [Некролог] // АУ. – 1982. – № 4.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 299.

Праці: Нові архівні документи // Рад. Волинь. – 1982. – 27 січ.; Зустріч з одним із перших архівістів Волині // АУ. – 1984. – № 3. – С. 60; Документи і матеріали з історії міста Луцька (1085–1985 рр.) // Там само. – 1985. – № 5. – С. 35–42 (у співавт.); Луцьку – 900 років: 1085–1985: 36. док. і матеріалів. – К., 1985. – 300 с. (співупоряд.); Державний архів Волинської області: Путівник. – 2-е вид., доп. і перероб. – 1990. – 224 с. (співупоряд.).

ім. Т. Г. Шевченка (1958). По закінченні університету був прийнятий на посаду старшого наукового співробітника до Архівного управління МВС УРСР. Працював начальником відділу відомчих архівів та організації діловодства Архівного управління (лютий 1963 – липень 1963); з листопада 1965 р. – начальником відділу наукового використання та інформації; заступником начальника Архівного управління (1971–1984).

М. С. – відомий фахівець з питань архівної справи, організаційної та науково-методичної роботи в архівних установах України. Під його керівництвом посилилась методична робота з розробки та організації діловодства в установах, міністерствах та відомствах республіки. З 1965 р. М. С. очолював один із провідних відділів Архівного управління – відділ наукового використання та інформації. Зарекомендував себе висококваліфікованим та принциповим працівником. За його безпосередньою участю та керівництвом архівні установи України у 1970-ті рр. провели значну роботу з виявлення та залучення до наукового обігу понад 6 тис. документів історико-революційного характеру. Багато уваги приділяв інспектуванню архівних установ Житомирської, Сумської, Чернігівської, Хмельницької, Чернівецької та Одеської областей. Організаційну роботу органічно поєднував з науково-публіцистичною роботою. Автор більшості розділів довідника “Державні архіви Української РСР: Короткий довідник” (1972) та багатьох публікацій з питань інформаційно-довідкової роботи та проблем поточного діловодства в установах, міністерствах та відомствах республіки.

Тетяна Портнова (Київ)

САЙЧУК Іван Антонович (12. 02. 1933, с. Туропин, нині Турійського р-ну Волинської обл. – 13. 12. 1989, похований в с. Гаразджа Луцького р-ну Волинської обл.) – вчитель, історик-архівіст. Із селянської родини, українець. Закінчив історичний факультет Луцького педагогічного інституту (1964), аспірантуру інституту підвищення кваліфікації вчителів суспільних наук при Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка (1981).

З серпня 1952 р. по лютий 1953 р. працював в Одеській СШ тодішнього Оваднівського району. 1953 р. – відповідальним секретарем Мокрецької МТС, у 1954–1955 рр. – на комсомольській роботі. З 1956 р. по 1959 р. навчався у Львівській вищій партійній школі, після закінчення якої став заступником редактора Горохівської районної газети. У 1962–1971 рр. – викладач у Горохівському сільськогосподарському технікумі. У 1972 р. – інструктор організаційно-масової роботи Луцького міськвиконкому. З 1973 р. по 1976 р. – консультант-методист

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Саліш Лідія

Будинку політосвіти, з березня 1976 р. по вересень 1977 р. – старший викладач Луцького філіалу Львівського політехнічного інституту. У 1977–1981 рр. працював заступником уповноваженого Ради в справах релігій при Раді Міністрів УРСР по Волинській області.

З вересня 1981 р. очолив Держархів Волинської області. Обіймаючи посаду директора впродовж 8-ми років, постійно сприяв створенню належних умов зберігання архівних документів. Саме в цей період було побудоване сучасне типове архівне приміщення Держархіву Волинської області і повно розкрилися його блискучий організаторський талант керівника, глибоке знання історичних джерел, прекрасні людські якості.

За час його керівництва в архіві часто проводились зустрічі з письменниками і відомими людьми краю, круглі столи і конференції дослідників. Проведено республіканську нараду з питань виконання довідок соціально-правового характеру (1987). На базі держархіву проходили практику студенти-історики Луцького педагогічного інституту ім. Лесі Українки, організовувались цікаві виставки та екскурсії. І. С. систематично виступав у ЗМІ, зустрічався з громадськістю краю, сприяв вивченню джерел з історії Волині в інших архівах республіки та за її межами.

За керівництво архівною установою, успіхи у зміцненні матеріальної бази в обласному та архівах низової ланки, забезпечення збереженості документів НАФ, створення НДА до документів фондів та їх використання І. С. нагороджений ювілейною медаллю “За доблесну працю” (1970), Почесною грамотою Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР (1988), грамотами облвиконкому.

Олена Крамар (Луцьк)

САЛІШ Лідія Артемівна (? 1909, м. Євпаторія Таврійської губ. – 15. 03. 1956, Сімферополь) – архівіст. Вірменка. Освіта середня. 1936 р. закінчила курси з перепідготовки керівних та наукових працівників у ЦАУ РРФСР (Москва), 1938 р. – курси підвищення керівних працівників у м. Ленінграді.

Працювала діловодом Управління робітничо-селянської міліції Кримської АРСР в м. Євпаторії (1926–1935), інспектором, старшим архівним співробітником Держархіву м. Севастополя (1935–1941), начальником Держархіву Хакаської автономної області (РРФСР) (1941–1942), старшим науковим співробітником Держархіву Красноярського краю (1942–1945); старшим архіваріусом архівного відділу УМВС по Кримській області (1945–1946), старшим науковим співробітником по фондах Великої Вітчизняної війни Держархіву

Література: Зубчук К. Скарбниця пам'яті // Рад. Волинь. – 1981. – 15 груд.; Трофимук В. Пам'яті поколінь негасний // Ленін. правда. – 1988. – 29 верес.

Архіви: Держархів Волинської обл., ф. Р-66, Р-67 (фонди Архівного відділу та облархіву Держархіву Волинської обл.), картотека ДЦФ.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Самоквасов Дмитро

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415, оп. 1, спр. 167; оп. 2, спр. 21, 49, 256.

Праці: Древние города России. – СПб., 1873; Основания хронологической классификации и каталог коллекций древностей. – Варшава, 1891; Архивный инвентарь. – М., 1896; Централизация государственных архивов западной Европы в связи с архивной реформой в России. – М., 1899; Централизация государственных архивов: Архивное дело на Западе. – М., 1900; Архивное дело в России. – М., 1902. – Кн. 1: Современное русское архивное нестроение, 1852–1902; Кн. 2: Прошедшая, настоящая и будущая постановка архивного дела в России, 1852–1902 гг. – М., 1902; Курс истории русского права. – М., 1902; Проект основанной архивной реформы в России // Труды XI археолог. съезда в Киеве. – М., 1902; Проект архивной реформы и современное состояние окончательных архивов в России. – М., 1902; Русские архивы и царский контроль приказной службы в XVII веке. – М., 1902; Северянская земля и северяне по городищам и могильникам. – М., 1908; Могильные древ-

Кримської області (1946–1950). У 1950–1955 рр. працювала в Кримському обласному краєзнавчому музеї.

Під час роботи в архівних установах Л. С. займалася впровадженням досягнень діловодства та забезпеченням збереженості архівних документів в організаціях, установах та на підприємствах м. Севастополя, експертизою та описуванням справ, підготовкою до евакуації документів Держархіву м. Севастополя. У повоєнні роки – опрацюванням та описуванням реєвакуйованих справ, обліком документів. Автор публікацій за матеріалами Держархіву Кримської області в місцевих періодичних виданнях.

Нагороджена медаллю “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.” (1945).

Тетяна Шарова (Сімферополь)

САМОКВАСОВ Дмитро Якович (15. 05. 1843, х. Стаховщина Новгород-Сіверського пов. Чернігівської губ. – 05. 08. 1911, Москва, похований на Новодівичому кладовищі) – архівіст, археолог, історик російського права.

Народився в збіднілій українській дворянсько-козацькій сім'ї. Навчався у Новгород-Сіверській гімназії та на юридичному факультеті Петербурзького університету, який закінчив 1868 р. із ступенем кандидата. Був залишений на кафедрі російського права для підготовки магістерської дисертації, яку успішно захистив 1873 р. на юридичному факультеті Університету Св. Володимира у Києві. 1878 р. здобув докторську ступінь. У 1873–1892 рр. – професор історії російського права Варшавського університету. Одночасно з науковими дослідженнями та викладацькою роботою виконував адміністративні обов'язки: з 1877 р. – секретар, а з 1887 р. – декан юридичного факультету, 1891 р. – в. о. ректора. З 1892 р. – позаштатний, екстраординарний, а з 1900 р. – заслужений ординарний професор Московського університету, водночас впродовж 1892–1911 рр. – директор Московського архіву Міністерства юстиції (ММІЮ).

Член Російського географічного товариства, Московського археологічного товариства, Шанувальників природознавства, антропології та етнографії при Московському університеті, Імператорської та Чернігівської археологічних комісій, Історичного музею та Археологічного інституту в Москві, учасник Всесвітньої (1878, Париж) та Антропологічної (1879, Москва) виставок. Автор понад 200 наукових праць. За наукову та педагогічну діяльність нагороджений орденами Св. Станіслава I ступеня, Св. Анни I ступеня, Св. Володимира I ступеня, Білого Орла та медалями Російської імперії. З нагоди 150-річчя від дня народження у м. Новгород-Сіверському

відбувся семінар “Слов’яни і Русь у науковій спадщині Д. Я. Самоквасова”.

Увійшов в історію науки як видатний археолог, історик права, історик-архівіст. Д. С. – організатор розкопок давньоруських курганів та дослідник поховальних пам’яток давньоруського часу: 1872–1873 рр. здійснив перші археологічні розвідки в Харківській, Полтавській, Київській, Чернігівській губерніях. Зібрав велику колекцію старожитностей із власних розкопок (нині зберігається в Державному історичному музеї у Москві). Разом з В. Б. Антоновичем та Л. К. Івановським – автор першої в Росії методики обліку археологічних пам’яток за анкетно-картографічним методом, яку було затверджено на III археологічному з’їзді у Києві (1874).

В історії права Д. С. є основоположником комплексного підходу до вивчення історії права. Для вивчення історії давньоруського права використовував писемні, археологічні, етнографічні та лінгвістичні джерела.

Д. С. був автором ідеї централізації архівної справи в Росії. У період роботи директором МАМЮ переглянув основні методичні засади організації та опрацювання архівних джерел під час описання документів державних і місцевих установ Великого князівства Литовського та Московської держави XIV–XVII ст., відмовився від формально-логічного принципу класифікації документів (тематичної класифікації архівних документів, що була започаткована в цьому архіві його попередником М. В. Калачевим), пропонуючи класифікацію за принципом походження фонду установи. Його підходи були альтернативними принципам Санкт-Петербурзької академічної школи на чолі з А. С. Лаппо-Данилевським, що схилилася до формально-логічного методу класифікації.

За дорученням Московського археологічного товариства Д. С., провівши аналіз російського та західноєвропейського досвіду організації та управління архівною справою, підготував прогресивний на той час проект архівної реформи в Росії. Перебуваючи у відрядженні в Західній Європі, ознайомився із досвідом провідних архівів Франції, Голландії, Німеччини та інших країн. 1899 р. для вивчення стану архівної справи в Росії, ним була розроблена спеціальна архівно-статистична анкета, яка враховувала основні статистичні дані: обсяг фонду, опрацювання фонду, облік, каталоги та принципи організації фонду. Так був проведений облік та аналіз праці понад 700 відомчих архівів. За результатами аналізу запропонував єдині науково-методичні засади організації архівної справи та централізованого державного керівництва нею.

Основні принципи архівної реформи Д. С.: створення спеціального управління; виокремлення справочинства до 1800 р. для центральних урядових та громадсь-

553

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Самоквасов Дмитро

ности Черниговщины.
– М., 1916.

Бібліографія: Список печатных трудов Д. Я. Самоквасова // АЕ за 1998 г. – 1999. – С. 336–339.

Література: *Уварова П. С.* Памяти Дмитрия Яковлевича Самоквасова // Древности: Тр. Моск. археолог. общества. – М., 1914. – Т. 23. – Вып. 2. – С. 394; *Чулков Н. П.* Д. Я. Самоквасов как управляющий Московским архивом Министерства юстиции // Там само. – С. 428–439; *Мяковский И. Л.* Исторический очерк архивного дела в России: Лекции, читанные слушателями Арх. курсов при Петроград. Археолог. ин-те, 1918 г. – Пг., 1918; *Він же.* Очерки по истории архивного дела в СССР (Опыт систематического руководства). Ч. 1. (История архивного дела в СССР до Октябрьской соц. революции). – М., 1941; *Митяев К. Г.* Теория и практика архивного дела с древнейших времен до 1917 г.: Учеб. пособие. – М., 1946; Развитие архивного дела с древнейших времен до 1917 г. / Автор-сост. Н. В. Бржостовская. – М., 1979. – Ч. 1; *Автократов В. П.* Из истории формирования классификационных представлений в архивоведении XIX – начала XX вв. // АЕ за 1981 год. – М., 1982. – С. 3–20; *Самошенко В. Н.* Д. Я. Самоквасов как историк-архивист // Историография

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Сапожнікова Софія

и источниковедение архивного дела в СССР. – М., 1984. – С. 53–62; *Старостин Е. В.* Происхождение фондового принципа классификации документов // СА. – 1988. – № 6. – С. 18–28; Слов'яни і Русь у науковій спадщині Д. Я. Самоквасова // Матеріали іст.-археол. семінару, присвяч. 150-річчю від дня народження Д. Я. Самоквасова, 14–16 верес. 1993 р. – м. Новгород-Сіверський; Чернігів, 1993; *Брайчевська О. А.* Д. Я. Самоквасов // Укр. біографістика. – К., 1996. – Вип. 1. – С. 96–99; *Щавелев С. П.* Историк Русской земли: Жизнь и труды Д. Я. Самоквасова. – Курск, 1998. – 279 с.; *Хорхордина Т. И.* Д. Я. Самоквасов: консерватор – реформатор. // ОА. – 2000. – № 2. – С. 26–41.

Архіви: Держархів Хмельницької обл., особова справа.

ких установ й зосередження його в одному архіві (він запропонував для цього МАМЮ), а для місцевих установ – у архівах давніх актів, що організуються як архівні центри в губернських й інших містах, які були центрами учбових округів; створення для документів після 1800 р. архівів нових актів “архіву реєстратури” – центрального в Санкт-Петербурзі, місцевих – в губернських містах. Організація та класифікація фондів архівів мала проводитись за принципом походження так, як фонди склалися в установах (за аналогом західного принципу “провінієнції”). У радянській практиці 30-х рр. цей принцип був впроваджений за певними відмінностями як “принцип походження” архівних документів. Проект надавав великого державного значення архівній справі та підготовці архівних фахівців; передбачав відкриття “шкіл” професури з архівознавства при Московському та Київському університетах.

Проект реформи був обговорений та схвалений з певними змінами (відмова від губернських архівів) та доповненнями на XI з'їзді у Києві (1899). Але у зв'язку з боротьбою двох ідей організації архівної справи (централізації – від московських архівістів та децентралізації – від санкт-петербурзької Академії наук, що відала контролем за діяльністю учених архівних комісій і була прихильником формально-логічного принципу організації архівних матеріалів), Міністерство внутрішніх справ 1903 р. охарактеризувало проект як “бюрократичну централізацію”, а царський уряд відмовився від впровадження реформи у практику Російської імперії. Ідея Д. С. про централізацію архівної справи та класифікацію архівних документів була використана у період організації архівної справи в СРСР в 30-х роках.

Любов Дубровіна (Київ)

САПОЖНИКОВА Софія Яківна (29. 02. 1921, Китаї – 19. 07. 2000, м. Деражна Хмельницької обл.) – історик-архівіст. Освіта вища.

1957 р. призначена завідувачем Деражнянського держрайархіву Хмельницької області. На цій посаді працювала 30 років до виходу на пенсію (1987). Завдяки високим показникам у всіх напрямках діяльності очолюваний С. С. Деражнянський держрайархів став базовим з розповсюдження досвіду роботи відомчих архівів в області.

Велику увагу приділяла збиранню документів краєзнавчого характеру. Уклала тематичні добірки документів: “Низький уклін вам, солдати”, “Твої люди, Деражнянщина”, “Славен працею трудівник”, виставку “Люби і знай свій край”, підготувала історичні довідки з історії утворення колгоспів, сільрад. С. С. публікувала

статті в місцевій пресі, виступала з лекціями у школах, на нарадах, перед громадськістю. Підготовлена нею лекція “Сховище людських знань, історії та досвіду” здобула популярності серед різних слухацьких аудиторій.

За трудові досягнення нагороджена знаком “15 років Казахстану”, який отримала з рук М. І. Калініна. Відзначена почесними грамотами та подяками за сумлінну працю на архівній ниві.

Ветеран Великої Вітчизняної війни. Під час війни здавала кров для поранених бійців і була нагороджена значком “Заслужений донор СРСР”.

Людмила Бадєєва (Хмельницький)

СВАРНИК Галина Іванівна (21. 06. 1959, Львів) – філолог, архівіст, джерелознавець, археограф, історик, перекладач. Із родини письменника-гумориста Івана Сварника та філолога й перекладача Софії Скирти. Закінчила СШ № 28 з поглибленим вивченням німецької мови у м. Львові (1976). Рік після школи працювала в Центральному державному історичному архіві УРСР у м. Львів над створенням НДА до фонду Кураторії Львівського шкільного округу. У вересні 1977 р. вступила на факультет романо-германської філології Чернівецького державного університету ім. Ю. Федьковича, який закінчила з відзнакою 1982 р., отримавши спеціальність німецького філолога й перекладача.

З вересня 1982 р. почала працювати у ЦДІА УРСР у м. Львові на посаді архівіста II, а потім I категорії. З січня 1985 р. по жовтень 2005 р. працювала завідувачем відділу використання інформації документів ЦДІАЛ України. Брала участь та керувала підготовкою збірників документів і матеріалів з фондів архіву. Автор ряду довідково-інформаційних видань архіву, рецензій на наукові й методичні праці та ін. Організатор документальних виставок, міжнародних конференцій і науково-теоретичних семінарів з архівознавства та спеціальних історичних дисциплін, на яких виголосила ряд доповідей, присвячених джерелознавству, археографії. З 1985 р. працювала над підготовкою “Путівника по фондах ЦДІАЛ України”, редактор видання (Львів; К., 2001; Львів; Перемишль, 2004). Поглиблено займається вивченням та публікацією епістолярної спадщини українських діячів науки й культури, зокрема, В. Липинського, П. Скоропадського, К. Студинського, М. Грушевського, Д. Донцова та інших, дослідженням життя та діяльності Олени Степанів та Романа Дашкевича, письменника Леопольда фон Захер-Мазоха та інших видатних осіб, пов’язаних з історією Галичини. Підготувала до перевидання історичні праці І. Борщака.

Досліджує історію та документальну спадщину Наукового товариства ім. Т. Шевченка у Львові, організува-

Праці: У півстолітніх змаганнях: Вибрані листи до Кирила Студинського (1891–1941). – К., 1993. – 778 с. (співупоряд.); Листи Михайла Грушевського до Кирила Студинського (1894–1931). – Львів; Нью-Йорк, 1998. – 268 с. (упоряд., археогр. передмова); Джерелознавча база грушевськознавства // Михайло Грушевський і львівська історична школа: Матеріали конф. (24–25 жовт. 1994 р.). – Львів, 1995. – С. 233–237; Листи Леоніда Мосендза до Дмитра Донцова за 1931–1934 роки // ЗНТШ. – Львів, 2000. – Т. ССХ–XIX. – С. 479–541; Справа конфіскації історичної повісті Андрія Чайковського “До слави” // Андрій Чайковський. Спогади, листи, дослідження. – Львів, 2002. – Т. 3. – С. 237–276; Спогади про Ангеліну Василівну Кабайду-Саєнчук // Українське літературознавство. – Львів, 2003. – Вип. 66. – С. 284–309; Дмитро Донцов у невідомих документах 1890–1945 рр. з Національного архіву Канади // Воля і Батьківщина. – Львів, 2003. – Ч. 1–2. – С. 173–186; Архівні та рукописні збірки Наукового товариства ім. Шевченка в Національній бібліотеці у Варшаві: Каталог-інфор-

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

Сварник Іван

матор. – Варшава; Львів;
Нью-Йорк, 2005. – 352 с.

Література: Центральний державний історичний архів УРСР у м. Львові: Показч. видань архіву та л-ри про його діяльність: 1947–1988. – Львів, 1990. – 150 с.

Архіви: ЦДІАЛ України, особова справа.

Праці: Старейшему архивохранилищу Украинской ССР – 200 лет // СА. – 1985. – № 3. – С. 21–24; Герб Хмельницького // Клейноди: Зап. УГТ. – Львів, 1991. – Т. 1. – С. 30–31; Доба козаччини: Українські землі у складі Литви й Польщі (XV–XVI ст.) // Щит народа. – Львів, 1992. – № 109–136; Маловідомі сторінки з історії “Золотого вересня” // УАЩ. – К., 1992. – Вип. I. – С. 401–415; Сфрагістична колекція АГАД у Варшаві // Друга наук. геральдич. конф.: Зб. тез повідомл. та доп. – Львів, 1992. – С. 66–68; Сфрагістика і геральдика міст Бойківщини XVI – поч. XX ст. // Бойківщина: історія і сучасність. – Самбір, 1995. – С. 88–91; До історії Архіву карт у Львові // Картографія та історія України. – Львів, 2000. – С. 211–214; Нариси історії архівної справи

ла виставки, конференції з цієї тематики, готує каталог документальної спадщини НТШ. Працює над виявленням і вивченням українки за кордоном, зокрема, в Австрії та Польщі. Починаючи від 1989 р., займається впорядкуванням та описанням архіву Наукового товариства ім. Т. Шевченка зі Львова, який опинився в Національній бібліотеці у Варшаві, підготувала низку статей про долю та склад цих збірок. Особливо детально займається опрацюванням архівів Д. Донцова та редакції “Літературно-наукового вістника”, а також Легіону УСС й інших військових архівів доби Української революції 1917–1922 рр. Здійснила ряд документальних публікацій на їх основі, зокрема, матеріалів до біографії Д. Донцова та епістолярію О. Ольжича, Ю. Липи, Є. Маланюка, Ю. Клена, Л. Мосендза та інших поетів і письменників “вістниківської школи”. Займається перекладом документальних джерел та історичних праць з німецької та польської мов, переклала ряд художніх творів.

Член Археографічної комісії НТШ (з 1989 р.), Українського історичного товариства (з 1990 р.).

Приватний архів Г. С. зберігається вдома.

Уляна Кришталович (Львів)

СВАРНИК Іван Іванович (24. 03. 1952, Луцьк) – історик-архівист, перекладач, голова Археографічної комісії НТШ (з 1993 р.), співзасновник і заступник голови Українського геральдичного товариства (з 1991 р.). Із родини українського письменника-гумориста Івана Сварника. З 1970 р. навчався на історичному факультеті Львівського університету ім. І. Франка. 1973 р. за участь в нелегальному гуртку антирадянського спрямування був виключений з університету. Після повернення з армії 1976 р. вступив до Московського державного історико-архівного інституту, який закінчив 1981 р., отримавши спеціальність історика-архівіста.

Архівну діяльність розпочав 1975 р. в ЦДІАЛ України на посаді молодшого наукового співробітника. 1980 р. перейшов на посаду старшого археографа, а 1983 р. став завідувачем відділу Давніх актів. За час роботи у відділі Давніх актів впорядкував і написав передмови до понад 50 фондів магістратів та 18 фондів гродських та земських судів та фонду львівського Ставропігійського братства. Проводив каталогізацію документів давнього періоду. З 1991 р. працював заступником директора архіву. З 1995 р. очолював сектор допоміжних історичних дисциплін. З 2003 р. – завідувач сектору зберігання документів давнього періоду. В листопаді 2006 р. звільнився з архіву.

І. С. – фахівець з палеографії, сфрагістики та геральдики, джерелознавець. Багато зробив для створення експозиції Кабінетів допоміжних історичних дисциплін

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Свергіна Парасковія

архіву, зокрема, сфрагістики та геральдики. Учасник та співорганізатор виставок документів та науково-теоретичних семінарів і конференцій з архівознавства та спеціальних історичних дисциплін. Займається історією козащини, геральдикою міст і сіл Галичини (XVI–XIX ст.) (зібрана ним картотека печаток населених пунктів налічує понад 2000 одиниць), історією м. Львова та Історичного архіву у Львові, життям, діяльністю та науковою спадщиною видатних осіб української історії та культури (І. Підкови, Б. Хмельницького, Верлана, А. Полетилла, А. Прохаски, К. Бадецького, Б. Януша, М. Голубця, І. Крип'якевича, О. Мацюка). Протягом 1988–1991 рр. виявляв українські джерела в архівах Польщі, підготував каталог україніки в архівах Варшави та Кракова. Брав участь у підготовці до видання збірників документів: “Історія Львова” (1996), “Головна Руська Рада 1848–1851 рр.” (2001), “Ольга Басараб” (2000), “Українське державотворення. Акт 30 червня 1941” (2001).

І. С. виховав покоління архівістів. Викладав історію України в Львівському державному університеті ім. І. Франка (1992–1993) та Західноукраїнському колегіумі (1995–2000). Читає лекції і проводить екскурсії, надає консультації з джерелознавства, історії України та Львова. З 1995 р. є постійним автором телепередачі “Історичні мандрівки по Львову”.

І. С. – автор понад 100 наукових і науково-популярних публікацій з джерелознавства, архівознавства, сфрагістики, геральдики, історії Львова. Співатор підручника “Історія України” (Львів, 1996, 1998, 2002) та фундаментального видання “Герби України XIV – I пол. XX ст.” (К., 2001), путівника по ЦДІАЛ України.

З 1977 р. займається художніми й науковими перекладами зі словацької, польської, болгарської, чеської, латинської, російської мов. Переклав на українську мову художні твори С. Лема, А. Гуляшки, А. Запотоцького, Б. Райнова, Е. Станева, В. Неффа, Ю. Лободовського, щоденники й ітінерарії С. Кушевича, У. фон Вердума, Е. Лясоти, Д. Крмана, збірник документів “Акція “Вісла”, “Історію запорізьких козаків” Д. Яворницького, монографію Я. Качмарика “Богдан Хмельницький”, “Хроніку міста Львова” Д. Зубрицького.

Відмінник архівної справи СРСР (1984).

Уляна Кришталович (Львів)

СВЕРГІНА Парасковія Іванівна (06. 11. 1929, с. Обухів, нині Обухівського р-ну Київської обл.) – учитель, архівіст. Із родини службовців, українка. Закінчила Київський державний педагогічний інститут ім. О. М. Горького (1953). З 1953 р. по 1977 р. працювала учителем та завідувачем бібліотеки у м. Ярославль.

в Україні. – К., 2002.
– 612 с. (чл. авт. кол.);
Печатка міста П'ятки // Міста та містечка в гербах, прапорах і печатках. – Львів, 2003. – Вип. 1. – С. 245–250.

Література: Центральний державний історичний архів УРСР у м. Львові: Покажч. видань архіву та л-ри про його діяльність: 1947–1988. – Львів, 1990; Він розуміє мову архівів // Свобода (США). – 2000. – 7 лип.; Стипендія ім. Івана Коляски на 2000 р. // Новий Шлях: Укр. тижневик (Канада). – 2000. – Ч. 25; Ivan Svarnyk: Biography // Regional Journal and Annual Report 1999–2000. – Ottawa, 2000. – Р. 1–14.

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. Р-1, оп. 1 (особова справа).

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

Сейдаметова Зекіє

Архіви: ЦДАМЛМ України,
особова справа.

З 24 жовтня 1978 р. – в ЦДАМЛМ України на посаді старшого наукового співробітника відділу фондів. З 2 січня 1989 р. працює архівістом I категорії у відділі обліку та НДА. П. С. описала понад 150 фондів особового походження українських письменників, драматургів, кіносценаристів, художників, акторів, зокрема: Іваненко О. Д., Довженка О. П., Минка В. П., Пономаренка Є. П., Стельмаха М. П., Суходольського В. О., Тарновського М. М., Ужвій Н. М. тощо. Брала участь в розробленні методичних вказівок з опрацювання особових фондів.

Ветеран праці.

Нагороджена нагрудним знаком “Відмінник архівної справи” (1989).

Віра Вєрвєс (Київ)

СЕЙДАМЕТОВА Зекіє Еміровна (29. 04. 1913, с. Кизильташ Дерекойської волості Ялтинського пов. Таврійської губ. – ?) – архівіст. Кримська татарка з родини селянина. Закінчила Бахчисарайський художній технікум – відділення вишивання (1930), Всесоюзний навчальний комбінат промкооперації – відділення вишивання (Ленінград, 1933), двомісячні курси з перепідготовки керівних та наукових робітників при ЦАУ РРФСР (М., 1936).

Працювала інструктором-інспектором по лінії колгоспів, радгоспів та МТС ЦАУ Кримської АРСР (1934–1935); науковим співробітником архіву Профруху ЦАУ Кримської АРСР (1935–1936); завідувачем архіву Профруху ЦАУ Кримської АРСР (1936–1938); старшим архівно-технічним співробітником історичного архіву ЦАУ Кримської АРСР (1938–1939) та архіву Жовтневої революції ЦАУ Кримської АРСР (1939–1940).

С. З. надавала практичну та методичну допомогу утвореним за її допомогою архівам радгоспів, колгоспів, МТС, сільрад та райвиконкомів, займалася обстеженням архівів установ та організацій у районах Кримської АРСР; робила архівно-технічне опрацювання документів Севастопольського відділення ЦАУ Кримської АРСР, Ялтинського міськархіву (1937), упорядкування та описування фондів: “Таврійське губернське управління”, “Прокурор Сімферопольського окружного суду”, “Таврійський губернський комітет зі справ дрібного кредиту”, “З’їзд мирових судей Сімферопольського округу” Архіву Жовтневої революції та історичного архіву ЦАУ Кримської АРСР, фондів мечетей міст, повітів та волостей, була членом ЕПК ЦАУ Кримської АРСР.

Тетяна Шарова (Сімферополь)

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415, оп. 1, спр. 100, 113, 125, 138, 165, 167, 188 а; оп. 5, спр. 243.

СЕЛІН Олександр Іванович (30. 08. 1816, м. Твер – 17. 03. 1877, Київ, місце поховання – Аскольдова Могила) – історик російської словесності, дійсний член Тимчасової комісії для розгляду давніх актів.

Народився в російській купецькій сім'ї. Середню освіту здобув у Тверській губернській гімназії (1836), після чого закінчив історико-філологічний факультет Московського університету із званням кандидата (1841). З 1845 р. О. С. був зарахований до Університету Св. Володимира у Києві, в якому пройшла вся службова кар'єра вченого-лектора від ад'юнкта до заслуженого ординарного професора по кафедрі російської словесності, доктора слов'яно-російської філології.

М. О. Максимович, формуючи редакторський колектив видань Київської археографічної комісії з професури Київського університету, запросив О. С., як фахівця в галузі історії слов'янської словесності. Протягом кількох років, працюючи в Комісії, брав участь у виявленні та редагуванні актових документів. Наприкінці 1846 р. провів виявлення документів у фондах Румянцевського архіву та зняв копії документів з історії унії, “исполнил в точности данное ему поручение и увеличил многими копиями актов материалы для истории унии, которыми уже владела Комиссия”. Ці документи були згодом вміщені до видання: АЮЗР. – Ч. 1. – Т. IV. Акты об унии и состоянии православной церкви с половины XVII века (1648–1798). – К., 1871.

Пізніше О. С. відійшов від роботи в Київській археографічній комісії. О. Ф. Кістяківський пояснював цей відхід світоглядними позиціями вченого, який не міг поділяти успіхи в діяльності Комісії, що зроста на українському ґрунті.

Валентина Шандра (Київ)

СЕМЕНЕНКО Олександр Максимович (24. 08. 1922, Луганськ) – історик-архівіст. З родини робітників, українець. Закінчив Ворошиловградський педагогічний інститут (1948).

Трудову діяльність розпочав вчителем історії СШ. У 1969–1987 рр. працював завідувачем партархіву Ворошиловградського обкому КПУ. О. С. застосував метод складання тематичних карток при опрацюванні архівних джерел, займався розробкою правил археографічного опрацювання документів. З 1989 р. працює заступником керівника, завідувачим наукової редакції Луганської обласної редакційної колегії Книги Пам'яті України.

За його безпосередньою участю підготовлено том “Історія міст і сіл Української РСР: Ворошиловградська область”, відзначений Державною премією СРСР (1976), упорядник збірників документів: “Штеровская

Література: Винниченко А. И. Александр Иванович Селин: Некролог // Университет. известия. – К., 1877. – № 4. – С. 1–22; Иконников В. С. Биографический словарь профессоров и преподавателей императорского Университета Св. Владимира (1834–1884 гг.). – К., 1884. – С. 588–599; Кістяківський О. Ф. Щоденник. У двох томах. – К., 1994. – Т. 1. – С. 387.

Архіви: ІР НБУВ, ф. X, № 10206.

Архіви: Держархів Луганської обл., ф. 143-П, оп. 1, спр. 139, 146, 147, 177, 186, 194, 195, 199, 204, 215, 217, 221, 222, 224, 229, 231, 236, 243, 248, 253, 256, 261, 262, 303–307, 325, 336, 338, 345, 359, 362, 365, 371, 372, 391; ф. 179-П, оп. 69, спр. 124.

ГРЭС им. Ф. Э. Дзержинского: Исторический очерк” (1970), “Крепче стали: Из истории Лутугинского завода прокатных валков” (1970).

Важливим внеском О. С. у розширення джерельної бази з історії України було створення фонду “Партійне підпілля партизанського руху на території Луганської області в роки Великої Вітчизняної війни” та фонду фотодокументів.

Учасник Великої Вітчизняної війни, брав участь у звільненні народів Європи від нацистських загарбників. Був у партизанському загоні ім. Петрикаса в Литві. Нагороджений орденом Вітчизняної війни I ступеня, Грамотою Верховної Ради Української РСР та медалями.

Віра Рудзевич (Луганськ)

СЕМЕНЮК Тамара Василівна (12.03.1951, с. П'ятигори Здолбунівського р-ну Рівненської обл.) – архівіст. Із селянської родини, українка. Закінчила Рівненське училище культури і мистецтв (1998).

Свою трудову біографію розпочала у березні 1969 р. архівістом Здолбунівського районного архіву. З серпня 1989 р. – завідувач районним архівом Здолбунівського райвиконкому з червня 1991 по листопад 1998 р. – завідувач архівним відділом Здолбунівської райдержадміністрації, з листопада 1998 р. – начальник архівного відділу Здолбунівської райдержадміністрації.

Т. С. внесла значний вклад у розвиток архівної справи району та області. За 37 років її роботи в архівній галузі значно поліпшились умови зберігання документів в архівному відділі, архівний відділ отримав нове приміщення, встановлено комп'ютерну техніку, покращилася робота з установами – джерелами комплектування архівного відділу, зверненнями громадян. Архівний відділ Здолбунівської райдержадміністрації є одним з кращих в Рівненській області. Тамара Василівна неодноразово ділилася досвідом своєї роботи з колегами, з роботою архівного відділу Здолбунівської райдержадміністрації знайомилися учасники розширеного засідання колегії Держкомархіву України в лютому 2004 р. та учасники 6-ої Загальної конференції Євразійського регіонального відділення Міжнародної Ради Архівів у вересні 2005 р.

За роки діяльності на архівній ниві проявила себе працелюбним, з високим почуттям відповідальності та активною життєвою позицією працівником, здібним організатором.

За активну участь у розвитку архівної справи району, високу професійну майстерність, виконання планових завдань розвитку архівної справи в районі Тамара Василівна неодноразово нагороджувалася грамотами Державного архіву Рівненської області.

Микола Григорук (Рівне)

Архів: Архівний відділ Здолбунівської райдержадміністрації, особова справа.

СЕМКОВИЧ Владислав (Semkowicz Władysław, 1878–1949) – історик, юрист, архівіст, професор Ягеллонського університету у Кракові, відомий дослідник середньовіччя, фахівець із генеалогії, палеографії, дипломатики.

В. С. розпочав свою наукову діяльність у Архіві земських та гродських актів у Львові (1899) на посаді заступника апліканта. Був творцем історичної школи, представники якої досліджували генеалогію шляхетських родів. У період Другої світової війни В. С. працював у Львівському державному архіві, здійснюючи пошук та повернення документів з архіву графів Морштин, а також пошук документів з архіву та бібліотеки замку Dzików, вивезених зі Львова графом А. Тарнавським на початку війни. Мав друковані праці: *Rod Pałuków* (1907); *Rod Awadańców* (1920); *Paleografia łacińska* (1951).

Орест Круковський (Львів)

СЕМКО-КОЗАЧУК Семен Михайлович (17. 04. 1889, с. Окоп'ї Холмського пов., нині Польща – 1938) – історик, архівіст, український громадський та партійний діяч. Закінчив Московський університет (1915). Член УПСР (1905–1906 та 1912–1916), з 1918 р. – член УКП (боротьбистів), з 1920 р. – ВКП(б). У роки Першої світової війни – прапорщик російської армії.

Впродовж 1918–1920 рр. перебував на господарській та партійній роботі у Вінниці. 1920 р. керував Подольською губернською організацією боротьбистів, а 1921–1923 рр. – на господарській роботі у Києві, Харкові, Москві. З 1924 до 1929 р. працював у Києві в губкомі та окрпарткомі КП(б)У, був викладачем та ректором Київського ІНО. Голова Спільки революційних письменників “Західна Україна”. З 26 вересня 1929 р. до 14 січня 1931 р. – член Колегії НКО УСРР у Харкові.

15 січня 1931 р. Президією ВУЦВК призначений завідувачем ЦАУ УСРР. Проводив значну роботу з архівного будівництва України. Сприяв реорганізації місцевих архівних управлінь в державні історичні архіви. Поклав початок створенню мережі районних та міських державних архівів. Чимало уваги приділяв посиленню археографічної та архіво технічної роботи, насамперед, для підготовки збірників документів з історії громадянської війни в Україні, історії фабрик та заводів, організації збирання листівок, плакатів, фото. З 29 листопада по 4 грудня 1931 р. у Харкові провів II Всеукраїнський з'їзд архівних працівників, де поруч із питаннями архівного будівництва в республіці, була розгорнута боротьба з так званою буржуазною методологією теорії і практики архівної справи, передусім, критика буржуазних теорій “техніцизму” та “об’єктивного документалізму”, які, бу-

561

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Семкович Владислав

Література: Słownik Historij Polski. – Warszawa, 1973. – S. 434.

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. 755; ф. 145.

Праці: Завдання журналу на новому етапі архівного будівництва // РА. – 1931. – Кн. 2 – С. 47–51; Організувати по новому роботу на новому етапі // Там само. – 1931 – № 4–5 – С. 12–15; Про чергові завдання архівного будівництва УСРР // Там само. – 1931. – Кн. 4–5 – С. 3–11; Пам’яті Михайла Миколайовича Покровського // АРУ. – 1932. – № 3; До історії спільної боротьби української і вірменської контрреволюції проти Радянської влади (1916–1919 рр.) // Там само. – 1932. – № 4–5.

Література: Наука и науч. работники СССР. – Л., 1928. – Т. 6. Науч. работники без Москвы и Ленинграда. – С. 373; Бюлетень Центральної архівної управи УСРР. – 1931. – № 1. – С. 1; *Юрченко О. Т.* Архивы и архивное строительство Советской Украины // АД. – М., 1938. – № 3. – С. 146–176; *Шаповал Ю. І.* Україна 20–50-х років. Сторінки ненаписаної історії. – К., 1993. – С. 163, 166; *Рубльов О. С., Черненко Ю. А.* Сталінщина й

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Сендик Захарій

доля західноукраїнської інтелігенції (20–50-ті роки XX ст.). – К., 1994. – С. 31, 127, 139, 264, 284.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 166, оп. 12, спр. 6918; ф. 14, оп. 1 л, спр. 62; Держархів СБУ, спр. 36546, ФП, ТІ.

Праці: Топонімні матеріали у фондах Ровенського облдержархіву // *Іст. джерела та їх використання.* – К., 1969. – Вип. 4. – С. 237–245; *Джерела комплектування державних архівів документами особового походження діячів літератури і мистецтва* // *АУ.* – 1992. – №. 4. – С. 56–61; *Комплектування державних архівів України документами особового походження: історія, сучасний стан і перспективи* // *Укр. архівознавство: історія, сучасний стан і перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. (19–20 листоп. 1996 р.).* – К., 1997. – Ч. 1. – С. 333–341; *Розробка архівістами України наукових основ комплектування державних архівів документами особового походження* // *Студії з архів. справи та документознавства.* – 1997. – Т. 2. – С. 6–13; *Унікальний документальний комплекс з історії літератури і мистецтва: Історія формування ЦДАМЛМ України* // *Там само.* – 1998. – Т. 3. – С. 46–50; *Діяльність органів влади щодо охо-*

цім-то, відривали архівно-технічну роботу від завдань соціалістичного будівництва.

У 1931–1932 рр. – керівник Археографічної комісії ЦАУ УСРР. За час його керівництва почав виходити новий історично-археографічний журнал “Архів Радянської України”, де він був відповідальним редактором.

1933–1934 рр. – завідувач відділу держстраху Наркомфіну УСРР.

8 січня 1935 р. був заарештований в “Справі бобротьбистів”, де йому були висунуті такі звинувачення, як участь в контрреволюційній діяльності, зв’язки з ОУН, терор. Засуджений на сім років позбавлення волі з конфіскацією майна. Покарання відбував на Соловках. 14 лютого 1938 р. особлива трійка УНКВС СРСР по Ленінградській області перезасудила С. С.-К. до вищої міри покарання – розстрілу.

Ігор Верба (Київ)

СЕНДИК Захарій Олександрович (21. 02. 1937, с. Тростянець, нині Ківерцівського р-ну Волинської обл. – 21. 09. 1999, Київ, Байкове кладовище) – історик-архівіст. Народився в сім’ї робітника, українець. Закінчив історичний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка (1959) і був направлений до ЦДІА УРСР у м. Львові на посаду архіваріуса.

Після служби в армії (1960–1962) кілька років учителював у селах Львівської області.

У 1965–1971 рр. З. С. працював у Держархіві Рівненської області науковим співробітником, методистом, старшим науковим співробітником, брав участь у підготовці путівника “Ровенський обласний державний архів” (К., 1970). У ці роки окреслилось коло наукових інтересів З. С., він опублікував статті з проблем історії і практики діловодства у журналі “Архіви України”. З 1971 р. перейшов працювати до Архівного управління при Раді Міністрів УРСР, де обіймав посади старшого інспектора, начальника відділу комплектування, обліку і експертизи цінності документів, був обраний головою ЕПК Архівного управління.

З 1976 р. працював у Центральному державному архіві-музеї літератури і мистецтва УРСР заступником директора, очолював ЕПК архіву-музею. За ініціативою З. С. було запроваджено паспортизацію архівосховищ та каталогів архіву, вдосконалено порядок приймання на державне зберігання документів особового походження від фондоутворювачів, введено у практику роботи архіву-музею впорядкування фондів за повним циклом, складання описів одночасно з довідковим апаратом, налагоджено діяльність госпрозрахункового відділу з

упорядкування на науковому рівні документації в установах і організаціях профілю комплектування архіву-музею.

За час роботи в архіві-музеї З. С. написав понад 20 методичних посібників з питань комплектування державних архівів документами особового походження, під його керівництвом підготовлено розділ “Музейная работа в государственном архиве-музее” для “Методических рекомендаций по работе с документами личного происхождения (литература и искусство)” (М., 1990).

У 1995–1999 рр. працював старшим науковим співробітником УНДІАСД, де продовжував розробляти методику роботи з документами особового походження літературно-мистецького профілю у державних архівах, розпочав роботу над створенням відповідних методичних рекомендацій для архівних працівників, брав участь у підготовці підручника “Архівознавство”, термінологічного словника “Архівістика” тощо, а також працював над кандидатською дисертацією. 1999 р. З. С. повернувся до архіву-музею на посаду архівіста у відділ упорядкування документів у відомствах на договірних засадах.

Лауреат премії ім. В. Веретенникова (2000, посмертно).

Ірина Лебедева (Київ)

СЕНИК Яків Григорович (08. 02. 1929, с. Поршна, нині Львівської обл. – 11. 10. 2002, Львів) – історик-архівіст. З селянської родини, українець. Навчався на історичному факультеті Львівського державного університету ім. І. Франка (1953–1960).

Трудова діяльність Я. С. пройшла у ЦДІА УРСР у м. Львові (1951–1969): науковий співробітник відділу адміністративно-судових установ (1951–1962), завідувач відділу фінансово-економічних та культурних установ (1962–1965), старший методист (1965–1968), завідувач лабораторії мікрофільмування та реставрації документів (1966–1969). Впорядковував та систематизував документи Львівської залізниці, Крайового суду у Львові, фінансової прокуратури, греко-католицької митрополічної консисторії, родинних та особових фондів. Одним з перших розпочав досліджувати проблеми метрології. Був ініціатором запровадження нової технології реставрації актових книг, стародруків, грамот, картографічних та сфрагістичних пам’яток; використання в технологічних процесах нових матеріалів. Під його керівництвом у ЦДІА УРСР у м. Львові було запроваджено новий метод створення страхового фонду на неперфорованій стрічці.

Євгенія Лісовська (Львів)

563

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Сеник Яків

рони, обліку і концентрації архівних матеріалів (1917–1920 рр.) // Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921 рр.). – К., 1998. – С. 26–38.

Література: Крячок М. Слово про архівіста, що передчасно пішов з життя // Студії з архів. справи та документознавства. – 1999. – Т. 4. – С. 216–217.

Архіви: УНДІАСД, особова справа.

Праці: Удосконалення довідкового апарату в ЦДІА УРСР у м. Львові // НІБ. – 1963. – № 4. – С. 25–27; 3 історії метрології XVI – першої половини XIX ст. (За документальними матеріалами ЦДІА УРСР у м. Львові) // АУ. – 1973. – № 3. – С. 57–63; Лабораторія забезпечення схоронності документів ЦДІА УРСР у м. Львові // Там само. – 1987. – № 1. – С. 49–52.

Література: Центральний державний історичний архів УРСР у м. Львові: Показч. видань архіву та л-ри про його діяльність: 1947–1988. – Львів, 1990. – 150 с.

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. Р-1, оп. 1 ос, спр. 114.

СЕРБІНА Ганна Василівна (13. 02. 1929, с. Бокійма, нині Млинівського р-ну Рівненської обл.) – педагог, архівіст. З селянської родини, українка. Закінчила Острозьке педучилище (1951), філологічний факультет Рівненського вчительського інституту (1954), Рівненський державний педагогічний інститут (1961). Працювала вчителем молодших класів та української мови і літератури в СШ області.

Подальша трудова діяльність Г. С. пов'язана з Держархівом Рівненської області – науковий та старший науковий співробітник (1952–1969), директор Держархіву Рівненської області (1969–1984).

Г. С. – укладач характеристик на окремі фонди до путівника “Рівненський обласний державний архів” (К., 1970), автор нарисів з історії окремих населених пунктів, які увійшли до енциклопедичного видання “Історія міст і сіл Української РСР. Рівненська область” (Х., 1973), член редколегії збірника документів і матеріалів “Ровно 700 років: 1283–1983” (К., 1983), упорядник збірника документів і матеріалів “Ровенщина в роки Великої Вітчизняної війни Радянського Союзу. 1941–1945” (Львів, 1989), автор понад 20 статей і публікацій в місцевій періодичній пресі та журналі “Архіви України” з питань розвитку архівної справи та краєзнавства, а також оглядів архівних документів і публікацій “В. І. Ленін і Ровенщина”. Брала участь у розробленні “Пам’ятки з науково-технічного опрацювання документів магістрату м. Рівне, 1919–1939 рр.”, яка стала в обласному архіві основою систематичного каталогу, а також “Робочої інструкції з каталогізації документів і матеріалів промислового реферату (1928–1939) Рівненського повітового староства” з метою створення предметно-тематичного каталогу.

Завдяки організаторським здібностям Г. С., очолюваний нею колектив 1973 р. отримав довгоочікуване нове приміщення, побудоване за типовим проектом, здійснив повне картонування всіх наявних в архівосховищах документів, визначив категорійність фондів, заклав всю систему каталогів та ін.

За багаторічну сумлінну працю 1984 р. виконкомом Рівненської обласної Ради народних депутатів їй було призначено персональну пенсію місцевого значення. Має багато подяк та грамот. Нагороджена Грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1978), медалями “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970) та “Ветеран праці” (1984).

Галина Плахотнюк (Рівне)

Праці: Участь архівістів у створенні колективного літопису Ровенщини // АУ. – 1973. – № 5. – С. 61–63; До 30-річчя визволення Ровенщини від німецько-фашистських загарбників // Там само. – 1974. – № 3. – С. 93.

Архіви: Держархів Рівненської обл., особова справа та документи сімейного архіву.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Сергєєва Олена

СЕРГЄЄВА Олена Євгенівна (15. 07. 1921, Баку – 14. 09. 1992, Дніпропетровськ) – архівіст. З родини службовців, росіянка. Закінчила історичний факультет Азербайджанського державного університету (1944).

В Держархіві Дніпропетровської області працювала з 1950 р. по 1977 р. науковим співробітником, завідувачем відділу забезпечення збереженості документів. Під час роботи в архіві активно займалася науково-дослідницькою діяльністю. Була укладачем збірників документів “Жовтень у Катеринославі” (1957), “Громадянська війна на Катеринославщині: лютий 1918 – 1920 рр.” (1968) та “Катеринославщина в революції 1905–1907 рр.” (1975).

О. С. часто виступала в місцевій пресі зі статтями та добірками документів з історії краю, друкувалась в журналі “Архіви України”. Автор методичних посібників: “Методичні вказівки по об’єднанню дрібних роз’єднаних описів фондів” (1964), “Удосконалення науково-технічної обробки документальних матеріалів фонду “Рада народного господарства Дніпропетровського економічного адміністративного району” (1971) та ін. Займалась складанням і удосконаленням описів, зокрема, нею підготовлений науковий опис особового фонду “Л. В. Писаржевський – академік, хімік”, який отримав схвальну рецензію в Інституті фізичної хімії у м. Києві.

Нагороджена ювілейною медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, медаллю “Ветеран праці”, почесними грамотами.

*Галина Данильченко, Тамара Ібрагімова
(Дніпропетровськ)*

СЕРГІЄНКО Григорій Якович (06. 04. 1925, с. Ворониці Лазарківського р-ну Полтавської обл.) – історик, краєзнавець, архівознавець. З селянської родини. Закінчив історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1954). Навчався в аспірантурі по кафедрі історії України Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1954–1959). Кандидат історичних наук (1968), доктор історичних наук (1974). Лауреат Державної премії Української РСР в галузі науки і техніки (1980).

1957 р. працював на посаді старшого наукового співробітника в ЦДІА УРСР в м. Києві. З 1958 р. по 1961 р. – старший науковий співробітник, а згодом начальник відділу використання документальних матеріалів та інформації Архівного управління МВС УРСР, науковий редактор і член редколегії “Науково-інформаційного бюлетеня Архівного Управління УРСР”, в якому була надрукована його перша рецензія – “Історія Харківського паровозобудівного заводу: 1895–1917” (1957). Значну

Праці: Удосконалення описів у Дніпропетровському облдержархіві // АУ. – 1968. – № 2. – С. 45–48 (у співавт.).

Архіви: Держархів Дніпропетровської обл., ф. Р-1684, спр. 366, 461, 490, 581, 631, 689, 719; оп. 6, спр. 73.

Праці: До історії визвольної боротьби на Правобережній Україні у 80–90 роках XVII і на початку XVIII ст. // НІБ. – 1958. – № 1. – С. 75–92; Показчик до журналу “Архівна справа” // Там само. – С. 111–130; Показчик до журналу “Радянський архів” // Там само. – 1958. – № 2. – С. 148–155; Показчик до журналу “Архів Радянської України” // Там само. – 1958. – № 3. – С. 148–155; Боротьба народних мас Правобережної України за визволення з-під гніту шляхетської Польщі і возз’єднання з Росією

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Сергієнко Людмила

у 80–90 роках XVII ст. (за документами ЦДАДА СРСР) // Там само. – С. 54–76; “Архив Юго-Западной России” як джерело для вивчення соціально-економічних відносин на Правобережній Україні в другій половині XVII і на початку XVIII ст. // Там само. – 1959. – № 2. – С. 63–75.

Література: УРЕ. – 2-е вид. – К., 1983. – Т. 10. – С. 125. *Андрійченко В. А.* Вшанування доктора історичних наук Г. Я. Сергієнка у зв'язку з його 60-річчям // УІЖ. – 1985. – № 6. – С. 156–159.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 104; Архів Інституту історії НАН України, особова справа.

увагу Г. С. приділяв популяризації документів з історії України серед наукової громадськості. Це огляди фондів центральних та обласних архівів України, Центрального державного архіву давніх актів СРСР, рецензії та огляди збірників документів. Ряд статей стосувався історії архівної справи та методичних проблем діяльності архівних установ (“Перші радянські архівні установи на Україні”, “До питання про критерії актуальності документальних публікацій”). Не втратили свого значення підготовлені Г. С. бібліографічні покажчики змісту галузевих періодичних видань: “Архівна справа”, “Радянський архів”, “Архів Радянської України”.

У 1961–1962 рр. Г. С. завідувач редакції історії, археології та етнографії видавництва АН УРСР; у 1962–1963 рр. – науковий співробітник, консультант Президії АН УРСР. З 1963 р. працював в Інституті історії АН УРСР: у 1963–1975 рр. – старший науковий співробітник, впродовж 1975–1986 рр. – завідувач відділу історії феодалізму; 1986–1998 рр. – провідний науковий співробітник, консультант відділу історії України середніх віків.

Г. С. досліджував історію козацтва, суспільно-політичного руху в Україні XIX ст., проблеми історичного краєзнавства, шевченкознавства, декабристознавства. Автор підручників з історії України, низки фундаментальних праць з історії України, відповідальний редактор і член редколегій “Історії міст і сіл Української РСР”, 8-томної “Історії Української РСР”, 3-томної “Історії Києва” та ін. Опублікував близько 300 праць.

Учасник Великої Вітчизняної війни. Впродовж 1943–1948 рр. перебував на військовій службі. Нагороджений двома орденами, 14 медалями.

Ліліна Одинока (Київ)

СЕРГІЄНКО Людмила Леонідівна (04. 03. 1943, м. Орджонікідзе Красноярського краю, Росія) – вчитель історії, російської мови та літератури, архівіст. З родини робітників, росіянка. Закінчила історико-філологічний факультет Єнісейського державного педагогічного інституту (1965).

Працювала вчителем історії, російської мови та літератури в СШ Красноярського краю, Кримської та Оренбурзької областей, співпрацювала з газетою “Приазовская звезда” (с. Советский, Кримської обл.), була лаборантом кафедри наукового комунізму Сімферопольського державного університету, науковим співробітником партархіву Кримського обкому КПУ, завідувала редакцією видавництва “Таврія” (1965–1993). З 1993 р. – молодший науковий співробітник Кримського республіканського краєзнавчого музею, з 1995 р. – старший науковий співробітник Держархіву в Автономній Республіці Крим. З 2000 р. – на пенсії.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Сергійчук Галина

Під час роботи в архіві займалася створенням абеткової картотеки учасників партизанського й підпільного руху, каталогізацією фондів Кримського обласного комітету Компартії, комісії з історії партії й революційного руху (Істпарт), Кримського штабу партизанського руху, Кримської комісії з історії Великої Вітчизняної війни й інших документів. 1987 р. Л. С. зробила доповнення до путівника по Держархіву при Раді Міністрів Автономної Республіки Крим (партійні фонди архіву), брала участь в упорядкуванні збірників: “Симферополу 200 лет” (1984), “Овеяны знаменем Октября: Сб. очерков, воспоминаний, документов” (Симф., 1987), редактор збірників: “Крым многонациональный” (1988), “Крым. Экология” (1989), “Крымская АССР” (1990), “Их именами названы” (1991), “Крым в Великой Отечественной войне. 1941–1945” (1994). Укладач, автор статті до збірника “Горькая память войны: Крым в Великой Отечественной” (Симф., 1995).

Л. С. – автор статей, опублікованих в періодичних виданнях, радіо- й телепередач. Бере участь в наукових конференціях, організовує й проводить екскурсії, читає лекції, готує виставки документів, керує практичною роботою студентів держуніверситету, консультує дослідників й відвідувачів читального залу архіву, виконує тематичні й соціально-правові запити.

Марина Шульженко (Сімферополь)

СЕРГІЙЧУК Галина Степанівна (28. 07. 1933, с. Городок, нині Рівненської обл. – 15. 02. 2005, Київ) – історик, архівіст, палеограф. З робітників, українка. Закінчила історичний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка (1956). Того ж року переїхала до Ленінграду за чоловіком-військовослужбовцем. Постійної роботи не мала. Влітку 1959 р. разом з сім'єю повернулася в Україну, до м. Рівне, де до липня 1960 р. працювала науковим співробітником в облдержархіві.

З осені 1960 р. постійно мешкає в Києві. Працювала бібліотекарем, а з вересня 1963 р. – в архівній системі: науковий співробітник ЦДІА УРСР у м. Києві, з 1967 р. – старший науковий співробітник у ЦДАМЛМ УРСР, а з 1971 р. – старший науковий співробітник в ЦДІА УРСР у м. Києві, з вересня 1971 р. – начальник відділу давніх актів, з грудня 1979 р. – заступник директора – завідувач відділу давніх актів, з січня 1982 р. – старший науковий співробітник. Вийшла на пенсію 29 грудня 2000 р.

Г. С. глибоко вивчила історію України періоду феодалізму, палеографію, зокрема, старопольську. Упродовж багатьох років належала до провідних фахівців ЦДІАК України. Здійснила упорядкування кількох важливих фондів архіву, склала подокументні описи до ряду

Праці: Государственный архив при Совете министров Автономной Республики Крым: Дополнение к путеводителю. – Симф., 1998. – 48 с. (співупоряд.).

Архіви: Державний архів Республіки Крим, особова справа.

Праці: Селянський рух на Україні. Середина XVIII – перша чверть XIX ст.: Зб. док. і матеріалів. – К., 1978. – 536 с. (співупоряд.); Книга Київського підкоморського суду: 1584–1644. – К., 1991. – 344 с. (співупоряд.); Селянський рух на Україні: 1569–1647: Зб. док. і матеріалів. – К., 1993. – 534 с. (співупоряд.); Володимирський гродський суд. Подокументні описи актових книг. Вип. 1. Справи 1–5. 1566–1570. – К., 2002. – 228 с. (уклад.).

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Серікова Антоніна

Праці: Обзор работы архивного отдела и госархива Крымской области по тематическому выявлению и использованию документальных материалов в народно-хозяйственных целях // НИБ. – 1955. – № 3. – С. 26–28; Использование документальных материалов в народно-хозяйственных целях городскими и районными госархивами Крымской области // Там само. – 1956. – № 4. – С. 69–71; Работа экспертно-перевірочної комісії архівного відділу Кримського облвиконкому // АУ. – 1966. – № 3. – С. 58–60.

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415 “Архівний відділ Кримоблвиконкому”, особова справа.

Праці: Промисловість Північної Буковини в кінці XVIII – на початку XIX століття // Минуле і сучасне Північної Буковини. – К., 1973; Розклад феодально-кріпосницької системи і зростання капіталістичних відносин (кінець XVIII – перша половина XIX ст.) // Нариси з історії Північної Буковини. – К., 1980.

актових книг фонду “Володимирський гродський суд” (ф. 28), була в числі упорядників документальних збірників з історії селянського і робітничого руху в Україні, брала участь у підготовці методичних посібників тощо.

Її працю відзначено подяками керівництва ЦДІАК України й керівних архівних установ, зокрема, нагрудним знаком “Відмінник архівної справи”; медалями “Ветеран праці”, “В пам’ять 1500-річчя Києва”.

Лідія Сухих (Київ)

СЕРІКОВА Антоніна Олександрівна (23. 06. 1910, м. Серпухів, нині Московської обл., Росія – 22. 11. 1999, Сімферополь) – історик-архівіст, археограф. З родини службовців, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1936).

Після закінчення інституту була направлена на роботу до м. Сімферополя консультантом ЦАУ НКВС Кримської АРСР. З 1936 р. по 1940 р. працювала старшим інспектор ЦАУ НКВС Кримської АРСР; з 1940 р. по 1941 р. – директор Центрального держархіву Кримської АРСР; у 1941–1944 рр. перебувала в евакуації. Готувала документи до евакуації в м. Тюмень; з 1944 р. по 1966 р. – старший науковий співробітник архівного відділу УМВС по Кримській області, згодом – Кримоблвиконкому.

Основним напрямком роботи А. С. у повоєнні роки була реевакуація архіву з м. Тюмені, науково-технічне опрацювання справ, а після 1950 р. – контроль, методичне забезпечення міських та районних архівних відділів. Брала участь у підготовці збірників архівних документів Держархіву Кримської області: “Борьба за Советскую власть в Крыму” (1957), путівника по Держархіву Кримської області (1968). Підготувала ряд статей з проблем виявлення та використання архівних документів у народному господарстві.

Людмила Гурбова (Сімферополь)

СИДОР Богдан Йосипович (04. 10. 1936, Чернівці – 08. 08. 1986, Чернівці) – економіст-географ, вчитель географії. Из родини робітників, українець. Закінчив географічний факультет Чернівецького державного університету (1962).

З 1966 р. по 1970 р. навчався в аспірантурі, працював над дисертацією “Географія і промисловість Чернівецької області (історико-географічний нарис)”.

Архівну діяльність розпочав у жовтні 1961 р. в Чернівецькому облдержархіві на посаді наукового співробітника. З 1964 р. – старший науковий співробітник.

У 1969–1977 рр. працював в Чернівецькому відділенні Інституту історії АН УРСР, в 1978–1979 рр. – вчителем географії Чернівецької СШ. У 1979–1985 рр. – за-

відувач відділу Чернівецької обласної туристичної бази “Буковина”.

У листопаді 1985 р. прийнятий до Держархіву Чернівецької області на посаду старшого архівіста групи забезпечення збереженості, обліку документів та інформаційно-пошукових систем. У травні 1986 р. звільнений з архіву за власним бажанням.

Працював над упорядкуванням та описанням документів фондів періоду входження Буковини до Австрії (з 1867 р. Австро-Угорщини), історією державних установ австрійського періоду, збирав та опрацьовував документи для тому “Історія міст і сіл Української РСР. Чернівецька область”. На сторінках науково-інформаційного бюлетеня “Архіви України” ділився досвідом роботи про взяття на облік матеріалів зі спеціальних історичних дисциплін під час каталогізації документів. Часто виступав на сторінках обласних газет з повідомленнями про склад та зміст архівних документів, зокрема, про селянський рух в Північній Буковині під проводом Лук’яна Кобилиці, про селянські війни в Росії та Північну Буковину, про історію виборів та ін.

Марія Никурса (Чернівці)

СИЗОНЕНКО Галина Сильвестрівна (18. 12. 1919) – історик-архівіст. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1946). Кандидат історичних наук.

В архівних установах Г. С. розпочала роботу 1946 р. завідувачем відділу таємних фондів Держархіву Львівської області. З 1949 р. по 1968 р. – директор Держархіву Львівської області. Під керівництвом Г. С. колектив архіву з успіхом завершив роботу з фізичного розмежування фондів, встановлення фондової приналежності архівних матеріалів, розміщення документів в архівохранищах.

Г. С. – автор монографічних досліджень “Сельроб” у боротьбі за возз’єднання” (1971), “М. Т. Заячківський (Косар)” (1975), співупорядник збірників архівних документів: “Радянський Львів. 1939–1955” (1956), “Революційна діяльність західноукраїнських пролетарських письменників” (1956), “З історії революційного руху у Львові. 1917–1939” (1957), “Становище трудящих Львова. 1917–1939” (1961), “Під прапором Жовтня” (1964, 1966), “Львівщина у Великій Вітчизняній війні. 1941–1945” (1968), редактор путівника “Львівський обласний державний архів” (1965). Останні роки трудової діяльності Г. С. були пов’язані з викладацькою роботою у Львівському державному політехнічному інституті.

569

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Сизоненко Галина

Архіви: Держархів Чернівецької обл., ф. Р-2366, оп. 1 о.с., спр. 128, 210.

Праці: Из опыта работы по составлению сборников документов госархивом Львовской области // НИБ. – 1956. – № 2–3. – С. 21; Об организации микрофильмирования в Италии (заметки делегата III Международного конгресса архивистов) // Там само. – 1957. – № 1. – С. 88–90; Об архивах Италии // Там само. – 1957. – № 2. – С. 91–95; Документи про Ярослава Галана // АУ. – 1965. – № 4. – С. 55–57; Поповнення фондів Львівського облдержархіву // Там само. – 1967. – № 3. – С. 87.

Архіви: Держархів Львівської обл., особова справа.

Учасниця Великої Вітчизняної війни. Медсестрою тимчасового санітарного потягу фронтового евакопункта брала участь у звільненні Польщі, Югославії, Чехословаччини, Австрії, Німеччини від нацистських загарбників. Кавалер ордену Червоної Зірки, нагороджена медалями.

В'ячеслав Куцинда (Львів)

СИМОНЕНКО Володимир Іванович (16. 07. 1931, м. Ніжин, нині Чернігівської обл.) – історик. Із родини службовців, українець. Закінчив Полтавський державний педагогічний інститут за спеціальністю учитель історії, російської мови та літератури (1958). У 1958–1959 рр. працював учителем с. Шоломиничі Львівської області, у 1960 р. – керівник красназничого гуртка Ніжинського будинку піонерів.

Архівну діяльність розпочав 1960 р. молодшим науковим співробітником філіалу Чернігівського облдержархіву в м. Ніжині. 1968 р. обійняв посаду старшого наукового співробітника, 1979 р. – архівіста I категорії філіалу, 1984 р. – старшого архівіста відділу держархіву області в м. Ніжині. Впродовж 1989–1997 рр. – архівіст I категорії філіалу, з січня 1997 р. – у відділі Держархіву Чернігівської області в м. Ніжині. Під час роботи у філіалі облдержархіву в м. Ніжині деякий час за сумісництвом працював викладачем історії в Ніжинському державному педагогічному інституті ім. М. В. Гоголя. 1998 р. звільнився з роботи у зв'язку з виходом на пенсію.

Займався розробленням фондів: “Ніжинська міська дума”, “Ніжинська міська управа”, “Ніжинський лицей ім. князя Безбородька”, “Ніжинський городовий магістрат” та ін. Працював над створенням та вдосконаленням системи каталогів у відділі. Основну увагу приділяв використанню архівних документів, їх пропаганді. Відповідав за роботу читального залу відділу. В. С. брав участь у написанні статті “Ніжин дореволюційний” для “Історії міст і сіл УРСР. Чернігівська область”, окремих статей енциклопедичного довідника “Чернігівщина” (К., 1990), автор вступу до мемуарів відомого культурного діяча на Ніжинщині Ф. Д. Проценка. Підготував статтю “Ніжинське земство” на міжнародну конференцію з нагоди 500-річчя надання м. Рівному Магдебургського права, автор близько 100 статей в наукових журналах, обласних та місцевих газетах.

В. С. – автор лекцій “М. В. Гоголь в м. Ніжині” (1994); “Історія вищої Ніжинської школи” (1992); “Єврейська громада Чернігівщини” (1995); “Що таке УАПЦ? Історія і сучасність” (1997); “Торгівля в м. Ніжині на початку XX століття (1900–1914 рр.)” (1998) та ін.

Праці: Використання документів у філіалі Чернігівського облдержархіву в м. Ніжині // АУ. – 1973. – № 3. – С. 47–48; Науково-практична конференція у філіалі Чернігівського облдержархіву в м. Ніжині // Там само. – 1979. – № 1. – С. 72–73 (у співавт.).

Архіви: Держархів Чернігівської обл., ф. Р-651.

За сумлінну та багаторічну працю нагороджувався Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, його ім'я заносилося на Дошку пошани держархіву.

Людмила Сурабко (Чернігів)

СИНЕЛЬНИКОВ Яків Борисович (11. 04. 1925, м. Ніжин, нині Чернігівської обл. – 19. 01. 2002, Луцьк) – історик-архівист, бібліотекар. Народився в багатодітній родині робітника, єврей. Закінчив Ніжинський технікум культпросвітньої роботи, Московський державний історико-архівний інститут з відзнакою (1958).

З липня 1950 р. обіймав посаду наукового співробітника в Держархіві Волинської області. Працював старшим науковим співробітником, начальником відділу до революційних фондів. Займався вдосконаленням НДА фондів “Волинська окружна дирекція лісів”, “Волинська фінансова палата”. Виконував обов'язки директора архіву. 1957 р. перейшов на роботу в архівний відділ УМВС по Волинській області (з 1960 р. – Волинського облвиконкому) на посаду старшого наукового співробітника, очолював ЕПК, згодом став старшим інспектором. На цій посаді пропрацював до 26 червня 1976 р. Брав участь у всіх виробничих та методичних нарадах, які проводились в архівному відділі та Держархіві Волинської області. 1959 р. очолював комісію з розсекречення архівних документів та передачі їх на загальне зберігання. Працюючи в архівному відділі, надавав постійну методичну і практичну допомогу районним та міським архівам області. Підготував номенклатуру справ сільської ради, колгоспів, “Методичні вказівки по здійсненню контролю за постановою документальної частини діловодства в установах, організаціях і на підприємствах”. Брав участь у підготовці чотирьох видань “Адміністративно-територіального поділу Волині” з інформаційними додатками. У 1967–1970 рр. розробляв методичні вказівки зі складання доповнень до путівника по Держархіву Волинської області. Підготував цикл радіопередач: “Волею народу”, “До дня визволення м. Луцька від німецько-фашистських загарбників”. Брав участь в обласних лекторіях, науково-методичних конференціях, у підготовці бібліографічного покажчика “Літопис пам'ятних подій історії Волині: 1900–1939”. Започаткував картотеку про місцезнаходження документів особового складу ліквідованих установ. В галузевому виданні “Архіви України” опублікував низку статей, в яких ділився досвідом роботи з комплектування, експертизи цінності та обліку документів з історії архівної справи на Волині. Автор великої кількості статей з історико-краєзнавчої тематики в обласних періодичних виданнях.

571

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Синельников Яків

Праці: Упорядочення документальних матеріалів закончили досрочно // НИБ. – 1951. – № 5. – С. 21–23; Комплектування державних архівів Волинської області документальними матеріалами // Там само. – 1960. – № 2. – С. 28–30; Семінари завідуючих міськархівами, відповідальних осіб за архіви установ, підприємств і організацій Волинської області // Там само. – 1962. – № 4. – С. 94; Семінари завідуючих міськрайдержархівами // Там само. – 1963. – № 2. – С. 94; Радянське архівне будівництво на Волині (1939–1966) // АУ. – 1966. – № 3. – С. 3–12; Поповнення держархівів Волинської області // Там само. – 1968. – № 5. – С. 91–92; Джерела з історії радянського суспільства. Волинська область // Там само. – 1969. – № 5. – С. 102 (у співавт.).

Архіви: Держархів Волинської обл., ф. “Архівний відділ Волинського облвиконкому”. Особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Синявський Антін

Праці: Отчет о деятельности Екатеринославской ученой архивной комиссии // Летопись ЕГУАК. – 1904. – Вып. 1. – С. 1–9; 1909. – Вып. 5. – С. 62–166; 1911. – Вып. 7. – С. 266–271; Протоколы заседаний Екатеринославской ученой архивной комиссии 1903–1910, 1913–1914 гг. // Там само. – 1904. – Вып. 1. – С. 167–206; 1909. – Вып. 5. – С. 1–20; 1910. – Вып. 6. – С. 242–262; 1915. – Вып. 10. – С. 287–315; Биографические сведения о члене Екатеринославской архивной комиссии В. Д. Машукове // Там само. – 1915. – Вып. 10. – С. 370–375; Об экскурсиях Екатеринославской архивной комиссии // Там само. – С. 366–369; Первое десятилетие существования Екатеринославской губернской ученой архивной комиссии // Там само. – С. 1–15; Сборник постановлений Екатеринославской губернской ученой архивной комиссии за 1-е десятилетие ее деятельности // Там само. – С. 17–51; Вибрані праці. – К., 1993.

Література: *Оглоблин О.* Пам'яті Антона Степановича Синявського // Укр. літ. газета. – Мюнхен. – 1957. – № 4; *Абросимова С. В.* Из истории Екатеринослав-

Член спілки письменників України (1962). Ветеран, інвалід Великої Вітчизняної війни. Після навчання в Маршальському стрілково-мінометному училищі призначений командиром взводу. Був тяжко поранений. В лютому 1946 р. через інвалідність демобілізований з лав армії. Нагороджений орденами Червоної Зірки, Вітчизняної війни I ступеня, Богдана Хмельницького, 11-ма медалями.

Любов Коць (Луцьк)

СИНЯВСЬКИЙ Антін Степанович (12. 07. 1866, с. Скрагалівка Веприківської вол. Київської губ. – 02. 02. 1951, Сімферополь; перепохов. 1987 р. у Києві на Лісному кладовищі) – географ, економіст, історик, архівіст, археолог, краєзнавець, педагог, політичний і громадський діяч.

Походив з української родини священика. Батько – Степан Іванович – протоієрей, магістр теології, викладач КДА. Мати – Катерина Левківна Погарецька, з родини священика.

1885 р. А. С. закінчив зі срібною медаллю Першу київську гімназію й вступив на історико-філологічний факультет Університету Св. Володимира у Києві, де під керівництвом В. Б. Антоновича підготував кандидатську роботу про Деревлянську землю. 13 серпня 1889 р. за активну громадсько-політичну діяльність був заарештований і висланий до Шенкурська, після звільнення продовжив навчання на природничому факультеті Новоросійського університету, по закінченні якого (1893) одержав другий диплом, а також здобув звання вчителя гімназії та прогімназії з правом викладання географії; почав викладати в Одеському юнкерському училищі і на Вищих жіночих курсах. З 1894 р. – приват-доцент Новоросійського, з 1898 р. – доцент Варшавського університетів, в останньому захистив магістерську дисертацію “Фізіократи у Польщі” (1898). У 1899–1901 рр. очолював комерційні школи в Лодзі та Білостоку. З 5 квітня 1901 р. до 1918 р. – незмінний директор Катеринославського комерційного училища. Мав чин дійсного статського радника, був нагороджений орденами Анни, Володимира, Станіслава та ін.

У березні 1917 р. призначений Центральною Радою ТУПу головою комісії з ліквідації губернського жандармського управління у Катеринославі. У листопаді 1917 р. обраний професором Київського кооперативного інституту. 1918 р. переїхав до Києва, де за Гетьманату очолював департамент середньої школи у Міністерстві народної освіти. 1919 р. завідував курсами при київській школі ім. Франка й (по червень 1921 р.) був приват-доцентом кафедри політекономії інституту со-

ціально-гуманітарних наук Українського університету в Кам'янці-Подільському. З квітня 1921 р. оселився у Києві і викладав в учбових закладах: інститутах – кооперативному, народної освіти, зовнішніх зносин, народного господарства, торгівлі й промисловості; губпартшколі, профосвіти, у кількох технікумах. 25 квітня 1928 р. одержав звання професора і наукового працівника першої групи. З 20 травня 1930 р. очолював секцію географії сільськогосподарства й районування в Інституті соціальної реконструкції народного господарства (Київ). Окрім того, А. С. був науковим працівником ВУАН, співпрацював у багатьох її комісіях, був членом соціально-економічного відділу, історичної секції, історико-географічної комісії, комісії з наукового дослідження території Дніпрельстану, головою київської філії Всеукраїнської наукової асоціації сходознавства, етнографічної комісії, комісії районного дослідження Південної України тощо.

У роки сталінських репресій А. С. залишив рідний край і працював у різних вузах Росії: Благовіщенському агро-педінституті (очолював кафедру економгеографії українського відділення), Владивостоцькому (1931–1934), Сталінградському (1934–1936), Кримському (1936–1939), Кабардино-балкарському (1939–1942) педінститутах. Влітку 1943 р. повернувся до Києва, звідки евакуювався до Перемишля. 1944 р. деякий час завідував кафедрою економічної та фізичної географії у Сімферопольському університеті; викладав в Ростовському (1944–1945), Чернівецькому університетах (1945–1947), Кіровоградському (1947–1949), Краснодарському (1949–1950) педінститутах. Наприкінці 1950 р. повернувся до Сімферополя.

А. С. був членом культурно-етнографічного народницького гуртка “Хрестоматія”, студентської “Громади” (Київ), соціалістичного гуртка Л. Тучапського, нелегальної драгоманивської організації “Вільна спілка” (13 серпня 1889 р. був заарештований і висланий до Шенкурська), одеської місцевої “Громади” (29 травня 1896 р. був заарештований і висланий до Томська), катеринославської Селянської спілки (організатор і керівник, 1906–1908 рр. притягався до слідства), катеринославського товариства “Просвіта”, місцевого осередку ТУП, УПСФ.

А. С. також був членом Катеринославської ГУАК, наукових товариств при ВУАН, головою київської філії Всеукраїнської наукової асоціації сходознавства та ін. Був одним з організаторів катеринославського музею ім. О. Поля.

У творчому доробку А. С. близько 200 наукових праць з економічної географії, економіки, географії, історії, археології, краєзнавства, архівної справи. Друкувався у багатьох періодичних виданнях: “Киевская старина”,

скої ученой архивной комиссии (1903–1916) // АЕ за 1989 г. – М., 1989. – С. 52–57; Заруба В. Антін Синявський // Собор. – 1991. – 13 квіт.; *Він же*. З вірою в правду // Освіта. – 1991. – 14 черв. – № 47–48; Іванова Л. Антон Синявський // Наука і суспільство. – 1991. – № 3; Ковальський Н. П., *Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии (1904–1915): Библиогр. довідник.* – К., 1991; Журба О. І., *Абросимова С. В.* Археологічна діяльність Катеринославської ученої архівної комісії // УАЩ. – К., 1992. – Вип. 1. – С. 34–46; Білокінь С. І. Антін Синявський і його доба // Антін Синявський. *Вибрані праці.* – К., 1993. – С. 3–31; Заруба В. З вірою в українську справу: Антін Степанович Синявський. – К., 1993; *Він же*. Професор Антін Степанович Синявський // *Постаті.* – Д., 1993. – Кн. 2. – С. 178–225; *Пограбенник Ф.* Антін Синявський та його зв'язки з Галичиною // УІ. – 1993. – № 1–4. – С. 103–115.

Архіви: Дніпропетровський історичний музей. ВР, ф. 23, спр. 38; ф. 10, арх. № 21080–21111; ІР НБУВ, ф. III, № 58395–58399; ф. X, № 4866, 22932–22936; ф. 216, № 885–889.

“Киевское слово”, “Зоря”, “Народ”, “Летопись Екатеринославской ученой архивной комиссии”, “По морю и по суше”, “Народное хозяйство”, “Русское экономическое обозрение”, “Русское эхо”, “Украинская жизнь”, “Промышленная газета”, “Записки Одесского общества истории и древностей”, “Южная заря”, “Приднепровский край”, “Наукові записки Київського ІНО”, “Вісті ВУАН”, “Наукові записки Київського Інституту народного господарства”, “Праці Комісії Дніпрельстану”, “Україна”, “Більшовик України”, “Пролетарська правда”, “Східний світ”, “Зоря”, “Червоний шлях”, “Степова Україна”, “Вісник природознавства” тощо.

Був одним з головних творців КГУАК (1903–1916), незмінним заступником голови комісії (фактичним її керівником) і незмінним редактором її друкованого органу “Летописи”.

А. С. обстежив і здійснив експертизу документів місцевих архівів Катеринославщини, передусім, архіву губернського правління, а також архівів Волинської казенної палати, Південного митного округу, архівів Херсонської губ., області Війська Донського. На засіданнях Комісії А. С. виступав з доповідями: “Про стан архівів губернських товариств та закладів” (1903), “Історичний нарис діяльності Катеринославської ученої архівної комісії протягом десятиріччя” (1913), “Пам’яті почесного члена Комісії архієпископа Симеона” (1914). На XIII археологічному з’їзді (Катеринослав, 1905) А. С. керував секцією археографії та архівознавства й виступив з доповіддю про архів Катеринославського губернського правління. У серпні 1930 р. А. С. студіював в Одесі архівні документи з історії економічних зв’язків України з Туреччиною та Кримським ханством.

Світлана Абросимова (Дніпропетровськ)

Праці: Йосифінська (1785–1788) і Францисканська (1819–1820) метрики: Перші поземельні кадастри Галичини: Показч. населених пунктів. – К., 1965. – 355 с. (співуклад.); Мистецтво оправи книг на Україні в XV–XVII ст. // Іст. джерела та їх використання. – К., 1966. – Вип. 2. – С. 280–286.

Література: Центральний державний історичний архів УРСР

СІВЕРСЬКА Валентина Корнійвна (30. 12. 1916, с. Кривин, нині Хмельницької обл. – 10. 01. 1997, Львів, Брюховецьке кладовище) – історик, архівіст, джерелознавець. Народилася в сім’ї вчителя, українка. З 1926 р. навчалася в українській гімназії в м. Луцьку, пізніше продовжила навчання у Рівненській гімназії, яку закінчила 1930 р. Вступила до Варшавського університету, який залишила через брак коштів (1939); працювала секретарем у Рівненській облспоживспілці (1939–1940); вступила до Львівського державного університету (1940); працювала у львівській хоровій капелі “Трембіта” (1940–1959). 1941 р. з капелою виїхала на гастролі до Середньої Азії, де залишалася до 1944 р.

У 1960–1977 рр. працювала у ЦДІА УРСР у м. Львові архівістом, згодом старшим зберігачем фондів у відділі давніх актів. На початку 1960-х рр. займалася впорядку-

ванням та переміщенням фондів відділу. Сформувала з розсипу архівну колекцію “Документи про шляхетські мастки”, впорядкувала описи фондів “Магістрат м. Львова”, “Львівський Ставропігійський інститут”, “Крайова Табуля” тощо, до більшості описів відділу склала покажчики. Виховала кілька поколінь архівістів. Надавала кваліфіковану допомогу дослідникам та науковцям, зокрема, при підготовці красназничого видання “Історія міст і сіл Української РСР”. Підготувала до публікації покажчик населених пунктів до перших поземельних кадастрів Галичини – Йосифінської (1785–1788) і Францисканської (1819–1820) метрик. Брала участь (відчитування грамот, складення іменного покажчика) у підготовці “Каталога пергаментних документів ЦДІА УРСР у м. Львові”, який був представлений на здобуття премії ім. Д. Мануїльського.

Уляна Кришталович (Львів)

СІСЕЦЬКИЙ Анатолій Георгійович (09. 06. 1925, с. Йосифівна Самгородського р-ну Вінницької обл. – 25. 04. 1979, Львів) – історик, архівіст, археограф. З селян, українець. Закінчив Львівський державний університет ім. І. Франка (1952). Трудову діяльність розпочав 1953 р. учителем історії.

До архівних установ прийшов 1956 р. науковим співробітником Держархіву Львівської області; з 1965 р. по 1974 р. – старший науковий співробітник, начальник відділу використання та публікації, заступник директора з наукової частини ЦДІА УРСР у м. Львові. Приділяв велику увагу розробленню питань архівознавства, зокрема, створенню НДА, каталогізації документів у державних архівах України. 1974 р. перейшов на роботу до Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР на посаду старшого інспектора організаційно-методичного відділу. У різні роки обіймав посади начальника організаційно-методичного відділу (1975) та начальника відділу кадрів та першої частини (1975–1976). 1976 р. був призначений заступником директора з наукової роботи ЦДАМЛМ та в. о. директора архіву (1976). В червні 1976 р. А. С. було переведено на посаду заступника директора з наукової роботи ЦДІА УРСР у м. Львові.

А. С. брав участь у підготовці збірників документів: “Радянський Львів: 1939–1955” (1956), “З історії революційного руху у Львові: 1917–1939” (1957), “Становище трудящих м. Львова: 1917–1939” (1961), “Тарас Шевченко: 1814–1863” (1963), “Під прапором Жовтня: Вплив Великої Жовтневої соціалістичної революції на піднесення революційного руху в Західній Україні: 1921–1928” (1964), “Іван Франко: 1856–1965” (1965), “Леся Українка: 1871–1970” (1971), “Класова боротьба

575

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Сісецький Анатолій

у м. Львові: Покажч.
видань архіву та л-ри
про його діяльність:
1947–1988. – Львів, 1990.
– 150 с.

Архіви: ЦДІАЛ України,
ф. Р-1, оп. 1 ос, спр. 100.

Праці: Науково-практична конференція архівістів Української РСР // АУ. – 1975. – № 2. – С. 47–58 (у співавт.); 3 досвіду каталогізації документів державними архівами Української РСР // Там само. – 1975. – № 5. – С. 10–17 (у співавт.).

Література: А. Г. Сісецький: [Некролог] // АУ. – 1979. – № 3. – С. 80.

Архіви: ЦДАВО України,
ф. 14, оп. 5 л, спр. 302.

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

*Січинський Юхим
(Євтим)*

Праці: Древнее рукописное евангелие, найденное в м. Сатанове Проскуровского уезда // Подольские епархиальные ведомости (ПЕВ). – 1887. – № 44. – С. 1007–1014; Докладная записка относительно устройства епархиальной библиотеки в Каменце // Там само. – 1891. – № 52; Отчет Подольского епархиального историко-статистического комитета и учрежденного им церковного Древнехранилища за 1890 г. // Там само. – 1891. – № 11. – С. 1–26; Опись старопечатных книг музея Подольского церковного историко-археологического общества // Тр. Подольского церк. ист.-археолог. об-ва. – Каменец-Подольский, 1904. – Вып. X. – С. 1–107; Опись предметов старины музея Подольского церковного историко-археологического общества. // Там само. – Каменец-Подольский, 1911. – Вып. XI. – С. 1–105; Стародруки Кам'янецького історико-археологічного музею // Бібліологічні вісті. – 1924. – № 1–3.

селян Східної Галичини: 1772–1849” (1974), “З історії колективізації сільського господарства західних областей Української РСР” (1976) та ін.

Як секретар обласної редакційної колегії А. С. створив районні та місцеві редколегії, підготував методичні рекомендації з питань організації роботи, безпосередньо займався редагуванням матеріалів до видання “Історія міст і сіл Української РСР: Львівська область”. Проводив велику роботу з виявлення і підбору ілюстрацій до тому з історії міст і сіл Львівщини в архівах та бібліотеках міст Москви та Києва. За цю роботу А. С. було нагороджено грамотою Верховної Ради СРСР. В складі авторського колективу “Каталогу пергаментних документів ЦДІА УРСР у Львові: 1233–1799” (1972) він був нагороджений заохочувальною премією.

Тетяна Портнова (Київ)

СІЧІНСЬКИЙ ЮХИМ (ЄВТИМ) ЙОСИПОВИЧ (10. 12. 1859, с. Мазники Летичівського пов. Подільської губ. – 07. 12. 1937, Кам'янець-Подільський) – історик української культури, мистецтвознавець, архітектор, графік, бібліограф, архівознавець.

Народився в українській сім'ї священиків Січинських-Січинських (Січинським писався прадід Федір). Отримав духовну освіту. Навчався спочатку в духовному училищі та семінарії м. Кам'янець-Подільського (1870-ті рр.), а потім у – КДА, набув ступеня кандидата богослов'я (1885), щоправда, пізніше неодноразово висловлював жаль про нездійсненну мрію молодості – університетське навчання.

1889 р. Ю. С. повернувся до Кам'янца-Подільського, де відразу включився до роботи Подільського епархіального історико-статистичного комітету – товариства, яке з 1865 р. проводило різногалузеві історико-краєзнавчі дослідження на Поділлі, вивчаючи різні проблеми історичного минулого краю, здійснюючи історико-статистичне описання населених пунктів, а також виконуючи етнографічну та археографічну роботу. За безпосередньою участю Ю. С. робота Комітету значно активізувалася. В товаристві було проведено ряд структурно-організаційних змін, результатом яких стало створення музею, бібліотеки та архіву під спільною назвою – Давньосховище (1890), а згодом діяльність Комітету було унормовано статутом (1894). Невдовзі Ю. С. очолив роботу багатьох структурних ланок Комітету, зокрема, з 1891 р. став головою Давньосховища; з 1892 р. редактором часопису “Подольские епархиальные ведомости”, “неофіційна частина” якого була “полем” публікацій праць членів Комітету; з 1894 р. редагував спеціальні випуски праць членів товариства – “Труди Комітету” (з VI по

XII випуски, 1894–1916 рр. видання); 1903 р. був обраний головою самоперейменованого Комітету, який став тоді називатися “Подільське церковне історико-археологічне товариство”.

Окрім організаційної роботи в Кам’янець-Подільському осередку краєзнавства, Ю. С. провадив активну науково-дослідницьку роботу, про що свідчить його співпраця з Історичним товариством Нестора-літописця, НТШ у м. Львові, Московським археологічним товариством та іншими громадськими науковими об’єднаннями і установами. У творчому доробку Ю. С. понад двісті праць, в яких досліджуються різноманітні проблеми з історії, археології, мистецтва, архітектури, етнографії. Значною є діяльність Ю. С. в галузі архівної справи. Щоправда, дослідник не залишив спеціальних теоретичних розвідок з проблем архівознавства, однак практичною багаторічною роботою він реально сформував значну кількість тематичних фондів. Можна констатувати, що Комітет зібрав багато стародруків та різноманітних актових документів. Причому, саме Ю. С. докладав найбільших зусиль, щоб описати та систематизувати архівне зібрання. Про це свідчить той факт, що звіти Комітету (товариства) про підсумки річної, або кількарічної роботи складались Ю. С. протягом більш як двадцяти років (з 1890 по 1913 р.), як правило, супроводжувались додатками, де подавались переліки надходжень до Давньохновища (з 1903 р. перейменоване у музей). Окрім цього, в спадщині Ю. С. зустрічаємо також окремі тематичні праці, що стосуються деяких проблем упорядкування архіву Комітету, причому, більшість напрацьовань залишились неопублікованими, зокрема слід згадати: “Опис архіву Подільського церковного історико-археологічного товариства (1903–1925)”, “Палеографічний опис старовинних рукописів XV–XIX вв.”, “Матеріали до історії монастирів Подільської єпархії”. Однак, цілісної, узагальнено-синтезуючої праці, де б підсумовувалась багаторічна робота Комітету та особиста діяльність Ю. С. як архівіста та музеєзнавця, створено не було. Із закриттям Комітету (товариства) 1920 р. його надбання частково залишились у фондах музею, частково надійшли пізніше до фондів державного архіву, але значна частина документів була втрачена.

Доля Ю. С. за радянської влади склалася трагічно. Завідувачем музею він залишався до 1922 р. Потім деякий час був науковим працівником музею і, нарешті, хранителем. У 1929–1930 рр. він потрапив під нагляд як неблагонадійний, а 1930 р. перебував два місяці під арештом. Після цього виїхав до Києва, де 1931–1933 рр. працював у Києво-Печерській Лаврі. Повернувся до Кам’янця-Подільського хворим. За його відсутності приватне помешкання було відібране, а господарю залишена лише

577

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Сіцинський Юхим
(Свтим)*

Література:

К-ч [Крип’якевич].
П’ятдесятиліття наукової праці Єфима Сіцинського // ЗНТШ. – Львів, 1931. – Т. 151. – С. 217–223;
Паравійчук А. Видатний історик Поділля // УІЖ. – 1968. – № 9. – С. 86–92;
Винокур І. С., Корнілов В. В. Ю. Й. Сіцинський // Там само. – 1991. – № 3. – С. 69–74; *Вони ж.* Видатний літописець Поділля // Репресоване краєзнавство (20–30-ті роки). – К., 1991. – С. 93–100; Секція “Сіцинський і Поділля” // Духовні витоки Поділля: творчі історії краю: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Хмельницький, 1994. – Ч. 1. – С. 15–20, 57–71; *Баженів Л. В.* Історичне краєзнавство Правобережної України XIX – на початку XX століть. – Хмельницький, 1995. – С. 234–236.

Архіви: Держархів Хмельницької обл., Кам’янець-Подільська філія, ф. Р-3333, оп. 1, спр. 4, 16, 17; спр. 26, 37; ф. 832, оп. 1, спр. 14, 18; ІР НБУВ, ф. III, № 13759.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Скальковський Аполлон

Праці: Хронологическое обозрение истории Новороссийского края. – О., 1836–1838; Первое тридцатилетие истории города Одессы 1793–1823. – О., 1837; История Новой Сечи или последнего Коша Запорожского: Извлечена из собственного Запорожского архива. – О., 1841 (2-е изд. – О., 1846; 3-е изд. – О., 1885–1886); Дунайцы. Эпизод из турецкой кампании 1769–1774 гг. // Чтения Московского общества истории и древностей российских. – 1854. – Кн. 19. – С. 9–30.

Література: *Маркевич А. И.* Аполлон Александрович Скальковский // Зап. ООИД. – О., 1900. – Т. XXII–IV: Некрологи. – С. 23–42; *Біднов В.* Аполон Скальковський, як історик Степової України // Наук. ювіл. зб. укр. ун-ту в Празі. – Прага, 1925. – Ч. 1. – С. 291–356; Архів Коша Нової Запорозької Січі: Опис справ. 1713–1776: 2-е вид., доп. і випр. – К., 1994; *Хмарський В.* З історії розвитку археографії на Півдні України: Аполлон Скальковський. – О., 1998; *Новікова Л., Хмарський В.* Аполлон Скальковський // Історіограф. дослідження в Україні. – К., 2003. – Вип. 12. – С. 52–74.

Архіви: Особові фонди: Архів Санкт-Петербурзької філії Інституту російської історії РАН, ф. 200; ВР Інституту російської літератури (“Пушкінський дім”) РАН, ф. 281; Держархів Одеської обл., ф. 147.

одна кімната – 16 кв. м. 1935 р. Ю. С. було виселено в іншу частину міста, де він безперервно хворів і помер.

*Юрій Земський (с. Корделівка Калинівського р-ну
Вінницької обл.)*

СКАЛЬКОВСЬКИЙ Аполлон Олександрович (01. 01. 1808, Житомир – 29. 12. 1898, Одеса, місце поховання – Старий (перший) християнський цвинтар (до нашого часу не зберігся), зараз там знаходиться Парк культури та відпочинку ім. Ілліча) – статистик, історик, економіст, етнограф, белетрист, публіцист, археограф, архівіст.

Народився у сім’ї збіднілого дворянина. Навчався у Житомирському повітовому училищі (1819–1823), Віленському (1823–1825) та Московському (1825–1837) університетах. Після закінчення університету (відділення етико-політичних наук) 1828 р. працював чиновником у канцелярії новоросійського і бессарабського генерал-губернатора М. С. Воронцова. З 1843 р. став редактором, а з 1845 р. – директором Головного статистичного комітету Новоросійського краю. У 60–90-их рр. XIX ст. був членом Одеського статистичного комітету. Дослужився до чину таємного радника (1876). Одночасно не полишав роботу в галузі статистики та історії. За свої статистичні праці здобув половинну Демидівську премію, став членом-кореспондентом Петербурзької Академії наук (1856). Автор близько 300 наукових, науково-популярних, белетристичних, публіцистичних праць, які з’являлись на сторінках видань “Записки Одесского общества истории и древностей”, “Записки общества сельского хозяйства Южной России”, “Труды Одесского статистического комитета”, “Памятная книжка Одесского градоначальства”, “Адрес-календарь Одесского градоначальства”, журналів “Журнал Министерства внутренних дел”, “Журнал Министерства народного просвещения”, “Киевская старина”, газет “Одесский вестник”, “Русский инвалид”, “Северная почта” та ін.

Архівній діяльності А. С. поклали початок археографічні подорожі по Південній (1835–1837, 1839) та Правобережній (1843) Україні. У грудні 1837 р. вперше на Півдні України висунув ідею про створення історичного архіву в Одесі. Здійснивав описання (1839, 1843) знайдених історичних джерел. 1899 р. розшукав у Катеринославі рештки архіву Коша Нової Запорозької Січі, що зберігався у нього до 1898 р. (нині зберігається у ЦДІАК України, ф. 229). Після скасування Управління Новоросійського і Бессарабського генерал-губернаторства (1874) та Управління тимчасового одеського генерал-губернатора (1889) входив до комісії з упорядкування до-

кументів цих установ (тепер зберігаються у Держархіві Одеської обл., ф. 1, 6).

Вадим Хмарський (Одеса)

СКАРБОВІЙЧУК Софія Миколаївна (10. 01. 1946, с. Дзвонкове Васильківського р-ну Київської обл.) – історик, архівіст. Народилася в родині робітника. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1970).

З 1971 р. С. С. працює у Центральному державному кінофотофоноархіві України ім. Г. С. Пшеничного на посадах старшого наукового співробітника, завідувача відділу формування НАФ та діловодства (1975–2002). З 2003 р. – провідний науковий співробітник. З 2006 р. – на пенсії.

Значним є внесок С. С. у формування НАФ України аудіовізуальними документами, в розроблення теоретичних і практичних питань комплектування архіву спеціальними видами документів. С. С. здійснювала методичну допомогу і контроль за станом обліку і зберігання документів у архівах установ, організацій і підприємств, а також організувала відбір і приймання їх на державне зберігання.

Вона була одним з організаторів проведених архівом семінарів-практикумів по роботі з кінофотофонодокументами для працівників державних архівів областей.

С. С. брала участь у дослідженні питань комплектування та експертизи цінності кінофотофонодокументів, які створюються в діяльності кінофототелеустанов, відбору на державне зберігання кінофотофонодокументів і відеозаписів з повторюваною інформацією, розробленні правил роботи з кінофотофонодокументами і відеозаписами у відомчих архівах, що проводилися ВНДІДАС (Москва), методики відбору на державне зберігання і грошової оцінки фотодокументів особового походження (ЦДАКФД СРСР).

У її доробку – нормативні та науково-методичні розробки: “Список установ, організацій, підприємств – джерел комплектування архіву” (1996); “Положення про порядок передання до державних архівів України і зберігання кіно-, фото-, фонодокументів” (у співавт., 1997); “Положення про експертно-перевірну комісію архіву” (1998); вона брала участь у підготовці відповідних положень до “Основних правил роботи державних архівів України”.

С. С. – співукладач анотованого каталогу кінодокументів “Кинолетопись. Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг.” (К., 1975); автор ряду наукових повідомлень і публікацій на сторінках журналу “Архіви України”.

579

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Скарбовійчук Софія

Праці: Центральный державный архив кинофотофонодокументов УРСР // АУ. – 1972. – № 4. – С. 16–18 (у співавт.); Визволення Криму (за кінофотодокументами ЦДАКФД УРСР) // Там само. – 1974. – № 2. – С. 47–54; Центральный державный архив кинофотофонодокументов УРСР // Там само. – 1977. – № 3. – С. 71–74; Центральный державный архив кинофотофонодокументов УРСР // Там само. – 1979. – № 5. – С. 70–71; Кущові семінари-практикуми з питань роботи з кінофотофонодокументами // Там само. – 1984. – № 1. – С. 75–76; Фотодокументи з колекції М. М. Желізняк // Там само. – 1990. – № 6. – С. 31–32; Україна початку ХХ ст. у фотодокументах // Там само. – 1991. – № 5–6. – С. 53–55.

Архіви: ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Скаржинська (Райзер)
Катерина*

Література: Горленко В. П. Лубенский музей Е. Н. Скаржинской // КС. – 1890. – № 10. – С. 123–134; Дяченко Т. Н. Музей Е. Н. Скаржинской // Охрана и исследование памятников археологии Полтавщины: Второй обл. науч.-практ. семинар: Тез. докл. и сообщ. – Полтава, 1989. – С. 108–111; Ульяновский В. И. Уникальные старопечатные книги и документы из Лубенского музея Е. Н. Скаржинской // Там само. – С. 111–114; Ванцак Б. С. Скаржинська і революція // Археологічний зб. Полтав. музею. – Полтава, 1992. – Вип. 2. – С. 38–40; Ванцак Б. С., Супруненко О. Б. Подвизники українського музейництва. – Полтава, 1995. – С. 41–70; Супруненко О. Б. Археологія в діяльності першого приватного музею України: Лубенський музей К. М. Скаржинської. – К.; Полтава, 2000. – 391 с.

Архіви: Держархів Полтавської обл., ф. 222.

Упродовж багатьох років С. С. була членом ЦЕПК Державного комітету архівів України, художньої ради і експертної комісії Української кіностудії хронікально-документальних фільмів, експертної комісії Української студії телевізійних фільмів, Київської студії науково-популярних фільмів, Національної радіокомпанії України.

Нагороджена Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2002), медаллю “Ветеран праці” (1989), ювілейною медаллю “В пам’ять 1500-річчя Києва” (1982), нагрудним знаком “Відмінник кінематографії СРСР” (1981).

Ніна Слончак (Київ)

СКАРЖИНСЬКА (РАЙЗЕР) Катерина Миколаївна (07. 02. 1852, с. Постав-Мука Лубенського пов. Полтавської губ. – 1932, с. Круглик Лубенського р-ну Харківської обл.) – меценатка, археолог, дослідник та колекціонер старожитностей, засновниця Лубенського музею в с. Круглик.

Походить з родини потомствених дворян. Отримала домашнє виховання, здала екстерном іспити за курс гімназії, продовжувала освіту на Бестужевських вищих жіночих курсах у Санкт-Петербурзі. Була одружена з Миколою Скаржинським, генерал-майором, власником 4 тис. десятин землі, спадкоємцем козацького старшинського роду. 1881 р. К. С. заснувала музей у с. Круглик Лубенського повіту, що пізніше став основою Полтавського краєзнавчого музею; 1905 р. колекції та устаткування музею були нею передані в дар Природничо-історичному музеєві Полтавського губернського земства (понад 20 тисяч експонатів). 1905 р. виїхала до Швейцарії, де у Давосі випускала журнал “За рубежом”. 1914 р. повернулася на Батьківщину, у 1920-ті рр. отримувала невелику персональну пенсію.

К. С. збирала та впорядковувала велику колекцію архівних документів різноманітного походження, в основному, з родинних архівів Райзерів, Скаржинських, Кир’якових та ін. Збірка К. С. становить нині фонд 222 “Лубенський музей К. С. в с. Круглик Лубенського повіту”, що зберігається в Державному архіві Полтавської області, до якого входять: справочинство музею, документи, зібрані музеєм, документи родичів К. С. Найдавніший оригінальний документ датується 1693 р. (всього у фонді 2647 справ).

Володимир Коротенко (Полтава)

СКИБА Порфирій Григорович (10. 10. 1912, с. Котовки, нині Гайворонського р-ну Кіровоградської обл. – ?. 1992, Луцьк) – архівіст, бібліотекар. Українець. 1950 р. закінчив Харківський бібліотечний інститут.

В архівних установах пропрацював 28 років (1947–1975). Працював старшим науковим співробітником, завідувачем читального залу, начальником відділу науково-довідкової літератури Держархіву Волинської області. Виконував обов'язки директора архіву (1950). З початку архівної діяльності займався науково-технічним опрацюванням, інвентаризацією, систематизацією, індексацією, комплектуванням книг, журналів, складанням НДА до друкованого фонду архіву. Започаткував створення в архіві краєзнавчої картотеки друкованих джерел з історії населених пунктів області, а також її бібліографічне опрацювання.

Брав участь у підготовці путівника “Волинський обласний державний архів у м. Луцьку”, видання “Історія міст і сіл Української РСР: Волинська область”. 1953 р. підготував “Робочу інструкцію по вдосконаленню науково-технічного опрацювання фондів Магістрату м. Луцька”, “Волинське воєводське управління”, “Відділ безпеки м. Луцька”, 1957 р. – “Інформацію про роботу читального залу Волинського облрхіву”. Розпочав облік і збір видань дослідників архіву із використанням архівних джерел Держархіву Волинської області, а також облік публікацій, досліджень і статей, написаних за документами архіву. Опублікував біля десятка статей в обласній газеті “Волинь” на історико-краєзнавчу тематику. Активний учасник усіх виробничих та методологічних нарад. 1964 р. організував конференцію дослідників читального залу облрхіву.

Володимир Гика (Луцьк)

Архіви: Держархів Волинської обл., ф. “Архівний відділ Волинського облвиконкому (1957–1975)”.

СКРИПНИК Микола Олексійович (13. 01. 1872, ст. Ясинувата Бахмутського пов. Катеринославської губ. – 07. 07. 1933, Харків) – видатний державний і партійний діяч, фахівець в галузі національно-державного будівництва, науковець-публіцист, журналіст, один з організаторів архівної справи в Україні.

М. С., як людина великого організаторського таланту, з глибоким знанням справи очолював Народний Секретаріат України (1918), був Народним секретарем Комісаріатів праці, Зовнішніх справ (1917–1918), обирався Народним Комісаром Державного контролю (1919), по черзі керував Народними Комісаріатами робітничо-селянської інспекції (1920), внутрішніх справ (1921–1922), працював народним комісаром юстиції і Генеральним прокурором УСРР (1922–1927); з березня 1927 р. по лютий 1933 р. очолював Народний Комісаріат освіти. В останній рік свого життя (1933) був Головою Держплану і заступником Голови РНК.

1921–1922 рр. М. С. одночасно очолював Всеукраїнську комісію по історії Жовтневої революції і КП(б)У,

Інститут історії партії (з лютого 1921 р.) та ГАУ при Наркомосвіті, яке було створене 1921 р. на базі Архівного відділу ВУКОПМИСу, що підпорядковувався Наркомосвіті. 24 серпня 1921 р. колегія Наркомосвіти схвалила Положення про Головне архівне управління, його штати і колегію, а 3 вересня рішення колегії були затверджені наказом Народного Комісара освіти Г. Ф. Гринька. До складу колегії Головархіву увійшли: М. С. (голова), Д. І. Багалій (заступник голови) і члени – В. І. Веретенников, М. В. Довнар-Запольський та ін.

На ГАУ, яке очолив М. С., покладалося загальне керівництво архівною справою в Україні, організація мережі архівних установ, проведення наукових досліджень в галузі архівної справи. З утворенням Головархіву склалися передумови для поліпшення загального стану архівної справи в Україні. Важливим напрямком його діяльності була організація роботи центральних архівів республіки.

Протягом 1922 р. були розроблені інструкції з основних напрямків діяльності архівних установ, у тому числі: про організацію роботи губернських архівних управлінь; облік архівних документів; складання архівних описів; виділення із загальних фондів історико-революційних документів. Були усунені існуючий паралелізм в діяльності архівних установ і певна децентралізація архівної справи, що виникли в умовах громадянської війни і господарської розрухи. Вживалися заходи щодо охорони архівів. Великого значення надавалось питанням організаційно-правового положення Головархіву.

Значна робота у зв'язку з цим була проведена колегією Головархіву для реорганізації його в Центральне архівне управління (Укрцентрархів) при ВУЦВКу, основні завдання якого полягали в загальному керівництві архівною справою, централізації документів в архівосховищах, їх науковій класифікації та охороні.

Як Народний Комісар юстиції УСРР і Генеральний прокурор, М. С. у циркулярному листі “Про вжиття заходів щодо охорони архівів”, надісланому 1922 р. всім губпрокурорам, підкреслював: “усвідомлюючи важливість збереження архівного фонду республіки, що включає в себе цінні матеріали як з історії України, так і, зокрема, з історії революційного руху на Україні, прокуратура республіки пропонує звернути особливу увагу на проведення дізнань і слідств щодо злочинів, передбачених 102 ст. карного кодексу і надавати губернським архівним управлінням всіляку допомогу в боротьбі з незаконним продажем та знищенням архівних матеріалів..”.

За свою багаторічну державну та науково-публіцистичну діяльність М. С. залишив велику літературну спадщину, яка визначається не тільки значною кількістю написаних ним робіт, а їх понад 600, а й широтою тема-

Праці: Вибрані твори.
– К., 1991. – С. 565–590.
Бібліографія праць.

Література: Солдатенко В. Ф. Нарком Микола Скрипник (1919–1927 рр.) // УГЖ. – 2002. – № 1. – С. 79–95; № 2. – С. 51–68.

тики. Його увагу привертала проблеми з різних галузей науки і культури: історії, національної політики, історії і теорії державного і партійного будівництва, економіки, права, літератури, мистецтва та інших галузей знань.

За великі заслуги у розвитку вітчизняної науки М. С. було обрано членом комуністичної Академії СРСР, академіком АН УРСР і Академії наук Білоруської РСР.

Анастасія Соловійова (Київ)

СЛАБЧЕНКО Михайло Єлисейович (псевд. і крипт.: Ляшок, М. Дейнека; 09. 07. 1882, Нерубайські Хутори під Одесою – 27. 11. 1952, м. Первомайськ, могила не збереглася) – історик, правник, археограф, педагог. Фахівець з проблем адміністративно-господарського устрою України XVII–XVIII ст.

Народився в сім'ї робітника-каменяра. Початкову освіту отримав від батька, яку продовжив в початкових школах в Кривій Балці і Слобідці Романівка (1889) та духовному училищі і семінарії Одеси. Середню освіту здобував самостійно, здавши екстерном екзамен на атестат зрілості в Третій одеській гімназії (1903), а вищу – на історико-філологічному та юридичному факультетах Новоросійського університету (1910). У 1906–1910 рр. співпрацював з одеською “Просвітою”, завідував її архівом і музеєм. Після служби в армії М. С. давав приватні лекції, працював в бібліотеках, готував до видання книги про Гетьманщину, став членом Одеського бібліографічного товариства. В роки Першої світової війни служив у діючій армії, звідки отримав направлення до Військової юридичної академії у Петрограді, яку закінчив 1918 р. Повернувся в Україну і певний час співпрацював з одеськими більшовицькими періодичними виданнями та з місцевою організацією УСДРП.

Наприкінці 1918 р. М. С. було обрано приват-доцентом українського університету у Києві і Кам'янці-Подільському, 1919 р. – доцентом Одеського університету. Відійшовши від партійної роботи, опікувався створенням в Одесі Фребелівського та театральних інститутів. В 1920-х рр. М. С. був на викладацькій роботі в університеті, віддавався створенню ІНО, де працював головою науково-дослідної кафедри історії України, яка була одеською філією Харківської науково-дослідної кафедри історії України Д. І. Багалія. Був членом Одеського наукового товариства при ВУАН. У власному життєписі М. С. зазначав, що 1926 р. був одним з організаторів (членом ініціативної групи) Археологічного інституту, відкритого 21 липня 1921 р. (там він впродовж 1921–1922 рр. працював професором, викладаючи історично-економічний побут населення України) та заступником завідувача обласного архівного управління. Посилено

583

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Слабченко Михайло

Праці: Ескізи з історії “Прав, по котрым судится малороссийский народ” // Ювілейний зб. на пошану акад. Д. Й. Багалія. – К., 1927. – С. 748–759.

Бібліографія: *Винар Б.* Академік Михайло Слабченко: (Матеріали до біографії та бібліографії) // УІ. – 1982–1983. – № 3–4 (75–76); 1 (77). – С. 36–39; *Заруба В. М.* Слабченко Михайло Єлисейович (1882–1952): Біобібліогр. (до 120-річчя з дня народж. та у 50-ліття смерті: 1882–1952–2002). – Д., 2003. – 59 с.

Література: *Винар Б.* Академік Михайло Слабченко: (Матеріали до біографії та бібліографії) // УІ. – 1982–1983. – № 3–4 (75–76); № 1 (77); *Григор'єва Т. Ф.* З сім'ї робітника-каменяра (М. Є. Слабченко) // Репресоване краєзнавство (20–30-ті роки). – К., 1991. – С. 32–37; *Гонтар О.* Уроки академіка М. Є. Слабченка // Сучасність. – 1992. – № 11. – С. 155–166; *Заруба В. М.* Історик трагічної долі: (Академік Михайло Єлисейович Слабченко) // АУ. – 1992. – № 5–6. – С. 70–84; *Едиційна археографія в Україні у XIX–XX ст.: плани, проекти, програми видань.* – К., 1993. – Вип. 1; *Санцевич А. В.* Видатний історик

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Слабченко Михайло

М. Є. Слабченко // Істор. зошити / НАН України. Ін-т історії. – К., 1993; Архів Коша Нової Запорізької Січі: Опис справ. – К., 1994. – С. 7; Білоусова Л. Г., Балінов А. К. Діяльність М. Є. Слабченка в архівній галузі // Академік М. Є. Слабченко. Наукова спадщина і життєвий шлях: Зб. статей. – О., 1995. – С. 39–42; *Вербана І. В.* Спроби видання архіву Коша Запорізької Січі в 1920–1930-х рр. // Запорозьке козацтво в укр. самосвідомості. – К.; Запоріжжя, 1997. – С. 315–328; *Водотика С. Г.* Академік Михайло Єлисейович Слабченко: Нарис життя та творчості. – К., 1998. – 141 с.; *Заруба В. М.* Історик держави і права України академік М. Є. Слабченко (1882–1952): Моногр. – Д., 2004. – 456 с.; *Він же.* Михайло Слабченко в епістолярній та мемуарній спадщині (1882–1952). – Д., 2004. – 350 с.

працював над дослідженням історії України, підготував до видання близько 13 монографій та 200 фундаментальних статей і розвідок. Серед них “Малорусский полк в административном отношении (Историко-юридический очерк)” (О., 1909), “Опыт по истории права Малороссии XVII и XVIII вв.” (О., 1911), “Центральные учреждения Украины XVII–XVIII ст.” (О., 1918) “Організація господарства України від Хмельниччини до світової війни” (О.; Миколаїв; К., 1922–1925, в п’яти томах), “Хозяйство Гетманщины в XVII–XVIII столетиях” в чотирьох томах, перший з яких вийшов і українською мовою (Х., 1923), “Матеріали до економічно-соціальної історії України XIX століття” (Х., 1925–1927, в двох томах).

За клопотанням кафедри історії української культури, очолюваної Д. І. Багалієм, М. С. було присвоєно докторський ступінь без захисту докторської дисертації (1926). 1 липня 1929 р. обраний дійсним членом Першого відділу ВУАН, після чого очолював кафедру історії України доби феодалізму. 1930 р. заарештований за звинуваченням у зв’язках з СВУ. За вироком Верховного суду України засуджений на шість років позбавлення волі; подальша доля історика добре досліджена дніпропетровським вченим В. М. Зарубою. Покарання відбував у Ярославському ізоляторі і на Соловках. Після звільнення 1936 р. М. С. працював у м. Кіровську Ленінградської області. 1937 р. був повторно засуджений, 1944 р. оселився під Астраханню. На короткий час приїжджав до Одеси, можливо 1940 р. 1947 р. переїхав у Первомайськ: у пошуках роботи намарно звертався до Одеського університету, приїздив до Києва з проханням влаштуватися на роботу в Інститут історії. Без засобів до існування, забутий і гнаний, помер прямо на вулиці. Реабілітовано за справою СВУ 1989 р., а 1990 р. – поновлено в складі АН України.

М. С. брав участь і в архівному будівництві на Одещині. 1920 р. він безпосередньо займався концентрацією, впорядкуванням і дослідженням фондів крайового Одеського архіву. Співпраця М. С. з архівами пов’язана з участю у роботі Комісії з підготовки до видання опису справ та корпусу документів архіву Коша Нової Запорізької Січі (1734–1775). Ініціатива цього видання належить М. С., з нею він виступив 1929 р., розпочавши дискусію про принципи видання архіву Коша останньої Запорізької Січі. Він встановив тісні контакти з Комісією для виучування західно-руського і українського права, обговорював з академіком М. П. Василенком питання про видання в декількох томах архіву, перевезеного у другій половині XIX ст. до Одеси А. О. Скальковським. Проект цього видання, підготовлений М. С., був прийнятий Археографічною комісією на рівні ідеї, та звинувачення в зв’язках з СВУ перешкодили його реалізації. За зразок

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Слободянюк Петро

було взято видання АЮЗР: проектувалося видати 6 або 7 томів, розмістивши документи тематично, до кожної з тем пропонувалася стаття-монографія редактора тому. Документи, що не вкладалися в схему, мали видаватися окремо. М. С. Грушевський запропонував видавати документи не за тематичним принципом, а за хронологічним. М. С. було описано третю частину архіву (опис до нашого часу не зберігся).

До своїх монографій вчений вміщував в додатках публікації документів для ілюстрації власних наукових спостережень і висновків. Одна з його робіт – “Протокол отпускных писем за гетмана Апостола 1728 года” (О., 1913) – являє собою археографічне видання витягу з повного діаріуша Апостола, який зберігався в бібліотеці Університету Св. Володимира у Києві в рукописному архіві О. М. Лазаревського. 1923 р. М. С. опікувався станом найважливіших архівних комплексів Одеси, боячись можливості їх вивезення до Росії. Звертався до голови відділу ВУАН М. П. Василенка з пропозицією створення в Одесі філії АН, на базі якої можна було б організувати вивчення архівних документів. Йшлося, зокрема, про Запорізький архів та архів Новоросійського і бессарабського генерал-губернаторства. Здійснити задум не вдалося, але 1926 р. при його сприянні було відкрито в Одесі філію Наукового товариства при ВУАН. Переймаючись турботою про архівних працівників, про підвищення фахового рівня, клопотався перед Д. І. Багалієм, тоді завідувачем відділом архівознавства ЦАУ УРСР, про видання підручника з архівознавства, сприяючи у його підготовці одеському архівісту Мартиновському.

Іван Глизь, Валентина Шандра (Київ)

СЛОБОДЯНЮК Петро Якович (30. 05. 1948, с. Любоіванівка Арбузинського р-ну Миколаївської обл.) – культуролог, історик, архівіст. Народився в сім'ї подільських колгоспників-переселенців, українець. 1953 р. сім'я повернулася на Поділля. Закінчив Кам'янець-Подільське культурно-освітнє училище за спеціальністю керівник духового оркестру (1967). Працював завідувачем клубу с. Новосілка Деражнянського р-ну Хмельницької обл. і служив (1967–1969) в Радянській Армії. Закінчив режисерський факультет (1977), а потім аспірантуру Київського державного інституту культури ім. О. Корнійчука за спеціальністю “Теорія і історія культури”. Захистив дисертацію кандидата історичних наук на тему “Роль культурно-освітньої роботи в активізації людського фактора” на філософському факультеті Київського державного університету ім. Т. Шевченка (1989).

Архіви: ІР НБУВ, ф. 1, 24 199, 46 236; ф. X; Держархів Одеської обл., ф. 45, оп. 5, спр. 12121; Р-1593, оп. 1, спр. 308, 4241; Р-39, оп. 1, спр. 49; ф. 153, оп. 1, спр. 650; ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1, спр. 1213; ф. 166, оп. 6/III, спр. 4579; оп. 12, спр. 7109.

Праці: Історичне краєзнавство в роботі громадських музеїв Хмельниччини // Завдання краєзнавства у дослідженні та популяризації пам'яток історії і культури: Тематич. зб. наук. праць. – К., 1991. – С. 63–69; Збереження та відтворення культурно-національної спадщини в умовах нової соціальної реальності // Збереження та відтворення культурно-національної спадщини Хмельниччини в нових суспільних умовах: Матеріали наук.-практ. конф. (26 січ. 1995). – К.,

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

Слободянюк Петро

1995. – С. 7–29; *Культура Хмельниччини*. – Хмельницький, 1995. – 332 с.; *Подільські бібліотеки та архіви: тенденції і проблеми 1917–1920 рр.* // *Архівна та бібліотечна справа в Україні доби визвольних змагань (1917–1921 рр.)*: Зб. наук. праць. – К., 1998. – С. 52–60; *Українська церква: історія руїни і відродження*. – Хмельницький, 2000. – 266 с.; “*Чорна дошка*” України (події 1930-х років). – Хмельницький. – 2001. – 126 с. (у співавт.); *Про створення та використання довідника розсекречених фондів // ААД*. – К., 2002. – Вип. 5. – С. 204–209 (у співавт.); *Місцеве самоврядування Хмельниччини: історико-етнографічні витоки, сторінки минулого та сьогодення місцевих громад*. – Хмельницький, 2004. – 591 с.; *Адміністративно-територіальний устрій Поділля. Історія і сучасність*. – Хмельницький, 2005. – 398 с. (у співавт.); *Єврейські общини Правобережної України*. – Хмельницький, 2005. – 410 с.

Архіви: Держархів Хмельницької обл., особова справа.

З 1969 р. працював методистом музично-інструментального жанру, директором обласних постійно діючих 10-місячних курсів підготовки керівників художньої самодіяльності (1971–1974), директором Хмельницького обласного Будинку народної творчості (1974–1977), завідувачем відділу культури Хмельницького міськвиконкому (1977–1984), заступником (1984–1992) і начальником управління культури (1992–1997) Хмельницького облвиконкому (пізніше облдержадміністрації).

П. С. – ініціатор створення Подільського відділення Інституту мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського НАН України і його науковий керівник, академік Української Технологічної Академії, член Національних Спілок журналістів і театральних діячів, голова Хмельницьких обласних відділень Конгресу української інтелігенції і Фонду культури України.

У квітні 1997 р. призначений директором Держархіву Хмельницької області. Перебуваючи на цій посаді, активно досліджує історію культури України, зокрема, тенденції та проблеми архівної та бібліотечної справи Поділля і України (1917–1920 рр.). Результатом наукових досліджень стала підготовка багатотомної збірки історії місцевих громад Хмельниччини “*Ради Хмельниччини на межі тисячоліть*”.

Автор ряду наукових монографій, праць з питань історії і культури Поділля і України, член редколегій понад 30 наукових збірників і книг. Організатор багатьох міжнародних всеукраїнських та регіональних наукових конференцій, зокрема: “*Хмельницькому – 500 років*” (м. Хмельницький, 1991), “*Культура України і слов’янський світ*” (м. Кам’янець-Подільський, 1992), “*Культура Поділля: історія і сучасність*” (м. Хмельницький, 1993), “*Проблеми розвитку культури Хмельниччини в нових суспільних умовах*” (м. Хмельницький, 1993), “*Вінковеччина: історія і сучасність*” (смт. Вінківці, 1993), “*Велика Волинь: минуле і сучасне*” (м.м. Ізяслав; Шепетівка, 1994), “*Інтеграція духовно-інтелектуальних сил в культурно-національному відродженні народу*” (м. Хмельницький, 1994), “*Духовні витоки Поділля: творці історії краю*” (м. Кам’янець-Подільський, 1994), “*Полонному – 1000 років*” (м. Полонне, 1995), “*Проблеми духовного і національного відродження на Поділлі*” (м. Кам’янець-Подільський, 1995), “*Меджибіж – 850 років*” (смт. Стара Синява; Меджибіж, 1996).

П. С. присвоєно почесне звання Заслужений працівник культури України (1995). Він лауреат премії в галузі мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. К. Широцького.

Наталія Вінідіктова (Хмельницький)

СЛОНЧАК Ніна Миколаївна (20. 02. 1939, м. Васильків Київської обл.) – історик-архівіст. Народилася у родині робітників. Закінчила з відзнакою історико-філософський факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1965) і річні курси науково-керівного складу архівних працівників при Московському державному історико-архівному інституті (1967).

З 1965 р. працює в Центральному державному кінофотофоноархіві України ім. Г. С. Пшеничного на посадах молодшого, старшого наукового співробітника, начальника фотовідділу (з 1966 р.), відділу інформації, публікації і наукового використання документів (з 1975 р.), заступника директора (з 1982 р.), директора архіву (1990–2002 рр.). З 2003 р. – помічник директора, головний науковий співробітник архіву. З 2006 р. Н. С. – на пенсії.

Вагомим є внесок Н. С. у реалізацію державної політики в галузі архівної справи – формування НАФ України аудіовізуальними документами, організації зберігання і використання документної інформації.

В її доробку – теоретичні і науково-методичні питання роботи з документами на нетрадиційних носіях інформації. Поза увагою Н. С. не залишалася жодна нормативно-методична розробка архіву. Вона брала участь у виробленні окремих положень Закону України “Про обов’язковий примірник документів” (1999), розробленні положень про порядок передання на державне зберігання кіно-, фото-, фонодокументів (1997), відповідних положень до “Основних правил роботи державних архівів України”, є одним з авторів-упорядників термінологічного словника “Архівістика” (1998).

За участю Н. С. і під її керівництвом в архіві створена система каталогів, що сприяє оперативному і ефективному пошуку документної інформації, нею були розроблені принципи створення іменного каталогу фотодокументів та дублювання іменних карток. Вона є укладачем (у співавт.) методичних рекомендацій по описуванню фонодокументів магнітного запису, керівником розроблення норм часу і виробітку на основні види робіт з документами архіву.

За ініціативою Н. С. архів започаткував приймання на державне зберігання документальних відеофонограм, які вона досліджує як історичне джерело (2000). Нею розроблена (у співавторстві) інструкція по організації роботи з відеодокументами.

Заслужують на увагу виступи Н. С. на всесоюзних, республіканських, міжнародних та всеукраїнських нарадах і конференціях про склад і зміст документів архіву (К., 1972), досвід роботи архіву щодо комплектування фотодокументами з історії Великої Вітчизняної війни (М., 1989), проблеми джерелознавчого та архівознавчого аналізу кінофотодокументів (К., 1997), формування

Праці: З досвіду створення іменного каталогу на фотодокументи в ЦДАКФФД УРСР // АУ. – 1974. – № 1. – С. 39–41; Роль ЦДАКФФД УРСР як республіканського науково-методичного центру у поліпшенні роботи держархівів республіки з кінофотофонодокументами // Там само. – 1988. – № 3. – С. 19–25; Проблеми джерелознавчого та архівознавчого аналізу кінофотодокументів // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. – К., 1997. – Ч. 1. – С. 62–64;

Відеодокументалістика
– як історичне джерело
// Спеціальні історичні
дисципліни: питання
теорії та методики. – К.,
2000. – Число 5, Ч. 1.
– С. 322–325; Підготовка
до видання анотованих
каталогів кінодокумен-
тів у ЦДКФФА України
ім. Г. С. Пшеничного
// Спеціальні історичні
дисципліни: питання
теорії та методики. – К.,
2001. – Число 6, Ч. 1.
– С. 352–354; Централь-
ний державний кінофо-
тофоноархів України
ім. Г. С. Пшеничного
– скарбниця історії //
Студії з архів. справи
та документознавства.
– 2002. – Т. 8. – С. 281–
287.

Архіви: Держкомархів
України, особова справа.

НАФ України фонодокументами, організацію їх збері-
гання (М., 2001), проблеми формування НАФ України
аудіовізуальними документами (М., 2001).

Вона є укладачем чотирьох видань анотованих ка-
талогів кіножурналів і документальних фільмів, остан-
ні два з яких вийшли за її редакцією: “Кинолетопись.
1923–1941” (К., 1969), “Кинолетопись. 1917–1977” (К.,
1977), “Кінолітопис. Червень 1945–1955” (К., 2002), “Кі-
нолітопис. 1956–1965” (К., 2003), буклету “Центральний
державний кінофотофоноархів України ім. Г. С. Пше-
ничного” (К., 2002).

Н. С. – упорядник фотоматеріалів багатьох доку-
ментальних видань, серед яких “Історія міст і сіл Ук-
раїнської РСР. Київська область” (1971), “Советская
Украина в годы Великой Отечественной войны 1941–
1945 гг.” (1980), книга Т. Гунчака “Україна: перша по-
ловина XX століття. Нариси політичної історії” (1993),
“Безсмертя. Книга Пам’яті України: 1941–1945” (2000),
“Уряди України у XX ст.” (2001), “Нариси з історії полі-
тичного терору і тероризму в Україні у XIX–XX ст.”
(2002).

Н. С. є автором багатьох тематичних оглядів і добірок
документів, що публікувалися на шпальтах часописів
“Архіви України”, “Знання та праця”, “Исторический
архив”, газет “Вечірній Київ”, “Правда Украины” та ін.

Популяризації архіву сприяють її виступи по телеба-
ченню і радіомовленню, а також підготовлені за її учас-
тю телепередачі.

Впродовж багатьох років Н. С. входила до редколе-
гії журналу “Архіви України” (1983–1992), була членом
ЦЕПК, Наукової ради та Методичної комісії Держко-
мархіву України.

Вона брала участь у здійсненні галузевої програми
підготовки кадрів архівістів – вела спецкурс “Кінофо-
тофоноархіви” у КДУ ім. Т. Г. Шевченка (1984–1990),
була укладачем навчальної програми і викладач курсу
“Кінофотофоноархіви” у Київському національному
університеті культури і мистецтв (1995–2000), керівни-
ком виробничої практики в архіві студентів історично-
го факультету Київського національного університету
імені Тараса Шевченка (з 2000 р.).

Нагороджена Грамотою Президії Верховної Ради
УРСР (1975), Почесною Грамотою Кабінету Міністрів
України (1998), орденом княгині Ольги (2002), ювілей-
ними медалями (1970, 1982), нагрудними знаками
“Відмінник кінематографії СРСР” (1977), “Відмінник
архівної справи” (1988). Н. С. – заслужений працівник
культури України (1994).

Олена Базанова (Київ)

СЛУЩЕВСЬКА Сіцілія Яківна (01. 09. 1917, м. Остер, нині Чернігівської обл. – 1975, Київ) – архівіст, фахівець з питань історії політичних партій України. З сім'ї службовця, єврейка. Закінчила історичний факультет Київського державного педагогічного інституту (1941). Кандидат історичних наук. Під час війни служила старшою медсестрою евакогоспіталю (1941–1946).

Працюючи вчителем історії США, одночасно обіймала посаду наукового співробітника Центрального державного історичного архіву УРСР (1947–1966); з грудня 1966 р. і до виходу на пенсію 1972 р. – старший науковий співробітник сектору партархіву Інституту історії партії при ЦК КПУ. С. С. займалась упорядкуванням багатьох фондів архіву, їх науково-технічним опрацюванням, зокрема, Харківського губкому КП(б)У (1919–1925), автор оглядів, історичних і біографічних довідок. Брала участь у складанні довідкових посібників, методичних інструкцій, підготовці до друку протоколів 1-го з'їзду КП(б)У; Була референтом бригади з підготовки “Нарисів історії КПУ”. С. С. підготувала огляд об'єднаного архівного фонду єврейських політичних партій і організацій (1902–1931). Опублікувала кілька наукових статей, матеріалів у періодичній пресі.

Віра Мазур (Київ)

СЛЮДИКОВА Тетяна Борисівна (03. 01. 1922, м. Корсунь, нині м. Корсунь-Шевченківський Черкаської обл.) – історик-архівіст, юрист. З родини службовця. Навчалася на юридичному факультеті Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1939–1941), закінчила Всесоюзний заочний юридичний інститут (1944) і історико-архівну аспірантуру (1945–1948) при ЦДІА УРСР у м. Києві.

Працювала помічником прокурора Ленінського р-ну м. Куйбишева (Росія) (1943–1944); науковим співробітником, завідувачем відділу публікації і використання ЦДІА УРСР у м. Києві (1944–1967); науковим редактором редакції історії України Української радянської енциклопедії (1967–1977); архівістом I категорії ЦДІАК України (з 1995 р.). Тривалий час працювала на громадських засадах в історичній секції Київського міського товариства охорони пам'яток історії і культури.

Під час роботи в ЦДІА УРСР у м. Києві брала участь у підготовці Путівника по фондах архіву (1958). Т. С. співупорядник збірників документів: “Революція 1905–1907 гг. на Украине: Т. 1: Подъем революционного движения на Украине накануне первой русской революции: 1901–1904” (1955), “Крестьянское движение в Полтавской и Харьковской губерниях 1902 г.” (1961), “Робітничий рух на Україні в роки реакції: Червень 1907 –

Архіви: ЦДАГО України, ф. 39, оп. 3. Особова справа.

Праці: Археографическая обработка документации и составление научно-справочного аппарата: Из опыта работы ЦГИА УССР // НИБ. – 1956. – № 2–3. – С. 50–58; Документи ЦДІА УРСР про Т. Г. Шевченка // Там само. – 1961. – № 2. – С. 57–63; Джерела ЦДІА УРСР про селянський рух на Україні в 1917–1918 рр. // АУ. – 1967. – № 6. – С. 71–75; Протоколи органів жандармсько-поліцейського розшуку і судових установ як джерело з історії іскрівських організацій на Україні // Вісник Київ. ун-ту. – К., 1972; Нові документи про місяць проживання родини Давидових-Раєвських у Києві // АУ. – 1989. – № 2. – С. 37–39; Київські адреси кирило-мефодіївців // Там само. – 1989. – № 3. – С. 75–77.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Слюсар Софія

Архів: ЦДІАК України,
особова справа.

жовтень 1910” (1965), “Рабочее движение на Украине в период первой мировой империалистической войны: Июль 1914 г. – февраль 1917 г.” (1966), співавтор статті “З історії Центрального Державного історичного архіву УРСР в 1945–1958 рр.” у виданні “З історії архівного будівництва на Україні” (1958), автор великої кількості статей та публікацій в галузевих виданнях.

Нагороджена медаллю “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.” та знаком “Почесний член товариства охорони пам’яток історії і культури”.

Тетяна Портнова, Тетяна Слюдикова (Київ)

СЛЮСАР Софія Андріївна (02. 01. 1942, с. Гопчиця Погребищенського р-ну Вінницької обл.) – філолог, архівіст. Із родини робітників, українка. Закінчила філологічний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1975). Впродовж 1975–1979 рр. працювала науковим співробітником Канівського державного музею Т. Г. Шевченка.

З липня 1979 р. – в. о. завідувача відділу комплектування і обліку музейних експонатів та відділу комплектування, відомчих архівів і діловодства ЦДАМЛМ України. На громадських засадах з березня 1992 р. – відповідальний секретар Координаційної ради Мартиролога України.

За час роботи в ЦДАМЛМ України організувала приймання на державне зберігання документів особового походження понад 300 архівних фондів та здійснила їх науково-технічне впорядкування, зокрема, письменників і літературознавців Баша Я. В., Марти Гай, Головка А. В., Дзюби І. М., Жулинського М. Г., Тарновського М. М., Швеця В. С.; діячів театру Гришка М. С., Камінської Н. Я., Копержинської Н. К., Крушельницького М. М., Пономаренка Є. П., Ужвій Н. М.; композиторів Данькевича К. Ф., Завалишиної М. С., Кирейка В. Д.; діячів образотворчого (у тому числі декоративно-прикладного) мистецтва Дзюби Г. Ф., Новицької М. О., Носка П. В., Павленко О. Т., Ріпка О. М., Саєнка О. Ф., Степовика Д. В., Сьомкіна В. В.

С. С. налагодила контакти і підтримує зв’язки з українською діаспорою, уклала акти на прийняття документів Яра Славутича, Івана Огієнка, Олекси Гай-Головка, Антона Дервіша, Івана Олексюка, Григорія Сірика, Романа Ковалика, Петра Кравчука, Романа Рахманного (Канада); Івана Багряного, Марії Сокіл-Рудницької, Василя Барки, Миколи Фоменка, Ганни Черінь та ін. (США); Віри Вовк (Селянської) (Бразилія); Віктора Некрасова (Франція); Галини-Інги Каркліня (Латвія); Олександра Могиланського, Олександра Довженка (Росія); Богдана Подолянка (Австралюка), Дмитра Нит-

Архів: ЦДАМЛМ України,
особова справа.

ченка (Чуба) (Австралія); Михайла Парашука (Болгарія); Емми Андіївської, Якова Струхманчука, Івана Кошелівця (Німечина) та ін.

С. С. – автор дидактичних матеріалів, які увійшли до “Методичного посібника для вчителів середніх шкіл”, низки повідомлень, надрукованих у часопису “Київська старовина”.

Брала участь у підготовці виставок до 75-річчя А. І. Шияна (1985), до 80-річчя М. М. Тарновського (1989).

Віра Вєрвєс (Київ)

СМАЛЬЧЕНКО Василь Дмитрович (14. 11. 1909, с. Кудановка, нині Лебединського р-ну Сумської обл. – 31. 05. 1984, Донецьк) – архівіст. Народився в селянській родині, українець. 1937 р. закінчив міжкrajову школу НКВС у м. Києві. Оперативний співробітник НКВС (МВС) у містах Миколаєві, Донецьку (1937–1954).

В архівних установах Донецької області почав працювати з лютого 1956 р. старшим науковим співробітником Держархіву Донецької області, завідувачем архівного відділу УМВС по Донецькій області (липень 1956 р.), Донецького облвиконкому (жовтень 1973 р.). Провів велику роботу із забезпечення збереженості документів у відомчих, міських і районних архівах, постійно виступав із лекціями, доповідями з питань діловодства на семінарах, нарадах, курсах. Неодноразово брав участь у наукових конференціях істориків-архівістів, де виступав із повідомленнями з актуальних питань архівознавства.

В. С. – співупорядник переліку документів установ, організацій і підприємств, що діють на громадських засадах (1968), автор ряду інструкцій та методичних розробок. Під його керівництвом значно піднявся рівень архівної справи в Донецькій області: всі держархіви міст і районів області були забезпечені спеціальними приміщеннями для збереження документів, побудоване приміщення Держархіву Донецької області. Він – організатор упорядкування документів міськрайархівів. Співупорядник збірників документів: “Пионеры коммунистического труда” (1963), “Пролетарский интернационализм – наше знамя” (1974).

Учасник Великої Вітчизняної війни. Нагороджений орденом Вітчизняної війни II ступеня, двома орденами Червоної Зірки, двома медалями “За бойові заслуги”.

Тамара Столяренко (Донецьк)

СМЕРЕЧИНСЬКИЙ Сергій Степанович (09. 09. 1892, с. Мечетка Балтського пов. Подільської губ. – ?) – архівіст, мовознавець, організатор архівної справи на Поділлі. Народився в українській сім’ї службовця.

591

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Смальченко Василь

Праці: Організація обліку відомчих архівів // НІБ. – 1958. – № 4. – С. 35–37; Концентрація архівом документів особового походження // Там само. – 1962. – № 4. – С. 23–24; Забезпечити збереження документів установ і організацій на громадських засадах // Там само. – 1963. – № 6. – С. 29–31; Огляд відомчих архівів м. Селідове // Там само. – 1965. – № 2. – С. 92; Нове приміщення Донецького облдержархіву // АУ. – 1967. – № 2. – С. 96; Про передачу документальних матеріалів і райміськархівів до облдержархіву Донецької області // Там само. – 1970. – № 6. – С. 52–53.

Архіви: Держархів Донецької обл., ф. Р-678, Р-1136.

Література: Водолаженко О. Г. Перша нарада архівних робітників України // АС. – 1925.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Смирнов Василь

– Кн. 1. – С. 147; Наука и науч. работники СССР. – Л., 1928. – Т. 6: Науч. работники без Москвы и Ленинграда. – С. 487; 1924 рік: I Всеукр. нарада архівних працівників // АУ. – 1991. – № 3. – С. 18; Пристайко В., Шаповал Ю. Справа “Спілки Визволення України”: Невідомі документи і факти. – К., 1995. – С. 175.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. І-л, спр. 18, 28.

Література: Бюлетень ЦАУ УРСР. – 1929. – № 2. – 1 лют.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. І, спр. 251; оп. І-л, спр. 49.

Закінчив історико-філологічний факультет Університету Св. Володимира у Києві (1916). Володів французькою, німецькою, англійською мовами. До 1917 р. вчителював в початкових народних і приватних школах.

З червня 1921 р. працював у Подільській губернській архівній комісії, а потім – в архівній секції губернського комісаріату, спочатку як учений архівіст, потім – учений секретар. 1923–1925 рр. С. С. завідував Подільським губернським архівом, а 1925–1923 рр. – Вінницьким окружним архівом.

Учасник I наради архівних працівників України у Харкові (6–10 грудня 1924 р.). Теоретично обґрунтував ряд важливих методичних питань архівної справи, зокрема, щодо використання документів. Розробив ряд інструкцій щодо роботи завідувачів губернських архівів. Брав участь в реорганізації губернських архівних комісій. Напрацював принципи відбору документів на архівне зберігання з огляду на їх наукове значення, склад описів, формування фондів.

1929 р. С. С. був заарештований і звинувачений в контрреволюційній антирадянській діяльності як один із учасників вінницької філії СВУ.

Подальша доля С. С. невідома.

Ігор Верба (Київ)

СМИРНОВ Василь Іванович (1880 – 10. 12. 1929, Київ) – архівіст, правник. Народився в сім’ї київського земського лікаря. Закінчив Університет Св. Володимира у Києві (1905). За фахом – правник. До 1915 р. служив у нотаріальній конторі, після 1915 р. – в управлінні шляхів сполучення. Працював в Укоопспілці.

У січні 1925 р. В. С. був прийнятий на службу до Київського губернського архіву, потім перейшов до Київського окрарху. З 1 жовтня 1925 р. призначений помічником архівіста Київського центрального історичного архіву у фінансово-економічний відділ. З грудня 1926 р. фактично очолив фінансово-економічний відділ архіву. Працював над упорядкуванням документів центральних установ, зокрема, упорядкував і передав до архіву документи Окрстатбюро та банків. Безпосередньо причетний до формування фондів історико-революційного значення за 1917–1919 рр., створював науководовідковий апарат, зокрема, до особового складу.

До останнього В. С. працював в Київському центральному історичному архіві на посаді вченого-архівіста. Помер після тяжкої хвороби.

Тетяна Портнова (Київ)

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Содомора Андрій

СОДОМОРА Андрій Олександрович (01. 12. 1937, с. Вирів, нині Кам'яно-Бузького р-ну Львівської обл.) – архівіст. З родини священика. Закінчив факультет класичної філології Львівського державного університету ім. І. Франка (1959). Філолог, перекладач, письменник. Кандидат філологічних наук (1964), доцент (1985).

Працював архіваріусом у Держархіві Львівської області (1959–1960), науковим співробітником відділу Давніх актів ЦДА УРСР у м. Львові (1960–1964). Брав участь у впорядкуванні документів перших поземельних кадастрів Галичини – Йосифінської та Францисканської метрик, в описуванні латинських документів і грамот та підготовці видань “Йосифінська (1785–1788) і Францисканська (1819–1820) метрики. Перші поземельні кадастри Галичини” (1965), “Каталог пергаментних документів ЦДА УРСР у Львові. 1233–1799” (1972). Виступав з доповідями на архівному семінарі з джерелознавства і спеціальних історичних дисциплін, зокрема, “Про поділ дня в епоху Середньовіччя” (1962). Роботу архівіста відобразив у художній творчості (Архіваріус // Дзвін. – 1997. – № 9).

З 1964 р. – викладач латинської мови Львівського медінституту. Захистив кандидатську дисертацію “Пісенна лірика лесбійських поетів і проблема перекладу їх пісень” (1964). Член спілки письменників України, лауреат премії ім. М. Рильського (1986). Автор підручників та методичних посібників з латинської мови. Переклав твір Менандра “Мізантроп” (1962), комедії Аристофана (1980), твори Горация (1982), “Метаморфози” Овідія (1985), “Про природу речей” Т. Лукреція Кара, трагедії Софокла (1989), Есхіла (1990), “Моральні листи до Луцілія” Сенеки (1996) тощо. Автор книги “Жива античність” (1983), численних повістей, нарисів і новел.

Уляна Кришталович (Львів)

СОЛОВІЙОВА Анастасія Агеївна (03. 01. 1929, м. Гайсин, нині Вінницької обл.) – історик-архівіст, археограф. Українка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1953). Кандидат історичних наук.

З 1956 р. працювала в Інституті історії партії при ЦК КПУ: бібліотекар, бібліограф, молодший науковий, старший науковий співробітник сектору історії партії, а з лютого 1976 р. – сектору партійного архіву.

Працюючи в партархіві інституту, а з листопада 1991 р. в ЦДАГО України на посаді старшого наукового співробітника (з серпня 1994 р. – завідувача відділу використання документів і інформації) як історик-археограф займалась укладанням збірників документів, їх археографічним опрацюванням, написанням архео-

Праці: Новые документы о Львовской типографии Ивана Федорова // Полиграфия. – М., 1964. – № 3. – С. 12–13; Подорож у Східні краї Вільгельма де Рубрука, брата Ордену міноритів, року Божого 1253 // Всесвіт. – 1976. – № 9. – С. 4–14; № 10. – С. 8–16.

Література:

Encyclopedia of Ukraine. Vol. IV. – Toronto; Buffalo; London. – P. 804; Центральний Державний історичний архів УРСР у м. Львові. Показчик видань архіву та л-ри про його діяльність: 1917–1988. – Львів, 1990.

Архіви: ЦДАЛ України, ф. Р-1. оп. 1 ос., спр. 49.

Праці: Культурне будівництво в Українській РСР: 1928 – червень 1941: Зб. док. і матеріалів. – К., 1986. – 415 с. (співупоряд.); Хроніка партійного архівного будівництва // УІЖ. – 1988. – № 6; Культурне будівництво в Українській РСР: Червень 1941 – 1950: Зб. док. і матеріалів. – К., 1989. – 483 с. (співупоряд.); Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Соломаніна Галина

– К., 1990; Второй съезд
КП(б)У. 17–22 октяб.
1918 г.: Протоколы. – К.,
1991. – 241 с. (упоряд.).

Архіви: ЦДАГО України,
особова справа.

графічних передмов, описуванням фондів архіву для підготовки путівника-довідника по архіву, тематичного довідника з питань Великої Вітчизняної війни, організацією науково-методичного кабінету, розробкою питань передачі тексту архівних джерел з новітньої історії України, деяких проблем вдосконалення НДА документальних видань та ін.

Опублікувала близько 50 робіт, серед яких понад 20 – збірники документів і хронікальні роботи, огляди джерел та літератури. А. С. була депутатом Ленінської (тепер Старокиївської) райради трудящих м. Києва 4-х скликань (1960–1970), обиралась членом наукової ради Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, членом республіканської ради з координації науково-дослідних робіт (секція джерелознавства) (1970–1980), членом редколегії журналу “Архіви України” (1978–1981). Нагороджена Грамотою Президії Верховної Ради Української РСР.

Руслан Пиріг (Київ)

СОЛОМАНІНА Галина Іванівна (01. 04. 1923, с. Кирмино Нерехтинського р-ну Ярославської обл., Росія – 21. 11. 1995, Харків) – історик-архівіст. З родини службовця, росіянка. Закінчила історичний факультет Іванівського державного педагогічного інституту.

З вересня 1944 р. по січень 1946 р. працювала науковим співробітником ЦДІА УРСР у м. Києві, а потім старшим зберігачем фондів ЦДАЖР УРСР (1946–1970). 1971 р. переведена на посаду старшого зберігача фондів до ЦДАНТД УРСР. Проводила роботу з приймання науково-технічної документації до архівосховища, вела облік руху фондів з метою створення оптимальних умов зберігання науково-технічної документації.

Архіви: ЦДНТА України,
особова справа.

Олена Мащенко (Харків)

СОРОЧИНСЬКА Ірина Олександрівна (02. 09. 1933, с. Грибовиця, нині Іваничівського р-ну Волинської обл.) – архівіст. Із селянської родини, українка. Освіта – середня. Була секретарем адміністративної комісії виконкому районної Ради депутатів трудящих (1963–1975).

На архівній ниві пропрацювала 32 роки. З грудня 1955 р. обіймала посаду завідувача Володимир-Волинського райархіву, а з 1975 р. – завідувач Володимир-Волинського міськархіву. Протягом довголітньої праці дбала про збереженість архівних документів установ, підприємств, організацій району та міста. І. С. сприяла розвитку НДА до фондів, особливо створенню картотеки про місцезнаходження документів особового складу. Її кваліфікована методична діяльність сприяла формуван-

ню повноти фондів джерел комплектування архівів. І. С. відзначалась чуйним і уважним ставленням до звернень і запитів установ та громадян, широко використовувала документи особового складу ліквідованих установ для задоволення соціально-правових потреб населення, про що свідчать численні записи у Книзі відгуків Володимир-Волинського держміськархіву.

Нелегка спадщина дісталась Володимир-Волинському держрайархіву в далекому 1955 р., коли було особливо багато документів в розсіпу, в газетних обкладинках. Налагодженню архівного господарства допомагали терпіння, знання, вміння організувати копітку, важку роботу не тільки з науково-технічного опрацювання документів, а й обліку фондів, якого до цього часу не було. Протягом усіх років завідувач районного, а потім міського архіву контролювала діяльність відомчих архівів, практично допомагала в проведенні експертизи цінності документів. За її участю зібрана колекція особового походження, в якій зберігаються оригінали документів, пов'язаних із життям відомих людей м. Володимир-Волинська: письменника Лича В. І., архітектора міста Микити А. В., композитора Шишкіна С. Е., виконавиці народних пісень Тарасюк Г. В. та ін.

Завдяки плідній багатолітній праці І. С. в держміськархіві зібрано оптимальний обсяг інформації з історії розвитку різних галузей народного господарства, культури, науки, архітектурно-культурних споруд, загалом м. Володимир-Волинський. Помітна була участь архіву у загальноміських заходах. Очолювані І. С. архіви неодноразово виходили переможцями у змаганнях серед архівних установ області.

І. С. публікувалась у місцевій пресі з актуальних питань розвитку архівної справи, історії рідного міста.

І. С. оголошена подяка начальника Архівного управління при Раді Міністрів УРСР (1963), вручена Грамота Архівного управління при Раді Міністрів УРСР (1966). Вона нагороджена ювілейною медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970), нагрудним знаком “Відмінник архівної служби” (1988). Її ім'я занесено до Книги пошани Архівного відділу облвиконкому.

Марія Багнюк (Луцьк)

СОХАНЬ Павло Степанович (18. 11. 1926, с. Новоіванівка, нині Білопільського р-ну Сумської обл.) – відомий український історик, джерелознавець, організатор археографічної діяльності в Україні, фахівець з історії міжнародних зв'язків України. З селянської родини, українець. Закінчив з відзнакою історичний факультет Харківського державного педагогічного інституту

Праці: Збереження архівних документів // Слово правди. – 1986. – 30 груд.

Література: Юрчук А. Ірина Сорочинська // Червоний прапор. – 1961. – 29 серп.; Панасик В. У шелесті історії сторінок // Слово правди. – 1987. – 10 лют.; Іванюк Л. У документах тих дух часу // Там само. – 1995. – 8 серп.

Архіви: Володимир-Волинський держміськархів, фонд особового походження Сорочинської І. О.

(1956). Доктор історичних наук (1974), професор (1981), член-кореспондент НАН України (1985).

Після закінчення навчання викладав у харківських вузах (1956–1961), а з 1961 р. пов'язав своє життя з Інститутом історії АН УРСР, пройшовши шлях від аспіранта (1961–1963) до заступника директора з наукової роботи (1974–1991). З 1991 р. призначений директором Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. Наукова спадщина П. С. складає понад 300 праць різнопланового тематичного та жанрового спектру: наукові статі, розвідки, нариси, монографії з історії міжнародних зв'язків України, країн Центральної та Південно-Східної Європи, історії та культури Болгарії, біографічних досліджень, джерелознавства, археографії тощо. Характерною рисою праць вченого є ґрунтовна джерельна база, використання великої кількості оригінальних джерел із українських, російських, болгарських та інших архівів (“Нариси історії українсько-болгарських зв'язків” (1974), “Георги Димитров і Україна” (Софія, 1986), “Грушевський і Academia” (1993) (у співавт.) та ін.). Значним є внесок П. С. в розвиток вітчизняної історичної науки як редактора видань очолюваного ним інституту. За його редакцією побачили світ близько 70 видань (“Опис Київського намісництва 70–80 років XVIII ст.” (1989), “Едиційна археографія в Україні в XIX–XX ст.: Плани, проекти, програми видань” (1993), “Упокорення голодом: Збірник документів” (1993), “Україніка в збірках Австрії: Бібліотеки, архіви, музеї: Попередній довідник” (1993) та ін.). Багато зусиль П. С. доклав до утвердження археографії та джерелознавства як самостійних повноцінних галузей історичної науки. Його численні публікації, виступи в наукових дискусіях, радіо- та телепередачах, на наукових форумах різного рівня переконували впевненістю і високим науковим рівнем (“Археографічна робота в Україні: проблеми і перспективи”, “Науково-практичні аспекти повернення в Україну її історико-культурних та духовних святинь”, “Проблеми повернення джерельної спадщини в Україну в зв'язку з подіями Другої світової війни та її наслідками (науково-практичні аспекти)” та ін.). Очолюваний П. С. інститут веде активну співпрацю з науковими й видавничими центрами, архівами, бібліотеками Росії, США, Канади, Франції, Болгарії, Польщі, Чехії, Словаччини та інших країн. На базі інституту за безпосередньою участю вченого видаються писемні джерела з історії і культури України в 28 серіях, що охоплюють писемні пам'ятки різних епох, видів, жанрів. Особлива увага приділяється вивченню і виданню творчої спадщини М. С. Грушевського, (зокрема, видані “Ілюстрована історія України”, “Історія України-Руси. У 9 т.”, під редакцією П. С. розпочато видання в 50-и

томах наукової спадщини вченого), М. П. Драгоманова, Д. І. Яворницького та ін.

П. С. є одним з керівників державної програми “Книжкова спадщина України: створення бібліографічного реєстру та системи збереження й загальнодоступності”, очолює проект “Архівна рукописна україніка”. Відповідно до цього проекту створюється серія довідково-інформаційних видань та Національна архівна інформаційна система – узагальнюючий банк даних про писемні джерела з історії та культури України. Значні здобутки П. С. на ниві підготовки висококваліфікованих кадрів істориків. Під його керівництвом підготовлено понад 30 докторів та кандидатів наук з проблем історичних зв'язків України з зарубіжними країнами, історіографії, джерелознавства.

П. С. – учасник численних міжнародних наукових симпозіумів, з'їздів, конференцій в Україні та за її межами. Президент товариства “Україна – Болгарія” (з 1991 р.), дійсний член НТШ (1995), почесний член Філологічного товариства Болгарії (1986), заступник Голови Українського комітету славистів та Українського комітету з вивчення і поширення слов'янських культур при ЮНЕСКО (1981–1997), Голова секції з проблем загальної історії і міжнародних зв'язків України в складі Наукової ради з проблем історичної науки в Україні (1988–1990), академік Міжнародної слов'янської академії наук (з 1997), відповідальний редактор часопису “Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки” (1991–1992), головний редактор “Українського археографічного щорічника” (з 1992), заступник головного редактора збірника “Історичні дослідження: Історія зарубіжних країн” (1975–1989), заступник головного редактора збірника “Історичні дослідження: Вітчизняна історія” (1978–1990), член редколегії часописів “Український історичний журнал” (з 1988), “Архіви України” (з 1992), “Київська старовина” (1992–1996), “Міжнародні зв'язки України: наукові пошуки і знахідки” (з 1993), член редакційної ради щорічника “Наука і культура” (з 1993), “Пам'ять століть” (з 1996), Голова Археографічної комісії АН України (з 1987).

Нині П. С. продовжує плідну багатогранну наукову, науково-організаційну та педагогічну діяльність на посаді директора Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського.

Американським біографічним інститутом (США, Південна Кароліна) П. С. обраний членом наукової консультативної ради цього інституту та Людиною року (1997).

Учасник Великої Вітчизняної війни. Кавалер болгарського ордену “Кирила і Мефодія” (1973), ордену Вітчизняної війни II ступеня (1985), ордену “Знак По-

Українські архівісти (XIX–XX ст.)

Сохань Павло

Бібліографія: Павло Степанович Сохань: До 70-річчя від дня народження та 40-річчя наук.-пед. діяльності: Біобібліогр. покажчик. – К., 1996. – 73 с.; Павло Степанович Сохань. До 80-річчя від дня народження та 50-річчя науково-педагогічної діяльності: [Біобібліогр. покажчик]. – К., 2006. – 52 с.

Література: Павло Степанович Сохань: До 70-річчя від дня народження та 40-річчя наук.-пед. діяльності: Біобібліогр. покажчик. – К., 1996. – 73 с.; Вчені Інституту історії України: Біобібліогр. довідник. – К., 1998. – Вип. 1. – С. 303–305.

шани” (1986); нагороджений Грамотою Президії Верховної ради УРСР (1976), лауреат Премії Президії АН УРСР ім. Д. З. Мануїльського (1976), Державної премії УРСР (1980), Премії НАН України ім. М. С. Грушевського (1993); заслужений діяч науки і техніки України (з 1996).

Ірина Матяш (Київ)

СТАРІКОВА Ангеліна Іванівна (19. 08. 1943, с. Малі Яковичі Пружанського р-ну Брестської обл., Білорусь) – архівіст. Із родини робітників, білоруска. Закінчила Пружанський сільськогосподарський технікум (1962) та природничий факультет Луганського державного педагогічного інституту ім. Т. Г. Шевченка (1970).

Архівну діяльність розпочала у жовтні 1979 р. в Держархіві Луганської області на посаді наукового співробітника госпрозрахункового відділу. З квітня 1980 р. – зберігач фондів, з вересня 1980 р. – старший зберігач фондів, з серпня 1983 р. – старший архівіст, з березня 1990 р. – архівіст I категорії, з січня 1994 р. – провідний архівіст, з січня 1996 р. по 2000 р. – начальник підвідділу забезпечення збереженості, державного обліку і довідкового апарату до архівних документів.

З 1983 р. А. С. займалась обліком документів, вела справи фондів, списки фондів та картки описів, складала аркуші та картки фондів, паспорт архіву, історичні довідки до фондів та займалась їх удосконаленням. Прийняла на державне зберігання та впорядкувала фонди особового походження: “Чернявський Микита Антонович, український письменник” (Р-2840), “Акіменко Адріан Захарович, генерал-майор запасу, перший командир 2-ої гвардійської дивізії” (Р-2680), “Семенов Олександр Лаврентійович, учасник революційних подій на Луганщині у 1917–1922 рр.” (Р-2777).

Сформувала об’єднані архівні фонди “Управи Ворошиловградської області окупаційного періоду. 1942–1943 роки” (Р-1307), “Державні господарства, машино-тракторні станції і установи управління сільським господарством окупаційного періоду. 1942–1943 роки” (Р-1318) та ін.

Вікторія Кравченко (Луганськ)

СТАРІКОВА Тетяна Анатоліївна (22. 03. 1953, Київ) – архівіст, реставратор. Із родини робітників. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1979).

З 1972 р. працює в Центральній лабораторії мікрофотокопіювання і реставрації документів ЦДА України (з 2001 р. – Державний центр зберігання документів НАФ) на посадах лаборанта, реставратора, старшого мето-

Архіви: Держархів Луганської обл., ф. Р-1046, оп.5, спр. 504, 505; особисті спогади А. І. Старікової.

Архіви: ДЦЗД НАФ, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Старовойт Микола

диста, а з 1993 р. – головним спеціалістом з реставрації архівних документів. Т. С. є фахівцем з консервації, реставрації та ремонту архівних документів. Дбає про підвищення кваліфікації працівників архівних установ України з фізичної збереженості документів, впроваджуючи сушильні методи обробки архівних документів.

Член Правління Спільки архівістів України (1999–2001).

Нагороджена медаллю “В пам’ять 1500-річчя Києва”.

Людмила Терещук (Київ)

СТАРОВОЙТ Микола Іванович (11. 02. 1939, с. Станішевка Іванківського р-ну Київської обл.) – історик, архівіст. Народився в родині селян, українець. Закінчив Харківський державний університет ім. О. М. Горького (1966).

Архівну діяльність розпочав на посаді інструктора партійного архіву Харківського обкому Компартії України 1966 р. З 1991р. – архівіст I категорії Держархіву Харківської області, з 1993 р. – завідувач сектору з виконання запитів соціально-правового характеру, з 1997 р. – завідувач відділу зберігання та НДА.

М. С. займався науково-технічним опрацюванням і описуванням документів Харківського обкому Компартії України за 1932–1973 рр., розробив “Робочу інструкцію з науково-технічного опрацювання документів Куп’янського окружного комітету КП(б)У” та історичну довідку до фонду Куп’янського окружкому КП(б)У (1972), підготував “Методичні рекомендації щодо створення і організації роботи тимчасових архівів первинних партійних і комсомольських організацій установ” (1984), “Примірні номенклатури справ міськвиконкомів, райкомів партії і комсомолу” та ряд робочих інструкцій.

М. С. – співупорядник низки видань з історії Харківщини років Великої Вітчизняної війни та розвитку її промисловості періодів 1917–1941 рр. та 1943–1980 рр.

Вікторія Резнікова (Харків)

СТАРОВОЙТОВ Микола Михайлович (02. 01. 1952, с. Первомайське Ханкайського р-ну Приморського краю, Росія) – історик, архівіст.

Народився в родині робітників, українець. Закінчив Ворошиловградський державний педагогічний інститут ім. Т. Г. Шевченка (1988). Навчався в Інституті підвищення кваліфікації керівних кадрів Української Академії державного управління при Президентові України (2002, 2006).

Свою трудову діяльність розпочав у 1968 році, працював в народному господарстві на керівних посадах.

Праці: Далеко от линии фронта: 1941–1945: Сб. воспоминаний, док. и материалов. – Х., 1977. – 245 с.; В боях за Харьковщину. – 4-е изд., испр. и доп.: Сб. воспоминаний. – Х., 1978. – 516 с.; Верю беспредельно...: Документальная повесть о Герое Советского Союза И. И. Бакулине. – Х., 1981. – 141 с.; Промышленность и рабочий класс Харьковщины: 1917 – июнь 1941: Сб. док. и материалов. – Х., 1986. – 224 с.; 1943–1980: Сб. док. и материалов. – Х., 1987. – 224 с.; Строки надежды и мужества: 1941–1945: Письма харьковчан. – Х., 1988. – 241 с.

Архіви: Держархів Харківської обл., особова справа.

У листопаді 2001 р. призначено директором Державного архіву Луганської області.

М. С. є членом Спілки архівістів України, дійсним членом Вченої ради фонду історіософських винаходів та Вченої ради Луганського інституту труда і соціальних технологій. Входить до складу обласної відомчої комісії з підготовки пропозицій щодо відновлення прав церков і релігійних організацій; обласних редакційних колегій Книги Пам'яті України і Книги Скорботи України; багатотомного видання “Реабілітовані історією”. Приймає участь у роботі обласної комісії з розгляду питань, пов'язаних з порушенням клопотань до комісії з встановлення пенсій за особливі заслуги перед Україною. Брав участь у парламентських слуханнях Верховної Ради України, був неодноразовим учасником міжнародних конференцій. В тісному зв'язку працює з засобами масової інформації. Постійно бере участь у телевізійних та радіо передачах, засіданні “круглого столу” (“Переселення етнічних українців” та “Голодомор в Україні: правда та вигадки”), в “Урядовому кур'єрі” (№ 172 від 15.09.2006) вийшла стаття М. С. “Лабіринти “часу пік”. Луганська версія” – про репресії на Луганщині у 1937–1938 роках. Є автором 30 друкованих наукових праць у фахових виданнях України.

За ініціативою директора архіву у 2002 році при Державному архіві Луганської області організовано філію кафедри “Архівознавство” Східноукраїнського національного університету ім. В. І. Даля.

Прийняв участь у наданні пропозиції до ЦВК України щодо внесення змін до Порядку ведення діловодства виборчих комісій та комісій з референдумів, затвердженого постановою ЦВК від 29.07.2004 № 280, які ввійшли до постанови ЦВК “Про порядок передавання виборчої та іншої документації виборчих комісій та комісій із всеукраїнських та місцевих референдумів на зберігання до архівних установ” від 10.03.2006 № 885.

М. С. прийняв особисту участь у розробці програми розвитку архівної справи на 2006–2010 роки, затвердженою постановою Кабінету Міністрів України від 01.02.2006 № 92.

Нагороджений орденом “За заслуги” III ступеня (2006), оголошено письмову Подяку Кабінету Міністрів України (2002), а також нагороджений медаллю “За заслуги перед Луганщиною” (2005), Почесною грамотою голови облдержадміністрації та обласної ради (2002), відзнакою Луганської міської ради “За заслуги перед Луганськом” (2005).

СТЕПАНОВА Антоніна Андріївна (04. 05. 1921, м. Орехово-Зуєво, нині Московської обл., Росія – ? 02. 1985, Севастополь) – історик-архівіст. З родини службовців, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1944).

По закінченні інституту була направлена до Держархіву Кримської області, де з 1944 р. по 1954 р. працювала на посаді старшого наукового співробітника з організаційної роботи, згодом – по роботі з тасмними фондами. У 1954–1971 рр. – директор Держархіву Кримської області. Основний напрямок її діяльності – керівництво, організація роботи архіву, видавнича діяльність. Проводила упорядкування фондів архіву після реевакуації з м. Тюмені (Росія) (1945–1950), безпосередньо займалася підготовкою проектної документації до початку будівництва нового приміщення архіву Після виходу на пенсію працювала архівістом у відділі обліку, проводила каталогізацію документів.

А. С. – співупорядник збірників документів: “Новые документы А. Суворова, Ф. Ушакова, М. Кутузова” (1947), “Революционное движение в Таврической губернии в 1905–1907 гг.” (1957), “Борьба за Советскую власть в Крыму: Т. 1: Март 1917 – апрель 1918” (1957), “Борьба за Советскую власть в Крыму: Т. 2: Борьба трудящихся Крыма против иностранной военной интервенции и контрреволюции в годы гражданской войны: Май 1918 – ноябрь 1920” (1961), “Ревкомы Крыма” (1968), “Крым в период Великой Отечественной войны: 1941–1945” (1973), автор статей в галузевих виданнях. Укладач путівника Держархіву Кримської області (1961), член редколегії видання “Історія міст і сіл Української РСР: Кримська область”. А. С. довгі роки була членом секції документальних пам’яток Кримського відділення Українського товариства охорони пам’яток історії та культури.

В Держархіві Республіки Крим створено “Особовий фонд А. А. Степанової”.

Людмила Гурбова (Сімферополь)

СТРАШКО Віктор Васильович (07. 11. 1940, Київ) – історик, архівіст, палеограф. Із службовців, українець. Закінчив історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1969).

Після закінчення навчання працював старшим науковим співробітником відділу публікації та використання ЦДІА УРСР у м. Києві (1969–1970), старшим інспектором науково-видавничого відділу Архівного управління при Раді Міністрів УРСР (1970–1971), старшим науковим співробітником відділу публікації та використання ЦДАЖР УРСР (1971–1972). З січня 1972 р. – старший

Праці: Підготовка к изданию сборников документов: Из опыта работы госархива Крымской области // НИБ. – 1956. – № 2–3. – С. 14–20; Научково-методичні наради у Кримському облдержархіві // Там само. – 1960. – № 6. – С. 37–38; Кримський облдержархів // АУ. – 1972. – № 1. – С. 85.

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415; Р-2638; Р-4759.

Праці: Підготовка хроніки подій у тематичних виданнях документів // АУ. – 1976. – № 5. – С. 27–28; Правила передачі тексту кириличних документів XVI–XVIII ст. дипломатичним і популярним методами та рекомендації для застосування цих правил у виданнях наукового і науково-популярного

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Стрельський В'ячеслав

типів (проект). – К., 1992;
Хроніка селянського руху
на Україні (1569–1647)
// Селянський рух на Ук-
раїні: 1569–1647: 36. док.
і матеріалів. – К., 1993.
– С. 366–481.

Література: Ювілеї:
[Про 60-річний ювілей
В. В. Страшка – ст. наук.
співробітника відділу
давніх актів ЦДІАК Ук-
раїни] // Вісник Держко-
мархіву України. – 2000.
– Вип. 4. – С. 116.

Архіви: ЦДІАК України,
особова справа.

Праці: Миколаївський
державний історичний
архів за п'ять років //
Архівознавчий збірник.
– К., 1938. – С. 66–76; 25
лет советского архивного
строительства в Омской
области. – Омск, 1943 (у
співавт.); Центральный
государственный исто-
рический архив УССР //
Вопросы истории. – 1948.
– № 6. – С. 155–157;
Джерелознавство історії
СРСР: Період імперіалі-
зму. – К., 1958; Основные
принципы научной крити-
ки источников по истории
СССР. – К., 1961. – 133 с.;
Геральдика и сфрагистика
в научной работе истори-
ков (по материалам укра-
инских архивов и других
научных учреждений) //
Вопросы архивоведения.
– 1963. – № 2. – С. 31–35;
Теория и методика ис-
точниковедения истории
СССР. – М., 1968. – 264 с;
Архівознавство // РЕІУ.
– К., 1969. – Т. 1. – С. 88;

науковий співробітник відділу давніх актів ЦДІА УРСР
у м. Києві.

За час роботи в архіві працював над описанням до-
кументів фондів “Генеральна військова канцелярія”
(ф. 51) та “Луцький гродський суд” (ф. 25). Брав участь
в упорядкуванні документів, переданих з Відділу ру-
кописів ЦНБ АН УРСР. В. С. – співупорядник збірни-
ків документів: “Селянський рух на Україні. Середина
XVIII – перша чверть XIX ст.” (1978), “Селянський рух
на Україні: 1569–1647” (1993), “Книга Київського під-
коморського суду (1588–1644)” (1991), “Реєстр Війська
Запорозького 1649 р.” (1995). Автор “Методичних реко-
ментацій для складання подокументних описів до акто-
вих книг Правобережної України XVI–XVIII” (2002).

Основна тематика наукових зацікавлень В. С. – іс-
торія Лівобережної, Правобережної, Слобідської, Пів-
денної України XVI–XVIII ст.

Нагороджувався пам'ятними знаками та подяками ар-
хіву, Головного архівного управління при Раді Міністрів
УРСР та Міністерства культури УРСР. Йому присвоєно
почесне звання “Заслужений працівник культури Украї-
ни” (2002).

Людмила Демченко (Київ)

СТРЕЛЬСЬКИЙ В'ячеслав Ілліч (28. 09. 1910,
м. Курськ, Росія – 11. 08. 1983, Київ, кладовище “Бер-
ковці”) – вчений-історик, дослідник і організатор архів-
ної справи, джерелознавець, краєзнавець, археограф.
Народився в сім'ї відомого на той час в м. Курську жур-
наліста і громадського діяча. Закінчив Московський де-
ржавний історико-архівний інститут. Доктор історич-
них наук (1963), професор (1965).

Працював учителем у с. Тросна Орловського повіту,
бібліотекарем у м. Грозному, науковим співробітником
Чеченського НДІ краєзнавства (1930–1931); старшим
науковим співробітником і директором Держархіву
Миколаївської області, начальником архівного відділу
УНКВС по Миколаївській області (1935–1941). Одночас-
но (з 1937 р.) очолював кафедру історії Миколаївського
педагогічного інституту, багато і плідно досліджував
історію м. Миколаєва. В. С. видав за цією тематикою
понад 30 статей і підготував (до весни 1941 р.) канди-
датську дисертацію за темою “З історії міста корабелів”
(захистив 1945 р.).

З перших днів війни В. С. займався евакуацією архів-
них фондів, пам'яток культури. У 1942–1944 рр. працю-
вав старшим науковим співробітником Держархіву Ом-
ської області, заступником начальника архівного відділу
УНКВС по Омській області, наполегливо займаючись
збереженням ДАФ, зокрема, документів і матеріалів, що

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Стрельський В'ячеслав

відображали подвиги народів СРСР у боях з окупантами. Водночас писав і видавав статті й брошури з проблем історії Сибіру.

У лютому 1944 р. В. С. було призначено начальником науково-методичного відділу Управління держархівів УРСР. У складі оперативних груп досвідчених істориків-архівістів брав участь у збиранні документів нацистського командування, що викривали злочини загарбників на тимчасово окупованих територіях нашої країни. Так, у м. Рівне до рук групи архівістів, серед яких був В. С., потрапила основна частина архіву рейхскомісара України Еріха Коха. Згодом ці документи були представлені на Нюрнберзькому судовому процесі.

З жовтня 1944 р. по серпень 1947 р. В. С. працював директором ЦДІА УРСР у м. Києві. У 1945–1982 рр. очолював кафедру архівознавства та спеціальних історичних дисциплін Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Захистив докторську дисертацію (1963), одержав вчене звання професора (1965).

В. С. – автор близько 300 друкованих праць з історії України та інших народів колишньої Російської імперії та СРСР, проблем джерелознавства, теорії і практики архівної справи, геральдики, сфрагістики, археографії, хронології та інших спеціальних історичних дисциплін. Зокрема, багато нового у вивчення і висвітлення питань історії України початку XIX ст. внесла серія його статей і брошура про участь українського народу у Вітчизняній війні 1812 р. Помітним явищем в українській історіографії стала публікація 1963 р. колективом науковців на чолі з В. С. першого у СРСР навчального посібника для студентів-істориків з допоміжних історичних дисциплін.

Найголовнішим напрямком науково-дослідницької діяльності В. С. була розробка проблем теоретичного і конкретного джерелознавства. У цій галузі він визнаний як один з провідних фахівців в Україні і СРСР. Книги В. С. “Джерелознавство історії СРСР” (1958), “Основные принципы научной критики источников по истории СССР” (1961), “Источниковедение истории СССР” (1962), “Теория и методика источниковедения истории СССР” (1968) впродовж багатьох років були основними підручниками з джерелознавства для історичних факультетів вузів УРСР та СРСР. Переважна увага в цих та інших працях В. С. приділялася проблемам теорії і методик джерелознавства: визначення його предмета, метода, змісту, завдань, основних джерелознавчих дефініцій, поняттю про історичне джерело, його соціальні функції, особливості відображення у ньому реального історичного процесу, розробці загальних принципів класифікації, виявлення, відбору, аналізу і синтезу історичних джерел. Поряд з цим, учений ретельно і глибоко розробив часткові методики критичного аналізу окремих родів (типів)

Джерела історичні. Джерелознавство. Допоміжні історичні дисципліни // Там само. – К., 1970. – Т. 2. – С. 17–18, 72; Нове в роботі кафедри архівознавства та допоміжних історичних дисциплін Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка // АУ. – 1971. – № 5. – С. 13–15; Приемы исследовательской работы над документальными материалами архивов. – К., 1974. – 30 с; Роль архивных документов у дослідженні пам'ятників // Пам'ятники України. – 1976. – № 4. – С. 47–48; Работа с архивными материалами // Методика педагогических исследований. – К., 1976. – С. 79–91; Архивознавство // УРЕ. – К., 1978. – Т. 1. – С. 260; Підготовка кадрів істориків-архівістів у нашій республіці // АУ. – 1978. – № 5. – С. 54–57; Документальные памятники истории и культуры в государственных архивных фондах СССР. – К., 1983. – 18 с.

Бібліографія: Стрельський Вячеслав Ильич: Библиогр. указатель ученого. – К., 1967. – С. 21–46.

Література: Кар И. Диссертация молодого ученого // Южная правда. – 1940. – 15 июня; Крымов И. Творчество // Там само. – 1 сент.; Суніт-ко Л. Барви серця // За

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Стрельський В'ячеслав

радянські кадри. – 1966.
– 22 черв.; Стрельський
В'ячеслав Ілліч // УРЕС.
– К., 1968. – Т. 3. – С. 402;
Стрельський В'ячеслав
Ілліч // Учені вузів Ук-
раїнської РСР. – К., 1968.
– С. 414; *Кізенко А. В.*
І. Стрельському
– 65 // Київ. ун-т. – 1975.
– 3 жовт.; *Табачник Д.*
Симфонія київського
пейзажу // Там само.
– 1982. – 10 черв.; *Він
же.* Служение исто-
рии Отчизны // Южная
правда. – 1989. – 18 окт.;
Проблеми архівознавства
і джерелознавства: Зб.
наук. праць до 90-річчя
від дня народження проф.
В. І. Стрельського. – К.,
2001. – 414 с.; *Калаку-
ра Я., Войцехівська І.*
Особові архівні фонди
фундаторів архівної
освіти в Київському
університеті імені Тараса
Шевченка – професорів
В. Стрельського та В. За-
млинського // Архівіст:
Ювіл. зб. – К., 2002.
– С. 30–43.

Архіви: Держархів
м. Києва, ф. Р-1535.

і видів джерел (речових, етнографічних, лінгвістичних, усних, письмових, зокрема, літописів, хронографів, документації діловодства, законодавчих актів, статистичних матеріалів, періодичної преси, мемуарів тощо). Безперечним внеском у теоретичне і конкретне джерелознавство є постановка і розв'язання В. С. питання про джерелознавчий підхід до наукових історичних праць, творів художньої літератури і пам'яток образотворчого мистецтва (зокрема, живопису, ікон тощо).

В. С. брав участь у підготовці до видання документальних збірників з історії Вітчизняної війни 1812 р. (1948) і Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. (1954), був упорядником путівника “Центральный государственный исторический архив УССР в г. Киеве” (1958), науковим консультантом довідника “Державні архіви Української РСР” (1972), брошури “Документальные памятники истории и культуры в государственных архивных фондах СССР” (1963).

В. С. – один із організаторів Українського товариства охорони пам'яток історії та культури. На I–IV з'їздах УТОПШ обирався членом правління і президії правління, заступником голови, впродовж шести років очолював Київську міську організацію УТОПШ, був членом редколегії, заступником головного редактора журналу “Пам'ятники України”, членом Вченої ради Держбуду УРСР з охорони пам'яток архітектури.

Значну роботу В. С. проводив як заступник голови Археографічної комісії АН УРСР, член бюро Археографічної комісії АН СРСР, член колегії Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР і редколегії науково-інформаційного бюлетеня “Архіви України”, член наукової ради Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР.

Впродовж багатьох років В. С. очолював редколегію “Вісника Київського університету. Серія історія”, був членом вчених рад історичного факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка та Інституту історії АН УРСР, ряду координаційних рад, зокрема, Міністерства вищої і середньої спеціальної освіти УРСР. В. С. презентував вітчизняну історичну науку на багатьох міжнародних форумах: XIII міжнародному конгресі історичних наук, VII міжнародному конгресі архівів, XVI міжнародній конференції “Круглого столу архівів”, виступав з лекціями в Сорбонському університеті (Франція), у педагогічному інституті ім. Кирила і Мефодія (Болгарія). Нагороджений орденом “Знак Пошани” (1983).

У Держархіві м. Києва створено “Особовий фонд В. І. Стрельського”.

Геннадій Стрельський (Київ)

СУББОТІНА Ірина Віссаріонівна (04. 04. 1927, Москва) – історик-архівіст, фахівець з проблем розбудови архівної справи в Україні та питань діловодства. З родини службовців, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1952).

Архівну діяльність розпочала в липні 1948 р. у Держархіві Кримської області, пропрацювавши місяць завідувачем читального залу під час канікул. Пройшла виробничу практику в архіві (вересень 1949 р.). З 1 березня 1950 р. по 1971 р. працювала в архівному відділі УМВС по Кримській області (з 1960 р. – архівний відділ Кримського облвиконкому) на посаді старшого наукового співробітника. З 1 липня 1971 р. була призначена на посаду директора Держархіву Кримської області. 4 липня 1976 р. рішенням Кримоблвиконкому затверджена завідувачем архівного відділу Кримського облвиконкому. Цю посаду обіймала до виходу на пенсію (липень 1987 р.). З листопада 1988 р. працювала в архівному відділі Кримоблвиконкому інспектором, потім (з серпня 1989 р.) у відділі забезпечення збереження, НДА та обліку Держархіву Кримської області на посаді провідного архівіста. У 2003 р. їй встановлена пенсія відповідно до Закону України “За особливі заслуги перед Україною”.

Під час роботи на посадах старшого наукового співробітника та старшого інспектора архівного відділу Кримоблвиконкому (1950–1971) І. С. здійснювала контроль за роботою міських та районних архівів, надавала їм методичну та практичну допомогу у забезпеченні збереженості документів, організації роботи держархівів, відомчих архівів проектно-технічних установ та фотоархівів.

Неодноразово виступала на республіканських нарадах та конференціях з проблем діловодства та забезпечення збереження документів у держархівах, була членом редколегії науково-інформаційного бюлетеня Архівного управління УРСР (1961–1963).

У період керівництва Держархівом Кримської області (1971–1976) багато уваги приділяла питанням будівництва та введення в експлуатацію нового будинку архіву (1975), підготовці документів до переміщення і складання схем їх розташування у сховищах, оснащення архіву новими меблями, технікою, стаціонарною станцією хімпожаротушіння, кондиціонерами та ін.

Під час роботи завідувачем архівного відділу Кримського облвиконкому (1976–1987) сприяла міськархівам та райархівам в отриманні нових приміщень та оснащення. І. С. розроблені креслення металевих стелажів та дезінфекційних камер, якими укомплектовувались міськархіви. За її керівництва в області було організовано постійно діючий семінар підвищення кваліфікації

Праці: Шире пропагандировать значение документальных материалов, хранящихся в государственных архивах // НИБ. – 1956. – № 4. – С. 66–68; Больше уваги документам про особовий склад // АУ. – 1965. – № 5. – С. 30–32; Складання номенклатур справ в установах Кримської області // Там само. – 1966. – № 3. – С. 30–31; Постійно діючий семінар з діловодства в Криму // Там само. – 1971. – № 4. – С. 72–74; Кримський обласний державний архів // Там само. – 1972. – № 6. – С. 19–21; Про підготовку і переміщення документів у нове приміщення архіву // Там само. – 1976. – № 6. – С. 33–35; Руководство работой городских и районных архивов Крымской области // Там само. – 1979. – № 4. – С. 21–23; В архівних установах Кримської області // Там само. – 1980. – № 4. – С. 78–79; Державні архіви Кримської області // Там само. – 1983. – № 6. – С. 19–21; Документи і матеріали до історії Сімферополя // Там само. – 1984. – № 3. – С. 33–41; Впровадження “Основных правил работы государственных архивов СССР” у держархівах Кримської області // Там само. – 1985. – № 5. – С. 61.

Література: Василенко С. М. І. В. Субботіна // АУ. – 1977. – № 5. – С. 79–80.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Судієнко Михайло

Архіви: Держархів в
Автономній Республіці
Крим, ф. Р-415, Р-4748..

Література: Памяти
М. О. Судієнка // Укр.
ист. мелочи Ал. Лазарев-
ского. – К., 1901. – Т. 1.
– С. 59–61; Русский
биографический сло-
варь. – СПб., 1912.
– Т. “Суворова-Ткачев”.
– С. 105–106; *Модзалев-
ский В.* Малороссийский
родословник. – 1914.
– Т. 4. – С. 799; *Федір-
ко О. А. М. Й.* Судієнко
– археограф України сере-
дини XIX ст. // *Сіверщина
в долі істориків та в іст.
дослідженнях.* – К.; Нов-
город-Сіверський, 1998.
– С. 14–24; *Федірко А. М.*
Знавець української
старовини (до 200-річ-
чя з дня народження
М. Й. Судієнка) // *Історія
України. Маловідомі
імена, події, факти: Зб.
ст.* – 2003. – Вип. 20–21.
– С. 458–470.

працівників держархівів та відомчих архівних установ з проблем діловодства, зберігання документів, формування справ постійного зберігання та особового складу.

І. С. – укладач інформаційного бюлетеня з методичними матеріалами для міськрайархівів області. Брала участь у підготовці та була членом редколегії збірників документів: “Советы – власть народная” (1979), “Социалистическое народное хозяйство Крымской области: 1944–1970” (1980), “Симферополью 200 лет: 1784–1984” (1984). Автор статей, повідомлень, інформацій в галузевих виданнях. 15 років була членом правління Кримської обласної організації Товариства охорони пам’яток історії і культури. Очолювала секцію архівно-документальних пам’яток. Була членом методичної ради Кримоблвиконкому.

В Держархіві Автономної Республіки Крим створено “Особовий фонд І. В. Субботіної”.

Нагороджена медалями та грамотами, серед яких Грамота Верховної Ради УРСР (1978), медаль “Ветеран праці” (1983), знак “Відмінник архівної справи СРСР” (1987), Почесна грамота Ради міністрів Автономної Республіки Крим (2002).

*Людмила Гурбова (Сімферополь),
Тетяна Портнова (Київ)*

СУДІЄНКО Михайло Йосипович (бл. 1803 – 08. 09. 1874, м. Новгород-Сіверський, Чернігівської губ., похований на території Спасо-Преображенського монастиря) – чернігівський поміщик, історик-аматор, археограф, громадський та освітній діяч, меценат. Прийомний син новгород-сіверського дворянина Йосипа Степановича Судієнка.

Навчався в Пажеському корпусі (до 1824 р.). Вийшовши у відставку після недовгої військової служби (1824 – січень 1829), поселився у своєму маєтку, де прилучився до вивчення історії та місцевої старовини. Був повітовим новгород-сіверським предводителем дворянства з 1835 по 1841 рр. Брав участь в роботі Чернігівського комітету звільнення селян від кріпацтва, де один з небагатьох виступив за наділення селян землею.

Маючи значні статки, робив великі благодійницькі пожертви на Чернігівську та Новгород-Сіверську гімназії, був їх почесним попечителем. Переселившись пізніше до Києва, став попечителем Білоцерківської гімназії. За свою благодійну діяльність був удостоєний 1849 р. ордена Св. Анни.

У 1848–1857 рр. М. С. обіймав посаду голови Тимчасової комісії для розгляду давніх актів у Києві. Робота в комісії сприяла його науковим заняттям та продовженню збирання колекції історичних документів і рукопис-

них книг, яка, за визнанням сучасників, була однією з кращих в Європі. Частину колекції М. С. опублікував в двотомному збірнику “Материалы для отечественной истории” (К., 1853–1855). Крім двотомника “Материалов”, на власний кошт видав “Черниговского наместничества топографическое описание” О. Ф. Шафонського (К., 1851); як голова Комісії для розгляду давніх актів, сприяв виходу в світ літопису Величка (К., 1848–1855).

Частина документів колекції, зібраної М. С., була ним передана Московському товариству історії і старожитностей та іншим науковим товариствам, членом яких він був. Після смерті М. С. основна її частина перейшла до сина, І. М. Судієнка, і 1897 р. була передана до бібліотеки Університету Св. Володимира у Києві.

Оксана Коваль (Київ)

СУРАБКО Людмила Федорівна (04. 06. 1946, м. Любомль Волинської обл. – 22. 12. 2005, Чернігів) – архівіст. Із родини службовця, росіянка. Закінчила Курський державний педагогічний інститут (1969). Заслужений працівник культури України (1996).

Працювала вчителем російської мови та літератури Дмитрієвської СШ (1969–1971); інспектором, завідувачем методичного кабінету Дмитрієвського райвно (1971–1974).

Архівну діяльність розпочала в жовтні 1974 р. зберігачем фондів Держархіву Чернігівської області. З січня 1976 р. по червень 1980 р. – старший науковий співробітник, завідувач відділу інформації, публікації та використання документів. З червня 1980 р. по лютий 2000 р. – заступник директора Держархіву Чернігівської області. Контролювала планування та звітність держархіву області, архівних відділів райдержадміністрацій. Брала участь у забезпеченні виконання планів розвитку архівної справи в області, відповідала за роботу відділів архіву, контролювала виконання планових завдань працівниками архіву та архівними установами області, якість їхньої роботи. Була головою методради, ЕПК, ради з НОП. Проводила значну роботу щодо створення та вдосконалення довідкового апарату до документів держархіву області, системи каталогів, покажчиків.

Працювала над тематичною розробкою фондів “Канцелярія Чернігівського цивільного губернатора”, “Чернігівське губернське правління”. Склала систематичний покажчик до фонду “Канцелярія Чернігівського цивільного губернатора”, переліки: “Стахановское движение на Черниговщине” (1985); “Документи госархива области по истории Отечественной войны 1812 г.” (1977); “Перелік документів Чернігівського облдержархіву про В. І. Леніна” (1980); “Перелік унікальних документів

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

СуслоТетяна

Праці: Социалистическое строительство на Черниговщине: 1921–1944 гг. – К., 1983. – 228 с. (співупоряд.); Социалистическая Черниговщина: 1946–1980. – К., 1987. – 290 с. (співупоряд.); Чернигову 1300 лет. – К., 1990. – 368 с. (співупоряд.).

Архіви: Держархів Чернігівської обл., ф. Р-651.

Праці: Типова номенклатура справ науково-дослідних інститутів // НІБ. – 1964. – № 5. – С. 22–26; Довідник про бібліотеки України // АУ. – 1972. – № 1. – С. 77.

Архіви: Держ. наук. архів. бібліотека, м. Київ, особова справа.

облдержархіву” (1977). “Голодомор 1932–1933 рр. в Чернігівській області” (1993). Проводила заняття зі студентами історичного факультету педагогічного університету, керувала їх виробничою практикою. Займалася розтаєнненням фондів держархіву області та питаннями користування архівними документами.

Брала участь у підготовці добірок архівних документів та буклетів: “Чернігівщина – ціліні” (1979), “В. И. Ленин и Черниговщина” (1980), “1075 лет летописному Чернигову” (1962), “Ревкомы Черниговщины” (1987), “Из истории Новгорода-Северского” (1989), “Українізація на Чернігівщині в 20–30-ті рр.” (1997). Автор багатьох статей з архівної тематики в місцевій пресі. Готувала статті до “Історії міст і сіл УРСР. Чернігівська область” (К., 1983). Підготувала ряд статей до енциклопедичного довідника “Чернігівщина” (К., 1990). Брала участь у підготовці радіо- і телепередач. Розробила тексти лекцій про історію держархіву області та склад його документів, активно виступала з ними в установах і на підприємствах міста. Займалася науковою роботою.

Виконувала значну громадську роботу, тривалий час очолювала архівну секцію Українського товариства охорони пам’яток історії та культури в Чернігівській області, була лектором товариства “Знання”.

Нагороджена грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР, Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, Чернігівської облради, облдержадміністрації, Архівного відділу облвиконкому, медаллю “Ветеран праці” (1985).

Ольга Баканова (Чернігів)

СУСЛО Тетяна Дмитрівна (22. 03. 1934, с. Ново-Українка, нині Кіровоградської обл. – 30. 05. 1999, Київ, Байкове кладовище) – історик-архівіст. Із родини службовців, українка. Закінчила архівне відділення історико-філософського факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1957).

У серпні 1957 р. була направлена до Київського обласного державного архіву на посаду архіваріуса. З листопада 1963 р. обійняла посаду старшого наукового співробітника Архівного управління при Раді Міністрів УРСР. У листопаді 1964 р. призначена завідувачем бібліотеки при ЦДІА УРСР у м. Києві. З січня 1972 р. по 30 листопада 1991 р. – директор Науково-довідкової бібліотеки центральних державних архівів України (на базі бібліотечних фондів ЦДАЖР УРСР, ЦДІА УРСР, ЦДАКФФД УРСР). За участю і під керівництвом Т. С. було завершено інвентаризацію бібліотечного фонду, оцінку його вартості, створення НДА до фондів бібліотеки.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Сухих Лідія

Виступала з доповідями на науково-практичних конференціях, брала участь в організації тематичних виставок та екскурсій.

З 1991 р. працювала бібліотекарем I категорії НДБ ЦДА України.

Нагороджена Почесною грамотою Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР і ЦК профспілки працівників державних установ (1979), подякою і пам'ятним подарунком Головного управління при Раді Міністрів УРСР у зв'язку з 50-річчям від дня народження.

Людмила Федорова (Київ)

СУХИХ Лідія Андріївна (25. 04. 1941, с. Носківці Жмеринського р-ну Вінницької обл.) – історик, архівіст, палеограф. Із службовців, українка. Закінчила Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка (1962). Працювала вчителем історії Липовецької СШ (1962–1964) на Вінничині.

Архівну діяльність розпочала у ЦДІА УРСР у м. Києві на посаді молодшого наукового співробітника (1965–1967). Працювала інспектором Архівного управління при РМ УРСР (1968–1969), редактором у Головній редакції Української Радянської Енциклопедії (1969–1992). З 1992 р. – в ЦДІАК України на посаді завідувача відділу давніх актів. З 2003 р. – провідний науковий співробітник.

Кваліфікований фахівець з організаторськими здібностями, Л. С. спрямовувала зусилля на реалізацію основних завдань архівної справи – збирання, збереження та використання інформації документів НАФ України.

Л. С. – співупорядник збірника документів “Київський центральний архів давніх актів. 1852–1943” (Т. 1. – 2002). Нині вона працює над підготовкою корпусного видання документів “Архів Коша Нової Запорозької Січі”, збірника документів “Історія Теофіпольщини”, Анотованого реєстру описів архіву, Анотованого каталогу документів ЦДІАК України до історії Визвольної війни українського народу середини XVII ст. У рамках українсько-ізраїльського проекту за її безпосередньою участю здійснюється виявлення документів з історії євреїв в Україні XVI–XVII ст.

Л. С. підготувала значну кількість документальних виставок, зокрема, з історії сербських поселень в Україні, що експонувалася в Сербії; до ювілейних дат визначних українських діячів Б. Хмельницького, П. Могили, І. Виговського, П. Полуботка, І. Мазепи, до 10-ої річниці Незалежності України тощо. Виступала з доповідями на галузевих, всеукраїнських, міжнародних конференціях та нарадах з питань теорії та практики архівної справи,

Праці: З джерел про життя і діяльність Петра Могили // ЗНТШ. – Т. ССXXXI: Пр. комісії спец. (допом.) іст. дисциплін. – Львів, 1996. – С. 437–454 (у співавт.); Документи з родових архівів магнатів і шляхти Волині та Правобережної України в колекціях Центрального державного історичного архіву України: історія, склад, стан науково-довідкового апарату та перспективи його розвитку // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. (19–20 листоп. 1996 р.). – К., 1997. – Ч. 2. – С. 90–96; Декабристи і Україна // Історія України. – 2001. – № 20. – С. 8–10 (у співавт.); Пам'ятні події і місця, пов'язані з декабристами у Києві // Там само. – 2001. – № 27–28. – С. 13–16; Документи з історії Києво-Печерської лаври у фондах Центрального державного історичного архіву України // Могилянські читання 2000 року. – К., 2001. – С. 261–263.

Література: Radvani, Nikolaus. Die archive in der Podkarpatska Rus. – Uzhorod, 1922; *Делеган М. В.* До питання про історію архівної справи на Закарпатті // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. (19–20 листоп. 1996 р.). – К., 1997. – Ч. I. – С. 141–150; *Вин же.* Скарби культури чи макулатура // Карпатський край. – 1997. – № 1–5. – С. 55–58.

Архіви: Держархів Закарпатської обл., ф. 45, оп. 5, спр. 36, 101; ф. 275, спр. 286.

історії документального зібрання архіву. Постійний та активний член науково-методичної ради та ЕПК архіву. Заслужений працівник культури України (2002).

Людмила Демченко (Київ)

ТАР Золтан (07. 10. 1877, м. Нодьселлеш, нині Виноградovo Закарпатської обл. – 15. 01. 1941, м. Мукачеве) – правник, архівіст.

Початкову освіту розпочав у школі м. Нодьселлеш, продовжив навчання в школі м. Дебрецен (Угорщина) і 28 червня 1895 р. одержав атестат зрілості. Потяг до знань привів його на навчання в університет Дебрецена, котрий він закінчив, здобувши юридичну освіту, в березні 1904 р.

З 1904 по листопад 1909 рр. з невеликими перервами працював службовцем Угочанської жупної канцелярії. 1910 р. в Будапешті здав спеціальні екзамени і здобув фах архіваріуса. З листопада 1909 р. по квітень 1939 р. працював провідним архіваріусом Угочанського жупного управління в м. Нодьселлеш. 27 квітня 1939 р. прийняв клятву провідного архівіста Ужанської жупи і до кінця свого життя працював на цій посаді.

Висококваліфікований спеціаліст з архівної справи, З. Т. до того ж добре володів англійською, німецькою та місцевою мовами. Вільно перекладав історичні документи з латинської на угорську мову.

В багаторічній невтомній праці З. Т. значне місце займає облік та організація практичного використання документів.

Михайло Делеган (Ужгород)

ТАРАКАНОВА Зінаїда Іванівна (05. 12. 1924, Москва – 30. 12. 1999, м. Щелково Московської обл.) – архівіст, палеограф. Народилася в родині рядового працівника міліції. Закінчила відділення німецької філології Львівського державного університету ім. І. Франка (1970).

Трудову діяльність розпочала під час війни на військовому заводі. З серпня 1943 р. по липень 1945 р. працювала в НКВС. З липня 1945 р. по березень 1950 р. – перекладач в радянській військовій адміністрації в Німеччині; до лютого 1954 р. – перекладач УНКВС по Львівській області.

З 1954 р. і до виходу на пенсію (1983) працювала у ЦДІА УРСР у м. Львові: науковим співробітником, головним зберігачем фондів; з 1974 р. – начальником відділу давніх актів. Досконало володіючи німецькою мовою, опанувала німецьку палеографію (готичне письмо), перекладала численні документи для архівістів і дослідників. Опрацьовувала та систематизувала фонди

Галицького Намісництва, Крайової Табулі, Греко-католицької митрополичої консисторії, матеріали архіву окупаційного періоду. Складала передмови та покажчики, анотації до документів, удосконалювала заголовки, проводила велику довідково-пошукову роботу.

За сумлінну роботу неодноразово отримувала подяки. Нагороджена медалями: “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.” (1945), “30 років Радянської Армії та Флоту” (1948), “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, “Ветеран праці” (1987). 1996 р. виїхала на постійне проживання до Росії.

Наталія Царьова (Львів)

ТАРНОВСЬКИЙ Василь Васильович (20. 03. 1837, с. Антонівка Пирятинського пов. Полтавської губ. – 13. 06. 1899, Київ) – збирач старожитностей, меценат і громадський діяч.

Походив із відомої української дворянської родини, що вела свій родовід від козацької старшини. Навчався на історико-філологічному факультеті Університету Св. Володимира у Києві. Значну увагу приділяв колекціонуванню пам’яток писемності. Його зібрання складалося з 5 тисяч документів і рукописних книг (ці обрахунки досить відносні, адже деякі рукописні збірники, у свою чергу, склалися з десятків різноманітних документів). Найдавніше джерело – розпорядження князя К. Острозького – датоване 1583 р. Загалом, на XVI ст. припадало усього 4 документи, на першу половину XVII ст. – ще 12. Більшу частину зібрання становили документи доби Гетьманщини, причому найкраще були репрезентовані гетьманування І. Мазепи, І. Скоропадського та К. Розумовського. Крім цих здебільшого розрізнених документів до складу колекції входили чималі фамільні архіви Тарновських і Полетик, добірки родинних паперів Забід, Константиновичів, Лашкевичів, Милорадовичів. До зібрання потрапили також невеличкі архіви секуляризованих козелецьких монастирів – Богословського та Троїцько-Георгіївського, актові книги Полтави 60–80-х рр. XVII ст., Острога 60–90-х рр. XVII ст., Почепа 40-х рр. XVIII ст., протоколи Ніжинського полкового суду 40–60-х рр. XVIII ст., матеріали “ревізії” Іваницької сотні Прилуцького полку 1750 р. та ін. Порівняно невисокою була питома вага документів, написаних польською та латинською мовами. Серед них – універсали короля Яна Казимира, “лаудум” вітебської шляхти, узяті в полон російським військом на терені Білорусі та Литви 1654–1655 рр., збірник листів подільської шляхти до хотинського паші 30-х рр. XVIII ст. Зрештою, у зібранні В. В. Тарновського були представлені, як правило в

Література: Сарбей В. Г. До 130-річчя з дня народження В. В. Тарновського // УІЖ. – 1967. – № 4. – С. 118–121; Коваленко О. Б. Археографічна діяльність В. В. Тарновського // Матеріали ювіл. конф., присвяч. 150-річчю Київської Археогр. комісії. – К., 1997. – С. 195–205; Товстоляк Н. М. Меценати і суспільні діячі Тарновські, їх місце і роль в історії України XIX ст.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Д., 2006. – 16 с.

Архіви: Чернігівський історичний музей, інвентарний номер АЛ-504.

оригіналах, практично усі різновиди актово-документальних джерел XVII–XVIII ст., що походили переважно з території Лівобережної України. Предметом особливих гордощів колекціонера була добірка автографів усіх більш-менш відомих історичних діячів тієї доби. На багатьох документах зберігалися печатки – унікальне джерело для фахівців у галузі сфрагістики та геральдики.

В. Т. належало кілька цікавих літературно-нарративних пам'яток XVIII ст. Це, насамперед, рукописні збірники історичного змісту. Один з них містив маловідомий список Літопису Самовидця і традиційний компакт, що складався з “Статей” гетьмана Б. Хмельницького, “Решительных пунктов” гетьмана Д. Апостола, маніфесту імператриці Анни Іванівни про смерть Д. Апостола й інструкції про створення Правління гетьманського уряду. В іншому збірнику переписано окремі розділи “Синопису” і “Коротке описання Малоросії”, доповнене літописними замітками про події 1734–1740 рр. У колекції В. Т. опинилися нотний Ірмологій XVII ст., рукопис латиномовного курсу риторики професора Києво-Могилянської академії С. Добрини 1743 р., “Азбука словено-российская ко обучению малолетним, в ней же часть арифметика и прочее” 1755 р. у вигляді довгого сувою та ін. Своєрідний характер мала добірка документів XIX ст., яка складалася передусім з рукописів та листів видатних представників вітчизняної культури – М. В. Гоголя, М. О. Максимовича, П. О. Куліша, М. І. Костомарова та інших письменників і вчених. В окремий розділ було виділено рукописи Т. Г. Шевченка та численні документи, що мали відношення до його життя і творчості. Значний інтерес становили також три етнографічні альбоми Де ла Фліза, рукописний “Атлас” Київської губернії 1811 р. і “Качанівська книга”, в якій за усталеною традицією залишали свої автографи відвідувачі гостинної садиби Тарновських.

Крім власне писемних джерел В. Т. залюбки колекціонував фотографії та листівки із зображенням пам'ятних місць і пам'яток старовини та мистецтва, репродукції художніх творів, зокрема портретів історичних діячів, так чи інакше пов'язаних з Україною.

Неабияку історико-культурну цінність мала зібрана В. Т. колекція стародруків. Вона налічувала 77 книг, з яких 65 були надруковані кирилицею і 12 – латиницею, 2 книги (у тому числі примірник Острозької Біблії 1581 р.) побачили світ у XVI ст., 31 – у XVII ст. і 44 – у XVIII ст. У зібранні були репрезентовані видання майже 20 друкарень, які діяли головним чином на території України, а також Литви, Польщі, Німеччини і Росії. Понад 50 % колекції становили київські стародруки (38 примірників), друге місце посідали чернігівські видання (14 примірників), третє – львівські (7 примірників), чет-

верте – почаївські (5 примірників). Решта друкарських осередків представлена 1–2 книгами. Крім богослужбових видань у зібранні були наявні твори П. Могили, С. Косова, Л. Барановича, І. Галятовського, Д. Туптала, І. Максимовича, І. Кроковського та інших теологів і письменників.

Своє унікальне зібрання пам'яток історії та культури В. Т. заповів Чернігівському губернському земству. Після його смерті колекції було перевезено до Чернігова, де ними опікувалися Б. Д. Грінченко і М. М. Грінченко, які систематизували й описали документи, рукописи і стародруки. 1902 р. у Чернігові почав діяти загальнодоступний Музей українських старожитностей В. Т. 1925 р. його було об'єднано з чотирма іншими музеями міста, і зібрання В. Т. “розчинилося” у спільному фондосховищі. Невдовзі “Шевченкіана” В. Т. була вивезена до Києва, ця частина документів потрапила до місцевого архіву. За років останньої війни писемні пам'ятки з колекції В. Т. були евакуйовані до Уфи. На сьогодні вони зосереджені у відділі фондів Чернігівського історичного музею, що віднедавна носить його ім'я.

Олександр Коваленко (Чернігів)

ТАЧКІНА Раїса Семенівна (04. 09. 1919, м. Краснотуринськ, нині Свердловської обл., Росія –?) – архівіст. Народилася в сім'ї шахтаря, росіянка. З березня 1937 р. по липень 1937 р. навчалася на курсах з підготовки вчителів початкових класів. Після завершення навчання була направлена на роботу у Серовське міськвн, де працювала з 1937 р. по 1940 р. З жовтня 1941 р. по липень 1942 р. працювала у Канібадамському райвн на посаді вчителя російської та німецької мови у початковій школі; в 1942–1943 рр. – завідувач дитячого садку; у 1950–1951 рр. – хімік-лаборант Краснодарської селекційної станції “Маяк”.

20 вересня 1951 р. Р. Т. була призначена на посаду завідувача Ялтинського міськархіву, де пропрацювала до 1 жовтня 1970 р. Головним напрямком діяльності Р. Т. була організація роботи міськархіву, передача фондів “Виконкому ялтинської ради робітничих, селянських та червоноармійських депутатів за 1921–1937 рр.”, “Ялтинського педагогічного татарського технікуму за 1923–1929 рр.”, “Кримдержпроектбуду за 1927–1941 рр.” тощо за довоєнний період до Держархіву Кримської області, упорядкування та приймання на державне зберігання документів за повоєнний період в установах міста.

Постановою колегії Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР та Президії профспілки працівників державних установ Р. Т. нагороджена почесною грамотою працівників архівних закладів СРСР “За

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Тедєєв Олександр

Праці: Тарас Шевченко і Запорізький край (за документами Державного архіву Запорізької області). – Запоріжжя, 1992. – 118 с.; Документи Державного архіву Запорізької області // Болгарське населення Півдня України: Дослідження і документи. – Запоріжжя, 1993. – Вип. 1. – С. 110–128; Архівний фонд Олександрівського повітового казначейства (джерелознавчий огляд) // Південна Україна XVIII–XIX ст.: Зап. наук.-дослід. лабораторії історії Півд. України Запоріз. держ. ун-ту. – Запоріжжя, 1996. – Вип. 1 (у співавт.); Німецьке населення Запорізького краю за документами Бердянської, Катеринославської, Мелітопольської та Олександрівської земських управ // Там само.

досягнуті успіхи в праці і у зв'язку з 50-річчям Ленінського декрету “Про реорганізацію та централізацію архівної справи” (1968).

Тетяна Крикуненко (Сімферополь)

ТЕДЄЄВ Олександр Сергійович (04.08.1960, с. Лагодехі Грузинської РСР) – історик, архівіст.

Після служби в лавах Радянської Армії (1978–1980) навчався на історико-філологічному факультеті Чуваського державного університету (1981–1986). З серпня 1985 р. працює в Державному архіві Запорізької області (1985–1990 рр. – старшим археографом, 1991–1992 рр. – в. о. завідувача відділу публікації та використання документів, грудень 1992–1997 рр. – завідувач відділу).

З 1997 р. О. Т. – директор Державного архіву Запорізької області.

О. Т. – член Запорізької обласної редакційної колегії “Реабілітовані історією”, обласної редколегії видання “Книга пам'яті України”. З травня 2000 р. – член Запорізького обкому профспілок державних підприємств та член Спілки архівістів України.

В якості директора Державного архіву Запорізької області зарекомендував себе як висококваліфікований й ініціативний спеціаліст та керівник. В останній час активізовано й розширено зв'язки з користувачами архівної документальної спадщини. Завдяки цьому Державний архів Запорізької області успішно співпрацює як з українськими, так і закордонними вищими навчальними закладами та науковими установами: Запорізьким державним університетом, Мелітопольським педагогічним інститутом, НАН України, університетами міст Вінніпег, Торонто, Штайнбах (Канада), Фресіо (Каліфорнія, США) та ін.

За участю О. Т. підготовлено понад 30 статей та добірок до різних періодичних видань, тез і виступів на різноманітних наукових форумах.

Нагороджений Знаком “Відмінник освіти України” (1999), Почесною грамотою Запорізької облдержадміністрації (2000), Почесною грамотою Державного комітету архівів України (2000).

Олена Величко (Запоріжжя)

ТЕЛИШ Юлія Іванівна (19. 04. 1940, с. Миколаївка Генічеського р-ну Херсонської обл.) – архівіст. Із селянської родини, росіянка. Освіта середня. Закінчила два курси Московського державного історико-архівного інституту (1964).

В архівних установах Криму працює з лютого 1961 р. на посаді архіваріуса Кримського облдержархіву. З квітня 1970 р. по травень 1970 р. була секретарем Архівного

відділу Кримоблвиконкому. З травня 1970 р. – зберігач фондів, з березня 1971 р. – технік, старший технік лабораторії з реставрації документів. У травні 1976 р. призначена зберігачем фондів; у січні 1979 р. – старшим зберігачем фондів Держархіву Кримської області; у січні 1992 р. – завідувачем архівосховища; у травні 1998 р. – старшим зберігачем фондів Держархіву при Раді Міністрів Автономної Республіки Крим (Держархів в Автономній Республіці Крим).

Ю. Т. займалась забезпеченням збереженості документів в архівосховищах, підготовкою справ до видавання в читальний зал, перевіркою наявності справ, реставрацією документів. Розробила топографічний покажчик розміщення фондів і справ в архівосховищах нової будівлі архіву, брала участь в роботі з переміщення документів (626 тис. справ) до нової будівлі Держархіву Криму (1975). Приймала документи установ, організацій, підприємств, міськрайархівів та страхового фонду, займалася їх картонуванням і розміщенням (за 1977–1978 рр. прийнято 52 тис. справ), складанням описів страхового фонду, перевіркою наявності справ, розшукуванням справ, виконанням запитів соціально-правового характеру. Тривалий час перебувала у складі ЕПК Держархіву Криму.

Тетяна Шарова (Сімферополь)

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415, оп. 2, спр. 420; спр. 499; спр. 541; ф. Р-2638, оп. 1, спр. 370; спр. 471; спр. 523; спр. 565; оп. 1 л, спр. 45.

ТЕСЛЕНКО Михайло Іванович (14. 10. 1911, м. Слов'янськ – 12. 03. 1986, Київ, кладовище “Берківці”) – відомий український та російський історик-архівіст. З робітників, українець. Закінчив історичний факультет Ленінградського державного університету (1941). Трудову діяльність розпочав 1932 р. після закінчення індустріального технікуму м. Слов'янська теплотехніком на аміачному заводі м. Сталіногорська Московської області та машинобудівному заводі м. Краматорська. З 1935 р. по 1941 р. навчався на історичному факультеті Ленінградського університету. Працював асистентом у Дагестанському педагогічному інституті (1943), а з 1945 р. по 1949 р. завідувачем відділу Дагестанського краєзнавчого музею (Махачкала). Очолював відділ таємних фондів та був заступником начальника Держархіву Жовтневої революції у м. Ленінграді (1945–1949); начальником Державного історичного архіву Ленінградської області (1949). З 1955 р. – начальник Держархіву Жовтневої революції та соціалістичного будівництва у м. Ленінграді.

1955 р. зарахований на посаду старшого наукового співробітника ЦДІА УРСР у м. Києві. 1956 р. працював помічником начальника Архівного управління МВС УРСР; з 1956 р. по 1958 р. – начальник відділу використання документальних матеріалів, а з 1958 р. по

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Тессен Олена

Праці: Республіканська нарада архівістів Білоруської РСР у Мінську // НІБ – 1958. – № 3. – С. 156–157; Польський архівіст на Україні // Там само. – 1959. – № 1. – С. 174–175; Науково-методична робота в ЦДІА УРСР у м. Києві // Там само. – 1959. – № 2. – С. 9–19.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 193.

Праці: Довідкова робота в державних архівах // НІБ. – 1962. – № 3. – С. 49–54 (у співавт.); Архіви України до 150-річчя з дня народження Т. Г. Шевченка // Там само. – 1964. – № 4. – С. 76–79 (у співавт.); Виявлення документальних матеріалів з історії Чернігівщини в ЦДІА СРСР // АУ. – 1966. – № 6. – С. 61–63 (у співавт.).

Архіви: Держархів Чернігівської обл., особова справа.

1960 р. – начальник ЦДІА УРСР у м. Києві. 1965 р. М. Т. було призначено на посаду заступника начальника Архівного управління МВС УРСР.

М. Т. творчо ставився до виконання урядових постанов щодо поліпшення архівної справи в УРСР, сприяв розвитку науково-методичної роботи в державних установах. Брав участь у підготовці збірника документів: “Радянське будівництво на Україні в роки громадянської війни: Листопад 1918 – серпень 1919” (1962). Під його редакцією вийшов путівник по Запорізькому облдержархіву та його філіалу у м. Мелітополі (1968). Здійснював наукове керівництво підготовкою довідника ЦДІА УРСР у м. Києві з історії державних установ країни. З 1958 р. був членом редакційної колегії інформаційного бюлетеня Архівного управління при Раді Міністрів УРСР. Як представник України М. Т. брав участь у роботі міжнародних конференцій та засідань “Круглого столу архівів”. Наприкінці життя безкоштовно передав зібрання своєї приватної бібліотеки у фонд НДБ Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР.

Учасник фінської та Великої Вітчизняної війн. Нагороджений медалями: “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”.

Тетяна Портнова (Київ)

ТЕССЕН Олена Порфиріївна (27. 01. 1926, м. Пирятин Лубенського р-ну Полтавської обл. – 1971, Чернігів) – історик-архівіст. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1950).

Працювала в Держархіві Чернігівської області старшим науковим співробітником та начальником відділу (1950–1971).

Упорядник збірників архівних документів і матеріалів: “Борьба трудящихся Черниговщины за власть Советов: 1917–1919: К 40-летию Великой Октябрьской социалистической революции” (1957), “Чернігівщина у Великій Вітчизняній війні: 1941–1945: До 25-річчя перемоги над фашистською Німеччиною” (1970), “Черниговщина в годы гражданской войны: 1919–1920” (1975). Співавтор путівника “Черниговский областной государственный архив и его филиалы в городах Нежине и Прилуках” (1963). Автор статей в галузевих виданнях та місцевій періодиці.

Тамара Зуб (Чернігів)

ТЕТІН Сергій Михайлович (1883 – ?) – архівіст-адміністратор, організатор архівної справи в Україні. Освіта вища. Був членом КП(б)У. Архівну діяльність розпо-

чав з 1921 р. 16 жовтня 1924 р. С. Т. постановою ВУЦВК був призначений на завідувача Укрцентрархівом. На цій посаді перебував до кінця 1925 р. 6–10 грудня 1924 р. у Харкові під його керівництвом пройшла перша нарада архівних працівників України, де він зробив доповідь на тему “Структура архівних органів у зв’язку з новим районуванням”.

Був учасником архівного з’їзду у Москві (14–19 березня 1925 р.), відповідальним редактором першого в Радянській Україні періодичного архівознавчого часопису “Архівна справа”.

Здійснював загальне керівництво архівною справою в Україні: під його орудою проведено архівну реформу, за якою архіви республіки поділялися на центральні, губернські та окружні. За реформою до першої категорії були віднесені архіви, які безпосередньо знаходилися у підпорядкуванні Укрцентрархіву: Центральний архів революції у Харкові, Харківський центральний історичний архів, Київський центральний історичний архів, Київський архів давніх актів. За час його керівництва були вироблені інструкції для завідувачів губархівами стосовно роботи ліквідаційних губернських архівних комісій. С. Т. надавав великого значення організації архівної частини поточного справочинства в установах, централізації документів в архівосховищах, науковій класифікації і концентрації документів. За його керування посилювався контроль за відомчими архівами. Чимало сил і уваги приділяв забезпеченню губістархівів придатним приміщенням.

Подальша доля С. Т. невідома.

Ігор Верба (Київ)

ТИМКІВ Тетяна Миколаївна (10. 09. 1952, м. Надвірна Станіславської (нині Івано-Франківської) обл.) – історик, архівіст, педагог. Із сім’ї службовців, росіянка. Закінчила історичний факультет Івано-Франківського державного педагогічного інституту ім. В. Стефаника (1977). Пройшла курс підвищення кваліфікації в Московському державному історико-архівному інституті за програмою “Історія та організація архівної справи” (1987). Навчалась у Центрі підвищення кваліфікації державних службовців Івано-Франківської облдержадміністрації та в Державній академії керівних кадрів культури і мистецтв (2000). У 1970–1972 рр. працювала в технічному бюро Надвірнянського районного архітектора техніком. Впродовж 1977–1980 рр. – вчитель історії та суспільствознавства СШ м. Миколаєва.

Архівну діяльність Т. Т. розпочала 1980 р. на посаді інспектора Архівного відділу облвиконкому. З липня 1984 р. по 1987 р. – керівник, старший методист госп-

Праці: Значіння та завдання архівної справи на Україні // АС. – 1925. – Кн. 1. – С. 163–164.

Література: *Водолаженко О. Г.* Перша нарада архівних робітників України // АС. – 1925. – Кн. 1. – С. 147–148; *Міяковський В. В.* Архівний з’їзд у Москві // Там само. – С. 160.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1 л, спр. 11.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Тиханов Петро

Праці: Основные правила описания документов: Памятка. – Ивано-Франковск, 1989. – 10 с.;
Пам'ятка з комплексної перевірки архівних відділів райдержадміністрацій та міських архівів. – Ивано-Франківськ, 1998. – 3 с.

Архіви: Держархів Ивано-Франківської обл., особова справа.

розрахункового відділу Держархіву Ивано-Франківської області. Протягом 1987–1988 рр. – старший інспектор Архівного відділу Ивано-Франківського облвиконкому. З вересня 1987 р. по квітень 1988 р. – в. о. директора Держархіву Ивано-Франківської області. З листопада 1988 р. – заступник директора цього ж архіву.

Т. Т. читає лекції з питань архівознавства та діловодства у Центрі підвищення кваліфікації державних службовців і керівників державних підприємств, установ і організацій та на курсах відповідальних за архів і діловодів. Бере участь у складанні списків джерел комплектування архівних установ області. Як голова ЕПК держархіву перевіряє роботу архівних відділів райдержадміністрацій, міських архівів та архівних підрозділів установ з питань дотримання номенклатур справ та ведення діловодства.

Член профкому Держархіву Ивано-Франківської області. Нагороджена Почесною грамотою Центрального райкому ЛКСМУ і Центрального району м. Миколаєва та Почесною грамотою Ивано-Франківського облвиконкому (1988).

Любов Соловка (Ивано-Франківськ)

ТИХАНОВ Петро Микитович (1839, м. Брянськ Орловської губ. – 30. 01. 1905, Брянськ) – історик-мознавець, архівіст, літератор. Народився в сім'ї службовця. Навчався у Брянському повітовому училищі і Калузькій губернській гімназії, потім – на юридичному факультеті в Казанському університеті (не закінчив, 1865 р. відрахований за власним бажанням).

У 1877–1892 рр. працював коректором та редактором видань “Общества любителей древней письменности”. 1895 р. порушив питання про відкриття у Брянську історико-археологічного товариства, підготував проект його програми і статуту. Через непорозуміння в цій роботі переїхав до Чернігова, де ввійшов до складу ЧГУАК, а 15 червня 1897 р. став управителем справ. Вступаючи на цю посаду, П. Т. оголосив свою програму діяльності, одним з основних напрямків якої було започаткування наукового видання Комісії, органу, що об'єднав би навколо себе шанувальників історії з місцевої інтелігенції та обґрунтував необхідність укладення повного бібліографічного покажчика видань про Чернігівську губернію; реалізація цієї програми продовжувалась тривалий час і після того, як П. Т. залишив ЧГУАК. Учасник XI Всеросійського археологічного з'їзду (Київ, 1899 р.).

Обіймаючи єдину оплачувану посаду в Комісії протягом 1897–1902 рр., П. Т. виконував основну роботу з обстеження архівів, зокрема, архіву духовної консисторії, чернігівських Леньківської та П'ятницької цер-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Тищенко Віра

ков. Дослідження, зроблені на підставі виявлених документів, оприлюднив на засіданнях ЧГУАК та сторінках місцевих періодичних видань. На засіданні 7 листопада 1900 р. П. Т. подав історичну довідку про стан архівної справи в Чернігівській губернії. Про досконале знання чернігівських архівів свідчить факт його виступу на засіданні 28 лютого 1900 р. із зауваженнями до огляду М. М. Плохинського “Архивы Черниговской губернии”. На прикладі опублікованих документів з архіву чернігівської П’ятницької церкви відзначив неточність передачі тексту, необґрунтованість їх відбору.

Стояв біля джерел утворення історичного архіву, музею та бібліотеки Комісії. Готував до друку листування графа Г. Г. Кушельова з сином О. Г. Кушельовим-Безбородьком (1812–1826), матеріали про життя, побут і поетичну творчість чернігівських старців. 1900 р. упорядкував і видав перший каталог музею Комісії. Мав власну колекцію рукописів та документів XVII–XIX ст.

Наукова громадськість України, зокрема, “хрещений батько” Чернігівської губернської архівної комісії О. М. Лазаревський закидали П. Т. нездатність згуртувати місцевих дослідників і налагодити цілеспрямовану діяльність в галузі архівної справи та історичного краєзнавства.

1902 р. П. Т. відмовився від посади правителя справ і виїхав до Петербургу, працював там вільнонайманим робітником в Російському відділі Публічної бібліотеки. Слабке здоров’я, хвороби змусили його 29 жовтня 1904 р. залишити роботу і переїхати на батьківщину, в Брянськ, де П. Т. і помер.

Олександр Коваленко (Чернігів), Оксана Коваль (Київ)

ТИЩЕНКО Віра Олексіївна (29. 08. 1932, Москва) – історик-архівіст. Народилася в сім’ї робітника, росіянка. У 1956 р. закінчила Московський державний історико-архівний інститут. За направленням з 1956 р. по лютий 1960 р. працювала старшим науковим співробітником Держархіву Тернопільської області. У лютому 1960 р. переведена на посаду старшого наукового співробітника Держархіву Рівненської області, де працювала до січня 1973 р. на посадах начальника відділу обліку, керівника групи використання документальних матеріалів. У 1968 р. здала кандидатські екзамени та була зарахована до аспірантури при кафедрі архівознавства Київського держуніверситету ім. Т. Г. Шевченка. З січня 1973 р. по травень 1991 р. – завідувача об’єднаним архівом Рівненської обласної Ради профспілок. У 1974–1981 рр. паралельно працювала викладачем історії України та суспільствознавства на факультеті культурно-освітньої роботи Київського державного інституту культури в

Література: Лопарева Х. М. П. Н. Тиханов. Некролог // Отчеты о заседаниях ОЛДП 1904–1906 гг. – СПб., 1906. – С. 63–73; Кураев Г. М. Черниговская архивная комиссия и ее вклад в изучение истории Украины: Дис. ... канд. ист. наук. – К., 1992. – С. 211–217 (збір. в НБУВ).

Архіви: ВР Державної публічної б-ки в Санкт-Петербурзі, ф. 777.

Праці: Совершенствовать организацию и методику справочной работы в архивах // НИБ. – 1957. – № 1. – С. 29–55 (у спів-авт.); До історії архівного будівництва Ровенської області // АУ. – 1969. – № 1. – С. 8–15.

Архіви: Держархів Рівненської області, особова справа; об'єднаний відомчий архів Рівненської облпрофради; сімейний архів.

м. Рівне та на підготовчому відділенні Українського інституту інженерів водного господарства. Організатор та голова кооперативу “Архівіст” (1986 р.) при Рівненському міському архіві.

В. Т. має ряд наукових праць та розробок. Укладач “Путівника по державному архіву Тернопільської області” (Львів, 1961), “Путівника по Ровенському обласному державному архіву” (Київ, 1970); упорядник збірника документів і матеріалів “Революційна боротьба на Тернопільщині 1917–1939 рр.” (Тернопіль, 1959), член науково-редакційної групи при обласній редколегії, автор двох нарисів “Історії міст і сіл Української РСР. Ровенська область” (Харків, 1973).

З 1973 р. займалася створенням, обладнанням та комплектуванням об'єднаного архіву ради профспілок області; розробила тематику та план занять постійно діючого семінару з діловодства та зберігання документів в профспілкових органах і підвідомчих організаціях при обласних профкурсах (1974–1991 рр.) та читала на них лекції; розробила номенклатуру справ обласної Ради профспілок та галузевих обкомів, методичні рекомендації з питань діловодства і архівної справи в профспілкових органах. Брала участь і виступала з доповідями на республіканських семінарах-нарадах керуючих справами та завідуючих об'єднаними архівами облпрофрад України: “Про стан діловодства і забезпечення схоронності документів в обкомах профспілок Рівненської області” (К., 1975), “З історії створення і діяльності об'єднаного архіву Рівненської облпрофради” (Рівне, 1978), “Контроль і практична допомога підвідомчим профспілковим організаціям з питань архівної справи” (Дніпропетровськ, 1983); “Організація роботи об'єднаного архіву обласної ради профспілок” (Харків, 1985).

В. Т. автор понад 30 статей в місцевій та республіканській пресі з питань розвитку архівної справи та історії краю.

У 1978 р. нагороджена Почесною грамотою Президії Української республіканської ради профспілок за активну роботу в профспілках по організації архівної справи, у 1982 – нагрудним знаком “За активну роботу в профспілках” Президією ВЦРПС.

Галина Плахотнюк (Рівне)

ТИЩЕНКО Іван Іванович (13. 07. 1899, с. Заїзд Прилуцького пов. Полтавської губ. (нині Чернігівська обл.) – 13. 09. 1978, Рівне) – архівіст, організатор архівної справи у Рівненській області. З родини службовців. 1917 р. закінчив Прилуцьке міське реальне училище, 1937 р. – 2-й курс фізико-математичного факультету Миколаївського державного педагогічного інституту.

Працював робітником на підприємствах Чернігівської та Миколаївської області.

З вересня 1934 р. і до кінця 1939 р. – завідувач Миколаївського міського архіву та керівник Архівного управління Миколаївської області. 1940 р. прибув за направленням у Рівненську область, де до початку війни очолював обласне житлове управління. У 1945–1959 рр. – начальник архівного відділу УМВС по Рівненській області. Ініціатор відновлення мережі райархівів та забезпечення їх кваліфікованими кадрами після закінчення війни. І. Т. керував розшуком, збиранням та підготовкою до передачі на державне зберігання до обласного та інших держархівів втрачених під час війни документів установ управління царського, польського і радянського періодів. У перші повоєнні роки І. Т. розробляв методичні рекомендації, вказівки, правила та інструкції щодо систематизації документальних матеріалів в межах фонду; роботи експертних комісій установ; роботи архівів районних та сільських установ; упорядкування документальних матеріалів в установі; норм виробітку для наукових співробітників облархіву; форми й розмірів стелажів та порядку їхнього розміщення в архівосховищах; завдань і методів роботи райміськархівів; упорядкування документальних матеріалів, які відклалися в процесі діяльності окружних виборчих комісії по виборах до Верховної Ради СРСР, Верховної Ради УРСР, Ровенської обласної та місцевих рад; порядку відбору до знищення документальних матеріалів, терміни зберігання яких в установах минули; впорядкування та порядок передання до райдержархіву документальних матеріалів сільрад та інших установ; упорядкування документальних матеріалів, які відклалися в процесі діяльності міських і районних прокуратур; порядку збереження та впорядкування документальних матеріалів райвиконкомів, відділів установ ліквідованих районів Рівненської області; номенклатури справ архівного відділу, райархіву, районної прокуратури.

З 1963 р. по 1971 р. – архівіст госпрозрахункового відділу при Рівненському міському комбінаті побутового обслуговування населення, пізніше – при Рівненському райдержархіві. Був депутатом Рівненської міської ради. Автор статей з історії краю та області.

Ветеран громадянської та Великої Вітчизняної війн. Нагороджений медалями: “За бойові заслуги”, “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”.

Галина Плахотнюк (Рівне)

ТИЩЕНКО Карл Іванович (02. 11. 1925, м. Прилуки, нині Чернігівської обл. – 08. 11. 1995, Рівне) – історик-архівіст. З службовців, українець. Закінчив Московський державний історико-архівний інститут (1956).

Архіви: Держархів Рівненської обл., особова справа.

Праці: Скільки лет
хранить бухгалтерские
документы? // НИБ.
– 1964. – № 1. – С. 100–
101; Документальні
матеріали концтабору
в Березі Картузькій
про комуністичний рух
на Західній Україні та
Західній Білорусії // АУ.
– 1968. – № 2. – С. 81–84;
У архівістів Ровенщини:
Про постійно діючі курси
підвищення кваліфікації
працівників діловодства
установ, організацій та
підприємств // Там само.
– 1970. – № 1. – С. 92–93.

Архіви: Держархів
Рівненської обл., особова
справа. Сімейний архів.

З 1956 р. по лютий 1960 р. працював молодшим, старшим науковим співробітником відділу спецфондів Держархіву Тернопільської області. В лютому 1960 р. переведений на посаду старшого наукового співробітника відділу загальних фондів Держархіву Рівненської області. В лютому 1962 р. переведений на посаду старшого наукового співробітника архівного відділу Рівненського облвиконкому; з травня 1963 р. по квітень 1983 р. очолював архівний відділ Рівненського облвиконкому. Паралельно працював викладачем історії та архівознавства на факультетах філії Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка та Київського інституту культури в м. Рівне. По виході на пенсію став фундатором та першим завідувачем музею одного з найбільших підприємств області, гіганта хімічної промисловості України – “Азоту”. Один із організаторів кооперативу “Архівіст” при Рівненському міськархіві (1988). К. Т. продовжив справу свого батька, І. І. Тищенка, займаючись проблемами розвитку архівної справи в області, краєзнавчими дослідженнями. К. Т. був упорядником збірника документів і матеріалів “Революційна боротьба на Тернопільщині: 1917–1939” (1959), членом редколегії та укладачем “Путівника по Державному архіву Тернопільської області” (1961) та путівника “Рівненської обласний державний архів” (1970), членом редколегії та автором нарисів у виданні “Історія міст і сіл Української РСР: Рівненська область” (1973), членом редколегії збірника документів “Ровенщина в роки Великої Вітчизняної війни” (1989). Виступив з доповідями на другій і третій республіканських наукових конференціях з архівознавства та інших спеціальних історичних дисциплін “Класифікація документальних матеріалів та складання номенклатур справ для районних і сільських установ” (1965), “До історії Віденського архіву Політбюро ЦК КПЗУ” (1968). Автор рецензій на збірники документів та наукові статті, автор та співавтор більше 50 статей з архівної справи, документознавства та краєзнавчої тематики в місцевій та республіканській пресі.

К. Т. – автор методики з упорядкування фондів народних судів та документальних матеріалів колгоспів, укладач робочих інструкцій з виявлення документів у Держархіві Тернопільської області для збірника “Великий Жовтень і громадянська війна на Тернопільщині: 1917–1920”, з науково-технічного опрацювання документів фонду “Рівненська обласна контора Державного банку”, з каталогізації документів протокольної-правової частини Рівненського облвиконкому; з підготовки нарисів із історії установ.

Ветеран і інвалід Великої Вітчизняної війни. Нагороджений орденом Вітчизняної війни I ступеня, орденом Слави III ступеня, багатьма ювілейними медалями та грамотами.

Галина Плахотнюк (Рівне)

ТИЩЕНКО Микола Федорович (04. 11. 1893, с. Вельбовка, нині Гадацького р-ну Полтавської обл. – [1969], м. Кам'янець-Подільський Хмельницької обл.) – історик, архівіст, педагог.

Із міщанської родини. Після закінчення гімназії (1908–1913), навчався на історико-філологічному факультеті (історичне відділення) Університету Св. Володимира у Києві (1915–1919), де залишився (з 13.02.1920 р.) як професорський стипендіат при кафедрі російської історії, викладав українську мову та літературу. В листопаді 1918 р. вступив на правах вільного слухача до Київського археологічного інституту (археологічне відділення), був представником студентства в Раді КАІ, членом господарчої комісії КАІ.

Член розбіркової комісії при Київському губернському архіві (1922), дійсний член та член президії Історичного товариства Нестора-літописця (з 1925 р.), науковий працівник Комісії по виучуванню західньо-руського та українського права ВУАН (з 1925 р.), постійний співробітник журналу “Архівна справа” (з 1926 р.), дійсний член Комісії для вивчення соціально-економічної історії України ВУАН (з 1930 р.), Археографічної комісії та Історично-географічної комісії УАН (з 1930 р.), член Правописної бригади АК ВУАН (з 1931 р.).

Перебуваючи у 1915–1916 рр. разом із студентами та викладачами університету в евакуації у Саратові, М. Т. під керівництвом С. І. Маслова, І. М. Каманіна досліджував архівні документи та стародруки бібліотек Саратовської вченої архівної комісії, набуваючи досвіду археографічної та архівної роботи.

З 26 березня до 1 липня 1919 р. М. Т. працював у Археографічній секції підвідділу з ліквідації майна релігійних установ при Колегії соціального забезпечення Київського виконкому, до складу якої входили В. С. Кульженко, В. М. Базилевич, С. І. Маслов, В. О. Мошин, М. М. Прокоф'єв, П. П. Смірнов, І. В. Тучапський, Ю. А. Яворський. М. Т. брав участь у реєстрації приміщень, меблів, рукописів і книг архівів і бібліотек за каталогами та описами, створенні довідкового апарату, перевірки наявності найважливіших справ тощо. Зокрема, комісією були обстежені архіви Київської духовної консисторії, Києво-Печерської Лаври, Братського монастиря, Київського Пустинно-Микільського та Свято-Троїцького монастирів, духовної семінарії та ін.

У вересні-листопаді 1922 р. М. Т. був членом комісії (разом з С. І. Масловим та М. М. Флисюковим) з упорядкування архіву Київської контрольної палати, яка описувала звітні документи інтендантських управлінь, Київського учбового округу, податкової інспекції, Міністерства юстиції по тюремній частині та інших, проводила експертну оцінку архівних документів з метою утилізації тих, що не мали історичного значення.

Від 1 грудня 1922 р. М. Т. був членом розбіркової комісії при Київському губернському архіві, а 15 травня 1923 р. його призначено науковим секретарем цього архіву. З 1 жовтня 1924 р. він отримав посаду вченого архівіста Київського ЦАДА. Саме тоді почалося планове описування архіву Київської губернської канцелярії, у якому М. Т. брав активну участь. Зокрема, було описано понад 20 тис. справ, а карткові описи перших десяти тисяч систематизовано і описано по фондах. У процесі роботи виділено фонди Київського намісницького правління, Київського губернського магістрату, Київського головного суду, Київської казенної палати та ін. На підставі архівних документів М. Т. як співробітник ВУАН підготував до друку видання “Клишцовські типографії”, “Історія горілчаного промислу на Україні”. 8–13 травня 1926 р. М. Т. брав участь у Першому Всеукраїнському з’їзді архівних працівників у Харкові. Після з’їзду, згідно з рішенням передз’їздивської наради від 10 квітня 1926 р., увійшов до числа постійних співробітників журналу “Архівна справа”.

1929 р. був запрошений Археографічною комісією ЦАУ для участі у виданні “Архів Запорізької Січі: Опис матеріалів” (К., 1931), до якого виконав редагування приміток та покажчиків і вповні прислужився справі видання колективної праці.

В червні 1930 р. М. Т., перебуваючи в науковому відрядженні від Історично-географічної комісії ВУАН, виявляв та опрацьовував документи Генерального військового суду, Чернігівської палати, Чернігівського губернського правління та фондів центральних гетьманських установ у Чернігівському крайовому історичному архіві (26.06–5.07.1930 р.) та працював із архівними документами у фондах Чернігівського державного музею (15–18.07.1930 р.).

М. Т. вдалося віднайти інформацію про роль окремих міст (Чернігів, Полтава та ін.) у зовнішніх торговельних зносинах України, відомості про розселення старовірів на території України, про гетьманські володіння (зокрема, Переволочанський перевіз) тощо.

Влітку 1930 р. пройшов “чистку” в апараті ВУАН, а у січні 1931 р. його було призначено виконувати обов’язки завідувача архіву, оскільки, за спогадами сучасників, М. Т. виявив себе великим знавцем архівної справи. Перебуваючи на цій посаді (до 14 березня 1932 р.), М. Т. згідно з розпорядженням директора бібліотеки від 14 березня 1931 р. № 14 і з дозволу Неодмінного секретаря ВУАН прийняв 24 жовтня 1931 р. від наукового працівника першого розряду Рукописного відділу Бібліотеки АН СРСР С. О. Щеглової Румянцевський Генеральний опис Малоросії у 134 томах для зберігання у ЦАДА. У травні 1931 р. його разом із П. В. Клименком,

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Тищенко Микола

К. О. Лазаревською, С. І. Масловим, П. М. Поповим включено до складу Правописної бригади АК ВУАН, котра займалася виробленням правил публікації документів і, зокрема, загальних правил видання пам'яток до початку XIX ст. Як виконуючий обов'язки завідувача ЦАДА був делегатом II Всеукраїнського з'їзду архівних працівників (29 листопада – 4 грудня 1931 р.). З березня 1932 р., коли Київський ЦАДА очолив О. П. Оглоблін, М. Т. як старший науковий працівник очолив виконання робіт з едиційної археографії бригадою у складі 4-х осіб: старшого асистента В. Т. Гришка, асистентів Г. Т. Подоляк та Н. К. Кокульської. Ця бригада склала описи 4 актових книг за 1646–1657 рр., переглянула 239 актових книг, звідки вибрала 778 документів до тематичної збірки “Колоніальна залежність України від Польщі за доби феодалізму”. Проте наприкінці 1932 р. за результатами перевірки комісією на чолі з О. П. Оглобліним роботи архівів М. Т. був звільнений з роботи в архіві (хоч О. П. Оглобліна і самого звільнили з посади директора 1934 р. за те, що він не викривав, а “поправляв” роботу “націоналістів”). В результаті – арештовувався органами ОДПУ (1933) як український націоналіст, але був звільнений за 2 тижні через брак доказів злочинної діяльності. Втративши улюблену роботу, до якої він був фахово підготовленим, М. Т. впродовж 1932–1933 рр. працював науковим співробітником Всеукраїнського інституту зерна, звідки також був звільнений за скороченням штатів, незадовго до війни учителював у середній школі селища Клавдієво Київської області, викладав історію та економічну географію.

У липні 1941 р. М. Т. був мобілізований у робітничу команду на окопні роботи. Відтак у складі робітничого батальйону опинився на фронті в районі м. Вязьми Смоленської області, де в жовтні 1941 р. потрапив у полон. Відтоді до квітня 1943 р. був в'язнем німецьких таборів для військовополонених у Дрогобичі, Смоленську (звідки зробив невдалу спробу втекти), Рославлі, Мінську, Нюрнберзі, Фолькенау, Берліні. До окупованого Києва потрапив як перекладач у складі команди, направленої з табору Вустрау (особливого табору “Східного міністерства Німеччини”) – це була єдина можливість повернутися додому.

Після повернення до Києва від 1 травня 1943 р. працював у Головному історичному архіві м. Києва як старший науковий працівник, пізніше – завідувач фінансово-економічного відділу. Разом з П. П. Аносовою упорядковував фонди, складав списки та характеристики фондів Палати державних маєтностей і Київського губернського розподільчого комітету. В серпні 1943 р. брав участь за наказом німців у евакуації історичних пам'яток, супроводжував два ешелони архівних докумен-

Праці: Фонди установ Київщини XVIII віку // Центральний архів стародавніх актів у Києві: 36. статей / За ред. В. О. Романовського. – К., 1929. – С. 174–223; До історії концентрації архівних матеріалів “Румянцевская опись” // АРУ. – 1933. – № 7–8. – С. 182–189.

Література: *Верба І.* Архівна діяльність Олександра Оглобліна в Україні // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. – К., 1997. – С. 191–196; *Дубик М.* Архіви Києва часів німецької окупації (верес. 1941 – листоп. 1943) // Наук. зап.: 36. наук. праць молодих вчених та аспірантів / НАН України. Ін-т укр. археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського. – К., 1997. – Т. 2. – С. 519–543, 540–541; *Матяш І. С.* Маслов та архівна справа України // Перші книгознавчі читання: 36. наук. праць. – К., 1997. – С. 20–28; *Слободянюк П.* Трагічна доля архівіста М. Ф. Тищенка // Студії з архів. справи та документознавства. – 2004. – Т. 12. – С. 191–194.

Архіви: НБУВ, ф. X, № 11887, 30823, 30824; ЦДАВО України, ф. 3206, оп. 5, спр. 22; Держархів Хмельницької обл., ф. Р-851, спр. 162.

тів при вивозі їх окупантами до Кам'янця-Подільського, врятувавши в дорозі дві в'язки цінних документів, що випали з вагона потягу. Після переїзду до Кам'янця-Подільського М. Т. призначено завідувачем відділу до-революційних фондів. Він упорядковував пошкоджені документи XIV–XV ст., брав участь у відборі історичних матеріалів для утилізації, рятуючи вже на паперовій фабриці у Житомирі цінні архівні книги, які були пізніше повернуті до Києва. Їхати з німцями за кордон М. Т. відмовився. Після визволення України він продовжував працювати як тимчасовий позаштатний працівник обласного архіву на посаді старшого наукового співробітника. Архівіст склав ретельний опис документів Архіву давніх актів із пограбованого у дорозі вагону. Після звільнення 18 червня 1944 р. викладав географію у Кам'янець-Подільському педагогічному училищі.

Арештований у березні 1948 р. за підозрою у пособництві нацистам при вивезенні історичних цінностей. У ході слідства звинувачувався у тому, що в полоні проходив підготовку як пропагандист, німецько-фашистський агент, перекладав книгу А. Гітлера “Mein Kampf”, брав участь у пограбуванні німцями українських культурних цінностей, зберігав контрреволюційну літературу (книги М. Грушевського, С. Рудницького, І. Джиджори, С. Черкасенка та ін.). Засуджений до 10 років ВТТ “за зраду Батьківщині”. Відбував покарання у особливому таборі № 4 (Карагандинська обл.). У лютому 1955 р. достроково звільнений через хворобу. З січня 1956 р. до кінця 1960-х рр. працював у Кам'янець-Подільському індустріальному технікумі швейцаром, подавав прохання про реабілітацію (1957, 1961), мріючи лише про одне – позбавитися “позорного клейма зрадника батьківщини”. Реабілітований 18 травня 1962 р.

Ірина Матяш (Київ)

Праці: Памятники православия и русской народности в Западной России в XVII–XVIII вв. Ч. 1–3. – К., 1905; Русская православная церковь в польско-литовском государстве в XVII–XVIII вв.: Опыт церковно-исторического исследования (1654–1795). Т. 1. – К., 1907; Западная Русь в борьбе за веру и народность в XVII–XVIII вв. Книга первая второй

ТИТОВ Федір Іванович (08. 02. 1864, с. Черкаське-Порічне Суджанського пов. Курської губ. – 20. 12. 1935, Белград) – історик церкви, археограф, книгознавець. Росіянин, з родини священиків. Навчався у Курській духовній семінарії (1880–1886), далі у – КДА, яку закінчив 1890 р. Був залишений при академії як професорський стипендіат. 1894 р. став магістром богослов'я, викладав у академії: з 1904 р. – екстра-ординарний професор кафедри історії російської церкви. 1905 р. за працю з історії православної церкви у Речі Посполитій XVII–XVIII ст. одержав науковий ступінь доктора церковної історії. З 1909 р. – штатний ординарний професор академії. Одночасно (1896) настоятель Київської церкви Св. Андрія

Первозванного, священник, протоієрей з 1905 р. З 1901 р. був редактором неофіційної частини журналу “Киевские епархиальные ведомости”. 1918 р. емігрував.

Наукові інтереси Ф. Т. визначилися під час навчання у академії. Це переважно історія православної церкви в Речі Посполитій XVII–XVIII ст., боротьба проти католицизму та уніатства, історія Київської академії, яку Ф. Т. розпочинав від Київської братської школи (1615), книгодрукування при Києво-Печерському монастирі. Він також був автором історико-біографічних праць, присвячених видатним церковним та культурним діячам XVIII–XIX ст., історичних нарисів про київські святині, монастирі, церкви тощо.

Ф. Т. займався археографічною діяльністю. За його редакцією було видано акти з історії закордонних монастирів Київської єпархії XVII–XVIII ст., які залишилися у православ'ї на українських та білоруських землях Речі Посполитої (від 1686 р. до останнього поділу Речі Посполитої 1795 р.). Це королівські грамоти, фундушеві записи, грамоти київських митрополитів, прохання від православних до російських імператорів надати матеріальну підтримку та ін. Документи друкувалися мовою оригіналу, вказувалося місце зберігання, переважно архів Синоду, Київської консисторії, бібліотеки Києво-Софійського собору, Московського архіву Міністерства іноземних справ та ін. До видання додана карта, де вказано православні монастирі, парафії і церкви у межах Речі Посполитої, а також ті, які перейшли в уніатство.

Ф. Т. брав участь у виданні чотирьох томів документів до історії Київської академії часів реорганізації її у вищий духовний навчальний заклад (1796–1819). Це синодальні укази, списки студентів та викладачів в академії, каталоги книг, які надходили до академічної бібліотеки, листи вихованців, літературні твори, інструкції щодо навчальних курсів, тези диспутів та ін. Ці документи не втратили своєї цінності і сьогодні.

Як додаток до історії друкарні при Києво-Печерському монастирі від початку заснування і до 1721 р., коли синодальним указом дозволялося друкувати лише книги для церковного вжитку, та й то такі, які вже видавалися синодальною друкарнею, Ф. Т. підготував видання передмов, післямов, геральдичних віршів до лаврських видань, а також проповіді З. Копистенського та П. Могилі. Матеріали були надруковані, але не зброшуровані й мало не загинули в часи революційних лихоліть 1919–1920 рр., коли друкарня була зруйнована. За рішенням ВУАН були зібрані всілілі аркуші і видано том, який одержав назву “Матеріали для історії книжної справи на Україні в XVI–XVIII ст.”. Академія наук видала також перший том підготовленого Ф. Т. дослідження з історії Київської академії. Окремі статті Ф. Т. друкувалися у

627

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Тітов Федір

половины тома. – К., 1907. – Т. 3; Заграничные монастыри Киевской епархии в XVII–XVIII вв. – Ч. I; Общие сведения о заграничных монастырях Киевской епархии в XVII–XVIII вв. – К., 1916; Акты и документы, относящиеся к истории Киевской академии. Отд. 3. Т. 1–4. – К., 1910–1913; Императорская Киевская духовная академия в ее трехвековой жизни и деятельности (1615–1915): Историческая записка. – К., 1915 (2-е доп. вид. – К., 2003); Типография Киево-Печерской Лавры: Исторический очерк. – К., 1918; Матеріали для історії книжної справи на Україні в XVI–XVIII ст.: Всезбірка передмов до українських стародруків. – К., 1924; Стара вища освіта у Київській Україні XVI–XVIII ст. – К., 1924.

Література: Білокінь С. І. Тітов Федір Іванович // УРЕ. – Т. 11. – Кн. I. – К., 1984. – С. 254; Ульяновский В. Историческая записка к 300-летию КДА и ее автор Федор Титов // Титов Ф. Императорская Киевская духовная академия в ее трехвековой жизни и деятельности (1615–1915): Истор. записка. – 2-е доп. изд. – К., 2003. – С. IX–CXXXVI.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 175, № 1.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Тітова Світлана

Праці: Використання архівних матеріалів при написанні історії міст і сіл Донецької області // АУ. – 1972. – № 2. – С. 38–39; Донецкая область в годы Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.: Сб. док. и материалов. – Донецк, 1980. – 311 с. (співупоряд.); Организация выездных заседаний ЭПК архивного отдела Донецкого облисполкома // СА. – 1982. – № 1. – С. 57–59; Государственный архив Донецкой области: Путеводитель. – К., 1984. – 232 с. (співупоряд.); Летопись единения: Сб. док. и материалов о вкладе трудящих Донбасса в экономическое и культурное содружество народов СССР: 1917–1982. – Донецк, 1986. – 182 с. (співупоряд.).

Архіви: Держархів Донецької обл., ф. Р-678.

Праці: Центральный государственный архив Октябрьской революции, высших органов государственной власти и органов государственного управления Украинской ССР: Краткий справочник. – К., 1984. – 415 с. (відп. упоряд.).

Архіви: ЦДАВО України, особова справа.

періодичних виданнях (Єпархіальних відомостях, “Трудах” Київської духовної академії та ін.).

Олена Дзюба (Київ)

ТІТОВА Світлана Василівна (20. 02. 1934, м. Красногоровка Мар’їнського р-ну Донецької обл.) – історик-архівіст. Народилася в сім’ї робітника, росіянка. Закінчила архівне відділення історико-філософського факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1957).

З серпня 1957 р. працювала в Держархіві Донецької області на посадах наукового співробітника, старшого наукового співробітника, керівника групи використання документів, завідувачем відділу використання та публікації документів, в. о. директора архіву. З січня 1975 р. до 1 березня 1989 р. була директором Держархіву Донецької області.

Працювала над виявленням втрачених під час Великої Вітчизняної війни документів з історії Донеччини. В 1960–1964 рр. займалася формуванням архівних фондів особового походження, каталогізувала документи виконкомів, ревкомів (1964–1966). Тривалий час очолювала ЕПК Архівного відділу облвиконкому. Ділилася досвідом роботи на республіканських нарадах, сторінках архівних журналів. Була секретарем обласної редакційної колегії тому “История городов и сел УССР: Донецкая область”.

Нагороджена медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970), грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР, Головного архівного управління при Раді Міністрів УССР.

Тамара Столяренко (Донецьк)

ТКАЧ Раїса Іванівна (28. 01. 1937, Київ) – історик, архівіст. З робітничої родини. Після закінчення СШ (1955) працювала на Київському склотарному заводі та на заводі “Арсенал” (1956). Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1965) та курси підвищення кваліфікації при Московському державному історико-архівному інституті (1967).

Архівну діяльність розпочала в Київському міськдержархіві старшим зберігачем фондів, згодом стала старшим науковим співробітником. В грудні 1971 р. була переведена до ЦДАЖР УРСР на посаду старшого наукового співробітника. З жовтня 1978 р. – заступник директора з наукової роботи. Звільнилася з архіву у зв’язку з виходом на пенсію (1994).

Була відповідальним укладачем науково-довідкових видань, міжфондових покажчиків документів Ради Народних Комісарів УРСР за 1919–1934 рр. та з історії Великої Вітчизняної війни за 1941–1945 рр.

Брала участь в громадському житті колективу. Обиралася головою народного контролю, головою місцевого комітету.

Неодноразово відзначалася подяками Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР та керівництва архіву. Нагороджена медалями “В пам’ять 1500-річчя Києва” та “Ветеран праці”.

Тетяна Портнова (Київ)

ТОКІЮЙ ВІРА ГЕОРГІЇВНА (27. 10. 1948, м. Рені Одеської обл.) – вчитель англійської мови, архівіст. Народилася в сім’ї службовців, українка. Закінчила факультет іноземних мов Ізмаїльського державного педагогічного інституту (1970). З 1970 р. по 1976 р. працювала викладачем англійської мови в Ізмаїльському педагогічному інституті.

1976 р. була зарахована на посаду молодшого наукового співробітника філії Одеського облдержархіву в м. Ізмаїлі. Проводила тематичне опрацювання фондів, роботу з удосконалення їх описів, відповідала за роботу читального залу архіву та ведення каталогів. Впродовж 1979–1997 рр. обіймала посаду архівіста I категорії, відповідала за виконання тематичних запитів і запитів установ, підприємств та громадян. З 1997 р. – завідувач Ізмаїльського відділу Держархіву Одеської області. Вийшла на пенсію в листопаді 2003 р.

Упорядковувала фонди дореволюційного періоду та періоду після 1917 р.: Ізмаїльська обласна планова комісія, Ізмаїльський обласний рибпромисловий трест, виконкоми районних і сільських Рад трудящих, Ізмаїльський обласний відділ комунального господарства, Ізмаїльський обласний відділ соціального забезпечення, Ейгенхеймське сільське управління, Аккерманський повітовий відділ Бессарабської губернської спархіяльної Ради та ін. 1998 р. виявляла архівні документи до збірника документів “Українське Придунав’я”.

Обіймаючи посаду завідувача Ізмаїльського відділу Держархіву Одеської області, продовжує дослідження архівних документів з історії Півдня України для опублікування лекцій та статей в періодичній пресі.

Нагороджена Почесною грамотою Архівного відділу Одеського облвиконкому до 70-ої річниці архівного будівництва СРСР.

Валентина Урсуленко (Одеса)

Архіви: Держархів
Одеської обл., особова
справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Топішко Ніна

Праці: Кінофотолітопис історії Києва // АУ. – 1982. – № 2. – С. 30–40 (у співавт.); Документи ЦДАКФФД УРСР про дружбу та співробітництво колгоспників Генічеського району Херсонської області і Махарадзевського району Грузинської РСР // Там само. – 1983. – № 6. – С. 23–28; Кінофотодокументи ЦДАКФФД УРСР про будівництво Байкало-Амурської магістралі // Там само. – 1984. – № 6. – С. 42–47; Вересневі дні 1939 року на західноукраїнських землях у документах ЦДАКФФД УРСР // Там само. – 1989. – № 4. – С. 18–23; Немає на світі красивішого міста // Там само. – 1990. – № 5. – С. 64–71 (у співавт.); Опис фотоальбомів з Празького музею визвольної боротьби України, що зберігаються в Центральному державному кінофотофоноархіві України // Генеза. – 1995. – № 1; Трьохсвятительську – на цеглу! // Пам'ятки України. – 1999. – Число 1. – Додаток “Архів”; Пам'ять часів // Україна: Наука і культура. – К., 2002. – Вип. 31. – С. 385–387.

Архіви: ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, особова справа.

ТОПІШКО Ніна Олександрівна (23. 02. 1954, с. Водотії Коростишівського р-ну Житомирської обл.) – історик-архівіст. Із родини службовців. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1977).

Архівну діяльність розпочала у Центральному державному архіві кінофотофонодокументів УРСР 1977 р. Працювала на посадах молодшого, старшого наукового співробітника, старшого архівіста (відповідального за облік). З 1982 р. по 2003 р. – завідувач відділу користування інформацією документів.

У віданні Н. Т. знаходились науково-методичні та організаційні питання використання документної інформації архіву. Нею розроблені методичні рекомендації щодо організації користування аудіовізуальними документами для підготовки “Порядку користування документами НАФ у державних архівах України”, пам'ятки, робочі інструкції з організації практичної роботи читального залу архіву, організації виготовлення копій за замовленнями користувачів, з розмежування функцій між структурними підрозділами архіву при користуванні документами.

На посаді завідувача відділу користування інформацією документів Н. Т. проводила роботу з популяризації документів архіву в наукових і пропагандистських цілях: організовувала інформування зацікавлених установ і організацій, готувала виставки документів з фондів архіву, теле- і радіопередачі. На шпальтах часописів “Архіви України”, “Пам'ятки України”, “Генеза”, “Культура і життя” опубліковані її повідомлення, тематичні огляди та добірки архівних документів, присвячені відтворенню кінолітопису Великої Вітчизняної війни, історії Києва, висвітленню “білих плям” історії України – українських визвольних змагань 1917–1920 рр., голодомору 1932–1933 рр.

Ряд її публікацій розкривають історію кінофотофоноархіву. Вона автор статті “Пам'ять часів” (щорічник “Наука і культура”, 2002), співупорядник буклету про Центральный державний кінофотофоноархів України ім. Г. С. Пшеничного (2002).

Н. Т. – співкладач анотованого каталогу кінодокументів за 1945–1955 рр. (К., 2000). Нею підготовлений опис фотоальбомів з Празького музею визвольної боротьби України, що зберігаються в архіві, для довідника “Празькі архіви: зведений каталог архівів української еміграції в міжвоєнний період”.

Н. Т. – організатор циклів міських публічних кінолекторіїв, проведення на базі архіву оглядових екскурсій, навчальних та практичних занять для студентів, уроків історії для учнів з переглядом документальних фільмів.

У січні 2003 р. Н. Т. призначена директором ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного.

Нагороджена ювілейною медаллю “В пам’ять 1500-річчя Києва” (1982), Почесною грамотою Міністерства культури і мистецтв України (2001).

Ніна Слончак (Київ)

ТОПЧІЙ Діана Максимівна (17. 06. 1929, м. Конотоп, нині Сумської обл.) – історик-архівіст. З родини робітників, українка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1957).

Трудовий шлях розпочала в ЦДІА УРСР у м. Києві молодшим науковим співробітником, згодом – старшим науковим співробітником; з 1972 р. – завідувач відділу НДА. З 2003 р. – провідний науковий співробітник. Основна діяльність пов’язана з упорядкуванням та описуванням фондів, каталогізацією документів, створенням та веденням каталогів в архіві. Звільнилась з архіву 25. 01. 2005 р.

Д. Т. складено “Методичні вказівки по каталогізації фондів жандармських управлінь, охоронних відділень та підпорядкованих ним установ”, вона – один із авторів схеми класифікації документної інформації в систематичному каталозі архіву, автор багатьох статей і повідомлень в галузевих виданнях.

За багаторічну службу на архівній ниві Д. Т. нагороджена медалями: “В пам’ять 1500-річчя Києва” (1982), “Ветеран праці” (1985), нагрудним знаком “Відмінник архівної справи”.

Галина Кулеба (Київ)

ТРИФІЛЬСВ Євген Парфенович (1867, Маріуполь – 17. 08. 1925, Одеса) – історик, архівознавець, краєзнавець. Після закінчення Маріупольської гімназії продовжив навчання на історико-філологічному факультеті Харківського університету (1890).

Працював викладачем у харківських середніх навчальних закладах. Водночас був хранителем фондів Музею мистецтв та старовини при Харківському університеті. 1901 р. після проходження магістерського іспиту Є. Т. отримав звання приват-доцента за спеціальністю російська історія і розпочав науково-педагогічну діяльність в Харківському університеті. 1905 р. Харківський університет присудив Є. Т. ступінь магістра російської історії за “Очерки из истории крепостного права в России. Царствование Павла I” (Х., 1904), для написання яких автор дослідив архівні документи Сенату і Державної Ради. З 1911 р. вчений працював в Одесі в Новоросійському університеті професором та завідувачем кафедри російської історії, а також секретарем факультету. Після 1917 р. очолював кафедру російської історії в ІНО.

631

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Топчій Діана

Праці: Тематичне розроблення комплексу однорідних фондів ЦДІА УРСР у м. Києві // АУ. – 1971. – № 1. – С. 47–49; Організація і методика роботи по каталогізації документів Центрального державного історичного архіву УРСР у м. Києві // Там само. – 1973. – № 1. – С. 39–45; Диференційоване описання документів ЦДІА УРСР // Матеріали респуб. наук.-практ. конф., присвяч. завданням архів. установ щодо поліпшення НДА. – К., 1976. – С. 65–73; Ревізія каталогів у ЦДІА УРСР: Огляд // АУ. – 1979. – № 3. – С. 39–43.

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

Праці: Очерки из истории промышленности Слободской Украины: Селитроварение, XVII–XIX вв. – Х., 1894; Археологические экскурсии в Купянский уезд Харьковской губернии летом 1901. – М., 1904; Курганы с каменными бабами Купянского уезда Харьковской губ. – М., 1904; Новые культурные течения в Московском государстве в XVII в. – О., 1913; О Феодосийском музее древностей. – О., 1916; Аграрное движение на Херсонщине // 1905 год: Сб. – Х., 1925.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Уварова Галина

Література: Загоровський Е. А. Е. П. Трифильев. (Некролог) // Вісник Одеської комісії краєзнавства при Українській Академії Наук. – О., 1925. – Ч. 2–3.

Праці: Уроки з історії СРСР у Феодосійському міському державному архіві // АУ. – 1979. – № 3. – С. 46–47.

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415, оп. 2, спр. 487; спр. 499; спр. 526; спр. 541; спр. 616; спр. 711.

Є. Т. був першим головою Одеської комісії краєзнавства при ВУАН. В останні роки життя був залучений Одеським губернським архівним управлінням до розробки архівних фондів в Одесі. За дорученням місцевого істпарту розробляв історію аграрних рухів 1905 р. в Херсонській губернії. Пізніше ці архівні документи стали основою для написання наукових праць.

Наукова спадщина Є. Т. охоплює різні галузі історичної науки, археології, краєзнавства. Вона базується на глибокому знанні архівних документів, починаючи з XVII до XX ст. Поруч з питаннями загальноросійської історії Є. Т. впродовж усієї своєї діяльності працював над всебічною розробкою історії України. Окремі роботи присвячені археологічним дослідженням курганів Куп'янського повіту Харківської губернії (знайшли свій відбиток у доповідях на XII археологічному з'їзді в Харкові), а також зроблені повідомлення про розкопки у передмісті Одеси 1923 р., де були знайдені зразки поховань кочівників.

Цікаві дослідження Є. Т. з історії селітроваріння в Україні періоду з XVII до XX ст., які базуються виключно на архівних документах. До соціально-економічної історії України початку XX ст. відносяться дослідження з питань аграрного руху в Херсонській губернії, які також ґрунтуються на архівних документах.

Тетяна Портнова (Київ)

УВАРОВА Галина Вікторівна (05. 10. 1933, м. Феодосія, Кримської АРСР) – бібліотекар, архівіст. Росіянка. Освіта середня. Закінчила Сімферопольський бібліотечний технікум (2 курси) та заочні курси підвищення кваліфікації керівних і наукових кадрів при Московському державному історико-архівному інституті (1979).

До червня 1970 р. працювала техніком з обліку Морської інженерної служби. З липня 1970 р. по березень 1983 р. – інспектор Феодосійського держміськархіву. З березня 1983 р. по червень 1987 р. – старший архівіст госпрозрахункової групи держміськархіву. З червня 1987 р. по жовтень 1994 р. – завідувач Феодосійського держміськархіву.

Здійснювала організаційно-методичне керівництво й контроль за роботою відомчих архівів, веденням діловодства установ, організацій, підприємств, колгоспів і радгоспів Феодосійської зони, впровадження Основних положень ЄДСД (1976). Організовувала семінари з діловодства й забезпечення збереженості документів для працівників діловодних служб установ. Займалась експертизою цінності документів, справ, відбором їх на державне зберігання, упорядкуванням, підготовкою й передаванням їх до Феодосійського держархіву та Крим-

ського облдержархіву; удосконаленням описів справ фондів й створенням довідкового апарату до них; перевіркою наявності справ; виконанням тематичних запитів і наданням довідок соціально-правового характеру за запитом громадян; організацією й проведенням виставок документів.

1978 р. Г. У. започаткувала нову форму популяризації архівних документів – проведення уроків історії з учнями старших класів СШ за документами фондів архіву. Надавала допомогу в роботі над збірником документів і матеріалів “По декрету Ильича: Курортное строительство в Крыму: 1920–1989”, підготовленому й виданому Держархівом Кримської області 1989 р.

Нагороджена нагрудним знаком “Відмінник архівної справи” (1986).

Людмила Старикова, Тетяна Шарова (Сімферополь)

УРСУЛЕНКО Валентина Миколаївна (16. 12. 1941, м. Ізмаїл Одеської обл.) – вчитель, архівіст. Із сім’ї робітників, росіянка. Закінчила Ізмаїльський державний педагогічний інститут, факультет педагогіки та методики початкового навчання (1968).

У Ізмаїльському відділі Одеського облдержархіву працює з 1963 р. на посадах архіваріуса, зберігача фондів (1968–1970), наукового співробітника (1970–1979), архівіста I категорії (1979–1988), директора (1988–1997), старшого наукового співробітника (з 1997 р.).

Працюючи на посаді директора філії Одеського облдержархіву, займалася адміністративною та господарською діяльністю. Упорядкувала фонди дореволюційного періоду та періоду після 1917 р.: Аккерманська повітова земська управа, Болградська та Ренійська міська управа, обласні, міські та районні відділи народної освіти та охорони здоров’я, обласний фінансовий відділ, обласне аптечне управління, облпалтрест, Ізмаїльський педінститут, виконкоми міських, районних та сільських Рад народних депутатів та ін.

Протягом тривалого часу відповідала за виконання тематичних запитів та запитів підприємств, установ і громадян. Брала участь у виявленні документів до збірника “Под солнцем дружбы и братства: Экономическое и социальное развитие Советского Придунайского края: 1954–1967” (1979), підготувала публікацію документів до 45-річчя початку Великої Вітчизняної війни, серію статей для періодичної преси півдня України.

Читала лекції та проводила екскурсії по архіву зі студентами Ізмаїльського педагогічного інституту. Займалася тематичною розробкою фондів, удосконаленням їх описів. Припинила трудову діяльність в архіві у зв’язку з ліквідацією відділу у м. Ізмаїлі (2003).

Архів: Держархів
Одеської обл., особова
справа.

Була членом групи народного контролю. З 1991 р. – член комісії Ради народних депутатів з питань поновлення прав реабілітованих.

Нагороджена медаллю “Ветеран праці”, нагрудним знаком “Відмінник архівної справи”, Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, Архівного відділу Одеського облвиконкому, та Держархіву Одеської області.

Віра Токіой (Ізмаїл)

УСЕНКО Валентина Миколаївна (26. 11. 1948, с. Карпилівка Срібнянського р-ну Чернігівської обл.) – філолог, архівіст. Із селянської родини, українка. Закінчила філологічний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1981).

З 1966 р. по 1973 р. працювала на Лохвицькому приладобудівному заводі, протягом 1973–1984 рр. – на Київській бавовнопрядильній фабриці. З 1984 р. по 1991 р. – інструктор ідеологічного відділу, політичний організатор організаційного відділу Залізничного райкому КП України м. Києва. З 1991 р. по 1997 р. – архівіст I категорії, провідний архівіст, заступник директора ЦДАВО України.

З жовтня 1997 р. – заступник директора Держархіву Київської області. Працюючи на цій посаді, здійснювала керівництво архівними відділами райдержадміністрацій та міськдержархівами. Очолювала ЕПК архіву, рецензувала описи справ, що надходять від установ, підприємств і організацій Київської області. З грудня 2004 р. В. У. на пенсії.

В. У. виконувала тематичні та соціально-правові запити громадян. Займалася комплектуванням та експертизою цінності документів. Забезпечувала діяльність відділів формування НАФ і діловодства, інформації та користування документами, здійснювала постійний контроль за ходом виробничих процесів, домагалася від працівників глибокого знання дорученої справи.

В. У. розробила “Положення про експертно-перевірну комісію”, “Положення про пожежно-технічну комісію”, “Методичні рекомендації про порядок приймання та подальшого зберігання і використання документів з особового складу ліквідованих підприємств, заснованих на колективній та приватній формах власності без правонаступників”, написала статті “Про виконання запитів соціально-правового характеру в державному архіві”, “Огляд роботи експертно-перевірної комісії (ЕПК) Держархіву Київської області за 1998 – I півріччя 2000 р.” та описову статтю до довідника “Архівні установи України”. В. У. склала перелік найважливіших методичних розробок за повоєнний період, бібліографію спеціальних друкованих довідкових видань (путівників, описів,

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Фастовська Іда

оглядів, буклетів, проспектів, статей, збірників документів, інших видань, що стосуються історії архіву, окремих фондів, колекцій) Держархіву Київської області. Читала лекції начальникам загальних відділів обласних управлінь, секретарям сільських рад, установ та організацій при облдержадміністрації в Центрі підвищення кваліфікації державних службовців і керівників державних підприємств про організацію роботи щодо зберігання документів та порядок їх передання до держархівів, а на семінарі-навчанні начальників архівних відділів райдержадміністрацій та завідувачів міськдержархівів – за темами “Організація роботи державних архівів. Планування та звітність”, “Комплектування НАФ та проведення експертизи цінності документів”.

В. У. була членом Залізничного райкому КП України м. Києва. Обиралася секретарем первинної партійної організації. Входила до складу колегії Держархіву Київської області та ЦЕПК Держкомархіву України.

Неодноразово відзначалася грамотами, нагороджена медалями “Ветеран праці”, “В пам’ять 1500-річчя Києва”, Подякою Київської обласної ради (1998).

Катерина Зубченко (Київ)

ФАСТОВСЬКА Іда Йосипівна (25. 09. 1922, м. Сміла, нині Черкаської обл. – 22. 01. 2006, м. Регенсбург, Німеччина) – архівіст, філолог. Закінчила літературний факультет Ніжинського державного педагогічного інституту (1948). Трудову діяльність розпочала під час війни, перебуваючи в евакуації в Сталінградській та Західно-Казахстанській області (працювала секретарем сільради, в колгоспі, райвно).

З 1946 р. по 1984 р. обіймала посади старшого наукового співробітника, начальника відділу Держархіву Чернігівської області.

І. Ф. – співупорядник путівника “Черниговский областной государственной архив и его филиалы в городах Нежине и Прилуках” (1963), збірників архівних документів і матеріалів: “Борьба трудящихся Черниговщины за власть Советов: 1917–1919: К 40-летию Великой Октябрьской социалистической революции” (1957), “Плечом к плечу. Плеч-о-плеч. Плечо у плечо: Сборник документов о боевом содружестве трудящихся Брянской, Гомельской, Черниговской областей в годы гражданской (1918–1920) и Великой Отечественной (1941–1945) войн” (1972), “В боях за освобождение Черниговщины: Подборка документов” (1975), “Черниговщина в годы гражданской войны: 1919–1920” (1975), “Черниговщина в период революции 1905–1907 гг.: Подборка документов” (1975), “Черниговщина фронту: Подборка документов” (1975), “Реформа 1861 г. и крестьянское движение

Архів: Держархів
Київської обл., особова
справа.

Праці: Використання документів у читальному залі Чернігівського облдержархіву // АУ. – 1972. – № 2. – С. 35–38 (у співавт.); Публікація документів Чернігівського обласного державного архіву в періодичних виданнях // Там само. – 1975. – № 6. – С. 66–73 (у співавт.); Революційні події на Чернігівщині під час першої російської революції // Там само. – 1976. – № 2. – С. 50–53; Заочна конференція дослідників Чернігівського облдержархіву // Там само. – 1977. – № 2. – С. 93–94.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Федоренко Павло

Архіви: Держархів Чернігівської обл., особова справа.

Праці: Чернігівський крайовий історичний архів та його фонди // АС. – 1928. – Кн. 7. – С. 22–36; О. М. Лазаревський та культурні цінності Чернігівщини // УАЗ. – К., 1927. – Т. 2. – С. XXII–L; До історії монастирських архівів // АС. – 1929. – Кн. 9–10. – С. 102–104; Систему організації архівно-технічного процесу – до вимог соціалістичного будівництва // АРУ. – 1932. – № 6. – С. 107–118; Опис Новгород-Сіверського намісництва (1779–1781). – К., 1931; Архіви Чернігівського шляхетства / Публ. О. Б. Коваленка // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 1996. – Т. 1. – С. 133–140; Архів Милорадовичів / Публ. О. Б. Коваленка // Там само. – К., 1998. – Т. 3. – С. 150–154.

Бібліографія: Павло Костянтинович Федоренко. (Біобібліогр. покажчик). – Чернігів, 2003. – 24 с.

Література: Коваленко О. Б., Ткаченко В. В. Три справи і одне життя // Репресоване краєзнавство (20–30-ті рр.). – К., 1991. – С. 228–233; Коваленко О. Б., Ткаченко В. В. Доля історика // Репресоване “відродження”. – К., 1993. – С. 199–211;

на Черниговщине: Подборка документов” (1976), “Під прапором Жовтня: Соціалістичні перетворення на Чернігівщині за роки Радянської влади: Добірка документів” (1977), “Черниговщина в период Великой Отечественной войны 1941–1945 гг.” (1978), “Сила братства: О дружбе и сотрудничестве трудящихся Брянской, Гомельской и Черниговской областей: 1946–1977” (1980).

Автор статей в галузевих і періодичних виданнях, методичних матеріалів з питань використання та публікації архівних документів, лекцій за архівними документами.

Тамара Зуб (Чернігів)

ФЕДОРЕНКО Павло Костянтинович (30. 10. 1880, м-ко Ямпіль Глухівського пов. Чернігівської губ. – 05. 02. 1962, Київ, там і похований) – архівіст, історик, педагог.

Походив з української міщанської родини. Закінчив початкову сільськогосподарську школу на хуторі Воздвиженському, що поблизу Ямполь, Острозьку чоловічу гімназію (екстерном) та історико-філологічний факультет Університету Св. Володимира у Києві. Протягом 1900–1908 рр. вчителював на Волині. У 1916–1930 рр. викладав у Чернігівському учительському інституті, назва і статус якого за цей час неодноразово змінювались. 1934–1938 рр. працював службовцем у Чернігівській міській Раді. Тричі – 1930, 1934 і 1938 рр. – був заарештований ДПУ-НКВС. 1939 р. засланий на п'ять років на північ Казахстану за приналежність до міфічної “антирадянської націоналістичної організації”. В Україну повернувся у вересні 1945 р. Деякий час працював у Котопському учительському інституті, історико-культурному заповіднику “Києво-Печерська Лавра”, а з 1948 р. і до виходу на пенсію 1954 р. – завідувачем відділу і заступником директора музею Корсунь-Шевченківської битви. Повністю реабілітований у травні 1959 р.

У 1920–1930-ті рр. брав участь у діяльності Чернігівського наукового товариства і Чернігівського інституту краєзнавства. Водночас 1923–1934 рр. працював у Чернігівському губернському (з 1925 р. – крайовому) історичному архіві. Обіймав посаду вченого архівіста, неодноразово виконував обов'язки директора, а 1932 р. був призначений завідувачем організаційно-технічного сектора. Керівник історико-архівного семінару, який діяв 1927–1929 рр., та семінару для підвищення кваліфікації архівних працівників, створеного 1931 р. Підготував огляди найцікавіших фондів, що зберігалися в архіві: – Чернігівського дворянського депутатського зібрання, Чернігівського губернського предводителя дворянства, Чернігівського відділення Державного дворянського

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Федоренко Станіслав

земельного банку, Погарського магістрату, фамільного архіву Милорадовичів, а також монастирських архівів. Студія “Чернігівський крайовий історичний архів” являла собою, власне, перший путівник по багатющому архівосховищу, яке згодом за роки останньої війни зазнало значних втрат. Звільнений з роботи в архіві за облудним звинуваченням у “методологічних збоченнях і політично шкідливих діях”.

Член Археографічної комісії ВУАН та Археографічної комісії ЦАУ. Опрацював і видав “Опис Новгород-Сіверського намісництва 1779–1781 рр.” (К., 1931). Брав участь у виданні другого тому “Українського археографічного збірника” (К., 1927), присвяченого пам’яті О. М. Лазаревського. Низку цікавих документів про видатні архітектурні пам’ятки Чернігова – Спасо-Преображенський собор XI ст. і так званий будинок Лизогубів XVII ст., про перебування в місті 1883 р. театральної трупи М. Л. Кропивницького – запровадив у науковий обіг у журналі “Україна”. Готував до друку “Опис Чернігівського намісництва”, “Матеріали до економічної історії України XVII–XVIII ст. (з монастирських архівів)”, збірник документів “Рудні на Чернігівщині в XVII–XVIII ст.”. У повоєнний час у серійному виданні “Матеріали по истории СССР” оприлюднив “Документы по истории металлургии Левобережной Украины” (М., 1957).

Олександр Коваленко (Чернігів)

ФЕДОРЕНКО Станіслав Михайлович (06.03.1925, станиця Ново-Покровська Краснодарського краю, Росія) – історик, архівіст, краєзнавець. Закінчив військову академію (1957). У 1940–1970 рр. знаходився на військовій службі. По виході на військову пенсію (1977) працював у Держархіві Хмельницької області: 1978–1988 рр. – директор; 1989–1991 рр. – заступник директора; 1991–1994 рр. – директор філіалу Держархіву Хмельницької області у м. Кам’янець-Подільському; 1994 р. – технік.

Проводив організаційну і адміністративну роботу зі створення необхідних умов зберігання архівних документів (пристосування приміщень під архівосховище). Наполегливо домагався будівництва нового приміщення для архіву. Під час вирішення долі архівних документів Поділля 1793–1918 рр. займав тверду позицію в питанні створення філіалу архіву у м. Кам’янець-Подільському.

Досліджував і популяризував у місцевій пресі і наукових виданнях проблеми джерелознавства, історичної географії та історії Поділля. Учасник багатьох історико-краєзнавчих конференцій, які проводились на Поділлі, Вінниччині та Кіровоградщині. Багато працював над архівними документами військових частин, дислокованих на Поділлі. Як дослідник зробив значний органі-

Коваленко О. Б. Павло Федоренко як архівіст і археограф // Українське архівознавство: історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. (19–20 листоп. 1996 р.) – К., 1997. – Ч. 1. – С. 199–204; *Він же.* Невідома праця Павла Федоренка “Архіви Чернігівського шляхетства” // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 1996. – Т. 1. – С. 133–140; *Він же.* Праця П. К. Федоренка “Архів Милорадовичів” // Там само. – К., 1998. – Т. 3. – С. 150–154.

Праці: Транспортний вантажообіг і ринки збуту Поділля напередодні першої світової війни: Проблеми економічної географії Поділля: Тези доп. на наук. конф. – Кам’янець-Подільський, 1988; Соціалістичне будівництво на Хмельниччині: 1921–1941: Зб. док. і матеріалів. – Львів, 1989. – 207 с. (співупоряд.); Поділля в російсько-турецькій війні 1877–1878 рр.: Тези доп. на наук. конф. – Вінниця, 1989; Музей Поділля: Тези доп. на наук. конф. – Кам’янець-Подільський, 1990.

Архіви: Держархів Хмельницької обл., особова справа.

заційний і науковий внесок у вивчення історії Поділля 1970–1990-х рр.

Учасник Великої Вітчизняної війни. Ліквідатор аварії на ЧАЕС. Член правління обласної організації товариства охорони пам'яток історії і культури (1983–1989).

Олена Алтухова (Хмельницький)

ФЕДОТОВ-ЧЕХОВСЬКИЙ Олександр Олексійович (01. 01. 1806, м. Таганрог – 01. 07. 1892, Київ) – юрист, архівознавець, археограф.

Походив з духовного стану, його дід був сільським священиком, батько – останнім духівником імператора Олександра I під час його перебування в Таганрозі. Початкову освіту здобув у духовному училищі, потім навчався у духовній семінарії (очевидно, Воронежської губернії). Під час вступу до училища був записаний під двома прізвищами (батька й матері – Чеховської, дочки священика Волинської єпархії). Навчаючись у семінарії добре оволодів давніми класичними мовами – грецькою та латинською і, за браком вчителів, ще навчаючись, був призначений викладачем цих мов у молодших класах. По закінченні семінарії 1827 р. вступив до Санкт-Петербурзької духовної академії, але не закінчив її. У зв'язку з підготовкою М. М. Сперанським до видання “Полного собрания законов Российской империи” та “Свода законов” російським урядом були прийняті заходи щодо підготовки кадрів юридичної науки в Росії. В числі кращих студентів академії О. Ф.-Ч. 11 вересня 1829 р. був відряджений до II відділу імператорської канцелярії, де під керівництвом самого М. М. Сперанського студенти здобували попередню юридичну освіту, доповнюючи її слуханням лекційних курсів в Санкт-Петербурзькому університеті. У жовтні 1831 р. був відправлений до Німеччини для продовження навчання в Берлінському університеті. Тут під керівництвом одного з найвідоміших засновників історичної школи права Фридріха Карла фон Савіньї на все подальше життя зосередив свою увагу на науковому вивченні римського та руського цивільного права.

Повернувшись 1834 р. до Росії, О. Ф.-Ч. 4 вересня 1835 р. захистив докторську дисертацію на тему “Законы двенадцати таблиц”. 1835 р. призначений ординарним, а з вересня 1837 р. – екстраординарним професором Харківського університету. 1838 р. переведений до аналогічної кафедри Київського університету, з 1843 р. – професор кафедри руських цивільних законів загальних, особливих та місцевих. Впродовж 1842–1843 рр. та 1850 р. читав також курс міжнародного права. Впродовж 1840–1841 рр. та 1848–1849 рр. був деканом юридичного факультету. Професорсько-викладацьку діяльність

Українські архівісти (XIX–XX ст.)

Федотов-Чеховський Олександр

Праці: О формах и содержании правых грамот. – К., 1859; Акты, относящиеся до гражданской расправы древней Руси. Т. I–II. – К., 1860, 1863; Акты греческого нежинского братства. – К., 1884; Вольнская полоненица XVI ст. и ее “орменский” обожатель // КС. – 1887. – Т. 18, № 5. – С. 200–204; Василий Загоровский в полоне у татар // Там само. – № 2. – С. 360–365; Описание Владимирской записовой и поточной кн. № 923 за 1566 г. – К., 1895; Описание Владимирской записовой и поточной кн. № 934 за 1567 г. – К., 1904; Материал для биографии Лубенского полкового судьи Василия Стефановича // ЧИОНЛ. – Кн. VII. – Отд. III. – С. 1–28.

Література: Каманин И. М. Киевский Центральный Архив // Сб. археологич. ин-та. – СПб., 1881. – Кн. V. – Половина первая. – С. 45–56; Биографический словарь профессоров и преподавателей императорского университета Св. Владимира. – К., 1884. – С. 799–801; Историко-статистические записки об ученых и учебно-вспомогательных учреждениях императорского университета Св. Владимира (1834–1884). – К., 1884. – С. 336; Каманин И. Александр Алексеевич Федотов-Чеховский (1806–1892 гг.). Некролог // КС. – 1892. – Т. 39. – С. 279–288;

поєднував з роботою у Київському цензурному комітеті, де протягом 11 років з 22 грудня 1839 р. по 25 січня 1851 р. був цензором і, зокрема, цензурував видання Київської археографічної комісії.

У жовтні 1861 р. після 30 років служби вийшов у відставку, проте це не означало припинення його діяльності, в тому числі і наукової. Був обраний членом Комітету по введенню уставних грамот, часто виступав захисником інтересів селян. Впродовж 20 років брав участь у роботі міської управи Києва. Був членом київського Свято-Володимирського братства.

У віці 70 років він прийняв запрошення на посаду постійного помічника завідувача Київським ЦАДА, на якій працював з 1876 р. по 1883 р., а з 1883 р. перейшов на посаду вільнонайманого помічника, на якій перебував, ймовірно, до кінця життя. Цей період (з 1876 по 1892 рр.) називають “архівним” періодом його життя.

Ще 1859 р. вийшла праця О. Ф.-Ч. джерелознавчого характеру “О формах и содержании правых грамот”. У 60-х рр. він за свої власні кошти видав двотомний збірник “Акты, относящиеся до гражданской расправы древней Руси” (Т. I. – К., 1860. – 110 актів; Т. II. – К., 1863. – 73 акти). Показники до обох томів вийшли 1884 р. До ювілею Університету Св. Володимира 1884 р. він зібрав, опрацював і видав на власні кошти “Акты греческого нежинского братства”, які зберігалися при грецькій церкві м. Ніжина. Видавець розподілив 58 документів цього збірника на два відділи: грамоти грецьких ієрархів і київських митрополитів та універсали гетьманів. Документи першого відділу висвітлюють історію самої грецької церкви у Ніжині та церковного братства при ній. У другому – містяться документи щодо самоуправління, привілеїв та пільг грецької торговельної общини м. Ніжина.

Працюючи в архіві з актовими книгами гродських і земських судів, О. Ф.-Ч. прослідкував застосування у судовій практиці норм Першого і Другого Литовських статутів упродовж 1529–1588 рр. та випадки порушення їх. Досліджуючи процес формування правових понять в ході розвитку судочинства, підготував і передав до Археографічної комісії близько 150 актів, що підтверджували розвиток понять цивільного й карного права. Брав участь у підготовці описів до актових книг і, за свідченням І. М. Каманіна, йому належала підготовка до 10 описів. Проте більша частина їх загинула, і сьогодні за картотекою відділу давніх актів ЦДІАК України залишилися описи тільки двох книг – Володимирського гродського суду № 923 (К., 1896) та № 934 (К., 1904). На підставі листа О. Ф.-Ч. від 12 лютого 1885 р., у якому він повідомляв головного редактора Тимчасової комісії для розгляду давніх актів у Києві М. Ф. Володимирського-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Фесенко Вадим

Романовський В. О. Архів стародавніх актів та його фонди // Центральний архів стародавніх актів у Києві. – К., 1929. – С. 19.

Архіви: ІР НБУВ, ф. VIII, № 185/58, 3088, 3537; ф. 60, № 83, 685.

Праці: З історії міста Луганська. (По матеріалах Луганського окружного історичного держархіву) // Рад. школа. – 1926. – Вип. II, III; До постанови архівної справи на Луганщині // Під прапором культурної революції. – Луганськ, 1928; Питання про судноплавність Північного Дінця за доби Гаскойна // Рад. школа. – 1929. – Вип. XI, XII; Архів Луганського ливарного заводу (1795–1887) // ЗІФВ ВУАН. – 1930. – Кн. XX; Початки металургійної промисловості на Україні // Праці комісії соціально-економічної історії України при ВУАН. – К., 1932. – Т. 1; Луганський ливарний завод, 1795–1887 рр.: Дис. ... канд. іст. наук. – Л., 1958.

Архіви: Держархів Луганської обл., ф. Р-702, оп. 1, спр. 35, 38, 41, 56, 57, 76; мікр. № 44, 70.

Буданова про відправку йому 296 виписів з актових книг, можна гіпотетично припустити, що ним були зроблені також описи таких книг Володимирського гродського суду (№ 919, 924, 937–941).

Він віднайшов у архіві документи про Лубенського полкового суддю Василя Стефановича, одного з найосвіченіших юристів XVIII ст., голови комісії з перекладу “книг прав”, що були видані О. Ф. Кістяківським під назвою “Права, по которым судится малороссийский народ”. Ці документи були опубліковані вже після його смерті М. Ф. Владимирським-Будановим.

В останні роки життя опублікував кілька цікавих актів у часопису “Киевская старина”.

1884 р. О. Ф.-Ч. приніс у дарунок Київському архіву давніх актів подячний лист імператриці Катерини II від 20 серпня 1762 р. білогородському єпископові Іосифу за привітання її із вступом на престол.

Ірина Ворончук (Київ)

ФЕСЕНКО Вадим Олексійович (02. 10. 1881 – ?) – історик, краєзнавець, архівіст, педагог.

Народився в сім'ї дрібного дворянина. Закінчив 1906 р. історико-філологічний факультет Харківського університету. Знав іноземні мови – німецьку, латинську, італійську, грецьку та французьку. До 1920 р. вчителював у харківських школах, протягом 1920–1921 рр. працював у Головархіві на посаді інспектора-інструктора, потім у школі ФЗН Луганського заводу ім. Жовтневої революції, викладав суспільствознавство. Був одним з перших організаторів профспілок на Харківщині, членом наукового товариства при Донецькому ІНО, секції охорони пам'ятників культури та Правління Луганської центральної книгозбірні.

У 1928–1929 рр. працював у Луганському окружному архівному управлінні на посадах вченого архівіста та завідувача. В кінці 1929 р. перейшов на викладацьку роботу. Надавав великого значення розробці теоретичних та методичних питань архівної справи, використанню документів. З 1926 р. почав друкувати у луганському журналі “Радянська школа” та “Записках 1-го відділу Української Академії Наук” наукові статті з історії Луганського ливарного заводу та його архіву. За завданням окрарха ним було написано статтю “Про значення архівів”, яка стала методичним посібником формування архівів підприємств.

Віра Висоцька (Луганськ)

ФЕСЕНКО Василь Архипович (28. 02. 1902, с. Комарівка Борзнянського пов. Чернігівської губ. – 30 [або 31]. 08. 1983, Миколаїв) – історик, архівіст, краєзнавець,

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Фесенко Василь

педагог. Народився в сім'ї селян-козаків. Після дворічного Комарівського земського початкового народного училища, з 1916 по 1920 р. навчався в Чернігівській учительській семінарії, після закінчення якої, подав документи до Чернігівського ІНО. Але відразу ж змінив рішення і вступив до Ніжинського науково-педагогічного інституту, який скінчив (уже в якості Ніжинського ІНО) 1923 р.

Наступні два роки працював співробітником Чернігівського губарху, спочатку окружним інспектором, а з липня 1923 р. по грудень 1924 р. – завідувачем Ніжинського окружного архіву. На початку 1924 р. разом із А. Г. Єршовим і М. Н. Петровським організував при Ніжинському ІНО студентський історико-архівний гурток, займаючись у ньому переважно організаційною роботою, а на посаді завідувача окрархіву доклав чимало зусиль для перетворення гуртка з суто студентського на загальноміській. З 1925 р. переходить на освітянську ниву, працюючи окружним інспектором з українізації та вчителем місцевої семирічки. Не полишаючи архівної роботи, влітку того ж року вступив до аспірантури при Ніжинській НДК історії культури та мови, перебрав на себе керування згаданим історико-архівним гуртком. Крім того, на початку 1925 р. у Ніжині утворилося Наукове товариство краєзнавства при ВУАН, у складі якого В. Ф. перебував незмінним секретарем до часу свого від'їзду з Ніжина. З 1928 р. почав викладати на робітфаци Ніжинського ІНО, плануючи після закінчення аспірантури продовжити наукові студії у якості наукового співробітника Ніжинської НДК. Але за поки не з'ясованої мотивації на прохання Правління інституту був направлений на роботу до Миколаївського ІНО. В 1937–1939 рр. зазнав репресій, був звинувачений у приналежності до антирадянської терористичної організації, але невдовзі після суду був звільнений і поновлений на попередній посаді декана історичного факультету. Демобілізувавшись після війни працював старшим викладачем кафедри марксизму-ленінізму МДП ім. В. Г. Белінського до виходу на пенсію. Певний час був заступником директора цього інституту.

Об'єднавши на початку 1923 р. 4 основні місцеві архіви: грецького магістрату, міської та земської управи й окружного суду, а також 22 дрібніші відомчі архіви міста й округи, В. Ф. разом із В. Р. Фохтом, котрий протягом 1920–1923 рр. вів архівну роботу самотужки, безсистемно і безоплатно; фактично став фундатором централізованої архівної роботи в Ніжині. Великих зусиль було докладено на порятунок від пограбування наявних фондів з боку радянських органів, що постійно вилучали документи на макулатуру. Особисто В. Ф. великих зусиль доклав також до зібрання розкрадених матеріалів під час революційних лихоліть, здебільшого

Праці: Ніжинщина в новітній історіографії (1917–1928 рр.) // Зап. ІНО. – Ніжин, 1929. – Кн. IX. – С. 92–104; Миколаїв // Історія міст і сіл Української РСР: Миколаївська область. – К., 1971. – С. 74–121.

Література: Бойко О. Д. Дослідницька кафедра Ніжинського інституту народної освіти // Сіверянський літопис. – 1998. – № 5. – С. 120–127; Остряко А. “Записки Ніжинського інституту народної освіти” як історіографічне джерело // Україна і Росія в панорамі століть: Зб. наук. праць на пошану проф. К. М. Ячменіхіна. – Чернігів, 1998. – С. 318–324; Він же. Ніжинська історична школа: доба розквіту (20-і – початок 30-х рр. XX ст.) // Сіверянський літопис. – 2000. – № 5. – С. 31–38; Викладачі Ніжинської Вищої Школи: Бібліогр. покажчик. Ч. 2: 1920–1940, Ч. 3: 1940–1970 / Уклад.: Л. В. Гранатович, Т. П. Скатерна. – Ніжин, 2001. – С. 43; Зозуля С. Ю. Василь Архипович Фесенко: Короткий біографічний нарис (до 100-річчя від дня народження) // Сіверянський літопис. – 2002. – № 2. – С. 76–80.

Архіви: Відділ Держархіву Чернігівської обл. в м. Ніжині, ф. Р-6108, оп. 1, спр. 1; ф. Р-6121, оп. 1, спр. 70, 92, 106, 160, 170, 276, 279, 281, 310, 320, 356, 357, 413,

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Фесенко Ніна

415, 425, 432, 437; ф. Р-6121, оп. 2, спр. 113, 3306; Держархів Чернігівської обл., ф. Р-608, оп. 1, спр. 3433; ф. Р-647, оп. 2, спр. 3, 16, 24; Держархів Миколаївської обл., ф. Р-993, оп. 1, спр. 47, 6747; Архів Управління СБУ в Миколаївській обл., спр. 3572 с; ЦДАВО України, ф. Р-166, оп. 2, спр. 464; оп. 5, спр. 724 а, 738; оп. 7, спр. 568; оп. 8, спр. 431; оп. 9, спр. 380, 381; ІР НБУВ, ф. Х, оп. 1, спр. 18691.

Праці: Наукова організація праці в Державному архіві Черкаської області // АУ. – 1981. – № 5. – С. 39–42; Развитие социалистического сельского хозяйства Черкасщины: 1917–1985: Сб. док. и материалов. – Д., 1986. – 239 с. (співупоряд.); Культурное строительство в Черкасской области: 1917–1980: Сб. док. и материалов. – Д., 1989. – 271 с. (співупоряд.).

Архіви: Держархів Черкаської обл., ф. Р-2635, оп. 1, спр. 274, 296, 363, 380, 383, 437; оп. 1 о, спр. 50, 61, 66, 67, 72, 76, 89.

по базарах, де їх використовували як обгортковий папір. За півтора роки фонди Ніжинського архіву збільшилися з 45,5 пудів документів майже втричі. Крім того було врятовано від фізичного знищення вологою унікальний за об'ємом і за цінністю архів Ніжинського окружного суду, що містить документи другої половини XVIII – початку XX ст. Одночасно з кількісним розширенням архіву, велася робота з його упорядкування – і у цьому відчутною була допомога з боку керованого В. Ф. історико-архівного гуртка.

Одночасно з організаційною архівною роботою, В. Ф. займався науковими студіями, певна частина яких була пов'язана з опрацюванням архівної джерельної бази. Основний науковий інтерес В. Ф. стосувався історії політико-адміністративного устрою Лівобережної України XVIII ст., (“Сотенна управа Гетьманщини XVIII ст.”), що вимагало ретельного знайомства з актовим матеріалом цього періоду. Під кінець свого аспірантства у Ніжині у нього з'являється інтерес і до соціальної історії України XVIII ст. Зокрема готувалася розвідка з історії старшинської родини Марковичів, побудована на документах родинного архіву.

На жаль, із переїздом до м. Миколаєва В. Ф. припинив свої дослідження з української історії, а також архівну діяльність, змінивши наукові орієнтири на вивчення історії марксизму, антирелігійну публіцистику та місцеве краєзнавство.

Сергій Зозуля (Київ–Ніжин)

ФЕСЕНКО Ніна Андріївна (24. 03. 1942, Чернігів) – філолог, архівіст. Із службовців, українка. Закінчила філологічний факультет Черкаського державного педагогічного інституту (1966). Працювала вчителем англійської мови в Черкасах (1965–1967) та Мурманську (1967–1969).

28 років Н. Ф. віддала роботі в архівних установах: з травня 1969 р. працювала молодшим науковим співробітником, старшим науковим співробітником, керівником групи, завідувачем відділу НДА і методичної роботи. З січня по вересень 1983 р. працювала завідувачем відділу забезпечення державного обліку і пошуково-інформаційних систем; з жовтня 1983 р. по липень 1985 р. – завідувачем відділу інформації, публікації і наукового використання документів Держархіву Черкаської області. З 1985 р. по 1991 р. – науковий співробітник партархіву Черкаського обкому КП України. З 1991 р. по 1997 р. – завідувач відділу державного обліку і НДА Держархіву Черкаської області.

Вагомим є внесок Н. Ф. у вдосконалення та розвиток НДА, запровадження наукової організації праці в

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

Філіпова Тамара

держархіві. Вона є розробником науково-дослідних тем “Методичні рекомендації по каталогізації документів Черкаського облвиконкому” (1976), “Методичні рекомендації з упорядкування описів фондів дорадянського періоду” (1981), “Науково-довідковий апарат фондів держархіву і перспективи його удосконалення” (1982), “Методичні рекомендації щодо організації і черговості каталогізації документів галузевих комплексів фондів дорадянського періоду” (1982).

Учасник конференцій і нарад з питань теорії і практики архівної справи. Брала участь у роботі Всесоюзної наради-семінару працівників архівних установ з наукової організації праці (1981).

Нагороджена Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР (1978), Черкаського облвиконкому, Архівного відділу Черкаського облвиконкому та обкому профспілки працівників державних установ (1978, 1984, 1985), медаллю “Ветеран праці” (1984).

Надія Шипович (Черкаси)

ФІЛІПОВА Тамара Петрівна (08. 09. 1934, м. Бердичів Житомирської обл.) – історик, архівіст. Народилася у сім’ї військовослужбовця. Закінчила історичний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка (1956). Працювала вчителем історії в СШ (1956–1961).

Архівну діяльність розпочала в ЦДІА УРСР у м. Києві 1961 р. на посаді архіваріуса, згодом старшого архіваріуса. З 1963 р. Т. Ф. працює в Центральному державному кінофотофоноархіві України ім. Г. С. Пшеничного молодшим, старшим науковим співробітником кінофоновідділу, відділу користування та інформації, з 1977 р. – старшим архівістом, старшим науковим співробітником, провідним архівістом відділу формування НАФ та діловодства. В липні 2005 р. вийшла на пенсію.

Значним є внесок Т. Ф. у поповнення унікального кінофотофолітопису історії України. Впродовж багатьох років вона займається відбором на державне зберігання і експертизою цінності фотофодокументів. Була членом ЕПК архіву.

Т. Ф. брала участь у розробленні методичних рекомендацій з розшифрування і складання анотацій на фотодокументи, дослідженні питань відбору на державне зберігання кінофотофодокументів і відеозаписів з повторюваною інформацією, розробила методичні рекомендації щодо відбору на державне зберігання фотодокументів, що зберігаються у ветеранів Великої Вітчизняної війни (1985), фотодокументів особового походження (1986). Автор низки тематичних оглядів і добірок документів на сторінках часопису “Архіви України”.

Праці: Виставка до 100-річчя від дня народження Лесі Українки у м. Києві // АУ. – 1971. – № 3. – С. 114–115 (у співавт.); Відбудова народного господарства у визволених районах Радянської України в 1943–1944 рр.: За кінодокументами ЦДАКФФД УРСР // Там само. – 1974. – № 3. – С. 26–37; Документи ЦДАКФФД УРСР про дружбу і співробітництво трудящих Української РСР з трудящими братніх радянських республік // Там само. – 1979. – № 1. – С. 27–34 (у співавт.); Знімки з війни // Прапор комунізму. – 1989. – 27 квіт.

Архіви: ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, особова справа.

Т. Ф. нагороджена ювілейною медаллю “В пам’ять 1500-річчя Києва” (1982), медаллю “Ветеран праці” (1984), нагрудним знаком “Відмінник архівної справи” (1988) та Почесною грамотою Кабінету Міністрів України (2002).

Софія Скарбовійчук (Київ)

ФЛЬОРОВ Олексій Павлович (14. 03. 1866, с. Янів-ка Глухівського пов. Чернігівської губ. – 04. 08. 1954, Чернігів) – педагог, архівіст. Народився в українській сім’ї священнослужителя. Освіту отримав в Новгород-Сіверській гімназії (1884) і Петербурзькому історико-філологічному інституті (відділ словесності, російської мови і давніх мов) (1888).

З 1888 р. по 1913 р. викладав в середніх навчальних закладах Одеси, з 1913 р. по 1916 р. – викладач кадетських корпусів, військового училища та ліцею в Петербурзі, у 1916–1919 рр. – директор Чернігівського учительського інституту. Протягом 1919–1923 рр. – викладач вищих і середніх навчальних закладів Чернігова. Опублікував в науково-педагогічних журналах понад 125 наукових робіт в галузі російської мови, літератури та педагогіки, багато з яких були премійовані. Зокрема, 1897 р. йому була присуджена премія Петра I за книгу “Грамматика древнего церковно-славянского языка сравнительно с русским”.

Був нагороджений орденами: Св. Станіслава 2-го ступеня, Св. Анни 2-го ступеня і Св. Володимира 4-го ступеня.

31 березня 1923 р. О. Ф. був призначений на посаду вченого архіваріуса відділу революції Чернігівського історичного архіву, на якій перебував до лютого 1925 р. Брав участь у збиранні документів і комплектуванні історичного архіву. Зокрема, ним були опрацьовані документи архівних фондів Чернігівського губернського правління, Чернігівського губернського жандармського управління та створені карткові каталоги до цього фонду. Результатом опрацювання архівних документів стала низка статей, підготовлених і опублікованих в місцевій пресі.

Тамара Зуб (Чернігів)

ФОТИНСЬКИЙ Орест Оксентійович (23. 12. 1862, с. Батькове Кременецького пов. Волинської губ. – ?) – історик, археограф, архівіст, краєзнавець.

Народився в сім’ї священника. Здобував освіту в Кременецькому духовному училищі, Волинській семінарії (1877–1883), Київській духовній академії (1883–1887), яку закінчив із званням кандидата-магістра. Після закінчення навчання основним фахом обрав педагогічну

Література:

Сердюк Л. А. Первый директор Черниговского пединститута // Черниговский полдень. – 1996. – 25 лип.

Архіви: Держархів Чернігівської обл., ф. Р-647, оп. 2, спр. 3, 21, 45, 80; ф. Р-608, оп. 1, спр. 4115.

діяльність: працював у Волинській жіночій єпархіяльній школі (1888–1916), духовній семінарії (1916–1918), в жіночій (1900–1916), першій чоловічій (1907) та приватній чоловічій (1905–1908) гімназіях. За радянської влади продовжував працювати як викладач історичних дисциплін у вчительській семінарії (1917–1924) та Волинському ІНО (1919–1929) на посаді професора. Крім педагогічної, провадив наукову роботу: був співзасновником і керівником Волинського єпархіяльного давньосховища (1899–1916), завідував історичним відділом Волинського науково-дослідного музею (1903–1924). Був членом ряду наукових установ: Волинського історико-археологічного товариства та губернського статистичного комітету, Історичного товариства Нестора-літописця, НТШ; співпрацівником московських археологічного товариства та товариства любителів російської історії і старовини та ін. Був одним із засновників Товариства дослідників Волині. Друковані праці присвячені, здебільшого, проблемам місцевої історії та історії України загалом: козацтво, побутова історія, родинні та суспільні відносини. Був великим знавцем місцевих архівів, свої дослідження будував на маловідомих архівних документах, здійснював публікації документів.

В революційний час очолив роботу з охорони архівів Волині: завідував архівною секцією ГУБКОПМИСу (1919–1922), губернським архівним управлінням (1922–1923), пізніше працював заступником завідувача губарху з наукових питань.

Очолувана О. Ф. архівна секція започаткувала ведення обліку та обстеження архівосховищ, в основному в Житомирі, здійснювала охоронні заходи. Робилися спроби створення архівоохоронних органів в повітових містах. Для розбирання справ великих архівів Житомира було утворено спеціальні експертні комісії (1920–1921), а в 1921–1922 рр. – Особливу губернську архівну комісію, завданням якої було вилучення з архівних паперів макулатури; О. Ф. здійснював нагляд за їх роботою. Загалом, за цей час було обстежено одинадцять архівів, чотири з них розібрано і упорядковано, для решти визначено об'єм робіт; розпочато формування Історичного архіву. Перший рік існування губарху було присвячено концентрації і впорядкуванню архівних фондів, зокрема, було перевезено і опрацьовано архів духовної консисторії (бл. 160 тис. справ), частково розібрано архів дворянського депутатського зібрання (163 спр. і 812 книг), губернського правління (3365 справ і 2186 книг); виконувалися роботи на замовлення радянських установ.

О. Ф. турбувався про фахову підготовку архівних працівників та залучення громадськості до охорони архівів. Приступаючи 1922 р. до організації губарху, він пропонував однією з ділянок роботи цієї установи виз-

Праці: Обыкновенные люди старой Вольны // Вольнский истор.-археол. сборник. – Житомир, 1900. – Вып. 2. – С. 115–195; Miscellanea: Материалы для истории монастырей и церквей Вольнских // Там само. – С. 196–267; Юрий Немирич. Эпизод из истории Вольны XVII в. // Там само. – Вып. 1. – С. 3–29; Varia [підбірка документів] // Там само. – С. 4–18; Очерки из истории быта монастырских крестьян на Вольны в XVII–XVIII вв. // Тр. Общества исследователей Вольны. – Житомир, 1910. – Т. 3. – С. 1–46, 1–112 (докум.).

Література: Шевчук М., Титов В. Відоме і невідоме “Товариство дослідників Волині” // Україна: наука і культура. – К., 1990. – Вип. 24; Кондратюк Р. Державний архів Житомирської області: Історико-краєзнавчий нарис. – Житомир, 1997. – С. 8–11.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1, спр. 62, 91, 123; ф. 166, оп. 12, спр. 8079.

начити роботу з молоддю. Залучення до роботи в архіві студентів місцевого ІНО, організація науково-дослідної кафедри історії України, вважав О. Ф., дасть можливість створити власну школу вчених архівістів і забезпечить губернські архівні установи кваліфікованими кадрами. На жаль, ця пропозиція залишилась поза увагою Головархіву. Влітку 1924 р. під час особистої інспекції архівних установ ряду міст губернії О. Ф., вже як науковий співробітник губарху, вживав заходів для введення на місцях інституту уповноважених губарху, які б мали відповідну підготовку і працювали на громадських засадах.

1924–1925 рр., перебуваючи на посаді заступника завідувача губархом, О. Ф. керував впорядкуванням і описуванням архівів поштово-телеграфних установ, Волинської дирекції народних шкіл, книг архіву з'їзду мирових суддів та дільничних суддів Волинської мирової округи. За його пропозицією видано накази про обов'язкову реєстрацію і описування документів в повітових архівах, що сприяло зміцненню архівної системи в губернії.

В кінці 1925 р. О. Ф. залишив роботу в архівних установах і повністю перейшов на викладацьку діяльність, працював у Волинському ІНО та медичній профшколі.

Оксана Коваль (Київ)

ФОХТ Вальтер Ріхардович (19. 02. 1862, Санкт-Петербург – ? Москва ?) – філолог-класик, архівіст. Народився в німецькій сім'ї. Закінчив Ніжинську класичну гімназію (1882), а згодом російську філологічну семінарію при університеті у Лейпцігу (1886). Наукові уподобання – антична література, хронологія, нумізматики та археологія. Тривалий час працював у Ніжинській класичній гімназії (1886–1914). Був зареєстрований в Науковому Комітеті НКО УРСР. Дійсний член Ніжинської секції наукових працівників України. За сумлінну багаторічну працю 1927 р. Центральним архівним управлінням УСРР йому було призначено персональну пенсію.

Архівну діяльність В. Ф. провадив у Ніжині. З 16 лютого 1920 р. по 1 квітня 1923 р. працював на посаді уповноваженого Чернігівського губарху при Ніжинській політпросвіті. За цей час ним були взяті на облік та перебували під його наглядом 9 архівів: ніжинських окружного суду, ІНО, Центрального архіву Ніжинщини, міської та земської управи, інспектора народних училищ, казначейства, поштово-телеграфної контори та повітових і мирових з'їздів, дільничних суддів і 5 архівів радянських установ. У цей період він працював “совершенно один, без полномочий, руководства, сметы, денег, порой даже без жалованья и пайка, за

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Франко Надія

самое незначительное вознаграждение, по большей части 8 руб. в месяц, в грязи и холоде”. З 1 квітня 1923 р. по 27 грудня 1924 р. В. Ф. працював завідувачем архівосховищем та заступником інструктора губарху, а з 27 грудня 1924 р. по 26 вересня 1925 р. – окружним інструктором цього ж управління. За цей період, завдяки інтенсивній роботі В. Ф., кількість зареєстрованих у Ніжинському архіві фондів зросла до 117. Були врятовані від фізичного знищення архіви ніжинського повітового старости за 1918 р., ніжинського предводителя дворянства, повітового поліцейського і жандармського управління, дорожнього і будівельного комітетів, окружного суду, червоноармійські архіви. У цей час В. Ф. особисто працював над упорядкуванням архівів колишніх інспектора народних шкіл, окружного суду та старшого нотаря, архіву земської управи, а також справ радянських установ: окрвиконкому, наросвіти, повітвиконкому, упродкому, уздраву, робітфаку й кварткомів. Протягом літа 1923 р. опрацював і склав описи архіву Ніжинської земської управи.

26 вересня 1925 р. у зв’язку з реорганізацією архівних установ й утворенням Ніжинського окружного архівного управління В. Ф. було переведено на посаду ученого архіваріуса, на якій він проводив інспектування стану зберігання документів державних установ Ніжинської округи. На цій посаді він працював до 28 серпня 1926 р., коли його було звільнено “з огляду на його старість, яка не давала можливості інтенсивно проводити працю по окрарху”.

Подальша доля В. Ф. невідома.

Андрій Острянюк (Чернігів), Тетяна Портнова (Київ)

ФРАНКО Надія Іванівна (12. 06. 1950, м. Воркута Комі АРСР) – філолог, архівіст. Із родини службовців. Закінчила філологічний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка (1973). У 1973–1974 рр. працювала вчителем української та німецької мови в с. Дацьки Львівської області.

Архівну діяльність розпочала в ЦДІА УРСР у м. Львові з вересня 1975 р. на посаді молодшого наукового співробітника. З 1987 р. обійняла посаду завідувача відділу зберігання документів та удосконалення НДА. З 1999 р. по червень 2005 р. – заступник директора архіву. Опрацювала ряд фондів, зокрема, склала новий докладний іменний покажчик до одного з найбільших документальних комплексів архіву, що стосуються історії української науки й культури, – фонду Наукового товариства ім. Шевченка у Львові. Н. Ф. є фахівцем з опрацювання збірок українських суспільно-політичних, громадських і культурно-освітніх діячів XIX–XX ст., знавцем палеографії. За її ініціативою в архіві було роз-

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1л, спр. 18, 27; Держархів Чернігівської обл., ф. Р-647, оп. 2, спр. 3, 106; спр. 41; Відділ Держархіву Чернігівської обл. в Ніжині, ф. 1367, оп. 1, спр. 307; ф. Р-5301, оп. 1, спр. 10, 17; оп. 1, спр. 18, 20–23, 46, 57; ф. 1367, оп. 1, спр. 307, 1008.

Праці: Науково-практичний семінар в ЦДІА УРСР у м. Львові // АУ. – 1984. – № 1. – С. 69–70; Путівник по фондах ЦДІАЛ України. – К., 2001 (співупоряд.); Dokumenty do dziejów kopalnictwa i warzelni soli w zasobie Centralnego Państwowego Archiwum Historycznego we Lwowie // Cracovia; Leopoldis. – 2001. – № 4. – S. 36–40.

Література: Центральний державний історичний архів УРСР у м. Львові: Покажч. видань архіву та л-ри про його діяльність: 1947–1988 рр. – Львів, 1990.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Хабалашвілі Євгенія

Архів: ЦДІАЛ України,
ф. Р-1, оп. 1; особова
справа.

почато працю над підготовкою до видання збірника “У півстолітніх змаганнях. Вибрані листи до Кирила Студинського: 1891–1941” (К., 1993). Займається вивченням родинних фондів українських літераторів, зокрема, родин Франків, Крушельницьких, творчості Ю. Федьковича, В. Стефаника, Б. Лепкого.

Брала участь у роботі міжнародних наукових конференцій та постійного науково-практичного семінару архіву з допоміжних історичних дисциплін, на який підготувала ряд доповідей і повідомлень.

З 1999 р. здійснювала керівництво науково-інформаційною та видавничою діяльністю архіву.

З 2005 р. – архівіст I категорії відділу забезпечення збереженості та обліку документів.

Галина Сварник (Львів)

ХАБАЛАШВІЛІ Євгенія Петрівна (31. 07. 1927, м. Богородицьк, нині Тульської обл., Росія – 09. 05. 1996, м. Ізмаїл Одеської обл.) – історик-архівіст. З родини службовців, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут.

У філіалі Держархіву Одеської області в м. Ізмаїлі працювала на посадах начальника відділу, наукового та старшого наукового співробітника (1951–1977). Була головою експертної комісії архіву, відповідальною за НДА та державний облік документів архіву, надавала методичну та практичну допомогу співробітникам. За роки праці в архіві займалася комплектуванням архіву документами, удосконаленням описів, тематичною розробкою фондів, науково-видавничою діяльністю. За безпосередньою участю Є. Х. були підготовлені збірники документів: “Борьба трудящихся украинских придунайских земель за социальное и национальное освобождение: 1918–1940” (1967), “Советский придунайский край: 1940–1945” (1968), “Советское Дунайское пароходство: 1944–1969” (1970), “В братской семье: Документы и материалы о борьбе трудящихся украинских придунайских земель за восстановление и дальнейшее развитие народного хозяйства: 1946–1958” (1972), “Революционное движение в придунайском крае: 1900–1917” (1975), “Под солнцем дружбы и братства: Экономическое и социальное развитие советского придунайского края: 1954–1967” (1979), нарис “Архівне будівництво на території Ізмаїльської області”. Є. Х. була укладачем путівника “Філіал Одеського областного архива в г. Измаиле” (1965). Нею підготовлені методичні посібники, схеми класифікації, робочі інструкції, написані статті для галузевих видань та періодичної преси півдня України. Брала участь у підготовці виставок документів з історії краю, написала багато лекцій з краєзнавчої тематики. Крім того, займалася переробкою та удосконален-

Архів: Держархів Одеської обл., філіал в м. Ізмаїл. Особова справа.

ням описів фондів дореволюційного періоду та періоду після 1917 р.: “Канцелярія Ізмаїльського градоначальника”, “Військове управління Новоросійського козацького війська”, “Ізмаїльське міське поліцейське управління”, “Ізмаїльський облвиконком” та ін.

Нагороджена медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, почесними грамотами Архівного управління при Раді Міністрів УРСР, Архівного відділу Одеського облвиконкому та Держархіву Одеської області.

Віра Токіой (Ізмаїл)

ХАВАРІВСЬКИЙ Богдан Васильович (01. 09. 1948, с. Гумниська Терехівлянського р-ну Тернопільської обл.) – архівіст, філолог, краєзнавець, культурно-громадський діяч. Із селянської родини, українець. Закінчив філологічний факультет Чернівецького державного університету (1972).

Працював учителем Перепельницької СШ Зборівського району Тернопільської області. Викладав естетику в професійно-технічному училищі № 3 в Тернополі та педагогічну майстерність в Тернопільському педагогічному університеті ім. В. Гнатюка. Був начальником обласного управління освіти, головував в обласному відділенні Асоціації українських словесників.

Із 1992 р. – директор Держархіву Тернопільської області. Багато зусиль доклав для утворення і систематизації фонду громадських організацій, збереження документів періоду постання незалежності України, формування демократичних організацій, класифікації документів спадщини комуністичної тоталітарної системи.

Він започаткував каталогізацію існуючої бібліотеки Держархіву Тернопільської області, створив велику бібліотеку діаспорної літератури, залучив до її формування ряд відомих у західній діаспорі вихідців із Тернопілля, зокрема історика, журналіста і громадського політичного діяча Василя Дідука, який передав держархіву понад 900 примірників літератури з власної бібліотеки та особистий архів. Бере участь у влаштуванні виставок до пам’ятних і ювілейних дат видатних людей та історичних подій, організовує науково-практичні конференції.

Б. Х. зніціював створення в архіві низки особових фондів тернопільських письменників, режисерів, художників і громадсько-політичних діячів, зокрема, народних артистів України Ярослава Геляса і Павла Загребельного, поетів Іванни Блажкевич і Бориса Демківа, драматурга і прозаїка Богдана Мельничука, племінника Богдана Лепкого і розпорядника його архіву доктора Романа Смика, науковця Дмитра Штогриня (обидва зі США), австрійського письменника, уродженця Тернопільщини Кароля Еміля Францоца. Підготував декілька статей до енцикло-

Праці: Семінар з питань діловодства і практики архівної справи // АУ. – 1977. – № 5. – С. 95–96; Архів Почаївського монастиря як джерело історичної правди // Почаївський монастир в контексті історії та духовності українського народу. – Тернопіль, 1995. – С. 94–97; Армія крайова на Тернопільщині (серпень 1944 – грудень 1945 рр.) // Polska i Ukraina po II wojnie światowej. – Rzeszów, 1998. – S. 89–103; Державний архів Тернопільської області: Буклет. – Тернопіль, 1998. – 21 с. (відп. за вип.); Справа № 1801 та інші. Архівні документи можна порівняти з вікном, через яке нинішнє покоління має змогу глянути на справи попередників // Ровесник. – 1998. – № 39; Найдавніші історичні відомості про Ланівці // Лан. Ланівеччина творча. – Тернопіль, 2001. – С. 5–6; Герби міст і містечок Тернопілля // Рада. – 2002. – № 1. – С. 76; Предтеча: Польський рух Опору на Тернопільщині 1939–1941 рр. – Тернопіль, 2002. – 111 с. (співавт.); Гербові марки міської управи Тернополя з 1941-го року // Україна під час Другої світової війни: об’їзник зв’язку збирачів, зацікавлених у філателістичних і ерінофільних

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

Халімонова Ніна

виданнях з цього періоду історії України. – Калгарі; Альберта. – 2003. – Ч. 4. – С. 30–33.

Література: Герета І. В аурі його душі // Тербовлянщина: Альманах-календар на 2001 рік. – Тернопіль, 2001. – С. 390–392; Савак Б. Краєзнавці Тернопільщини: Бібліогр. довідник. – Денисів, 2003. – С. 63–64.

Архіви: Держархів Тернопільської обл., особовий фонд Р-3466.

педичного довідника “Тернопільщина” у 3-х томах (1 та 2 томи вийшли друком у 2004–2005 рр.), є членом редакційної колегії цього видання. Співавтор книг “Біфони” (1995), “Хто пожав “Бурю?” (1996), “Предтеча” (2002), “Міська геральдика Тернопільщини” (2003), “Українець Михайло Паращук: ровесник болгарської волі, страдник нашої долі” (2003), поетичної збірки “Метелики юності на павутинці осені” (2003). Під егідою держархіву здійснив випуск спецпогашення конвертів до пам’ятних і ювілейних дат, про відомих людей Тернопільщини.

За ініціативою Б. Х. в Держархіві Тернопільської області започатковано видання серії “Корінь і крона” (вийшло 44 книги), що розповідає про минуле і сучасне Тернопілля та діяльність його видатних людей. Він – автор понад 250 журнальних і газетних публікацій на історико-краєзнавчі теми, співвидавець літературно-мистецької та культурологічної газети “Русалка Дністрового”, був членом редакційної колегії та співвидавцем літературно-мистецького журналу “Тернопіль”.

Член Всеукраїнської спілки краєзнавців і НТШ, обласної редакційної колегії “Книги пам’яті України”, брав участь у підготовці її тритомника по Тернопільській області (1995–1996), двотомника “Нескорена Зборівщина” (2000–2001), одностомника “За честь і славу, за народ!” (2003).

Член правління Тернопільського обласного об’єднання Всеукраїнського товариства “Просвіта” ім. Т. Шевченка, один із засновників Тернопільської організації Товариства української мови, обласного історико-просвітницького товариства “Меморіал” ім. В. Стуса. Член оргкомітетів з відзначення на Тернопільщині більшості пам’ятних дат, видавничої ради при облдержадміністрації та облраді.

Лауреат Всеукраїнської літературно-мистецької премії ім. Іванни Блажкевич (1995), лауреат Міжнародної літературно-мистецької та громадсько-політичної премії ім. Братів Богдана і Левка Лепких (2003). У 1998–2002 рр. – депутат Тернопільської обласної ради. Нагороджений відзнакою Українського фонду культури “За подвижництво в культурі”.

Ніна Сергєєва (Тернопіль)

ХАЛІМОНОВА Ніна Іванівна (18. 12. 1914, Чернівці – 26. 09. 1979, Чернівці) – історик-архівист. Українка. Навчалася в Чернігівському педагогічному технікумі (1934–1936). Закінчила 6-ти місячні республіканські курси істориків-архівистів у м. Києві (1936).

1931 р. прийнята на посаду старшого наукового співробітника в Держархів Чернігівської області. 10 травня 1940 р. переведена до Держархіву Тернопільської облас-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Харалампова Людмила

ті на посаду наукового співробітника, де працювала до 25 червня 1941 р. З початком війни виїхала з м. Тернополя, окупацію пережила в селі поблизу м. Чернігова. Після звільнення м. Чернігова в жовтні 1943 р. повернулася до Держархіву Чернігівської області на посаду директора. 10 вересня 1944 р. Н. Х. була призначена старшим науковим співробітником Держархіву Чернівецької області, згодом переведена на посаду начальника відділу таємних фондів; з 1952 р. і до виходу на пенсію 1974 р. працювала старшим науковим співробітником, відповідальним за облік архівних документів. Упродовж багатьох років була членом експертної комісії архіву та ЕПК архівного відділу Чернівецького облвиконкому.

Досконало володіла теорією та практикою архівної справи. Як досвідчений фахівець брала участь у вирішенні методичних питань з науково-технічного опрацювання документів матеріалів та у видавничій роботі архіву. Автор багатьох статей з історії буковинського краю.

Нагороджена медалями: “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”. За довголітню сумлінну працю в архівних установах Архівним управлінням МВС УРСР нагороджена іменним годинником та почесною грамотою (1958).

Марія Никурса (Чернівці)

ХАРАЛАМПОВА Людмила Дмитрівна (12. 02. 1954, Київ) – філолог, архівіст. Із службовців, українка. Закінчила Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка (1976).

З 1977 р. – співробітник ЦДАМЛМ України. Обіймала посаду старшого зберігача фондів. З 1988 р. – архівіст I категорії відділу забезпечення збереженості документів. Укладач описів фондів “Врона І. І.” (ф. 858), “Комісаров М. В.” (ф. 80), “Шкаровська І. І.” (ф. 1114). 1990 р. переведена на посаду завідувача архівосховища. З 1999 р. призначена завідувачем відділу забезпечення збереженості документів. Л. Х. – розробник методичного посібника “Організація прийому-видачі документів з архівосховищ ЦДАМЛМ України” (1993), автор статей до “Путівника по фондах ЦДАМЛМ України”.

Віра Вєрвєс (Київ)

ХАРЕВИЧ Луція, Генрика, Марія (Łucja, Henryka, Małgorzata Charewiczowa, 12.08.1897, м-ко Цешанов – 1943, Варшава) – історик, архівіст, доктор філософії.

Народилася Л. Х. в сім’ї польського службовця. Батько, Ян Стшелецький (Jan Strzelecki), секретар повітової ради в Цешанові, мати, Цезарія, з Мікуловських.

Архіви: Держархів Чернівецької обл., ф. Р-2366, оп. 1 ос, спр. 55, 153, 211.

Архіви: ЦДАМЛМ України, особова справа.

Праці: Handel Lwowa z Moldawją i Multanami w wiekach średnich. – 1924; Praca w średniowiecznej Polsce. – 1925; Ustrój miast komunalnych średniowiecznej Francji.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Хатінов Абдула

– 1927; *Dziesięciolecie badań nad dziejami miasta Lwowa // Kwartalnik Historyczny*. – Lwów, 1929. – S. 115–136; *Dzieje miasta Zloczowa*. – 1929; *Znaczenie badań nad planami miast dla ich historii*. – 1930; *Najważniejsza literatura do historii miast średniowiecznych*. – 1930–1931; *Stan badań nad dziejami miast polskich*. – 1930–1931; *Lwów na przełomie 17 i 18 w. // Studja z historii społecznej i gospodarczej pośw. prof. Fr. Bujakowi*. – Lwów, 1931. – S. 347–374; *Muzeum Historyczne miasta Lwowa: Przewodnik po zbiorach*. – Lwów, 1936.

Література:

Charewiczowa L. Historiografia i miłośnictwo Lwowa. – Lwów, 1938; *Szołginia W.* Historiografia architektury i urbanistyki dawnego Lwowa. – Warszawa, 1989. – S. 67–69.

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. 710 (особовий), 20 спр., 1897–1943 рр.; ф. 138, оп. 1, спр. 68; ф. 55, оп. 1, спр. 255.

Праці: О выделении макулатуры // Бюллетень ЦАУ Крым. АССР. – 1932. – № 1 (7). – С. 23–26.

Література: Бюллетень ЦАУ Крым. АССР. – 1931. – № 3 (6). – С. 43; Там само. – 1932. – № 1(7). – С. 29.

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415, оп. 5, спр. 515.

Початкову освіту, через проблеми зі здоров'ям, здобувала приватно, екзамен на атестат зрілості здала 1918 р. у Львівській гімназії ім. С. Стшалковської. Вищу освіту здобувала спочатку у Краківському, згодом – у Львівському університетах. Учениця проф. Я. Птасьніка; 1924 р. закінчила навчання зі ступенем доктора філософії, тема докторської дисертації “Торгівля Львова в XV столітті”. У 1925–1926 рр. як стипендіатка французького уряду перебувала в Парижі, де вивчала історію міст Західної Європи. Більша частина її життя була тісно пов'язана з Львівським університетом. Тут вона працювала спершу як молодший асистент на кафедрі допоміжних історичних дисциплін. Рішенням Ради гуманітарного відділу Львівського університету з 1937 р. Л. Х. стала доцентом історії міст і їхньої культури.

16 червня 1931 р. д-р Л. Х. була призначена на посаду хранителя фондів Історичного музею у Львові. Багато часу працювала в Архіві м. Львова, досліджуючи історію міст і їх розвиток. Здійснювала також упорядкування і проводила каталогізацію та інвентаризацію фондів Архіву м. Львова. 1940 р. виконувала обов'язки заступника директора з наукової частини Історичного музею у Львові. У 1924, 1926–1938 рр. була секретарем редакції журналу “Kwartalnik Historyczny”.

1934 р. Л. Х. було обрано почесним членом історично-філософського відділу Наукового товариства у Львові. 21 січня 1935 р. вона стала співробітником історичної комісії Польської Академії Мистецтва. 1928 р. нагороджена медаллю до 10-річчя незалежності Польщі “Dziesięciolecia Odzyskanej Niepodległości”. За заслуги у громадській діяльності 11 листопада 1938 р. нагороджена Золотим Хрестом.

Під час війни разом з чоловіком виїхала до Варшави. Загинула у переддень Варшавського повстання 1943 р., розстріляна нацистами разом з іншими жінками, ув'язненими у в'язниці “На Пав'яку” у Варшаві.

Автор численних праць з історії міст та їх розвитку, зокрема, з історії Львова.

Мирослава Дядюк (Львів)

ХАТШОВ Абдула Джеліль (27. 04. 1901, сел. Уркуста Севастопольського пов. Таврійської губ. – ?) – архівіст.

Народився в селянській сім'ї. Закінчив курси голів і секретарів сільських рад при Кримському ЦВК (1926), курси з підготовки і перепідготовки керівних і наукових працівників при Інституті архівознавства СРСР (1933). З 1929 р. працював в Історичному архіві Кримської АРСР на посаді архіваріуса, старшого архіваріуса (1931), інспектором-інструктором ЦАУ Кримської АРСР (1931),

старшим інспектором-інструктором (1932–1933). Інспектував районні архівні бюро, що діяли як відомчі архіви установ міст і районних центрів Криму, надаючи їм методичну і практичну допомогу. Виступав з оглядами про становище архівів установ і, зокрема, про утилізацію архівних документів, які не мали науково-історичної цінності.

Тетяна Шарова (Сімферополь)

ХІОНІ Іван Олександрович (31. 12. 1919, Одеса – 18. 12. 1987, Мінськ, Білорусь) – архівіст. З родини робітників, росіянин. Екстерном закінчив військово-політичне училище в м. Іваново (1950). У званні майора звільнений в запас (1953). Закінчив історичний факультет Одеського державного університету (1959). Кандидат історичних наук (1973).

З 1957 р. по 1985 р. обіймав посаду директора Держархіву Одеської області. Один із упорядників путівника “Государственный архив Одесской области” (1961), член редколегії видання “Історія міст і сіл Української РСР: Одеська область”, упорядник та член редколегії збірників документів: “В боротьбі за Октябр: Март 1917 – январь 1918: Сборник документов и материалов об участии трудящихся Одессы в борьбе за установление Советской власти” (1957), “В огне гражданской войны: Сборник документов и материалов из истории борьбы трудящихся Одессины против объединенных сил внутренней и внешней контрреволюции в период гражданской войны и иностранной военной интервенции” (1962) та ін.

Наукові інтереси І. Х. були пов’язані з історією українського козацтва, зокрема, історією бузького козацтва. 1973 р. він захистив кандидатську дисертацію за темою “Бузькі козаки та їх боротьба проти феодално-кріпосницького гніту (остання чверть XVIII – перша чверть XIX ст.)”.

Ветеран Великої Вітчизняної війни.

Галина Малинова (Одеса)

ХОДОРОВСЬКИЙ Михайло Дмитрович (03. 02. 1947, Київ) – театрознавець, архівіст. Народився в сім’ї службовця. Закінчив театрознавчий факультет Державного інституту театрального мистецтва України ім. І. Карпенка-Карого (1974). Кандидат історичних наук (2002).

З 1974 р. працює в ЦДАМЛІМ України на посадах молодшого, старшого наукового співробітника, завідувача музейного відділу, заступника директора. Головний напрямок діяльності М. Х. – використання архівної інформації. Брав участь у створенні тематико-експозиційних

653

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Хіоні Іван

Праці: До історії Бузького козацького війська // АУ. – 1965. – № 6. – С. 59–61; До історії заселення Побужжя: Бузьке козацьке військо: 1769–1817 рр. // УІЖ. – 1965. – № 8. – С. 126–128; К вопросу о происхождении и национальном составе бугского казачества // Зап. Одес. археолог. общества. – 1967. – Т. 2. – С. 280–291; Бабиченко Панас // РЕГУ. – К., 1969. – Т. 1. – С. 97; До питання про господарську діяльність бузьких козаків у XVIII ст. // УІЖ. – 1973. – № 2. – С. 77–81.

Архіви: Держархів Одеської обл., особова справа.

Праці: Курбас Лесь // Українська біографістика: Зб. наук. праць. – К., 1996. – Вип. 1. – С. 79–83; До проблеми вивчення масонського руху в Україні XVIII ст. (Джерелознавчий аспект) // Рукопис. та книжк. спадщина України. – 1998. – Вип. 4. – С. 160–163; Масонський рух в Галичині (друга

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)

Хомутецька Зоя

половина XVIII ст.) // КС.
– 1999. – № 3. – С. 17–27;
Агніт-Следзевський
Казимир Генріхович //
Українська біографісти-
ка: Зб. наук. праць. – К.,
1999. – Вип. 2. – С. 43–47;
Антоненко-Давидович
Борис Дмитрович // Там
само. – К., 1999. – Вип. 2.
– С. 54–58; Масонство і
Україна (за матеріалами
діяльності вільних му-
лярів XVIII ст): історико-
архівні нариси. – К., 2004.
– 137 с.

Архіви: ЦДАМЛМ Украї-
ни, особова справа.

Праці: Палеографічні
особливості актових
книг кременецьких судів
XVI ст. // Іст. джерела
та їх використання. – К.,
1964. – Вип. 1. – С. 195–
202; Деякі особливості
каталогізації фонду
“Київська губерньська
канцелярія” // АУ. – 1971.
– № 3. – С. 67–73.

планів постійно діючих експозицій архіву-музею, організації понад 100 стаціонарних і пересувних документально-книжкових виставок за матеріалами ЦДАМЛМ України та виставок, організованих Головним архівним управлінням України, зокрема, “До 100-річчя трудової еміграції в Канаді”, “Про діяльність українських громад за кордоном”, “До 100-річчя В. К. Липинського”, “До 100-річчя Б. Д. Антоненка-Давидовича”.

Співавтор методичного посібника “Музейна робота в ЦДАМЛМ України” (1997), статей про ЦДАМЛМ України у довідниках “Государственные архивы Украинской ССР”, “Государственные архивы СССР”, тексту буклету “Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України”. Брав участь у підготовці до видання альбому графічних робіт М. П. Глуценка, альбому фотодокументів “З рідного гнізда”, збірника “Українська біографістика”, матеріалів про діяльність українських громад за кордоном. За матеріалами архіву-музею видав збірку “Казки з-за ґрат” (1992). Автор понад 70 статей та публікацій, надрукованих у наукових збірниках НБУВ, Запорізького державного університету, журналах “Архіви України”, “Україна”, “Київська старовина”, “Пам’ять століть”, “Вавилон”, “Театральна жизнь”, тижневиках “Родослав”, “Ми”, “Молода муза”, газетах “Літературна Україна”, “Культура і життя”, “Друг читача” та ін.

Як науковець М. Х. досліджує історію масонів в Україні.

Відзначений дипломами I і II ступенів Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР (1985, 1986). Нагороджений нагрудним знаком “Відмінник архівної справи” (1991). Член Спілки журналістів України (з 1994 р.).

Віра Вервес (Київ)

ХОМУТЕЦЬКА Зоя Самойлівна (19. 08. 1921, м. Васильків, нині Київської обл. – 18. 10. 1971, Київ) – архівіст, архівознавець, палеограф. З родини службовців, єврейка. 1940–1948 рр. навчалась на історико-архівному відділенні Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Під час евакуації в роки війни навчалася в Кокандському вчительському інституті в Узбекистані (1942–1944).

З січня 1949 р. працювала в ЦДІА УРСР у м. Києві на посадах архіваріуса, наукового співробітника (з квітня 1949), старшого наукового співробітника (з 1962). Разом з іншими співробітниками архіву упорядкувала документи фонду Київської духовної консисторії, цілісність якого було порушено під час окупації Києва нацистськими загарбниками, здійснювала розбирання розсипу цього фонду, систематизацію документів, складання описів.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Хоніньова Юлія

Архіви: ЦДІАК України,
особова справа.

Брала участь в удосконаленні описів і каталогізації документів Київської губернської канцелярії, упорядкуванні розсипу, формуванні актових книг Кременецького земського та міського судів, складанні внутрішніх описів до них та підготовці їх до видання; нею складено історичні довідки про російські губернські установи в Україні в XVIII ст. для “Довідника з історії державних установ України”, машинописний примірник якого зберігається в архіві. Була співупорядником видань: “Кременецький земський суд: Описи актових книг XVI–XVII ст.: Вип. 2, кн. 12–22: 1601–1614; Вип. 3, кн. 23–35: 1616–1625” (1965), “Каталог колекції документів Київської археографічної комісії: 1869–1899” (1971).

Любов Гісцова, Людмила Демченко (Київ)

ХОНІНЬОВА Юлія Петрівна (05. 02. 1924, с. Середняки Петрово-Роменського р-ну Полтавської обл.) – історик, архівіст. З селянської родини. У 1943–1948 рр. навчалася на історичному факультеті (історико-архівне відділення) Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка.

Працювала старшим науковим співробітником архівного відділу УМВС по Київській області. З 1954 р. призначена начальником відділу радянських фондів Держархіву Київської області. З квітня 1965 р. і до виходу на пенсію 1979 р. обіймала посаду заступника директора з наукової роботи Держархіву Київської області.

Учасник Великої Вітчизняної війни. Під час війни утримувала партизанську конспіративну квартиру в м. Києві.

Наталія Христова (Київ)

ЦАРЕВСЬКИЙ Кирило Олексійович (23. 03. 1830, м. Великий Устюг Вологодської губ. – 08. 03. 1894, Київ, похов. на Байковому цвинтарі) – правник, архівіст, бібліотекар.

Освіту здобував у Ніжинській гімназії, пізніше навчався на юридичному факультеті Університету Св. Володимира у Києві, який закінчив 1852 р. зі ступенем кандидата. 1853–1865 рр. працював у ліцеї кн. Безбородька в м. Ніжині, виконував обов’язки професора цивільних законів. Опублікував кілька фахових статей. З серпня 1860 р. виконував також обов’язки бібліотекаря ліцею. 26 листопада 1865 р. рішенням ради Університету Св. Володимира був обраний бібліотекарем та завідувачем Київського ЦАДА. 23 лютого 1866 р. вступив на цю посаду, яку не залишав до кінця життя.

З самого початку діяльність К. Ц. була спрямована на чітке визначення завдань і функцій архіву, як установи наукової. Звернувши увагу на те, що від часу заснуван-

Праці: Участь архівістів у написанні історії міст і сіл України: Київська область // АУ. – 1965. – № 2. – С. 75; Методика підготовки тематичних покажчиків до описів Київського облдержархіву // Там само. – 1974. – № 6. – С. 32–36; Вдосконалення каталогів у Київському обласному державному архіві // Там само. – 1978. – № 6. – С. 44–46.

Література: Историко-статистические записки об ученых и учебно-вспомогательных учреждениях императорского Университета Св. Владимира (1834–1884). – К., 1884. – С. 323–336; Каманин И. М. Киевский центральный архив для древних актов книг // ЧИОНЛ. – К., 1903. – Кн. 17; Київський центральний архів давніх актів. 1852–1943: 36 документів. В 2 т. Т. 1. 1852–1921. – К., 2002. – 456 с.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 8, № 3046–3047, 3052–3053; ф. 83, од. зб. 2; ЦДАК України, ф. 707, оп. 87, спр. 5318; оп. 169, спр. 206; Держархів м. Києва, ф. 16, оп. 332, спр. 155; оп. 333, спр. 50.

ня Архіву давніх актів кількість запитів від приватних осіб значно скоротилася і на середину 1860-х рр. складала лише поодинокі випадки, він визначив головним завданням архіву забезпечення джерельної бази для історичних та правничих досліджень.

Засобом покращення наукової роботи в архіві, зокрема, якості складання описів актових книг К. Ц. вважав зміцнення архіву в кадровому відношенні. Низька оплата праці приводила до того, що в архіві працювали, здебільшого, люди випадкові, недостатньо підготовлені до роботи з актовим матеріалом, а часто і просто малоосвічені. В результаті із 216 описів, складених за період з 1852 по 1866 рр., жоден не був доведений до публікації, саме через їх стилістичну неоднорідність, нечіткість формулювань, граматичні помилки. Вже у 1867 р. на пропозицію К. Ц. було введено дві посади тимчасових помічників завідувача архівом (по найму), обов'язком яких було саме складання описів. 1882 р. ці посади постійних помічників об'єднано в одну, що дозволило подвоїти оплату. В різний час ці посади обіймали І. П. Новицький, О. І. Левицький, К. Є. Козловський, І. М. Каманін, М. М. Ясинський та ін. – висококваліфіковані історики-архівісти, здебільшого, випускники Київського університету. В результаті, вже 1869 р. було видано перші чотири описи актових книг, підготовлено до видання – вісім. Всього за період перебування К. Ц. на посаді завідувача архівом було складено 90 описів до такої ж кількості актових книг, що охоплювали 30 655 документів, з них опубліковано 44 книги.

К. Ц. взяв участь в дискусії щодо форми складання описів, яка розгорнулася в періодиці в кінці 60-х рр., видрукувавши брошуру “*Audiat et altera pars*” (Слід вислухати і другу сторону), де піддав сумніву доцільність укладення так званого наукового опису – своєрідної систематичної вибірки із цитуванням найцікавіших документів, – вказавши на неминучу його суб'єктивність і “авторизованість”. Натомість, короткі повні описи дають безсторонню інформацію для дослідника з будь-якими інтересами, а також і для юридичних довідок. Цю точку зору підтримали також І. П. Новицький та В. Б. Антонович, останній – зауваживши, що для зручності користування варто було б в кінці серії описів поміщати іменний, географічний і предметний покажчики.

За тривалу і самовіддану службу на освітянській ниві К. Ц. відзначено орденами Св. Станіслава 2-го ступеня, Св. Анни 2-го ступеня та Св. Володимира 3-го та 4-го ступенів.

Оксана Коваль (Київ)

ЦАРЬОВА Наталія Миколаївна (27. 05. 1951, Львів) – філолог, архівіст, бібліотекознавець, перекладач. Народилася у родині службовців. Закінчила відділення класичної філології Львівського державного університету ім. І. Франка (1974).

З 1982 р. працює у ЦДІАЛ України (зберігач фондів відділу Давніх актів, старший архівіст, молодший науковий співробітник, старший науковий співробітник відділу інформації, публікації та наукового використання документів). 1990 р. зініціювала створення в архіві сектору допоміжних історичних дисциплін на базі науково-методичного кабінету ЦДІАЛ України, який очолювала до 1995 р. Проводила каталогізацію документів давнього періоду, виконувала тематичні запити. Співупорядник збірників документів “Історія Львова” (1986), “Боротьба Південно-Західної Русі і України проти експансії Ватикану та унії (X – початок XVII ст.)” (1988). Разом з О. Гневишевою та Д. Пельц уклала довідник “Центральний державний історичний архів УРСР у м. Львові: Показчик видань архіву та літератури про його діяльність: 1947–1988” (1990). Переклала з латинської мови історичну хроніку Б. Зіморовича “Потрійний Львів” (2002).

З 1995 р. – завідувач відділу Давніх актів. Великі зусилля Н. Ц. спрямовує на покращення умов зберігання документів, підвищення професійної кваліфікації співробітників. Організовувала та проводила в архіві курси вивчення латинської мови для архівістів і співробітників багатьох наукових інституцій Львова. У 1980–1981 рр. перебувала на Вищих курсах бібліотекознавства та бібліографії при Національній бібліотеці ім. Кирила та Мефодія (Софія, Болгарія); 1986 р. – на Вищих курсах архівознавства та інформатики у Москві; 1996 р. – на стажуванні у Головному архіві давніх актів (Варшава). Член редакційної ради “Студій з архівної справи та документознавства” (1996–2000). Фахівець з класичних і європейських мов, архівознавства, джерелознавства та спеціальних історичних дисциплін, зокрема генеалогії, дипломатики, палеографії тощо. Організатор і учасник виставок документів, науково-теоретичних семінарів і конференцій, у тому числі міжнародних. Займається палеографією латинських документів XVI–XVIII ст., історією м. Львова, джерелами до історії населених пунктів, генеалогії, побуту та культури XIV–XVIII ст., видатних діячів історії, науки та культури.

З 1999 р. Н. Ц. – старший викладач кафедри давньої історії України та спеціальних історичних дисциплін Львівського національного університету ім. І. Франка (за сумісництвом). Читає лекції та проводить екскурсії в архіві, керує практикою студентів. Виховала покоління архівістів. Викладає курси архівознавства, латинської мови, палеографії для студентів-архівознавців у ЛНУ.

Праці: Палеографічний альбом латинського скоропису XV–XVIII ст.: На матеріалах актових книг // Українська археографія: сучасний стан та перспективи розвитку: Тези доп. респ. наради. – К., 1988. – С. 195–196; Структура автоматизованого опису маєткового фонду для національного зведеного банку даних (проект) // Рукописна україніка: Матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 20–21 верес. 1996 р. – Львів, 1999. – С. 547–550 (у співавт.); Archiwalia rodu Potockich w zbiorach SPAN Ukrainy we Lwowie // Miscellanea Historico-Archivistica. – Warszawa, 1997. – Т. VIII. – S. 113–117; Księgi lwowskie: historia zbiorów, perspektywy wykorzystania // Там само. – Warszawa, 1999. – Т. X. – S. 55–61; Święto archiwistów Ukrainy // Archeion. – Warszawa, 2000. – S. 325–326; Научне наследие в архивных собраниях Львова // The Sciences Archives in the European Integration: Materials of the International Conference (Warszaw, Poland, 2–3. XII. 1999). – Warszawa, 2000. – S. 64–72;

Література: Archeion. – Warszawa, 1997. – Т. XCVII. – S. 367; Biuletyn Archiwum Polskiej Akademii Nauk. – Warszawa, 1997. – № 38. – S. 4–5; Львівський національний університет ім. Івана Франка: Іст. ф-т: Довідник. – Львів, 2000. – С. 47; Царьова Наталія Миколаївна // Іст. ф-т Львівського Національ-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Циганенко Олександр

ного ун-ту ім. І. Франка
(1940–2000). – Львів,
2000. – С. 167–168.

Архіви: ЦДАЛ України,
ф. Р-1, оп. 1, особова
справа.

Праці: Збережемо тую
славу: Громадський
рух за увічнення історії
українського козацтва
у другій половині 50-х
– 80-х рр. XX ст.: Зб.
док. і матеріалів. – 1997.
– 475 с. (співупоряд.).

Архіви: ЦДАМЛМ Украї-
ни, особова справа.

Надає постійні консультації українським і закордонним архівістам і дослідникам. Готує та проводить радіо- та телепередачі з історії Львова та документального складу архіву. Автор сценаріїв телевізійних фільмів “Тасмниці львівських двориків” (СТБ-Міст, 1994), “Кров на камінні” (СТБ-Міст, 1994), “Легенди старого Львова” (СТБ-Міст, 1994), “З історії Львівського архіву” (СТБ-Міст, 1995).

Н. Ц. є автором близько 100 наукових і науково-популярних публікацій з джерелознавства, архівознавства, палеографії, історії Львова. Займається художніми та науковими перекладами з латинської та старопольської мов.

Приватний архів Н. Ц. зберігається вдома.

Ніна Шестакова (Львів)

ЦИГАНЕНКО Олександр Олексійович (12. 09. 1948, м. Фастів Київської обл.) – філолог, архівіст. Із робітників, українець. Закінчив філологічний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1978). Працював помічником машиніста тепловоза, вчителем.

З 1982 р. О. Ц. у ЦДАМЛМ України: архівіст першої категорії, старший архівіст, завідувач відділу публікації та наукового використання документів. З 1995 р. по 2000 р. – заступник директора. За час роботи в архіві-музеї впорядкував понад двадцять архівних фондів установ і організацій, серед яких були й великі за обсягом та різнопланові за складом документи багатоструктурних творчих організацій: Спілки письменників України, Спілки кінематографістів України, Українського театрального товариства, видавництва “Радянський письменник”, Комітету з Державних премій України імені Тараса Шевченка, Українського відділення Всесоюзного агентства з авторських прав, театрів, інших колективів.

Брав участь у підготовці до видання збірника документів “Олександр Довженко. “Господи, пошли мені сили..” (1994). Підготував чимало довідок та інформацій на тематичні запити та запити соціально-правового характеру. Є автором 16 публікацій у періодичній пресі та співавтором книги “Юго-Западная железная дорога. Вчера. Сегодня. Завтра” (К., 1995). Брав участь у створенні методичних розробок з питань користування архівними документами, працював зі студентами-практикантами. З 2000 р. О. Ц. працює в Києво-Могилянській академії завідувачем наукового архіву.

Віра Вєрвєс (Київ)

ЦИМБАЛ Тамара Нестерівна (22. 02. 1954, с. Рудня Тальська Іванківського р-ну Київської обл.) – історик-архівіст, палеограф. Із службовців, українка. Закінчила

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Цобенко Михайло

Праці: Адміністративно-територіальний устрій Лівобережної України 50-х років XVIII ст.: Каталог населених пунктів (за архівними матеріалами податкових реєстрів). – К., 1990. – 218 с. (уклад.).

Архіви: ЦДАК України, особова справа.

історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1981).

Архівну діяльність розпочала в ЦДІА УРСР у м. Києві з грудня 1974 р. на посаді зберігача фондів відділу забезпечення зберігання документів. З 1977 р. працює у відділі давніх актів. Обіймала посади старшого зберігача фондів, палеографа I категорії, старшого археографа. З лютого 1990 р. – завідувач архівосховища відділу давніх актів.

Виконувала роботи, спрямовані на створення та розвиток НДА до документів архіву, займалася науково-технічним упорядкуванням фондів духовних установ, обліком документів відділу. Брала участь у підготовці до видання збірника документів “Селянський рух на Україні: 1569–1647” (1993), у копіюванні документів для 1-го та 2-го томів корпусного видання “Архів Коша Нової Запорозької Січі” (1998, 2000).

Нагороджена медаллю “В пам’ять 1500-річчя Києва”, відзначена подяками керівництва архіву, грамотами Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України, ЦК профспілки працівників державних установ України.

Людмила Демченко (Київ)

ЦОБЕНКО Михайло Макарович (02. 11. 1944, с. Пасіцели Балтського р-ну Одеської обл.) – історик-архівіст. Із сім’ї службовця. Закінчив Одеський державний університет (1973). Заступник директора Держархіву Одеської області.

З листопада 1971 р. працював на комсомольській роботі. З лютого 1974 р. затверджений на посаді інструктора відділу пропаганди та агітації Ленінського райкому партії м. Одеси, згодом переведений на посаду завідувача цього відділу. З вересня 1979 р. по липень 1981 р. навчався у Вищій партійній школі, по закінченню якої знову працював у райкомі партії.

1987 р. призначений завідувачем партархіву Одеського обкому Компартії України. У вересні 1991 р. у зв’язку з ліквідацією партійних органів і включенням партархіву до складу держархіву Одеської області, М. Ц. був затверджений на посаді заступника директора держархіву.

Архіви: Держархів Одеської обл., особова справа.

Зоя Скальська (Одеса)

ЧАЙКОВСЬКА Софія Андріївна (06. 07. 1939, с. Дениси Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл.) – філолог, архівіст. Народилася в селянській родині, українка. Закінчила філологічний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1972) та

однорічні курси підвищення кваліфікації в Московському державному історико-архівному інституті (1983).

З квітня 1973 р. працювала в ЦДАВО України молодшим науковим співробітником відділу комплектування відомчих архівів та експертизи цінності документів; 1975 р. переведена на посаду старшого наукового співробітника відділу зберігання та обліку фондів, де займалася удосконаленням державного обліку документів ДАФ. З квітня 1980 р. по січень 2003 р. – працювала завідувачем архівосховища мікрофотокопій документів. На цій посаді проводила роботу зі створення страхового фонду копій особливо цінних документів ЦДАВО України, його впорядкування, описання, створення довідкового апарату. Провела впорядкування та уклала описи на КМФ. 4 – Документи з історії України, які доповнюють фонд Центрального Виконавчого Комітету Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів УРСР, виявлені в ЦДАЖР СРСР; КМФ. 11 – Документи з історії створення перших колгоспів в Україні; КМФ. 12 – Документи з історії Великої Вітчизняної війни; КМФ. 15 – Документи про діяльність Управління внутрішніх військ МВС Українського округу в боротьбі з ОУН–УПА, оригінали яких зберігаються в Центральному архіві внутрішніх військ МВС Російської Федерації; ф. 387 – Центральний комітет Всеукраїнського товариства “Геть неписьменність”.

Брала участь у підготовці та впровадженні в практику роботи науково-методичних розробок з питань створення страхового фонду копій особливо цінних та унікальних документів, інших нормативних та методичних розробок з даного напрямку. Підготувала: “Положення про створення та організацію страхового фонду копій особливо цінних документів в ЦДАЖР УРСР”, “Інструкцію про виявлення, облік, описання та зберігання особливо цінних документів ЦДАЖР УРСР” та “Методичні рекомендації щодо виявлення, обліку, зберігання унікальних документів ЦДАВО України та включення їх до державного реєстру національного культурного надбання України” (1999).

Надавала методичну допомогу обласним державним архівам з питань створення, обліку та описання копій страхового фонду на місцях.

З 1980 р. була членом дирекції та ЕПК архіву, з 1992 р. – секретарем його науково-методичної ради.

Нагороджена медалями “Ветеран праці”, “В пам’ять 1500-річчя Києва” та Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР.

Тетяна Портнова (Київ)

ЧВАНЬ Тамара Володимирівна (06.10.1954, Кіровоград) – архівист. З родини службовців, українка. Закінчила Кіровоградський державний педагогічний інститут ім. О. С. Пушкіна (1976), за фахом – вчитель української мови та літератури. Після закінчення інституту працювала у восьмирічній школі с. Велика Северинка Кіровоградської області.

В архівній галузі працює з вересня 1980 р.: архівист I категорії госпрозрахункового відділу Кіровоградського обласного архіву; з листопада 1984 р. – інспектор архівного відділу Кіровоградського облвиконкому; з листопада 1988 р. – старший методист Держархіву Кіровоградської області; з грудня 1988 р. – заступник директора; з квітня 1995 р. – директор Держархіву Кіровоградської області.

Т. Ч. брала участь у підготовці буклету “Державний архів Кіровоградської області – невичерпна документальна скарбниця з історії Кіровоградщини” (2000), присвяченого 75-річчю його утворення, та упорядкуванні довідника “Особові фонди Державного архіву Кіровоградської області” (2002), збірника документів і матеріалів “Безкровна війна. Мовою архівних документів про голод 1921–1922, 1932–1933 рр.” (2003).

Вона є головою колегії Держархіву Кіровоградської області, членом колегії Ради обласної організації Українського товариства охорони пам’яток історії та культури, членом редакційної колегії книги “Реабілітовані історією. Кіровоградська область” та “Книга Пам’яті України”, член обласної комісії у справах увічнення пам’яті жертв війни і політичних репресій та з питань збереження і використання об’єктів національної історичної та культурної спадщини.

Олена Недбальська (Кіровоград)

ЧЕРЕПНЬОВ Григорій Микитович (20. 01. 1915, с. Липці, нині Харківського р-ну Харківської обл. – ?) – архівист, фахівець з проблем реставрації та мікрофільмування. З селянської родини. Закінчив Харківський державний університет (1946).

У квітні 1950 р. розпочав роботу в архівних установах на посадах старшого наукового співробітника, фотографа-реставратора, згодом – начальника лабораторії ЦДАЖР УРСР (Харків). 1971 р. був переведений у ЦДАНТД УРСР начальником лабораторії. Під керівництвом Г. Ч. лабораторія виконувала великий обсяг ремонтних та реставраційних робіт, мікрофільмування науково-технічної документації, створення страхового фонду архіву.

Олена Мащенко (Харків)

Архіви: Держархів Кіровоградської обл., особова справа.

Архіви: ЦДНТА України, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Чехович Венедикт

Праці: Памятники изданные Временной Комиссией для разбора древних актов. – К., 1859. – Т. III; Жизнь и творения святого священномученика Киприана, епископа Карфагенского. Письма его к разным лицам // ТКДА. – К., 1860. – Кн. 1. – С. 1–36; Кн. 2. – С. 37–116; Кн. 3. – С. 117–216; Кн. 4. – С. 217–264.

Література: Сведения о жизни покойного профессора Киевской Духовной Академии В. П. Чеховича // ТКДА. – К., 1862. – Т. 3. – С. 411–426; Биографический словарь профессоров и преподавателей императорского университета Св. Владимира. – К., 1884. – С. 734–736.

ЧЕХОВИЧ Венедикт Павлович (1804, Волинська губ. – 20. 11. 1862, Київ) – богослов, археограф, архівознавець, редактор.

Походив з родини православних духівників. Навчався у духовному училищі, а впродовж 1817–1823 рр. – у Волинській духовній семінарії. 1823 р. вступив до КДА, яку закінчив 1827 р. зі ступенем магістра. 1827 р. був призначений бакалавром академії, де пропрацював протягом 35 років, викладаючи фізико-математичні науки. 1834 р. був затверджений на посаду ординарного професора академії. Неодноразово викладав в академії польську та латинську мови.

Одночасно, за дозволом Міністерства народної освіти, з вересня 1837 р. по липень 1846 р. викладав фізику і фізичну географію в Університеті Св. Володимира у Києві, а впродовж 1842–1850 рр. займав посаду екстраординарного професора фізики і фізичної географії у Київському інституті шляхетних дівчат. Протягом 1853–1857 рр. – секретар академічного правління КДА, завідуючий канцелярією Київського духовно-цензурного комітету. В останні роки свого життя був цензором журналу “Вестник Юго-Западной и Западной России”. Впродовж 1860–1862 рр. завідував відділом перекладів видання “Труды Киевской Духовной Академии”.

Як знавець мов, залучався урядом до роботи у різних урядових комісіях. Зокрема, протягом 1831–1833 рр. перекладав різні папери у слідчій Комісії, утвореній у Києві внаслідок Польського повстання 1830–1831 рр., а 1838–1839 рр. провадив аналогічну роботу в Комісії для вивчення справи про таємні товариства. 1845 р. був обраний дійсним членом Тимчасової комісії для розгляду давніх актів, у 1857 р. – членом Комісії для описання губерній Київського учбового округу, що була створена при Університеті Св. Володимира у Києві.

Маючи широку освіту, В. Ч. не обмежувався тільки рамками своєї навчальної дисципліни. Його зацікавлення пролягали також в галузі історичної науки, він добре знав історію так званого “Юго-Западного края” (за тогочасною термінологією). За його редакцією у III т. “Памятников” були видані Акти Львівського братства. Він переклав з латинської мови твори і листи Карфагенського єпископа Св. Кипріяна, вірогідно, йому ж належить і вступна стаття про життя цього священномученика. Публікував статті релігійно-морального змісту у виданні “Воскресное чтение”.

Ірина Ворончук (Київ)

ЧЕЧОТ Олександр Модестович (03. 02. 1863 – ?) – архівіст, архівознавець, правник.

Народився в сім’ї священника. Закінчив юридичний факультет Університету Св. Володимира у Києві й пра-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Чоловський Александр

цював за спеціальністю 30 років. З 1 березня 1923 р. в Київському ЦАДА обіймав посаду архівного реєстратора. Співпрацював з 1920 р. з ВУАН, був членом Комісії звичаєвого права. Заарештований 1934 р., помер в ув'язненні.

О. Ч. належить розроблена для комісії програма дослідження звичаєвого кримінального права, доповідь про походження і поняття звичаєвого права. Як практик переглянув близько 200 кримінальних справ Київського повіту за 1919–1920 рр. й підготував для комісії доповідь (1926). Він принципово розмежував справи 1919 р., які велися ще кваліфікованими юристами, і справи 1920 р., коли прийшли нові судді, що керувалися вже не статтями законів, а “революційною правосвідомістю”. Але й серед них, як вказував О. Ч., були такі, які виносили рішення “по совісті”. Інші ж вирішували справи “без будь-якого поняття про закон, злочин і покарання”, їхні рішення приймалися “конфіденційно”. О. Ч. розробив ряд рекомендацій щодо судового справочинства, наголошував на обов’язкових положеннях, котрі мають бути зафіксовані у судовій справі. Його рекомендації свідчать про високий професіоналізм, глибокі знання, які давала київська правнича школа.

Олена Дзюба (Київ)

ЧОЛОВСЬКИЙ Александр (Czołowski Aleksander, 27. 02. 1865, с. Баконьчиці біля Перемишля – 17. 07. 1944, Львів, похований на Личаківському цвинтарі) – історик, архівіст, музеєзнавець, директор Львівського міського архіву.

Син Олександра і Олімпії з родини Богуцьких. Очевидно, родина Чоловських не була заможною, оскільки Александр ще учнем гімназії почав працювати в Галицькому господарському товаристві. Гімназію закінчив 1884 р., після чого спочатку вивчав право у Львівському університеті, а пізніше – філософію у Відні. 1890 р. А. Ч. закінчив навчання в університеті і отримав у Львові ступінь доктора філософії. З 1891 р. розпочав свою довголітню працю в Архіві м. Львова, спершу як архіваріус, а 1905 р. став його директором. Був одним з організаторів Історичного музею міста Львова, заснованого 22 грудня 1892 р. За ініціативою А. Ч. у травні 1908 р. громада Львова придбала кам’яницю в центрі міста (пл. Ринок, 6) – колишню садибу короля Яна III Собеського. Перший внесок, який зробив А. Ч. з власної колекції (24 портрети і 150 зразків зброї та військового обладунку) став зародком Національного музею ім. короля Яна III. До 1939 р. одночасно з функціями директора Міського архіву здійснював керівництво цими музейними установами.

Література: Наука и науч. работники СССР. – Ленинград, 1928. – Ч. VI; Полонська-Василенко Н. Д. Українська академія наук: Нарис історії. – К., 1993.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1 л, спр. 19; ІР НБУВ, ф. X, № 1401–1402; 1435; 1439–1440.

Праці: Pomniki Dziejowe Lwowa. T. I. Najstarsza księga miejska 1382–1389. – Lwów, 1892; T. II. Księga przychodów i rozchodów miasta 1404–1414. – Lwów, 1896; T. III. Księga przychodów i rozchodów 1414–1426. – Lwów, 1905; T. IV. Księga Ławnicza miejska 1441–1448 (wydana wspólnie z Franciszkiem Jaworskim). – Lwów, 1921; Archiwa rządowe we Lwowie, ich obecna zawartość i znaczenie dla historii Galicji // Sprawozdania z czynności i posiedzeń Akademii Umiejętności w Krakowie. – Kwiecień, 1905. – T. 10, № 4. – S. 10–18.; W sprawie umieszczenia Archiwum i Muzeum Historycznego Miasta Lwowa. – Lwów, 1905; Muzeum Narodowe imienia króla Jana III // Przewodnik tymczasowy. – Lwów, 1909; Zbiory muzealne Gminy Miasta Lwowa. – Lwów, 1929.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Чунтулова Віра

Література: *Zieliński J.* Aleksander Czołowski (1865–1944) // *Kwartalnik Historyczny*. – Lwów, 1939–1945. – R. LIII, Z. 3–4. – S. 459–463; *Słownik biograficzny archiwistów polskich*. – T. 1. – Warszawa; Łódź, 1989. – S. 47; *Zielińska T.* Zbiór archiwalny Aleksandra Czołowskiego w zasobie Archiwum Głównego Akt Dawnych // *Archeion*. Warszawa, 1991. – T. 89. – S. 37–60; *Крутоус А.* З минулого Львівського історичного музею // *Наук. зап. Львівського істор. музею*. – 1996. – Вип. V, Ч. 1. – С. 3–19.
Архіви: Головний архів Давніх Актів у Варшаві (особовий); ЦДІАЛ України, ф. 55; ф. 138.

Праці: Обеспечение сохранности документальных материалов в отделе древних актов ЦГИА УССР // *НИБ*. – 1957. – № 2. – С. 31–34; *Форми документів актових книг Кременецького гродського суду* // *НИБ*. – 1960. – № 4. – С. 3–13; *Форми документів актових книг Кременецького гродського суду* // *Іст. джерела та їх використання*. – К., 1964. – Вип. 1. – С. 203–209.

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

За час перебування на посаді директора Міського архіву була сформована також унікальна архівна бібліотека. У червні 1915 р. А. Ч. у числі 37 заручників зі Львова потрапив до Росії, де перебував до кінця 1917 р. Це своє примусове перебування він, як архівіст, використав для збирання інформації про долю польських збірок, які на той час знаходились у Росії. 1921 р. брав участь у роботі спеціальної комісії з повернення культурних цінностей, вивезених до Росії.

Окрім того, А. Ч. був головою Товариства любителів старожитностей Львова, дійсним членом НТШ у Львові, членом історичної комісії та Комісії з історії мистецтва Польської академії мистецтв, довголітнім членом правління Львівського відділення історичного товариства.

Як історик А. Ч. залишив значний доробок: він автор кількох десятків праць, готував до публікації книги Львівського магістрату й окремих документів; значна кількість публікацій стосується організації архівної та музейної справи і колекціонування.

Грунтовним і глибоким науковим дослідженням завдала його переважаність різноманітними адміністративними обов'язками та організаційною роботою щодо збирання і формування музейних колекцій міста. За час його керування Міський архів поповнився великою кількістю документальних збірок.

1939 р. А. Ч. вийшов на пенсію.

Володимир Самарський (Львів)

ЧУНТУЛОВА Віра Дмитрівна (26. 09. 1923, с. Засулля Роменського пов. Полтавської губ.) – історик-архівіст. З родини робітників, українка. Закінчила Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка (1951).

З серпня 1951 р. по 1973 р. працювала в ЦДІА УРСР у м. Києві на посаді молодшого, а потім старшого наукового співробітника відділу давніх актів. У 1973–1978 рр. працювала у відомчому архіві НДІ “КВАНТ”, звідки вийшла на пенсію; 1981 р. повернулася до ЦДІА УРСР у м. Києві.

За участю В. Ч. готувалися до видання: “Кременецький земський суд: Описи актових книг XVI–XVII ст.: Вип. 2, кн. 12–22: 1601–1614; Вип. 3, кн. 23–35: 1616–1625” (1966), “Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст.” (1970), путівник “Центральный государственный исторический архив УССР в г. Киеве” (1958). Нею підготовлено розділ про установи Гетьманщини XVII–XVIII ст. для “Довідника з історії державних установ на Україні”, машинопис якого зберігається в ЦДІАК України.

В. Ч. займалась описуванням документів відділу давніх актів (науково-технічне опрацювання розсипу, формування і складання внутрішніх описів до актових книг

ф. 22, Кременський земський суд, удосконалення описів і каталогізації документів ф. 51, Генеральна військова канцелярія, ф. 763, Канцелярія малоросійського генерал-губернатора, та ін.).

Ветеран Великої Вітчизняної війни. Нагороджена медаллю “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “Ветеран праці”, Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР.

Любов Гісцова, Людмила Демченко (Київ)

ШАБАТІН Іван Микитович (23. 05. 1900, м. Бобров Воронежської губ. – ?) – історик-архівіст.

Народився в сім'ї службовця; освіта вища. 1918–1913 рр. працював в газетах “Бутурлиновская жизнь”, “Бутурлиновские известия”; 1919–1921 рр. був інструктором по волосних і сільських ревкомах Бобровського пов. Воронежської області, служив в Червоній армії, працював секретарем Бутурлінського райкому РКП(б) і РКСМ; 1922–1925 рр. – на партійній і радянській роботі в Київській губернії; 1926–1928 рр. – завідувач Білоцерківським істпартком, партархівом; 1929 р. – завідувач Волинським окружним архівним управлінням. Був обраний дійсним членом Історичного товариства Нестора-літописця при ВУАН; 1929–1930 рр. – завідувач Іванівським обласним історичним архівом; 1930–1932 рр. – завідувач Історичним архівом Кримської АРСР і архівіст-консультант, заступник управителя ЦАУ Кримської АРСР; 1932–1933 рр. працював в ЦАУ РРФСР, ЦАУ БРСР; [1933]–1934 рр. працював у Черкасах; 1934–1935 рр. – старший консультант ЦАУ Кримської АРСР.

В Криму проводив інспектування районних архівних бюро, розробляв інструкції з архівної справи. В “Бюллетенях Центрального архівного управління Крим АССР” відповідав за розділ “Критика и библиография” та відділ консультацій, готував статті на історичні теми.

1931 р. був обраний делегатом на Другий Всеукраїнський з'їзд архівних працівників.

Тетяна Шарова (Сімферополь)

ШАБУЛЬДО Людмила Геннадіївна (24. 08. 1937, м. Бійськ Алтайського краю, Росія) – історик-архівіст. Із родини військовослужбовців, росіянка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1968).

Архівну діяльність розпочала 1965 р. в ЦДА УРСР у м. Києві. 1970 р. обійняла посаду старшого наукового співробітника в ЦДАЖР УРСР. З 1971 р. – завідувач відділу спецфондів. Була членом ЕПК та дирекції архіву.

665

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Шабатін Іван

Праці: Нотатки про розборчу роботу (З досвіду роботи Волинського окрарху) // АС. – 1929. – Кн. 9–10. – С. 63–69; Використання архівних матеріалів у кінематографії // РА. – 1931. – Кн. 4–5. – С. 64–71; До питання про норми виробу в архівній роботі // АС. – 1931. – Кн. 4. – С. 54–59; Проект реорганізації Центрархива Крим АССР // Бюллетень Крим ЦАУ. – 1931. – № 3. – С. 25–28; Секція агітації і пропаганди архіваріями // РА. – 1931. – Кн. 6. – С. 68–89; Ще про описування “багаторічних справ” // АРУ. – 1932. – № 1–2 (січ.–квіт.). – С. 184–187.

Література: Матяш І. Українська архівна періодика 1920–1930-х рр.: Історія, бібліографія, бібліометрія. – К., 1999. – 480 с.

Архіви: Держархів в Автономній Республіці Крим, ф. Р-415, оп. 5, спр. 253.

Архіви: ЦДАВО України, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Шаповал Микита

Література: Гомзин Б. Микита Шаповал. Український громадський діяч. – Львів, 1932; Шаповал Микита. Схема життєпису / Упоряд. С. Зеркаль. – Нью-Йорк, 1956; Лозенко Л. До історії Празького Українського архіву // Генеза. – 1995. – № 1 (3). – С. 141–144; Верстюк В., Осташико Т. Діячі Української Центральної Ради: Біограф. довідник. – К., 1998. – С. 189–190; Чумаченко О. А. Громадсько-політична діяльність Микити Шаповала: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2002. – 20 с.

Архіви: ЦДАВО України: ф. 3563 (особовий), 259 спр. за 1907–1932 рр.; ф. 4465, оп. 1, спр. 1108; ф. 3504, оп. 1, спр. 10 а.

За багаторічну роботу нагороджена медалями “Ветеран праці” та “В пам’ять 1500-річчя Києва”, Грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР та подяками дирекції архіву.

1998 р. Л. Ш. звільнилася з роботи у зв’язку з виходом на пенсію.

Тетяна Портнова (Київ)

ШАПОВАЛ Микита Юхимович (26. 05. 1882, с. Сріблянка Бахмутського пов. Катеринославської губ. – 25. 02. 1932, Селонкур, Франція) – політичний і громадський діяч, публіцист, соціолог, архівіст, письменник.

Народився в українській заможній селянській сім’ї. Початкову освіту здобув в народній та двокласній школах (1894–1898), фахову середню – в державній лісничій школі м-ка Новоглухівка Куп’янського повіту Харківської губернії (1900) та в юнкерській піхотній школі в Чугуєві (1906).

У 1909–1914 рр. – видавець і співредактор журналу “Українська хата”. Був слухачем і дійсним студентом Харківського університету та Київського комерційного інституту (1917).

Член РУП (з 1901 р.), член ЦК УПСР; міністр пошт і телеграфу УНР (1918), за Директорії – міністр земельних справ (до лютого 1919 р.).

З 1921 р. в еміграції: голова Українського громадського комітету (1921–1925) та Українського соціологічного інституту в Празі. За клопотанням М. Ш. при матеріальній допомозі Міністерства закордонних справ ЧСР було відкрито Український національний архів-музей при Українському інституті громадознавства. На його базі 1929 р. розпочав діяльність Український історичний кабінет (УІК), який перейшов у відання Міністерства закордонних справ ЧСР. Архів-музей приймав документи і на депозитне зберігання, що оформлялося відповідними угодами з їхніми власниками. Фонди УІК склалися з відділів преси, книгозбірні та архіву. Архівний відділ було започатковано надходженням колекції документів УНР, фондів ліквідованого Українського національного архіву-музею та Українського соціологічного інституту. Згодом фонди поповнилися особовими архівами українських громадсько-політичних діячів та діячів науки і культури В’ячеслава Липинського і Сергія Шелухіна. М. Ш. протягом 1924–1928 рр. передав свій особистий архів на депозитне зберігання та зібрану ним значну збірку документів про українські громадські установи, листівки та іншомовну пресу зі статтями стосовно України. З часом до архівного відділу УІК надійшли документи політичних партій України, установ і організацій

Центральної Ради, Української держави, УНР, Українського військового генерального комітету, військових формувань, таборів інтернованих українців у Польщі, Чехословаччині та в інших країнах. Емігрантські фонди склалися з документів Українського громадського комітету, Української господарської академії в Подєбрадах, інших вищих та середніх навчальних закладів, громад, товариств, спілок, редакцій часописів.

До складу фондів УІК входила також чимала збірка карт і фотовідбитків та значне за розмірами листування політичних, державних діячів та творців науки і культури: М. Грушевського, С. Петлюри, П. Скоропадського, Є. Чикаленка, Лесі Українки та ін. Окрему збірку становили документи про Російську добровольчу армію.

Фонди УІК у складі Слов'янського архіву 1938 р. було передано у відання Міністерства внутрішніх справ на правах окремого відділу, 1945 р. – до України.

Валентина Шандра (Київ)

ШАПОШНИКОВА Світлана Григорівна (14. 03. 1944, м. Кутаїсі Грузинської РСР) – архівіст. Із родини службовців, українка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1971). Працювала у Краснолуцькій проектній конторі завідувачем бібліотеки типових проектів.

Архівну діяльність розпочала в Держархіві Луганської області 1971 р. Обіймала посади старшого наукового співробітника госпрозрахункового відділу держархіву, де займалася впорядкуванням документів установ, організацій, підприємств – джерел комплектування документами держархівів; старшого архівіста групи обліку і НДА до документів. Заступник директора Держархіву Луганської області (1989–1999).

За час роботи в архіві здійснила вдосконалення описів та переупорядкування управлінської документації архівних фондів: “Луганський ливарний завод” (ф. 1), “Луганський патронний завод” (ф. 3), “Луганський округовий суд” (ф. Р-389), “Ворошиловградський обласний держархів” (ф. Р-702), “Луганський міський виконавчий комітет” (ф. Р-693), “Луганський обласний відділ народної освіти” (ф. Р-1067), “Орлово-Сленовські і Каменські копії” (ф. 11), “Голубовський рудник Алмазно-Мар’євського гірського району” (ф. 19) та ін. Створювала об’єднані архівні фонди, каталогізувала документи фондів органів влади.

Проводила виявлення і археографічне опрацювання документів до тематичної підбірки, присвяченої 40-річчю Перемоги у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр. Склала методичні рекомендації з організації роботи зберігачів фондів, про порядок видавання справ із

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Шапран Микола

Праці: Без грифа “Секретно”. Вып. 1.
К 55-летию начала
Великой Отечественной
войны: 1941–1945. – Лу-
ганськ, 1996. – 64 с. (чл.
авт. кол.).

Архіви: Держархів Лу-
ганської обл., Р-1046, оп.
5, спр. 384, 399, 417, 450,
470, 582.

Архіви: Держархів Жи-
томирської обл., особова
справа.

архівосховищ держархіву, про перевірку книг видавання справ, з підготовки інформаційних документів у держархіві. Брала участь у підготовці методичних рекомендацій зі складання передмови до описів фондів I і II категорій, з відбору листування на державне зберігання. Склала пам’ятки “Основні вимоги до передання справ на державне зберігання установами, організаціями, підприємствами” та “Основні вимоги до передання справ у держархів області міськими і районними державними архівами”. Розробила робочу інструкцію зі створення об’єднаного архівного фонду установ, що діяли на окупованій території та методичні листи про фондування установ сільськогосподарського профілю, райвиконкомів і райдержадміністрацій та ін. Виступала з лекціями і доповідями на науково-практичних конференціях, семінарах, курсах підвищення кваліфікації.

З 1999 р. працює у Східноукраїнському національному університеті ім. В. І. Даля на кафедрі філософії культури і культурології. Читає курс лекцій з архівознавства, археографії, документознавства та історії державних установ України.

Нагороджена медаллю “Ветеран праці” (1988).

Вікторія Кравченко (Луганськ)

ШАПРАН Микола Васильович (15. 07. 1944, с. Велика Медведівка Шепетівського р-ну Хмельницької обл.) – юрист, архівіст. Із сім’ї робітників, українець. Закінчив Одеську вищу партійну школу (1980) та Київську вищу школу МВС СРСР (1986).

У 1966–1971 рр. працював електриком, а з 1971 р. по 1976 р. – звільненим секретарем комсомольської організації Коростенського фарзаводу на Житомирщині. З 1980 по 1981 рр. працював на посаді інструктора Коростенського міськкому партії. З 1981 р. по 1986 р. працював у Коростенському відділі внутрішніх справ на посаді заступника начальника з політичної частини.

З 1986 р. по 1995 р. – в Управлінні внутрішніх справ Житомирського облвиконкому на посадах: заступника начальника політичного відділу, начальника відділу виховної роботи, заступника начальника інформаційного бюро, начальника відділу виховної та соціально-психологічної роботи. З 1995 р. по квітень 1997 р. обіймав посади старшого інспектора відділу по боротьбі з контрабандою та порушенням митних правил, заступника начальника вищезазначеного відділу, начальника даного відділу, заступника начальника митниці. З квітня 1997 по лютий 2005 рр. працював директором Держархіву Житомирської області.

М. Ш. – автор багатьох статей, опублікованих в газетах та журналах України, активний член правління То-

вариства дослідників Волині, член редакційної колегії Житомирської обласної книги “Реабілітовані історією”. Неодноразово обирався членом бюро Коростенського міському комсомолу та членом бюро Житомирського обкому комсомолу.

Нагороджений медалями “20 років перемоги радянського народу в Великій Вітчизняній війні” (1965), “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970), “За трудову відзнаку” (1974), “Ветеран праці” (1987), “За відзнаку в службі III ступеня” (1988).

Руслана Титор (Житомир)

ШАТАЛІНА Євгенія Платонівна (28. 08. 1926, ст. Шевченков, нині Шевченківського р-ну Харківської обл.) – історик, архівознавець, археограф. З робітників, українка. Закінчила історичний факультет Харківського державного університету (1949). Кандидат історичних наук (1973).

У 1949–1950 рр. працювала лаборантом на історичному факультеті Харківського державного університету; у 1950–1951 рр. – науковий співробітник ЦДАЖР УРСР; 1951–1959 рр. – старший науковий співробітник відділу публікацій і використання документів ЦДАЖР УРСР; упродовж 1960–1974 рр. – начальник відділу використання і публікацій документів ЦДАЖР УРСР; з 1974 р. по 2000 р. – старший науковий співробітник Інституту історії АН УРСР.

Є. Ш. – фахівець з проблем археографічного опрацювання та підготовки до видання збірників архівних документів і матеріалів. Укладач збірників документів і матеріалів: “Великая Октябрьская социалистическая революция на Украине: Февраль 1917 – апрель 1918: Т. 2” (1957), “Промышленность и рабочий класс Украинской ССР в период восстановления народного хозяйства: 1921–1925” (1964), “Історія колективізації сільського господарства Української РСР: 1917–1937: Т. 1–3” (1962–1971), “Промышленность и рабочий класс Украинской ССР в период построения фундамента социалистической экономики: 1926–1932” (1966), “Гражданская война на Украине: 1918–1920: Т. 1” (1967), “Коммунистическая партия – вдохновитель и организатор объединительного движения украинского народа за образование СССР” (1972), “Харьковщина в период гражданской войны и иностранной военной интервенции: 1918–1920” (1973), “Промышленность и рабочий класс Украинской ССР: 1933–1941. У 2 т.” (1977), “Колективізація і голод на Україні: 1929–1933” (1992), “Чорнобиль: проблеми здоров’я населення. Кн. 1–2” (1995), “Українська Центральна Рада: Т. 1, Т. 2” (1996, 1997), “Чорнобильська

Праці: До історії побудови пам’ятників Т. Г. Шевченку в Полтаві і Харкові // НІБ. – 1961. – № 2. – С. 49–56 (у співавт.); Деякі питання з складання науково-довідкового апарату до збірників документів // АУ. – 1965. – № 5. – С. 9–13; Методика археографічного опрацювання публікацій журналу “Літопис революції” з громадянської війни на Україні // Там само. – 1970. – № 1 – С. 21–25; До питання про концентрацію документів з історії громадянської війни на Україні // Там само. – 1971. – № 1. – С. 3–7; До методики публікації у 1920–1930 рр. документів з історії громадянської війни на Україні // Там само. – 1972. – № 4. – С. 42–51; Посібник з джерелознавства історії СРСР радянського періоду // Там само. – 1977. – № 3. – С. 76–78; Історія Центральної наукової бібліотеки Академії наук УРСР // Там само. – 1979. – № 6. – С. 64–66.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Шведов Михайло

Архіви: ЦДАВО України,
особова справа.

трагедія” (1996), “Пам’ятки: Т. 1” (1998), автор статей із проблем архівознавства та допоміжних історичних дисциплін у галузевих виданнях.

Є. Ш. брала участь в пропаганді документів ЦДАЖР УРСР по радіо та телебаченню, розробляла теоретичні питання архівознавства розділу “Археографія”, виступала з теоретичними доповідями на наукових конференціях з проблем архівної справи та архівознавства в містах Москві та Києві. По сумісництву з основною роботою працювала викладачем кафедри історіографії та допоміжних історичних дисциплін Харківського державного університету (1965–1971).

Відомий дослідник історії робітничого класу, селянства, колективізації. Наукові інтереси Є. Ш. залишились пов’язаними з проблемами джерелознавства, археографії, архівознавства та допоміжних історичних дисциплін. Автор понад 100 друкованих праць.

Нагороджена медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970), “Заслужений працівник культури УРСР” (1970).

Тетяна Портнова (Київ)

ШВЕДОВ Михайло Матвійович (1878, м. Изборськ Псковської губ. – 08. 04. 1938, м. Сімферополь) – архівіст. Закінчив Петроградську духовну академію і Петроградський археологічний інститут. З 1903 р. працював педагогом Сімферопольського духовного училища, згодом – викладачем Сімферопольського реального училища; з 1922 р. до 5 травня 1923 р. перебував на посаді архіваріуса Кримцентрархіву, 5 травня 1923 р. був звільнений, 21 липня 1923 р. знову зарахований на посаду архіваріуса Кримцентрархіву.

З 1 жовтня 1926 р. по 13 червня 1928 р. займав посаду архівіста (старший архіваріус), з 13 червня 1928 р. по 1 січня 1930 р. – наукового працівника Управління Кримцентрархіву. Звільнений за приховування свого “минулого”.

М. Ш. обстежував архіви установ в Сімферополі, архіви Карасубазара (Білогорська), Судака, Севастополя, Феодосії та інших населених пунктів Криму, звертаючи основну увагу на стан архівно-технічного забезпечення.

1924–1925 рр. працював над систематизацією і описуванням справ Архіву Жовтневої революції, перевезенням його справ в нове приміщення, розшуком копій документів і видачею довідок; розміщенням і систематизацією справ у новому приміщенні, а також упорядкуванням друкованих періодичних і неперіодичних видань. 1926–1929 рр. М. Ш. складав настільний реєстр архівних фондів, які знаходилися в актосховищах Кримцентрархіву. 1928 р. був включений до складу членів

Архіви: Держархів в
Автономній Республіці
Крим, ф. Р-415, оп. 1,
спр. 7, 11–13, 16, 40, 46;
оп. 1, спр. 524; ф. Р-4808,
оп. 1, спр. 13617.

Архівної ради при Управлінні Кримцентрархіву відповідальним за актове сховище, головою розбіркової комісії історичного архіву.

1925, 1929 рр. (25–30 травня) брав участь у роботі 1-го і 2-го з'їздів архівних працівників РРФСР; 1926 р. виступав з доповідями на кримських краєзнавчих курсах. Репресований в лютому 1938 р. Реабілітований в грудні 1965 р.

Тетяна Шарова (Сімферополь)

ШЕВЧЕНКО Федір Павлович (11(24). 08. 1914, с. Дунаєвці, нині м. Хмельницької обл. – 01. 11. 1995, Київ) – історик, археограф, архівіст, член-кореспондент НАН України (1969), доктор історичних наук (1964), професор (1968).

Після закінчення семирічки (1930) працював у колгоспі. В 1932–1933 рр. – робітник 8-ї взуттєвої фабрики у м. Києві. Одночасно навчався на вечірньому робітфаку Київського інституту шкіряної промисловості. У 1933–1937 рр. – студент, а в 1937–1940 рр. – аспірант Московського державного історико-архівного інституту. Восени 1940 р. Ф. Ш. призначено директором Держархіву Чернівецької області. У липні 1941 р. евакуювався на схід; працював директором Краснодарського крайового держархіву, який наприкінці 1941 р. був переведений до м. Челкар Казахської РСР. З початку 1942 р. – завідувач архіву РНК Узбецької РСР (Ташкент), з березня по листопад 1943 р. – начальник науково-видавничого відділу Архівного управління МВС Узбецької РСР. У травні 1943 р. захистив кандидатську дисертацію за темою “Російські воєводи в Україні (нариси взаємовідносин України з Росією у 2-й половині XVII ст.)”.

У листопаді 1943 р. Ф. Ш. повернувся в Україну. З грудня 1943 р. – начальник науково-видавничого відділу Архівного управління МВС УРСР; з кінця 1945 р. – заступник голови комісії з історії Великої Вітчизняної війни; у 1949–1968 рр. – завідувач відділу (у 1964–1967 рр. одночасно заступник директора) Інституту історії АН УРСР. У 1944–1950 рр. працював завідувачем кафедри архівознавства, доцентом Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Впродовж 1968–1972 рр. обіймав посаду директора Інституту археології АН УРСР. У 1957–1971 рр. Ф. Ш. був відповідальним редактором “Українського історичного журналу”. В 1972–1978 рр. – старшим науковим співробітником, а в 1982–1987 рр. – завідувачем сектору історичної географії та картографії. Останні роки працював головним науковим співробітником відділу джерелознавства та допоміжних історичних дисциплін Інституту історії НАН України.

Постійний член наукової ради Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, брав участь у

671

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Шевченко Федір

Праці: Місце та роль архівознавства серед інших спеціальних історичних дисциплін // Друга респуб. наук. конф. з архівознавства та ін. спеціальних іст. дисциплін: Друга секція. – К., 1965; Дипломатична служба на Україні під час Визвольної війни 1648–1654 рр. // Іст. джерела та їх використання. – 1964. – Вип. 1; Реєстр Війська Запорізького 1649 року – джерело історії козацтва на Україні // Там само. – 1966. – Вип. 2; Про роль архівів у розвитку радянської історичної науки // АУ. – 1978. – № 8. – С. 28–31.

Бібліографія: Федір Павлович Шевченко: Бібліографія. – К., 1989.

Література: *Апанович О. М.* Федір Павлович Шевченко: історик, архівіст, історіограф, джерелознавець, археограф, організатор науки, Людина: Спогади та історіогр. аналіз. – К., 2000. – 180 с.; “Істину встановлює суд історії”: Зб. на пошану Федора Павловича Шевченка. Т. 1. Джерела. – К., 2004. – 728 с.; *Колесник І. І.* Федір Шевченко: інтелектуальна генеалогія українського радянського історика // УІЖ. – 2005. – № 2. – С. 178–192.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 13.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Шевчук Дарія

Праці: Реставрація карт і планів у ЦДІА УРСР у м. Львові // АУ. – 1981. – № 4. – С. 40–41.

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. Р-1, оп. 1 (особова справа).

Праці: З історії нашого міста // Львів. Електротранспорт. – 1964. – 30 трав.; Історія одної заборони // Жовтень. – 1965. – № 2. – С. 165; Видання М. Драгоманова [“Письмо В. Г. Белинського к Н. В. Гоголю”. – Женева, 1880] // Друг читача. – 1967. – 21 лют.; Цікавая знаходка // Білорусь. – Мінськ, 1972. – № 1. – С. 28;

науково-дослідній роботі архівних установ, вирішенні науково-організаційних питань: виступав з науковими доповідями на архівознавчих конференціях і нарадах, друкував статті в “Архівах України”, був упорядником і редактором ряду видань, членом редколегії неперіодичного збірника “Історичні джерела та їх використання”, автором наукових розвідок з архівознавства. Ф. Ш. брав участь у підготовці та редагуванні збірок документів: “Листи з фашистської каторги” (1947), “Селянський рух на Буковині в 40-х роках XIX ст.” (1949), “Воссоединение Украины с Россией: Т. 1–3” (1954), “Німецько-фашистський окупаційний режим на Україні” (1963), “Документи Богдана Хмельницького: 1648–1657” (1961), “Гайдамацький рух на Україні в XVIII ст.” (1970), “Споконвічна українська земля: Історичні зв’язки Північної Буковини з Росією і Наддніпрянською Україною” (1990).

Іван Бутич (Київ)

ШЕВЧУК Дарія Михайлівна (29. 09. 1944, Львів) – архівіст, реставратор унікальних документальних матеріалів. Народилася в родині робітника. Після закінчення Львівської СШ (1961) почала працювати у ЦДІА УРСР у м. Львові на посаді реставратора, старшого реставратора (1964), старшого лаборанта (1965) та реставратора рідкісних книг, рукописів і документів.

Автор досліджень з питань реставрації карт і планів. Пройшла курси підвищення кваліфікації у м. Варшаві (1995). Обмінювалася досвідом з кваліфікованими реставраторами Львівської Наукової бібліотеки ім. В. Стефаника. Передає свій досвід молодшому поколінню архівістів. Проводить реставрацію унікальних документів відділу давніх актів: стародруків, колекції карт і планів, періодичних видань. Займається консервацією грамот на пергаментній основі XVI–XIX ст. Працює над консервацією та відтворенням особливо цінних оправ актових книг. Вивчає сучасні технології консервації, реставрації та оправи документальних матеріалів.

Тетяна Семенів (Львів)

ШЕВЧУК Роман Михайлович (14. 12. 1941, Львів) – архівіст, зберігач фондів. Народився в родині робітника, українець. Закінчив історичний факультет Львівського державного університету ім. І. Франка (1965) та архівні курси при Московському державному історико-архівному інституті (1980).

Архівну діяльність розпочав 1960 р. у ЦДІА УРСР у м. Львові. Працював архіваріусом (1960–1964), науковим співробітником (1964–1965, 1974–1975), старшим охоронцем фондів (1965–1974), головним охоронцем (1975–1977), начальником відділу забезпечення збе-

реження та створення страхового фонду документів (1977–1979). З 1979 р. – завідувач архівосховища адміністративних і судових установ.

Зробив вагомий внесок у справу забезпечення збереженості, удосконалення довідкового апарату документів, зокрема, найбільшого архівного фонду “Галицьке намісництво”. Розробив і застосував спосіб вертикального зберігання документів. Під його керівництвом було проведено картонування більшої частини архівних фондів та заміну стелажного обладнання архіву. Брав участь у наукових семінарах і конференціях зі збереження і використання документів. Виховав покоління архівістів і зберігачів фондів.

Р. Ш. – автор ряду нарисів, заміток та статей краєзнавчої тематики та з історії Львова, написаних у співавторстві з О. Мацюком.

За участь в організації міжгалузевої тематичної виставки “Використання Державного архівного фонду” (1964) ім’я Р. Ш. було занесено до Книги пошани Архівного управління при Раді Міністрів УРСР. Його нагороджено Почесною грамотою Архівного управління при Раді Міністрів УРСР і Українського республіканського комітету профспілки працівників державних установ. Р. Ш. присвоєно звання “Відмінник архівної справи СРСР” (1988), нагороджено Почесною грамотою Кабінету Міністрів України за вагомий внесок у розвиток архівної справи і багаторічну сумлінну працю (2001).

Тетяна Семенів (Львів)

ШЕКУН Галина Арсентіївна (15. 12. 1947, м. Лісо-заводськ Шмаківського р-ну Приморського краю, Росія) – архівіст, реставратор особливо цінних архівних документів. Народилася в родині робітника, українка. Освіта середня.

З 1974 р. працює в Державному центрі збереження документів НАФ України на посадах лаборанта, старшого техника, реставратора, старшого майстра. З 1991 р. Г. Ш. – завідувач відділу забезпечення консерваційно-реставраційного оброблення документів. Нині – головний методист. За майстерністю та професіоналізмом вона кращий реставратор, висококваліфікований фахівець з фізичної збереженості документів НАФ України. Г. Ш. відреставровано велику кількість особливо цінних документів фондів ЦДІАК України, ЦДАВО України, держархівів м. Києва та області. Виконувала надзвичайно складні роботи з відновлення унікальних документів із фондів відділу рукопису Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка АН України. Бере участь у навчанні та підвищенні кваліфікації реставраторів ДЦЗД НАФ та працівників держархівів м. Києва та області.

673

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Шекун Галина

З досвіду забезпечення збереженості документів ЦДІА УРСР у м. Львові // АУ. – 1979. – № 5. – С. 36–40; Нововиявлена печатка 1176 року у фондах ЦДІА УРСР у Львові // Там само. – 1985. – № 3. – С. 65–66; З минувшини розмов “по дроту” // Вільна Україна. – 1988. – 7 трав.

Література:

Врадій Н. Ф. Ентузіаст архівної справи // АУ. – 1976. – № 2. – С. 30–32; *Кіржаєв С. М.* Питання забезпечення збереженості документів на сторінках “Архівів України” // Там само. – 1987. – № 1. – С. 26–31.

Архіви: ЦДІАЛ України, ф. Р-1, оп. 1 (особова справа).

Архіви: ДЦЗД НАФ України, особова справа.

Праці: Кінофотодокументи ЦДАКФФД УРСР про возз'єднання західноукраїнських земель з Українською РСР: [Огляд] // АУ. – 1979. – № 5. – С. 22–31; Кінофотодокументи ЦДАКФФД УРСР про розквіт Північної Буковини в сім'ї радянських народів // Там само. – 1980. – № 3. – С. 17–23; З досвіду роботи хранителів фондів ЦДАКФФД УРСР // Там само. – 1983. – № 1. – С. 26–30; Корсунь-Шевченківська битва // Знання та праця. – 1984. – № 2. – С. 14–15; Перекопіювання кінодокументів з нітроплівки на триацетатну основу – важливий фактор поліпшення їх зберігання // АУ. – 1986. – № 4. – С. 22–23; Організація зберігання і забезпечення збереженості кіновідеофотофонодокументів у ЦДКФФА України імені Г. С. Пшеничного // Студії з архів. справи та документознавства. – К., 2000. – Т. 7. – С. 55–57.

Нагороджена грамотою Президії Верховної Ради УРСР (1988), медаллю “В пам'ять 1500-річчя Кисва”, Почесними грамотами Державного комітету архівів України.

Людмила Терещук (Київ)

ШЕЛЕСТ Антоніна Миколаївна (26. 01. 1953, с. Первомайське Маловисківського р-ну Кіровоградської обл.) – історик, архівіст. Із селянської родини. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1975).

Направлена на роботу до Центрального державного архіву кінофотофонодокументів УРСР. Працювала на посадах наукового, старшого наукового співробітника, з 1980 р. – завідувач відділу забезпечення збереженості та обліку документів.

Значним є внесок А. Ш. в організацію зберігання, забезпечення збереженості кіновідеофотофонодокументів та їх обліку, методичне забезпечення цих ділянок роботи. Вона є автором ряду методичних рекомендацій, інструкцій та інших документів, що регламентують діяльність архіву: “Методические рекомендации по выявлению, учету, организации хранения особо ценных кинофотофонодокументов и созданию на них страхового фонда” (1982), “Методические рекомендации по научно-технической обработке фотопозитивов” (1982) (у співавт.), “Рабочая инструкция по восстановлению элементов комплекта кинодокументов” (1983) (у співавт.), “Методические рекомендации по учету, организации хранения и созданию научно-справочного аппарата к фотоальбомам” (1983), “Памятка о порядке проведения и оформления результатов проверки технического состояния кинодокументов на 35-мм пленке” (1983), “Памятка по внесению изменений в учетную документацию после восстановления кинодокументов, докомплектования элементов комплекта и перекопирования в ЦГАКФФД УССР” (1984), “Рабочая инструкция о порядке проведения проверки наличия и состояния кинодокументов в ЦГАКФФД УССР” (1985), “Схема и порядок ведения учетных справочников в ЦГАКФФД УССР” (1989), “Порядок формування справи фільму і оформлення відповідної документації” (1994), “Пам'ятка про порядок ведення поодиночного обліку кінодокументів у Центральному державному кінофотофоноархіві України” (1997), “Норми часу і виробітку на основні види робіт з відеодокументами” (2000) (у співавт.), “Робоча інструкція з перевіряння технічного стану кінодокументів” (2000), “Методичні рекомендації з науково-технічного оброблення фотоальбомів” (2002), “Інструкція щодо ведення опису фонодокументів грамофонного запису” (у

співавт., 2003) та ін. А. Ш. брала участь у підготовці розділу “Забезпечення збереженості документів архіву” до “Основних правил роботи державних архівів України”.

Виступала з повідомленнями на Всесоюзній нараді-семінарі з питань удосконалення роботи з науково-технічною та кінофотофонодокументацією (М., 1986) та Міжнародній науковій конференції “Національна архівна спадщина і проблеми збереження” (К., 1999). На Республіканську нараду з питань вдосконалення обліку документів НАФ в державних архівах підготувала повідомлення “Організація обліку кінофотофонодокументів у ЦДКФФА України: стан і перспективи” (1996).

А. Ш. член науково-методичної ради, з 1990 р. очолює ЕПК архіву.

Нагороджена ювілейною медаллю “В пам’ять 1500-річчя Києва” (1982), нагрудним знаком “Відмінник архівної справи” (1988).

Тетяна Думанчук (Київ)

ШЕЛУДЧЕНКО Віктор Іванович (31. 08. 1913, Нелепівський рудник Щербинівської вол. Костянтинівського пов. Катеринославської губ. – ?) – історик-архівіст. З робітничої родини, українець. Закінчив історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1939). Кандидат історичних наук (1954).

Трудову діяльність розпочав після завершення навчання у Слов’янському училищі залізничників (1932) помічником машиніста Північно-Донецької залізниці. З 1932 р. по 1933 р. обіймав посаду голови районно-транспортного відділу ТСОАВІАХІМ; У 1939–1940 рр. працював лектором Київського будинку туристів, політвідділу Північно-Донецької залізниці та Дніпровського пароплавства. З червня 1940 р. – старший науковий співробітник архівного відділу НКВС УРСР. У вересні 1946 р. В. Ш. було призначено начальником науково-видавничого відділу Архівного управління МВС УРСР; У 1950–1953 рр. навчався в аспірантурі ЦДІА УРСР у м. Києві; Протягом 1954–1958 рр. – начальник ЦДІА УРСР у м. Києві.

Працюючи в архівній системі В. Ш. був організатором та керівником науково-видавничої діяльності державних архівів України; брав участь у підготовці до видання збірників документів: “Революция 1905–1907 гг. на Украине Т. 2, ч. 1: Революционная борьба на Украине в период первой русской революции: 1905” (1955), “Рабочее движение на Украине в период первой мировой империалистической войны: Июль 1914 г. – февраль 1917 г.” (1966), путівника “Центральный государственный исторический архив УССР в г. Киеве” (1958) та ін.

675

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Шелудченко Віктор

Архіви: ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, особова справа.

Праці: Перші наслідки науково-дослідної праці архівних органів УРСР // НІБ. – 1947. – № 1. – С. 10–12; Науково-видавнича діяльність державних архівів України за 30 років // Там само. – 1948. – № 2. – С. 7–10; К вопросу использования документальных источников в периодической прессе: Обзор публикаций за 1948 г. и первую половину 1949 г. // НІБ. – 1949. – № 2. – С. 41–43.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

*Шелухін (Шелухин)
Андрій*

Архіви: ЦДІАК України,
особова справа.

Література: Труды
Черниговского предва-
рительного комитета по
устройству XIV архе-
ологического съезда в
г. Чернигове. – Чернигов,
1908.

Архіви: ЦДІАК України,
ф. 871, 114 спр. за 1884–
1917 рр. (особовий);
ф. 707, оп. 81, спр. 2; ІР
НБУВ, ф. III, № 34696–
34707, 34716–34720;
ф. XI, № 1474.

Опублікував у науковій та періодичній пресі ряд статей з питань історії, археографії, огляди документів та рецензії на видані збірники. Автор монографії “Олександр Пархоменко” (1948), “Александр Пархоменко” (1956).

Учасник Великої Вітчизняної війни – командир взводу, роти на Південно-Західному, Сталінградському, Центральному та 1-му Білоруському фронтах. Обіймав посаду заступника начальника відділу постачання групи радянських військ в Німеччині (1941–1946). Закінчив війну у званні майора. З 1954 р. – підполковник внутрішніх військ.

Нагороджений орденом Червоної Зірки та орденом Вітчизняної війни II ступеня, медалями: “За оборону Сталінграда”, “За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “За взяття Берліна”, “30 років Радянської Армії та Флоту”, “За бойові заслуги”.

Любов Гісцова, Людмила Демченко (Київ)

ШЕЛУХІН (ШЕЛУХИН) Андрій Павлович (19. 08. 1871, с. Деньги Золотоніського пов. Полтавської губ. – 14. 09. 1931, Київ) – педагог, архівіст, музеєзнавець.

Народився в сім’ї військового. Середню освіту здобув у Лубенській класичній гімназії (1889). Навчався на фізико-математичному і юридичному факультетах Університету Св. Володимира у Києві (відрахований за несплату коштів 1897 р.). Працював домашнім учителем в заможних родинах, зокрема, в сім’ї О. В. Юркевича (1899). Був хранителем Музею українських старожитностей В. В. Тарновського в Чернігові (1902–1911), помічником архіваріуса (1913), тимчасово виконував обов’язки завідувача Київським ЦАДА (1914–1916). Дійсний член Полтавської вченої архівної комісії, член ревізійної комісії Чернігівської (1902–1911) і Саратовської (1916–1917) вчених губернських архівних комісій та Спілки російських архівних діячів (1917). Брав участь в роботі XII археологічного з’їзду в Харкові (1902). Активний діяч у підготовці і проведенні XIV археологічного з’їзду в Чернігові (1908), для участі в якому був делегований Чернігівською вченою архівною комісією та земською управою; зокрема, виконував обов’язки секретаря президії підготовчого комітету, був членом виставкової комісії. Як відомий знавець давніх рукописних документів допомагав В. Л. Модзалевському в роботі над підготовкою до видання “Малороссийского родословника”: розшукував універсали на володіння маєтностями, копіював документи з колекції В. В. Тарновського, зокрема, універсали Б. Хмельницького, опрацьовував архів Чернігівського губернського дворянського зібрання. (В збірці листів А. Ш. до В. Л. Модзалевського збереглися копії деяких з цих документів). Зібрав колекцію

фотографій українських акторів (1904). Як працівник Київського ЦАДА, підготував опис актової книги Луцької земської записової поточної і декретової 1599 р. (не опублікована).

А. Ш. 1916 р. здійснював евакуацію фондів Київського ЦАДА в Саратов, де й продовжував описування актових книг.

Ольга Музичук, Валентина Шандра (Київ)

ШЕЛУХІН (ШЕЛУХИН) Сергій Павлович (псевд. С. Павленко, С. Просвітянин, С. Кондратенко та ін.; 18 (06), за іншими даними – 19 (07). 10. 1864, сел. Деньги Золотоніського пов. Полтавської губ., нині Золотоніського р-ну Черкаської обл. – 25. 12. 1938, Прага, похований у Ржевниці біля Праги) – український правознавець, історик, державний і політичний діяч, письменник.

З сім'ї кадрового офіцера. Закінчив Лубенську класичну гімназію (1881), фізико-математичний (1885) та юридичний (1889) факультети Університету Св. Володимира в Києві. Учень В. Антоновича. Працював на різних посадах в Єлизаветградському окружному суді. Від 1893 р. – слідчий з особливо важливих справ та почесний мировий суддя Кам'янець-Подільської округи. Товариш прокурора Кишинівського окружного суду (1897–1899), прокурор і член Одеського окружного суду (1899–1917).

Активний учасник українського громадського руху (з 1905 р.). Один з лідерів УРДП, згодом член ЦК УПСФ. У 1917 р. – голова ревкому в Одесі, член Української Центральної Ради (з квітня 1917 р.). Від січня 1918 р. – генеральний суддя УНР, у лютому-квітні 1918 р. – міністр судових справ в уряді В. Голубовича. За гетьмана П. Скоропадського – голова української делегації на переговорах з РСФРР (червень 1918 р.), член Державного Сенату Української Держави (з липня 1918 р.), за Директорії – в. о. міністра юстиції в уряді В. Чеховського, член української делегації на мирній конференції в Парижі (1919).

Від 1919 р. – в еміграції у Відні, згодом у Празі, де займався переважно науковою і викладацькою роботою. Голова Українського комітету у Чехословаччині. Як професор кримінального права викладав карне право і політичну історію України в Українському Високому Педагогічному Інституті ім. М. Драгоманова у Празі (1924–1925). Протягом 1928–1935 рр. – звичайний професор кримінального права і декан факультету права і суспільних наук та одночасно (1928–1938) – проректор Українського Вільного Університету в Празі.

677

Українські архівісти (XIX–XX ст.)

Шелухін (Шелухин) Сергій

Праці: Памяти В. Б. Антоновича // Тр. XIV археолог. съезда в Чернигове. – М., 1911. – Т. III; А. И. Маркевич: Некролог // КС. – 1903. – № 7–8. – С. 240–244; Назва України. – Відень, 1921; Звідкіля походить Русь. – Прага, 1929; До вивчення Руської Правди. – Прага, 1930; Україна. – Прага, 1937.

Література: *Наріжний С.* Українська еміграція. – Ч. 1. – Прага, 1942; *Верстюк В., Осташико Т.* Діячі Української Центральної Ради: Біограф. довідник. – К., 1998. – С. 191–193; *Потульніцький В.* Сергій Шелухин // Історіогр. дослідження в Україні. – К., 2003. – Вип. 12. – С. 267–283; *Яцишина О. Я.* Громадсько-політична та наукова діяльність С. П. Шелухина: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – Запоріжжя, 2004. – 19 с.

Архіви: ІР НБУВ, ф. XI, № 1–3729; ЦДАВО України, ф. 3695 (“Сергій Шелухин”, 2 описи); Центр. держ. архів в Празі, фонд “Український музей у Празі (1925–1948)”.

С. Ш. був дійсним членом Київського при університеті св. Володимира правничого товариства, Одеського юридичного товариства, Історико-філологічного товариства при Новоросійському університеті, Одеського товариства історії та старожитностей, Одеського бібліографічного товариства, Українського правничого товариства в Чехії та низки інших наукових осередків. Брав участь у роботі XIV археологічного з'їзду в Чернігові (1908) як делегат від Одеського товариства історії та старожитностей, на якому був секретарем відділення “Старожитності історичні і етнографічні”, виступив з доповідями “Пам'яті В. Б. Антоновича”, “Про назву Україна”, “Українські причитання над померлими”. Наукова спадщина С. Ш. налічує 5 монографій і близько 200 статей з історії та права.

У Празі очолював Товариство охорони українських пам'яток за кордоном. Виступив одним з ініціаторів створення Українського національного архіву-музею при Українському інституті громадознавства. Як авторитетному правникові, що усвідомлює і пропагує важливість архівної спадщини для наукових історичних досліджень, С. Ш. залишали на зберігання свої особисті архіви політичні і громадські діячі з оточення С. Петлюри. С. Ш. неодноразово звертався до керівників Музею визвольної боротьби України та Українського історичного кабінету з пропозиціями, в яких обґрунтовував доцільність реорганізації та об'єднання обох архівних зібрань і утворення на їх базі єдиної установи з наданням їй статусу Українського національного архіву.

Валентина Шандра (Київ)

ШЕПЕЛЮК Василь Миколайович (01. 11. 1953, с. Кикишівка Бердичівського р-ну Житомирської обл.) – архівіст. Із службовців, українець. Закінчив Житомирський державний педагогічний інститут ім. І. Франка (1975). Учителював у школах Сумщини, Вінниччини, Житомирщини, Києва. Працював інспектором в Управлінні середніх спеціальних учбових закладів при Мінвузі України.

Архівною справою В. Ш. почав займатися 1987 р. в ЦДАМЛМ України на посаді старшого наукового співробітника. З квітня 2000 р. він обійняв посаду завідувача сектору обліку та зберігання музейних предметів музейного відділу ЦДАМЛМ України, з червня 2002 р. – завідувача відділу експозиційної і фондової роботи. Головні напрямки діяльності – облік і забезпечення збереженості музейних предметів, що знаходяться на державному зберіганні в ЦДАМЛМ України, використання НАФ України.

Підготував для внутрішнього користування в музейній частині архіву методичний посібник “Інструкція з обліку та зберігання музейних предметів із дорогоцінних металів, які знаходяться в ЦДАМЛМ України”.

Брав участь у створенні I розділу “Матеріалів до історії української культури поч. XX ст.”, розробленні тематико-експозиційних планів: “Матеріали до історії української культури кінця XIX – початку XX ст.”, “Із музейного сховища ЦДАМЛМ України”, “Матеріали Т. Шевченка у фондах Архіву-Музею”; постійно діючої експозиції ЦДАМЛМ України “Із скарбів Архіву-Музею”, у підготовці понад 40 пересувних і стаціонарних виставок за матеріалами ЦДАМЛМ України, а також у створенні організованих Головним архівним управлінням при Кабінеті Міністрів України документальних виставок: “До 100-річчя трудової української еміграції в Канаді”, “Про діяльність українських громад за кордоном”, “Діяльність українських громад на території колишнього СРСР”, “Голодомор в Україні 1932–1933 рр.”, “Українсько-білоруські культурні зв’язки”.

Автор статей, інформацій, повідомлень в газетах “Літературна Україна”, “Вечірній Київ”, “Демократична Україна”, “Слово”, “Народна газета”, журналі “Архіви України”.

Віра Вервес (Київ)

ШИПОВИЧ Надія Володимирівна (03. 07. 1953, м. Хорол Полтавської обл.) – історик-архівіст. Із службовців, українка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1976).

Трудова діяльність Н. Ш. проходить в Держархіві Черкаської області: старший науковий співробітник (1976–1979), архівіст I категорії, старший архівіст (1979–1983), завідувач відділу забезпечення збереженості, обліку документів і інформаційно-пошукових систем (1983–1990), головний зберігач фондів (1990–1991), завідувач відділу забезпечення збереженості документів (1991–1997), заступник директора архіву, головний зберігач фондів (1997–1998). З лютого 1998 р. обіймає посаду начальника відділу організації і координації архівної справи.

Н. Ш. була розробником схеми розміщення фондів у сховищах держархіву області (1984–1985); одним із укладачів путівника “Державний архів Черкаської області” (1989). Упорядкувала та описала документи особового походження заслуженого лікаря УРСР І. О. Гудими, значну частину колекції “Спогади старих більшовиків, червоноармійців, червоних партизан та інших учасників громадянської війни і соціалістичного будівництва”,

Архіви: ЦДАМЛМ України, особова справа.

брала участь у описуванні фондів особового походження до міжархівного довідника, провела практичну роботу з експертизи цінності й описання фотодокументів, що зберігаються в держархіві області, та документів, прийнятих 1991 р. від обкому КПУ (скарги громадян), удосконалила методiku роботи з описання фотодокументів. Розробила ряд методичних посібників, зокрема, методичних рекомендацій щодо удосконалення НДА архіву, описання особливостей документів, складання підсумкових записів до описів справ та їх підготовки до страхового копіювання та ремонтно-реставраційних робіт, анотування фотодокументів.

Проводить заняття, організовані Центром підвищення кваліфікації державних службовців при облдержадміністрації та держархівом області, з питань діловодства та архівної справи. Бере участь у роботі однорічних заочних курсів підвищення кваліфікації співробітників районних, міських архівних установ.

Неодноразово обиралася членом профкому архіву, працювала в дільничній виборчій комісії по виборах народних депутатів.

Нагороджена Почесними грамотами Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України (1999), Держархіву Черкаської області, її ім'я заносилося на Дошку пошани архіву.

Микола Белік (Черкаси)

ШИРОБОКОВА Людмила Іванівна (21. 02. 1954, м. Володимир-Волинський Волинської обл.) – історик. З родини військовослужбовця, українка. Закінчила Донецький державний університет (1978), курси підвищення кваліфікації в Державній академії керівних кадрів культури і мистецтв України (2003).

Архівну діяльність розпочала у липні 1978 р. інспектором архівного відділу Донецького облвиконкому, в якому працювала по вересень 1988 р. В Державному архіві Донецької області працювала на посадах провідного наукового співробітника, головного архівіста. З 1996 по 2004 рр. очолювала відділ організації та координації архівної справи, забезпечила високий рівень організаційно-методичної роботи Держархіву.

З 9 вересня 2004 р. – заступник директора Держархіву області.

Л. Ш., як кваліфікований спеціаліст, творчий організатор, вмілий керівник зробила вагомий внесок у розвиток архівної справи на Донеччині.

Завдяки її ініціюванню та активній співпраці з органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування, архівна система області зазнала динаміки росту та позитивного розвитку. Її зусиллями вирішено

чимало питань забезпечення архівних установ новими приміщеннями, зміцнення їх матеріально-технічної бази, пожежно-охоронної безпеки, комп'ютеризації. Пріоритетним здобутком її праці є гарантоване збереження документів Національного архівного фонду в архівних установах області.

Результатом безпосередньої організаційної та методичної роботи Л. Ш. являється створення в області мережі трудових архівів, що забезпечують збереження документів з особового складу ліквідованих підприємств та установ і необхідні для соціально-правового захисту громадян.

За її участю розроблено регіональну Програму розвитку архівної справи в Донецькій області на 2006–2010 рр.

Л. Ш. очолює роботу ЕПК Держархіву. Приділяє велику увагу забезпеченню повноти фондів, впорядкуванню та збереженню документів в установах, наповненню Національного архівного фонду новими джерелами. Успішно використовує, як форму роботи, розширені виїзні засідання ЕПК. Досконало володіючи методикою виконання всіх видів робіт, організовує виїзні семінари з обміну досвідом керівників архівних установ.

Л. Ш. – ініціатор проведення огляду-конкурсу архівних установ області на кращу номенклатуру справ, кращий опис, публікацію в пресі, розробила положення та порядок проведення огляду-конкурсу, очолює конкурсну комісію.

Велику увагу приділяє вихованню кадрів архівних установ області, виступає з лекціями з профільних питань в Центрі перепідготовки та підвищення кваліфікації працівників органів державної влади, органів місцевого самоврядування, керівників державних підприємств, установ та організацій Донецької обласної державної адміністрації. Довгий час є керівником архівної практики студентів історичного факультету Донецького національного університету.

За період роботи на всіх посадах займалась підготовкою нормативних документів, методичних посібників, примірних номенклатур справ, які відіграли важливу роль в методичному забезпеченні архівних установ.

Л. Ш. підготувала описові статті для довідника “Архівні установи України”. Брала участь у складі наукової групи у підготовці другого видання путівника Держархіву Донецької області. Підготувала чимало інформацій для “Вісника Держкомархіву України” та веб-сайту Держархіву області. Є членом редколегії журналу “Архивная летопись Донбасса”.

За значний особистий внесок у розвиток архівної справи, збереження Національного архівного фонду нагороджена Почесними грамотами і Подяками Донецької

Архіви: Держархів Донецької області, особова справа.

Література: Русский биографический словарь. – СПб., 1911. – Т. “Шебанов – Шютц”. – С. 360–361; *Левицкий О.* Пятидесятилетие Киевской комиссии для разбора древних актов. – К., 1893. – С. 9, 10, 23, 29, 83, 136; *Петров Н.* Библиотека барона Шодуара // *КС.* – 1888. – № 8. – С. 33–39; *Журба О. І.* Київська археографічна комісія. Нарис історії і діяльності. – К., 1993. – С. 54–55; *Біленький С. А.* Архів і бібліотека Шодуарів як джерело з історії колекціонування і біобібліографії в Україні XIX–XX ст.: Автореф. дис. ... канд. іст. наук. – К., 2001. – 18 с.

Архіви: ЦДІАК України, ф. 442, оп. 152, спр. 232; ІР НБУВ, ф. 283 (фонд С. І. Шодуара); Держархів Житомирської обл., ф. 163 (фамільний).

обласної державної адміністрації та державного архіву області (2004, 2005). Відзначена Подякою Центральної виборчої комісії за організаційне та методичне забезпечення прийому на зберігання в архівні установи виборчої документації по виборам Президента України 2004 р. (2005).

Валентина Дмитрієва (Донецьк)

ШОДУАР Станіслав Іванович (1792 – 20. 08. 1858, маєток поблизу м-ка Івниця Житомирського пов. Волинської губ.) – відомий колекціонер, власник великої нумізматичної колекції, значного зібрання давніх документів.

Народився і виховувався в сім'ї купця першої гільдії. Державну службу мав при закладах Міністерства народної освіти: був почесним наглядачем Києво-Подільського повітового училища (1834–1836, 1837–1851), Києво-Печерського повітового дворянського і парафіяльних училищ Київського повіту (1837–1851), членом ради Київського інституту шляхетних дівчат (1841–1846).

Добре знав і цінував старовину і мистецтво. В своєму маєтку Івниці створив своєрідний музей, куди входили: насамперед, велика колекція монет, гравюр, картинна галерея, а також рукописне зібрання, в тому числі актовий матеріал та колекція автографів діячів XVI–XVIII ст. До колекції самим власником було укладено шеститомний опис, який залишився в рукопису.

Як колекціонер, С. Ш. дістав широке визнання сучасників. 1836 р. його було обрано членом-кореспондентом АН Росії; його монографія (*Aperçu sur les monnaies russes et sur les monnaies étrangères qui ont eu cours en Russie, depuis les temps les plus reculés jusqu' a nos jours.* – Paris, 1835, в рос. перекл. – *Обозрение русских денег и иностранных монет, употреблявшихся в России с древних времен.* – Ч. I, III. – СПб., 1837; Ч. II – СПб., 1841) була відзначена повною Демидовською премією.

1843 р., на запрошення київського генерал-губернатора Д. Г. Бібікова, став одним із співзасновників Тимчасової комісії для розгляду давніх актів у Києві та активним її діячем. С. Ш. брав участь в обстеженні архівів, надавав документи зі своєї колекції для публікації у виданнях Комісії. Так, третій відділ першого тому “Памятников, изданных временною комиссию...” – “Материалы по истории Малороссии” – повністю сформовано з документів збірника XVI–XVII ст. із колекції Шодуара, з нього взято і окремі документи, надруковані в розділі другому. У 1843–1858 рр. С. Ш. обіймав посаду віце-голови Комісії, виконуючи фактично на перших порах обов'язки її голови.

Оксана Коваль (Київ)

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Шпунт Рувим

Праці: Возмутительное письмо к крестьянам // АС. – 1927. – Кн. 4. – С. 2–6; Про норми виробки архівно-технічної роботи // Там само. – С. 15–17; [Рецензія] // Більшовик України. – 1927. – № 2. – С. 96–102. – Рец. на кн.: Слабченко М. Є. Матеріали до економічно-соціальної історії України. Т. 1, 2; [Рецензія] // Там само. – № 10. – С. 77–80. – Рец. на кн.: Качинський В. Селянський рух на Україні в роках 1905–1907. Ч. 1: Рік 1905.

Література: Наука и науч. работники СССР. – Л., 1928. – Т. 6. Науч. работники без Москвы и Ленинграда. – С. 492; Едиційна археографія в Україні у XIX–XX ст.: плани, проекти, програми видань. – К., 1993. – Вип. 1. – С. 24–26, 113, 182; *Бутич І. Л.* Передмова // *О. Ф. Кістяківський. Щоденник (1874–1879).* – К., 1994. – Т. 1. – С. 21.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1л., спр. 25; ф. 166, оп. 5, спр. 724 а.

ШПУНТ Рувим Михайлович (01. 05. 1902, м-ко Крупки Могильовської губ. – ?) – історик, архівіст.

Народився в єврейській сім'ї. Освіта вища. Закінчив аспірантуру Інституту марксизму й марксознавства (Харків). Член КП(б)У. Викладав у Комуністичному університеті ім. Артема. Професор.

З 20 вересня 1927 р. – завідувач відділом архівознавства і член ради ЦАУ УСРР. Учасник Всеукраїнської наради завідувачів центральних та крайових історичних архівів (10–17 грудня 1928 р., Харків), де виступив з питання “Про норми виробки архівно-технічної роботи”. Надавав великого значення методиці науково-дослідної роботи в архівних установах. Сприяв розгортанню археографічної роботи в Україні. 1930 р. був дійсним членом секції видання історико-революційних пам’яток та архівознавчої секції Археографічної комісії ЦАУ. Був одним з авторів проекту створення в Одесі на базі Одеського історичного архіву та Одеського університету Одеської філії Археографічної комісії ЦАУ УСРР, однак, цей задум тоді не здійснився.

26 травня 1930 р. бюро Археографічної комісії ЦАУ на 1931–1934 рр. запланувало підготовку під редакцією Р. Ш. фундаментальної мемуарної праці “Щоденник О. Ф. Кістяківського (1879–1884)” у 3-х томах, загальним обсягом у 40 др. арк. з передмовою та історичними довідками, проте вона тоді так і не вийшла у світ. Видання здійснено Інститутом української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України та Українською правничою фундацією 1994 р. Упорядники В. С. Шандра (старший упорядник), М. І. Бутич, І. І. Глизь, О. О. Франко.

Приділяв увагу виявленню, концентрації, упорядкуванню і створенню нормальних умов для зберігання архівних документів. Розробив методику використання найактуальніших архівних фондів в археографічній роботі та обслуговуванні практичних потреб соціалістичного будівництва.

Подальша доля Р. Ш. невідома.

Гор Верба (Київ)

ШУЛЬГА (АНТОНЕЦЬ) Ліна Григорівна (27. 03. 1929, с. Мала Рудка, нині Полтавської обл.) – історик, архівіст. Із родини службовців, українка. Закінчила історичний факультет Харківського державного університету ім. О. М. Горького (1953). У 1951–1952 рр. працювала в США викладачем історії та вихователем.

В архівних установах м. Харкова – з 1952 р. В Держархіві Харківської області – з лютого 1953 р. на посаді старшого наукового співробітника, а з 1963 до 1975 р. – директора архіву. З 1975 р. по 1991 р. – працівник пар-

Праці (співупоряд.): Державний архів Харківської області: Путівник. – Х., 1959. – 582 с.; Крестьянское движение в Полтавской и Харьковской губерниях в 1902 г.: Сб. документов. – Х., 1961. – 325 с.; Комітети незаможних селян Харківщини: 1920–1933. – Х., 1961 – 327 с.; Харьков-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Шульга Варвара

щина в период гражданской войны и иностранной военной интервенции: 1918–1920: Сб. док. и материалов. – Х., 1973. – 322 с.; Далеко от линии фронта: 1941–1945: Сб. восп., док. и материалов. – Х., 1977. – 245 с.; Промышленность и рабочий класс Харьковщины: 1917 – июнь 1941: Сб. док. и материалов. – Х., 1986. – 224 с.; Промышленность и рабочий класс Харьковщины. 1943–1980: Сб. док. и материалов. – Х., 1987. – 224 с.; Строки надежды и мужества. 1941–1945: Письма харьковчан. – Х., 1988. – 241 с.

Архіви: Держархів Харківської обл., особова справа.

тійного архіву Харківського обкому Компартії України, з 1991 до 1996 р. – знову в Держархіві Харківської області на посадах завідувача архівосховища та головного спеціаліста.

Проводила науково-технічне опрацювання і описування документів фонду Харківського обкому Компартії України за 1932–1937, 1977–1991 рр. і Харківського обкому ЛКСМУ за 1935–1973 рр.

Розробила робочі інструкції з удосконалення науково-технічного опрацювання документів фонду Харківського обкому Компартії України; щодо об'єднання фондів первинних комсомольських організацій з фондами райкомів, міськкомів ЛКСМУ; зі створення фондів первинних парторганізацій Харківської області; методичні рекомендації зі створення фондового каталогу на документи партархіву; схему розміщення документів відділу фондів громадських організацій Харківського облдержархіву; пам'ятку про порядок прийому слідчих справ на репресованих від Управління СБУ по Харківській області; методичні рекомендації на допомогу лекторам на теми: “Ленін і Харківщина”, “Пам'ятні місця революції 1905–1907 рр. на Харківщині”, “Пам'ятні місця Жовтневої революції і громадянської війни на Харківщині”, “Пам'ятні місця зародження і діяльності Харківської обласної партійної організації”. Співупорядник путівника та 16 збірників документів і матеріалів, спогадів, хронік з історії Харківщини.

Нагороджена медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна” (1970).

Вікторія Резнікова (Харків)

ШУЛЬГА Варвара Семенівна (17. 12. 1949, с. Сомкова Долина Переяслав-Хмельницького р-ну Київської обл.) – історик-архівіст. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1974).

Отримала призначення на роботу до Центрального державного архіву кінофотофонодокументів УРСР. З липня 1974 р. по вересень 1979 р. працювала на посадах молодшого та старшого наукового співробітника, начальника кіновідділу. З 1979 р. по 1994 р. – завідувач відділу НДА кінофотофонодокументів, з 2003 р. по 31 грудня 2006 р. – провідний науковий співробітник.

В. Ш. займалася розробленням питань науково-технічного опрацювання кінофотофонодокументів, їх описанням, удосконаленням системи НДА до кінофотофолітопису України. Нею підготовлено повідомлення на Всесоюзну нараду-семинар з питань НДА до науково-технічної та кінофотофонодокументації (М., 1978).

В. Ш. є автором методичних розробок та інструкцій: “Рабочая инструкция по восстановлению элементов комплекта кинодокументов” (1980), “Памятка по составлению каталожных карточек на фотодокументы” (1982), “Рабочая инструкция по учету и описанию грампластинок в ЦГАКФФД УССР” (1985), “Памятка по печатанию каталожных карточек на кинодокументы” (1985), “Методические рекомендации по подготовке к изданию аннотированного каталога кинодокументов в ЦГАКФФД УССР” (1986) (відзначено дипломом III ступеня Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР), “Памятка по усовершенствованию книг учета и описания фотодокументов” (1986), “Схема классификации документной информации в систематическом каталоге фонодокументов” (1987), “Памятка по каталогизации фотодокументов” (1988); співавтором: “Памятки (этапы работы в процессе прослушивания магнитных звукозаписей с целью описания их на рабочих карточках)” (1982), “Рабочая инструкция по восстановлению элементов комплекта кинодокументов” (1983), “Інструкції з підготовки до видання анотованого каталогу кінодокументів “Кінолітопис” в ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного” (2003). Працювала над анотованими каталогами кіножурналів і документальних фільмів: “Кинолетопись. Украинская ССР в Великой Отечественной войне Советского Союза. 1941–1945 гг.” (К., 1975), “Кинолетопись. Украинская ССР за 60 героических лет. 1917–1977” (К., 1977). За її редакцією вийшов анотований каталог “Кінолітопис. 1956–1965” (2004).

З жовтня 1994 р. працює науковим співробітником відділу джерел з історії України XIX – поч. XX ст. Інституту української археографії та джерелознавства ім. М. С. Грушевського НАН України над підготовкою до видання епістолярної спадщини українського суспільно-політичного діяча, фольклориста, літературознавця, історика, педагога і політичного діяча М. П. Драгоманова.

Нагороджена ювілейною медаллю “В пам’ять 1500-річчя Києва” (1982), нагрудним знаком “Відмінник архівної справи” (1988).

Ніна Топішко (Київ)

ШУСТАКОВА Віра Андріївна (1928, Харків) – історик-архівіст. З робітничої родини. В період голодомору (1933) втратила батьків і виховувалася у дитячому будинку. Навчалась на історичному факультеті Чернівецького державного університету, по закінченні якого була прийнята на роботу до Держархіву Чернівецької області на посаду наукового співробітника; з 1958 р. – старший науковий співробітник. У січні 1960 р. призна-

Праці: Удосконалення описової документації на архівні джерела у ЦДАКФФД УРСР // АУ. – 1979. – № 4. – С. 23–26; М. Грушевський. Твори в 50-ти томах. Т. 5. Історичні студії та розвідки 1888–1896. – Львів, 2003. – 592 с.

Архіви: ЦДКФФА України ім. Г. С. Пшеничного, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Щедрина Діана

Архіви: Держархів Чернівецької обл., ф. Р-2366, оп. 1, спр. 55, 153 а.

Праці: Организация контроля архивным отделом УМВД Каме-нец-Подольской области за работой райархивов // НИБ. – 1951. – № 3. – С. 28–31; Комуністична партія України в резолюціях і рішеннях з'їздів і конференцій: 1918–1956: Зб. документів. – К., 1958 (упоряд.); Публікація (підборка) документів к 20-літтю звільнення України // Радян. Україна. – 1964. – 18 жовт.; Про деякі питання використання фотодокументів // АУ. – 1967. – № 5. – С. 55–62; Партійні архіви обкомів Компартії України та завдання щодо поліпшення науково-довідкового апарату до їх фондів // Там само. – 1975. – № 3. – С. 3–9 (у співавт.); Національні відносини в Україні у XX ст. – К., 1994. – 560 с. (упоряд.).

Архіви: ЦДАГО України, особова справа; ЦДАВО України, ф. 14, оп. 5 л, спр. 60.

чена начальником відділу радянських фондів; з 1968 р. – заступник директора архіву з наукової частини. Звільнена з архіву 1 липня 1977 р. у зв'язку з переходом на іншу роботу.

В. Ш. вела наукову, методичну та практичну роботу в архіві. Брала участь в роботі ЕПК. За її керівництва проводилась робота з каталогізації та наукового опрацювання документів. Багато уваги приділяла виявленню документів з історії Буковини для написання тому “Історії міст і сіл Української РСР: Чернівецька область”. Упорядник збірників документів: “Хотинское восстание” (1976), “Борьба трудящихся Північної Буковини проти соціального і національного гноблення у другій половині XIX – на початку XX ст.” (1979), автор багатьох статей з історії Буковини.

Марія Никурса (Чернівці)

ЩЕДРИНА Діана Савівна (10. 11. 1924, м. Вишний Волочок, нині Тверської обл., Росія – 14. 11. 2003, Москва) – історик-архівіст, архівознавець. Росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут. Кандидат історичних наук.

З 1946 р. працювала молодшим науковим співробітником ЦДАЖР СРСР; в 1948–1952 рр. – старший науковий співробітник архівного відділу УМВС по Кам'янець-Подільській області. У 1952–1954 рр. перебувала на комсомольській та партійній роботі: перший секретар Проскурівського МК ЛКСМУ, інструктор Миколаївського міськкому КПУ. З 1955 р. – інструктор, старший науковий співробітник сектору партійного архіву Інституту історії партії при ЦК КПУ.

Працюючи в Хмельницькій області у повоєнні роки, займалася відновленням райдержархівів, наданням їм методичної допомоги, налагодженням роботи відомчих архівів, підвищенням кваліфікації архівістів. У архіві Інституту історії партії при ЦК КПУ проводила організаційну і науково-методичну роботу з поновлення документальної бази новими матеріалами, забезпечення їх збереженості, наукового впорядкування архівних фондів, використання архівних документів, розробки НДА, методичного забезпечення обласних партархівів, підготовки документів поточного діловодства до передавання їх в архів. Впорядкувала і описала документи фонду ЦК КП(б)У за 1920–1940 рр., фонди архіву часів Великої Вітчизняної війни, останнього періоду діяльності ЦК КПУ.

Працюючи в. о. заступника директора, головним зберігачем фондів, головою ЕПК ЦДАГО України (1992–1997), займалася переведенням документів колишнього партійного архіву на прийняті в державній архівній сис-

темі форми обліку, вдосконаленням науково-технічного опрацювання документів, НДА, забезпеченням збереженості, виявленням та публікацією архівних документів.

Д. Щ. автор понад 50 наукових праць, монографії “Источники борьбы и созидания: История создания и деятельности партийных архивов Украины” (1987), яка є єдиним науковим дослідженням з історії формування архівного фонду КПУ. За її участю підготовлена низка документальних видань.

Д. Щ. була членом ЦЕПК Архівного управління МВС УРСР, членом вченої та методичної рад Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів УРСР, членом республіканської ради по координації історико-партійних наукових досліджень, членом бюро Археографічної комісії АН УРСР, членом редколегії журналу “Архіви України”. 1978 р. Д. Щ. присвоєно звання “Заслужений працівник культури УРСР”.

Руслан Пиріг (Київ)

ЩЕПОТЬЄВ Володимир Олександрович (25. 10. 1880, Полтава – 09. 11. 1937, Полтава, місце поховання невідоме) – історик літератури, фольклорист, перекладач, архівіст.

Народився в сім'ї дрібного чиновника, росіянина за національністю. Вирішальний духовно-естетичний вплив на майбутнього вченого зробила мати-українка. Навчався в Полтавській духовній семінарії (закінчив 1900 р.) та на словесному відділенні Петербурзької духовної академії (1904). Відтоді до 1917 р. викладав російську словесність у Полтавській музичній школі Ахшарумова (1904–1910) та дівочому єпархіальному училищі. Впродовж 1917–1928 рр. – викладач Полтавського учительського інституту та історико-філологічного факультету Харківського університету (1921 р. ці заклади об'єдналися в Інститут народної освіти). У 1921–1923 рр. – ректор ІНО; з 1 березня 1926 р. – професор української та зарубіжної літератури і мовознавства Полтавського педінституту. Володів грецькою, латинською, французькою мовами. За сумісництвом був завідувачем кабінетом мови і фольклору Полтавського краєзнавчого музею та працівником наукового товариства дослідження пам'яток старовини і мистецтва на Полтавщині (утворене 1917 р.). Як член Етнографічної комісії при ВУАН, вивчав місцевий фольклор і висвітлював цю тему в академічних збірниках. У 1920-х рр. брав участь в мистецькому і театральному житті Полтави (завідував літературною частиною драмтеатру), переклав низку п'єс і лібрето для оперного театру. Його громадсько-культурна робота зосереджувалась, головним чином, в організації народних читань, освітній та церковній

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Щепотьєв Володимир

Література: Матеріали до українського біографічного словника. Літературна Полтавщина / Уклад П. Ротач // АУ. – 1966. – № 6. – С. 98; *Гриб В.* Під пресом 37-го // Зоря Полтавщини. – 1989. – 10 жовт.; *Бабенко Л. Л.* Блискучий талант: Щепотьєв Володимир Олександрович // Реабілітовані історією. – К.; Полтава, 1992. – С. 64–69; *Ротач П.* Загоптане вогнище: Володимир Щепотьєв як творча особистість і жертва сталінщини // Архів. збірник. – Полтава, 1993. – С. 56–65; *Він же.* Славне життя і мученицька смерть Володимира Щепотьєва // Укр. засів. – Х., 1993. – Ч. 7. – Верес.

Архіви: Особовий фонд В. О. Щепотьєва загинув під час арештів 1928 та 1937 рр. Частину матеріалів архіву 1937 р. вивіз до Росії (у м. Саратов) син вченого М. В. Щепотьєв. Після 1990 р. частину тих документів було повернуто в Україну (знаходяться в музеї “Музична Полтавщина” при Полтавському музичному училищі ім. М. В. Лисенка та в педагогічному інституті ім. В. Г. Короленка). Деякі рукописні праці ще з 20-х рр. зберігаються в ВР ІЛ ім. Т. Г. Шевченка НАН України.

діяльності. 1917 р. організував і певний час керував Першою українською гімназією ім. Котляревського. На поч. 1920-х рр. очолив раду Церковного братства у Полтаві, яке боролось за відродження української автокефальної церкви.

В. Щ. автор праць “Головні теми релігійно-пісенної творчості українського народу в християнський період” (1910); “Демократичні симпатії І. П. Котляревського (До 50-річчя від дня звільнення селян)” (1912), “Славний музик Микола Лисенко” (1913), “Народні пісні, записані в Полтавській губернії” (з нотами, 1915), “Розмови про українських письменників” (1918), “Термін “Україна” в народних піснях” (1919), “Тарас Григорович Шевченко – національний пророк України” (1918), “Усні документи нашого часу” (1927) та ін. Брав участь в укладенні Систематичного покажчика до журналу “Киевская старина (1866–1906)”. Спільно з О. Бузинним опрацював довідник “Практичний курс справочинства українською мовою” (1923).

У березні 1928 р. заарештований як член СВУ і засуджений до адміністративної висилки на Урал, де жив протягом 5 років і працював у м. Славгороді, викладаючи російську мову в місцевому сільськогосподарському технікумі. Повернувшись 1934 р. в Україну, мешкав з дружиною у родичів у с. Веприку на Гадяччині. Доступу до науково-педагогічної роботи не мав. 22 вересня 1937 р. заарештований вдруге за вигаданим звинуваченням у “контрреволюційно-націоналістичній агітації” та належності до міфічної “антирадянської організації”. Після катувань розстріляний. 1958 р., за поданням сина, реабілітований.

1909 р. В. Щ. став членом Полтавської губернської ученої архівної комісії і був призначений її бібліотекарем. З 22 серпня 1922 р. – працівник новоутвореного Полтавського губархіву. Як зазначено в офіційній довідці, він поклав початок збиранню, систематизації та опрацюванню архівних документів, які склали крайовий історичний архів. Спершу В. Щ. перебував на посаді зав. відділом історії революції, а з 1 жовтня 1923 р. до 4 листопада 1925 р. – завідувача губернським історичним архівом. Цю роботу він виконував паралельно з читанням курсу лекцій в ІНО і залишив її через брак часу. Крім технічної роботи, В. Щ. працював над дослідженнями окремих тем і опублікував кілька наукових праць. На засіданнях Наукового товариства при ВУАН виступав з доповідями на історичну тематику, використовуючи архівні документи. Зосередившись на лекційній роботі в педінституті, він залишався консультантом для молодих архівістів і дослідників. Архівний матеріал використав у статтях: “Вірші про кріпацтво” (1917), “Етнографія і архівні матеріали” (Етнографічний вісник АН

України. – 1926. – № 2), “Тривога над свіжою могилою Шевченка” (1925), “Анонімні вірші доби революції 1905 року” (1926), “Нові вірші О. Афанасьєва-Чужбинського” (1926) та ін.

Петро Ротач (Полтава)

ЩЕРБИНА Володимир Іванович (16. 05. 1850, Київ – 1936, Київ) – історик, археограф, музеєзнавець.

Народився в сім’ї українського службовця, лікаря Університету Св. Володимира у Києві, Івана Трохимовича Щербини, мати походила з родини українського письменника 30–40-х років XIX ст. Є. П. Рудиковського. Середню освіту здобув у Другій київській гімназії (1862–1868). Закінчив історико-філологічний факультет університету Св. Володимира у Києві (1868–1873), педагогічні курси при Петербурзькій військовій гімназії (1873–1876). Працював штатним викладачем російської мови Першої петербурзької військової гімназії, 1877 р. викладав історію і російську словесність в Петербурзькій жіночій гімназії. З 1879 р. вчителював у Києві, зокрема в жіночій гімназії і на військових курсах. Брав участь як дійсний член (з 1908 р.) у роботі Київської археографічної комісії, Історичного товариства Несторалітописця. За його редакцією було підготовлено частину тому АЮЗР (Ч. 7, Т. 3: Люстрації українських старостів XVIII ст. – К., 1905). Працівник журналу “Киевская старина”, учасник XI археологічного з’їзду в Києві (1874), де виступав з доповіддю “Останні сліди козацтва в Правобережній Україні”. За радянської влади очолював в АН УРСР комісію з історії Києва і Правобережжя, був працівником-каталогізатором Всенародної бібліотеки України (1919), членом Постійної комісії для складання біографічного словника діячів України (1919), членом Постійної комісії для складання історико-географічного словника української землі (1919), старшим науковим працівником (з 1920 р.), нештатним постійним співпрацівником (1923) комісії для виучування західноруського та українського права.

Під час навчання в Київському університеті розпочав студіювання архівних джерел, зокрема, актових книг Правобережної України: був учасником роботи архівного гуртка (1880–1890), в якому працював під керівництвом В. Б. Антоновича. В результаті вивчення архівних джерел написав кандидатську дисертацію “Гетьманство Кирила Григоровича Разумовського в зв’язку з попередньою історією Малоросії”.

Започаткував в “Киевской старине” 1892 р. рубрику “Из семейного архива”, в якій опублікував записки А. П. Рудиковського, вихованця КДА, в яких яскраво описано внутрішнє становище академії напередодні

689

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Щербина Володимир

Праці: Люстрации украинских староств XVIII ст. (под ред. В. И. Щербинь) // АЮЗР. – К., 1890. – Ч. 7. – Т. 3; Киевские воеводы, губернаторы и генерал-губернаторы от 1654 по 1775 г. – К., 1892; Из семейного архива: 1) Записки А. П. Рудиковского, 2) Стихотворения Е. П. Рудиковского, 3) Два неизданные малорусские стихотворения Е. П. Рудиковского // КС. – 1892, 1894; План Киева, составленный в 1695 году // Там само. – 1894. – Кн. 1; Документи до історії Києва 1494–1835 рр. // УАЗ. – Т. 1. – К., 1926. – С. 1–49; Повний переклад праць В. І. Щербини вміщено в кн. “Нові студії з історії Києва Володимира Івановича Щербини”. – К., 1926. – С. XXXV–XXXIX.

Література: Глушко С. П’ятдесятиріччя науково-педагогічної і громадської діяльності В. І. Щербини // Нові студії з історії Києва Володимира Івановича Щербини. – К., 1926. – С. IX–XIV; Історія Академії наук України. 1918–1923: Док. і матеріали. – К., 1993; *Тороповська Т. М.* Громадська, культурно-просвітницька і наукова діяльність Володимира Щербини (1850–1936): Автореф. дис.... канд. іст. наук. – К., 2004. –17 с.

реформи та побут українського духівництва та шляхти кінця XVIII ст. В цій рубриці було опубліковане родинне листування Рудиковських та вірші Євстафія Рудиковського, виявлені істориком в архіві М. О. Максимовича. Підготував до видання збірку ілюстрацій староств Київського воєводства 1765–1789 рр. та план Києва 1695 р. 1901 р. за дорученням Історичного товариства Нестора-літописця і Московського археологічного товариства В. Щ. спільно з Л. П. Добровольським здійснив кілька експедицій по Васильківському і Бердичівському повітах для пошуку стародруків і рукописів історичного значення. 1920 р. залишив педагогічну діяльність, працював у різних наукових установах Києва: Національній бібліотеці АН, Архівному управлінні, де був дійсним членом історичної секції, Археографічної комісії та науково-дослідної кафедри історії України. Підготував до видання унікальну збірку “Документи до історії Києва 1494–1835 рр.”, до якої подав коротку передмову і уклав реєстр документів. Для більшості його наукових праць характерним було вміщення в кінці публікацій для ілюстрації свого дослідження яскравих документів. В його наукових розвідках практично завжди присутня характеристика архівних джерел з історичним екскурсом про виникнення цього виду документів, аналізом повноти їх збереженості та інформаційної насиченості, що становило невід’ємну і обов’язкову частину його праці.

Валентина Шандра (Київ)

Праці: Ответ Киевской комиссии для разбора древних актов на обвинение некоторых газет и журналов по поводу выхода в свет 1-го тома 2-й части “Архива Юго-Западной России”. – К., 1861 (у співавт. з М. Д. Іванишевим); Некоторые соображения о лучшей организации деятельности археографических комиссий // Тр. 3-го археолог. съезда. – К., 1878. – Т. 1.

Бібліографія: Русский биографический словарь. – СПб., 1912. – С. 316–317.

Література: Письмо киевского генерал-губернатора Н. Н. Анненкова к М. В. Юзефовичу // Русский архив. – 1883. – Кн. 3; *Борисюк З. П.* Листи Л. С. Пушкіна у

ЮЗЕФОВИЧ Михайло Володимирович (15[17]. 06. 1802, с. Сотникове Пирятинського пов. Полтавської губ. – 21. 05. 1889, Київ, похований на цвинтарі Аскольдова Могила) – публіцист, археограф, громадський діяч.

Походив з давнього українського шляхетного роду Полтавщини. Отримав домашню освіту, закінчив пансіон при Московському університеті (1819). Служив в діючій російській армії (1821–1836); інспектор державних шкіл (з 1840 р.), помічник попечителя (1845–1856), управитель (1855) Київським учбовим округом. Член-засновник Тимчасової комісії для розгляду давніх актів (з 1844 р.), її голова (1857–1889). Член російського відділення Копенгагенського товариства північних антикварів (1844), голова Комісії для описання губерній Київського учбового округу (1850–1857), член Російського географічного товариства (з 1852 р.), ініціатор створення Південно-Західного відділення РГТ; голова Комітету із спорудження пам’ятника Б. Хмельницькому у Києві (1870).

Почав цікавитися українськими літописами на початку 40-х рр. XIX ст., колекціонував їх, надаючи потім

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Юрченко Лідія

ЦДІА УРСР у м. Києві // АУ. – 1979. – № 3.

Архіви: ЦДІАК України, ф. 873 (особовий), 99 справ за 1826–1907 рр.; ф. 422, оп. 812, спр. 202. Листування з Д. Г. Бібіковим, М. О. Максимовичем, Г. П. Галаганом та іншими діячами зберігається в ІР НБУВ.

Київській археографічній комісії (КАК) для дослідження, опрацювання і видання. М. Ю. належить ідея заснування в Києві ЦАДА, де б зберігалися актові книги Правобережної України. За період свого головування постійно намагався надати Археографічній комісії особливого статусу у її взаємовідносинах з урядовими структурами, підпорядковуючи наукову діяльність політичним інтересам Російської держави спершу в антипольському, а з 80-х рр. XIX ст. – антиукраїнському спрямуванні. За його домаганням видання Комісії почали виходити в світ без попередньої цензури. Забезпечував, використовуючи свої зв'язки з міністром внутрішніх справ Д. Г. Бібіковим та іншими петербурзькими урядовцями, досить високе матеріальне становище Комісії. Редактор АЮЗР та “Памятников по истории Южной и Юго-Западной России”.

Валентина Шандра (Київ)

ЮРЧЕНКО Лідія Василівна (06. 06. 1933, м. Людиново Калузької обл., Росія) – архівіст, учитель. Народилась у родині робітників, росіянка. Закінчила історичний факультет Тюменського державного педагогічного інституту (1956). Протягом 1959–1962 рр. працювала в навчальних закладах Тюмені і Дніпропетровська.

З 1962 р. Л. Ю. – в архівній системі Дніпропетровщини. Обіймала посаду наукового співробітника Архівного відділу Дніпропетровського облвиконкому (1962–1972); працювала в Держархіві Дніпропетровської області старшим архівістом, завідувачем відділу використання документів (1972–1996).

Л. Ю. є автором методичного посібника “Відбір документів та матеріалів до збірників документів і складання до них заголовків на прикладі збірника “Творча активність робітничого класу Дніпропетровщини у 1920–1985 роки” (1987). Брала участь в підготовці до видання збірника документів “Братством сильны: О дружбе и сотрудничестве трудящихся Днепропетровщины и других областей и республик СССР: 1917–1982” (Д., 1982). Нею виявлені та описані документи до популярного видання “Унікальні документи Державного архівного фонду СРСР”, збірників “Промисловість і робітничий клас Дніпропетровщини: 1917–1970”, “В сім’ї єдиній”. Автор публікацій у місцевій періодиці, радіо- і телепередач.

Нагороджена Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, медаллю “Ветеран праці”.

Тамара Ібрагімова (Дніпропетровськ)

Праці: Стан діловодства в установах комунального господарства Дніпропетровської області // АУ. – 1973. – № 1. – С. 62–65; Творческая активность рабочих Днепропетровщины: 1920–1985: Летопись трудового героизма и социалистического соревнования рабочих Днепропетровской области: Док. и материалы. – Д., 1988. – 277 с. (співупоряд.)

Архіви: Держархів Дніпропетровської обл., ф. Р-1684, оп. 1, спр. 631, 737, 757, 849, 867, 920, 1011, 1050, 1068, 1077, 1083, 1110, 1114, 1138, 1148, 1185.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Юрченко Олександр

Праці: За марксистско-ленинскую методологию в теории и практике архивной работы // АРУ. – 1932. – № 3; Архивы и архивное дело Советской Украины (научно-исторический очерк) // АД. – 1938. – № 3. – С. 145–176; К вопросу изучения истории учреждений // Там само. – 1938. – № 4. – С. 19–39; Архивы Украины в борьбе против буржуазно-националистической контрабанды // Там само. – 1938. – № 3. – С. 48–61; Зверства и злодеяния немецко-фашистских захватчиков на Харьковщине: Сб. документов. – К., 1944 (у співавт.); Т. Г. Шевченко в документах і матеріалах. – К., 1950. – 516 с. (у співавт.); Нариси історії Компартії України. – К., 1961.

Архіви: ЦДАГО України, ф. 1, оп. 62, спр. 2035; ф. 39, оп. 3.

ЮРЧЕНКО Олександр Трохимович (27. 02. 1905, Харків – 01. 11. 1986, Київ) – історик, архівіст, викладач. З сім’ї службовця, українець. Початкову і середню освіту здобув у Вищому початковому і Харківському залізничному училищах (1914–1920). 1934 р. закінчив історико-архівознавчу аспірантуру при ЦАУ УРСР. Кандидат історичних наук, професор.

Впродовж 1921–1924 рр. працював в Харківському дільничному комітеті профспілки залізничників на посаді конторника, потім в Управлінні Південної залізниці старшим конторником-архіваріусом.

Архівну діяльність розпочав у липні 1925 р., послідовно займаючи посади вченого архівіста, наукового співробітника, завідувача архівознавчої групи, вченого консультанта, старшого наукового співробітника (1925–1937) ЦАУ УРСР. Впродовж 16-ти років О. Ю. був на керівній науковій роботі: начальник науково-методичного, потім – завідувач науково-видавничого відділів Архівного управління НКВС УРСР (1938–1943); директор ЦДАЖР УРСР (1943–1945); заступник директора Інституту історії партії при ЦК КП(б)У по партархіву (1945–1947); заступник директора з наукової роботи та завідувач партархіву (1948–1954). До виходу на пенсію (1979) – старший науковий співробітник сектору історії партії Інституту історії партії при ЦК КПУ.

У 1920–1930 рр. активно публікував статті та інформаційні матеріали на сторінках архівної періодики, висвітлював питання теорії і практики архівної роботи, історії архівів, установ. 1938–1940 рр., готуючи до видання Каталог основних архівних фондів державних архівів України, здійснив велику роботу з вивчення історії установ: збір, опрацювання і систематизацію фактичного матеріалу про установи України з початку XVIII ст. Цей матеріал загинув під час нацистської окупації, вдалося опублікувати лише статтю з питань вивчення історії установ, а також розробити ряд науково-історичних довідок з історії окремих систем державних і громадських установ в Україні, зокрема, довідки про судові, поліцейські і жандармські установи після реформи 1861 р., про комітети незаможних селян (1919–1929). Довідка про основні джерела вивчення історії установ в Україні була укладена як науково-методичний посібник для історичних архівів.

За участю О. Ю. підготовлені до друку збірники документів: “Перемога Радянської влади на Україні: Жовтень 1917 – січень 1918” (1947), “Т. Г. Шевченко в документах і матеріалах” (1950) та ін. Науковий доробок О. Ю. складає близько 150 праць. В наступні роки основну увагу приділяв питанням революційного руху, історії більшовицьких організацій. Займався науковою та викладацькою роботою: завідувач архівознавчого

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Ющенко Григорій

відділу Всеукраїнського інституту підвищення кваліфікації викладачів (1931–1932), завідувач навчальної частини аспірантури при ЦАУ (1935–1936), викладач на Всеукраїнських курсах наукових співробітників історичних архівів (1935–1937), керівництво аспірантами ЦДА УРСР (1945–1946), наукове керівництво в Інституті підвищення кваліфікації викладачів суспільних наук при Київському державному університеті ім. Т. Г. Шевченка (1950–1953).

Нагороджений орденом “Знак Пошани”, Грамотою Президії Верховної Ради УРСР, медалями.

Віра Мазур (Київ)

ЮЩЕНКО Григорій Іванович (08. 01. 1882, м. Глухів Чернігівської губ. – ?) – історик, архівіст.

Народився в українській родині вчителів. Закінчив Петербурзький історико-філологічний інститут і один рік був слухачем Петербурзького архівного інституту. Знав іноземні мови: французьку та латинь.

До 1917 р. вчителював на Харківщині. Працював викладачем Харківського реального училища, завідував гімназією для робітників Харківського паровозного заводу. 1917 р. Г. Ю. був призначений комісаром Харківського учбового округу і членом Харківської міської думи. Тричі обирався до Харківської ради робітничих, солдатських і селянських депутатів. Активно працював у професійній спілці. Один з перших організаторів профспілкового руху на Харківщині в передреволюційну добу.

З 1921 р. – викладач Харківського ІНО. Великої уваги надавав методиці викладання суспільствознавства. 1924–1925 рр. – вчений архівіст Харківського центрального історичного архіву, а 1925–1926 рр. – завідувач Центрального архіву праці у м. Харкові. Чимало часу і сил витратив на розробку теоретичних та методичних питань архівної справи, використанню документів, техніці підшивання архівних матеріалів.

За ухвалою комісії по чистці ЦАУ УСРР 19.03. 1931 р. Г. Ю. звільнили з роботи.

Подальша доля Г. Ю. невідома.

Ігор Верба (Київ)

ЯБЛОКОВА Євдокія Леонтіївна (02. 02. 1923, с. Правохоморне Полонського р-ну Кам'янець-Подільської (нині Хмельницької) обл.) – історик-архівіст. Закінчила Вінницький учительський інститут (1945), Московський державний історико-архівний інститут (1962).

Архівну діяльність розпочала 1946 р. на посаді секретаря в архівному відділі УМВС по Чернівецькій області. В січні 1952 р. прийнята до Держархіву Чернівецької області на посаду наукового співробітника; в 1955 р. пере-

Праці: До техніки підшивання архівних матеріалів післяреволюційної доби // АС. – 1927. – Кн. 4. – С. 38–43; Записка П. І. Житецького про український рух // Червоний архів. – 1927. – С. 6–13; Центральний архів праці, УСРР // АС. – 1927. – Кн. 2–3. – С. 85–88; Щоденник проф. О. Ф. Кістяківського // Там само. – С. 70–73; Стандартизація кар на тілі за Миколи I // Червоний архів. – 1927. – С. 5–8.

Література: Наука и научные работники СССР. – Л., 1928. – Т. 6. Науч. работники без Москвы и Ленинграда. – С. 507.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 14, оп. 1 л, спр. 19, 50.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Явланова Марія

Архіви: Держархів Чернівецької обл., ф. Р-2366, оп. 1, спр. 212.

Праці: Миколаївський облдержархів: [Нові надходження до облдержархіву] // АУ. – 1973. – № 3. – С. 71–72; 1979. – № 2. – С. 66–68; Государственный архив Николаевской области: Путеводитель. – К., 1985. – 263 с. (співупоряд.).

Архіви: Держархів Миколаївської обл., особова справа.

ведена на посаду старшого наукового співробітника відділу дорадянських фондів; з грудня 1959 р. призначена начальником відділу таємних фондів. З 1 липня 1977 р. і до виходу на пенсію 1984 р. обіймала посаду заступника директора держархіву з наукової роботи.

Займалася науковою, методичною та практичною роботою з комплектування, експертизи цінності, обліку документів, контролю діловодства в організаціях та установах. Член ЕПК. Вивчила румунську мову, яку використовувала для описування архівних документів при їх перекладі. Займалась підготовкою молодих кадрів, навчаючи їх всім тонкощам архівної справи. За її керівництва підготовлено короткий довідник про фонди Держархіву Чернівецької області. Автор багатьох статей в місцевій пресі з історичного минулого Буковини.

Марія Никирса (Чернівці)

ЯВЛАНОВА Марія Павлівна (25. 09. 1940, с. Олексівка Братського р-ну Миколаївської обл.) – архівіст, педагог. Українка. Закінчила Уманське педагогічне училище (1958), філологічний факультет Миколаївського державного педагогічного інституту (1968), річні курси при Московському історико-архівному інституті (1970). У 1959–1967 рр. працювала вчителем у загальноосвітній школі.

З 1968 р. працює в Держархіві Миколаївської області на посадах: наукового співробітника у відділі обліку і НДА; з 1975 р. – завідувача відділу забезпечення збереженості, обліку документів і НДА; з 1990 р. – головного зберігача фондів; з 1997 р. – старшого наукового співробітника, з 2002 р. – головного наукового співробітника.

М. Я. займалася створенням та поповненням системи каталогів держархіву, тематичною розробкою фондів Миколаївських суднобудівних заводів “Наваль” і “Руссуд”, Миколаївського облвиконкому, Миколаївської губернської ради народного господарства та ін. (1968–1972), вела облік документів держархіву (1972–1992), займалася удосконаленням НДА, комплектуванням архіву документами, забезпеченням їх збереженості.

За керівництвом М. Я. було завершено перероблення і удосконалення описів фондів I і II категорій, складено до них довідковий апарат. Після приєднання колишнього партархіву до Держархіву Миколаївської області (1991) вона керувала роботою з переведення облікових документів колишнього партархіву на єдині форми державного обліку. Нею підготовлено ряд методичних посібників і науково-методичних оглядів з питань каталогізації документів, науково-технічного опрацювання окремих фондів, ведення обліку в райміськархівах, підготовки документів окремих фондів до страхового копіювання.

Зокрема, “Методичні рекомендації з відбору і підготовки до передачі на державне зберігання документів колгоспів” (1970), “Методичний посібник з каталогізації документів Миколаївського облвиконкому” (1971), “Методичний посібник з тематичного розроблення документів виконкомів районних (міських) Рад народних депутатів” (1984) були включені до списку методичної літератури, рекомендованої Головним архівним управлінням при Раді Міністрів УРСР держархівам для користування.

Тамара Погуца (Миколаїв)

ЯВОРНИЦЬКИЙ Дмитро Іванович (26. 10. 1855, с. Сонцівка Харківського пов. і губ. – 05. 08. 1940, Дніпропетровськ) – історик запорозького козацтва, археолог, фольклорист, етнограф, лексикограф, архівіст, археограф, музеєзнавець, письменник.

З родини українського священика. Батько, Іван Якимович (1827–1885), походив із збіднілого дворянського роду, спочатку був псаломщиком, потім – дияконом. Мати, Ганна Матвіївна, проста селянка. Закінчив харківське повітове училище (1874), навчався у духовній семінарії, яку залишив 1877 р. й вступив на історико-філологічний факультет Харківського університету, по закінченні якого 1881 р. був залишений позаштатним стипендіатом для підготовки до професорського звання. Одночасно викладав історію у Третій харківській гімназії. Навесні 1884 р. розпочав читати в Харкові серію публічних лекцій про запорізьких козаків, потрапив в опалу, був звільнений з університету й у серпні 1885 р. переїхав до Петербурга, де працював (1885–1892) в Миколаївському сирітському інституті шляхетних дівчат, Другому кадетському корпусі, приватній гімназії Стоюніної, театральному училищі, царській капелі. Як неблагонадійного, двічі (1887, 1891) звільняли з роботи. У 1893–1895 рр. – чиновник з особливих доручень в Середній Азії (Ташкент, Самарканд), куди його було відряджено з метою вивчення місцевого краю. У 1895–1896 рр. працював на тій же посаді у Варшавській казенній палаті й склав магістерські іспити у Варшавському університеті. З осені 1896 до 1905 р. – приват-доцент Московського університету. 29 квітня 1901 р. Д. Я. захистив магістерську дисертацію в Казанському університеті на ступінь магістра російської історії. Упродовж 1902–1933 рр. очолював Катеринославський (з 1926 р. – Дніпропетровський) історичний музей. Остаточо переїхав до Катеринослава 1905 р. 1918 р. обраний професором Катеринославського університету (пізніше – ІНО) по кафедрі історії місцевого краю і Запорожжя. З 1922 р. – завідувач науково-дослідної кафедри українознавства. 1924 р. обраний член-кореспондентом ВУАН, 1929 р.

695

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Яворницький Дмитро

Праці: Архивные материалы по истории Запорожья // КС. – 1886. – № 7. – С. 520–536; К истории нашего края // Вестник Екатеринослав. земства. – 1904. – № 2–3. – С. 43–63; Отчет Екатеринославского областного музея имени А. Н. Поля. 1905–1906 гг. – Екатеринослав, 1907; Каталог Екатеринославского областного музея им. А. И. Поля. – Екатеринослав, 1910; К биографии малороссийского этнографа Н. В. Закровского. 1805–1871 // Летопись ЕГУАК. – 1911. – Вып. 7. – С. 117–124; Род Мизко // Там само. – С. 213–230; Кошовий отаман Осип Михайлович Гладкий: (Матеріали до біографії) // Ювіл. зб. акад. М. С. Грушевського. – К., 1927. – С. 295–305; Твори. У 20 т. Т. I. – К.; Запорожжя, 2004. – 515 с.

Бібліографія: Бібліографічний покажчик праць професора Дмитра Івановича Яворницького (1883–1928 рр.) // Зб. Дніпропетров. крайового істор.-археол. музею. – Д., 1929. – Т. I. – С. 261–272; Реєстр друкованих праць Д. І. Яворницького // Шубравська М. М. Д. І. Яворницький: Життя, фольклористично-етнографічна діяльність. – К., 1972. – С. 234–245.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Яворницький Дмитро

Література: *Сумцов Н. Ф.* Д. И. Эварницкий // Южный край. – 1913. – 24 нояб.; *Авчинников А. Г.* Профессор Дмитрий Иванович Эварницкий. – Екатеринослав, 1914; *Єфремов Я.* Письменник-кольорист // ЗІФВ ВУАН. – 1927. – Т. XII. – С. 213–230; Дмитро Іванович Яворницький / Вступ. ст. і бібліогр. І. М. Гапусенка. – К., 1969; *Абросимова С. В.* Внесок академіка Д. І. Яворницького у створення джерельної бази з історії України XVII–XVIII ст. // Проблеми історіографії та джерелознавства історії України. – Д., 1991. – С. 89–93; *Ковальський Н. П., Абросимова С. В.* Археографическая деятельность академика Д. И. Яворницкого // Актуальные вопросы теории, методики и истории публикации истор. док. – М., 1991. – С. 73–84; *Ситник А. А.* Слово про “запорозького характерника” (Д. І. Яворницький) // Репресоване краєзнавство. – К., 1991. – С. 154–161; *Заруба В. М.* Академік Дмитро Іванович Яворницький // Заруба В. М. Постаті. – Д., 1993. – Кн. 2. – С. 3–42; *Ковальський М. П.* Нове про Д. І. Яворницького // Борисфен. – Д., 1993. – № 8. – С. 8–11; *Чабан М.* Сучасники про Д. І. Яворницького. – Д., 1995. – 200 с.; *Абросимова С. В.* Д. І. Яворницький – архівіст // Українське архівознавство:

став дійсним її членом. У 1927–1932 рр. керував науковою експедицією на Дніпрельстані. За часів культу особи Сталіна восени 1933 р. був усунений від роботи в музеї, зазнав моральних та матеріальних утисків і страждань.

Д. Я. був членом історико-філологічного товариства при Харківському університеті, Московського археологічного товариства, Наукового товариства ім. Т. Шевченка, Українського наукового товариства, катеринославських наукового та культосвітнього товариств “Просвіта”, Товариства шанувальників історії Кубанської області та ін. Співпрацював у періодичних виданнях: “Харьковские губернские ведомости”, “Киевская старина”, “Днепр”, “Новости и биржевая газета”, “Дон”, “Исторический вестник”, “Екатеринославские губернские ведомости”, “Харьковский курьер”, “Елисаветградский вестник”, “Туркестанские ведомости”, “Окраина”, “Русская мысль”, “Детское чтение”, “Днепровская молва”, “Приднепровский край”, “Вестник Екатеринославского земства”, “Рада”, “Дніпрові хвилі”, “Южная заря”, “Споживач”, “Рідний край”, “Червоний шлях”, “Життя й революція”, “Нові шляхи”, редагував часописи “Добра порода”, “Запорожже”. Брав участь у діяльності українських громад Петербурга, Москви, Середньої Азії, Кубані, в культурно-громадському русі багатьох міст України (Катеринославі, Одесі, Полтаві, Харкові, Херсоні, Чернігові та ін.); підтримував стосунки з українцями Варшави, Сибіру, Білорусі, Молдови; брав участь у святкуванні ювілеїв Т. Шевченка, М. Лисенка, Олени Пчілки, І. Нечуя-Левицького та ін.

Мав нагороди: орден Станіслава 3 ст. (1893), орден Бухарської Золотої Зірки 3 ст. (1894). 1897 р. одержав чин надвірного радника.

Дослідницьку роботу здійснював в багатьох архівах Москви, Петербурга, Харкова, Катеринослава, Полтави, Чернігова, Варшави, Ташкента, Самарканда, Архангельська, Соловецького монастиря та ін. Ним було виявлено й опубліковано значний корпус архівних документів з історії запорізького козацтва. У 1903–1916 рр. був членом Катеринославської ученої архівної комісії, 14 листопада 1909 р. обраний її почесним членом; друкувався в “Летописях”. На засіданні Комісії виступив з доповіддю “Про автентичні офіційні справи стосовно перебування Тараса Шевченка в Новопетровську, Гур’єві, Орській фортеці та Оренбурзі”. Порушував питання про передачу архіву Комісії до музею ім. О. Поля. На XIII археологічному з’їзді 1905 р. в Катеринославі Д. Я. взяв участь у роботі секції археографії та архівознавства, де виступив з доповіддю “Запорозька старовина”, в якій окреслив топографію архівних розшуків на Катеринославщині. Досліджував приватні архіви відомих

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)*Яворський Францішек*

родин: Г. Алексеева, Г. Байдака, В. Гладкого, І. Магденка, М. Родзянка, П. Руденка, О. Струкова та ін. Внаслідок збиральної діяльності під час комплексних експедицій і творчих контактів з колекціонерами й власниками писемних пам'яток зібрав власну колекцію рукописів XVII – поч. XX ст. Завдяки йому значний архівний фонд було зібрано у Катеринославському історичному музеї.

Д. Я. підтримував творчі стосунки з відомими архівістами М. Калачовим, В. Ключевським, І. Забеліним, Д. Самоквасовим, І. Каманіним, Д. Багалієм, В. Барвінським, М. Беляєвим та ін. Співпрацював й був обраний до складу архівних комісій Полтави, Чернігова, Рязані, Тули, Вітебська, Владимира, Пскова, Таврії. Велими прислужився розвитку архівної справи в пореволюційний період. 1917 р. він підготував пропозиції щодо охорони пам'яток історії та культури на Катеринославщині. 22 квітня 1919 р. брав участь в обговоренні питання про організацію архівної секції у Комітеті охорони пам'яток старовини й мистецтва на Катеринославщині. Йому було запропоновано скласти проект наказу про охорону архівів. У березні 1922 р. очолив Катеринославський губархів. Тоді ж Д. Багалій запросив Д. Я. бути експертом (на Катеринославщині) при Харківській комісії з культурних цінностей (архівні документи, книги, музейні речі), які Україна мала повернути Польщі згідно з Ризькою умовою. Д. Я. і його співробітниками було виявлено, перевезено й врятовано від знищення значний архівний масив. Розшук, збирання і вивчення архівних матеріалів продовжував і як голова (із січня 1922 р.) Науково-дослідної кафедри українознавства. В 1920–30-ті рр. він сприяв передачі до губарху архівних комплексів, що були ним знайдені й зберігалися в музеях Новомосковського собору, Самарського монастиря.

Д. Я. зробив вагомий внесок у розвиток архівної справи в Україні – розшукав, зібрав, зберіг, вивчив, опублікував значний архівний масив; був одним з активних діячів Катеринославської ученої архівної комісії, організатором і керівником Катеринославського губарху.

*Світлана Абросимова (Дніпропетровськ)***ЯВОРСЬКИЙ Францішек** (Jaworski Franciszek 01.

11. 1873, м-ко Городок Ягеллонський в Галичині – 18. 03. 1914, Львів, похований на Личаківському цвинтарі) – історик, публіцист, архівіст.

Походив з родини дрібних міщан. Середню школу й університет закінчив у Львові. Тривалий час працював у Львівському магістраті дрібним службовцем, а з 1903 р. – архіваріусом Міського архіву, де в 1911 р. отримав призначення на посаду секретаря магістрату. 1897 р. був працівником, а потім відповідальним редактором газети “Kurjer

Історія, сучасний стан та перспективи: Наук. доп. Всеукр. конф. – К., 1997. – Ч. 1. – С. 205–208; *Вона ж.* Дмитро Яворницький. – Запоріжжя, 1997. – 60 с.; *Вона ж.* Дмитро Яворницький // Історіограф. дослідження в Україні. – К., 2005. – Вип. 15. – С. 263–308.

Архіви: Дніпропетров. іст. музей, ВР, ф. 10 (особовий), 6400 од. зб.; ІМФЕ НАН України, ф. 8. (Колекція Д. І. Яворницького), 91 од. зб.; ІР НБУВ, ф. X, № 5377–5478; ф. 1, № 21954, 21991, 22045, 22055, 22089, 22349; Ін-т археології НАН України, ф. 1, од. зб. 21935, 21989, 22015, 22060, 22091, 22162, 46389, 46390; Російський держ. архів літ-ри та мист-ва (Москва), ф. 1335, Кол. Д. Яворницького, 238 од. зб.; Держ. іст. архів Москов. обл., ф. 418, оп. 65, спр. 468; ф. 459, оп. 2, спр. 4944; Держ. іст. архів (С.-Петербург), ф. 139, оп. 1, спр. 7376.

Праці: Ratusz Lwowski. – Lwów, 1907. – 94 s.; Przewodnik po Lwowie i okolicy. – Lwów, 1908; Cmentorz Gródecki. – Lwów, 1909; Królowie polscy we Lwowie. – Lwów, 1912. – 134 s.; O szarym Lwowie. – Lwów; Warszawa, 1917. – 145 s.

Література: Piotrowski Józef. Franciszek Jaworski.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Якименко Григорій

– Lwów, 1917; Polski
słownik biograficzny.
– Т. XI. – S. 105–106;
Charewiczowa L.
Historiografia i
miłośnictwo Lwowa.
– Lwów, 1938. – S. 126.

Архів: ЦДАЛ України,
ф. 101 (особовий); ф. 55.

Lwowski” і її додатків. Співзасновник, член президії і редактор видань Товариства любителів минувшини Львова (з 1906 р.), зокрема, серії “Biblioteka Lwowska”, де опублікував свою монографію “Ratusz Lwowski” (1906).

Автор понад 250 статей з історії Львова. На особливу увагу заслуговує багатий ілюстративний матеріал, який є в усіх публікаціях Ф. Я.

Найбільшої популярності Ф. Я. здобув белетристичним хистом при популяризації архівних документів, спільно з А. Чоловським видав міську лавничу книгу 1441–1448 рр. Цікавився історією книжки і екслібрису, медальєрством і нумізматиною, сам був завзятим колекціонером і бібліографом.

Ірена Скворцова (Львов)

ЯКИМЕНКО Григорій Микитович (05. 12. 1901, с. Воскресенка Ново-Васильківського р-ну Запорізької обл. – 22. 04. 1994, Черкаси) – архівіст. З селянської родини. Закінчив Комуністичний університет ім. Артема у м. Харкові (1930).

Трудову діяльність почав помічником рахівника Воскресенського кредитового товариства (1917). У січні 1920 р. добровільно пішов у Червону Армію і служив у Бердянському караульному батальйоні, а з травня – у запасному артилерійському дивізіоні 1-ї кінної Армії; закінчив курси політвідділу управління кінних формувань 1-ї кінної Армії (1921), після закінчення яких працював секретарем військкому у штабі Окремої запасної кавалерійської дивізії України, потім – 94-х Одеських комуністичних курсів. Навчався у Київській вищій військово-педагогічній школі (1923), після її закінчення проходив службу у 133-му полку 45-ї стрілецької дивізії в м. Києві. Цього ж року Г. Я. за станом здоров'я (слабкість зору) було демобілізовано. Працював секретарем Хаб'янського, Чорнобильського, Жукинського РК КП(б)У Київського округу (травень 1923 – травень 1925). Після закінчення університету ім. Артема біля двох років викладав економічні дисципліни у Вінницькому сільськогосподарському технікумі. З березня 1932 р. по січень 1933 р. завідував навчальною частиною Шепетівської радпартшколи Хмельницької області; з лютого 1933 р. по березень 1934 р. – відділом культури та пропаганди Шепетівського РК КП(б)У; з вересня 1934 р. по листопад 1937 р. – директор Тульчинської радпартшколи; з грудня 1937 р. по вересень 1938 р. – завідувач партійного кабінету Тульчинського РК КП(б)У; з вересня 1938 р. по листопад 1939 р. – заступник голови промислової артїлі у с. Ново-Петрівці Києво-Святошинського р-ну Київської області; з грудня 1939 р. по серпень 1940 р. – директор неповної СШ в м. Черкаси.

1923 р. та 1925 р. обирався членом Малінського та Київського окрвиконкомів. Архівну діяльність почав з вересня 1940 р. на посаді старшого наукового співробітника Черкаського філіалу Київського державного історичного архіву. У зв'язку з загрозою окупації Черкас німецькими військами готував найцінніші фонди архіву до евакуації в Саратовську область (Росія). Був евакуйований в с. Уксянське Курганської області (Росія), де працював інструктором-бухгалтером райспоживспілки, потім пропагандистом у РК ВКП (б). До Черкас повернувся у грудні 1943 р., з 22 грудня 1943 р. по 14 травня 1954 р. працював директором Черкаського філіалу Держархіву Київської області; з 1954 р. по травень 1955 р. – директор Держархіву Черкаської області; з травня 1955 р. по грудень 1969 р. – старший науковий співробітник цього ж архіву.

Зробив вагомий внесок у справу відновлення роботи архіву у повоєнні роки. Безпосередньо займався комплектуванням архівними документами установ, організацій, підприємств періоду тимчасової окупації міста у роки війни, упорядкування збірок листів громадян, вивезених до нацистської Німеччини, організацією обліку, створенням та удосконаленням НДА до документів архіву. Підготував до довідника з історії установ України історичні довідки до фондів “Сиротські суди” та “Училищні ради”. Автор лекцій, багатьох статей з історії краю; був ініціатором збирання документів та створення колекції про учасників боротьби за встановлення та зміцнення радянської влади на Черкащині.

Нагороджений медалями: “За відвагу”, “За доблесну працю у Великій Вітчизняній війні 1941–1945 рр.”, “Ветеран праці”, Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР і ЦК профспілки робітників державних установ СРСР, Черкаського облвиконкому та грамотами обласного правління товариства “Знання”, обласної редакції газети “Черкаська правда”.

Світлана Кононенко (Черкаси)

ЯКОВЕНКО Наталія Миколаївна (16. 10. 1942, с. Миколо-Бабанка Бобринецького р-ну Кіровоградської обл.) – філолог, архівіст, дослідник історії України XVI–XVII ст. Із службовців, українка. Закінчила факультет іноземних мов Львівського державного університету ім. І. Франка (1967). Доктор історичних наук (1994).

З 1970 по 1981 рр. працювала старшим науковим співробітником відділу давніх актів ЦДІАК УРСР у м. Києві. У 1981–1987 рр. – викладач Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка. Протягом 1987–1991 рр. – науковий співробітник відділу історії середніх віків

Архіви: Держархів Черкаської обл., ф. Р-5628, оп. 1, спр. 8; справи фондів 91, 92, 142, 463, 473, 480, 878, Р-2475, Р-5523 “Особовий фонд Г. М. Якименка”.

Праці: Центральний державний історичний архів УРСР (Про нові надходження до відділу давніх актів) // АУ. – 1977. – № 3. – С. 75; Передумови поширення і характер латинського письма на Правобережній Україні (друга половина XVI – перша половина XVII ст.) // Там само. – 1978. – № 6. – С. 8–19; О языковом составе

Українські
архівисти
(XIX–XX ст.)*Яковлєв Семен*

городских и земских книг Правобережной Украины на протяжении XVII века // *Историогр. и источниковед. проблемы отечественной истории: Источники по социально-экономической истории России и Украины XVII–XIX веков: Межвуз. сб. науч. трудов.* – Д., 1983. – С. 64–72; Доля судово-адміністративного архіву Брацлавського воєводства другої половини XVI – першої половини XVII ст. // *Шоста Вінницька іст.-краєзнавча конференція.* – Вінниця, 1988. – С. 13–14; Новый документ до історії київських ремісничих цехів початку XVII ст. // *АУ.* – 1989. – № 5. – С. 68–71; До питання про реконструкцію складу київських судово-адміністративних архівів кінця XVI – першої половини XVII ст. // *Там само.* – 1990. – № 5. – С. 18–23.

Архіви: ЦДІАК України, особова справа.

Праці: Документальні публікації про великий історичний акт возз'єднання України з Росією: 1648–1654 // *Наук. зап. Київ. держ. ун-ту: Зб. іст. факультету.* – 1954. – № 4; Огляд документальних публікацій про підготовку і проведення Великої Жовтневої соціалістичної революції на Україні // *Там само.* – 1957. – № 10; Підготовка істориків-архівистів в Києвском госуниверситете // *Вопросы архиво-*

Института истории АН УРСР, в 1991–1996 рр. – завідувач відділу пам'яток княжої та козацької доби Інституту української археографії та джерелознавства НАН України, з 1997 – провідний науковий співробітник Інституту східноєвропейських досліджень НАН України. З 2002 р. – завідувач кафедри історії Національного університету “Києво-Могилянська академія”.

Під час роботи в архіві широко застосовувала знання польської і латинської мов, описуючи розсип документів, отриманих з ЦНБ АН УРСР, удосконалювала описи фонду 256 “Замойські” шляхом складання предметно-тематичного, географічного та іменного покажчиків до документів. У співавторстві з Г. Кулебою підготувала міжфондовий покажчик “Документи ЦДІА УРСР з історії міста Києва”. Н. Я. – співупорядник “Каталога документів з історії Києва XV–XIX ст. (1982), видань “Торгівля на Україні кінця XIV – середини XVII ст.: Волинь і Наддніпрянщина” (1990), “Книга Київського підкоморного суду: 1584–1644” (1991), “Селянський рух на Україні: Збірник документів і матеріалів” (1993), “Руська (Волинська) метрика. Регести документів коронної канцелярії для українських земель (Волинське, Київське, Брацлавське, Чернігівське воєводства). 1569–1673” (2002) та ін. Автор методичних рекомендацій з удосконалення та описання документів родинних фондів архіву. Має понад 200 наукових праць. Автор монографій: “Українська шляхта з кінця XIV до середини XVII ст. (Волинь і Центральна Україна)” (1993), “Нарис історії України з найдавніших часів до кінця XVIII століття” (1997, 2005) та “Паралельний світ. Дослідження з історії уявлень та ідей в Україні XVI–XVII ст.” (2002).

Лауреат премії фонду П. Яцика (1995), премії М. С. Грушевського НАН України (1996), премії журналу “Przegląd Wschodni” (Варшава, 1998).

Людмила Демченко (Київ)

ЯКОВЛЄВ Семен Олексійович (03. 08. 1909, с. Підбереззя, нині Сичевського р-ну Смоленської обл., Росія – 17. 03. 1997, Київ) – історик, архівіст, археограф. Походив з багатодітної селянської сім'ї. Після закінчення Таганрозького педагогічного технікуму (липень 1930) учителював у сільських школах Півдня України (1930–1932). 1936 р. закінчив Московський державний історико-архівний інститут. Доктор історичних наук (1971), професор (1970).

З серпня 1936 р. працював у ЦАУ УРСР (науковим співробітником-інспектором, старшим науковим співробітником, секретарем ЕПК, завідувачем відділу Центральних і місцевих архівних установ, начальником 1-го відділення архівного відділу НКВС УРСР). У жовтні

1940 р. зарахований до аспірантури при Центральному архіві давніх актів НКВС УРСР.

З початком війни був мобілізований до Червоної Армії. З 1942 р. – завідувач таємного діловодства санітарного відділу 4-ї гвардійської армії 3-го Українського фронту. 1945–1950 рр. – старший науковий співробітник Інституту історії партії ЦК КПУ (з січня 1948 р. по березень 1949 р. виконував обов'язки заступника директора Інституту з партархівів). 1949 р. захистив кандидатську дисертацію за темою “Харківська нелегальна організація РСДРП у період піднесення революційного руху 1912–1914 рр.”. З вересня 1950 р. й до виходу на пенсію (1981) працював на кафедрі архівознавства і спеціальних історичних дисциплін Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка старшим викладачем, доцентом (1956), професором (1970). Викладав спецкурси “Архівознавство”, “Історія архівних установ України”, “Археографія” та ін. Автор праць з української археографії. Співупорядник збірників документів і матеріалів “Історія ордена Леніна заводу “Ленинская кузница”: 1862–1962” (1967), “Киевский университет: 1834–1984” (1984).

Нагороджений орденом Вітчизняної війни I ступеня, медалями.

Геннадій Стрельський (Київ)

ЯКОВЛІВА Лариса Василівна (17. 01. 1942, с. Табурище (нині м. Світловодськ) Новогеоргієвського р-ну Кіровоградської обл.) – історик-архівіст, археограф. З робітничо-селянської родини, українка. Закінчила історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка, отримала кваліфікацію “Історик, викладач історії та суспільствознавства” (1969). У 1999 р. та 2002 р. навчалася за професійною програмою підвищення кваліфікації в Українській академії державного управління при Президентові України. Кандидат історичних наук (1994).

Навчаючись в університеті, була запрошена видавництвом університету на посаду молодшого редактора (1969). Після закінчення ВНЗ почала працювати консультантом Українського товариства охорони пам'ятників історії та культури (1969–1970). З листопада 1970 р. по січень 2003 р. Л. Я. працювала у ЦДАЖР УРСР (з 1992 р. – ЦДАВО України) на посадах: старшого, головного зберігача фондів, старшого наукового співробітника, завідувача відділу науково-довідкового апарату, директора архіву (з вересня 1983 р.).

У 1970-х рр., після переїзду ЦДАЖР УРСР з Харкова до Києва (1970), Л. Я. займалась питаннями забезпечення збереженості документів у архівосховищах нового приміщення та удосконаленням НДА до документів.

Українські архівісти (XIX–XX ст.)

Яковлева Лариса

ведення. – 1962. – № 3; Українська радянська археографія. – К., 1965. – 174 с.

Література: Яковлев Семен Олександрович // РЕІУ. – К., 1972. – Т. 4. – С. 552.

Архіви: Держархів м. Києва (документи і матеріали С. О. Яковлева: список наукових праць, докторська дисертація, атестати, дипломи тощо, які ще не упорядковано).

Праці: Центральний державний архів Жовтневої революції і соціалістичного будівництва УРСР // АУ. – 1976. – № 2. – С. 68–73; Документи про соціально-економічний та культурний розвиток Києва у фондах ЦДАЖР УРСР // Там само. – 1982. – № 2. – С. 20–33; Архівні джерела з історії діяльності першого радянського уряду України – Народного секретаріату (грудень 1917 р. – березень 1918 р.) // Там само. – 1987. – № 5. – С. 31–42; До питання про відновлення втраченої під час війни частини фонду Ради Народних Комісарів УРСР // Там само. – 1988. – № 5. – С. 6–12; Колекція мікрофільмів фашистської окупаційної адміністрації і командування вермахту у ЦДАЖР УРСР // УІЖ. – 1989.

– № 1. – С. 155–157 (у співавт.); Празькі фонди в Києві // Пам'ятки України. – 1994. – № 3–6. – С. 120–122; Архівні джерела з історії голодомору і голодувань в ЦДАВО України // Голодомор 1932–1933 рр. в Україні. Причини і наслідки: Матеріали Міжнар. наук. конф. (Київ, 9–10 верес. 1993 р.). – К., 1995. – С. 157–167; Діяльність архівних установ Харкова під час нацистської окупації (листопад 1941 р. – серпень 1943 р.) // АУ. – 1996. – № 4–6. – С. 51–59; Документи ЦДАВО України про дипломатичні відносини УНР і Австрії у 1917–1920 рр. // Українсько-австрійські культурні взаємини другої половини XIX – початку XX століття. – К.; Чернівці, 1999. – С. 39–51; Наукове співробітництво Інституту історії України НАН України та Центрального державного архіву вищих органів влади та управління України 90-х рр. XX ст. // Спеціальні історичні дисципліни: Питання історії та методики. Число 5 / Історіографічні дослідження в Україні. Вип. 10. Об'єднаний випуск. – К., 2000. – Ч. 1. – С. 326–336.

Архіви: Держкомархів України, особова справа.

На посаді директора архіву Л. Я. велику увагу приділяла поповненню джерельної бази архіву, методичному забезпеченню упорядкування архівних документів в установах – джерелах комплектування ЦДАВО України. Під її керівництвом колективом архіву була проведена велика робота з розтаєнення архівних документів. До кінця 1990-х рр. у ЦДАВО України було розтаєнено понад 100 тис. одиниць зберігання, зокрема комплекс документів “Празького українського архіву”, документи періоду Другої світової війни, ОУН–УПА тощо. Л. Я. сприяла поповненню НАФ України документами зарубіжної архівної україніки. У 1996–1999 рр. до ЦДАВО України надійшли з Канади документи Уряду УНР в екзилі, з Чехії – документи відомого вченого та громадського діяча С. Сірополка, з Швейцарії – документи місії УНР в цій країні.

Л. Я. читала курси лекцій з архівознавства, історії міжнародних відносин у Київському національному університеті ім. Тараса Шевченка, Київському національному університеті культури і мистецтв, інших ВНЗ. Виступала з лекціями про склад та зміст документів ЦДАВО України по радіо та телебаченню. Брала участь у роботі багатьох всеукраїнських та міжнародних наукових конференцій, семінарів.

1994 р. захистила кандидатську дисертацію на тему “Документальні джерела про діяльність Раднаркому України в період НЕПу (1921–1927 рр.)”.

Л. Я. є співупорядником збірників документів і матеріалів: “Советская Украина в годы Великой Отечественной войны 1941–1945. Т. 1–3” (К., 1980, 2-е вид. 1985); “Боевое братство народов СССР (1941–1945)” (К., 1984); “Історія застерігає. Трофейні документи про злочини німецько-фашистських загарбників на тимчасово окупованій території України в роки Великої Вітчизняної війни” (К., 1986); “Голод 1921–1923 років в Україні” (К., 1993); “Німці в Україні. 20–30-ті роки XX ст. Збірник документів державних архівів України” (К., 1994); “Голод в Україні. 1946–1947. Документи і матеріали” (К.; Нью-Йорк, 1996); “Нагороди України: Історія, факти, документи. У 3 т. (К., 1996); “Українська Центральна Рада. Документи і матеріали. У 2 т.” (К., 1996–1997); “Гроші в Україні: Факти і документи” (К., 1998); “Мирні переговори між Українською державою та РСФРР 1918 р. Протоколи і стенограми пленарних засідань. Збірник документів і матеріалів” (К.; Нью-Йорк; Філадельфія, 1999); “Наріжний С. П. Українська еміграція. Культурна праця української еміграції. 1919–1939. Матеріали зібрані С. Наріжним до частини другої” (К., 1999); “Греки на українських теренах: Нариси з етнічної історії. Документи, матеріали, карти” (К., 2000); “Нестор Махно. Крестьянское движение на Украине. 1918–1921: Документы и материалы” (М., 2006).

Л. Я. брала участь у розробці низки методичних рекомендацій з підготовки археографічних видань: “Археографічна пам’ятка з підготовки збірника документів і матеріалів “Українська Центральна рада 1917–1918 рр.” (1992), “Методичні рекомендації по редакційно-археографічному опрацюванню матеріалів, зібраних С. Наріжним до другої частини “Культурна праця української еміграції 1919–1939 рр.” (1998) та ін.

Л. Я. входила до складу редколегії журналів “Архіви України”, “З архівів ВУЧК–ГПУ–НКВД–КГБ”. Була членом науково-методичної ради Держкомархіву України, брала активну участь у розгляді багатьох нормативно-методичних документів. Входила до складу редколегії збірників: “Культурне будівництво в Українській РСР (1928–1941)” (К., 1986); “Культурне будівництво в Українській РСР (1941–1950)” (К., 1986).

Нагороджена медалями: “В пам’ять 1500-річчя Києва” (1982), “Ветеран праці” (1982), бронзовою медаллю “За досягнуті успіхи у розвитку народного господарства СРСР” (1987), нагрудним знаком “Відмінник архівної справи”. Заслужений працівник культури України (1996), лауреат Державної премії в галузі науки і техніки (1999).

Ростислав Романовський (Київ)

ЯНОВСЬКИЙ Михайло Теофілович (03. 10. 1899, Київ – ?) – архівіст. Народився в сім’ї відомого українського терапевта Ф. Г. Яновського (з 1927 р. академік ВУАН). Походив із старовинного козацького роду Гоголів-Яновських і Григоровичів-Барських. Закінчив Першу київську чоловічу гімназію, а 1923 р. – факультет профосвіти (історичний цикл) Вищого інституту народної освіти ім. М. Драгоманова у Києві. У 1921–1923 рр. працював під керівництвом В. В. Міяковського (директора Київського центрального історичного архіву ім. В. Антоновича) в експертній комісії по розбиранню архівів при Київському губархіві. В 1925–1927 рр. працював інспектором-інструктором Центральної книжкової палати. Результатом цієї роботи стала монографія “Логічна аналіза поняття книги” (К., 1929). Впродовж 1927–1932 рр. – учений архівіст, науковий працівник Київського центрального історичного архіву ім. В. Антоновича.

Учасник Всеукраїнської наради завідувачів центральних та крайових історичних архівів (10–17 грудня 1928 р.) у Харкові. Читав лекції і вів семінари з архівознавства. У 1932 р. пішов з архіву в знак протесту проти нестерпних умов праці, породжених сталінщиною. Впродовж 1932–1941 рр. працював в галузі санітарної статистики в обласному відділі охорони здоров’я

Праці: Поняття архівного матеріалу (присвячена робота пам’яті відомішого робітника архівної справи В. І. Смирнова) // Всеукр. нарада завіда-телів центральних та крайових іст. архівів. – К., 1928. – С. 49–63; Про можливість запровадження списково-карткового опису // АС. – 1931. – Кн. 4 (15). – С. 59–67; Про груповий опис // АРУ. – 1932. – № 1–2.

Архіви: ЦДАВО України, ф. 3847, оп. 1, спр. 5; ф. 14, оп. 1–л, спр. 25.

Київської філії Інституту охорони здоров'я, в Санітарно-бактеріологічному інституті, в Інституті демографії і санітарної статистики, в Інституті гігієни праці. З жовтня 1941 по вересень 1943 рр. працював у Київському центральному історичному архіві ім. В. Антоновича спочатку старшим науковим працівником і завідувачем фінансово-економічним відділом, а з березня 1942 р. – заступником директора. Провів значну роботу в галузі архівної термінології, розробив методичку систематизації архівного розсипу.

Подальша доля М. Я. невідома.

Ігор Верба (Київ)

ЯПАРОВА Валентина Кіндратівна (15. 07. 1928, м. Ізмаїл, нині Одеської обл.) – архівіст. З родини робітників, українка. Закінчила 9 класів жіночої СШ у м. Ізмаїлі (1946).

З січня 1946 р. по 1989 р. працювала у філіалі Держархіву Одеської області в м. Ізмаїлі на посадах наукового та старшого наукового співробітника, архівіста I категорії. Член ЕПК Держархіву Одеської області, відповідальна за державний облік документів архіву, читальний зал та бібліотеку, наставник молодих співробітників. Працюючи в архіві з перших років його заснування, займалася усіма видами робіт: комплектуванням архіву документами, удосконаленням описів, тематичним опрацюванням фондів, видавничою справою. За безпосередньою участю В. Я. були підготовлені путівник “Філіал Одесского обласного архива в г. Измаиле” (1966), збірники документів: “Борьба трудящихся украинских придунайских земель за социальное и национальное освобождение: 1918–1940” (1967), “Советский придунайский край: 1940–1945” (1968), “Советское Дунайское пароходство: 1944–1969” (1970), “В братской семье: Документы и материалы о борьбе трудящихся украинских придунайских земель за восстановление и дальнейшее развитие народного хозяйства: 1946–1958” (1972), “Революционное движение в придунайском крае: 1900–1917” (1973). Займалася удосконаленням описів румунською мовою періодів окупації території Півдня України боярською Румунією (1918–1940) та німецько-румунської окупації у роки Другої світової війни (1941–1944), тематичним опрацюванням документів фондів: префектури та поліції повітових міст Ізмаїл, Кілія, Четатя-Албе; бригад сігуранци міст Ізмаїлу, Четатя-Албе; міських комісаріатів поліції, жандармських легіонів, повітових сільськогосподарських палат міст Ізмаїл, Четатя-Албе; міських та сільських примарій та ін.

Нагороджена медалями “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”,

“Ветеран праці”, знаком “Відмінник архівної справи”, Почесними грамотами Головного архівного управління при Раді Міністрів УРСР, архівного відділу Одеського облвиконкому.

Віра Токіой (Ізмаїл)

ЯРЬОМЕНКО Олена Григорівна (25. 07. 1917, м. Бузулук, нині Оренбурзької обл., Росія) – архівіст. З родини будівельника, росіянка. Закінчила курси Ленінградської лісотехнічної академії (1941).

В Держархіві Дніпропетровської області працювала з 1949 по 1978 р., з них з 1951 р. – директор архіву.

Під час роботи в архіві активно займалась науково-видавничою діяльністю. У співавторстві з директором архіву Дніпропетровського обкому КПУ П. Рашевим підготувала до друку збірники документів: “Революційна діяльність І. В. Бабушкіна на Україні” (1955), “Його ім’ям названо місто” (1969). О. Я. була укладачем збірників документів: “Октябрь в Екатеринославе: 1917–1918” (1957), “Гражданская война на Екатеринославщине: Февраль 1918–1920” (1975), “Днепропетровску 200 лет: 1776–1976” (1976). Була членом редколегії збірників: “Днепропетровская область в годы Великой Отечественной войны Советского Союза: 1941–1945” (1962), “Катеринославщина в революції 1905–1907 рр.” (1975), відповідальним секретарем редколегії багатотомного видання “Історії міст і сіл Української РСР: Дніпропетровська область” (1977).

За вагомий внесок у справу розвитку архівного будівництва в Дніпропетровській області. О. Я. нагороджена орденом “Знак Пошани”, ювілейною медаллю “За доблесну працю. В ознаменування 100-річчя з дня народження В. І. Леніна”, “Ветеран праці”, почесними грамотами.

*Галина Данильченко,
Тамара Ібрагімова (Дніпропетровськ)*

ЯСИНСЬКИЙ Михайло Микитович (10. 10 (29. 09). 1862, с. Межиріч, нині Канівського р-ну Черкаської обл. – 25. 09. 1935, м. Ніш, Сербія) – правник, історик права, археограф.

Походив з купецької сім’ї. Навчався в Університеті Св. Володимира у Києві на юридичному факультеті (закінчив у 1888 р.). За твір “Уставные земские грамоты Литовско-Русского государства” одержав науковий ступінь кандидата юридичних наук та золоту медаль (1888). Був залишений стипендіатом при кафедрі історії руського права для підготовки до професорського звання. У 1891 р. склав іспит на ступінь магістра права. З 1893 р. читав в університеті лекції з історії російського права як приват-доцент. За працю “Главный литовский трибунал.

Архіви: Держархів
Дніпропетровської обл.,
ф. Р-1684, оп. 1, спр. 340
а, 366, 390, 461, 490, 581,
631, 636, 714, 715, 719,
720, 733, 757, 822.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Ясинський Михайло

Праці: Обзор последних изданий Виленской Археографической комиссии. – К., 1893; Акты о копных и панских судах: Материалы для истории судостройства и судопроизводства в Литовско-Русском государстве. – Т. 1. 1501–1588. – К., 1897; Уставные земские грамоты Литовско-Русского государства. – К., 1899; К истории апелляционных судов в Польше и Литве: Луцкий трибунал как высшая судебная инстанция для Волынского, Брацлавского и Киевского воеводств в последней четверти XVI в. С приложением архивных материалов для истории Луцкого трибунала. – К., 1899–1900; Закупы Русской Правды и памятников западнорусского права. – К., 1904.

Література: Маклецов А. В. Памяти Ф. В. Тарановского и М. Н. Ясинского (Письмо из Югославии) // Закон и суд. – 1935. – № 66; *Saturnik T. Michail Jasinskij* // Rocenka Slovanskego ustawa. – 1937. – Sv. 10; *Журба О. І.* Київська археографічна комісія. Нарис історії і діяльності. – К., 1993; *Бондарук Т. І.* Західноруське право: дослідження і дослідники (Київська історико-юридична школа). – К., 2000.

Архіви: ІР НБУВ, ф. 59 (особовий).

Его происхождение, организация, компетенция” одержав науковий ступінь магістра кримінального права й посаду екстраординарного професора (1901); в 1902 р. працю удостоєна премії ім. М. П. Батюшкова Російської АН. Декан юридичного факультету (1910–1912), проректор Університету Св. Володимира (1912–1918). З 1914 р. – в. о. ординарного професора. Викладав також у Володимирському кадетському корпусі (1889–1895). В Українській Державі одержав звання заслуженого професора (15 листоп. 1918 р.).

Наукові інтереси М. Я. визначилися ще у студентські роки. Це – історія судоустрою і судочинства у Великому князівстві Литовському, правовий статус південно-західних (українських та білоруських) земель у складі ВКЛ, джерела литовсько-руського права тощо. Належав до київської історико-юридичної школи. Його праці ґрунтуються на архівних документах, зокрема, Литовській метриці, актових книгах Волинського та Київського воеводств. Обирався секретарем Історичного товариства Нестора-літописця. М. Я. тривалий час співпрацював з Київською археографічною комісією, у 1918 р. став її дійсним членом, протягом 1916–1921 рр. був головним редактором “Архива Юго-Западной России”. Підготував до видання два томи документів “Акты о копных и доминициальных судах в Юго-Западной Руси в XVI–XVIII веках”, що мали вийти у виданні АЮЗР, ч. 8, т. 7, 8. Проте внаслідок воєнних лихоліть вони не були надруковані. У 1921 р. управа ВУАН зверталася до Київського губвиконкому з проханням посприяти поверненню Академії видань Київської Археографічної комісії, які залишилися у друкарнях, серед них і згаданий перший том документів “Акты о копных судах”. Доля їх невідома. Проте у 1897 р. М. Я. вдалося видати перший том документів в університетській друкарні з поміткою на звороті титульного аркушу: “Оттиск из АЮЗР, ч. 8, т. 4”. Ймовірно, підготовлений М. Я. том мав вийти саме в АЮЗР, однак з нез’ясованих причин у т. 4 опублікована інша праця (“Акты о землевладении в Юго-Западной России в XV–XVIII вв.”, підготовлені М. Ф. Владимирським-Будановим). Видані М. Я. “Акты о копных и панских судах” містять численні документи з актових книг та Литовської метрики.

В “Чтениях Исторического общества Нестора-летописца” опублікував низку наукових розвідок, зокрема, присвячені діяльності Луцького трибуналу (1578–1589). Праці, що ґрунтуються на архівних документах, М. Я. друкував також в “Университетских известиях”.

З 1919 р. – в еміграції (Словенія). Протягом 1920–1928 рр. працював у Люблянському університеті професором історії права південних слов’ян.

Олена Дзюба (Київ)

ЯЦУРА Михайло Терентійович (16. 09. 1913, с. Кукишні, нині Ніжинського р-ну Чернігівської обл. – 28. 02. 1986, Чернігів) – історик-архівіст. З селянської родини, українець. Закінчив Ніжинський педагогічний інститут (1935).

Працював у середній школі м. Полтави (1935–1936); 1939–1940 рр. – консультант відділу пропаганди і агітації редакції обласної газети “Молодий комунар”; у 1940–1941 рр. – завідувач лекторської групи Чернігівського обкому ЛКСМУ; у 1941–1943 рр. знаходився в евакуації в Оренбурзькій області; з жовтня 1943 р. по травень 1948 р. працював в обкомі ЛКСМУ, облвиконкомі у м. Чернігові, обкомі КП(б)У в м. Ізмаїлі; з травня 1948 р. по червень 1965 р. – завідувач відділу, заступник директора Чернігівського історичного музею. Працював заступником, а потім директором Держархіву області у 1965–1973 рр., 1973–1980 рр. – заступник директора з наукової роботи.

Співавтор книг з історії Чернігівщини: “Чернігів: Короткий історичний нарис” (1958), “Краєзнавчі матеріали з історії Чернігівщини” (1968), довідників-путівників по м. Чернігову та Чернігівській області (1961, 1962) та ін. Член редакційної колегії, автор ряду статей тому “Історія міст і сіл Української РСР: Чернігівська область” (1963), упорядник збірника архівних документів і матеріалів “Плечом к плечу. Плеч-о-пліч. Плячо у плячо: Сборник документов о боевом содружестве трудящихся Брянской, Гомельской, Черниговской областей в годы гражданской (1918–1920) и Великой Отечественной (1941–1945) войн” (1972), член редакційної колегії збірників архівних документів і матеріалів: “Черниговщина в период Великой Отечественной войны: 1941–1945” (1978), “Сила братства” (1980), упорядник ряду добірок документів, автор багатьох статей в періодичній пресі.

Проводив велику громадську роботу: працював у виборчих органах громадських організацій, обирався депутатом Чернігівської міської ради. Був активним членом товариства “Знання”, головою бюро обласної секції історії СРСР та УРСР, активним членом Українського товариства охорони пам’яток історії і культури. Нагороджений багатьма медалями, почесними грамотами.

Людмила Сурабко (Чернігів)

Архіви: Держархів Чернігівської обл., ф. Р-1512 “Особовий фонд М. Т. Яцури”.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Войцехівська Неоніла

ВОЙЦЕХІВСЬКА Неоніла Павлівна (02. 09. 1936, м. Нікополь Дніпропетровської обл.) – архівіст. З родини військовослужбовця, українка. Після закінчення СШ (1954) працювала старшою піонервожатою в СШ № 114 м. Києва. Закінчила архівне відділення історико-філософського факультету Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1960).

Впродовж 1960–1964 рр. працювала архівістом у технічному архіві Київського відділення Інституту “Гіпрозв’язок”. З травня 1964 р. працювала в Держархіві Київської обл. на різних ділянках роботи: науковим співробітником, начальником лабораторії мікрофільмування і реставрації документів, відповідальним за першу частину. З січня 1979 р. по травень 1997 р. обіймала посаду директора вказаного архіву. Досконало володіючи методикою виконання всіх видів робіт, приділяла велику увагу підвищенню професійного рівня працівників архіву, здійснювала постійний контроль за ходом виробничих процесів в архіві. Впродовж 1993–1997 рр. організувала колектив на виконання величезного за обсягом потоку запитів соціально-правового характеру від громадян, що перебували на примусових роботах у нацистській Німеччині.

Удосконалила довідковий апарат до фондів архіву, зокрема: ф. Р-2793 “Осведомительный отдел при Киевском градоначальнике”, ф. Р-2422 “Управління радіомережі м. Києва періоду німецько-фашистської окупації”, ф. Р-112 “Київський окрвиконком Рад робітничих, селянських і червоноармійських депутатів” та ін. Займалася вивіркою облікових документів архіву. Регулярно публікувала статті на сторінках районних і обласних газет, виступала по обласному радіомовленню. Брала активну участь у підготовці матеріалів (за документами архіву) для “Історії міст і сіл Української РСР. Київська область”. Проводила організаційну і методичну роботу з питань комплектування архіву документами особового походження. Виступала з доповідями на науково-практичних конференціях і семінарах, а також в Київській облдержадміністрації.

Службову діяльність Н. В. поєднувала з громадською роботою: була членом обласної редколегії історико-меморіального серіалу “Книга Пам’яті України” та серії видань “Реабілітовані історією”, головою правління Українського товариства охорони пам’ятників історії київських обласних організацій і установ (1985–1995).

Відзначалася подяками, грамотами. Нагороджена медаллю “В пам’ять 1500-річчя Києва”, Почесною грамотою обласного комітету профспілки працівників держав-

Праці: Работа с документами в связи с аварией на Чернобыльской АЭС // СА. – 1990. – № 6. – С. 41–44 (у співавт.).

Архіви: Держархів Київської обл., особова справа.

них установ. У зв'язку з 60-річчям архіву їй присвоєно званням “Заслужений діяч культури України” (1996).

Надія Павловська (Київ)

ВОЛКОВИНСЬКИЙ Валерій Миколайович (15. 06. 1948, м. Тараща Київської обл. – 28. 06. 2006, Київ) – історик, архівіст, археограф. Народився у родині службовців. Закінчив історичний факультет Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка (1971). Доктор історичних наук (1996).

Трудову діяльність розпочав на посаді молодшого наукового співробітника ЦДАЖР УРСР. Із 1975 р. працював старшим науковим співробітником науково-видавничого відділу Головархіву УРСР. 1981 р. В. В. під керівництвом д-ра іст. наук С. В. Кульчицького захистив кандидатську дисертацію “Участь трудящих Української РСР у зміцненні Червоної армії (1921–1925)” в Інституті історії Академії наук УРСР. Згодом працював на посаді заступника головного редактора журналу “Архіви України”, із 1988 р. – начальник відділу використання й публікації документів Головархіву УРСР.

У цей період він брав активну участь у підготовці до видання 20 збірників документів та матеріалів, за що 1985 р. був нагороджений медаллю ВДНГ СРСР. Із 1990 по 1995 рр. перебував на посаді заступника редактора “Українського історичного журналу”. У 1996 р. очолив редакцію тижневика “Історія України”, проблемами якого опікувався до останніх днів. Із 1991 р. – старший науковий співробітник, а з 1996 р. – провідний науковий співробітник Інституту історії України НАН України. 1996 р. захистив докторську дисертацію “Нестор Махно в історії національно-визвольних і соціальних змагань в Україні”. Науковий доробок вченого – близько десяти монографій, брошур і понад 300 статей з історії України XIX–XX ст., архівознавства, джерелознавства й археографії. Був одним із авторів колективних монографій та довідників: “Государственные архивы Украинской ССР” (К., 1988); “Маршрутами історії” (К., 1990); “Етнонаціональний розвиток України” (К., 1993); “Сторінки історії України” (К., 1995); “Малий словник історії України” (К., 1997); “Українське питання в Російській імперії (кінець XIX – початок XX ст.)” (К., 1999); “Нариси з історії архівної справи в Україні” (К., 2002); “Нариси з історії політичного терору і тероризму в Україні XIX–XX ст.” (К., 2002); “Українські історики XX століття: Біобібліогр. довідник” (К., 2004).

Помітним явищем у вітчизняній історичній науці стали його монографії, серед яких найбільше привертають увагу такі: “М. В. Фрунзе на Україні” (К., 1985); “Павел Петрович Постишев” (К., 1987); “Армія і народ. 20–30-ті

709

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Волковинський Валерій

Праці: Документи ЦДАЖР УРСР про вшанування пам’яті М. Д. Леонтовича // АУ. – 1974. – № 6. – С. 69–71; Пропаганда документів та матеріалів про декабристів державними архівами Української РСР // Там само. – 1976. – № 2. – С. 34–40 (у співавт.); Нарада редакторів архівних журналів соціалістичних країн // Там само. – 1986. – № 4. – С. 49–51; Документи слідчої справи про вбивство П. А. Столипіна // Там само. – 1990. – № 2. – С. 35–49; № 3. – С. 41–53; № 4. – С. 10–27; Організації великоросійських шовіністів в Україні на початку XX ст. // УІЖ. – 1999. – № 3. – С. 63–74; Бойові дії на українських землях у роки Першої світової війни // Там само. – 2004. – № 4. – С. 38–56; Східна (Кримська) війна 1853–1856 рр. і Україна (до 150-річчя Східної (Кримської) війни) // Там само. – 2004. – № 6. – С. 26–46; Україна в орбіті есерівського тероризму на початку XX ст. // Проблеми історії України XIX – поч. XX ст. – 2004. – Вип. 8. – С. 16–49.

Праці: Kilka uwag nad mową Jana Kazimierza, w której przepowiada upadek Polski // Album uczącej się młodzieży polskiej. – Lwów, 1879; Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków ze Sławuty. T. I–VII. – Lwów, 1888–1910; Rodowód książąt Olgierdowiczów Sanguszków. – Sławuta, 1899; Początki rodu XX. Sanguszków. – Lwów, 1901.

Література: Lewicki K. Gorczak Bronisław // Polski Słownik Biograficzny. – T. VIII; *Marszalska J.* Biblioteka i Archiwum Sanguszków. Zarys dziejów. – Tarnów, 2000.

Архіви: ЛНБ ім. В. Стефаника НАН України, ф. 91, оп. 1, спр. 211/1.

роки” (К., 1990); “Махно и его крах” (М., 1991); “Батько Махно” (К., 1992); “Нестор Махно: легенди і дійсність” (К., 1994); “Християн Раковський: політичний портрет” (К., 1990, у співавт.).

Сфера дослідницьких інтересів В. В. обіймала різноманітні напрямки. Його творам притаманний глибокий аналіз моральних рис особистостей, процесів, подій і явищ. В останні роки життя він написав низку творів, присвячених політичній історії та еволюції тероризму на українських теренах у XIX–XX ст.

Був членом Наукової ради Держкомархіву України, спеціалізованої вченої ради УНДІАСД, Головної редакційної колегії серії “Архівні зібрання України”, редакційної колегії “Українського історичного журналу”, наукового збірника “Проблеми історії України XIX – початку XX ст.”.

Лауреат премії імені М. С. Грушевського НАН України (1995). За значні професійні успіхи був нагороджений знаком “Відмінник архівної справи СРСР” (1986).

Володимир Мовчанов (Київ)

ГОРЧАК Броніслав (Gorczak Bronisław, 1854, Львів – 16. 10. 1918, м. Славута, нині Хмельницької обл.) – історик-генеалог, архівіст, археограф. Випускник Львівського університету. Учень проф. К. Ліске та А. Прохаскі. З 1876 по 1881 р. працював в Львівській бібліотеці Оссолінеум. В 1881 р. на запрошення князя Р. В. Сангушко переїжджає до м. Славута, де обіймає посаду архіваріуса князівського архіву. Впорядковуючи архів застосовував спочатку методикку хронологічного укладу, не враховуючи тип та походження документів. Однак в 1898 р. під впливом О. Чоловського та З. Л. Радзимінського змінює методикку, впроваджуючи поділ документів за хронологією та видами. Результатом опрацювання документів архіву стало видання низки каталогів, родоводу кн. Сангушко. 1886 р. разом з З. Л. Радзимінським та П. Скобельським розпочав підготовку видання “Архіву князів Сангушко зі Славuti”. Активно публікувався на шпальтах наукових часописів (напр. *Przegląd Powszechny*, *Kwartalnik Historyczny*). З початком Першої світової війни, як австрійський підданий був змушений покинути терени Російської імперії. На початку 1918 р. повернувся до Славuti, з метою впорядкувати залишки архіву князів Сангушко. Не довівши справу до кінця, захворів на пневмонію та помер.

Владислав Берковський (Київ)

ГРИГОРУК Микола Іванович (18. 01. 1953, с. Плоска Рівненського р-ну Рівненської обл.) – архівіст, інженер-механік сільськогосподарського виробництва.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Делеган Марія

Із селян, українець. Закінчив Львівський сільськогосподарський інститут за спеціальністю механізація сільського господарства (1974), Вищу партійну школу при ЦК Компартії України (1979). Працював інженером-механіком колгоспу “Україна” Рівненського району (1974–1975). Упродовж 1976–1990 рр. – на комсомольській та партійній роботі. Заступник генерального директора РДХП “Азот” Рівненської області (1990–1992); заступник генерального директора спільного україно-чеського підприємства “Борі” м. Рівне (1992–1993); перший заступник генерального директора, генеральний директор ДП “Укрбурштин” (1993–2001). З липня 2001 р. очолює Державний архів Рівненської області.

Професійно підходить до вирішення виробничих та господарських питань. За час його роботи зміцнилась матеріально-технічна база держархіву. М. Г. забезпечив Держархів Рівненської області комп'ютерною та оргтехнікою, здійснив підключення архіву до мережі Інтернет.

Засновник Рівненської обласної організації Спілки архівістів України, створив передумови для видання історико-краєзнавчого журналу “Рівненщина історична”.

Вмілий керівник, М. Г. активно співпрацює із зацікавленими установами, контактує з керівниками установ – джерел комплектування НАФ. Багаторазовими виступами в ЗМІ широко популяризує архівну галузь області, піднімає питання матеріально-технічного та кадрового забезпечення. Активно вивчає вітчизняний та зарубіжний досвід в галузі архівної справи та впроваджує його в діяльність архівних установ. Бере участь у міжнародних та українських науково-практичних конференціях, семінарах.

М. Г. ініціатор видання буклету “Державний архів Рівненської області” англійською мовою, керівник проекту збірки статей та документів “Скарбниця історичної пам'яті Рівненщини” (Рівне, 2004), голова редколегії перевидання книги М. Теодоровича “Историко-статистическое описание церквей и приходов Волынской губернии”, член редколегії видання “Рівне–720: від давнини до сучасності”.

За сумлінну працю та вагомий внесок у розвиток архівної справи нагороджений Почесними грамотами Держкомархіву України, Рівненської облдержадміністрації та облради.

Галина Плахотнюк (Рівне)

ДЕЛЕГАН Марія Василівна (29. 01. 1936, с. Загаття, нині Іршавського р-ну Закарпатської обл.) – архівіст. З родини селян, українка. Закінчила історико-філологічний факультет Ужгородського державного університету (1959), український філолог за освітою.

Праці: Окремі аспекти соціально-культурного розвитку м. Дубно Волинської губернії кінця XIX – початку XX ст. (за матеріалами фонду “Дубнівське міське спрощене громадське управління”) // Студії з архів. справи та документознавства. – 2003. – Т. 10. – С. 199–201; Організація діловодства і сучасні проблеми його ведення в установах – джерелах комплектування документами Державного архіву Рівненської області // ААД. – 2005. – Вип. 7. – С. 52–54; Джерела з історії пласту на Волині в Другій Речі Посполитій (20–30-ті рр. XX ст.) // Там само. – 2006. – Вип. 8. – С. 176–198 (у співавт.).

Архіви: Держархів Рівненської області, особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Делеган Марія

Праці: Матеріали головного старости м. Мукачеве // НІБ. – 1963. – № 2. – С. 71–75; Деякі особливості каталогізації документальних матеріалів дорядянського періоду на Закарпатті // АУ. – 1969. – № 1. – С. 54–58; Варі Владислав // Укр. архівісти: бібліогр. довідник. – К., 1999. – Вип. 1. – С. 59–61.

З 1959 р. і до виходу на пенсію працювала у філіалі (з 1981 – відділ) обласного державного архіву в м. Мукачеві: молодшим, старшим науковим співробітником і водночас позаштатним методистом-консультантом, керівником відділу, провідним архівістом.

Закінчила курси підвищення кваліфікації (Харків, 1961), річні заочні курси при Московському державному історико-архівному інституті (1969) та місячні курси при МДІАІ (1989).

Проводила науково-технічне упорядкування документів цінних фондів: Колекція Владислава Варі (1376–1848), Головний староста м. Мукачева (1376–1872), Управління бургомистра м. Мукачева (1872–1918), Магістрат м. Мукачева (1918–1938), Управління Мукачівської греко-католицької єпархії (1784–1948), Мукачівська державна тютюнова фабрика (1898–1944), Нотарське управління м. Мукачева (1919–1938), сільські і районні нотарські управління окремих районів і десятка сіл чеського періоду та ін. Розшукала і збрала близько 200 кг. розсипу документів Управління греко-католицької єпархії (1784–1948), з яких сформовано 1100 одиниць зберігання.

Розробила ряд робочих інструкцій і методичних посібників, зокрема робочі інструкції по науково-технічній обробці документальних матеріалів колекції Владислава Варі (1961), фонду “Головний староста м. Мукачева” (1960–1961), методичні вказівки по науково-технічній обробці документальних матеріалів фонду “Управління мукачівської греко-католицької єпархії в м. Ужгороді” (1964) та ін.

Створювала та удосконалювала науково-довідковий апарат філіалу архіву, каталогізуючи документи фондів чеського періоду (фф. “Магістрат м. Мукачева”, “Нотарське управління м. Мукачева” та ряду ін.). Набутих досвідом ділилася на сторінках журналу “Архіви України”. Тут же, а також у республіканській, обласній і районній пресі публікувалися її наукові розвідки та повідомлення.

Брала участь у виявленні документів для численних видань, зокрема: “Українська РСР в роки відбудови народного господарства (1945–1958)”, “Історія Угорщини”, “Історія міст і сіл Української РСР. Закарпатська область” та ін. Кваліфіковано готувала тематичні запити, здійснювала добір документів до виставок. Організувала і записувала спогади письменників та інших відомих діячів краю.

Нагороджена грамотами та грошовими преміями Головного архівного управління при Раді Міністрів СРСР, Архівного управління при Раді Міністрів УРСР, архівного відділу облвиконкому, дирекцій облдержархіву та філіалу архіву та ін., медаллю “Ветеран праці” (1988).

Михайло Делеган (Ужгород)

ІГНАТЕНКО Зінаїда Іванівна (03.07.1956, с Голубне Безнівського р-ну Рівненської обл.) – архівіст. Із сім'ї священика, українка. Закінчила Рівненський державний інститут культури (1979) за спеціальністю бібліотекознавство і бібліографія.

Свою трудову діяльність розпочала у 1973 році архіваріусом обласного державного архіву. Працювала інспектором архівного відділу Рівненського облвиконкому, науковим співробітником у відділі комплектування, заступником начальника відділу формування НАФ і діловодства Державного архіву Рівненської області (1979–2001). З червня 2001 року З. І. працює завідувачою архівним відділом Рівненського міськвиконкому.

Кваліфікований спеціаліст, творчий організатор архівної справи, за час роботи на посаді завідувачої зуміла перетворити відділ з найбільш відсталого на зразковий. З. І. перша в області запровадила комп'ютерну автоматизовану систему пошуку інформації. Реалізуються і спеціально розроблені нею методики роботи з установами – джерелами комплектування та формування документів архівного відділу. З. І. формувала особові фонди відомих людей Рівненщини.

Неодноразово за сумлінну працю була нагороджена Почесними грамотами Держкомархіву України, Держархіву області, грамотами обкому профспілки та міського голови.

Микола Григоруk (Рівне)

КЕНТІЙ Анатолій Вікторович (12. 04. 1937, Київ) – архівіст. Українець. Закінчив Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка (1968).

З 1966 р. А. К. працює в системі архівних установ України. У 1968–1979 та 1992–1997 рр. працював на відповідальних посадах у Головному архівному управлінні при Раді Міністрів УРСР (з 1992 р. – при Кабінеті Міністрів України). З 1980 р. – у секторі партійного архіву Інституту історії партії при ЦК КПУ (з 1991 р. – ЦДАГО України), провідний науковий спеціаліст. За час роботи в архівній системі А. К. зарекомендував себе висококваліфікованим спеціалістом архівної справи, здібним організатором і керівником. Очолюючи відділ Головархіву України, він особисто багато зробив для забезпечення збереження документів НАФ України, організації їх обліку та використання в інтересах держави, суспільства, народу, своїм сумлінним ставленням до службових обов'язків завоював авторитет в колективах архівістів.

Під його керівництвом розроблені “Методика і критерії виявлення і включення унікальних документальних пам'яток Національного архівного фонду Украї-

Праці: Навчання архівістів // АУ. – 1984. – № 3. – С. 80; Навчання та підвищення кваліфікації архівістів // Там само. – 1986. – № 4. – С. 80; Poszukiwanie skutecznych form i metod pracy z instytucjami w Archiwum Państwowym Obwodu Rówieńskiego // Archiwista Polski. – 2002. – № 1. – S. 47–51.

Архіви: Держархів Рівненської обл., особова справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Кондратюк Руслан

Праці: Фонд “Український музей у Празі” ЦДАГО України як складова “Празького архіву” (за результатами впорядкування) // АУ. – 2000. – № 1–3. – С. 43–49; Комплекс листів С. В. Петлюри у фондах ЦДАГО України // Там само. – 2001. – № 1–2. – С. 72–78; Україна партизанська. 1941–1945: Партизанські формування та органи керівництва ними: Наук.-довід. видання. – К., 2001 (співупоряд.); Війна 1941–1945 рр. очима її учасників і очевидців (за документами ЦДАГО України) // АУ. – 2005. – № 1–3. – С. 474–487.

Праці: Метричні книги костьолів Кам’янецького деканату у Державному архіві Житомирської області // Поляки на Хмельниччині: Зб. наук. праць за матеріалами Міжнар. наук. конф. – Хмельницький, 1999. – С. 49–50; Огляд джерел з генеалогії українського духовенства у фондах державного архіву Житомирської області // Історія України: маловідомі імена, події, факти: Зб. статей. – К., 1999. – Вип. 6. – С. 240–245; Джерела з історії уніатської церкви

ни до Державного реєстру національного культурного надбання” (К., 1999), інші нормативно-методичні документи з архівної справи. А. К. – один з авторів-упорядників першого в Україні довідника “Державні архіви Української РСР” (К., 1972), співупорядник багатьох документальних публікацій, у тому числі збірників “Голод 1932–1933 років на Україні: очима істориків, мовою документів” (К., 1990), “Симон Петлюра. Невідомі листи з Парижа як політичний заповіт борцям за Самостійну Україну” (К., 2001), “Нові документи Організації українських націоналістів. Рік 1930” (К., 2003).

А. К. широко відомий у середовищі істориків і архівістів як дослідник партизанського руху в часи Великої Вітчизняної війни 1941–1945 рр. та історії національно-визвольних змагань 20–50 років ХХ ст. Він – член авторського колективу монографії “Народная война в тылу фашистских оккупантов на Украине в 1941–1944. В двух томах” (К., 1985), у співавторстві з академіком І. Курасом підготував монографію “Штаб непокоренных (Украинский штаб партизанского движения в годы Великой Отечественной войны)” (К., 1988). Як член робочої групи Урядової комісії з вивчення ОУН–УПА, А. К. впродовж 1998–1999 рр. підготував низку ґрунтовних наукових досліджень з історії Української військової організації, ОУН та УПА, які отримали позитивну оцінку фахівців та громадськості. Він є автором понад 70 наукових статей, повідомлень і публікацій на сторінках українських журналів і газет.

Нагороджений орденом “За заслуги” III ступеня (2004), медалями: “В пам’ять 1500-річчя Києва” (1982), “Ветеран праці” (1986), грамотою-подякою Президента України (1999). Заслужений працівник культури України.

Ростислав Романовський (Київ)

КОНДРАТЮК Руслан Юрійович (01. 08. 1968, Житомир) – історик-архівіст, краєзнавець. Із родини службовців, українець. Закінчив Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка (1995).

З березня 1989 року працює в Державному архіві Житомирської області на різних ділянках роботи: архівістом госпрозрахункової групи, відділу зберігання, обліку та довідкового апарату, археографом відділу публікації і наукового використання документів. З березня 1999 р. – провідний спеціаліст відділу організації та координації архівної справи.

Як висококваліфікований, досвідчений фахівець значну увагу приділяє питанням наукової організації роботи, удосконаленню довідкового апарату. Р. К. – науковий керівник групи по складанню ановано-

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Котова Лариса

го реєстру описів фондів Держархіву Житомирської області. Вагомий внесок зробив по складанню довідника з адміністративно-територіального поділу Житомирщини (1795–2005 рр.). Розробив методичні пам'ятки, інструкції з питань каталогізації фондів, зокрема: “Основні принципи розробки фондів”, “Робоча інструкція анованого реєстру фондів ДАЖО”, “База даних “Місто”, “Тематичний огляд фондів Державного архіву Житомирської області. Генеалогія”.

Р. К. – член науково-методичної ради Держархіву Житомирської області, вчений секретар Товариства дослідників Волині, дієвий член науково-краєзнавчих конференцій, семінарів, “круглих столів”. Неодноразово друкував статті в періодичній пресі та виступав по радіо, телебаченню з цікавими розповідями про рідний край, видатних діячів Волині.

Р. К. – автор та співавтор багатьох краєзнавчих видань, зокрема: нарис “Державний архів Житомирської області” (1997), “Некрополь старого Житомира” (2001), “Історико-географічний словник Житомирщини” т. 1 (2002), “Житомир. Підручна книга з краєзнавства” (2006).

Сумлінна праця Р. К. неодноразово відзначена Почесними грамотами та подяками Житомирської обласної державної адміністрації, обласної ради.

Ігор Рафальський (Житомир)

КОТОВА Лариса Миколаївна (30. 04. 1956, м. Потсдам, Німеччина) – історик-архівіст. Із сім'ї військово-службовця, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1980).

З вересня 1973 р. обіймала посаду молодшого наукового співробітника, а з грудня 1974 р. – начальник архівного відділу Новоград-Волинської міської ради Житомирської області. Досконало володіючи професією архівіста, Л. К. здійснила вагомий внесок у розбудову архівної справи на Житомирщині. Завдяки організаторським здібностям та вимогливості забезпечила належний стан діловодства та архівної справи в установах м. Новоград-Волинського. Є членом колегії Держархіву області. Службову діяльність Л. К. поєднує з громадською роботою. У 1974–1982 рр. була секретарем комсомольської організації виконкому міської ради, з 1980 по 1991 рр. – заступник секретаря парторганізації, з 1994 р. – член профкому профспілкової організації виконкому.

За архівними документами написала розділ до книги по історії міста за 1945–1991 рр.

Входила до складу міських комісій з питань сприяння підготовці до видання тому “Реабілітовані історією”, у справах увічнення пам'яті жертв війни та політичних

Південно-Східної Волині
другої половини XVIII ст.
// АУ. – 2001. – № 4–5.
– С. 98–110.

Архіви: Держархів Житомирської обл., особова справа.

Архіви: Держархів Житомирської області, особова справа.

репресій, з питань топоніміки, міської редколегії з підготовки і видання обласної Книги Пам'яті, редакційної групи з складання літопису міста.

Підготувала значну кількість публікацій, статей для періодичної преси.

Нагороджена Почесними грамотами Головного архівного управління при Кабінеті Міністрів України (1998), Держкомархіву України (2006), обласної ради, обласної державної адміністрації, міської ради. Має почесне звання “Заслужений працівник культури України” (2001).

Ігор Рафальський (Житомир)

ЛЕЙЧЕНКО Галина Іванівна (26.10.1950, м. Корець Рівненської обл.) – архівіст. Із службовців, українка. Закінчила Рівненський технікум радянської торгівлі (1972).

Г. Л. свою трудову біографію розпочала у 1972 р. продавцем Рівненського міськпромторгу. Працювала техсекретарем в Рівненському РК КП України (1973–1977), техсекретарем на Рівненському м'ясокомбінаті (1977–1978).

Архівну діяльність розпочала у липні 1978 р. архіваріусом Рівненського облдержархіву. Працювала секретарем архівного відділу Рівненського облвиконкому (1978–1982), охоронцем фондів, реставратором Держархіву Рівненської області (1987–2006).

Г. Л. внесла значний вклад у розвиток архівної справи області. За час її роботи значно поліпшились умови зберігання документів в державному архіві, відреставровано тисячі унікальних пам'яток, в т. ч. карт, кальок, синьок земельних комісій за Польський період, плани земель та угідь Волинської губернії XIX ст. В разі необхідності вона застосовує знання документальних фондів і складу документів у них на інших ділянках роботи.

Г. Л. постійно удосконалює свою професійну майстерність, систематично поглиблює свої знання з архівної справи. Свій досвід роботи вміло передає молодим архівістам.

За професійну майстерність, багаторічну, самовіддану, сумлінну працю, вагомий внесок в розвиток архівної справи, Г. Л. неодноразово нагороджувалась Почесними грамотами Держархіву Рівненської області, Рівненської облдержадміністрації.

Микола Григоров (Рівне)

ЛЕОНОВА Людмила Анатоліївна (01.09.1962, м. Гродно, Білорусь) – архівіст. Зі службовців, росіянка. Закінчила Московський державний історико-архівний інститут (1987) за спеціальністю історик-архівіст.

Архів: Держархів
Рівненської обл., особова
справа.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Лозова Софія

В Держархіві Рівненської області працює з 1979 р.: архівіст відділу інформації (1979–1983), старший зберігач фондів (1983–1991), головний зберігач фондів (1991–1996), начальник відділу інформації та використання документів (1996–2006).

Читає лекції і проводить практичні заняття з архівознавства і діловодства у центрі підвищення кваліфікації державних службовців Рівненської облдержадміністрації, у вищих навчальних закладах.

Упорядник та автор статей збірника “Скарбниця історичної пам’яті Рівненщини”, автор збірника документів “Віхи історії”, автор розділу “Рівне в архівних документах з XII до XX століття” у виданні “Рівне–720 років: від давнини до сучасності”, автор буклетів про Державний архів Рівненської області, статей до збірників з історії населених пунктів, установ області, з фольклорно-етнологічної тематики. Готувала огляди та підбірки документів з історії архівної справи, історії українсько-польських відносин у 1943–1944 рр., про примусове виселення етнічних українців з території Польщі, з історії національних меншин, українських націоналістичних організацій, історії Другої світової війни, історії м. Рівне, які публікувались на сторінках “Архівів України”, “Вісника Державного комітету архівів України”, періодичної преси. Неодноразово виявляла цікаві документи, які відкривають нові сторінки історії, нові біографічні відомості про відомих діячів краю. Постійно готує виставки документів, тексти для теле- радіопередач. Є керівником групи з підготовки Путівника по фондах державного архіву.

За вагомий внесок у розвиток архівної справи неодноразово відзначалася Подяками та нагороджувалася Почесними грамотами Держкомархіву України та Рівненської облдержадміністрації.

Микола Григоруk (Рівне)

ЛОЗОВА Софія Федорівна (08. 10. 1937, с. Лозки, нині Володимирецького р-ну Рівненської обл. – 19. 06. 2006, Київ, похована у с. Лозки Володимирецького р-ну Рівненської обл.) – історик, архівіст. Із селянської родини, українка. Закінчила історико-філософський факультет Київського державного університету імені Т. Г. Шевченка за спеціальністю “історик-філософ” (1960).

Працювала вчителем історії у середніх школах м. Києва та області. З 1979 р. працювала у Державному архіві Київської області, де обіймала посади молодшого наукового співробітника, архівіста I категорії, старшого архівіста, старшого наукового співробітника, головного хранителя фондів. Під час роботи в архіві опанувала усі напрямки архівної діяльності, зокрема облік та забезпечення збереженості документів, створення науково-

Праці: Фонди Державного архіву Рівненської області періоду Другої світової війни // АУ. – 2005. – № 1–3. – С. 194–201.

Архіви: Держархів Рівненської області, особова справа.

Праці: Методичні рекомендації щодо організації роботи держрайміськ-архівів про підготовку документів до передачі на постійне зберігання. – К., 1988 (у співавт.); Робоча інструкція щодо проведення експертизи цінності документів фонду р-2957 “Справи фінансових відділів при виконаннях про обкладення промисловим податком приватних осіб” (особові справи платників податків). – К., 1988; Деякі зауваження щодо методики

укладання путівників по фондах архівів // Студії з архів. справи та документознавства. – 2002. – Т. 8. – С. 288–289; Архівні установи України. Т. 1. Державні архіви. – К., 2005. – 690 с. (ред.).

Архіви: Держархів Київської обл., особова справа; Архів УНДІАСД, особова справа.

довідкового апарату, проведення експертизи цінності документів тощо. Практичний досвід С. Л. був втілений у низці методичних розробок, спрямованих на удосконалення роботи архіву.

У 1998–2004 рр. працювала в Українському науково-дослідному інституті архівної справи та документознавства на посаді старшого наукового співробітника відділів документознавства, науково-інформаційного, архівознавства. Основний напрям її роботи в інституті – розроблення нормативно-методичних документів з питань архівної справи та діловодства, зокрема державних стандартів ДСТУ 4163-2003 “Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлювання документів”, ДСТУ 2732:2004 “Діловодство й архівна справа. Терміни і визначення понять”, ДСТУ 4331:2004 “Правила описування архівних документів”, методичних рекомендацій щодо укладання анотованого реєстру описів, “Генеральної схеми класифікації документної інформації в систематичних каталогах державних архівів України” (2006) та ін. С. Л. має публікації у наукових виданнях, неодноразово брала участь у підготовці наукових видань інституту та наукових конференцій.

За сумлінну працю в архівній сфері впродовж 25 років, високий професіоналізм та значний особистий внесок у розвиток архівної справи була нагороджена Почесною грамотою Головного архівного управління при РМ УРСР та Українського республіканського комітету профспілки працівників держустанов (1988), відзначена Подякою Київського міського голови (2003), Подякою Президента України (2004).

Ліліна Одинока, Наталія Христова (Київ)

МІСЮРА Василь Петрович (3. 11. 1921, с. Краснянка, нині Немирівського р-ну Вінницької обл.) – історик, архівіст, педагог. Українець. З родини селян – середняків. Закінчив Одеський індустріальний технікум (1941), Ужгородський державний університет (1955), аспірантуру Інституту історії АН УРСР (1961). Кандидат історичних наук (1966).

Учасник Великої Вітчизняної війни, закінчив Новочеркаське кавалерійське училище (липень 1941 – лютий 1942 р.), командував взводом, батареєю. Був тричі поранений.

У вересні 1946 р. направлений на роботу за фахом в м. Сваляву Закарпатської області. До липня 1947 р. завідував санбаклабораторією Свалявського заводу мінеральних вод, пізніше працював штатним пропагандистом Свалявського окружного компартії України. В 1948–1949 рр. закінчив однорічну партійну школу в Ужгороді.

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Неч Юліан

У квітні 1949 р. був направлений в органи Міністерства внутрішніх справ і призначений старшим науковим співробітником Державного архіву Закарпатської області. З квітня 1951 по грудень 1962 р. працював директором обласного архіву. В 1963–1964 рр. – старший науковий співробітник обласного архіву (відділ загальних фондів). В 1949–1955 рр. заочно закінчив історичний факультет Ужгородського держуніверситету, а в 1957–1961 рр. заочно аспірантуру при Інституті історії АН УРСР.

Брав активну участь у підготовці ряду документальних збірників: “Під прапором Великого Жовтня. Про боротьбу трудящих Закарпаття за Радянську владу в 1919 р.” (Ужгород, 1959); “Шляхом Жовтня. Промови та інтерпеляції депутатів – комуністів у чехословацькому парламенті про Закарпатську Україну (1921–1938)” (Ужгород, 1959); “Шляхом Жовтня. Боротьба трудящих Закарпаття за соціальне і національне визволення, за возз’єднання з Радянською Україною” (тт. I–VI, Ужгород, 1957–1965); “Таємне стає явним” (Ужгород, 1961). В січні-лютому 1962 р. перебував у службовому відрядженні для виявлення і відбору в чехословацьких архівах документів з вітчизняної історії. За період роботи в обласному архіві опублікував у різних виданнях понад двадцять статей, в тому числі з архівознавства та історії революційного руху на Закарпатті.

У жовтні 1964 р. В. М. був обраний за конкурсом на посаду викладача Ужгородського університету. З 1966 р. – старший викладач, з 1967 – доцент. У березні 1966 р. захистив кандидатську дисертацію на тему “Аграрні відносини в буржуазній Чехословаччині в 1918–1929 рр.”. Продовжував працювати над науковою проблемою “Боротьба Компартії Чехословаччини за союз робітничого класу і селянства 1929–1938 рр.”, випустив однойменне монографічне дослідження (Львів, 1975, 184 с.). З вересня 1974 р. перейшов на викладацьку роботу до Миколаївського педінституту.

Нагороджений орденом Червоної Зірки (1942), орденом Вітчизняної війни II ступеня (1943) та медалями “За взяття Будапешта” і “За перемогу над Німеччиною” (1945).

Василь Делеган, Михайло Делеган (Ужгород)

НЄЧ Юліан (Niec Julian, 13. 10. 1908, м. Жешів, Польща – 1. 10. 1939, м. Щебжешин, Польща) – історик, архівіст, археограф, бібліограф, один з організаторів наукового руху на Волині. По закінченню в 1926 р. Другої державної гімназії в Жешові вступив на філософський факультет Ягеллонського університету в Кракові. Протягом 1927–1929 рр. додатково слухав лекції в Школі

Праці: Виявлення документальних матеріалів для підготовки збірників у Закарпатському облдержархіві // НІБ. – 1956. – № 2–3; До історії архівів і архівної справи на Закарпатті // Доп. та повідомл. Ужгород. держ. ун-ту. Сер. історична. – Ужгород, 1958. – № 2; Радянські установи на Закарпатті під час соціалістичної революції в Угорщині // НІБ. – 1958. – № 1; Відгуки на Закарпатті на возз’єднання Західної України з Радянською Україною. Публікація документів // УІЖ. – 1959. – № 5; Джерела з історії аграрних відносин капіталістичної Чехословаччини (1918–1929 рр.) // Тези доп. і повідомл. XVII щоріч. наук. конф. Ужгород. держ. ун-ту. Сер. істор. наук. – Ужгород, 1963; Створення мережі державних архівних установ на Закарпатті та їх діяльність у перші післявоєнні роки // АУ. – 1970. – № 1. – С. 11–20.

Архіви: Держархів Закарпатської обл., Ужгородський національний ун-т, особові справи.

Праці: Młodość ostatniego elekta St. A. Poniatowskiego 1732–1764 // Prace Krakowskiego oddziału PTTN. – Kraków, 1935. – Nr. 11; Dział rękopisów

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

Неч Юліан

w Bibliotece Wołyńskiego
Towarzystwa Przyjaciół
Nauk w Łucku //
Archeion. – 1936. – Т. 14;
Rzeszowskie za Sasów.
– Rzeszów, 1938.

Література:

Копорczyński W. J. Nieć
// Kwartalnik Historyczny.
– 1945. – R. 53; Słownik
biograficzny archiwistów
polskich. – Warszawa;
Łódź, 1988. – Т. 1.
1918–1984.

політичних наук при юридичному факультеті того ж університету. В 1933 р. на основі дисертації “Młodość ostatniego elekta St. A. Poniatowskiego 1732–1764” отримав докторський ступінь. Після цього в 1934 р. переїжджає до Луцька де з липня очолює Луцьку публічну бібліотеку. 1935 р. був одним з головних ініціаторів створення Товариства приятелів наук в Луцьку. В рамках діяльності товариства і бібліотеки займався описом та інвентаризацією рукописів і стародруків приватних бібліотек та архівів Волині. Пізніше описані і віднайдені ним матеріали було долучено до Відділу рукописів Бібліотеки в Луцьку. 1938 р. призваний на військову службу. Смертельно поранений в бою під с. Зволя неподалік від м. Білгорая (Польща).

Активно публікувався не лише в поважних наукових журналах (напр. Przegląd Powszechny, Przegląd Biblioteczny, Archeion), але й в місцевій пресі (напр. Wołyń, Rocznik Wołyński, Ziemia Wołyńska, Znicz, Życie Krzemienieckie). В 1938 р. випустив друком археографічне видання матеріалів щодо історії м. Жешова за часів Сасів.

Владислав Берковський (Київ)

Список скорочень

ААД	– “Архівознавство. Археографія. Джерелознавство”
АД	– “Архивное дело”
АДА	– Архів давніх актів
АЕ	– “Археографический ежегодник”
Аз РСР	– Азербайджанська Радянська Соціалістична Республіка
АПС	– автоматизована інформаційно-пошукова система
АК	– Археографічна комісія
АН	– Академія наук
АН ВШ України	– Академія наук вищої школи України
АН УРСР	– Академія наук УРСР
АР	– Автономна Республіка
арк.	– аркуш
АРСР	– Автономна Радянська Соціалістична Республіка
АРУ	– “Архів Радянської України”
АС	– “Архівна справа”
АСНТІ	– автоматизована система науково-технічної інформації
АТ	– акціонерне товариство
АУ	– “Архіви України”
АЮЗР	– “Архив Юго-Западной России”
БАН	– Бібліотека Академії наук УРСР
БДУ	– Білоруський державний університет
БРСР	– Білоруська Радянська Соціалістична Республіка
Бюл. ЦАУ Крым.	– “Бюллетень Центрального архивного управління Крымской АССР”
АССР	– “Бюллетень Центрального архивного управления Крымской АССР”
ВАК	– Вища атестаційна комісія
ВБУ	– Всенародна бібліотека України
ВДИ	– “Вестник древней истории”
ВДНГ	– Виставка досягнень народного господарства
Вестник ХИФО	– “Вестник Харьковского историко-филологического общества”
ВЖК	– Вищі жіночі курси

виконком	– виконавчий комітет
військком	– військовий комісар
ВІНО	– Всеукраїнський інститут народної освіти
Вісник ООЧСУ	– “Вісник Організації оборони чотирьох свобод України”
ВКП(б)	– Всесоюзна комуністична партія (більшовиків)
ВЛКСМ	– Всесоюзна ленінська комуністична спілка молоді
ВМФ	– Військово-морський флот
ВНДІДАС	– Всеросійський науково-дослідний інститут документознавства та архівної справи
ВНЗ	– вищий навчальний заклад
в. о.	– виконуючий обов’язки
вол.	– волость
ВПШ	– Вища партійна школа
ВР	– відділ рукописів
ВР ІЛ	– Відділ рукописів Інституту літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України
ім. Т. Г. Шевченка	
НАН України	
ВРНГ УСРР	– Вища рада народного господарства УСРР
ВТТ	– виправно-трудова табори
ВУАМЛІН	– Всеукраїнська асоціація марксистсько-ленінських інститутів
ВУАН	– Всеукраїнська академія наук
ВУКОПМИС	– Всеукраїнський комітет охорони пам’яток мистецтва і старовини
ВУЧК	– Всеукраїнська надзвичайна комісія (рос. – Всеукраинская чрезвычайная комиссия)
ВУЦВК	– Всеукраїнський центральний виконавчий комітет
ВЦРПС	– Всесоюзна центральна рада професійних спілок
в/ч	– військова частина
ВШ	– вища школа
ГАДА	– Головний архів давніх актів у Варшаві
ГАУ	– Головне архівне управління
ГВІМА	– Головний військово-історичний музей-архів
Головархів	– Головне архівне управління
Головліт	– Головне літературне управління
гр.	– граф
ГУАК	– губернська учена архівна комісія
губ.	– губернія
губарх	– губернське архівне управління
губком	– губернський комітет

ГУБКОПМИС	– Губернський комітет охорони пам'яток мистецтва і старовини
ГУТАБ НКВС СРСР	– Головне управління таборів НКВС СРСР
Д.	– Дніпропетровськ (у бібліографії)
ДАФ	– Державний архівний фонд
ДВУ	– Державне видавництво України
держархів	– державний архів
Держбуд	– Державне будівельне управління
Держкомархів України	– Державний комітет архівів України
ДФ	– довідково-інформаційний фонд
ДП	– державне підприємство
ДПУ	– Державне політичне управління
ДЦЗД НАФ	– Державний центр збереження документів Національного архівного фонду України
ЕПК	– експертно-перевірна комісія
ЕУ	– “Енциклопедія українознавства”
ЄДАФ	– Єдиний державний архівний фонд
ЄДСД	– Єдина державна система діловодства
ЖМНП	– “Журнал Министерства Народного Просвещения”
ЖМЮ	– “Журнал Министерства Юстиции”
завгосп	– завідувач господарством
Зап. НІНО	– “Записки Ніжинського інституту народної освіти”
Зап. ООИД	– “Записки Одесского общества истории и древностей”
Зап. РГО	– “Записки Русского географического общества”
Зап. УГТ	– “Записки Українського геральдичного товариства”
ЗІФВ ВУАН	– “Записки історико-філологічного відділу ВУАН”
ЗІФВ Львів. ДУ	– “Записки Історико-філологічного відділу Львівського державного університету імені Івана Франка”
ЗМІ	– засоби масової інформації
ЗНТШ	– “Записки Наукового товариства імені Т. Шевченка”

ЗОУНР	– Західна область Української Народної Республіки
ЗУНДІ географії та картографії	– “Записки Українського науково-дослідного інституту географії та картографії”
ЗУНР	– Західноукраїнська Народна Республіка
ЗЧСВВ	– “Записки чину святого Василя Великого”
Известия ТГУАК	– “Известия Таврической губернской ученой архивной комиссии”
Известия ТОИАЭ	– “Известия Таврического общества истории, археологии, этнографии”
ІА НБУВ	– Інститут архівознавства Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського
ІМФЕ НАН України	– Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Т. Рильського НАН України
ІНО	– інститут народної освіти
ІПК	– інститут підвищення кваліфікації
ІР НБУВ	– Інститут рукопису Національної бібліотеки України ім. В. І. Вернадського
ІРВІТ	– Імператорське російське воєнно-історичне товариство
ІРЛІ	– Інститут російської літератури АН СРСР
ІСВ	– інститут соціального виховання
ІСЛІ	– Інститут світової літератури АН СРСР ім. А. М. Горького
Ім. А. М. Горького	– Комісія з вивчення історії Жовтневої революції та історії Комуністичної партії
Іспарт	– Історико-філологічний відділ ВУАН
ІФВ ВУАН	– Історико-філологічний інститут
ІФІ	– Київ (у бібліографії)
К.	– Київський архів давніх актів
КАДА	– Київський археологічний інститут
КАІ	– квартальний комітет
квартком	– Катеринославська губерньська учена архівна комісія
КГУАК	– Київська духовна академія
КДА	– Комітет державної безпеки
КДБ	– Київський державний університет ім. Т. Г. Шевченка
КДУ	– Київський інститут народної освіти
КІНО	– Карний кодекс
КК	

КМФ	– колекція мікрофільмів	725
кн.	– князь	
Комвуз	– Комуністичний вищий учбовий заклад	Українські архівісти (XIX–XX ст.)
КОПМИС	– Комітет охорони пам'яток мистецтва і старовини	
КП	– Комуністична партія	
КП(б)У	– Комуністична партія (більшовиків) України	
КПЗУ	– Комуністична партія Західної України	
КПРС	– Комуністична партія Радянського Союзу	
КПУ	– Комуністична партія України	
КПЧ	– Комуністична партія Чехословаччини	
Кримоблвиконком	– Кримський обласний виконавчий комітет	
Кримцентрархів	– Кримське центральне архівне управління	
КС	– “Киевская старина” (1882–1906), “Київська старовина” (з 1992)	
КСМ	– Комуністична спілка молоді	
КСМЗУ	– Комуністична спілка молоді Західної України	
КЦА	– Київський центральний історичний архів	
Л.	– Ленінград (у бібліографії)	
Летопись ЕГУАК	– “Летопись Екатеринославской губернской ученой архивной комиссии”	
ЛКСМУ	– Ленінська комуністична спілка молоді України	
ЛНБ ім. В. Стефаника	– Львівська наукова бібліотека ім. В. Стефаника НАН України	
ЛНВ	– “Літературно-науковий вісник”	
м.	– місто	
М.	– Москва (у бібліографії)	
МАМЮ	– Московський архів міністерства юстиції	
МВС	– Міністерство внутрішніх справ	
МВССО	– Міністерство вищої та середньої спеціальної освіти	
МДПІ ім. В. Г. Белінського	– Миколаївський державний педагогічний інститут ім. В. Г. Белінського	
МЗС	– Міністерство закордонних справ	

міськвно	– міський відділ народної освіти
міськдержадміністрація	– міська державна адміністрація
міськдержархів	– міський державний архів
міськком	– міський комітет
МК	– міський комітет
м-ко	– містечко
МНС	– Міністерство надзвичайних ситуацій
МОГП	– Міністерство охорони громадського порядку
МРА	– Міжнародна Рада архівів
МТС	– машинно-тракторна станція
НАН України	– Національна академія наук України
Наркомфін УСРР	– Народний комісаріат фінансів УСРР
Наркомюст УСРР	– Народний комісаріат юстиції УСРР
народна освіта	– народна освіта
Наук. зап. НаУКМА	– “Наукові записки Національного університету “Києво-Могилянська академія”
НАФ	– Національний архівний фонд
НБУВ	– Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського
НДА	– науково-довідковий апарат
НДБ	– науково-довідкова бібліотека
НДБ ЦДА України	– Науково-довідкова бібліотека Центральних державних архівів України
НДІ	– науково-дослідний інститут
НДК	– науково-дослідна кафедра
НИБ	– “Научно-информационный бюллетень Архивного управления УССР”
НІБ	– “Науково-інформаційний бюлетень Архівного управління УРСР”
НК РСІ УСРР	– Народний комісаріат робітничо-селянської інспекції УСРР
НКВС	– Народний комісаріат внутрішніх справ
НКО УСРР	– Народний комісаріат освіти УСРР
НОП	– наукова організація праці
НТ	– наукове товариство
НТД	– науково-технічна документація
НТЕ	– “Народна творчість та етнографія”
НТШ	– Наукове товариство імені Т. Шевченка

О.	– Одеса (у бібліографії)
ОА	– “Отечественные архивы”
обком	– обласний комітет
обл.	– область
облвиконком	– обласний виконавчий комітет
облвно	– обласний відділ народної освіти
облдержадміністрація	– обласна державна адміністрація
облдержархів	– обласний державний архів
облрада	– обласна рада
облспоживспілка	– обласна споживча спілка
облстат	– обласне статистичне управління
ОВАК	– Особлива Всеукраїнська архівна комісія
ОдВО	– Одеський військовий округ
од. зб.	– одиниця зберігання
ОДПУ	– Об’єднане державне політичне управління
окрарх	– окружне архівне управління
окрвиконком	– окружний виконавчий комітет
окрпартком	– окружний партійний комітет
окррадпартшкола	– окружна радянська партійна школа
ООН	– Організація Об’єднаних Націй
оп.	– опис
оргвідділ	– організаційний відділ
ОС	– Особлива Нарада при НКВС СРСР (рос. – Особое Совещание при НКВД СССР)
ОУН	– Організація українських націоналістів
ОУНБ	– обласна універсальна наукова бібліотека
ПАН	– Польська академія наук
партархів	– партійний архів
парторг	– партійний організатор
Пг.	– Петроград (у бібліографії)
ПГУАК	– Полтавська губернська учена архівна комісія
ПЕВ	– “Подольские епархиальные ведомости”
пов.	– повіт
повітвиконком	– повітовий виконавчий комітет
повітнародосвіта	– повітова народна освіта
ППО	– протиповітряна оборона
профрух	– профспілковий рух
РА	– “Радянський архів”
РАГС	– реєстрація актів громадянського стану

Раднарком	– Рада Народних Комісарів
радпартшкола	– радянська партійна школа
райвно	– районний відділ народної освіти
райдержадміністрація	– районна державна адміністрація
райдержархів	– районний державний архів
райком	– районний комітет
РАН	– Російська академія наук
РГТ	– Російське географічне товариство
РДАДА	– Російський державний архів давніх актів
РДХП “Азот”	– Ровенське державне хімічне підприємство “Азот”
ревком	– революційний комітет
РЕІУ	– “Радянська енциклопедія історії України”
реском	– республіканський комітет
РИЖ	– “Русский исторический журнал”
РК	– районний комітет
РКП(б)	– Російська комуністична партія (більшовиків)
РКСМ	– Російська комуністична спілка молоді
РМ	– Рада Міністрів
р-н	– район
РНК	– Рада Народних Комісарів
Робітос	– Професійна спілка працівників освіти
робітфак	– робітничий факультет
РРФСР	– Російська Радянська Федеративна Соціалістична Республіка
РСДРП	– Російська соціал-демократична робітничая партія
РСР	– Радянська Соціалістична Республіка
РСФРР	– Російська Соціалістична Федеративна Радянська Республіка
РУМЧЕРОД	– Центральний виконавчий комітет Рад Румунського фронту, Чорноморського флоту та Одеської області
РУП	– Революційна українська партія
РФ	– Російська Федерація
с.	– село
СА	– “Советские архивы”
САУ	– Спілка архівістів України
Сб. ХИФО	– “Сборник Харьковского историко-филологического общества”

СБУ	– Служба безпеки України
св.	– святий
СВУ	– Спілка визволення України
сел.	– селище
СИЭ	– “Советская историческая энциклопедия”
СМЕРШ	– Контррозвідка Радянської Армії у роки Другої світової війни (рос. – “Смерть шпионам”)
сmt.	– селище міського типу
СНД	– Співдружність Незалежних Держав
СПб.	– Санкт-Петербург (у бібліографії)
спр.	– справа
СПУ	– Спілка письменників України
СРСР	– Союз Радянських Соціалістичних Республік
ССПТУ	– середнє спеціальне професійно-технічне училище
ст.	– століття (з цифрою), ступінь, станція (з назвою)
страйком	– страйковий комітет
СШ	– середня школа
США	– Сполучені Штати Америки
т. в. о.	– тимчасово виконуючий обов’язки
ТГУАК	– Таврійська губернська учена архівна комісія
ТКДА	– “Труды Киевской духовной академии”
Тр. ПГУАК	– “Труды Полтавской губернской ученой архивной комиссии”
Тр. ЧГУАК	– “Труды Черниговской губернской ученой архивной комиссии”
ТСОАВІАХІМ	– Товариство сприяння обороні, авіаційному та хімічному будівництву
ТУП	– Товариство українських поступовців
УАЗ	– “Український археографічний збірник”
УАК	– учена архівна комісія
УАН	– Українська академія наук
УАПЦ	– Українська автокефальна православна церква
УАЩ	– “Український археографічний щорічник”
УВАН	– Українська вільна академія наук
УВУ	– Український вільний університет
УГА	– Українська галицька армія
УГКЦ	– Українська греко-католицька церква
УД	– Українська Держава
УІ	– “Український історик”
УІЖ	– “Український історичний журнал”
УІК	– Український історичний кабінет

УІТ	– Українське історичне товариство
УКП	– Українська комуністична партія
Укрцентрархів	– Українське Центральне архівне управління
УЛЕ	– “Українська літературна енциклопедія”
УМВС	– Управління Міністерства внутрішніх справ
УНДІАСД	– Український науково-дослідний інститут архівної справи та документознавства
УНІК	– Український науковий інститут книгознавства
УНКВС	– Управління Народного комісаріату внутрішніх справ
УНР	– Українська Народна Республіка
УНТ	– Українське наукове товариство
УПА	– Українська повстанська армія
упродком	– повітовий продовольчий комітет (рос. – уездный продовольственный комитет)
УПСР	– Українська партія соціалістів-революціонерів
УПСФ	– Українська партія соціалістів-федералістів
УРДП	– Українська радикально-демократична партія
УРЕ	– “Українська радянська енциклопедія”
УРЕС	– “Український радянський енциклопедичний словник”
УРСР	– Українська Радянська Соціалістична Республіка
УС	– “Українська старовина”
УСБУ	– Управління Служби безпеки України
УСДРП	– Українська соціал-демократична робітничка партія
УСОРОД	– Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації
УСРР	– Українська Соціалістична Радянська Республіка
УСС	– Українські Січові стрільці
УТОПІК	– Українське товариство охорони пам’яток історії та культури
УЦР	– Українська Центральна Рада
ф.	– фонд
факпрофос	– факультет професійної освіти
ФЗН	– фабрично-заводське навчання
ФЗУ	– фабрично-заводське училище
ФРН	– Федеративна Республіка Німеччина
Х.	– Харків (у бібліографії)
х.	– хутір

ХДУ	– Харківський державний університет	731 Українські архівісти (XIX–XX ст.)
ХППО	– Харківський педагогічний інститут професійної освіти	
ХЦІА	– Харківський центральний історичний архів	
ЦАДА	– Центральний архів давніх актів	
ЦАР	– Центральний архів революції	
ЦАУ	– Центральне архівне управління	
ЦВК	– Центральний виконавчий комітет	
ЦВК України	– Центральна виборча комісія України	
ЦДАВО України	– Центральний державний архів вищих органів влади та управління України	
ЦДАГО України	– Центральний державний архів громадських об'єднань України	
ЦДАДА СРСР	– Центральний державний архів давніх актів СРСР	
ЦДАЖР СРСР	– Центральний державний архів Жовтневої революції, вищих органів державної влади та органів державного управління СРСР	
ЦДАЖР УРСР	– Центральний державний архів Жовтневої революції і соціалістичного будівництва УРСР (1941–1980); Центральний державний архів Жовтневої революції, вищих органів державної влади і органів державного управління УРСР (1980–1992)	
ЦДАКФФД УРСР	– Центральний державний архів кінофотофонодокументів УРСР	
ЦДАМЛМ України	– Центральний державний архів-музей літератури і мистецтва України	
ЦДАНГ СРСР	– Центральний державний архів народного господарства СРСР	
ЦДАНТД УРСР	– Центральний державний архів науково-технічної документації УРСР	
ЦДІА СРСР	– Центральний державний історичний архів СРСР	
ЦДІА УРСР	– Центральний державний історичний архів УРСР	
ЦДІАК України	– Центральний державний історичний архів України, м. Київ	
ЦДІАЛ України	– Центральний державний історичний архів України, м. Львів	
ЦДКФФА України	– Центральний державний кінофотофоноархів України ім. Г. С. Пшеничного	

ЦДНТА України	– Центральный державный научно-технический архив Украины
ЦЕК	– Центральна експертна комісія
ЦЕПК	– Центральна експертно-перевірна комісія
Церобкоп	– Центральный робітничий кооператив
ЦК	– Центральный Комітет
ЦНБ АН УРСР	– Центральна наукова бібліотека Академії наук УРСР
ЦНБ	– Центральна наукова бібліотека
ЦСУ	– Центральне статистичне управління
ЧАЕС	– Чорнобильська атомна електростанція
ЧГУАК	– Чернігівська губернська учена архівна комісія
ЧИОИДР	– “Чтения в Императорском Обществе истории и древностей российских при Московском университете”
ЧИОНЛ	– “Чтения в Историческом обществе Нестора летописца”
чл.-кор.	– член кореспондент
ЧСР	– Чехословацька республіка
ЮНЕСКО	– Комісія Організації Об’єднаних Націй з питань освіти, науки і культури
AGZ	– “Akta grodzkie i ziemskie”

Зміст

Біобібліографічний довідник “Українські архівісти”: концептуальні засади та історія створення (<i>Ірина Матяш</i>)	3
Абезгауз Емілія Львівна (<i>Вікторія Кравченко</i>)	11
Авраменко Іраїда Олександрівна (<i>Тетяна Кобелева</i>)	12
Алтухова Олена Іванівна (<i>Тетяна П’янкова</i>)	13
Андрієвський Олексій Олександрович (<i>Іван Бутич</i>)	14
Андріяшев Олександр Михайлович (<i>Ірина Ворончук</i>)	16
Анісімова (Спіфанова) Світлана Олександрівна (<i>Раїса Лахтіонова, Тетяна Шарова</i>)	18
Анохіна Людмила Степанівна (<i>Марія Никирса</i>)	19
Антонович Володимир Боніфатійович (<i>Іван Бутич</i>)	20
Антонович Дмитро Володимирович (<i>Валентина Шандра</i>)	24
Апанович Людмила Іванівна (<i>Надія Павловська</i>)	25
Апанович Олена Михайлівна (<i>Любов Гісцова, Сергій Зворський</i>)	26
Астахов Віктор Іванович (<i>Сергій Куделко</i>)	28
Астряб Матвій Григорович (<i>Борис Ванцак, Оксана Коваль</i>)	29
Атлас Михайло Львович (<i>Тетяна Шарова</i>)	30
Бабенко Арсен Гнатович (<i>Борис Хоменко</i>)	30
Баб’як Петро Григорович (<i>Олександр Дзьобан</i>)	31
Багалій Дмитро Іванович (<i>Володимир Кравченко</i>)	32
Багалій-Татарінова Ольга Дмитрівна (<i>Ольга Богдашина, Володимир Кравченко</i>)	35
Багнюк Марія Григорівна (<i>Олена Крамар</i>)	36
Бадецький Кароль Юзеф (<i>Іван Сварник</i>)	37
Базанова Олена Миколаївна (<i>Ніна Слончак</i>)	39
Базилевич Василь Митрофанович (<i>Ірина Матяш</i>)	41
Балан Теодор (<i>Олена Криган</i>)	43
Бальцер Освальд Мар’ян (<i>Уляна Кришталович</i>)	44
Балюк Людмила Пилипівна (<i>Людмила Кравцова</i>)	45
Бантиш-Каменський Микола Миколайович (<i>Любов Дубровіна</i>)	45
Баран Василь Павлович (<i>Олена Полозова</i>)	47
Баранович Олексій Іванович (<i>Ірина Ворончук</i>)	47
Барвінський Богдан Олександрович (<i>Галина Сварник</i>)	49
Барвінський Віктор Олександрович (<i>Іван Бутич</i>), <i>Оксана Коваль</i>)	51

- Барвінський Євген Іванович (*Мирослава Дядюк*) 52
Бачинський Анатолій Діомидович (*Вадим Хмарський*) 54
Белевич Світлана Олексіївна (*Віра Вервес*) 55
Белобородова Олександра Полікарпівна (*Віра Токіой*) 56
Бендас Михайло Михайлович (*Марія Делеган, Михайло Делеган, Сергій Вискварко*) 57
Березовський Олександр Олександрович
(*Микола Белік*) 59
Белік Микола Зіновійович (*Світлана Кононенко*) 60
Белікова Олександра Дем'янівна (*Людмила Гурбова*) 61
Бібіков Дмитро Гаврилович (*Валентина Шандра*) 62
Біднов Василь Олексійович (*Володимир Ляхоцький*) 63
Білаш Людмила Олександрівна (*Олена Недбальська*) 66
Білецький Степан Теодорович (*Уляна Кришталович*) 67
Білоусова Лілія Григорівна (*Зоя Скальська*) 68
Біляшівський Микола Федотович (*Раїса Майборода*) 68
Бобошко Ганна Федорівна (*Надія Павловська*) 71
Боднар Василь Петрович (*Надія Павловська*) 72
Бойко Тамара Миколаївна (*Тетяна Кобелєва*) 73
Болотова-Царинна Галина Володимирівна
(*Ніна Грабова*) 74
Болтенков Володимир Миколайович (*Надія Шипович*) 75
Бондар Марія Василівна (*Надія Павловська*) 75
Борщак (Баршак) Ілько Костянтинівич (Ілля Львович)
(*Геннадій Стрельський*) 76
Боряк Геннадій Володимирович (*Людмила Демченко,
Ірина Матяш*) 77
Брекало Валентина Іванівна (*Галина Сварник*) 80
Бріккер Бенедикт Якович (*Галина Данильченко,
Тамара Ібрагімова*) 80
Брожек Василь Михайлович (*Тетяна Портнова*) 81
Бужинський Михайло Михайлович (*Тарас Пустовіт*) 82
Бузинний Олександр Тихонович (*Ігор Верба*) 82
Булгакова Аліна Яківна (*Віра Вервес*) 83
Бунькова Олена Миколаївна (*Олена Мащенко*) 84
Бурик Ганна Гнатівна (*Вікторія Резнікова*) 84
Бутич Іван Лукич (*Олена Загорецька*) 85
Бутич Марія Іванівна (*Людмила Демченко*) 86
Буценко Надія Дмитрівна (*Валентина Дмитрієва,
Надія Метальнікова*) 87
Вавричин (Старчак) Марія Григорівна
(*Уляна Кришталович*) 88
Вагилевич Іван Миколайович (*Василь Кметь*) 89
Варі Владислав (*Марія Делеган*) 91
Варшавчик Марко Якимович (*Наталія Маковська*) 92
Василевська Катерина Василівна (*Володимир Гика*) 94
Василенко Микола Прокопович (*Олена Загорецька*) 95
Васильєва Людмила Іванівна (*Любов Кравцова*) 97
Введенський Андрій Олександрович
(*Ірина Войцехівська*) 98
Вервес Віра Іванівна (*Михайло Ходоровський*) 99

- Веретенников Василь Іванович (*Ірина Матяш*) 100
 Верзілов Аркадій Васильович (*Оксана Коваль*) 105
 Верлока Людмила Григорівна (*Ольга Сіренко*) 106
 Виноградова Луїза Веніамінівна (*Антоніна Карпова*) 108
 Виноградський Юрій Степанович
 (*Олександр Коваленко*) 109
 Винокурова Фаїна Аврамівна (*Олександр Петренко*) 109
 Висоцька Віра Семенівна (*Вікторія Кравченко*) 111
 Відман Кароль (*Орест Круковський*) 112
 Візир Микола Петрович (*Любов Дубровіна*) 112
 Вілісова Валентина Єфремівна (*Віра Рудзевич*) 114
 Вініковецький Семен Якович (*Борис Хоменко*) 115
 Владимирський-Буданов Михайло Флегонтович
 (*Ірина Ворончук*) 116
 Власова Тамара Павлівна (*Діана Топчій*) 119
 Водолажченко Ольга Гаврилівна (*Ірина Матяш*) 119
 Возна Ніна Степанівна (*Віра Вєрвєс*) 122
 Волошина Галина Володимирівна
 (*Наталія Вінідіктова*) 122
 Вольфсон Бенціон Менделєвич (*Тетяна Шарова*) 124
 Вонсович Міхал (*Євгенія Лісовська*) 124
 Вострікова Варвара Олексіївна (*Ніна Полетун,*
Тетяна Портнова) 125
 Врадій Надія Федорівна (*Наталія Царьова*) 126
 Вторушина Каміла Всеволодівна
 (*Володимир Симоненко*) 127
 Гаєвський Семен Іванович (*Валентина Шандра,*
Ірина Матяш) 128
 Гайова Оксана Василівна (*Галина Сварник*) 129
 Галочі Золтан (*Михайло Делеган*) 130
 Гальчак Сергій Дмитрович (*Фаїна Винокурова*) 130
 Гальченко Сергій Анастасійович (*Віра Вєрвєс*) 131
 Гарнага Іван Володимирович (*Олена Алтухова*) 131
 Гейнош Войцех (*Євгенія Лісовська*) 132
 Гепшенер Микола Володимирович (*Любов Дубровіна*) 133
 Герасименко Федір Андрійович (*Тарас Пустовіт*) 135
 Герасимов Сергій Миколайович (*Тамара Столярєнко*) 136
 Гермайзе Осип Юрійович (*Оксана Юркова*) 136
 Гика Володимир Миколайович (*Олена Крамар*) 137
 Гирич Ігор Борисович (*Людмила Демченко*) 138
 Гісцова Любов Захарівна (*Людмила Демченко*) 139
 Гливенко Михайло Васильович (*Ігор Вєрба*) 141
 Глизь Іван Іванович (*Людмила Демченко*) 142
 Глинський Михайло Петрович (*Ніна Сергєєва*) 143
 Гнатюк Володимир Якович (*Ігор Вєрба,*
Руслан Кондратюк, Микола Костриця) 143
 Гнедаш (Пасечник) Світлана Кузьмівна (*Любов Гісцова,*
Людмила Демченко) 146
 Гожковський Маріан (*Олександр Коваленко*) 147
 Голик Трохим Нечипорович (*Ігор Вєрба*) 148
 Голубець Микола (*Іван Сварник*) 149

- Голубев Степан Тимофійович (*Олена Дзюба*) 150
 Гончаренко Олена Миколаївна (*Ольга Кугай*) 152
 Гончарова Анастасія Степанівна (*Людмила Сергієнко*) 152
 Горбань Микола Васильович (*Ганна Швидько*) 153
 Горбунова Єлизавета Ісаківна (*Олена Недбальська*) 155
 Горват Янош (*Михайло Делеган*) 155
 Горленко Василь Петрович (*Іван Забіяка*) 156
 Горн Маврикій Вольфович (*Володимир Самарський*) 158
 Горякін Іван Дмитрович (*Любов Кравцова*) 158
 Гошкевич Віктор Іванович (*Антоніна Карпова*) 159
 Грабова (Шелудько) Ніна Степанівна
 (*Галина Болотова*) 159
 Гребенюк Наталія Михайлівна (*Сергій Карамаш*) 160
 Греков Борис Дмитрович (*Сергій Андросов*) 161
 Греков Василь Олексійович (*Наталія Христова*) 162
 Грембецький Дмитро Федорович
 (*Олександр Коваленко*) 163
 Гречана Антоніна Іванівна (*Тетяна Шарова*) 164
 Григор'єва Світлана Іванівна (*Вікторія Кравченко*) 164
 Гриценко Віра Іванівна (*Тетяна Тимків*) 165
 Гриценко Тетяна Тимофіївна (*Руслан Пиріг*) 165
 Грінберг Абрам Йосипович (*Валентина Шандра*) 166
 Гріор Петро Петрович (*Марія Никирса*) 168
 Гроссман Юрій Миронович (*Іван Сварник*) 169
 Грушевська Марфа Олексіївна (*Олена Мащенко*) 170
 Грушевський Олександр Сергійович (*Ірина Матяш*) 170
 Грушко Олексій Васильович (*Віктор Шевченко*) 175
 Гудзенко Пантелеймон Петрович (*Надія Платонова*) 175
 Гуменюк Євген Микитович (*Уляна Кришталович*) 177
 Гурбова Людмила Віталіївна (*Галина Грошева*) 177
 Гусєва Лариса В'ячеславівна (*Тетяна Портнова*) 179
 Гуслистий Костянтин Григорович (*Лініна Одинок*) 180
 Даниленко Володимир Петрович (*Валентина Усенко*) 182
 Дашкевич Ярослав Романович (*Галина Сварник*) 182
 Деген Євген Вікторович (*Раїса Майборода*) 184
 Дектер (Дегтер) Наталія Кипріанівна
 (*Тетяна Шарова*) 186
 Делеган Михайло Васильович (*Валентина Бездрабко*,
Омелян Довганич) 186
 Демченко (Свінтицька) Людмила Ярославівна
 (*Ольга Музичук*) 188
 Дем'янова Нінель Андріївна (*Марія Багнюк*) 189
 Дерев'яно Любов Михайлівна (*Тамара Ібрагімова*) 189
 Дзьобан Олександр Онуфрійович (*Марія Трезуб*) 190
 Добош Омелян Іванович (*Марія Делеган*) 191
 Добровольський Петро Михайлович
 (*Олександр Коваленко*) 192
 Доброгаєв Михайло Андріанович (*Тамара Зуб*) 193
 Довнар-Запольський Митрофан Вікторович
 (*Ірина Матяш*) 194
 Домбровський Василь Федорович (*Оксана Коваль*) 197

- Дорошенко Володимир Вікторович
(*Валентина Шандра*) 198
- Дорошенко Дмитро Іванович (*Ярослав Калакура*) 199
- Дорошенко Петро Якович (*Оксана Коваль*) 201
- Доценко Єлизавета Іванівна (*Віра Вервес*) 203
- Драгомірова (Скрицька) Лариса Олександрівна
(*Наталія Христова*) 203
- Дроздов Володимир Геннадійович
(*Олександр Коваленко*) 204
- Дроздов-Мишківський Степан (Стефан) Леонтійович
(*Людмила Діденко, Олексій Стародуб*) 206
- Дубінін Костянтин Йосипович (*Тетяна Шарова*) 207
- Дуброва Сергій Павлович (*Наталія Московченко*) 208
- Дубровіна Любов Андріївна (*Ірина Матяш*) 209
- Дубровський Василь Васильович (*Ірина Матяш*) 211
- Дучинський Антонін Філаретович (*Оксана Коваль*) 216
- Дьоміна Євфалія Олексіївна (*Любов Гіцова,
Людмила Демченко*) 217
- Дьомушкіна Оксана Миколаївна
(*Людмила Купріянова*) 218
- Ейнгорн Віталій Йосипович (*Ірина Войцехівська*) 218
- Євтушенко Людмила Яківна (*Людмила Момот*) 220
- Євфимовський Володимир Степанович (*Олександр
Коваленко, Оксана Юркова*) 221
- Єдлінська Уляна Ярославівна (*Галина Сварник*) 222
- Ємельянова Ольга Іллівна (*Марія Никирса*) 223
- Єременко Михайло Фадейович (*Віра Висоцька*) 224
- Єрмакова Нінель Олексіївна (*Тетяна Портнова*) 225
- Єршов Анатолій Григорович (*Сергій Зозуля*) 225
- Єфименко (Юхименко) Петро Савович (*Валентина
Шандра*) 227
- Єфремов Сергій Олександрович (*Сергій Кіржаєв*) 228
- Жданович Яків Михайлович (*Олександр Коваленко*) 230
- Житецький Гнат Павлович (*Любов Дубровіна*) 231
- Жолтіков Федір Іванович (*Тетяна Портнова,
Валентина Урсуленко*) 233
- Жук Віра Никанорівна (*Марина Чиркова*) 234
- Забарило Леся Климівна (*Віра Вервес*) 234
- Заїка Лариса Якимівна (*Вікторія Марченко*) 235
- Зайцев Павло Іванович (*Валентина Шандра*) 236
- Замковий Петро Володимирович (*Тетяна Портнова*) 237
- Замлинський Володимир Олександрович
(*Ірина Войцехівська*) 238
- Заремба Валентина Іванівна (*Віра Вервес*) 240
- Заставська Ніна Миколаївна (*Тамара Столяренко*) 240
- Захарчишин-Фостик Пелагія Іллівна
(*Орест Круковський*) 241
- Згерська Марія Олександрівна (*Людмила Терещук*) 242
- Зикова Валентина Михайлівна (*Любов Гіцова*) 242
- Зуб Тамара Іванівна (*Ольга Баканова*) 243
- Зубко Олександр Андрійович (*Тетяна Кобелєва*) 244

- Зубрицький Денис Іванович
(*Володимир Самарський*) 244
- Зубченко Катерина Іванівна (*Валентина Усенко*) 245
- Зудіна Ганна Миколаївна (*Світлана Кононенко*) 247
- Іваненко Борис Васильович (*Юлія Прилепішева*) 248
- Іванишев Микола Дмитрович (*Ярослав Калакура, Наталія Дідун*) 250
- Іванов Євген Михайлович (*Наталія Московченко*) 252
- Іванова (Гейдор) Галина Юліївна
(*Людмила Купріянова*) 255
- Івахова (Котик) Олена Миколаївна
(*Людмила Купріянова*) 256
- Івашенко Іван Климівич (*Людмила Сурабко*) 256
- Іконников Володимир Степанович
(*Ірина Войцехівська*) 257
- Ільїн Федір Ілліч (*Наталія Христова*) 260
- Ільїна Тамара Опанасівна (*Марія Никирса*) 261
- Ільченко Ірма Олексіївна (*Вікторія Марченко*) 262
- Ісаснко Валентина Іванівна (*Ірина Павленко*) 262
- Кагамлик (Федорків) Світлана Романівна (*Людмила Демченко*) 263
- Казанцева Ганна Федотівна (*Тетяна Кобелєва*) 264
- Калакура Ярослав Степанович (*Ірина Войцехівська*) 264
- Калініченко Володимир Леонідович
(*Тетяна Портнова*) 265
- Каманін Іван Михайлович (*Катерина Климова*) 266
- Канарчук Світлана Іванівна (*Тарас Пустовіт*) 268
- Кандала Олександр Григорович (*Віктор Шевченко*) 269
- Капкало Лідія Павлівна (*Галина Данильченко, Тамара Ібрагімова*) 269
- Капустянський Іван Назарович
(*Олександр Коваленко*) 270
- Карамаш Сергій Юрійович (*Ганна Волкотруб*) 271
- Карєва Людмила Миколаївна (*Любов Гісцова, Людмила Демченко*) 273
- Карпинець Іван Іванович (*Уляна Кришталович*) 274
- Кашевський Петро Васильович (*Антоніна Кравчук*) 275
- Кирилюк Лідія Андріївна (*Тетяна Тимків*) 276
- Кириченко Іван Іванович (*Зінаїда Клімішина*) 276
- Кисельова Ніна Костянтинівна (*Людмила Сурабко*) 277
- Кіржаєв Сергій Миколайович (*Людмила Васько*) 278
- Кістяківський Олександр Федорович
(*Валентина Шандра*) 279
- Клепатський Павло Григорович (*Тетяна Портнова*) 280
- Климась Марія Артемівна (*Сергій Карамаш*) 282
- Клименко Пилип Васильович (*Ганна Волкотруб*) 283
- Клименко Тетяна Анатоліївна (*Микола Белік*) 286
- Книш Нінель Володимирівна (*Тетяна Кобелєва*) 288
- Кобяковська Лариса Семенівна (*Діана Топчій*) 289
- Ковальова Зінаїда Андріївна (*Тетяна Кобелєва*) 289
- Ковальова Тамара Миколаївна (*Віра Вєрвєс*) 290

Козловський Костянтин Євгенович (*Ірина Ворончук*) 290
Коломойський Михайло Абрамович
(*Надія Павловська*) 292
Комендант Валентина Сергіївна
(*Тамара Столяренко*) 293
Кондранов Іван Петрович (*Людмила Сергієнко*) 293
Кондратьєв Микола Федорович (*Ольга Сіренко*) 294
Коновалова Валентина Сергіївна (*Тетяна Портнова*) 296
Кононенко Світлана Іванівна (*Микола Бєлік*) 297
Конотоп Яків Юхимович (*Тетяна Портнова*) 299
Копелович Розалія Германівна (*Марія Никирса*) 300
Кордт Веніамін Олександрович (*Сергій Кіржаєв*) 300
Корнилович Михайло Іванович (*Олена Дзюба*) 303
Корноухов Євген Олександрович (*Олександр Коваленко,*
Оксана Коваль) 304
Корогодський Роман Миронович (*Віра Вєрвєс,*
Людмила Федорова) 305
Коротков Михайло Олександрович (*Ніна Фоміна*) 306
Костомаров Микола Іванович (*Юрій Пінчук*) 307
Косцов Володимир Петрович (*Микола Бєлік*) 309
Кочевський Михайло Андрійович (*Дмитро Мєшков,*
Тамара Ібрагімова) 311
Кравцова Любов Павлівна (*Тетяна Шарова*) 311
Кравченко Іван Іванович (*Ігор Вєрба*) 312
Краснощок Анатолій Матвійович
(*Вікторія Кравченко*) 313
Красовський Антон Якович (*Валентина Шандра*) 314
Крепишева Ніна Олександрівна (*Тетяна Портнова*) 315
Крестьянников Валерій Васильович (*Наталія Давидова,*
Наталія Калініна) 315
Кривенко Сергій Іванович (*Надія Шипович*) 317
Кривошеєва Ольга Омелянівна (*Олена Мащенко*) 318
Кривцова Ніна Григорівна (*Людмила Гурбова*) 318
Криган (Сажин) Олена Семенівна (*Марія Никирса*) 319
Крикуненко (Кондратенко) Тетяна Дмитрівна (*Галина*
Грошева) 320
Криловський Амвросій Семенович (*Олена Дзюба*) 322
Крип'якевич Іван Петрович (*Іван Сварник*) 323
Кришталович Уляна Романівна (*Іван Сварник*) 325
Крупіна Лідія Федорівна (*Олександр Тедєєв*) 326
Крутоярєнко Тетяна Василівна (*Олена Загорецька*) 327
Крячок Микола Іванович (*Віра Вєрвєс*) 327
Кугай (Павлович) Ольга Миколаївна
(*Олена Гончаренко*) 329
Кузнєцова Лариса Василівна (*Олена Загорецька*) 329
Кузьменко Володимир Васильович (*Василь Боднар*) 331
Кук Василь Степанович (*Любов Гісцова*) 331
Кукоба Катерина Іванівна (*Тарас Пустовіт*) 332
Кулачковський Роман Станіславович
(*Євгенія Лісовська*) 333
Кулеба Галина Іванівна (*Людмила Купріянова*) 334

739

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

- Кулініч Юрій Якович (*Віра Вервес*) 334
 Куліш Пантелеймон Олександрович
 (*Валентина Шандра*) 335
 Кульчицький Станіслав Владиславович
 (*Оксана Юркова*) 336
 Купріянова Людмила Михайлівна (*Галина Кулеба*) 337
 Купченко Віра Петрівна (*Сергій Карамаш*) 338
 Купчинський Олег Антонович (*Ніна Шестакова*) 339
 Курандіна Віра Тимофіївна (*Любов Гісцова*) 340
 Курас Іван Федорович (*Наталія Маковська,*
Юрій Шаповал) 340
 Курінний Борис Пантелеймонович (*Сергій Карамаш*) 342
 Курсова Любов Петрівна (*Тетяна Портнова*) 343
 Куцинда В'ячеслав Іванович (*Петро Кравчук*) 344
 Куц Світлана Григорівна (*Віра Вервес*) 345
 Лазаревський Олександр Матвійович
 (*Надія Павловська, Валентина Шандра*) 345
 Лашков Федір Федорович (*Андрій Непомнящий*) 348
 Лебединцев Феодан Гаврилович (*Марина Палієнко*) 349
 Левицький Орест Іванович (*Оксана Коваль*) 350
 Леонтович Федір Іванович (*Ірина Ворончук*) 352
 Левенцов Валентин Іванович (*Ксенія Острогляд*) 354
 Линниченко Іван Андрійович (*Марина Палієнко*) 354
 Лілеєв Михайло Іванович (*Олександр Коваленко*) 355
 Ліске Франц-Ксаверій (*Василь Кметь*) 357
 Лісняк Наталія Сергіївна (*Тетяна Портнова*) 358
 Ліщина-Мартиненко Іван Іванович (*Тарас Пустовіт,*
Наталія Московченко) 359
 Лозенко Людмила Іванівна (*Надія Павловська*) 360
 Лозицький Володимир Сергійович (*Ірина Павленко*) 361
 Луганська Ася Олексіївна (*Антоніна Карпова*) 362
 Лучицький Іван Васильович (*Лідія Таран,*
Валентина Шандра) 363
 Людковський Шнеєр Самарович (*Марія Явланова*) 365
 Ляпунов Юрій Павлович (*Марія Никирса*) 365
 Лятошинський Микола Володимирович
 (*Зінаїда Яненко, Наталія Московченко*) 367
 Ляхович Костянтин Іванович (*Володимир Коротенко*) 368
 Макаренко Софія Іванівна (*Любов Гісцова,*
Людмила Демченко) 369
 Максимович Михайло Олександрович
 (*Анатолій Іваненко, Валентина Шандра*) 369
 Мальченко Володимир Михайлович (*Зоя Скальська*) 371
 Маркевич Арсеній Іванович (*Сергій Андросов*) 371
 Маркевич Микола Андрійович (*Оксана Коваль*) 373
 Маркевич Олексій Васильович (*Тетяна Семенів*) 375
 Маркевич Олексій Іванович (*Оксана Коваль*) 375
 Маркович Олександр Михайлович (*Іван Бутич*) 376
 Марченко Євгенія Михайлівна (*Вікторія Резнікова*) 378
 Маршуба Олександра Григорівна (*Тетяна Портнова*) 379
 Маслов Сергій Іванович (*Ірина Матяш*) 379

Мацан Таїсія Іванівна (*Віра Вервес*) 384
Мацюк Орест-Нестор Ярославович (*Ірина Матяш*) 385
Машуков Володимир Дмитрович
(*Світлана Абросимова*) 387
Мащенко Олена Миколаївна (*Ольга Сіренко*) 388
Мельник Людмила Леонідівна (*Олена Величко*) 390
Мельничук Василь Миколайович (*Жанна Дудніченко*) 391
Меньшов Дмитро Петрович (*Катерина Климова*) 391
Мердер Олексій Іванович (*Валентина Шандра*) 392
Мессінг Давид Мойсейович (*Любов Соловка*) 394
Метальнікова Надія Борисівна (*Надія Буценко*) 396
Милорадович Григорій Олександрович (*Олександр
Коваленко*) 398
Милославська Фаня Олександрівна (*Олена Мащенко*) 399
Михайличенко Ганна Митрофанівна
(*Тетяна Портнова*) 400
Михайлова Таїсія Василівна (*Олена Недбальська*) 400
Михасенко Любов Олександрівна (*Лідія Пантелєєва*) 401
Мицан Катерина Петрівна (*Любов Соловка*) 401
Миць Марія Романівна (*Володимир Гика*) 403
Мишак Григорій Федорович (*Любов Гісцова,
Людмила Демченко*) 404
Міллер Дмитро Петрович (*Наталія Московченко*) 404
Мілова Ганна Ісаківна (*Сергій Карамаш*) 405
Мількович Володимир (*Марія Никирса*) 406
Мільшина Анастасія Дмитрівна (*В'ячеслав Куцинда*) 407
Мінаєва Лідія Михайлівна (*В'ячеслав Куцинда*) 408
Мінаєва Марія Захарівна (*Віра Мазур*) 408
Мінаєва Наталія Костянтинівна (*Вікторія Кравченко*) 409
Мірошниченко Ничипір Федорович
(*Людмила Сергієнко*) 410
Міссерман Михайло Олександрович
(*Тетяна Портнова*) 410
Мітноков Олександр Георгійович (*Ірина Матяш*) 411
Міяковський Володимир Варлаамович (*Іван Бутич*) 414
Мовчанівський Тодось Миколайович (*Оксана Коваль*) 418
Модзалевський Вадим Львович
(*Олександр Коваленко*) 419
Мокляк Людмила Миколаївна (*Тарас Пустовіт*) 421
Молчановський Никандр Васильович
(*Марина Палієнко*) 422
Момонт Андрій Гнатович (*Марина Чиркова*) 424
Момот Людмила Михайлівна (*Вікторія Резнікова*) 424
Музичук Ольга Володимирівна (*Людмила Демченко*) 425
Мусарська Галина Автономівна (*Вікторія Кравченко*) 426
Назаренко Лідія Григорівна (*Надія Шипович*) 427
Назаренко Микола Іванович (*Людмила Мокляк,
Тарас Пустовіт*) 428
Найденко Петро Петрович (*Олена Полозова*) 428
Наконечний Владислав Андрійович
(*Антоніна Горалюк*) 429

741

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

- Наріжний Симон Петрович (*Геннадій Стрельський*) 430
 Насонова Ольга Павлівна (*Тетяна Портнова*) 431
 Неділя Анатолій Іванович (*Валентина Саржан*) 433
 Неклеса Григорій Прокопович (*Тамара Столяренко*) 433
 Нененко Борис Дмитрович (*Наталія Христова*) 435
 Нестеренко (Пількевич) Галина Семенівна
 (*Людмила Демченко*) 436
 Нестерець Марія Михайлівна (*Ніна Сергєєва*) 436
 Немец Раїса Пилипівна (*Тамара Ібрагімова*) 437
 Никирса Марія Дмитрівна (*Олена Криган*) 438
 Нікітін Василь Костянтинович (*Тетяна Портнова*) 440
 Новицький Віктор Ізмайлович (*Олена Дзюба*) 440
 Новицький Іван Петрович (*Ірина Ворончук*) 441
 Новицький Яків Павлович (*Світлана Абросимова*) 444
 Новиченко Марія Пилипівна (*Віра Вервес*) 445
 Новіков Олександр Олександрович (*Микола Белік*) 445
 Новохатський Костянтин Євгенович
 (*Людмила Васько*) 447
 Обідний Михайло Юр'євич (*Катерина Климова*) 449
 Огієнко Іван Іванович (*Володимир Ляхоцький*) 450
 Оглоблін Олександр Петрович (*Ігор Вєрба*) 454
 Окорокова Людмила Іванівна (*Марія Явланова*) 459
 Оксман Юліан Григорович (*Галина Малинова*) 460
 Орлова Зоря Соломонівна (*Антоніна Карпова*) 461
 Осадча Клавдія Петрівна (*Надія Павловська*) 461
 Отліванова Людмила Михайлівна (*Тетяна Портнова*) 462
 Павлова Олена Федорівна (*Віра Вервес*) 463
 Павловський Іван Францевич (*Валентина Шандра*) 464
 Павлюк Павло Іванович (*Віра Мазур*) 465
 Пайдем Надія Харитонівна (*Зінаїда Яненко*) 466
 Паладян Іван Георгійович (*Марія Никирса*) 467
 Панкратєєва Валентина Григорівна
 (*Лідія Пантелєєва*) 468
 Пантелєєва Лідія Єгорівна (*Любов Михасенко*) 468
 Папакін Георгій Володимирович (*Людмила Васько*) 469
 Пармузіна Лариса Борисівна (*Людмила Сурабко*) 470
 Педашенко Ганна Михайлівна (*Тетяна Тимків*) 471
 Пельц Діана Іванівна (*Валентина Бездрабко*) 472
 Пенцак Раїса Павлівна (*Олена Крамар*) 472
 Петренко Емма Аркадіївна (*Людмила Терещук*) 474
 Петренко Олександр Степанович (*Файна Винокурова*) 476
 Петров Микола Іванович (*Тетяна Портнова*) 476
 Петрова Галина Петрівна (*Тамара Зуб*) 479
 Петровський Микола Неонович (*Сергій Зозуля*) 479
 Петухов Євген Вячеславович (*Сергій Андросов*) 482
 Пиріг Руслан Якович (*Ірина Матяш*) 483
 Пироженко Петро Харитонович (*Орест Круковський*) 485
 Пихтіна Лариса Анатоліївна (*Тетяна Портнова*) 487
 Пікіна Валентина Вікторівна (*Людмила Момот*) 487
 Пількевич Людмила Броніславівна
 (*Тетяна Думанчук*) 488

Пількевич Семен Данилович (*Наталія Московченко*) 490
Пічукова (Абрамович) Клара Іванівна
(*Тетяна Шарова*) 492
Платонова Надія Володимирівна (*Тетяна Білас*) 493
Плахотнюк Галина Іванівна (*Микола Григорук*) 494
Плетньов Ігор Олександрович (*Людмила Сурабко*) 495
Плеханова Маргарита Олександрівна
(*Лідія Пантелєєва*) 495
Плохинський Михайло Мелентійович
(*Наталія Московченко*) 496
Плугатар Надія Іванівна (*Віра Вєрвєс*) 496
Погодіна Олена Іванівна (*Віра Рудзевич*) 497
Подкопаєва Марія Федотівна (*Любов Кислицина*) 498
Подолька (Власенко) Ганна Тарасівна (*Ірина Матяш*) 498
Поколенко Олена Лазарівна (*Тамара Столяренко*) 499
Полані Імре (*Михайло Делеган*) 500
Полегайлов Олександр Георгійович
(*Віктор Страшко*) 500
Полетило Антоній (*Іван Сварник*) 501
Полонська-Василенко Наталія Дмитрівна (*Ігор Вєрба*) 502
Попов Павло Миколайович (*Любов Дубровіна*) 506
Попова Онисія Кіндратівна (*Світлана Кононенко*) 507
Попович Дмитро Петрович (*Михайло Делеган*,
Надія Кирик) 509
Порохнюк Галина Віталіївна (*Тетяна Портнова*) 510
Порунова Тетяна Олександрівна (*Віра Рудзевич*) 510
Потоцький Павло Платонович (*Катерина Климова*) 511
Премислер Ілля Михайлович (*Тетяна Портнова*) 513
Пристайко Володимир Ілліч (*Валерій Пристайко*) 513
Прохаска Антоній (*Іван Сварник*) 516
Проценко Людмила Андріївна (*Сергій Карамаш*) 517
Пшеничний Гордій Семенович (*Олена Базанова*) 518
П'ятигорова Ганна Іванівна (*Наталія Царьова*) 520
Радвані Микола (*Михайло Делеган*) 521
Ракова Лідія Іванівна (*Антоніна Гурська*) 525
Рапапорт Генріх Юліанович (*Володимир Самарський*) 526
Расп Карл-Вільгельм (*Мирослава Дядюк*) 526
Рассказ Ніна Пантелеймонівна (*Тетяна Кобелева*) 527
Рафальський Ігор Олексійович (*Ніна Савченко*) 527
Рачєєва Віра Василівна (*Тетяна Шарова*) 528
Рачковська Олена Зіновіївна (*Віра Вєрвєс*) 529
Рєвнівцева Катерина Георгіївна (*Любов Гісцова*) 530
Рєзнікова Вікторія Вікторівна (*Лідія Пантелєєва*) 530
Рєлі Сімеон (*Олена Криган*) 531
Рибаків Іван Федотович (*Тарас Пустовіт*) 532
Рижкова Галина Пилипівна (*Наталія Московченко*) 532
Рігельман Микола Аркадійович (*Валентина Шандра*) 533
Рожко Володимир Євтухович (*Олена Крамар*) 534
Розін Самуїл Осипович (*Тетяна Портнова*) 536
Розовська Єлизавета Едмундівна (*Марія Делеган*,
Михайло Делеган) 537

743

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

- Романій Григорій Павлович (*Світлана Кононенко*) 538
 Романова Олена Павлівна (*Людмила Сурабко*) 539
 Романович-Славатинський Олександр Васильович
 (*Валентина Шандра*) 540
 Романовський Віктор Олександрович (*Іван Бутич*) 541
 Рубач (Рубанович) Михайло Абрамович
 (*Валентина Шандра*) 543
 Рудичів Іван Опанасович (*Геннадій Стрельський*) 545
 Руднева Ірина Миколаївна (*Олена Мащенко*) 547
 Ружицький Едуард Йосипович (*Уляна Кришталович*) 548
 Рябінін-Скляревський Олександр Олександрович
 (*Галина Малинова*) 548
 Рябко Євгенія Петрівна (*Олена Мащенко*) 549
 Савченко Микола Григорович (*Тетяна Портнова*) 549
 Сайчук Іван Антонович (*Олена Крамар*) 550
 Саліш Лідія Артемівна (*Тетяна Шарова*) 551
 Самоквасов Дмитро Якович (*Любов Дубровіна*) 552
 Сапожнікова Софія Яківна (*Людмила Бадєєва*) 554
 Сварник Галина Іванівна (*Уляна Кришталович*) 555
 Сварник Іван Іванович (*Уляна Кришталович*) 556
 Свергіна Парасковія Іванівна (*Віра Вервес*) 557
 Сейдаметова Зекіє Еміровна (*Тетяна Шарова*) 558
 Селін Олександр Іванович (*Валентина Шандра*) 559
 Семененко Олександр Максимович (*Віра Рудзевич*) 559
 Семенюк Тамара Василівна (*Микола Григоруk*) 560
 Семкович Владислав (*Орест Круковський*) 561
 Семко-Козачук Семен Михайлович (*Ігор Верба*) 561
 Сендик Захарій Олександрович (*Ірина Лебедева*) 562
 Сенік Яків Григорович (*Євгенія Лісовська*) 563
 Сербіна Ганна Василівна (*Галина Плахотнюк*) 564
 Сергєєва Олена Євгенівна (*Галина Данильченко,*
Тамара Ібрагімова) 565
 Сергієнко Григорій Якович (*Лініна Одинокa*) 565
 Сергієнко Людмила Леонідівна (*Марина Шульженко*) 566
 Сергійчук Галина Степанівна (*Лідія Сухих*) 567
 Серікова Антоніна Олександрівна (*Людмила Гурбова*) 568
 Сидор Богдан Йосипович (*Марія Никирса*) 568
 Сизоненко Галина Сильвестрівна (*В'ячеслав Куцинда*) 569
 Симоненко Володимир Іванович (*Людмила Сурабко*) 570
 Синельников Яків Борисович (*Любов Коць*) 571
 Синявський Антін Степанович
 (*Світлана Абросимова*) 572
 Сіверська Валентина Корніївна
 (*Уляна Кришталович*) 574
 Сісецький Анатолій Георгійович (*Тетяна Портнова*) 575
 Сіцінський Юхим (Євтим) Йосипович
 (*Юрій Земський*) 576
 Скальковський Аполлон Олександрович
 (*Вадим Хмарський*) 578
 Скарбовійчук Софія Миколаївна (*Ніна Слончак*) 579
 Скаржинська (Райзер) Катерина Миколаївна
 (*Володимир Коротенко*) 580

Скиба Порфирій Григорович (*Володимир Гика*) 580
Скрипник Микола Олексійович
(*Анастасія Соловйова*) 581
Слабченко Михайло Єлисейович (*Іван Глизь,*
Валентина Шандра) 583
Слободянюк Петро Якович (*Наталія Віндіктова*) 585
Слончак Ніна Миколаївна (*Олена Базанова*) 587
Случевська Сіцілія Яківна (*Віра Мазур*) 589
Слюдикова Тетяна Борисівна (*Тетяна Портнова,*
Тетяна Слюдикова) 589
Слюсар Софія Андріївна (*Віра Вервес*) 590
Смальченко Василь Дмитрович (*Тамара Столяренко*) 591
Смеречинський Сергій Степанович (*Ігор Верба*) 591
Смирнов Василь Іванович (*Тетяна Портнова*) 592
Содомора Андрій Олександрович
(*Уляна Кришталович*) 593
Соловйова Анастасія Агеївна (*Руслан Пиріг*) 593
Соломаніна Галина Іванівна (*Олена Мащенко*) 594
Сорочинська Ірина Олександрівна (*Марія Багнюк*) 594
Сохань Павло Степанович (*Ірина Матяш*) 595
Старікова Ангеліна Іванівна (*Вікторія Кравченко*) 598
Старікова Тетяна Анатоліївна (*Людмила Терещук*) 598
Старовойт Микола Іванович (*Вікторія Резнікова*) 599
Старовойтов Микола Михайлович (*Ольга Гайдай*) 599
Степанова Антоніна Андріївна (*Людмила Гурбова*) 601
Страшко Віктор Васильович (*Людмила Демченко*) 601
Стрельський В'ячеслав Ілліч (*Геннадій Стрельський*) 602
Субботіна Ірина Віссаріонівна (*Людмила Гурбова,*
Тетяна Портнова) 605
Судієнко Михайло Йосипович (*Оксана Коваль*) 606
Сурабко Людмила Федорівна (*Ольга Баканова*) 607
Сусло Тетяна Дмитрівна (*Людмила Федорова*) 608
Сухих Лідія Андріївна (*Людмила Демченко*) 609
Тар Золтан (*Михайло Делеган*) 610
Тараканова Зінаїда Іванівна (*Наталія Царьова*) 610
Тарновський Василь Васильович
(*Олександр Коваленко*) 611
Тачкіна Раїса Семенівна (*Тетяна Крикуненко*) 613
Тедєєв Олександр Сергійович (*Олена Величко*) 614
Телиш Юлія Іванівна (*Тетяна Шарова*) 614
Тесленко Михайло Іванович (*Тетяна Портнова*) 615
Тессен Олена Порфиріївна (*Тамара Зуб*) 616
Тетін Сергій Михайлович (*Ігор Верба*) 616
Тимків Тетяна Миколаївна (*Любов Соловка*) 617
Тиханов Петро Микитович (*Олександр Коваленко,*
Оксана Коваль) 618
Тищенко Віра Олексіївна (*Галина Плахотнюк*) 619
Тищенко Іван Іванович (*Галина Плахотнюк*) 620
Тищенко Карл Іванович (*Галина Плахотнюк*) 621
Тищенко Микола Федорович (*Ірина Матяш*) 623
Тітов Федір Іванович (*Олена Дзюба*) 626

745

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

- Тітова Світлана Василівна (*Тамара Столяренко*) 628
 Ткач Раїса Іванівна (*Тетяна Портнова*) 628
 Токіой Віра Георгіївна (*Валетина Урсуленко*) 629
 Топішко Ніна Олександрівна (*Ніна Слончак*) 630
 Топчій Діана Максимівна (*Галина Кулеба*) 631
 Трифільєв Євген Парфенович (*Тетяна Портнова*) 631
 Уварова Галина Вікторівна (*Людмила Старикова, Тетяна Шарова*) 632
 Урсуленко Валентина Миколаївна (*Віра Токіой*) 633
 Усенко Валентина Миколаївна (*Катерина Зубченко*) 634
 Фастовська Іда Йосипівна (*Тамара Зуб*) 635
 Федоренко Павло Костянтинівич
 (*Олександр Коваленко*) 636
 Федоренко Станіслав Михайлович (*Олена Алтухова*) 637
 Федотов-Чеховський Олександр Олексійович
 (*Ірина Ворончук*) 638
 Фесенко Вадим Олексійович (*Віра Висоцька*) 640
 Фесенко Василь Архипович (*Сергій Зозуля*) 640
 Фесенко Ніна Андріївна (*Надія Шипович*) 642
 Філіпова Тамара Петрівна (*Софія Скарбовійчук*) 643
 Фльоров Олексій Павлович (*Тамара Зуб*) 644
 Фотинський Орест Оксентійович (*Оксана Коваль*) 644
 Фохт Вальтер Ріхардович (*Андрій Остряно, Тетяна Портнова*) 646
 Франко Надія Іванівна (*Галина Сварник*) 647
 Хабалашвілі Євгенія Петрівна (*Віра Токіой*) 648
 Хаварівський Богдан Васильович (*Ніна Сергєєва*) 649
 Халімонова Ніна Іванівна (*Марія Никирса*) 650
 Харалампова Людмила Дмитрівна (*Віра Вервес*) 651
 Харевиц Луція Генрика Марія (*Мирослава Дядюк*) 651
 Хатіпов Абдула Джеліль (*Тетяна Шарова*) 652
 Хіоні Іван Олександрович (*Галина Малинова*) 653
 Ходоровський Михайло Дмитрович (*Віра Вервес*) 653
 Хомутецька Зоя Самойлівна (*Любов Гісцова, Людмила Демченко*) 654
 Хоніньова Юлія Петрівна (*Наталія Христова*) 655
 Царевський Кирило Олексійович (*Оксана Коваль*) 655
 Царьова Наталія Миколаївна (*Ніна Шестакова*) 657
 Циганенко Олександр Олексійович (*Віра Вервес*) 658
 Цимбал Тамара Нестерівна (*Людмила Демченко*) 658
 Цобенко Михайло Макарович (*Зоя Скальська*) 659
 Чайковська Софія Андріївна (*Тетяна Портнова*) 659
 Чвань Тамара Володимирівна (*Олена Недбальська*) 661
 Черепньов Григорій Микитович (*Олена Мащенко*) 661
 Чехович Венедикт Павлович (*Ірина Ворончук*) 662
 Чечот Олександр Модестович (*Олена Дзюба*) 662
 Чоловський Александр (*Володимир Самарський*) 663
 Чунтулова Віра Дмитрівна (*Любов Гісцова, Людмила Демченко*) 664
 Шабатін Іван Микитович (*Тетяна Шарова*) 665
 Шабульдо Людмила Геннадіївна (*Тетяна Портнова*) 665

Шаповал Микита Юхимович (*Валентина Шандра*) 666
Шапошникова Світлана Григорівна
(*Вікторія Кравченко*) 667
Шапран Микола Васильович (*Руслана Титор*) 668
Шаталіна Євгенія Платонівна (*Тетяна Портнова*) 669
Шведов Михайло Матвійович (*Тетяна Шарова*) 670
Шевченко Федір Павлович (*Іван Бутич*) 671
Шевчук Дарія Михайлівна (*Тетяна Семенів*) 672
Шевчук Роман Михайлович (*Тетяна Семенів*) 672
Шекун Галина Арсентіївна (*Людмила Терещук*) 673
Шелест Антоніна Миколаївна (*Тетяна Думанчук*) 674
Шелудченко Віктор Іванович (*Любов Гісцова*,
Людмила Демченко) 675
Шелухін (Шелухин) Андрій Павлович (*Ольга Музичук*,
Валентина Шандра) 676
Шелухін (Шелухин) Сергій Павлович (*Валентина*
Шандра) 677
Шепелюк Василь Миколайович (*Віра Вєрвєс*) 678
Шипович Надія Володимирівна (*Микола Бєлїк*) 679
Широбокова Людмила Іванівна
(*Валентина Дмитрієва*) 680
Шодуар Станіслав Іванович (*Оксана Коваль*) 682
Шпунт Рувим Михайлович (*Ігор Вєрба*) 683
Шульга (Антонець) Ліна Григорівна
(*Вікторія Резнікова*) 683
Шульга Варвара Семенівна (*Нїна Топїшко*) 684
Шустакова Віра Андріївна (*Марія Нїкурса*) 685
Щєдрїна Дїана Савївна (*Руслан Пирїг*) 686
Щєпотєв Володимир Олександрович (*Петро Ротач*) 687
Щєрбїна Володимир Іванович (*Валентина Шандра*) 689
Юзефович Михайло Володимирович
(*Валентина Шандра*) 690
Юрченко Лїдія Василївна (*Тамара Ібрагімова*) 691
Юрченко Олександр Трохимович (*Віра Мазур*) 692
Ющенко Григорій Іванович (*Ігор Вєрба*) 693
Яблокова Євдокїя Леонтїївна (*Марія Нїкурса*) 693
Явланова Марія Павлївна (*Тамара Погуца*) 694
Яворницький Дмитро Іванович (*Світлана Абросїмова*) 695
Яворський Францішек (*Ірина Скворцова*) 697
Якименко Григорій Микитович (*Світлана Кононенко*) 698
Яковенко Наталїя Миколаївна (*Людмила Демченко*) 699
Яковлєв Семен Олексїйович (*Гєннадїй Стрельський*) 700
Яковлєва Ларїса Василївна
(*Ростислав Романовський*) 701
Яновський Михайло Теофілович (*Ігор Вєрба*) 703
Япарова Валентина Кїндратївна (*Віра Токїой*) 704
Ярьомєнко Олена Григорївна (*Галина Данїльченко*,
Тамара Ібрагімова) 705
Ясинський Михайло Микитович (*Олена Дзюба*) 705
Яцура Михайло Терентїйович
(*Людмила Сурабко*) 707

747

Українські
архівісти
(XIX–XX ст.)

- Войцехівська Неоніла Павлівна (*Надія Павловська*) 708
Волковинський Валерій Миколайович
(*Володимир Мовчанов*) 709
Горчак Броніслав (*Владислав Берковський*) 710
Григорук Микола Іванович (*Галина Плахотнюк*) 710
Делеган Марія Василівна (*Михайло Делеган*) 711
Ігнатенко Зінаїда Іванівна (*Микола Григорук*) 713
Кентій Анатолій Вікторович
(*Ростислав Романовський*) 713
Кондратюк Руслан Юрійович (*Ігор Рафальський*) 714
Котова Лариса Миколаївна (*Ігор Рафальський*) 715
Лейченко Галина Іванівна (*Микола Григорук*) 716
Леонova Людмила Анатоліївна (*Микола Григорук*) 716
Лозова Софія Федорівна (*Лініна Одинока, Наталія
Христова*) 717
Місюра Василь Петрович (*Василь Делеган, Михайло
Делеган*) 718
Неч Юліан (*Владислав Берковський*) 719
Список скорочень 721
Зміст 733

Науково-довідкове видання

УКРАЇНСЬКІ АРХІВІСТИ (XIX–XX ст.)

Бібліографічний довідник

Упорядники:

*І. Б. Матяш (керівник), С. Л. Зворський, Л. Ф. Приходько,
Р. В. Романовський, Л. М. Федорова*

Бібліографічне редагування:

Л. П. Одинока, Р. В. Романовський

Технічний редактор

М. А. Притикіна

Верстка

Р. М. Семчук

ББК 79.3(4Укр)9.1
У 45

Українські архівісти (XIX–XX ст.): Біобібліогр. довідник / Держкомархів України. УНДІАСД; Упоряд.: І. Б. Матяш (кер.), С. Л. Зворський, Л. Ф. Приходько та ін. – К., 2007. – 750 с.

Довідник містить біографічні статті про архівістів, археографів, архівознавців, педагогів вищої школи, державних діячів, істориків, юристів, джерелознавців, колекціонерів, меценатів, котрі помітно прислужилися розвитку архівної справи в Україні. При викладі біографічних даних увагу зосереджено на архівному та архівознавчому доробку представників науки і культури, подано відомості про спеціальні публікації архівістів та наявність особових фондів.

Для архівістів, істориків, студентів і викладачів історичних факультетів вищих навчальних закладів України.

ISBN 978-966-625-050-9

В Українському науково-дослідному інституті архівної справи та документознавства вийшов з друку черговий 7 том археографічного щорічника “Пам’ятки”, присвячений 140-річчю Канади та 115-річчю еміграції українців, які відіграли помітну роль у її становленні. Випуск відкривається зверненнями до читачів редактора часопису, директора

УНДІАСД, професора Ірини Матяш, Надзвичайного і Повноважного Посла Канади в Україні Абайни М. Данн, Надзвичайного і Повноважного Посла України в Канаді Ігоря Осташа, координаторів Українсько-канадських програм Канадського інституту українських студій Альбертського університету Ярса Балана та Андрія Макуха.

Структура часопису віддзеркалює основні віхи в історії української діаспори. Статті згруповані за тематичними рубриками, що дозволяє читачеві вільно орієнтуватися у змісті видання та полегшує пошук потрібного матеріалу. Серед авторів українські та канадські науковці – історики, архівісти, етнологи: Н. Мосіян, Д. Жмундуляк, К. Мицан, І. Тюрменко, Ю. Мицик, Ю. Макар, О. Кучерук, О. Боряк, Р. Білаш, С. Качор, М. Момрик та ін.

В часописі репрезентовано: офіційні документи урядових установ, особисті документи, публікації у пресі, листування, спомини; наукові розвідки з історії української еміграції, сучасного життя української діаспори Канади, збереження та розвитку культурних традицій, розвитку українсько-канадських зв’язків. Українсько-канадське число щорічника стало помітною подією в українсько-канадських відносинах і викликало значний інтерес серед дослідників історії та культурної спадщини української діаспори в Канаді. Воно стало своєрідною документальною антологією більш ніж столітнього життя українців у Канаді.

Підписано до друку 29.11.07. Формат 70x108/₁₆.
Ум. друк. арк. 39,37. Умов.-фарб. відб. 39,97.
Обл.-вид. арк. 37,87. Зам. № 338.

Надруковано в ДЦЗД НАФ
03110, Київ, вул. Солом'янська, 24